

EXPLICAȚIUNEA
TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ
DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHE

PRINCIPALILE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

Arhivă City Library Cluj

Dimitrie Alexandresco

TOMUL AL SAPTELEA

Art. 1157—1222 C. Civ.

IASI
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ

11, STRADA ALEXANDRI, 11

1908

DREPTUL CIVIL ROMÂN

IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Principalele legislațiuni străine

Binefacerea stă nu numai întru a da legi, ci mai virtos în păzirea și
împlinirea lor.

(Hrisovul lui Șc. Calimach din 1817, pentru promulgarea Codului civil).

„Predic și practic respectul legii, ear nu aplicarea judaica
a textului. De câte ori textul legii este clar, îl respect și nu
încerc să înșel înaintea unei autorități, pentru că cea mai
mare din toate autoritățile este cea a legiuitorului. De câte
ori el a vorbit, interpreții n-au de cât să se supune. Dacă ei
găsesc ca legea este rea, ei sunt liberi de a o critica, nu însă
de a o schimba sub cuvânt de interpretare, cu toate că în
acest pacat cad adese-ori atât tribunalele cât și autorii”.

(Laurent, *Principes de droit civil, préface*).

EXPLICAȚIUNE
TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ

A

DREPTULUI CIVIL ROMÂN

IN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VEGHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRĂINE

DE

Lea. dabo, sed scripta (L. 12.

L. 10a. 10. 11.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dimitrie Alexandresco

Consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție.

TOMUL AL SAPTELEA
Art. 1151 - 1222 din Codul Civil

BCU Cluj-Napoca

9507000100000

IASI

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ

11, STRADA ALEXANDRU II

1911

CARTEA III,

TITLUL III,

CAPITOLUL VIII.

SECȚIA VII.

Despre acțiunea în anulare sau în rescisiune¹⁾.

Acțiunea în anulare sau în rescisiune figurează între modurile de stângere a obligațiilor (art. 1091). La pri-

1) În dreptul vechiu francez, se făcea o mare deosebire între acțiunea *in nulitate* și cea *in rescisiune*. Cea dintâi, care avea de cauză violarea regulilor de drept pozitiv, se introducea *de plano*, fără nicio formalitate prealabilă, înaintea tribunalelor competente și era în genere supusă prescripției de *treizeci de ani*; pe când cea de a doua, care avea multă asemanare cu *restitutio in integrum* de la Romani, și se întemeia pe violarea principiilor de echitate (dol, violență, lesiune), nu putea din contra fi exercitată de cât în urma dobândirii unei scrisori de rescisiune de la Parlament (curte superioară de justiție), și era supusă prescripției de *dece ani*. Astăzi, aceste două acțiuni nu formează de cât una singură. Ea se exercită în același mod, se prescrie prin același laps de timp (art. 1900), și are de obiect același scop, adică anularea, desființarea sau *stricarea* convenției, după cum se exprima art. 1900. Aceste principii sunt admise de toți autorii, afara de Toullier (IV, partea I, 521), după care acțiunea *in nulitate* ar fi cea care ar tinde a face să se constate inexistența obligației, iar acțiunea *in rescisiune*, aceea care ar tinde la desființarea unei obligații ce ar produce un efect. Marcadé (IV, 873) dovedește însă foarte bine cât de greșită este teoria lui Toullier. Cpr. în acest din urmă sens, Marcel Planiol, *Tr. élém. de dr. civil* (Paris 1900), II, 1327 urm. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, 652. p. 746. Thiry, III, 96. Baudry, II, 1152. T. Hue, VIII, 187. Demolombe, XXIX, 26. Laurent, XVIII, 527. Mourlon, II, 1488. Vigie, II, 1562, 1563. Massé,

Deoseb. între
anulare și
rescisiune
în dreptul
vechiu fran-
cez.

ma vedere nu se prea înțelege cum o obligație *nulă* ar putea fi stinsă, pentru că neantul nu poate fi desființat. Drept vorbind, s'ar părea, în adevăr, că anularea ar trebui să împedice actul juridic de a-și produce efectele sale, necum de a-l desființa, pentru că, încă odată, nu se poate desființa ceea ce nu există.

Acte inexis-
tente și anu-
labile.

Aceasta dovedește un lucru, admis de toți autorii, și anume, că acțiunea în anulare sau în rescisiune nu se aplica la actele *inexistente*, ci numai la acele *anulabile*.

Această distincțiune între actele inexistente și acele anulabile, pe care Zachariæ a adus-o cel întâi la lumină ¹⁾, este astăzi universalmente recunoscută și implicit consacrată de legiuitorul actual prin art. 129, 961, 966, 1168, etc. ²⁾.

Dr. comm., IV, 2351. *Pand. fr.*, *Oblig.*, I, 6266 urm. Aubry et Ran, IV, § 332, *in fine*, p. 247. Acollas, *Manuel de dr. civil*, II, p. 918, nota 3 și toți autorii, afară de Toullier (*locop supra cit.*).

Cu toate că acțiunea în nulitate și în rescisiune este astăzi tot una, legiuitorul francez și al nostru după densus, prin o reminiscență a distincțiunii de altă dată, întrebuințează cuvântul *rescisiune*. Codul fr. mai întrebuințează încă câte odată cuvântul *restituție*, de câte ori este vorba de leziune (art. 1157 urm.), iar cuvântul *nulitate*, de câte ori este vorba de eroare, dol, violență sau incapacitate (cpr. art. 954, 955, 957, 961, 1900 C. civ. rom., etc.). Art. 793 întrebuințează însă cuvântul *rescisiune*, de și în acest text nu este vorba de cât de dol sau violență, ear art. 959, acel de *restituție*, de și în acest text este vorba de violență. Legiuitorul este deci departe de a avea o terminologie precisă.

¹⁾ Vezi Massé-Vergé, *Dr. civ. fr.* (1854). I, § 108, p. 165, 166, text și nota 3.

²⁾ Vezi t. V a lucr. noastre, p. 22, text și note.

Căsătoria in-
terdisului.
Controversă.

În baza art. 129, care dice că *nu este* căsătorie când nu există consimțământ, și a art. 448 C. civ., se susține că și căsătoria interdisului ar fi inexistentă, *chiar când ea ar fi fost contractată într'un interval lucid, în suis induciis* (L. 9, Cod., 6, 22), sau *per perfectissima intercalla*, după cum se exprima Justinian (L. 6, Cod., 5, 70). Vezi argumentele pe care se întemeiază această parere, arătate pe larg în adnotația noastră din *Curierul judiciar*, No. 65 din 5 octombrie 1900. Cpr. în acest sens, Marcadé, I, 620 urm. și II, 320. Mourlon, I, 533. M. Planiol, *op. cit.*, I, 2896, p. 916, text și nota 1. Arntz, I, 275. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, I, p. 245. Vaugrois, *Revue pratique*, anul 1866, t. XXII, p. 473 urm. Victor Macri, *Dreptul* din 1884, No. 64. E. Mazlém, *Dreptul* din 1886, No. 21. Cas. belg. Sirey, 97, 4, 6 și C.

Când actul este el *ineristent*, și când este el numai anulabil ?

Actul este *inexistent* de câte ori îi lipsește una din condițiile esențiale la formațiunea sa. Aceste condiții sunt : 1° Consimțământul valabil a părților contractante sau a reprezentanților lor (art. 948) ; 2° un obiect determinat de care părțile au putut să dispue, adică care este în comerț (art. 948, § 3, 963, 1310) ; 3° O cauză adevărată și licită (art. 948, § 4, 966) ¹⁾.

judiciair din 1900, No. 65. D. P. 97. 2. 195. Acest sistem este formal admis în Codul italian (art. 61), în dreptul englez (v. Er. Lehr, *Dr. civ. anglais*, p. 42, No. 80), în Anteproiectul de revizuire a lui Laurent (art. 142), în noul Cod german (art. 114 combinat cu art. 1303), etc. După un alt sistem, care ne s'a parut singurul juridic (v. t. I a lucr. noastre, partea II, p. 9 și t. II, p. 340, text și nota 2), se face următoarea distincțiune : sau căsătoria a fost contractată în timpul smintirii interdicului și, în asemenea caz, ea este inexistentă pentru lipsă de consimțământ (art. 129) ; sau ea a fost contractată într'un *interval lucid*, și atunci ea este validă. V. *Curierul judiciar*, *loc. cit.*, unde am discutat pe larg chestiunea, arătând toate argumentele *pro* și *contra*. Cpr. în acest din urma sens, Trib. Saintes, *Dreptul* din 1890, No. 68. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté* (Paris, 1900), I, art. 446. No. 21 urm. C. Paris și Bordeaux, D. P. 57. 2. 173 și 175. Thiry, I, 227. Laurent, II, 286 urm. și V, 308. Demolombe, III, 127. Demante, I, 224 bis I și II, 274 bis IV. Aubry et Rau, V, § 451 bis, p. 10, 11 și § 464, p. 91. T. Hue, II, 17 și III, 519. Baudry, I, 1180 ter. Beudant, *Cours de dr. fr.*, I, 243 și II, 978. Pand. fr., *Mariage*, I, 250 urm. Villey, *Des actes de l'interdit*, p. 154 urm. Glançon, *Consentement des époux au mariage* (1866), No. 90. Garsonnet, *Pr. civ.*, VI, § 1362, p. 479, ed. 1-a. Troplong, *Contrat de mariage*, I, 294. Cas. fr. D. P. 45. 1. 99. Sirey, 45. 1. 246. Aceiaș soluție a fost admisă în privința surde-mutului capabil de a-și manifesta consimțământul. Trib. Saintes, *Dreptul* din 1890, No. 68. Beudant, *op. cit.*, I, 222. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté*, *loc. cit.*, No. 27 urm.

¹⁾ În puterea acestor principii trebuie să decidem ca conven-Pacte succes-
ția făcută de o persoană cu unul sau mai mulți din moștenitorii
seși presuntivi asupra moștenirii sale viitoare, ar fi sorale.
inexistentă, ca și acea care ar fi intervenit între moștenitorii
seși și cei de al treilea. Cpr. Butoir, *Propriété et contrat*
(Paris, 1900), p. 648. Laurent, XVI, 83, 84. Mourlon, II,
1482. Thiry, II, 610. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 317.
Baudry et Barle, *Oblig.*, I, 261, 264. Baudry et Wahl, *Suc-*
cessions, II, 1729. Cpr. și art. 1118, § 2 Cod. italian.

Contracte so-
lemne.

Pentru contractele solemne, precum: donațiile, convențiile matrimoniale, ipotecele, etc., se mai cere încă și îndeplinirea formelor substanțiale prescrise de lege (art. 1168): *forma dat esse rei* ¹⁾.

Casurile în
care oblig.
este anula-
bila.

Dar dacă lipsa totală de consimțământ face ca obligația să fie inexistentă, incapacitatea părților contractante și viciurile de consimțământ nu împiedică obligația de a avea ființa, ci face numai ca ea să fie anulabilă (art. 948, § 1, 953 urm.) ²⁾.

Această distincțiune între actele inexistente și cele anulabile fiind reamintită, ușor se poate înțelege că acțiunea în anulare sau în rescisiune nu se aplică la actele inexistente, ci numai la acele anulabile, care vor cădea prin isbucirea acțiunii în anulare. „Pentru ca o convenție să fie obligatorie, a dis raportorul către Tribunal, nu este de ajuns ca ea să aibă aparențele externe a unei convențiuni; trebuie ca ea să cuprindă tot ce este neapărat *la realitatea convențiunii* ... O cauză ilicită ar vicia într'atâta convenția în cât nici un laps de timp n'ar putea s'o valideze.

Nevalidita-
tea pactelor
succesorale
făcute într-o
țară în care
ele sunt per-
mise. Con-
troversă.

BC Asemenea convenție ar trebui să fie considerată ca inexistentă în România, chiar dacă ea ar fi fost făcută într-o țară în care asemenea pacte sunt permise, de ex., în Germania (art. 2274 urm. C. german), pentru că dispozițiile care opresc pactele succesorale constituiesc o regulă de ordine publică internațională. Cpr. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1904. Aubry et Rau, I, § 31, p. 162 (ed. a 5-a). Despagnet, *Dr. internat.*, 366. p. 686 (ed. a 3-a). Weiss, *Tr. élément. de dr. international*, p. 637 (ed. a 2-a). P. Fiore, *Diritto internazionale*, 283. Bertauld, *Quest. de C. Napoléon*, I, p. 37. Vincent et Pénard, *Dictionn. de dr. international*, Oblig., 33. Vezi și adnot. noastră în *Curierul judiciar* din 1900, No. 62.—Contră. Trib. Colmar, *C. judiciar*, loco cit. D. P. 98. 2. 258 și J. Clunet, 1899, p. 609. Cas. Florența. Sirey, 97. 4. 17. Laurent, *Dr. international*, VI, 300, p. 511.

¹⁾ Vezi t. V, p. 24 și *infra*, p. 46 urm. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 437.—Vezi însă Planiol, *op. cit.*, I, 330.

²⁾ În cât privește deosebirele care există între actele *nule* sau *inexistente* și cele *anulabile* numai, vezi t. V, p. 22, 23. Cpr. Thiry, III, 93. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, II, 1684 urm., p. 279 urm. (ed. a 2-a, 1900). Mourlon, II, 1484 urm. Bufnoir, *op. cit.*, p. 649, 650. T. Hue, I, 201. Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civil*, I, 320. Capitant, *Introduction à l'étude du dr. civil* (Paris, 1898), p. 256 urm. Vezi și autoritățile citate în t. V, p. 23, nota 3.

În adevăr, în asemenea caz, *nu există contract*. Dacă convenția n'ar avea obiect, sau ar avea un obiect ilicit, ea n'ar produce nici o dată o obligație. Incapabilii de a contracta nu pot fi siliți a-și îndeplini obligația lor, ei având facultatea de a cere anularea ei. Dacă ei renunță însă la exercițiul acestei acțiuni sau n'o exercită în formele și în termenele prescrise de lege, obligația lor trebuie să fie executată. În fine, consimțământul nu este valid, dacă el a fost dat din eroare, simuls prin violența sau surprins prin dol (art. 953 C. civ.). Acel care pretinde însă că a fost înșalat, violentat sau surprins, trebuie să-și dovedească alegațiunea sa : aceasta este o excepție de care el poate usa, și dacă nu usează de dânsa, *obligația rămâne în toată puterea ei*. Acțiunea în anulare sau în rescisiune nu se aplică deci de cât la cazurile în care convenția poate să producă o acțiune¹⁾.

Acțiunea în anulare sau în rescisiune are loc :

1° De câte ori o obligație a fost contractată de un incapabil, de ex : de o femeie măritată neautorizată : de un interdis²⁾ ; de acel pus sub un consiliu judiciar, fără asistența acestui consiliu, în cazurile în care asemenea asistență este prescrisă de lege (art. 458³⁾ : și în fine, de un minor. Despre actele făcute de minori vom vorbi mai la vale. (Vezi *infra*, p. 12 urm.).

În asemenea cazuri, numai acei incapabili pot să exercite acțiunea în anulare, nu însă și persoanele capabile care ar fi contractat cu dânsii (art. 952). Art. 952.

¹⁾ Vezi Marcadé, IV, 871, care reproduce cuvintele raportorului.

²⁾ Art. 448 din Codul civil prevede, ce e dreptul, ca actele făcute de interdis, în urma publicării interdicției, sau de acel pus sub un consiliu judiciar, fără asistența consiliului, vor fi de drept socotite ca fără ființă, adică *inexistente, nuls de droit*, după cum se exprimă textul francez (502), sau *nulli di diritto*, după cum se exprimă Codul italian (art. 335) ; însă această expresiune este inexactă, pentru că asemenea acte sunt numai *anulabile*, judecătorii fiind datorii a pronunța anularea de câte ori ei vor constata ca actul a fost făcut în urma publicării hotărârei de interdicție (argument. din art. 959 și 1900). Vezi t. II, p. 337 și t. V, p. 22, nota 2, și adnotația noastră din *C. judiciar* de la 5 oct. 1900, No. 65, p. 518, 519. Cpr. Laurent, V, 305, 307 și XVIII, 532. Mourlon, I, 1292. Thiry, I, 629 și III, 97. Marcadé, II, 320. T. Hue, III, 517. Planiol, I, 2901. Baudry, I, 1179. Virgé, I, 853. Demolombe, VIII, 626, 627. Acollas, I, p. 500, și toți autorii.

Cazurile în care acțiunea în anulare sau în rescisiune are loc.

Art. 952.

Art. 448. Inexactitate de text.

2° De câte ori consimțământul uneia din părți a fost viciat prin eroare, violență sau dol. În asemenea caz, acțiunea în anulare nu aparține de cât persoanei a cărei consimțământ a fost viciat.

3° În fine, acțiunea în rescisiune pentru leziune, despre care ne vom ocupa mai la vale, aparține, în privința ori cărei convențiuni, minorilor la majoritate, sau reprezentanților lor, în cursul minorității ¹⁾. Ea nu aparține majorilor de cât în cazul excepțional prevedut de art. 694.

Acțiunea în anulare sau în rescisiune, conferită de lege în cazurile mai sus expuse, este transmisibilă atât activ cât și pasiv moștenitorilor și succesorilor universali sau cu titlu universal. (Cpr. art. 1301 Cod. italian). „*Restitutio alieni competens etiam ad heredes ejus transmittitur*“, dice Harmenopol (I, 12, § 13, *De impuberibus et minoribus*) ²⁾. Ea poate de asemenea fi exercitată de creditorii aceluia căruia ea aparține (art. 974) ³⁾, nu însă de persoanele care au contractat cu dănsul, ea fiind stabilită numai în favoarea minorilor (art. 952). Ea nu poate fi exercitată nici de coobligatii sau fidejuserii sci (art. 1017, 1653), nici de codebitorii unei obligații indivisibile ⁴⁾.

Despre acțiunea în rescisiune pentru leziune în privința majorilor.

Art. 1165.—Majorile nu poate, pentru leziune, să exercite

¹⁾ Minorul poate fi admis a exercita acțiunea în rescisiune chiar contra unui alt minor (L. 11, § 6, Dig., *De minoribus*, 4, 4). Cpr. T. Huc. VIII, 206. Laurent, XVIII, 545. Demante, V, 270 bis XXIII. Marcadé, IV, 898. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6386 urm. Demolombe, XXIX, 177. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 258. Larombière, IV, art. 1312, No. 14.

²⁾ Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 120, *ab initio*.

³⁾ Cpr. Thiry, I, 345; II, 641, *in fine* și III, 97, *in fine*. Laurent, XVI, 420, 422 și XVIII, 543. Baudry, II, 913 și 1154. Marcadé, IV, 494, 495. Arntz, III, 82. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 615, 616. T. Huc, II, 278, VII, 202 și VIII, 206. M. Planiol, *op. cit.*, II, 304. Baudry et H. FournCADE, *Des personnes*, II, 2348. Boudant, *Cours de dr. civ. fr.*, I, 337, p. 468, nota 2. Vezi și autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 203, notele 1 și 2.

⁴⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 206, p. 256. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 257, nota 15. Laurent, XVIII, 542. Baudry, II, 1154.

acțiunea în rescisiune. (Art. 434, 694 C. civ. Art. 1313 C. fr. *modificat*).

Lesiunea sau *cătămarea*, după cum o numește art. 694 C. civ., este paguba ce una din părți suferă într-un contract cu titlu oneros.

În privința majorilor, ea nu este și nu trebuia să fie, cel puțin în principiu, un viciu al consimțământului, și prin urmare, o cauză de anulare a convențiunei, pentru că interesul general cere ca tocmelele părților să nu fie anulate cu ușurință și să rămăie pe cât se poate în picioare.

Majorii care n'au tras din tocmala lor foloasele la care ei se puteau aștepta, sunt vinovați că au contractat cu ușurință, și trebuie să suferă consecințele imprudenței lor¹⁾.

Bazat pe aceste considerațiuni, Codul Convențiunei naționale, prin o reformă radicală, desființase cu desevărsire acțiunea în restituție pentru leziune, chiar în privința lucrurilor nemiscătoare, și ea n'a fost reintrodusă în Codul francez de cât în urma stăruințelor lui Cambacérès, Portalis și a primului consul Bonaparte, care, spre a combate pe Berlier și pe Réal, au dis că anularea pentru leziune se întemeiază pe un principiu de rațiune și de echitate, și că partea care a suferit a fost înșalată și surprinsă în buna sa credință²⁾. Și în adevăr, Pothier (*Oblig.*, II, 33), călăuzul obicinuit a redactorilor Codului fr., dice că **partea** lezată a fost indusă în eroare asupra valorii lucrului, ear alții că consimțământul său n'a fost liber³⁾.

În toate acestea, după art. 1118 din Codul francez, Art. 1118 C. fr. leziunea nu este pentru majori un viciu al consimțământului *de cât în unele contracte* (împărțeala, vîndare, etc.), și în privința unor persoane determinate, adică în privința minorilor.

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, și această eliminare nu se datorește unei inadvertențe, sau unei scăpări din vedere, ci a fost făcută anume. În adevăr, examinând de aproape textele noastre, vedem că art. 790 din Codul civil n'a reprodus § 2 al textului corespundător francez (1887), unde se dice că *împărțeala poate fi desființată când unul din comostenitori stabilește că a eris-*

1) Cpr. I., 22, § 3, *Locati conducti*, 19, 2.

2) Locré, *Élégh. civ.*, t. 14, p. 63 urm. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7364.

3) Cpr. M. Planiol, *op. cit.*, II, 1646. Capitant, *op. cit.*, p. 232.

tat în dauna lui o leziune de peste o pătrime: de unde rezultă că, în legislațiunea noastră, o împărțea făcută între majori, nu poate nici o dată fi anulată pentru vătămare sau leziune ¹⁾.

Critică la adresa legiuitorului.

Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuia însă să elimineze din Codul nostru și art. 891 fr., pe care l'a reprodus fără nici o schimbare în art. 792, căci doctrina este aproape unanima pentru a recunoaște că acest text nu se aplică în caz când consimțământul uneia din părți a fost viciat prin dol sau violență, ci numai în caz de leziune. În adevăr, art. 792 prevedând ca acel în contra căruia s'a făcut cererea de rescisiune, poate opri desființarea împărțalei, dând reclamantului *suplementul* din porțiunea sa ereditară, cuvântul *suplement* dovedește în deajuns că el n'are în vedere de cât leziunea, justiția și morala opunându-se că acela care a întrebuințat viclenia sau violența pentru a înșala pe copartășii săi, să se poată folosi de manoperele sale, dând reclamantului *suplementul* în bani sau în natură ²⁾. *Nemini fraus sua patrocinari debet*: sau, după cum se exprimă un alt adagiū cunoscut: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*.

Alte texte din Codul fr. eliminate de legiuitorul nostru.

Mergând mai departe, spiritul legii de a desființa leziunea ca viciu al consimțământului, în privința majorilor, mai rezultă încă din eliminarea art. 890 fr., care arată cum se calculează leziunea: din eliminarea *părții a* art. 1079 fr. (798 C. rom.) care prevede că împărțea făcută de un ascendent poate fi atacată pentru cauză de leziune, când această leziune este de peste o pătrime, și din eli-

Codul Calimach. Art. 1096.

1) Codul Calimach înțelege din contra a admite leziunea, când prevede în art. 1096 ca nu se strica împărțea ce s'a făcut prin judecata la locul cuviincios, afara numai de s'ar fi întâmplat o pricina mare și cunoscută, *foarte pușgibile* pentru unul din împreună-moștenitori, cu alte cuvinte, o leziune *enormă*, după cum se exprima Pothier (*Oblig.*, II, 34). Leziunea era admisă și la Romani ca cauză de rescisiune, fiind că împărțea era asimilată unei vândări. Cpr. L. 3, Cod., *Communio utriusque iudicii, etc.*, 3, 38; L. 2, Cod., *De rescindenda venditione*, 4, 44, etc.

2) Cpr. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 3561, 3562. Laurent, X, 470, 508. T. Hue, V, 471. Arntz, II, 1647. Marcadé, III, 431. Cas. fr. D. P. 58, 1, 150. Sirey, 59, 1, 234. Vezi și autori citați în t. III a lucr. noastre, p. 640, nota 2.

minarea art. 1674—1685 fr., care tratează despre rescisiunea vîndărei pentru cauză de leziune¹⁾; de unde rezultă o altă modificare însemnată, și anume că, în dreptul nostru, vîndarea făcută de un major a cărui consimțământ n'a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol (art. 953), nu poate nici odată fi anulată pentru leziune, ori cât de mare ar fi²⁾; pe cînd, în dreptul nostru anterior, vîndarea și în genere ori ce contracte bilaterale, erau supuse desființării pentru o leziune mai mare de cît jumătate din obicinuitul preț al lucrului³⁾.

În fine, ceea ce este și mai decisiv, art. 1165 dispune că *majorul nu poate, pentru leziune, să exercite acțiunea în rescisiune*, pe cînd art. 1313 din Codul fr. prevede că majorii nu sînt restituiți pentru cazul de leziune, *de cît în cazurile și în condițiile precedute de Codul civil*, adică în materie de împărțală, de vîndare, etc.

Prin urmare, legiuitorul nostru a arătat în deajuns intențiunea de a înova și de a exclude leziunea ca o cauză de anulare a convențiunelor în privința majorilor.

1) Legiuitorul nostru mai eliminăza încă § 2 din art. 2052 fr. (cpr. textul nostru 1711), după care transacțiunile nu pot fi atacate pentru leziune, și art. 1706 fr., care prevede că rescisiunea pentru leziune nu se aplica la schimb, etc. El reproduce însă art. 783 fr. (694 C. rom.) și art. 1854 fr. (1512 C. rom.).

2) Cpr. Trib. Illoy. C. *judiciar* din 1894, No. 33. *Dreptul* din 1894, No. 58. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1337.

3) Vezi art. 1251 urm., 1422 și 1957 din Codul Calimach (934 urm., 1060 și 1487 C. austriac): art. 44, § 12, partea III, capit. II, C. Caragea; art. 16, capit. II, C. Andr. Donici, etc. Aceste legi nu fac de cît să reproducă o Constituție, pe care Justinian o atribuie lui Deoclețian (L. 2 și 8. Cod. *De rescindenda conditione*, 4, 14), deși ea este poate posterioară acestui împărat, care permitea vîndătorului de a resilia vîndarea de câte ori ea fusese consimțită pentru un preț mai mic de cît jumătate din valoarea reală a lucrului: „*Mius autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars (certi) pretii soluta sit*”. L. 2. Cod., *loco cit.* Codul fr. a păstrat această cauză de rescisiune pentru vîndările imobiliare, cerînd însă ca leziunea să fie mai mare de $\frac{1}{12}$ (art. 1674 urm. C. fr.). Această cauză de resiliare n'a fost admisă în noul Cod german, ea fiind contrară spiritului dreptului modern. Cpr. Et. Barre, *Bürgerliches Gesetzbuch und C. etc., vergleichende Darstellung des deutschen und französischen bürgerlichen Gesetzbuchs* (Berlin, 1897), § 97, *in fine*, p. 146.

Dreptul
vechit, dreptul
român și
dreptul
străin.

Art. 694.

Singurul caz excepțional în care majorul poate să invoace leziunea, este acel prevădut de art. 694 C. civ., după care el poate cere anularea acceptațiunii exprese sau tacite a unei moșteniri, pentru vătămare sau leziune ¹⁾, în cazul când activul *net* ²⁾ al succesiunii (*deducto ere alieno*) ar fi fost absorbit sau micșorat cu mai mult de jumătate prin descoperirea unui testament necunoscut moștenitorului care a acceptat moștenirea.

Deci, dacă moștenitorul a avut cunoștință, în momentul acceptării sale, de existența testamentului, el nu va putea cere anularea acceptării, chiar dacă el n'ar fi avut cunoștință de cuprinderea acestui testament ³⁾.

De și art. 694 nu vorbește de cât de moștenitorii *majori*, nu mai încapă îndoială că același drept îl au și minorii, pentru că n'a putut să intre în gîndul legiuitorului de a lipsi pe minori de o protecțiune pe care el o acordă majorilor. Textul vorbește numai de majori, pentru a arăta că incapabilii pot, pe lângă această cauză, să invoace și incapacitatea lor ⁴⁾.

Dispoziția art. 694 fiind însă excepțională, este de strictă interpretare: de unde rezultă că anularea acceptării unei moșteniri nu poate fi cerută pentru alte cauze de cât acele prevădute de acest text ⁵⁾. Ea nu poate, de

1) Anularea acceptării pentru leziune, de care vorbește art. 694, este cărmuită de statutul personal al moștenitorului, iar nu de legea care regulează devoluțiunea moștenirii. Baudry et Wahl, *Successions*, II (ed. a 2-a, 1899), p. 506. — *Contrà*, Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, I, 131.

2) Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și prin cuvîntul *successione*, unii înțeleg activul *brut*, adică întreaga moștenire, atît activul cît și pasivul. Cpr. în acest sens, Demolombe, XVI, 551. Mourlon, II, 239. Duranton, VI, 461. A. Laborde, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 312, nota 1. Le Sellyer, *Comment. hist. et pratique sur le titre des successions* (Paris, 1892), I, 630. — *Contrà*, Laurent, IX, 359. T. Hue, V, 172. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1664 (ed. a 2-a, 1899). Baudry, II, 162. Pand. fr., *Successions*, I, 3156.

3) Pand. fr., *Successions*, I, 3151. Baudry et Wahl, *Success.*, II, 1663. T. Hue, V, 172. Laurent, IX, 359. Demolombe, XIV, 546. Le Sellyer, *op. cit.*, I, 628. C. Bourges, 31 mai 1897, decizie citată în Pand. fr., *locò supra cit.*

4) Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1660. Thiry, II, 116. Vezi și t. III a lucr. noastre, p. 330, nota 2.

5) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1889, No. 66.

exemplu, fie cerută pentru descoperirea de datorii contractate de defunct, *provisis debitis*¹⁾, nici pentru înstrăinări consimțite de dănsul în timpul vieții sale, fie cu titlu oneros (vândare, schimb, transacție, etc.), fie cu titlu gratuit (donațiune), pentru ca toate aceste înstrăinări au putut fi cunoscute de dănsul²⁾.

Moștenitorul major, și chiar minor, putând să atace Origina art. 694. acceptarea unei moșteniri pentru leziune, se vedem care este originea acestei excepțiuni.

Acceptarea unei moșteniri nu putea să fie anulată pentru leziune, proiectul Codului comunicat tribunalelor ne prevedând de cât anularea pentru dol. Tribunalul de casație a cerut însă ca să se facă două excepții la acest principiu în priviuța leziunei, pentru cazul când activul moștenirii ar fi fost micșorat cu mai mult de jumătate: 1° prin descoperirea unui testament necunoscut în momentul acceptării; și 2° prin anularea unor acte neatacate în momentul acceptării.

Consiliul de stat admitând însă numai în parte observațiile trib. de casație, care se întemeiau pe o jurisprudență constantă, a introdus o singură excepție la acest principiu, și anume aceea prevedută de art. 694. Eata de unde ne vine dispoziția excepțională a art. 694, după care leziunea poate fi o cauză de anulare a acceptării unei moșteniri³⁾.

¹⁾ L. 22, Pr., Cod., *De jure deliberandi*, 6, 30. Cpr. Baudry et Wahl, II, 1670. Pand. fr., *op. cit.*, 3140. T. Hue, V, 172, 174. Vigier, II, 192. Le Sellyer, *op. cit.*, I, 626. Mourlon, II, 235. Bufnoir, *op. cit.*, p. 630. Thiry, II, 118. Laurent, IX, 358, 363. Demolombe, XIV, 541. Marcadé, III, 217. Vezi și t. III a lucr. noastre, p. 332, nota 1 și 334, nota 1, *in fine*.

²⁾ Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1671. Pand. fr., *Successions*, I, 3141, 3142. Demolombe, XIV, 542. T. Hue, V, 172. Mourlon, II, 235. Vezi și t. III a lucr. noastre, p. 332, n. 1.

³⁾ Cpr. Arntz, II, 1405. Demolombe, XIV, 540, 544. Pand. fr., *op. cit.*, I, 3150. Vezi asupra art. 694, t. III a comentariilor noastre, p. 330 urm., și la autorii citați acolo, *vide*: Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 629 urm. Villequez, disertație publicată în *Revue de droit fr. et étranger*, anul 1850, t. VII, p. 155 urm., 227 urm. A. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de C. Napoléon*, I, p. 226—243, No. 281—297, etc.

Despre acțiunea în rescisiune pentru leziune în privința minorilor.

Dreptul ro-
man.

La Romani, viața omului fiind împărțită în trei perioade, după cum era la noi altă dată ¹⁾, și este și astăzi în unele legiuri străine, de exemplu, în Austria (art. 21 C. austriac), în Rusia ²⁾, etc., se înțelege că vârsta înriurea, din trei puncte de vedere, asupra validității actelor și a obligațiilor în genere.

1° Astfel, pruncii (*infantes*), adică acei care nu păsise peste al șaptelea an ³⁾, erau cu desevărsire incapabili, și nu puteau face nici un act, nici chiar din acele care erau spre folosul lor, *quia nullum intellectum habent* ⁴⁾. Obligațiile contractate de dânsii erau deci radical nule, sau mai bine dis *inexistente*. „Când un copil sau cel ce se află în patina nebuniei va vinde vre un lucru, dice Andr. Donici (capit. 10. § 6), tocmala este în zadar, căci aceștia nu au slobozenie, nici la mâna lor spre a putea vinde sau a cumpara“ ⁵⁾.

2° Nevêrsnicii (*impuberes*), adică băieții care nu păsise peste al 14-lea an, iar fetele, peste al 12-lea an ⁶⁾, pe care Andronachi Donici îi numea *aniles*, ear pravila lui Matei Basarab, *copii necrescuți* (glava 287), puteau să și facă

Dreptul
vechiu.

1) Vezi pravila lui Matei Basarab, glava 287; Codul lui Andr. Donici, capit. 29; Codul Calimach (art. 33, 255, etc.). Aceasta stare de lucruri n'a fost abrogată în Moldova **de cât** prin art. 1 a legii episcopicești din 26 april 1840, **care**, prin art. 1, hotărăște majoritatea barbatului și a femeii la 25 de ani îndepliniți. (V. această lege în Colecția Pastia, p. 181 urm. (ed. din 1862).

Dreptul
rusesc.

2) În Rusia, vârsta omului se împarte în trei perioade: 1° de la naștere până la 14 ani împliniți; 2° de la 14 ani până la 17 ani (*malolietnye*); și 3° de la 17 ani până la 21 ani (*nesovershemolietnye*), vârsta majorității pentru tot imperiul. Cpr. *Er. Lehr, Dr. civil russe*, I, No. 100, p. 109, ed. din 1877. Vezi și t. II al coment. noastre, p. 57, *ad notam*.

3) Cpr. art. 33 Cod. Calimach.

4) Gaïus, *Instit.*, III, § 109.

5) Copiii erau deci puși pe aceeași treaptă cu smintiții: „*Nam infans et qui infanti proximus est, non multum a furioso differt, quia huius ætatis populi nullum intellectum habent*“.
Gaïus, *Instit.*, III, § 109.

6) Cpr. Gaïus, *Instit.*, I, § 196 și *Instit.* Justinian, I, 22, Pr., *Quibus modis tutela finitur*; art. 33 C. Calimach.

condiția mai bună ¹⁾, fără a putea a se obliga și a dispune de bunurile lor. Obligațiile contractate de dênșii nu erau inexistente, ci numai anulabile după cererea lor, nu însă și după a aceloră cari contractau cu dênșii ²⁾.

Ei puteau să se oblige în mod valid, însă numai *cum auctoritate tutoris* ³⁾, având, în ori ce caz, beneficiul restituției *in integrum*, de câte ori erau leșați, fie că actul era făcut de dênșii cu autorisarea episcopului, fie că el era făcut de episcopul lor. Bunurile lor nu puteau fi înstrăinate de cât cu autorisarea magistratului ⁴⁾, *scilicet per inquisitionem iudicis et probationem causae et interpositionem decreti, ut fraudi locus non sit* ⁵⁾; și în lipsa acestei autorisări, care nu se încuviința de cât pentru o cauză de neapărată trebuință sau un folos învederat ⁶⁾, bunurile înstrăinate puteau fi revendicate, dacă înstrăinarea nu fusese ratificată la majoritate ⁷⁾.

³⁰ În fine, spre vârstă, sau minorii de 25 de ani (*pubescentes*), pe care Andronachi Donici îi numea *afiliți*, ear pravila lui Matei Basarab, *copii crescuți*, adică acei care trecuse peste patrușpredece sau doispredece ani, și nu împlinise încă 25 de ani ⁸⁾, și care, până la această vârstă, aveau un curator ⁹⁾, erau, afară de oare care excepții, ca-

¹⁾ *Instit.* Justinian, I, 21, Pr., *De auctoritate tutorum*.

²⁾ Cpr. art. 952 Cod. civ. actual.

³⁾ *Instit.* Justinian, I, 21, Pr., *De auctoritate tutorum*.

⁴⁾ În Codul Caragea, vândarea bunurilor minorilor nu se putea face de cât *cu știrea stăpânirii*, adică cu încuviințarea judecătoarei (Cas. rom. și C. București; *Dreptul* din 1884, No. 46 și 84), ear sub Codul Calimach, cu învoirea comisiei episcopicești (art. 289, 307 C. Calimach și art. 59 L. din 1840), și aceasta numai *de necoe și pentru un vederat folos*. Cpr. art. 401 Cod. civ. actual.

⁵⁾ L. 22, Cod., *De administr. tutorum vel curatorum*, 5, 37. Vezi și L. 1 și 7, § 2, Dig., *De rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt*, 27, 9.

⁶⁾ L. 5, § 9, Dig., *loco cit.*

⁷⁾ Cpr. art. 1163 Cod. civ. actual.

⁸⁾ Cpr. art. 33 Cod. Calimach.

⁹⁾ *Instit.* Justinian, I, 23, Pr., *De curatoribus* și L. 1, § 3, Dig., *De minoribus*, 4, 4. Principiile romane, după care copii ajunși la pubertate aveau un curator până la 25 ani, trecuse și în vechea noastră legislație. Vezi art. 255 Cod. Calimach (187 Cod. austriac) și § 1, 2, capit. 29, Cod. Andr. Donici, *Despre necrescuți*. Pravila lui Matei Basarab (capit. 287)

pabili de a face toate actele vieții civile, putând însă, la caz de leziune, să fie restituiți *in integrum*, atât în contra actelor făcute de dânsii fără curator, cât și în contra aceloră făcute de curatorul lor ¹⁾, acest beneficiu neaparținând însă minorilor care dobândise o ertare de vârstă (*veniam aetatis*) ²⁾. Bunurile tuturor minorilor în genere nu puteau fi înstrăinate fără decretul magistratului; altfel înstrăinarea era nulă.

Restituția *in integrum* ³⁾, această cale excepțională, bazată pe echitate ⁴⁾, și introdusă de pretor, prin care actul minorului, valid *jure civili*, era desființat *jure pretorio*, era un *ultimum et extraordinarium auxilium* ⁵⁾, pe care pretorul nu-l admitea de cât atunci când minorul nu avea o altă cale spre a ataca actul și a fi desdaunat de paguba suferită fie prin micșorarea patrimoniului său, fie prin lipsa unui câștig legitim ⁶⁾. Prin această măsură echitabilă, minorul care nu avea încă experiența necesară spre a-și conduce afacerile sale, era, ce e dreptul, aparat, însă siguranța transacțiilor și a comerciului era compromisă, pentru că nimene nu voia să contracteze cu dânsul, din cauza restituțiunii, care era iminentă. De aceea, pretorul nu trebuia să intervie de cât atunci când minorul se făcuse culpabil de o neglijență considerabilă, sau fusese amăgit de cealaltă parte contractantă. „*Itaque nisi aut manifesta circumscriptio sit, aut tam negligenter in ea causa versati sunt, praetor interponere se non debet*” ⁷⁾.

numește pe epitrop *ispravnic*, și acest *ispravnic* se dădea copiilor necrescuți, adică mai mici de 14 și 12 ani, minorii de la 14 și 12 ani în sus având un curator, ca și la Romani.

¹⁾ L. 6, Dig., *De in integrum restitutionibus*, 4, 1 și L. 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

²⁾ Cpr. Codul Caragea, art. 1 urm., partea 1, capit. 3, *pentru ertare de vârstă*.

³⁾ Vezi asupra acestei instituții. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII, § 315 urm. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 114 urm., p. 507 urm. (Frankfurt a. M., 1900). Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, I, § 175 urm. Goudsmit, *Pandekten System* (trad. fr. de Vuylsteke, 1873), I, § 109, p. 336 urm. Van Wetter, *Cours de dr. rom.*, I, § 104 urm., etc.

⁴⁾ L. 1, Pr. Dig., *De minoribus*, 4, 4.

⁵⁾ L. 16, Pr. Dig., *loco cit.*

⁶⁾ Cpr. art. 1959, *in fine*, Cod. Calimach.

⁷⁾ L. 24, § 1. *in fine*, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

În vechiul drept francez, în provinciile de drept scris, se aplica dreptul roman, iar în provinciile de drept obicnuelnic, majoritatea, *legitima aetas*, fiind în genere hotărâtă la 25 de ani ¹⁾, după legea *Platoria* sau *Laetoria*, de la numele tribunului *Laetorius Plancianus* ²⁾, minorul avea acțiunea în rescisiune pentru leziune nu numai contra actelor făcute de el singur, dar și în contra acelor făcute de dên-

Dreptul
vechiu fran-
ceez.

1) Numai în Normandia, majoritatea era fixată la 20 de ani. Cpr. Poehier, *Oblig.*, II, 40 și *Proced. civ.*, X, 729 (ed. Bugnet).

2) Vezi Frémenville, *Tr. de la minorité et de la tutelle* (ed. din 1845, Clermont), II, p. 275, nota 1.—Tot la această vârstă era hotărâtă și la noi alta data majoritatea. Vezi pravila lui M. Basarab (glava 287), Codul lui Andr. Donici (capit. 29), Codul Caragea (art. 1, partea 1, capit. 3), Codul Calimach (art. 33, 228, 1959 și legea epitropicească din 26 april 1840, art. 1), etc. Astăzi însă, vârstă leginită este mai pretutindine hotărâtă la 21 ani. Cpr. art. 2 din noul Cod german și nota lui R. Saleilles, asupra acestui text în *Bullet. de législ. comparée* (anul 1900), p. 237 urm. În Codul austriac (art. 21), vârstă leginită e hotărâtă la 24 de ani, iar în Codul neerlandez (art. 385), la 23 de ani, ca și în Codul spaniol de la 1889 (art. 320). În Elveția, majoritatea este astăzi fixată, pentru întreaga confederație, și pentru ambele sexe, la douăzeci și cinci de ani (art. 1. L. federală din 22 iunie 1881 asupra capacității civile), soluție care se vede admisă și prin noul Cod civil japonez, promulgat la 1896 (art. 3). Este de notat că, în Elveția, înaintea legii din 1881, vârstă leginită nu era uniformă, ci varia, după diferitele cantoane, de la 18 la 24 de ani. V. t. II a lucr. noastre, p. 56, nota 2.

Majoritatea
în dreptul
nostru ante-
rior și în
dreptul
străin.

În dreptul musulman, majoritatea, *bulagh*, se constată prin apariția vizibilă a semnelor următoare: 1° prin ejaculațiunea spermatică la băieți, și prin apariția regulelor la femei; 2° prin existența parului la părțile genitale. Parul de subșoară și barba nu sunt semne ale majorității. În lipsa semnelor mai sus arătate, băieții sunt majori la 15 ani, iar fetele la 9 ani. Cpr. *Le Dr. musulman de N. Tornau* (trad. Eschbach, 1860), p. 82, § 8. Și la Români, în vechime, Sabinienii vroiau ca omul să fi puber după dezvoltarea puterii corporale și capacitatea de a procrea (*Cassianus quidem cum esse dicitur puberem, qui habitu corporis pubes apparet, id est, qui generare potest*) (*Ulpiani Regul.*, § 28, tit. 11, *De tutelis*); însă Justinian urmând, în această privință, părerea Proculianilor, fixează pubertatea la 14 ani împliniți pentru bărbați și la 12 ani pentru femei, fiind că moravurile nu mai permiteau inspecțiunea trupului (*inspectio habitudinis corporis*). Instit., *Quibus modis tutela finitur*, 1, 22, Pr., și Col., L. 3, *Quando tutores vel curatores esse desinunt*, 5, 60.

Dreptul
musulman.

sul cu autorisarea epitropului, și chiar în contra acelor făcute de însuș epitropul¹⁾.

Dreptul nostru anterior.
Codul Calimach.

Cât pentru dreptul nostru anterior, el admitea principiile dreptului roman. În adevăr, după art. 1156 din Codul Calimach (865 Cod. austriac), acei lipsiți de minte, sau care nu împlinise încă vrâsta de 14 sau 12 ani, nu puteau nici să dea, nici să primească făgăduință, ear celelalte persoane, care se aflau sub puterea părintelui, sau a epitropului ori a curatorului, puteau să primească o făgăduință care era numai spre folosul lor (art. 1157 Cod. Calimach, 865 C. austriac). „*Namque placuit meliorem quidem suam conditionem licere eis facere, etiam sine tutoris auctoritate, deteriozem vero non aliter quam tutoris auctoritate*“²⁾.

Minorul, la caz de leziune, avea acțiunea în restituție (art. 1905 C. Calimach), și această acțiune se prescrie prin patru ani de la majoritate (art. 1959 C. Calimach³⁾), soluțiune care se vede admisă și prin art. 1301 din Codul spaniol, promulgat la 24 iulie 1889.

Codul Caragea.

Tot astfel se exprimă și Codul Caragea în art. 3, partea I, capit. 3: „Cei nevărsnici, veri ce tocmală sau dar vor face, fără adevărirăa părintelui lor sau a epitropului, este fără tărie; *de le este spre folos, este cu tărie*“⁴⁾.

Dreptul actual.

Venim acum, după acest istoric, la dreptul actual, unde textele noastre se deosebesc într-una cât-va de Codul francez. În adevăr, art. 951, în loc de a reproduce § 1 al art. 1125 fr., după care minorul nu poate, *pentru cauză de incapacitate*, să atace angajamentul său de cât în casurile anume statornicite de lege, dispune că minorul nu poate

1) Pothier, *Pr. civ.*, X, 731, p. 349.

2) *Instit.* Justinian, I, 21, Pr., *in medio*, *De auctoritate tutorum*.

3) Acelaș termen îl acordă și Andr. Donici (§ 3, capt. 29, *in fine*). Cpr. L. 7, Pr., Cod., *De temporibus in integrum restitutionis*, etc., 2, 53. Astăzi, acțiunea minorului se prescrie prin zece ani (art. 1900), în Codul italian prin cinci ani (art. 1300), ear în Codul austriac, prin trei ani (art. 1487). Vezi *infra*, explic. art. 1900.

Codul Andr. Donici.

4) Vezi și Andr. Donici, capit. 29, § 2, unde se dice: „Nevărsnicul de la 14 ani până la 25 se numește *afilic*, într-una care vreme fiind sub povățuire de curator, adică purtător de grijă, earăș fara întrebarea și voința purtătorului de grijă, ori ce va face și va cunoaște că s'au păgubit, poate în nimă să întoarcă spre folosul său“.

ataca angajamentul său pentru cauză de incapacitate, *de cât în caz de leziune*, modificare care a dat loc la dificultăți, după cum vom vedea mai la vale.

Art. 951.—Minorul nu poate ataca angajamentul său pentru cauza de incapacitate, de cât în caz de leziune. (art. 1157 urm. C. civ. Art. 1125, § 1 C. fr. *modificat*).

Art. 1157. Minorul neemancipat poate exercita acțiunea în rescisiune pentru simpla leziune în contra ori cărei convențiuni; minorul emancipat, în contra ori cărei convențiuni ar trece peste capacitatea sa ce este determinată la titlul minorității, tutellei și emancipațiunii. (Art. 390, 401 urm., 427, 428, 430, 433, 749, 820, 950 952, 1158 urm., 1163, 1538, 1900 C. civ. Art. 291 Pr. civ. Art. 1305 C. fr.).

Aceste fiind textele noastre, naște întrebarea: care este sensul lor?

În Franția, după multe discuțiuni, *post multas controversas*, s'a admis, în fine, că legea conferă minorului două acțiuni deosebite pentru a ataca actele ce l'jignesc; o acțiune în anulare întemeiată pe viciuri de formă (art. 1163), și o acțiune în rescisiune întemeiată pe leziune (art. 1157). Acest sistem, care pune capăt discuțiilor anterioare, rezultă din art. 1311 (1163 C. rom.), care distinge anularea pentru viciuri de formă de restituirea sau rescisiunea pentru leziune.

Ce trebuie să decidem în legislația noastră? Chestiunea este controversată, de și, de bună samă, legiuitorul prin art. 951 a voit să curme ori ce controversă. Curtea din București a decis, în adevăr, că în legislația noastră, minorul nu ar avea acțiunea în anulare pentru lipsuri de formă, ci numai pentru vătămare sau leziune; de unde ar rezulta că actul sevêrșit de minor sau de epitropul său, fără îndeplinirea formelor legale, ar rămânea în picioare, de câte ori nu s'ar dovedi o leziune din partea minorului. Cu alte cuvinte, legiuitorul nostru, modificând într'un mod radical Codul francez, ar fi consfințit sistemul din dreptul roman, care se resumă în maxima cunoscută: *Minor restituitur non tanquam minor, sed tanquam lusus* ¹⁾.

Dreptul fr.

Dreptul nostru.

¹⁾ Vezi *Dreptul* din 1892, No. 14. (Această decizie este dată sub presidența D-lui G. E. Schina, care ne a înlocuit în funcțiunea de procuror general la Înalta Curte de casație și justiție). Cpr. aceiaș Curte. *Dreptul* din 1897, No. 16, consid. de la p. 127, coloana 2. Vezi și Trib. Tecuci (sentința casată). *Dreptul* din 1898, No. 28.

Secțiunile unite ale Curței supreme au condamnat însă această interpretare și, cu drept cuvânt, au casat decizia de mai sus ¹⁾.

În adevăr, art. 951, după care minorul nu poate să-și atace angajamentul său, pentru cauză de incapacitate, *de cât în caz de leziune*, nu are în vedere, după cum foarte bine observă Înalta Curte, de cât actele minorului emancipat sau neemancipat privitoare la obligațiile pentru care legea n'a cerut de cât simpla intervenție a epitropului sau asistența curatorului, și pe care dânsul le-a făcut în lipsa acestora, ear nu și obligațiile rezultând din acte juridice pe care legiuitorul, în interesul lor, le-a supus unor formalități, și care sunt isbite de nulitate numai din cauza neobservării acestor formalități, independent de ori ce leziune.

Așa dar, chestiunea anulării actelor privitoare la minori trebuiește rezolvită după următoarea distincțiune: Dacă actul s'a seversit de epitrop, în limitele mandatului său, cu îndeplinirea formelor legiuite, el este oposabil minorului și nu poate fi dărâmat, nici chiar sub cuvânt de leziune, pentru că minorul a fost îndestul de aparat prin îndeplinirea legiuitelor formalități. De ex., averea nemiscătoare a minorului s'a înstrăinat de epitrop cu îndeplinirea tuturor formelor legale (art. 401 urm.), sau moștenirea în care minorul avea o parte oare care, s'a împărțit earăș cu îndeplinirea formelor legale (art. 411, 412, 747—749). Ei bine, asemenea acte nu mai pot fi atacate de minor, nici chiar sub cuvânt de leziune, rămânând ca minorul, care a fost vătămat de epitrop să ceară daune de la acest din urmă (art. 390, 820, 998, 999, 1540) ²⁾. Pentru actele

¹⁾ Bulet. Cas. 1892, p. 1084 și *Dreptul* din 1893, No. 4. Vezi în acelaș sens și o decizie anterioară a Curței noastre supreme, în Bulet. cas. anul 1891, p. 1328. Vezi și autoritățile citate *infra*, p. 20, nota 2.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 98, p. 127. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 560. Arntz, III, 278. Laurent, XVI, 24 urm. Demolombe, VII, 822 și XXIX, 88. Baudry, II, 1157. Mourlon, II, 1503 urm. Planiol, *op. cit.*, II, 1126. T. Hue, VIII, 211. Aubry et Rau, IV, § 335, p. 253, text și notele 3 și 4. Bendant, *Cours de dr. civ. fr.*, II, 883. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6341 urm. Vigier, II, 1567. Colmet de Sancerre, V, 270 bis XI urm. Valette sur Prondhon, *État des personnes*, II, p.

sevărsite de epitrop în limitele mandatului său și cu îndeplinirea tuturor formelor legale, se va aplica deci în totul maxima : *Factum tutoris, factum pupilli* (art. 390, 407, 1166, 1546). Este adevărat că Curtea din București a decis contrariul, admitând că, în orice caz, minorul este în drept a cere anularea împărțelei pentru leziune ¹⁾, însă această soluție este contrară art. 1166, după care înstrăinarea bunurilor unui minor sau a unui interzis, ori împărțea unei moșteniri convenita lor, făcute de epitrop cu îndeplinirea tuturor formelor legale, se consideră ca făcute de dânsii în timpul capacității lor, și prin urmare, nu pot fi atacate pentru leziune, de oare ce această acțiune nu aparține persoanelor capabile (art. 1165).

Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 1166 :

Art. 1166. Când formalitățile cerute în privința minorilor sau interzișilor ²⁾, atât pentru înstrăinarea imobilelor cât și pentru împărțea unei succesiuni ³⁾, s'au îndeplinit, ei sunt relativ la aceste acte, considerați ca cum le ar fi făcut în majoritate sau înaintea interdicțiunii. (Art. 342, 401 urm., 405, 406, 407, 409 urm., 413, 430, 435 urm., 454, 687, § 2, 747 urm., 749 C. civ. Art. 1314 C. fr.).

Dovada cea mai bună ca decizia de mai sus a Curții din București face o greșită interpretare a legii, este că însuși autorii cari admit în principiu dreptul nevrednicului de a dărâma pentru leziune actele făcute de epitropul său

465 urm. Larombière, IV, art. 1305, No. 12. Duranton, X, 280 urm. Marcadé, IV, asupra art. 1305, 888 urm. Trolley, *Étude sur la lésion* (1872), p. 177 urm.—*Contrô.* Toullier D., III (partea I), 106 și IV (partea I), 573. Troplong, *Vente*, I, 166 și *Hypothèques*, II, 488 urm.

¹⁾ *Dreptul* din 1883, No. 53. V. și t. II a lucr. noastre, p. 206, nota 2.

²⁾ Cu toate ca art. 1166 nu vorbește de cât de minori și interziși, el se aplică tuturor incapabililor în genere. T. Huc, VIII, 214, *in fine*. Aplic. art. 1166 tuturor incapabililor.

³⁾ Cu toate ca art. 1166 nu vorbește de cât de înstrăinarea imobilelor (art. 401 urm.) și împărțea unei succesiuni (art. 409 urm., 747 urm., 749), el se aplică la toate ipotezele în care formalitățile speciale cerute de lege au fost îndeplinite, de exemplu, la actele de împrumut, de ipoteca (art. 401 urm., 1771), la transacțiuni (art. 413) (cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 21), la acceptarea unei donațiuni (art. 407), unei succesiuni (art. 405, 406, 687, § 2), etc. T. Huc, VIII, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1314. No. 3 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 273. Aplicarea art. 1166 tuturor actelor în genere.

cu îndeplinirea formelor legiuite¹⁾, recunosc că sunt unele acte, precum înstrăinarea de bunuri nemişcătoare (art. 401 urm., 1166), acceptarea unei donaţiuni (art. 407), convenţiile făcute prin contractul de căsătorie (art. 1161, 1231), împărţeala (art. 411, 412, 749, 1166) şi transacţiunile (art. 413, 1711), etc., asupra cărora minorul nu poate reveni sub nici un cuvânt, dacă s'au îndeplinit formalităţile legiuite, fiind că legiuitorul le a încunjurat de garanţii îndeustulătoare şi fiind că ar fi periculos pentru societate de a lăsa aceste acte prea mult timp în incertitudine. Ei bine, cu toate acestea, Curtea, în specie, tăgăduieşte ceea ce toată lumea recunoaşte, punând interesul minorilor mai presus de cât însuşi legea. Câteva rânduri mai sus criticăm o altă decizie a Curţii din Bucureşti, prin care se tăgăduieşte minorilor dreptul de a cere anularea unui act pentru lipsă de forme, independent de leziune, şi acum ne vedem silit a ne rădica cu putere în contra unei alte decisiuni a aceeaiaşi Curţi, care admite acţiunea în rescisiune pentru leziune, acolo unde ea nu este admisibilă. Am ajuns să vedem controversate până şi principiile cele mai elementare ale dreptului!

Dacă presupunem, din contra, că actul pentru care se cere îndeplinirea unor anume formalităţi, precum este, de ex., autorizarea consiliului de familie, omologarea tribunalului, etc., a fost seversit fie de minor, fie de epitropul său, *fără îndeplinirea acestor formalităţi*, actul va putea fi dărâmat în folosul minorului (art. 207, 952), independent de ori ce leziune şi numai pentru lipsă de forme, fiind că minorul n'a fost aparat de câte ori nu s'au îndeplinit formalităţile prescrise de lege pentru complectarea capacităţii sale²⁾. Asemenea act nu este inexistent, ci numai anulabil³⁾.

¹⁾ Cpr. Troplong, *Vente*, I, 166, p. 221.

²⁾ Cas. rom. Secţiuni-uniute, decizie citată *supra*, p. 18, nota 2. Cpr. Cas. rom. şi C. Bucureşti. Bulet. 1877, p. 96. Bulet. 1879, consid. de la p. 189, 190 şi *Dreptul* din 1886, No. 79. Bulet. 1891, p. 1328. Bulet. 1898, p. 257 şi *Dreptul* din 1898, No. 15. *Idem. Dreptul* din 1875, No. 57 şi din 1876, No. 5. Trib. Tecuci. *Dreptul* din 1893, No. 66. Trib. Brăila (T. P. Cudalbu făcând funcţiunea de presid.) *Dreptul* din 1897, No. 31. Cpr. şi Cas. fr. D. P. 70. I. 432. Laurent, XVI, 35 urm., 47. Demolombe, VII, 823 şi XXIX, 88. Thiry, III, 98. Baudry, II, 1153, 1157. Arntz, III, 275, 278, şi autorii citaţi p. 18, nota 2.

³⁾ Trib. Imp. german (Leipzig). Sirey, 86. 4. 17.

Această acțiune în anulare pentru lipsă de forme, pe care Curtea din București o tăgăduise, rezultă din art. 1163 care, în partea sa finală, prevede că minorul nu mai poate exercita acțiunea în rescisiune, dacă la majoritate, a ratificat un angajament care era nul în forma sa, și care, prin urmare, putea fi atacat pentru lipsă de forme¹⁾.

Apoi, nulitatea actelor făcute fără îndeplinirea formelor legale rezultă în mod virtual din însuș prohibițiunea legii, pentru că legiuitorul prescrie anume păzirea unor forme spre a acoperi incapacitatea minorului. Astfel, când art. 401 și urm. prevăd că episcopul, fie chiar tatăl sau mama, nu poate să contracteze un împrumut în numele minorului, nici să ipotecă sau să înstrăineze averea sa nemiseătoare, fără imputernicirea sfatului de familie și aprobarea tribunalului (art. 402), vânzarea neputându-se face de cât în formă de licitație publică (art. 403), se înțelege că înstrăinarea făcută fără îndeplinirea acestor forme solemne este anulabilă din partea minorului, numai pentru lipsă de forme și independent de ori ce leziune, pentru că el se consideră ca neaparat, de câte ori nu s'au îndeplinit formele menite a completa capacitatea lui²⁾.

În fine, dacă presupunem că actul a fost făcut de însuș minorul, acest act va fi anulat pentru viciuri de formă, în caz când s'ar cere pentru existența lui îndeplinirea unor formalități speciale. De câte ori va fi însă vorba de un act pentru care legea nu cere nici o formă specială, precum ar fi, de ex., un contract de arendă sau de închiriere, asemenea convenție va putea fi dărâmată din partea minorului, la majoritate, sau de representații săi, în cursul minorității, pentru leziune³⁾, dacă bine înțeles, leziunea este, după aprecierea judecătorilor, destul de însemnată: căci știut este că *de minimis non curat proctor*⁴⁾. În ori ce caz, chestiun-

¹⁾ Curtea din București marturisește ca acest argument este puternic, însă dice că art. 1163 este o inadvertență a legiuitorului, și că acest text trebuie considerat ca nescris în Codul nostru, față cu dispoziția art. 951. *Dreptul* No. 44 din 1892, consid. de la p. 352, coloana 1.

²⁾ Cpr. Laurent, I, 61 și XVI, 35.

³⁾ Cpr. Trib. Tecuci și Vâlcea. *Dreptul* din 1898, No. 28 și 77.

⁴⁾ Cpr. Planiol, *op. cit.*, II, 1129. Marcadé, IV, 891. Thiry, III, 99, *in fine*. T. Hue, VIII, 206. Demolombe, XXIX, 100. Baudry, II, 1154.

nea de a se ști dacă minorul a fost sau nu leșat fiind o chestie de fapt, scapă de censura Casației ¹⁾.

Va să dică minorul nu are acțiunea în rescisiune de cât în privința actelor sau convențiilor *făcute personal de dânsul*, în timpul incapacității sale, ear nici într'un caz pentru acele făcute de epitropul său, fie chiar fără îndeplinirea formelor legale. Acest sistem, generalmente admis în Franția ²⁾, este singur admisibil la noi, față cu art. 951, modificat de la Codul francez, după care minorul nu poate, pentru cauză de incapacitate, de cât în caz de leșiune, să *atace angajamentul său*, adică actul la care el a cooperat singur, fără intervențiunea reprezentantului său; căci, după cum foarte bine a dis Bigot Prémeneu, oratorul Guvernului, în expunerea de motive: „*capacitatea minorilor încetează pentru ori ce act care le este daunator... și rezultatul incapacității lor este de a nu putea fi vătămăți, ear nu de a nu putea contracta*“ ³⁾. Eată deci în care sens legiuitorul modern a făcut aplicarea maximei: *minor restituitur non tanquam minor, sed tanquam laesus*, ear nu în sensul că minorii n'au nici odată acțiunea în anulare pentru viciuri de formă, ci numai pentru leșiune.

Intr'un cuvânt, sistemul admis de Secțiunile-unite ale Curței noastre supreme, care este și acel generalmente ad-

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 61. 1. 256. Sirey, 61. 1. 625. T. Huc, VIII, 207. Demolombe, XXIX, 106.

²⁾ Vezi Thiry, III, 98. Planioł, II, 1127. Baudry, II, 1158. Vigie, II, 1567. Marcadé, IV, 889. Capitant, *Introduction à l'étude du dr. civil.*, p. 237, 238. Mourlon, II, 1500. T. Huc, VIII, 210. Demolombe, VII, 821 și XXIX, 93, 94. Laurent, XVI, 45 urm. Aubry et Ran, IV, § 335, p. 255, text și nota 9. Solon, *Nullités*, I, 67. 301. C. Nancy. Sirey, 75. 2. 52. Vezi și autoritățile citate în Pand. fr., *Oblig.*, I, 6348.—*Contră.* Demante, V, 268 urm. (combătut în această privință de continuatorul sên, Colmet de Santerre). Troplong, *Vente*, I, 166 și *Hypothèques*, II, 488 urm. Magnin, *Tr. des minorités*, II, 1137, p. 197 urm. (ed. din 1842).

³⁾ Vezi Fenet, XIII, p. 283.—Incapacitatea minorului se deosebește deci de aceea a femeii măritate și a interdicșului; căci, pe când minorul nu este incapabil de a contracta, ci numai de a nu fi vătămăat prin un contract, femeea măritată și interdicșul sunt din contra incapabili de a contracta. Contractele încheiate de o femeie măritată neautorisată sau de un interdicș vor fi deci anulate după cererea lor, independent de ori ce leșiune. Cpr. Baudry, II, 1160, *in fine*.

mis în Codul fr., și pentru care noi avem un argument mai mult, art. 951, se poate resuma în modul următor :

Actele făcute de epitrop în numele minorului și în limitele mandatului său legal, cu îndeplinirea formelor prescise de lege, obligă pe minor și nu pot nici într'un caz fi atacate nici de dânsul, nici de reprezentanții sei ; ear în privința actelor făcute de epitrop, fără îndeplinirea formelor legale, ele pot fi dârâmate fie de minor, fie de reprezentanții sei, prin acțiunea în anulare pentru lipsă de forme, independent de ori ce leziune. Cât pentru actele făcute personal de minor, pentru care nu se cere nici o formalitate, singura cale prin care ele pot fi dârâmate este acțiunea în rescisiune pentru leziune (art. 951 și 1157).

Aceasta în cât privește pe minorul neemancipat.

În privința minorului emancipat, actele de pură administrație, pe care el le poate face singur (art. 427), nu sunt supuse acțiunii în rescisiune, ci numai reducțiunii, dacă ele sunt peste măsură încărcate (art. 430, § 2°). În privința actelor pe care minorul emancipat nu le poate face de cât cu asistența curatorului (art. 428), trebuie să distingem : Sau ele au fost făcute cu asistența curatorului, și atunci nu sunt supuse rescisiunii, ca și actele făcute de epitrop în numele minorului neemancipat : sau ele au fost făcute fără asistența curatorului, și atunci ele sunt supuse acțiunii în rescisiune pentru leziune, ear nu acțiunii în anulare¹⁾. În fine, în cât privește actele pentru care legea prescrie oare care formalități, precum autorizarea consiliului de familie și omologarea tribunalului (art. 429, 430), ele vor fi anulabile independent de ori ce leziune, de câte ori formalitățile prescise de lege n'au fost îndeplinite ; în cazul contrar ele vor fi inatacabile. Acesta este sensul dispoziției finale a art. 1157, după care minorul emancipat poate exercita acțiunea în rescisiune în contra ori că-

Minor
emancipat.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. 1879, consid. de la p. 188, 189. Această acțiune în reducțiune (asupra careia vedi t. II, p. 270 urm.), nu trebuie confundată cu acțiunea în rescisiune ; căci, pe când cea dintâi are de obiect numai restrângerea actului într-o limită rațională, cea de a doua desființează actul cu desevărsire. Cpr. Bandry, II, 1159, p. 823.
2) Cpr. C. Paris, D. P. 64, 5, 257. No. 15. Sirey. 64, 2, 290.

rei convențiuni care ar trece peste capacitatea sa determinată la titlul minorității, tutelei și emancipațiunii¹⁾.

Aceste sunt căsurile în care minorul emancipat sau neemancipat are acțiunea în rescisiune pentru leziune.

În toate aceste casuri, vătămarea ce el a suferit trebuie să fie efectul contractului, adică să aibă de cauză în-sus convențiunea făcută de dânsul, sau cel puțin să fie o consecință neaparată a acestei convențiuni²⁾, care putea să fie prevădută de persoanele cu care el a contractat. De exemplu: minorul a vândut mobilele sale cu un preț prea jos, sau le a vândut după justa lor valoare, însă a răsipit banii prinși din vândare.

Casul în care leziunea rezultă din un eveniment casual și neprevădut.

El nu va avea deci acțiunea în rescisiune de câte ori leziunea ce el a suferit a rezultat dintr'un eveniment casual și neașteptat; de exemplu, minorul a cumparat un animal care a perit prin caz fortuit, sau un imobil, care mai în urmă a fost distrus prin flăcări. În adevăr, acțiunea în rescisiune are de scop apararea minorului contra inexperienței sale, ear nu în contra unei întâmplări extraordinare și neprevădute³⁾.

Acest principu este înscris în art. 1158, care se exprimă în termenii următori:

Art. 1158.—Când leziunea rezultă dintr'un eveniment casual și neprevădut, minorul nu are acțiunea în rescisiune. (Art. 951. 1157 C. C. Art. 1306 C. fr.).

Casurile în care minorul nu are acțiunea în rescisiune pentru leziune.

Regula mai sus expusă, după care minorul poate dărâma, sub cuvânt de leziune, actele *personal* seversite de dânsul, suferă oare care excepțiuni.

Aceste excepțiuni sunt prevădute în art. 1160—1162.

¹⁾ Cpr. T. Huc. VIII. 212. Baudry. II. 1159. Thiry. III. 98, *in fine*, 99. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6353. Laurent. XVI. 56 urm. Mourlon. II. 1507. Demolombe. VIII. 331. Cas. rom. *Dreptul* din 1898. No. 15 și Bulet. S-a II. anul 1898, p. 257.

²⁾ Cpr. Trib. Tecuci. *Dreptul* No. 28 din 1898. Thiry. III. 99. Baudry. II. 1154. T. Huc. VIII. 207. Planiol. II. 1129.

³⁾ „*Nec enim eventus damni restitutionem indulget, sed incon-sulta facilitas (ușurința cu care minorul se lasă a fi înșalat). et ita Pomponius scripsit.*” (L. 11. § 4. Dig., *De minoribus*, 4.4).

Art. 1159.—Minorul ce face o simplă declarațiune că este major, are acțiunea în rescisiune. (Art. 951, 1157, 1162 C. civ., Art. 1307 C. fr.).

Art. 1160.—Minorul comerciant, bancher¹⁾ sau artisan²⁾ n'are acțiunea în rescisiune contra angajamentelor ce a luat pentru comerțul sau arta sa. (Art. 336, 433 C. civ., Art. 12 C. com., Art. 1308 C. fr.).

Art. 1161.—Minorul n'are acțiunea în rescisiune contra convențiunelor facute în contractul de casatorie, dacă acesta s'a făcut cu consimțământul și asistența aceloră al cărora consimțământ este cerut pentru validitatea casătoriei sale. (Art. 131—134, 142, 1223 urm., 1231 C. civ., Art. 1309 C. fr.).

Art. 1162.—Minorul n'are acțiunea în rescisiune contra obligațiunelor ce resultă din delictele sau quasi-delictele sale. (Art. 998, 999, 1159 C. civ., Art. 62—65 C. pen., Art. 364 Pr. pen., Art. 1310 C. fr.).

Excepțiunile prevădute de textele ce am transcris mai sus, sunt următoarele :

1^a Minorul emancipat sau neemancipat nu poate în- Art. 1159.
voca lesiunea, de câte ori el a întrebuințat manopere frauduloase spre a face pe cealaltă parte contractantă să creadă că era major, producând, de exemplu, un act de naștere mincinos, etc.³⁾ Această soluție, admisă în termeni expresi atât în Codul Calimach⁴⁾ cât și în Codul italian

¹⁾ Cuvântul *bancher* putea foarte bine să lipsească din text, față cu expresiunea generală *comerciant*, pentru că bancherul este comerciant (art. 3, § 11 C. com.).

²⁾ Adevărat exercita o artă sau meșteșug. — Minorul n'are nevoie de a fi emancipat pentru a putea exercita vre o artă sau meșteșug (art. 336, *ab initio*). El poate fi artisan fără a îndeplini nici o condiție de capacitate ; pe când, pentru a face comerț el trebuie să aibă 18 ani împliniți, să fie emancipat și să fi dobândit autorizarea înscrisă a persoanelor indicate de lege (art. 10 C. com.). Cpr. Cas. rom. Bulet. anul 1891, p. 35 urm.

³⁾ Cpr. Pothier, *Pr. civ.*, X, 730, Marcadé, I, 751 și IV, 894, T. Hue, VIII, 208, Thiry, III, 100, Baudry, II, 1161, Planiol, II, 1130, și toți autorii.

⁴⁾ „Acel ce cu violență se face că ar fi vrednic după legi de a încheia tocmeli, dice art. 1158 din Codul Calimach (866 C. austriac), și așa va înșala pe altul, se îndatorește spre despăgubire, adică să plătească paguba pricinuită, dacă păgubitul n'ar fi putut cu lesnire să întrebze și să afle despre aceasta“ ; și art. 328 din acelaș Cod (248 C. austriac) adăoga : „Tănerul cel ce după al doadecelea an a vrăstei sale, va fi Art. 328 și 1158 Cod Calimach,

(art. 1305), rezultă prin argument *a contrario sensu* din art. 1159, după care simpla declarație din partea lui că este major, nu-l împiedecă de a exercita acțiunea în rescisiune, fie că el a făcut această declarație din eroare ¹⁾, fie chiar din rea credință. Persoana care a contractat cu minorul, este în adevăr în culpă că nu s'a informat de vręsta minorului ²⁾.

Aceiaș soluție este aplicabilă tuturor incapabililor în genere, de exemplu, femeii măritate, care ar declara că nu este măritată, răsipitorului și interzisului, care ar declara că sunt capabili, etc. ³⁾.

Art. 1160. ^{2º} Minorul comerciant sau artisan, adecă care exercită o artă sau meșteșug, n'are acțiunea în rescisiune în privința obligațiilor luate de dęnsul *pentru comerțul sau arta sa* (art. 1160) ⁴⁾. Astfel, minorul împuternicit a face comerț conform art. 10 din Codul comercial, care, în interesul comerțului sęu, ar fi înstrăinat averea sa nemișcătoare (art. 12 C. com.), nu va putea să atace actul de înstrăinare sub cuvęnt de leziune, pentru că dacă ar fi altfel, nimene n'ar mai voi să contracteze cu dęnsul. „*Non semper autem ea quę cum minoribus geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum et æquum redigenda sunt: ne magno incom-*

dis la o pricină că este în vręstă desevręșită, se îndatorește a răspunde toată paguba pricinuită, dacă cealaltă parte n'ar fi putut mai înainte de sevręșirea tocmelei, să afle cu lesnire vręsta lui“. Cpr. L. 2, Cod.. *Si minor se majorem dixerit*, 2, 43, și Harmenopol, I, 12, § 45, unde se ȑice „*Si minor sua specie quem fefellerit affirmans se majorem esse, non restituitur*“.

¹⁾ „*Si minor per errorem se majorem dixerit, nihilominus restituitur*“. Harmenopol, I, 12, § 44, p. 151 (ed. Heimbach, Leipzig, 1851).

²⁾ „*Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus*“. L. 19, Pr., Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17.

³⁾ Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, VII, 54. T. Huc, VIII, 208. Aubry et Rau, V, § 472, p. 168. Demolombe, IV, 327. Laurent, III, 160. Veȑi și t. I a lucr. noastre, p. 126, 127. C. Paris și Besançon, Sirey, 67. 2. 294. D. P. 67. 2. 92. Sirey, 80. 2. 101.—Veȑi însă Marcadę, I, 751.

⁴⁾ Deci, dacă minorul a luat o obligație străină de comerțul sau arta sa, acțiunea în rescisiune va avea loc. Larombiére, IV, art. 1308, No. 6. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6382.

modo hujus aetatis homines adjiciantur, nemine cum his contrahente; et quodammodo commercio eis interdicetur"¹⁾.

3° Minorul nu poate să atace pentru lesiune conven- Art. 1161.
țiunile care fac parte din contractul său de căsătorie, de
câte ori acest contract a fost făcut cu consimțământul și
asistența acelor în drept pentru seversirea căsătoriei (art.
1161, 1231), fiind că, pe de o parte, aceste acte au fost
făcute cu îndeplinirea formelor prescrise de lege, ear pe de
alta, ele au de scop înlesnirea căsătoriei. Aceasta nu este
de cât aplicațiunea maximei: *Habilis ad nuptias, habilis ad
pacta nuptialia*"²⁾.

4° Minorul nu poate fi restituit în contra obligațiilor Art. 1162.
care rezultă din delictele sau quasi-delictele sale (art. 1162),
precum ar fi, de exemplu, în cazul când el s'ar servi de
un act minciunos spre a face pe cealaltă parte să creadă că
este major (art. 1159)³⁾; căci, după cum foarte bine a dis-
oratorul Guvernului, ori cine este în culpă, fie chiar și un
incapabil, trebuie să sufere consecințele acestei culpe. „De- Art. 329 C.
Calimach.
obște se îndatorește tânărul, dice art. 329 din Codul Ca-
limach (248 C. austriac), a răspunde și cu persoana și cu a-
verea sa, și pentru alte oprite fapte, pentru paguba care
de dânsul în ori ce chip s'au pricinuit”⁴⁾.

¹⁾ L. 24, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

²⁾ Vezi asupra sensului acestei maxime. Laurent, XXI, 13 urm.
T. Huc, IX, 57 și *infra*, t. VIII, explic. art. 1231, asupra
carnia vezi de pe acum. Bandry Le Courtois et Surville,
Contrat de mariage (ed. a 2-a. 1901), I. No. 141 urm., p. 129
urm. — La Romani, minorul avea, din contra, acțiunea în
restituție de câte ori adusesse în căsătorie o zestre prea con-
siderabilă (L. unică, Cod., *Si adversus dotem*, 2, 34), sau fă-
cuse celuilalt soț o donațiune ante-nuptială prea mare. L.
1, Cod., *Si adversus donationem*, 2, 30.

³⁾ Cpr. Cas. fr. *Gaz. des trib.* din 1899, No. 22409, *C. judiciar*
din 1900, No. 29, și adnotația noastră. Sirey, 99, I, 225 și
nota lui A. Wahl. — Minorul răspunde nu numai de delictete
sau quasi-delictetele comise independent de ori ce contract
(art. 998, 999), dar și de acele comise cu ocazia unui con-
tract preexistent sau în vederea unui contract viitor. T. Huc,
VIII, 209.

⁴⁾ „*Et placet in delictis minoribus non subveniri*“. L. 9, § 2, *in
medio*. Dig., *De minoribus*, 4, 4. Vezi și L. 3, *ab initio*. Cod.,
Si minor se majorem dixerit, 2, 43, unde se dice: „*Militia
supplet aetatem*“. Așa dar, și la Romani, restituția nu putea
să aibă loc în contra pagubelor cauzate prin un delict, cu

Interziși, fe-
mei măritate.

Acest principiu este aplicabil atât interzisului care s'ar afla într'un interval lucid cât și femeilor măritate, care sunt obligate a repara paguba cauzată prin delictetele sau quasi-delictetele lor, *chiar cu averea lor dotală*; căci, dacă ar fi altfel, ele ar avea privilegiul de a-și însuși averea altuia și de a produce pagube fără nici o răspundere ¹⁾.

Oblig. care
resultă din
lege sau din
faptul unui
al treilea.

5° Minorul nu poate fi restituit contra obligațiilor care se nasc fără concursul voinței sale și care resultă din lege sau din faptul unui al treilea (art. 991). Astfel, el este obligat a suferi servituțile legale (art. 578 urm.), ori cât de daunatoare ar fi pentru dânsul, fiind că nimene nu se poate sustrage de la aplicațiunea legii ²⁾.

Art. 1198,
1164.

6° El nu poate să exercite acțiunea în rescisiune, de câte ori el s'a înavuțit în dauna altuia, pentru că, în asemenea caz, el este obligat până la concurența sumei cu

toate ca legea 37. § 1. Dig., *De minoribus*, 4, 4, ar avea a-erul sa decidă contrariul, pentru delictetele nșoare. Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII. § 321. text și nota d. Goudsmit, *Cours de pandectes*, I. § 110, p. 340. Restituția pare însă a fi fost admisă în privința delictelor care nu constituiesc de cât o simplă greșală (quasi-delictete, cum s'ar dice astăzi) (L. 1. Cod., *Si adversus delictum*, 2. 35). Savigny, *op. cit.*, text și nota f. Goudsmit, *op. cit.*, p. 341, nota I. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I. § 115, nota 10.

¹⁾ Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1892. No. 62. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Vezi D. P. 90. 2. 79. *Pand. Period.* 1893. I. 527 și anul 1895. 2. 145. Sirey, 93. I. 285. Sirey, 1888. 2. 134 și anul 1889. I. 212. Sirey, 1899. 2. 164. Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, VII. 52. Laurent, III. 100 și XXI. 107. Baudry, I. 633 și III. 385. Vigie, III. 565. Sourdat, *De la responsabilité*, I. 172 bis. T. Hue, VIII. 209 și 421. Guillonard, *Contrat de mariage*, IV. 1937 și 2096. Mai vezi încă adnotația noastră din *C. judiciar* (1900). No. 29. p. 271 urm.; t. I a lucr. noastre, p. 103 (partea II); t. V. p. 473 urm., etc.—*Contră*. Tessier, *De la dot*, I. p. 454. Odier, *Contr. de mariage*, III. 1251. Curtea supremă a decis, cu drept cuvânt, că de câte ori faptele comise de o femeie măritată intră în previsaile art. 998 C. civ., obligația ei de a repara dauna cauzată decurge din lege, și deci o asemenea obligație există pentru dânsa independent de ori ce autorizare a soțului. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1898. p. 7 și *C. judiciar* din 1898. No. 9.

²⁾ Cpr. T. Hue, VIII. 209. Thiry, III. 100. Baudry, II. 1161. 4^e, *in fine*. *Pand. fr., Oblig.*, I. 6384. 6385. Laurent, XVIII. 550. Demolombe, XXIX. 117.

care s'a îmbogățit, *quatenus locupletior factus est* (art. 1098, 1161).

7° În fine, minorul n'are acțiunea în rescisiune în privința obligațiilor pe care el le ar fi confirmat la majoritatea sa (art. 1163), fie în mod expres (art. 1190), fie tacitamente (art. 1167, 1900), pentru că confirmarea sa a șters viciul de care ele erau infectate ¹⁾.

Art. 1163.

Acest caz este prevădut de art. 1163.

Art. 1163.—Minorul nu mai poate exercita acțiunea în rescisiune în contra angajamentului făcut în minoritate, dacă l'a ratificat, după ce a devenit major, și aceasta și în cazul când angajamentul este nul în forma sa, și în acela când produce numai leziune. (Art. 1167, 1190 C. civ. Art. 1311 C. fr.).

Această dispoziție nu este privitoare la convențiile inexistente din cauza omisiunii unora din formalitățile cerute pentru existența lor, ci numai la acele supuse rescisiunii sau anulării din cauza lipsei unei formalități, care a avut de scop apararea minorului.

Confirmarea va putea fi tacită sau expresă, conform art. 1167, 1190 și 1900 ²⁾, care cuprind regulele generale aplicabile materiei ³⁾. Nici într'un caz însă, confirmarea nu va putea să vatăme drepturile dobândite de cei de al treilea (art. 1167, § 2 ⁴⁾).

Dacă minorul are două acțiuni, una în anulare și alta în rescisiune, renunțarea expresă la una din ele nu atrage neapărat renunțarea la cealaltă. Renunțarea tacită care rezultă din executarea voluntară a actului (art. 1167) va putea însă să facă să dispară ambele acțiuni, afară de cazul în care acel care are două acțiuni n'a avut cunoștința

1) „*Et placet (ut est constitutum), si quis major factus comprobaverit quod minor gesserat, restitutionem cessare*”. L. 3, § 1, Dig., *De minoribus*, 4. 4. Vezi și Cod., L. 1, § 1 și 2, *Si major factus ratum habuerit*, 2, 46. Cpr. Goudsmit. *op. cit.*, § 110. *in fine*, p. 341.

2) Astfel, minorul va putea să confirme tacitamente actul supus anulării sau rescisiunii prin tăcerea sa pastrată timp de zece ani de la ajungerea sa la majoritate. Cpr. C. București. *Dreptul* din 1875, No. 5.

3) Cpr. T. Hue, VIII, 213. Laurent, XVIII, 639. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6568.

4) Vezi *infra*, p. 38 urm., rubrica: *Efectele confirmării în privința celor de al treilea*.

de cât de una din ele, în care caz, el n'a înțeles cu bună samă să renunțe de cât la această din urmă ¹⁾.

Minorul devenit major poate să confirme toate actele supuse anulării sau rescisiunii, fără a se distinge între actele pe care el le a făcut singur și acele făcute de epitropul seu fără îndeplinirea formelor prescrise de lege ²⁾.

Art. 1163 nu se aplică numai minorilor, ci tuturor <sup>Aplicarea art. 1163 tuto-
rilor incapabililor.</sup> incapabililor în genere. Astfel, s'a decis, cu drept cuvânt, că actul anulabil făcut de epitropul unui interdis nu mai poate fi atacat, dacă el a fost executat fie de interdis, în urma rădicării interdicției, fie de moștenitorii sei ³⁾.

De asemenea, anularea obligației contractate de o femeie măritată neautorisată, nu mai poate fi cerută, dacă această obligație a fost confirmată, fie în mod expres, fie tacitamente, de femeie, în urma desfacerei căsătoriei ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 213. Laurent, XVIII, 643.

²⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6562 urm. și decisiile citate acolo.

Confirmarea
din partea
epitropului.

N'ar trebui însă să credem, așa după cum ar părea să rezulte din art. 1163, că o obligație anulabilă pentru cauză de minoritate n'ar putea fi confirmată de cât de minor ajuns la majoritate, căci dacă minorul a făcut singur un act, care, pentru a fi valid, nu avea nevoie de îndeplinirea unei formalități speciale, epitropul, în calitatea sa de administrator al bunurilor minorului, va putea, în cursul epitropiei, să confirme actul pe care minorul nu putea să-l facă singur, și asemenea act va fi valid, ca și cum el ar fi fost făcut din capul locului de epitrop. Cpr. Pand. fr., I, 6557. Larombière, IV, art. 1338, No. 17.—*Contrà*. Duranton, II, 518, p. 466.

Dacă obligația contractată de minor cerea, pentru validitatea ei, îndeplinirea unor anumite formalități, de exemplu, autorizarea consiliului de familie, omologarea tribunalului sau a judecătorului de ocol (art. 65 L. din 1 iunie 1896), epitropul va putea să le îndeplinească mai în urma, și convențiunea va deveni inatacabilă, dobândind astfel validitatea care îi lipsea din capul locului. Cpr. Pand. fr., I, 6559. Laurent, XVIII, 602. Larombière, *loco suprà cit.* Demolombe, VII, 749.—Vezi însă C. Paris, 10 ian. 1810. Répert. Dalloz, *Minorité*, 563, nota. 2. Cpr. și C. Riom. Sirey, 42. 2. 360 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4483, nota 2, p. 951.

³⁾ Cas. fr. Répert. Dalloz, *Interdiction*, 184, nota 2. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6583.

⁴⁾ Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, VII, 4, 5, 68, 74. Laurent, III, 165. Pand. fr., I, 6548, 6584. Larombière, IV, art. 1338, No. 18. Cpr. C. Caen, D. P. 78, 2. 174. Sirey, 77, 2. 293.—Confirmarea făcută, în urma desfacerei căsătoriei, este

Confirmarea actului anulabil ar putea să aibă loc și în timpul căsătoriei, însă numai cu autorizarea barbatului ¹⁾ sau a justiției. În caz de confirmare cu autorizarea justiției, drepturile barbatului rămân intacte ²⁾.

Barbatul putând să confirme singur actul pe care femeea l'a făcut fără autorizare, naște întrebarea dacă asemenea confirmare va valida actul în privința femeii. Dacă confirmarea barbatului a avut loc în timpul căsătoriei, nici femeea nici barbatul nu vor mai putea ataca actul, pentru că confirmarea șterge viciul care resulta din lipsa de autorizare ³⁾.

Dacă barbatul a confirmat actul anulabil în urma desfacerii căsătoriei, această confirmare include numai acțiunea sa și cea a moștenitorilor sei, nu însă și cea a femeii și a moștenitorilor ei, pentru că, în urma desfacerii căsătoriei, el nu mai având calitatea de soț, consimțământul dat de dânsul nu mai constituie o autorizare validă ⁴⁾.

valida numai în privința sa și a moștenitorilor sei, nu însă și în privința barbatului, căci dacă femeea poate să renunțe la drepturile ce i aparțin, ea nu poate să renunțe la drepturile care aparțin barbatului sau moștenitorilor sei. Laurent, III, 165. Bendant, *Cours de dr. civ. fr.*, I, 338, *in fine*. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, II, 2374. Marcadé, I, 750. Aubry et Rau, V, § 472, p. 167.

¹⁾ Pand. fr., I, 6548, 6586. Bendant, *op. cit.*, I, 338. Laurent, III, 165. Solon, *Th. de la nullité des conventions*, II, 309. Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, II, 2368. Cas. fr. D. P. 79. I. 455.

²⁾ Bendant, *op. cit.*, 338, *in fine*. Marcadé, I, 750 *in fine*. Aubry et Rau, V, § 472, p. 167, text și nota 121. Baudry et Houques-Fourcade, *op. cit.*, II, 2375.

³⁾ Laurent, III, 166. Marcadé, I, 749, 750 și III, 496. Aubry et Rau, V, § 472, p. 165, t. și nota 118. Demante, I, 300 bis VIII. Cubain, *Droit des femmes*, 135. Solon, *op. cit.*, II, 311 urm. Demante, I, 300 bis VIII. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, I, p. 350. Arntz, I, 391. Cas. Roma. Sirey, 1901, 4, p. 7 și C. judiciar din 1902, No. 11 (cu adnotația noastră).—*Contră*. Bendant, *op. cit.*, I, 338. Baudry et H. Fourcade, *op. cit.*, II, 2369 urm. Allemand, *Mariage*, II, 987. Demolombe, IV, 211. Valette sur Proudhon, *État des personnes*, I, p. 467, n. b. T. Huc, II, 253. Baudry, I, 652. Mourlon, I, 792, 793. Thiry, I, 335. Répert. Sirey, *Autorisation de femme mariée*, 900 urm. Cpr. Cas. fr. Sirey, 94, I, 7 și nota lui Labbé. D. P. 87. I, 379. Sirey, 87, I, 268. Vezi și t. I, partea II a Comentariilor noastre, p. 116 t. și n. 4, unde admisesem această din urmă părere. Vezi și t. IV, p. 37, text și nota 2.

⁴⁾ Marcadé, I, 750. Laurent, III, 169. Baudry et Houques-Fourcade, *op. cit.*, II, 2373.

Minor
emancipat.

În cât privește pe minorii emancipați, ei pot să confirme, înainte de majoritate, actele de administrație sevêrșite în timpul minorității lor, dacă asemenea acte sunt din acele pe care minorul emancipat le poate face singur. Cât pentru actele pe care minorul emancipat le ar fi făcut în afară de capacitatea sa personală, fără asistența curatorului, el nu le va putea confirma, înainte de majoritate, decât cu asistența curatorului și cu îndeplinirea formelor legiuite. Confirmarea emanată numai de la curator ar fi cu totul lipsită de efecte. Dacă este vorba de un act făcut numai de curator, în afară de ori ce competență, confirmarea, pentru a fi validă, va trebui să emane de la minor, cu asistența curatorului, pentru că minorul nu poate renunța singur la acțiunea în anulare ce i aparține ¹⁾.

Confir. din
partea ma-
jorului pus sub
un consiliu
judiciar.

Ceea ce am dis în privința confirmărei din partea minorului emancipat, este aplicabil și majorului pus sub un consiliu judiciar (art. 445, 458), cu această deosebire că asistența curatorului este înlocuită prin aceea a consiliului ²⁾.

Confirmarea
din partea
comunelor.

Comunele pot și ele confirma actele iregular făcute, de ex. un împrumut, prin dobândirea posterioară a autorisărei neaparate pentru sevêrșirea actului ³⁾.

Comunele având în adevăr acțiunea în anulare, ca și minorii, în privința actelor sevêrșite de reprezentanții lor, fără îndeplinirea formelor legale ⁴⁾, se înțelege că confirmarea lor, făcută conform legii, le închide ori ce acțiune ⁵⁾.

Efectele acțiunei în anulare sau în rescisiune.

Legea necuprindând nici o dispoziție asupra efectelor acțiunei în anulare sau în rescisiune ⁶⁾, aceste efecte se determină

¹⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6587. Laurent, XVIII, 610. Larombière, IV, art. 1338, No. 17.

²⁾ Pand. fr., I, 6549, 6589. Laurent, XVIII, 603. Cas. fr. D. P. 60. 1. 339. Sirey, 60. 1. 593. Cpr. art. 108 L. com. din 1894.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6550. Laurent, XVIII, 604. Cas. fr. și C. Rennes. D. P. 65. 1. 295 și Sirey, 65. 1. 172. D. P. 52. 2. 30.

⁴⁾ Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 117, *in fine*. Goudsmit, *op. cit.*, § 111 *in fine*, p. 343, 344.

⁵⁾ În privința aplicărei art. 1900 comunelor, Statutului, etc., vezi *infra*, explic. acestui text. p. 81.

Art. 142 urm.
C. german.

⁶⁾ Codul german se ocupa din contra de efectele anulărei unui act juridic în art. 142-144. Vezi R. Saleilles, *De la déclaration de volonté* (Paris, Pichon, 1901), p. 352 urm.

după principiile generale. Prin urmare, lucrurile vor fi puse în starea în care erau înainte de anulare sau rescisiunea convenției ¹⁾, adică obligațiile ce ea producea vor fi stânse; de aceea, acțiunea în anulare sau în rescisiune figurează între modurile de stângere a obligațiilor (art. 1091).

Anularea unei obligații produce deci aceleași efecte ca și desființarea ei în baza condiției resolutorie (art. 1019), cu toate că principiul rezoluțiunii nu trebuie să fie confundat cu acel al anulării ²⁾.

Efectul anulării sau rescisiunii pronunțate se produce atât între părțile contractante cât și în privința celor de al treilea.

I. Efectele anulării sau rescisiunii între părțile contractante.

În cât privește relațiile dintre părți, efectul anulării nu dă loc la nici o dificultate, de câte ori contractul a nă primit nici o executare. În adevăr, în asemenea caz, contractul ne mai având ființă, nu mai există nici obligație, nici creditor, nici debitor.

Dacă presupunem, din contra, că contractul a fost executat în totul sau în parte, părțile vor fi puse în starea în care ar fi fost dacă obligația n'ar fi existat. Ele își vor restitui deci respectiv tot ce au primit în virtutea actului a cărui anulare sau rescisiune a fost admisă (art. 1019, § 2 ³⁾).

Deci, dacă este vorba de o vîndare, cumpărătorul va restitui lucrul și fructele produse de acest lucru în urma predării lui; ear vîndătorul va restitui prețul cu dobînda lui din ziua de cînd el a fost plătit.

Art. 1164 aduce însă, în favoarea minroilor, interdi-

¹⁾ Și la Romani, *restitutio in integrum* conferită minorilor, se făcea astfel în cât se cere era restabilit în drepturile sale: „*Restitutio autem ita facienda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat*“. L. 24, § 4, *ab initio*, Dig. De minoribus, 4, 4.

²⁾ Cpr. Laurent, XIX, 61. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6390. Larombière, IV, art. 1304, No. 15. M. Planiol, II, 1333.

³⁾ Cpr. Laurent, XIX, 62. Marcadé, IV, 901. Baudry, II, 1172. Demolombe, XXIX, 171. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6392. Aubry et Rau, IV, § 355, p. 260. Thiry, III, 101. Planiol, II, 1334. Cpr. art. 348 din noul Cod german.

șilor și femeilor măritate, o excepție însemnată la acest principiu.

Eată cum se exprimă acest text:

Art. 1164.—Când minorii, interziși sau femeile măritate sunt admiși, în această calitate, a exercita acțiunea de rescisiune în contra angajamentelor lor, ei nu întorc aceea ce au primit, în urmarea acestor angajamente, în timpul minorității, interdicțiunii, sau maritagiului, de cât dacă se probă că au profitat de ceea ce li s'a dat. (Art. 207, 951, 952, 991, 1098, 1157 urm., 1169, 1598 C. civ. Art. 351 C. com. Art. 1312 C. fr.).

Regula care obligă pe fie care parte a restitui ceea ce ea a primit în virtutea executării unui contract în urmă anulat, nu putea, raționalmente vorbind, să fie aplicată incapabililor, pentru că, dacă incapabilul ar fi fost obligat a restitui sumele pe care el le ar fi cheltuit, fără a trage nici un folos, protecțiunea ce-i conferă legea ar fi devenit ilusorie. De aceea, art. 1164 prevede că incapabilul, care cere anularea contractului, nu restituie ceea ce el a primit *în timpul incapacității sale*, de cât în măsura în care el s'a învățit.

Aplicarea
art. 1164 la
străini.

Dacă întreaga sumă primită de dănsul i a folosit, el o va restitui toată ¹⁾, și această regulă de echitate nefiind privitoare nici la starea, nici la capacitatea persoanelor, este aplicabilă și incapabililor străini ²⁾.

Casul în care
lucrul primit
de incapabil
există în na-
tură.

Dacă lucrul primit de incapabil își mai are încă ființă în natură, în totul sau în parte, cealaltă parte va putea să-l revendice (arg. prin analogie din art. 1598), și incapabilul va fi liberat prin restituirea lucrului în starea în care el se găsește, afară de cazul când deteriorările aduse acestui lucru n'ar proveni din neglijența sau reaua sa gestiune, ci din reaua sa credință, în care caz asemenea deteriorări ar da naștere în contra incapabilului la obligația delictuală de care el răspunde în baza art. 1162 ³⁾.

Această obligație nu naște, pentru incapabil, din contract, ci din principiul că nimene nu se poate învățit în de-

¹⁾ În asemenea caz, acțiunea incapabilului va putea fi respinsă pentru lipsă de interes. Cpr. Larombière. IV. art. 1312. No. 13. Pand. fr., *Oblig.* I. 6419.

²⁾ Cpr. Cas fr. D. P. 92. 1. 29. Sirey. 95. 1. 78.

³⁾ Cpr. Larombière. IV. art. 1312. No. 10, 11. Pand. fr., *Oblig.* I. 6417.

trimentul altuia : „*Jure nature equum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiores*“¹⁾).

Art. 1098 cuprinde o dispoziție analoagă când dispune că plata făcută creditorului incapabil nu este validă, afară numai dacă debitorul va dovedi că lucrul plătit a fost folosit creditorului²⁾. Art. 1098.

Casul prevăzut de art. 1098 se deosebește însă de al-Deoseb. între cel prevăzut de art. 1164; căci, pe când primul din aceste casul prevă-
texte presupune cazul unei obligații valabile preexistente dute de art.
în care debitorul a făcut plata unui incapabil, art. 1164 1098 și de
presupune cazul în care minorul, interdicșul sau femeia mă- 1161.
ritată, a făcut un contract anulabil, primind ceva în exe-
cutarea acestui contract³⁾.

Pentru ca incapabilii de care vorbește art. 1164 să-Conditiile ce-
poată invoca beneficiul acestui text, trebuie ca ei să fie rate pentru
restituiți din cauza incapacității lor, în această calitate, ea art. 1164
dice textul. Deci, dacă anularea ar fi admisă pentru alta să fie apli-
causă, de ex., un viciu al consimțământului, dreptul co- cabil.
mun ar fi aplicabil și restituția integrală ar fi datorită
părții adverse⁴⁾.

O altă condiție cerută pentru ca art. 1164 să și pri-
mească aplicare, este ca ceea ce a fost plătit incapabilului
să fi fost dat în timpul minorității, interdicției, sau căsă-
toriei, ceea ce este conform dreptului roman⁵⁾; de unde
resultă că, dacă incapabilul ar fi primit plata în urma în-
cetării incapacității sale, el ar fi obligat a restitui toată
suma, puțin importă dacă ea 'i-a folosit sau nu, căci scu-
tirea restituției întemeinduse pe împrejurarea că el e pre-
supus a fi răsipit banii primiți din cauza incapacității sale,
acest motiv încetează de câte ori el a primit plata în tim-
pul capacității sale, dreptul comun fiind aplicabil în specie⁶⁾.

¹⁾ L. 206, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50, 17 și L. 14, Dig., *De conditione indebiti*, 12, 6.

²⁾ Vezi asupra acestui text, t. VI, p. 453 urm. Vezi o altă aplicatie a acestui principiu în art. 1598, în materie de deposit, asupra căruia vezi Baudry et Wahl, *Depôt*, 1036 urm.

³⁾ Cpr. Larombière, IV, art. 1312, No. 2, Pand. fr., *Oblig.*, I, 6395.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 6396, Laurent, XIX, 67, Baudry, II, 1172, Demolombe, XXIX, 176, Planiol, II, 1335, Larombière, *loc. cit.*, No. 3, Aubry et Rau, IV, § 336, p. 260, T. Hue, VIII, 214.

⁵⁾ Cpr. L. 27, § 1; L. 47, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4; L. 47, Dig., *De solutionibus*, 46, 3.

⁶⁾ Cpr. Baudry, II, 1172, Laurent, XIX, 67, Larombière, IV,

Aceiaș soluție este aplicabilă și în cazul când plata ar fi fost făcută moștenitorilor incapabilului, capabili și majori ¹⁾.

Casul în care
plata s'a fă-
cut represen-
tantului le-
gal a inca-
pabilului.

Dacă presupunem însă că plata n'a fost făcută însuș incapabilului, minor, interdis sau femeie măritată, ci reprezentantului său legal, adică episcopului sau barbatului, incapabilul nu va trebui să restituie de cât tot ceea ce i'a folosit, însă acel care a făcut plata în mânele reprezentantului legal, va avea o acțiune în restituție contra acestui din urmă pentru întreaga sumă plătită sau diferența între ceea ce el a plătit și ceea ce primește înapoi de la incapabil, fiind că reprezentantul incapabilului este presupus a fi tras folos de tot ceea ce a primit. Această soluție se va aplica, de exemplu, la cazul în care episcopul unui minor sau unui interdis ar fi vândut bunurile acestora fără îndeplinirea formelor legale și ar fi primit prețul ²⁾.

Cui incumbă
sarcina
probei.

Proba că sumele primite de incapabil i au folosit este în sarcina celui care a contractat cu dînsul, incapabilul neavînd altă dovadă de făcut de cât aceea a anulării sau rescisiunii ³⁾.

Chestie de
fapt.

Chestiunea de a se ști dacă plata făcută în mânele incapabilului i a folosit sau nu, fiind mai mult o chestiune de fapt de cât de drept, judecătorii o vor decide în fapt, după împrejurările fie cărei cauze, referinduse la momentul pornirii acțiunii ⁴⁾, ear nu la acel al contrac-

art. 1312. No. 1. T. Huc. VIII, 214. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6398, și toți autorii.

¹⁾ Cpr. Larombière, Pand. fr., *op. și loco cit.*

²⁾ Larombière, IV, art. 1312, No. 5. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6399. Cpr. L. 47, § 1, Dig., *De minoribus*, 4, 4. — *Contrà*. Trib. Tecuci (a cărei soluție este greșită). *Dreptul* din 1893, No. 66.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 153 și Bulet. 1882, p. 62. Cas. fr. D. P. 70. 1. 432. Sirey, 70. 1. 387. Thiry, III, 101. Fuzier-Herman, III, art. 1312, No. 11. Marcadé, IV, 901. Laurent, XIX, 70. Demolombe, XXIX, 174. Fréminville, *Minorité*, II, 720. Pand. fr., I, 6400. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 260, n. 5. T. Huc. VIII, 214. Planiol, II, 1335, și toți autorii.

⁴⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 214, p. 265. Fuzier-Herman, III, art. 1312. No. 9. Larombière, IV, art. 1312, No. 8. Fréminville, *Minorité* (Clermont. 1845), II, 725. Aceiaș soluție era admisă și în dreptul roman. Cpr. L. 47. Pr., Dig., 46, 3, *De solutionibus*; L. 34, Pr., Dig., *De minoribus*, 4, 4; L. 4, Dig.,

tului, decizia lor nefiind, în această privință, supusă controlului Casației ¹⁾.

Astfel, incapabilul se consideră că s'a folosit de banii primiți de câte ori el i-a întrebuințat direct sau indirect la plata unei datorii legitime rezultând din o obligație regulată sau din un delict ori quasi-delict ²⁾; la plata unei obligații care putea compromite onoarea și libertatea sa ³⁾; la creșterea și educațiunea sa ⁴⁾; la cumpararea unui imobil ⁵⁾, etc. Banii primiți de o femeie măritată neautorizată s'ar considera că i au folosit, dacă ea i ar fi întrebuințat la căpătuirea sau înzestrarea unui copil, etc ⁶⁾.

Exemple în care banii au folosit incapabilului.

Art. 1164 nu vorbește de cât de minori, interdiși și femeii măritate, însă el cuprindând un principiu de echitate, se aplică la toți incapabilii în genere. Astfel, s'a decis cu drept cuvânt că comunele fiind obligate, în virtutea unui quasi-contract de gestiune de afaceri (art. 991), în lipsa unui titlu rezultând din o convenție regulat încheiată cu autorizarea autorităților în drept, sunt obligate a restitui sumele care le au folosit ⁷⁾.

Art. 1164 se aplică tuturor incapabililor în genere.

De și art. 1164 vorbește numai de *interdiși*, se decide în genere că el se aplică și la acei care, fără a fi interdiși, se găsesse numai în stare de demență, motivele fiind aceleași și în un caz și în altul. Mai mult încă, acel care ar fi contractat de bună credință cu un smintit, în ne cunoașterea acestei infirmități, ar putea să ceară de la

Aplicarea art. 1164 la sauitiți.

De exceptionibus. 44. 1. Aceasta soluție lasă însă a se presupune că acțiunea incapabilului este exercitată în timpul incapacității sale; căci, în caz contrar, se va avea în vedere momentul încetării incapacității sale pentru a se ști dacă incapabilul s'a învâțut în detrimentul celeilalte părți contractante. Cpr. Fuzier-Herman, *loco cit.* Aubry et Rau, IV, § 336, p. 260, text și nota 6.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I-a, anul 1889, p. 503. Cas. fr. Sirey, 45. 1. 47. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6414.

²⁾ Pand. fr., I. 6405. Larombière, IV, art. 1312, No. 7.

³⁾ C. Paris, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2979, 2°. Pand. fr., I. 6407. Cpr. și Cas. fr. D. P. 55. 1. 95. Sirey, 56. 1. 56.

⁴⁾ Larombière, *loco cit.*, Pand. fr., *Oblig.*, I. 6409.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I. anul 1881, p. 183.

⁶⁾ Cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1898, p. 7 și C. *judiciar* din 1898, No. 9.

⁷⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 78. 1. 204. Sirey, 78. 1. 57. Sirey, 74. 1. 30. Cpr. Laurent, XX, 339. T. Hue, VIII, 380. Vezi și t. V a lucr. noastre, p. 309, nota 2.

dânsul întreaga sumă plătită, independent de ori ce folos, pentru că nu 'i se poate face o culpă că n'a cunoscut starea în care el se afla, dacă nici o bănuială nu putea să existe în această privință ¹⁾.

Aplic. art.
1164 la acei
puși sub con-
siliu judiciar.

Legea nevorbind de acei puși sub un consiliu judiciar, s'a decis că răsipitorul, cărula s'a rânduît un consiliu judiciar, nu poate să pretindă că nu poate fi ținut a restitui de cât ceea ce i a folosit în baza actelor atacate de dânsul în nulitate ²⁾; însă această decizie nu este tocmai conformă cu teoria generală a acțiunilor în anulare ³⁾. De aceea, tribunalul de Ilfov a decis, cu drept cuvânt, în afacerea Văcărescu, că art. 1164 se aplică și celui pus sub un consiliu judiciar, motivele fiind aceleași. Legea având de scop apararea răsipitorului, acest din urmă ar fi lesat dacă ar trebui să restituie sumele sau lucrurile primite care, din cauza stărei sale de slăbăciune, ar fi fost răsipite sau cheltuite în mod zadarnic ⁴⁾.

II. Efectele anulării sau rescisiunii în privința celor de al treilea (art. 1770). Cluj

Anularea sau rescisiunea își produce efectele sale nu numai între părți, dar și în privința celor de al treilea, care au dobândit drepturi asupra lucrurilor ce părțile 'și au predat reciproc în baza unei obligațiuni viciate. Părțile fiind, în adevăr, presupuse că n'au avut nici un drept asupra acestor lucruri, n'au putut transmite nici un drept asupra lor. Art. 1770 o spune în privința ipotecei, și ceea ce legea dispune în privința acestui contract, este aplicabil ori cărui act de dispoziție, căci art. 1770 nu este de cât aplicarea maximei cunoscute: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Larombière, IV, art. 1312, No. 12. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6420.

²⁾ C. Bruxelles. *Pasicrisie belge*, 55. 2. 401.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 214.

⁴⁾ Cpr. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1899, No. 12 și din 1900, No. 35. *Dreptul* din 1899, No. 19.

⁵⁾ Cpr. Baudry, II, 1173. Laurent, XIX, 72. Demolombe, XXIX, 170. T. Huc, VIII, 214, *in fine*. Fréminville, *Minorité*, II, 112. Aubry et Rau, IV, § 336, p. 259. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6422. Planiol, II, 1337. Thiry, III, 101.

Reclamantul în anulare nu poate să atace direct pe cei de al treilea, pentru că ei nu au cu dânsul nici un raport juridic. Incapabilul va trebui deci mai întâi să anuleze obligația sa față cu partea contractantă, și apoi să exercite acțiunea în revendicare contra celui de al treilea posesor al lucrului. Pentru ca acest din urmă să nu'i poată însă opune calitatea de terțiu, ca unul ce n'a figurat în judecată, reclamantul va face foarte bine de a chema și pe terțiu în judecată, o dată cu cealaltă parte contractantă, și de a cere restituirea lucrului la caz de anularea obligației sale ¹⁾.

Aplicarea principiului în baza căruia anularea dobândită de reclamant este opozabilă celor de al treilea, nu suferă nici o dificultate de câte ori obligația sa este anulată pentru eroare sau violență ²⁾.

În cât privește însă anularea pentru dol, chestiunea este controversată și a dat loc la dificultăți: însă am vedut, cu toate acestea, că anularea pentru ori ce viciuri de consimțământ ar fi, se resfringe asupra terților, care trebuie să restituie lucrul în baza principiului: *Resoluto jure dantis*, etc. ³⁾.

Chestiunea de a se ști dacă terțul trebuie să restituie și fructele lucrului, va atârna de buna sau rea credință. Dacă el avea cunoștința de incapacitatea celui cu care a contractat, el va restitui fructele, prin aplicarea principiilor care cârmuesc anularea contractelor: dacă el nu avea cunoștința de această incapacitate, el este de bună credință și, în asemenea caz, va dobândi proprietatea fructelor, în baza art. 485—487 ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XIX, 73. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6424. Duranton, XII, 566.

²⁾ Vezi t. V, p. 89.

³⁾ Vezi t. V, p. 90, 91.

⁴⁾ Cpr. Laurent, VI, 214. T. Huc, IV, 121. Marcadé, II, 418. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 299 (ed. a 2-a din 1899). Cas. rom. și C. București. *C. judiciar* din 5 oct. 1900, No. 65. Vezi și t. II a lucrării noastre, p. 486, nota 1.—Vezi însă Aubry et Rau, II, § 206, p. 408 (ed. a 5-a, din 1897), p. 269, din ed. a 4-a, după care acel ce ar fi contractat cu un incapabil ar putea, prin excepție, să fie de bună credință, cu toată cunoștința ce a avut de neregularitatea titlului său, dacă contractul fiind încheiat în interesul incapabilului, el ar fi avut motive puternice de a crede că acest incapabil îl va confirma. Cpr. și Demolombe, IX, 605.

Art. 952.

Principiile care cârmuesc efectele anulării suferă o restricție în cazul în care obligația este anulată pentru cauză de incapacitate, și anume aceea prevădută de art. 952, după care persoanele capabile de a se obliga nu pot opune minorului, interdisului sau femeii măritate cu care au contractat, incapacitatea lor și nu pot refuza pentru acest motiv executarea obligațiunii lor ¹⁾. Nulitatea fiind, în adevăr, stabilită numai în favoarea incapabililor, ei singuri pot s'o invoace. Jurisprudența a făcut aplicarea acestui principiu la cazul în care mai mulți majori s'au obligat odată cu minorii, hotărînd că anularea obligației nu poate să folosească de cât minorului, atunci când mai cu samă obiectul ei este divisibil ²⁾. Anularea profită însă și majorilor de câte ori lucrul este indivisibil ³⁾. Anularea pronunțată în favoarea unui codebitor solidar minor n'ar folosi însă codebitorului major, pentru că codebitorul solidar major nu poate să opue excepțiunea de minoritate, care este personală codebitorului (art. 1047, § 2) ⁴⁾.

Regulele de drept internațional aplicabile la acțiunea în anulare sau în rescisiune.

Chestiunea de a se ști ce lege trebuie urmată în privința exercițiului acțiunii în anulare sau în rescisiune a dat loc la dificultăți.

Dacă acțiunea în anulare se întemeiează pe incapacitatea unuia din părțile contractante, ea va fi cârmuită de legea națională a acestei din urmă, ca tot ce atârna de statul ei personal ⁵⁾.

Aceiaș soluție va fi admisă de câte ori acțiunea se va întemeia pe un viciu de consimțământ ⁶⁾ sau pe lesin-

¹⁾ Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1899, No. 26.

²⁾ Cpr. Laurent, XIX, 78. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6431, și decisiile citate acolo.

³⁾ Cpr. Laurent, XIX, 79. Pand. fr., I, 6435. și decisiile citate acolo.

⁴⁾ Laurent, XIX, 79, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6437.

⁵⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 462. Despagnet, *Pr. de dr. internat. privé*, 304, p. 603 (ed. a 3-a din 1899).

⁶⁾ T. Huc, Despagnet, *loco supra cit.* Laurent. *Dr. international*, VIII, 72, 158.—Vezi însă Brocher (*Cours de dr. internat. privé*, II, p. 81) și Lecasble (*Quest. de dr. internat. privé en matière d'oblig. au point de vue de la solution qu'elles doivent*

ne, dacă este vorba de minori, pentru că acțiunea în rescisiune se întemeiază tot pe incapacitatea minorului ¹⁾. În ambele cazuri se va aplica legea națională a reclamantului. Toate aceste chestiuni sunt însă controversate, ca tot ce privește dreptul internațional privat.

Restituția pentru leziune nefiind, după cum am vă- ^{Lesiune în}
 dut, admisă de legiuitorul nostru în privința majorilor, și ^{privința ma-}
 ea fiind din contra admisă în mai multe legislațiuni stră- ^{majorilor.}
 ine, s'a ivit, în dreptul internațional, o vie controversă în ^{Controversă.}
 privința naturii legii care permite majorilor de a desființa, în unele cazuri, contractul pentru leziune. Am aratat cele trei sisteme care împart doctrina și jurisprudența în această privință ²⁾, și am vădut că, după părerea noastră, legea personală a vîndătorului este cea care va determina dacă o vîndare petrecută între majori poate sau nu să fie desființată pentru leziune ³⁾.

Cît pentru acțiunile în rezoluțiune întemeiate pe o ^{Condiție re-}
 condiție resolutorie expresă sau tacită, ele avînd în rea- ^{solutorie}
 litate sorgintea lor în însuș contractul, vor fi cărmuite de ^{expresă sau}
 legea acestui contract ⁴⁾. ^{tacită.}

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre finele de neprimire care pot fi opuse acțiunii în anulare sau în rescisiune.

Finele de neprimire care pot fi opuse acțiunii în anulare sau în rescisiune sunt confirmarea art. 1163, 1167,

recevoir de la juridiction française, thesă p. doctorat. Paris, 1881, p. 246 și 315), după care acțiunea în anulare întemeiată pe un viciu de consimțământ, ar fi cărmuită de legea contractului. *lex loci contractus*.

¹⁾ Laurent, *op. cit.*, 72. Demangeat asupra lui Fœlix, *Dr. internat.*, I, p. 250, nota a. T. Huc, *loco supra cit.* Despagnet, *op. cit.*, 304. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1894. No. 33 și *Dreptul* din 1894. No. 58.

²⁾ Vezi t. V a lucr. noastre p. 97.

³⁾ Laurent, *Dr. international*, VIII, 144 urm. Demangeat asupra lui Fœlix, *op. cit.*, I, p. 217, nota a. Despagnet, *op. cit.*, 304, p. 602. -Contră. Trib. Ilfov, *decisie supra cit.*, care aplică în specie legea țării în care a avut loc convențiunea. Cpr. în acelaș înțeles T. Huc, X, 252. Aubry et Rau, I, § 31, p. 163 (ed. a 5-a). P. Fiore, *Diritto internaz. privato*, 294. V. asupra acestei controverse, Vincent et Pénaut, *Dictionn. de dr. international*, Vente, 20.

⁴⁾ Despagnet, *op. și loco supra cit.* T. Huc, VIII, 462. Laurent, *op. cit.*, VII, 472. Aubry et Rau, *loco supra cit.*

1190) și prescripția (art. 1900), care se întemeiează tot pe o confirmare tacită ¹⁾).

I. Despre confirmarea sau ratificarea obligațiilor supuse anulării sau rescisiunii.

Observ. asupra locului unde legiuitorul nostru se ocupă despre confirmare.

Legiuitorul francez se ocupă despre confirmare în cap. următor, care tratează *despre proba obligațiilor*, ceea ce este greu de justificat, pentru că, de și actul confirmativ va servi de probă de câte ori va fi scris, el interesează mai mult fondul dreptului de cât chestia de dovadă ²⁾. De aceea, legiuitorul nostru, urmând, în această privință, Codul italian, a schimbat cu drept cuvânt ordinea admisă de legiuitorul francez, ocupându-se despre confirmare în secția de față. Legiuitorul n'a fost însă logic până la capăt, căci uitând schimbarea făcută, a lăsat art. 1190 în capit. probelor, unde el se găsește și în Codul francez. Pentru o mai bună metodă, noi am adunat sub aceiaș rubrică toate textele relative la confirmare, și le vom explica la un loc.

Definiție.

Confirmarea sau *ratificarea* ³⁾ consistă în faptul de a renunța la dreptul de a ataca un act contra căruia legea conferă acțiunea în anulare sau în rescisiune (art. 1190). Ceea ce constituie esența confirmării este deci renunțarea la dreptul de a cere anularea obligațiunei.

Caracterul unilateral al confirmării.

Confirmarea fiind o renunțare la acțiunea în anulare,

Diferențele sensuri ale cuvântului ratificare.

¹⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* No. 5 din 1875, consid. de la p. 34, colona 2. Vezi și *infra*, explic. art. 1900.

²⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, p. 773, nota 1. T. Huc, VIII, 272.

³⁾ Cuvântul *ratificare* este aici sinonim de *confirmare*, și nu trebuie confundat cu ratificarea actelor eminate de la un *negotiorum gestor* (art. 1096, § 2, 1546). În asemenea caz, ratificarea, fie expresă, fie tacită, echivalează cu un mandat: *Ratihabitio mandato comparatur sau equiparatur* (L. 12 § 4, Dig., 46, § 3, *De solutionibus*). Vezi t. V, p. 311, nota 3; p. 344, text și nota 2. Cpr. C. București. *Curierul Judiciar* din 1895, No. 6. De aceea, noi vom întrebuița numai expresiunea *confirmare*, după cum fac mai toți autorii, înlăturând astfel ori ce confușiune. Cpr. Baudry, II, 1241. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 773, nota 1. Planiol, II, p. 411, nota 1. T. Huc, VIII 276. Demolombe, XXIX, 722 și XXXI, 205. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 261, nota 4. Laurent, XVIII, 560. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6440 urm. Mourlon, II, p. 834, nota 1.

este un act unilateral, ear nu o convenție; de unde rezultă două consecințe, și anume: 1° Ea este *definitivă* și n'are nevoie de a fi acceptată de partea în folosul căreia ea are loc; ear acel care a făcut-o nu mai poate reveni asupra ei; 2° Actul care o constată nu are nevoie, de câte ori el este sub semnătură privată, de a fi redactat în mai multe exemplare (art. 1179), un singur exemplar fiind de ajuns, dacă el a fost remis celeilalte părți ¹⁾.

Din capul locului trebuie să deosebim confirmarea de ^{Deoseb. între} *renunțarea la un drept*; căci, de și prin confirmare, se re- ^{confirmare} ^{și renunțarea} ^{la un drept.} nunță la dreptul de a ataca actul viciat, totuși ori ce renunțare nu constituie o confirmare, de oare ce se poate foarte bine renunța la un drept valid. Renunțarea este deci specia, ear confirmarea, genul.

Confirmarea se deosebește de asemenea de *recunoaștea* ^{Deoseb. între} ^{confirmare} ^{și recunoaștea} ^{rea unui} ^{drept.} *rea unui drept* (art. 1189), pentru că, de și ambele presupun existența unei convențiuni sau unui fapt juridic anterior, totuși confirmarea implică în tot-deauna o recunoaștere, pe când recunoașterea nu atrage neaparat o confirmare.

În fine, confirmarea se deosebește de *novație*; căci, ^{Deoseb. între} ^{confirmare} ^{și novație.} pe când novația are de scop crearea unei obligațiuni noi, menită a înlocui pe cea veche ²⁾, confirmarea nu dă loc la o obligație nouă, ci validează numai pe cea veche. *Confirmatio nil dat novi* ³⁾.

Convențiile care pot fi confirmate.

Confirmarea consistând, după cum am vedut, în fap- ^{Actele anu-} ^{labile singure} ^{pot fi con-} ^{firmate.} tul de a renunța la acțiunea în anulare sau în rescisiune pe care o conferă legea, se înțelege că ea se aplică numai la actele *anulabile*, contra cărora legea admite acțiunea în anulare sau în rescisiune (art. 1190), nulitatea fie

¹⁾ Cpr. Planiol. *op. cit.*, II, 1355. p. 413. Bandry, II, 1241. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6446, 6447, 6622. Laurent, XVIII, 563, 648. Demolombe, XXIX, 768. T. Huc, VIII, 273. Thiry, III, 149.—Dublul exemplar n'ar fi necesar de cât atunci când actul confirmativ ar fi conceput în spiritul unei transacțiuni și ar atrage o obligație oare care din partea creditorului. Laurent, XVIII, 648. Bandry, II, *loco cit.* Pand. fr., I, 6623.

²⁾ Vezi t. VI. p. 673, 674.

³⁾ Cpr. Bandry, II, 1241. Demolombe, XXIX, 724, 725. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6444 urm. Laurent, XVIII, 561, 562. Aubry et Ran, IV, § 337. p. 261, text și notele 1—3.

ea de formă sau de fond, absolută sau relativă, ear nu și la acele *inexistente* sau *fără fință*. Confirmarea având, în adevăr, de obiect ștergerea viciului de care este atinsă obligația, și obligația inexistentă ne producând nici un efect (art. 966), nu există viciul care trebuie să dispară prin confirmare. Ea este neantul, și neantul nu poate fi confirmat, după cum nici omul mort nu mai poate reînvia. *Quod nullum est confirmari nequit* ¹⁾. Art. 1310 din Codul italian este formal în această privință ²⁾. Legea nu admite de cât o singură excepție la acest principiu, și anume aceea prevădută de art. 1167, § ultim. Vezi *infra* p. 49 urm.

Oblig. care
nu pot fi con-
firmate.

Astfel, nu pot fi confirmate: obligațiile lipsite cu totul de consimțământ ³⁾, de obiect sau de un obiect licit; obligațiile fără cauză sau având o cauză ilicită ⁴⁾; con-

¹⁾ Cpr. C. Galatz. *Dreptul* No. 13 din 1898. Thiry, III, 147. T. Huc, VIII, 276. Capitant, *Introduc. à l'étude du dr. civil*, p. 272. Laurent, XIV, 520 și XVIII, 564, 627. Baudry, II, 1242. Planiol, I, 320. Demolombe, XXIX, 729 urm. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 262. Marcadé, IV, 883, 899 și V, art. 1338, No. 1; art. 1398, No. 2. Mourlon, II, 1592. Bufnoir, *op. cit.*, p. 705. Vigié, II, 1620. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6449 urm. Demante, V, 309 bis I. Solon, *Nullités*, II, 350. Vezi t. V a lucr. noastre, p. 23 și 35; 116, 151, n. 3; t. VI, p. 195, n. 2; t. IV, p. 88, text și n. 3; p. 108, 241, p. 474, 733, etc.; t. III, p. 336, 362, 633, etc.—*Contră*. Toullier D., III, partea II, 180 și IV, partea II, 518. Merlin, *Quest.*, t. 6, v^o *Ratification*, § 5, No. 3, p. 582, care în *Répert.* (v^o *Ratification*), susținuse părerea contrară.

Codul japo-
nez și Codul
german.

²⁾ Cpr. și art. 119 din Codul japonez, promulgat la 28 april 1896. Acest text adaogă însă că, de câte ori părțile care au confirmat actul *inexistent*, cunoșteau nulitatea de care el era isbit, ele se consideră că au făcut un act nou. Vezi și art. 141 din Codul german: „Dacă actul *nul* este confirmat de autorul său, dicea acest text, confirmarea trebuie să fie considerată ca un act juridic nou”. Vezi și art. 144 din acelaș Cod, care vorbește de confirmarea unui act *anulabil*. Confirmarea, după acest text, n'are nevoie de a îndeplini formele cerute pentru actul juridic care se confirmă. Acest principiu este admis și la noi, cu toate că nu avem nici un text în această privință. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1896, consid. de la p. 1188. *C. judiciar* din 1896, No. 38.

³⁾ De ex., convențiile făcute din șagă, *par plaisanterie*, *jocandi causa*; acele încheiate cu un copil, cu un smintit, etc. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6453. Larombière, IV, art. 1338, No. 5.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., I, 6455 urm. T. Huc, VIII, 276.

vențiile contrare bunelor moravuri, de exemplu, pactele asupra unei succesiuni viitoare ¹⁾; obligațiile naturale ²⁾; nulitățile de ordine publică perpetuă ³⁾, precum sunt acele

¹⁾ Vezi t. V a lucr. noastre, p. 116; t. III, p. 364 și *supra*, p. 3. nota 1. Cpr. T. Huc, VIII, 276. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6464 urm. Laurent, XVIII, 575 urm. Demolombe, XXIX, 729. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 271, nota 4. Bandry et Wahl, *Successions*, II, 1729 (ed. a 2-a). Bandry et Barde, *Oblig.*, I, 261 bis (ed. a 2-a). Duvergier, *Vente*, I, 228. C. Metz, Sirey, 45. 1. 785. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 89. 1. 34. Vezi și *infra*, p. 74, text și nota 1.—Unii ar voi ca confirmarea să poată avea loc în urma deschiderii moștenirii (Toullier D., IV, partea II, 516. Larombière, IV, art. 1338, No. 20), însă aceasta parere este inadmisibilă. Tot ce se poate dice este numai că, în urma deschiderii moștenirii, părțile pot face o noua convenție în termenul actului primitiv; ele nu pot însă să dea viață unui act inexistent. Cpr. Cas. rom., 13 sept. 1899, *Dreptul* No. 60 din 1899. *C. judiciar*, No. 34 din 1899.

²⁾ Debitorul poate confirma o obligație naturală tacitamente, plătind ceea ce datorește *naturaliter* (art. 1092, § 2), fără a o putea însă confirma în mod expres, pentru că obligația naturală nefiind infectată de un viciu care s'o facă nulă, nu se poate confirma o obligație neviciată. Cpr. T. Huc, VIII, 276 și autorii citați în t. VI a lucrării noastre, p. 19, nota 1. Larombière, III, art. 1235, No. 9 și IV, art. 1338, No. 6.—*Contră*, Marcadé, V, art. 1338, p. 93—95 și autorii citați în t. VI a lucr. noastre, p. 18, n. 3.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 276. Laurent, XVIII, 599. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6536. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 263.

Astfel convenția prin care creditorul ar fi fost imputernicit a dispune de lucrul amanetat, fără formalitățile prescrise de lege (art. 1689 C. civ., 488 C. com., 604 C. Calimach) (vezi *infra*, p. 73, text și nota 2) sau a deveni proprietar a imobilului constituit anticresă prin singura neplată a datoriei la termenul stipulat (art. 1701 C. civ.), fiind isbită de o nulitate de ordine publică perpetue, nu e susceptibilă de confirmare. Cpr. Laurent, XVIII, 599. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6537. Larombière, IV, art. 1338, No. 9.

S'a decis de asemenea ca nulitatea contractului de asignare maritimă rezultând din împrejurarea că asemenea contract a fost încheiat contrar dispozițiilor art. 619 C. com., fiind de ordine publică, nu poate fi acoperită prin confirmarea expresă sau tacita a părților. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6539 și *Assurance maritime*, 164. Massé, *Dr. comm.*, III, 1546.

S'a mai decis încă ca nulitatea contractului prin care concesiionarul unei căi ferate sau a unui tranway, cedează al-cesimeii unei tuia concesiunea sa, fără autorisarea Guvernului sau comunei, fiind de ordine publică, nu poate fi acoperită prin o

Pacte succesoriale.

Oblig. naturale.

Exemple de nulități de ordine publică. Art. 1689, 1701 C. civ., 488 C. com., 604 C. Calimach.

Art. 619 C. com.

etc.

care rezultă din substituțiile fideicomisare (art. 803), din liberalitățile făcute unor corporațiuni incapabile ¹⁾ etc.; nulitățile stabilite în interesul terțiilor, care toate sunt de interes general ²⁾; nulitățile care derivă din un viciu de formă în contractele solemne ³⁾, etc.

În privința actelor solemne legiuitorul face aplicarea acestui principiu în art. 1168.

Art. 1168.—Donatorul nu poate repara, prin un act confirmativ, viciurile unei donațiuni între vii; nulă în privința formei, ea trebuie să se refacă cu formele legiuite. (Art. 801, 813 urm., 1167 și ultim. Art. 1339 C. fr.).

Contracte
consensuale.

În regulă generală, contractele se formează prin consimțământul părților contractante. Îndată ce ele au con-

firmare expresă sau tacită. Cpr. C. Paris. D. P. 83. 1. 171. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6541.

Nulități de
ordine pub-
lică neper-
petuă.

În privința nulităților de ordine publică care nu sunt perpetue, se admite însă, după o opinie, că ele pot fi acoperite prin confirmare, de câte ori cauza care aduce nulitatea a încetat.

Art. 1309.
Controversă.

Astfel, o cesiune lovită de nulitate, ca contrară art. 1309, ar putea fi confirmată în urma încetării funcțiunei care se opunea la validitatea ei, precum ar fi, de exemplu, cazul în care judecătorul care cumpărase creanța litigioasă, ar fi demisionat sau ar fi trecut la un tribunal care nu este chemat a judeca procesul. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 263, text și nota 9 și § 339, p. 272, nota 7. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6543. T. Huc, VIII, 276. Cas. fr. Sirey, 90. 1. 49.—*Contră.* Laurent, XVIII, 600 și XIX, 14. Demolombe, XXIX, 66 urm. Această din urmă părere este singură juridică. Vezi *infra*, p. 76.

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 599. T. Huc, VIII, 276. Cas. fr. D. P. 70. 1. 349. Cas. rom. (în privința corporațiilor incapabile). Bulet. 1892, p. 860. C. București și Cas. rom. (în privința substituțiilor), *Dreptul* din 1887, No. 11 și 64. Bulet. Cas. 1887, p. 574. *C. judiciar* din 1894, No. 2. Bulet. Cas. S-a I, 1893, p. 1121 și *Dreptul* din 1894, No. 8. Vezi în privința neconfirmării substituțiilor oprite, t. IV a lucr. noastre, p. 733, text și nota 2.

²⁾ Astfel, părțile n'ar putea să acopere prin confirmare nulitatea subrogației consimțită de debitor, fără îndeplinirea condițiilor de formă prescrise de art. 1107, pentru că asemenea nulitate este de ordine publică în semnul larg al cuvântului. Cpr. Laurent, XVIII, 600, *in fine*. T. Huc, VIII, 276. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 264. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6545.

³⁾ Vezi *supra*, p. 4.

simțit, există contract sau convențiune (art. 942). Astfel, dacă am convenit cu cineva să'i vînd un lucru fie mobil, fie imobil, cu un preț anume determinat, pe care l'a acceptat și cumpărătorul, vîndarea este perfectă și proprietatea este strămutată la cumpărător, de și prețul nu s'a plătit și lucrul n'a fost trădat (art. 1295). Nu este chiar nevoie, în specie, de un act scris (*instrumentum*), pentru că contractul va putea în tot-deauna fi dovedit prin marturi, în casurile în care această dovadă este admisă de lege (art. 1191 urm.), și, în ori ce caz, prin mărturisire sau jurământ. Cu alte cuvinte, înscrisul nu este cerut în specie ca un element constitutiv al contractului, *ad solemnitatem*, ci numai ca mijloc de probă, *ad probationem*, și aceasta este adevărat pentru toate contractele consensuale.

Prin excepție însă, unele contracte sunt solemne, adică supuse, în privința perfecțiunii lor, la forme anume statorniceite de lege, fără de care ele nu au ființă. Actul scris nu mai este de astă dată un simplu mijloc de probă (*instrumentum probationis*), ca în contractele consensuale, ci un element constitutiv al contractului. Astfel sunt donațiunile, testamentele, convențiile matrimoniale, ipotecile, etc.¹⁾

Contracte
solemne.

Donatiunea este deci un contract solemn pentru care se cer anume condițiuni, adică un act autentic (art. 813)²⁾. Deci, dacă această condițiune ar lipsi, actul ar fi inexistent sau n'ar avea ființă³⁾. Aceasta rezultă atât din art. 813, cât și mai cu samă din art. 1168, după care donatiunea nulă în privința formelor, trebuie să se refacă cu formele legiuite. Vicinurile unei donatiuni n'ar putea deci fi reparate prin un act confirmativ, nici de dăruitor, nici de donatar, de și legea vorbește numai de cel dintâi⁴⁾,

Donatiune.

1) Vezi t. IV a lucr. noastre, p. 107 și t. V, p. 15, 16.

2) În Sîrbia, o donatiune chiar verbală, urmată de executare, este valabilă (art. 564 C. proced. sîrb.), așa că, după acest Cod, donatiunea nu este un contract solemn. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1901, No. 25.

Codul
sîrbesc.

3) Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1881, No. 4, care stabilește foarte bine aceste principii. Vezi și C. Craiova. *Dreptul* din 1898, No. 84 și din 1899, No. 43. Vezi și autoritățile citate în t. IV a lucr. noastre, p. 107, nota 1.

4) Donatiunea nu poate, în adevăr, fi inexistentă pentru dăruitor și anulabilă pentru donatar: ea fiind inexistentă față

pentru că neantul nu poate fi confirmat¹⁾, soluție care se va aplica prin analogie la toate contractele solemne, convențiuni matrimoniale, ipoteci, etc.²⁾.

Donația nu poate fi confirmată nici în mod indirect.

Donațiunea n'ar putea fi confirmată nici în mod indirect, pe cale de novatie, pentru că novatia presupune ca și confirmarea, o obligație preexistentă la care creditorul renunță; ori, în specie, donațiunea fiind inexistentă, nu produce nici o obligație care să poată servi de baza novatiunii³⁾.

Confirmarea unei donațiuni infectată de o altă nulitate de cât viciul de formă.

Art. 1168 nevorbind de cât de donațiile *nule în privința formelor*, este străin de celelalte viciuri care ar putea să infecteze contractul; de unde rezultă că dăruitorul ar putea să confirme donațiunea infectată de o altă nulitate, de ex., de un viciu al consimțământului, dol, eroare sau violență, sau de un viciu de incapacitate. Asemenea viciuri vor putea în tot-deauna fi șterse în donații, ca și în celelalte contracte, prin efectul confirmării (art. 1167, 1190)⁴⁾.

Confirmarea din partea moștenitorilor dăruitorului. Art. 1167, § ultim.

Dar dacă dăruitorul nu poate nici în mod expres, nici tacitamente, să confirme o donațiune nulă în privința formelor, pentru că legea o consideră ca inexistentă, aceiaș

cu ambele părți contractante, nici una din ele n'o poate confirma, ci trebuie s'o refacă în formele legitime (art. 1168). Demolombe, XXIX, 743. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6505.—*Contrà*. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 9 urm.

¹⁾ Cpr. Car. rom., 22 fevr. 1900 și C. Craiova. *C. judiciar* din 1900, No. 22. *Dreptul* din 1898, No. 84 și din 1899, No. 43.

²⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6507. Guillaouard, *Contr. de mariage*, I, 198, 289 urm. T. Huc, IX, 44, 45. Laurent, XVIII, 591; XXI, 46 și XXX, 437, 447.—*Contrà*. Duranton, XIII, 272. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 13.

³⁾ Laurent, XVIII, 589. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6498. Demolombe, XXIX, 741.—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 12. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 7 și 9.—Dăruitorul ar putea să asigure un efect liberalității nule în privința formelor, prin o dispoziție testamentară; însă în asemenea caz, dispoziția nu mai este o donație, ci un legat, care și va produce efectele sale ca dispoziție de ultimă voință. Demolombe, XXIX, 742. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6499. Larombière, *loco cit.*, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 12.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 277. Demolombe, XXIX, 737. Laurent, XVIII, 587. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6492, 6513. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 1, și toți autorii.

regulă ar trebui să fie aplicabilă și moștenitorilor săi, de oare ce un act inexistent nu poate fi transformat în un act anulabil prin moartea autorului lui. Neantul tot neant rămâne. Cu toate acestea legiuitorul, prin art. 1167, § ultim, admite soluția contrară :

Art. 1167, § ultim.—Confirmarea sau ratificarea, sau execuția voluntară a unei donațiuni, făcută de către eredi sau reprezentanții donatorului, după moartea sa, ține loc de renunțare atât în privința viciilor de formă, cât și în privința ori cărei alte excepțiuni. (Art. 800 urm., 1168, 1190 C. civ. Art. 1340 C. fr.).

Așa dar, după acest text, care, ori cât s'ar dice, este o anomalie, deși el se vede reprodus în Codul italian (art. 1311) și în alte legislațiuni straine, moștenitorii sau reprezentanții ¹⁾ dăruitorului pot să confirme atât expres cât și tacitamente o donațiune care ar fi nulă în privința formelor, însă numai în urma morții dăruitorului ²⁾.

Art. 1167, § ultim aplicând deci moștenitorilor sau reprezentanților dăruitorului dreptul comun, art. 1900, ^{Art. 1900. Controversă.}

¹⁾ Prin reprezentanți (*les ayants cause*), legiuitorul înțelege toți Ce se înțe-
succesorii cu titlu universal sau singular, a căror drepturi lege prin re-
se deschid prin moartea dăruitorului. Astfel sunt : moșteni-
presentanți.
torii propriu diși, moștenitorii neregulați, legatarii cu titlu
universal, sau cu titlu particular, etc. Expresiunea *represen-*
tanți, de care se servește textul, nu cuprinde însă pe succesorii
particulari prin acte între vii, precum ar fi de ex. un cum-
parator, un schimbător, un donatar de bunuri prezente, etc.
Aceștia pot deci confirma, atât în mod expres cât și tacita-
mente, *chiar în timpul vieții dăruitorului*, donațiunea consimțită
de acest din urmă, infectată de un viciu de formă; căci nu
mai e vorba în specie de confirmarea prevădută de art. 1167,
ci de ratificarea prevădută de art. 1546, § 2. Ori, nimic nu
împedea pe cei de al treilea, care ar avea drepturi dobân-
dite asupra lucrului ce face obiectul unei donațiuni nule în
privința formei, de a ratifica această donațiune, conform art.
1546, după cum ar face adevăratul proprietar pentru actele
consimțite asupra lucrului său de un terțiu, care nu era nici
proprietar, nici mandatar. Cpr. Larombière, IV, art. 1339,
1340, No. 14. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6511. Demolombe, XXIX,
746. Laurent, XVIII, 597.

²⁾ Confirmarea care ar avea loc înaintea morții dăruitorului,
ar avea, în adevăr, caracterele unui pact succesoral oprit
de lege. Cpr. Baudry, II. 1243. Thiry, III. 147. Pand. fr.,
I. 6509. Laurent, XVIII, 598. Demolombe, XXIX, 745. Du-
ranton, XIII, 291. Marcadé, V, art. 1340, No. 2. Aubry et
Rau, IV, § 337, p. 265, nota 14. C. Bastia. Sirey, 54, 2. 236.

inaplicabil dăruitorului, este din contra aplicabil moștenitorilor săi. Acești din urmă vor putea deci să confirme donațiunea prin tăcerea lor în timp de zece ani, după cum ei pot s'o confirme prin un act osebit sau prin executarea ei (art. 1167). Prin o stranie anomalie, pe care autorii în zadar caută s'o explice¹⁾, donațiunea, care în timpul vieții dăruitorului nuși avea ființă, se consideră ca existentă după moartea sa, fiind că ea este supusă confirmării. Moștenitorii vor trebui deci să propue nulitatea în curs de zece ani de la moartea autorului lor; căci, dacă în acest timp, ei rămân în inacțiune, viciile actului dispar și el devine valid²⁾.

Aplicarea
dreptului
comun.

Confirmarea expresă sau tacită emanată de la moștenitorii sau reprezentanții dăruitorului, este supusă regulilor dreptului comun (art. 1167, 1190) în ceea ce privește con-

1) Veți diversele explicațiuni prin care doctrina caută a justifica această dispoziție excepțională și neexplicabilă, în Pand. fr., *Oblig.*, I, 6508. Thiry, III, 147. Baudry, II, 1243. Marcadé, V, art. 1339, 1340, No. 1. Mourlon, II, 1597. Arntz, III, 367, 368. Demolombe, XXIX, 744. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 13. Laurent, XVIII, 593. T. Huc, VIII, 278. Alex. Cerban, *Gaz. tribunalelor* (Iasi), No. 2 din 16 decembrie 1900. Veți și nota lui Devilleneuve în Sirey, 54, 2. 236.

2) Cpr. Cas. rom. și C. Craiova. *Curierul judiciar* din 1900, No. 22 și *Dreptul* din 1900, No. 74. *Gaz. tribunalelor*, No. 2, din 15 decembrie 1900 și *Dreptul* din 1899, No. 43 și 60. *Dreptul* din 1898, No. 84. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 46. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1901, No. 25. Veți și trib. Iasi. *Dreptul* din 1883, No. 17. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Veți D. P. 61. 2. 79. D. P. 62. 1. 341. D. P. 63. 1. 71. D. P. 67. 2. 154. D. P. 69. 1. 246. Sirey, 70. 2. 124. Cpr. Demante, V, 313 bis 1. Laurent, XII, 229 și 482 urm.; XVIII, 592; XIX, 13. T. Huc, VIII, 278, *in fine*. Fuzier-Herman, III, art. 1304, No. 89. Massé, observ. în Sirey, 62. 1. 561. Duranton, XII, 538. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6829. Troplong, *Donations*, II, 1086. Vazeille, *Prescription*, II, 546. Leroux de Bretagne, *Nouv. tr. de la prescription*, II, 1143. Veți și t. IV a lucr. noastre, p. 108, nota și p. 242. Veți și *infra*, p. 75. text și n. 2.—*Contrà*. Demolombe, XXIII, 296 și XXIX, 120. 121. Marcadé, V, art. 1340, No. 3, p. 101. Aubry et Rau, IV, § 339. p. 276, text și nota 19. Saintespès-Lescot, *Donations*, III, 581. Larombière, IV, art. 1304, No. 62. Acești autori aplică în specie prescripția de 30 de ani.

dițiile sub care ea poate să atragă renunțarea la dreptul de a propune nulitatea ¹⁾.

Art. 1167, § ultim, care permite moștenitorilor de a confirma o donație inexistentă, fiind o derogare de la principiile generale, este de strictă interpretare și, ca atare, nu poate fi întins prin analogie la celelalte acte solemne ²⁾.
Art. 1167, § ultim, este o dispoziție excepțională. Controversă.

Tot pentru aceleași motive, trebuie să decidem, de și chestiunea este controversată, că dispoziția excepțională a art. 1167, § ultim nu se aplică la testamente ³⁾.

Cu toate acestea, atât doctrina cât și jurisprudența aplică acest text și la testamentele nule pentru vicii de formă, afirmând, fără a da însă nici o dovadă, că motivele acestei dispozițiuni excepționale sunt comune atât dispozițiilor între vii cât și testamentelor; ceea ce nu este adevărat, pentru că, pe când formele de care legiuitorul a înconjurat donațiile au de scop împiedicarea dispozițiilor între vii, pentru ca bunurile să nu easă din familie, formele testamentelor din contra tind la executarea ultimei voințe a defunctului. Neînd deci aceleași motive de a decide, testamentele ar trebui să rămăie sub imperiul principiilor generale. Cu toate acestea, atât doctrina cât și jurisprudența, precum am spus mai sus, se pronunță în sens contrar ⁴⁾, admitând confirmarea din partea moșteni-

Aplic. acestui text la testamente. Controversă.

¹⁾ Laurent, XVIII, 594. T. Huc, VIII, 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6525, și autoritățile citate acolo. Cpr. Cas. fr. D. P. 74. 1. 219.

²⁾ Laurent, XVIII, 596. T. Huc, VIII, 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6532.—Vezi însă Cas. fr. D. P. 69. 1. 246.

³⁾ Cpr. Laurent, XIII, 461, 464 și Ante-proiect, III, p. 368 urm. Pand. fr., XXVI, *Don. et testaments*, 7796, 7797. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1892, No. 59, consid. de la p. 471, colona. 1. Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 476, 477.

Nici art. 1900 nu este aplicabil la testamente. Vezi *infra*, Art. 1900, explic. acestui text, p. 81, 82.

⁴⁾ Pand. fr. t. XXVI, *Don. et testaments*, 7798 urm. Demolombe, XXIX, 750. Larombière, IV, art. 1339, 1340, No. 17. Demante, t. IV, 140 bis I și t. V, 313 bis II. Marcadé, V, art. 1340, No. IV, Thiry, II, 426. Duranton, IX, 174. Solon, *Nulités*, II, 411. Mourlon, II, 774. Grenier, *Don. et test.*, II, 325, p. 783 urm. (ed. Bayle-Mouillard, din 1846). Aubry et Rau, VII, § 664, p. 95 și § 724, p. 508. C. Rennes, Sirey, 52. 2. 287. D. P. 53. 2. 33. Tot în acest sens este și jurisprudența română. Vezi *Dreptul* din 1886, No. 14 și 56. *Dreptul* din 1887, No. 78. *Dreptul* din 1888, No. 15 și 46.

torilor testatorului. Curtea noastră supremă a decis că acest principiu era admis și sub Codul Caragea ¹⁾.

Singura restricție, pe care a admis-o Curtea de casație, este că nu se poate confirma o dispoziție care ar fi în contra ordinii publice sau interesului general ²⁾. În specie, era vorba de un legat făcut unei persoane morale străine nerecunoscută de Guvernul român, și Curtea dăce foarte bine că executarea sau confirmarea testamentului din partea moștenitorilor testatorului nu poate să facă să existe ceea ce juridicește n'are ființă. Curtea din București nu admisesse, ce e dreptul, această restricție ³⁾, însă decisia sa a fost cu drept cuvânt casată.

Diversele specii de confirmare și condițiile cerute pentru ca confirmarea să poată avea loc.

Art. 1190.—Actul de confirmațiune sau ratificațiune a unei obligațiuni, în contra căreia legea admite acțiunea în nulitate, nu este valabil de cât atunci când cuprinde obiectul, cauza și natura obligațiunei, și când face mențiune de motivul acțiunei în nulitate, precum și despre intențiunea de a repara viciul pe care se întemeia acea acțiune. (Art. 959, 961, 966, 1163, 1167, 1168, 1900 C. civ. Art. 1338, § 1 C. fr.).

Art. 1167, § 1 și 2.—În lipsa unui act de confirmațiune sau de ratificațiune, este destul ca obligațiunea să se execute voluntar, după epoca în care obligațiunea putea fi valabil confirmată sau ratificată.

Confirmațiunea, ratificațiunea sau execuțiunea voluntară, în forma și epoca determinată de lege, ține loc de renunțare în privința mijloacelor și excepțiunelor ce puteau fi opuse acestui act, fără a se vatama însă drepturile persoanelor a treia. (Art. 793, 1163, 1168, 1190, 1843 C. civ. Art. 1338, § 2 și 3 C. fr.).

Confirmarea
expresă sau
tacită.

Confirmarea poate fi expresă sau tacită, fiind că ea nu este de cât o manifestare a voinței omului, și această voință poate, în regulă generală, afară de excepțiile prevădute de lege, să se manifeste atât în mod expres cât și tacit.

Capacitatea
acelui care
confirmă.

Confirmarea, fie expresă, fie tacită, constituind o renunțare la dreptul de a ataca obligația anulabilă, și prin

Dreptul din 1890, No. 27 și 53. Dreptul din 1891, No. 43 și din 1892, No. 75. Dreptul din 1897, No. 5. Veți și t. IV a lucr. noastre, p. 474, 477, text și nota 2.

¹⁾ Bulet. Cas. S-a I, anul 1897, p. 1184.

²⁾ *Dreptul din 1892, No. 75 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1892, p. 860.*

³⁾ *Dreptul din 1891, No. 43.*

urmare, un act de dispoziție, acel care confirmă o obligație supusă anulării sau rescisiunii, trebuie să aibă capacitatea de a dispune¹⁾.

Confirmarea poate să aibă loc prin mandat; însă fiind că ea constituie un act de dispoziție, mandatul trebuie să fie special (art. 1536, § 2), pentru că mandatul conceput în termeni generali cuprinde în genere numai actele de administrație (art. 1536, § 1²⁾.

Confirmarea prin mandat. Mandat special. Art. 1536.

O altă condiție cerută pentru orice confirmare în genere este că acel care confirmă trebuie să cunoască viciul ce el înțelege a acoperi. Această condiție fiind cerută în privința confirmării exprese (art. 1190), se aplică și confirmării tacite, ea fiind o condiție intrensecă care derivă din însuș natura confirmării. Confirmarea, fie expresă, fie tacită, cuprindând o renunțare, nu se poate renunța la un drept necunoscut. Atât doctrina cât și jurisprudența sunt unanime în această privință³⁾.

Cunoașterea viciului care se acoperă.

Art. 1190 adaugă, în privința confirmării exprese, că actul confirmativ trebuie să exprime intenția de a repara viciul pe care se întemeiază acțiunea în anulare. Această condiție se aplică și la confirmarea tacită, pentru că orice confirmare implică voința de a renunța. Această condiție rezultă, în privința confirmării tacite, și din art. 1167, care cere ca ea să fie *voluntară*; de unde rezultă că executarea trebuie să cuprindă voința de a renunța⁴⁾.

Intenția de a repara viciul de care e atinsă oblig.

În fine, ultima condiție comună ori cărei confirmări în genere, este relativă la timpul în care ea se poate produce în mod valid.

Momentul când confirmarea poate avea loc.

Legea neprevădând nici un termen în această privință, principul este că ori ce obligație supusă anulării sau res-

¹⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6594. T. Huc. VIII. 276. Baudry. II. 1246. Thiry. III. 148, *in fine*. Laurent. XVIII. 606. Larombière. IV, art. 1338, No. 40.

²⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I. 6597.

³⁾ Cpr. Baudry. II. 1244. Thiry. III. 148. Demolombe. XXIX. 771. Laurent. XVIII. 607. Solon. *Nullités*, II. 411. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6599 și 6637. Aubry et Rau. IV, § 377. p. 266. text și nota 21. Larombière. IV, art. 1338. No. 35. Demante. V. 310 bis I. Cas. fr. *Pand. Périod.* 89. I. 435. Sirey. 90. I. 12. D. P. 89. I. 343. Vezi și numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., *Oblig.*, I. 6599.

⁴⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I. 6600, 6658 urm.

cisiunei, poate fi confirmată îndată ce ea a luat naștere. De câte ori însă viciul obligației este de natură a se prelungi un timp oare-care, confirmarea nu poate să fie folosită de cât atunci când această stare de lucruri a încetat; altfel confirmarea ar fi infectată de acelaș viciu de care este atinsă însuș obligația. In acest sens art. 1167, § 1 dispune implicit că este un timp în care obligația nu poate fi valabil confirmată sau ratificată ¹⁾).

Vicii de formă.

De câte ori este vorba de un viciu de formă, confirmarea poate să aibă loc imediat, pentru că acest viciu referinduse numai la proba obligației, poate să fie imediat acoperit ²⁾).

Vicii de consimțământ.

De câte ori este însă vorba de un viciu al consimțământului, confirmarea nu poate avea loc de cât la încetarea lui. Astfel, nulitatea care rezultă din violență nu poate să fie ștearsă prin confirmare de cât în urma încetării violenței (art. 959, 1900); aceea care are de cauză eroarea sau dolul, de cât în urma descoperirii lor (art. 1900). De asemenea, de câte ori un act este supus anulării sau rescisiunei, pentru cauză de incapacitate, incapabilul nu poate să-l confirme de cât atunci când a devenit capabil (art. 1163) ³⁾. Vezi *suprà*, p. 29 urm.

Confirm. înstrăinării imobilului total.

Tot astfel, viciul care rezultă din totalitatea unui imobil înstrăinat în timpul căsătoriei, nu poate fi reparat de cât la încetarea totalității.

Femea poate însă confirma prin testament, în timpul căsătoriei, înstrăinarea imobilului total, făcută în contra legii, pentru că testamentul neproducându-și efectele sale de cât în momentul morții testatorului (art. 802), acest eveniment a făcut să înceteze totalitatea ⁴⁾).

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1245. Laurent, XVIII, 609. Demolombe, XXIX, 754, 755. Pand. fr., I, 6553. Demante et Colmet de Santerre, V, 309 bis II. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 265.

²⁾ Larombière, IV, art. 1338. No. 16. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6554.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 300.

⁴⁾ Cpr. Baudry, II, 1245, *in fine*. Planiol, II, 1351. C. Caen. D. P. 88. 2. 229. Sirey, 89. 2. 171.—Confirmarea poate deci să resulte din un testament. Ea poate de asemenea să resulte din o scrisoare, care ar întruni condițiile prescise de art. 1190. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1896, p. 1186. C. judiciar din 1896, No. 38. Cas. fr. D. P. 82. 1. 412. D. P. 75. 1. 488. T. Huc, VIII, 273. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6620.

Confirmarea înstrăinării imobilului dotal făcută în timpul căsătoriei poate să rezulte și din un act posterior desfacerii căsătoriei ¹.

Am dis că confirmarea este expresă sau tacită. Cea ^{Confirmare expresă sau tacită.} dintâi există atunci când debitorul declară formal că voește să confirme obligația supusă anulării sau rescisiunii (art. 1190); ear cea de a doua, când aceasta voință rezultă din oare care fapte care o presupun neaparat. Art. 1167 citează, *exempli gratia*, executarea voluntară.

Confirmarea expresă (art. 1190).—Dovedirea ei.

Confirmarea este expresă de câte ori voința celui ^{Dovedirea confirmării expresă. Aplicarea dreptului comun.} care renunță la acțiunea în anulare, rezulta din o declarație formală, care constituie actul de confirmare de care vorbește art. 1190. Confirmarea nu este însă un act solemn, și actul scris nu este o condiție esențială pentru existența ei. Aceasta rezultă din art. 1167, care admite confirmarea tacită. Din primele cuvinte ale art. 1190 ar părea să rezulte că confirmarea expresă nu poate fi stabilită de cât prin un act scris; însă aceasta nu este adevărat, fiind că acest text nu cere neaparat pentru existența confirmării un act scris, ci determină numai condițiile ce trebuie să întrunească actul, de câte ori s'a încheiat asemenea act. Confirmarea expresă se va dovedi deci conform dreptului comun. In lipsa unui act scris, redactat conform prescripțiilor art. 1190, ea se va dovedi prin mărturisire sau jurământul decisoriu al părții, prin marturi sau presumpțiuni, dacă obligația nu întrece suma de 150 lei, sau dacă există un început de probă scrisă ².

Confirmarea expresă mai poate încă fi dovedită prin ^{Condițiile ce trebuie să întrunească actul scris.} un act scris, autentic sau sub semnătură privată ³; însă

¹) Cpr. Trib. Suceava și Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 18 și Bulet. Cas. anul 1891, p. 300.

²) Cpr. Baudry, II, 1247. Thiry, III, 149. Laurent, XVIII, 613. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6602. Demante, V, 309 bis III și IV. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 268, nota 25. Marcadé, V, art. 1338. No. IV. Planiol, II, 1353. Duranton, XIII, 276. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 59, I, 287. Trib. Iași. *Dreptul* din 1883, No. 17, consid. de la p. 137. C. București. *Dreptul* din 1875, No. 5, consid. de la p. 35.

³) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 267. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6619. Planiol, II, 1353, *in fine*.

pentru aceasta trebuie ca actul scris, *instrumentum*, să întrunească următoarele condiții prescrise de art. 1190 :

1° El trebuie să cuprindă *obiectul, cauza și natura obligațiunii confirmate* ¹⁾, pentru ca ea să nu poată fi confundată cu alta. Nici o formulă sacramentală nu se cere în această privință.

2° El trebuie să facă mențiune de motivul acțiunii în anulare ²⁾, adică să arăte viciul care făcea ca obligația să fie supusă anulării sau rescisiunii, și aceasta pentru ca confirmarea să fie făcută în cunoștință de cauză.

3° Actul confirmativ trebuie, în fine, să facă mențiune despre intențiunea de a repara viciul pe care se întemeiază acțiunea în anulare sau în rescisiune. Nici un termen sacramental nu este cerut în această privință, fiind suficient ca din termenii actului, ori care ar fi ei, această intenție să resară în mod neîndoelnic ³⁾.

Astfel, s'a decis că cuvintele *confirm sau ratific obligația de față*, scrise de un major pe obligația contractată de dânsul în timpul minorității sale, și care constată această împrejurare, îndeplinesc condițiile cerute de art. 1190 și constituiesc o confirmare validă ⁴⁾.

Cele trei condiții mai sus expuse sunt prescrise sub pedeapsă de nulitate. Astfel, dacă debitorul s'a mulțămît a declara pur și simplu că confirmă cutare act, încheiat

¹⁾ Textul francez dice că actul de confirmare trebuie să cuprindă substanța obligației, *la substance de l'obligation*, adică ceea ce permite de a o distinge de altă obligație. Cpr. T. Hue, VIII, 272.

²⁾ Adică atât *motivul* de fapt cât și acel de drept. Cas. fr. D. P. 59. 1. 509. Laurent, XVIII, 616. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6608. T. Hue, VIII, 272.

Dacă obligația este atinsă de mai multe vicii și actul menționează numai unul din ele, persoana care a făcut confirmarea păstrează acțiunea în anulare sau în rescisiune pentru viciile necuprinse în actul confirmativ. Cpr. Laurent, XVIII, 615. Demolombe, XXIX, 764. Pand. fr., I, 6604. Larombière, IV, art. 1338, No. 33. Fréminville, *Minorités*, II, 918. Solon, *Nullités*, II, 292. Duranton, XIII, 243. C. Limoges. Sirey, 48, 2. 466.

³⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 617. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6610. Larombière, IV, art. 1338. No. 29.

⁴⁾ C. Poitiers. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 535, nota 1. Cpr. Laurent, XVIII, 617. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6611.

în cutare di, actul confirmativ este isbit de nulitate ¹⁾; de unde rezultă că judecătorii fondului nu trebuie să se mărginească a dice în hotărîrea lor că debitorul a confirmat, o atare decizie fiind casabilă, ea una ce n'ar permite de a verifica dacă actul confirmativ întrunește sau nu condițiile prescise de lege ²⁾.

În lipsa acestor mențiuni, actul menit a stabili confirmarea, *instrumentum probationis*, nu este valid; confirmarea poate însă să fie validă și își va primi executare dacă, independent de act, ea poate fi stabilită altfel.

Actul care n'ar cuprinde toate mențiunile prescise de lege ar putea servi ca început de dovadă spre a face admisibilă proba testimonială și presunțiunile: căci, pe de o parte, el emană de la acela cărui i este opus, iar pe de alta, el face a fi de crezut faptul confirmării (art. 1197) ³⁾.

Început de probă. Art. 1197.

Acest principiu nu va suferi excepție de cât atunci când se va stabili că părțile au înțeles să nu să lege de cât prin un act regulat ⁴⁾.

Dacă s'a prevădut o clausă penală pentru cazul în care partea n'ar executa un act confirmativ neregulat, clausa penală își va produce efectele sale la caz de neexecutare, și nulitatea actului confirmativ nu va aduce, în specie, nulitatea clausei penale (art. 1067), pentru că, în cazul de față, clausa penală se consideră ca obligație principală. Dacă actul confirmativ nu întrunește condițiile prescise de lege, creditorul are drept numai la clausa penală: iar dacă el le întrunește, creditorul poate să renunțe la clausa penală și să ceară executarea obligației confirmate ⁵⁾.

Casul în care s'a prevădut o clausă penală.

Confirmarea tacită (art. 1167).

Confirmarea tacită este cea care rezultă din oarecare acte de natură a implica în mod neîndoelnic renun-

¹⁾ Cpr. C. Angers, D. P. 62. 2. 37. C. București. *Dreptul* din 1886. No. 82.

²⁾ Cas. fr. D. P. 57. 1. 339. Sirey. 58. 1. 142. Cpr. Laurent, XVIII. 618. Pand. fr., I. 6616.—Viloearea art. 1190 nu poate însă fi propusă pentru prima oară în casatie. Cas. fr. Sirey. 89. 1. 80. D. P. 90. 1. 102.

³⁾ Bandry, II. 1247. Laurent, XVIII. 619. Demolombe, XXIX. 764. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6617. Demante, V. 309 bis. IV. Larombière, IV. art. 1338. No. 31. 32. Planiol, II. 1353.

⁴⁾ Larombière, *loco supra cit.* Duranton, XIII. 276.

⁵⁾ Cpr. Duranton, XIII. 268. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6624.

țarea la acțiunea în anulare sau în rescisiune. Forma obișnuită a confirmării tacite este *executarea voluntară* a obligației supuse anulării sau rescisiunii, făcută în timpul capacității și în cunoștință de cauză (art. 959, 1167). Prin executarea, fie totală, fie parțială ¹⁾, de bună voe a obligației, partea care era în drept s'o dărâme, dovedește că a înțeles ca obligația să rămăie validă.

Alte împrejurări care pot să aducă confirmarea oblig. Executarea voluntară nu este singura împrejurare care poate să aducă confirmarea tacită a unei obligații anulabile. Judecătorii sunt liberi de a deduce confirmarea și din alte fapte neîndoeelnice a căror natură va atârna de împrejurări ²⁾. Astfel, s'a decis că faptul din partea minorului ajuns la majoritate de a primi prețul imobilului vândut de epitropul său, constituie o confirmare tacită a vândărei ³⁾.

Executarea oblig. trebuie să fie voluntară. Executarea, pentru a constitui o confirmare tacită, trebuie să fie voluntară, adică făcută în cunoștință de cauză,

Executarea parțială a oblig.

- 1) Executarea parțială atrage deci confirmarea tacită, ca și executarea totală, pentru că îndată ce există voința de a confirma, confirmarea există și obligația este validă. Cpr. Laurent, XVIII, 635. Demolombe, XXIX, 776. Pand. fr., I, 6702. Massé-Vergé, III, § 586, p. 486. T. Huc, VIII, 274. Solon, *Nullités*, II, 437. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 268.
- 2) Cpr. Planiol, II, 1354. Thiry, III, 148. Baudry, II, 1241. Laurent, XVIII, 620. T. Huc, VIII, 275. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6628. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1893, consid. de la p. 235. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 43, p. 341.—Vezi însă Massé-Vergé, III, § 586, p. 485, nota 18.

Aprecierea faptelor din care rezultă confirmarea. Controversă.

Camera reclamațiilor a Curței de casație din Francia a decis de mai multe ori că judecătorii fondului apreciază în mod suveran faptele din care rezultă confirmarea tacită (cpr. D. P. 76. 1. 380; vezi și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1876, p. 30); pe când camera civilă a decis, din contra, că aprecierea caracterului legal a faptelor care constituiesc o executare voluntară, prezintă o chestie de drept, supusă controlului Curței de casație. D. P. 88. 1. 224. D. P. 82. 1. 10. Cpr. Crépon, *Pourvois en cassation*, III, 1101 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6714 urm. Laurent, XVIII, 638.

- 3) Cas. rom. și C. București. Bulet. anul 1878, p. 39 și *Dreptul* din 1875, No. 5.—O simplă cerere făcută de minorul ajuns major, în necunoștință că vândărea imobilului său s'a făcut de epitrop fără îndeplinirea legiuitorilor formalități, nu constituie însă o confirmare tacită. Trib. Tecuci. *Dreptul* din 1893, No. 66.

și cu intenția de a repara viciul de care obligația este atinsă ¹⁾. Art. 1092, § 2 prevede în aceeași ordine de idei că acțiunea în repetiție nu este admisă în privința obligațiilor naturale care au fost plătite *de bună voe*, adică în cunoștință de cauză a caracterului obligațiunei ²⁾. Art. 1092, § 2.

S'a decis că executarea trebuie să fie voluntară în sensul că consimțământul celui care confirmă trebuie să fie lipsit de ori ce viciu ³⁾; însă, după cum foarte bine observă Laurent ⁴⁾, aceasta este atât de evident în cât legiuitorul nu avea nevoie s'o mai spună, pentru că ori ce manifestare a voinței, fie ea expresă, fie tacită, trebuie să producă efectele sale, să fie lipsită de ori ce viciu de consimțământ (art. 953). Ce se înțelege prin executare voluntară. Controversă.

Astfel, s'a decis, cu drept cuvânt, că executarea din partea debitorului, smulsă prin dol sau fraudă, nu constituie o confirmare validă; că executarea nu este voluntară, și deci, nu constituie o confirmare, atunci când debitorul, constrâns de creditorul său, a executat obligația sa în scopul de a opri urmărirea acestui din urmă, etc. ⁵⁾.

Pe lângă cunoștința obligației anulabile, debitorul voeste a confirma, el trebuie să mai cunoască încă și viciul de care această obligație este atinsă, și această cunoștință nu trebuie să fie numai probabilă, ci certă, pentru că legea nu se mulțamește cu o simplă conjectură ⁶⁾. Cunoașterea viciului de care oblig. este atinsă.

Prin aplicarea acestui principiu, Curtea de casație din Franța a decis că nu este de ajuns ca judecătorii fondului să constate existența confirmării din partea debitorului prin executarea voluntară a actului, și că decizia lor

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 189 și 271. Bulet. 1888, p. 470. Cas. fr. *Pand. Périod.* 96, 1, 415.

²⁾ Cpr. Bandry, II, 1244. Demolombe, XXIX, 777. T. Hue, VIII, 274. Laurent, XVIII, 621. *Pand. fr., Oblig.*, I, 6630 urm. Vezi și t. VI, a lucr. noastre, p. 16.

³⁾ Aubry et Rau, IV, § 337, p. 269. Larombière, IV, art. 1338, No. 41.

⁴⁾ Laurent, XVIII, 622.

⁵⁾ Cpr. *Pand. fr., Oblig.*, I, 6632, 6633 urm. Laurent, XVIII, 622.

⁶⁾ Cpr. *Pand. fr.*, I, 6637 urm. 6648. Laurent, XVIII, 630. T. Hue, VIII, 274. Larombière, IV, art. 1338, No. 36. Cas. fr. D. P. 54, 1, 31. Sirey, 54, 1, 686. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1885, consid. de la p. 271. Bulet. S-a 1, 1888, p. 470. C. București. *Dreptul* din 1891, No. 43. C. Craiova. *Dreptul* din 1887, No. 78.

este casabilă, dacă nu arată că confirmatorul a avut cunoștință de viciile ce infectau obligația și că el a avut intenția de a le repara ¹⁾).

Tot casabilă ar fi și decizia care ar respinge o acțiune în anulare, sub cuvânt că acel care a pornit-o *a cunoscut sau a trebuit să cunoască*, în momentul executării obligației sale, viciul de care ea era atinsă, judecătorii fondului fiind datori de a constata în mod pozitiv cunoștința ce el a avut în această privință ²⁾).

Este însă la adăpost de ori ce critică decizia care declară că o parte a executat o obligație cu voință și în cunoștință de cauză ³⁾).

Intenția confirmatorului de a repara viciul oblig. In fine, ultima condiție cerută pentru existența confirmării tacite este intențiunea debitorului de a repara viciul de care este atinsă obligația ce el voește a confirma, pentru că această intenție constituie tocmai esența confirmării.

Deosebire între confirmarea expresă și cea tacită. Confirmarea tacită este deci, în principiu, cărmuită de aceleași reguli ca și confirmarea expresă; ceea ce este logic; căci ori ce confirmare consistă în același fapt juridic, adică în renunțarea la acțiunea în anulare sau în rescisiune. Ori, această renunțare trebuie să aibă același caracter, fie că ea rezultă din cuvinte, fie că ea se deduce din oare care fapte neîndoelnice. Singura deosebire care există între aceste două specii de confirmări este că, pe când una se îndeplinește prin o declarație formală a voinței, cealaltă are loc fără nici o declarație și rezultă din fapte neîndoelnice.

Dovedirea existenței condițiilor confirmării tacite. Controversă. Am expus condițiile ce trebuie să întrunească confirmarea tacită spre a fi validă. Naște acum întrebarea: cine va trebui să dovedească existența acestor condițiuni? S'a dis că dovada este în sarcina debitorului. În adevăr, după art. 1167, *este de ajuns ca obligația să fi fost executată* pentru ca ea să fie tacitamente confirmată; de unde ar resulta

¹⁾ Cas. fr. D. P. 57. 1. 425. Sirey, 58. 1. 209. Această decizie este aprobată de T. Huc, VIII, 274.—Vezi însă Laurent (XVIII, 631), care o găsește prea riguroasă.

²⁾ Cas. fr. D. P. 64. 1. 345. D. P. 69. 1. 478.

³⁾ Cas. fr. D. P. 64. 1. 345. D. P. 69. 1. 478. Sirey, 70. 1. 163.—Aprecierea faptelor și documentelor din care rezultă că debitorul a avut cunoștință de viciul de care era atinsă obligația și a înțeles a-l repara, este suverană și scapă de controlul Curței supreme. Cas. fr. D. P. 70. 1. 333. Sirey, 70. 1. 199.

că creditorul n-are de cât să dovedească faptul executării din partea debitorului, și prin aceasta a dovedit confirmarea. La aceasta se mai adaugă încă că eroarea nepresupunându-se nici o dată, debitorul care o invoacă, trebuie s'o stabilească ¹⁾.

Această opinie este însă în contradicere atât cu textele legii cât și cu regulile admise în materie de dovedi. În adevăr, sarcina probei incumbând celui care face o propunere înaintea judecății (art. 1169), acel care propune anularea obligației trebuie să stabilească temeinicia acțiunii sale, adică cauza de anulare care atinge actul în litigiu. Dacă însă la această cerere pârîtul opune că viciul este acoperit prin confirmarea tacită care rezultă din executarea obligației, el trebuie să dovedească nu numai existența faptului din care rezultă executarea, dar și aceea a tuturor condițiilor cerute pentru ca acest fapt să atragă după sine confirmarea obligației ²⁾.

Autorii care impun creditorului sarcina de a dovedi existența condițiilor cerute pentru confirmarea tacită, admit însă o excepție la acest principiu, în privința erorii de drept; de unde rezultă că dacă debitorul a confirmat obligația sa, cunoscând viciile de care ea era atinsă, și susține, cu toate acestea, că el a fost indus în eroare asupra consecințelor juridice și efectelor legale a acestor vicii, lui îi incumbă sarcina de a administra dovada acestei erori de drept ³⁾.

Efectele confirmării (art. 1167, § 2).

Sub această rubrică vom examina efectele confirmării între părțile contractante și în privința celor de al treilea.

¹⁾ Cpr. în acest sens, Cas. fr., D. P. 59. 1. 323. Roland de Villargues, Répert. v^o *Ratification*, 58. Frémenville, *Minorité*, II, 922. Merlin, *Quest.*, v^o *Ratification*, § 5. No. 5, care în Repertoriul s'en sustinuse părerea contrară.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 148, *in fine*. T. Huc, VIII, 275, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6664. Baudry, II, 1247. Laurent, XVIII, 651. Demolombe, XXIX, 773. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 267, text și nota 22. Marcadé, V, art. 1338, No. IV. Cas. fr. D. P. 87. 1. 379. C. Agen. D. P. 51. 2. 8. Sirey, 51. 2. 177. Cas. rom. Bulet. anul 1888, consid. de la p. 471.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXIX, 775. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 267, text și nota 23. Marcadé, *loc. supra cit.*, Larombière, IV, art. 1338, No. 38. *Contrà*, Laurent, XVIII, 652.

I^o Efectele confirmării între părți.

Confirmarea
are efect re-
troactiv.

Efectul confirmării, fie ea expresă, fie tacită, este de a face ca actul să nu mai poată fi atacat, ca și cum el n'ar fi fost atins de nici un viciu. Confirmarea având de efect de a face să dispară ori ce cauză de anulare sau de rescisiune, are deci efect retroactiv între părți până în ziua contractării obligației, așa că obligația e presupusă validă din capul locului. *Qui confirmat nihil dat*, dicea Molinæus (Dumoulin).

Pentru ca confirmarea să producă aceste efecte trebuie însă ca autorul ei să aibă cunoștința de toate viciile care infectau obligația sa și să fi manifestat intenția de a le șterge pe toate: căci, dacă el nu le cunoștea pe toate, sau dacă cunoscându-le, n'a avut intenția de a acoperi de cât pe unele din ele, confirmarea nu'și va produce efectele sale de cât în măsura cunoștinței și intențiunii sale. Acest principiu se aplică nu numai la confirmarea expresă, ci și la cea tacită ¹⁾.

Confirmare
condițională.

Confirmarea poate fi pură și simplă sau condițională. În acest din urmă caz, ea este supusă principiilor care cărmuesc condițiile. Deci, dacă condiția nu se îndeplinește, confirmarea nu va avea loc, și incapabilul va putea să dărâme actul prin acțiunea în anulare sau în rescisiune ²⁾.

Netranscri-
erea confir-
mării.

Confirmarea poate să fie relativă la transmiterea unei proprietăți imobiliare, de exemplu, la vîndarea unui imobil consimțită de un incapabil, în timpul incapacității sale, fără îndeplinirea formelor legale; și, în asemenea caz, ea nu are nevoie de a fi transcrisă, pentru că nu este un act translativ de proprietate, ci pur și simplu o renunțare la acțiunea în anulare sau în rescisiune care aparținea incapabilului ³⁾. *Confirmatio nihil novi juris dat*, dice un vechi adagiū. Confirmarea, în adevăr, nu transmite nici un drept, ci recunoaște numai de bun și valid un act preexistent.

Transcrierea
înstrăinării.

Înstrăinarea consimțită de incapabil va trebui însă

¹⁾ Cpr. Laurent, XVIII. 655. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6723. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 269. Larombière, IV, art. 1338, No. 34.

²⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 656. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6728. Cas. fr. D. P. 57. I. 339. Sirey, 58. I. 142.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6758. Larombière, IV, art. 1338, No. 56. Troplong, *Transcription*, 97 și 131 (ed. a 2-a din 1864). Bufnoir, *Propriété et contrat* (1900), p. 706.

neaparat să fie transcrisă, înainte chiar de confirmare, pentru că, deși ea este supusă anulării sau rescisiunii, totuși poate să devie validă prin expirarea termenului determinat de lege (art. 1900) și, în asemenea caz, ea își va produce efectele sale între părți din ziua încheierii contractului, ear în privința celor de al treilea, din ziua transcrierii ¹⁾.

2^a Efectele confirmării în privința celor de al treilea.

Art. 1167, § 2, după ce a determinat efectul retroactiv al confirmării între părți, dicând că ea ține loc de renunțare în privința mijloacelor și excepțiunelor ce se puteau opune actului înainte de confirmare, adaugă : *fără a se vătama însă drepturile celor de al treilea, salvo jure tertii*.

Prin *terții* trebuie să înțelegem în acest text, ca și în art. 1182, relativ la data certă, *toți reprezentanții cu titlu particular* a celui de la care emană confirmarea, *toți acei la care el ar fi conferit, înainte de confirmare*, un drept real asupra lucrului ce face obiectul contractului, drept care ar fi desființat sau cel puțin micșorat prin efectul retroactiv al confirmării. Cât pentru acei care ar fi dobândit un drept asupra lucrului *în urma confirmării*, nu mai rămâne îndocală că ei trebuie să sufere efectele ei, pentru că ei nu sunt terții, ci reprezentanții autorului confirmării ²⁾.

Sensul expresiunii terții.

Astfel, dacă presupunem că un minor a vândut, în timpul minorității, un imobil lui A, fără îndeplinirea formelor legale, și apoi, în urma majorității sale, a vândut același imobil lui B, sau l'a grevat de o sarcină reală (ipotecă, servitute, etc.), confirmarea primei vândări nu va produce nici un efect în privința cumpărătorului de al doilea,

¹⁾ Cpr. Troplong, *op. cit.*, 131. p. 288.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1250. Planiol, II, 1357. Demolombe, XXIX, 788, 789. Larombière, IV, art. 1338, No. 55, 57. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6730 urm.—Nu sunt deci terții și, prin urmare, vor suferi efectele confirmării, toți reprezentanții cu titlu universal a autorului confirmării, adică nu numai moștenitorii și legitimi, succesorii neregulați, legatarii sau donatarii *seu chirografari*, pentru că toate actele emane de la un debitor de bună credință sunt opozabile acestor creditori, dacă ele nu sunt frauduloase (art. 975).

care va rămâne proprietarul imobilului; nici în privința aceluia în folosul căruia dreptul real ar fi fost constituit. Aceiaș soluție este admisibilă, în sens invers, și în cazul când convenția făcută în timpul incapacității și, prin urmare, supusă anulării sau rescisiunii, ar fi fost o constituire de drepturi reale, și a doua convenție, o înstrăinare: achizitorul n'ar fi obligat a respecta aceste drepturi reale valdate în mod retroactiv prin o confirmare posterioară achizițiunii sale; căci, el fiind *un tertiu*, confirmarea posterioară acestei achizițiuni nu poate să atingă drepturile dobândite de dânsul. Confirmarea nu va fi însă lipsită de efecte între părțile contractante, de oare ce autorul ei (fostul minor) va trebui să garanteze pe concesionarul drepturilor reale de evicțiune, care, în specie, provine din propriul său fapt, adică din confirmarea înstrăinării unui lucru de care el nu mai putea dispune, fiind că acest lucru îl înstrăinase către altul ¹⁾.

Cedarea acțiunii în anulare înainte de confirmarea convenției anulabile.
Controversă.

Eată un alt exemplu mai simplu și care va arata și mai bine cazul prevădut de partea finală a art. 1167, § 2. Presupunând că acel cărui aparține acțiunea în anulare sau în rescisiune, cedează direct unei anume persoane această acțiune, ceea ce înseamnă a ceda însuș dreptul care face obiectul acțiunii, și apoi, mai târziu, confirmă convenția anulabilă; această confirmare nu va desființa dreptul cesionarului ²⁾.

Lucrul pare foarte simplu; cu toate acestea, chestiunea este controversată. S'a dis, în adevăr, pentru a se susține că confirmarea nimicește dreptul dobândit de al doilea achizitor, că numai majorul poate să opue nulitatea primei înstrăinări, și că, prin renunțarea sa, el nu face de cât a usa de acest drept; că al doilea achizitor nu poate să opue această nulitate de cât în baza art. 974 (acțiunea oblică sau indirectă) și înainte de confirmare ³⁾.

Această părere este însă inadmisibilă. În adevăr, prin a doua înstrăinare, minorul devenit major s'a obligat a transmite proprietatea achizitorului de al doilea; ori, a-

¹⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, p. 779, No. 694.

²⁾ Cpr. Boissonade, *loco supra cit.*

³⁾ Arntz, III, 373. Taulier, *Théorie raisonnée du C. civ.*, IV, p. 509. C. Riom (decisie casată). Sirey, 37. 1. 103.

ceasta nu se poate face fără a se anula prima achizițiune. El a renunțat deci față cu al doilea dobânditor la dreptul de a confirma prima înstrăinare și, prin urmare, confirmarea acestei înstrăinări nu poate să producă nici un efect față cu acest achizitor ¹⁾.

Aceste sunt adevaratele principii, și dacă chestia este controversată, cauza este că textul nu este destul de clar. Pentru a nu da loc la nici o îndoială, textul ar trebui să fie astfel redactat: „Confirmarea nu produce nici un efect în privința reprezentanților cu titlu particular a celui a cărui aparține acțiunea în anulare sau în rescisiune, de câte ori drepturile lor sunt subordonate exercițiului acestei acțiuni²⁾.”

Până acum am presupus că ambele convențiuni, atât prima, care era anulabilă, cât și cea de a doua, cuprindeau înstrăinarea lucrului. Ce trebuie să decidem în privința ipotezei care pune față în față doi creditori ipotecari? De exemplu: Primus a constituit în timpul minorității sale, în folosul lui Secundus, o ipotecă asupra imobilului său; în urma majorității sale, el constituie o nouă ipotecă asupra aceluiaș imobil în folosul lui Tertius, și apoi confirmă ipoteca constituită în timpul minorității în favoarea lui Secundus ³⁾. Chestiunea este de a se ști dacă această confirmare va fi opozabilă lui Tertius, așa ca el să nu fie colocat de cât în rangul al doilea, în urma ipotecei constituite către Secundus, sau dacă Tertius va fi colocat în primul rang. Această chestiune, controversată în dreptul vechi francez ⁴⁾, este și mai controversată astăzi.

După un sistem, se susține că efectul retroactiv al confirmării este, în specie, opozabil creditorului ipotecar

1) Cpr. Bandry, II, 1250. Planiol, II, 1357. Thiry, III, 150. Laurent, XVIII, 657. Demolombe, XXIX, 793. Mourlon, II, 1594. Aubry et Rau, IV, § 337, *in fine*, p. 270. Demante, V, 311 bis I. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6739 urm. Larombière, IV, art. 1338, No. 53, 58. Marcadé, V, art. 1338, No. V. Cas. fr. Sirey, 37, I, 104 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, p. 128, nota 2. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1883, p. 184.

2) Cpr. art. 580 din Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade.

3) Aceasta lasă a se presupune ca actele solemne pot fi confirmate, soluție care în adevăr, se susține de unii, ceea ce însă noi n'am admis. Vezi *supra*, p. 48, text și nota 2.

4) Cpr. Pothier, *De l'hypothèque*, IX, 46. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6743, și autori citați acolo.

posterior ipotecei confirmate, pentru că dacă două vân-dări succesive nu pot să aibă de obiect acelaș imobil, ni-mic nu se opune ca două ipoteci să existe asupra aceluiaș imobil. În adevăr, registrele de inscripțiuni fiind publice (art. 1778 urm., 1816 urm. C. civ. art. 725 Pr. civ.), al doilea creditor ipotecar având cunoștință despre prima ipo-tecă, constituită în timpul minorității, se putea aștepta a o vedea confirmată, întru cât prin constituirea ipotecei de al doilea debitorul n'a renunțat numai de cât la facultatea ce avea de a confirma ipoteca constituită în timpul inca-pacității sale, cătră primul creditor ¹⁾.

După un alt sistem, se susține că ar fi vorba în spe-cie mai mult de o chestie de fapt și de intenție de cât de drept. Judecătorii vor decide deci în fapt, după împreju-rările fie cărei cauze, dacă al doilea creditor s'a așteptat ca proprietarul să renunțe la confirmarea primei ipote-ci, sau dacă el a acceptat situația de creditor în al doilea rang, primat de unul mai vechi ²⁾.

Un al treile sistem propune următoarea distincțiune, imprumutată de la un vechi autor, Basnage: Dacă obli-gația consimțită de minor este validă, pentru că el s'a fo-losit, bună oară, de banii împrumutați, ipoteca pe care el ar fi consimțit-o pentru garantarea acestui împrumut va fi validă și și va produce efectele sale contra creditorilor ipo-tecari posteriori, din ziua înscrierii ei, ear nu numai din ziua confirmării; dacă, din contra, obligația contractată de minor este anulabilă pentru o cauză oare care, ipoteca nu va avea rang contra creditorilor ipotecari posteriori de cât din ziua în care a fost confirmată ³⁾.

În fine, după ultimul sistem, care singurul este juridic, la caz când valoarea imobilului ipotecat n'ar ajunge la

¹⁾ Aubry et Rau, III, § 266, p. 455, text și nota 31 (ed. a 5-a); p. 270 din ed. a 4-a. P. Pont, *Privil. et hypothèques*, II, 616. Gillard, *Const. de l'hypothèque conventionnelle* (1892), 169. Arntz, III, 373 și IV, 1800. Troplong, *Hypothèques*, II, 487 urm. Toullier D. IV, partea I, 565 și partea II, 524. Merlin, *Quest.*, v^o *Hypothèques*, § 4, No. 6 și 7, t. IV, p. 469 urm. (ed. din 1829). C. Paris. Sirey, 31. 2. 83 și Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, No. 1235, p. 359, nota 2.

²⁾ Demante et Colmet de Santere, V, 311 bis II. Mourlon, II, 1594.

³⁾ Duranton, XIII, 285 și XIX, 344. 347.

plata ambelor creanțe, confirmarea primei ipotece nu va jigni în nimic drepturile creditorului de al doilea; căci, în momentul când i s'a constituit ipoteca sa, imobilul fiind grevat de o primă ipotecă isbită de nulitate, el putea, raționalmente vorbind, să creadă că va rămânea creditor ipotecar în primul rang. Acesta este sistemul admis atât în doctrină cât și în jurisprudență ¹⁾.

Am presupus până acum că a doua ipotecă constituită în timpul capacității este o ipotecă convențională. Aceiaș soluție este însă admisibilă dacă este vorba de o ipotecă legală ²⁾.

Cele dișe în privința ipotecilor consimțite de un minor se aplică, pentru aceleași motive, tuturor incapabililor în genere. Astfel, dacă presupunem că o femeie măritată, care a constituit în timpul căsătoriei o ipotecă fără cuvenita autorizare, în urma desfacerei căsătoriei, a constituit o nouă ipotecă asupra aceluiaș imobil, confirmând apoi prima ipotecă, asemenea confirmare nu va produce nici un efect în privința creditorului de al doilea ³⁾.

Ipoteci legale.

Aplicarea principiilor de mai sus tuturor incapabililor în genere.

Regulele de drept internațional aplicabile la confirmare.

Confirmarea considerată ca o fine de neprimire a acțiunii în anulare sau în rescisiune, este cărmuită, în ceea

¹⁾ Thiry, III, 150 și IV, 498. Bandry, II, 1250. Bandry et Loynes, *Privil. et hypothèques*, II, 1335 urm. Acești din urmă autori ne au făcut onoarea de a cita, în ed. a 2-a (p. 516, nota 2, și în alte locuri) tratatul nostru în limba franceză. Guillonard, *Privil. et hypoth.*, II, 978, 979. Martou, *Idem*, III, 979. Laurent, XVIII, 664 urm. Marcadé, V, art. 1338. No. V. T. Hue, VIII, 213. Demolombe, XXIX, 800, 801. Grenier, *Hypothèques*, I, 42 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6747. Teste, *Encyclopédie du droit*, v^o *Actes confirmatifs*, No. 22. Battur, *Privil. et hypothèques*, I, 161. Larombière, IV, art. 1338. No. 51 urm. Solon, *Nulité*, II, 371. M. Planiol, II, 1357. Thézard, *Nantissement*, etc. (1880), 56. Frémerville, *Minorité*, II, 926. Massé-Vergé, III, § 586, p. 486, notele 27 și 29. C. Paris, Sirey, 39, 2, 5 și nota lui Devilleneuve. C. Montpellier, D. P. 66, 2, 41. Sirey, 66, 2, 280. Veđi și C. Toulouse, D. P. 91, 2, 66.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXIX, 802. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6749. C. Douai, Sirey, 40, 2, 289 și Répert. Dalloz, *Privil. et hypoth.*, p. 413, nota 1.

³⁾ Cpr. Laurent, XVIII, 666. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6750. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4559, nota 2.

ce privește formele actului care o constată, de legea țării în care ea are loc ¹⁾). *Locus regit actum*.

Capacitatea
de a confirma.
ma.

În cât privește însă capacitatea de a confirma, ea se va determina de legea națională a celui care poate să invoace anularea, pentru că confirmarea nu este un fapt nou, ci un fapt unilateral exclusiv personal aceluia care o îndeplinește ²⁾).

Dacă autorul confirmării se găsește în o altă țară de cât în a sa, se va aplica legea țării în care el se găsește (*lex loci*), de câte ori el va fi presupus, după împrejurări, că a înțeles a se referi la această lege ³⁾).

Dacă însă, în fapt, actul confirmativ va avea caracterul unui contract nou, se va aplica legea țării în care el intervine (*lex loci contractus* ⁴⁾).

A doua fine
de neprimire
oposabilă
act. în anula-
re. Prescrip-
ția de zece
ani. Art.
1900.

A doua fine de neprimire care poate fi opusă acțiunii în anulare sau în rescisiune, și pe care am menționat-o *supră*, p. 42, este prescripția statornicită de art. 1900. Vom explica acest text de îndată, de și legiuitorul nostru a găsit de cuviință de a-l transporta la titlul prescripției, pentru că el completează materia confirmării de care ne am ocupat până acum.

II. Despre prescripția acțiunii în anulare sau în rescisiune.

Art. 1900.—Acțiunea pentru nulitatea sau pentru stricarea unei convențiuni, se prescrie prin *zece ani*, în toate cazurile când legea nu dispune altfel.

Această prescripție nu începe a curge, în caz de violență, de cât din ziua când violența a încetat; în caz de eroare sau de dol, din ziua când eroarea sau dolul s'a descoperit; pentru ac-

¹⁾ T. Huc, VIII, 463. Despagnet, *op. cit.*, 304, p. 600 (ed. a 3-a, 1899). Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, *Oblig.*, 88, și autorii citați acolo.

²⁾ T. Huc, Despagnet, *loco supră cit.* Laurent, *Dr. international*, VII, 470.—*Contră*. Picard, *De la valeur et de l'effet des actes passés en pays étranger, d'après la législation belge*, *Journal Clunet*, anul 1881, p. 487, 488, No. 88, care, considerând confirmarea ca un contract nou, ear nu ca un efect al contractului primitiv, aplică în tot-deauna legea țării în care ea intervine. Cpr. și Massé, *Dr. comm.*, I, 586.

³⁾ Cpr. T. Huc, Despagnet, *loco supră cit.* Laurent, *Dr. international*, VII, 467.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 463, *in fine*.

tele făcute de femei maritate neautorisate, din ziua desfacerei căsătoriei; în contra minorilor, din ziua majorității; ear în respectul interdicțiilor, din ziua când s'a rădăcat interdicțiunea. (Art. 959, 1255, 1512, 1876, 1878, 1879, 1880 C. civ. Art. 946 C. com. Art. 1304 C. fr.).

1° Principii generale.

În toate cazurile în care legea n'a dispus altfel ¹⁾, acțiunea pentru anularea sau rescisiunea unei convențiuni, se prescrie prin *dece* ani, dice § 1 al art. 1900. Interesul public cerea ca, în specie, termenul prescripției să fie mai scurt de cât acel ordinar, pentru ca drepturile părților contractante și a celor de al treilea să nu rămăe un timp prea îndelungat în incertitudine ²⁾. S'ar putea chiar admite un termen și mai scurt, față cu dificultățile la care adeseori dă loc dovedirea faptelor care viciează consimțământul, după cum a făcut Codul italian, în care acest termen este redus la *cinci ani* (art. 1300) ³⁾.

Alte legislațiuni au admis un termen și mai scurt. Codul spaniol și Codul Calimach. „Acțiunea în anulare se prescrie prin *patru ani*, dice art. 1301 din Codul spaniol, promulgat la 1889. Termenul de *patru ani* era admis și în vechile noastre legiuiri ⁴⁾: „Dritul restituției, adevă a întoarcerii înapoi în starea de mai înainte, care se cere cu cuvânt de frică, sau de viclesug, ori de nevărsnicie, sau de dreaptă amăgire, ori de lipsire din patrie, sau de înstrăinarea lucrului gălcevit armată în vremea procesului, sau spre păgubirea creditorilor, se stânge, dice art. 1959 din Codul Calimach (art. 1487 C. austriaci), în termen de *patru ani* (în Codul austriac *trei*

1) Un caz în care legea a dispus altfel, admitând o prescripție mult mai scurtă (nouă-deci zile), se găsește în art. 1512, în materie de societate. Veți și art. 163, 165, 167 C. civ., care regulează un sistem special de prescripție în materie de căsătorie. Art. 1512.

2) Cpr. Laurent, XIX, 1. Demolombe, XXIX, 130. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6759. Thiry, III, 102.

3) Eata cum se exprimă acest text: „*Le azioni di nullità o di rescissione di un contratto durano per cinque anni in tutti i casi, nei quali non siano state ristrette a minor tempo da una legge particolare*”. In Codul neerlandez, acest termen este tot de *cinci ani* (art. 1490). Art. 1300 C. italian.

4) Veți *supra*, p. 16. text și nota 3.

ani ¹⁾, care la sprevrâșnici se socotește după împlinirea vârstei de douăzeci și cinci de ani, ear nu într-o toată, ci în câte lucruri amăgindu-se pe sineș, sau prin alții, au perdut, ori n'au câștigat, ori s'au îndatorit²⁾.

C. Andr. Donici. Termenul de patru ani, care este admis și în Codul lui Andronaki Donici (§ 3, capit. 29, *in fine*), este luat din legislația lui Justinian ³⁾.

Dreptul roman. În vechiul drept roman, acest termen era de un an (*annus utilis*) atât pentru majori cât și pentru minori ⁴⁾. Constantin stabilind dispoziții deosebite pentru Roma, Italia și celelalte provincii ⁵⁾, Justinian a înlocuit termenul de un an prin acel general de patru ani consecutivi (*quadriennium continuum*) ⁶⁾.

Origina termenului de 10 ani. Termenul de zece ani, admis în legislația actuală, își are origina sa în ordonanța din 1510 (art. 46), dată la Lyon de Ludovic al XII-lea, și în cea a lui Francisc I din 1539 (capit. 8, art. 30). Acest termen de zece ani nu era însă admis, după cum am vedut *supră*, p. 1, nota 1, de cât în privința acțiunii în rescisiune; căci acțiunea în anulare nu se prescrie de cât prin trei-deci de ani.

Presunție de confirmare. Dispoziția art. 1900 se întemeiază pe o presunție de renunțare sau de confirmare. În adevăr, de câte ori termenul de zece ani a trecut, fără nici o reclamație din partea celui care avea acțiunea în anulare sau în rescisiune, legea presupune că el a renunțat tacitamente la beneficiul acțiunii sale și, prin urmare, a confirmat actul pe care el putea să-l atace: „Trecerea timpului determinat de lege,

¹⁾ „Müssen binnen drei Jahren geltend gemacht werden. Nach Verlauf dieser Zeit sind sie verjährt“.

²⁾ L. 7, Pr., Cod., *De temporibus in integrum restit.*, 2, 53.

³⁾ L. 19, Dig., *De minoribus*, 4, 4;—L. 1, § 1; L. 28, § 3 și 4, Dig., *Ex quibus causis majores*. etc., 4, 6;—L. 7, Pr., Cod., *loco supră cit.*

⁴⁾ L. 2, Cod. Theod., *De in integrum restit.*, 2, 16.

⁵⁾ L. 7, Cod., *loco supră cit.* Cpr. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII. § 340, p. 254 urm. (ed. germană). Goudsmit, *Cours de Pandectes (Pandekten-Systeem)*, I. § 119, p. 353. Wangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, 1, § 180, observ. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 120, nota 10, p. 523 (ed. din 1900).

Dreptul vechi fr. În cât privește vechiul drept francez. vedi Larombière, IV, art. 1304, No. 6 urm. T. Hue, VIII, 188. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6260 urm.

fără nici o reclamație, lasă a se presupune confirmarea”, a dis Jaubert în raportul său către Tribunal. Art. 959 consacră implicit aceiaș idee, când dice „că convenția nu poate fi atacată pentru cauză de violență, dacă, după încetarea violenței, convenția s'a aprobat expres sau tacit, sau dacă a trecut timpul deșept de lege pentru restituție”¹⁾.

Art. 959.

Dar dacă autorii sunt de acord asupra temeiului prescripției statornicite de art. 1900, se controversează însă chestia de a se ști dacă termenul statornicit de acest text este un termen fatal a cărui expirare produce o decădere, sau dacă el constituie o adevărată prescripție supusă, ca atare, tuturor regulilor privitoare la suspendarea și întreruperea prescripției.

Termenul
prescris de
art. 1900 con-
stitue o ade-
varată
prescripție.
Controversă.

Pentru a susține că art. 1900 nu statornicește o adevărată prescripție, s'a dis că acest text nu vorbește nici în una din dispozițiile sale de prescripție, așa că dacă presupunem cazul în care un minor sau un interzis ar fi succedat unui major, care ar fi avut în patrimoniul său o acțiune în anulare cărmuită de art. 1900, prescripția care curgea contra majorului nu va fi suspendată în folosul minorului sau interzisului conform art. 1876 C. civ.²⁾.

Părerea generală este însă că art. 1900 a organizat o adevărată prescripție; căci a dice că o acțiune trebuie să fie exercitată sub pedeapsă de decădere în termen de dece ani, este a dice, în alte cuvinte, că această acțiune se prescrie prin dece ani. Aceasta era și părerea lui Pothier³⁾, de la care nu se poate crede că redactorii Codului actual s'ar fi departat. Acest sistem este cu atât mai admisibil la

1) Cpr. Baudry, II, 1163. Vigic, II, 1564. Laurent, XIX, 1. Marcadé, IV, 875. Demante, V, 265 bis 1. Duranton, XII, 538. T. Huc, VIII, 188. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 270. text și nota 3. Larombière, IV, art. 1304. No. 25. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6760. Thiry, III, 103. Demolombe, XXIX, 50. Leroux de Bretagne, *Nouv. tr. de la prescription* (Paris, 1869), II, 1112, 1122. Vazeille, *Prescription*, II, 546. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 650, 657, 738 urm. Dim. Tazlaoanu, *Revista de drept și sociologie*, No. 6 din 15 martie 1900, p. 571. Glasson, *Élém. du dr. fr.* (1884), I, 186. Cas. fr. Sirey, 91, I, 149. D. P. 91, I, 455.

2) Cpr. Duranton, XII, 548. Massé-Vergé, III, § 584, p. 479. Toullier D. IV, partea I, 615.

3) Cpr. Pothier, *Pr. civ.*, X, 746, p. 357 și *Vente*, III, 347. Vezi și L. 19, in fine, Dig., *De minoribus*, 4, 4.

noi, cu cât art. 1900, care, în Codul francez, figurează la titlul obligațiilor, a fost transportat de legiuitorul nostru la titlul prescripției.

Aplie. drep- Prin urmare, prescripția statornicită de art. 1900 este
tului comun. supusă regulilor de drept comun privitoare la întrerupe-
rea și suspendarea prescripției ¹⁾.

2° Acțiunile supuse prescripției statornicite de art. 1900.

Actele inexis- Dispoziția excepțională a art. 1900 C. civ. întemeinduse,
tente nupot fi după cum am văzut, pe o presumpție de renunțare sau de
confirmate. confirmare, nu se aplică la actele inexistente, ci numai la
acele supuse anulării sau rescisiunii; căci numai aceste din
urmă pot fi confirmate: „Considerând, dice Curtea noastră
supremă, că dispozițiile art. 1900, după care acțiunea în
nulitate se prescrie prin trecerea de două ani, se aplică
numai în cazul când se cere anularea actului pentru vicii
de formă, sau când consimțământul a fost smuls prin vio-
lență, dol sau eroare; că, în specie, intimatul nu pretindea
că actul i-a fost smuls prin dol sau violență, sau că n'a
fost investit cu formele legale, ci acțiunea sa avea de
obiect de a se califica actul de vânzare ca *inexistent* și fă-
cut cu scopul de a frustra pe fiica sa de dreptul consacrat
prin legea actuală de a veni la succesiunea sa; că, în acest
caz, acțiunea intimatului nu poate fi supusă prescripției
prevădută de art. 1900, ci acelei de drept comun (art. 1890),
aplicabilă tuturor acțiunilor pentru care legiuitorul n'a
fixat un termen special de prescripție, etc.“ ²⁾.

¹⁾ Cpr. Marcadé, IV, 878 și *Prescription*, art. 2252—2256. No. 1, p. 155. Moulon, II, 1492. Planiol, II, 1346. T. Huc, VIII, 189. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6764. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I, 461, nota a. Demolombe, XXIX, 134. Baudry, II, 1162. Vigier, II, 1565. Laurent, XIX, 4. Valette sur Proudhon, II, p. 506. Solon, *Nullités*, II, 493. Vazeille, *Prescription*, II, 572. Demante et Colmet de Santerre, t. V, 265 bis III urm. și t. VIII, 359 bis VI. Bufnoir, *op. cit.*, p. 735 urm. Thiry, III, 109. Acolas, II, p. 920. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1120, 1171. Aubry et Rau, II, § 214, p. 492 (ed. a 5-a); p. 336 din ed. a 4-a. Larombière, IV, art. 1304. No. 32. Merlin, *Répert.* v^o *Rescision*, No. 5 bis și *Quest.*, *cod.* v^o, § 5. Em. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1874, No. 51. Cpr. C. Agen și Cas. fr. D. P. 51. 2. 53. Sirey, 51. 2. 780. D. P. 85. 1. 101.

²⁾ Vezi Bulet. Cas. S-a, I, anul 1887. consid. de la p. 419.

Prescripția statornicită de art. 1900 n'a fost, în adevăr, înființată de cât pentru acțiunile în anulare sau în rescisiune, adică care presupun existența unui viciu de natură a produce anularea contractului și contemporan al formațiunei sale.

Aceste vicii sunt: eroarea, dolul, violența, leziunea (în privința minorilor) și incapacitatea. Ori ce acțiune întemeiată pe o altă cauză este supusă prescripției ordinare de treizeci de ani (art. 1890).

Astfel, nu sunt supuse prescripției de dece ani: convențiile fără cauză sau întemeiate pe o cauză falsă ori ilicită (art. 966)¹⁾, precum ar fi, de exemplu, convenția prin care creditorul ar fi stipulat, într'un contract de amanet sau de anticresă, că el va rămănea proprietarul lucrului, în lipsa plăței efectuate la termenul convenit (art. 1689, 1701 C. civ., 488 C. com.)²⁾; contractul pignoritiv, care ar ascunde o anticresă exorbitantă sub forma unei vîndări cu facultate de rescumparare, stipulată în favoarea vîndătorului³⁾; pactele succesoriale, pe care legiuitorul actual

Convențiile care nu sunt supuse prescripției de dece ani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cpr. C. Pan. Sirey. 91. 2. 229. D. P. 90. 2. 345. T. Hue. VIII, 188. Planiol. II, 1343. Laurent. XIX. 8. Baudry. II. 1168. Marcadé. IV, 883. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6768. Demolombe. XXIX. 50, 51. Larombière. IV, art. 1304. No. 54. Demante. V. 262 bis 1 și II. Thivry. III. 103. Aubry et Rau. IV. § 339. p. 271. Massé-Vergé. III. § 584. p. 477. notele 4 și 6. Arntz. III. 292. Leroux de Bretagne. *op. cit.*, II. 1121. 1129. Bafnoir. *op. cit.*, p. 650. D. Tazlaouan. *Idem supra cit.* C. M. Sipsom. *Revista de drept si sociologie*. No. 2 din 15 nov. 1899. p. 143. 144.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6769. și autoritățile citate acolo. Leroux de Bretagne. *op. cit.*, II. 1130.

²⁾ Cpr. Larombière. IV, art. 1304. No. 59. Leroux de Bretagne. *op. cit.*, II. 1137. Vezi și *suprà*, p. 45. nota 3.

Art. 604 din Codul Calimach (461 C. austriac) prevede Art. 604 de asemenea că creditorul amanetar sau ipotecar nu poate C. Calimach. să rămănea proprietar a amanetului sau a ipotecei, de și s'ar fi făcut alcătuire intru acest chip; însă s'a decis ca nulitatea acestei clauze nefiind creată de lege pentru motive de ordine publică, ei numai în interesul debitorilor, ca o măsură de protecțiune pentru dăușii față cu creditorii, ei erau liberi de a invoca această nulitate sau de a renunța la dănsa, după cum îi povățuia interesul. C. Galatz. *C. judiciar* din 1895. No. 29.

³⁾ Cpr. Larombière. *Idem supra cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I. 6775. Aubry et Rau. IV. § 339. p. 278. text și nota 28. Leroux

le proibă ca contrare ordinii publice și bunelor moravuri (art. 702, 965, §. 2 și 1226 C. civ.) ¹⁾; vîndările în care lucrul era perit în totul în momentul încheierii contractului (art. 1311) ²⁾, etc. În toate aceste cazuri, precum și în altele de asemenea natură, se va aplica prescripția de trei-deci de ani (art. 1890).

Acț. în reso-
luție p. inexe-
cutare de
sarcini sau
condițiuni,
etc.

Art. 1900 nu este de asemenea aplicabil acțiunii în rezoluțiune pentru inexecutare de sarcini sau de condițiuni ³⁾; acțiunii în revocare sau în reducere a unei donațiuni (art. 829, 847); cererei de desființare a contractului de închiriere pentru pierderea parțială a lucrului închiriat (art. 1423); acțiunii în repetiție pentru plata unui lucru nedatorit (art. 993); acțiunii în simulație, etc. ⁴⁾.

Donațiune
nulă în pri-
vința forme-
lor. Art. 1168.

O donațiune nulă în privința formelor fiind inexistentă (art. 1168), prescripția decenală, prevedută de art. 1900, nu va putea fi opusă dăruitorului. Deci, dacă el a predat lucrul dăruit în baza unui asemenea contract, el va

de Bretagne, *op. cit.*, II, 1138.—*Contrà*. C. Limoges, Sirey, 40. 2. 62. D. P. 51. 5. 336, coloana 2, v^o Nullité.

¹⁾ Thiry, III, 104. Arntz, III, 292. Laurent, XIX, 11, 12. Demolombe, XXIX, 59. Massé-Vergé, III, § 584, p. 478, nota 6. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 271, text și nota 4. Troplong, *Vente*, 1, 249. Marcadé, IV, 883. Larombière, IV, art. 1304, No. 56. Vazeille, *Prescription*, II, 547. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1131. Vezi și *suprà*, p. 45, nota 1.—*Contrà*. Duvergier, *Vente*, 1, 230. Toulhier D., IV, partea I, 599. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 51. 1. 336.

²⁾ Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1130. Laurent, XIX, 9, și XXIV, 88. Duvergier, *Vente*, I, 236. Troplong, *Vente*, I, 252. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6780. Aubry et Rau, IV, § 349, p. 335, text și nota 19. Massé-Vergé, IV, § 675, p. 269, nota 14. Marcadé, VI, art. 1601, No. 1. p. 218. Fuzier-Herman, IV, art. 1601, No. 6. Guillouard, *Vente*, I, 168. Demante, VII, 30 bis I. Baudry, III, 499.

³⁾ Contractul nu are, în adevăr, în asemenea caz, nici un vi-ciu de natură a-l desființa, principiul desființării sale isvo-rind din un eveniment posterior, neîndeplinirea sarcinilor, sau condiții de către una din părți. Acțiunea rezolutorie va fi deci supusă prescripției ordinare de treizeci de ani. Cpr. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1127. T. Huc, VIII, 191. Marcadé, IV, 884. Thiry, III, 105, *in fine*. Arntz, III, 292. Baudry, II, 1168. Planiol, II, 1343.

⁴⁾ Planiol, Baudry, *loco suprà cit.* T. Huc, VIII, 191. Demo-lombe, XXIX, 126. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6836. Laurent, XIX, 30.

putea să-l revendice timp de trei-deci de ani. În zadar i s'ar opune că acțiunea sa ar fi o acțiune în anulare, și că asemenea acțiuni se prescriu prin dece ani; căci, pe de o parte, acțiunea sa nu este o acțiune în anulare, ear pe de alta, art. 1900 presupune un act susceptibil de a fi confirmat; ori, art. 1168 dispune că dăruitorul nu poate prin nici un act confirmativ să repare viciurile unei donațiuni nule în privința formelor ¹⁾.

Moștenitorii dăruitorului vor trebui însă să propne nulitatea donațiunei în curs de dece ani de la moartea autorului lor; căci, dacă în acest timp, ei ar rămânea în inacțiune; viciurile actului ar dispărea și el ar deveni valid (art. 1167, § ultim) ²⁾. Aplic. art. 1900 moștenitorilor dăruitorului, Art. 1167, § ultim.

În fine, prescripția statornicita de art. 1900 nu se aplică de cât la convențiile care se referă la un interes bănesc ³⁾, ear nu la acele relative la familie, precum sunt: căsătoria ⁴⁾, adopțiunea, recunoașterea unui copil natural, etc., pentru care există regule speciale ⁵⁾; nici la cererile care ar avea de obiect îndreptarea unei erori de calcul, de nume, de dată, etc. Art. 1900 nu se aplică de cât la convențiile bănești.

¹⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6778. Laurent, XIX, 13. Demolombe, XXIX, 60. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 273. Duranton, XII, 538. Vazeille, *Prescription*, II, 546. Vezi și *supra*, p. 47 urm.

²⁾ Vezi *supra*, p. 50, text și nota 2, unde se arată controversa. Cpr. Cas. rom. (22 febr. 1900), decizie pronunțată în unire cu concluziile noastre. *C. judiciar* din 1900. No. 22 și *Dreptul* din 1900. No. 74. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 46. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1901. No. 25.

³⁾ Convențiile care au de obiect un interes banesc sunt toate supuse prescripției statornicite de art. 1900, fie că ele au de obiect producerea unei obligațiuni, precum sunt contractele, fie că ele au de obiect stângerea unei obligații, precum: novația, remiterea datoriei, compensația facultativă, etc. Cpr. Planiol, II, 1344. Baudry, II, 1168.

⁴⁾ Vezi în privința căsătoriei, Baudry, I, 510. T. Huc, II, 129. Laurent, II, 454. Pand. fr., *Marriage*, I, 1043 urm. Vezi și t. I, partea II a Comentariilor noastre de drept civil, p. 52, nota 3, unde se arată controversa.

⁵⁾ Cpr. Baudry, II, 1168. Planiol, II, 1344.

⁶⁾ Vezi Baudry, Planiol, *loco supra cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I, 6838. Laurent, XIX, 31. Demolombe, XXIX, 127. Cpr. art. 582 din Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul G. Boissonade, care a rămas tot în stare de proiect, fiindcă, la 1896, s'a promulgat în Japonia un alt Cod, luându-se de model proiectul noului Cod german.

Aplic. art.
1900 tuturor
convențiilor
anulabile.
Controversă.

Dar dacă dispoziția art 1900 nu este nici odată aplicabilă convențiilor *inexistente*, este ea, în sens invers, aplicabilă tuturor convențiilor *anulabile*? După un sistem, se susține că, îndată ce nulitatea este susceptibilă de a fi acoperită prin confirmare, prescripția decenală devine aplicabilă, fie că nulitatea este de interes privat sau de ordine publică. Ast-fel, nulitatea pronunțată de art. 1309 C. civ. nefiind perpetuă, cu toate că ea interesează ordinea publică, prescripția de zece ani ar putea să acopere nulitatea cesiunii, de câte ori magistratul cesionar a unui drept litigios ar fi încetat de a ocupa funcțiunea care făcea obstacol la cesiune, pentru că, prin asemenea încetare, dispare și pedica care se opunea la confirmarea convențiunei¹⁾.

La aceasta însă se răspunde, cu drept cuvânt, că prescripția decenală nu se aplică de cât atunci când nu este vorba de o nulitate de ordine publică. Această prescripție întemeindu-se, în adevăr, pe o confirmare tacită și lăsând a se presupune că obligația poate fi confirmată, a confirmarea însemnează a renunța la dreptul de a exercita acțiunea în anulare, și știut este că părțile nu pot renunța de cât la nulitățile stabilite în interesul lor privat, ear nu la acele care privesc ordinea publică (art. 5). Nulitățile de ordine publică neputând deci fi confirmate, confirmarea tacită prin expirarea termenului de zece ani este tot atât de inadmisibilă în specie, precât este și confirmarea expresă²⁾.

Acțiunea în
anulare care
resultă din
un viciu de
formă.

Acțiunea în anulare care resultă din un viciu de formă este ea supusă prescripției statornicite de art. 1900? Dacă anularea provine din împrejurarea că convenția n'a putut să se formeze din cauza lipsei de consimțământ, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care una din părți ar fi refuzat de a semna actul sub semnătură privată menită a o constata, pentru că n'a primit condițiile părții adverse, nu mai rămâne îndoială că această nulitate de formă nu poate fi acoperită prin expirarea termenului de zece ani³⁾.

Acte solem-
ne.

De asemenea, nu poate să fie vorba de confirmare, fie

¹⁾ Vezi *supră*, p. 46, nota *in fine*, unde se arată controversa.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1168. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6784. Larombière, IV, art. 1304. No. 55. Demolombe, XXIX, 65 urm. Laurent, XVIII, 600 și XIX, 14.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXIX, 72. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6790. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II. 1141.

expresă, fie tacită, de câte ori formele sunt prescrise pentru însuș existența convențiunei, după cum este în materie de donațiune, ipotecă, convenții matrimoniale, și în privința tuturor actelor solemne în genere ¹⁾.

În fine, se decide că termenul de dece ani nu poate să acopere viciul unui act sub semnătură privată redactat contrar dispozițiilor art. 1179, 1180 ²⁾. Art. 1179, 1180.

Ce trebuie să decidem în cele lalte cazuri?

Unii aplica art. 1900 acțiunelor în anulare întemeiate pe neobservarea formelor prescrise de lege pentru autentificarea actelor, întemeindu-se mai cu seamă pe raportul lui Jaubert la Tribunal, care a dis că nulitățile de formă pot fi acoperite prin tăcere ³⁾. Acțiunea în anulare întemeiată pe lipsa formelor prescrise p. autentif. actelor.

Alții însă resping această soluție, și cu drept cuvânt, pentru că art. 1900 vorbește de anulara sau stricarea unei *convențiuni*, și convenția există independent de actul (*instrumentum*) care o constată. Validitatea sau nulitatea actului instrumentar reducându-se la o chestie de probă, de câte ori actul scris a fost redactat în așa mod în cât să facă credință, trecerea unui timp, ori cât de lung ar fi, nu poate să i dea puterea probatorie care i lipsește din capul locului ⁴⁾. Controversă.

Am vădut că acțiunile în anulare sau în rescisiune a convențiilor la care se aplică art. 1900, sunt acele care rezultă din un viciu de consimțământ sau de incapacitate.

În ceea ce privește acțiunea în anulare conferită minorilor emancipați din cauza neobservării formelor prescrise pentru unele acte juridice, nu mai încapе îndoială că prescripția de dece ani este aplicabilă în privința actelor făcute de însuș minorul. Minori emancipați.

1) Demolombe, XXIX, 73. Pand. fr., *loco supra cit.* Leroux de Bretagne, *loco supra cit.*

2) Demolombe, XXIX, 74. Pand. fr., *loco cit.* Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 235, 245. Duranton, XIII, 165, 185. Vedi *infra*, explic. art. 1179, 1180.

3) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 272, text și nota 6. Duranton, XII, 537. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1139 urm.

4) Cpr. Laurent, XIX, 16. Baudry, II, 1168. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6793. Demolombe, XXIX, 76. Larombière, IV, art. 1304, No. 62. C. M. Simpson, *Revisu de drept și sociologie*, No. 2 din 15 nov. 1899, p. 139 urm. D. Tazlauanu, aceeași revistă, No. 6 din 1900, p. 573.

Actele făcute de epitrop. **Contraversă.** Ce trebuie să decidem în privința actelor săvârșite de epitrop? Este aplicabilă, în specie, prescripția de dece ani, sau cea de trei-deci de ani? Chestiunea este controversată; însă părerea cea mai juridică este, de bună samă, cea care aplică, în specie, prescripția de dece ani: 1° pentru că art. 1900 nu distinge între convențiile încheiate de tutor și acele încheiate de minor; și 2° pentru că epitropul care întrece limitele mandatului său, rămâne tot reprezentantul minorului (art. 390 C. civ.), actele făcute de dânsul fiind numai neregulate, ear nu inexistente ¹⁾.

Casul în care epitropul ar fi lucrat în numele său propriu. Aceasta lasă însă a se presupune că epitropul a lucrat în numele minorului; căci dacă el ar fi lucrat în numele său propriu, minorul care n'a luat parte la acest act nici direct, nici prin reprezentantul său legal, nu are acțiunea în anulare sau în rescisiune, ci acțiunea în revendicare contra terțiului care a dobândit bunul de la epitrop și care va putea respinge acțiunea minorului numai prin usucapiunea ordinară îndeplinită în favoarea lui ²⁾.

Casul în care epitropul a vândut bunurile minorului în urma majorității sale. Este de asemenea fără îndoială că, de câte ori vânderea bunurilor minorului s'a făcut de epitrop în urma majorității nevêrsnicului, acțiunea în revendicare va fi supusă prescripției de trei-deci de ani, pentru că, în asemenea caz, s'a vândut lucrul altuia ³⁾.

¹⁾ Cpr. Marcadé, IV, 900. Baudry, II, 1165. Thiry, III, 108. Demolombe, XXIX, 99. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6800 urm. Laurent, XIX, 20, 21. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1160. Larombière, IV, art. 1304, No. 46. Fréminville, *Minorité*, II, 896. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 273, text și nota 13. Massé-Vergé, III, § 587, p. 478, n. 7. Solon, *Nullités*, II, 468. Tot în acest sens este și jurisprudența. C. Iași. *Dreptul* din 1898, No. 83. Vezi și D. P. 47. 2. 14. D. P. 63. 5. 288. D. P. 72. 2. 125. D. P. 77. 1. 260. Sirey, 76. 1. 291.—*Contrà*. Duranton, III, 598; X, 282 și XII, 545. Vazeille, *Prescription*, II, 550. Rolland de Villargues, *Répert.*, v^o *Nullité*, 20. Chardon, *Du dol et de la fraude*, II, p. 286. Grenier, *Hypothèques*, I, 48. C. Douai. Sirey, 72. 2. 1 și nota lui Labbé. Acești din urmă autori aplică, în specie, prescripția de trei-deci de ani, întemeindu-se mai cu samă pe dreptul vechi și pe autoritatea lui Pothier (*Tr. des personnes*, IX, 170), care era formal în această privință.

²⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6806. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1161. Demolombe, XXIX, 91. Larombière, IV, art. 1304, No. 46. Aubry et Rau, IV, § 338, p. 274, nota 13, *in fine*. C. Bordeaux. Sirey, 58. 2. 395.

³⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6807. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II,

Ceea ce am dis în privința minorilor, este aplicabil și interdicțiilor (art. 448) ¹⁾.

Cât pentru actele făcute de curatorul unui minor emancipat, în calitatea sa de curator, ele nu pot fi asimilate acelor făcute de epitrop, pentru că curatorul nu reprezintă pe minor, ci îl asistă numai în privința unor acte (art. 428). În privința actelor sevărșite de curator, minorul emancipat va avea deci o acțiune prescriptibilă numai prin trei-deci de ani, pentru că, față cu minorul, care n'a luat parte la act nici prin sine însuși, nici reprezentat prin altul, curatorul se consideră ca un terțiu și actele lui nu sunt opozabile minorului (art. 973) ²⁾.

Aceiaș soluție este, pentru aceleași motive, aplicabilă actelor făcute de consiliul judiciar în privința persoanelor supuse acestui consiliu (art. 445, 458 urm.) ³⁾.

Chestiunea de a se ști dacă acțiunea în anulare a înstrăinării fondului dotal este sau nu, în urma desfacerei căsătoriei, supusă prescripției decenale prevădută de art. 1900, a dat loc la dificultăți mai cu samă în Franța, unde art. 1560 se deosebește, în redacțiunea sa, de textul nostru (art. 1255). De câte ori imobilul dotal a fost înstrăinat de ambii soți împreună, sau numai de femeie, autorizată ori neautorizată, se decide în genere ca art. 1900, este aplicabil, pentru că nulitatea având, în specie, de cauză incapacitatea femeii dotale, adică provenind din un viciu de consimțământ, poate fi înlăturată prin confirmare, de câte ori acest viciu a dispărut și femeia a redobândit capacitatea sa. Ori, prescripția statornicită de art. 1900 nefiind de cât o confirmare tacită, face neaparat să dispară viciul

Acte făcute de curatorul unui minor emancipat.

Consiliu judiciar.

Instrăinarea fondului dotal. Căzul în care fondul dotal a fost înstrăinat de ambii soți.

1161.—Dacă însă epitropul a vândut un imobil în cursul epitropiei, fără îndeplinirea formelor legale, atunci nu mai e vorba de o acțiune în revendicare, ci de o acțiune în anularea vânderei, pe care minorul devenit major o va introduce în contra cumpărătorului, acest din urmă putând să îi opună prescripția de dece ani, care va începe a curge din ziua ajungerii minorului la majoritate. Cpr. D. Tazlaoann, *Revista de drept și sociologie*, No. 6 din 15 martie 1900, p. 569 urm.

1) Pand. fr., *Oblig.*, I, 6809. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1162. Larombière, IV, art. 1304, No. 48.

2) Pand. fr., *Oblig.*, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*

3) Cpr. Leroux, de Bretagne, *op. cit.*, II, 1163. Larombière, IV, art. 1304, No. 48, *in fine*.

înstrăinării¹⁾. Textul nostru este chiar formal în această privință : „Dacă, afară de casurile excepționale mai sus arătate, dice art. 1255 din Codul civil, femeea sau amândoi soții împreună înstrăinează imobilul dotal, femeea sau moștenitorii săi pot face a se revoca înstrăinarea *în curs de zece ani* după desfacerea căsătoriei. Femeea va avea acelaș drept în curs de zece ani după separațiunea patrimoniilor“²⁾.

Casul în care fondul dotal a fost înstrăinat numai de barbat. Controversă.

Cât pentru cazul în care imobilul dotal ar fi fost înstrăinat numai de barbat, chestiunea este controversată. Unii susțin că art. 1900 nu-și primește aplicare în cazul de față, pentru că barbatul vîndînd în specie lucrul altuia, acțiunea pe care o are femeea spre a dobîndi imobilul său pe nedrept înstrăinat, ar fi o acțiune în revendicare supusă prescripției de trei-deci de ani³⁾.

Acest sistem este însă inadmisibil, pentru că barbatul nu poate fi considerat ca un străin în privința imobilului dotal, și aceasta din cauza puterilor ce legea îi conferă asupra acestui imobil. De și prin înstrăinarea imobilului el a întrecut limitele puterilor sale, totuși este cu neputință de a dice că el a lucrat fără mandat. Art. 1255 nu conferă femeii în toate casurile, fie că înstrăinarea este opera ei, fie a barbatului, de cât o acțiune în anulare, ear nu o acțiune în revendicare. Prin urmare, art. 1900 este aplicabil și în specie⁴⁾.

Casul în care barbatul a înstrăinat imobilul ca al său. Controversă.

Acest text este aplicabil chiar în cazul în care barba-

¹⁾ Cpr. Pand. fr., *Mariage*, II, 10864. Guillonard, *Contrat de mariage*, IV, 1910. Laurent, XXIII, 503. Aubry et Rau, V, § 537, p. 567. Bandry, III, 406, 414. Marcadé, VI, art. 1560, No. 1 și 5. Thiry, III, 517.

²⁾ Prescripția de zece ani curge de la separația de patrimonii nu numai pentru femeie, dar și pentru moștenitorii săi; în adevăr, a admite în privința acestor din urmă că prescripția ar curge numai de la desfacerea căsătoriei, ar însemna a le conferi un drept mai mare de cât avea autorul lor. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 47.

³⁾ Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1894. Laurent, XXIII, 504. Bandry, III, 416. Colmet de Santerre, VI, 232 bis VIII urm. Pand. fr., *Mariage*, II, 10870. Arntz, III, 900. Thiry, III, 517.

⁴⁾ Marcadé, VI, art. 1560, No. 5. Aubry et Rau, V, § 537, p. 567, nota 39. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3583. Vezi și Guillonard, *Contrat de mariage*, IV, 1913, care justifică aplicarea prescripției decenale prin alte considerațiuni.

tul ar fi înstrăinat imobilul dotat ca al seu propriu, pentru că calitatea luată de dînsul în actul de înstrăinare, nu poate să schimbe dreptul și acțiunea femeii, care rămîne tot o acțiune în anulare ¹⁾.

Prescripția de dece ani prevădută de art. 1900 nu se aplică numai particularilor, fie ei prezenți sau absenți ²⁾, dar încă Statului, comunelor, județelor și stabilimentelor publice în genere (art. 1845). Astfel, o comună va avea dece ani din ziua înstrăinării pentru a cere anularea acestei înstrăinări consimțită de reprezentanții sci, fără îndeplinirea formelor prescrise de lege ³⁾.

S'a decis de asemenea că art. 1900 este aplicabil și străinilor, pentru că prescripția statornicită de acest text ar constitui un statut real ⁴⁾.

Pentru ca prescripția decenală prevădută de acest text să fie însă aplicabilă, se cere ca să fie vorba de anularea sau stricarea unei convențiuni; de unde rezultă că ea este inaplicabilă în materie de testamente, anularea unor asemenea acte neputîndu-se acoperi de cât prin prescripția de trei-deci de ani, conform dreptului comun (art. 1890) ⁵⁾, și

Aplicarea art. 1900 Statului, comunelor, etc. Art. 1845.

Aplic. art. 1900 la străinii lor.

Inaplicarea art. 1900 la testamente. Controversă.

1) Marcadé, *loc. cit.*—Contră. Bandry, III, 416. Aubry et Rau, V, § 537, p. 569, text și nota 43. Troplong, *op. cit.*, IV, 3583.

2) Este, în adevăr, de principiu ca prescripția statornicită de art. 1900 curge în contra absenților. Cpr. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1168. Veđi și L. 20, Pr., Dig., *De minoribus*, 4. 4.

3) Cpr. Larombière, IV, art. 1304. No. 49. T. Hue, VIII, 193. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1169. Troplong, *Prescription*, I, 196. Aubry et Rau, IV, § 239, p. 273. Demolombe, XXIX, 82. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6811. Planiol, II, 1341. Laurent, XIX, 17. Cas. fr. și C. Lyon, D. P. 87. 1. 121 și 178. Sirey, 89. 1. 213. Sirey, 90. 1. 514. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 395 și *Dreptul* din 1886, No. 48. Veđi și *supră*, p. 32.—Contră. Solon, *Nullités*, II, 479.

4) C. Liège. *Pasicrisie belge*, 80. 2. 122. Cpr. T. Hue, VIII, 188.—Veđi însă Vincent et Pénand, *Dictionn. de droit international*, v^o *Oblig.*, 88, *in fine*. Cpr. și Laurent, *Droit international*, VIII, 256, *in fine*.

5) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6817. Marcadé, IV, 882. Thiry, III, 105. Demolombe, XXIX, 79 bis. Laurent, XIX, 26. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 276, text și nota 19. T. Hue, VIII, 191. Larombière, IV, art. 1304. No. 60. Planiol, II, 1344. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 454. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1153. Veđi și *supră*, p. 51, unde

aceasta chiar în cazul unei împărțeli făcute de ascendent sub forma unui testament ¹⁾.

Inaplicarea
art. 1900 la
acceptarea
sau lepadarea
unei
moșteniri.

Dispoziția art. 1900 fiind excepțională, trebuiește interpretată în mod strict, așa în cât ea nu va fi aplicabilă acțiunelor în anulare sau în rescisiune îndreptate contra actelor care consistă în manifestarea unei voinți unilaterale ²⁾, precum ar fi, de exemplu, acceptarea sau lepadarea unei moșteniri.

Inaplicarea
art. 1900 ac-
țiunii pauli-
ane.
Controversă.

Art. 1900 nefiind aplicabil de cât atunci când acțiunea în anulare sau în rescisiune este îndreptată contra unei convențiuni, se înțelege că prescripția ce el statornicește nu se va aplica de cât acțiunelor care aparțin părților ce au figurat în convenție sau reprezentanților lor, ear nici de cum acțiunelor care ar aparțineea terțiilor, și în privința cărora actul încheiat între părți este *res inter alios acta* ³⁾; de unde rezultă că acțiunea pauliană sau revocatorie (art. 975 C. civ.) nu se va prescrie prin zece ani, ci prin trei-deci de ani, conform dreptului comun (art. 1890 ⁴⁾). Rațiu-

am vedut, cu toată controversa ce există în această privință, că dispoziția excepțională a art. 1167, § ultim, nu se aplică la testamente.

- 1) Cpr. Cas. fr. D. P. 57. 1. 425. Sirey, 58. 1. 209. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6818 și *Don. et testaments*, II, 11465 urm. Planiol, II, 1344. Thiry, III, 105.—Chestiunea este însă controversată în privința împărțeli făcute prin donațiune. Veđi t. III a Comentariilor noastre, p. 669, text și nota 2, unde se arată controversa. Cpr. și Répert. Dalloz, *Supplém., Disp. entre vifs*, 1163 urm.
- 2) Cpr. Baudry, II, 1168. Arntz, III, 292. Planiol, II, 1344. Laurent, XIX, 23, 25. Marcadé, IV, 882. T. Huc, VIII, 191. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6819.—*Contrà*. Demolombe, XXIX, 48. Demante, V, 265 bis IX. Larombière, IV, art. 1304, No. 61. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 274, 275. Cas. fr. și C. Paris. Sirey, 38. 1. 426. D. P. 83. 1. 61.—Conform acestei din urmă păreri, atât Curtea de casație din Francia cât și Curtea din Angers au decis că minorul nu are de cât zece ani de la majoritate pentru a fi restituit contra unei plăți făcute în timpul minorității sale, fără îndeplinirea formelor legale. Veđi Sirey, 38. I. 426 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2850, 4°. Cpr. Laurent, XIX, 24. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6821 urm.
- 3) Cpr. Laurent, XIX, 27. Baudry, II, 1168. Thiry, III, 106. Demolombe, XXIX, 118. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 275, 276. T. Huc, VIII, 191. Planiol, II, 1345. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6826, și toți autorii.
- 4) Cpr. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a 1. 1886, p. 917.

nea acestei deosebiri este lesne de priceput. Partile cunoscând în genere viciul actului ce ele au încheiat, sunt presupuse că au înțeles a-l confirma, dacă au lasat să treacă de ce ani fără a-l ataca; pe când terți putând foarte bine să nu cunoască convenția părților, precum și viciile de care ea este atinsă, nu se poate deduce din tăcerea lor timp de de ce ani, voința de a renunța la dreptul ce ei au de a o dărâma.

Aceiaș soluție este admisă și în privința acțiunei în simulație ¹⁾. Act. în simulație.

Cât pentru acțiunea subrogatorie sau indirectă (art. 974), soluția nu mai este aceeaș, pentru că, prin această acțiune, creditorii nu fac de cât să exercite drepturile debitorului lor ²⁾. Act. subrogatorie. Art. 974.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă prescripția de de ce ani este sau nu aplicabilă acțiunei care ar aparține moștenitorilor dăruitorului contra unei donațiuni nule în privința formelor, ea este controversată, și unii declară aplicabilă în specie prescripția de treisprezece de ani. Am vedut însă mai sus (*supra*, p. 50 și 75) că, după părerea generală, moștenitorii trebuie să propună anularea în curs de de ce ani de la moartea autorului lor; căci, dacă în acest timp, ei ar rămânea în inacțiune, viciile actului ar dispărea și el ar rămânea valid. Aplic. art. 1900 moștenitorilor dăruitorului. Controversă.

Dreptul din 1887, No. 9 și din 1888, No. 56, *Dreptul* din 1890, No. 67, *Cas. fr. D. P.* 65, 1. 19, *Sirey*, 65, 1. 65, *T. Huc*, VII, 229 și VIII, 191, *Planiol*, II, 1345, *Thiry*, II, 650 și III, 106, *Baudry*, II, 926 și 1168, *Leroux de Bretagne*, *op. cit.*, II, 1123, *Arntz*, III, 95, *Giorgio Giorgi*, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, II, 359, *Demolombe*, XXV, 239 urm. și XXIX, 119, *Laurent*, XVI, 467 urm. și XIX, 27. Vezi și t. V a Comentariilor noastre, p. 257, text și nota 2.—*Contră*, C. București (decisie casată), *Dreptul* din 1886, No. 63, *Gr. Păncescu*, *Oblig.*, I, 441 urm. și autoritățile citate în t. V a lucrării noastre, p. 256, nota 3.

¹⁾ *Cas. rom.* și C. București, *Dreptul* din 1887, No. 36 și 68, *Dreptul* din 1890, No. 67, C. Alger, *Pand. Périod.* 97, 1. 499, *Pand. fr. Oblig.*, I, 6839, *Demolombe*, XXIX, 128, *Baudry*, II, 1168, *T. Huc*, VIII, 191, *in fine*. Vezi și t. V a lucrării noastre, p. 283, nota 1.

²⁾ *Cpr.* *Thiry*, III, 106, *in fine*.

30 *Regula romană Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, mai este ea în vigoare în dreptul modern ? (Controversă vie și stăruitoare).*

Pentru a termina sfera de aplicare a prescripției decenale prevedută de art. 1900, ne a mai rămas să cercetăm dacă această prescripție se aplică nu numai când nulitatea sau rescisiunea este propusă pe cale de acțiune, dar și atunci când ea este propusă de pârît pe cale de excepțiune. Cu alte cuvinte, Codul actual consacrat-au el maxima: *Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum* ¹⁾).

Eată ipoteza delicată la care facem alusie. Presupunând că Primus a determinat pe Secundus, prin manopere frauduloase, a cumpara un imobil, și că acest contract rămânând fără executare ²⁾, după ce au trecut zece ani de la descoperirea dolului, Primus reclamă de la Secundus plata prețului acestui imobil; Secundus pute-va el, pentru a se scuti de plata prețului, să opue lui Primus nulitatea contractului sub forma unei excepții?

Dreptul
vechiu fr.

În dreptul vechiu francez, o ordonanță a lui Francisc I din 1539 (art. 134), respinsese această regulă, supunând excepția prescripției acțiunii, însă Dumoulin (Molineus) ne arată că această ordonanță nu se aplica în practică, *quia in hoc iniqua est consuetudo*.

Dreptul
actual.

Astăzi, chestiunea este viu controversată. După un

¹⁾ Această maximă, care însemnează că „mijloacele ce sunt vremelnice pentru a conferi o acțiune, sunt perpetue pentru a conferi o excepțiune“, este extrasă din legea 5, § 6, Dig., *De doli mali et metus exceptione*, 44, 4. Acel care fusese victima unui dol, putea timp de un an să exercite acțiunea de *dolo* pentru a rescinda convențiunea și a repeta ceea ce plătit în baza ei. Dacă el nu executase însă convenția și, în urma expirării anului, creditorul cerea executarea ei, el putea să-i opue excepția *doli*, care era imprescriptibilă (*nam hæc perpetuò competit*).

²⁾ Autorii care aplică și astăzi maxima romană pun, în adevăr, condiția ca convenția să nu fi fost executată și ca partea căreia aparține acțiunea în anulare să nu fi fost deposedată; căci, în caz contrar, ea trebuie să ceară anularea contractului în termenul de zece ani, fără a se mai putea prevala de perpetuitatea excepțiunii. Cpr. Demolombe, XXIX, 136, 138. Aubry et Rau, VIII, § 771, p. 425. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6854, și autoritățile citate acolo.

sistem, formal admis prin art. 1302 din Codul italian ¹⁾, se susține că debitorul care ar fi executat un contract anulabil, este în drept a cere înapoi ceea ce el a plătit în baza acestui contract, în termen de zece ani; dacă însă contractul n'a fost executat, el va putea să opue excepțiunea în tot timpul cât acțiunea va putea fi exercitată de creditor, adică trei-deci de ani (art. 1890). Cu alte cuvinte, acțiunea în anulare ar fi vremelnică, pe când excepția ar fi perpetuă, prin aplicarea vechei maxime: *Quæ temporaria sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum*.

Acest sistem se întemeiează :

1° Pe dreptul roman :

2° Pe textul art. 1900, care supune prescripției numai acțiunea, fără a vorbi de excepțiune :

3° Pe împrejurarea că creditorul ar putea să întarzie anume exercițiul acțiunii în executare până când excepția va fi stinsă prin prescripție ²⁾.

Părerea contrară este însă mult mai juridică, pentru următoarele motive :

1° Argumentul tras din dreptul roman nu mai are nici o putere în legislațiile moderne. În adevăr, dacă, la Romani, excepția la care dădea loc dolul sau violența era perpetuă, ear acțiunea vremelnică, aceasta era pentru că debitorul a cărui consimțământ fusese viciat, nu putea să exercite acțiunea în anulare cât timp nu exercitase încă

¹⁾ Eată cum se exprima acest text : „*L'eccezione di nullità o di rescissione può essere opposta da chi è convenuto per l'esecuzione del contratto, in tutti i casi nei quali avrebbe potuto egli stesso agire per nullità o rescissione. Quest' eccezione non è soggetta alla prescrizione stabilita nell'articolo 1300*”.

²⁾ Veđi în acest sens, Arntz, III. 291. Demolombe, XXIX, 137. Aubry et Rau, t. IV, § 339, p. 278 și t. VIII, § 771, p. 424 urm. T. Hue, VIII. 190. Planiol, II, 1347, text și nota 1. Vazeille, *Prescription*, II. 566. Larombière, IV, art. 1304, No. 34 urm. Troplong, *Prescription*, II. 827 urm. Massé-Vergé, V, § 855, p. 323. Toullier D., IV, partea I. 600 urm. Pand. fr., *Oblig.*, I. 6843. Merlin, *Répert. Prescription*, Sect. II, § 5. Leroux de Bretagne, *Nouv. fr. de la prescription*, II, 1109 urm. *Répert. Dalloz, Supplém., Oblig.*, 1319, 1320. C. Nacu, *Dreptul* din 1875, No. 29. În cât privește jurisprudența, veđi D. P. 47. 1. 15. Sirey, 47. 1. 289. D. P. 57. 2. 219. D. P. 59. 2. 201. Sirey, 59. 2. 407. D. P. 81. 1. 108. Sirey, 86. 2. 189. *Pasicrisie belge*, 78. 3. 20, etc. Cpr și Cas. fr. *Pand. Périod.* 94. 1. 130.

obligăția viciată; el nu putea de cât să se apere prin o excepție contra acțiunii isvorite din contract, care era în tot-deauna foarte lungă și adese ori perpetuă; cât pentru acțiunea în anulare, care era din contra foarte scurtă și se prescriea prin un an, el nu putea s'o exercite de cât când înstrăinase sau executase obligația sa. El neputând de cât în acest caz să iea ofensiva, ar fi fost nelogic și nedrept ca termenul excepției să curgă contra unei persoane care nu putea s'o opue, fiind că nu era urmărită.

Astăzi însă, debitorul, a cărui consimțământ a fost viciat, putând, după părerea tuturor, să ceară anularea obligației, chiar dacă n'a executat-o, și aceasta pentru a nu perde prin un timp prea îndelungat dovedile ce le ar avea despre vicierea consimțământului său, nu există nici o rațiune de a se prelungi pentru dânsul termenul excepțiunii. Nu este exact de a se dice, așa precum se susține în părerea contrară, că debitorul n'are interes de a cere anularea obligației pe care n'a executat-o; căci el este din contra interesat a nu lasa să subsiste o obligație a cărei viciuri de consimțământ vor fi mai târziu greu de dovedit.

2° Prescripția statornicită de art. 1900 fiind, după cum am vădut, întemeiată pe o presumpție de confirmare, debitorul care a lasat să treacă dece ani, fără a exercita acțiunea în anulare, a înțeles să confirme obligația și, prin urmare, el nu mai poate propune anularea ei nici pe cale de acțiune, nici pe cale de excepțiune.

3° Argumentul tras din art. 1900 este departe de a fi convingător.

În adevăr, acest text vorbind de acțiunea în anulare, are în vedere toate mijloacele prin care se opune anularea sau rescisiunea unei convențiunii, ca mijloc de stângere a obligațiilor (art. 1091), fie pe cale de acțiune, fie pe cale de excepțiune. Art. 1900 nefiind de cât o desvoltare a art. 1091 și considerând anularea sau rescisiunea ca un mod de stângere a obligațiilor, cuprinde deci ambele cazuri, adică acel în care ea este propusă atât pe cale de acțiune, cât și pe cale de excepțiune.

4° Sistemul care perpetue excepțiunea presintă în practică inconvenientul de a lasa un timp indefinit calea deschisă la alegațiunea unor fapte mai mult sau mai puțin ilegale sau neregulate, a căror verificare devine după un

timp îndelungat foarte anevoeoaşă ; căci dificultatea de fapt va fi acciaş, fie că acţiunea va fi propusă pe cale de acţiune, fie pe cale de excepţiune. Această dificultate de probă a şi fost una din cauzele care a făcut ca acţiunea în anulare să se prescrie prin un termen mai scurt decât acel ordinar.

„Este firesc lucru, a şis Ministrul italian Vacca, cu ocazia discuţiei art. 1300 din Codul italian, care a redus termenul prescrierii acţiunii în anulare de la dece ani la *cinci*, ca astăzi, când progresul vieţii sociale se traduce prin o cucerire asupra spaţiului şi asupra timpului, să nu să mai menţină termenele de altă dată, care nu mai au aceeaş raţiune de a fi¹⁾).

5° Ordonanţa lui Francisc I de la Villers-Cotterest, dată în 1539, limitase în termeni expresi la dece ani nu numai acţiunea dar şi excepţiunea de anulare, şi nici o împrejurare nu dovedeşte că Codul francez, pe care ne l'am însuşit la 1864, ar fi înţeles să abroge acest însemnat document, spre a reînvia teoria romană, care, după cum am vedut, nu se mai potriveşte cu dreptul modern.

6° În fine, dacă excepţia ar fi perpetua, aşa precum se susţine în sistemul opus, s'ar putea întâmpla în practica dibiica, şi s'a întâmplat chiar de mai multe ori, ca debitorul care are acţiunea în anulare şi ar fi lasat să treacă termenul în care ea trebue exercitată, să caute prin deosebite mijloace a lua rolul de părît spre a opune anularca peste termen, tribunalele neavând în cele mai multe casuri putinţa de a înlătura această fraudă.

Conclusiunea noastră este deci că atât acţiunea în anulare cât şi excepţia sunt vremelnice, ambele fiind supuse prescripţiei de dece ani, şi că legiuitorul modern a respins maxima romană : *Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum*. În acest sens se pronunţă o mare parte din doctrină şi din jurisprudenţă²⁾).

1) Cpr. T. Hue, *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 253.

2) Vedi Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, II, 650, p. 742 urm., din care am extras în mare parte argumentarea de mai sus, Thiry, III, 110, Laurent, XIX, 57, 59, Duranton, XII, 549, Acollas, II, p. 921, Bufnoir, *Propriété et contrat*, p. 739 urm., Taulier, *Théorie raisonnée du C. civ.*, IV, p. 457, 458. Dim. Tazlaoanu, *Revista de drept şi sociologie*, No. 6 din 15 martie 1900, p. 574. Baudry, II,

În contra acestui sistem, pe care îl credem singur juridic în legislația actuală, s'ar putea aduce și s'a adus chiar o obiecțiune privitoare la interdicți. Presupunând, în adevăr, că un interdicș a încheiat un contract, și că interdicția s'a ridicat înainte de executarea lui, este periculos de a face să curgă termenul excepției din ziua încetării interdicției; căci interdicșul neavând cele mai multe ori conștiința de ceea ce a făcut în timpul incapacității sale, prescripția va curge în contra lui, și dacă cealaltă parte contractantă va cere executarea contractului în urma expirării termenului de zece ani, prevădută de art. 1900, excepția fiind prescrisă ca și acțiunea, interdicșul sau moștenitorii lui vor fi siliți a suferi consecințele unui contract poate daunator.

L. fr. asupra
alienațiilor
din 1838.

Legea franceză din 1838 asupra alienațiilor neinterdicș, însă așezați într'o casă de sănătate, are o dispoziție (art. 39), pe care unii o aplică prin *a fortiori* și interdicșilor, și care e menită a înlătura acest inconvenient. Ea dispune, în adevăr, că actele emenate de la o persoană aședată într'un stabiliment de alienați pot fi atacate de dēnsa timp de zece ani, conform art. 1900 : acest termen curge însă, în privința autorului actului de la notificarea actului viciat ce i s'a făcut, sau de la cunoștința actului ce el ar fi dobândit-o prin alte mijloace, în urma părăsirei stabilimentului în care era internat : ear în privința moștenitorilor sei, de la notificarea actului ce li s'a făcut, sau de la cunoștința ce ei ar fi dobândit în urma morței autorului lor.

L. rom. asu-
pra alienațiilor
din 1894.

Asemenea dispoziție nu există în legea noastră asupra alienațiilor din 15 decemb. 1894, însă la obiecțiunea de mai sus se poate răspunde că : sau interdicșul a contractat într'un interval lucid, și atunci lesne va putea să-și aducă aminte de ceea ce a făcut, cerēnd anularea contractului în

1169. Demante. V, 265 bis VI și VII. Marcadé. IV, 879 urm. Mourlon, II, 1493. Vigie, II, 1566. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I. No. 601. p. 452. nota a. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 558 (ed. a 2-a). Em. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1874, No. 53. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6842. Curtea București. *Dreptul* din 1886, No. 57, consid. de la p. 448. coloana 2. Trib. Imper. german (*Reichsgericht* din Leipzig). Sirey, 86. 4. 17 și nota lui Beachet, profesor la Nancy. Veđi și tr. nostru în limba franceză, p. 406, text și nota 4.

termen de zece ani de la rădicarea interdicției; sau el a contractat în momentul pe când nu avea usul rațiunii sale, și în asemenea caz, contractul ne mai fiind anulabil, ci *inexistent* pentru lipsă de consimțământ, nu va putea fi validat prin nici o trecere de timp, și el va putea în totdeauna să opue nulitatea ¹⁾. Obiecțiunea nu este deci atât de serioasă pe cât s'ar părea la prima vedere. Singurul caz în care interdicșul sau moștenitorii lui vor fi siliți a executa contractul, este acela în care nu s'ar putea dovedi că, în momentul încheierii lui, el era cu descevrșire lipsit de minte. Acest caz excepțional și greu de presupus în practică nu este însă suficient pentru a reînviea o regulă învechită, care nu se mai potrivește cu cerințele dreptului modern.

4° *Punctul de plecare al prescripției statornicite de art. 1900.*

Prescripția de zece ani, statornicită de art. 1900, începe în genere a curge din ziua formării convențiunei, pentru ca din acest moment partea interesată poate să exercite acțiunea în anulare sau în revesisiune. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord, de și textul actual nu este formal în această privință, după cum era art. 46 din ordonanța de la 1510 ²⁾.

Astfel, de câte-ori va fi vorba de un viciu de formă, termenul de zece ani va curge din ziua încheierii actului, afară de cazul când ar fi vorba de un incapabil, în care caz se va aplica dispoziția specială a art. 1900 ³⁾.

În baza acestui principiu vom decide că, de câte ori persoanele morale, comunele sau altele, au o acțiune în anulare de exercitat, ele trebuie s'o exercite în cei zece ani în care actul a devenit definitiv, adică în zece ani de la data sa ⁴⁾. Persoanele morale fiind, în adevăr, niște ficțiuni

1) Cpr. Moulon, II, 1494, 1495, text și nota 2. Em. Protopescen-Pache, *Dreptul* din 1874, No. 53.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 193. Planiol, II, 1339. Marcadé, IV, 876. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1145. Taulier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 454. Demolombe, XXIX, 142, 163. Laurent, XIX, 34. Baudry, II, 1166. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6859, și toți autorii.

3) Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6861.

4) Cpr. Cas. fr. Sirey, 38, 1, 489 și Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2902, nota 1. D. P. 74, 1, 161. C. Lyon, D. P. 87, 1, 178. Pand.

care nu au nici vîrstă, nici stare civilă ¹⁾, nu pot fi asemănate minorilor.

Nulități ne-susceptibile de a fi acoperite imediat prin confirmare.

Regula după care prescripția începe a curge din ziua convențiunei suferă mai multe excepții.

Prima excepție este ralativă la nulitățile care nu sunt susceptibile de a fi imediat acoperite prin confirmare. Prescripția de zece ani nefiind, în adevăr, de cât o confirmare tacită, nu poate să curgă de cât din ziua în care confirmarea a devenit legalmente cu putință ²⁾.

Anularea contr. de căsătorie pentru lipsă de forme.

Ast-fel, anularea contractului de căsătorie pentru lipsuri de formă neputînd, între părți, fi propusă în timpul căsătoriei, acțiunea este în acest timp inprescriptibilă, și nu poate, după părerea generală, fi propusă de cât în urma desfacerei căsătoriei, de când va începe a curge și prescripția de zece ani ³⁾.

Convenții matrimoniale.—Imposibilitate de a se putea fi confirmate.

În ori-ce caz, o convenție matrimonială n'ar putea fi confirmată în mod expres. Nulă în privința formelor, ea atrebue să se refacă cu formele legale; căci ceea ce art. 1168 dice în privința donațiunelor, este aplicabil tuturor contractelor solemne în genere ⁴⁾.

Punctul de plecare a prescripției în caz de înstrăinarea imobilului dotal.

Am vedut *supră*, p. 79 urm., că de câte ori imobilul dotal a fost înstrăinat fie de barbat, fie de femeie, fie de amîndoi soții împreună, acțiunea în revocare a înstrăinării se prescrie prin zece ani (art. 1255 C. civ.). Chestiunea este însă de a se ști care este punctul de plecare a acestei prescripții. În Francia, chestiunea este controversată, unii susținînd că, în caz de separație de patrimonii, acțiunea în anulare curge de la această separare ⁵⁾, soluție care era admisă și

fr. *Oblig.*, I, 6815, 6862. T. Huc, VIII, 193. Laurent, XIX, 36. Baudry, II, 1166.

¹⁾ Cpr. Cas. rom., Secții-unite. *Dreptul* din 1895, No. 78 și Bulet. 1895, p. 1293. T. Huc, III, 232, 256 și VIII, 193.

²⁾ Laurent, XIX, 38. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6864.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, Laurent, *loco cit.* Pand. fr., *Oblig.*, I, 6865. Cas. fr. D. P. 60. 1. 246. Sirey, 69. 1. 297.

⁴⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6507. Guillaouard, *Contrat de mariage*, I, 198, 289 urm. T. Huc, IX, 44, 45. Laurent, XVIII, 591; XXI, 46; XXX, 437, 447.—*Contră*. Duranton, XIII, 272. Aubry et Rau, IV, § 337, p. 264, nota 13. Vezi și *supră*, p. 48, text și nota 2.

⁵⁾ Vezi Duranton, XV, 521. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3575 urm. Valette, *Mélanges de droit, de jurisprudence et de lé-*

la Romani¹⁾; ear alții admitînd că prescripția statornici-
tă de art. 1900 nu curge de cât de la desfăcerea căsăto-
riei²⁾. La noi controversa este curmată prin art. 1255,
după care femeea și moștenitorii sîi sunt în drept a exer-
cita acțiunea timp de *dece ani* de la desfăcerea căsătoriei,
sau de la separarea de patrimoniu³⁾.

Cât pentru barbat sau moștenitorii lui, ei nu pot
să facă a se revoca înstrăinarea de cât în timpul căsăto-
riei (art. 1255, § 2)⁴⁾.

A doua excepție la principiul că prescripția începe a
curge din ziua convenției, este relativă la acțiunea în ^{Persoane in-}
anulare sau în rescisiune pe care legea o conferă persoanelor ^{incapabile de a}
nelor ^{se obliga.} Prescripția, în asemenea ^{Punctul de}
caz, nu curge de cât din ziua în care incapacitatea a în- ^{plecare al}
cetăt, și art. 1900 face aplicarea acestui principiu în pri- ^{prescripției.}
vința femeilor măritate, minorilor și interdicșilor. În ase-
menea casuri, acțiunea putînd fi exercitată fie de femeea
autorisată de barbatul seu, fie de epitropul minorului sau
interdicșului, prescripția ar fi putut să curgă, conform prin-
cipiului general, din ziua convenției. Cu toate acestea,
legiuitorul, prin o dispoziție de favoare creată în folosul
incapabililor, hotărăște punctul ei de plecare din ziua înec-
tării incapacității lor, pentru că voește ca renunțarea în
care consistă confirmarea să emane personal de la dînșii,

gislation (Paris, 1880), I, p. 19—35. Répert. Sirey, *Dot*, 2574
urm. Pand. fr., *Mariage*, II, 10876.

1) L. 30, Cod., 5, 12, *De jure dotium*, făcea în adevăr să curgă
contra femeii toate prescripțiile relative la dota ei din mo-
mentul ce ea redobîndise exercițiul acțiunilor dotale.

2) Baudry, III, 414 urm. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat*
de mariage, III, 1807, 1872 (ed. a 2-a, 1900). T. Huc, IX,
489. Guillonard, *Contrat de mariage*, IV, 1913. Laurent,
XXIII, 515. Aubry et Rau, V, § 537, p. 568, text și nota
40. Marcadé, VI, art. 1361, No. 2. Pand. fr., *Mariage*, II,
10877, și autoritățile citate acolo.

3) Vezi *supra*, p. 80, nota 2. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1901,
No. 47.—S'a decis chiar că femeea este în drept a exercita ac-
țiunea în revocarea înstrăinării imobilului dotal în timpul că-
sătoriei, înainte chiar de pronunțarea separației de patrimoniu,
pentru că dacă legiuitorul îi dă termenul de *dece ani* de la
separarea de patrimoniu, aceasta nu exclude facultatea de a
putea exercita acțiunea în timpul căsătoriei, înainte chiar
de pronunțarea acestei separațiuni. C. București, *Dreptul* din
1884, No. 16.

4) Cpr. Troplong, *op. cit.*, IV, 3527 urm.

în cunoștință de cauză și în timpul capacității lor. Incapabili sunt deci, după cum spune Bigot-Préameneu în expunerea de motive, considerați ca fiind în imposibilitate de a-și manifesta voința cât timp ei nu au liberul exercițiu al drepturilor lor.

Actele făcu-
te de o femeie
măritată ne-
autorisată.

În cât privește mai întâi actele făcute de o femeie măritată neautorisată, art. 1900, § 2 voește ca prescripția să nu înceapă a curge de cât din ziua desfacerei căsătoriei, adică din ziua morții barbatului sau transcrierii hotărârii de divorț¹⁾, pentru că numai din ziua desfacerei căsătoriei, femeia nu se mai găsește sub autoritatea barbatului pe care a calcat-o în picioare. Prescripția va curge contra femeii de la desfacerea căsătoriei, chiar dacă, în urma desfacerei primei căsătorii, ea s'ar fi căsătorit de al doilea, pentru că, în art. 1900, este vorba de căsătoria care a creat pentru dânsa necesitatea autorizării maritale²⁾.

Separarea de bunuri nu modifică regula de mai sus, pentru ca, prin separare, femeia dobândește numai libera administrație a avutului său (art. 1265)³⁾.

Casul în care
acțiunea în
anulare se
exercită de
barbat.
Controversă.

Acțiunea în anulare aparține nu numai femeii, dar și barbatului (art. 207), și în asemenea caz, naște chestiunea de a se ști dacă termenul acțiunii în anulare, pentru lipsă de autorizare, curge, în privința lui, din ziua contractului sau din ziua desfacerei căsătoriei. Cu toată părerea contrară a unor jurisconsulți de valoare, credem că, în privința barbatului sau a moștenitorilor săi, prescripția nu va curge din ziua desfacerei căsătoriei, ci din ziua încheierii actului sau din ziua în care el a avut cunoștință despre dânsul, pentru că nimic nu împiedică pe barbat de a confirma actul în timpul căsătoriei⁴⁾.

¹⁾ Este, în adevăr, de principiu că, la caz de divorț, căsătoria nu se consideră ca desfăcută de cât din ziua transcrierii hotărârii de divorț în registrele stărei civile. Cpr. Cas. fr. D. P. 94. 1. 67. Trib. Bar-sur-Seine și Paris. *Pand. Périod.* 1900. 2. 126. Sirey, 99. 2. p. 84 și 285. *Curierul judiciar* din 1900, No. 40. *Pand. Périod.* 99. 2. 143 și *Curierul judiciar* din 1900, No. 63. Cpr. T. Huc, II, 393, 398 și VIII, 195. Baudry, I, 730, 742. Beudant, *op. cit.*, II, p. 59 și 81. Garraud, *Tr. th. et prat. du dr. pén. fr.*, V, p. 140, nota 22 (ed. a 2-a. 1901).

²⁾ Cpr. *Pand. fr., Oblig.*, I, 6878. Demolombe, XXIX, 151. Larombière, IV, art. 1304, No. 23. Duranton, XII, 541. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1156.

³⁾ Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1165. Cas. fr. D. P. 47. 1. 209.

⁴⁾ Cpr. Thiry, III, 108. Arntz, III, 287. Laurent, XIX, 43.

Remâne însă bine înțeles că tăcerea barbatului nu atrage de cât stângerea acțiunii sale, ear nu și acelei care aparține femeii, pentru ca este de principiu că nimeni nu poate fi lipsit de un drept fără consimțământul său ¹⁾.

Dacă însă o femeie măritată ar fi încheiat, cu autori-^{Acele făcute de o femeie măritată a dat din eroare, smuls prin dol sau violență.} Acțiunea sa în anulare pentru violență, eroare sau dol, prescripția decare de zece ani va curge în principiu contra ei în timpul căsătoriei din ziua încetării violenței sau descoperirii erorii ori dolului, afară de casul, bine înțeles, în care acțiunea ei ar fi de natură a se resfrînge în contra soțului ei, pentru că el ar fi fost, de exemplu, complice al violenței exercitate în contra ei (art. 1880 ²⁾).

De asemenea, de câte ori acțiunea în anulare exercitată de femeie nu se întemeiază pe lipsa de autorizare, ci pe împrejurarea că actul ce ea atacă a fost consimțit de dânsa în timpul minorității sale, termenul de zece ani va curge în principiu în contra ei din ziua majorității, ear nu din ziua desfacerei căsătoriei, pentru că, în asemenea caz, ea lucrase ca minoară, ear nu ca femeie măritată ³⁾.

În cât privește actele făcute de minori, art. 1900, de acord în această privință cu art. 1876, după care prescripția nu curge în contra lor și în contra interdicților, dispune că termenul prescripției curge din ziua majorității, și aceasta chiar în privința minorilor emancipați, întru cât legea nu face nici o deosebire și întru cât emanciparea nu le rădică în principiu incapacitatea lor ⁴⁾.

Marcadé, IV, 876. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6876. Solon, *Nullités*, II, 489. Mourlon, II, 1491. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1157. Massé-Vergé, III, § 584, p. 479, nota 10, *in fine*. T. Huc, VIII, 195. Delsol, *op. cit.*, II, p. 556. C. Bordeaux, D. P. 73. 2. 32. Sirey, 72. 2. 151.—*Contrà*. Demante, V, 265 bis II. Demolombe, XXIX, 150. Larombière, IV, art. 1304, No. 23. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 279. Bandry, II, 1165. Valette sur Prondhon, *État des personnes*, I, p. 467, nota b. Planiol, II, 1340, *in fine*. Toullier D., IV, partea I, 613, text și nota 6. C. Montpellier, Sirey, 32. 2. 77.

¹⁾ Cpr. Mourlon, II, 1491. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6877.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXIX, 152. Pand. fr., I, 6879, și autoritățile citate acolo.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6880.

⁴⁾ Demolombe, XXIX, 153. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6881.

Actele făcute
de epitropul
minorului.

Nu se distinge de asemenea între actele făcute de minor și cele făcute de epitropul său fără îndeplinirea formelor legale. Aceasta nu este de cât consecința teoriei mai sus admisă, după care am văzut că minorul are acțiunea în anulare nu numai în privința actelor făcute de dânsul, dar și în privința acelor făcute de epitropul său fără îndeplinirea legiuitelor formalități ¹⁾. Și într'un caz și în altul, termenul de zece ani va curge de la majoritate, ear nu din ziua în care minorul, devenit major, ar pretinde că a luat cunoștință de actul ce atacă.

Casul în care
minorul a
fost victima
unui dol sau
unei fraude.

Dacă însă minorul a fost victima unui dol sau unei fraude, pe care el n'a descoperit-o de cât în urma majorității, termenul de zece ani nu va curge din ziua majorității, ci din ziua descoperirii dolului sau fraudei, pentru că acțiunea sa nu se mai întemeiază, în cazul de față, pe minoritate, ci pe dol sau fraudă, și în privința acestor din urmă, art. 1900 face să curgă termenul de la descoperirea lor ²⁾.

Casul în care
act. în anula-
re ar aparți-
nea mai mul-
tor minori.

În caz când acțiunea în anulare sau în rescisiune ar aparține la mai mulți minori, a căror bunuri ar fi fost înstrăinate fără îndeplinirea formelor legale, termenul de zece ani va curge pentru fie-care din ei de la majoritatea lor, așa că prescripția ar putea să existe în privința unora și să nu aibă ființă în privința altora ³⁾.

Actele făcute
de interdiși.

Cele făcute în privința minorilor se aplică și actelor făcute de interdiși, cu această deosebire însă că termenul curge, în asemenea caz, din ziua rădicării interdicției, când interdișul și-a dobândit capacitatea sa.

Dacă interdișul a murit în timpul incapacității sale, termenul de zece ani va curge, în privința moștenitorilor sei, din ziua morții sale, de când incapacitatea sa a încetat, soluție care se va aplica și minorilor săvârșiți din viață înaintea majorității.

¹⁾ Pand fr., I, 6882 urm. T. Huc, VIII, 196. Demolombe, XXIX, 154, 155. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1160. Laurent, XIX, 44. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 279, t. și nota 32. Larombière, IV, art. 1304, No. 26. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2954, nota 1.

²⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6885. T. Huc, VIII, 201. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 2954, nota 1.

³⁾ Cpr. Troplong. *Prescription*, II, 739. Vazeille, *Idem*, 557. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6887.

De și legea nu vorbește de persoanele puse sub unAcele făcute
consiliu judiciar, se admite însă că, și în privința acestor ^{de acel pus}
persoane, termenul de dece ani nu va curge de cât din ^{sub un consi-}
diua încetării incapacității sau morții lor, pentru că este ^{liu judiciar.}
cu neputință ca incapabilul să poată confirma prin tăce- ^{Controversă.}
rea sa actul anulabil sevrșit în timpul incapacității sale ¹⁾.

Ce trebuie să decidem în privința alienaților neinter-Acele făcute
diși sau internați într'un stabiliment de sănătate, conform ^{de alienații}
legii din 15 dechemb. 1894, sau neinternați în asemenea ^{neinterdiși.}
stabilimente? Actele făcute de dēnsii în timpul smintirei ^{L. asupra a-}
fiind inexistente pentru lipsă de consimțământ, nu pot, după ^{supra aliena-}
cât am vedut, fi confirmate și, prin urmare, nu poate fi vorba ^{țiilor din 1894.}
de aplicarea art. 1900, care nu este de cât o confirmare ta-
cită. Singura prescripție admisibilă în specie este deci acea
a dreptului comun, adeca de treideci de ani (art. 1890),
ear termenul acestei prescripții ordinare va curge de la
încheierea actului, fiind că nici un text de lege nu suspendă
prescripția în favoarea smintiților ²⁾.

S'ar părea că această soluție este în contradicere
cu acea de mai sus, după care am vedut că, în privința
persoanelor puse sub un consiliu judiciar, termenul pres-

1) Cpr. Planiol. II. 1340. Pand. fr. I. 6897. Laurent. XIX. 49. Demolombe. XXIX. 157. T. Hue. VIII. 200. Thiry. III. 108. Valette. *Explic. sommaire du C. Napoléon*, p. 388. Larombière. IV. art. 1304. No. 25. Aubry et Rau. IV. § 339. p. 279. text și nota 33. Cas. fr. D. P. 91. I. 454. Sirey. 91. I. 149.—*Contră*, Leroux de Bretagne. *op. cit.*, II. 1163. Baudry. II. 1166. Cas. fr. Sirey. 60. I. 593 și nota lui Massé. D. P. 60. I. 339. C. Angers. Sirey. 60. 2. 29. După aceste auto-rități, termenul ar curge din diua încheierii actului.—După art. 81 din noua proced. civilă, minist. public este obligat a lua concluzii și în casurile în care sunt interesați acei puși sub consiliul judiciar.

2) Cpr. Laurent. XIX. 48. Pand. fr. *Oblig.*, I. 6892 urm. De- ^{L. fr. asupra}
molombe. VIII. 660. 661 și XXIX. 161.—În Franția, ches- ^{alienaților}
tiunea este controversată în privința alienaților neinternați ^{din 1894.}
într'un stabiliment de sanătate; cât pentru acei internați în ^{Art. 39.}
asemene stabilimente, art. 39 din legea asupra alienaților de
la 30 iunie 1838 dispune ca actele lor pot fi atacate timp
de dece ani, conform art. 1900, acest termen curgând în
privința autorului actului de la notificarea actului viciat sau
de la cunoștința ce el ar fi dobândit prin alte mijloace, în
urma parasirii stabilimentului în care era internat, dispo-
ziție care n'a fost reprodusă în legea noastră de la 1894.

cripției este acel al art. 1900 și curge de la încetarea incapacității. Contradicția nu este însă de cât aparentă, pentru că, pe când alienatul sau smintitul este incapabil de fapt, actele făcute de dânsul într'un interval lucid fiind valide, acei slabi de minte (art. 445) și răsipitorii (art. 458 urm.) sunt, în privința actelor oprite, puși pe aceeași treaptă cu interdiși ¹⁾.

Viciul de consimțământ a uneia din părțile contractante. In fine, a treia și ultima excepție la principiul că prescripția de zece ani începe a curge din ziua convenției, este relativă la nulitățile care rezultă din viciul de consimțământ a uneia din părțile contractante. Legea aplicând, în adevăr, viciilor de consimțământ principiul formulat pentru incapacitate, dispune că prescripția nu începe a curge cât timp viciul n'a încetat. „Prescripția de zece ani, dice art. 1900, § 2 nu începe a curge, în caz de violență, de cât din ziua când violența a încetat; în caz de eroare ²⁾, sau dol ³⁾, din ziua când eroarea sau dolul s'a descoperit“.

Prescripția statornicită de art. 1900 nefiind, după cum am spus-o de nenumarate ori, de cât o confirmare tacită, confirmarea nu se poate pricepe cât timp consimțământul este viciat prin violență, eroare sau dol ⁴⁾.

Art. 1169. De câte ori o convenție este atacată pentru dol, eroare sau violență, reclamantul în anulare sau în rescisiune trebuie să dovedească cauza care a prelungit termenul în care acțiunea poate fi introdusă, adică că violența n'a încetat sau că el n'a descoperit eroarea sau dolul de cât foarte târziu. Pârîtul nu are de cât un singur lucru de dovedit, și anume, că a trecut zece ani de la încheierea convenției. Dacă la această excepție reclamantul opune altă excepție, și anume aceea că el a fost în imposibilitate de ași exercita acțiunea, nu mai începe nici o îndoială că el trebuie săși dovedească alegațiunea sa conform regulii: *Reus in excipiendo fit actor* (art. 1169) ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Laurent, XIX, 49, *in fine*.

²⁾ Dispoziția art. 1900 se aplică atât la eroarea de drept cât și la aceea de fapt. Cpr. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1152.

³⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 35.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6899 urm.

⁵⁾ Cpr. Planiol, II, 1340. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6904. Laurent, XIX, 55. Demolombe, XXIX, 146. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 281, nota 38. Larombière, IV, art. 1304, No. 30. Bufnoir, *Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 735. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1151. T. Hue, VIII, 202. Fuzier-Herman, III,

Dovada va putea fi făcută în specie prin ori ce mijloace, fiind vorba de un fapt material despre care el n'a putut să-și procure o dovadă scrisă ¹⁾.

În privința încetării violenței, dovada va fi foarte lesne de făcut. Partea violentată va putea cu ușurință dovedi momentul când a dobândit libertatea sa firească. Dovădirea erorii de fapt sau de drept va fi de asemenea cele mai multe ori un fapt lesne de probat. În cât privește însă dolul sau vicleșugul, chestiunea este mult mai grea, pentru că el se compune din o serie de manopere a căror existență nu se manifestă de o dată, ci în mod succesiv. Doctrina este, în această privință, unanimă pentru a decide că prescripția de dece ani va începe a curge nu de la descoperirea tuturor indiciilor care'l compun, ci din ziua în care partea amăgită are bănueli grave și serioase despre existența dolului, deși ea nu are încă o dovadă completă despre existența lui ²⁾.

Regula statorniceită de art. 1900, care fixează punctul de plecare al prescripției decenale la ziua încetării violenței sau descoperirii erorii ori dolului, a dat loc la o dificultate serioasă în privința combinării prescripției decenale cu aceea ordinară de trei-deci de ani (art. 1890). În adevăr, chestiunea este de a se ști dacă dispoziția specială a art. 1900 se opune sau nu la aplicarea regulei generale statorniceite de art. 1890. Eată, de exemplu, o convenție făcută de o femeie măritată neautorisată, în primele momente ale căsătoriei, sau de un interdis, în primele momente ale incapacității sale: presupunând că căsătoria sau interdicția a ținut mai bine de trei-deci de ani, așa că prescripția de dece ani n'a început încă a curge: în lipsa prescripției decenale, acțiunea în anulare a femeii sau interdisului ti-va ea prescrisă prin prescripția ordinară de trei-deci de ani? Afirmativa se întemeiează pe generalitatea

Dovada încetării violenței, descoperirii erorii sau dolului.

Combinarea prescripției decenale cu aceea ordinară. Controversă.

art. 1304, No. 135. Bonnier, *op. cit.*, 37 bis. Marcadé, IV, 876. Cas. fr. D. P. 83, 1. 110. D. P. 85, 1. 101. *Contrà*, Charbon, *Du dol et de la fraude* (Paris, 1828), 1. 53.

¹⁾ M. Planiol, *op. cit.*, II, 1340. Aubry et Rau, IV, p. 339, p. 281, nota 38. T. Hue, VIII, 202. Pand. fr., 1. 6905, și toți autorii.

²⁾ Cpr. Demolombe, XXIX, 147. Pand. fr., *Oblig.*, 1. 6905, 6906. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 281, nota 38. Cas. fr. D. P. 49, 1. 229. Sirey, 49, 1. 347.

termenilor art. 1890, după care *toate* acțiunile, atât reale cât și personale, se prescriu prin trei-deci de ani; așa că acest text ar fi violat dacă s'ar putea cere anularea unei convențiuni patruzeci sau cincideci de ani, de ex., după formarea ei ¹⁾. La aceasta se răspunde însă că art. 1900 statornicește pentru o categorie determinată de acte un sistem special de prescripție, și că cauzele care întârzie cursul prescripției de dece ani se consideră ca cauze de suspensiune, aplicabile în același timp la prescripția ordinară ²⁾. Prin urmare, acțiunea în anulare sau în rescisiune nu este admisibilă, ori-care ar fi data actului, dacă n'au trecut încă dece ani de la rădicarea obstacolului care se opunea la exercițiul ei.

Casurile în care prescripția curge din ziua formării convenției. Aceste sunt excepțiile la principiul mai sus expus, după care prescripția statornicită de art. 1900 începe a curge din ziua formării convenției. În cele-lalte casuri, regula generală își primește aplicare, adică prescripția începe din ziua convenției (vezi *supra*, p. 89), și aceasta nu numai în privința obligațiilor pure și simple, dar și în privința acelor cu termen sau condiționale, pentru că nici condiția, nici termenul nu exclud presumpția unei ratificări tacite.

Oblig. cu termen sau condiționale. Controversă. Așa dar, termenul nu împiedică prescripția de a curge înaintea expirării lui, din ziua actului ³⁾, după cum nici condiția, cât timp este în suspensie, nu împiedică prescripția acțiunei în anulare de a curge tot din ziua actului ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Aubry et Rau, IV, § 339, *in fine*, p. 282, text și nota 42. Laurent, XIX, 53. T. Huc, VIII, 203. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1154. Duvergier, Consultatie publicată în Sirey, 54. 2. 49. C. Paris. D. P. 55. 2. 155. Sirey, 54. 2. 49.

²⁾ Planiol, II, 1348. Baudry, II, 1167. Demolombe, XXIX, 165. Larombière, IV, art. 1304, No. 29. Pand. fr., I, 6907. Valette, Duranton et Demante, Consultatie publicată în Sirey, 54. 2. 49 și în *Mélanges de Valette*, II, p. 3 urm. Bufnoir, *op. cit.*, p. 741, 742. Marcadé, nota în *Journal du palais*, 54, 2, p. 13 urm. Seligman, *Revue critique*, t. V, p. 447.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXIX, 163. Duranton, XII, 533. Larombière, IV, art. 1304, No. 19. Toullier D. IV, partea I, 603, 604. Pand. fr., I, 6914. Taulier, *Théorie raisonnée du C. civ.*, IV, p. 454.

⁴⁾ Demolombe, *loco cit.*, Pand. fr., *Oblig.*, I, 6915. Duranton, XII, 534. Taulier, *op. cit.*, IV, p. 455. Duvergier asupra lui Toullier, IV, partea I, 609, nota a.—*Contră*. Toullier, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1304, No. 31, *in fine*, după care prescripția n'ar începe a curge de cât în urma îndeplinirii condiției.

Ne mai rămâne acum, pentru a termina această ma-Casul în care
 terie, să determinăm momentul de când prescripția începe ^{act. în anula-}
 a curge când acțiunea în anulare sau în rescisiune este ^{re se exercită}
 exercitată de moștenitorii aceleia căruia ea aparține. Pen- ^{de moșteni-}
 tru a rezolvi această chestiune trebuie să distingem: sau ^{torii aceleia}
 prescripția începuse a curge în contra autorului și, în a- ^{căruia ea a-}
 semenea caz, ea va continua a curge și în contra moște- ^{partine.}
 nitorilor ¹⁾; sau prescripția nu începuse încă a curge con-
 tra autorului și, în asemenea caz, o subdistincțiune se
 impune earăș, după natura cauzelor de anulare sau rescisiu-
 ne. În adevăr, în cât privește nulitățile întemeiate pe eroa-
 re sau dol, prescripția va curge, în privința moștenitorilor,
 ca și în privința autorului lor, din ziua descoperirii viciului:
 ear în cât privește violența, termenul va curge din ziua
 morții autorului lor, presupunând că violența a subsistat
 până atunci ²⁾.

În fine, dacă este vorba de o acțiune în anulare în-
 temeiată pe lipsa de capacitate, termenul prescripției va
 curge, în contra moștenitorilor majori și capabili ³⁾, din
 ziua încetării incapacității. ~~adecă din ziua morții~~ autoru-
 lui lor. Ei vor trebui deci să exercite acțiunea în termen
 de dece ani de la deschiderea moștenirii, chiar dacă ei n'ar
 fi avut cunoștința de actul încheiat de autorul lor inca-
 pabil, pentru că necunoștința în care ei s'ar găsi nu este
 de cât o imposibilitate de fapt, și o astfel de imposibili-
 tate nu poate să oprească cursul prescripției ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6916.

²⁾ Laurent, XIX, 54. Pand. fr., *Oblig.*, I, 6917.

³⁾ Deci, termenul de dece ani ar fi suspendat în favoarea moș-
 tenitorului incapabil, care ar fi succedat persoanei contra
 căreia prescripția ar fi început a curge (argum. din art. 1876).
 soluție care era admisă atât la Romani (L. 19, Dig., *De*
minoribus, 4, 4), cât și în vechiul drept francez (Pothier,
Vente, III, 347 și *Pr. civ.*, X, 746). Vezi în acest sens. Le-
 roux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1171. Laurent, XIX, 4. De-
 mante, V, 265 bis III și IV. Demolombe, VIII, 153. C. A-
 gen, D. 51, 2, 53. *Contrà*, Toullier D., IV, partea I, 615.
 Duranton, XII, 548 și XXI, 292.

⁴⁾ Pand. fr., *Oblig.*, I, 6919. Demolombe, XXIX, 162. Leroux
 de Bretagne, *op. cit.*, II, 1162, 1172.

CAPITOLUL IX

Despre dovedirea obligațiunelor și a plăței ¹⁾.*Principii generale.*

Teoria probelor, despre care avem să ne ocupăm în capitolul de față ²⁾, aparține atât dreptului civil, cât și procedurii ³⁾.

În adevăr, dreptul civil determină obiectul probei, cine trebuie să o facă (art. 1169), mijloacele de probațiune admise sau excluse, precum și puterea fie căruia mijloc de dovadă; ear procedura civilă se ocupă despre modul de administrare a probelor și despre formele ce trebuiesc urmate spre a le produce în justiție.

În privința obligațiilor comerciale, probele sunt terminate de Codul de comerț (art. 46 urm.); ear în materie penală, probele fac parte din Codul de procedură

Observ. asupra rubricii capit. de față.

¹⁾ Cuvântul *plată* (*solutio*) nu este luat aci în sensul său special și obicinuit, ci într'un sens generic, și înseamnă orice desființare a legăturii juridice. În cap. de față (care completează materia obligațiilor), legiuitorul ocupându-se despre modurile prin care se poate stabili fie existența, fie stângerea unei obligații, rubrica, pentru a fi completă, ar fi trebuit să fie intitulată, ca în Codul italian: *Despre dovedirea obligațiilor, sau mai bine dis. a drepturilor reale și personale, și stângerea lor*. Cpr. Marcadé, V, art. 1315, No. 1. Mourlon, II, 1513. Thiry, III, 112. Baudry, II, 1174. Vigie, II, 1572. Laurent, XIX, 81. Demolombe, XXIX, 181, și toți autorii. Redactorii Codului francez urmând și de astă dată orbește pe Pothier, călăusul lor obicinuit, au reprodus fără nici o schimbare până și rubrica părții a IV din tratatul acestui autor (II, p. 398, ed. Bugnet din 1861).

Bibliografie. ²⁾ Se poate consulta cu folos asupra probelor: Bonnier, *Tr. des preuves*, etc. (ed. Larnaude din 1888); Bentham, *Preuves judiciaires* (1830); Gabriel, *Essai sur la nature de la preuve* (ed. din 1845, revădută de Solon); Garsonnet, *Tr. de procéd. civ.*, II, p. 295 urm. § 268 urm. (ed. 1); p. 475 urm., § 690 urm. (ed. a 2-a, 1898). Francisco Ricci, *Delle prove* (Torino, 1891). G. Tocilescu, *Curs de proced. civilă*, t. II (1893), p. 400 urm. D. Kebapci, *Tr. de proced. civilă*, t. IV (1898), p. 192 urm., etc. În cât privește probele în dreptul roman, vezi Goudsmit, *Cours de pandectes*, I, § 104, 105, p. 306 urm.

Dreptul străin. ³⁾ Unele legislațiuni străine se ocupă despre probe numai în proced. civilă. Astfel este, de exemplu, legislația germană (vezi Cod. de proced. civilă din 1877); acea austriacă, etc.

penală. Codul penal mărgininduse numai a clasifica faptele care urmează a fi pedepsite.

Cuvântul *probă* sau *dovadă* are, în drept, mai multe înțelesuri. *Proba* înseamnă mai întâi certitudinea dobândită a faptelor despre care este vorba. În acest sens se dice că proba este făcută. Prin *probă* se mai înțelege încă operația care dă sau tinde a da judecătorului această certitudine. „Proba, dice art. 2404 din Codul portughez de la 1867, este demonstrația adevărului faptelor alega-te în justiție”. În acest sens se dice că proba este în sarcina reclamantului (art. 1169). În fine, prin *probă* se înțeleg diferitele mijloace admise sau permise de lege pentru a demonstra adevărul faptelor alega-te și a convinge pe judecător de existența lor. În acest sens se dice căutare probă este permisă, căutare este oprită ¹⁾. Proba este deci, după expresia lui Domat, *tot ceea ce convinge spiritul despre un adevăr*. „Probele, dice Bonnier ²⁾, sunt diferitele mijloace prin care inteligența ajunge la descoperirea adevărului” ³⁾.

Diferitele
sensuri a
cuvântului
probă.

Dovada se confundă cu existența însuș a dreptului, de câte ori faptul juridic trebuie să fie constatat prin un act prescri-s *ad solennitatem*, precum este în contractele solemne, de exemplu, în materie de donațiuni, de ipoteci, de convențiuni matrimoniale, etc.

Dovedirea
actelor so-
lemne.

A *proba* sau a *dovedi* înseamnă a stabili adevărul unui fapt contestat de care atâr-nă dreptul; este actul păr-ților care supun judecătorilor elementele de convingere proprii a justifica faptele alega-te de dênsele, sau actul ju-decătorului care prescrie însuș mijloacele proprii spre a determina convingerea lui ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. civil pour l'Empire du Japon*, V. No. 1, p. 2, 3.

²⁾ *Tr. des preuces, Introduction*, I. în fine (ed. Larnau-de, 1888).

³⁾ Prin *aderăr* trebuie să înțelegem aci o certitudine rela-tivă, care s'ar putea numi *aderăr legal* (*certitas juridica*), pentru că adevărul absolut, care exclude posibilitatea contrariului, nu se va putea dovedi mai nici o dată. Din împrejurarea că dovada nu poate să producă de cât o certitudine rela-tivă rezultă neaparat că proba contrara trebuie să fie permisă de câte ori ea nu este formal oprită. Veđi Goudsmit, *Cours de pandectes*, I. § 104, p. 306, nota 2, care citează în acest sens pe Puchta (*Vorlesungen über das heutige römische Recht*, § 97) și pe Unger, *System des österreichischen allgem. priv. Rechts* (ed. a 2-a, Leipzig, 1863), I. § 129.

Adevăr
legal.

⁴⁾ Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II. § 268, p. 296, 297 (ed. 1-a), G. To-

Dreptul nu poate face obiectul unei probe propriu zise. Numai *faptele* materiale sau juridice pot face obiectul unei probe sau unei dovediri, examinarea sau aplicarea *dreptului* fiind de domeniul judecătorului¹⁾. Dreptul nu poate face obiectul unor probe propriu zise, pentru că el nu se probează, ci se interpretează sau se demonstrează.

Aceasta nu împiedică însă pe părți sau pe reprezentanții lor de a semnală judecătorului legile care cărmuesc materia, mai cu samă dacă este vorba de o chestie controversată, de un obicei care nu este de notorietate publică, în cazurile, bine înțeles, în care usul constituie o lege²⁾, sau în fine, dacă este vorba de o lege pe care el poate să n'o cunoască, după cum ar fi, de exemplu, o lege străină.

Dovedirea legii străine. De câte ori va fi vorba de o lege străină care ar urma să se aplice de judecătorii români, părțile nu numai că vor putea, dar vor trebui chiar să stabilească prin orice mijloace, fie textul, fie sensul legii străine³⁾, pentru că eroarea ce ar comite judecătorii fondului asupra interpretă-

cilescu, *Curs de proced. civ.*, II, No. 173, p. 403.—Dovada propriu zisă se aplică numai la faptele materiale (de ex. delictelor) sau la faptele juridice (de ex. contractele). Demonstrația dreptului se face prin producerea textelor de lege, prin argumentarea și interpretarea doctrinală, care nu trebuie să fie confundată cu aceea autentică sau legislativă, fiind că această din urmă aparține numai puterii legiuitoare (art. 34 Constit. și 74 L. C. cas. din 1861). V. și art. 365 Regul. org. al Moldovei). Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, p. 297, nota 4 (p. 477, n. 1 din ed. a 2-a) și t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 22, 23.

Tratate internaționale. Interpretarea lor. Cât pentru tratatele internaționale, ele se interpretează, ca acte politice și de suveranitate, numai de puterea executivă. Cas. Roma. *J. Clunet*. 1883, p. 76 urm. Cas. fr. D. P. 78. 1. 137. Sirey, 77. 1. 485. Vezi și *J. Clunet*, 1886, p. 747, nota 1. C. N. Busdugan, *Rev. de dr. și sociologie*, an. III (1901), No. 8, p. 140 urm. Despagnet, *Dr. internat. public*, 459, p. 483.

¹⁾ „*Et quidem in primis illud observare debet iudex, ne aliter iudicet quam quod legibus aut constitutionibus, aut moribus proditum est*“. Instit., IV, 17, *De officio iudici, Pr., in fine*. Vezi și L. unică Cod., *Ut que desunt advocatis partium, iudex suppleat*.

²⁾ 2, 11. Cpr. art. 530, 532, 548, 600, 607, 610, 970, 980, 1359, 1436, 1443, 1447, 1450, 1531, C. civ., etc.

Art. 1 C. com. In cât privește abrogarea usurilor comerciale prin art. 1 din Cod. com., vezi t. V, p. 292, nota 1 și adnotația noastră din *C. judiciar*, No. 81, anul 1900, p. 646, nota 6.

Art. 2406 C. portughez. ³⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1892, No. 76. „Acel care invoacă o lege străină, dice art. 2406 din Codul portughez de la 1867, este obligat a dovedi existența ei, de câte ori este contestată“. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1883, p. 993. Bulet. 1891, p. 1362. C. București. *Dreptul* No. 27 din 1890.

rei unei legi străine fiind o chestie de fapt, n'ar da loc la casarea decisiunii lor, vina nefiind în asemenea caz a judecătorului, ci a părților interesate, care n'au făcut dovada cuvenită ¹⁾.

Cel mai bun mijloc pentru dovedirea legii străine, ar fi aducerea unui certificat din partea agentului sau consulului țării respective, tradus și visat de Ministerul afacerilor străine ²⁾, pentru că judecătorii nu sunt datori a cunoaște limba în care e scrisă legea străină.

Câte o dată, instanțele judecătorești au dedus existența și sensul legii străine din certificatele produse de părți, din o consultație emanată de la unul sau mai mulți jurisconsulți ³⁾, ceea ce este formal admis în Germania prin ordonanța ministerială din 1819 ⁴⁾; din notorietatea și părerea unanimă a autorilor ⁵⁾; din decisiunile străine publicate în revistele juridice ⁶⁾, etc.

Curtea din Chambéry, în fața contradicțiilor care rezultau din consultațiile produse de o parte și de alta, a

- ¹⁾ Interpretarea greșită dată de o instanță de fond unei legi străine numai atunci ar putea da loc la casare, când acea interpretare ar fi cauza unei contravențiuni la legea română: căci numai atunci s'ar putea dice că legea română a fost violată. Cpr. Cas. rom. (afacerea Zappa). *Dreptul* din 1898, No. 32 și Bulet. 1898, p. 392. Cas. fr. *Dreptul* din 1899, No. 57. *Paud. Périod.* 1898. 5. p. 8 și 16. *J. Clunet.* anul 1898. p. 127. *C. judiciar* din 1900, No. 84. Sirey, 900. 1. 283. Vedi Crépon, *Pourvois en cassation*, II, 1929 urm. Scheyven, *Pourvois en cassation*, 119. Boitard, Colmet Daage et Glasson, *Pr. civ.*, II, 767, *in fine* (ed. a 15-a din 1890). Aubry et Rau, I. § 39 bis, p. 190, nota 6 (ed. a 5-a). Despagnet, *Dr. international privé*, No. 19 (ed. a 3-a). T. Huc, I, 176 și VII, 88. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Loi étrangère*, 8 urm. Vedi și autoritățile citate în adnotația noastră din *Dreptul* de la 1899, No. 57 și din *Curierul judiciar*, No. 81 (30 novembre 1900), p. 646, nota 8 și No. 84, p. 674, nota 6. Cpr. asupra acestei chestiuni, t. I, partea I a lucr. noastre, p. 80, 81 și t. V, p. 157, n. 2.
- ²⁾ Vincent et Pénaud, *op. și loco supra cit.*, 48. Cas. fr. Sirey, 83. 1. 65.
- ³⁾ Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.* No. 46, 47.
- ⁴⁾ Laurent, *Dr. international*, II, 270.
- ⁵⁾ C. Aix. Sirey, 45. 2. 116. colona 2.
- ⁶⁾ Trib. Anvers, sentință citată de Vincent et Pénaud, *op. și v^o cit.*, No. 50. Despagnet, *op. cit.*, No. 19. Vedi și *J. Clunet.* anul 1889, p. 876.

ordonat uneia din părți să producă, asupra chestiunii în litigiu, părerea motivată a trei jurisconsulți din țara respectivă ¹⁾.

Aprecierea
tribunalelor.

În ori ce caz și ori care ar fi documentele produse de părți, tribunalele le apreciază în mod suveran, după împrejurările fie-cărei cauze, și această apreciere intrând în domeniul exclusiv al faptelor, scapă de ori ce control superior ²⁾.

Condițiile ce-
rute p. ea
proba fapte-
lor să fie ad-
misă de ju-
decători.

Am dis că, în principiu, numai faptele pot face obiec-tul unei probe în justiție. Pentru ca proba lor să poată fi admisă de judecători, se cer însă mai multe condițiuni: Ele trebuie să fie contestabile și contestate de partea pro-tivnică; proba lor să nu fie interzisă de lege ³⁾ și, în fine,

Presumpție
legală ab-
solută.

Cercetarea
paternității.
Controversă.

¹⁾ *J. Clunet*, anul 1885, p. 665. Vincent et Pénaud *op. și vº cit.*, No. 55.

²⁾ Vezi adnotația noastră din *Dreptul* de la 1899, No. 57, p. 466—468.—Violarea legii străine nu poate fi propusă pen-tru prima oară în casație. *Cas. fr. D. P.* 78. 1. 369. Sirey, 89. 1. 412.

³⁾ Așa, de exemplu, nu se poate prin proba contrara combate o presumpție legală absolută, *juris et de jure* (art. 1202). Nu se poate de asemenea dovedi paternitatea naturală de cât în cazul excepțional admis de lege, pentru că ea este în prin-cipiu oprită (art. 307 C. civ.). Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 304, § 272 (ed. 1-a): p. 485, § 697 din ed. a 2-a.

Asemene probă nu s-ar putea face, în țara noastră, nici de un străin, de ex., un Austriac, a cărui statut personal permite cercetarea paternității, pentru că, cu drept sau fără drept, leginitorul nostru oprește, ca și acel francez, cerce-tarea paternității din considerațiuni de ordine publică. Vezi în acest sens, A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (Paris, 1901), IV, p. 57, text și nota 2. Despagnet, *Dr. internat.*, 274 (ed. a 3-a, 1899). Aubry et Rau, I, § 31, p. 150, nota 33 (ed. a 5-a). Bonnier, 936. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 141, 142, p. 202, 203 (ed. ital. din 1874). În ediția a 2-a însă (trad. Antoine, II, 733, p. 273), acest au-tor susține părerea contrară. (V. Weiss, *op. și loco cit.*, p. 57, nota 2). Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. internatio-nal*, vº *Patern. et filiation*, 44. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 374, p. 279 (ed. germ.); p. 275, 276 din traduc. Guenoux. L. Durand, *Dr. internat. privé*, p. 345. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de C. Napoléon*, I, 27, p. 27, 28. Rolin, *Dr. internat. privé*, II, 618. Surville et Arthuys, *Cours élément. de dr. internat. privé* (ed. a 3, 1899), 310. *Cas. fr. și C. Paris*. Sirey, 68. 1. 365. D. P. 67. 2. 41. *Cas. rom. și C. București*. *Dreptul* din 1893, No. 11

să fie concludente și să poată fi credute : căci dacă ele n'ar conduce la nici un rezultat, în zadar s'ar admite dovedirea lor : *Frustrâ probantur, quæ probata non relevant* ¹⁾).

Astfel, un pretins legatar n'ar putea să ceară a dovedi legat verbal. existența unui legat verbal, pentru că testamentele nuncupative, admise altă dată prin Codul Calimach (art. 738, 745 urm.), nu mai sunt admise astăzi ²⁾).

Faptele *incontestabile* sunt acele recunoscute de toți, așa că acel care le contradice este presupus a o face nu-mai din spirit de șicană sau vexațiune : ear faptele *necontestate* sunt acele recunoscute de părți sau de una din ele și care, prin urmare, nu mai au nevoie de a fi probate ³⁾).

Nu trebuie să confundăm faptele materiale cu actele sau faptele juridice (de ex. contractele) : căci, pe când cele d'întâi pot fi stabilite prin ori ce soiū de probe, cele de al doile nu pot din contra fi stabilite în genere de cât prin un act scris ⁴⁾.

Fapte incontestabile și necontestate.

Fapte materiale și juridice.

și din 1894, No. 2. *C. judiciar* din 1893, No. 40 și din 1894, No. 2. Bulet. S-a I. anul 1893, p. 1110. C. Aix. și Paris ; Trib. Marseille, Tunis și Paris, *J. Clunet*, anul 1889, p. 676 ; anul 1891, p. 210 ; *J. Clunet*, anul 1897, p. 137 ; anul 1898, p. 358 și 550. *J. Clunet*, anul 1899, p. 801. Trib. sup. Colonia, Sirey, 96. 4. 1 și nota lui A. Wahl, etc. Veđi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 314, nota 2 : t. V, p. 355, nota 1 și adnotația noastră din *C. judiciar*, No. 41, p. 324, nota 9 (anul 1900), precum și No. 62, acelaș an, p. 496, nota 26.—*Contrâ*, Laurent, *Dr. internat.*, V, 263. Brocher, *Cours de dr. internat. privé*, I, p. 329 urm. (veđi combaterea acestui din urma sistem în Weiss, *op. cit.*, IV, p. 57, nota 2).—În baza principiilor mai sus expuse s'a decis că copilul născut sub Codul Calimach n'ar putea să constate judecătorește pe părintele seu sub imperiul legii actuale, deși Codul Calimach permitea cercetarea paternității. Veđi C. Iași *Dreptul* din 1888, No. 42. *Idem*, Laurent, *Dr. internat.*, V, 265.—*Contrâ*, Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, No. 4, p. 3. Veđi și t. I a lucr. noastre, partea II, p. 315.

¹⁾ Cpr. L. 30, Dig., *De probationibus*, 22, 3 ; L. L. 6, 10, 17, 21, 22, Cod., *De probationibus*, 4, 19.

²⁾ Cpr. Baudry et Colin, *Don. et testaments*, II, 1862 (ed. a 2-a). Veđi t. IV a lucr. noastre, p. 408.—Codul german permite din contra, în unele împrejurări, testamentul verbal (art. 2250).

³⁾ Cpr. Goudsmit, *Cours de Pandectes*, I, § 104, p. 307. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 298 urm., § 269 urm. ; p. 478 urm., § 692 urm. (ed. a 2-a).

⁴⁾ Cpr. Planiol, *op. cit.*, II, 8, p. 1152. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1898, p. 1156. Veđi și *infra*, explic. art. 1191, § 1.

Cine trebuie să facă proba și ce trebuie să dovedească.

Art. 1169.—Cel ce face o propunere înaintea judecăței trebuie s'o dovedească ¹⁾. (Art. 967, § 2, 1098, 1138, 1156, § 3, 1170, 1434, § 1, 1435, 1475, 1854, 1899 C. civ. Art. 150 Pr. civ. Art. 1315 C. fr.).

Chestiunea de a se ști cui incumbă sarcina probei este foarte însemnată, pentru că de la densa atârnă soarta procesului. Se poate, în adevăr, întâmpla ca cineva să aibă dreptul pentru sine, și cu toate acestea, pretenția sa să fie respinsă, pentru că n'a dovedit-o, sau a adus o dovadă insuficientă ²⁾: *Actore non probante, reus absolvitur*. În asemenea caz, Romanii diceau: „*Non jus deficit, sed probatio* ³⁾”.

O regulă atât de veche pe cât de rațională voește ca acel care face o propunere înaintea judecăței s'o dovedească; *quia semper necessitas probandi incumbit illi qui agit* ⁴⁾.

Deoseb. de
redacție de
la Cod. fr.

¹⁾ Textul corespunzător francez (1315), reproducând No. 728 din tratatul lui Pothier (II, *Oblig.*), adaugă: „și *vice-versa*, acel care se pretinde liberat trebuie să justifice plata sau faptul care a produs stângerea obligației sale”. Această parte a textului fr. s'a suprimat de legiuitorul nostru ca inutilă, ea nefiind de cât aplicarea părții întâi.

Art. 1314,
1315 Proiect.
Cod. japonez.

Art. 1314 din Ante-proiectul Codului japonez are următoarea cuprindere: „Acel care aleagă în justiție un fapt pozitiv sau negativ, spre a trage folos din el, trebuie să l'dovedească sau să stabilească existența lui înaintea judecătorului. Adversarul trebuie și el, la rândul lui, sau să justifice contradicția ce el opune faptului stabilit contra lui, sau să stabilească faptele ce el aleagă pentru a distruge efectele primului fapt”. Și art. următor (1315) adaugă: „Reclamantul sau pârîtul, care nu poate să stabilească, conform legii, totul sau parte din alegațiunile sale, sau care n'a produs convingerea judecătorului, în cazul în care acest din urmă poate să aprecieze dovedile produse, trebuie să vadă respinsă cererea sau excepția sa asupra punctelor nejustificate”.

²⁾ Cpr. L. 4, Cod., *De edendo* (despre denunțarea acțiunii), 2, 1. „*Actore enim non probante: qui convenitur, dice această lege, etsi nihil ipse præstat, obtinebit*”. Vezi și L. 23, Dig., *De probationibus*, 22, 3.

³⁾ L. 30, Dig., *De testamentaria tutela*, 26, 2.

⁴⁾ L. 21, *in fine*, Dig., *De probationibus*, 22, 3 și Instit., II, 20, *De legatis*, § 4, *in fine*. Cpr. și L. 8, Cod., *eod.*, 4, 19, unde se dice, că nu e nici un motiv de a se crede că proba va fi pusă în sarcina pârîtului. „*Frustra veremeni, ne ab eo qui lite pulsatur, probatio exigatur*”. „Ori ce cuvânt se provali-

Astfel, cel ce mărturisește în justiție calitatea sa de chirieș, recunoaște implicit îndatorirea de a plăti, la termenele convenite, prețul chiriei, și sarcina dovedirii acestei plăți incumbă însuș chirieșului, care a mărturisit existența contractului ¹⁾.

Principiul că acel ce face o propunere în judecată trebuie s'o dovedească, este aplicabil nu numai faptelor *positive*, dar și acelor *negative*, care mai tot-deauna se convertesc în fapte *positive* contrare ²⁾. Astfel, dacă pretind că

sește la judecată de către părțile prigonitoare, dice Codul Caragea (partea VI, capit. 2, § 1), acel cuvânt ori să fie vrednic de credință, sau nefind, să l dovedească cel ce l provalisește". „Jaluitorul datorește a arata toate dovedile lucrului cerșut cu toate stările împrejur. și toate dreptățile cererei sale, ear nu pârîtul", dice Andr. Donici (capit. III, § 3). Veđi și capit. IV, § 1, unde se dice: „Pârîtul poate înaintea judecătorilor să ceară de la jaluitor dovedii, ear de la pârît nu se cer dovedii ca să dovedească".

- 1) Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1896. p. 1482. Cpr. și Bulet. 1891, p. 194.—Reclamantul trebuie să și dovedească pretenția sa, chiar când pârîtul nu vine la judecată (art. 150 Pr. civ.): altfel, art. 1169 ar fi violat. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 81.—Simpla afirmare a reclamantului nerecunoscută de pârît nu constituie o probă. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1876. p. 41. Bulet. 1877, p. 22. — Sarcina de a proba că prescripția este întreruptă incumbă aceluia care invoacă această întrerupere, ear nu celui care invoacă prescripția. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1891, p. 19.

- 2) Cpr. Goudsmit, *op. cit.*, p. 309. Thiry, III, 113. Planiol, II, 9. Baudry, II, 1177. Mourlon, II, 1516. T. Hue, VII, 86 și VIII, 218. Marcadé, V, art. 1315, No. 2. Demolombe, XXIX, 192, 193. Bonnier, *Tr. des preuves*, 39 urm. Larombière, IV, art. 1315, No. 16. Demante, V, 276 bis VII. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 311 urm. (p. 489 urm. din ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 155 urm. Arntz, III, 296. Laurent, XIX, 95. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, 177, și toți autorii.—Cu toate acestea, unii glosatori susțineau altă dată că acel care aleagă un fapt negativ nu este obligat a l proba, și că dovada acestui fapt incumbă pârîtului, ear nu reclamantului. *Negative non sunt probanda*, diceau ei. Această părere, inadmisibilă din toate punctele de vedere, interpreta în mod greșit regula romană: *Et incumbit probatio qui dicit, non qui negat* (L. 2, Dig., *De probationibus*, 22, 3 și Andr. Donici, capit. 3, § 2), și confunda denegarea pretențiunei articulată de partea adversă cu producerea unui fapt negativ. Veđi Goudsmit, *op. cit.* și *loco cit.*, nota 2, precum și autorii mai sus citați.

n'ai fost la București septămăna trecută, ușor voi putea face această probă, stabilind că ai fost vedut în fie care zi din septămăna trecută la Iași, dimineața, la 12 oare și sara, și că toate nopțile le ai petrecut a casă. Apoi, pe lângă că art. 1169 nu face nici o deosebire între faptele pozitive și acele negative, sunt chiar texte de lege care pun proba faptelor negative în sarcina aceluia ce le aleagă. Astfel, sunt, de exemplu, art. 101, 102, 678, 679, 767, 768 C. civ., etc.

Propoziții cu
un caracter
indefinit.

Numai propozițiile care au un caracter *indefinit* nu sunt susceptibile de o probă complectă, și aceasta fie că ele ar fi afirmative sau negative. Astfel, a dice: n'am întâlnit nici o dată pe cutare persoană, sau am întâlnit-o în toate zilele; n'am fost nici o dată la București, s'au am fost în toate zilele; am purtat în tot deauna această haină sau acest inel, etc., este a face niște propuneri care nu pot fi probate, pentru că au un caracter indefinit, și în lipsă pe probe, reclamația va fi neaparat respinsă¹⁾.

Consecințele
care rezultă
din împrejurarea
că faptele negative
pot în genere
fi probate.

Din principiul că faptele negative pot în genere fi dovedite, când nu au un caracter indefinit, rezultă următoarele consecințe:

1° Acel care exercită acțiunea în repetiție pentru un lucru nedatorit, trebuie să dovedească că nu datorea nimic aceluia căruia a făcut plată, pentru că ori ce plată presupune o datorie (art. 1092, § 1²⁾).

2° Creditorul care reclamă executarea unei obligațiuni contractate sub condiția suspensivă unui fapt negativ, trebuie să dovedească că acest fapt nu s'a produs³⁾.

Casul unei
acțiuni nega-
torie.

Eată însă o chestiune care a dat loc la dificultăți: Acel care exercită o acțiune negatorie (*negatoria* sau *negativa in rem actio*)⁴⁾, trebuie el să dovedească că imobi-

¹⁾ Cpr. Planiol, II, 9. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 312 (p. 492 urm. din ed. a 2-a). Bonnier, *op. cit.*, 42. Demolombe, XXIX, 193, și toți autorii.

²⁾ Cpr. Cas. rom. S-a 1. *Curierul judiciar* din 1899, No. 25.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 156. G. Tocilescu, *op. cit.*, II, p. 411. Vezi și L. 10, Dig., *De verborum obligationibus*, 45, 1.

Acț. ne-
gatorie.

⁴⁾ Acțiunea negatorie (de la *negare*, a tăgădui) este o acțiune reală prin care proprietarul sau acel care are asupra unui imobil un drept de usufruct sau de abitațiune, tinde a face să se recunoască de justiție că imobilul care se pretinde

lul său este liber de servitute, sau pârîtul trebuie el din contra să dovedească existența acelei servituți? Chestiunea este controversată; se admite însă, cu toate acestea, că proprietarul nu are de cât un singur lucru de dovedi, și anume, proprietatea sa, adică dreptul său absolut și exclusiv asupra lucrului (art. 480). O dată ce această probă s'a făcut în justiție, pârîtului incumbă sarcina de a dovedi existența servituței, și aceasta chiar când el ar fi fost menținut în posesiunea ei pe cale de acțiune posesorie; căci fie acțiunea confesorie, fie negatorie, acel care pretinde existența unei servituți, trebuie s'o stabilească în instanța (art. 1169) ¹⁾.

Există însă, cu toate acestea, în dreptul roman, un caz special în care acel care trebuia să dovedească o propoziție negativă, era imputernicit a arunca proba asupra adversarului său. În adevăr, de câte ori creditorul cerea plata unei pecunii *stipulata vel expensitata*, el era obligat a dovedi numararea banilor ²⁾, dacă debitorul invoacă excep-

spoteza din dreptul roman în care acel care trebuia să dovedească o propoziție negativă, putea să arunce proba asupra adversarului său.

grevat de o servitute, este liber de orice sarcină reală sau personală. Vezi t. II a lucr. noastre, p. 468.

¹⁾ Cpr. Aubry et Rau, II, § 219, p. 572 (ed. a 5-a): p. 398 din ed. a 4-a. Marcadé, V, art. 1315, No. 2. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 265 și 1147, p. 190 și 870 urm. (ed. a 2-a). Garnier, *Possession*, p. 487. F. Baïsoiu, *Dreptul* din 1882, No. 29. Laurent, VIII, 288. Demolombe, XII, 957. Bonnier, *op. cit.*, 47. Bérime, *Act. possessoires*, 492. G. Tocilescu, *op. cit.*, II, 172. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 313, text și nota 24 (p. 494 din ed. a 2-a). C. Agen, D. P. 53, 2, 28. Sirey, 54, 2, 81. D. P. 58, 2, 27. Sirey, 57, 2, 769. Cpr. art. 627 Cod olandez. Vezi și t. II a lucr. noastre, p. 468, text și nota 2.—*Contră*, Duranton, V, 641. Pardessus, *Servitudes*, II, 330. Taulier, *Théorie raisonnée du C. civil*, II, p. 442, 443. Aceiaș controversă există și în dreptul roman. Vezi Garsonnet, *op.* și *loco supra cit.*, p. 313, nota 22 (p. 494, nota 9 din ed. a 2-a). Maynz, *Dr. romain* (ed. a 5-a din 1891), I, § 137, p. 833 urm. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 205, p. 296. Windscheid, *Lehrbuch des Pandekten Rechts*, I, § 198, *in fine* și notele 15, 16.

²⁾ L. I, 1, 2, 5 și 9, Cod., *De non numerata pecunia*, 4, 30; Instit., 3, 21, *De litterarum obligatione*, Pr., și 4, 13, *De exceptionibus*, § 2. Înainte de Justinian, această excepție putea fi opusă în timp de cinci ani. Justinian a redus însă acest termen la doi ani (Instit. *loco supra cit.*).

țiunea *non numeratæ pecunie*. Această dispoziție excepțională n'a trecut însă în dreptul modern ¹⁾).

Casul în care
pârîtul devine
nereclamant. Am văzut că acel care face o propunere în instanță trebuie s'o dovedească prin mijloacele permise de lege ²⁾).

Dacă el a făcut pe deplin dovada reclamațiunei sale, el va dobîndi câștig de cauză, afară de cazul în care pârîtul ar opune reclamantului primitiv o excepție sau un mijloc de apărare de fond, în care caz el devenind, la rîndul lui, reclamant, va trebui să-și dovedească pretenția sa conform adagiului: *Reus in excipiendo fit actor* (L. 1, D., *De except.*, 44, 1) ³⁾).

Fie care din părți trebuie deci să-și dovedească faptele care formează baza acțiunei, excepțiunei sau apărărei sale. Intr'o acțiune desfășurată înaintea justiției, părțile devin pe rînd, dice Curtea noastră supremă, reclamant și pârîți, după cum își presintă cererile lor, așa că ori ce propunere pentru stabilirea unui fapt juridic trebuie dovedită de cel ce o face ⁴⁾).

Astfel, o dată ce locatorul a dovedit existența contractului de locațiune, prin aceasta, proba de a i se plăti de către locatar câștiul este pe deplin făcută, și în asemenea caz, locatarul, care susține că a plătit, este obligat să-și dovedească alegațiunea sa ⁵⁾. De asemenea, când mandatarul care n'a stipulat nici un onorariu, dar care n'a stipulat nici gratuitatea mandatului, precum este, de exemplu, un avocat însărcinat cu susținerea unui proces, dovedește că și a îndeplinit mandatul, proba că onorariul a fost plătit încumbă, în asemenea caz, mandantului, dacă dînsul aleagă această plată ⁶⁾.

¹⁾ Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 310 (p. 491, 492 din ed. a 2-a). Tocilescu, *op. cit.*, II, 412, No. 177.

²⁾ Nu este destul ca reclamantul să dovedească că lucrul reclamat nu este al adversarului său, ci el trebuie să stabilească că acest lucru i se cuvine lui. Cas. rom. Bulet. 1870, p. 33. Bulet. 1876, p. 209. Bulet. 1882, p. 676. „Cine cere atunci câștigă, dice art. 4, partea VI, capit. 2, din Codul Caragea, când va dovedi că lucrul ce se cere este al lui, ear nu când va dovedi că nu este al protivnicului său“.

³⁾ Vezi t. VI, p. 857 și 819.

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 194. Bulet. 1895, p. 238. Cpr. și Bulet. S-a I, 1894, p. 503. *C. judiciar* din 1901, No. 36.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. 1891, p. 1326.

⁶⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 76 și Bulet. 1893, p. 839. Vezi t. V. a lucr. noastre, p. 158, nota 5; t. III, p. 425, *ad notam* și tr. nostru în limba franceză, p. 185, text și nota 3.

Intr'o acțiune îndreptată contra moștenitorilor lui *de cujus*, pentru plata unei sume datorită de acest din urmă, o dată ce reclamantul dovedește că dânsii posedă averea defunctului, de unde naște presunțiunea că ei posedă ca moștenitori, lor le incumbă sarcina de a dovedi alegațiunea ce fac că posesiunea o exercită cu titlu de donatari, ear nu de moștenitori ¹⁾.

Când o poliță cuprinde mențiunea „valoare primită în mărfuri“, fără cuvânt judecătorii fondului impun posesorului acestei polițe să dovedească că el a plătit în adevăr valoarea în mărfuri, de oare ce, după art. 1169. contestatorul era dator să dovedească alegațiunea sa ²⁾.

De câte ori cauza unei obligațiuni unilaterale nu este Art. 907, § 2. arată în actul care o constată, există controversă în Franța asupra chestiunii de a se ști dacă dovada existenței cauzei incumbă creditorului care cere executarea obligației, sau dacă debitorul este din contra acela care trebuie să dovedească lipsa sau ilicitea cauzei ³⁾. Legiuitorul nostru ne a scutit de această controversă: căci cauza fiind presupusă până la dovada contrară (Art. 967 § 2, care reproduce art. 1121 din Codul italian, creditorul n'are nimic de dovedit, proba fiind în specie în sarcina debitorului ⁴⁾.

Dacă însă obligația nu arată nici o cauza și debitorul dovedește că ea are o cauză ilicită, creditorului, care cere executarea obligației, îi incumbă sarcina de a dovedi alegațiunea sa, că adevărata cauză este licită ⁵⁾.

Acel care posedă un lucru nu are nevoie de a dovedi Art. 1854. alt ceva de cât faptul posesiunii, pentru că posesiunea este presupusă neprecară până la dovada contrară (art. 1854). Judecătorii violează deci regulele probei când obligă pe posesorul unui lucru (pârîtul) a dovedi că acel lucru este al său,

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1883, p. 937.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1885, p. 769.

³⁾ Cpr. T. Hue, VII. 86 și t. V a lucr. noastre, p. 155. text și nota 1.

⁴⁾ Vezi t. V a lucr. noastre, *loc. cit.* Cpr. Trib. Ilfov. C. *judiciar* din 1897. No. 45.—Cu toată lipsa unui anume text. această soluție este generalmente admisă și în Franța. Cpr. C. Bourges și Cas. fr. Sirey, 1901. 2. 39. Sirey, 96. 1. 280.

⁵⁾ Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1878, p. 334.

fiind că reclamantului în revendicare incumbă sarcina probei (art. 1169) ¹⁾.

Dacă însă reclamantul produce un act de vîndare regulat care îi atribuie proprietatea lucrului revendicat, pârîtului incumbă sarcina de a dovedi faptele posesiunii care îl conduc la prescripție, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor* (L. 1, Dig., *De exceptionibus*, 44, 1) ²⁾.

Clasificarea și împărțirea probelor.

Probele se împart în mai multe categorii:

1° Probele sunt *directe*, *indirecte* și *mixte*.

Probe directe.

Proba *directă* este aceea pe care judecătorul o percepe prin propriile sale simțuri, fără nici un intermediar, de exemplu, prin mergerea la fața locului spre a se lumina însuș asupra chestiunelor care se determină prin închierea ce ordonă asemenea cercetare (art. 222 urm. Pr. civ.).

Art. 66, § 4
și 5 Pr. civ.

Asemenea cercetări pot fi ordonate, în legea noastră, nu numai în mod incidental, cu ocazia unui proces, ci și în mod principal, în vederea unui proces viitor (art. 66 Pr. civ. revizuită la 1900, § 4 și 5) ³⁾.

BCU Cluj - Central University Library Cluj

¹⁾ Cas. rom. Bulet. 1869, p. 198. Bulet. 1871, p. 337. Bulet. 1888, p. 550. Bulet. 1890, p. 1438. C. București. *Dreptul* din 1885, No. 54. Cas. fr. D. P. 65. 1. 473. C. Amiens și Nancy. D. P. 96. 2. 124. C. Montpellier. D. P. 94. 2. 329 și nota lui Bendant. T. Huc, IV, 114. Laurent, VI, 160 și *Avant-projet de révision*, III, p. 52. Randry et Chanveau, *Des biens*, 234 urm. Cpr. Répert. Dalloz, *Supplément, Preuve*, 21 și autoritățile citate acolo. Vezi și t. II a lucr. noastre, p. 448. „Cel ce pornește jalbă pentru reclamarisirea stăpânirii lucrului, ține art. 485 din Codul Calimach (369 austriac), trebuie să dovedească că pârîtul stăpânește lucrul din însuș a sa putere, și că lucrul acesta este drept al său“.

²⁾ Cas. fr. D. P. 95. 1. 152. *Pand. Périod.* 95. 1. 447 și anul 1894. 1. 364. Sirey, 94. 1. 138. Répert. Dalloz, *Supplément, Preuve*, 34. Larombière, IV, art. 1315, No. 12.

Art. 486
C. Calimach.

Ancheta în
futurum. Art.
66, § 4 și 5
Pr. civ.

³⁾ „Ori cine are interes să constate declarația unui martur, părerea unui expert, o stare de lucruri a unor bunuri mișcătoare sau nemiscătoare, a obținea recunoașterea unui act scris sau unei obligații, validitatea sau nevaliditatea unui titlu, ține art. 66, *in fine*, din noul Cod de proced. civ., va putea cere judecătorului competent, potrivit art. 58 urm. din acest Cod, chemarea de urgență înaintea sa a părților interesate pentru stabilirea cererii sale. Asemenea constatări pot sluji ca acte probatorii potrivit deosebitelor rândueli ale legii“.

Cercetarea la fața locului se poate face sau de un singur judecător, sau de completul tribunalului ori curței. In cazul întâi, ea este o măsură preparatorie sau pregătitoare în sensul art. 159 și urm. Pr. civ. In cazul al doilea, ea este un început al deciderii cauzei, tribunalul sau curtea putând să se pronunțe chiar la fața locului.

Prin urmare, la ședințele ce vor urma, ca și la pronunțarea hotărîrii, va trebui să ia parte același complet care a fost la fața locului; alt-fel hotărîrea ce s'ar da

Cercetare la fața locului.

Acest text consacră deci în termeni expresi ceea ce, în Franția, înainte de ordonanța din aprilie 1667, se numea *ancheta în futurum*. Această procedură are menirea de a constata judecătorește, de urgență, o dovadă ce e pe cale să dispară și care poate servi într-un eventual proces viitor. „Am admis, ȳice expunerea de motive a D-ului Ministru C. G. Dissesen, ca un corolar al facultății de a pretinde un drept sau un lucru, și procedura privitoare la constatarea dreptului sau lucrului cerut, cînd este o absolută trebuința de a se dobîndi grabnic o dovadă ce ar dispărea, dacă acel în drept ar fi nevoit să aștepte pînă la înfățișarea contradictorie. Această procedură, ce poartă numele de anchetă în futurum, în starea actuală a legislațiunii în genere, nu este admisă“.

Scopul anchetei în futurum.

Ancheta în futurum, *Penquôte d'examen à futur*, după cum se exprimă vechii autori francezi, de o utilitate practică necontestată, desființată în Franția prin ordonanța din aprilie 1667 (tit. 13. art. 1), din cauza abuzurilor la care ea dădea loc, prin faptul că se admiteau de multe ori marturi pentru sume mai mari de 100 livre, contrar dispozițiilor formale ale ordonanței din Moulins de la 1566, își are ființa în mai multe legislațiuni straine, de exemplu: în Codul de procedură civilă neerlandez (art. 876—881), în vechiul Cod de procedură austriac de la 1782 (art. 241 urm), în Codul de procedură civilă german de la 1877 (art. 231, 447—455), în Codul de procedură civilă italian de la 1866, *Pesame a futura memoria* (art. 251), în Ante-proiectul Codului japonez (art. 1316), în Codul cantonului Vaud (art. 250 urm.), în Statele unite, în Rusia (Regul. sancționat prin Ukasul împărătesc din 28 mai 1880), etc. Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 231, nota 1. Veđi, în privința Codului de proced. civ. german, nota lui Lederlin, profesor la Nancy, și înainte de resboiul de la 1870, la Strasburg, în *Annuaire de légist. étrangère*, anul 1878, p. 86, ear în privința dreptului rusesc, v. *Annuaire de légist. étrangère*, anul 1881, p. 576.

Dreptul străin.

În Franția, de și chestiunea este controversată, totuși atât doctrina cît și jurisprudența admit aceste anchete, pen-

Dreptul francez. Controversă.

ar fi casabilă ¹⁾. Acest principiu nu este însă aplicabil atunci când actul încheiat la fața locului nu face de cât să constate starea de lucruri privitoare la litigiu, fără nici o deducțiune sau apreciere a judecătorilor, rezervându-se părților dreptul de a-și desvolta probele lor înaintea tribunalului sau curței, la un termen ulterior ²⁾.

tru că, pe de o parte, Codul de procedură civilă nu reproduce dispoziția prohibitivă a ordonanței din 1667, ear pe de altă parte, pentru ca, astăzi, ele nu mai sunt de competența Cancelariei, care altă dată le încuvința fără nici un control al părților, ci de competența tribunalelor, care, când le admit, ordonă desbateri contradictorii, după cum prevede anume textul nostru, ceea ce neaparat este o garanție că legea nu va fi violată. Cpr. în acest sens, Boitard, Colmet d'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 514, nota 1, (ed. a 15-a din 1890). Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 551, 552, § 343 (t. III, § 856, p. 79 din ed. a 2-a). Bonnier, *Tr. des preuves*. 254. C. Besançon și Paris. D. P. 46. 2. 28 și 29.—*Contră*. C. Rennes, 10 martie 1821. *Répert. Dalloz, Enquête*, No. 55, nata 2. Boitard et Colmet d'Aage, *op. cit.*, I, No. 470, p. 513, 514. Boncenne et Bourbeau, *Th. de la procédure civile*, IV, p. 258 urm. (ed. a 2-a din 1838—1863). Carré et Chauveau, *Lois de la procéd.*, II, p. 533 urm., Q. 992. Devilleneuve, nota în Sirey, 45. 2. 625. Veți asupra acestei controverse, Tissier et Darras, *C. de procéd. civ. annoté* (libr. Larose, 1901), I, art. 59, No. 568 urm. și art. 252, No. 3.

Ancheta în *futurum* fiind formal admisă astăzi la noi, prin art. 66 din procedura civilă revisuită la 1900, s'a născut chestiunea de a se ști dacă jurnalele tribunalelor care admit astfel de anchete pot fi atacate cu apel de îndată, ca în Franția (v. Bonnier, *op. și loco cit.*, p. 281), Italia (*l'ordinanza o la sentenza sono esecutive non ostante reclamo, opposizione o appello*), etc., sau dacă apelul nu este admisibil de cât de o dată cu judecata asupra fondului, conform art. 323 *Pr. civ.* Curtea din București a admis apelul, înainte de judecarea fondului, întemeindu-se pe art. 104 *Pr. civ.* (V. *Curierul judiciar* din 29 octombrie 1900, No. 75 și adnotația noastră). Aceiași soluție a fost admisă și de Curtea de Cas. S-a II, în urma unei divergințe pe care am provocat-o noi înși-ne (v. *C. judiciar* din 1901, No. 12 și *Dreptul* din acelaș an, No. 9). Chestiunea este însă îndoielnică, și noi am remas de părere contrară, împreună cu alți doi consilieri a Înaltei Curți. Tot în acest din urmă sens se pronunță și Dl. M. G. Valerian (*C. judiciar, loco cit.*).

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. 1892, p. 323.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1896, p. 32 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 1.

Dreptul de
apel înainte
de judecarea
fondului.
Controversă.

Proba *indirectă* este aceea pe care judecătorul o dobândește prin intermediarul altor fapte anterioare, pe calea raționamentului care-l conduce de la cunoscut la necunoscut, adică prin deducțiune sau inducțiune. Deducția se referă la proba dreptului, iar inducția la aceea a faptelor ¹⁾.

Probe indirecte.

Proba *mixtă*, adică și directă și indirectă, este aceea pe care judecătorul o dobândește atât de la propriile sale cunoștințe, cât și de la ajutorul unuia sau mai multor experți (art. 211 urm. Pr. civ.).

Probe mixte.

Această probă este directă, fiind că expertisa nu face de cât să completeze experiența proprie a judecătorului; ea este indirectă, fiind-că se întemeiază pe încrederea pe care o merită expertul. În ori-ce caz, experții nu fac de cât să-și dea părerea, care nu leagă întru nimic pe judecători: *Dictum expertorum nunquam transit in rem judicatam* ²⁾.

²⁰ Din punctul de vedere al bazelor pe care ele se întemeiază, probele se împart în:

a) Probe trase din experiența personală a judecătorului (cercetarea la fața locului, verificarea de scripte, expertisa), etc.

Experiența personală a judecătorului.

b) Probe care se întemeiază pe credința datorită mărturiei omului (mărturisirea părții, jurământul decisoriu sau litis-decisoriu, jurământul supletor, depunerea mărturilor, etc.). Aceste sunt probele propriu-dise.

Mărturisire, jurământ, etc.

Aceste probe se sub-împart în probe *simple* sau *naturale* și în probe *preconstituite* sau *artificiale* ori *legale*.

Probele simple sunt acele în care mărturia omului este scutită de ori-ce preparație artificială (de ex. mărturisirea părții, depunerile mărturilor, etc.); iar probele *preconstituite* sunt acele în care mărturia omului este întovărășită de formele anume și riguros determinate de lege, fără de

Probe simple și preconstituire.

1) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, 22 urm. Tocilescu, *op. cit.*, II. 179. Garsonnet, *op. cit.*, II. p. 315 urm. (p. 497 urm. din ed. a 2-a). Larombière, IV. art. 1316, No. 6.

2) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II. p. 580 (t. III. § 873, p. 111 din ed. a 2-a). Boitard, Colmet D'Aage et Glasson, *Pr. civ.*, I. p. 578 (ed. a 15-a din 1890). C. Nancy, D. P. 97, 2. 110.— Dacă însă părțile, libere și deplin capabile, au convenit de a pune baza pe raportul experților, aceasta convenție, ca și celelalte, constituie o lege pentru dânsese (art. 969). Cpr. Garsonnet, *op. și loco cit.*

care ele nu au nici o putere. Ast-fel sunt: actele autentice, actele sub semnătură privată supuse formalităților edictate de art. 1179 și 1180 C. civ.; registrele comercianților, etc. Ceea ce deosebește proba simplă sau naturală de aceea preconstituită sau legală, este că cea d'întâi nu leagă pe judecător, pe când cea de a doua din contra îl leagă, chiar când el n'ar fi personal convins.

Astfel, judecătorul este liber de a respinge ca nedovedită o pretenție care s'ar întemeia numai pe depuneri de martori; pe când el n'ar putea respinge o acțiune care s'ar întemeia, de exemplu, pe un act autentic ¹⁾.

Presumpții
legale și ale
omului.

c) Presumpțiile legale, care sunt strict și limitativ stabilite de lege, și scutesc de ori-ce dovadă pe partea în favoarea căreia sunt admise, și presumpțiile simple sau ale omului, care sunt lasate la lumina și înțelepciunea judecătorului de fond, și care nu pot fi admise de cât atunci când sunt grave, precise și concordante (art. 1203).

Presumpțiile legale se sub-împart în presumpții *juris et de jure* și în presumpții *juris tantum*.

Presumpții
juris et de
jure și juris
tantum.

Cele d'întâi nu admit nici într'un caz proba contrară. Astfel sunt: presumpția stabilită în favoarea lucrului judecat (art. 1200, 1201); presumpția de nulitate admisă în favoarea actelor făcute în fraudă dispozițiilor legii (art. 812, 1200 punctul 1, C. civ., 735 Pr. civ.); prescripția (art. 1890 C. civ.), etc. Cele de al doilea admit proba contrară, însă până la administrarea acestei probe, ele scutesc de ori-ce dovadă pe acela în favoarea căruia sunt admise. (Cpr. art. 286 urm., 1138 C. civ.), etc. Astfel, presumpția de solidaritate prevădută în materie comercială fiind *juris tantum*, poate fi resturnată prin dovada contrară. Art. 42 din Codul comercial prevede, în adevăr, că, în obligațiile comerciale, codebitorii sunt ținuti solidaricește, *afară de stipulația contrară a părților*. Dovada incumbă părții care are interes ca obligația să nu fie solidară, ori-ce probă fiind admisă în această privință, conform art. 46 C. com. ²⁾. De asemenea, termenul este presupus stipulat în favoarea debito-

¹⁾ Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 316, 317; (p. 498 din ed. a 2-a). Tocilescu, *op. cit.*, II, p. 419. Bonnier, *op. cit.*, 27 și 452.

²⁾ Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, I, 140. Vezi și adnotația noastră din *Curierul judiciar*, No. 76 de la 12 noiembrie 1900.

rului (art. 1024), însă creditorul poate dărâma această presumpție. Presumpția care rezultă din art. 1024 este deci *juris tantum*¹⁾.

3° Probele se mai împart încă în probe *complete* sau *pline* (de ex. acelea care rezultă din un act autentic sau sub semnătură privată, însă recunoscut de sub-scriitorul lui) și în probe *necomplete* sau *semi-pline*, de ex., acelea care rezultă din presumpțiile omului²⁾. Probe complete sau necomplete.

Proba necompletă presintă o mare asemanare cu începutul de probă scrisă (art. 1174, 1188, punctul 3).

Începutul de probă consistă în niște fapte care, fără a fi cu totul probante, totuși împuternicesc pe judecător a nu respinge *de plano* pretenția părții care le aleagă. Astfel sunt: începutul de probă scrisă de care vorbește art. 1197: presumpțiile sau indiciile rezultând din fapte constante sau destul de grave pentru a determina, în materie de filiațiune, admiterea probei testimoniale (art. 296): începutul de probă care poate să autorise pe judecător a deferi uneia din părți jurământul supletoriu (art. 1183, 1219, 1220). etc.³⁾ Început de probă.

4° În fine, unii autori mai disting încă probele *artificiale* de acele *neartificiale*, după cum ele cer sau nu ajutorul artei⁴⁾. Probe artificiale și ne-artificiale.

Această divisiune, împrumutată de la retorica lui Aristotel, Cicerone și Quintilian, nu are nici o însemnătate practică. Jurisprudența nu se ocupă de cât de probele ne-artificiale, precum sunt mărturisirea părții, jurământul, etc., în privința întrebuirii cărora legea prevede anume reguli⁵⁾.

Aceasta este divisiunea probelor, asupra căreia nu vom insista mai mult. Vom dice însă câte-va cuvinte despre

1) Veđi t. VI. p. 119 și *infra*, explic. art. 1202.

2) Cpr. Garsonnet, II, p. 317, nota 8 (p. 498, nota 8 din ed. a 2-a). Demolombe, XXIX, 220. Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 160. Larombière, IV, art. 1316, No. 7. Această divisiune a probelor este însă criticată de Merlin, Cujacius, etc. Cpr. Toullier D. IV, partea II. 7. Tocilescu, *op. cit.*, II, 182, p. 420.

3) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 499, § 703 (ed. a 2-a).

4) Cpr. Toullier D. IV, partea II. 6. Larombière, IV, art. 1316, No. 6.

5) Toullier D., *loco supra cit.*

Codul Caragea, care consacră dovedilor un capitol întreg (capit. II, partea VI).

Codul Caragea. Probe cu meșteșug și fără meșteșug.

Acest Cod împarte dovedile de judecată în două feluri: dovedile *cu meșteșug*, adică presupunțiile, sau *fără meșteșug*. „Dovedile cu meșteșug” dice art. 5, partea VI, capit. 2 din acest Cod, sunt câte le isvodesc judecătorii cu istețimea lor (pe care ca unele ce sunt anevoe de a se coprinde și de a se canonisi, le lăsăm la mintea judecătorilor). Fără de meșteșug dovedi numim cărțile, marturii, jurământul, cartea de blestem și cazna¹⁾.

Cartea de blestem.

Iată ce găsim în acest Cod în privința cărții de blestem: „Cartea de blestem se dă unde și cum și când se dă jurământul; drept aceea: câte am legiuit pentru jurământ, aceleași înțelegem și pentru cartea de blestem” (art. 54, 55, partea VI, capit. 2).

Cazna.

Iată acum ce găsim în acest Cod în privința caznei, torturilor sau schingiunirilor, care au fost desființate de abia la 1832, prin Regulamentul organic¹⁾.

„Când cel pârît pentru vină se va dovedi vinovat, și va tăgădui ori toată vina ori parte din vină, atunci să se căznească ca să spue adevărul”.

Cine ar crede astăzi, față cu instituțiile noastre, că sunt acum câți-va ani, am avut o lege atât de barbară?... Codul Caragea, care datează de la primul patrar al seco-

Desființarea caznei. Regul. organic.

¹⁾ „Pedepsele cu tăierea mâinilor, precum și cazna sau muncile, se strică și se desputernicesc, fără a se mai putea urma de acum înainte”. (Art. 298, § 2 Reg. Munteniei). Vezi și art. 355 din Regul. organic al Moldovei, tradus în tratatul nostru în limba franceză, p. 477.—În Franția, tortura, supliciile (pedeapsa focului, a roatei, etc.), au fost desființate de Adunarea constituantă prin legea din 27 sept. 1791. Pedeapsa morții nu va mai consista, dice această lege, de cât în pierderea vieții, iar art. 12 din Codul penal fr. introduce un principiu de egalitate, când dice că „ori-ce condamnat la moarte va avea capul tăiat”; căci, altă dată, numai nobilii aveau onoarea de a fi decapitați: „*En crimes qui méritent la mort*”, dice un vechi autor, Loysel, *le vilain sera pendu, le noble décapité*. „La greșălite ce învață pravila furci, cum îi hainiea și vicleșugul când liclenește pre domnu-seu, se va spânzura și boiarinul ca și cel mai prost, iară furcile boiarinului se fac mai înalte de cât acelu mai mic”. (Pravila lui Vasile Lupu, capit. pentru a 12-a pricină ce înmicleșurează giudețul certarea). Vezi tratatul nostru în limba franceză, p. 471 și 477.

lului trecut și care n'a fost abrogat de cât la 1865, prin actualul Cod civil (art. 1912), constituie, în această privință, o pagină neagră a trecutului nostru; căci el autorisă în mod fățiș schingiuirile de altă dată, care au necins-tit omenirea, redactorii lui făcându-se a ignora că, la fi-nele veacului al XVIII-lea, a isbucnit o revoluțiune, care a sguduit în temelia sa edificiul putred al trecutului.

S'ar părea însă că legiuitorul regretă ceea ce a făcut și are o muștrare de cuget; căci paragraful următor (57) se grăbește a adaoga: „Vinovații care se căznesc, să nu să creadă de odată, macar că vor și spune că sunt vino-voți; *căci de multe ori de frică și durere dic și ceea ce nu este*“.

Asemenea lucruri n'au existat în Moldova, căci de și unele pedepse, edictate de Andronaki Donici, precum tăe-rea mâinilor, a nasului, a membrului viril, arderea, înțe-parea, scoaterea ochilor ¹⁾, etc., aduc aminte veacul de mij-loc, totuși nicădere nu se va găsi un text care, ca acel al Codului Caragea, să consacre, în secolul al XIX-lea, mij-loacele reprobate ale Inchizițiunii.

Trecem acum la Codul Calimach. Acest Cod nu se o-cupă în mod special despre dovezi, ci numai în mod inci-dental despre proba testimonială, pe care o admite fără nici o restricție, despre forma înscrisurilor private acelor-a ce nu știu carte (art. 1179) și despre jurământ, dicând că spre a da sau a primi jurământ, trebuiește o împuter-nicire specială (art. 1352, corespundător cu art. 1008 C. austriac).

Codul lui Andronaki Donici conține însă oare-care re-

1) Ast-fel, acei ce păcătneau cu vite, se pedepseau cu tăera mă-dularului; acei ce furau din mormânturi, cu tăerea mâini-lor: acei ce prădau sf. Altariu, cu scoaterea ochilor, etc. (art. 17 și urm., capit. 41. *Despre pricini de vinovații*). După art. 183 din Codul penal al Moldovei de la 1826, pedepsele faptelor criminale erau: moartea vinovatului, trimiterea la ocnă, ținerea în temnița, isgonirea din țară, închiderea la manastire, perderea cinului, radicarea evgeniei, defaimarea în public, perderea drepturilor politicești, radicarea scutel-nicilor, certarea trupească (bătaea), platirea pagubelor și glo-birea (amenda) la cutia milelor. Nicăiere însă nu se pome-nește de *caznă* sau schingiuirile pe care le permite Codul Caragea.

Codul lui
Andr. Donici.

Codul
Calimach.

Cod. Andr.
Donici.

Pedepsele
prevădute în
legile vechi.

gule asupra probelor în capit. III, despre jăluitori, și în capit. IV, despre pârît. Iată câte-va dispozițiuni din acest Cod :

„Cel ce dice, acela este dator să dovedească, iar nu cel ce tăgăduiește“ (art. 2, capit. III) ¹⁾;

„Jăluitorul dator este a arata toate dovedile lucrului cerșut cu toate stările împrejur, și cu toate dreptățile cererei sale, iar nu pârîtul“ (art. 3, capit. III);

„Pârîtul poate înaintea judecătorilor să ceară de la jăluitor dovedi, iar de la pârît nu se cer dovedi ca să dovedească“ (art. 1, capit. IV) ;

„Pârîtul are voe a îndatori pre pârîș ca să dovedească toate vinovățiile cu care l'au pârît, căci trăgându-se în lături și nedovedind, pravila îl înfrânează pre pârîș“ (art. 4, cap. IV) ;

„Pârîtul nu poate fi întrebat de către jăluitor cu ce chip stăpânește, nici poate fi îndatorit ca să-și arate dovedile de unde stăpânește, iar cel ce pornește jalbă pentru moștenirea ce i se cuvine, acela singur poate să ceară de la cel ce o stăpânește, ca să arate cu ce chip o ține întru a sa stăpânire (art. 5, capit. IV) ;

„Pârîtlui, pentru ca să-și poată aduna mărturiile și alte dovedi ale sale, i se dă din pravilă vreme după a locului departare, adecă de vor fi întru aceeași țară, până în trei luni, iar de vor fi în altă țară megieșită, până în șease luni, iar de va fi mai cu departare, preste mare, până în noué luni“ (art. 6, capit. IV) ;

„Dina, după pravilă, se socotește că se începe de la șeapte ceasuri din noapte, și până la șease ceasuri a nopții viitoare“ (art. 7, capit. IV) ²⁾ ;

„Pârîtul când face întâmpinare asupra cererei jăluitorului, arătând că este deosebire la mijloc, atuncea însuși pre sine se arată că este a fi jăluitor, și se îndatorește ca să dovedească : precum, când ar mărturisi cineva că zăpisul ce arată jăluitorul de datorie este drept al seu, și că datoria este bine, însă ar dice că este plătită de mai înainte, sau răfuită din alte socoteli de daturi, sau când

¹⁾ „*Et incumbit probatio qui dicit, non qui negat*“. L. 2, Dig., *De probationibus*, 22. 3. Veđi și Harmenopol, *De actore et reo*, 1, 2, § 6, unde se dice : „*Qui ait, non qui negat, probat*“. Veđi *suprà*, p. 106, t. și nota 4.

²⁾ Crp. art. 1888 C. civ. actual. Veđi t. VI, p. 115.

ar arata că zăpăsul este al sên, dar l-au dat de frică, atunci dător este ca să dovedească sau prin dovedi înscris sau prin martori vrednici de credință care să primească și jurământ, iar într'alt chip nu se poate da creștere că s'au plătit, fiind zăpăsul față" (art. 8, capit. 4) :

„Pârîtul dător este toate întâmpinările și îndreptările sale să le arăte la începutul judecăței, pentru ca să se cerceteze împreună cererile jăluitorului, și să se alătureze cu dovedile lui" (art. 9, cap. 4, etc.

Probele reglementate de lege.

Art. 1170.—Dovada se poate face prin înscrisuri, prin marturi, prin presumpțiuni, prin mărturisirea uneia din părți și prin jurământ. (Art. 1169, 1171 urm., 1191 urm., 1199 urm., 1204 urm., 1207 urm. C. civ. Art. 185 urm., 222 urm., 227 urm., 237 urm., Pr. civ. Art. 46, 47, 49 urm. C. com. Art. 1316 C. fr. 1).

Proba sau dovada judiciară consistă, după cum am vedut, în demonstrația unui fapt material sau juridic. Ea nu se poate face de cât în modurile consacrate de lege²⁾. Ori ce mijloc de convingere nu constituie deci o dovadă în sensul juridic al cuvântului. Spre a preîntîmpina pericolul care ar putea să rezulte pentru părțile litigante din arbitrarul judecătorului, legiuitorul a enumerat în mod limitativ probele care pot servi de bază unei judecăți, determinînd în același timp cazurile și condițiile sub care fie-care din mijloacele de probație poate fi admis de judecător.

Mijloacele de probă și întinderea mai mare sau mai mică a aplicațiunei lor, variază după cum este vorba de materii civile, comerciale³⁾ sau criminale⁴⁾: însă principiul

1) Acest text, servind de tranziție, determină în mod limitativ probele admise în materie civilă. Dispozițiile privitoare la expertize și la cercetări locale fac parte din procedura civilă (art. 211 urm., 222 urm.). Cât pentru probele admise în materie comercială, ele se determină prin art. 46 urm. din Codul de comerț. Vom vorbi de aceste probe când ne vom ocupa de dovezile testimoniale, de registrele comerțanților, etc.

2) Cpr. Cas. fr. Sirey, 97, 1, 327. — Părțile nu pot deci crea alte probe de cât acele prevădute de legiuitor, nici a le da o alta autoritate de cât aceea ce ele o au prin lege. Cpr. Trib. Botoșani. C. judiciar din 1895. No. 16.

3) În cât privește materiile comerciale, proba este mult mai largă. Vezi art. 46 urm. C. com.

4) Legea nu cere sama jurărilor de mijloacele prin care ei s'au

este același judecătorul neputând să și formeze convingerea sa de cât prin probele admise de lege¹⁾.

Judecătorul nu poate, în principiu, să și formeze convingerea din cunoștințele sale personale.

Părțile sunt acele care, în principiu, trebuie să determine convingerea judecătorului, pentru ca el să poată hotărî într'un sens sau altul, și judecătorul nu se poate întemeia pe experiența și cunoștința sa personală de cât atunci când va fi procedat la o cercetare locală (art. 222 urm. Pr. civ.) sau la o expertisă (art. 211 Pr. civ.), care nu este de cât un compliment al experienței personale. Afară de aceste două cazuri excepționale, judecătorul nu poate să și formeze convingerea despre faptele litigiului din cunoștințele sale personale, în afară de audiență, de controlul părților și de probele administrate de ele²⁾. „*Secundum allegata et probata, non secundum privata, iudex judicare debet*,” dice Sf. Thomas d'Aquin.

Art. 89
L. Jud. de
ocoale din
1896.

Prin excepție, art. 89 din legea judecătorilor de ocoale din 1 iunie 1896 prevede că judecătorul este dator să se pronunțe asupra tuturor mijloacelor de aparare ce ar putea resulta din desbateri, din actele părților, sau din împrejurările cauzei, chiar dacă aceste mijloace n'au fost propuse de părți. În asemenea cazuri, el trebuie însă să pue aceste mijloace în desbaterea părților³⁾.

convins, nici le prescrie vre o regulă pentru cumpănirea probelor aduse în sarcina acusatului. Vezi art. 366 Pr. pen.

¹⁾ Dacă probele administrate de părți conform legii, sunt sau nu de natură a forma convingerea judecătorului, aceasta este o chestie de fapt, care se apreciază în mod suveran de instanțele de fond. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1899, consid. de la p. 480.

²⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 86. 1. 204. Sirey, 85. 1. 480. Sirey, 90. 1. 375 și 409. D. P. 90. 1. 395. Baudry, II, 1175. T. Hue, VIII, 216. Laurent, XIX, 83. Planiol, II, 45. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 86. Demolombe, XXIX, 199 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1316, No. 2 urm. Bonnier, *op. cit.*, 101. Larombière, IV, art. 1316, No. 9.

Notorietate
publică.

Judecătorii n'ar putea de asemenea să se întemeieze pe opinia sau notorietatea publică. Demolombe, XXIX, 203. F. Herman, *loco cit.*, No. 22. Aubry et Rau, VIII, § 749, p. 153.—Vezi însă Larombière, IV, art. 1316, No. 9.—Judecătorii ar putea însă să se refere la opinia publică, când faptul litigios se constată din alte împrejurări. Cas. fr. D. P. 73. 1. 460. Sirey, 74. 1. 127.

³⁾ Cpr. Trib. Neamtzu. *Dreptul* din 1900, No. 50. Vezi asupra acestui text, C. Botez, *Controversele legii p. judec. de pace* (Botoșani, 1899), p. 200 urm.

Judecătorii nu pot deci, în principiu, să-și întemeieze convingerea lor de cât pe probele administrate de părți, după formele de procedură determinate de lege, afară de cazul când s'ar stabili că părțile au renunțat și puteau să renunțe la ele ¹⁾.

Judecătorii sunt însă liberi de a respinge atât proba scrisă cât și acea testimonială propusă de o parte, de câte ori ei constată că contrariul se stabilește din documentele produse și din împrejurările cauzei, și decizia lor scapă, în această privință, de censura casației ²⁾.

Nu este de ajuns ca judecătorii să-și formeze convingerea din probele recunoscute de lege și administrate de părți, ci mai trebuie încă, în genere, ca aceste probe să fi fost produse în mod contradictor față cu partea căreia ele sunt opuse, și ca ele să fi fost produse în instanța în care se judecă procesul pentru care ele au fost invocate ³⁾.

SECȚIUNEA I

Despre înscrisuri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inscrisurile care pot servi de probă sunt sau autentice ⁴⁾ sau *sub semnătură privată*.

Despre titlul, sau mai bine dis, despre actul autentic.

În rubrica de față, ca și în art. 628, 631 și 1198, § 4, prin *titlu* se înțelege *actul* scris care constată obli-
gațiunea. Aceasta nu este însă adevăratul sens al cuvântului *titlu*. În adevăr, prin *titlu*, se înțelege baza obligațiunei sau cauza dreptului ⁵⁾, ear prin *act*, înscrisul menit a

¹⁾ Cas. fr. Sirey, 89. 1. 424. T. Huc. VIII. 216.

²⁾ Cas. fr. D. P. 54. 1. 381. Sirey, 55. 1. 817.

³⁾ Cpr. Demolombe, XXIX. 204. Remâne însă bine înțeles că aceste principii se aplică numai la probele directe, nu însă și la acele indirecte, precum ar fi acele care ar rezulta din presunțiuni, nici la începutul de dovadă, în privința cărora legea conferă judecătorilor o putere suverană de apreciere. (Cpr. art. 1197, 1199, 1203). Demolombe, XXIX. 206. C. Bordeaux. Sirey, 51. 2. 718.

⁴⁾ Cuvântul autentic vine de la expresiunea grecească *αὐθεντικός*, care înseamnă ceea ce valorează *prin sine însuși*.

⁵⁾ Acesta este sensul cuvântului *titlu*, întrebuințat de art. 628 Art. 628 C. Cod Calimach (480 C. austriac): *titlul șerbirei*. Cpr. art. 800, Calimach.

constata dreptul (*instrumentum*). Când titlul este solemn (de ex. donațiunea, convenția matrimonială, ipotecă, etc), actul este cerut pentru însuși existența titlului, *ad solemnitatem*, ear când titlul nu este solemn, actul nu servește de cât ca mijloc de probă (*instrumentum probationis*) ¹⁾.

Titlul poate deci să existe fără act, de ex. în contractele verbale ²⁾. Remâne deci bine înțeles că prin *titlu* legiuitorul înțelege aici *actul* autentic ³⁾. (Cpr. art. 689, 1171 urm.).

Definiția actului autentic și formele prescrise de lege pentru autentificare.

Art. 1171.—Actul autentic este acela ce s'a făcut cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public, care are dreptul de a funcționa în locul unde actul s'a făcut. (Art. 349 ⁴⁾, 813, 860 urm., 1172 urm., 1228, 1772 C. civ. Art. 276 C. com. L. p. autentif. actelor din 1 sept. 1886, modificată, în unele privințe, prin L. din 1 ianuar 1887. Art. 90 urm. Regul. consular din 20 iunie 1880. Art. 37. 38 L. creditului agricol din 2 iunie 1892. Art. 6 și 14 urm. L. p. tocmelele de lucrări agricole din 28 mai 1893. Art. 23 L. p. reorgan. Minist. afacerelor străine, din 13 fevr. 1894. Art. 66 L. p. judec. de ocoale din 1 iunie 1896, etc. Art. 1317 C. (fr.).

Prin act autentic se înțelege, *lato sensu*, ori ce act care emană de la o autoritate publică. În acest sens sunt acte autentice : actele legislative ⁵⁾ și acele emanate de la Guvern ; actele stărei civile : hotărârile judecătorești ⁶⁾, etc.

1897, etc. C. civ. actual. În art. 689 C. civ., cuvântul *titlu* însemnează calitatea de moștenitor. Cpr. Demolombe, IX, 597. Baudry, II, 1179.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 47.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 115. Laurent, VI, 161, *in medio*.

³⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1316, No. 2. Mourlon, I, 1821 și II, 1520. Thiry, III, 115. Baudry, II, 1179. Planiol, II, 60. Laurent, XIX, 96 urm. Demolombe, IX, 597 ; XII, 729 și XXIX, 222 urm. În cât privește deosebirea între *titlu* și *act*, vezi t. II a lucr. noastre, p. 448, n. 3 ; t. III, p. 60 și p. 140, nota 2.

Art. 349
C. civ.

⁴⁾ Art. 349 prevede că cel din urmă d'între părinți care încețază din viață, poate rânduî copiii lor sei minori un epitrop nu numai prin testament, dar și prin *act autentic*, ceea ce este conform cu art. 242 din Codul italian.

⁵⁾ V. Répert. Sirey, v^o *Acte auth.*, No. 18. Pand. fr., *cod.* v^o, 6.

⁶⁾ Când de la data unei hotărâri au trecut 30 de ani, fără ca ea să fi fost apelată, se prescrie nu numai dreptul decurgând din ea, dar toată instanța respectivă. (Art. 1891). C. București. *Dreptul* din 1901, No. 51.

Art. 1171 nu se ocupă însă de aceste acte, ci numai de acele menite a constata convențiunile, adică de actele extrajudiciare care au de scop, în ordinea intereselor private, de a dovedi drepturile reale și drepturile de creanță d'între particulari ¹⁾.

Art. 1171 definește actul autentic : acela ce s'a făcut cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public, care are dreptul de a instrumenta în locul unde actul s'a făcut ²⁾.

Definiția actului autentic.

Instituția notariatului neavând ființă în legislația noastră, de și înființarea notarilor s'a agitat de mai multe ori ³⁾, autoritatea competentă de a da autenticitatea unui act este în genere și a fost în tot-deauna tribunalul, de și vom vedea că, în privința unor acte anume determinate, sunt și alți funcționari care au această competență.

Funcționarii care au capacitatea de a da autenticitatea actelor.

Materia autentificării actelor este astăzi reglementată prin legea de la 1 sept. 1886, modificată, în unele privințe, prin legea din 1 ianuar 1887 ⁴⁾.

L. din 1 sept. 1886.

Actele autentificate de tribunal. *Orary Cluj*

Autoritatea competentă spre a autentifica actele pentru care lege cere forma autentică, și ori ce acte în genere,

¹⁾ Cpr. T. Huc. VIII, 225. Thiry. III, 115. Demolombe, XXIX, 231. Marcadé, V, art. 1317, No. 1. Vigié, II, 1579.

²⁾ Deci, dacă actul a fost făcut de un funcționar care nu avea calitatea de a-l face, el nu este autentic. Cas. rom. Bulet. 1874, p. 27 și anul 1875, p. 120. - Acel care pretinde că actul nu este autentic din diferite împrejurări, trebuie să-și dovedească alegațiunea sa (art. 1169). Cas. rom. Bulet. 1889, consid. de la p. 530.

³⁾ Vezi în *Gazeta tribunalelor* din 1862. p. 412. 435 urm., 443 urm., un proiect de lege pentru înființarea de notari publici, elaborat de P. Popassu. Vezi și un studiu a D-lui G. C. Răileanu : „Notariatul și necesitatea unei legi speciale în asemenea materie“, publicat în *Dreptul* din 1884, No. 74 urm.

⁴⁾ În cât privește dreptul vechiu al Moldovei. Ordonanța domnească No. 29 din 5 martie 1856, § 3 prevede : că, în caz când părțile contractante sau una din ele nu se pot înfațișa la tribunal, atunci va merge a casă la ele unul din membrii tribunalului, care constatând și liberul consimțământ, va face raportul său, după care tribunalul va întări actul“. Această ordonanță considerându-se ca neabrogată, a fost aplicată și sub legea nouă la un contract de donațiune, înaintea legii din 1886. Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 18. — *Contră*, C. Focșani. *Dreptul* din 1886, No. 64.

Dreptul anterior al Moldovei.

căroră părțile ar voi să confere autenticitatea (art. 24 L. din 1886), este în regulă generală tribunalul de județ, fără nici o restricție (art. 1 L. din 1886) ¹⁾.

Îndeplinirea formalităților cerute pentru autentificarea

- ¹⁾ Curtea noastră supremă a decis că tribunalele sunt obligate a autentifica ori ce acte li se prezintă de părți, prin aceasta neprejudicându-se chestiunea de a se ști dacă actul este valid sau nu. Bulet. Cas. S-a I, 1880, p. 301. Tribunalele ar putea însă refuza de a da autenticitatea unui act de înstrăinare, dacă ea este oprită de lege, precum ar fi de exemplu, înstrăinarea unui imobil dotal (art. 1248 urm. C. civ.), înstrăinarea unui fond rural făcută către un străin (art. 7 Constit.), înstrăinarea unui pământ rural către o altă persoană de cât un sătean (art. 7 L. rurală și 132 Constit. revizuită la 1884), etc.

Inalienabilitatea pământurilor rurale.
Controversă.

Se susține, în această din urmă privință, că înstrăinarea pământurilor rurale ar fi chiar cu totul interzisă prin art. 132 din Constituție (vezi decisiile citate în t. V a lucr. noastre, p. 124, nota 1 și în tratatul nostru în limba franceză, p. 303, nota 3, și la autoritățile citate acolo, *adde*, C. București, Trib. Romanși și Teleorman. *C. judiciar* din 1897, No. 33 și din 1900, No. 27 și 75). Ultima sentință a trib. Teleorman este mai cu seamă foarte bine motivată și arată toate discuțiile urmate în această privință în Camerele de revizuire de la 1884. Jurisprudența Curții supreme și a majorității tribunalelor este însă că Constituția nu oprește pe săteni de a înstrăina pământurile lor la alți săteni sau către comună, pentru că textul sus-citat din Constituție nu a făcut de cât să dea un caracter constituțional inalienabilității acestor pământuri, prelungind termenul acestei inalienabilități până la 1916, prevedând și schimburile de pământ, care, prin legile anterioare, nu erau prevădute. Cpr. în acest din urmă sens numeroasele decizii citate în t. V a lucr. noastre și în tratatul nostru în limba franceză, *loco supra cit.*, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Cas. rom., Trib. Bacău și Dolj. *C. judiciar* din 1897, No. 33 și din 1899, No. 35. Bulet. Cas. 1897, p. 1038 și 1305. Bulet. 1898, p. 586 și 1309. *Dreptul* din 26 nov. 1900, No. 76. Ultima decizie a Curții de cas., pronunțată în acest din urmă sens, la care am luat și noi parte, este din 3 nov. 1900. Vezi *C. judiciar* din 1901, No. 7. Vezi și Dim. Kebapci, *Pr. civ.*, IV, 180, p. 255 urm. Remâne însă bine înțeles că înstrăinarea nu se poate face de cât către persoanele anume determinate de lege, adică către comună sau un alt sătean: de unde rezultă că pământurile clăcașilor nu pot fi urmarite pentru datoriile contractate de proprietarii lor. Cas. rom. S-a II (13 fev. 1901). *C. judiciar* din 1901, No. 27.

actelor se poate face de un singur judecător ¹⁾; el va trebui însă neapărat să fie asistat de grefier, sau de un ajutor de grefă ²⁾, care va contra-semna procesul verbal de autentificare atât pe minută (concept) cât și pe ambele exemplare ale actului. La tribunalele care au o secție specială de notariat (București și Iași), autentificarea nu se poate face de cât la acea secțiune (art. 11 și 33 L. din 1886).

Actele făcute de un străin, care din eroare ar fi fost rânduitor judecător, sunt ele autentice? Afirmativa este generalmente admisă în Franția, pentru că părțile au fost induse în eroare prin însuși faptul autorității competente (în specie Ministerul justiției). În cazul de față fiind deci o eroare comună, ștint este că *error communis facit jus* ³⁾. Un caz de asemenea natură este prevădut de L. 3, Dig., *De officio praetorum*, I, 14, unde se decide că un sclav, a-nume Barbarius Philippus, fugit de la stăpânul său, a putut să ajungă pretor la Roma și să facă acte valide relative la funcțiunea sa. Nu știu însă până la ce punct această soluție ar putea fi admisă la noi, unde numai Românii pot fi judecători (art. 52 L. din 1 sept. 1890) ⁴⁾.

Actele instrumentate de un străin, care din eroare ar fi fost rânduitor judecător.

¹⁾ Judecătorul sindic poate procedea la autentificare, îndată ce delegația Ministeriului a sosit la tribunal, chiar dacă aceea delegație nu s'a înregistrat încă în registrele tribunalului. Trib. Dorohoi și C. Iași. *C. judiciar* din 1900, No. 49. Dreptul judecătorului sindic de a instrumenta.

Este însă neapărat ca judecătorul înaintea căruia părțile au manifestat consimțământul, să instrumenteze însuși, ear nu altul, pentru că autenticitatea consistă în constatarea voinței făcută *propriis sensibus*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, consid. de la p. 123. Cpr. și Bulet. S-a 1, 1893, p. 741. *Dreptul* No. 59 din 1893.

²⁾ C. Iași și Galatz. *C. judiciar* din 1900, No. 49 și *Dreptul* din 1898, No. 83.—Prezența grefierului nefiind prescrisă înaintea legii p. autentificarea actelor, s'a decis că lipsa lui de la lucrări nu este o cauză de anulare. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 3 și *Dreptul* din 1900, No. 77. Este însă de observat că prezența grefierului la ori ce act judecătoresc, și prin urmare, și la autentificarea actelor, era cerută prin legea org. judecătorești din 9 iulie 1865 (art. 91). Cpr. și art. 46 L. org. judecăt. din 1 sept. 1890. Vezi și *infra*, p. 134, nota 2.

³⁾ Vezi L. 3, § 5, *in fine*, Dig., *De supellectile legata*, 33, 10. Cpr. Thiry, III, 116.

⁴⁾ S'a decis însă de curând (28 febr. 1901) că recunoașterea calității de român admisă de art. 9 din Const. ca o favoare pentru Românii din țările supuse unei dominațiuni stra-

Art. 8 L. din
1886.

Când părțile voesc să investească cu forma autentică un act al lor, ele trebuie să se prezinte *în persoană* în pre-torul tribunalului ¹⁾, și să alătore în dublu exemplar actul ce voesc să autentifice, pe lângă o cerere de autentificare timbrată cu 30 de bani ²⁾. Unul din cele două exemplare va fi scris pe un timbru de 5 lei, ear celalalt pe 50 de bani ³⁾. Presidentul sau judecătorul care primește actul, vizează ambele exemplare spre neschimbare ⁴⁾, pune pe părți să sub-scrie în prezența sa exemplarul nesubscris, și ordonă înre-gistrarea cererei. Dacă părțile se prezintă prin procuratori, aceștia trebuie să aibă o procură autentică și specială, de câte ori legea cere asemenea procură pentru acel fel de acte ⁵⁾.

ine, nu are efectele restrictive și individuale ale împămên-tirei; de unde s'a dedus că nu numai fiii născuți după re-cunoaștere, dar și acei născuți înainte sunt Români și se bucură de dreptul de a fi jurați sau judecători. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1901, No. 33.

- ¹⁾ S'a decis că nu este necesar ca procesul verbal de autenti-ficare să facă mențiune de prezentarea părților și de decla-rațiunea lor, îndeplinirea acestor formalități putând să re-sulte implicit din cuprinsul actului instrumentat de funcțio-narul competent. C. Focșani. *Dreptul* No. 64 din 1886. Ceea ce este însă neîndoielnic, este că legea necerând termeni sa-cramentali, este suficient ca atât prezentarea părților cât și luarea consimțământului lor să rezulte neîndoielnic din fapte și împrejurări combinate cu expresiile consemnate în pro-cesul verbal al tribunalului. C. Galatz. *Dreptul*, No. 50 din 1891.—Dacă însă se stabilește că actul a fost numai depus la tribunal spre autentificare, fără ca voința părților să fi fost constatată, actul este inexistent ca autentic, rămânând însă ca el să fie valid ca act sub semnătura privată, dacă este iscălit de părți (art. 1172). Cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1893, p. 741.

²⁾ Art. 17, § 1 L. timbrului din 24 fevr. 1900.

³⁾ Art. 18, § 1 din aceeași lege.

⁴⁾ Viza presidentului sau judecătorului ce-i ține locul, nu are nevoie să constate toate mențiunile prescrise pentru luarea consimțământului, fiind că ceea ce dă caracterul autenticității este procesul verbal de autentificare, ear nu rezoluția pusă pe petiția prin care s'a depus actul. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a I, 1892, p. 242 și *Dreptul* din 1892, No. 8.—Presidentul sau judecătorul care-l înlocuiește poate, după ce a pus viza, să delege pe un alt judecător să meargă la domiciliul părții spre a-i lua consimțământul. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1895, p. 1314.

⁵⁾ De exemplu, în privința unei donațiuni (v. t. VI. a lucr. noastre, p. 457, nota 2 și p. 612; cpr. C. Craiova, *Drep-*

Procura se va menționa în procesul verbal de autentificare, prin numărul și data ei, prin aratarea autorității de la care emană, și copie de pe ea, scoasă cu cheltueala părții și certificată conform cu originalul de chiar funcționarul care instrumentează, se va pastra la dosar; car originalul procurei se va încredința părții interesate d'impreună cu actul autentificat (art. 8 L. din 1886.).

În caz de boală constatată, care ar împedece pe vre-^{Art. 19 L. din 1886.} una din părți a veni la tribunal, judecătorul poate fi delegat și este ținut să instrumenteze la domiciliu, dacă aceea parte se găsește chiar în orașul sau comuna de reședință a tribunalului. Dacă nu se află în acest oraș sau comună, se va putea delega judecătorul de ocol respectiv. În acest caz, procesul verbal de autentificare trebuie să constate atât cazul de boală ¹⁾ cât și locuința unde s'a instrumentat (art. 19 L. din 1886.).

Curtea noastră supremă a decis, în unire cu concluziile noastre (7 iunie 1900), că împrejurarea că judecătorul delegat a merge la domiciliul persoanei ce voeste autentifica un act, a încheiat procesul verbal la tribunal, ear nu la locuința acelei persoane, nu viciază cătuși de puțin actul, dacă, de altminterlea, se constată că toate cerințele legii pentru autentificare au fost îndeplinite în locul unde se afla persoana care a depus actul spre autentificare, și că numai încheierea procesului verbal s'a făcut la tribunal mai în urmă, însă în aceeași zi, cu îndeplinirea tuturor formalităților cerute de lege ²⁾.

tul din 1898, No. 84): în privința unei convențiuni matrimoniale, a unei ipotece (v. t. VI, p. 611, nota 1: cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1894, No. 50). și în privința tuturor actelor solemne în genere.

- ¹⁾ Judecătorul delegat nu este ținut să constate de ce anume boală suferă partea care a motivat delegarea; este suficient ca el să constate că a găsit-o bolnavă la domiciliu. Trib. Dorohoi, *C. judiciar* din 1900, No. 49 (sentință remasă în picioare prin respingerea apelului și a recursului). Vezi nota următoare. Cpr. și C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 3.
- ²⁾ Vezi *Curierul judiciar* din 24 sept. 1900, No. 62. În același sens și în aceeași afacere. Trib. Dorohoi și C. Iași, *C. judiciar*, No. 49 din 25 iunie 1900.—S'a decis, chiar în materie de testamente, că autentificarea testamentului a doua zi după ce judecătorul delegat a luat declarația testatorului, nu este un motiv de nulitate a testamentului, chiar dacă se con-

Înaintea legii din 1886, mergerea judecătorului la domiciliul părții bolnave nu era prevădută de cât în materie de testamente, prin art. 861 C. civ. Această dispoziție se aplica însă prin analogie la toate actele autentice în genere ¹⁾.

Art. 9 L.
din 1886.

Părțile pot să și redacteze singure actul ce urmează a fi autentificat. Când ele însă vor recurge la luminele altei persoane pentru confecționarea actului, acest act va trebui, când se va prezenta spre autentificare, să poarte, pe lângă semnăturile părților, și semnătura persoanei care l-a redactat (art. 9. L. din 1886).

Autentif. ac-
telor acelor
ce nu știu
carte. Art. 16
L. din 1886.

Autentificarea actelor acelor ce nu știu carte și care sunt subscrise prin punere de deget sau prin aplicarea unei sigil sau unei peceti, se face întocmai după regulile prescrise mai sus, cu deosebire numai că actul trebuie să fie subscris și de acela care a servit de scriitor, și pe lângă părți, să compară și el înaintea judecătorului. Procesul verbal de autentificare trebuie, în acest caz, să constate atât declarațiunea părților că nu știu sau nu pot subscrive, cât și pe aceea a scriitorului, că el a redactat acel act după cererea părților ²⁾.

Scriitorul actului poate servi în acest caz și drept martur pentru dovedirea identității (art. 16 L. din 1886) ³⁾.

stată că în ziua autentificării testatorul murise, destul este să existe raportul judecătorului delegat prin care acesta constată că a înat declarația testatorului pe când trăea. C. București (14 octombrie 1900). C. judiciar din 1901, No. 3. Dreptul din 1900, No. 77. Vezi și *infra*, p. 134, nota 3.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1877, p. 305. Cpr. și C. Iași. Dreptul din 1882, No. 18. Vezi și *supra*, p. 125, nota 4.

²⁾ Declarația scriitorului că el a scris actul după cererea părților nu se aplică când părțile știu carte. Trib. Putna. Dreptul, No. 43 din 1893. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1895, p. 1314.—Și chiar în caz când părțile nu știu carte, lipsa de declarare a scriitorului că el a scris actul după cererea părților, n'ar atrage nulitatea actului, întru cât nulitățile sunt de drept strict și art. 18 din legea pentru autentificarea actelor nu prevede această nulitate. Cas. rom. S-a 1, decisia No. 342 din 1893 (nepublicată).

Art. 17 L.
din 1886.

³⁾ Scriitorul sau marturii care se vor dovedi că au făcut o declarație falsă, se vor pedepsi ca marturi minciunoși, conform art. 288 C. penal, fără prejudiciul altor daune interese către părți și chiar altor pedepse mai grave, în caz când faptul lor ar însuși și elementele delictului de fals în acte publice (art. 17 L. din 1886).

Ori de câte ori este a se autentifica un act, funcționarul care instrumentează, se încredințează de identitatea părților, le citește actul în auzul lor, le întreabă dacă cele cuprinse în act sunt cu consimțământul lor ¹⁾, și dacă unul din cele două exemplare este subscris de dînsese; pune pe părți să subscrie pe cel de al doile exemplar în prezența sa; ia act de declarația părților și constată toate aceste într'un proces verbal pe care-l transcrie în josul actului pe ambele exemplare ²⁾, și îl subscris atît el cît și grefierul, sau acela care îi ține locul (art. 10 L. din 1886). Lipsa subscrierei funcționarului care a instrumentat sau a grefierului, ar face ca actul să fie inexistent ca autentic ³⁾.

Identitatea, fie a părților sau procuratorilor lor, fie a marturilor, se constată prin cunoștința personală a funcționarului care instrumentează, și care o declară în act: prin declarația a doi marturi cunoscuți aceluși funcționar, sau în fine prin actele enumerate de art. 13 și 14 din legea de la 1886 ⁴⁾. La caz când judecătorul ar avea îndoeală asupra sincerității actelor din care rezultă identitatea, sau

Art. 10 L.
din 1886.

Constatarea
identității
părților.

Art. 13 și 14
L. din 1886.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Magistratul care instrumentează este în drept a pune și alte chestiuni de cît acele prevădute de lege, și constatarea că i s'a răspuns prin semne nu viciază validitatea autentificării. C. București. *Dreptul*, No. 8 din 1892.—Vezi însă trib. Ilfov, care pune în principiu ca părțile n'ar putea răspunde prin semne. *Dreptul* din 1889, No. 59. Chestiunea de a se ști dacă partea și a manifestat în mod inteligibil voința sa la autentificare, este o chestie de fapt care scapă de controlul curții de casație. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1892. p. 242.

²⁾ Faptul că procesul verbal de autentificare n'a fost încheiat pe însuși actul autentic, ci în deosebi, și s'a copiat apoi pe actul autentificat, nu viciază autentificarea, dacă, în fapt, nu se dovedește ca a existat vre-o fraudă, ori că s'a comis vre-o intervertire. C. București și Cas. rom. *Dreptul*, No. 30 din 1886 și Bulet. S-a 1. anul 1887. p. 178.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1879. p. 880.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1897. p. 306. Jud. Ocol. Strehaia. *C. judiciar* din 1901. No. 46.—Instanțele de fond sunt suverane spre a aprecia dacă un certificat de identitate conține indicațiunile cerute de legea autentificării actelor, și proba cu marturi sau presupțiuni este în tot-deauna admisibilă spre a se stabili ca o persoană străină s'a substituit adevăratei persoane la autentificarea unui act. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1896. p. 1470.

asupra persoanei că ar fi cea aratăată în act, el se poate încredința de adevăr prin ori ce alt mijloc legal de probațiune (art. 13, § ultim L. din 1886).

Art. 18 L.
din 1886.

Constatarea identității părților, a marturilor și a scriitorului actului, a presintărei lor înaintea funcționarului care a dat autenticitatea, a cetirei actului în auzul tuturor și a declarației părților că actul este făcut cu consimțământul lor și subscris de dânsese, sau că ele nu știu să subscrie, în caz când actul se află subscris prin punere de deget sau cu un sigiliu, *toate acestea sunt cerute sub pedeapsă de nulitate a actului* ¹⁾.

Procesul verbal de autentificare va constata de asemenea, tot *sub pedeapsă de nulitate*, că exemplarul pastrat la dosar s'a subscris de părți chiar în prezența judecătorului care a instrumentat (art. 18 L. din 1886) ²⁾.

Art. 8 L.
din 1886.

Actele autentice se redactează în limba română ³⁾, de și legea n'o spune formal, și instrumentarea se face în genere în localul tribunalului (art. 8 L. din 1886), la oarele obicinuite de cancelarie ⁴⁾.

Art. 21 L.
din 1886.

¹⁾ Omisiunea vre-uneia din aceste formalități substanțiale supune pe funcționarul public, din vina căruia s'a anulat actul, la pedeapsa destituirei, fără prejudiciul despăgubirilor către părți, dacă este loc (art. 21 L. din 1886).

²⁾ Actul nu ar fi nul, dacă ambele exemplare, în loc de unul, așa cum cere legea, ar fi fost subscrise înaintea judecătorului.

Art. 2240,
2244, 2245
C. german.

³⁾ Art. 2240 din Codul german prevede anume că procesul verbal care se încheie pentru confectionarea unui testament, trebuie să fie redactat în limba germană: *muss ein Protokoll in deutscher Sprache aufgenommen werden*. Ar. 2244 din același Cod permite însă unui testator care n'ar cunoaște limba germană de a testa în formă autentică, prin intermediarul unui interpret jurat. Procesul verbal, în asemenea caz, se traduce în limba în care se exprimă testatorul. În fine, art. 2245 adaugă că dacă toate persoanele care au participat la facerea testamentului au declarat că știu limba în care testatorul se exprimă, intervenția interpretului nu mai este necesară, căci procesul verbal se redactează în limba străină întrebuințată și cuprinde declarația testatorului că nu știe limba germană, precum și declarația persoanelor participante că vorbesc limba străină întrebuințată. O traducere în limba germană se adaugă ca anexă. Vezi adnotația noastră din *Curierul judiciar* de la 1900, No. 52, p. 414, nota 21.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. și C. Iași. Bulet. S-a 1, anul 1885, p. 879 și *Dreptul*, No. 13 din 1886.— Vezi însă Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1881, p. 22.

Formalitățile autentificării fiind îndeplinite, unul din cele două exemplare, și anume, acel scris pe cinci lei, se remite părții în drept, care va subscrie pe petițiune de primirea lui; ear celalalt exemplar, scris pe timbru de 50 de bani, se păstrează la dosariul tribunalului, și se trece în substanță într'un repertoriu alfabetic, spre a se putea găsi dosariul cu înlesnire la trebuință. Părțile interesate pot obține copii legalisate de pe acest act, cu cheltueala lor. Certificarea conformității copiei cu originalul pastrat la dosar, se face de un judecător al tribunalului d'împreună cu grefierul (art. 12 L. din 1888).

Art. 12 L.
din 1886.

Actele autentificate, conform dispozițiilor de mai sus, sunt executorii din momentul exigibilității lor ¹⁾. Formula executorie se va pune pe dênsele de aceeași autoritate care le a investit cu forma autentică și în același mod ca și pentru hotărârile judecătorești. Asupra actelor autentificate de vre-o judecătorie comună, formula executorie nu se poate pune de cât de judecătorul de ocol respectiv sau de tribunalul de județ (art. 20 L. din 1886).

Art. 20 L.
din 1886.

Cererea de investire cu formula executorie adresată la tribunale sau curți se face astăzi pe timbru de cinci lei (art. 31 L. timbr. din 24 februar 1900).

Art. 31 L.
timbr. din
1900.

Toate aceste formalități sunt privitoare la autentificarea tuturor actelor în genere. În privința testamentelor, dispozițiunile art. 860 și urm. din C. civil sunt în vigoare ²⁾, cu adăogire că delegarea pentru a instrumenta la lo-

Autentificarea testamen-
telor.
Art. 860 urm.
C. civ. Art.
33 L. din
1886.

¹⁾ Actul autentic nu poate însă fi executat de cât în urma în-cunoștiințării făcută debitorului, conform art. 137 și 387 Pr. civ. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1898, p. 833.

²⁾ Textele relative la testamente nu se aplică la donațiuni (C. Craiova. *Dreptul*, No. 2 din 1890 și C. judiciar din 1899, No. 7; C. Focșani și București. *Dreptul* din 1886, No. 30 și 64. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1887, p. 179), nici la ipoteeci (Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1890, p. 1390).—*Contră*. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1880, considerent de la p. 82.

Astfel, ipoteca este autentică, dacă se constată atât pre-sența în persoană a părților cât și consimțământul lor, le-gea necerând nici un termen sacramental. C. Galatz. *Dreptul*, No. 50 din 1891. Legea nu cere de asemenea ca consimțământul părților să fie concomitent. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1888, p. 1031 și anul 1892, p. 479.—Dacă s'a presen-tat însă numai una din părți la autentificarea actului de ipotecă, actul nu este autentic, de și în urma s'au prezentat

cuința testatorului și la acea a ori cărei părți în genere, se poate da prin simpla rezoluție a presidentului sau a judecătorului ce-i ține locul, pusă pe petițiunea prin care s'a cerut delegarea ¹⁾).

Judecătorul delegat trebuie să constate în procesul verbal cazul de boală ²⁾, și să indice cu precisiune locuința unde a instrumentat. Formele autentificării se pot îndeplini de un singur judecător, fie la locuința testatorului, fie la tribunal ³⁾. Și într'un caz și în altul însă, el va tre-

amândouă părțile spre a cere înscrierea lui. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 821.

- ¹⁾ Cpr. C. București. *Dreptul*, No. 77 din 1900.—S'a decis că testamentul autentic făcut la domiciliul testatorului, în timpul vacanțelor, este valid chiar dacă judecătorul s'a transportat la domiciliul testatorului, fără nici o delegație. C. Craiova. *Dreptul* din 1897, No. 31. Este însă de observat că, în specia judecată de curtea din Craiova, judecătorul secției vacanțelor se delegase însuși, ceea ce ni se pare perfect legal. Cpr. C. Iași și București. *Dreptul* din 1881, No. 80 și din 1891, No. 39.

- ²⁾ Neconstatarea bolii testatorului în procesul verbal al judecătorului delegat și chiar lipsa grefierului nu atrăgea, înainte de legea pentru autentificarea actelor, nulitatea testamentului, pentru că aceste formalități nu erau cerute la aceea epocă. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 77 și *C. judiciar* din 1901, No. 3. Vezi și *suprà*, p. 127, nota 2.

- ³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 216.—Este destul ca judecătorul delegat să fi primit declarațiile testatorului la domiciliu, pe când el era în viață, procesul verbal de autentificare putând fi făcut și mai în urmă, după moartea testatorului. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 77. *C. judiciar* din 1901, No. 3. Vezi și *suprà*, p. 129, nota 2.

Chestiunea de a se ști dacă consimțământul testatorului a fost sau nu liber ori viciat este de suverana atribuție a instanțelor de fond (Cas. rom., *loco suprà cit.*), care pot admite marturi pentru a se stabili că, în momentul autentificării, testatorul era în stare de ebrietate. C. București. *Dreptul*, No. 8 din 1892 și din 1889, No. 58. Cpr. și Trib. Dolj. *Dreptul* din 1893, No. 62.

În pravila lui Vasile Lupu, beția era o cauză de micșorare a pedepsei în materie penală: »A patra pricină ce îndeamnă pre județ să micșureze certarea celui vinovat de cum i se cade, iaste beția, de vreme ce dă învățătură pravila de ȳice cum toată greșala de ar fi cum ar fi de mare și de se va face la vreme de beție, nu se va certa deplin, după cum spune pravila, eară numai după voea județului.—Cela ce se va înbata în deadins ca să poată șuvăi la greșala ce va

Starea de ebrietate a testatorului.

Pravila lui V. Lupu. Beția în materie penală.

bui să fie asistat de grefier sau de ajutorul de grefă¹⁾,

greși pentru să se certe mai puțin, acela nici dănaoară nu va scăpa, ci se va certa deplin.—Celuia ce i va părea bine după beție căci au făcut vre-o greșală înbatându-se earăși și lăndându-se dicend bine am făcut de am făcut așa, acesta nu se va certa puțin, ci toema și deplin după cum va fi scriind pravila“, etc. Vechiul Cod penal al Moldovei din 1826, prevede în art. 169, § 5 că „fapta nu se socotește întocina criminală, când ea s'a întâmplat din amăgeală și întunecarea minței din beție“.

Beția în dreptul modern.

Astăzi, numai beția completă poate să rădăce omului responsabilitatea sa; o stare de beție ușoară ar putea cel mult, după împrejurări, să micșoreze gravitatea faptului, ear nu să înlătore ori ce răspundere. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1897, p. 1250, care a pus în principiu că starea de beție a unui acusat în momentul seversării crimei, nu poate constitui o scusă din acele prevedute de lege. În cât privește rolul ce beția joacă în privința responsabilității penale, vedi adnotația noastră asupra unei decisiuni a curței de casatie din Luxemburg, în *C. judiciar* din 1900, No. 16, ear în cât privește beția ca viciu al consimțământului, vedi t. V a lucr. noastre, p. 26, nota 1; p. 471 urm., etc.

Este de observat că pravila lui V. Lupu pune dragostea pe aceeași treaptă cu beția. „A unspredecea pricină ce mai înmicșurează județul celui vinovat, iaste dragostea, de vreme ce dragostea se asămăna cu beția, asăjderea și cu nebulnia și mai vărtos iaste și mai rea chinuire de cât aceale de cât toate; drept aceea s'au făcut această pravila: Cea ce face vre o greșală fiind îndemnat de dragoste, mai puțin se va certa de cum spune pravila. — Cea ce va fi biruit de dragoste și de va tămpina vre o fată mergend pre drum și o va săruta, nu se va certa nici cum, cum au făcut un muncitor de la Atena ce l'au chemat Pisistratos, carele au dis muerii-și când il îndemna să nu fie într'alt chip ce să omoară pre cea ce au sărutat pre o fată ficioară a lor mergend pre drum, dicendu-i acest cuvânt, cum de vreame ce pre cea ce ne iubesc și ne sărută tu dici să i omorim, dară încă ce învățătura ver da să facem celor ce ne vor uri și ne vor fi cu vrăjmașie.—Ori care muliare pentru multă dragoste ce va avea către ibovnicul ei, va primi în casa ei furtașagul ce va fi el furat, mai puțin se va certa de cum iaste scris la pravila.—Dragostea suvăiaște precurvția și răpitul fiarei și alte greșale ca acestea, ce se dice când ar pune scări la ferestri sa se sue sa între la ibovnica-și, și alte ca acestea“, etc. Poate că aceste citații nu sunt tocmai la locul lor: vorbind însă de beție în genere, ne-am folosit de această ocașie pentru a desgropa niște texte pe care mulți din cei bătrâni chiar nu le cunosc.

Dragoste. Pravila lui V. Lupu.

¹⁾ Vedi *suprà*, p. 127, text și nota 2.

care va contra-semna actul. Judecătorul care instrumentează, după ce constată identitatea testatorului, în procesul verbal de autentificare prin mijloacele mai sus expuse, cetește testamentul din cuvânt în cuvânt, în auzul¹⁾ și în fața, adică în prezența testatorului, întrebându-l dacă cele cuprinse în el sunt cu consimțământul său (art. 10. L. 1886) și din libera sa voință (art. 862 C. civ.), etc. Toate cele ce preced sunt prescrise sub pedeapsă de nulitate a procesului verbal de autentificare (art. 33, *in fine*, L. din 1886).

Art. 861 C.
civ. și 11 L.
din 1886.

Cetirea testamentului trebuind, în legea noastră, să se facă de judecătorul care instrumentează (art. 861 C. civ. și 11 L. din 1886), de aici rezultă că el nu poate fi cetit de greșier sau de o altă persoană, nici de însuși testatorul. Este adevărat că, în Franția, se admite soluția contrară²⁾; însă este de observat că art. 972 din Codul francez nu prevede de cine trebuie să se facă cetirea, ci numai că testamentul va fi cetit... *il doit en être donné lecture au testateur en présence des témoins*.

În baza acestor principii, Curtea din Iași anulase testamentul autentic a defunctei Roxandra Sofian, sub cuvânt că procesul verbal de autentificare nu cuprindea mențiunea că testamentul a fost cetit testatoarei de către judecător, de oare ce formula „cetindui-se“ sau „ce i s-a cetit“, în-

1) Testatorul trebuind deci să audă cetirea făcută de judecător ca să-și poată da consimțământul său, individul cu deservire surd, *qui omnino non exaudit, non qui tardè exaudit* (Instit. II, 12, *Quibus est permissum testamenta facere*, § 3), sau atins de o surditate destul de mare pentru a nu putea auzi cetirea ce i s'ar face (Cas. fr., *La Loi* din 16 mai 1899, No. 113), nu este capabil de a face un testament autentic, ci numai un testament mistic sau olograf. Constatarea făcută de judecător că testamentul a fost cetit în auzul testatorului, face credință *erga omnes* și nu se poate invoca, ca nulitate, surditatea dispunătorului, mai ales dacă înaintea instanței de fond partea n'a pretins că surditatea era completă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 414 și 878. *Dreptul* din 1887, No. 7. Din faptul că testatorul trebuie să declare că testamentul este iscălit de dânsul și făcut din libera sa voință, mai rezulta încă că acel cu deservire mut, *qui loqui nihil potest, non qui tardè loquitur* (Instit., *loco cit.*), nu poate testa în forma autentică, ci numai în cea olografă sau mistică, dacă știe însă a scri și a ceti (art. 864, 865, 866).

2) Cpr. Laurent, XIII. 325, p. 374.

trebuintată în specie de judecător, n'ar fi fost îndestulătoare. Această decizie a fost însă cu drept cuvânt casată, recursul fiind susținut de doi juriseconști eminenți, D-nii Eug. Stătescu și Toma Stelian, de oare ce legea nu cere cuvinte sacramentale pentru constatarea îndeplinirii unei formalități, fiind suficient ca îndeplinirea acestei formalități să rezulte din termenii întrebunțați în act. Ori, în specie, din procesul verbal de autentificare rezulta neîndoios că atât cetirea cât și celelalte formalități, care au precedat ori urmat cetirea, fusese îndeplinite de judecătorul ce instrumentase, și în specie, formula gramaticală „cetindu-se” sau „ce i s-a cetit” era echivalentă cu formula „cetindu-i” sau „i am cetit”¹⁾.

Nu vom insista mai mult asupra autentificării testamentelor, pentru că această materie a mai fost o dată studiată în t. IV a lucrării noastre, p. 435 urm., ci vom trece la celelalte autorități care au dreptul de a investi unele acte cu formula autenticității.

Actele autenticesc (de alte autorități decât tribunalul).

Am văzut că, în legislația noastră, autoritatea competentă de a autentifica actele este în genere tribunalul de județ, un singur judecător având această cădere (art. 11 L. din 1886).

Osebit de tribunalele de județe, mai sunt și alte autorități care, prin excepție, au competența de a autentifica unele acte.

Astfel, judecătoriile de ocoale au competența să autentifice foile dotale până la valoarea de 3000 lei inclusiv. Chiar când foarea dotală conține bunuri nemișcătoare sau obiecte mobile altele de cât bani, părțile sunt ținute a face prețeluirea acestora în însuși actul dotal. Această prețeluire obligatorie nu operează însă vîndarea mobilelor, afară numai dacă în foarea dotală nu se dice anume aceasta²⁾. Când constituirea de dotă cuprinde bunuri

Actele ce pot autentifica judecătoriile de ocoale. Art. 3 și 5 L. din 1886. Art. 66 L. jud. de ocoale din 1886. Art. 718 Pr. civ.

¹⁾ Vezi Bulet. Cas. S-a 1. anul 1897, p. 1209 și *Curierul judiciar* din 1897. No. 42. Tot în acest sens s'a pronunțat și curtea din Galați, ca instanța de trimitere. *Dreptul* din 1898, No. 33.

²⁾ După art. 1245 din Codul civil, prețeluirea obiectelor mișcătoare face din contra pe barbat proprietar a acestor o-

Art. 1245 C. civ.

nemișcătoare, părțile sunt obligate a depune și o copie de pe actul dotal. Această copie va fi înaintată de judecătorul de ocol, îndată după autentificarea foiei dotale, către grefierul tribunalului unde este așezat imobilul, spre a transcrie această mutație a proprietății în registrul de transcripție. Judecătorul de ocol și grefierul tribunalului sunt personal răspunzători, fie care în ceea ce îi privește, de neîndeplinirea obligației ce li se impune. *Grefa tribunalului unde s'a făcut transcrierea, va răspunde judecătoriei respective, în cel mai scurt timp, că s'a făcut transcrierea* (art. 718 Pr. civ. și 66 L. jud. de ocoale din ~~1 iunie 1896~~¹⁾). 140

Judecătoriile de ocoale nu au însă această competență de cât numai atunci când părțile, sau cel puțin una din ele, își are domiciliul sau reședința în cuprinsul acelei judecătoriai (art. 3 L. p. autentif. actelor din 1886).

Competința judecătoriilor de ocoale fiind excepțională și numai în privința foilor dotale, de aici rezultă că celelalte contracte matrimoniale, chiar ale sătenilor, vor fi autentificate de tribunal (art. 1228 C. civ. și 708 urm. Pr. civ.), de câte ori părțile n'au adoptat regimul dotal, chiar dacă ar fi vorba de o sumă mai mică de 3000 de lei.

Judecătoriile de ocoale mai au încă competența de a autentifica, tot sub condiția ca părțile sau macar una din ele să aibă domiciliul sau reședința în cuprinsul judecătoriai :

a) Contractele constatând obligațiuni *personale* sau convențiuni asupra bunurilor mișcătoare până la valoarea de lei 3000 inclusiv;

b) Ori ce alte acte de asemenea natură a căror valoare s'a determinat de părți, sau al căror obiect intră în competența diselor judecătoriai pentru a fi judecate în primă sau ultimă instanță;

c) Procurele pentru a reprezenta și a sta în justiție, pentru a face apel²⁾, etc., ori care ar fi valoarea și na-

biecte, el rămânând debitor de prețul lor (*estimatio facit venditionem*), afară de cazul când s'a prevădut în contractul de căsătorie că prețeluirea nu face vîndarea.

¹⁾ Acest ultim paragraf al art. 718 Pr. civ., care obligă pe grefierul tribunalului de a încunoștiința cât de curînd pe judecătorul de ocol că actul dotal s'a transcris, a fost adăos de Senat. pe cale de amendament, după propunerea D-lui senator P. Th. Missir.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 738.

tura litigiului, când mandatarul locuiește în cuprinsul aceluia ocol;

d) Toamele sau contractele încheiate în târguri și bălciuri (ermaroace), independent de ori ce condițiune de domiciliu sau reședință a părților contractante (art. 3 p. autentif. actelor din 1886). În privința tuturor acestor acte, autentificarea se face de judecător sau de ajutorul său, acolo unde mai există încă ajutoare, asistat de scriitor, care ține loc de grefier. Contra-semnarea scriitorului este cerută sub pedeapsă de nulitate, ca și cea a grefierului. (Art. 11 L. p. autentif. actelor din 1886).

Se exceptează din competența judecătorilor de ocoale ^{Art. 5 și 33 L. din 1886.} testamentele ¹⁾ și actele translativ de proprietate imobiliară, sau constitutive de drepturi reale asupra imobilelor, care rămân exclusiv de competența tribunalelor, chiar când valoarea obiectului ar intra în competența acelor judecătoria (art. 5 și 33 L. p. autentif. actelor din 1886).

O altă autoritate care earăși, prin excepție, are că- ^{Compet. judecăt. comunale. Art. 4 L. din 1886.} derea de a autentifica unele acte, este judecătoria comună, desființată prin legea judecătorilor de ocoale din 1894, redactată în mare parte de noi, pe când eram secretar general la Ministeriul de justiție, și reînființată prin aceea din 1896.

Aceste judecătoria au competența de a autentifica următoarele acte, dacă ambele părți sau macar una din ele și are domiciliul sau reședința în acea comună ²⁾:

a) Toate actele locuitorilor săteni a căror autentificare le este conferită prin legi speciale :

¹⁾ Cu toate că textul legii este formal, s'au găsit președinți de tribunale care au delegat pe un judecător de ocol pentru a instrumenta în asemenea materie. Se înțelege că asemenea testeamente au fost anulate pentru lipsa de calitate a funcționarului care a instrumentat. Cpr. Trib. Putna și Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 9 și din 1891, No. 42. Vezi și t. IV a lucr. noastre. p. 436. text și nota 1, t. VI, p. 609, nota 2.

²⁾ Faptul domiciliului sau reședinței într-o comună, sau în cuprinsul unei judecătoria de ocol, se constată prin cunoștința personală a primarului sau judecătorului, care autentifică actul, atestată în procesul verbal; sau, în caz de a nu fi cunoscută partea, prin certificatul primăriei unde partea își are acel domiciliu sau reședință. Acest certificat se va menționa prin numărul și data sa și arătarea autorității de la care ^{Art. 6 L. din 1886.}

b) Ori ce alte acte constatând obligațiuni sau convențiuni asupra bunurilor mișcătoare până la valoare de lei 300 inclusiv ;

c) Procurele pentru a se înfățișa și a sta în judecată înaintea ori căror instanțe judecătorești, când mandatarul își are domiciliul sau reședința în acea comună, nu însă și procurele pentru a face un act judecătoresc, de ex. o transacțiune ¹⁾.

d) Tocmelele sau contractele încheiate în târguri și bălciuri, dacă valoarea lucrului nu trece peste lei 300, independent de ori ce condiție de domiciliu sau reședință (art. 4 L. p. autentif. actelor din 1886).

Art. 11 L. din 1886. La judecătoriile comunale, autentificarea se face de primar, asistat de notar ²⁾. Contra-semnarea notarului este cerută, ca și aceea a grefierului, sub pedeapsă de nulitate (art. 11 L. din 1886).

Contra-semnarea din partea ajutorului de notar. Nulitate. O procură sau un alt act, a cărui autentificare s'a făcut de primarul unei comune rurale, este nul, dacă procesul verbal de autentificare a fost contra-semnat de ajutorul de notar, întru cât legea comunală nu prevede asemenea funcționari, care să înlocuiască pe notar, când acesta ar fi nevoit a absenta ³⁾.

Imprumuturi constituite către Creditul agricol. Art. 38 L. din 2 iunie 1892. Primarii rurali cu știință de carte ai domiciliului imprumutatului, mai au încă competența de a autentifica imprumuturile către creditul agricol. Dacă primarul nu știe să scrie și să citească, autentificarea se face, după cererea părții, de ajutorul de primar sau consilierul comunal care știe carte. Dacă nici unul din aceștia nu știe carte, autentificarea se face de judecătoria ocolului în care domiciliază imprumutatul, sau de judecătoria de ocol de la reședința sucursalei Creditului agricol. Membrii comisiei interimare au aceeași competență ca și primarul și membrii consiliului comunal. Înfațișarea Creditului agricol înaintea

emană, în procesul verbal de autentificare și se va pastra la dosar (art. 6 L. p. autentif. actelor din 1886).

¹⁾ Cpr. C. din București. *Dreptul*, No. 51 din 1900.

²⁾ Dacă în vre-o comună rurală, se întâmplă ca primarul să nu știe carte, autentificarea actului nu se poate face de primar. Părțile se vor adresa, în asemenea caz, la judecătoria de ocol respectivă (art. 11, § ultim L. din 1886.).

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II. anul 1888, p. 772. C. Craiova. *Curierul judiciar* din 1900, No. 41.

Art. 11, § ultim L. din 1886.

autorităţii chemate a autentifica actul, nu este obligatorie. Actul se poate autentifica şi numai în prezenţa celui ce voeşte să se împrumute, în care caz funcţionarul public îndeplineşte formele numai faţă cu dănsul, luând act de declaraţiunile lui, conform legii (art. 38 L. din 2 iunie 1892) ¹⁾.

În fine, Consiliile comunale a domiciliului muncitorului contractant, şi numai ele, au competenţa de a autentifica toate tocmelele de munci agricole, îndeplinind formele prevădute de art. 14 şi urm. din L. de la 28 mai 1893 (art. 6 şi 7 din suscitata lege) ²⁾.

Toate contestaţiile isvorite din tocmeli agricole se judecă de judecătoriile comunale, ţinându-se samă de dispoziţiile speciale ale legii acelor tocmeli, cu drept de apel la judecătoria de ocol, dacă reclamaţia este mai mare de cât cinci lei (art. 21 L. p. judec. de ocoale din 1 iunie 1896). În aceste contracte, clauzele penale şi acele de solidaritate sunt cu deservăşire oprite (art. 2 L. din 28 mai 1893 şi art. 1 L. din 20 fevr. 1879) ³⁾.

Lucrări de munci agricole. L. din 28 mai 1893.

Art. 21 L. jud. de ocoale din 1896.

1) În cât priveşte actele de amaneturi constituite în favoarea *Băncii agricole* (care nu trebuie confundată cu *Creditul agricol*), ele se autentifică de tribunale şi se înscriu într-un registru special al tribunalului şi al comunei respective (art. 12 L. din 1 april 1895, care modifică în unele privinţe, pe cea din 1 april 1894). Cpr. în privinţa acestor împrumuturi. C. Galaţi. *Dreptul* din 1901, No. 29.

Împrumuturi constituite către Banca agricolă. Art. 12 L. din 1 april 1895.

2) Aceiaşi soluţie era admisă şi în legile anterioare, din 14 mai 1882 (art. 5), şi din 18 martie 1866, modificată prin cea din 7 april 1872. Deşi art. 9 din această din urmă lege prescrie cetirea de către consiliul comunal a tocmelor agricole în prezenţa părţilor contractante, s'a decis că această formalitate nu este perscrisă sub pedeapsă de nulitate. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1875, p. 128. Această decizie mai pune încă în principiu, pe de o parte, că trecerea unui asemenea contract într-un alt registru de cât acel regulat, nu atrage nulitatea lui, ear pe de alta, că autentificarea din partea consiliului comunal n'ar fi nulă, dacă la instrumentare ar fi luat parte un secretar numit provisor, fără ca numirea lui să fi fost aprobată de autoritatea competentă (atunci comitetul permanent). Art. 15 din legea actuală de la 28 mai 1893 cere însă, sub pedeapsă de nulitate, ca contractul să fie cetit în faţa şi auzul tuturor părţilor contractante, precum şi declararea lor prin grai că cele cuprinse în contract sunt conform cu libera lor voinţă şi că nu au nici o contestaţie de opus.

Legile anterioare de munci agricole din 1866 şi 1882.

3) Vezi t. VI a lucr. noastre, p. 175, t. şi nota 3: p. 269 şi 286, nota 1.

Art. 26 L.
din 28 mai
1893.

Actele de tocmeli agricole, făcute în termenii preveduți de lege, sunt executorii, după ce se vor investi cu formula excutorie de către consiliul comunal, după cererea părților (art. 26 L. din 28 mai 1893).

Despre actele autentice făcute în străinătate.

Pentru ca un act autentic făcut în străinătate să și poată produce efectele sale în România, el va trebui să fi fost făcut de autoritățile competente străine, conform legilor respective și regulei de drept internațional *Locus regit actum*, consacrată prin art. 2 § ultim, 34, 152, 885 și 1773 C. civ., sau de agenții diplomatici ori consulari români din străinătate¹⁾, care au capacitatea de a instrumenta, cu observarea formelor prescrise de legea pentru autentificarea actelor de la 1886 (art. 34 din această lege; art. 90 urm. Regul. consular din 20 iunie 1880; art. 23 L. din 13 fevr. 1894 pentru reorg. Minist. afacerelor străine).

Agenții diplomatici sau consulari români din străinătate sunt în drept a autentifica și legalisa acte și contracte nu numai între Români și persoanele țării în care ei funcționează, ci și acte numai de ale acestor din urmă, care privesc afaceri ce au a se seversă în România. Astfel, un consul român din o țară străină este competent a autentifica sau legalisa procura ce un locuitor din acea țară, ne-român, voește a trimete unei persoane în România, spre a intenta un proces înaintea autorităților judecătorești române. (Cpr. art. 21 al conv. consulare din 1881, încheietă cu Italia²⁾).

¹⁾ Cpr. Cas. rom. și C. Iași. Bulet. S-a 1, 1885, p. 92 și *Dreptul* din 1884, No. 53.—Secretarii, atașatii și cancelarii, pot exercita prin delegațiune totul sau parte din aceste atribuțiuni (art. 24 L. din 13 fevr. 1894). Cpr. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 17 și C. judiciar din același an, No. 18. Sub legea anterioară de la 21 martie 1873, în lipsă de text, chestiunea era controversată. Vezi decisiile citate în Christescu, C. civ. adnotat, art. 1171, No. 38.—Șeful unei legațiuni sau acela care-l înlocuește, când dă autenticitatea unui act, nu are nevoie de a fi asistat de un grefier. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 17 și C. judiciar din 1900, No. 18.—Contră. Trib. Ilfov (sentință reformată). *Dreptul* din 1899, No. 82.

²⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 43 și 79. Bulet. S-a II, anul 1896, p. 1434.

Actele emanate de la legațiuni străine nu vor fi admise de către autoritățile din țară, dacă nu vor fi legalizate de Ministerul de externe (art. 19 Regul. pentru legațiunile române din străinătate de la 27 iunie 1880)¹⁾.

Actele autentificate de consulatele și legațiunile române din străinătate se pot investi cu formula executorie de tribunalul domiciliului uneia din părțile partașe la actul autentic. „Am modificat art. 375 din proc. civilă, dice Ministrul justiției, în expunerea de motive²⁾, punându-l în concordanță cu art. 20 din legea autentificării actelor, și determinând competența autorităților pentru investirea actelor autentificate de consulatele și legațiunile române din străinătate”.

Dacă nici una din părți nu și are domiciliul în țară, titlul executor se va putea încuviința de tribunalul Ilfov (art. 375, § ultim). Această ultima dispoziție a fost adaosă în Senat pe cale de amendament, după propunerea D-lui C. G. Ioan, și a fost primită fără nici o discuție³⁾.

În cât privește actele autentificate de autoritățile străine conform legii țării unde ele au fost întocmite (art. 2, § ultim C. civ.), despre care legea nu dice nimic, ele se vor investi cu formula executorie de autoritatea judecătorească competentă din localitatea unde ele vor avea să și primească executarea, această autoritate îndeplinind aceleași forme ca și pentru hotăririle străine (art. 374 Pr. civ.). Art. 12 din convenția consulară, încheiată la 1881 cu Italia, este expres în această privință, și acest text este aplicabil prin analogie tuturor Statelor cu care România nu are convențiuni speciale, destul este numai ca să existe o reciprocitate de fapt (art. 374 Pr. civ. ⁴⁾).

Despre actele legalizate sau adevărate.

Legiuitorul confundă adese-ori legalizarea cu autentificarea, însă aceste două operațiuni trebuesc distinse, pentru că nu sunt identice. Aceasta rezultă din însuși legea

Deosebire între legalizare și autentificare.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1892. No. 18 și Bulet. S-a 1. anul 1891, p. 978. C. Iași. *Dreptul* din 1889. No. 45.

²⁾ Veți *Pr. civ.* ed. of., p. 29.

³⁾ Veți *op. cit.*, p. 415. 416.

⁴⁾ Cpr. Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901. No. 28.

pentru autentificarea actelor, care, după ce se ocupă despre actele autentice și formele autenticității (art. 8 urm.), tratează în un cap. a parte despre legalizarea actelor sub semnătură privată (art. 7 și 24—29). Apoi, în unele cazuri, legiuitorul prescrie o procură autentică¹⁾, mulțămindu-se în altele cu o procură legalisată (art. 94 Pr. civ.). O deosebire trebuie deci să existe între autentificare și legalizare. Care este această deosebire? Legalizarea constată data certă a actului (art. 1182 C. civ.) și identitatea părților care l-au subscris (art. 7 și 24 urm. L. p. autentificarea actelor), ear autentificarea mai constată încă, pe lângă acestea, și liberul consimțământ al părților (art. 10 L. din 1886)²⁾.

Art. 26 L.
din 1886.

Există însă un caz în care și legalizarea trebuie să constate că actul este făcut cu consimțământul părții; aceasta este în caz când partea nu știe carte sau, din o cauză oare care, nu poate să subserie: „In privința celor ce nu știu carte sau nu pot subserie, dice art. 26 din legea pentru autentificarea actelor de la 1886, procesul verbal de legalizare trebuie să constate: 1° Presentarea părților și a scriitorului actului înaintea judecătoriei sau primăriei și identitatea lor; 2° cetirea actului din cuvânt în cuvânt în

- 1) Vezi, de exempln, art. 23. 52. 1781. 1788 C. civ., art. 8 L. p. autentif. actelor din 1886, etc. După acest din urmă text, un act autentic nu se poate face prin procurator, dacă acesta nu are o procură autentică, căci altfel actul n'ar fi nici el autentic. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1889, p. 1039.—In cât privește cazurile în care legea cere o procură autentică, vezi t. VI, p. 457, nota 2 și tratatul nostru în limba franceză, p. 292, nota 2. In cât privește mandatul neaparat pentru a putea primi o plată, vezi t. VI, p. 456, 457.
- 2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, consid. de la p. 822 și Trib. Iași. *Dreptul* No. 17 din 1883.—Această deosebire, pe care tribunalul o face foarte bine între legalizare și autentificare, înaintea legii asupra autentificării actelor din 1886, este aceeași și în urma promulgării acestei legi (art. 7).

Art. 7 L. din
1886.

S'a decis chiar că, în legalizarea ce autoritatea polițienească dă actelor deferite competenței sale, este destul ca ea să certifice în josul actului că semnătura este a persoanei subscrise în el, fără a fi ținută de a mai face mențiune despre identitatea persoanei. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1895, p. 1482. Această soluție pare însă contrară art. 7 § ultim din legea pentru autentificarea actelor.

audul tuturor ¹⁾; 3° declarația părților sau uneia din ele că nu știe sau nu poate subscrie; 4° declarația părții care nu știe subscrie *că actul ce i s'a cetit este făcut cu consimțământul său și că voeste să se legalizeze*“.

S'a decis, în baza acestui text, care nu se aplică la autentificare, ci numai la legalizare ²⁾, că procura semnată prin punere de deget nu este valabilă, dacă procesul verbal de legalizare a semnăturii nu constată prezentarea părții înaintea autorității respective (în specie era vorba de un comisar polițienesc), identitatea ei, citirea actului din cuvânt în cuvânt în audul părții, declarația ei că nu știe sau nu poate subscrie, și că procura ce i s'a cetit este făcută cu consimțământul său și că ea voeste să se legalizeze ³⁾. Legiuitorul a luat aceste precauțiuni în privința persoanelor care nu știu carte, pentru că voința lor poate fi alterată cu mai multă ușurință.

Autoritățile competente spre a legaliza actele sunt tot acele care au competența de a le autentifica, afară de autoritățile polițienesti, care nu au nici o competență în această din urmă privință. Autoritățile competente spre a legaliza actele.

Eată actele care pot fi legalizate de polițaii și comisarii de poliție, în orașele unde sunt asemenea autorități: Actele care pot fi legalizate de polițaii și comisarii de poliție.

1° Procurele de ori ce natură, însă numai pentru a sta în judecată înaintea autorităților administrative sau judecătorești, afară de casurile, bine înțeles, în care legea cere o procură autentică ⁴⁾. Art. 7 L. din 1886.

2° Procurele pentru a primi pensii sau lefuri și chitanțele constatând aceste primiri, precum și biletele pentru vânzări de vite :

1) În privința actelor autentice în genere, legea cere numai ca actul să se cetească în audul lor (art. 10 L. din 1886), citirea din cuvânt în cuvânt nefiind prescrisă de cât în privința testamentelor (art. 861 C. civ.). Cpr. C. Craiova. *Dreptul*, No. 2 din 1890. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1887. No. 31. C. Focșani. *Dreptul*, No. 64 din 1886.

2) C. București. *Dreptul*, No. 32 din 1891.

3) Cas. rom. (12 sept. 1900). *C. judiciar* din 1900, No. 66, decizie pronunțată în urma unei divergențe, la judecarea căreia am luat și noi parte. *Idem*. C. București și Cas. rom. S-a 1 (4 iunie 1896). *Dreptul* din 1892, No. 54 și Bulet. Cas. 1896, p. 949.

4) Vezi aceste casuri arătate *supra*, p. 144, nota 1 și în t. VI, p. 457, nota 2.

3° Conturile și facturile pentru furnituri de ori ce natură și până la ori ce sumă ;

4° Certificatele medicale.

În toate aceste cazuri, restrictiv determinate de lege ¹⁾, autoritatea polițienească, încredințându-se de identitatea părților, certifică în josul actului că semnătura este a persoanei subscrise în act (art. 7 L. din 1886).

Judec. de ocoale și comunale.

În ceea ce privește judecătorii de ocoale, vedi *supră*, p. 137 urm., și art. 3, 5 și 11, § ultim L. din 1886 ; ear în ceea ce privește judecătorii comunale, reprezentate prin primarul comunei, vedi *supră*, p. 139 urm.

Procură semnată prin punere de deget.

S'a decis, înainte de legea din 1886 asupra autentificării actelor, că primarii și cei-lalți funcționari administrativi au competența de a legalisa procurile subsemnate prin punere de deget, și că asemenea procuri, acolo unde legea nu cere o procură autentică, sunt valide, chiar dacă iscălitura funcționarului este făcută prin punerea unei stampile sau a sigiliului comunal ²⁾ ; însă asemenea soluție este inadmisibilă astăzi, față cu art. 11, § ultim din legea pentru autentificarea actelor, după care primarul care nu știe carte nu poate să legalizeze nici un act.

Procură legalizată de intendentul penitenciarului.

S'a mai validat, tot înaintea legii din 1886, o procură legalizată de intendentul penitenciarului unde era deținut mandantele ³⁾ ; însă acest funcționar nu avea nici atunci și nu are nici astăzi asemenea competență.

Art. 27 L. din 1886.

Autoritățile competente de a legalisa actele sunt deci numai acele aratate mai sus, și asemenea acte, fie subsemnătură privată, fie subscrise prin punere de deget, au aceeași forță probantă ca și actele autentice, pentru tot ce funcționarul public competent a constatat că i s'a declarat de părți, sau că s'a petrecut înaintea sa (art. 27 L. din 1886). Constatarea făcută de funcționarul competent *propriois sensibus, de visu et auditu*, nu poate deci fi dăruită

¹⁾ Astfel, autoritățile polițienești nu au cădere de a legalisa procurile ce se dau pentru constituirea unei ipoteci convenționale (Cas. rom. C. București și Iași. Bulet. S-a 1, 1881, p. 238 ; *Dreptul* din 1884, No. 2. *Dreptul* din 1894, No. 50), și cu atât mai puțin a legalisa însuși actul de ipotecă. C. București. *Dreptul, loco cit.*

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1882, p. 1090. C. Iași. *Dreptul* din 1885, No. 28.

³⁾ Cas. rom. S-a 1. Bulet. anul 1876, p. 255.

de cât prin înscrierea în fals: numai sinceritatea faptelor constatate poate fi combătută prin dovada contrară.

Aşa dar, o procură sau un alt act din acele prevădute de lege, subscrise prin punere de deget sau prin aplicarea unei stampile, sunt valide, dacă ele au fost legalisate de autoritatea competentă¹⁾, îndeplinindu-se, bine înţeles, formalităţile prescrise de art. 26 din legea pentru autentificarea actelor.

Se întâmplă însă adese-ori că autorităţile administrative sau poliţieneşti, întemeindu-se pe un vechi obicei al pământului, consacrat atât prin Codul Calimach (art. 1179 urm.) cât şi prin Codul Caragea (art. 8, parte VI, capit. 2 de la cărţi)²⁾, şi care îşi are origina sa în dreptul roman³⁾, legalisează şi astăzi obligaţiuni unilaterale semnate prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigil (cpr. art. 126, Cod. german), şi în asemenea caz, naşte întrebarea dacă asemenea acte au vre-o putere probatorie, de câte ori ele sunt contestate de părţi.

S'a decis, şi noi înşi-ne am susţinut altă dată, înainte de promulgarea legii asupra autentificării actelor⁴⁾, că legalizarea semnăturii unui act subscris prin punere de deget constituie un act autentic, în ceea ce priveşte validitatea semnăturii, când este afirmată de un ofiţer public care are dreptul de a instrumenta în locul unde actul a fost făcut, fie cea semnătură însemnată în litere, fie prin o cruce sau prin alte semne⁵⁾.

1) Această soluţie era admisă şi înaintea legii asupra autentificării actelor. Cpr. C. Iaşi şi Trib. Vaslui. *Dreptul* din 1885, No. 28 şi 61.

2) După Codul Caragea (art. 6, partea III, capit. 2 p. vëndari), vëndarea chiar a unui nemiscător era validă, dacă era făcută prin act scris şi iscălit de doi marturi şi de scriitorul actului, care putea fi chiar şi notarul satului, de câte ori părţile nu ştieau carte. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1898, p. 67.

3) „...Vel si ignarus sit litterarum, vel scribere præpeditur, speciali tabulario ad hoc solum adhibendo, ut pro eo litteras supponat...“ L. 22, § 2, Cod., *De jure deliberandi*, etc., 6. 30 şi Basil., 35, 14, L. 22, § 2. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, consid. de la p. 307.

4) Vezi *Dreptul* din 1883, No. 15.

5) Vezi în acest sens. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1872, p. 67 şi *Dreptul* din 1872, No. 23. Bulet. 1883, p. 304 urm. şi *Dreptul* din 1883, No. 36. Bulet. 1885, p. 36. Bulet. 1890, p. 162.

Această soluție, care era controversată înaintea legii din 1886, este însă inadmisibilă astăzi. În adevăr, un act, altul de cât acele anume prevădute de lege, semnat prin punere de deget, fie el chiar legalizat de o autoritate polițienească sau administrativă, nu este valid nici ca act autentic, nici ca act sub semnătură privată, punerea de deget nefiind o semnătură, asemenea legalizare conferind actului numai dată certă (art. 1182), fără ca el să poată constitui prin sine o probă sau macar un început de probă¹⁾.

Tocmeli
agricole.

Numai tocmelele agricole, legalizate de consiliile comunale, în baza unei legi speciale, sunt autentice²⁾.

Art. 28 și 29
L. p. autentif.
actelor.

Aceasta rezultă mai cu samă din art. 28 al legii pentru autentificarea actelor, care are următoarea cuprindere : „Cei ce nu știu carte și care subscriu prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigiliu, nu se pot obliga sub semnătură privată de cât până la concurența de 150 lei (se înțelege lei noi). În acest caz, pentru ca înscrisul să fie valabil, el trebuie să fie scris de scriitorul lui și să se arăte într'însul numele, profesiunea și domiciliul a doi marturi care au fost față la încheierea convențiunei și facerea înscrisului“. De și acest text nu spune că înscrisul trebuie să fie legalizat, aceasta rezultă însă de la sine, întru cât el este pus sub rubrica : *despre legalizarea actelor sub semnătură privată* ; și apoi, art. următor (29) adaugă : „Dacă legalizarea actelor celor ce nu știu carte este vicioasă sau incompletă, existența sau validitatea obligațiunei se poate combate de dênșii pe toate căile de drept“.

Soluția de mai sus presupune însă că partea care a pus degetul sau sigilul său, tăgăduiește acest fapt, căci dacă el se recunoaște dator, dovada rezultă din mărturisirea sa³⁾.

C. Focșani. *Dreptul* din 1885, No. 78 și din 1886, No. 50.
C. Craiova. *Dreptul* din 1883, No. 36. Jud. ocol. Roșiori.
Dreptul din 1881, No. 62, etc.

1) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 779 și *Dreptul* din 16 martie 1880, No. 10. Bulet. 1880, p. 47 și 141. Bulet. 1881, p. 240 și 913. Bulet. 1883, p. 167. ; C. București. *Dreptul* din 1875, No. 57 ; din 1880, No. 10 ; din 1884, No. 2. Trib. Vaslui și Tutova. *Dreptul* din 1882, No. 65 și din 1883, No. 3 și 15. C. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 55 și din 1894, No. 50. Trib. Dorohoi, *Dreptul*, No. 26 din 1893, etc.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 141. Vezi și *supră*, p. 141.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 95 și *Dreptul* din 1894, No. 35.

Efectele actului autentic nul pentru lipsă de forme sau din cauza incompetenței ori incapacității funcționarului care a instrumentat.

Art. 1172.—Actul care nu poate fi autentic din cauza ne-competenței, sau a incapacității funcționarului, sau din lipsă de forme, este valabil ca scriptură sub semnătură privată, dacă s'a iscălit de părțile contractante. (Art. 1176 urm., 1179 urm. C. civ. Art. 22 L. din 1886 p. autentif. actelor. Art. 1318 C. fr.).

Art. 22 L. din 1 sept. 1886.—Actul nul ca act autentic, pentru vre-un viciu sau lipsă de formă, poate valora ca act sub semnătură privată legalizat, sau ca act cu data certă, sau ca început de dovada scrisă, dacă însușește condițiunile cerute pentru unul sau altul din aceste acte. (Art. 1172 C. civ. Art. 68 L. din 25 ventôse anul XI).

Pentru ca un act să fie autentic se cer, după cum am vedut, mai multe condițiuni, și anume: 1° Trebuie ca el să fi fost primit de un funcționar public: 2° ca acest funcționar să fi avut competența de a instrumenta: 3° ca el să fi fost capabil, adică să nu fi fost destituit, înlocuit sau macar suspendat ¹⁾; și în fine, 4° ca să se fi observat toate formele prescrise de ^{Legal University Library Cluj}

Dacă prima condiție lipsește, adică dacă acel care l'a primit nu era funcționar public, actul nu are nici o valoare. Dacă însă actul emană de la un funcționar public și există numai incompetența, incapacitate sau lipsă de forme legale, actul valorează ca act sub semnătură privată, dacă, bine înțeles, el este subsemnat de toate părțile contractante, cu toate că dispozițiile art. 1179 și 1180 n'ar fi fost observate ²⁾, și cu toate că el nu este datat ³⁾.

Aceasta lasă însă a se presupune că nu este vorba de un contract solemn: căci, în asemenea contracte, actele

Contracte
solemne.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.* II. 732.

²⁾ C. București. *Dreptul* din 1893. No. 77. Cas. fr. și C. Pau. D. P. 85. 1. 66. Sirey. 85. 1. 166. Sirey, 87. 2. 63. Marcadé, V, art. 1318, No. 1, p. 14. Baudry, II. 1181. Arntz. III. 305. Planiol, II. 153. Acollas, II. p. 933. Bonnier, *op. cit.*, 491. Thiry, III. 117. T. Huc, VIII. 227. Larombière, IV, art. 1318, No. 3. Laurent. XIX, 117. Demolombe, XXIX, 246. Ricci, *Delle proce.* 68. Mourlon. II. 1535, și toți autorii, afară de Delvincourt.

³⁾ C. Douai. D. P. 1901. 2. 139.

sub semnătură privată n'au nici o valoare, de vreme ce forma autentică este substanțială ¹⁾. *Forma dat esse rei.*

Oblig. sinalagmatică ne-se obligă n'au subsemnat, actul care nu valorează ca autentic nu poate valora nici ca act sub semnătură privată, chiar dacă partea care ar fi trebuit să semneze ar fi debitoare solidaricește cu acea care a subsemnat ²⁾. Dar dacă actul, în asemenea caz, nu poate servi de probă, convențiunea ce el avea menirea de a constata este validă, dacă ea nu face parte din contractele solemne și dacă ea era perfectă în momentul redactării actului. Ea va putea deci fi stabilită prin alte dovezi ³⁾, și actul semnat numai de o parte, ar putea, la nevoie, să servească ca început de probă scrisă (art. 22 L. p. autentif. actelor din 1886 ⁴⁾).

Intr'o obligație sinalagmatică, dacă toate părțile care se obligă n'au subsemnat, actul care nu valorează ca autentic nu poate valora nici ca act sub semnătură privată, chiar dacă partea care ar fi trebuit să semneze ar fi debitoare solidaricește cu acea care a subsemnat ²⁾. Dar dacă actul, în asemenea caz, nu poate servi de probă, convențiunea ce el avea menirea de a constata este validă, dacă ea nu face parte din contractele solemne și dacă ea era perfectă în momentul redactării actului. Ea va putea deci fi stabilită prin alte dovezi ³⁾, și actul semnat numai de o parte, ar putea, la nevoie, să servească ca început de probă scrisă (art. 22 L. p. autentif. actelor din 1886 ⁴⁾).

Casul în care actul n'a fost subsemnat de părți.

Din cele mai sus expuse rezultă că actul nul ca act autentic n'ar fi valid ca act sub semnătură privată, dacă părțile, sau una din ele, ar fi declarat că nu știe sau nu poate să semneze ⁵⁾, sau dacă ar fi semnat prin punere de deget sau prin aplicarea unui sigil, pentru că aceasta nu constituie o semnătură ⁶⁾. Legea cerând în adevăr semnătura părților, actul nul ca act autentic nu poate valora ca act sub semnătură privată de cât sub condițiunea de a fi subsemnat de părți, sau de partea care se obligă, dacă este vorba de o obligație unilaterală.

¹⁾ Laurent, XIX, 127. Demolombe, XXIX, 249. Bonnier, 489. Larombière, IV, art. 1318, No. 6. Pand. fr., *Actes authentiques*, 29. Marcadé, V, art. 1318, No. VI, p. 21. Baudry, II, 1181. Vigie, II, 1581. Planiol, II, 152. Mourlon, II, 1533. Thiry, III, 119. C. Caen. Sirey, 45. 2. 77. Vezi și *suprà*, p. 47.

²⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 292. T. Huc, VIII, 227. Marcadé, V, art. 1318, No. 3, p. 16. Baudry, II, 1181. Demolombe, XXIX, 264, 265. Arntz, III, 305. Thiry, III, 117. Larombière, IV, art. 1318, No. 8. Laurent, XIX, 119. Bonnier, *op. cit.*, 490.—In privința obligațiilor unilaterale, precum ar fi, de exemplu, un împrumut, un deposit, etc., ele vor valora ca acte sub semnătură privată, dacă au fost semnate de debitor. Vezi autorii de mai sus.

³⁾ „*Fiunt scripturæ ut per eas facilius probari possit quod actum est; sine his autem valet quod actum est, si aliunde habeat probationem*“. Cpr. Baudry, II, 1181.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XIX, 121 urm. T. Huc, VIII, 227.

⁵⁾ Marcadé, V, art. 1318, No. 3, p. 16. Toullier D. IV, partea II, 135.

⁶⁾ Vezi *suprà*, p. 148.

Oblig. unilaterale.

Ce trebuie să decidem în caz când o parte ar fi făcut inaintea funcționarului ce a instrumentat o declarație minciunoasă că nu știe a subsemna, declarație despre care s'ar fi luat act? Am vedut că testamentul ar fi în asemenea caz nul, pentru că aceasta ar fi un refuz indirect de a-l iscăli, refuz care s'ar putea explica ca un mijloc din partea testatorului de a scăpa de stăruințele acelor care l'ar fi silit a-și face dispoziția sa de ultimă voință ¹⁾.

Acastă soluție este inadmisibilă însă în privința celorlalte acte, pentru că lipsesc motivele care se invoacă în privința testamentelor. De câte ori deci o parte va fi declarat că nu știe să scrie, pe când știea în realitate, cea-laltă parte va putea să dovedească că asemenea declarație este minciunoasă, și în asemenea caz, actul va avea puterea unui act sub semnătura privată ²⁾.

Art. 1172 atribuind actului autentic neregulat valoarea unui act sub semnătură privată, de aici rezultă mai multe consecințe însemnate, și anume: 1° Actul nu are nici o valoare, dacă contractul ce el era menit a constata face parte din contractele solenne ³⁾; 2° data lui nu face credință în contra terților de cât în condițiile determinate de art. 1182 ⁴⁾; 3° semnătura actului, în caz de denegare sau de nerecunoaștere din partea aceluia căruia i se atribuie, va trebui să fie verificată conform regulilor statornice de procedura civilă (art. 162 urm.) ⁵⁾.

Simpla semnătură a părților contractante nu ajunge pentru ca actul nul ca autentic să valoreze ca act sub semnătură privată, ci mai trebuie încă ca la confecționarea lui, să fi intervenit un funcționar public lucrând în această calitate. Deci, dacă n'a intervenit un funcționar public, sau a intervenit un funcționar care nu avea dreptul, după lege, a instrumenta în materie de autentificare, actul nu este nici autentic nici sub semnătură privată, de și el ar fi subsemnat de părți.

¹⁾ Vezi t. IV a lucr. noastre, p. 443.

²⁾ Vezi Ricci, *Delle prove*, 73, p. 126, care citează în acest sens o decizie a curții de apel din Turin, cu data de 26 mai 1868.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 149, 150.

⁴⁾ Bandry, II. 1181. Thiry, III. 118. Demolombe, XXIX, 248.

⁵⁾ Pand. fr., *Actes authentiques*, 47. Laurent, XIX. 128.

Nesubsemna- Acciași soluție este admisibilă în caz când funcționarul
rea funcționa- public care a instrumentat, ar fi uitat de a subsemna actul,
rului. Controversă, mai cu samă dacă nu s'au îndeplinit formalitățile prescise
de art. 1179 și 1180, pentru că dovada că actul a fost
primit de către un funcționar public nu poate să rezulte
de cât din semnătura acestui funcționar ¹⁾. Asemenea act
ar putea cel mult servi ca început de dovadă scrisă (art.
22 L. din 1886).

Despre puterea probatorie și executorie a actelor autentice.

Art. 1173.—Actul autentic are deplină credință, în pricerea
ori cărei persoane ²⁾, despre dispozițiunile și convențiunile ce constată.

Executarea actului autentic, care este investit cu formula
executorie, va fi suspendă prin punerea în acusațiune, când se
intenta o acțiune criminală în contra pretinsului autor al actului.
Ear când, în cursul unei instanțe civile, actul se atacă de fals,
tribunalele pot, după împrejurări, a suspenda provisor executarea
actului. (Art. 1171, 1174 C. civ. Art. 135, 162 urm., 375 Pr. civ.
Art. 20 L. din 1 sept. 1886. Art. 123 urm. C. pen. Art. 8, 450
urm. Pr. pen. Art. 1319 C. fr.).

Art. 20 L. din 1 sept. 1886.—Actele autentificate, conform
dispozițiilor legii de față, sunt executorii din momentul exigibilităței

¹⁾ Marcadé, V, art. 1318, No. 5. Bonnier, 492. Demolombe, XXIX, 253, 262. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 217, 218, t. și nota 69. Répert Sirey, *Acte authentique*, 189. Baudry, II, 1182. Laurent, XIX, 118. Pand. fr., *Actes authentiques*, 33. Massé-Vergé, III, § 589, p. 494, nota 9.—Vezi însă Larombière, IV, art. 1318, No. 2 și 3, care aplică în specie art. 1172, considerând lipsa de semnătură a funcționarului ca un viciu de formă. Cpr. și C. Gand. *Pasicrisie belge*, 83. 2. 51.

Deoseb. de
redacție de
la Codul
francez.

²⁾ Textul corespunzător francez dice: *entre parties contractante și moștenitorii sau reprezentanții lor*, însă Marcadé (V, art. 1319, No. 2, p. 24) criticând aceste expresiuni, pe care redactorii Codului francez le au copiat din Pothier (*Oblig.*, II, 735), și dicînd că actul autentic dovedește, până la inscrierea în fals, față cu ori-ce persoane, *id quod convenitum aut actum est*, legiuitorul nostru a îndreptat acest viciu de redacție. Cpr. în același sens, Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210, nota 48 și p. 212. Demolombe, XXIX, 269 urm. Pand. fr., *Actes authentiques*, 65. T. Hue, VIII, 223. Laurent, XIX, 134. Thiry, III, 121. Arntz, III, 303. Mourlon, II, 1525. Baudry, II, 1186. Répert. Sirey, *Acte authentique*, 219 urm. Bonnier, *op. cit.*, 508. Cas. fr. Sirey, 80. 1. 157, etc. Textul nostru este deci mai bine redactat de cât acel francez. Vezi și *infra*, p. 157, 158.

lor.—Formula executorie se va pune pe dăsele de aceeași autoritate care le a investit cu forma autentică și în același mod ca și pentru hotărârile judecătorești.—Asupra actelor autentificate de vre-o judecatorie comunală, formula executorie nu se va putea pune de cât de judecatoria de ocol respectivă sau de tribunalul de județ. (Art. 1173 C. civ. Art. 135, 375 Pr. civ.).

Art. 1174.—Actul cel autentic, sau cel sub semnătură privată, are tot efectul între părți despre drepturile și obligațiunile ce constată, precum și despre aceea ce este menționat în act, peste obiectul principal al convențiunei, când menționarea are un raport oare-care cu acest obiect.—Dara menționările care au de obiect un fapt cu totul străin de acel al convențiunei, nu pot servi de cât numai la un început de dovadă. (Art. 1171, 1176, 1191, 1197 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1320 C. fr.).

I. Puterea probatorie a actului autentic.

Actul autentic are o putere probatorie mai mare și mai energică de cât actul sub semnătură privată¹⁾, și aceasta din mai multe puncte de vedere :

1° Simplul fapt a producerii unui act autentic regulat atrage în favoarea sa o presumpție de validitate, așa că acela căruia el este opus trebuie să-l răstoarne, justificând iregularitățile ce el invoacă. Această presumpție de validitate este foarte rațională, căci nici o convenție n'ar mai fi fost sigură, dacă purtătorul unui act autentic ar fi fost pus în poziție de a dovedi veracitatea actului seu.

Din contra, dacă reclamantul invoacă în sprijinirea dreptului seu un act sub semnătură privată, el este acela care va trebui să dovedească veracitatea instrumentului seu de probație, dacă adversarul seu nu recunoaște semnătura sau scriptura actului (art. 1177, 1178 C. civ., 162 urm. Pr. civ²⁾).

2° Actul autentic face credință despre data sa până la înscrierea în fals, pentru că data face parte esențială din însuși actul³⁾.

1) „Cărțile publice au mai multă credință de cât cele particulare“, dice art. 32, partea VI, capit. 2 din Codul Caragea.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1879, p. 904. —Acest principiu era admis și sub Codul Caragea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 62.

3) Laurent, XIX, 135. Demolombe, XXIX, 270. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210. Vigie, II, 1583. Arntz, III, 309. Répert. Sirey, *Acte authentique*, 231. Pand. fr., *Actes auth.*, 51, și toți autorit. Vezi și tom. IV a Comentariilor noastre, p. 445 text și nota 2.

3° În fine, actul autentic face credință despre dispozițiile și convențiile ce constată, până la înscrierea în fals sau până la dovada contrară.

Acest punct are însă nevoie de explicații.

Unele fapte se petrec sub ochii funcționarului care instrumentează; astfel sunt, de exemplu: comparația părților înaintea lui în cutare di, declarația voinței lor, subsemnarea actului (art. 10 L. din 1886)¹⁾, cetirea actului din cuvânt în cuvânt (art. 861 C. civ.), numărarea banilor, dacă ea s'a făcut înaintea funcționarului public și el o atestă, etc.; toate aceste fapte și altele de asemenea natură sunt credute nu numai *inter partes*, dar și în privința terților, până la înscrierea în fals, adică nu vor putea fi răsturnate de cât demonstrându-se falșitatea lor prin procedura lungă și grea a falșului²⁾, pentru că toate aceste fapte, funcționarul le atestă că s'au petrecut înaintea lui, *quorum notitiam et scientiam habet propriis sensibus visu et auditu*, după expresia lui Dumoulin³⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 206.

²⁾ Procedura falșului este, în asemenea caz, singura cale prin care se poate combate dovada ce rezultă din un act autentic. Dacă funcționarul public care a primit actul este urmărit pe cale principală pentru falș, executarea actului *va fi* suspendată prin punerea în acuzare (art. 1173, § 2), pentru că îndată ce ministerul public a pus în mișcare acțiunea pentru falș, actul este suspect și nu poate fi adus fără pericol la îndeplinire. Cu toate acestea, la Romani, în asemenea caz, actul trebuia să se execute în mod provisor, pentru că crima nu era nici odată presupusă (L. 2, Cod., *Ad legem Cornelianam de falsis*, 9, 22).

De câte ori însă, în cursul unui proces civil, actul se defaimă de falș de una din părțile contractante, judecătorii nu mai au obligațiunea, *ci facultatea* de a suspenda, după împrejurări, în mod provisor, executarea actului, pentru că plângerea părții, la care cele mai multe ori ministerul public nu se alătură, poate fi neintemeiată. Judecătorii vor decide deci după împrejurările fie cărei cauze.

Dacă falșul material este patent și se constată la prima vedere a actului, în caz, de ex., când s'ar fi făcut o ștersătură sau s'ar fi adaos ceva printre linii, actul va putea fi înlăturat, fără înscriere în fals, pentru că, în asemenea caz, alterația adevărului nu se datorește de bună samă funcționarului public, ci părții interesate. Cpr. Arntz, III, 309.

³⁾ Dumoulin, asupra cutumei din Paris, tit. I, § 8, No. 64, Cpr. și Pothier, care este mult mai puțin precis (*Oblig.*, II, 735 urm.).

Casul în care funcționarul care a instrumentat este urmărit pentru falș de minist. public.

Casul în care una din părți defaimă actul de falș.

Casul în care falșul este patent.

„Actul public, dice art. 1317, § 1 din Codul italian, Art. 1317 C. face deplină credință despre convenție și faptele petrecute înaintea notarului sau funcționarului public care l'a primit“¹⁾.
italian.

Cât pentru faptele aparținând ordinii morale, care nu cad sub simțurile judecătorului, precum este sinceritatea declarațiilor făcute, actul le dovedește de asemenea, însă numai până la *proba contrară*, ear nu până la înscrierea în fals.
Faptele care se cred până la dovada contrară.

Astfel, dacă am vândut casa mea, și pentru a da o mai mare aparență de serioșitate contractului, am numărat banii înaintea judecătorului care a autentificat actul, și judecătorul a constatat acest fapt, actul face dovadă până la înscrierea în fals în privința numerării banilor, ear numai până la dovada contrară, în privința sincerității acestei numerări, pentru că nimic nu m'a împedecat să ieu înapoi eu o mână banii ce am numerat cu cea-laltă.

„Considerând, dice foarte bine Curtea din București, că, după dispozițiile art. 1173 C. civ., actul autentic face probă până la înscrierea în fals, numai despre existența materială a faptelor constatate de judecător ca îndeplinite de dânsul sau petrecute înaintea sa, ear nu și în ceea ce privește realitatea și sinceritatea faptelor juridice constatate de dânsul. Și în adevăr, simulația fiind un fapt străin celor ce el a constatat, și părțile cerând să dovedească simulația actului autentic, nu contestă autenticitatea declarațiunilor făcute înaintea judecătorului, ei tind să stabilească neseșiositatea acelor declarațiuni; prin urmare, actul nefăcând credință de cât până la proba contrară, în ceea ce privește realitatea și sinceritatea faptelor petrecute între părți, ele au dreptul de a ataca pe cale ordinară, ca simulate, convențiile, dispozițiile, sau declarațiile ce actul autentic conține, etc.“²⁾.

¹⁾ „*L'atto pubblico fa piena fede della convenzione e dei fatti seguiti alla presenza del notaio o d'altro pubblico ufficiale che lo ha ricevuto*“. Cpr. și art. 1218 din Codul spaniol, care nu este redactat cu aceeași precisiune.
Art. 1317 C. ital. și 1218 C. spaniol.

²⁾ Vezi *Dreptul*. No. 36 din 1887. In același sens, C. București. *Dreptul*, No. 7 din 1875 (consid. citate mai la vale, p. 156). Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 436. *Dreptul*, No. 34 din 1879; No. 84 din 1883; No. 16 din 1884. Bulet. S-a 1, 1898, p. 190. Trib. Ilfov și Gorj. *Dreptul*, No. 67 din 1891 și No. 71 din 1893; No. 75 din 1894. Trib. Argeș și Ilfov.

Dărâmarea
actelor au-
tentice prin
act. în si-
mulație.

Această soluție presupune neaparat că actele autentice pot fi dărâmate prin acțiunea în simulație: „Considerând, dice cu drept cuvânt, o altă decizie a Curței din București, că simulația poate să existe în veri-ce natură de acte, de oare-ce nici o garanție legală nu poate opri pe părți de a simula un act, de a face numai aparențele unui act, fără ca acel act să existe în realitate; căci sinceritatea intențiunei, element cu totul abstract, nu poate cădea sub constatarea ofițerului public, care nu poate constata cu mai multă sau mai puțină forță probantă de cât numai faptele materiale ce cad sub simțurile sale, precum: declarațiunea părților, numărările de bani, etc., fără însă a putea constata și dacă acele declarațiuni sunt sincere, dacă au de scop a crea un act serios, sau numai un act aparent, o simplă formă fără substanță: fără a putea constata dacă acea numărare de bani ce se face înaintea sa este sinceră, serioasă, sau din contra se face cu banii chiar a persoanei care-i primește, sau cu banii ce au a se restitui pe sub mână aceluia ce-i au numărat în prezența unei autorități publice, etc.“¹⁾

Proba si-
mulației.

Remâne însă bine înțeles, în cât privește administrarea

Dreptul, No. 41 din 1881 și *C. judiciar* din 1898, No. 26. Jud. ocol. IV București. *C. judiciar* din 1900, No. 43. Jurisprudența franceză este în același sens. Vezi *Pand. Périod.* 87. 1. 290. D. P. 91. 1. 202. D. P. 93. 2. 291. D. P. 96. 1. 198 și 201. D. P. 96. 2. 426. D. P. 97. 1. 126 și 582. Sirey, 97. 1. 309. *Pand. Périod.* 97. 1. 358. *Pand. Périod.* 1900. 1. 332 și *Dreptul* din 1900, No. 72 (cu adnotația noastră). D. P. 1900. 1. 454. Sirey, 1901. 1. 27 (două decizii). Cpr. Laurent. XIX, 135 urm., 151. Demolombe, XXIX, 271 urm. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210 urm. Thiry, III, 120. Baudry, II, 1185. Marcadé, V, art. 1319, No. 1. Planiol, II, 96, 97. *Pand. fr. Actes authentiques*, 50 urm., 78 urm. T. Hue, VIII, 228. Arntz, III, 309, 310. Bonnier, *op. cit.*, 507. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 321, § 277: p. 503, § 705 (ed. a 2-a). Vigié, I, 201, și II, 1585. Repert. Sirey, *Acte authentique*, 283 urm., 294 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1319, No. 22 urm. și 61 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 282 bis IV urm. Ricci, *Delle prove*, 81 urm. G. Giorgi, I, 331. Vezi t. IV a Comentariilor noastre, p. 445 și t. V, p. 280. text și nota 1. Vezi și adnotația noastră în *Dreptul*, No. 72 din 12 nov. 1900 și în *C. judiciar* din 17 fevr. 1900, No. 14.

¹⁾ *Dreptul*, No. 7 din 1875. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1883, p. 436. Cas. fr. D. P. 84. 1. 229.

probelor, că terții fiind în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă, vor putea în tot-deauna să stabilească simulația prin marturi sau presunțiuni, chiar dacă n'ar avea un început de dovadă scrisă¹⁾; pe când părțile contractante nu vor putea, în regulă generală, s'o stabilească de cât cu un contra-inseris sau act secret (art. 1175), și în lipsa unui asemenea act, cu marturi și presunțiuni, însă numai în cazul când vor avea un început de probă scrisă (art. 1197)²⁾. În ori ce caz, părțile contractante pot dovedi simulația prin interogator și jurământul decisor³⁾.

Aceste fiind expuse, să vedem acum în privința căror persoane, puterea probatorie a actului este ea dobândită. Actul autentic face credința despre convenția ce constată, atât în privința părților, cât și în privința celor de al treilea. În adevăr, faptul constatat prin act este dobândit *erga omnes*. De aceea, textul nostru, îndreptând viciul de redacție strecurat în textul francez, dice că actul autentic face deplină credință în privința ori-cărei persoane, ear nu numai în privința părților contractante, moștenitorilor și reprezentanților lor, după cum se exprima art. 1319 din C. fr.

Dar dacă faptul constatat prin actul autentic exista față de toată lumea, convenția ce el constată având un efect relativ (art. 973), nu-și produce efectele sale juridice de cât în privința părților contractante⁴⁾.

Codul fr. confundă deci puterea probatorie a actului

¹⁾ Vedi Pand. fr., *Actes authentiques*, 92 urm. și *Act. paulienne*, 215. Vedi și autoritățile citate în tom. V a Comentariilor noastre, p. 275, nota 1 și în adnotația noastră din *C. judiciar*, No. 14 (17 fevr. 1900), p. 111, nota 14. Cpr. și C. București. *Dreptul* din 1898. No. 78. Vedi și *infra*, explic. art. 1198.

²⁾ Vedi autoritățile citate în t. V. a lucr. noastre, p. 275, nota 2 și în *C. judiciar*, loco *suprà cit.*, p. 111, nota 15. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1. 499. *Pand. Périod.* 1900. 1. 187 și *Dreptul* din 1900. No. 44.

³⁾ C. Turin. D. P. 98. 2. 398 și *C. judiciar* din 17 fevr. 1900, No. 14, unde se găsește și adnotația noastră. Vedi și *infra*, explic. art. 1198.

⁴⁾ Curtea de casație din Franția a decis de curând că declarațiile făcute de părți într'un act autentic nu sunt opozabile terțiilor (D. P. 1901. 1. 129). Terții, după jurisprudența anterioară, pot însă se invoace aceste declarații contra părților contractante. Cas. fr. D. P. 88. 5. 390. D. P. 96. 1. 161.

autentic cu efectele juridice sau consecințele faptului constat de funcționarul care a instrumentat, confusiune de care legiuitorul nostru s'a ferit cu drept cuvânt ¹⁾).

Art. 1174.

Dacă presupunem că actul autentic nu conține alt ceva de cât ceea ce trebuie să conțină pentru înțelegerea convenției ce el constată, regulile de mai sus vor putea ușor fi aplicate. Dacă însă actul, fie autentic, fie sub semnătură privată, puțin importă, cuprinde mențiuni inutile, naște atunci întrebarea : care este puterea probatorie a acestor *enunțaiuni* sau *clause enunciative* (textul nostru întrebuințează cuvintele *mențiuni*, *menționări*). La aceasta răspunde art. 1174, care însă este rău redactat. Clausele enunciative fac deplină credință în privința terțiilor, când ele au un raport oare care (textul fr. dăce un raport *direct*) cu obiectul principal al convenției. Cât pentru enunțările sau clausele enunciative cu totul străine de convenție, ele nu pot fi opuse terțiilor, pentru că sunt niște declarații unilaterale făcute de părți, cărora ele servesc ca început de probă scrisă, terții putând să se prevaleze de acest început de probă contra lor.

Cele dintâi fac deplină credință, pentru că aceea din părți care avea interes a le contesta și a nu le lăsa să figureze în act, prin tăcerea sa, a recunoscut tacitamente veracitatea faptelor declarate de cea-laltă parte. Cele de al doilea nu fac din contra credință, ci pot servi numai de început de probă scrisă, pentru că partea căreia ele sunt opuse neavând, în momentul convenției, interes a le face să figureze în act sau a le șterge din el, aceste enunțări au putut fi prevădute din nebagare de samă ²⁾).

Astfel, dacă recunoscându-mă debitorul unei rente viagere de atâta pe an către A.... (ceea ce constituie dispoșitivul actului), am adăos în act clauza că venitul acestei rente a fost plătit de mine până în ziua cutare, aceasta nu este de cât o simplă enunțare, pentru că actul are de obiect de a constata existența unei rente către A..., ear nu de a'mi da chitanță pentru veniturile plătite până astăzi, fiind că presupunem că A... nu a declarat în act că

¹⁾ Vezi *supra*, p. 152, nota 2.

²⁾ Cpr. T. Huc. VIII, 231. Mourlon. II, 1527. Baudry, II, 1188. Planiol. II. 100, 101, și toți autorii.

le a primit. Ei bine, cu toate acestea, enunțarea mea unilaterală face deplină credință despre plata venitului, ca și o chitanță, pentru că ea este în legătură cu obligația mea, și rentierul, de bună samă, ar fi observat această declarație și s'ar fi opus ca ea să figureze în act, dacă cu adevărat el n'ar fi primit venitul după cum arata actul. Acesta este exemplul unei declarații având raport cu dispoziția cuprinsă în act, pe care îl dă Pothier ¹⁾.

Eată acum un exemplu de o enunțare sau declarație cu totul străină dispoziției prevedută în act, pe care îl dă tot Pothier (II, 737): Presupunând că A... mi a vândut fondul Cornelian, adaogând în actul de vândare, fără nici o opunere din partea mea, că acest imobil îl are moștenire de la B...; un alt moștenitor a lui B... nu va putea să dovedească contra mea, numai prin această enunțare din contract, că el are o parte de moștenire în acest fond, cu toate că am luat parte la actul în care figurează asemenea clausă, pentru că ea fiind străină de dispoziția cuprinsă în act, nu aveam nici un interes ca să cer ștergerea ei din contract.

Se întâmplă câte o dată că funcționarul care dă autenticitatea actului, constată fapte ce el nu are calitatea de a constata. De exemplu, judecătorul care autentifică un testament, afirmă în procesul verbal de autentificare că testatorul avea usul rațiunii sale în momentul autentificării ²⁾. Constatarea în act a unor fapte ce funcționarul public nu are căderea de a constata.

Ei bine, nu numai că asemenea constatare nu va fi credută până la înscrierea în fals, dar încă nu va face absolut nici o dovadă, și acel care ar invoca nulitatea testamentului va putea să dovedească prin ori ce mijloace că testatorul nu era în întregimea minții sale, și aceasta pentru două motive: 1° Judecătorul nu era competent de a constata în mod oficial starea mentală a testatorului: el va putea însă fi chemat de părți ca martor pentru constatăările de fapt; 2° el a putut fi indus în eroare asupra stărei sănătății testatorului ³⁾.

¹⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 736.

²⁾ Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz. *Disp. entre vifs*, 209, nota 1. specia a 2-a.

³⁾ Vezi Bonnier, *op. cit.*, 507. Demolombe, XVIII, 365 și XXIX, 280. Laurent, XI, 118; XIII, 385 și XIX, 132. Larombière,

De asemenea, faptul că judecătorul ar fi declarat în procesul verbal de autentificare, că testatorul era minor (art. 806, 887), nu împiedică pe părțile interesate de a dovedi că el era major și prin urmare capabil de a testa¹⁾.

Art. 685 C.
spaniol.

Art. 685 din Codul spaniol de la 1889 prevede din contra că notariul și marturii trebuie să se asigure prin ei însuși dacă testatorul avea capacitatea legală de a testa.

II. Puterea executorie a actului autentic (art. 1173, § 2 și 20 L. din 1886).

Actul autentic care constată existența unui drept de creanță sau de proprietate, poate fi adus la îndeplinire de către creditor, îndată ce este exigibil, fără ca el să mai aibă nevoie de a recurge la justiție pentru stabilirea existenței drepturilor sale prin o hotărâre judecătorească²⁾, formalitate care nu este necesară de cât în privința actelor sub semnătură privată; căci, în acest din urmă caz, nu actul sub semnătură privată este adus la îndeplinire, ci hotărârea judecătorească, adică tot un act autentic.

IV, art. 1319, No. 7. Aubry et Rau, VII, § 648, p. 17, text și nota 11. Pand. fr., *Actes authentiques*, 86 și *Don. et testaments*, II, 7417 urm. Rolland de Villargues, Répert., *Acte authentique*, 72. Teste, *Encyclopédie du droit*, cod. v^o, 18. Boncenne, *Théorie de la procédure*, IV, p. 35. Tot în acest sens este și jurisprudența. Vezi D. P. 55. 2. 295. Sirey, 55. 2. 498. Pand. Périod. 88. 1. 440. Pand. Périod. 89. 2. 214. Vezi și t. IV a Comentariilor noastre, p. 446, text și nota 2. Trib. de Putna (*Dreptul* din 1893, No. 43) a violat deci aceste principii elementare când, probabil din nebagare de samă, a lunecat în motivele sale că mențiunea făcută de judecătorul care a autentificat un testament cum că testatorul se bucura de întregimea facultăților sale mentale, nu poate fi dăruită de cât prin înscrierea în fals.

¹⁾ Cas. fr. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 3097, nota 2.

²⁾ Pentru ca un act autentic să poată fi investit cu formula executorie, trebuie să cuprindă o datorie certă, lichidă și ajunsă la scadență. Părțile ar putea însă să ceară ca actul să fie investit de îndată cu formula executorie, chiar în momentul formării sale, rămânând însă ca el să fie adus la îndeplinire numai în urma exigibilității sale. Cpr. Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901, No. 28.

Actul autentic, pentru a putea fi executat, trebuie să fie investit cu formula executorie de autoritatea care i-a conferit autenticitatea, afară de cazul când actul ar fi fost autenticat de o judecătorie comună, în care caz formula executorie nu se poate pune de cât de judecătoria de ocol respectivă, sau de tribunalul de județ (art. 20 L. din 1886). Vedi *supră*, p. 133.

Art. 20 L.
p. autentif.
actelor.

Tot de către judecătorul de ocol se vor investi și învoele (transacțiunile) făcute înaintea sa de persoanele majore și capabile, cu ocazia proceselor de împărțea care sunt de competența judecătoriei și când împărțea se poate face în natură: căci aceste învoeli sau transacțiuni, adevărate de judecătorul de ocol, *dobândesc astfel caracterul unor acte autentice* (art. 99, § 1 L. jud. de ocoale din 1896).

Art. 99, § 1
L. jud. de
occoale din
1896.

Cuvintele „*acte autentificate sunt executorii din momentul exigibilității lor*”, cuprinse în art. 20 din legea pentru autenticarea actelor, trebuiesc a se înțelege în sensul exigibilității dreptului. Astfel, dacă într-un contract de locațiune sau de arendare, s'a stipulat că neplata unui singur câștig, la epocă anume determinată, va aduce desființarea contractului, proprietarul poate cere investirea contractului cu formula executorie și executarea lui, adică expulsarea chiriașului sau arendașului pentru neplata câștigului².

Actul autentic trebuie să fie investit cu formula executorie de către tribunalul care l'a autenticat³, întotdeauna și hotărârile judecătorești. Contestațiile ce s'ar aduce

Judec. con-
testațiilor
ivite cu oca-
sia execut.
unui act
autentic.

1) Cpr. și art. 260 din noua procedură civilă, care a introdus o dispoziție aproape identică în privința proceselor pendente înaintea tribunalelor. Vedi Em. Cernătescu, *Dreptul* din 8 april 1901, No. 28.

2) C. București, *Dreptul* din 1894, No. 61.— Dacă exigibilitatea obligațiunii este subordonată unei condițiuni, formula executorie pusă pe actul autentic nu se poate menține până mai întâi nu se constată că condiția la care era subordonată exigibilitatea, s'a îndeplinit. Cu toate ca o parte din obligație a fost executată, totuși formula executorie nu se poate menține chiar pentru această parte, de câte ori părțile recunosc ca exista proces pendent pentru lichidarea tuturor obligațiilor prevăzute în actul autentic a cărui executare se cere. C. din Craiova, *Dreptul*, No. 3 din 1897.

3) Cpr. art. 12 din legea de la 1 april 1895, care face aplica-
rea acestui principiu în privința actelor de împrumuturi¹ 1 april 1895.
constituire către Banca agricolă.

Art. 12 L. din
1 april 1895.

acestui act, fie pe cale principală, fie pe cale incidentală, trebuiesc îndreptate la autoritatea care l'a investit cu formula executorie¹⁾.

Încetarea
puterii exe-
cutorie a ac-
tului auten-
tic.

Puterea executorie a actului încetează: 1° De câte ori funcționarul public, care a instrumentat, este urmărit pe cale principală pentru falș; 2° De câte ori, în cursul unui proces civil, actul se defaimă de falș de către una din părți, dacă tribunalele vor crede de cuviință. (Vedi *supră*, p. 154, nota 2).

Executarea
actelor au-
tentificate
în străinătă-
te. Art. 374,
375 Pr. civ.

Actele autentificate în străinătate vor putea fi aduse la îndeplinire în România, ca și hotărârile judecătorești străine, în baza reciprocității sau a unei convențiuni internaționale (art. 374, 375 Pr. civ.), după ce mai întâi vor fi investite cu formula executorie de judecătorii români, care vor examina, înainte de a le declara executorii, dacă ele întrunesc toate condițiile de autenticitate cerute de legea țării în care ele au fost făcute (art. 2 și 1773, § 2), precum și dacă sunt exigibile²⁾.

Despre contra-inscrisuri (contre-lettres)³⁾, sau actele secrete, care modifică un act public.

Art. 1175.—Actul secret care modifică un act public, nu poate avea putere de cât între părțile contractante și succesorii lor universali; un asemenea act nu poate avea nici un efect în contra altor persoane. (Art. 973, 1173, 1176, 1229, 1230 C. civ. Art. 1319 C. ital., 1321 C. fr.).

¹⁾ C. București și Trib. Fălciu. *Dreptul* din 1894, No. 61 și din 1897, No. 50.— În baza acestor principii s'a decis că, în privința actelor autentificate de secția de notariat a trib. Ilfov și investite cu formula executorie de judecătorii acelei secțiuni, numai această secțiune are căderea și datoria de a judeca contestațiile ivite cu ocasiunea executării acelor acte. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 34. — *Contră*. Trib. Ilfov (sentință cu drept cuvânt reformată de Curte). *Dreptul*, *loc cit*.

²⁾ Vedi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 196 și tratatul nostru în limba franceză, p. 385. Vedi și *supră*, p. 143.

³⁾ Actele publice fiind numite altă dată *lettres* (*lettres royaux*, *lettres patentes*, *lettres de révision*, *de rescision*, etc.), și modificările sau schimbările fiind în genere aduse actelor publice, aceste modificări au fost numite în Franția *contre-lettres*. Cpr. Répert. Sirey, *Contre-lettre*, 6. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 263, nota 1. Art. 1319 din Codul italian întrebuințează expresiunea *contra-declarație*.

Cu ocasiunea actului autentic, legiuitorul prezintă teoria contra-inscrisurilor, despre care el se ocupă numai într'un singur text (art. 1175). Acest text ar fi fost însă mult mai la locul lui, dacă ar fi venit imediat după art. 973, căci el se referă la efectul convențiilor în privința celor de al treilea ¹⁾.

Prin contra-inscris (*contre-lettre*), se înțelege *lato sensu* Definiție. ori ce act care modifică alt act (cpr. art. 1229, 1230 C. civ.). Într'un sens mai restrâns însă, prin contra-inscris se înțelege un act menit a rămănea secret ²⁾ între părți, care modifică în totul sau în parte dispozițiile unui act aparent, fie el autentic, fie sub semnătură privată. Exemplu: Pentru a frustra pe creditorii mei, prin un act autentic și transcris îți vând imobilul meu, singura avere ce posed; prin un act secret recunoaștem însă ca această vânzare nu este serioasă și că, în realitate, tot eu am rămas proprietarul sus-disului imobil. Alt exemplu: Voind a desmăști pe moștenitorii mei rezervatari, prin un act aparent îți vând toată averea mea: ear prin un act secret, despre care numai noi avem cunoștință, îți restituiesc însă prețul vânzării ce mi-ai numărat în realitate, etc. În aceste cazuri, și în altele de asemenea natură, actul secret care modifică o convenție aparentă, își va produce efectele sale între părțile contractante și moștenitorii lor universali, de și el are de obiect de a ascunde o simulație, adică un act necinstit în sine, pentru că este de principiu că simulația întrebuițată de părți spre a ascunde sub o falsă aparență ceea ce ele au voit să facă în realitate, nu este în genere o cauză de nulitate, de câte ori obiectul ei este licit ³⁾.

¹⁾ Cpr. Larombière, IV, art. 1321, No. 5, Aubry et Rau, VIII, § 756 bis, p. 263, nota 2.

²⁾ Contra-inscrisul, fiind menit a rămănea secret, cele mai multe ori va fi încheiat prin un act sub semnătură privată, ear nu prin un act autentic. De câte ori părțile au recurs la forma actelor sub semnătură privată, se înțelege, ca contra-inscrisul va fi supus formalităților dublului exemplar și a bunului și aprobat (art. 1179, 1180). Cpr. Larombière, *loc. cit.*, No. 12, Demolombe, XXIX, 320, Duranton, XIII, 106, 107, Pand. fr., v^o *Contre-lettre*, 38.

³⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 94, 1, 78, D. P. 92, 1, 151, Planio, II, 1246, Aubry et Rau, I, § 35, p. 175 (ed. a 5-a), Demolombe, XXIV, 370, Larombière, I, art. 1132, No. 8, Laurent, XII, 303 și XVI, 122.

Contra-înscrisul, fie că el ar fi încheiat prin un act sub semnătură privată, având sau neavând dată certă, fie chiar prin un act autentic¹⁾, nu poate însă avea nici un efect în contra altor persoane, adică în contra terților, în privința cărora convenția constatată prin actul aparent va fi executată în totul, pentru că ei necunoscând de cât actul aparent, au pus temelii pe dănsul și au contractat în vederea lui²⁾. Aceasta nu este de cât aplicarea principii-lui că convențiile n'au efect de cât între părțile contractante (art. 973).

Astfel, dacă presupunem că am vândut lui A... un imobil al meu, declarând apoi prin un act secret că vândarea nu este reală, ci numai aparentă sau simulată, și că A... a ipotecat acest imobil lui B, nu voi putea opune creditorului ipotecar actul secret d'între mine și cumpărătorul A, care a modificat convenția noastră primitivă, și ipoteca sa va fi bună, cu toate că eu n'am încetat nici o dată de a fi proprietarul aceluia imobil³⁾.

Înțelesul
cuvântului
terțit.
Controversă.

Prin terții trebuie să înțelegem, în specie, pe toți acei care neluând parte la contra-înscris, au interes a invoca dispozițiile actului aparent și simulat spre a păstra intacte drepturile ce țin de la părțile contractante. Astfel, repre-

¹⁾ Cpr. Répert. Sirey, *Contre-lettre*, 10, 34, 35. Aubry et Rau, VIII, § 756 bis, p. 263, nota 2. Demolombe, XXIX, 318, 319. Bonnier, 513. Laurent, XIX, 191. Fuzier-Herman, III, art. 1321, No. 45. Massé-Vergé, III, § 589, p. 497, nota 20, și toți autorii.

²⁾ Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1899, No. 37.

Restrângerea
aplicării
art. 1175.

³⁾ Soluția ar fi fost însă tot aceeași, chiar în lipsa art. 1175, dacă creditorul ipotecar ar fi îngrijit ca actul meu de vânzare să fie transcris, pentru că, prin transcriere, cumpărătorul a devenit proprietar față cu terții, de și actul nu era serios, ci numai aparent. Teoria contra-înscrisului are, deci, în privința transmiterii proprietății imobiliare, o aplicare foarte restrânsă, față cu formalitatea transcrierii. De asemenea, ea a pierdut mult din însemnătatea sa în materie de transmitere de mobile corporale, față cu principiul art. 1909; căci dobândirea proprietății acestor mobile prin prescripția instantanee face ca art. 1175 să fie aproape fără interes. Cpr. Vigié, II, 1590. Baudry, II, 1226. *Bufoir, Propriété et contrat* (Paris, 1900), p. 776 urm. Vezi și nota lui Albert Tissier (profesor la facultatea din Dijon), în Sirey, 98, 1, p. 225 urm., precum și nota lui P. Deloynes (profesor la Bordeaux), în D. P. 97, 1, 505 urm.

sentanții cu titlu particular, precum ar fi, de exemplu, un al doilea dobânditor al imobilului înstrăinat în mod simulat, și creditorii ipotecari sau chirografari ai părților, sunt terții și nu pot să vadă drepturile lor nimicite prin efectul unui contra-înscris despre care ei nu au nici o cunoștință. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că art. 1175 C. civ. prescrie că actul secret ce modifică un act public nu poate avea putere de cât între părțile contractante și succesorii lor universali: un asemenea act nu poate avea nici un efect în privința altor persoane; considerând că din cuvintele *altor persoane*, întrebuițate de legiuitor în opoziție cu părțile contractante și succesorii lor universali, reesă învederat că, în materie de contra-înscrisuri (acte secrete), el consideră ca terții persoane și pe creditorii chirografari ai părților între care s'a făcut actul secret, fără a se distinge dacă acest act a dobândit sau nu o dată certă. Și în adevăr, însuș spiritul legii confirmă această interpretare, căci ea are de scop, când declară actele secrete fără nici un efect față cu cei de al treilea, de a garanta pe aceștia de fraudele pe părțile contractante ar putea să comită în prejudiciul lor prin mijlocul unor asemenea acte: că, de altminterlea, de și creditorii sunt reprezentați prin debitorul lor, aceasta însă nu poate avea loc când e vorba de niște convențiuni, care tindând a le sustrage o parte din patrimoniul acestui debitor, sunt bannuite de frandă în privința lor, etc.”¹⁾

Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și după un alt sistem, se susține că creditorii nu sunt terții de cât atunci când exercită drepturile lor în virtutea dreptului de gagiū ce au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719), ear nu și atunci când ei exercită drepturile debitorului lor în baza art. 974; căci, în acest din urmă

¹⁾ Vedi *Curierul judiciar* din 1894, No. 42 și Bulet. Cas. S-a 1. 1894, p. 839. În acelaș sens, C. București. *Dreptul* din 1893, No. 64. Cas. fr. D. P. 93, 1. 243. Sirey, 93, 1. 193. *Paul. Périod.* 95, 1. 102. T. Huc, VIII. 233, 235. Demolombe, XXIX, 335 urm., 345. Marcadé, V. art. 1321, No. 2. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, I, 313. Laurent, XIX, 190. Aubry et Rau, VIII, § 156 bis, p. 268, text și nota 19. Thiry, III, 123. Planiol, II, 1251. Vigie, II, 1589. Pand. fr., *Contre-lettre*, 90. Répert. Sirey, *cod.* v^o 38, 50 urm. Demante, V, 283 bis VII. Fuzier-Herman, III, art. 1321, No. 35 urm., 64.

caz, ei ar înceta de a fi terții spre a deveni reprezentanții debitorului, așa că contra-înscrisul subscris de acest din urmă le-ar fi oposabil ¹⁾).

Persoanele
care nu se
consideră ca
terții.

În ceea ce privește moștenitorii legitimi ai părților, succesorii lor neregulați, legatarii sau donatarii universali ori cu titlu universal, ei nu mai sunt terții, ci se consideră din contra că au luat parte la contra-înscris prin autorul lor, de și ei nu l-au subsemnat. De aceea, art. 1175 dispune că actul secret, care modifică un alt act, nu poate avea efect de cât între părțile contractante și succesorii lor universali ²⁾, expresiuni care nu figurează în textul corespunzător francez (1321), ci numai în art. 1319 din Codul italian.

Casurile în
care contra-
înscrisurile
sunt opo-
sabile terților.

Când am dis că contra-înscrisurile nu pot avea nici un efect în contra celor de al treilea, am presupus, bine înțeles, că ei sunt de bună credință și nu au nici o idee despre actul secret, care modifică un act anterior; căci acest act le ar fi oposabil, dacă ei aveau cunoștință despre dânsul ³⁾, sau dacă, pe neașteptate, el ar fi fost transcris ⁴⁾.

De asemenea, terții ar putea să invoace contra-înscrisul de câte jori el le-ar fi folositor. (Legea nu dice, în adevăr, că actul secret nu poate produce efecte în privința celor de al treilea, ci în contra lor ⁵⁾). Astfel, dacă presupunem că, prin un act aparent, ți-am vândut un imobil cu 50000 lei și că contra-înscrisul d'între noi fixează prețul vânzării la 100000 lei (manoperă care are de scop fraudarea fiscului în privința taxei de înregistrare datorită după legea timbrului), creditorii mei vor putea cere de la cum-

¹⁾ Cpr. Bonnier, 517, text și nota 1 (p. 453, ed. Larnaude). Cas. fr. D. P. 71. 1. 109. Sirey, 81. 1. 151. C. Grenoble. D. P. 1899. 2. 17.

²⁾ Cpr. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1889, No. 63.

³⁾ Cpr. Baudry, II, 1226, *in fine*. Laurent, XIX, 192. Demolombe, XXIX, 347. Larombière, IV, art. 1321, No. 10. Répert. Sirey, *Contre-lettre*, 61.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 98. 1. 225 (și nota lui A. Tissier). D. P. 97. 1. 505 (și nota lui P. de Loyne).—De și contra-înscrisul va fi cele mai de multe ori încheiat prin un act sub semnătură privată, pentru a rămâne secret și cunoscut numai de părți (vezi *supra*, p. 163, nota 2), totuși nimic nu împiedică ca el să fie transcris, chiar dacă ar fi fost încheiat prin un act sub semnătură privată, pentru că, după noua procedură civilă, și aceste acte pot fi transcrise (art. 724 bis). Vezi și *infra*, p. 187, nota 2.

⁵⁾ Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1898, No. 5.

părător suma de 50000 lei, care constituie un supliment al prețului, dacă eu mai sunt încă creditor acestui supliment ¹⁾, osebit de amenda la care autorii contra-înscrisurii vor putea fi condamnați (art. 85 L. timbrului din 24 februar 1900) ²⁾.

O materie care a dat și va da vecinic loc la fraude, este căsătoria militarilor. Se știe, în adevăr, că ofițerii nu se pot căsători de cât numai în urma unei autorizațiuni dată în scris de către autoritatea militară superioară ³⁾ și sub condițiunea de a justifica că viitoarea lor soție are o dotă anume determinată.

Contra-înscrisuri în căsătoriile militarilor.

Căsătoria militarilor este reglementată astăzi, la noi, prin legea din 12 martie 1900, care abrogă regulamentul anterior din 11 octombrie 1892 ⁴⁾.

L. din 12 martie 1900 asupra căsătoriei militarilor.

Eată dispozițiile principale a acestei legi, care a voit să asigure demnitatea armatei, dar care este departe de ași fi atins scopul. Ofițerii și asimilații lor de ori ce grad și de ori ce arma, din activitate și disponibilitate, nu se pot căsători înainte de a avea vârsta de 23 ani împliniți (art. 2), și fără învoirea scrisă la autoritatea militară superioară (art. 1 din lege și 6 din regul. de aplicare a legii).

Dotă ce trebuie să aducă soția unui ofițer inferior sau asimilat până la gradul de capitan exclusiv, trebuie să consistă într-un venit anual cel puțin de 2500 lei, ear pentru ofițeri și asimilații lor, cu gradul de capitan, într-un venit cel puțin de 1500 lei (art. 4 din lege). Ofițerii inferiori sau asimilații lor, ori care ar fi gradul lor, cari ar fi văduvi și ar avea copii, pot lua în căsătorie o soție care ar

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1227. T. Hue, VIII, 234. Planiol, II, 1252. Burinot, *op. cit.*, p. 778. Thiry, III, 123. Bonnier, 519. Mourlon, II, 1540. Delsol, *Exposé, élément, du C. Napoléon*, II, p. 574. G. Giorgi, *op. cit.*, I, 314. Laurent, XIX, 193. Marcadé, V, art. 1321. No. 4. Demolombe, XXIX, 348. Larombière, IV, art. 1321. No. 11. Plasmán, *Des contre-lettres* (1839), p. 31, 86 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1321. No. 67.

²⁾ Cartea de casărie a decis, în aceasta privință, ca tribunalele sunt în drept a prețului imobilului vândut la adevărata sa valoare, de câte ori părțile au declarat un preț prea mic spre a frustra legea timbrului. Vezi Bulet. Cas. S-a 1, anul 1888, p. 233.

³⁾ Cpr. și art. 1315 din noul Cod civil german.

⁴⁾ Căsătoria militarilor este și astăzi reglementată în Franța prin decretul din 17 decembrie 1843.

avea numai o dotă de cel puțin 1200 lei venit anual (art. 5). Fiicele ofițerilor și asimilaților din activitate, din disponibilitate, retragere și ale celor reformați pentru infirmități, pot să se căsătorească cu o dotă producătoare de un venit anual de 1500 lei, când se mărită cu un sub-locotenent, locotenent sau asimilat al lor, și de un venit anual numai de 1000 lei, când soțul este capitan sau asimilat lui (art. 6). Trusoul sau obiectele mobile ce ar primi viitoarea soție a ofițerului nu intră în dota mai sus stipulată (art. 8). *Nici o dispensă de nici un fel nu se poate acorda în această privință* (art. 10). Ofițerii superiori de la majori în sus, se pot căsători fără nici o dotă (art. 9). În fine, art. 7 din această lege determină formele în care se poate constitui dota, ear art. 15 oprește pe ofițerii stărei civile și pe autoritățile bisericești de a celebra căsătoria unui militar fără autorizarea șefului superior de care el atârână, needictând însă nici o sancțiune.

Am dis că căsătoriile militarilor au dat în tot-dea-una loc la fraude și vor da și în viitor, fiind că nici legiuitorul de la 1900 n'a luat măsuri serioase pentru a le înlătura. Într-o specie judecată de Curtea din Limoges¹⁾, un terțiu împrumutase viitoarei soții o sumă de bani pentru a complecta dota ei, prescrisă de regulamentele franceze, însă avusese grija de a lua un contra-înscripș pentru a asigura restituirea sumei împrumutate. O altă specie de fraudă pentru a înlătura dispozițiile legii este următoarea: se constituie un imobil zestre, care este producător de venitul cerut, însă stipulându-se alienabilitatea acestui imobil în timpul căsătoriei, conform art. 1252 C. civ., îndată după sêvêșirea ei, constituitorul dotei îl cumpără pe un preț derisoriu. Cine și-ar trudi mintea, ar găsi de bună samă și alte mijloace. Nu mai vorbesc de expertisele exagerate și de complotență care se fac în toate ȳilele.

Curtea din Limoges, prin decisia mai sus citată, anula contra-înscrișul, care, în specie, asigura restituirea banilor împrumutați, sub cuvânt că printr'însul s'ar fi violat o dispoziție de ordine publică, menită a garanta demnitatea armatei. Decisia este juridică, nu însă pentru mo-

¹⁾ Vedi Sirey, 78. 2. 269 și C. *judiciar* din 1900. No. 78 (cu adnotația noastră).

tirul alegat de Curte ¹⁾. ci pentru că contra-inscrisul, care modificase convenția matrimonială, fusese semnat de soție în urma celebrării căsătoriei, ceea ce nu este permis (art. 1228 urm.).

Dacă însă contra-inscrisul ar fi fost semnat înaintea celebrării căsătoriei, nu credem că Curtea ar fi putut să-l anuleze, într-un cât nici legea civilă, nici legea specială nu pronunță nulitatea lui ²⁾.

La noi, legea din 1900, relativă la căsătoriile militarilor, a voit, de bună seamă, să asigure demnitatea armatei și să procure ofițerului mijloace de trai, însă cu toate acestea ea nu este o lege de ordine publică, într-un cât împedicațiile care se aduc la căsătoriile militarilor nu sunt, după părerea tuturor, dirimante, ci pur prohibitive. Dacă legiuitorul ar fi voit să ia măsuri serioase în contra fraudei și s-o taie din rădăcină, nu avea de cât să proclame nulitatea contra-inscrisurilor care se obicinuiesc în asemenea materie: să edicteze o pedeapsă în contra autorilor lor și a ofițerilor stărei civile, cari ar fi celebrat o căsătorie fără a se conforma dispozițiilor prohibitive ale legii; să proclame că împedicațiile care rezultă din această lege, sunt dirimante, etc.: într-un cuvânt, să stârpească fraudă și să facă ca legea, în cele mai multe cazuri, să nu devie o literă moartă. Cât timp însă nu vom avea o comisiune legislativă, compusă din oameni competenți din fie-care ramură, și cât timp legile cele mai însemnate vor fi lucrute de capii de secție a unui Minister, vom avea legi imperfecte, care nu-și ating scopul ce și-au propus.

Despre actele sub semnătură privată și actele private nesemnate de părți.

Rubrica paragrafului nostru vorbește numai despre *actele sub semnătură privată*, adică semnate de părți; însă ea nu este tocmai exactă, pentru că, în paragraful de față, legiuitorul nu se ocupă numai despre actele private semnate de părți, ci încă și de acele nesemnate de ele, precum: re-

¹⁾ Vezi însă Guillonard, *Contrat de mariage*, I, 236, care aproba motivele date de Curte.

²⁾ Vezi în acest sens, Marcel Planiol, *Tr. élément. de dr. civil* (Paris, 1900), II, 1247, p. 375.

gistrele comercianților, hârtiile domestice, etc. Pentru a fi exactă, rubrica ar fi trebuit să fie intitulată : despre *actele private* ¹⁾).

I. Despre actele sub semnătură privată, adică semnate de părți.

Definiția și puterea lor probatorie.

Art. 1176. — Actul sub semnătură privată recunoscut de acela cărui se opune, sau privit după lege ca recunoscut, are acelaș efect ca actul autentic, între acei cari l-au subscris și între cei care represintă drepturile lor. (Art. 1171 urm., 1177 urm. 1182, 1191 C. civ. Art. 167, 173 urm. Pr. civ. Art. 46, 47 C. com. Art. 1322 C. fr.).

Art. 1177. — Acela cărui se opune un act sub semnătură privată, este dator să-l recunoască, sau a tăgădui curat scriptura sau sub-semnătura sa.

Moștenitorii săi sau ²⁾ cei ce represintă drepturile aceuia al cărui se pretinde că ar fi actul, pot declara că nu cunosc scriptura sau sub-semnătura autorului lor. (Art. 1178 urm. C. civ. Art. 27, 28 L. p. autentif. actelor din 1886. Art. 162 urm. Pr. civ. Art. 1323 C. fr.).

Art. 1178. — Când cine-va nu recunoaște scriptura și sub-semnătura sa, sau când succesorii săi declară că nu le cunosc, atunci justiția ordonă verificarea actului. (Art. 159, 162 urm.; 176 urm. Pr. civ. Art. 1324 C. fr.).

Definiție.

Actul sub semnătură privată este un act scris încheiat pentru a constata unul sau mai multe fapte juridice, sub semnătura părții sau a părților contra cărora el trebuie să servească de dovadă, fără intervenția vre unui funcționar public.

Necesitatea
semnăturii.

În regulă generală, nici o formă nu se cere pentru existența unui asemenea act ³⁾. Partea care-l încheie poate să-l scrie însuș, sau să pue pe altul să-l scrie în ori ce limbă, și chiar prin semne convenționale. Actul poate să fie tipărit, litografiat sau fotografiat; *numai semnătura are nevoie de*

¹⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1322, p. 41. Thiry, III, 124. Baudry, II, 1190. Mourlon, II, 1542.

²⁾ Cuvântul *sau* lipsește din text; aceasta nu poate fi de cât o eroare de tipar sau de copist. Cpr. 1323 C. fr.; art. 1321 C. italian.

Art.
1179—1181.

³⁾ Prin excepție însă, art. 1179 stabilește regulile particulare pentru actele care cuprind convențiuni sinalagmatice, ear art. 1180 și 1181 stabilesc anume reguli pentru actele care cuprind o obligație unilaterală de a plăti o sumă de bani sau o cătine oare care. Veđi *infra*, p. 188 urm. și 200 urm., explic. acestor texte.

a fi manuscrisă¹⁾, și n'ar putea fi înlocuită, conform obiceiului de altă dată (art. 1179 C. Calimach), prin un semn, o cruce, o pecete sau un sigil, etc²⁾.

Semnătura este aceea care dă actului puterea sa probatorie, și lucrul e așa de adevărat, în cât un act lipsit de semnătură n'ar putea servi, în materie civilă, nici ca început de probă³⁾. Semnătura consistă în forma obișnuită de care se servește autorul ei în toate actele vieții civile. În genere, semnătura cuprinde numele ce persoana, care sub-semnează, are după starea sa civilă. Semnătura trebuie să fie pusă la finele actului; adaosele și trimiterele făcute în margină n'au însă nevoie de a fi confirmate prin semnătură⁴⁾.

1) Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 505, § 708 (ed. a 2-a). Toulhier D., IV, partea II, 260. Bonnier, 670. Pand. fr., *Actes sous seing privé*, 6, 17, 20 și *Double écrit*, 150. Répert. Sirey, *Acte sous seing privé*, 101 urm. Planiol, II, 64 și toți autorii. C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 74 și Bulet. S-a 1, 1876, consid. de la p. 299. Cpr. și Trib. Vâlcea, *Dreptul* din 1901, No. 50. Vezi Instit., Pr., *De emptione et venditione*, 3, 23, unde se dice că vânzarea nu este perfectă de cât sub condiție ca actul scris să fie sub-semnat de părți (*nisi instrumenta emptionis manu propria contrahentium fuerint subscripta*).

„De câte ori legea prescrie forma scrisă (*schriftliche Form*), Art. 126
dice art. 126 din Codul german, titlul trebuie să fie investit C. german,
cu semnătura olografă a autorului sau sau cu semnul sau 884 C.
manuscris, legalizat de justiție ori de notar. Dacă este vorba austriac.
de un contract, semnătura ambelor părți trebuie să figureze pe același titlu. Dacă s'a format mai multe originale privitoare la același contract, este de ajuns ca fie care parte să semneze originalul care trebuie înmănat celeilalte părți”.
Vezi asupra acestui text, R. Saleilles, *De la déclaration de colanté* (Paris, Pichon, 1901), p. 85 urm. Cpr. și art. 884 din Cod. austriac (1177 Cod. Calimach), unde se dice că dacă părțile au convenit anume să încheie un contract scris, acest contract nu se considera ca încheiat înainte de a fi semnat de ele. Punerea pecetei nu este însă numai de cât necesară. „*Die Siegelung wird auch in diesem Falle nicht wesentlich erfordert*”.

2) Vezi *suprà*, p. 147. Cpr. C. București și Cas. rom., decisi citate în nota 1. Vezi și art. 27, 28 L. din 1886. Punerea de deget, recunoscută însă judecătorește, constituie o semnătură și poate da loc la o obligație. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 35 și Bulet. S-a 1, 1894, p. 95.

3) C. Bourges, D. P. 72, 2, 140. Planiol, II, 64.

4) C. Lyon, D. P. 96, 2, 32. Planiol, II, 66. Aubry et Rau, VIII, § 746, p. 222.

Datarea
actului.

În ceea ce privește actele sub semnătură privată, legea nu prescrie formalitatea datei ¹⁾ de cât numai în privința testamentelor (art. 859 C. civ.), cambiilor (art. 270 C. com.), cekurilor (art. 365 C. com.), etc. În fapt însă, datarea ori căruia act sub semnătură privată este un element indispensabil, pentru că numai cunoscând momentul când actul a fost încheiat se poate ști dacă el emană de la o persoană capabilă sau incapabilă. De aceea, actele sub semnătură privată sunt în tot-de-auna dateate.

În cât privește credința ce se datorește datei atât față cu părțile contractante cât și cu cei de al treilea, vedi *infra*, p. 174 urm. explic. art. 1182.

Puterea probat. a actului sub semnăt. privată.

Care este puterea probatorie a actului sub semnătură privată? Asemenea act nefiind atestat de un funcționar public, nimic nu dovedește că el emană de la acela căruia se opune, cu toate că numai asemenea împrejurare poate să facă a-i fi opozabil. De aceea, art. 1177 obligă pe acela căruia se opune un act sub semnătură privată, de a-l recunoaște sau de a tăgădui pur și simplu scriptura ori semnătura sa.

Recunoașterea sau nerecunoașterea semnăturii n'ar fi suficientă; trebuie ca această recunoaștere sau nerecunoaștere să existe de asemenea în privința scripturii, cel puțin în cazurile excepționale în care simpla semnătură a debitorului nu este suficientă (art. 1180, 1181).

Art. 1177, § 2.

Moștenitorii sau reprezentanții drepturilor aceuia a căruia se pretinde că ar fi actul, putând să nu cunoască scriptura sau semnătura sa, nu sunt obligați a recunoaște actul sau a-i tăgădui scriptura ori semnătura, ci se pot mărgini a declara pur și simplu că nu cunoște scriptura sau sub-semnătura autorului lor (art. 1177, § 2).

Dacă scriptura sau semnătura actului sub semnătură

¹⁾ Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 20. C. Douai. D. P. 1901. 2. 139, 140. Garsonnet. *Pr. civ.*, II, p. 505, § 708 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 746, p. 222. Duranton, XIII, 127. Pand. fr., *Actes sous seing privé*, 24 urm. Répert. Sirey, eod. v^o, 123 urm. Toullier D. IV, partea II, 259. Vedi și L. 34, § 1, *De pign. et hypothecis*, 20, 1.

Testamente.
C. Caragea și
Calimach.

Sub Codul Caragea și testamentul putea fi nedatat. (Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 8). Vedi însă art. 739 din Codul Calimach, care, contrar art. 578 din Codul austriac, prescrie formalitatea datei în privința testamentelor olografe. Cpr. t. IV a lucr. noastre, p. 423.

privată este tăgăduită, sau dacă moștenitorii sau reprezentanții aceluia de la care se crede că actul emană, au declarat că nu cunosc scriptura sau semnătura autorului lor ¹⁾, judecătorii *pot* să ordone verificarea scripturei sau semnăturii, care se face conform regulilor de procedură civilă (art. 1178 C. civ., 162 urm. Pr. civ.) ²⁾.

¹⁾ Când actul sub semnătură privată nu se recunoaște de moștenitorii sau reprezentanții aceluia cărui asemenea act se atribuie, judecătorii fondului au facultatea să admită, pe lângă verificarea de scripte, și proba testimonială. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 416.

²⁾ Nu este deci loc la verificarea de scripte când actul a fost recunoscut în instanța (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 242), sau când el este semnat prin punere de deget (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 298). În ori ce caz, verificarea de scripte fiind facultativă pentru judecători, după art. 159 Pr. civ. (Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 1043), ei nu vor recurge la această procedură de cât atunci când nu vor găsi elemente suficiente de convingere în inspecțiunea actului și în împrejurările cauzei (C. Iași, *Dreptul* din 1893, No. 44), ei putând să proceda singuri la verificare, față cu actele produse de părți, fără a recurge la experți. Cpr. în acest sens, Cas. fr., C. Paris și Galatz. D. P. 85. I. 209. D. P. 94. I. 160. Sirey, 94. I. 240. Sirey, 95. I. 435. Sirey, 97. 2. 272. *Dreptul* din 1894. No. 51. Trib. Iași, *Dreptul* din 1901, No. 31. Bonnier, 715. Demolombe, XXIX, 372. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 648, 649, § 798 și p. 658, § 801 (ed. a 2-a). Larombière, IV, art. 1323, 1324, No. 10. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 247, text și nota 94. Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, II, *Quest.* 803 ter, p. 313 urm. Tissier et Darras, *Code de procéd. civ. annoté* (Paris, 1901), I, art. 195, No. 1. Vezi însă Cas. rom., Secțiunile, Bulet. 1877, p. 447 și Rauter, *Pr. civ.*, 198. — Judecătorii fondului violează însă legea și dau o hotărîre casabilă de câte ori refuză de a procedea la o verificare de scripte, fără a arata pentru ce an respins acest mijloc de probă. Cas. rom. Bulet. 1888, p. 923. În ori ce caz, judecătorii cari au găsit cu cale de a recurge la o verificare de scripte prin experți, nu sunt legați prin avisul fie chiar unanim a acestor din urmă, pentru că, prin natura funcțiunii sale, judecătorul este primul expert. *Dictum expertorum nunquam transit in rem judicatam*, Art. 323 din proced. fr. este formal în aceasta privință, și aceeași soluție este admisibilă și la noi, cu toată lipsa acestui text. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 658, 659, § 801 și III, p. 111, § 873 (ed. a 2-a). Cas. fr. D. P. 1900, I. 39. — Judecătorii care resping părerea experților, trebuie să arate motivele care au determinat convingerea lor: altfel decisiile lor ar fi casabile. Cpr. Cas. fr. Sirey, 1900, I. 85. Garsonnet, *op. cit.*, III, p. 114, § 873 (ed. a 2-a).

Deoseb. între
actul auten-
tic și acel
sub semnă-
tură privată.

Există deci o mare deosebire între actul autentic și acel sub semnătură privată; căci, pe când cel d'întâi atrage în favoarea sa o presumpție de validitate și face prin sine dovadă despre autenticitatea sa, *probat se ipsum* (vezi *supră*, p. 153), cel de al doilea nu produce nici o dovadă, dacă nu e recunoscut de acela căruia se opune. O altă deosebire care există între actul autentic și acel sub semnătură privată este că, pe când cel d'întâi face dovadă despre data sa *erga omnes* (v. p. 153), cel de al doilea nu face din contra dovadă despre dată de cât între părți și moștenitorii lor universali, ear în privința terțiilor, numai conform art. 1182. În fine, actul autentic poate fi investit cu formula executorie și adus la îndeplinire (art. 1173, § 2 și 20 L. din 1886), pe când actul sub semnătură privată obligă pe acela care'l posedă a chema în judecată pe debitorul său și a dobândi o hotărîre judecătorească, care se va aduce la îndeplinire, după ce va dobândi puterea lucrului judecat ¹⁾.

Deoseb. între
actul auten-
tic și acela
sub semnă-
tură recu-
noscut de
părți.

De câte ori însă actul sub semnătură privată este recunoscut sau considerat ca atare, în urma procedurii verificării de scripte, el are, între părți, între moștenitorii și reprezentanții lor, și chiar față de cei de al treilea, de și legea n'o spune ²⁾, acelaș efect ca și actul autentic. El nu produce însă nici un efect în privința terțiilor (art. 973). Cu toate acestea, între actul autentic și acel sub semnătură privată recunoscut, există următoarea deosebire: Actul autentic face în tot-de-auna credință despre data sa până la înscrierea în fals, chiar față de terții (v. p. 153); pe când actul sub semnătură privată, când este datat, nu face credință despre dată, între părți, de cât până la proba contrară. Rațiunea acestei deosebiri este că data actului autentic este atestată de un funcționar public demn de toată încrederea; pe când data actului sub semnătură privată nu este certificată de nimene, în cât nimic nu dovedește că actul n'a fost anti-datat sau post-datat ³⁾.

Aceasta ne aduce a vorbi :

Despre data actelor sub semnătură privată.—Dată certă.

Art. 1182.—Data scripturii private nu face credință în contra persoanelor a treia interesate, de cât din ziua în care s'a

¹⁾ Vezi *supră*, p. 160.

²⁾ Cpr. Thiry, III, 121, 133. Baudry, II, 1216.

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 236. Thiry, III, 134. Baudry, II, 1215.

infățișat la o dregătorie publică, din ziua în care s'a înscris într'un registru public, din ziua morții aceluia sau unuia din acei care l'au subscris, sau din ziua în care va fi fost trecut, fie și în prescurtare, în acte făcute de ofițeri publici, precum procese verbale pentru punerea pecetilor sau pentru facere de inventare. (Art. 1176, 1393, 1441, 1686, 1730, § 1 C. civ. Art. 46, 47, 49, 57, 791, 794 C. com. Art. 30 L. din 1886, Art. 1328 C. fr.).

Art. 30 L. din 1886.—Tribunalele de județ, judecatoriile de ocoale și comunale sunt datoare, când li se va face asemenea cerere, să dea data certa actelor subsemnătură privată.—Aceasta se face înregistrându-se petițiunea în registrul de intrare și certificându-se în josul actului de judecător sau de primar ca acel act s'a prezentat judecătoriei sau primăriei la data cutare și ca s'a înregistrat la numărul cutare al registrului din aceea zi, luna și an. Aceasta certificare pe act se va contra-semna de grefier sau notar, după natura autorității de la care emana. Nu se deroga prin aceasta la dispozițiile art. 1182 și 1188 C. civ. și nici la regulile speciale preserise în materie de drept comercial. (Art. 1182, 1188 C. civ. Art. 47, 49, 57, 794 C. com.).

Actul sub semnătură privată, recunoscut sau verificat, face, după cum am vedut, dovadă despre conținutul său *erga omnes*, ca și actul autentic (art. 1176). Acest principiu suferă însă o ~~excepție în privința datei~~. În adevăr, în privința unor persoane, pe care legea îi numește *terții*, data actului nu este presupusă a fi sinceră în acest sens că acela căruia actul este opus nu are să dovedească falsitatea ei, ci acela care invoacă actul trebuie să dovedească sinceritatea datei. Aceasta, bine înțeles, numai *în privința terților*: căci între părți ¹⁾, moștenitorii sau reprezentanții lor universali ori cu titlu universal, actul sub semnătură privată face credință despre data sa până la dovada contrară.

Acelaș principiu n'a fost admis în privința terților, din cauza posibilității unei anti-datări, sau post-datări și din cauza dificultăților în care s'ar fi găsit cei de al treilea de a putea combate această fraudă.

Pentru ca data unui act sub semnătură privată să poată fi opusă terților, trebuie ca ea să fi devenit certă prin unul din mijloacele determinate de art. 1182 ²⁾, și

Mijloacele prin care un act sub semn. privată poate dobândi dată certă.

1) Astfel, debitorul față de creditor nu poate fi privit ca un terțin, ci ca un având drept al creditorului. C. București. *Dreptul* din 1882, No. 34.

2) Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1892, No. 35. —Imprumuturile constituite către Banca agricolă, de și sunt autentice, nu sunt opozabile terților de cât de la data mențiunii lor fa-

Art. 121 L. din 1 april 1895.

această dispoziție se aplică și la actele autentice, care din cauza unui viciu de formă, nu valorează de cât ca acte sub semnătură privată (art. 1172) ¹⁾.

Aceste mijloace, determinate de lege în mod limitativ, sunt următoarele :

1° Infățișarea actului la o dregătorie sau autoritate publică de ori-ce natură ar fi, administrativă, polițienească, judecătorească ²⁾, etc. Actul va avea dată certă, în asemenea caz, din ziua în care se constată că el a fost infățișat la acea dregătorie ³⁾.

2° Inscrierea actului într'un registru public ;

3° Moartea aceluia sau unuia din acei cari au subscris actul în calitate de parte, ear nu și aceluia care l'ar fi scris numai ⁴⁾. Actul are, în asemenea caz, dată certă din ziua morței, pentru că el n'a putut să fie făcut mai târziu.

4° Trecerea actului *fie chiar în prescurtare* ⁵⁾, ear nu

cută în registrul comunei respective (art. 12 L. din 1 April 1895 p. modificarea unor dispoziții din legea pentru înființarea Băncii agricole).

1) T. Hue, VIII, 253. Répert. Sirey, v^o *Date certaines*, 17.

2) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 61. Bulet. S-a I, 1894, p. 27. — Astfel, o procură legalisată face credință despre data ei din momentul legalisării. Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 57 și Bulet. S-a I, 1886, p. 426.—

Legiuitorul se referă însă, bine înțeles, la o autoritate română, pentru că el nu poate să confere nici o putere unui funcționar străin. Laurent, XIX, 281. Fuzier-Herman, III, art. 1328, No. 123. Répert. Sirey, *Date certaines*, 12.—*Contră*. Trib. Mons și C. Bruxelles, decisiile citate de Laurent, *loco cit*.

3) Astfel, infățișarea unui contract de locațiune la casieria generală sau administrația financiară (L. din 6 martie 1897), conform legei timbrului, și înregistrarea sa de această autoritate, îi imprimă caracterul unui contract cu dată certă, opozabil ca atare terțiilor, conform art. 1182 C. civ. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1894, p. 859.

4) Cpr. Baudry, II, 1218.—În Franța, se decide că actul are dată certă din ziua morței aceluia care l'ar fi semnat nu numai ca parte, dar chiar și ca martur (argument din art. 1410 C. civ. fr., care în Codul nostru lipsește). Cpr. Baudry, *loco cit*. Planiol, II, 83. Bonnier, 704. Demolombe, XXIX, 558. Laurent, XIX, 284. Répert. Sirey, *Date certaines*, 15. T. Hue, VIII, 253.

5) Textul francez, ca și cel italian (art. 1327), prevede că actul dobândește dată certă din ziua în care substanța lui,

Acte infățișate la o autoritate străină.
Controversă.

Deoseb. de la Codul fr.

numai de cât *in extenso* în acte încheiate de ofițeri publici, precum procese-verbale pentru punerea de peceti, facerea de inventar, etc. În toate aceste cazuri, actul are dată certă, și această dată nu mai poate fi dărâmată de cât prin înscrierea în fals.

Acestea sunt împrejurările care conferă dată certă actului sub semnătură privată. Astfel, pierderea mânelor a unuia din subscriitorii actului, pecetea poștei ¹⁾ pusă pe un act privat, care ar fi fost expediat sub forma unei scrisori, etc., nu sunt de natură a conferi actului dată certă, pentru că textul este excepțional și nu suferă nici o întindere ²⁾.

În fine, trebuie să adăugăm că actul sub semnătură

adeacă caracterul lui constitutiv, este constatat în acte făcute de funcționari publici, precum procese-verbale de punerea pecetilor, etc.; de unde se deduce că o simplă mențiune ce funcționarul public ar face despre act, nu este suficientă. Cpr. Baudry, *loc. cit.* Planiol, II, 83. — Dacă actul este trecut într-un proces-verbal de inventar, el are dată certă din ziua trecerii lui în acel proces-verbal, care nu din ziua deschiderii inventarului. C. Lyon, Sirey, 92, 2, 37.

1) Vezi t. VI a Comentariilor noastre, p. 521, nota 1. Cpr. C. Aix, D. P. 45, 2, 118 și Répert. Sirey, *Date certaine*, 48. Vezi în această privință în *Corresp. des just. de paix*, anul 1857, seria a 2-a, t. 4, p. 149, un articol intitulat: *La timbre de la poste apposé sur une lettre dans laquelle se trouve relatée la date d'un acte sous seing privé, peut-il suffire pour établir la preuve de cette date?*

2) Baudry, II, 1218, *in fine*. T. Hue, VIII, 255. Thiry, III, 135. Planiol, II, 83. *in fine*. Vigier, II, 1610. Duranton, XIII, 131. Répert. Sirey, *Date certaine*, 46. Arntz, III, 337. Mourlon, II, 1565. Fuzier-Herman, III, art. 1328, No. 143 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2427. Bonnier, 704. Demolombe, XXIX, 565. Marcadé, V, art. 1328, No. 4. Demante, V, 291 bis VIII. Laurent, XIX, 286 urm. Larombière, IV, art. 1328, No. 50. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 260. C. Lyon și Cas. fr. D. P. 74, 2, 38. D. P. 1900, 1, 326. — Vezi însă Toulhier D., IV, partea II, 242, 243. Tanlier, *Théorie raisonnée du Code civil*, IV, p. 484. Braas, *Théorie légale des actes sous seing privé*, p. 76. Cpr. și art. 47, § ultim C. com.

Art. 1327 din Codul italian prevede că, pe lângă împrejurările de mai sus, actul dobândește dată certă din ziua punerii în imposibilitate fizică de a scrie a unuia din subscriitorii lui, sau în caz când data rezultă din alte probe echivalente, *o quando la data risulta da altre prove equipollenti*, Cpr. Ricci, *Delle prove*, 127 urm.

Mijloacele mai sus arătate sunt determinate de lege în mod limitativ. Controversă.

Art. 1327 Cod. italian.

privată nu are nevoie de a avea dată certă de câte ori acela căruia el este opus cunoștea, atunci când a contractat, momentul precis al redactării actului. Această soluție este generalmente admisă nu pentru că asemenea cunoștință ar echivala cu certitudinea datei, care în specie nu există, ci pentru că ar exista rea credință din partea celui care ar invoca incertitudinea legală a datei, atunci când el ar avea perfectă cunoștință despre momentul când actul a fost redactat ¹⁾.

Care sunt actele la care art. 1182 este aplicabil?

Actele la care art. 1182 este aplicabil.

Atât la actele unilaterale cât și la acele bilaterale ²⁾.

Este însă generalmente admis că acest text nu se aplică la actele constatând convențiuni a căror obiect are o valoare mai mică de 150 lei, sau constatând convențiuni comerciale; căci, în asemenea cazuri, data poate fi stabilită față cu cei de al treilea prin toate mijloacele de probă (cpr. art. 46 și 57 Cod. com.) ³⁾.

Data certă a scrisorilor.

Prin urmare, scrisorile ce un comerciant trimete altuia, în materie comercială, au dată certă independent de împrejurările prevădute de art. 1182 ⁴⁾. Unii ar voi ca și scrisorile trimise în materie civilă să aibă dată certă, pentru că legea vorbind numai de acte sub semnătură privată, a-

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1218. *in fine*.

²⁾ Remâne însă bine înțeles că dispoziția art. 1182 nu se aplică de cât actelor sub semnătură privată, căci actele autentice sau macar legalizate au dată certă. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, ultim considerent, p. 635.

Polite de asigurare făcute prin curtieri.

Politele de asigurare făcute prin mijlocirea unui curtier, au și ele dată certă, pentru că curtierii sunt funcționari publici (art. 68 C. com. și L. asupra burselor din 1881). Cas. rom., *loco supra cit.*

³⁾ Cpr. T. Hue, VIII, 256. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, p. 296. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2434. Répert. Sirey, *Date certaine*, 79. Demangeat asupra lui Bravard-Veyrières, *Tr. de dr. comm.*, II, p. 456. Pardessus, *Dr. comm.*, II, 246 (ed. a 6-a). Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 58. Baudry, II, 1222, *in fine*. Bonnier, 702. Ricci, *op. cit.*, 125. F. Herman, III, art. 1328, No. 169. Demolombe, XXIX, 581. Larombière, IV, art. 1328, No. 52. Marinier, *Date certaine ou théorie des tiers en matière de preuve par actes sous seing privé* (1863), ch. II, No. 11. Aubry et Rau, VIII, § 756, *in fine*, p. 262. Cpr. C. Alger și Lyon. Sirey, 89, 2. 115. Sirey, 90, 2. 113, 114.

⁴⁾ Cpr. T. Hue, VIII, *loco supra cit.*

deca de actele scrise pentru a constata un fapt juridic, scrisorile nu sunt acte propriu zise ¹⁾.

Această soluție este însă inadmisibilă, cel puțin ca principiu general, pentru că multe afaceri tratându-se prin corespondență, scrisorile sunt adevărate acte, și ele putând fi anti-datate cu ușurință, nimic mai natural de cât de a aplica art. 1182 și acestor acte ²⁾.

În privința chitanțelor constatând o primire de bani, se admite însă atât în doctrină cât și în jurisprudență, că textul art. 1182 nu este aplicabil, și că asemenea chitanțe sunt opozabile terților, făcând prin ele înșile credință despre data lor ³⁾. Motivul care se invoacă în sprijinirea acestui sistem este că această soluție era primită în dreptul anterior francez, și că nimic nu dovedește că legiuitorul modern ar fi înțeles să inoveze în această privință. Cine nu vede însă slăbăciunea acestui argument? Ori cum ar fi, după opinia generală, dacă presupunem că în ziua de 1 octombrie 1881 am plătit 1000 de lei ce ți datoream, luând de la d-ta o chitanță fără dată certă, așa precum se obișnuiește în toate dilele, voi putea s-o opun cesionarului acestei creanțe sau creditorilor d-tale, cari vor fi făcut o poprire în mânele mele, mai cu seamă dacă am opus-o imediat ce am primit notificarea cesiunii, sau ordonanța de poprire; caci, dacă am opus-o târziu, bună oară la ziua

Scrisori în materie civilă. Controversă.

Art. 1182 nu se aplică la chitanțe. Controversă.

¹⁾ Laurent, XIX, 291, care citează în acest sens o decizie a Curții din Bruxelles cu data din 29 octombrie 1829.

²⁾ T. Hue, VIII, *loco cit.*— Scrisorile nu dobândesc deci data certă de cât din momentul înfațișării lor în justiție. C. Focșani, *Dreptul* din 1881, No. 43.— În cât privește proprietatea scrisorilor misive, vezi t. V a lucr. noastre, p. 452 urm., nota 3 și adnotația noastră asupra unei decizii a Înaltei Curți din Anglia, publicată în *Dreptul* din 1900, No. 81. Vezi și Répert. Sirey, t. 26, *Lettre missive*, 180 urm. Dalloz, *Nouveau Code civil annoté* (Paris, 1900), 1, p. 948 urm., No. 10 urm.

Proprietatea scrisorilor misive

³⁾ C. Paris, D. P. 86, 2, 117. C. Iași, *Dreptul* din 1884, No. 68. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 254, text și nota 114. Marcadé, V, art. 1328, No. 5. Baudry, II, 1222. T. Hue, VIII, 256. Demolombe, XXIX, 538 urm. Thiry, III, 137. Mourlon, II, 1569. Arutz, III, 336. Larombière, IV, art. 1328, No. 27 urm. Maton, *Dictionnaire*, Ve *Quittance*, No. 3.— *Contrà*, Laurent, XIX, 335. C. Bordeaux, Sirey, 46, 2, 545. D. P. 49, 2, 108.

înfățișării, care poate să fie mai mult sau mai puțin departată, este pericol ca chitanța să fi fost anti-datată, și în asemenea caz, va trebui să dovedesc sinceritatea ei ¹⁾.

Inaplic. art.
1182 la testa-
mentul olo-
graf.

In fine, art. 1182 nu se aplică la testamentul olograf, a cărui scriere și sub-scriere a fost recunoscută fie de bună voe, fie judecătorește; căci el face proba deplină despre data sa *erga omnes* până la dovada contrară ²⁾.

Sensul cu-
vântului
terții.

Controversă.

Naște acum întrebarea: ce trebuie să înțelegem prin *cei de al treilea* sau *terții* în art. 1182? Cuvântul *terțiu*, ca și acel de reprezentant (*ayant-cause*), nu are în toate ca-surile aceiaș semnificare, ci are un sens deosebit, după scopul ce legea și-a propus când a edictat regula pentru care s'a servit de aceste cuvinte, *secundum subjectam materiam* ³⁾. Astfel, când se dice că o convenție nuși produce efectele sale de cât între părțile contractante, ea fiind în privința *terțiilor res inter alios acta*, prin *terții* se înțelege toți acei cari n'au luat direct parte la convenție, cari n'au fost nici reprezentați la formarea ei (art. 973) ⁴⁾. Aceștia sunt acei pe care Dumoulin îi numea *terții penitus extranei*. În art. 1167, § 2, prin *terții* se înțelege toți reprezentanții cu titlu particular a celui de la cari emană confirmarea, toți acei la care el ar fi conferit înainte de confirmare un drept real asupra lucrului ce face obiectul contractului, drept care ar fi desființat sau cel puțin micșorat prin efectul retroactiv al confirmării ⁵⁾. De asemenea, în materie de contra-înscrisuri (art. 1175), prin *terții* se înțelege toți acei, care neluând parte la contra-înscris, au interes a invoca dispozițiile actului aparent pentru a păstra intacte drepturile ce ei dețin de la părțile contractante.

¹⁾ Cpr. Mourlon, II, 1569. Marcadé, V, art. 1328, No. 5, *in fine*, p. 60. Bonnier, 701.

²⁾ Cpr. Trib. Ilfov, C. București și Craiova. *Dreptul* din 1885, No. 36. *Dreptul* din 1887, No. 11 și din 1892, No. 35. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Vezi *Pand. Périod.* 86, table, V^o *test. olographe*, No. 4. Bandry, II, 555. Thiry, II, 400. Bonnier, 702 bis. Mourlon, II, 780. Arntz, II, 1969. T. Hue, VI, 281, Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 433, text și nota 2.—Vezi însă Laurent, XIII, 240 urm.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, II, § 175, p. 97 (ed. a 5-a); p. 70 din ed. a 4-a. Baudry, II, 1219.

⁴⁾ Vezi t. V a lucr. noastre, p. 194.

⁵⁾ Vezi *suprà*, p. 63.

În acest text, reprezentanții cu titlu particular, de exemplu, un al doilea dobânditor al imobilului înstrăinat în mod simulat, și creditorii ipotecari sau chirografari ai părților, sunt *terții* și nu pot să vadă drepturile lor nimicite prin efectul unui contra-înseris despre care ei nu au nici o cunoștință ¹⁾.

În art. 1182, Toullier a pretins că prin *terții* se înțelege toți acei care nu sunt nici moștenitori, nici succesorii universali, nici reprezentanți ai părților ²⁾. *Terții* ar fi deci, în art. 1182, acei *penitus extranei*, care n'au participat nici direct, nici prin un reprezentant, la convenția constatată în act ³⁾.

Această soluție este inadmisibilă, pentru că actul sub semnătură privată nefiindu-le opozabil și neproducând efecte nici în contra, nici în favoarea lor (art. 973), nu se poate pricepe cum legiuitorul ar fi înțeles a apăra niște drepturi care nu sunt de loc amenințate.

O altă categorie de persoane cărora art. 1182 este cu deservășire inaplicabil, sunt *părțile contractante*, față cu care actul sub semnătură privată face deplină credință până la dovada contrară, atât în privința sincerității dispozițiilor ce cuprinde, cât și în privința datei sale (art. 1176) ⁴⁾.

1) Vezi *suprà*, p. 164 urm.

2) Toullier D., IV, partea 1. 245 urm.

3) Prin aplicarea acestui principiu, se decide că actul sub semnătură privată subscris de mandatar face credință despre data sa în privința mandantului, independent de condițiile prescise de art. 1182. Cpr. Cas. fr. D. P. 93. 1. 255. Sirey. 93. 1. 291. Planiol. II. 77. Baudry, II. 1219, nota 1. T. Huc. VIII. 251, *in fine*. Fuzier-Herman. III, art. 1328. No. 8 urm. și autoritățile citate de acești autori. Cpr. și Laurent. XIX, 301. Mandatele, în adevăr, nu este un terțiu în privința convenției încheiate de mandatar. *Qui mandat ipse fecisse videtur*. Vezi t. V a lucr. noastre, p. 194.

Art. 1182 nu se aplică părților contractante.

Mandatele este terțiu în privința actelor mandate datarului.

Consiliul judiciar nu este de asemenea un terțiu față de Consiliul judecătoresc, căci el a fost rănduit. Trib. Ilfov. *Curierul* judiciar față de Consiliul judecătoresc din 1899, No. 12 (afacerea Vacărescu).

Sindicul unui faliment reprezentând nu numai masa creditorilor, ci și pe falit, nu este un terțiu față de acest faliment, din urma, și prin urmare, actele facute de falit îi sunt opozabile, cu toate că nu au dobândit data certă înainte de faliment. C. Alger și Metz. Sirey. 89. 2. 115. Sirey. 60. 2. 542. D. P. 60. 5. 295.

4) Cpr. Baudry, II. 1219, p. 866. Vezi *suprà*, p. 174.

Represen-
tanții părți-
lor.

Art. 1182 nefiind aplicabil nici părților, nici acelor cari n'au luat parte fie direct, fie indirect la convenție, n'au mai rămas de cât *representanții* părților, față cu care el este aplicabil, sau les *ayants-cause*, după cum se exprimă Codul francez, conform expresiunii lui Dumoulin, *gli aventi causa*, după terminologia Codului italian. Naște însă întrebarea care sunt *representanții* cărora el poate fi aplicat?

Sensul cu-
vântului re-
presentant
(ayant-cause)

Prin cuvântul generic *representant* sau *ayant-cause* (*ille qui causam auctoris habet*), se înțelege ori-ce persoană care și trage totul sau parte din drepturile sale de la o altă persoană numită autor (*auctor*) și care, în privința acestor drepturi, se găsește în locul autorului, având aceiaș condiție sau poziție ca și dânsul. Cuvântul *causa*, în expresiunea *causam habens*, întrebuițată de Dumoulin, înseamnă, în adevăr, poziție sau condiție, ceea ce este conform și tradiției romane ¹⁾. „*Sic enim cum sua causa*, dicea Dumoulin, *res transferri dicitur, id est cum suo onere, vel jure quaque conditione est*“ ²⁾.

Cuvântul *representant* sau *ayant-cause* denotă deci două idei esențiale, succesiunea unei persoane la drepturile alteia, și ca consecință, identitatea de poziție sau de situație în privința drepturilor transmise.

Representan-
ții universali
sau cu titlu
universal.

O persoană poate fi moștenită și reprezentată atât în privința tuturor bunurilor sale (*universum jus patrimoniale*), cât și în privința cutărui sau cutărui drept particular, real, sau personal. În cazul întâi, reprezentantul se dice *universal* sau cu titlu *universal*; ear în cazul al doilea, cu titlu particular sau singular (*singularum rerum*).

Representanții universali sau cu titlu universal au, după expresia lui Dumoulin, *omnem causam et jus auctoris*, adică toate drepturile autorului lor, afară de acele inerente persoanei sale, și toate îndatoririle sale. Aceștia sunt: moștenitorii legitimi, chiar beneficiari ³⁾, acei nere-

¹⁾ De câte ori un lucru se înstrăinează, dice l. 67. Dig., *De contrahenda emptione*, 18, 1, el trece la noul dobânditor *ca causa sa*, adică în starea în care ar fi fost la acela care îl înstrăinează, dacă acest lucru ar fi rămas în mânele sale: „*Alienatio cum fit, cum sua causa dominium ad alium transferimus, quæ esset futura, si apud nos ea res mansisset*“.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1219, text și nota 2. Répert. Sirey, *Ayant-cause*, 1 urm. Aubry et Rau, II, § 175, p. 95 urm. (ed. a 5-a).

³⁾ Cpr. Cas. Lyon. Sirey, 92. 2. 37.

gulați, legatarii și donatarii universali sau cu titlu universal, și chiar creditorii chirografari ¹⁾, care nu au de cât un drept de gagiū general asupra patrimoniului debitorului lor (art. 1718, 1719), drept care se mărește sau se micșorează prin faptul acestui debitor.

Representanții cu titlu particular sau singular țin dreptul lor de la autorul lor, cu privire numai la un obiect particular. Ei nu succed deci de cât la drepturile și obligațiile care afectează lucrul dobândit de dênșii. Aceștia sunt: cumpărătorul unui lucru determinat față cu vîndătorul ²⁾, cesionarul creanței, locatarul față cu locatorul ³⁾; legatarii și donatarii cu titlu particular (*singularum rerum*); creditorii ipotecari sau privilegiați, și în genere toți acei care exercita un drept al autorului lor asupra unui obiect particular ⁴⁾.

Din aceste două categorii de reprezentanți este una, și anume aceea a reprezentanților universali sau cu titlu universal, căreia art. 1182 este fără îndoială inaplicabil, fiind ca ei nefăcînd așa dis de cât una și aceeași persoană cu autorul lor, sînt neapărat legați de actele făcute de acest din urmă. Reprezentanții universali sau cu titlu universal rămîn deci sub imperiul dispoziției generale a art. 1176, putînd în tot-deanna să dovedească antidatarea actului prin ori-ce mijloace (art. 1198) ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 475. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 144. T. Hue. VIII. 250. Baudry. II. 829, 908 și 1919. Veđi și autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 194, nota 4.—Creditorii chirografari fiind reprezentanții debitorului de câte ori ei exercită drepturile lui (art. 974), actele sub semnatura privată emenate de la debitorul lor le sînt opozabile, cu toate că nu au data certă, ei avînd însă facultatea să dovedească ca data nu este sinceră. T. Hue. VIII. 250. Laurent. XIX. 325. —În puterea acestor principii, Curtea de casatie a decis ca actele sub semnatura privată emenate de la un falit, înainte de declararea lui în stare de faliment, sînt opozabile masei creditorilor chirografari, chiar cînd aceste acte nu au dobîndit o data certă anterioară declarării falimentului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, p. 264.

²⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1897. No. 6 și Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 670. Veđi și t. V a lucr. noastre, p. 104 și 195.

³⁾ Veđi t. V, *loc. supra cit.*

⁴⁾ Veđi t. V, p. 195. Cpr. Aubry et Rau. II. § 175, p. 96 (ed. a 5-a).

⁵⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 91. 1. 475. Baudry. II. 1219, *in fine*.

Art. 1882 nu
se aplică de
cât represen-
tanților cu
titlu parti-
cular.

N'au mai rămas deci de cât reprezentanții cu titlu particular, cărora singuri art. 1182 este aplicabil, pentru că altfel el n'ar fi aplicabil nimărui. În consecință, prin *terțiu* art. 1182 înțelege reprezentanții cu titlu particular a uneia din părți. Astfel, dacă presupunem că la 1 ianuar 1901, am vândut prin act sub semnătură privată, un tablou lui A și că, la 15 ianuar, am vândut acelaș tablou lui B, prin act autentic, fără a i-l preda însă (art. 972), B este un terțiu, și ca atare, va putea să opue lipsa datei certe a primului act de vânzare.

Această interpretare, singură juridică, se justifică prin următoarele considerațiuni :

1° Regula art. 1182 exista și în vechiul drept francez și era înțeleasă tot în acelaș sens ¹⁾; ori, lucrările pregătitoare dovedesc că redactorii Codului actual au înțeles să menție vechile principii.

2° Scopul art. 1182 fiind de a înlătura fraudele la care ar da loc anti-datarea, în opinia lui Toullier, combătută de toți autorii cu Merlin în frunte, acest text n'ar avea nici o utilitate, de vreme ce anti-datarea nu poate să jignească de cât pe acei care au tratat cu una din părți în privința lucrului care face obiectul actului sub semnătură privată ;

Art. 1441. 3° În fine, art. 1441 de la locațiune presintă un argument și mai puternic. Acest text nu este, în adevăr, de cât o aplicație a art. 1182. El presupunând, în adevăr, că proprietarul a vândut lucrul închiriat sau arendat în timpul contractului, obligă pe cumpărător a respecta locațiunea făcută înainte de vânzare, dacă contractul are dată certă ; ori, acest cumpărător este un reprezentant cu titlu particular al proprietarului, și ca atare, poate să opue lipsa datei certe a contractului de locațiune ²⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 749.

²⁾ Vezi în acest sens, Thiry, III, 136. Baudry, II, 1219 urm. Arntz, III, 335. Bufnoir, *Propriété et contrat* (1900), p. 767. Vigier, II, 1611. Marcadé, V, art. 1328, No. 3. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 252, text și nota 110. Demolombe, XXIX, 526 urm. Laurent, XIX, 303 urm. Larombière, IV, art. 1328, No. 2. urm. Merlin, *Quest.*, V^o Tiers, § 2. Duranton, XIII, 129 urm. Bonnier, 700. Marinier, *Revue pratique*, anul 1859, p. 413 urm. (*De la date certaine dans les actes sous seing privé*). Troplong, *Hypothèques*, II, 529. Fré-

Am vădit că creditorii chirografari nu sunt terți de Casurile în care credito-
câte ori ei exercită drepturile debitorului lor în baza art. rii chirogra-
974. Se poate însă întâmpla ca acești creditori să exercite tari sunt
un drept care le este propriu, și atunci ei fiind terți, art. terți.
1182 le este aplicabil în toată puterea cuvântului.

Aceasta se va întâmpla:

1° De câte ori creditorii vor fi în conflict între ei;

2° Când ei urmăresc averea debitorului lor, fie pe Art. 497, 514
cale mobiliară, fie pe cale imobiliară. Actele sub semna- Pr. civ.
tură privată prin care debitorul ar fi înstrăinat totul sau
parte din bunurile urmărite, nu pot fi opuse creditorului
urmăritor de cât dacă au dobândit dată certă înaintea pro-
cesului-verbal care constată urmărirea mobiliară, sau în-
aintea transcrierii comandamentului prealabil (art. 497,
514 Pr. civ.)¹⁾.

În cât privește închirierile sau arendările imobilului Art. 516 Pr.
urmărit făcute de debitor în urma transcrierii comanda- civ.
mentului, vezi art. 516 Pr. civ.

Creditorii sunt ei terți când intervin pe cale de po- Creditorii
prire (art. 455 urm. Pr. civ.)²⁾ Jurisprudența franceză sunt ei terți
considerând poprirea ca o aplicare a art. 974³⁾, decide când intervin
în genere că creditorul care poprește în mâna celor de al- poprire?
treilea o creanță a debitorului său, reprezintă pe acest din Controversă
urmă și că, prin urmare, actele sub semnătură privată re-

minville *Minorité*, I, 519 bis, Planiol, II, 79, Demante et
Colmet de Santerre, V, 291 bis, II. Répert. Sirey. *Agant-*
cause, 64 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, I,
347, Ricci, *Delle proce.*, 120 urm. T. Hue, VIII, 248, Cas.
fr. D. P. 46. 1. 289, Sirey, 46. 1. 679, Cas. rom. Bulet. S-a
I, anul 1879, p. 884, C. București, *Dreptul* din 1891, No. 3.
4) Art. 514 Pr. civ. isbește de nulitate nu numai înstrăinările
directe, dar și acele indirecte, precum ar fi, de exemplu,
ipotecarea imobilului urmărit, sau constituirea asupra lui a
unui drept real, servitut, usufruct, etc. de natură a mic-
șora gagiul creditorului urmărit. Este adevărat că tribu-
nalul din Vashui a decis contrariul în privința ipotecii, însă
aceasta sentință face o greșită aplicare a principiilor de
drept. Vezi critica ce am făcut acestei sentințe în *Curierul*
judiciar din 25 ianuar. 1901, No. 7, Cpr. și G. G. Mironescu,
Reviz. C. de proced. civilă (București, 1901), p. 168, nota 219,
care se referă la sus-țisa noastră adnotație.

5) „Considerând că o decizie a Curții de casație din Fran-
cia, că, în privința terțiului poprit, poprirea este exercițiul
dreptului ce art. 974 acorda creditorilor de a exercita drep-
turile și acțiunile debitorului lor, etc.”, D. P. 78. 1. 473.

Art. 514 Pr.
civ.

cunoscute de dânsul pot fi opuse creditorului popritor ¹⁾. Poprirea neavând însă nici o legătură cu art. 974 ²⁾, trebuie să decidem că actele de înstrăinare ale debitorului poprit nu vor putea fi opuse creditorului popritor de cât sub condiția de a avea dată certă ³⁾.

Acțiunea pauliană.
Art. 975.
Controversă. Dacă creditorii, în loc de a urmări direct un bun al debitorului lor, cer pe calea acțiunii pauliane anularea actelor frauduloase făcute de dânsul (art. 975), ei trebuie să dovedească, conform art. 1182, că creanța lor avea o dată certă anterioară actului atacat ⁴⁾.

Cesionarul unei creanțe este el un terțiu?
Controversă. Ce trebuie să decidem în privința cesionarului unei creanțe? Cu toată controversa ce există și asupra acestui punct, vom decide că cesionarul este un terțiu față cu cedentele, căci el fiind un reprezentant cu titlu particular, am vedut că art. 1182 are tocmai de scop de a apara pe acești reprezentanți contra anti-datărilor frauduloase, care sunt așa de comune în actele sub semnătură privată. Cesionarul unei creanțe sau ori cărui alt obiect incorporeal este terțiu întocmai ca și dobânditorul unui imobil sau unui mobil corporal ⁵⁾. University Library Cluj

Art. 1394. Cesiunea de creanță fiind însă, în legea noastră, supusă transcrierii (art. 1394), art. 1182 nu va deveni aplicabil de cât în lipsa acestei formalități ⁶⁾.

Mărginirea regulei prezise de art. 1182. Regula art. 1182 fiind astfel cunoscută, trebuie să arătăm mărginirile ce ea suferă în unele cazuri. Astfel, în

¹⁾ Cpr. C. Lyon. Sirey, 74. 2. 225 și nota lui A. Rodière. Répert. Sirey, *Agant-cause*, 153 urm. Roger, *Saisie-arrêt*, 568, etc.

²⁾ Veđi t. V, p. 199. Cpr. T. Huc, VII, 185.

³⁾ T. Huc, VIII, 251. Larombière, IV, art. 1328, No. 22. Laurent, XIX, 324. Aubry et Rau. VIII, § 756, p. 257, nota 122. C. Gand. *Pasicrisie belge*, 91. 2. 85. Veđi și Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1882, p. 289.

⁴⁾ Veđi t. V, p. 244, 245. T. Huc, VII, 219 și VIII, 251. Cu toate acestea, chestiunea este controversată. Veđi t. V a lucr. noastre, p. 245, nota 2.

⁵⁾ Larombière, IV, art. 1328, No. 21. Troplong, *Vente*, II, 920 și *Hypothèques*, II, 535. Duvergier, *Vente*, II, 224. Demolombe, XXIX, 337 urm. Laurent, XIX, 313. Aubry et Ran, VIII, § 756, p. 254, text și nota 113. Cpr. și Ricci. *Delle prove*, 122.—*Contrà*. C. Bordeaux și Limoges. Sirey, 41. 2. 53. Sirey, 42. 2. 313. Veđi și nota lui Rodière în Sirey, 74. 2. p. 226 urm.

⁶⁾ Cpr. Laurent, XIX, 313, *in fine*.

materie imobiliară, formalitatea transcrierii, prevădută de art. 722 Pr. civ., sustrage de la teoria datei certe toate actele translativ de proprietate imobiliară, sau de drepturi reale susceptibile de a fi ipotecate, sau având de obiect renunțări la aceleași drepturi; toate actele prin care se constituie o anticrează, o servitute, un drept de uzufruct sau de locuință (abitațiune), un amanet (art. 728 bis Pr. civ.), sau având de obiect renunțări la aceleași drepturi; cesiunile de venituri pe un timp mai mare de doi ani; contractele de arenda sau de închiriere pe un timp mai mare de doi ani; cesiunile de creanță și chitanțele de chirie sau arenda pe doi ani viitori (art. 1394 C. civ.), etc. ¹⁾

Între două persoane care revendică drepturi asupra aceluiaș imobil, preferința nu se va da după data actului, ci după aceea a transcrierii lui. Prin urmare, partea care cea d'întâi va fi îndeplinit formalitatea transcrierii, va fi preferată, chiar dacă actul celei-lalte părți ar avea o dată anterioară. Data certă nuși va relua imperiul său de cât în lipsa transcrierii ambelor acte. Deci, în caz de conflict între doi dobânditori ai aceluiaș imobil de la acelaș vîndător, prin acte sub semnătura privată din care nici unul n'ar fi fost transcris ²⁾, acela va fi proprietar a cărui act ar fi dobândit cel întâi dată certă ³⁾.

În materie mobilă, teoria certitudinii legale a datei este de asemenea mărginită prin prescripția instantanee (art. 1909). Deci, dacă presupunem că acelaș mobil corporal a trecut pe rînd la două persoane deosebite, proprietatea va aparține aceluia din dobânditori pus mai întâi în posesiunea lucrului, dacă posesiunea lui este de bună credință, chiar dacă titlul său ar avea o dată mai recentă (art. 972, 1909). Teoria datei certe va deveni însă aplicabilă îndată ce lucrul n'a fost predat nici unuia din cumpărători ⁴⁾.

¹⁾ Cpr. în privința art. 1394 C. civ. Cas. rom., 17 Oct. 1900 (decisie la care am luat și noi parte). *Curierul judiciar* din 1900, No. 74 și *Dreptul* din 1900, No. 71.

²⁾ Este de observat că, după procedura civilă revizuită la Art. 724 bis 1900, și actele sub semnătura privată pot fi transcrise (art. Pr. civ. 724 bis). Vezi și *supra*, p. 166, nota 4.

³⁾ Cpr. Baudry, II. 1222. T. Huc. VIII, 249.

⁴⁾ Baudry, T. Huc. *loco supra cit.*

Cele-lalte două marginiri ce suferă teoria datei certe sunt, după cum am văzut, relative la chitanțele redactate sub semnătură privată și la actele constatând convențiuni comerciale. (Vezi *supră*, p. 178, 179).

Despre formalitățile cerute în privința unor acte sub semnătură privată.

Am văzut, *supră*, p. 170, că nici o formalitate nu este prescrisă în privința actelor sub semnătură privată, afară de semnătura manuscrisă a părții care atestă consimțământul ei.

Prin excepție însă, legea prescrie oare care formalități în privința *convențiilor sinalagmatice* (art. 1179) și în privința *unor convenții unilaterale* (art. 1180, 1181).

1° Regulele prescrise în privința actelor sub semnătură privată menite a constata convențiuni sinalagmatice.

Formalitatea dublului original.

Art. 1179.—Actele sub semnătură privată, care cuprind convențiuni sinalagmatice, nu sunt valabile dacă nu s'au făcut în atâtea exemplare originale câte sunt părți cu interes contrar. Este de ajuns un singur exemplar original pentru toate persoanele care au același interes.

Fie care exemplar trebuie să facă mențiune de numărul originalelor ce s'au făcut.

Cu toate acestea, lipsa de mențiune că originalul s'au făcut în număr îndoit, întreit, etc., nu poate fi opusă de acela care a executat din parte-i convențiunea constatată prin act. (Art. 943, 1167, 1190, 1197 C. civ. Art. 1325 C. fr.).

După art. 1179, actele sub semnătură privată care constată convenții sinalagmatice sau bilaterale (art. 943), precum ar fi, de exemplu, vîndarea, locațiunea, societatea, transacțiunea, împărțeala, compromisul ¹⁾, etc., trebuie, pentru a fi valide, ca instrumente probatorii, să fie făcute în atâtea exemplare originale ²⁾ câte sunt părți cu interes contrar sau opus, două cel puțin sau mai multe. Fie-care

¹⁾ Cpr. C. Paris. Sirey, 92. 1. 493.

²⁾ Legea cere, în adevăr, să se facă pentru fie care parte un exemplar *original*, ear nu câte o copie de pe original. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, consid. de la p. 182. Pand. fr., *Double écrit*, 128 urm.

exemplar trebuie să facă mențiune de numărul originalelor ce s'au făcut și să fie semnat de toate părțile contractante ¹⁾.

Necesitatea în care se găsește părțile de a încheia mai multe exemplare în privința convențiilor care crează interese opuse, nu datează de mult. Această formalitate a fost introdusă de parlamentul din Paris prin o serie de decisiuni din care cea mai veche este din 30 august 1736 ²⁾. Origina art. 1179.

În convențiile sinalagmatice, fie-care parte contractantă având drepturi și îndatoriri reciproce, este necesar ca fie-care să aibă un act la dispoziție pentru a-și dovedi dreptul său: căci dacă n'ar exista de cât un singur original, acela care l'ar avea în posesiunea sa ar putea să-l dea la o parte și să pue pe cei-lalți în imposibilitate de a-și dovedi drepturile lor. Stăpân absolut al situației, acel care ar deține singurul act menit a stabili raportul juridic, ar putea să dea curs convenției sau s'o desființeze, neexistând în specie altă dovadă, ceea ce neaparat ar constitui o inegalitate între diferitele părți contractante, inegalitate pe care legiuitorul a voit s'o înlăture, dând fiecărei părți putința de a dovedi convenția prin producerea exemplarului care se găsește în mâna sa. Motivele acestei reguli.

Motivele legii sunt deci destul de puternice și lasă a înțelege că această regulă interesează ordinea publică; de unde se trage concluzia firească că părțile n'ar putea să deroage de la dânsa, convenind, bună oară, că un singur original va fi suficient pentru toate părțile (art. 51 ³⁾). Ordine publică.

¹⁾ Cpr. art. 126 C. german, citat *supra*, p. 171, nota 1 și *infra*, p. 191, nota 1. — Lipsa semnăturii într'un contract sinalagmatic a unei părți ce și ica o obligație prin el, atrage nulitatea actului. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1878, p. 363.

²⁾ Cpr. Planiol, II. 1193. Vigier, II. 1595. Thiry, III. 383. Bonnier, 684. Garsonnet. *Pr. civ.*, II, p. 330, § 279 (p. 512, § 715 din ed. a 2-a). Paud. fr. *Double écrit*, 4 nm. Laurent, XIX, 207. Demolombe, XXIX. 383. — Este însă de observat că vechia jurisprudență cerea formalitatea dublului original nu numai pentru dovedirea, dar încă pentru validitatea contractului sinalagmatic, ceea ce necontestat era o eroare, de vreme ce convențiile devin perfecte prin simplul consimțământ al părților. Cpr. Laurent, *loco cit.*, Toullier D., IV, par. tea II, 313. Bonnier, 684. Marcadé, V. art. 1325. No. 1. Vezi și *infra*, p. 197.

³⁾ Cpr. Planiol, II. 1194. Baudry, II. 1196.

Art. 1900. Omisiunea acestei formalități nu se acopere de asemenea prin prescripția de zece ani, statornicită de art. 1900 ¹⁾.
Cu toate acestea, Codul italian a eliminat art. 1179, și unui autori aprobă această inovație ²⁾.

Conformitatea tuturor originalelor. Pentru ca actul sub semnătură privată constatând convenții sinalagmatice, făcut în atâtea exemplare câte sunt și părți cu interese opuse, să fie valid, se cere în principiu ca toate originalele să fie conforme ³⁾. Deosebiri, care ar fi privitoare numai la redacție și n'ar schimba sensul convenției, n'ar împiedica însă actul de a fi valid. Mai mult încă, dacă lipsa de conformitate, care ar atinge fondul convenției, ar fi rezultatul fraudei imputabile uneia din părți, această parte n'ar putea să se prevaleze de iregularitatea care ar fi opera ei, și actul și-ar primi în totul executare ⁴⁾.

Facerea unui exemplar pentru fie-care parte a-vând un interes opus. Legea nu cere ca să se facă atâtea exemplare câte părți figurează în convenție, ci numai câte părți au un interes opus. Toți acei care au un interes comun se pot mulțami cu un singur exemplar. Ast-fel, dacă presupunem că trei co-proprietari a unei moșii o împart între dânsii, luând fie-care câte un lot, actul de împărțea se va face în trei exemplare ⁵⁾. Dacă însă acești trei co-proprietari, înainte de împărțea, s'au hotărât a-și vinde moșia lor unei a treia persoane, actul de vândare se va face numai în două exemplare, unul pentru cumpărător și cel-lalt pentru cei trei vândători, care, în această vândare, n'au interese opuse, ci un interes comun ⁶⁾.

¹⁾ Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 235. Duranton, VIII, 165. Demolombe, XXIX, 74. Répert. Sirey, *Double écrit*, 145. Vom vedea că aceeași soluție este admisă și în privința formalității prescrise de art. 1180. Veți *supra*, p. 77 și *infra*, p. 208, 209.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 238 și *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 256. Aceiași soluție este admisă și în alte legislațiuni, de ex., în cea germană, austriacă, spaniolă, portugheză, neerlandeză, etc. Cpr. Répert. Sirey, *Double écrit*, 149 urm.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Double écrit*, 143 urm. Laurent, XIX, 213.

⁴⁾ Massé, *Dr. comm.*, IV, 2421. T. Huc, VIII, 240. Demolombe, XXIX, 412. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 229. 230. Cas. fr. Sirey, 59. I. 611.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1885, p. 403.

⁶⁾ De asemenea, dacă presupunem că mai multe persoane au făcut împreună un act de societate prin un act sub semnătură

Fie-care exemplar trebuie să fie semnat de toate părțile contractante. În practică se întâmplă însă adese-ori că fie-care parte dă celei-lalte un act semnat de dânsa, fără a semna exemplarul ce ea păstrează ca dovadă a obligațiunii, așa precum prevede anume art. 126 din noul Cod german ¹⁾. Astfel, actul ce eu păstrez este semnat de d-ta, iar actul d-tale este semnat de mine. Convenția sinalagmatică este ast-fel descompusă în două obligații unilaterale, care stau față în față.

Semnarea fie-cărui original de toate părțile contractante.

Accastă une-ori poate fi suficient, pentru că actul ce fie-care parte posedă conține mărturisirea existenței convențiunii, mărturisire făcută de fie-care parte, care dovedește existența convenției ²⁾.

Accastă practică nu este însă fără inconvenient. În adevăr, se poate întâmpla ca cea-laltă parte să fi pierdut exemplarul său și că eu să fi încetat din viață, lăsând un moștenitor care nu are nici o cunoștință despre convenția constatată prin act. În asemenea caz, dacă partea supraviețuitoare cere executarea convenției, pe baza originalului care se găsește în mânele moștenitorului meu, acest din urmă va putea de bună credință să opue că acest exemplar nefiind investit cu iscalitura mea, ci numai cu aceea a celei-lalte părți, convenția a putut să rămăie în stare de proiect: căci nimic nu dovedește că eu am sem-

pricată, va trebui un exemplar pentru fie-care asociat. Dacă însă societatea tratează cu un alt treilea, două exemplare vor fi suficiente, unul pentru cel de al treilea și cel-lalt pentru toți asociații, fiind că toți au un interes comun, și aceasta chiar dacă societatea n'ar forma o persoană juridică. Cpr. T. Huc, VIII, 239. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 229. Demolombe, XXIX, 408. — De asemenea, femeia care contractează o dată cu barbatul său și care nu se obliga a plăti de cât jumătate din preț, se consideră ca având cu dânsul un interes comun, și nu are nevoie de un exemplar special. Cas. fr. D. P. 80, 1. 330. T. Huc, VIII, 239. Demolombe, XXIX, 409. Larombière, IV, art. 1325. No. 23. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 229.—*Contră*, Cas. fr. Sirey, 55, 1. 94.

¹⁾ „Dacă contractul a fost încheiat în mai multe originale, dice Art. 126 C. german... acest text, este de ajuns ca fie-care parte să semneze originalul ce se remite celei-lalte părți“ *„Werden über den Vertrag mehrere gleichlautende Urkunden aufgenommen, so genügt es, wenn jede Partei die für die andere Partei bestimmte Urkunde unterzeichnet“*. Vezi și *suprà*, p. 171, nota 1.

²⁾ Cpr. C. Rennes. Sirey, 70, 2. 314. D. P. 74, 5. 433.

nat exemplarul celei-lalte părți, care de-o-camdată nu se produce, fiind că'l presupunem pierdut. El va putea deci să refuze executarea convenției, ca nefiind dovedită din partea mea. Eată pentru ce practica care s'a introdus lasă de dorit și este mult mai bine ca fie-care original să fie semnat de toate părțile contractante ¹⁾.

Mențiunea
numărului
originalelor.

Legea nu se mulțamește a cere atâtea exemplare câte părți există cu interese opuse, ci mai cere încă ca fie-care original să facă mențiune de numărul originalelor încheiate: făcut în dublu, triplu exemplar sau original, etc. ²⁾.

Această mențiune, pe care legea o cere sub pedeapsă de nulitate, ca și confecțiunea exemplarelor multiple, este singurul mijloc de a stabili că dispozițiile legii au fost observate și că s'au făcut originalele cerute. Fără această mențiune, una din părți ar fi putut distruge exemplarul încredințat ei și pretinde că n'a avut nici unul: ori, această fraudă devine cu neputință îndată ce fie-care din originale semnate de toate părțile, constată numărul lor.

Acoperirea
nulității care
resultă din
lipsa menți-
unei origi-
nalelor.

Cum se acopere nulitatea care resultă din lipsa mențiunii originalelor? De câte-ori s'au observat dispozițiile legii, făcându-se atâtea originale câte sunt părți cu interese opuse, și nu s'a făcut însă mențiune despre toate originalele, viciul care resultă din lipsa acestei mențiuni poate să se acopere în două cazuri :

¹⁰ Când una din părți a executat convenția în ceea ce o privește (art. 1179, § ultim); faptul executării de bună voe fiind cea mai bună dovadă a concludiunii contractului ³⁾. Executarea convenției acopere, după părerea

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1195. Planiol, II, 1196. T. Huc, VIII, 240.

²⁾ Cerințele legii n'ar fi deci îndeplinite dacă fie-care original ar menționa numai că s'au făcut atâtea exemplare câte sunt părți cu interese opuse, fără a se arata însă numărul real al originalelor care ar fi fost făcute, afară de cazul când ar exista numai două părți. Cpr. Demolombe, XXIX, 420. Laurent, XIX, 215. T. Huc, VIII, 240. C. Orléans, D. P. 61. 5. 382. — Vezi însă Aubry et Rau (VIII, § 756, p. 230), după care mențiunea că s'au făcut atâtea originale ar fi în toate cazurile suficientă. Cpr. și Trib. Langres, D. P. 1900. 2. 422.

³⁾ Cpr. C. Paris. Sirey, 92. 1. 493. Trib. Ilfov. *Dreptul*, din 1901, No. 26 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 56. — Dacă faptul executării este comun ambelor părți, nulitatea este acoperită în privința amândurora. T. Huc, VIII, 244. Baudry, II, 1200.

generală, nu numai nulitatea care rezultă din lipsa mențiunii originalelor, dar și acea care rezultă din nefacerea originalelor într-un număr suficient (art. 1167, § 2° ¹⁾).

2° Când toate originalele sunt produse, căci de și legea n'o spune anume, totuși aceasta este cea mai bună dovadă a redacțiunii lor. Faptul, în specie, fiind patent, scutește de ori-ce dovadă ²⁾.

Ce trebuie să decidem în caz când actul ar prevedea că s'au făcut atâtea exemplare câte părți sunt cu interes opus, însă în realitate nu s'a redactat de cât un singur exemplar, pus la dispoziția unuia din părți, care a voit să rămâne stăpână a situației? Înfațișarea unui atare act ar lăsa a se presupune, până la dovada contrară, că el a fost redactat în numărul de originale cerute, fie-care din părți fiind însă admisă a dovedi că actul n'a fost făcut conform cerințelor legii. Dacă însă se dovedește ³⁾ sau se recunoaște că actul n'a fost redactat de cât într-un singur exemplar, el este nul ⁴⁾, afară de cazul în care exemplarul

Casul în care actul ar prevedea că s'a făcut numărul de exemplare cerut, de și în realitate nu s'ar fi făcut de cât unul.

Partea care produce actul neregulat în justiție, nu poate să invoace lipsa mențiunii originalelor, pentru că a produce un act în justiție este a cere executarea lui. Laurent, XIX, 229. Demante et Colnet de Santerre, V, 288 bis VI.

1) Cpr. Laurent, XIX, 232. Demolombe, XXIX, 415 și 435. Bonnier, 686. Répert. Sirey, *Double écrit*, 129 urm. F. Herman, III, art. 1325, No. 124 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 232, text și nota 39. Marcadé, V, art. 1325, No. 2. Larombière, IV, art. 1325, No. 23. T. Hue, VIII, 244. Cas. fr. D. P. 74, 1. 263. D. P. 54, 1. 392. Sirey, 52, 1. 385. C. Riom. Sirey, 56, 2. 273. D. P. 56, 2. 223.—*Contrà*, C. Bruxelles, Répert. Dalloz, *Vente*, 78, nota 1.

2) Cpr. Cas. fr. D. P. 84, 1. 38. Planiol, II, 1204. Thiry, III, 129. Pand. fr., *Double écrit*, 184. Vezi însă Demante et Colnet de Santerre, V, 288 bis VI.

3) Aceasta dovadă nu se poate face prin marturisire sau presumpțiuni, căci atunci s'ar dovedi în contra actului, ceea ce este oprit de art. 1191: ci numai prin acte scrise, mărturisire și jurământ. Cpr. Laurent, XIX, 216. Larombière, IV, art. 1325, No. 28. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 1665. Cpr. și Trib. Langres, D. P. 1900, 2. 422, 423.

4) T. Hue, VIII, 243. Laurent, XIX, 529. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 230, și toți autorii. Vezi însă Baudry (II, 1199), care revenind asupra primei sale opinii, susține în ultimele ediții că numai pluralitatea exemplarelor este prescripția sub pedeapsa de nulitate, nu însă și menținerea numărului originalelor ce s'au făcut.

semnat de părți ar fi fost depus în mânele unui al treilea, ales de dânsule și însărcinat cu pastrarea lui în interesul tuturor ¹⁾.

Eată deci un mijloc, care scutește pe părți de obligația de a redacta mai multe exemplare și care le asigură o poziție egală, de oare-ce fie-care din ele poate să recurgă la exemplarul depus.

Actele la
care art. 1179
este aplica-
bil.

Care sunt actele cărora art. 1179 este aplicabil? Textul răspunde: *la actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice*, și vom adăoga: numai la ele. Astfel, actul sub semnătură privată care constată o vîndare ²⁾, un schimb, un contract de locațiune, o împărțeală, un compromis, etc., va trebui să fie redactat în atâtea exemplare originale câte sunt și părți cu interese opuse. Pluralitatea exemplarelor nu este însă cerută în privința convențiilor care constată un împrumut, o fidejusiune (convenție unilaterală ³⁾, etc. și chiar un comodat, un deposit, un amanet, un mandat, convenții unilaterale, pe care fără cuvînt unii le numesc contracte sinalagmatice imperfecte ⁴⁾.

Contr. sina-
lagmatice
perfecte.

Art. 1179 nu se referă deci de cît la contractele sina-

¹⁾ Cpr. Planiol, II, 1201. T. Huc, VIII, 243. Laurent, XIX, 236, 237. Demolombe, XXIX, 442. Larombière, IV, art. 1325, No. 42. Bonnier, 687. Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 70 urm. Baudry, II, 1204. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 234, text și nota 43. Cas. fr. și C. Paris. Sirey, 71. 1. 191. Sirey, 77. 2. 134. D. P. 77. 1. 447. *Contr.* C. Caen. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4077, nota 1. Massé, *Dr. comm.* IV, 2419.

²⁾ Un act de vîndare sub semnătură privată nu poate, în adevăr, fi considerat ca producînd o legătura juridică între părți, dacă nu este făcut în dublu exemplar, purtînd fie care din ele mențiunea îndeplinirii acestei formalități, și dacă nu este scris de ambele părți contractante. Moștenitorii pretinsului vîndător sunt în drept a se prevala de această nulitate, afară numai dacă cumpărătorul va dovedi că convențiunea s'a executat de autorul lor. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 24. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 181. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 23. — S'a decis însă, cu drept cuvînt, că actul de vîndare este valabil, cu toate că nu este semnat de una din părți, când prin alte probe, și mai cu samă prin autenticitatea dată lui de tribunal, se stabilește consimțimentul acelei părți. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 1409.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Double écrit*, 87 urm.

⁴⁾ Veđi t. V a lucr. noastre, p. 11, nota 1.

lagmatice așa dise *perfecte*¹⁾. Cu alte cuvinte, pluralitatea exemplarelor se aplică exclusiv numai contractelor sinalagmatice propriu dise, adică al căror caracter esențial este de a produce în acelaș timp două obligațiuni principale corelative, care 'și servesc reciproc de cauză²⁾.

Astfel, bilanțul format cu ocazia lichidării unei asociațiuni, și semnat de parte, nu este supus formalității dublului original, dacă nu cuprinde obligații reciproce: el este însă supus formalității bunului și aprobat (art. 1180), dacă nu este scris de mâna celui care l'a sub-semnat³⁾.

Art. 1179 nu se aplică de asemenea, după părerea generală, nici contractelor sinalagmatice propriu dise, de câte ori una din părți își execută în totul obligația sa în momentul formării contractului, pentru că, în acest caz, partea în folosul căreia executarea a avut loc, nu mai are nici o pretenție contra celei-alte; dreptul seu fiind stens, ea nu mai are nevoie de titlu pentru a-l stabili, și în asemenea caz, va fi de ajuns ca un original să fie remis numai părții către care obligația n'a fost adusă la îndeplinire. Astfel, dacă presupunem că, într-o vânzare, cumpărătorul a plătit imediat prețul, vânzătorul ne mai având

1) Prin urmare, art. 1179 nu se aplică făgăduințelor unilaterale de a cumpara sau de a vinde (Laurent, XIX, 220, T. Hue, VIII, 239, Demolombe, XXIX, 397, Larombière, IV, art. 1325, No. 19, Troplong, *Scnte*, I, 114 urm., Marcadé, V, art. 1325, No. 4, Pand. fr., *Double écrit*, 122 urm.), convențiilor de asigurare pe viață, care pot în mod valid fi constatate prin o poliță de asigurare semnată numai de asigurator (C. Paris, D. P. 91, 2, 273, Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 632), convenției prin care cine-va s'ar obliga a garanta o obligație (fidejussime) (C. Alger, D. P. 79, 2, 224); prin care se da mandat de a contracta un împrumut, etc. Cpr. T. Hue, VIII, 239, Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 226, 227.

2) Cpr. Demolombe, XXIX, 392 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 226, Laurent, XIX, 218 urm., Aubry et Rau, *loc. cit.*, p. 226, Bonnier, 691, T. Hue, VIII, 238, Baudry, II, 1201, Thiry, III, 126, Vigier, II, 1596, Mourlon, II, 1547, Planiol, II, 1197, Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 3 urm., Larombière, IV, art. 1325, No. 11, Marcadé, V, art. 1325, No. 4, Demante, V, 288 bis VIII, Arntz, III, 319, și toți autorii. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1873, p. 115.

3) Cpr. Trib. Ialomița, *Dreptul* din 1885, No. 56, Pand. fr., *Double écrit*, 101 urm. Vezi și *infra*, p. 204, text și nota 3.

nici un drept de executat contra cumpărătorului, un singur original, carele se va remite acestui din urmă, va fi de ajuns pentru ca el să-și poată exercita dreptul său contra vîndătorului în privința lucrului vîndut ¹⁾).

Casul în care
un contract
unilateral dă
loc la oblig.
reciproce.
Aplicarea
art. 1179.

În sens invers, se poate întîmpla ca contractul să fie unilateral, și cu toate acestea el să dea loc la obligațiuni reciproce. Astfel, împrumutul bănesc este un contract unilateral, care nu obligă de cât pe acela care se împrumută. Dacă însă acest din urmă a constituit împrumutătorului un amanet, el a încheiat cu dînsul un al doilea contract unilateral, care nu obligă de cât pe creditorul amanetar, detentor al lucrului altuia. Ori, ambele obligații, care derivă din acest îndoit contract, sunt reciproce, acel care a devenit creditor în virtutea împrumutului fiind debitor în virtutea amanetului. Operația va trebui deci să fie constatată prin un act încheiat în dublu exemplar ²⁾).

Stipul. unui
onorariu în
materie de
mandat sau
de deposit.

Acelaș lucru se va întîmpla de câte ori mandatarul sau depositarul va fi stipulat un onorariu.

Se poate deci ca să existe reciprocitate de obligațiuni în urma unor contracte unilaterale, după cum și un contract sinalagmatic prin natura sa poate da loc numai la o obligație unică.

Materie co-
mercială. Ne-
aplicarea
art. 1179.
Controversă.

În fine, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, vom decide că art. 1179 nu se aplică la convențiile sinalagmatice încheiate în materie comercială, de și art. 46 din Codul de comerț menționează între dovezi actele sub semnătură privată, pentru că, în materie comercială, partea care nu are un original în mână nu este redusă, ca în materie civilă, a se referi la mărturisirea adversarului sau a-i deferi jurămîntul, ci are toate probele la dispoziția sa (art. 46 C. com.). La ce ar mai servi forma titlului, atunci când acest titlu nu mai este necesar. Prin art. 1179, legiuitorul a voit să creeze pentru toate

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p. 311 și Bulet. 1890, p. 334. C. Galatz și București. *Dreptul* din 1890, No. 23 și 24. C. Bruxelles și Bordeaux. *Pas. belge*, 1834. 2. 135. D. P. 90. 2. 15. Thiry, III, 126. Planiol, II, 1197. Baudry, II, 1201. Mourlon, II, 1548. T. Hue, VIII, 238. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 227, 228.

²⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 90. 1. 257. D. P. 87. 1. 264. Planiol, Baudry, *loco supra cit.* T. Hue, VIII, 238.

părțile o poziție egală și să împiedice pe una din ele a constrânge pe cea-laltă la o executare pe care aceasta din urmă n'ar putea s'o ceară, lucru care este cu neputință în materie comercială, părțile putând recurge la alte dovezi ¹⁾.

Astfel, polițele de asigurare sunt valabile, chiar dacă Polițe de asigurare. sunt făcute într'un singur exemplar ²⁾.

Art. 1179 nu se aplică nici societăților anonime și în comandita prin acțiuni, fiind că aceste societăți trebuind neaparat să fie constituite prin acte autentice (art. 88 C. com.), textul nu se aplică de cât la convențiile încheiate sub semnătură privată. Societăți anonime și în comandită.

Cât pentru asociațiile în participare, pentru care legea cere neaparat un act scris (art. 256 C. com.), ele vor fi supuse formalității prevădute de art. 1179, de câte ori vor fi constatate prin un act sub semnătură privată ³⁾. Asociații în participare.

Care este consecința omisiunii acestei formalități? Consecințele omisiunii formalității edictate de art. 1179. Actul nu este valid, răspunde textul, ceea ce însemnează că nu însuș convenția este nulă, după cum hotărârea vechia jurisprudență a parlamentelor (vezi *suprà*, p. 189 nota 2), ci numai actul, adică instrumentul de probație menit a o constata ⁴⁾; de unde rezultă că convenția va trebui să fie exe-

¹⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault. *Dr. comm.*, III, 56. Pardessus. *Dr. comm.*, I, 245. Bédarride. *Achats et ventes*, 341. Acollas. II, p. 939. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 235. Bonnier. 693. Duranton. XIII, 149. Larombière. IV, art. 1325. No. 36. Fuzier-Herman. III, art. 1325. No. 49 urm. C. Trèves. Répert. Dalloz. *Oblig.*, 4022, nota 1. C. Lyon. *La Loi* din 4 april 1890 și D. P. 91, 2, 80. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 632. Répert. Sirey, *Double écrit*, 53 urm. *Contrà*, Massé. *Dr. comm.*, IV, 2416. Pand. fr., *Double écrit*, 64 urm.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 632.—Vezi însa C. Agen. *Pand. Périod.*, 90, 2, 50.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 190, nota 6.

⁴⁾ Aceasta nulitate poate fi invocată de fie care parte, nu însă și de cei de al treilea. Laurent. XIX, 226. Pand. fr., *Double écrit*, 195 și 202. Bonnier. 692. C. Rennes. D. P. 78, 2, 125. Sirey, 79, 2, 197.—Curtea de casăție din Franța a decis (22 oct. 1900), că debitorul cedat, care n'a intervenit la actul de cesiune de creanță, este un terțit, și ca atare, nu poate opune cesionarului nulitatea rezultând din faptul că actul de cesiune n'a fost făcut în dublu exemplar (vezi C. judiciar, din 1901, No. 22 și *Pand. Périod.*, 1901, 1, 128. D. P. 1901, 1, 69); însă aceasta soluție este criticată de Persoanele care pot invoca lipsa dublului original.

cutată, dacă ea poate fi dovedită prin alte mijloace, de exemplu, prin mărturisirea părții adverse, prin jurământ, prin martori și presumpțiuni, de câte ori va fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei, și chiar de o sumă mai mare, dacă există un început de dovadă scrisă.

Această soluție este generalmente admisă atât în doctrină cât și în jurisprudență, și nu este combătută de cât de Demolombe ¹⁾, care, pentru a ajunge a susține că însăși convenția este nulă, se întemeiază mai cu seamă pe vechea jurisprudență și pe lucrările pregătitoare ²⁾. Doctrina ilustrului profesor de la Caen trebuie însă respinsă pentru următoarele motive :

1° Sub Codul actual, convențiile sunt în genere independente de actele redactate spre a servi de probă, și nulitatea actului, adică a instrumentului de probație, nu împiedică convenția de a fi validă ;

2° Art. 1179 vorbind atât de convenție cât și de act, anulează numai actul, nu însă și convenția. „*Actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice, nu sunt valabile dacă... etc.*“, dice textul ; Cluj

3° Art. 1179 făcând parte din capit. probelor, secția care se ocupă despre proba scrisă, în acest capitol nu este vorba de fondul obligațiilor, de cauzele de anulare ale convențiilor, ci numai de actele scrise menite a le dovedi. Conclusia firească și juridică este deci că numai actul redactat pentru constatarea convenției este nul, nu însă și convenția, care rămâne validă, dacă va putea fi probată prin alte mijloace ³⁾.

amicul nostru I. N. Cesărescu (*Curierul judiciar, loco cit.*, p. 176), dar fără cuvânt, pentru că debitorul cedat este necontestat un terțiu din punctul de vedere al art. 1393 ; căci el fiind interesat a ști cui datorește, este în drept să considere pe cedent încă ca titularul creanței, cât timp cesiunea nu i-a fost notificată sau n'a fost acceptată de dănsul. Cpr. Bandry et Saignat, *Vente*, 788, 789, p. 713 (ed. a 2-a din 1900). Vezi și T. Huc, *Tr. th. et pratique de la cession et de la transmission des créances*, I, 299 și II, 362.

¹⁾ Demolombe, XXIX, 421 urm.

²⁾ Expunerea de motive a lui Bigot-Préameneu și raportul lui Jaubert la Tribunal. Vezi Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 330, nota 6 (p. 513, § 715, nota 6 din ed. a 2-a).

³⁾ Cpr. Thiry, III, 127. Baudry, II, 1202, 1203. Planiol, II, 1199. Arntz, III, 321. Laurent, XIX, 227. Toullier D., IV,

Din împrejurarea că actul care nu îndeplinește cerințele art. 1179 este nul, s'ar părea logic de a conchide că el este lipsit de ori-ce putere. Cu toate acestea, atât doctrina cât și jurisprudența sunt aproape unanime pentru a decide că, de și un asemenea act nu poate face o dovadă completă despre convenția ce el constată, totuși el constituie un început de probă scrisă, care poate fi completat prin alte dovedii, precum presunțiuni, marturi, jurământ supletor. etc.¹⁾

Actul care nu îndeplinește cerințele art. 1179, poate servi ca început de probă scrisă. Controversă.

- partea II. 318. T. Huc. VIII. 241. 242. Bonnier. 689. Marcadé. V. art. 1325. No. 1. Demante. V. 288 bis I. Répert. Sirey, *Double écrit*, 94 urm. Garsonnet. *Pc. civ.*, II. p. 330, nota 6 (p. 513. nota 6 din ed. a 2-a). Aubry et Rau. VIII. § 756. p. 231. text și nota 36. Vigie. II. 1598. Moulon. II. 1552. Larombière. IV. art. 1325. No. 39. Cas. fr. și C. Amiens. D. P. 74. 1. 263. Sirey. 74. 1. 360. D. P. 76. 2. 201. Sirey. 75. 2. 333. C. București și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1888. No. 28. 38 și 40. *Dreptul* din 1887. No. 4. *Dreptul* din 1891. No. 14.
- 2) Vezi în acest sens. Thiry. III. 128. Arntz. III. 322. Garsonnet. *op. cit.*, III. p. 515. § 718 (ed. 2-a). Pand. fr. *Double écrit*, 207 urm. Répert. Sirey. *cod. v.*, 101 urm. Massé. *Dr. comm.*, IV. 2412. Laurent. XIX. 529 și XX. 286. Toulhier D. IV. partea II. 322 și V. partea I. 84. Marcadé. V. art. 1325. No. 2. *in fine*. p. 46 și art. 1347. No. 5. p. 136. Aubry et Rau. VIII. § 756. p. 231. text și nota 38. Bonnier. 689. Solon. *Théorie sur la nullité des actes et des conventions*, etc. (ed. din 1835). II. 29 urm. Merlin. Répert., *Double écrit*. No. 8. 3°. Larombière. IV. art. 1325. No. 38. Vigie. II. 1598. T. Huc. VIII. 241. 242. Planiol. II. 1200. Demante et Colmet de Santerre. V. 288 bis X. P. Pont. *Revue critique*, anul 1864. t. 25. p. 181. C. Liège. *Pasicrisie belge*. 79. 2. 267. Cas. fr. D. P. 77. 1. 376. Sirey. 93. 1. 71. C. Paris și Besançon. D. P. 93. 2. 71 și 590. C. Bordeaux. D. P. 90. 2. 15. C. Douai. D. P. 1901. 2. 139. Trib. Ilfov. Suceava și Teleorman. *Dreptul* din 1887. No. 4; din 1889. No. 65. *Dreptul* din 1893. No. 4 și 33. *Dreptul* din 1894. No. 8. *Dreptul* din 1901. No. 26. Trib. Ilfov. *Curierul judiciar* din anul curent 1901. No. 56. C. Galatz și București. *Dreptul* din 1891. No. 14 și din 1898. No. 76. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1897. p. 531. *Contrà*, Demolombe. XXIX. 429. Moulon. II. 1552. Bandry. II. 1203. Duranton. XIII. 164. Braas. *Théorie légale des actes sous seing privé*. No. 6 urm. Daniel de Foleville. *Revue pratique de dr. fr.* t. 39. anul 1875. p. 506. Chardon. *Du dol et de la fraude*. I. 125 (ed. din 1828). Favard de Langlade. Répert., v° *Actes sous seing privé*. S-a 1. § 2. No. 10. Vezi și tratatul nostru în limba franceza. p. 398. text și nota 2.

2° *Regulele prescrise în privința actelor sub semnătură privată, cuprindând convențiuni unilaterale având de obiect sume de bani, sau o cătime oare-care de lucruri.*
Formalitatea bunului și aprobat.

Art. 1180.—Actul sub semnătură privată, prin care o parte se obligă către alta a-i plăti o sumă de bani sau o cătime oare care, trebuie să fie scris în întregul lui de acela care l'a sub-scris, sau cel puțin acesta, înainte de a sub-semna, să adauge la finele actului cuvintele „bun și aprobat ¹⁾”, arătând tot-deauna în litere suma sau cătimea lucrurilor, și apoi să iscălească.

Nu sunt supuși la această regulă comercianții, industria- lii, plugarii, vierii, slugile și oamenii care muncesc cu ziua. (Art. 944, 1172, 1181 C. civ. Art. 46, 47, 275 C. com. Art. 1326 C. fr.).

Art. 275 Cod. com.—Când cambia e sub semnătură pri- vată și scrisă de un altul de cât debitorul, acesta, dacă nu e comerciant, industrial, plugar, vier, slugă sau lucrător cu mâna, e dator să adauge la semnătura sa, cuvintele „bun și aprobat”, arătând în litere suma pentru care se obligă. (Art. 1180, 1181 C. civ. Art. 270 urm. C. com.).

Art. 1181 Cod. civ.—Când suma aratăată în act este deo- sebită de aceea ce este aratăată în *bun*, obligațiunea se prespune că este pentru suma cea mai mică, chiar când actul precum și *bunul* sunt scrise în întreg de mâna aceluia care s'a obligat, a- fară numai de se va proba în care parte este greșala. (Art. 983, 1180, 1191 C. civ. Art. 313 C. com. Art. 1327 C. fr.).

Art. 313 Cod. com.—Când suma de plătit e scrisă în a- acelaș timp în litere și în cifre, dacă este deosebire, suma cea mai mică va trebui să fie plătită. (Art. 1181 C. civ. Art. 291 C. com. italian. Art. 723 Cod. elveț. al oblig. din 1881. Art. 5 L. gener. germ. asupra schimbului din 1869 (*Allgemeine deu- tsche Wechselordnung*)).

Actul unilateral ²⁾ sub semnătură privată, prin care

Deoseb. de
redacție de
la Codul
francez.

¹⁾ Textul francez și acel italian (art. 1325) dic *bun sau apro- bat*, ear textul nostru *bun și aprobat*. Credem, cu toate a- ceeste, că unul din aceste două cuvinte *bun sau aprobat* ar fi suficient, dacă suma la care debitorul se obligă ar fi scrisă în litere, pentru că aceasta ar dovedi în deajuns că debi- torul a știut la ce se obligă.—Osebit de aceasta, se decide în genere că cuvintele *bun și aprobat* nu sunt sacramentale și pot fi înlocuite prin alte cuvinte echivalente. Cpr. Demo- lombe, XXIX, 452. Larombière, IV, art. 1326, No. 15. Ré- pert. Sirey, *Approbation de somme*, 175.

Conv. sinal-
agmatice.
Neaplic. art.
1180.

²⁾ Convențiile sinalagmatice nu sunt deci supuse acestei for- malități. Cpr. Cas. fr. D. P. 87. 1. 16 și 264. Sirey. 86. 1. 351. Sirey, 90. 1. 257. În adevăr, practica zilnică dovedește

o persoană sau mai multe¹⁾ se obligă către alta a'i plăti o sumă de bani sau o cîtimă oare care, nu are nevoie de a fi redactat în dublu exemplar: un singur exemplar ajunge, însă trebuie să fie scris în întregimea lui de mîna debitorului²⁾, sau, dacă nu este scris de mîna lui, să fie cel puțin sub-semnat de dînsul și, pe lângă semnătură, să cuprindă în ori ce limbă mențiunea *bun și aprobat*, arătînd în tot-deanu în litere, car nu în cifre, suma sau cîtimea care face obiectul obligațiunei.

Origina acestei dispozițiuni se găsește în două declarațiuni regale din 30 iulie 1730 și 22 septembrie 1733³⁾, care cuprindeau dispoziții analoge pentru a înlătura fraudele ce se practicau altă dată prin luarea unei semnături în alb. Ea neavînd însă ființă în legile noastre anterioare, se înțelege că această dispoziție nu se aplica actelor sub semnătură privată încheiate sub legea veche⁴⁾.

Scopul art. 1180 este deci de a împiedica pe un cre-

ca fraudele sunt mai puțin frecvente în aceste convenții. Apoi, fie care parte avînd un act la mîna, frauda poate fi descoperită mult mai lesne: pe cînd în contractele unilaterale, actul fiind numai în mîna creditorului, care nu'l va produce de cît la scadență, adică poate peste un timp depărat, frauda este mult mai lesnicioasă. Cpr. Planiol, II, 1208, Baudry, II, 1208, T. Huc, VIII, 245, Pand. fr., *Approb. d'écriture*, 22 urm. Cas. fr., *Pand. Périod.* 97, I, 422. C. *judicial* din 1900, No. 76.

¹⁾ Art. 1180 își primește aplicare chiar cînd mai multe persoane s'ar fi obligat împreună, sau solidar prin o convenție unilaterală: căci legiuitorul n'a înțeles să prevadă numai cazul în care o singură persoană ar fi obligată, ci a vorbit în genere de convențiile unilaterale prin opoziție la acele sinalagmatice. Cpr. Vigîe, II, 1601, Thiry, III, 131, Marcadé, V, art. 1326, No. 2, Baudry, II, 1208, Laurent, XIX, 240, Planiol, II, 1209, Pand. fr., *Approb. d'écriture*, 80 urm. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 17 urm. Trib. Braila. *Dreptul* din 1882, No. 75. Codul canton, Friburg este formal în această privință (art. 2236).

²⁾ De câte ori actul este scris în întregimea lui de mîna celui care l'a sub-seris, formalitatea bunului și aprobat nu mai este deci necesară. C. Chambéry, Sirey, 79, 2, 53.

³⁾ Vezi textul acestor declarațiuni reproduse după Tripiet de Bl. Gr. Maniu, *Drept com.*, II, p. 38, nota a și b. Vezi și Pand. fr., *Approbation d'écriture*, 9.

⁴⁾ Cpr. Laurent, I, 230. Vezi și t. I, partea I a lucr. noastre, p. 60.

Origina art. 1180.

Scopul art. 1180.

Casul cînd mai multe persoane s'ar fi obligat prin o conv. unilaterală. Aplic. art. 1180.

ditor puțin scrupulos de a abusa de semnătura în alb a debitorului său, abuz care ar putea să aibă loc prin înscrisura în act a unei sume mai mari de cât aceea datorită, ceea ce devine cu neputință prin împrejurarea că obligația trebuie să fie scrisă în întregimea ei cu însuș mâna debitorului, sau cel puțin ca el să arăte în *litere* suma sau câtimea care face obiectul obligației. Legea cere ca debitorul să scrie în *litere*, ear nu în cifre suma sau câtimea la care el se obligă, pentru că literele sunt mai greu de falsificat de cât cifrele.

Art. 275 C. com. Art. 275 din Codul comercial, curmând discuțiunile care s'au produs în această privință în Franția¹⁾ și în Italia²⁾, face aplicațiunea acestui principiu la cambii.

Acest text declară, în adevăr, aplicabil art. 1180 și la cambiiile *sub semnătură privată, de câte ori debitorul nu este comerciant, industrial, plugar, vier, sau lucrător cu mâna*³⁾.

Art. 276 C. com. Art. 1180 nu mai este însă aplicabil de câte ori cambia s'a emis în forma autentică, și asemenea formă este neaparată de câte ori cambia este semnată prin punere de deget, cu o pecete sau alte semne (art. 276. C. com.⁴⁾).

Oblig. unilaterale. Numai obligațiile *unilaterale* sunt supuse acestei formalități (vedi *supra*, p. 200, nota 2), și din aceste obligații numai acele care au de obiect o sumă de bani sau o câtime oare care de lucruri, produse, mărfuri, etc. și aceasta, după unii, chiar dacă quantumul mărfurilor n'ar fi încă determinat în momentul formării actului⁵⁾. Această soluție

¹⁾ Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 60. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 238, text și nota 59. Demolombe, XXIX, 472.

²⁾ Cpr. Gr. Maniu, *Drept com.*, II, p. 37, No. 282.

³⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 27. *Curierul judiciar* din 1901, No. 47.

Art. 94 L. germ. asupra schimbului din 1869. ⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1890, p. 505. Bulet. S-a II, 1895, p. 47. Bulet. S-a II, 1896, p. 1459. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 30. „Aplicațiunea asupra unei cambii, a unei cruci, sau a ori cărui alt semn în locul numelui, dice art. 94 din legea germană asupra schimbului (*Allgemeine deutsche Wechselordnung* din 1869), nu produce efectele prevăzute de lege asupra schimbului, de cât atunci când aceste semne sunt legalizate în forma judecătorească sau notarială“. Cpr. și art. 820 din Codul federal al obligațiilor (L. din 14 iunie 1881).

⁵⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Paris. Sirey, 93. I. 409. D. P. 92. I. 248.

fiind însă inadmisibilă, art. 1180 nu se aplică la cazul în care un proprietar ar lua asupra-și o datorie ce se va constata că arendașul său avea să iea de la un al treilea, pentru că, în asemenea caz, suma nu este determinată ¹⁾.

Art. 1180 nu se aplică de asemenea la obligațiile unilaterale, care ar avea de obiect un corp cert și determinat ^{oblig. care au de obiect un corp cert;} *in ipso individuo* (art. 1156) ²⁾; nici la o simplă chitanță, oblig. de a face sau de a nu face, etc., Neaplicarea art. 1180. fiind că ea nu constituie o obligație ³⁾; nici la obligațiile de a face sau de a nu face ⁴⁾; nici mandatului verbal dat spre a face un împrumut ⁵⁾; nici actelor, care de la început alcătuite sub forma autentică, au ramas valide numai ca acte sub semnătură privată, în baza art. 1172: căci, la întocmirea lor, intenția părților a fost de a încheia un act autentic valabil, și ele n'au putut să prevadă încă de pe atunci că actul lor trebuia făcut conform art. 1180 ⁶⁾.

Formalitatea prescrisă de art. 1180 se aplică însă nu numai la obligațiile principale, dar și la acele accesorii, precum fidejusiunea, motivele fiind aceleași în toate cazurile ⁷⁾.

oblig. accesorii.

D. P. 77. 2. 14. T. Huc, VIII. 245. — Vedi însă Laurent, XIX. 244. Demolombe, XXIX. 464. Planiol, II. 1208. Aubry et Rau, VIII. § 756, p. 240. text și nota 69. Baudry, II. 1208. Trib. Charleroy. *Pas. belge*, 80. 3. 165.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1895, p. 141. — Jurisprudența a aplicat însă uneori art. 1180. în materie de fidejusiune. pentru sume nedeterminate (Sirey, 65. 2. 213. S. 93. 1. 409. D. P. 92. 1. 248). soluție criticată de Bonnier, 675.

²⁾ Cpr. Baudry, II. 1208. Planiol, II. 1208. Thiry, III. 131. Répert. Sirey. *Approbation de somme*, 83. Laurent, XIX. 239. Bonnier, 675. Demolombe, XXIX. 463. No. 129. Garsonnet, *Pr. civ.*, II. p. 513. § 716. nota 2 (ed. a 2-a). Trib. Perpignan. *La Loi* din 4 și 5 iunie 1899. No. 129.

³⁾ Laurent, XIX. 249. Duranton, XIII. 169. Demolombe, XXIX. 466. C. București. *Dreptul* din 1887. No. 16. Aubry et Rau, VIII. § 756. p. 241. Répert. Sirey. *Approbation de somme*, 12.

⁴⁾ Demolombe, XXIX. 465. Cpr. Cas. fr. Sirey, 62. 1. 74.

⁵⁾ Cas. rom. și C. Dijon. Bul. S-a 1. anul 1897, p. 20. *Pand. Périod.* 98. 2. 273. Laurent, XIX. 239 și XXVIII. 447. Guillonard. *Mandat*, 38. P. Pont. *Petits contrats*, I. 863. p. 440. Répert. Sirey, v^o *civ.*, 15. 16. Cas. fr. Sirey, 62. 1. 72. D. P. 61. 1. 237.

⁶⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. anul 1897, p. 134.

⁷⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II. 1898, p. 1357. Demolombe, XXIX. 471. Laurent, XIX. 243. Aubry et Rau, VIII. § 756. p. 239. Fuzier-Herman, III. art. 1326. No. 32. R. de Villargues. Répert. *Approbation d'écriture*, 18. *Pand. fr.* *Approbation d'écriture*, 46 urm. Répert. Sirey, *Approb. de somme*, 68. Cpr. și

Const. unei
rente, etc.
Controversă

Ea se aplică de asemenea actelor prin care se constituie o rentă¹⁾; prin care se recunoaște un deposit²⁾; bilanțului format cu ocazia dărei unei socoteli³⁾, etc.

Art. 1181.

Se poate întâmpla ca suma aratăată în corpul actului și aceea cuprinsă în bunul și aprobat să fie deosebite; în asemenea caz, se poate dovedi chiar prin marturi în care parte este eroarea⁴⁾. Dacă această probă nu poate însă să fie făcută, obligația, la caz de îndoială, se presupune că este pentru suma cea mai mică. Această regulă, împrumutată de la Pothier (II, 745, 746), nu este de cât aplicația principiului înscris în art. 983, după care, la caz de îndoială, convenția se interpretează în favoarea debitorului⁵⁾. *Semper in obscuris quod minimum est sequimur*⁶⁾.

Această dispoziție se aplică: 1° Când obligația este scrisă de o mână străină, puțin importă dacă suma scrisă de debitor în bunul și aprobat este mai mare sau mai mică; căci dacă ea este mai mare, se presupune o eroare din partea debitorului; ear dacă ea este mai mică, se presupune că el a voit să se oblige numai până la concurența sumei înscrise în bunul și aprobat. 2° Această dispoziție se mai aplică încă și în cazul când întreaga obligație a fost scrisă de mâna debitorului, în care caz bunul și aprobat nu mai era necesar.

Art. 313 C.
com.

Legiuitorul face aplicațiunea acestui principiu la cambii; căci, dacă suma de plată este scrisă în acelaș timp

Bonnier. 675. Codul civil al cantonului Friburg este formal în această privință (art. 2236).

1) Cas. fr. Sirey, 1900, I, p. 219 și C. judiciar din 1900, No. 76. Pand. Périod. 97, I, 422. Demolombe, XXIX, 470. Aubry et Rau, loco cit. Laurent, XIX, 247. Fuzier-Herman, III, art. 1336, No. 37. Pand. fr., v^o cit., 58 urm. Répert. Sirey, v^o cit., 42 urm.—Contrà. Toullier D., IV, partea II, 305. Rolland de Villargues, Répert., Approb. d'écritures, 16. Sebire et Carteret. Encyclop. du droit, v^o Bon pour, 11.

2) Aubry et Rau, loco cit. Demolombe, XXIX, 469. Laurent, XIX, 246. Pand. fr., v^o cit., 97 urm. Répert. Sirey, v^o cit., 40.

3) Demolombe, XXIX, 468. Laurent, XIX, 248. Aubry et Rau, loco cit. Larombière, IV, art. 1326, No. 9. Pand. fr., v^o cit., 65 urm. Trib. Iași, 1885, No. 56. Veđi și supra, p. 195.

4) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1880, p. 329. Répert. Sirey, Approb. de somme, 184. Laurent, XIX, 252. Demolombe, XXIX, 499, și toți autorii.

5) Cpr. Répert. Sirey, Approbation de somme, 182.

6) L. 9. Dig., De diversis regulis juris antiqui, 50, 17. Veđi și t. V, p. 296, text și nota 1. Veđi și infra, p. 227.

și în litere și în cifre, însă cu o deosebire oare care, suma cea mai mică este aceea care trebuie să fie plătită (art. 313 C. com.)¹⁾.

La regula edictată de art. 1180, însuș acest text aduce oare care excepții. Astfel, nu sunt supuși la această regulă :

Excepții la regula de mai sus.

1° Comercianții²⁾, fie că obligațiile contractate de Comerceanții. dându-le au sau nu au un caracter comercial³⁾.

Legea, în adevăr, scutește în termeni generali pe comercianți de formalitatea bunului și aprobat, chiar în privința cambiilor (art. 275 C. com.), din cauză că experiența afacerilor îi face apti a se apăra în contra fraudei.

2° Plugarii, vieri (podgorenii), expresiune care cuprinde pe toți locuitorii agricultori cari cultivă pământul

Plugarii, vieri.

1) „Dacă suma de plată este scrisă în cifre și în litere, dice art. 5 din legea germană asupra schimbului din 1869 (*Allgemeine deutsche Wechselordnung*), la caz de divergență, această din urma inscripție face credință. Dacă suma este scrisă de mai multe ori fie în cifre, fie în litere, la caz de deosebire, suma cea mai mică va face credință”. O dispoziție identică există în Codul de comerț italian (art. 291), în Codul federal al obligațiilor din 1881 (art. 723), în legea ungurească asupra schimbului din 1876 (art. 4), etc.

Art. 5 L. germ. asupra schimbului din 5 iunie 1869.

2) Cuvântul *comercianți* cuprinde toți neguțitorii în genere. Bancherii, ospătătorii, langii, cărciumarii, etc. fiind comercianți, intra și ei în excepție și sunt scutiți de formalitatea bunului și aprobat. Vezi Pand. fr., v^o *Approbation d'écriture*, 180. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 104. Laurent. XIX, 254. C. Metz. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4128, nota 2. Acelaș lucru s'a decis în privința plapomariilor (C. București. C. judiciar din 1901, No. 47), farmaciștilor, fotografilor, etc. Vezi t. VI, *tabla analit.*, v^o *Farmaciști*.

3) Cpr. Bandry, II, 1209. Demolombe. XXIX, 478. T. Huc, VIII, 246. Bonnier, 676. Larombière, IV, art. 1326, No. 19 și 21. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 57. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 242. Laurent. XIX, 254. Pand. fr., v^o *cit.*, 185 urm. Cas. fr. Sirey, 69. I, 28. *Contră*. Demante, V, 289 bis IV. După cum comerciantul este scutit de formalitatea bunului și aprobat, chiar când actul seu nu are un caracter comercial, tot ast-fel necomerciantul, care nu intra în nici una din excepțiile prevădute de art. 1180, este supus formalității edictate de acest text, chiar în privința actelor care ar avea un caracter comercial. Pand. fr., v^o *cit.*, 188. Demolombe, XXIX, 479. Aubry et Rau, VIII, § 756 p. 242, text și nota 76. Massé-Vergé, III, § 590, p. 505, nota 22.—*Contră*. Larombière, IV, art. 1326 urm. No. 19.

lor sau a altuia, și trag din această cultură mijloacele lor de existență ¹⁾:

Industrialii. 3° Industrialii (textul francez dăce *les artisans, artisanii*), expresiune de care textul nostru s'a ferit de astă dată, de și ea este întrebuințată în alte texte ²⁾, adică lucrătorii care exercită un meșteșug sau o artă mecanică:

Slugile. 4° Slugile și oamenii care muncesc cu ziua, și chiar cu luna, etc.

Critica legii. În privința cultivatorilor de pământ, artisanilor și slugilor, excepțiunea se întemeiază pe împrejurarea că multe din aceste persoane știu a sub-semna fără a ști să scrie, așa că legea s'a vădut silită a valida obligațiile lor fără formalitatea bunului și aprobat, pentru ca ele să nu fie numai de cât silită a recurge la forma autentică. Este însă de observat că această excepție rădică textului o mare parte din utilitatea sa, căci aceste persoane fiind, din cauza ignoranței și inexperienței lor, cele mai expuse a fi fraudate și exploataate, tocmai ele sunt lipsite de protecțiunea legii.

Este deci timpul ca legea să fie modificată și ca această excepție să dispară din Codul civil, cea mai mare parte a poporului având și ea dreptul la protecțiunea legii. Codul italian și acel neerlandez au realizat această reformă, căci art. 1325 și 1915 din aceste Coduri se mulțimesc a dispune că formalitatea bunului și aprobat nu se aplică materiilor comerciale ³⁾.

Proprietarii de moșii sau de vii. ¹⁾ Cpr. C. Gand. *Pasicrisie belge*, 87. 2. 417. T. Huc, VIII, 246. Demolombe, XXIX, 481. Répert. Sirey. *Approb. de somme*, 108 urm. Laurent, XIX, 256. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 241, 242. Proprietarii de moșii sau de vii, cu o cultură și o avere oare care, nu intră însă în denumirea de plugari sau vieri, de și ei și ar cultiva singuri moșia sau via lor. Demolombe, XXIX, 482. Laurent, XIX, 256. T. Huc, VIII, 246. Répert. Sirey, v^o cit., 116. Pand. fr., *Approb. d'écriture*, 197. C. sup. de justiție Luxemburg, Sirey, 91. 4. 32.

Arendașii de moșii. S'a decis de asemenea că nici arendașii de moșii nu intră în categoria plugarilor. Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1885, No. 56.—*Contră*. Répert. Sirey, v^o cit., 112. Tribunalele au, în această privință, o putere suverană de apreciere, ținând socoteală de poziția socială a arendașului, de gradul seu de instrucțiune, de natura ocupațiilor sale, de însemnătatea exploatațiunei sale, etc. Cpr. Pand. fr., v^o cit., 194 urm., 210 urm.

²⁾ Veđi. de ex., art. 1160 C. civ.

Dreptul străin. ³⁾ Alte legislațiuni străine au desființat cu totul formalitatea

Ori cum ar fi, aceste sunt excepțiile statornicite de lege. și ele nu pot fi întinse și la alte persoane, de exemplu, la militari, marinari, etc.¹⁾. Excepțiile admise de art. 1180, § 2 sunt în adevăr limitative, ca ori ce excepții în genere²⁾.

Astfel, excepțiile prevădute de art. 1180 în privința comercianților, plugarilor, vierilor, etc. nu se întind de drept la femeile lor. Așa, de exemplu, femeia unui comerciant este supusă formalității bunului și aprobat. dacă nu este ea însăși comerciantă³⁾.

Pentru ca femeia să fie scutită de această formalitate, trebuie ca ea să fie considerată ca exercitând aceeași profesie ca și barbatul său⁴⁾.

Efectul omisiunii formalității prevădute de art. 1180 nu este de a anula însăși convenția, ci numai de a face ca actul neregulat să fie lipsit de puterea sa probatorie⁵⁾. Convenția existând independent de instrumentul de probație menit a o constata, ea va fi executată, dacă va putea fi dovedită prin alte mijloace⁶⁾.

Mai mult încă, se admite aproape fără controversă de asta dată, că actul semnat de debitor, care nu îndeplinește cerințele art. 1180, constituie un început de dovada scrisă, care poate fi completat prin alte dovezi, precum marturi, presumpțiuni și jurământ supletoriu: căci el emană de la acela cărui se opune și face ca faptul pretins să fie crezut de adevărat. (art. 1197)⁷⁾.

bunului și aprobat. Astfel sunt, de exemplu, Codul de proced. civilă german din 1877, Codul spaniol, Codul portughez, etc. În cât privește art. 1179, vezi *supra*, p. 190, text și nota 2.

1) T. Hue, VIII, 246.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, consid. de la p. 163.

3) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 57. Laurent, XIX, 260. Demolombe, XXIX, 485. Répert. Sirey. *Approb. de somme*, 147 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2399, p. 265, nota 2. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 243. Larombière, IV, art. 1326, No. 26. Cas. fr. Sirey, 60, 1, 47. D. P. 59, 1, 349. Trib. Sedan. *Pauid. Périod.*, 92, 2, 137.

4) Larombière, *loco cit.* Répert. Sirey, v" *cit.*, 152 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 243. Cas. fr. Sirey, 40, 1, 30.

5) Lipsa formalității prescrise de art. 1180 poate fi opusă de debitor, atât pe cale de acțiune principală, cât și pe cale de excepție, ca apărare. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 162.

6) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 515, § 718 (ed. a 2-a). Vezi și *supra*, p. 197 urm. (în privința art. 1179).

7) Atât jurisprudența română cât și cea străină sunt formale în aceasta privință. Cpr. Cas. rom., C. Forșani, București și

Executarea
voluntară a
obligațiunei.

Iregularitatea actului care provine din neindeplinirea formelor cerute de art. 1180 poate fi acoperită prin executarea voluntară a obligațiunei. Executarea totală nu dă loc la nici o dificultate. Cât pentru executarea parțială, o distincțiune se impune. Ea confirmă actul și i conferă puterea sa probatorie, dacă ea determină suma sau cătimea obligațiunei; de câte ori însă executarea parțială nu determină suma sau cătimea datorită, ea nu șterge viciile actului, și debitorul va putea în tot-deauna să susție că suma sau cătimea datorită de dēnsul este mai mică de cât aceea care figurează în act, pentru că formalitatea bunului și aprobat are tocmai de scop de a garanta că semnatarul actului a cunoscut suma ce figurează în act.¹⁾

Neaplic. art.
1900.

În fine, vom observa pentru art. 1180, ca și pentru

Galatz. Bulet. S-a 1, 1881, p. 201 și *Dreptul* din 1881. No. 78. Bulet. S-a 1, 1885, p. 514 și Bulet. 1886, p. 299. *Dreptul* din 1885, No. 56. *Dreptul* din 1886, No. 50. *Dreptul* din 1887, No. 27. Bulet. S-a 1, 1890, p. 164. *Dreptul* din 1891, No. 17. Bulet. S-a 1, 1893, p. 551. Bulet. 1896, p. 921. *Dreptul* din 1896, No. 55. *Dreptul* din 1897, No. 13 și 68. Bulet. S-a II. 1897, p. 1255. Cas. fr. D. P. 83. 1. 194. Sirey, 84. 1. 157. D. P. 93. 1. 285. Sirey, 92. 1. 78. C. Paris. *Pand. Périod.* 93. 2. 143. C. Douai. D. P. 1901. 2. 139. Veđi tratatul nostru în limba franceză, p. 399, text și nota 2, precum și t. VI, p. 14, text și nota 1. Tot în acest sens se pronunță și doctrina. Veđi Planiol, II, 1211. Thiry, III, 132. T. Hue, VIII, 247. Demolombe, XXIX, 493. Laurent, XIX, 263 și XX, 286. Bonnier, 678. Marcadé, V, art. 1325, No. 3. Larombière, IV, art. 1326, No. 28. Mourlon, II, 1556. Demante, V, 289 bis VI. *Pand. fr., Approbation d'écriture*, 270 urm. Répert. Sirey, *Approbation de somme*, 206 urm. Arntz, III, 327. Vigicé, II, 1604. Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes de tout genre, en matière civile* (ed. din 1835), II, 25 urm. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 243, 244. Baudry, II, 1210. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 333, § 279, *in fine*, p. 515 (ed. 2-a). F. Herman, III, art. 1326, No. 131 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2407. Taulier, IV, p. 481. Poujol, *Oblig.*, III, art. 1326, No. 9. Veđi și *infra*, explic. art. 1220.—*Contră.* Delyincourt, II, p. 613 (ed. din 1834), care citează, în sensul său o decizie a Curței din Bruxelles (13 aug. 1811). Cpr. și C. Orléans. Sirey. 65. 2. 213.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1211. T. Hue, VIII, 247. Larombière, IV, art. 1326, No. 29. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 244. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, consid. de la p. 864, 865.— Veđi însă Toulhier D. IV. partea II. 302.

art. 1179¹⁾, că lipsa bunului și aprobat nu poate fi acoperită prin prescripția de zece ani, statornicită de art. 1900²⁾.

Regulele de drept internațional aplicabile art. 1179, 1180 și 1181.

Am vedut *supră*, p. 190, nota 2, că mai multe legislațiuni străine au eliminat atât formalitatea dublului original (art. 1179), cât și a bunului și aprobat (art. 1180, 1181)³⁾. Din această împrejurare rezultă că actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice încheiate între doi Români sau între un Român și un străin în o țară în care formalitatea dublului original nu există, de exemplu: în Germania, în Austria, în Italia, etc., vor fi valide în România, de și ele n'ar fi fost făcute în atâte originale câte sunt părți cu interese opuse, pentru că este de principiu, în materie de drept internațional, că forma actului e cârmuită de legea țarei în care el este făcut (art. 2, § ultim C. civ.)⁴⁾.

Acciaș soluție este admisibilă în privința art. 1180 și 1181, așa că actul sub semnătură privată prin care o parte se obligă către alta a'i plăti o sumă de bani sau o câtimă oare care de lucruri, *quæ numero, pondere, mensurare constant*⁵⁾, încheiat chiar între doi Români în o țară în care formalitatea bunului și aprobat nu și are ființă, de ex. în Germania, în Spania, în Portugalia, ect.⁶⁾, va fi valid

¹⁾ Vedi *supră*, p. 77 și 190.

²⁾ Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 756, p. 244, Duranton, XIII, 185, Demolombe, XXIX, 74. Vedi *supră*, p. 77 și 190, text și nota 1.

³⁾ Vedi *supră*, p. 206, nota 3.

⁴⁾ Cpr. C. Chambéry, Sirey, 81, 2, 237, Fuzier-Herman, III, art. 1325, No. 1 și 2, Aubry et Rau, I, § 31, p. 169, text și nota 75 (ed. a 5-a): p. 111 din ed. a 4-a. Répert. Sirey, *Acte sous seing privé*, 490 urm. P. Fiore, *Diritto internazionale*, 314. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (Paris, 1901), IV, p. 326, nota 3. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international. Acte sous seing privé*, 6. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 79. *Contra*, Duguit (*Conflit de législat., relatifs à la forme des actes civils*, p. 56 și 122), care susține că actul sub semnătură privată ar trebui să fie făcut după legea națională a părților.

⁵⁾ Vedi *supră*, p. 202.

⁶⁾ Vedi *supră*, p. 206, nota 3.

în România, cu toată omisiunea acestei formalități. Și *vice-versa*, actul încheiat de doi străini în România va fi supus acestei formalități, chiar dacă ea ar fi necunoscută în țara lor respectivă ¹⁾.

II. Despre actele private nesemnate de părți.

Aceste acte, cărora le lipsește elementul esențial a ori cărui act sub semnătură privată, adică semnătură, consistă în registrele comercianților (art. 1183, 1184), în registrele, cărțile sau hârtiile domestice (art. 1185), și în fine, în adnotațiunile liberatorii făcute de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu de creanță (art. 1186).

1° Registrele comercianților.

Art. 1183.—Registrele comercianților nu fac credință despre vânzările ce cuprind în contra persoanelor necomerciante, dar judecătorul poate da jurământ la una sau la alta din părți. (Art. 1184, 1220. C. civ. Art. 22—34, 50—54. C. com. Art. 1328 C. italian. Art. 1329 C. fr.).

Art. 1184.—Registrele comercianților se cred contra lor, dar cel care voește a profita de ele nu poate desparti cuprinderea lor, lăsând aceea ce poate ar fi contrariu. (Art. 1183, 1206 C. civ. Art. 52 C. com. Art. 1330 C. fr.).

Art. 50 Cod. com.—Registrele comercianților, ținute în regulă, pot face probă în justiție, între comercianți, pentru fapte și cesiuni de comerț.—Inscrierea în registre, făcută de prepusul care ține scriptele sau este însărcinat cu comptabilitatea, are acelaș efect ca și când ar fi făcută de însuș stăpânul. (Art. 3 urm., 22 urm., 51, 392 urm. C. com. Art. 1183, 1184 C. civ. Art. 48 C. com. ital. Art. 12 C. com. fr.).

Art. 51 Cod. com.—Registrele pe care comercianții sunt obligați a le avea și care nu vor fi ținute în regulă și nici investite cu formula prevădută de lege, nu sunt primite a face probă în justiție, spre folosul celui ce le a ținut.—Neîndeplinirea prescripțiunilor legii în această privință, poate atrage încă după sine aplica-

¹⁾ Aubry et Rau, *loco cit.* Bonnier, 931. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé* (ed. a 2-a), p. 254, 255 și *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé* (1901), IV, p. 326. Laurent, *Dr. international*, II, 238. Répert. Sirey, *loco* și *vº cit.* Pand. fr., *Approbation d'écriture*, 325 urm. Esperson și C. cas. Napoli. *J. Clunet*, anul 1884, p. 178, text și nota 1. Cas. fr. Sirey, 57. 1. 586. D. P. 57. 1. 39. Trib. cons. italian din Constantinopol. *J. Clunet*, anul 1895, p. 888.

ținea pedepselor prevădute în caz de faliment. (Art. 22 urm., 50 urm. 876, 877, 880 C. com. Art. 49 C. com. italian. Art. 13 C. com. fr.).

Art. 52 Cod. com.—Registrele comercianților, chiar neținute în regula, fac proba contra lor. Partea însă care voeste a se referi la dăsele, nu poate scinda conținutul lor. (Art. 50 urm. C. com. Art. 1184 C. civ. Art. 50 C. com. italian).

Art. 53 Cod. com.—Dacă partea, la registrele căreia cealaltă parte ofera să dea credemint, refușă a le prezenta, judecata poate deferi acestei din urmă jurământul asupra obiectului contestațiunii. (Art. 50 urm. C. com. Art. 1183, 1219 C. civ. Art. 51 C. com. ital.).

Art. 54 Cod. com.—Judecata este în drept a aprecia dacă se poate atribui conținutului registrelor unui comerciant, un caracter de validitate mai mult sau mai puțin mare, dacă trebuie a se renunța la aceasta proba, în caz când registrele comerciale ale părților nu concorda, sau a atribui o credință mai mare registrelor uneia din părți. (Art. 50—52 C. com. Art. 52 C. com. ital.).

Art. 32 L. din 1 sept. 1886.—Tribunalele de comerț, și în orașele unde nu sunt asemenea tribunale, tribunalele civile vor avea eaderea a certifica exactitatea copiilor extrase din registrele comerciale, menționându-se în certificare dacă aceste registre sunt sau nu ținute în conformitate cu prescripțiunile legii comerciale. (Art. 1183, 1184 C. civ. Art. 50 urm. C. com.).

Codul de comerț se ocupă de puterea probatorie a registrelor comerciale între comercianți (art. 50—54), iar Codul civil, de puterea lor probatorie între comercianți și necomercianți, determinând proba ce aceste registre fac atât în favoarea comercianților (art. 1183 C. civ.), cât și în contra lor (art. 1184).

Câte-va cuvinte numai în privința puterei probatorii a registrelor între comercianți.

La Romani, registrele bancherilor (*argentarii*) făceau credință nu numai în contra, dar și în favoarea lor, pentru ca ei erau considerați ca adevarați funcționari publici. „Rațiunea pentru care bancherii numai, nu însă și ceilalți comercianți, sunt obligați a înfațișa registrele lor, dice Gaius, lib. 1. *Ad edictum provinciale*, este că ministeriul lor este public, și ca ei sunt obligați a trece cu cea mai mare exactitate toate operațiunile lor în registre”¹⁾. De

Registrele comerciale.

Dreptul roman.

¹⁾ „*Ideo autem argentarius tantum, neque alios ullos assimiles eis edere rationes cogit; quia officium eorum, atque ministerium publicum habeat causam; et hoc principalis eorum operum est ut actus sui rationes diligenter conficiant*”. L. 10. § 1. Dig., 2. 13. *De edendo*.

aceea, pretorul conferea contra lor o acțiune pentru a i sili la comunicarea registrelor lor ¹⁾, adăugând că acest edict este nu se poate mai echitabil: *Hujus edicti ratio acquisita est* ²⁾).

Dreptul actual.

Comercianții de astăzi nu se mai bucură de aceeași prerogativă. Cu toate acestea, registrele lor fiind supuse la oare-care formalități (art. 26, 27 Cod. com.), pot face credință nu numai în contra, dar și în favoarea lor (art. 50, § 1), ceea ce n'a fost admis în privința registrelor, cărților sau hârtiilor casnice (art. 1185 Cod. civ.) ³⁾.

Formalitățile la care sunt supuse registrele comercianților.

Pentru a împiedica alterațiunea acestor registre, legea comercială voește ca, cel puțin acele obligatorii, să fie numerotate, parafate, încheiate și visate la finele fie-cărui an de autoritatea judecătorească (art. 26, 27 C. com.). Neobservarea acestor formalități, independent chiar de orice fraudă, atrage în privința comerciantului neglijent pedeapsirea pentru bancrută simplă (art. 51, § 2 și 876, § 5, 881 C. com.). Cât pentru scriptele frauduloase, care ar tinde a ascunde activul sau a simula un pasiv care nu există, ele îl fac pasibil de pedeapsa bancrutei frauduloase (art. 880, 882 Cod. com.).

Puterea probatorie a registrelor între comercianți. Art. 50, § 1 C. com.

Care este puterea probatorie a registrelor ținute de comercianți? „Registrele comercianților, ținute în regulă, dice art. 50, § 1 din Codul comercial, pot face probă în justiție între comercianți, pentru fapte și cestiuni de comerț“ ⁴⁾.

¹⁾ „*Prætor ait: Argentarius mensæ exercitores rationem, quæ ad se pertinet, edant adjecto die et consule*“. L. 4. Præ. Dig., loco cit.

²⁾ L. 4, § 1, Dig., loco cit.

³⁾ Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 629, No. 769.

Conflict între legea țării în care registrele au fost ținute și aceea în care ele sunt produse ca mijloc de probă. Controversă.

⁴⁾ În caz de conflict între legislația țării în care registrele comercianților au fost ținute și aceea a țării în care ele sunt produse ca mijloc de probă, regularitatea și puterea lor probatorie se va determina, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, după legea țării în care ele au fost ținute, pentru că aceste registre sunt asemălate actelor sub semnătură privată, de și ele nu sunt semnate de părți, și pentru că comerciantul care contractează cu un alt comerciant a cărui registre au o credință mai mare sau mai mică, este presupus a se referi la obiceiul și legea locului în care registrele au fost ținute. Cpr. în acest sens, Bonnier, *op. cit.*, 932. Savigny, care citează în acest sens o decizie a Curței de apel din Cassel (*System des heutigen römischen Rechts*,

Proba care rezultă din registre, nu este deci obligatorie pentru judecători, ei având o putere suverană, nesupusă controlului Curței de casație, de a le înlătura chiar dacă ele au fost regulat ținute ¹⁾. (Vezi și art. 54 Cod. com.).

Pentru ca registrele să poată constitui o probă în jus-Pentru a con-
titie, trebuie ca ele să fie ținute în regulă, să fie invocate stitui o probă,
între comercianți, și să fie relative la fapte de comerț. Astfel, registrele
un comerciant n'ar fi primit, chiar în contra unui alt co- trebuie să fie
merciant, a invoca mențiunea făcută în registrele sale pen- ținute în re-
tru a justifica o operație pur civilă, precum ar fi, de exemplu, gulă, să fie
cumpararea unui imobil ²⁾ sau a unor mărfuri ori pro- invocate în-
ducte pentru usul sau consumația cumpărătorului, ori a tre comerc-
familiei sale (art. 5 C. com.). Cu toate acestea, fiind că cianți, și să
registru jurnal trebuie să cuprindă, pe fie-care zi, tot ce co- fie relative la
merciantul primește sau plătește cu ori-ce titlu ar fi (art. fapte de co-
23 C. com.), mențiunea făcută în acest registru poate să merț.

servească adversarului său de început de probă : și *vice-versa*, omisiunea de a trece în acest registru o operație civilă, poate să motiveze respingerea acțiunii comercian-
tului, dacă el este reclamant ³⁾.

Dacă registrele ambelor părți sunt de acord, proba este completă. Dacă ele nu sunt de acord și sunt, pe de o parte și de alta, ținute în regulă, judecătorii vor recurge la alte probe. Dacă numai registrul uneia din părți este în regulă, judecătorii pot să pună temelie pe el, fiind însă liberi de a recurge la alte probe, precum marturi, presumpțiuni sau prestarea jurământului ⁴⁾.

VIII, § 381, p. 355, text și nota f. ed. germ.). Laurent, *Dr. international*, VIII, 36. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 301 bis. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 238, p. 461. — Cu toate acestea, chestia este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în prezență. Vezi Massé, *Dr. comm.*, II, 768. Asser et Rivier, *Dr. internat.*, 94, p. 186, 187 a traduc. Sebina. Vezi și t. I a lucr. noastre, partea I, p. 95, text și nota 3.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 622 și 1059 Bulet. anul 1898, p. 113.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 870. Motivul pentru care registrele nu fac dovadă de cât în privința faptelor comerciale, este că actele necomerciale nu se trec în ele de cât în mod sumar (cpr. art. 23 C. com.). Vezi C. N. Toneanu, *Drept com.*, I, p. 110, No. 133.

3) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 632, No. 774.

4) Cpr. Bonnier, *op. cit.*, p. 633, No. 775. Lyon-Caen et Re-

Art. 53 C.
com.

În fine, art. 53 din Codul de comerț prevede că, dacă partea la registrele căreia cea-laltă parte oferă să dea credământ, refuză a le înfățișa, judecătorii pot deferi acesteia din urmă, adecă acelei care cere înfățișarea registrelor), ¹⁾ jurământul asupra obiectului litigiului. Această dispoziție aplicabilă, fără nici o îndoială, la necomercianții cari ar oferi să dea credământ registrelor comercianților, își va primi mai cu samă aplicație între comercianți, pentru care Codul de comerț a fost în special edictat.

Art. 32 C.
com.

Legiitorul a permis comerciantului de a refusa înfățișarea registrelor sale, care poate să aibă interes a nu divulga secretul operațiilor sale. *Liberi mercatorum*, dice Casaregis, *non sunt perscrutandi, ne videantur eorum secreta* ²⁾. De aceea, art. 32 din Codul comercial prevede că, în caz de a se ordona înfățișarea registrelor după cererea uneia din părți, sau chiar din oficiu, judecătorii vor extrage din ele numai ceea ce este relativ la litigiu ³⁾.

Art. 31 C.
com.

Comunicarea completă a registrelor n'a fost admisă de cât în casurile în care ea este neaparată, adecă când contestația are de obiect toate actele de gestiune comercială a unui neguțitor, precum, de exemplu, în afaceri de succesiune, comunitate de bunuri, societate și faliment (art. 31

nault, *Dr. comm.*, III, 74. Vidari, *Corso di diritto commerciale* (ed. a 4-a), III, 2492.

- ¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1893, p. 48. Vezi și *infra*, explic. art. 1220.—Astfel, un asociat fiind în drept, pentru a-și stabili pretențiile sale, de a cere aducerea registrelor societății, judecata poate da jurământ părții care oferă de a da credământ registrelor, dacă cea-laltă asociați refuză a aducerea acestor registre. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1894, p. 189. Deferirea jurământului este însă, în ori ce caz, facultativă pentru judecători. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 300. Bédarride, *Commerçants*, 343. În fine, este de observat că, în cazul art. 53 C. com., judecătorii n'au facultatea de a alege între ambele părți, ca în cazul art. 1183 C. civ., ei neputând deferi jurământul de cât părții care oferă de a da credământ registrelor celei-lalte părți. Cpr. Garsonnet, *Pr. cie.*, II, p. 606, § 359 (III, p. 139, § 888 din ed. a 2-a).

- ²⁾ Bonnier, p. 633, No. 776. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, I, 301. Bédarride, *Commerçants*, 273.

Art. 46 C.
com. german.

- ³⁾ Art. 46 din Codul de comerț german adaugă: în prezența părților (*unter Zuzichung der Parteien*).

C. com.), aceste cazuri fiind însă determinate de lege în mod limitativ ¹⁾.

Am vădut că registrele comercianților ținute în regulă pot face probă în justiție între comercianți pentru fapte și cesiuni de comerț (art. 50, § 1 C. com.).

În cât privește registrele obligatorii, neținute în re-
Art. 51, 52 C. com., 1184 C. civ.
gulă și neinvestite cu formele prevădute de lege, ele nu fac nici o probă în folosul celui ce le-a ținut (art. 51, § 1 C. com.), ci numai contra lui, fără însă ca partea care voeste a se referi la ele să poată despărți conținutul lor, fie că această parte ar fi un comerciant (art. 52 C. com.) ²⁾, fie un necomerciant (art. 1184 C. civ.). Registrul emanat de la un comerciant cuprindând, în privința mențiunilor ce el conține, o mărturisire a acestui comerciant, această mărturisire este în principiu indivisibilă (art. 1206 : de aceea, acel care se referă la registrele unui comerciant, nu poate despărți cuprinderea lor, lăsând la o parte ceea ce nu i-ar conveni (art. 52 C. com. și 1184 C. civ.).

Ele nu constituiesc de asemenea nici chiar un început de probă scrisă de natură a fi completată prin alte do-
Registrele neregulat ținute nu constituiesc nici probă completă, nici amacur un început de probă.
vedi, în favoarea comerciantului care nu s'a conformat legii comerciale. Prin urmare, cu drept cuvânt, s'a decis că nu se poate deferi jurământul supletor comerciantului a cărui registre sunt neregulat ținute ³⁾.

¹⁾ Cas. fr. și C. Bordeaux, Sirey, 79, 1, 64, Sirey, 81, 2, 312. Ruben de Conder, *Dictionn. de dr. comm.*, v° *Livres de commerce*, 71. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, 1, 290 bis. Bédarride, *Commerçants*, 297. Gr. Maniu, *Drept com.*, 1, 63. — Vedeți însă Thaller, *Dr. commercial*, 138.

²⁾ Cpr. art. 1608 din C. civ. otoman, promulgat la 9 djemazziul carel 1293 (1 iulie 1876). *Ann. de légis. étrang.*, 1876, p. 679 urm.

³⁾ C. Rouen, D. P. 99, 2, 344. *C. judiciaire* din 1901, No. 19 (cu adnotația noastră). În acelaș sens, Trib. com. Venezia (20 sept. 1886). — *Contră*, Cas. Roma, 23 iunie 1885, decizie citată de A. Ingarano, *Repertorio di massime di giurisprudenza commerciale* (Torino, 1894), asupra art. 49. Vedeți și decizia Curții noastre supreme, No. 145, din 3 iulie 1900 (secția vacanțelor), nepublicată încă. „Considerând, dice această din urma decizie, că din sentința supusă recursului rezultă că intimatul reclamând de la recurent o sumă de bani din diferite daraveri comerciale, tribunalul, fața cu afirmările părților și în considerație că în registrele comerciale în aceeaș zi erau trecuți la recurent 1300 lei ca plătiți, ear în registrele intimatului, nu se arată ca primiți de cât 300 lei, a deferit jurământul supletor intimatului, care a

Puterea probatorie a registrelor în privința raporturilor d'între comercianți și necomercianți.

Art. 1183,
1184 C. civ.

Până acum am vorbit de puterea probatorie a registrelor numai între comercianți și pentru fapte de comerț. În cât privește raporturile d'între comercianți și necomercianți, art. 1184 dispune că registrele comercianților se cred *in contra lor*, și aceasta, bine înțeles, chiar dacă ele n'ar fi fost ținute în regulă¹⁾; ear art. 1183, că ele nu

fost prestat de numitul, pe temeiul căruia s'a condamnat pe recurent la plata sumei reclamate de intimat; considerând că, după art. 1220 C. civ., judecătorul poate da jurământ din oficiu în cazul când cererea sau excepțiunea nu sunt pe deplin justificate, sau nu sunt cu totul lipsite de probe; considerând că jurământul nu poate fi deferit fără să existe un început de dovadă; că caracterul începutului de dovadă, necesar spre a se legitima deferirea jurământului supletoriu, diferă după natura faptului pe care se întemeiază cererea sau excepția; considerând că registrele comercianților ținute în regulă pot servi ca dovadă între comercianți pentru conținutul lor; că, în specie, nefiind conținutul lor conform, pentru formarea convingerei probei, judecătorul putea să defere jurământul supletoriu uneia sau celei-lalte d'între părțile litigante. Considerând că dacă tribunalul nu se pronunță asupra cesiunii neregularității registrelor, această omisiune nu este esențială, de oare-ce chiar și un registru parafat, dar nevizat la finele anului, conform art. 27 Cod. comercial, poate servi ca început de dovadă; pentru aceste motive, respinge recursul, etc.". La judecarea acestui proces am luat parte și noi, însă nu ne am putut uni cu onorab. majoritate.

- ¹⁾ Cpr. Bonnier, *op. cit.*, 777. Arntz, III, 339. T. Huc, VIII, 258.—Comerciantul n'ar putea, în adevăr, să invoace propria sa contravenție la regulile ce i impune legea pentru a înlătura credința pe care legiuitorul o face să rezulte din registrele sale în favoarea necomerciantului. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Commerçants*, 256.

Pentru ce registrele comercianților nu fac credință în favoarea lor. Codul Caragea.

Registrele comercianților nu fac însă credință în favoarea lor, chiar când sunt regulat ținute, de câte ori ele sunt invocate contra unui necomerciant (art. 1183), pentru că este de principiu că nimene nu poate să-și creeze un titlu în favoarea sa. (Cpr. Cas. fr. D. P. 91. I. 174). „Nimene nu poate să ceară ceva cu cărți scrise de el însuși”, dice art. 23, partea VI, capit. II din Codul Caragea. Dacă registrele comercianților, ținute în regulă, pot face dovadă în justiție între comercianți pentru fapte și cesiuni de comerț (art. 50 § 1 C. com.), aceasta este pentru că fie care comerciant fiind obligat a ține registre, judecătorii pot să ordone apropierea lor (art. 54 C. com.) și să le controleze unele prin altele.

Art. 455 Pr.
civ.

Înainte de modificarea procedurii civile, s'a decis că re-

fac credință despre vânzările ¹⁾ ce cuprind în contra persoanelor necomerciante. judecătorii putând însă să deferă jurământul supletoriu *la una sau la alta din părți* ²⁾, dacă ei vor crede de cuviință. Această măsură, menită a completa convingerea judecătorilor, este însă facultativă ³⁾ și presupune că registrele au fost ținute în regulă (argument din art. 50 C. com., care cere ca registrele să fie ținute în regulă în privința raporturilor d'între comercianți ⁴⁾).

gistrele unui comerciant nu constituiesc un titlu pentru a înființa o poprire (art. 455 urm. Pr. civ.). Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1898, No. 60. Aceasta chestiune nu mai prezintă însă astăzi nici un interes, pentru că, după noul text al art. 455 Pr. civ., și creditorii care nu au un act scris pot înființa o poprire, dând o cauciune de jumătate din valoarea sumei reclamate.

- 1) Textul corespunzător francez (1329) și acel italian (1328) Dacă se poate vorbesc de *forniture*, înțelegând prin această expresie pre- te deferi jur-
darea marfurilor vândute de comerciant. — Se decide în ge- rămentul
nere ca jurământul supletor n'ar putea fi deferit asupra supletor asu-
existenței unei preținse obligațiuni, care ar rezulta din oței unei oblig. pra existen-
alta cauza de cât o vândare, de ex. din un împrumut fa- derivând din
cut de comerciant necomerciantului, pentru că art. 1183 con- o altă cauză
sacra o derogare de la dreptul comun. Cpr. Pothier. *Oblig.* de cât o vên-
II. 753. C. N. Tonneau. *Tr. de drept comercial*, I, 136. Lyon- dare. Contro-
Caen et Renault. *Dr. comm.*, III, 71. Bâdry, II, 1229. De- versă.
molombe, XXIX, 612. Giorgio Giorgi. *Teoria delle obligazi-
oni*, etc., I, 368. Aubry et Rau, VIII, § 757, p. 270, nota
2. Larombière, IV, art. 1329, No. 13. — *Contră*, Laurent,
XIX, 340. T. Hue, VIII, 257.

- 2) Textul nostru este formal în această privință, reproducând Deoseb. de
art. 1328 din Codul italian : „*I libri dei commercianti possono* redacție de la
autorizzare il giudice a deferire d'affizio il giuramento all'una Codul fr.
o all'altra parte“. Textul fr. prevede : *afară de ceea ce se ra-
dice în pricința jurământului*, însă autorii sunt de acord pen-
tru a decide că judecătorii apreciază în fapt care din doi
comerciantul sau necomerciantul, merita mai multă încrede-
re spre a i se deferi jurământul. Cpr. Demolombe, XXIX,
608. Colmet de Santerre, V, 293 bis IV. Bonnier, *op. cit.*,
780, p. 638. T. Hue, VIII, 257. Cas. fr. Sirey, 92, I, 577.
3) Deferirea jurământului supletoriu este deci o măsură facul- Deferirea ju-
tativă, lasată la aprecierea suverană a judecătorilor de fond. ramântului
Cas. fr. Sirey, 74, I, 73. D. P. 73, I, 110. Cpr. Demolombe, supletoriu
XXIX, 607. T. Hue, VIII, 257. Lyon-Caen et Renault. *Dr.* este facul-
comm., I, 300. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2490. Fuzier-Herman. tativă.
III, art. 1329, No. 8. Giorgio Giorgi, I, 368. Laurent, XIX,
338 și XX, 290.

- 4) Cpr. Demolombe, XXIX, 611. T. Hue, VIII, 257. Bédarride,

Dacă registrele ținute în regulă pot fi completate cu altele vezi. Contraversă.

Dar dacă registrele comerciantului ținute în regulă pot fi considerate ca un început de probă, de natură a fi completectate cu jurământul supletoriu a uneia sau celei-lalte părți, ele nu constituiesc un început de probă de natură a fi completectate prin marturi sau presupțiuni: 1° pentru că, în dreptul actual, începutul de probă trebuie să emane de la partea în contra căreia se reclamă (art. 1197 C. civ.), ear nu de la comerciant, care, în specie, este reclamant și care nu poate să-și creeze titluri de creanță în contra terțiilor; și 2° pentru că art. 1183 C. civ., care admite numai jurământul supletoriu fiind excepțional și, ca atare, de strictă interpretare, nu poate fi întins la proba testimonială și la presupțiuni ¹⁾.

Comunicarea registrelor. Art. 31, 32 C. com.

Mijloacele legale de a trage din registrele comercianților probele ce ele cuprind, rezultă din comunicarea sau prezentarea lor în justiție, care poate fi cerută de adversar ²⁾ sau ordonată chiar din oficiu de judecători (art. 31, 32 C. com.).

Art. 22 urm. C. com.

Registrele de care am vorbit nu se referă de cât la comercianți, pentru că numai în privința lor ele sunt obligatorii (art. 22 urm. C. com.).

- Commerçants*, 259, 260. Aubry et Ran, VIII, § 757, p. 270, n. 3.—Vezi însă G. Giorgi, *op. cit.*, I, 368 și *supra*, p. 215, n. 2.
- ¹⁾ Cpr. în acest sens, Demolombe, XXIX, 610. G. Giorgi, I, 368. T. Hue, VIII, 257. Laurent, XIX, 339. Aubry et Ran, VIII, § 757, p. 270, nota 4. Larombière, IV, art. 1329, 1330, No. 16. Bonnier, *op. cit.*, 780. Toneanu, *op. cit.*, I, 136. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 72. Bolaffio, *Il Codice di commercio ital. commentato*, I, partea I, 313, p. 603. Arntz, III, 338. Delsol, *Explic. élément. du C. Napoléon*, II, p. 585. Marcadé, V, art. 1329, 1330, No. II, p. 61. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2491. Mourlon, II, 1573. Alauzet, *Comment. C. comm.*, I, 105 (ed. a 2-a). Massé-Vergé, III, § 591, p. 511, nota 6. Bandry, II, 1229. Vezi și nota 3 în Sirey, 74. I. p. 73.—*Contrà*. Zachariæ (ed. Massé-Vergé), III, p. 511, § 591. Bédarride, *Commerçants*, 254 și *Tr. du dol et de la fraude*, II, 733 urm. Toullier, IV, partea II, 369 și V, partea I, 70 (Duvergier nu împărtășește însă această părere). Vezi t. IV, partea II, 369, p. 364, nota 1.—După Chardon (*Du dol et de la fraude*, No. 145) și Paris (*Dr. comm.*, I, 567 urm.), registrele comercianților ținute în regulă ar face admisibile atât jurământul supletoriu cât și proba testimonială, în materie civilă, însă numai până la 150 lei.
- ²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1879, p. 522. Bulet. S-a 1, anul 1881, p. 475. Bulet. S-a anul, 1882, p. 533.

Cât pentru *carnețele* în care medicii obicinnesc a în- Carnetele medicilor.
serie visitele ce fac la bolnavi, ele nu au în principiu nici o putere probatorie. Controversă.

Cu toate acestea, tribunalele le ieu une-ori în considerație pentru a-și forma convingerea lor despre dreptatea reclamațiunei medicului, sub cuvânt că acesta s'ar găsi în o imposibilitate morală de a-și procura o dovadă scrisă despre creanța ce el are contra bolnavului pe care l'a îngrijit ¹⁾. Cu toate că această jurisprudență este aprobată de unii autori ²⁾, nu știu însă până la ce punct ea ar fi juridică, pentru că, prin asemenea procedare, se calcă principiul că nimene nu poate să-și creeze singur un titlu de creanță ³⁾, principiu care, prin excepție, nu s'a înlăturat intru cât-va de cât în privința registrelor comercianților, cu care carnețele medicilor, ori care ar fi onorabilitatea acestor din urmă, nu pot fi asimilate. Cât pentru argumentul care consistă în a dice că medicul a fost în imposibilitatea morală de a cere o probă scrisă de la clientul său, asemenea imposibilitate nu există în realitate, ci există mai mult o considerație de bună chiuință, de rezervă și de delicatessă, care nu poate fi confundată cu adevarata imposibilitate în care s'ar găsi cineva de a cere un act scris ⁴⁾.

Carnetele medicilor au multă asemănare cu hârțiile casnice sau domestice despre care vorbește art. 1185.

2° Registrele, cărțile sau hârțiile domestice.

Art. 1185. — Registrele, cărțile, sau hârțiile domestice, nu fac credința în favoarea celuiia care le a scris, dar au putere în contra lui :

1° Când cuprind curat primirea unei plăți :

2° Când cuprind menținnea expresă că nota sau scrierea din ele s'a făcut ca să țină loc de titlu în favoarea creditorului. (Art. 33, 297, 2198, § 4 C. civ. Art. 1331 C. fr.).

¹⁾ Trib. Libourne, Annecy și Bruxelles. Sirey, 89, 2, 45, 46, Sirey, 90, 4, 16. Cpr. și C. Bordeaux, D. P. 1901, 2, 206. Considerentele acestor sentințe au fost reproduse și criticate de noi în *Dreptul* din 1901, No. 40.

²⁾ T. Hue, VIII, 259.

³⁾ „*Exemplo perniciosum est, ut ei scriptura credatur, qua unusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit. Unde neque fiscum, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem probere posse oportet*”. L. 7. Cod., *De probationibus*, 4, 19. Vedi și *supra*, p. 216, nota 1.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XIX, 578. Vedi și *infra*, rubrica : *Imposibilitatea în care se găsea creditorul de a-și procura o dovadă scrisă*.

Ce se înțe-
lege prin regis-
tre, cărți sau
hârtii casni-
ce.

Prin registre, cărți sau hârtii domestice (casnice), legea înțelege ori ce mențiuni sau adnotațiuni, semnate sau ne-semnate, scrise de o persoană fie într-o condică, fie pe o filă volantă¹⁾, pentru a-și aduce aminte de faptele juridice sau de oare care evenimente ale vieții sale private.

Aceste hârtii nu pot să aibă puterea probatorie a registrelor comercianților, pentru că, în genere, ele sunt ținute fără nici o regulă. În adevăr, pe când comercianții sunt obligați de lege a ține unele registre în regulă (art. 22 C. com.), hârtiile casnice la care facem aluție sunt niște simple informațiuni, pe care une-ori particularii le țin în cea mai mare neorânduială. De aceea, legea nu le admite nici o dată ca dovadă, și nici chiar ca început de dovadă²⁾ în favoarea aceluia care le a ținut. Ea nu le admite ca dovadă în *contra* lui de cât în două cazuri limitativ determinate, și anume: 1° Când cuprind primirea unei plăți, constatarea unei novățuini, unei remiteri de datorie, etc.; căci cuvântul *plată* este luat aci într'un sens general; 2° Când cuprind mențiunea expresă că nota sau scrierea din ele s'a făcut ca să țină loc de titlu în favoarea celei-lalte părți, adică a creditorului. De ex: *fac această mențiune pentru a servi de titlu lui X..., creditorul meu, care n'a voit să primească o obligație din partea mea*³⁾. Faptul că această adnotație scrisă de mâna debitorului în registrele sale casnice nu este ștearsă, dovedește că obligația nu este stensă⁴⁾.

Foae volantă.
Controversă.

1) Cpr. C. Dijon, Sirey, 74. 2. 14. D. P., 75. 5. 357. Pothier, II, 759. Bonnier, 744. Planiol, II, 116. Baudry, II, 1230. T. Huc, VIII, 260. Marcadé, V, art. 1331, No. 5. Thiry, III, 140.—*Contră* (în privința foilor volante), Larombière, IV, art. 1331, No. 1. Toullier D., IV, partea II, 399.

Hârtiile cas-
nice nu pot fi
completeate
prin jură-
mântul su-
pletor. Con-
troversă.

2) Judecătorii n'ar putea deci, întemeindu-se pe aceste hârtii casnice, să defere celui care le a scris jurământul supletoriu, sau să le completeze prin proba testimonială. Cpr. Baudry, II, 1230. Laurent, XIX, 347. T. Huc, VIII, 260. Demolombe, XXIX, 624. Bonnier, 743. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 274. Larombière, IV, art. 1331, No. 2. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 704.—*Contră*. Pand. fr., *Délation de serment*, 547, 548 și decisiile citate acolo.

3) Cpr. Marcadé, V, art. 1331, No. 1. T. Huc, VIII, 261. Baudry, II, 1230. Bonnier, 742.

Efectele unei
mențiuni
străine.

4) Deci, dacă mențiunea despre care este vorba se găsește ștearsă cu plumbul sau cu cerneală, titlul pe care îl constituise debitorul nu mai are ființă, de și mențiunea s'ar

Cât pentru mențiunea următoarea : Primit suma de... ce mi-a dat sau împrumutat X..., ea este lipsită de ori ce putere probatorie, fiind că, în aceste cazuri, debitorul a dat, după toate probabilitățile, un titlu creditorului său și n'a făcut mențiune despre această împrejurare de cât spre aducere aminte.

Pentru ca mențiunile, de care vorbește art. 1185, să facă dovadă în contra proprietarului hârtiilor casnice, se cere ca ele să fi fost scrise de dânsul, iar nu de o persoană străină. Nu se cere însă nici dată, nici semnătură... *etiam non subscripta*..., dicea Boiceau, pe care îl citează Pothier. Registrele, cărțile sau hârtiile domestice, dice textul, nu fac credință în favoarea *aceluia care le a scris*, dar au putere în contra lui, etc. Cu toate acestea, ele ar putea să fie scrise de un scriitor sau un prepus însărcinat cu ținerea unor asemenea hârtii. (Cpr. art. 50, § 2 C. com.)¹⁾. Curtea noastră supremă a decis că un registru poate servi ca dovadă în cazurile determinate de art. 1185, chiar atunci când partea și l'a însușit de la acel care l'a ținut, fără consimțământul acestuia²⁾.

Credința ce art. 1185 conferă în cele două cazuri excepționale registrelor și hârtiilor casnice, nu este absolută. Partea careia se opune declarațiile sau mențiunile cuprinse în scriptele sale, poate deci să le combată, stabilind, bună oară, că ele sunt rezultatul unei erori, sau că au fost făcute în vederea unei eventualități care nu s'a

Mențiunea de care vorbește textul trebuie să fie scrisă de proprietarul hârtiilor.

Credința ce art. 1185 conferă în mod excepțional hârtiilor casnice nu este absolută.

putea încă ceti, aceasta ștergere lasând a se presupune ca datoria a fost plătită. Cpr. Pothier, II, 758. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 276, text și nota 11. Demolombe, XXIX, 633. T. Hue, VIII, 261. Marcadé, V, art. 1331, No. 2. Bonnier, 742. Larombière, IV, art. 1331, No. 10. Arntz, III, 340. — În cât privește însă mențiunea primirii unei plăți, această mențiune continuă a face dovadă, dacă ea poate încă fi cetită, pentru că ea constituind o liberare în favoarea debitorului, creditorul sau moștenitorii săi nu pot să nimicească această dovadă. Vezi autorii de mai sus.

1) Cpr. Laurent, XIX, 350. T. Hue, VIII, 261. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 276. Demolombe, XXIX, 632. Arntz, III, 340. Cas. fr. Sirey, 72, 1. 262. — Curtea de casație din Franța a admis chiar validitatea mențiunei unei plăți făcută de debitor pe registrele creditorului în fața și în prezența acestuia din urmă. D. P. 65, 1. 160.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1888, p. 737.

realizat; și asemenea dovadă poate să fie făcută prin marturi sau presumpțiuni grave, precise și concordante, chiar în lipsa ori cărui început de probă scrisă ¹⁾.

Indivisibilitatea hârtiilor casnice.

Partea, care învoacă mențiunile cuprinse în registrele sau hârtiile domestice ale adversarului său, trebuie în genere să le primească așa cum sunt făcute, fără a le putea divide: *Fides scripturæ indivisibilis est* ²⁾.

Casul în care hârtiile casnice cuprind dispoziții contradictorii.

Dacă registrele sau hârtiile casnice ale părții căreia ele sunt opuse, cuprind mențiuni sau declarațiuni contradictorii, judecătorii vor determina valoarea acestor mențiuni după obiceiurile părții și celelalte împrejurări ale cauzei.

Inaplicarea art. 32 C. com. la hârtiile casnice. Controversă.

Presentarea în justiție a registrelor sau hârtiilor casnice a uneia din părți, nu poate, în genere, fi ordonată de judecătorii nici din oficiu, nici după cererea celeilalte părți, care ar pretinde că ele cuprind declarațiuni din care ea ar putea să tragă foloase, pentru că dispoziția art. 32 din Codul de comerț, care admite soluția contrară în privința registrelor comerciale și care deroagă de la regula *Nemo contra se edere cogitur* ³⁾, nu este admisibilă în materie civilă ⁴⁾.

Casul în care hârtiile casnice ar fi comune ambelor părți.

Producțiunea în justiție a hârtiilor casnice nu poate deci fi de cât voluntară, afară de cazul în care registrele sau hârtiile casnice ar fi comune ambelor părți ⁵⁾.

¹⁾ Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 277, text și nota 12. Demolombe, XXIX, 635.

²⁾ Bandry, II, 1230. Bonnier, 743. Aubry et Rau, *loc. cit.* Marcadé, V, art. 1331, No. 3.

³⁾ Nimene nu poate fi obligat a produce în justiție dovezi în contra sa. Vezi asupra acestei maxime, Victor Fons, *Aphorismes de droit* (ed. din 1846), p. 151.

⁴⁾ Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 278, text și nota 16. Planiol, II, 116. T. Huc, VIII, 262. Demolombe, XXIX, 636 urm. Demante, V, 295 bis II. Vigier, II, 1614. Marcadé, V, art. 1331, No. 6. Larombière, IV, art. 1331, No. 12. Arntz, III, 341. Bonnier, 746. Cas. fr. D. P. 78. 1. 85.—*Contrà*. Laurent, XIX, 355, 356. Toullier, D. IV, partea II, 404. Duranton, XIII, 210. C. Dijon. Sirey, 74. 2. 14. C. Bruxelles. *Pas. belge*, 81. 2. 216. Cpr. și L. L. 5, 8, Cod., *De edendo*, 2, 1.

⁵⁾ Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 279. F. Herman, III, art. 1331, No. 24. Arntz, III, 341. T. Huc, VIII, 262. Trib. Jalomitza. *Dreptul din 1886*, No. 56.—Judecătorii ar putea însă să ordone ca mandatarul sau gerantul de afaceri să producă registrele, notele și hârtiile relative la gestiunea exercitată de dănsul, aceste documente fiind considerate ca comune părților. Cpr. C. Rennes. D. P. 80. 2. 91.

3° Adnotațiunile liberatorii făcute de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu de creanță.

Art. 1186.—Ori ce adnotațiune făcută de creditor în josul, pe marginea, sau pe dosul unui titlu de creanță ¹⁾ este credută, cu toate că nu este subsemnată nici datată de el, când tinde a proba liberățiunea debitorului.

Aceiaș putere doveditoare are și scriptura făcută de creditor pe dosul, marginea sau în josul duplicatului unui act sau chitanțe ²⁾, dar numai când duplicatul ³⁾ va fi în mânele debitorului. (Art. 1179, 1200, § 2, 1202, 1204 C. civ. Art. 1332 C. fr.).

După ce legiuitorul s'a ocupat de mențiunile cuprinse în registrele comercianților (art. 1183, 1184) și de acele cuprinse în registrele și alte hârtii casnice ale particularilor (art. 1185), el se ocupă, în fine, pentru a termina ceea ce este privitor la actele private nesemnate de părți, de mențiunile făcute de creditor pe însuș titlul creanței sale, fie în josul, fie pe marginea sau pe dosul acestui titlu, puțin importă locul.

Adnotațiunea făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul titlului creanței sale, nu face nici o dovadă în favoarea sa, pentru că, afară de excepțiunea admisă de legiuitor în privința registrelor comercianților (art. 50 Cod. comercial), nimene nu poate în principiu să-și creeze un titlu ⁴⁾. Astfel, adnotațiunea creditorului, care ar constata o mărire sau o agravare a datoriei, n'ar avea nici o putere probatorie ⁵⁾.

Asemenea adnotațiuni pot însă face dovada în contra lui în două cazuri:

1° Adnotația făcută de creditor pe titlul creanței sale, cu toate că nu este nici datată, nici subsemnată de dînsul, este credută, când tinde a proba liberarea totală sau

¹⁾ Textul francez adaugă: care a rămas tot-de-auna în posesiune. Deoseb. de la cea lui, adică a creditorului (*qui est toujours resté en sa* Cod. francez *possession*). Aceste cuvinte au fost eliminate de legiuitorul nostru după observațiile lui Marcadé (V. art. 1332, No. 2, p. 71). Vezi *infra*, p. 224. — Art. 1331 din Codul italian reproduce textul francez *ad litteram*.

²⁾ Trebuia dis: sau în josul unei chitanțe, căci chitanțele nu se fac în dublu exemplar. Cpr. Thiry, III, 141. Bonnier, 751, p. 619, nota 1.

³⁾ Trebuia dis: când duplicatul actului sau chitanța vor fi în mânele debitorului. Cpr. Bonnier, *loc. cit.*

⁴⁾ Vezi *supra*, p. 216, nota 1 și 219, text și nota 3.

⁵⁾ Cpr. Laurent, XIX, 357.

parțială a debitorului. Și pentru aceasta nu se cere de cât o singură condiție, și anume, ca adnotația liberatorie să fie scrisă de însuș creditorul, iar nu de o persoană străină, care ar putea să favorizeze pe debitor, fără ca el să fi plătit în realitate. Prin urmare, adnotația liberatorie făcută de creditor pe titlul creanței va libera pe debitor, *chiar dacă acest titlu n'ar fi rămas în posesiunea creditorului*; căci o dată ce se constată că el a făcut mențiunea liberatorie, puțin impoartă în a cui mână se găsește titlul ¹⁾. Lucrul este așa de adevărat în cât acest sistem se susține de unii chiar în Franția ²⁾, de și textul francez (art. 1332) prescrie, ca și acel italian (art. 1331), ca titlul să fi rămas tot-deauna în posesiunea creditorului.

Deoseb. de la Codul fran- Imprejurarea că textul francez cere ca titlul să fi fost
cez făcută de legiuitorul rațiune istorică. În adevăr, după proiectul Codului, ori-ce
nostru după adnotație liberatorie, emanată de la ori și cine, făcută pe
observațiile titlul creanței, producea, conform opiniei lui Pothier, li-
lui Marcadé. berarea debitorului, *dacă titlul rămăsese în mânele credito-
rului*, ceea ce era logic. Mai târziu însă, proiectul fiind
modificat în sensul că numai adnotația creditorului libe-
rează pe debitor, s'a uitat de a se dice că nu mai e ne-
voc ca titlul să fi rămas în posesiunea creditorului, și s'a
lasat această condițiune, care figura în proiect, fără a se
observa că ea trebuia să pice față cu noua redacțiune ³⁾.
Această condițiune fiind însă ștearsă de legiuitorul nostru,
după observațiile lui Marcadé, adnotația liberatorie făcută
de creditor pe titlul creanței sale, va produce liberarea
debitorului, *chiar dacă titlul creanței nu se mai află în po-
sesiunea creditorului*.

Casul în care Rămâne însă bine înțeles că mențiunea liberatorie ar
mențiunea fi lipsită de ori-ce efecte și putere probatorie, dacă se va
liberatorie stabili că creditorul a făcut-o în vederea unei plăți vi-
făcută de cre-itoare, care nu s'a realizat, precum ar fi, de exemplu, în
dator ar fi lip-itoare, care nu s'a realizat, precum ar fi, de exemplu, în
sită de efecte. cazul în care creditorul ar fi făcut mențiunea liberatorie

¹⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1332, Nr. 2, p. 70.

²⁾ Vezi Toullier-Duvergier, IV, partea II, 353. Durantou, XIII, 213.—Vezi însă Thiry, III, 141, care dovedește foarte bine că această părere, formal admisă de legiuitorul nostru, este contrară textului francez.

³⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1332, No. 2, p. 71.

pe titlu, dându-l unui al treilea spre încasare, și debitorul n'ar fi plătit ¹⁾.

Am vădut că, după doctrina lui Pothier (*Oblig.*, II, 760), pe care redactorii Codului actual n'au admis-o, mențiunea liberatorie scrisă pe titlul creanței de ori-ce persoană, *fie chiar de debitor*, făcea credința despre plată, *dacă titlul era în posesiunea creditorului*, pentru că acesta de bună samă n'ar fi lasat să se facă o asemenea mențiune, fără a primi în realitate plata. Această soluție nefiind însă admisă de Codul actual, mențiunea liberatorie făcută pe titlul creanței de o persoană străină, sau de debitor, n'ar putea fi opnsă creditorului, *chiar dacă titlul creanței n'ar fi eșit nici o dată din mâna sa*, pentru că asemenea mențiune a putut să fie făcută în timpul absenței sau boalei creditorului, și în ori-ce caz fără știrea lui ²⁾.

²⁰ Al doilea paragraf al art. 1186 conferă aceluiași Art. 1186, § 2. putere probatorie mențiunilor liberatorii făcute tot de debitor pe dosul, pe margina, sau în josul unui titlu, care, prin natura sa, aparține debitorului și trebuie să fie în posesiunea lui. Este vorba, de exemplu, de o chitanță sau de un al doilea original a unui act sub semnătură privată constatând o convențiune sinalagmatică (art. 1179), care a fost dat în mâna debitorului ³⁾.

Să presupunem, de exemplu, că vîndătorul a menționat pe actul sub semnătură privată de vîndare, care se găsește în mâna cumpărătorului, acconturile primite de dînsul ⁴⁾. Ei bine, aceste mențiuni liberează pe cumpărător, dacă au fost scrise de creditor cîn specie vîndătorul, care este creditor al prețului, *și dacă titlul se găsește în mâna debitorului*. Deci, dacă pentru un motiv oare-care, debitorul ar fi restituit titlul sîu creditorului, s'ar putea presupune ca acest din urmă a pregătit numai pe titlu o mențiune liberatorie, și că el a pastrat titlul, fiind că debitorul n'a făcut plata ce proiectase ⁵⁾.

¹⁾ Cas. fr. Sirey. 1891. I. 115. Bandry. II. 1232. T. Hue. VIII. 264.

²⁾ Cpr. Laurent, XIX. 358.

³⁾ Vezi *supra*, p. 188. nota 2.

⁴⁾ Cpr. Pothier. II. 762. Bonnier. 751. T. Hue. VIII. 263.

⁵⁾ T. Hue. VIII. 263. Și aici sunt autori care șterg din text cuvintele: *cînd duplicatul sau chitanța sa fi în mâna debitorului*.

Mențiunile liberatorii șterse nu produc nici un efect.

Mențiunile liberatorii de care se ocupă art. 1186, în-cetează de a face credință în favoarea debitorului, de câte ori ele sunt șterse, și aceasta mai cu samă în privința mențiunilor făcute pe originalul care se găsește în mâna debitorului; căci nu se poate pricepe cum debitorul ar fi lasat să se șteargă o mențiune favorabilă pe un titlu care se află în posesiunea sa, dacă plata ar fi avut loc în realitate ¹⁾.

Aceiaș soluție este generalmente admisă, contrar teoriei lui Pothier, în privința mențiunilor făcute de creditor pe titlul creanței sale (art. 1186, § 1), însă chestiunea de astă-dată este controversată ²⁾.

Mențiunile de care vorbesc art. 1185 și 1186 pot fi combătute prin proba contrară. Controversă.

Mențiunile de care vorbește art. 1186 și chiar art. 1185, nu sunt *acte*, fiind că nu sunt subsemnate de acela de la care emană. Ele nu sunt deci aparate de art. 1191, care oprește de a se dovedi în contra, sau peste ceea ce cuprinde actul. Pe de altă parte, legea nu tăgăduiește o acțiune în justiție aceluia caruia asemenea mențiuni sunt opuse. Prin urmare, presunțiunile care rezultă din aceste mențiuni pot fi combătute prin proba contrară. Acela caruia ele vor fi opuse va putea, deci, dovedi prin orice mijloace, marturi și presunțiuni, că aceste mențiuni sunt rezultatul unei erori sau unei inadvertențe ³⁾.

Despre reboage sau răbușe.

Art. 1187.—Reboagele, când creștăturile după amândouă bucatile sunt egale și corelative, sunt un mijloc de probare între persoanele care au obiceiul a se servi cu un asemenea mijloc de probațiune. (Art. 980 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1333 C. fr.).

rubui, însă Marcadé (V. art. 1332, No. 4, p. 73) dovedește foarte bine cât de inadmisibil este acest sistem.

- ¹⁾ Cpr. Pothier, II, 761. Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 281, text și nota 20. Bonnier, 753. Demolombe, XXIX, 656. Vedeți și Laurent, XIX, 361.
- ²⁾ Vedeți Aubry et Rau, VIII, § 758, p. 281, text și nota 21.
- ³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 264. Demolombe, XXIX, 657. Larombière, IV, art. 1332, No. 9. Fuzier-Herman, *Code civil annoté*, III, art. 1332, No. 5. Cas. fr. D. P. 91. 5. 426. Sirey, 91. 1. 115.—Vedeți însă Aubry et Rau (VIII, § 758, *in fine*, p. 282, text și nota 23), care nu admite această soluțiune în privința mențiunilor făcute de creditor pe chitanța sau duplicatul ce se găsește în posesiunea debitorului (art. 1186, § 2).

Codul actual reproducând teoria lui Pothier (II, 764), face să figureze reboagele între probele scrise, pentru că ele constituiesc până la un punct oarecare o scriptură primitivă și elementară ¹⁾. În realitate însă, ele nu sunt de cât un semn material și simbolic al angajamentelor contractate.

Prin reboage se înțelege două bucăți de lemn, care se împreunează și pe care, după ce au fost împreunate, se fac niște linii transversale (tăieturi sau creștături) pentru a însemna furniturile ce o parte face celei-lalte.

Una din aceste două bucăți (*la taille*), care se controlează prin cea-laltă, rămâne la vîndător, iar cea-laltă (*l'échantillon*), la cumpărător.

Reboagele constituiesc un mijloc de probațiune între persoanele care au obiceiul de a se servi de ele ²⁾, și chiar în privința terțiilor ³⁾, când tăieturile sau creștăturile de pe amîndouă bucățile sunt egale și corespund între ele. Dacă numărul tăieturilor nu corespunde, furnitura nu este dovedită de cât până la concurența cifrei celei mai mici (art. 983) ⁴⁾. *Semper in obscuris quod minimum est sequimur* ⁵⁾.

¹⁾ Reboagele fiind, de și în mod impropriu, asimilate actelor scrise, fac dovada între părți chiar pentru furnituri mai mari de 150 lei. Baudry, II, 1234. Marcadé, V, art. 1333, No. 1. Thiry, III, 142. T. Hue, VIII, 265. Fuzier-Herman, III, art. 1333, No. 1. Laurent, XIX, 368. Demolombe, XXIX, 666. Demante et Colmet de Santerre, V, 298 bis IV. Mourlon, II, 1580. Bonnier, 758, și toți autorii.

²⁾ Dovada că s'au întrebuințat reboage încumbe reclamantului. Dovedirea conform dreptului comun (art. 1169), și poate în tot-deauna obiceiului de fi făcută prin marturi. Laurent, XIX, 366. Demolombe, XXIX, 671. Fuzier-Herman, III, art. 1333, No. 6. Demante, V, 298 bis IV. Marcadé, V, art. 1333, No. 3. Toullier D., IV, partea II, 409. Aubry et Rau, VIII, § 760, p. 283, text și nota 4. Vezi însă Larombière, IV, art. 1333, No. 5.

³⁾ Astfel, se admite generalmente ca reboagele, a căror creștături corespund, fac credința în privința creditorilor debitorului, față cu care furnisorul voeste a exercita privilegiul art. 1729. Cpr. F. Herman, III, art. 1333, No. 9. Bonnier, 759. Demolombe, XXIX, 674. Rolland de Villargues, Répert., v^o *Taille*, No. 4. Toullier D., IV, partea II, 410.

⁴⁾ Baudry, II, 1235. T. Hue, VIII, 265. Vizié, II, 1616. Bonnier, 757. Fuzier-Herman, *loc. cit.*, No. 5. Demolombe, XXIX, 667. Aubry et Rau, VIII, § 760, p. 283.

⁵⁾ L. 9, Dig., *De reg. juris*, 50, 17. Vezi și *suprà*, p. 204.

Casul în care
ambele bu-
căți de lemn
nu sunt înfă-
șate. Con-
troversă.

Legea presupune că ambele bucăți de lemn sunt înfășate spre a fi controlate una prin alta. Ce se va întâmpla însă când una din bucăți va fi perdută sau tăgăduită de una din părți? Dacă cumpărătorul pretinde că a pierdut bucata lui sau contestă însemnătatea furniturii, cea-laltă bucată face dovadă în favoarea vîndătorului, de câte ori se stabilește că furnitura a avut loc și s'a întrebuințat reboage, pentru că el nu poate fi lipsit de un mijloc de dovadă prin do-lul sau culpa cumpărătorului ¹⁾. Dacă cumpărătorul tăgăduește întrebuințarea acestui mijloc de probațiune, reboaga înfășisată de vîndător sau furnisor nu face nici o dovadă despre furnitura pretinsă, afară de cazul în care acesta ar stabili, fie chiar prin marturi sau presunțiuni, că părțile au întrebuințat reboage, în care caz bucata înfășisată de furnisor ar face, după unii, dovadă complectă, car după alții, numai un început de probă de natură a fi com-plectat prin jurămîntul supletor ²⁾.

Despre copiile titlurilor (actelor) autentice ³⁾.

Art. 1188.—Când originalul există, copia legalisată nu poate face credință de cât despre ceea ce se cuprinde în original. în-

Inadmisibili-
tatea jură-
mentului su-
pletor. Con-
troversă.

¹⁾ Jud. de pace Pessac (*départ. Gironde*), Sirey, 87. 2. 173. Thiry, III, 142. T. Huc, VIII, 265. Baudry, II, 1235. Marcadé, V, art. 1333, No. 3. Bonnier, 760. Mourlon, II, 1580. Demante et Colmet de Santerre, V, 298 bis III.

²⁾ Vezi Baudry, II, 1235 și autorii citați în nota precedentă.— În ori ce caz, jurămîntul supletor ni se pare inadmisibil, pentru că reboagele nu sunt asimilate registrelor comercianților (art. 1183), și pentru că facultatea ce art. 1183 dă judecătorului de a deferi jurămîntul supletor fiind excepțională, nu poate fi întinsă de la un caz la altul prin o analogie atât de departată. Cpr. Larombière, IV, art. 1333, No. 6. Marcadé, V, art. 1333, No. 3. Aubry et Rau, VIII, § 759, p. 283, text și nota 3. Demante, V, 298 bis III. Fuzier-Herman, III, art. 1333, No. 8. Demolombe, XXIX, 670.—*Contră*. Duranton, XIII, 235. Bonnier, 760. Laurent, XIX, 367. Rolland de Villargues, Répert., *Taille*, 7.

Deoseb. dela
Codul fr. în
privința ru-
bricii de față.

³⁾ Rubrica Codului francez este intitulată: *Despre copiile ti-tlurilor*: însă autorii observă, cu drept cuvînt, că în art. 1188, este vorba de *copiile actelor autentice*, și redactorii Co-dului nostru au îndreptat rubrica după părerea autorilor. Cpr. Marcadé, V art. 1334, No. 1, și toți autorii. Rubrica Codului italian este intitulată: *Despre copiile actelor publice și a celor sub semnătură privată* (art. 1333—1339).

fățișarea căruia se poate cere tot-deauna. (Art. 32, 1173 C. civ. Art. 1334 C. fr.).

Când originalul nu există, copiile legalisate de ofițerii publici competenți se cred, după distincțiunile următoare:

1° Copiile scoase din ordinul magistratului, părțile fiind față sau chemate, cu formele legale, precum și copiile scoase, fără intervențiunea magistratului, dar de față cu părțile care au asistat de bună voea lor, au aceeași credință ca și titlurile originale:

2° Copiile care se vor fi dat de ofițerii publici competenți, fără intervențiunea magistratului sau consimțământul părților, fac asemenea credință după trei-deci de ani, socotiți din ziua în care s'au dat aceste copii. Când asemenea copii vor fi date de mai puțin de trei-deci de ani, nu fac de cât un început de dovadă:

3° Copiile legalisate de un ofițer public incompetent, nu pot face de cât un simplu început de dovadă:

4° Copiile copiilor nu au nici o putere probatorie¹⁾. (Art. 1173, 1197 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 31 L. din 1886. Art. 1335 C. fr.).

Art. 31 L. din 1 sept. 1886.—Tribunalele de județ vor avea și competența de a libera copii legalisate de pe actele ce li se vor prezenta de părți, *fie sub semnătură privată*, fie legalisate sau emanate de la vre-o altă autoritate română.

Tribunalul trebuie, în asemenea caz, pe de o parte, să vizeze în acest scop actul de pe care liberează copie și, pe de alta, să pastreze la dosariul cauzei o copie identică legalisată, scoasă cu cheltneala părții. (Art. 1188 C. civ.).

O copie este reproducerea exactă în scris a unui act preexistent, numit original²⁾.

Reproducerea unui act prin procedeul fotografiei sau prin alte mijloace, nu constituie însă o copie, în cât un asemenea act, ori cât de bine ar fi reprodus, nu are nici o putere probatorie³⁾.

Reprod. actului prin fotografie.

Copia se deosebeste de original nu numai prin posterioritatea sa, dar încă prin lipsa semnăturilor părților, care nu sunt proprii ale lor, ci sunt numai reproduse de copist. Un act poate să fie făcut în mai multe exemplare originale, de exemplu în cazul art. 1179, în care fie care parte cu un interes contrar deține în mâna sa câte un original, car nu câte o copie⁴⁾. Originalele se deosebesc de

Deoseb. între copie și original.

1) Textul corespunzător francez (art. 1335) prevede ca copiile de pe copii pot, după împrejurări, fi considerate ca simple înformațiuni.

2) Cuvântul original vine de la *origo, originis*.

3) T. Hue, VIII, 269.—S'a decis însă ca nimic nu se opune fotografierii unui act autentic. C. Toulouse, Sirey, 93, 2, 36. C. Caen, Sirey, 80, 2, 65.—Vezi însă C. Bordeaux și Gand, Sirey, 69, 2, 230. Sirey, 91, 4, 14.

4) Vezi *supra*, p. 188, nota 2 și 225.

Deoseb. de la Codul fr. Fotografia-rea unui act autentic. Controversa.

copii în aceasta că sunt toate făcute în acelaș timp și sunt semnate de părțile contractante.

Dreptul
francez.

În Franția se decide că singurele copii care pot avea o putere probatorie, sunt acele ale actelor autentice : copia unui act sub semnătură privată nu face nici o dată credință, pentru că de nicăiri nu rezultă că actul original nu este fals ¹⁾. „Actele sub semnătură privată, dice un autor²⁾, trăgându-și puterea lor numai din semnătura părților, nici o autoritate nu are misiunea de a certifica, în privința unui act sub semnătură privată, conformitatea cu originalul. Singure părțile contractante ar putea să se înțeleagă între ele pentru a reproduce cuprinderea unui asemenea act, semnându-l toate împreună. În asemenea caz însă, ele ar redacta un nou original, ear nu o copie propriu disă³⁾.

Dreptul
nostru.

Ei bine, contrar celor ce se petrec în Franția, la noi, tribunalele de județ având astăzi, după o lege posterioară Codului civil, competența de a libera copii legalizate *de pe actele sub semnătură privată*, ca și de pe actele autentice sau numai legalizate (art. 12 și 31 L. din 1 sept. 1886)³⁾, se înțelege că asemenea copii legalizate vor avea o credință provisorie, cât timp exactitatea lor nu va fi tăgăduită și originalul nu va fi cerut.

Aceiaș soluție este admisă și în privința copiilor de pe actele autentice, căci copiile nefiind de cât reproduceerea originalului și trăgându-și toată puterea lor probatorie

¹⁾ Această soluție s'a admis și la noi : „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că dacă, în specie, este vorba de un act autentic, atunci partea interesată era în drept a cere producerea însuș originalului, conform art. 1188 C. civ. : că, dacă este vorba de un simplu act sub semnătură privată, învedereat că nu se poate produce o copie, ci însuș originalul are a fi produs, neputând copiile de pe actele sub semnătură privată ține loc de original și avea o putere oare care, etc“. Bulet. S-a 1, anul 1884, p. 975.

²⁾ T. Huc, VIII, 266.

Art. 32 L. din
1 sept. 1886.

³⁾ Tribunalele mai au încă competența de a certifica exactitatea copiilor extrase din registrele comercianților (art. 32 L. din 1 sept. 1886).—Tribunalul poate refuza legalizarea copiilor presintate de părți, când acestea n'au produs o altă copie identică spre a se pastra la dosarul cauzei și când copiile prezentate nu sunt scrise pe timbrul legal. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1894, p. 1042.

din acest original, cât timp originalul există, ele nu fac prin ele însuși credință de cât despre ceea ce cuprinde originalul. De aceea, exactitatea copiei poate în tot-deauna fi contestată și înfățișarea originalului poate în tot-deauna fi cerută (art. 1188, § 1)¹⁾, afară de actele autentificate în țara străină pentru care judecătorul român nu are nici un mijloc de constrângere²⁾.

Acest principiu suferă însă excepție în privința actelor stărei civile, cărora art. 1188 este inaplicabil, de vreme ce extractele date conform registrelor au aceeași putere probatorie ca și însuși actele originale, dacă nu se invoacă nici o împrejurare care să pue la îndoială conformitatea lor cu originalul. Așa dar, extractele investite cu toate formele legale prescrise de lege, înlocuiesc registrele stărei civile, și cei de al treilea nu pot slăbi puterea lor probatorie, obligând pe acei cari au produs extractul să aducă originalul, potrivit art. 1188: căci art. 32 deroagă de la dreptul comun. Prin urmare, dacă am contestat conformitatea unui extract, mie îmi incumbă sarcina probei, și până când voi face asemenea dovadă, conformitatea este presupusă, de oare ce textul art. 32 n'ar avea nici un sens și extractul n'ar merita nici o credință, dacă prin o simplă contestație, s'ar putea dărâma autoritatea sa³⁾.

Neaplicarea art. 1188 la actele stărei civile. Controversă. Art. 32.

1) *Semper oportet ostendi originale*, zicea Dumoutlin, „Cine va arăta copie de pe carte, zice art. 29 din Codul Caragea (partea VI, capit. II), este dator, când i-se va cere, să scoată și pre cea adevărata sau îndată, având-o, sau cu soroc, de nu o va avea la îndemână”. Cpr. Bonnier, 793. Cas. rom. Bulet. §-a 1. 1897, p. 537 și 1182. S'a decis ca art. 1188 nu se aplica de cât partilor contractante, și ca terți nu pot fi constrânși la înfățișarea originalului, copiile ce ei prezintă făcând deplină dovada de contractele petrecute între alte părți. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1892, No. 54. Trib. Tecuci, *Curierul judiciar* din 1901, No. 1. Cas. rom. §-a 1. C. judiciar, din 1901, No. 41. (Aceasta din urma decizie este privitoare la interpretarea art. 29, partea VI, capit. II din Codul Caragea).

2) Cpr. T. Huc. VIII, 266. Arntz, III, 346. C. Bourges, Sirey, 47, 1, consid. de la p. 58, colona 2. D. P. 46, 1, 337.

3) Cpr. T. Huc. I, 319 și VIII, 266. Marcadé, I, 238 și V, art. 1334, No. 2. Laurent, II, 37. Mourlon, I, 264. Pand. fr., *Actes de l'état civil*, 398. Répert. Sirey, *Actes de l'état civil*, 250 urm. Acollas, I, p. 74, 75. Coin de Lisle, *Actes de l'état civil* (1853), art. 45, No. 6. Bonnier, 794. Planhol, I, 535 și

Casul în care originalul actului, care se păstrează în arhivă, a fost distrus. Infățișarea originalului presupune că el există, și el va exista mai în tot-deauna în arhiva judecătoreiei care a instrumentat (art. 8 și 12 L. din 1 sept. 1886¹⁾). Ce trebuie să decidem în caz când originalul ce se păstrează în arhiva judecătoreiei a fost distrus, de exemplu, prin un incendiu sau o altă întâmplare?

Din momentul ce este recunoscut sau s'a dovedit că originalul nu mai are ființă, sau nu poate fi găsit²⁾, copiile încep a face credință, însă art. 1188 distinge, în această privință, trei feluri de copii: 1° copiile care au aceiași putere probatorie ca și originalul; 2° acele care pot servi numai de început de probă scrisă; și 3° acele care nu au nici o putere probatorie.

II, 119. Aubry et Rau, I, § 65, p. 331, 332 (ed. a V-a). Ducaurroy. Bonnier et Roustain, *Comment. th. et pratique du C. civil*, I, 122. Demolombe, I, 318. Beudant, I, 140. Thiry, I, 121. Baudry, I, 250. Arntz, I, 154. Vigie, I, 202. Fuzier-Herman, I, art. 45. No. 17 și III, art. 1334. No. 7. Vezi și *Supplém.*, art. 45, No. 15. Demante, I, 90 bis I și II. C. Bourges. Sirey, 47, 1, 55. D. P. 46, 1, 337. C. Iași. *Dreptul* din 1875, No. 40. Dalloz, *Nouv. C. civ. annoté* (1900), I, art. 45, No. 104. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, I, 841. Vezi și t. I, partea I a lucr. noastre, p. 225, text și nota 1. — *Contră*. Richelot, *Pr. de dr. civil*, I, 152. Duranton, I, 299. Vazeille, *Mariage*, I, 199 (ed. din 1825). Maleville, *Analyse raisonnée de la discussion du C. civ. au Conseil d'Etat* (1822), I, asupra art. 45. Rieff, *Comment. des actes de l'état civil* (ed. a 2-a, 1844), No. 66. Larombière, IV, art. 1334. No. 5. Loaré, *Esprit du Code Napoléon*, I, art. 45. Bousquet, *Explic. du C. civ.*, art. 45. Villemartin, *Etudes du dr. fr.*, I, art. 45, No. 4.

- 1) Exemplarul ramas în arhiva judecătoreiei este, în adevăr, un original, ear nu o copie. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 59. Curtea din Craiova și din București au decis (*Dreptul* din 1891, No. 73 și *Dreptul* din 1885, No. 50) că, înaintea legii pentru autentificarea actelor (1 sept. 1886), originalul actului autentic era numai acela care se dădea părții în drept, ear nu și acel care se trecea în registrele tribunalului, conform unei ordonanțe ministeriale, care era numai o copie. Cpr. C. Focșani, București și Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 52 și din 1892, No. 69. Bulet. Cas. S-a 1, 1882, p. 860. S'a decis însă cu drept cuvânt și contrariul, fiind că actele care se treceau în registre se iscăleau de părți, în cât și actul din registre era un original. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 307. Bulet. S-a 1, 1891, p. 448.

- 2) Cpr. Marcadé, V, art. 1335. No. 1.

Dacă inexistența originalului nu este recunoscută, acela care o invoacă trebuie să o dovedească în mod prealabil sau mai bine dis. să stabilească că originalul nu se află acolo unde el ar trebui să se găsească ¹⁾, fără însă ca acela care produce copia să fie obligat a dovedi cazul fortuit, care a adus distrugerea registrului, sau conținutul și regularitatea originalului ²⁾.

Venim acum la puterea probatorie a copiilor, în cazul lipsei originalului.

¹⁰ *Casul întâi.* — *Copile care au aceeași putere probatorie ca și originalul.* — Copiile scoase din ordinul magistratului, părțile fiind față sau legiuit chemate, și copiile scoase chiar fără intervențiunea magistratului, dar de față cu părțile care au asistat de bună voință lor, au aceeași credință ca și actele originale ³⁾. Copiile care se vor fi dat de ofițerii publici competenți, fără intervențiunea magistratului sau consimțământul părților ⁴⁾, fac de asemenea credință după trei-deci de ani, socotiți din ziua în care s'au dat aceste copii ⁵⁾, pentru că timpul îndelungat de când copia a fost liberată face să dispară ori ce temere de coluziune între funcionarul care a liberat-o și partea care o invoacă.

²⁰ *Casul al doilea.* — *Copile care nu pot servi de cât ca început de doradă scrisă.* — Aceste sunt copiile legalizate de un ofițer public incompetent și acele care se vor fi dat de ofițerii publici competenți, fără intervențiunea magistratului sau consimțământul părților, dacă au fost date de mai puțin de trei-deci de ani ⁶⁾.

¹⁾ Trib. Charleroy, *Pasicrisie belge*, 90, 3, 66.

²⁾ Vezi T. Huc, VIII, 266. Thiry, III, 143. Marcadé, V, art. 1335, No. 1. Crp. și Trib. Dâmboviza, *Dreptul* din 1893, No. 64.

³⁾ Aceste dispoziții, ca și celelalte, au fost împrumutate de la Pothier (II, 765 urm.), care și el, la rândul lui, le reproducesc după Dumoulin.

⁴⁾ Nu se poate pricepe ca o copie să fi fost liberată cel puțin fără consimțământul uneia din părți. Poate că legiuitorul s'a referit la cazul în care o copie fiind scoasă de o persoană străină, se invoacă apoi de una din părțile contractante.

⁵⁾ Cpr. Pothier, II, 771.

⁶⁾ Art. 1336 din Codul fr., împrumutat caivăș de la Pothier (II, 772), voeste ca transcrierea unui act în registrele publice să servească de început de probă, sub anumite condițiuni

Copile care au aceeași putere probatorie ca și originalul.

Copile care pot servi numai ca început de probă scrisă.

Art. 1336 C. fr. eliminat de legiuitorul nostru.

Copiile care
nu au nici o
putere pro-
batorie.

3° *Casul al treilea.*—Copiile care nu au nici o putere probatorie.—Aceste sunt copiile de pe copii ¹⁾. În Codul francez, asemenea copii pot servi ca simple informații și să autorise pe judecători a deferi jurământul supletor ²⁾.

Despre actele recognitive.

Art. 1189.—Actul de recunoaștere a unei datorii constatate prin un titlu precedent, nu face probă despre datorie și nu dispensează pe creditor de a prezenta titlul original de cât în următoarele cazuri :

1° Când actul de recunoaștere cuprinde cauza și obiectul datoriei, precum și data titlului primordial, sau :

2° Când actul recognitiv, având o dată de trei-deci de ani, este ajutat de posesiune sau de unul sau mai multe acte de recunoaștere conforme cu dînsul ³⁾.

Actul recognitiv, în cele două cazuri menționate, nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult de cât titlul primordial, sau despre ceea ce nu este în asemănare cu acest titlu. (Art. 628, 1846, 1865, § 3, 1893 C. civ. Art. 1337 C. fr. modificat ⁴⁾).

prescrise de lege, însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru. Vezi și art. 844 din Pr. civ. fr., nereprodus de asemenea în procedura noastră.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 49 și Bulet. 1893, p. 98.—Aceiași regulă era admisă și sub Codul Caragea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1893, *loco cit.*

2) Cpr. Thiry, III. 143. Marcadé, V, art. 1335. No. 4.

3) Redacțiunea textului nostru este imprumutată de la Marcadé (V, art. 1337, No. 5, p. 89). Vezi *infra*, p. 237, 238.

4) Textul nostru este altfel redactat de cât acel francez, sensul însă fiind același. Eată, în adevăr, cum se exprima art. 1337 din acest din urmă Cod : „Actele recognitive nu scutesc de înfățișarea titlului primordial de cât atunci când ele reproduc cuprinderea lui. Ceea ce ele conțin peste titlul primordial, sau ceea ce le deosebește, nu produce nici un efect. Cu toate acestea, dacă ar exista mai multe recunoașteri conforme, sprijinite pe posesiune, din care una ar avea data de trei-deci de ani, creditorul ar putea fi scutit de a înfățișa titlul primordial“.

Codul italian are următoarea dispozițiune : „Actul recognitiv sau titlul non face credință contra debitorului, moștenitorilor și reprezentanților săi, dacă aceștia, prin producerea titlului primitiv, nu dovedesc că a existat eroare sau exces în actul de recunoaștere.—Între mai multe acte de recunoaștere, cel mai recent are precădere“ (art. 1340).

Eată acum și dispoziția art. 781 din noul Cod german : „Pentru validitatea unui contract prin care s'a recunoscut existența unei datorii (recunoaștere de datorie, *Schuldaner-*

Art. 1337 C.
francez.

Art. 1340 C.
italian.

Art. 781 C.
german.

Actul recognitiv (de la *recognoscere, recognitum*) este acela prin care o persoană având capacitatea de a dispune de drepturile sale ¹⁾, mărturisește sau recunoaște față de altă persoană o obligație preexistentă. Definiția actului recognitiv.

Actul primitiv, care constată obligația veche, se numește *act* sau *titlu primordial* ori *primitiv*, ear actul care are de scop înlocuirea actului primordial, dacă el este răscălit, sau așa dicând reînținerirea lui, dacă el este amenințat de a-și pierde puterea prin prescripție, se numește *act de recunoaștere sau recognitiv*. Art. 1893 numește acest act un *titlu non*. Act primordial sau primitiv.

Cele mai multe ori, atât actul de recunoaștere cât și acel primitiv sau primordial, care este recunoscut, vor fi ambele sub semnătură privată. Nimic n'ar împiedica însă înlocuirea unui act autentic pierdut sau distrus prin un act sub semnătură privată, și *vice-versa*.

Materia actelor recognitive avea însemnătatea mai cu samă în vechiul drept francez, din cauza rentelor perpetue, care erau foarte numeroase. Aceste sarcini fiind însă desființate prin revoluția cea mare, materia a pierdut astăzi mult din interesul ce prezenta altă dată ²⁾. Actele recognitive nu mai au astăzi însemnătatea de altă dată.

În principiu, actul de recunoaștere a unei datorii constatate prin un titlu preexistent, nu dovedește datoria și nu scutește pe creditor de a înfățișa titlul original, căci acest din urmă nu este înlocuit prin titlul recognitiv de cât atunci când acest titlu întrunește anume condițiuni (art. 1189, 1° și 2°). Singurul efect al titlului sau actului recognitiv este de a întrerupe prescripția ³⁾. „Întreruperea civilă a prescripției se operă, dice art. 1865 § 3 din Codul civil, prin

Întreruperea prescripției.
Art. 1865.

kennntnis), trebuie un act scris de recunoaștere. Dacă pentru stabilirea unei datorii a cărei existență este recunoscută, o altă formă este perscrisă, contractul de recunoaștere trebuie să îndeplinească aceasta formă* (*so bedarf der Anerkennungsvortrag dieser Form*).

1) Cpr. Pothier, II, 777. Iarombière, IV, art. 1337. No. 24. Demolombe, XXIX, 719.

2) Cpr. Marcel Planiol, II, 123.

3) Cpr. Pothier, II, 777. Marcadé, V, art. 1337, *in fine*, No. 6, p. 91. Thiry, III, 145. Demolombe, XXIX, 702. Arntz, III, 354. Mourlon, II, 1588. Acollas, II, p. 947. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, 171 și 174.

Acest Cod fusese promulgat ca lege în Japonia, în anul 1889, însă, în urma unui vot al Camerelor, ratificat de Im- Promulg.
C. japonez.

recunoaşterea de către debitor sau posesor a dreptului aceleia în contra căruia prescrie⁴.

Deoseb. între actele recognitive şi actele întreruptive de prescripţie există însă această deosebire că, pe când cele d'într-unu au nevoie, spre a-şi produce efectul lor, de a fi acceptate, cele de al doilea sunt acte unilaterale¹⁾.

Judecătorii vor putea deci să ordone înfăţişarea titlului original, aşa că dacă acest titlu nu mai există, creditorul nu va avea nici o dovadă scrisă. Actul de recunoaştere constituind însă un început de probă scrisă, creditorul care ar fi în imposibilitate de a înfăţişa titlul primordial, va putea complecta începutul de probă care rezultă din actul de recunoaştere, prin marturi sau presupunţiuni grave şi concordante²⁾.

Critica legii. Actul cognitiv neavând prin sine însuşi nici o putere probatorie, nu dovedeşte obligaţia nici atunci când creditorul ar fi în imposibilitate de a înfăţişa actul primordial. Această dispoziţie, stranie şi contrară raţiunii, este criticată de majoritatea autorilor. Ea este rezultatul unei erori comise de Potliet (II, 776 urm.), pe care autorii Codului frances l-au reproduş orbeşte, după cum foarte bine dovedesc Toullier şi Marcadé³⁾.

parat, punerea lui în vigoare a fost amânată până la 1893, când o comisie extra-parlamentară, compusă din d-nii Hozumi, Umé şi Tomii, aceşti doi din urmă doctori în drept de la facultatea din Lyon, au elaborat un nou proiect. Luând de model noul Cod civil german, care atunci era şi el în simplă stare de proiect. Acest nou Cod a fost promulgat la 28 aprilie 1896. El nu cuprinde de o-camdată de cât trei părţi, cea relativă la dispoziţiile generale, la drepturile reale şi la obligaţiuni, şi a fost de curând tradus în limba franceză de d-nii Motono şi Tomii (Paris 1898). Vezi monografia noastră din *Curierul judiciar* (1900, No. 83), *Căsătoria şi despărţenia în China*.

1) Cpr. Demolombe, XXIX, 720. Larombière, IV, art. 1337, No. 25.—Vezi însă Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1880, consid. de la p. 311.

2) Cpr. Cas. rom., Bulet. 1880, *loco cit.* Laurent, XIX, 392. Demolombe, XXIX, 707. Larombière, IV, art. 1337. No. 18. Aubry et Rau, VIII, § 760 bis, p. 288. Répert. Sirey, *Acte recognitif*, 95. Pand. fr., *eod.* vº, 38. C. Angers. Sirey. 43. 2. 340 şi Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4465, nota 1.

3) Vezi Toullier-Duvergier. IV. partea II. 474 urm. şi V. partea II, 312 urm. Marcadé, V. ar. 1337, p. 85 urm. Laurent.

Actul de recunoaștere având de scop menținerea stărei anterioare de lucruri, nu trebuie să schimbe drepturile și obligațiile preexistente. Prin urmare, ultimul paragraf al art. 1189 este foarte logic când pune în principiu că actul de recunoaștere nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult de cât titlul primordial, sau despre ceea ce se deosebește *în plus* de acest titlu. Ceea ce însă nu este logic, este de a tăgădui, precum dispune art. 1189, ori-ce putere probatorie actelor de recunoaștere făcute în formă ordinară, *in forma communi*, după terminologia lui Dumoulin și a lui Pothier ¹⁾, și a nu conferi asemenea putere de cât în cele două cazuri excepționale despre care vom vorbi îndată.

În adevăr, actul recognitiv a unei datorii constatate prin un titlu precedent, face probă despre datorie și scutește pe creditor de a înfățișa titlul primordial în două cazuri :

1° Când actul de recunoaștere cuprinde cauza și obiectul datoriei, precum și data titlului primordial, adică când este făcut *in forma specialis et dispositiva*, după terminologia lui Dumoulin și a lui Pothier ²⁾.

2° Când actul de recunoaștere, având o dată de trei-deci de ani, este ajutat de posesiune și de unul ori mai multe acte de recunoaștere conforme cu densul ³⁾.

Această redacție, care este deosebită de aceea a textului francez, este împrumutată de la Marcadé. Iată în adevăr, cum se exprimă acest autor (tom. V, art. 1337, p. 89) : *Voici donc les deux règles qui résultent de notre article : L'acte de reconnaissance d'une dette déjà constatée par un titre précédent ne fait preuve de la dette, et ne dispense le créan-* Deoseb. de redacție de la C. fr. după observațiile lui Marcadé.

XIX. 393. Aubry et Rau. VIII, § 760 bis, p. 286. nota 5. Mourlon. II. 1588. Arntz. III, 356, 357. Thiry. III. 145. Demolombe. XXIX. 704 urm. Demante. V. 307 bis I. Planiol, II. 122. Bonnier. 782 urm. Répert. Sirey. v^o *Acte recognitif*. 23 urm. Vigier, II. 1619. și toți autorii, afara de Larombière (IV. art. 1337, No. 17) și T. Hue (VIII. 271). care se încearcă a justifica dispoziția nerațională a art. 1189.

¹⁾ Pothier. II. 777.

²⁾ Pothier. *loc. cit.* — Dumoulin vocea ca titlul primordial să fie reproduș și transcris în întregimea lui. *ad longum*, în actul recognitiv.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880. p. 311.

cier de rapporter le titre originaire, que dans deux cas : 1° quand elle contient la copie entière de ce titre; 2° quand, ayant trente ans de date, elle est d'ailleurs soutenue de la possession et d'une ou plusieurs reconnaissances conformes à elle⁴.

Legiuitorul nostru a adoptat deci și de astă dată formula dată de Marcadé. Ar fi fost însă mult mai nemerit ca el să se fi pătruns de critica făcută de acest autor, și să fi modificat textul nostru în sensul susținut de dânsul, dând o putere probatorie actelor de recunoaștere făcute în formă ordinară. Cu toate acestea, legea a dispus altfel, adoptând soluția dată de Codul francez, însă cu o schimbare de redacție datorită lui Marcadé.

Din textul nostru, ast-fel cum este redactat, rezultă deci că se violează art. 1189, de câte ori instanța de fond admite ca act de recunoaștere o scrisoare, fără să stabilească că ea întrunește condițiile cerute de citatul articol¹⁾.

De asemenea, recunoașterea unui testament de autorul testatorului nu este suficientă, când nu se stabilește că originalul testamentului era investit cu toate formele cerute de lege pentru validitatea lui²⁾.

Debitorul
poate dovedi
că datoria
este mai mi-
că de cât se
arată în ac-
tul de recu-
noaștere.

Remâne însă bine înțeles că debitorul este în tot-de-auna liber de a dovedi că datoria este mai mică de cât se arată în actul sau actele de recunoaștere, și această dovadă ar rezulta în deajuns din titlul primordial, a cărui înfățișare debitorul o poate cere și pe care actele de recunoaștere, ori cât de numeroase și de vechi ar fi, n'ar putea să-l modifice, pentru că ele nu au de scop de a crea noi dispozițiuni, ci de a dovedi și de a menține pe acele vechi. *Non sunt dispositorii, sed tantum probatorii*, după expresia lui Dumoulin³⁾.

Exemplul
dat de Mar-
cadé.

Actul recognitiv nu 'și perde deci valoarea sa, față cu actul primordial de cât pentru ceea ce el cuprinde mai mult, ear nu pentru ceea ce el ar cuprinde mai puțin. Ast-fel, pentru a lua exemplul dat de Marcadé, dacă unul sau mai multe acte de recunoaștere mă arată debitor a sumei de 900 lei, ear titlul primordial numai a sumei de 800 lei,

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 461.—*Contrà*. C. Iași (decisie casată). *Dreptul* din 1888, No. 44.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 1386.

³⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1337, No. 5, p. 89.

sumă de 100 lei trecută în plus în actele de recunoaștere se va considera ca neavenită. Dacă, din contra, actul recognitiv arată o sumă mai mică, titlul primordial nu va avea precădere de câte ori prescripția s'a îndeplinit. Liberarea parțială a debitorului va fi, în asemenea caz, stabilită îndată ce el va dovedi, fie chiar prin prezentarea chitanțelor ce deține, că timp de trei-deci de ani, el a plătit în tot-deauna datoria cea mai mică, ear nu cea mai mare, aratăată în actul primordial.

Când deci paragraful ultim al art. 1189 dispune că actul recognitiv nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult titlul primordial, sau despre ceea ce nu este în asemănare cu acest titlu, el nu înțelege a se referi de cât la ceea ce ar constitui o deosebire *în plus*: căci pentru ceea ce ar constitui o deosebire *în minus* și ar face obligația mai puțin oneroasă, actul primordial ar putea fi lipsit de ori ce valoare prin efectul prescripției ¹⁾.

Mai este încă de observat că regulile mai sus expuse nu se aplică de cât actelor recognitive propriu-dise, așa Art. 1189 nu se aplică de cât la actele recognitive propriu-dise, că dacă, cu toată calificarea de act recognitiv sau de recunoaștere, judecătorii ar decide că părțile au înțeles a și modifica situația și a face o novație asupra unuia sau mai multor puncte ²⁾, titlul n'ar mai fi un act recognitiv, ci un act primordial (*non tantum probatorius sed dispositiveus*), căruia prin urmare regulile art. 1189 n'ar mai fi aplicabile ³⁾. „Considerând, dice trib. din Cholet, că dacă, după art. 1189, adaosele cuprinse în un act recognitiv n'au nici o valoare legală, această regula nu se aplică la cazurile în care se stabilește, fie prin termenii actului, fie prin faptele și împrejurările cauzei, că părțile au lucrat *animonovandi* și au înțeles, prin urmare, a substitui un nou titlu acelui primordial“ ⁴⁾.

Art. 1189, nefiind relativ de cât la proba obligațiilor și constituind o derogare de la dreptul comun, se aplică Neaplic. art. 1189 la drepturile reale. Controversă.

¹⁾ Marcadé, V. art. 1337, p. 90. No. 5.

²⁾ Judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă un act are sau nu caracterul de recognitiv. Cas. fr. D. P. 1900. I. 19.

³⁾ Marcadé, *loco supra cit.* Mourlon, II, 1590. Thiry, III. 145. *in fine*.

⁴⁾ *Paud. Périod.*, anul 1897. 2. considerent de la p. 122.

numai la drepturile personale și nu poate fi întins la drepturile reale, precum sunt servituțiile de care vorbește art. 628 C. civ. Pentru aceste servituții, titlul recognitiv poate, în toate cazurile și fără nici o condiție particulară, să înlocuiască titlul constitutiv¹⁾.

Neaplic. art.
1189 la ma-
terile co-
merciale.

Acest text nu este de asemenea aplicabil în materie comercială, unde proba testimonială și a presumpțiilor este admisibilă fără nici o restricție (art. 46 C. com.)²⁾.

Despre actele confirmative.

Indată după actele recognitive, legiuitorul fr. se ocupă despre actele confirmative, adecă de acele prin care se renunță la dreptul de a anula o obligație. Legiuitorul nostru, urmând în această privință Codul italian, a schimbat cu drept cuvânt împărțirea admisă de legiuitorul francez, ocupându-se despre confirmare în secția care tratează despre acțiunea în anulare sau în rescisiune (art. 1167, 1168), lăsând însă din nebagare de samă art. 1190, care se ocupă despre confirmarea expresă, în capitolul probelor. Noi însă, îndreptând acest viciu de clasificare, ne am ocupat despre confirmarea atât expresă cât și tacită imediat după acțiunea în anulare sau în rescisiune, pentru care ea constituie o fine de neprimire (v. *supră*, p. 42 urm. și 52 urm.), și am vedut că ambele confirmări trebuie să întrunească aceleași elemente³⁾.

1) Cpr. C. Dijon și Trib. Perpignan. *Pand. Périod.*, 1895. 2. 207. Sirey, 1893. 2. 244. *La Loi* din 4 și 5 mai 1899, No. 129. Mai veți încă în acelaș sens. Cas. fr. Sirey, 57. 1. 123. Sirey, 82. 1. 83. D. P. 82. 1. 478. T. Huc. IV, 428 și VIII, 270. Baudry. I. 1562, *in fine*. Baudry et Chauveau. *Des biens* (ed. a 2), No. 1095. Aubry et Rau, III, § 250. p. 131. text și nota 20 (ed. a 5-a, 1900) și VIII, § 760 bis. p. 287. Laurent, VIII, 152 bis. Demolombe. XII, 757. Demante, II, 550 bis II. Thiry, I, 800 și III, 145. Répert. Sirey. *Acte recognitif*, 53. *Pand. fr.*, *eod.* vº. 27. Arntz, I, 1173. Marcadé. II, 662 și V, art. 1337, No. 6. p. 91. Acollas. II. p. 947. F. Herman. III, art. 1337, No. 26. Veți și t. III a lucr. noastre, p. 152. nota 2.—*Contrà*. Bonnier, 791. Mourlon, I, 1822. nota 2. Héan. *Revue pratique*, t. XXXVIII, anul 1874, p. 446 urm.

2) Bonnier, *op. cit.*, 790. T. Huc, VIII, 271, *in fine*. Larombière, IV, art. 1337, No. 22. Cas. fr. Sirey, 36. 1. 751.

3) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 51 și *C. judiciar* din 1900, No. 53. Veți *supră*, p. 56, 58, 59 și *infra*, rubrica: *Despre irevocabilitatea mărturisiri judiciare*.

SECȚIUNEA II

Despre marturi sau dovada testimonială.

Proba testimonială este aceea care rezultă din deposițiile sau declarațiile persoanelor (marturilor), cari au audiat sau vădut faptele ce urmează a fi stabilite.

Codul francez mai vorbește încă la contractul de căsătorie (art. 1415, 1442, 1504, § 3) de o specie de dovadă testimonială, numită *par commune renommée*¹⁾. Ea constă în aceasta că marturii nu declară numai ceea ce au audiat și vădut *propriis sensibus*, ci încă și ceea ce au audiat de la alții, în privința faptelor litigioase, arătând și opinia ce ei și au putut forma în privința acestor fapte. Această dovadă, cu totul excepțională²⁾, a fost cu drept cuvânt înlăturată de legiuitorul nostru. Marturul, în adevăr, nu este chemat ași arata părerea, nici a dice ceea ce el a audiat de la alții, ci a spune numai cunoștința sa personală asupra faptelor care fac obiectul litigiului.

În dreptul roman³⁾, în vechiul drept francez, până la ordonanța din Moulins, care este din anul 1566, și în dreptul nostru anterior⁴⁾, proba testimonială era admisă fără nici o restricție, soluție admisă și astăzi în Anglia⁵⁾, în

Dovada prin
commune
renommée.

Dreptul
vechiu și
dreptul
străin.

1) Cuvintele *commune renommée* înseamnă: opinie în deobște răspândită. Această dovadă, necunoscută în legea noastră, este periculoasă, pentru că opinia ce se formează în public despre un lucru este adese-ori exagerată.

2) Cpr. Arntz, III, 380. Rolland de Villargues, Répert. *Commune renommée*, 7. Laurent, V, 11. Baudry, II, 1251. Labbé, nota în Sirey, 93, 1, p. 33 urm. Demolombe, XXX, 229. Aubry et Rau, VIII, § 761, *in fine*, p. 298. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 855, p. 78 (ed. a 2-a). Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, I, 560. C. Donat, Sirey, 66, 2, 61.

3) Îngenuitatea nu putea însă fi stabilită numai prin marturi. L. 1, Cod. *De testibus*, 4, 20.

4) Cpr. Cas. rom. C. Iași și București. Bulet. S-a 1, 1883, p. 324. *Dreptul* din 1885, No. 5 și din 1883, No. 40 și 41. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 41, 434 și 805. *Dreptul* din 1894, No. 33 și din 1895, No. 5. Bulet. S-a 1, 1894, p. 1236.—Și căsătoria se putea, în dreptul nostru anterior, dovedi prin marturi. Trib. Suceava. *C. judiciar* din 1896, No. 45. Aciias soluție era admisă și în privința testamentelor. (V. art. 738 C. Calimach). Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 8.

5) V. Er. Lehr, *Dr. civ. anglais*, p. 482, No. 685. — Cu toate acestea, de câte ori o convenție sau un act de dispoziție de bunuri au fost constatate prin acte scrise, numai actul sau

America, în Spania¹⁾, în Portugalia²⁾ în Germania (Cod de proced. civ. din 1877)³⁾, în Austria (art. 883 C. civ.)⁴⁾ și în alte țări; de unde rezultă că proba testimonială va fi admisibilă în România pentru dovedirea unei convențiuni a cărei sumă ar fi mai mare de 150 lei, încheiată în una din aceste țări, de exemplu în Anglia, între un Român și un străin și chiar între doi Români; fiind că este de principiu că mijloacele de dovedire a obligațiilor se regulează după legile țării în care s'a încheiat contractul.

Proba testimonială va fi admisă în România în contra art. 1191: 1° pentru că, în specie, este vorba de o chestiune de formă; și 2° pentru că părțile sunt presupuse a nu fi făcut un act scris tocmai din cauză că au avut în vedere legea țării în care au contractat. Această soluție este admisă de toți autorii, afară de Mittermaier⁵⁾.

copia lui certificată poate să facă dovada în justiție, și proba testimonială nu poate să altereze, să contradică sau să modifice conținutul actului. Vezi *Dictionn. de dr. comparé* (Paris, Bruxelles, La Haye și Berlin), fascic. III (*Angleterre*), p. 56, operă la care am colaborat și noi.

Codul spaniol.	1)	„Dovada testimonială va fi admisă, ține art. 1244 din C. civ. spaniol, în toate cazurile în care ea n'a fost expres oprită”.
Codul portughez.	2)	Cpr. art. 2506 din Codul portughez de la 1867, care se exprimă aproape în aceiași termeni ca și art. 1244 din Codul spaniol. Art. 2507 și 2508 din Codul portughez nu admit însă proba testimonială în contra și peste ceea ce cuprinde un act autentic de cât atunci când el este defaimat de fals.
	3)	Cpr. Alex. Degré, <i>Dreptul</i> din 1895, No. 64.
Codul austriac.	4)	„Un contract, ține art. 883 din Codul austriac (1176 C. Calimach), poate să se facă prin vin graiul sau înscris, în fața judecătoriei. sau afară de judecătorie, cu marturi sau fără marturi. Această diversitate de formă nu produce nici o deosebire în privința puterii obligatorii, afara de cazurile anume determinate de lege”. Cpr. Cas. rom. <i>Dreptul</i> din 1895, No. 5 și Bulet. S-a 1. 1894, p. 1236. Vezi și noua proced. civ. din 1 aug. 1895, art. 320 urm.
	5)	Vezi Massé, <i>Dr. comm.</i> , II, 770, Laurent, <i>Dr. internat.</i> , VIII, 37 urm., 45. Bonnier, 933. Aubry et Rau, I, § 31, p. 170, text și nota 77 <i>ter</i> (ed. a 5-a): p. 112 din ed. a 4-a. Félix-Demangeat, <i>Dr. international</i> , I, 233. P. Fiore, <i>Idem</i> , 319. T. Huc, I, 174. Asser et Rivier, <i>Dr. international</i> , 81. A. Weiss, <i>op. cit.</i> , p. 810. Cas. fr. D. P. 80, 1. 447; Sirey, 80, 1. 413. <i>Dreptul</i> din 1881, No. 4. Sirey, 1900, 1. 255. Trib. Paris. <i>Journal Clunet</i> , anul 1887, p. 332. C. Amiens. <i>J. Clunet</i> , anul 1900, p. 977. Curtea din Paris a făcut aplicațiunea acestui principiu în privința dovedirii unei căsătorii contractată la

Dacă însă convenția a fost încheiată în România, legea română va fi aplicată, chiar dacă marfa ar urma să fie predată în Anglia¹⁾.

Dar dacă proba testimonială era admisă fără nici o restricție în legile noastre anterioare, un singur martur nu era suficient, tot conform principiilor dreptului roman: *Testis unus, testis nullus*²⁾ sau *voix d'un, voix de nul*, după cum se exprimă un vechi autor (Loysel). „Iar de va fi o mărturie credincioasă și adevărată, dice pravila lui M. Basarab, această mărturie să nu să crează, ci numai doi sau trei marturi, cum îi cuvântul scripturei” (glava 22)³⁾.

Neadmîterea unui singur martur în legislațiile vechi.

Dreptul actual.

New-York, D. P. 73, 2. 59. Sirey, 73, 2. 177. —Curtea din București a decis de asemenea ca o căsătorie celebrată în Rusia nu poate fi dovedită de cât conform legilor rusești, adică prin un act scris trecut în registrele parohiei, ear în caz de insuficiența a acestei probe, prin depunșiile sub prestare de jurămēt a marturilor cari au asistat la această căsătorie (art. 27, 28, S-a III, cap. I, *Sicodul zakonnoff*). Veđi *Dreptul* din 1901, No. 32 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 33. Cpr. A. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, IV, p. 12 urm. Despagnet, *Dr. internat.*, 271, V, și adnotația noastră din *C. judiciar* No. 33 (3 mai 1901). — *Contrā*, Mittermaier (*Archiv für civilistische Praxis*, t. 13, p. 315 urm.), care aplică, în privința admisibilității probei testimoniale, legea locului unde se judecă procesul, sub cuvēt ca proba neavēnd de scop de cât convingerea judecătorului, el nu poate să și formeze această convingere de cât din elementele autorisate de legea țarei sale. Veđi t. I, partea I a lucrării noastre, p. 96, text și nota 1, precum și tratatul nostru în limba franceza, p. 414, 415.

1) Cas. rom. Bulet. S-a II-a, anul 1893, p. 1015.

2) Cpr. L. 9, § 1. Cod., *De testibus*, 4, 20 și L. 12, Dig., *De testibus*, 22, 5.

3) Cpr. art. 1176, 1339 Cod. Calimach; art. 35, partea VI, capit. 2, Cod. Caragea. „Un martur singur, ca nici unul se socotește”, dice acest din urma text. Cpr. C. Galatz și Craiova, *C. judiciar* din 1896, No. 29, *Dreptul* din 1901, No. 65, V, și Andr. Donici, art. 5, capit. 22, „Marturisirea unui martur singur nu se ține în sama”. Aceiaș regula este admisă în legile lui Moise (Deuteron, capit. 17, v. 6 și capit. 19, v. 15), în Koranul lui Mahomet (capit. 11, § 282), etc. Veđi t. V a lucr. noastre, p. 81, nota 2 și tr. nostru în limba franceza, p. 407, nota 2. Veđi, în privința dreptului musulman, pe lângă autorii citați în tratatul nostru în limba franceza, *Le droit musulman de Tormann*, traducere Eschbach (1860).

Dreptul nostru anterior și dreptul străin.

încredere justiției ¹⁾; căci judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă declarația marturilor este sau nu sinceră ²⁾.

Mijloacele de probație sunt cărmuite de legea în vigoare în momentul contractului.

Mijloacele de probație sunt cărmuite de legea care era în vigoare în momentul contractului. Acest principiu este necontestabil și necontestat, fiind că dovada este inerentă însuș fondului dreptului și constituie pentru părți un drept câștigat, care ar fi violat dacă s'ar aplica o altă lege (art. 1 C. civ.) ³⁾.

Convenții matrimoniale încheiate sub legea veche.

De aceea, s'a decis de nenumărate ori că o convenție matrimonială, încheiată sub Codul Calimach sau Caragea, poate astăzi fi dovedită prin marturi, între părțile contractante, conform principiilor de atunci (cpr. art. 1616 C. Calimach), pentru că formalitatea transcrierii, introdusă la 1832 prin Regulamentul organic, nu este privitoare de cât la interesul terților ⁴⁾.

p. 274. În privința vechiului drept francez, care admitea aceeași regulă, vezi Pothier, *Oblig.*, II, 817 și *Proc. civ.*, X, 186.

¹⁾ Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 253. Larombière, V, art. 1353, No. 9. — Dacă marturii ascultați merită sau nu încrederea justiției, aceasta este o chestie de fapt. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 330; anul 1891, p. 956; anul 1897, p. 1188. Bulet. Cas. 1899, p. 210 și 478. V. p. 296, n. 5.

²⁾ Cas. rom. C. judiciar din 1899, No. 21 și 29. Bulet. 1898, p. 190. Vezi și *infra*, p. 296, nota 5. „*Ideoque dicus Hadrianus rescripsit, eum qui iudicat, magis posse scire quanto fides habenda sit testibus*“, I., 3. Pr., Dig., *De testibus*, 22, 5.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1889, p. 303. *Dreptul* din 1895, No. 5 și Bulet. S-a 1, 1894, p. 1236. Bulet. 1891, p. 237. *Dreptul* din 1897, No. 8 și Bulet. S-a 1, anul 1896, p. 1463. C. Chambéry, Sirey, 86, 2, 217. Cas. fr. D. P. 76, 1, 430. Bonnier, 923. Laurent, I, 230. Mourlon, I, 71. Marcadé, I, 54. Demolombe, I, 54. T. Hue, I, 82. Thiry, I, 31. Aubry et Rau, I, § 30, p. 127 (ed. a 5-a); p. 78 din ed. a 4-a. Arntz, I, 58. Baudry, I, 58, și toți autorii. Vezi t. I a lucr. noastre, partea I, p. 60 și tratatul nostru în limba franceză, p. 91, text și n. 2 și p. 413. — Comite deci o omisiune esențială și violează art. 1 din Codul civil, instanța de fond care omite de a se pronunța asupra probelor pentru determinarea epocii confecționării actelor făcute sub legea veche, când cererea supusă judecăței atârnă de pronunțarea sa asupra acestui punct. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 8 și Bulet. S-a 1, 1896, p. 1463.

⁴⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1873, No. 43. Bulet. S-a 1, 1873, p. 57. Cas. rom. Bulet. 1876, p. 685. Bulet. S-a 1, 1885, p. 517. Bulet. 1889, p. 188. *Dreptul* din 1891, No. 1. C. Iași. *Dreptul* din 1890, No. 36 și din 1883, No. 41, consid. de la p. 335.

Tot în puterea acestor principii s'a decis că legile noi, relative la dovedirea căsătoriilor, filiațiunei și a tuturor actelor stărei civile în genere, nu sunt aplicabile căsătoriilor, filiațiunei și actelor stărei civile petrecute sub legea veche ¹⁾. S'a decis însă, conform opiniei generale, atât de Curtea din București cât și de aceea din Iași, că regulile statornicite de legea nouă, în privința dovedirei filiațiunei naturale, se aplică chiar nașterilor petrecute sub legea veche, când ele n'au fost stabilite sub imperiul acelei legislațiuni ²⁾.

În cât privește însă formele stabilite de lege pentru administrarea dovedei în justiție, se va observa legea nouă, pentru că aceste forme fiind legi de procedură, aparțin domeniului public, și ca atare, pot în tot-deauna fi schimbate de legiuitor ³⁾. Astfel, marturii cari s'au admis potrivit legii vechi, nu vor presta astăzi juremântul la biserică, după cum dispune Codul Caragea (art. 33, 34, partea VI, capit. 2), ci înaintea tribunalului, conform art. 196 Pr. civ.

Despre cazurile în care dorada testimonială nu este permisă.

Romanii considerau proba testimonială ca neaparată ⁴⁾, și Justinian îi conferă aceiaș autoritate pe care o avea

C. București. *Dreptul* din 1875. No. 56 și din 1886. No. 18. Trib. Iași, Prahova, R. Sarat și Dorohoi. *Dreptul* din 1900, No. 43; din 1899. No. 55; din 1898. No. 57 și din 1897. No. 71.—Tribunalul de Ilfov hotărîse (sub președ. D-lui C. G. Dissescu) că, sub legea veche, constituirea dotei era un contract solemn ca și astăzi (*Dreptul* 1881, No. 38). însă aceasta sentință a fost cu drept cuvînt reformată. V. *Dreptul, loco cit.*

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1873. p. 125 și Bulet. S-a 1. 1883. p. 324. *Dreptul* din 1883, No. 40. Bulet. S-a 1. 1889. p. 274. Bulet. 1890. p. 434. Bulet. S-a 1. 1894. p. 33. C. *judiciar* din 1894, No. 7. C. București. *Dreptul* din 1885. No. 40.

²⁾ Vezi *Dreptul* din 1885, No. 67 și din 1889, No. 62. Cpr. și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885, No. 11. Conform: Laurent. I. 190. Demolombe. I. 42. T. Huc. I. 66. Bandry et H. Fourcade, *Des personnes*, I. 145.—*Contrà*. Merlin. Répert. v^o *Effet rétroactif*. S-a III, § 2. art. 7. No. 3. t. V. p. 550 (ed. din 1827). Mailher de Chassat, *Rétroactif, des lois* (1845). I. p. 256 urm. Bonnier. 926. C. București. *Dreptul* din 1885, No. 40.

³⁾ Laurent. I. 231. Marcadé. I. 55. Bonnier. 924. Vezi și t. I partea I a lucr. noastre. p. 61.

⁴⁾ „*Testimoniorum usus frequens ac necessarius est*”. L. 1. Pr., Dig., *De testibus*, 22. 5.

dovada scrisă ¹⁾). Această soluție trecuse, după cum am vedut, atât în dreptul vechiului francez cât și în dreptul nostru anterior, care admisesese regula: *témoins passent lettres*.

Ordon. din
1566 și 1667.

Această stare de lucruri a ținut până la 1566, când Carol al IX-lea, prin o ordonanță celebră, dată la Moulins (art. 54) ²⁾, a oprit proba testimonială pentru ori ce contract având de obiect o sumă mai mare de 100 livre, dispoziție care a fost confirmată și prin o altă ordonanță a lui Ludovic al XIV-lea din 1667 (tit. 20, art. 2), și care a trecut în Codul Napoléon, de unde am luat-o și noi.

Scopul proi-
bițiunii do-
vedei testi-
moniale.

Scopul acestei prohibițiuni, aprobată de vechii juriscon-
sulți și considerată ca una din cele mai bune legi a timpu-
rilor de atunci ³⁾, a fost pe de o parte, împedecarea proce-
selor, care, din cauza ușurinței probei, se înmulțeau peste
măsură, ear pe de alta, desființarea unei proceduri, care
conducea la rezultate necerte din cauza incertitudinii însuș
probei testimoniale; căci marturii nu numai că pot uita
cele ce au auzit sau au vedut, dar încă, și aceasta este și
mai grav, pot fi corupți de partea interesată ⁴⁾. Prin ur-
mare, bine a făcut legiuitorul de a restrâng proba testi-
monială. Dacă această dovadă era un pericol altă dată,
pericolul este și mai mare astăzi, când din cauza sărăciei
și a lipsei de caracter, sunt oameni care nu se sfîșesc de a
fi de profesiune marturi minciunoși ⁵⁾. De aceea, Harmeno-
pol (I, 6, § 33, *De testibus*) vocea ca oamenii saraci să nu
poată fi marturi: *Pauperes testes non sint*.

1) „*In exercendis litibus, eandem vim obtinent tam fides instru-
mentorum, quam depositiones testium*“. L. 15, Cod., *De fide
instrumentorum*, etc., 4. 21. Vedi și Nov. 73, capit 3 a lui
Justinian, în care se dice: „*Ea quæ viva dicuntur voce et cum
jurejurando, hæc digniora fide quam scripturam ipsam, etc.*“.

2) Această ordonanță este opera ilustrului cancelar de l'Hospital.

3) Eată ce diceau vechii jurisconșulți despre această ordonanță:
*Nulla, toto hoc seculo, constitutio aut lex regia, sanctorum ac
probatorum visa fuit* (Boicean asupra ordonanței din 1566), ci-
tat de Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I. 237.

4) Pericolul probei testimoniale este recunoscut de însuș Jus-
tinian. „*Testium facilitatem, per quos multa veritati contra-
ria perpetrantur*...“ L. 18, ab initio, Cod., *De testibus*, 4. 20.

5) Vedi însă Alex. Degré (*Dreptul* din 1895, No. 64), care a-
probă legiuirile străine ce îngăduesc nemărginit dovada cu
marturi pentru un lucru de o valoare ori cât de mare, di-
cînd că dovada testimonială corespunde mai bine nevoilor
timpului nostru de cât dovada scrisă. Cpr. și T. Hue, VIII,

Art. 1191.—Dovada despre un lucru¹⁾ oare-care de o sumă sau de o valoare mai mare de una sută cinci-deci lei, *chiar pentru deposit voluntar*²⁾, nu se poate face de cât sau prin un act autentic, sau prin un act sub semnatura privată.

Nu se va primi nici o dată o dovadă prin marturi, în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce s'ar pretinde ca s'ar fi dis înaintea, la timpul, sau în urma confecțiunii actului, cu toate ca ar fi cestiune de o sumă, sau valoare mai mică de una sută cinci-deci lei, (Art. 33, 960, 966, 1173, 1176, 1192 nrm., 1197 nrm., 1416, 1597, 1621, 1686, 1698 C. civ. Art. 46, 55, 478 C. com. Art. 1341 C. fr.).

279. Aceasta critica este însă neintemeiată. Eata, în adevăr, cum se exprimă, în aceasta privință, Larombiere (V. art. 1341. No. 4): „*Du moment que tout devient une question de preuve testimoniale, tout est, par cela même, abandonné à l'incertitude, au hasard, à la fraude et au dol. Il n'y a plus ni sécurité, ni garantie pour la fortune des citoyens. Il n'est aucune prétention, si injuste qu'elle soit, qui ne puisse prévaloir à l'aide de témoins corrompus et apostés, l'intérêt même du débat servant de solde à la subornation et d'aliment au mensonge,* etc.“ Veđi și nota lui Labbé în Sirey, 93, I, 33, colona 1.

1) Sau mai bine dis despre un *fait juridic*. Cpr. Berriat St. Prix, II, 5219. Veđi și *infra*, p. 249. Codul italian (art. 1341) se exprimă astfel: „*Dovada prin marturi a unei convențiuni a-*

2) Pothier (II, 786) ne arată că, înaintea ordonanței din 1667, era îndeală dacă ordonanța din Moulins, cu toată generalitatea termenilor ei, se aplica și la depositul voluntar, pentru că acest contract presupunând o mare încredere din partea deponentului în persoana depositarului, cel d'întâi era în o imposibilitate morală de a cere un act scris de la cel de al doilea, care, prin primirea depositului, îndeplinea o datorie prietenească. Pentru a curma aceasta îndeală, ordonanța din 1667 a supus depositul voluntar regulii la care erau supuse cele-lalte contracte, și Codul actual a reproduș termenii acestei ordonanțe, ceea ce nu era necesar, pentru că, după art. 1597, acest contract nu se poate face de cât prin act scris. Cpr. Thiry, III, 151. Baudry, II, 1257. Demolombe, XXX, 21. Mourlon, II, 1600. Cuvintele: *chiar pentru deposit voluntar* trebuiau deci eliminate din text. Cu toate acestea, ele au fost reprodușe și în C. italian (art 1341).

Deposit voluntar. Critica legii.

Cu toate ca depositul voluntar cere neaparat un act scris, ^{Casul în care proba testimonială este admisibilă, chiar peste 150 lei, dacă depositul voluntar poate fi dovedit prin marturi, jurământ, etc.} există un început de dovada scrisă, sau când partea s'a găsit în imposibilitate de a-și procura o asemenea dovadă, ^{Cas. rom. Bulet. S-a II, 1871, p. 201. Dreptul din 1894, No. 38 și Bulet. S-a I, 1894, p. 125. C. București. Dreptul din 1901, No. 33. Cas. fr. D. P. 83, I, 367. C. Dijon, D. P. 77, 2, 129. Veđi și tr. nostru în limba franceză, p. 408, nota 2. Veđi}

Art. 1192.—Articolul precedent se aplică și la cazul când capitalul unit cu dobânda cuvenită trece peste suma de una sută cinci-deci lei. (Art. 1191 C. civ. Art. 1342 C. fr.).

Art. 1193.—Cel care a format cererea în judecată pentru o sumă mai mare de una sută cinci-deci lei, chiar de va voi a-și restrânge cererea la una sută cinci-deci lei, nu va fi primit a înfățișa dovada prin marturi. (Art. 1191 C. civ. Art. 1343 C. fr.).

Art. 1194.—Dovada prin marturi nu se poate admite nici în cazul când cererea în judecată este pentru o sumă mai mică de una sută cinci-deci lei, dar care este un rest din o creanță mai mare, neconstatăată prin înscris. (Art. 1191 C. civ. Art. 1344 C. fr.).

Art. 1195.—Când în aceeași instanță o parte face mai multe cereri, pentru care nu are înscrise, dacă toate aceste cereri unindu-se, trec peste suma de una sută cinci-deci lei, dovada prin marturi nu poate fi admisă, chiar când creditorul ar pretinde că aceste creanțe provin din diferite cauze, și ca s'au născut în diferite epoce, afară numai dacă creditorul a dobândit aceste drepturi de la alte persoane, prin succesiune, donațiune sau cu un mod oare-care ¹⁾. (Art. 1191, 1196 C. civ. Art. 1345 C. fr.).

Art. 1196.—Toate cererile, sub ori ce titlu, care nu sunt justificate prin înscris, se vor face prin aceeași petițiune. Ori ce alte pretențiuni posteroare neprobate prin înscris și care se puteau face la darea petițiunii, nu vor mai fi primite. (Art. 1195 C. civ. Art. 1346 C. fr.).

Art. 1191 cuprinde două reguli deosebite : În primul loc, el oprește dovada testimonială pentru *ori ce lucru* având o valoare mai mare de una sută cinci-deci lei (vechi) ; și în al doilea loc, el oprește dovada prin marturi în contra sau peste ceea ce ar cuprinde actul ce ar fi fost încheiat, ori care ar fi valoarea convențiunii pe care actul o constată.

Prima regulă.—Oprirea de a dovedi prin marturi peste 150 lei (vechi) (art. 1191, § 1).

Proba testimonială și prin urmare și a presunțiilor nefiind permisă, în materie civilă, de cât până la 150 lei

și nota 3 în D. P. 1901. 1. p. 75. T. Hue, XI. 233. Baudry et Wahl, *Dépôt*, 1046. Guillonard, *Dépôt*, 40. Troplong, *Dépôt*, 48. Aubry et Rau, IV. 402, p. 621. Duranton, XVIII, 29. Pand. fr. *Dépôt*, 127. Répert. Sirey, *Dépôt*, 209. Laurent, XXVII, 89. P. Pont, *Petits contrats*, I. 402, etc. — *Contrat*. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1886. No. 31.

Depositul poate de asemenea fi stabilit prin mărturisire și jurământ. T. Hue, *loc cit.* P. Pont, I. 411. F. Herman, IV, art. 1923, No. 6. Répert. Sirey, *Dépôt*, 206. C. Aix. S., 33. 2. 317.

¹⁾ Art. 1195 reproduce art. 5 (tit. 20) din ordonanța de la

(vechi) ¹⁾ 55 lei, bani 55), de aici rezultă că părțile sunt obligate a încheia un act scris fie autentic, fie sub semnătură privată, de câte ori va fi vorba de o convenție superioară acestei sume; căci altfel ele ar fi în imposibilitate de a dovedi raportul juridic d'între ele și ar trebui să recurgă la interogator sau la jurământul decisoriu, care nu sunt niște probe sigure. Actul scris nu este însă cerut pentru validitatea faptului juridic despre care este vorba (*ad solemnitatem*), ci numai pentru dovedirea lui (*ad probationem*) ²⁾.

Prin cuvintele *orice lucru*, întrebuintate de art. 1191 și împrumutate de la ordonanța din Moulins, legiuitorul înțelege toate *actele sau faptele juridice*, care au în mod direct imediat și neaparat de obiect crearea, transformarea, modificarea, confirmarea, recunoașterea sau stângerea unui drept sau a unei obligațiuni (de exemplu, vîndarea, transacțiunea, plata, etc.); nu însă și simplele fapte materiale, care nu produc raporturi juridice de cât în mod accidental, aceste din urmă putînd în tot-deauna fi stabilite cu marturi ³⁾, pentru că ele nu pot fi constatate prin acte scrise.

Deoseb. între faptele juridice și cele materiale.

1667 (cpr. Pothier, II, 791); după cum art. 1196 reproduce art. 6 din aceeași ordonanță.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1897, p. 1042. C. Buenrești. *Dreptul* din 1891, No. 56. În adevăr, după sistemul monetar în vigoare în momentul promulgării Codului civil, unitatea monetară era leul vechiu (37 bani din moneda actuală).

Art. 478 din Codul de comerț nu este deci în armonie cu Codul civil când dispune că, față cu cei de al treilea gradul nu poate fi dovedit de cât prin act scris, dacă suma pentru care el s'a constituit trece peste *cinci sute lei noi*.

Art. 478 C. com. Critica acestui text.

Codul italian permite dovada testimonială până la 500 fr. (art. 1341), ear Cod. neerlandez, până la 300 florini (art. 1933).

Dreptul străin.

²⁾ Marcadé, V, art. 1341, No. 2. Thiry, III, 151. Veđi și *supră*, p. 47. — În contractele solemne însă, actul scris nu servește numai de probă, ci este cerut pentru însuș existența contractului (*ad solemnitatem*). Veđi *supră*, p. 47.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1898, p. 1156. Bulet. 1891, consid. de la p. 961. Bulet. 1890, p. 419. Bulet. 1887, p. 721. Cas. fr. Sirey, 82, I, 23. D. P. 97, I, 327. Sirey, 97, I, 327. C. Paris, D. P. 97, 2, 453. Baudry, II, 1257. Planiol, II, 8 și 1152. Thiry, III, 151. Arntz, III, 381. Demolombe, XXX, 15. Laurent, XIX, 407, 421 urm. și XXV, 273. Demante et Colmet de Santerre, V, 315 bis VII. F. Herman, III, art. 1341, No. 6. T. Hue, VIII, 280 și X, 314. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 9, § 820 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1341, No. 6 și 27. Bonnier, 153. Guillaud, *Louage*, I, 245. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 927. Veđi și *supră*, p. 105.

după cum foarte bine a observat Jaubert în raportul său către Tribunalul ¹⁾.

Fapte materiale sau fizice. Admiterea probei testimoniale.

Faptele fizice sau materiale, care pot în tot-deauna fi stabilite cu marturi, sunt faptele naturale sau ale omului. Între faptele naturii vom cita: casurile de forță majoră, precum trăsnetul, grindina, inundațiile, etc.; ear ca fapte ale omului, clădirea sau repararea unui imobil ²⁾; cultivarea unui pământ, gestiunea afacerilor altuia ³⁾; faptul de a trece pe locul altuia pe jos, calare, cu trăsura, cu vitele (*iter, actus, via*) ⁴⁾, etc.; faptele materiale constitutive ale posesiunii ⁵⁾, ale posesiunii de stat (art. 294) ⁶⁾;

¹⁾ Vezi Locré, *Législ. civ.*, XII, p. 526.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 961. Cas. fr. Sirey, 82. I. 23.

³⁾ Cas. fr. Sirey, 81. I. 72. Sirey, 89. I. 249. D. P. 90. I. 15. Sirey, 92. I. 304. D. P. 93. I. 316. Vezi t. V a lucr. noastre, p. 331, nota 4 și 349, text și nota 2. Vezi și *infra*, p. 283.

Proba mandatului civil. Controversă.

Proba mandatului civil, fie chiar tacit (art. 1533), se face însă după dreptul comun. Vezi t. V a lucr. noastre, p. 319, *ad notum*, unde se arată controversa. — Curtea noastră supremă a decis de curând (12 iunie 1901) că numai mandatul expres urmează a fi dovedit prin acte scrise, mandatul tacit putând fi dovedit prin ori ce acte de executare voluntară, chestiunea de a se ști dacă mandatul a fost sau nu executat fiind o chestie de fapt, lasată la aprecierea suverană a instanțelor de fond. *C. judiciar* din 13 sept. 1901, No. 57.

Servitutea de trecere Art. 622, 624.

⁴⁾ Dreptul de trecere, fiind o servitute necontinuuă, nu poate fi stabilit prin prescripție, ci numai prin titlu. Cas. rom. *C. judiciar* din 1898. No. 28. Bulet. 1898, p. 890 și 1899, p. 642. Cas. fr. D. P. 93. I. 30. T. Huc, IV, 410. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 1103. El poate însă fi stabilit prin mărturisire, jurământ și chiar marturi sau presumpțiuni, dacă există un început de probă scrisă. Cas. fr. și C. Agen, D. P. 64. I. 215. Sirey, 90. I. 385. D. P. 93. I. 82. D. P. 70. 2. 115. Baudry et Chauveau, *op. cit.*, 1094. T. Huc, IV, 427. Aubry et Rau, III, § 250, p. 132 (ed. a 5-a). Vezi t. III a lucr. noastre, p. 140, 141.

⁵⁾ Cpr. Pothier, *Prescription*, IX, 177. Troplong, *Prescription*, I, 279. Thiry, III, 151. Planiol, II, 1152. Laurent, XIX, 424. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 820, p. 9 (ed. a 2-a din 1899). Arntz, III, 381. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 302. Vazeille, *Prescription*, I, 76 (ed. din 1832). Leroux de Bretagne, *Prescription*, I, 338. F.-Herman, III, art. 1341. No. 121, și toți autorii. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1897, p. 323. Bulet. 1890, p. 965 și 1242. Bulet. 1889, p. 320 și 738. Bulet. S-a II, 1884, p. 499. Bulet. S-a I, 1879, p. 778.

⁶⁾ Vezi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 262. Cpr. Laurent, III, 405. Demolombe, V, 212. Garsonnet, *op. și loco supra cit.* Bédant, II, 506. — Instanțele de fond sunt suverane în

întreruperea prescripțiunei prin exercițiul unei servituți (Arntz, III, 381); executarea unei convențiuni ¹⁾, etc.

Și gradul de înrîndire într-o petiție de ereditate, într'un proces de moștenire, etc. poate fi stabilit prin marturi ²⁾.

Gradul de înrîndire.

Este însă inadmisibilă proba cu marturi spre a se dovedi dreptul de proprietate asupra unui imobil, un asemenea drept neputîndu-se stabili de cît prin titluri sau prescripție ³⁾.

Proprietatea nu poate fi dovedită cu marturi.

După legea din 3 april 1882, asupra regulării proprietăței imobiliare în Dobrogea, în lipsă de titluri eminate de la autoritățile otomane, atât posesiunea cît și chiar proprietatea pot fi dovedite cu marturi ⁴⁾.

L. din 3 april 1882.

Cîte o dată faptele sunt complexe sau mixte, adică cuprind atît elemente materiale cît și juridice. În asemenea caz, numai elementul material va putea fi stabilit prin marturi, nu însă și acel juridic. Astfel, dacă pretind că am posedat un imobil prin intermediarul unui arendaș, faptele posesiunii vor putea fi dovedite cu marturi ⁵⁾: cît pentru calitatea de arendaș a posesorului, ca nu va putea fi stabilită în acelaș mod, ci numai prin un contract scris ⁶⁾. De asemenea, dacă presupunem că una din părți a comis o culpă cu ocazia executării unui contract, culpa va putea fi stabilită prin marturi: pe cînd existența contrac-

Fapte complexe sau mixte.

aprecierea actelor și faptelor care stabilesc posesiunea de stat. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1889, p. 761.

¹⁾ Trib. Ilfov. *Dreptul* din 16 sept. 1901, No. 57.

²⁾ Cpr. C. Galatz. *C. judiciar* din 1900, No. 41. Proba testimonială este de asemenea admisibilă pentru dovedirea lipsei de consimțământ din partea testatorului sau dăruitorului C. București. *Dreptul* din 1884, No. 38.—Manoperile dolosive care constituiesc captațiunea, pot deci fi dovedite cu marturi. Veđi asupra captațiunei, t. IV, p. 21 urm. *Dreptul* din 1901, No. 50 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 60 și 63.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1889, p. 511. Bulet. 1891, p. 951. Veđi și t. II a lucr. noastre, p. 448 urm.—Veđi însă Bulet. S-a 1. 1881, p. 231.—Marturii nu sunt admisibili de cît atunci cînd imobilul ce se revendică nu trece peste 150 lei. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1889, p. 581.—Marturii sunt de asemenea admisibili pentru a se dovedi că averea mobilă ce se urmarește de creditor nu este a debitorului urmărit, ci a unei terți persoane. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1875, p. 84.

⁴⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 17. Veđi și Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1887, p. 129.

⁵⁾ Veđi *supra*, p. 250, text și nota 5.

⁶⁾ Cpr. Baudry, II, 1257, *in medio*. Demolombe, XXX, 17, 18. F. Herman, III, art. 1341, No. 160. Aubry et Rau, VIII,

tului nu va putea fi dovedită de cât prin un act scris.

Faptele juridice având de obiect o sumă mai mică de 150 lei. Numai faptele juridice care au de obiect o sumă mai mare de 150 lei vechi nu pot fi stabilite prin marturi, și aceasta fie că este vorba de jurisdicția civilă, fie de cea penală ¹⁾. Dacă suma este mai mică, proba testimonială este admisibilă. Această soluție a fost admisă în privința darurilor manuale, de și chestiunea este controversată ²⁾.

Contractele care nu pot fi dovedite cu marturi. Sunt însă contracte pentru care această probă nu este nici o dată admisibilă, ori cât de mică ar fi valoarea lor. Astfel sunt, de exemplu, contractele pentru care actul scris este cerut *ad solemnitatem* ³⁾: contractele de închiriere ver-

§ 764, p. 303. Laurent, XIX, 431 urm. T. Huc, VIII, 280. —Vedi însă Planiol, II, 1152, nota 1.

Abuz de încredere. Neadmiterea probei testimoniale.

- 1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1884, p. 314.—Astfel, dovada testimonială este inadmisibilă în materie de abus de încredere, de câte ori este vorba de o sumă mai mare de 150 lei, pentru că acest delict presupune existența unui contract civil (mandat, deposit, etc.), care urmează a fi dovedit conform dreptului civil. Cas. rom., C. Galatz, Trib. Ilfov și Brăila. Bulet. S-a II, 1871, p. 91 și 201. Bulet. 1892, p. 1127 și 1131. *Dreptul* din 1886, No. 31: din 1888, No. 1 și din 1898, No. 22. Cas. fr. Sirey, 81. 1. 52. Sirey, 92. 1. 431. D. P. 93. 1. 300. Sirey, 1900. 1. 250. C. Poitiers și Toulouse. *Pand. Périod.*, anul 1892, 2, 100, și anul 1895, 2, 248. Sirey, 98. 2. 136. C. cu jurați din Brabant. *Pasier, belge*, 74. 2. 210. C. Douai. *Pand. Périod.* 86. 2. 302. Trib. Tongres și C. Gand. *Pasier, belge*, 77, 3. 327 și 2, 323. Demolombe, XXX, 164. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 346, nota 8. Laroombière, V, art. 1348, No. 23 urm. Laurent, XIX, 356 urm. Demante, V, 322 bis II. Bonnier, 225. Marcadé, V, art. 1348, No. 2. Faust. Hélie, *Code pénal*, V, 2306. *Pand. fr.*, *Abus de confiance*, 179 urm. Répert. Sirey, *Abus de confiance*, 359 urm. și *Abus de blanc seing*, 72 urm. Blanche, *Études sur le C. pénal*, VI, 273 urm. Merlin, Répert. *Dépôt*, § 1, No. 6. Mangin, *Action publique*, I, 171, 175. Garraud, *Tr. du dr. pénal*, V, 2349, p. 679 (ed. a 2-a, 1901). Aceiaș soluție este admisă și în privința sperjurului. Vedi *infra*, explic. art. 1213.
- 2) Cas. fr. Sirey, 1900. 1. 225. S., 901. 1. 1160. V. t. IV, p. 156, nota 1.—Validitatea darurilor manuale a fost recunoscută și de Curtea noastră supremă. Bulet. 1899, p. 610. —*Contră*. Trib. Iași. *Dreptul* din 1894, No. 22. V. t. IV, p. 140 urm.

- 3) Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 11, 12, § 822 (ed. a 2-a).

Art. 33 Cod. civ.

Osebit de aceste casuri mai sunt și altele. Astfel, 1° nașterile, căsatoriile și încetările din viață nu pot fi dovedite prin marturi, de cât în casurile excepționale în care registrele stărei civile au fost pierdute sau n'au fost ținute (art. 33), în care caz se va face în prealabil această probă. Cpr. Cas. rom. C. Galatz și Craiova. *Curierul judiciar* din 1899,

bale care n'au primit nici o punere în lucrare (art. 1416, 1417)¹⁾; transacțiunea (art. 1705)²⁾; anticresa, când suma

No. 24 și *Dreptul* din 1899, No. 42. Bulet. S-a I. 1899, p. 481. *C. judiciar* din 1897, No. 36 și din 1898, No. 34. Bul. Cas. S-a I. anul 1890, p. 143. Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1890, No. 4. Trib. Ilfov. *C. judiciar* din 1901, No. 47. —Simpla alegație ca actul a fost omis de a fi trecut în registre nu face admisibilă proba testimonială. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 60. Vezi asupra art. 33. t. I al lucr. noastre, p. 227 urm. și Dim. G. Maxim, *Dreptul* din 1898, No. 41.

2° Filiațiunea legitimă sau naturală nu poate fi stabilită prin marturi de cât atunci când există un început de proba scrisă, ori când presumpțiunile sau indiciile ce rezultă din fapte constante, sunt de o astfel de gravitate, în cât se poate primi admiterea dovedei prin marturi (art. 296, 297, 308 C. civ.). Vezi t. I. partea II a lucr. noastre, p. 263 urm. și 300 urm. — În dreptul nostru anterior, filiațiunea putea din contra fi dovedită cu marturi. Vezi *supra*, p. 241, text și nota 4; p. 245, text și nota 1.

- 1) Cpr. Cas. fr. *Dreptul* din 1894, No. 41 și Sirey, 94. I. 136. D. P. 94. I. 127. C. Aix. D. P. 92. 2. 378. Sirey, 93. 2. 70. — Proba testimonială, și prin urmare și a presumpțiilor, este însă admisibilă, de câte ori există un început de doveză scrisă. Trib. Teleorman. *Dreptul* din 1894, No. 8. C. A. gen. D. P. 94. 2. 114. Sirey, 94. 2. 92. Baudry, III, 664. Baudry et Wahl. *Contrat de louage*, I, 211 (ed. a 2-a). Arntz, IV, 1129. Laurent, XXV, 74, 88. Demante, VII, 162 bis IV. — *Contrà*, Gaillonard, *Contrat de louage*, I, 78, Troplong, *Louage*, I, 112. T. Huc, X, 279. Larombière, V, art. 1347, No. 38. Marcadé, VI, art. 1715, No. 2. Cas. fr. D. P. 92. I. 407. C. Nancy, Pau și Alger. D. P. 93. 2. 288 și 304. C. Alger. Sirey, 96. 2. 45. D. P. 95. 2. 488. D. P. 1901. 2. 45. Vezi asupra acestei controverse. Répert. Sirey, *Bail en général*, 361 urm. Pand. fr., *cod.*, v^o, 428 urm.

Ce trebuie să decidem în privința prorogării verbale a contractului de locațiune? Dovada prorogării verbale este ea supusă, ca și cea a însuș contractului, regulilor prevăzute de art. 1416 C. civ? Chestiunea este earăș controversată. Curtea din Alger a admis afirmativa (D. P. 1901. 2. 45). — Vezi însă Baudry et Wahl (*Louage*, I, 253, ed. a 2-a; No. 177, ed. I-a), după care prorogarea contractului ar putea fi dovedită conform dreptului comun.

- 3) Transacția poate fi scrisă sau verbală. Transacția scrisă poate fi constatată atât prin act autentic cât și prin un act sub semnătură privată. Baudry et Wahl. *Transactions*, 1217. T. Huc, XII, 283. Fuzier-Herman, IV, art. 2044, No. 73. În caz când părțile ar fi constatat transacția lor prin un act sub semnătură privată, acest act va fi încheiat în dublu exemplar (art. 1179). Baudry et Wahl. *op. cit.*, 1217, 1225.

pentru care ea este constituită e mai mare de una sută

Petits contrats, II, 489.—Nulitatea actului, în asemenea caz, se acopere însă prin recunoașterea părților și executarea convenției lor. C. Paris. D. P. 96. 2. 360.

Transacție
făcută prin
scrisoare.

Transacția poate să rezulte și din o scrisoare (Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1217. Guillonard, *op. cit.*, 90. T. Huc, XII, 283).—*Contrà*. Laurent, XXVIII, 370.

Art. 722 Pr.
civ.

Transacțiile asupra drepturilor reale sunt supuse transcrierii (art. 722 Pr. civ. modificat prin legea din 15 martie 1900).

Laurent, XXVIII, 369. Colmet de Santerre, VIII, 278 bis II. T. Huc, XII, 283. Guillonard, *Transactions*, 90. P. Pont,

Doved. tran-
sacției.
Controversă.

Cum se dovedește transacțiunea? Art. 1705 răspunde că transacțiunea trebuie să fie constatată *prin act scris*. Această dispoziție a dat loc la dificultăți. Legiuitorul și-a propus, cu bună samă, de a interzice proba testimonială și a presunțiilor, contrar dreptului comun (art. 1191), chiar când transacțiunea ar fi relativă la o sumă mai mică de 150 lei (Cpr. C. Iași. C. judiciar din 1894, No. 6. T. Huc, XII, 281. Baudry, III, 991. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1219. Arntz, IV, 1542. Demante, VIII, 278 bis I. Massé-Vergé, V, § 767, p. 86, nota 6, colona 2. Troplong, *Transactions*, 27), ear nu de a face din transacțiune un contract solemn, în care actul scris să fie cerut ca o formalitate substanțială, după cum au dispus atât Codul italian (art. 1314), cât și acel portughez (art. 1712. 1713). Cu alte cuvinte, actul scris nu este cerut în specie *ad solennitatem*, ci *ad probationem* (cpr. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a 1, 1884, p. 999. *Dreptul* din 1900, No. 51 și C. judiciar din 1900, No. 53. Baudry, III, 991. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1219. Laurent, XXVIII, 367. Thiry, IV, 274. Mourlon, III, 1167. T. Huc, XII, 281. Demante, VIII, 278 bis I. Guillonard, *Transactions*, 81, și toți autorii.—*Contrà*. C. Caen. D. P. 45. 2. 109, colona 1): de unde rezultă că ea va putea fi dovedită prin celelalte mijloace de probațiune ale dreptului comun, adică prin mărturisirea, interogatorul părții și jurământul decisoriu. (Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a II, 1891, p. 672. *Dreptul* din 1880, No. 9 și din 1900, No. 51. C. judiciar din 1900, No. 53). Tot în acest sens este și jurisprudența străină. Cpr. *Pand. Périod.* 88. 2. 284. Sirey, 45. 2. 653. Sirey, 39. 2. 140. Doctrina este de asemenea aproape unanimă asupra acestui punct. Cpr. Demolombe, XXX, 598. Arntz, IV, 1542. P. Pont, *Petits contrats*, II, 507. Laurent, XXVIII, 378, 379. Accarias, *Transactions*, 85. Veți și autori *suprà* citați.—Unii admit chiar și jurământul supletor (veți Marbeau, *Transactions*, No. 203, 206), ear alții nu admit nici acel decisoriu (Troplong, *Transactions*, 29). Veți combaterea acestui din urmă sistem în Aubry et Rau, IV, § 420, p. 660, nota 7.

cinci-deci lei (art. 1698) (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1898, p. 1425); depositul voluntar (art. 1597), nu însă

Chestia este însă de a se ști dacă transacția poate fi dovedită cu marturi, de câte ori există un început de probă scrisă în sensul art. 1197. Curtea din Bordeaux a admis de curând, cu drept cuvânt, afirmativa (vezi Sirey, 99, 2, 207, D. P. 99, 2, 149, 150 și *C. judiciar* din 1901, No. 23), conform jurisprudenței Curții de casație din Franța, la care ea se referă în motivele sale. În adevăr, cu toate că art. 1705 deroga, după cum am văzut, de la art. 1191, el nu deroga de la art. 1197, care referindu-se la contracte în genere, admite proba testimonială și a presunțiilor (art. 1203), ori care ar fi valoarea convenției, de câte ori există un început de probă scrisă. Ori, pentru a sustrage transacțiunea de la această regulă generală, aplicabilă la toate contractele, ar trebui o dispoziție expresă, care însă nu există năci. La aceste considerațiuni trebuie să mai adăugăm că începutul de dovadă scrisă va face ca dovada testimonială să fie mai puțin periculoasă și mai puțin necerată în rezultatele sale. Vezi în acest sens, Cas. fr. D. P. 65, 1, 105, Sirey, 78, 1, 252, D. P. 78, 1, 160, Sirey, 79, 1, 216, D. P. 79, 1, 128, D. P. 86, 1, 416, Sirey, 86, 1, 128 (soluție implicită), *C. Lyon*, D. P. 81, 2, 26, Sirey, 81, 2, 118, *Trib. Annecy, Pand. Périod.*, 88, 2, 284, etc. Tot în acest sens se pronunță și o mare parte din doctrina. Cpr. T. Huc, XII, 281, Vigier, III, 1180, Baudry, III, 992, Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1222, P. Pont, *op. cit.*, II, 502, Colmet de Santerre, VIII, 278 bis IV, Arntz, IV, 1542, Merlin, *Quest. de droit*, v^e *Transaction*, § 8, No. 3, *Contrà*, Bonnier, 138, Larombière, V, art. 1347, No. 41, Accarias, *op. cit.*, 84, Demolombe, XXX, 109, Guillaouard, *op. cit.*, 86 și *Recue critique*, t. VIII (anul 1879), p. 513 urm., Marcel Planiol, II, 2292, p. 685, nota 3, Laurent, XXVIII, 376, Thiry, IV, 274, Aubry et Rau, IV, § 420, p. 661, Trolong, *op. cit.*, 30, Marbeau, *op. cit.*, 203, 204, Massé-Vergé, V, § 767, p. 85, nota 6, Mourlon, III, 1167. În acest sens s-au pronunțat mai multe Curți de apel, Vezi D. P. 45, 2, 108, D. P. 61, 2, 55, D. P. 69, 2, 230, D. P. 78, 2, 64, D. P. 79, 2, 140, Sirey, 95, 4, 24, Cpr. și C. Iași, *C. judiciar* din 1894, No. 6, consid. de la p. 47, colona 1. Vezi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, IV, art. 2044, No. 67 urm. și Répert. Dalloz, *Supplém., Transaction*, No. 16 urm.

În Belgia, jurisprudența este împărțită (vezi în sensul părerii noastre, Cas. belg. și C. Liège, *Pasicrisie belge*, anul dena belgic, 1844, 1, 152 și anul 1848, 2, 49); ear în sens contrar, adică că începutul de dovadă scrisă nu face admisibilă proba testimonială, Trib. din Anvers, Sirey, 1895, 4, 24.

Cât pentru materiile comerciale, nu mai incăpe, după noi, nici o îndoială ca transacțiunea poate fi dovedită prin ori-

Dovedirea transacției prin marturi când există un început de probă scrisă.
Controversă.

Jurispru- dența belgic-ă.

Transacție comerciale.
Controversă.

și acel necesar (art. 1621)¹⁾; contractele de societate (art. 88 C. com.)²⁾; contractele pentru construirea și înstrăinarea unui vas (art. 491, 493 C. com.); contractele de asigurare (art. 445 C. com.); contractul de gagiu comercial, însă numai față de cei de al treilea, și dacă suma pentru care el este constituit trece peste cinci sute lei noi (art. 478 C. com.)³⁾; contractele de înrolare a persoanelor ce compun echipagiul unui vas (art. 532 C. com.); contrac-

te mijloace, conform art. 46 C. com., și aceasta chiar în casurile art. 1191 C. civ., pentru că art. 1705 nereferindu-se de cât la transacțiunile civile, este inaplicabil în materie comercială. T. Huc, XII, 282. Baudry et Wahl, *Transactions*, 1224. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2695. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 52 și nota în Sirey, 73. 2. 161. Bolaffio, *Il Codice di commercio italiano commentato*, I, p. 541, nota 4, și decisiile italienești citate de acest autor. Massé-Vergé, V, § 767, p. 86, nota 6, *in fine*. C. Paris, Sirey, 94. 2. 19 și D. P. 94. 2. 498. —*Contrà*. Laurent, XXVIII, 375. Accarias, *op. cit.*, 84. Guillouard, *op. cit.*, 85 bis. P. Pont, *op. cit.*, II, 501. Aubry et Rau, IV, § 420, p. 661. C. Bordeaux și Bourges, Sirey, 57. 2. 575. Sirey, 73. 2. 161 și D. P. 73. 2. 103. Trib. Gand. *Pasicrisie belge*, 78. 3. 352.

Perdere
ac-
tul
care
con-
stată
transac-
ția,
etc.

În fine, este generalmente admis că transacțiunea poate fi dovedită prin marturi sau presunțiuni de câte ori actul încheiat pentru constatarea ei a fost pierdut prin o cauză de forță majoră neprevădută (art. 1198, § 4) (Laurent, XXVIII, 377. Baudry, III, 992. P. Pont, *op. cit.*, 85. Demante, VIII, 278 bis III. Aubry et Rau, IV, § 420, p. 661. F.-Herman, IV, art. 2044, No. 72. Larombière, V, art. 1347, No. 41, *in fine*), sau când creditorul a fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă despre existența transacțiunii (art. 1198, § 3). Cpr. Guillouard, *op. cit.*, 85.—Vezi însă T. Huc, XII, 282, care dice că această din urma ipoteză pare a fi himerică. Vezi asupra tuturor acestor chestiuni, adnotația noastră din *C. judiciar*, No. 23, anul 1901.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 247, nota 2 și *infrà*, p. 286 mm.

²⁾ Pentru societățile în comandita prin acțiuni și acele anonime, se cere chiar un act autentic (art. 88, § 2 C. com.).

Art. 88, § 2
C. com.
Asociațiuni
în partici-
pare.
Art. 256 C.
com.

Actul scris fiind cerut și pentru asociațiunile în participare (art. 256 C. com.), ele nu pot fi dovedite prin marturi (Cas. rom. Bulet. S-a II. 1893, p. 296. C. Craiova. *C. judiciar* din 1896, No. 36), nici prin jurământ. (Cas. rom. Bulet. S-a II. 1895, p. 1386). Vezi *suprà*, p. 197 și *infrà*, p. 270, precum și rubrica: *Casurile în care se poate deferi jurământul decisoriu*.

³⁾ Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1901, No. 29. Vezi și *suprà*, p. 249, nota 1.

tele de închiriere a unui vas (art. 557 C. com.)¹⁾; contractele de împrumuturi maritime (art. 602 C. com.), etc.

Cât pentru fidejusiune, ea poate fi stabilită prin mar-
turi, de câte ori există un început de probă scrisă. Legiui-
torul cerând, în adevăr, prin art. 1656 ea fidejusiunea să
fie expresă, n'a voit de cât ca consimțământul fidejursoru-
lui de a garanta plata sa fie manifestat sau exprimat; el
n'a înțeles însă a supune fidejusiunea unei anumite forme,
nici a cerut întrebuintarea vre unui termen sacramental:
de unde rezultă că fidejusiunea poate fi dată nu numai în
scris, dar și în mod verbal, soluție admisă și în vechiul
drept francez (Pothier, *Oblig.*, II, 401); car mijloacele de
dovedire ale fidejusiunii sunt acele ale dreptului comun;
prin urmare, proba testimonială este admisibilă în cazurile
și condițiile în care această probă este admisă de lege²⁾.

Fidejusiune
Art. 1656.

- 1) Dovada convențiunii pentru navlu se poate însă face nu numai prin contract scris sau prin polița de încarcare, ci și prin alte moduri de probațiune. Întru cât închirierea unui vas nu este un contract solemn, *Cas. rom. Dreptul din 1899*, No. 46 (și nota lui Alex. Degré). *Bulet. S-a II*, 1898, p. 1126. Astfel, contractul de navlu poate fi stabilit prin marturisire sau jurământ, și chiar prin presunțiunii sau marturi. În cazurile excepționale în care aceasta probă este admisă. *Cpr. Lyon-Caen et Renault. Dr. comm.*, V, 642. Rivière. *Dr. comm.*, p. 503 (ed. a 5-a din 1868). Alex. Degré. *Dreptul*, loca cit. P. Ascoli, *Il Codice di commercio ital. commentato*, VI, 531, p. 374. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VI, 5393, p. 250 (ed. a 4-a din 1896).—Pentru acțiunile derivând din executarea unui contract de navlu, se aplica legea domiciliului debitorului. *Cas. rom. Dreptul din 1899*, No. 36. *Bulet. S-a II*, 1899, p. 336.

Dovedirea
contractului
de navlu.

- 2) *Cas. rom.* (16 april 1901). *C. judiciar* din 4 octombrie 1901, No. 63. *Cpr. și C. Galatz. Dreptul din 1897*, No. 61. *C. Nancy*, D. P. 96. 2. 495. Baudry, III, 946. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 929, 933. Troplong, *Idem*, 135. T. Huc, XII, 181. Pand. fr., *Caution*, 55, 332, 337. *Répert. Dalloz. Supplém. Cautionnement*, 40. Massé-Vergé, V, § 759, p. 63, nota 1. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2723. P. Pont, *Petits contrats*, II, 91. Thiry, IV, 239. Laurent, XXVIII, 159. *Répert. Sirey. Cautionnement*, 295, 321. Vigic, III, 1127, p. 584, și toți autorii.

Aceiaș soluție este admisă și în majoritatea legislațiilor străine (cpr. art. 826 C. portughez, 1827 C. spaniol, 1861 C. neerlandez, 1349 urm. C. austriac, 1778 urm. C. Calimach, etc.), unde consimțământul fidejursorului este suficient, afară de Codul federal al obligațiilor (art. 491) și de noul Cod german, care cer un act scris. Eata cum se exprima, în a-

Dreptul
străin.

Fidejusiune
comercială.

Accastă soluție nu este admisă, bine înțeles, de cât în materie civilă : căci, de câte ori judecătorii vor recunoaște fidejusiunei un caracter comercial, ea va putea fi stabilită prin ori ce soiă de probe, chiar fără nici un început de dovadă scrisă, conform art. 46 C. com. ¹⁾.

Acest principiu este incontestabil, însă el va fi greu de aplicat, pentru că fidejusiunea fiind în genere un act gratuit, nu are caracterul comercial și rămâne un act civil, chiar dacă ea emană de la un comerciant și are de obiect garantarea unei obligații comerciale ²⁾. Casul aproape sin-

Art. 766 C.
german.

ceastă privință, art. 766 din Codul german : „*Zur Gültigkeit des Bürgschaftsvertrags ist schriftliche Erteilung der Bürgschaftserklärung erforderlich*“. Vezi și art. 203, I. 14. *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*. Art. 766 din noul Cod german adaugă însă că vicinul de formă este acoperit intru cât fidejusuorul a executat obligația principală.

Dreptul ro-
man.

La Romani, în timpurile primitive, fidejusiunea nu putea să aibă loc de cât în forma solemnă a stipulațiunei (*sponsio*). Vezi Troplong, *Cautionnement*, 2 și 136. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, II, § 476, nota 1. Cpr. Gaius, III, § 115—127. Mai târziu însă, actul scris este suficient : *Si quis se scripserit fidejussisse, videri omnia solemniter acta*. (Instit. Justinian, *De fidejussoribus*, 3, 20, § 8). — În fine, sub Justinian, fidejusiunea poate fi atât scrisă cât și verbală (L. 27, Cod., *De fidejussoribus*, 8, 41). Fidejusiunea verbală nu avea însă valoare de cât pentru două luni, și se stângea după acest timp, acel care se obliga verbal fiind presupus a nu se obliga pentru un timp îndelungat. „*Dubius mensibus effluentibus ab hujus modi nexu, fidejussores liberari*“ (L. 27, in medio, Cod., loco cit.).—Această din urmă dispoziție n'a fost reprodușă în legile noastre anterioare. (Cpr. Andr. Donici, capit. 20, *despre chezășie*; Cod. Calimach, art. 1778 urm.; Cod. Caragea, partea III, capit. 12, *pentru chezășie*, etc.). „Chezăș este, Țice acest din urma Cod (partea III, capit. 12, § 1), cine către altul, pentru datoria sau obrazul altuia, *făgăduiește incredințare*“. Nu se cere deci, în această privință, nici un act scris.

Dreptul
vechiu.

- 1) Pand. fr., *Caution*, 338 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 182, p. 162 și *Pr. de dr. comm.*, I, 138. P. Pont, *Petits contrats*, II, 91. Laurent, XXVIII, 159. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 933, in fine. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2723. Répert. Sirey, *Cautionnement*, 323 urm. Répert. Dalloz, *Supplément. Cautionnement*, 40 și *Actes de commerce*, 472. Cas. fr. D. P. 89. I. 115. Sirey. 88. I. 432. Pand. *Périod.* 89. I. 32.
- 2) Laurent, XXVIII, 159, 165. P. Pont, *op. cit.*, 81. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 182. Ponsot, *Cautionnement*, 78 urm. (ed. din 1844). Ruben de Couder. *Dictionn. de dr.*

gur în care el va putea fi aplicat este acela în care fidejutorul, care ar fi garantat verbal o operație comercială, ar avea un interes în cauză¹⁾.

Naste acum întrebarea: cum se va determina valoarea sumei de una sută cinci-deci lei? Nici o dificultate nu există în caz când este vorba de o sumă de bani. Dacă este vorba de un lucru, judecătorul va aprecia valoarea lui după elementele ce va avea, putând la nevoie ordona și o expertisă. În ori ce caz, pentru a se determina valoarea sa, se va avea în vedere nu numai lucrul principal, dar și accesoriile lucrului, de exemplu, procentele ajunse la scadență, etc.

Valoarea care va fi ținută în seamă este aceea ce lucrul avea în momentul când s'a petrecut faptul juridic ce urmează a fi probat, ear nu aceea din momentul cererii în judecată.

Astfel, dacă presupunem că am depus în mânele d-tale un bon al expoziției din Paris din 1900, care astăzi valorează 20 de lei, și ca mai târziu acest bon a câștigat suma de 10000 lei, voi putea dovedi depositul prin marturi, pentru că, în momentul îndeplinirii sale, faptul juridic avea de obiect o sumă mai mică de una sută cinci-deci de lei, și prin urmare, nu eram obligat în acel moment a mi procura un act scris constatător al depositului²⁾.

Determinarea
valorii
sumei de
150 lei.

Dupa ce art. 1191 a dispus că proba testimonială nu

comm., v^o *Cadion*, 36 urm. Demangeat asupra lui Bravard-Veyrières, *Dr. comm.*, VI, p. 549 (ed. a 2-a din 1888 - 1892). Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1197, și numeroasele decizii citate de acești autori, p. 575, n. 1 și p. 576, n. 1. Cartea Lyon și Paris, D. P. 53, 2, 157 și D. P. 95, 2, 511. — *Contrà*, C. Lyon, D. P. 53, 2, 158, Trib. com. din Marsilia a decis de asemenea (10 aug. 1887) că fidejuzimea unui act de comerț este un act comercial. Vezi Baudry et Wahl, *op. cit.*, p. 575, nota 1, *in fine*.

1) Baudry et Wahl, *op. cit.*, 1198, Laurent, XXVIII, 166, Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, I, 182, p. 162, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Acte de commerce*, 468, Cas. fr. D. P. 72, 1, 253, Sirey, 72, 1, 106, D. P. 89, 1, 115, Sirey, 88, 1, 432. — *Contrà*, C. Paris (9 iulie 1887), decizie citată de Baudry et Wahl, *op. cit.*, p. 577, *ad notam*.

2) Cpr. Baudry, II, 1260, Thiry, III, 151, Planiol, II, 1170, 1171, T. Hue, VIII, 282, Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 309, Demolombe, XXX, 33, Demante, V, 315 bis XI și XII, Laurent, XIX, 442, Larombière, V, art. 1341, No. 15, — Vezi însa Bonnier, 164.

este, în principiu, admisibilă în materie civilă de cât până la 150 lei, legiuitorul formulează oare-care dispozițiuni având de scop tocmai respectarea acestei reguli.

Art. 1192.

Astfel, după art. 1192, cererea în judecată având de obiect un capital mai mic de 150 lei și dobândi, care unite la capital, întrec această sumă, nu poate fi stabilită prin marturi. Creditorul este, în adevăr, în culpă de a fi lasat să se acumuleze dobânda peste 150 lei și de a nu fi cerut un înscris. Decisia legii este însă nedreaptă și contrară principiului tacitamente statornicit de art. 1191, după care trebuie să se aibă în vedere momentul când s'a petrecut faptul juridic spre a se ști dacă obiectul lui întrece sau nu suma de 150 lei ¹⁾).

Dobândile a-
junse la sca-
dență în ur-
ma cererei
în judecată.
Controversă.

Cât pentru dobândile care vor ajunge la scadență în urma cererei în judecată, ele nu pot împiedica administrarea probei testimoniale, chiar dacă unite cu capitalul, ar forma o sumă mai mare de 150 lei, pentru că creditorul nu este în culpă. În adevăr, în momentul cererei, obiectul litigiului neîntrecând suma de 150 lei, el nu poate fi responsabil de efectele întârzierii procedurii ²⁾).

Dobândi mo-
ratorii.

Art. 1192 nu se aplică de asemenea la dobândile moratorii, care au curs în virtutea cererei în judecată, nici la daunele datorite pentru întârzieră adusă în executarea obligației, pentru că, și într'un caz și în altul, creditorul nu este în culpă ³⁾).

Clausă pe-
nală.

Dacă însă s'a stipulat o clausă penală pentru cazul când debitorul va întârziea executarea obligațiunei sale, suma datorită cu titlu de pedeapsă va fi adaosă la capital spre a se decide dacă un act scris a trebuit sau nu să fie redactat, fiind că suma stipulată cu titlu de pedeapsă constituie, ca și dobânda convențională, o prestație acceso-

¹⁾ Cpr. Planiol, II, 1172, nota 1.

²⁾ Thiry, III, 152. Arntz, III, 383. Duranton, XIII, 319. Marcadé, V, art. 1342, No. 2. Larombière, V, art. 1342, No. 1. Demante, V, 316 bis III. Mourlon, II, 1602. Baudry, II, 1262. Demolombe, XXX, 38. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 310, nota 27. P. Huc, VIII, 283. —*Contră*. Laurent, XIX, 454.

³⁾ Thiry, III, 152. Baudry, II, 1262. Demolombe, XXX, 40, 41. Bonnier, 160. Laurent, XIX, 456. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 311, text și nota 30. Larombière, V, art. 1342, No. 4.

rie, a cărei cifră e fixată de mai înainte și care formează cu principalul obiectul convenției¹⁾.

Acel care a făcut o cerere în judecată pentru o sumă mai mare de 150 lei, nu este admis a o dovedi prin marturi, chiar deși va restrânge cererea la această sumă, fiind că obligația întrecând suma de 150 lei, creditorul este în culpă de a nu și fi procurat un act scris. Această dispoziție nu este de cât o consecință a regulii statornice de art. 1191. Art. 1193.

Dovada testimonială nu poate fi admisă nici chiar când cererea în judecată ar fi pentru o sumă mai mică de 150 lei, dacă această sumă ar fi un rest din o creanță mai mare²⁾, neconstatătă prin act scris. Astfel, dacă din o sumă de 300 lei ce mi datorai, mi-ai plătit cea mai mare parte și mi ai rămas dator numai cu 20 de lei, eu reclamând această sumă, pe care d-ta o tăgăduiești, nu voi putea administra proba testimonială, pentru că creanța mea fiind din capul locului mai mare de 150 lei, sunt în culpă de a nu fi luat de la d-ta un act scris. Lucrul ar fi însă cu totul altfel dacă debitorul ar fi executat *de îndată* obligația sa, rămânând numai debitor pentru o sumă egală sau mai mică de 150 lei. Astfel, de exemplu, dacă presupunem căți-am vândut un corp cert și determinat pentru 200 lei și d-ta plătindu-mi cea mai mare parte din preț, mi ai rămas dator cu 20 de lei, eu voi putea dovedi creanța mea cu marturi, la caz când d-ta ai tăgădui-o, fiind că nu te am crezut de cât pentru această sumă, pentru care un act scris nu era necesar³⁾. Art. 1194.

¹⁾ Baudry, *loc. cit.* T. Hue, VIII, 283. Demolombe, XXX, 40; Bonnier, 160. Laurent, XIX, 455. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 311. Larombière, *loc. cit.*, No. 3.

²⁾ Cum se va constata că suma reclamată este un rest din o creanță mai mare, căci nici creditorul nici debitorul cele mai multe ori nu o vor spune, cel d'întai pentru a nu face proba testimonială inadmisibilă, iar cel de al doilea, pentru a nu marturisi datoria sa. Aceasta se va putea constata din depunerile marturilor pe care justiția i-ar fi admis, și în asemenea caz, proba testimonială va fi declarată inadmisibilă, ea fiind contrară legii. Cpr. Thiry, III, 152. Arntz, III, 384. Toullier D., V, partea I, 45, 46. Larombière, V, art. 1341, No. 11. T. Hue, VIII, 284.

³⁾ Cpr. Baudry, II, 1261. Bonnier, 159. — *Contrariu*, T. Hue, VIII, 284.

Art. 1195. Când în aceeași instanță o parte face mai multe cereri pentru care nu are acte scrise, dacă toate aceste cereri, unite la un loc, trec peste suma de una sută cincideci lei, cu toate că fie care în parte ar fi inferioară acestei sume, dovada prin marturi nu poate fi admisă, chiar când creditorul ar pretinde că aceste creanțe provin din diferite cauze și că s'au născut la diferite epoce, pentru că el este în culpă de a nu fi luat de la debitor acte scrise. Această dispoziție are de scop respectarea art. 1191, căci dacă creditorul ar putea să facă admisibilă proba testimonială prin faptul că ar susține că suma reclamată provine din mai multe creanțe, prohibițiunea art. 1191 ar rămânea o literă moartă. Acest text a fost deci fără cuvânt criticat de Toullier (V, partea I, 48)¹⁾.

Această regulă suferă însă excepție în cazul când creditorul a dobândit asemenea drepturi de la alte persoane, prin succesiune, donațiune sau altfel.

Astfel, dacă ți am împrumutat 100 lei vechi, fără nici un înscris, și apoi am devenit moștenitorul părintelui meu care ți împrumutase o sumă egală, eu voi putea dovedi ambele creanțe prin marturi, pentru că nici o culpă nu poate fi imputată nici mie, nici părintelui meu, de oare ce fie care creanță luată în parte nu avea nevoie de a fi constatată prin act scris.

Tot din art. 1195 mai rezultă încă că, adăugându-se valoarea diferitelor drepturi reclamate, trebuie să facem abstracție de acel care se justifică prin acte scrise, sau pentru care există macar un început de probă scrisă. Aceasta rezultă din primele cuvinte ale textului: când, în aceeași instanță, o parte face mai multe cereri *pentru care nu are înscrisuri...*²⁾.

Art. 1196. În fine, pentru ca prohibițiunea edictată de art. 1195 să și producă efectele sale și pentru ca acela care ar fi având contra unei persoane mai multe creanțe, să nu poată face mai multe procese și să ceară în fie-care câte o sumă mai mică de 150 lei, art. 1196 voeste ca toate cererile ce o persoană ar fi în drept a introduce, sub ori ce titlu, contra alteia, și care n'ar fi justificate prin acte scrise, să

¹⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1345, No. 4. Baudry, II, 1265. T. Huc, VIII, 285.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1265.

să fie introduse prin aceeași petiție, fără ca celelalte pretenții, neprobate prin acte scrise, să mai poată fi primite în urmă. Va să dică, legiuitorul nu se mulțamește de astă dată de a declara numai proba testimonială inadmisibilă, după cum dispune prin art. precedent, ci voește ca însuș acțiunea creditorului să fie respinsă, chiar din oficiu, fără a se cerceta dacă ea este întemeiată sau nu : de unde rezultă că pretențiile posterioare ale creditorului nu vor putea fi dovedite prin nici un soi de probă, nici chiar prin mărturisirea sau jurământul debitorului ¹⁾.

Legiuitorul silește pe reclamant a întruni toate cererile sale în una singură, nu atât în scopul de a împiedica înmulțirea proceselor mici, după cum voea ordonanța din 1667, ci mai cu seamă în scopul de a sancționa prohibițiunea edictată de art. 1195 ; de unde rezultă că art. 1196 nu este aplicabil :

Casurile în care art. 1196 nu este aplicabil.

- 1° În materie comercială :
- 2° Când creanțele provin de la persoane deosebite ;
- 3° Când există un început de probă scrisă ²⁾ ;
- 4° Când diferitele creanțe întrunite la un loc nu întrec suma de 150 lei ³⁾ ;
- 5° Când reclamantul n'a înțeles să calescă regula pusă de art. 1191, adică când fie-care din instanțele angajate are de obiect sume mai mari de 150 lei ⁴⁾.

Acest text nu se aplică de asemenea creanțelor care

1) Planiol, II, 1176. Baudry, II, 1267. T. Huc, VIII, 286. Marcadé, V, art. 1346, No. 4. Laurent, XIX, 468. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 317, text și nota 47. — *Contră*, Demante, V, 319 bis IV. Demolombe, XXX, 77. Larombière, V, art. 1345-1346, No. 17. Duranton, XIII, 328. Toullier D., V, partea I, 49.

2) Cpr. Thiry, III, 154. Laurent, XIX, 464. Larombière, V, art. 1346, No. 19. T. Huc, VIII, 286. — *Contră*, Baudry, II, 1266. Demante, V, 319 bis II. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 315. Duranton, XIII, 327. Planiol, II, 1177.

3) T. Huc, VIII, 286. Laurent, XIX, 462 mm. Thiry, III, 153, 154. Larombière, V, art. 1346, No. 20. — În casurile de mai sus, soluția va fi însă contrară, dacă art. 1196 se consideră ca având de unic scop micșorarea proceselor mici. Vezi în acest din urmă sens, Baudry, II, 1266. Arntz, III, 387. Duranton, XIII, 327. Demante, V, 319 bis I. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 316. Planiol, II, 1177.

4) C. Aix, D. P. 1900, I, 225.

nu erau încă născute în momentul introducerii acțiunii ¹⁾, de exemplu, creanțelor condiționale; nici creanțelor care nu sunt încă exigibile; căci creditorul neputând cere ceea ce nu i este încă datorit, sau ce i se datorește cu termen, nu i se poate face o culpă că n'a cerut ceea ce nu era în drept a cere ²⁾.

A doua regula—Oprirea de a se dovedi prin marturi în contra sau peste ceea ce cuprinde actul scris (art. 1191, § 2).

Art. 1191 nu se mulțamește de a interzice proba testimonială peste 150 lei, ci mai formulează încă următorul principiu: *De câte ori un fapt juridic a fost constatat prin un act autentic sau sub semnătură privată, proba testimonială nu este admisă în contra sau peste ceea ce cuprinde actul ³⁾, nici în privința modificărilor verbale ce s'ar pretinde că s'a adus mai în urmă actului, chiar dacă ar fi vorba de o sumă sau valoare mai mică de una sută cinci-deci lei.* Acelaș principiu era formulat și la Romani, unde, cu toată favoarea cu care era vădută proba testimonială, nu se puteau asculta marturi contra unui act scris de cât atunci când actul era defaimat de fals: „*Testes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturam interrogari non possunt*“ ⁴⁾.

Sensul acestei
regule.

Sensul acestei regule este că, de câte ori s'a făcut un act scris pentru constatarea unei convențiuni sau a ori cărui fapt juridic, fie chiar pentru o sumă sau o valoare mai mică de 150 lei vechi, proba testimonială nu poate fi admisă pentru a se stabili că faptul juridic este altul de cât acel constatat, sau că părțile au mai convenit și asupra altor lucruri de cât acele constatate prin act, fie mai în-

¹⁾ Demolombe, XXX, 76. Larombière, V, art. 1346, No. 23. Marcadé, V, art. 1346, No. 2. Thiry, III, 154. Baudry, II, 1266. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 317.

²⁾ Planiol, II, 1178. Thiry, III, 154. Baudry, II, 1266. Arntz, III, 387. Laurent, XIX, 466. Duranton, XIII, 327. Marcadé, V, art. 1346, No. 3.—*Contrà*. Aubry et Rau, VIII, § 762, p. 316, text și nota 44. Larombière, V, art. 1346, No. 21. Demante, V, 319 bis III. Demolombe, XXX, 73.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1898, p. 1385. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1015 și 1337.

⁴⁾ *Pauli Sent., De testibus*, 5, 15, § 4. Vezi și C. Harmenopol, *De testibus*, I, 6, § 57, unde se dice: „*Testimonium non scriptum adversus scriptum testimonium valere nequit*“.

inte, fie mai în urmă, fie o dată cu încheierea actului. Astfel, dacă actul scris constată că-ți-am împrumutat 150 lei, nu poți să dovedești prin marturi că-ți-am împrumutat numai 100 lei. De asemenea, dacă actul de împrumut nu vorbește de dobândă, nu poți să dovedești prin marturi că te ai obligat a plăti o dobândă oare-care, pentru că aceasta ar însemna a dovedi contra actului. Prin urmare, de câte ori părțile au constatat raportul juridic d'între ele prin un act scris, ori ce modificări sau schimbări s'ar aduce acestui act trebuie să fie constatate prin un alt act ¹⁾; căci actul pe care părțile l-au încheiat din capul locului este presupus a constata în mod desăvârșit raportul lor juridic.

Proba testimonială este însă admisibilă de câte ori este vorba de o obligație a cărei valoare nu întrece suma de 150 lei, pentru a stabili un fapt posterior, care a avut de obiect stângerea sau desființarea obligațiunei constatate prin actul scris, precum ar fi, de exemplu, plata, remiterea datoriei, etc.; căci, în acest caz, nu se combate actul scris, ci se pretinde numai că un fapt nou a produs stângerea obligațiunei constatate prin act ²⁾.

Admiterea probei testimoniale p. a se stabili stângerea sau desființarea oblig. Controversă.

Unii ar voi ca proba testimonială să fie de asemenea admisă spre a se stabili că o convenție constatată prin un act scris a fost mai în urmă modificată prin o convenție posterioară, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care s'ar susține că s'a schimbat termenul de plată ³⁾.

Această soluție este însă inadmisibilă ca una ce este contrară art. 1191. În adevăr, acest text nu admite proba testimonială de câte ori este vorba de a se stabili că s'ar fi dis ceva *în urma confecțiunei actului* ⁴⁾.

Legea neoprind însă proba testimonială în contra sau

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 81. 1. 481.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 798. Baudry, II, 1271. Arntz, III, 389. Thiry, III, 156. Demolombe, XXX, 87. Marcadé, V, art. 1341, No. 5 și 6. Bonnier, 144. Mourlon, II, 1606. Vigier, II, 1632. Demante, V, 315 bis XIX. Laurent, XIX, 483. Duranton, XIII, 334, 335. Aubry et Rau, VIII, § 763, p. 322, text și note. T. Hue, VIII, 287.—*Contrà*, Planiol, II, 1189. Larombière, V, art. 1341, No. 29. Favard, Répert., *Preuve*, § 1, No. 7. Merlin, Répert., *Preuve*, S-a II, § 3, art. 1, No. 20. Mourlon, *Revue critique*, anul 1854, t. VI, p. 114 urm.

³⁾ Laurent, XIX, 481. Demante, V, 315 bis XX.

⁴⁾ Thiry, III, 156. Baudry, II, 1270. Aubry et Rau, VIII, §

peste ceea ce cuprinde actul de căt din cauză că părțile au avut posibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă despre clausele accesorii sau despre modificările aduse actului primitiv, de aici rezultă următoarele consecințe:

Casurile în care proba testimonială este admisibilă. Dol, fraudă, eroare, violență, etc.

1° Proba testimonială și în consecință și a presunțiilor (art. 1203)¹⁾, este admisibilă fără nici o restricție, de câte ori un act, fie el chiar autentic, este atacat pentru cauză de dol sau fraudă²⁾, sau când consimțământul a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol (art. 953 urm.)³⁾, sau în fine, când convenția se întemeiază pe o cauză ilicită (art. 966)⁴⁾, în care caz nulitatea poate fi propusă de fie-care din părțile care au intervenit în convenție. (Cpr. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 29).

2° Cei de al treilea a căror interes este prejudicat

763, p. 320. Marcadé, V, art. 1341. No. 4. Larombière, V, art. 1341, No. 28. Cas. fr. D. P. 74. 1. 12. Sirey. 74. 1. 156. Sirey, 88. 1. 424. D. P. 88. 1. 481. C. Iași. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6.

1) Vezi *infra*, p. 271, nota 4 și 284, text și nota 5.

2) Massé, *Dr. comm.*, IV, 2539. T. Huc, VIII, 297. Thiry, III, 157 bis. și toți autorii. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1892, p. 867. Cas. fr. D. P. 1900. 1. 412. Sirey, 1900. 1. 461.—Judecătorii pot însă respinge proba testimonială de câte ori partea care o invoacă nu precizează faptele ce ea voește a stabili (C. București, *Dreptul* din 1888, No. 28: *Dreptul* din 1901. No. 56), sau nu articulează faptele care constituiesc manoperele frauduloase. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1889, p. 901.—Dacă există dol sau fraudă, aceasta este o chestie de fapt, care se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului. Cas. fr. D. P. 1900. 1. 412. Sirey, 1900. 1. 461. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 490.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 226 și Bulet. 1883, p. 1025. C. Iași, București și Galatz. *Dreptul* din 1883, No. 72. *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1892. No. 83. *C. judiciar* din 1894, No. 21. Vezi și t. V a lucr. noastre, p. 278, text și nota 1. C. Liège, *Pas. belge*, 69. 2. 60. Arntz, III, 389. Mourlon, II, 1607. Thiry, III, 156, *in fine*. Bonnier, 141.—Proba testimonială este admisibilă, independent de dol sau fraudă, pentru a stabili existența unei erori materiale comise cu ocazia redactării unui act. Bonnier, 142 bis. Ricci, *Delle prove*, 166.—Autenticitatea actului nu împiedică pe una din părți de a dovedi că ea s'a înșalat asupra naturii convențiunei constatate într'ênsul. Trib. super. Berlin. J. Clunet, 1877, p. 241. Demolombe, XXIV, 125.

4) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 334. Laurent, XVI, 121. C. Gabrielescu, *Dreptul* din 1890, No. 66. Vezi și t. V a lucr. noastre, p. 133, text și nota 4.

prin actul încheiat de alții, pot în tot-deauna să-l combată prin marturi, pentru că ei au fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă despre sinceritatea lui. Astfel, dacă un act prevede că tatăl meu a vândut fratelui meu un imobil al meu, voi putea să dovedesc cu marturi că prețul n'a fost numărat și că această vânzare ascunde în realitate o donațiune, în care caz fratele meu va fi dator a raporta la masa succesiunii părintelui nostru, imobilul ce el deține cu titlu de dar (art. 751) ¹⁾.

3° În fine, art. 1191 nu se opune la admiterea probei testimoniale, de câte ori este vorba de interpretarea clauselor unui act instrumentar care ar fi întunecoase ^{Interpretarea clauselor întunecoase. Controversă.} ²⁾.

Art. 1191 nu poate să-și primească aplicare de cât atunci când se combate prin marturi un act propriu dis. încheiat cu concursul tuturor părților interesate, în scopul de a servi de probă. El nu se aplică deci înscrisurilor care nu constituiesc un act propriu dis și care totuși figurează între probele scrise, precum sunt registrele sau hârțiile casnice și mențiunile liberatorii emise de la creditor (art. 1185, 1186) ³⁾.

Despre cazurile în care proba testimonială este admisă.

Excepție la regulile de mai sus.

Regulele formulate de art. 1191 primesc oare-care excepții. Aceste excepții sunt relative :

1° La cazurile în care părțile au derogat anume la prohibițiunea probei testimoniale :

2° La materiile comerciale (art. 46 C. com.) și penale ;

3° La cazurile când există un început de probă scrisă (art. 1197) ;

4° Și în fine, la cazurile în care reclamantul a fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă (art. 1198).

1) Pothier, II, 811. Mourlon, II, 1607. Arntz, III, 389. Baudry, II, 1272. T. Hue, VIII, 288, 297. Thiry, III, 157 bis. Laurent, XIX, 585 urm. Bonnier, 140. Cas. fr. Sirey, 76. 1. 111. Sirey, 89. 1. 407 și 426.

2) Cpr. C. Pau și Paris. D. P. 91. 2. 115. Sirey, 90. 2. 60. Cas. fr. D. P. 87. 1. 8. Baudry, II, 1272. *in fine*. T. Hue, VIII, 287. p. 365. Bonnier, 143. Aubry et Rau, VIII, § 763, p. 323, nota 10. Larombière, V, art. 1341, No. 33. 34.—*Contr.* Laurent, XIX, 479, 480.

3) Baudry, II, 1272. T. Hue, VIII, 288.

Prima excepție — Casurile în care părțile au admis proba testimonială în contra dispozițiilor formale ale legii.
(Controverea).

Mai multe tribunale au decis că proibițiunea probei testimoniale interesează ordinea publică și că, prin urmare, părțile nu pot, prin convențiile lor particulare, să deroage de la dispozițiile prohibitive ale legii (art. 5 C. civ.)¹⁾.

Această soluție, admisă și de unii autori²⁾, este însă inadmisibilă, pentru că din împrejurarea că textul se adresează necontestat judecătorilor, nu urmează de aici că judecătorul este oprit de a primi dovada testimonială în casurile în care părțile interesate au declarat-o admisibilă prin convenția lor; căci consimțământul aceluia care primește dovada testimonială în casurile în care ea este oprită de lege, constituie din partea sa un fel de mărturisire, și prin urmare, un început de probă scrisă, care face proba testimonială admisibilă, de câte ori, bine înțeles, nu este vorba de o materie privitoare la ordinea publică, în care transacțiunea părților este cu neputință³⁾.

¹⁾ Vedi în acest sens, Trib. Ialomitza. *Dreptul* din 1886, No. 9. Trib. Boulogne-sur-Mer (sentință casată). D. P. 80. 1. 447. Trib. Louvain. *Journal Clunet*, anul 1882, p. 634. C. Gand. *Pasicrisie belge*, 42. 2. 43. Trib. Luxembourg. Sirey, 93. 4. 23. C. Liège și Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 80. 2. 94. *Pas. belge*, 56. 1. 178.

²⁾ Laurent. XIX. 397 urm. Marcadé, V, art. 1348, No. 8. Larombière, V, art. 1347, No. 1. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 325, p. 482, nota 8: III, p. 6, nota 10 (ed. a 2-a). Demolombe, XXX. 215. Krug-Basse, *Office du juge*, 139. Toullier D., V, partea I, 36 urm. Baudry, II, 1255. Aubry et Rau, VIII, § 761, p. 295, text și nota 5. Boncenne, *Th. de la procéd. civile*, IV, p. 223 urm. Taulier, *Th. raisonnée du C. civ.*, IV, p. 531 urm. Ponjol. *Oblig.*, art. 1341. No. 17. Glasson, *Pr. civ.* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 567. V. G. Giorgi, I, 403, care citează în acest sens o decizie a Curței din Turin din 20 april 1880. Autorul se înșală însă când afirmă că acest sistem este primit și de jurisprudența franceză, pentru că aceasta din urmă s'a pronunțat până acum în sens contrar, după cum vom vedea mai la vale. (Vedi nota următoare).

³⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 290. Arntz, III, 379. Bonnier, 177. Demante, V, 325 bis II. Duranton, XIII, 308, 329. Boitard, Colmet-Daage et Glasson, *Pr. civ.*, I, 474, p. 518 (ed. a 15-a, 1890). Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, II, *Quest.* 976, p. 497 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2540. Rodière, *Cours de compét. et de procéd. en matière civile*, I, p. 387. Thomines

Din împrejurarea că dispozițiile privitoare la proba testimonială nu interesează ordinea publică, rezultă că mijlocul tras din violarea regulilor privitoare la admiterea acestui mijloc de probă, nu poate fi propus pentru prima oară în casafie, partea care nu l'a propus înaintea instanțelor de fond fiind presupusă că a renunțat la dânsul¹⁾.

A doua excepție.—Materie comercială și penală.

Art. 46 C. com.—Obligațiunile comerciale și liberațiunile se probează: cu marturi, de câte ori autoritatea judecătorească ar crede că trebuie să admită proba testimonială, și aceasta chiar în casurile prevădute de art. 1191 C. civ. (Art. 44 C. com. ital. Art. 109 C. com. fr.).

Art. 55 C. com.—Când Codicele comercial cere proba prin scris, proba testimonială nu poate fi admisă de cât în casurile în care ea este permisă și de Codicele civil. (Art. 1191 urm. C. civ. Art. 53 C. com. ital.).

În materie comercială, proba testimonială și în consecință și a presunțiilor de fapt (art. 1203)²⁾, este, în principiu, admisibilă fără nici o restricție, ori care ar fi valoarea litigiului, după aprecierea judecătorilor³⁾, chiar contra și peste ceea ce cuprinde actul scris⁴⁾.

Desmasures, *Pr. civ.*, I, 295. Curasson, *Compét. des juges de paix*, I, 15. Favard, *Répert. v^o Enquête*, S-a 1, § 1, No. 3. D. Tăzlaşanu, *Dreptul* din 1899, No. 42, p. 340 și *Revista de drept și sociologie* din 15 noembrie 1900, p. 137. În acest sens se pronunță și jurisprudența. Vezi Sirey, 79. 1. 213. Sirey, 80. 1. 413. D. P. 80. 1. 447. D. P. 93. 1. 445. Sirey, 93. 1. 285. D. P. 94. 1. 327. *Pand. Périod.* 95. 1. 129 și 304. Vezi asupra acestei controverse, t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 118 și tratatul nostru în limba franceză, p. 412, text și notele 4, 5.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 61. 1. 359. D. P. 71. 1. 52. D. P. 73. 1. 495. Sirey, 79. 1. 213. *Pand. Périod.* 97. 1. 429. Sirey, 97. 1. 178. D. P. 97. 1. 464. *Pand. Périod.* 1901. 1. 64, 107 și 342, 343. D. P. 1901. 1. 76 și 176. Crépon, *Pourrois en cassation*, II, 1346. *Pand. fr., Cass. civ.* 1206. Vezi și nota 6 în Sirey, 94. 1. 495.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 1012. Bulet. 1885, p. 867. Vezi și *infra*, p. 319, nota 2.

³⁾ Judecătorii sunt liberi de a admite proba testimonială sau de a o respinge după împrejurări, destul este ca ei să-și motiveze hotărîrea lor. Cpr. C. Bruxelles, *Pasicrisie belge*, 69, 2. 377. Vezi și C. Galatz, *Dreptul* din 1899, No. 19.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 84. 1. 292. Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1892, p. 1012 și 1038. Bulet. 1893, p. 650. *C. judiciar* din 1893,

Motivele acestei excepții.

Multiplicitatea afacerilor comerciale și reperiunea cu care comercianții adese-ori contractează, a impus această excepție încă din timpurile cele mai departate: căci cele mai multe ori ei nu au timpul de a recurge la acte scrise.

Art. 56 C. com.

Este suficient ca actul să fie comercial numai pentru una din părți, pentru ca proba testimonială să fie admisibilă chiar în privința părții a cărei act nu este comercial, fiind că în asemenea caz, după art. 56 din Codul de comerț, toate părțile contractante sunt supuse, în cât privește acest act, legii comerciale, și prin urmare, sistemului de probațiune admis în materie comercială¹⁾.

Casurie în care proba testimonială nu este admisă nici în materie comercială.

Regula care admite proba testimonială și a presumpțiilor în materie comercială, ori care ar fi valoarea litigului, încetează însă de a fi aplicabilă de câte ori este vorba de un fapt, de o obligație sau de o liberare, pentru dovedirea cărora legea cere un act scris: căci de câte ori legea comercială cere proba prin scris, proba testimonială nu poate fi admisă de cât în casurile în care ea este permisă și de Codul civil (art. 55 C. com.²⁾). Ori, legea comercială cere un act scris pentru mai multe contracte. Acestea sunt: contractele de societate (art. 88 C. com.)³⁾ și chiar asociațiunile în participatie (art. 256 C. com.)⁴⁾; contractele de asigurare (art. 445 C. com.); contractele de gagiu comercial, însă numai în privința celor de al treilea și dacă suma pentru care ele sunt constituite trece peste

No. 64. T. Hue, VIII. 291. Baudry, II, 1274. Demolombe, XXX. 100. Demante, V, 315 bis XXV. Aubry et Rau, VIII, § 763 bis, p. 325, nota 3. Marcadé, V, art. 1348, No. 7. Bonnier, 145 (care revine asupra primei sale opiniuni). Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, III, 78.—*Contrà*. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 1015. Această decizie interpretează însă în mod greșit art. 46 C. com.

1) Cpr. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2543. Ricci, *Delle prove*, 227. Vezi și Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 29. — Soluția contrară este generalmente admisă în Franța, din cauza lipsei art. 56 în Codul francez. Cpr. T. Hue, VIII. 291.

2) Cpr. Trib. Iași. *Dreptul* din 1901, No. 31.

3) Astfel, societățile comerciale nu pot fi dovedite cu marturi. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1892. p. 167.

4) Vezi *suprà*, p. 256, nota 2.—Asociația în participare, neconstituind o persoană juridică distinctă de persoana asociaților, nu poate fi opusă creditorilor personali ai co-asociaților. C. Iași. *C. judiciar* din 1901, No. 51.

500 lei noi (art. 478 C. com.¹⁾); contractele pentru construirea sau înstrăinarea unui vas (art. 491, 493 C. com.); contractele de înrolare a persoanelor care compun echipajul (art. 532 C. com.); contractele de închiriere a unui vas (art. 557 C. com.); contractele de împrumuturi maritime (art. 602 C. com.), etc.²⁾.

În materie penală, toate mijloacele de probațiune sunt admise, și aprecierea puterii lor probatorii scapă de controlul Curței de casație, de câte ori decizia judecătorilor de fond este îndestul de motivată³⁾.

Materie penală.

A treia excepție.—Existența unui început de probă scrisă.

Art. 1197.—Regulele mai sus prescrise nu se aplică în cazul când există un început de dovadă scrisă.

Se numește început de dovadă ori ce scriptură a celui în contra căruia s'a formulat petițiunea, sau a celui ce el reprezintă, și care scriptură face a fi crezut faptul pretins. (Art. 297, 308, 1174, 1183 urm., 1188, 2° și 3^e, 1191, 1198, 1203 C. civ. Art. 349 C. com. Art. 1347 C. fr.).

Proba testimonială este admisibilă în materie civilă, chiar peste 150 de lei și în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, de câte ori există un început de dovadă scrisă, adică „o scriptură a aceluia în contra căruia s'a format petiția, sau aceluia ce el reprezintă, și care scriptură face a fi crezut faptul pretins”⁴⁾. De exemplu, cer de la d-ta 1000 de lei ce am împrumutat fiului d-tale, producând o scrisoare a d-tale prin care mă rogi să împrumut această sumă. Această scrisoare nu dovedește împrumutul; ea constituind însă un început de dovadă scrisă, voi putea s'o completez prin marturi, și marturii în ase-

1) Vezi *supra*, p. 249, nota 1 și p. 256.

2) Vezi *supra*, p. 256, 257.

3) Cpr. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1892, No. 72 și Bulet. S-a II. anul 1892, p. 834.

4) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1885, No. 11. Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 73. Bulet. S-a I, 1898, p. 1438. Trib. Brăila. *Dreptul* din 1883, No. 46 și din 1887, No. 31. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 41. — Începutul de dovadă scrisă face admisibilă nu numai proba testimonială, ci și presumțiile simple (art. 1203). Cas. fr. D. P. 82. I. 414. Si-rey, 84. I. 223. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 439. Trib. Vlaşca și Brăila. *Dreptul* din 1892, No. 78 și din 1883, No. 46.

menea caz, nu prezintă nici un pericol, pentru că ei nu servesc de cât la complectarea convingerei judecătorilor ¹⁾).

Începutul de dovadă trebuie să fie înfățișat de reclaman, căci existența lui n'ar putea fi stabilită prin marturi ²⁾).

In ce consis-
tă începutul
de probă.

El trebuie să consiste într'o scriptură recunoscută sau verificată, care însă poate să fie nedatată sau nesemnată de partea căreia ea se opune ³⁾).

Scrisorile
emanate de
la un inca-
pabil.

Scrisorile emanate de la un minor în timpul incapacității sale nu i se pot opune ca început de probă scrisă, pentru că mărturisirea unui incapabil nu'l poate lega ⁴⁾).

- ¹⁾ Pothier, II, 802. Rolland de Villargues, Répert., v^o *Commencement de preuve par écrit*, No. 46. Toullier D., V, partea I, 115.—O scrisoare prin care debitorul ar mărturisi datorria sa, fără a arata suma primită, ar putea de asemenea servi ca început de probă spre a dovedi prin marturi sau presumpțiuni suma împrumutată. R. de Villargues, *loc. cit.*, 47. Tot astfel ar putea servi ca început de probă scrisă obligația care n'ar menționa suma împrumutată. De ex.: *promit de a plăti lui X.... suma de.... ce'mi a împrumutat*. Pothier, II, 804. R. de Villargues, *loc. cit.*, 49. Toullier D. V, partea I, 114.

Titlu pre-
scris.

- Cât pentru titlul prescris, el nu poate fi admis ca început de probă scrisă, dacă creditorul nu dovedește că prescripția a fost întreruptă, pentru că prescripția constituie în favoarea debitorului o presumpție *juris et de jure*, care nu poate fi combătută prin dovada contrară (vezi p. 315 și *infra*, explic. art. 1906). Cpr. Demolombe, XXX, 128. Toullier D., V, partea I, 97. Rolland de Villargues, *Commencement de preuve par écrit*, No. 37. Leroux de Bretagne, *Prescription*, II, 846. Baudry et Tissier, *Prescription*, p. 365, nota 1. Troplong, *Prescription*, II, 622. Aubry et Rau, VIII, § 764, p. 341. Marcadé, V, art. 1347, No. IV, p. 134. Laurent, XIX, 532. Fuzier-Herman, III, art. 1347, No. 176. Larombière, V, art. 1347, No. 24. Sébire et Carteret, *Encyclopédie du droit*, v^o *Commencement de preuve par écrit*, No. 23. Cas. fr. D. P. 46. 1. 38. Sirey, 46. 1. 609.—*Contră*. C. Caen. Sirey, 40. 2. 300 (decisie casată și criticată de toți autorii).

- ²⁾ T. Hue, VIII, 292.—Instanța de fond, care admite marturi în baza unui început de probă scrisă, trebuie să arate în ce consistă acest început de probă prin încheierea prin care admite marturii, sau cel puțin în corpul decisiunii sale. Cas. rom. Bulet S-a 1, 1889, p. 55.—Este deci casabilă, pentru omisiune esențială, hotărîrea de fond care nu se pronunță asupra începutului de probă invocat de una din părți. C. judiciar din 1901, No. 63. Vezi și *infra*, p. 288, text și n. 4.
- ³⁾ Cas. fr. D. P. 74. 1. 430. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1881, No. 57 și din 1901, No. 57. T. Hue, *loc. cit.*
- ⁴⁾ C. București. *Dreptul* din 1885, No. 67.—Obligația subscrisă

Scriptura poate să emane de la unul și să fie opusă ca început de dovadă altuia, care a aprobat-o prin semnătura sau parafa sa. (T. Huc, VIII, 292).

Mai mult încă, actul care nu este autentic pentru lipsă de forme și care n'ar fi fost semnat de cât de una din părți, va putea, în privința acestei părți, să fie considerat ca un început de probă (art. 22 L. din 1 sept. 1886), după cum tot astfel vor putea fi considerate și mențiunile care ar avea de obiect un fapt cu totul străin de acela al convențiunii și care ar figura într'un act autentic sau sub semnătură privată (art. 1174).

În fine, am vedut că actele sub semnătură privată, care nu întrunesc condițiile prescrise de art. 1179 și 1180, pot servi ca începuturi de dovadă scrisă ¹⁾.

Prin început de dovadă nu se înțelege numai o scriptură redactată în scop de a pastra o probă, adică un act instrumental, ci o scrisoare ²⁾ sau o simplă adnotație scrisă de acela căruia ea este opusă ³⁾, fie chiar, pe o filă volantă ⁴⁾.

Începutul de probă scrisă poate să mai rezultă încă din registrele unui comerciant (art. 1183 C. civ.), deși aceste registre ar fi fost ținute de un prepus al său (art. 50, § 2 C. com.) ⁵⁾; din interogatorul părții ⁶⁾ și chiar din

de un incapabil nu poate deci fi completată prin marturi sau presunțiuni. Rolland de Villargues, Répert., *Commencement de preuve par écrit*, No. 33. —Creditorul nu va putea de asemenea să dovedească de cât prin acte scrise, interogator sau jurământ, că banii dați de dânsul au folosit personal incapabilului. R. de Villargues, *loc. cit.*, 34. Toullier D., V, partea I, 105.

¹⁾ Vezi *supra*, p. 199 și 207 și la autoritățile citate, *adde*, C. București și Iași. C. judiciar din 1901, No. 60 și Dreptul din 1901, No. 69. G. Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., I, 343. —Actul care exprimă o cauză recunoscută de simulată poate constitui un început de probă scrisă de natură a face admisibilă proba testimonială și a presunțiilor, spre a stabili adevărata cauză a obligației. Cas. fr. D. P. 1901, I, 192.

²⁾ Cas. fr. Sirey, 92, I, 557. Planiol, II, 1168. T. Huc, VIII, 293. Baudry, II, 1274. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 489, § 327 (ed. 1-a): (p. 13, 14, § 824 din ed. a 2-a).

³⁾ Garsonnet, *op. și loco supra cit.* T. Huc, VIII, 292.

⁴⁾ F. Herman, III, art. 1347, No. 28, și autoritățile citate acolo.

⁵⁾ Registrele nu constituiesc însă un început de probă în favoarea comerciantului care nu s'a conformat legii comerciale. Vezi *supra*, p. 215, text și nota 3.

⁶⁾ Cas. rom. și C. Iași. Bulet. S-a II, anul 1881, p. 697 și

răspunsul făcut de un prevenit înaintea procurorului sau judecătorului de instrucție ¹⁾).

Art. 234 Pr. civ. Dacă partea chemată la interogator nu voește să răspundă la chestiunile ce i se vor pune, sau dacă, fără a arata o împedicare bine-cuvântată, nu vine la interogator, judecata poate considera împrejurările de mai sus sau ca o mărturisire complectă, sau ca un început de probă în favoarea aceluia care a propus interogatorul. În acest din urmă caz, atât proba testimonială cât și jurământul supletor sunt admisibile pentru completarea probei (art. 234 Pr. civ.) ²⁾.

Condițiile ce trebuie să întrunească începutul de probă scrisă. O scriptură, pentru a putea fi considerată ca un început de dovadă scrisă, trebuie să întrunească următoarele condițiuni :

1° Ea trebuie să emane de la acela contra căruia s'a format acțiunea sau de la acela pe care'l reprezintă sau de care este reprezentat, pentru că ea este o mărturisire incomplectă, și o mărturisire nu'și poate produce efectele sale de cât în contra aceluia de la care ea emană ³⁾.

Dreptul din 1880. No. 7. Cas. fr. și C. Lyon. D. P. 81. 1. 255 și 2. 26. D. P. 1900. 1. 287. Sirey. 1900. 1. 136, 250 și 328. Sirey, 1901. 1. 11. C. Besançon. D. P. 93. 2. 555. Planiol, II, 1168. T. Huc, VIII, 293. Bandry, II, 1275. Demolombe, XXX, 124. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 14, § 824 (ed. a 2-a). F.-Herman, III, art. 1347, No. 73, și toți autorii, afară de Duvergier (asupra lui Toullier), V, partea I, No. 116, p. 119, nota a. — Este casabilă deci decizia care consideră ca un început de dovadă scrisă declarația făcută în instanță de reclamant, ear nu cea făcută de pârît. Cas. fr. *Pand. Périod.* 98. 1. 448. — În ori ce caz, interogatorul luat unei părți nu poate fi considerat ca un început de probă scrisă, când din el nu reesă nici cea mai mică urmă despre existența vre-unuia din faptele articulate de partea care a propus interogatorul, și când din contra reesă vădit negarea și decizirea acestor fapte. C. Iași. *C. judiciar* din 1894, No. 6. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 653.

1) Trib. Iași, *Dreptul* din 1893, No. 32. Cas. fr. și C. Orléans. D. P. 85. 1. 427. Sirey, 90. 2. 91. Fuzier-Herman, III, art. 1347, No. 106.

2) Cpr. Demolombe, XXX, 125. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 431. § 309 (ed. 1); p. 637, § 791 (din ed. a 2-a). Cpr. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1900, No. 34. Vezi și *infra*, explic. art. 1220.

3) Scriptura poate să nu emane de la acela căruia ea este opusă, și cu toate acestea, să fie considerată ca un început de dovadă scrisă, dacă această parte a întrebuințat-o în folosul seu și i'a însușit-o. Merlin, *Répert., Commencement de preuve par écrit*, § 1. Thiry, III, 157.

Dacă începutul de dovadă consistă în un act autentic, el nu are nevoie de a fi scris sau semnat de acela căruia el se opune, destul este ca formalitățile cerute pentru autentificarea actelor să fi fost îndeplinite.

Scriptura emanată de la un mandatar, care lucrează în limitele mandatului său, fie mandatul legal sau convențional, și chiar de la un gerant de afaceri, poate fi opusă mandantului, fiind că ea emană de la reprezentantul său ¹⁾. Scriptura emanată de la un mandatar sau gerant de afaceri.

În fine, actul emanat de la un debitor poate fi opus creditorilor săi, după cum actul emanat de la autorul comun poate fi opus moștenitorilor săi, fiind că moștenitorii ²⁾ Scriptura emanată de la un debitor sau de la autorul comun. reprezintă pe autorul lor ³⁾. *Heres personam defuncti sustinet.*

Chestiunea de a se ști dacă un act emană de la o parte, și ca atare, poate sau nu să fie considerat ca început de dovadă, este o chestie de drept care cade sub controlul Curței de casatie ⁴⁾. Controlul Curței de casatie. Astfel, decizia care ar decide că o scrisoare emanată de la barbat poate fi considerată ca început de dovadă contra femeii, ar putea fi deferită Curței de casatie spre a decide dacă acest act prezintă, sau nu, caracterul unui început de probă scrisă ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Nancy. D. P. 81. 1. 373. Sirey, 80. 1. 200. Sirey, 93. 2. 173. D. P. 93. 2. 228. *Pand. Périod.* 95. 2. 6. Thiry, III. 157. T. Huc. VIII. 293. Laurent. XIX. 492, 518. Garsonnet, *Pr. civ.*, III. p. 15. § 824 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 764. p. 332. 337. Bonnier, 167. Planiol, II. 1166. Arntz, III. 391. Fuzier-Herman, III. art. 1347. No. 131 urm. Demolombe. XXX. 134. Larombière. V. art. 1347. No. 7.

²⁾ Cpr. T. Huc. VIII. 293.

³⁾ Cas. fr. *Pand. Périod.* 98. 1. 99. Sirey, 90. 1. 325. D. P. 91. 1. 59 și 381. Garsonnet, *Pr. civ.*, III. p. 17, nota 22 (ed. a 2-a). F.-Herman, III. art. 1347. No. 208. Demolombe. XXX. 142. Bonnier, 170. Aubry et Rau, VIII. § 764. p. 343. Vezi și t. VI a lucr. noastre. p. 166. nota 2.

⁴⁾ Cas. fr. Sirey, 77. 1. 456. D. P. 77. 1. 339. Thiry, III. 157.

Chitanța liberată de soț ca a primit restul zestrei constituie un început de dovada scrisa pentru existența zestrei, care poate fi completată cu marturi. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1889, p. 188. — Când zestrea a fost constituită de însuși soția, ea poate invoca actul dotal ca un început de probă scrisă pentru primirea zestrei de către soț, dacă acesta a iscalit în acel act, dând o declarație de mulțumire cu ocaziunea autentificării actului. C. București. *Dreptul* din 1890. No. 74. Vezi în privința modului de dovedire a primirii zestrei. *infra*, p. 281 urm.

Scriptura
trebuie să
facă a fi de
creștut faptul
pretins.

2° A doua condiție cerută pentru ca scriptura să poată fi considerată ca un început de probă scrisă, este ca ea să facă a fi de creștut faptul pretins. Astfel, dacă mi ai scris ca să împrumut pe fiul d-tale cu 1000 lei, această scrisoare nu dovedește împrumutul, dar îl face a fi creștut. Chestiunea de a se ști dacă scriptura face a fi creștut faptul pretins fiind o chestie de fapt, se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului ¹⁾.

Art. 297, 1188
C. civ.

Acestea sunt condițiile cerute pentru ca o scriptură să poată fi considerată ca un început de probă scrisă. Cu toate acestea, în unele cazuri, legiuitorul consideră ca atare unele acte care nu întrunesc aceste condițiuni. (Vezi art. 297, 1188, 2° și 3°).

Stabilirea
unui drept
real.

În fine, trebuie să observăm că teoria începutului de probă scrisă se aplică nu numai când este vorba de stabilirea unui drept de creanță, dar și atunci când este vorba de stabilirea existenței unui drept real, precum ar fi, de exemplu, o servitute ²⁾.

Începutul de
proba scrisă
cerut de art.
308 în pri-
vința cerce-
tării mater-
nității natu-
rale. Con-
troversă.

Ultima chestiune care ne a mai rămas de discutat în privința începutului de dovadă scrisă este aceea relativă la cercetarea maternității. Art. 308 din Codul civil prevădând că copilul natural nu poate să dovedească maternitatea de cât atunci când va exista un început de dovadă scrisă, naște întrebarea: la ce început de probă a înțeles a se referi art. 308? La acel prevădut de art. 297, privitor la filiațiunea legitimă, și care poate să resulte din titluri, registre sau hârtii casnice, eminate nu numai de la mamă, dar și de la alte persoane străine, care ar avea interese contrare în cauză, sau la acel prevădut de art. 1197? Chestiunea este controversată. După unii, legiuitorul s'ar fi re-

1) Cas. fr. D. P. 91. 1. 381. Sirey, 92. 1. 557. D. P. 99. 1. 37 și 344. D. P. 1900. 1. 263 *C. judiciar* din 1900, No. 50. Sirey, 1900. 1. 430. *Pand. Périod.* 1900. 1. 302. *Pand. Périod.* 1901. 1. 248. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 236. Planiol, II, 1168. Baudry, II, 1275. T. Huc, VIII, 294. Aubry et Rau, VIII, § 764, p. 343. F.-Herman, III, art. 1347, No. 196 urm. Laurent, XIX, 527. Mourlon, II, 1609. Arntz, III, 392. Bonnier, 170. Demolombe, XXX, 142. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 17, § 824, *in fine*, text și nota 22 (ed. a 2-a), și toți autorii. Vezi și tr. nostru în limba franceză, p. 411, nota 1.

2) T. Huc, VIII, 294, *in fine*. Cas. fr. Sirey, 90. 1. 385.

ferit la art. 1197¹⁾, ceea ce ni se pare cam greu de admis, pentru că, în momentul când s'a discutat și votat acest articol, materia contractelor nuși avea încă ființă. De aceea, ni se pare mult mai natural de a admite că art. 308 a înțeles a se referi la art. 297, care constituie dreptul comun în materie de filiațiune²⁾.

În ori ce caz, dovada maternității nu se poate face decât atunci când există un început de probă scrisă asupra faptului nașterii și identității copilului ce reclamă filiațiunea naturală³⁾.

Dovedirea nașterii și identității copilului.

¹⁾ Veți în acest sens, Trib. Ilfov (sentință reformată), *Dreptul* din 1885, No. 11. C. Toulouse și Trib. Mons. D. P. 66. 2. 83. *Pand. Périod.* 99. 5. 24. C. judiciar din 1900, No. 15. Trib. Louvain. *Pas. belge*, 86. 3. 312. C. Pau. D. P. 86. 2. 165. Demolombe. V. 503. Ducaurroy, Bonnier et Roustain. I. 500. Zachariae (ed. Massé-Vergé). I. § 170. p. 332. Bonnier. 219. Laurent. IV. 111. Aubry et Rau. VI. § 570. p. 204. text și nota 18. Allard, *Des preuves de la filiation hors mariage*, p. 101. Serisia, *Acte de reconnaissance de l'enfant naturel*, p. 97 urm. D. C. Popescu, *Dreptul* din 1884, No. 16. Bendaunt, *Cours de dr. civ. fr.* (1896), I. 590. *Library Cluj*

²⁾ Veți în acest sens, C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1885, No. 40 și C. judiciar din 1899, No. 13. Cas. fr., C. Caen și Donai. Sirey. 69. 1. 5 (și nota lui P. Pont). D. P. 69. 1. 26. Sirey. 68. 2. 86. D. P. 80. 2. 213. Sirey. 79. 2. 195. C. Toulouse. Sirey. 85. 2. 56. Trib. Brest. *Le Droit* din 31 aug. 1882. Trib. Besançon. D. P. 57. 2. 18. Demante. II. 70 bis III. Thiry. I. 469. Arntz. I. 611. Baudry, I. 924. Mourlon. I. 967. nota 2. Mareadé. II. 87. T. Hue. III. 89. Bonnier. 219. care, în edițiile precedente, susținuse parerea contrară. Valette, *Cours de C. civil*, I. p. 447 și 449, nota 4. Vigier. I. 585. Veți t. I. partea II a lucr. noastre, p. 303 și *Dreptul* din 1882, No. 50, unde am discutat mai pe larg această controversă. Veți și adnotația noastră din C. judiciar, No. 15 din 1900. Veți asupra acestei controverse. Dalloz. *Nouv. Code civ. annoté* (1900). I. art. 341. No. 72 urm.

³⁾ C. București. C. judiciar din 1899, No. 4. Cas. rom. Sect. unite. Bulet. 1891, p. 406. Credem însă că aceasta decizie merge prea departe când pune în principiu că nu se poate dovedi filiațiunea naturală prin recunoașterea voluntară a mamei, pentru că în legea noastră, asemenea recunoaștere n'ar avea ființă. Tot în acest sens se pronunțase și Curtea din Iași în aceeași afacere (*Dreptul* din 1889, No. 62). — Veți însă în sens contrar. Trib. Vâlcea. *Dreptul* din 1900, No. 65. Veți asupra acestei chestiuni t. VI a lucrării noastre, p. 40, nota 1 și adnotația noastră din

Casurile în care decizia de fond scapă de controscapă de Casației.

Judecătorii au o putere discreționară spre a aprecia dacă există sau nu început de probă scrisă, și decizia lor poate să scape de controlul Casației de câte ori ea nu este privitoare la caracterul legal al actelor, ci la inducțiunile ce pot fi trase din ele¹⁾.

A patra excepție.—Imposibilitatea creditorului de a-și procura o dovadă scrisă sau pierderea titlului care servea de dovadă scrisă.

Art. 1198.—Acele reguli nu se aplică însă tot-deauna când creditorului nu-i-a fost cu putință a-și procura o dovadă scrisă despre obligațiunea ce pretinde, sau a conserva dovada luată²⁾, precum :

1° La obligațiunile care se nasc din quasi-contracte, din delict sau quasi-delict (Art. 986 urm., 998, 999 C. civ.) ;

2° La depositul necesar, în caz de incendiu, ruină, tumult sau naufragiu, și la depozitele ce fac călătorii în ospătăria unde trag ; despre toate acestea judecătorul va avea în vedere calitatea persoanelor și circumstanțele faptului. (Art. 1473, 1620 urm. 1623 urm. C. civ.).

3° La obligațiunile contractate în caz de accidente neprevădute, când nu era cu putință părților de a face înscrisuri ;

4° Când creditorul a pierdut titlul ce-i servea de dovadă scrisă, din o cauză de forță majoră neprevădută. (Art. 33, 1082, 1083, 1203, 1435, 1447, 1448, 1601 C. civ. Art. 1348 C. fr.).

Viciu de redacție.

În fine, proba testimonială este admisibilă de câte ori lipsa unui act scris nu poate fi imputată aceluia care invoacă această probă (art. 1198). Textul este însă rău redactat când prezintă ca o excepție la principiile formulate

C. judiciar, anul 1900, No. 12, p. 97, nota 1. — Decizia de mai sus a Curții supreme, foarte însemnată, mai pune încă în principiu că actul de naștere în care ar figura numele mamei, nu poate servi de început de dovadă scrisă a filiațiunii naturale a copilului, când mama nu este semnată în act. Vezi în același sens, Laurent, IV, 117. Demolombe, I, 297 și V, 504. Tache Ionescu, *Dreptul* din 1882. No. 73. Fuzier-Herman, I, art. 341, No. 25. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1899, No. 13. Vezi asupra acestei chestiuni controverse, t. I, partea II-a a lucr. noastre, p. 304, 305.

1) Bonnier, 219, *in fine*. — Judecătorii fondului sunt suverani numai asupra chestiunii de a se ști dacă actul propus ca început de probă scrisă face, sau nu, să fie de credut faptul pretins. Vezi *supra*, p. 276, text și nota 1.

2) Convintele : sau a conserva dovada luată lipsesc în textul corespunzător francez. Ele fac aluzie la pierderea titlului care servea de dovadă scrisă (art. 1198, § ultim).

de art. 1191 imposibilitatea în care se găsește creditorul de a constata existența dreptului său prin un act scris; căci această imposibilitate face ca cazul prevedut să fie în afară de regula statornicită de art. 1191, ear nu în excepție¹⁾.

Textul mai cuprinde încă și un alt viciu de redacție Alt viciu de redacție. când pune toate quasi-contractele pe aceeași treaptă, căci vom vedea îndată că toate quasi-contractele nu pot fi stabilite prin marturi.

Art. 1198 prevede două cazuri deosebite: 1° acel în care creditorul a fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă; și 2° acel în care actul scris a existat, însă a fost perdut prin caz fortuit sau forță majoră. Cazurile prevăzute de art. 1198.

1° *Imposibilitatea în care se găsea creditorul de a-și procura o dovadă scrisă* (art. 1198, 1°, 2° și 3°).

Proba testimonială este admisă peste 150 de lei, și în contra sau peste ceea ce cuprinde actul scris, de câte ori creditorul a fost în imposibilitate fie absolută, fie morală sau relativă²⁾, de a-și procura o dovadă scrisă, pentru că, în asemenea caz, el nu este în culpă și ar fi fost nedrept de a-l lipsi de proba prin marturi. Chestiunea de a se ști dacă creditorul a putut, sau n'a putut, să-și procure o dovadă scrisă despre creanța sa, este o chestie de fapt lasată la suverana apreciere a judecătorilor fondului³⁾.

¹⁾ Cpr. Bandry, II, 1276. T. Huc, VIII, 295. Bonnier, 154. Imposibilitate morală.

²⁾ Cpr. Cas. rom. C. judiciar din 1895, No. 22 și Bulet. Cas. S-a I anul 1895, p. 332. Prin imposibilitate morală nu se înțelege o imposibilitate absolută, ci o mare dificultate care a împiedicat pe creditor de a lua un act scris, precum este de ex. în caz de deposit necesar sau de deposit făcut de un calator într-o ospătărie. Cpr. Thiry, III, 157. *in fine*. T. Huc, VIII, 295. Marcadé, V, art. 1348, No. 4, p. 145. Larombière, V, art. 1348, No. 4. Baudry, II, 1277, *in fine*. F. Herman, III, art. 1348, No. 13 urm. Massé-Vergé, III, § 599, p. 525, nota 1. Laurent, XVI, 121 și XIX, 567, 577. Demolombe, XXX, 148. Bonnier, 172. Aubry et Ran, VIII, § 765, p. 345, text și nota 3. C. Rennes și Trib. Lyon, D. P. 80, 2, 91. Sirey, 80, 2, 214. D. P. 1900, 2, 408. Cas. rom. S-a 1, decizia 185 din 1873 (nepublicată). C. București. Dreptul din 1887, No. 36. Cas. fr. D. P. 99, 1, 534. C. justiție Luxemburg. Sirey, 1900, 4, 20. Vezi și t. V al lucr. noastre, p. 134, text și nota 1 și p. 278, precum și tr. nostru în limba franceză, p. 411, nota 2.

³⁾ Cas. fr. Sirey, 93, 1, 281. Cas. rom. S-a 1, decizia No. 185

Astfel, barbatul va putea să dovedească prin marturi natura și valoarea reparațiilor făcute cu banii sei la un imobil al soției sale, pentru că el a fost în imposibilitate morală de a cere un act scris de la dânsa ¹⁾.

din 1873 (nepublicată). Bulet. S-a 1. 1895, p. 332. Baudry, II, 1277.

¹⁾ C. Gand. *Pasicrisie belge*, 70, 2. 224. T. Huc, VIII, 295.

Reparațiuni
care privesc
pe barbat.

În adevăr, de câte ori barbatul a făcut îmbunătățiri la un imobil al soției sale fie dotal, fie parafernale, el are dreptul de a fi despăgubit, căci nimene nu se poate înavuți în detrimentul altuia (L. 206, Dig. 50. 17 și L. 14. Dig., 12. 6), și nu se poate presupune că barbatul, făcând acele îmbunătățiri, a voit să facă o donație soției. C. București. *Dreptul* din 1900, No. 78 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 76. Laurent, XXIII, 482. Repararea ușelor, ferestrelor, scărilor, sobelor, tapisarea, văpsitul, etc., fiind simple lucrări de întreținere, cad în sarcina barbatului usufructuar al dotei (art. 545, 546, 1243). C. București, decizie *supra cit.* Baudry. Le Courtois et Surville. *Contrat de mariage*, III. 1645, 1916 (ed. a 2-a 1900). Guillaudard. *Idem*. IV. 2148. Répert. Sirey, *Dot*, 2824.

Reparațiuni
care privesc
pe femeie.

Repararea zidului exterior al casei, atins de egrasie, al acoperișului întreg, restabilirea grîndilor, boltelor, etc., fiind o reparare de conservare, privește din contra pe soție ca nuda proprietară (art. 546). C. București, *loco cit.* Baudry, Le Courtois, etc. *op.* și *loco cit.* Cpr. L. 7. § 16. Dig., *Solutio matrimonii*, 24. 3.

Asemenea privește pe soție și cheltuețele făcute de barbat pentru introducerea în imobil a gazului, apei, luminei electrice, etc. C. București *loco cit.*

Cheltuești ne-
cesare.

În privința reparațiilor *necesare*, adică fără de care fondul ar fi perit, *quæ, si facta non sint, res aut peritura aut deterior futura sit* (L. 79, Pr. Dig., 50. 16), barbatul va trebui, în principiu, să fie integral despăgubit. V. Répert. Sirey, *Dot*, 2830. Guillaudard, *op. cit.*, IV, 1814. 2150. T. Huc, IX, 494. Baudry, Le Courtois, etc., *op. cit.*, 1645. Aubry et Rau, V, § 540, p. 629.

Cheltuești
utile.

În privința reparațiilor utile, sau simplelor ameliorații (art. 771), adică care de și nu erau necesare la conservarea fondului, totuși l-au îmbunătățit și au mărit valoarea lui (cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 87. 1. 230. D. P. 87. 1. 305), barbatul nu are dreptul la despăgubire de cât până la concurența plus-valutei aduse imobilului soției. C. București, decizie *supra cit.* Cas. fr. și C. Lyon. D. P. 86. 1. 205. Sirey, 85. 1. 345. D. P. 87. 2. 129. Sirey, 88. 2. 7. Répert. Sirey, *Dot*, 2832. Guillaudard, *op. cit.*, IV, 1807. 2151. T. Huc, IX, 494. Marcadé, VI, art. 1562. No. 1. Aubry et Rau, V, § 535, p.

De asemenea, femeia va putea să dovedească prin mar- Doved. pri-
turi și presunțiuni primirea dotei de către barbatul ei, de mirei dotei
câte ori această dota a fost constituită de un al treilea, de către
barbat.

552. Baudry. *Le Courtois, etc.*, *op. cit.*, III, 1645, 1916.
Tropiong. *Contrat de mariage*, IV, 3594.

Cât pentru cheltuețele voluptuare sau de simplă plăcere Cheltueți
(art. 1346), barbatul nu are în principiu drept la nicio des- voluptuare,
păgubire, el putând însă să le rădăce (*jus tollendi*), dacă a-
ceasta se poate face fără stricăciune, *sine lesione prioris*
status rei (L. 5, Cod., 3. 32) (arg. din art. 539). Cpr. Rép-
ert. Sirey. *Dot*, 2827. Baudry. *Le Courtois, etc.*, *op. cit.*,
III, 1916. Guillonard. IV, 2149, 2188. Pand. fr., *Mariage*,
II, 11759. — *Contr.* C. Aix. Sirey, 75, 2. 42 (decisie pro-
nunțată în privința averii parafernale). Femeia ar putea
însă păstra înfrumusețările făcute de barbat, platindu-i va-
loarea lor: „*Nam si cult habere mulier. reddere ea que im-
pensa sunt, debet maritor*” (L. 9, Dig., 25. 1). Cpr. Répert.
Sirey. *Dot*, 2827. Vezi asupra cheltuelilor sau impenselor
pe care cineva le poate face la un lucru străin, t. III, a
lucr. noastre, p. 540 urm. și t. V, p. 337 urm.

Cele spuse mai sus sunt privitoare la cheltuețele făcute Cheltuețele
de barbat în privința fondului dotal. În cât privește chel- făcute de
tuețele făcute de dănsul relativ la averea parafernala a fe- barbat la un
meii, soluția este aceeași, cu această deosebire însă că unele immobil para-
hotărâri confera barbatului despăgubirea întreaga, atât în fernal a fe-
privința cheltuelilor utile cât și acelor voluptuare, soluție meii.
care nu se pare inadmisibilă. Vezi Guillonard, *op. cit.*, IV,
2188 urm. Pand. fr., *Mariage*, II, 11758. Controversă.

Se admite însă că cheltuețele la care barbatul are drept Compensatie
pot fi compensate cu dota alienabila ce el datorește soției Controversă.
sale. C. București, decisie *supra cit.* Baudry. *Le Courtois et*
Survill., *op. cit.*, III, 1916. Pand. fr., *Mariage*, II, 11475
urm. Répert. Sirey. *Dot*, 2841 urm. Guillonard, IV, 2153.
Répert. Sirey. *Dot*, 2841 urm. Vezi însă Aubry et Rau.
V, § 540, p. 630, care nu admite compensația de cât în pri-
vința cheltuelilor necesare.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă barbatul este Dreptul de
în drept de a reține imobilul dotal până la plata cheltue- retenție.
lilor ce-i se cuvine, ea este de asemenea controversată, C. Controversă.
nă, în adevăr, îi confera dreptul de retenție în toate casu-
rile (Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1908, 1909,
Tessier, *Tr. de la dot*, II, p. 199 urm., ed. din 1835, Be-
noit, *Idem*, 245, p. 440, ed. din 1829); alții din contra nu-i
conferă acest drept de cât în privința cheltuelilor necesare,
soluție admisă și de Justinian în ultima stare a legislației
nei (Cod., 5, 13, § 5). Cpr. în acest sens, Aubry et Rau.
V, § 540, p. 630, text și nota 27. Guillonard, IV, 2152. T.
Huc. IX, 494. Proudhon, *Usufruit*, V, 2626, ed. din 1836.

pentru că ea a fost pusă în imposibilitate de a lua de la barbat o dovadă scrisă, fiind că totul s'a petrecut, în specie, între dânsul și terțiul constitutor al dotei ¹⁾.

Casul în care femeia s'a înzestrat însuș. Controversă. Se susține că această soluție ar fi admisibilă chiar când femeia s'ar fi înzestrat însuș, pentru că ea nu se bucură de destulă libertate spre a dobândi o chitanță sau chiar un început de probă scrisă de la barbatul său, din cauza înrîurii firești ce acest din urmă exercită asupra soției sale ²⁾. Această soluție este însă inadmisibilă, pentru că, în asemenea caz, femeia avea posibilitatea de a lua o chitanță de la barbatul său. Ea nu va putea deci să dovedească primirea dotei de cât prin un act scris, proba testimonială și a presumpțiilor nefiind admisă de cât în caz când ar exista un început de probă scrisă (art. 1191, 1197) ³⁾.

Nu trebuie însă să confundăm imposibilitatea morală

Pand. fr., *Mariage*, II, 11474. Baudry, *Le Courtois*, etc., *op. cit.*, III, 1916, p. 724. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3640.—În fine, alții nu acordă barbatului dreptul de retenție nici într'un caz, și cu drept cuvânt, după părerea noastră, pentru că acest drept excepțional nu poate să fie exercitat de cât în casurile în care legea îl conferă anume. Vezi în acest din urmă sens, Laurent, XXIII, 567. Odier, *Contrat de mariage*, III, 1355, 1432 (ed. din 1847). Vezi, în această privință, t. V a lucr. noastre, p. 340 urm. și tabla analit. a t. V și VI, v^o *Drept de retenție*.

¹⁾ T. Hue, IX, 497. Pand. fr., *Mariage*, II, 11364 urm. Laurent, XXIII, 561. Mourlon, III, 426. Guillaud, *Contrat de mariage*, IV, 2131. Baudry, *Le Courtois et Surville*, *Contrat de mariage*, III, 1899, p. 703 (ed. a 2-a, 1900). Aubry et Rau, V, §, 540, p. 625. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1917. C. Caen. Sirey, 55. 2. 273. D. P. 55. 2. 152.

²⁾ Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1917. Taulier, *Th. raisonnée du C. civil*, V, p. 355. Tessier, *Tr. de la dot*, p. 248 (ed. din 1835). Cas. fr. Pand. *Périod.* 88. 1. 396. D. P. 87. 1. 75. Sirey, 89. 1. 319. Trib. Amecy, *La Loi* din 13 mai 1888.

³⁾ Baudry, *Le Courtois*, etc., *op. cit.*, III, 1899. Guillaud, IV, 2140. Pand. fr. *Mariage*, II, 11423 urm. Odier, *Contrat de mariage*, III, 1417 (ed. din 1847). Benoit, *Tr. de la dot*, II, 132, p. 279 urm. (ed. din 1829). Baudry, III, 432. T. Hue, IX, 498, *in fine*. Mourlon, III, 430. Aubry et Rau, V, § 540, p. 627, text și nota 14. Planio, III, 1644. C. Caen, Sirey, 75. 2. 201 și nota lui Labbé. Vezi asupra acestei controverse, explic. art. 1277 (t. VIII) și monografia noastră din *C. judiciar*, anul 1901, No. 63.

în care adese-ori se găsește creditorul cu temerea de a jigni pe acela de la care trebuie să se ieie un act scris. Astfel, legătura de înrudire sau de prietinie între părți nu pune, în genere, pe creditor în o imposibilitate morală de a cere de la debitor un act scris ¹⁾.

De asemenea, imposibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă nu poate să fie exclusiv întemeiată pe considerațiuni de bună cuviință, de rezervă și de delicatetea ²⁾.

Legiuitorul, după ce a statornicit principiul că imposibilitatea fie absolută, fie relativă, în care s'a găsit creditorul de a cere un act scris, îi permite de a administra proba testimonială, face mai multe aplicațiuni a acestui principiu.

Aplicarea principiului de mai sus.

¹⁰ Prima aplicațiune este relativă la quasi-contracte.

Astfel, gestiunea de afaceri va putea fi dovedită prin marturi sau presumpțiuni, fie după cererea gerantului, fie după aceea a stăpânului, fie în fine, după cererea unui al treilea, care ar fi lucrat cu gerantul în această calitate ³⁾.

Quasi-contracte. Gestiunea de afaceri.

Plata nedatorită este și ea un quasi-contract (unilateral); însă nu va putea, cu toată generalitatea termenilor art. 1198, care vorbește de quasi-contracte în genere, să fie stabilită prin marturi, pentru că acel care plătește

Plata nedatorită.

¹⁾ Trib. Malines. *Pas. belge*, 77. 3. 320. T. Huc. *loco supra cit.*

²⁾ C. sup. de justiție (apel) din Luxembourg. Sirey, 1900. 4. 20. T. Huc. VIII. 295. Laurent. XIX, 578. —Astfel, un servitor, care ar împrumuta pe stăpânul său cu o sumă de bani, nu se găsește în imposibilitate de a cere de la acest din urmă un act scris. Laurent, *loco cit.* C. Bordeaux. Répert. Dalloz, *Compét. civ. des trib. et. cours d'appel*. 267, nota 1. —Medicul este el în imposibilitate de a cere o probă scrisă de la clientul său pentru vizitele făcute acestui din urmă? Vezi *supra*, p. 219 și *Dreptul* din 1901. No. 40.

³⁾ Cpr. Pothier. II. 812. T. Huc. VIII, 296. 377. Demolombe, XXX. 152. Thiry. III, 157 bis. Laurent, XIX, 549 urm. și XX. 313. Demante, V. 322 bis I. Cas fr. Sirey, 89. 1. 249. D. P. 90. 1. 15. Sirey. 92. 1. 304. D. P. 93. 1. 316. Vezi t. V a lucr. noastre, p. 349. 6° și *supra*, p. 250, text și nota 3. —În privința cheltuielilor făcute de gerant, ele nu vor putea fi dovedite de cât conform dreptului comun, fiind că el a avut posibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă. Demante, *loco cit.* Planiol, II, 1165. Mourlon, II. 1610. Baudry, II. 1277. Demolombe, XXX, 156 și XXXI. 159. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 294. Répert. Sirey. *cod.* v°. 186. Vezi și autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 331, nota 4.

din eroare ceea ce nu datorește nu se găsește în imposibilitate nici morală, nici materială de a lua o chitanță de la primitorul plăței (*accipiens*) ¹⁾.

Delicte sau 20 A doua aplicațiune pe care o face art. 1198 este
quasi-delicte. relativă la delicte sau quasi-delicte (art. 998, 999). Delictele sau quasi-delictele pot în genere fi stabilite prin marturi, pentru că acel care le a comis nu este dispus a constata comiterea lor prin un act scris ²⁾.

Casurile în De câte ori însă delictul sau quasi-delictul presupune
care delictul existența unui fapt juridic, precum ar fi, de exemplu, în
sau quasi-delictul presu- casul de violarea unui deposit voluntar, numai faptul vio-
pune existen- lării depositului va putea fi stabilit cu marturi, un însă
ța unui fapt și existența contractului, carele nu se va putea stabili de
juridic. cât conform regulilor ordinare, fiind că creditorul a avut
posibilitatea de a-l constata prin un act scris ³⁾.

Casul în care Cu toate acestea, de câte ori existența unei conven-
existând dol- tiuni a cărei obiect este mai mare de 150 lei, se contes-
el este con- tă, dovada testimonială, admisibilă pentru a stabili mano-
comitent perele dolosive despre care creditorul n'a putut să și pro-
cu formarea cure o probă scrisă, este admisibilă și pentru stabilirea a
contractului. însuș contractului, dacă dolul este concomitent cu forma-
rea acestui contract ⁴⁾. Am vedut, în adevăr (*suprà*, p.
157, 266 și 267), că una din părți poate în tot-deauna
să dovedească atât prin marturi cât și presunțiuni (art.
1203) ⁵⁾ dolul și violența de care ea a fost victimă în-

¹⁾ T. Huc, VIII, 296 și 394. Vigier, II, 1693. Bandry, II, 1277 și 1343. Thiry, III, 157 bis și 198. Demolombe, XXX, 151, 158 și XXXI, 283 urm. Demante, V, 322 bis I, 357 bis VIII. Laurent, XX, 366. Mourlon, II, 1610. Marcadé, V art. 1348, No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 345. Bonnier, 154. Vedi și autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 372, nota 1.—Această soluție nu este, bine înțeles, admisibilă de cât în materie civilă; căci, în materie comercială, dovada va putea fi făcută prin ori ce mijloace (art. 46 C. com.). T. Huc, VIII, 394, *in fine*.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 810. Cas. rom. Bulet. S-a 1. anul 1877, p. 285. Bulet. S-a 1. 1887, p. 403.

³⁾ T. Huc, VIII, 297. Thiry, III, 157 bis. Bandry, II, 1277. Demolombe, XXX, 162. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 346. Laurent, XIX, 556. Vedi și *suprà*, p. 252, nota 1.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 297, *in fine*. Cas. fr. D. P. 85. 1. 205.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, p. 37. C. Focșani. Dreptul din 1886, No. 50. Cas. fr. Dreptul din 1881. N. 82. Vedi și autoritățile citate în t. V, p. 81, nota 1.

tr'o convenție, pentru că a fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă.

Aceiaș dovadă aparține, pentru aceleași motive, și terților cari ar fi fost fraudati de părți prin convenția lor. (Vezi *supră*, p. 266, 267).

Dar dacă părțile pot în genere să dovedească prin marturi și prin presunțiuni ¹⁾ fraudă de care ele au fost victime, ele nu pot să dovedească simulația actului ce au făcut de cât cu un contra înscris (art. 1175) ²⁾, sau în lipsa unui asemenea act, cu marturi și presunțiuni, însă numai în cazul când vor fi având un început de probă scrisă (art. 1197) ³⁾.

Dovedirea
simulației
între părți.

Pentru ca părțile contractante să poată de a dreptul administra proba testimonială, fără nici un început de dovadă scrisă, trebuie ca actul lor să fi avut de scop fraudarea unei legi de interes general și de ordine publică ⁴⁾.

Casul în care
există fraudă
la lege.

Controversă.

3° A treia aplicație a excepției pe care o face art. ⁵⁾

Deposit necesar.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1887, p. 418 (frauda la lege).

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 915. Bulet. 1899, p. 1382. C. București, Craiova și Gahutz. *Dreptul* din 1884, No. 62; din 1888, No. 22; din 1890, No. 2 și 54; din 1892, No. 83. C. Iași. *C. judiciar* din 1894, No. 21 și din 1900, No. 13.—În materie comercială însă, simulația poate fi dovedită prin marturi, chiar între părțile contractante (art. 46 C. com.), și omisiunea ce face instanța de fond de a se pronunța asupra acestei probe, invocată de una din părți, este o omisiune esențială, care atrage casarea deciziei. Cas. rom. Bulet. S-a II. 1899, p. 224.

³⁾ Vezi *supră*, p. 157 și autoritățile citate în t. V a lucrării noastre, p. 275, nota 2, la care, *vide*, C. de apel din Turin și Cas. fr. D. P. 98, 2, 398 și *C. judiciar* din 1900, No. 14 (cu adnotația noastră), D. P. 99, 1, 344. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1898, p. 175. Bulet. 1897, p. 31. D. P. 1900, 1, 80. *Pand. Périod.* 1900, 1, 187. *Pand. Périod.* 1901, 1, 127. — În ori ce caz, simulația poate fi dovedită între părți prin interrogator și jurământul decisor; ear interrogatorul poate fi ordonat chiar când nu există un început de dovada scrisă și chiar în cazul în care admisibilitatea dovedei testimoniale este subordonată unui atare început de probă. C. Turin, decizie *supră cit.* Vezi și *supră*, p. 157.

⁴⁾ Vezi autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 276, nota 1 și în adnotația noastră din *C. judiciar*, No. 14 de la 17 fevr. 1900, nota 16. *Idem*, Cas. fr. D. P. 1900, 1, 80. *Pand. Périod.* 1900, 1, 187. C. de apel din Roma, Sirey, 99, 4, 37. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1900, No. 30. *Contră*, C. din București. *Dreptul* din 1897, No. 74.

1198 este relativă la depositul necesar sau *miserabile*, după cum îl numeau Romanii ¹⁾, făcut în caz de incendiu, ruină, tumult, naufragiu, etc. (art. 1620) și la acel făcut de călători în ospătărilor unde trag (art. 1623 urm.). Proba testimonială este, în asemenea cazuri, admisibilă ²⁾, pentru că persoanele care sunt silită a face asemenea depozite se găsesc, dacă nu în o imposibilitate absolută, cel puțin într'o mare dificultate de a cere un act scris constatator al depositului. Din acest paragraf rezultă că imposibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă poate fi nu numai absolută, dar și relativă sau morală. (Vezi *suprà*, p. 279, nota 2).

Aprecierea
instantelor
de fond.

Tribunalele au însă, în aceste cazuri, o mare latitudine de apreciere, pentru a admite sau a respinge proba testimonială, după împrejurări. Aceasta rezultă din cuvintele care se găsesc în art. 1198 : *judecătorul va avea în vedere calitatea persoanelor și împrejurările faptului*.

Responsab.
ospătăto-
rilor.

Responsabilitatea ospătătorilor sau hangiiilor începe îndată ce obiectele călătorului au fost depuse în ospătorie sau han, chiar fără știrea ospătătorilor sau hangiiilor, și încredințate oamenilor lor (cpr. art. 701, § 2 Cod. german) ³⁾.

Persoanele
asimilate
ospătători-
lor.

Sunt asimilate ospătătorilor și hangiiilor, persoanele care țin restaurante, cafenele, băi publice ⁴⁾ și chiar case de toleranță ⁵⁾; particularii care obicinuie închiriează a-

Art. 1292 C.
Calimach.

¹⁾ Vezi Dig., 16, 3. *Depositi vel contra*, și Instit., *De actionibus*, 4, 6, § 17, *in medio*. Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandectenrechts*, II, § 378, nota 12. „Depositul *miserabil* (de nevoe), dice art. 1292 din Codul Calimach, este când se dă din pricina unei tulburări sau răscoale, ori a arderei sau a năruirii de zidire, ori a înecării unui vas de mare, sau a revărsării apelor“.

Art. 1621
C. civ.

²⁾ Admiterea probei testimoniale, în materie de deposit necesar, rezultă nu numai din art. 1198, dar și din art. 1621, care sună astfel : „Proba prin marturi este admisă pentru depositul necesar, *chiar în caz când valoarea depositului ar trece peste o sută cinci deci lei*“.

³⁾ Vezi Sourdat, *Responsabilité*, II, 941. T. Huc, VIII, 298. Vezi și t. V a lucr. noastre, p. 533, nota 3.

⁴⁾ Chestiunea este însă controversată. Vezi autoritățile citate într'un sens și în altul în t. V a lucr. noastre, p. 534, *ad notam*.

⁵⁾ Cpr. C. Aix. D. P. 67, 5, colona 4, No. 3. T. Huc, VIII, 298.

partamente mobilate, etc.¹⁾, nu însă și acei cari nuși închiriează apartamentele lor în mod obicinuit, ci numai câte o dată, la caz de iarmaroace, bălciuri²⁾, sau de o afluență considerabilă³⁾.

Responsabilitatea depozitarului necesar are de obiect nu numai efectele călătorilor, dar și animalele care se primesc în grajdurile sau șurile hangiiilor⁴⁾.

4° În fine, art. 1198 declară proba testimonială admisibilă în privința obligațiilor contractate în caz de accidente neprevădute, când părțile au fost în imposibilitate de ași procura o dovadă scrisă. De exemplu, într'un caz de revoluție sau de răsvrătire, un cetățean, pentru a se sustrage de la urmărirea partidului biruitor, se împrumută de la cine-va în grabă cu o sumă mai mare de o sută cinci-deci de lei⁵⁾.

Acestea sunt cazurile excepționale în care proba testimonială este admisibilă fără nici o restricție, în materie civilă. Ele nefiind însă limitativ determinate de lege, această probă va fi admisă și în alte cazuri, de câte ori se va decide în mod suveran de judecătorii fondului că părțile au fost în o imposibilitate ne absolută, fie macar relativă sau morală, de ași procura o dovadă scrisă despre raportul juridic ce ele voesc să stabilească⁶⁾.

Așa dar, imposibilitatea părților de ași procura o

1) Aubry et Rau, IV, § 406, p. 628, text și nota 1. Arntz, IV, 1422. Veți și t. V a lucr. noastre, p. 534, *ad notam*.

2) Și fiind că vorbim de bălciuri, vom cita o decizie recentă a Curței noastre de casație, prin care s'a decis, cu drept cuvânt, că Statul este responsabil când da ordin să împedice prin prepușii sei ținerea unui bălcin, dacă se constată că această interdicere a fost ilegală, adică dacă dreptul de a se ținea bălcin exista din vechime și nu fusese nici o dată interzis. Cas. rom. C. judiciar din 7 oct. 1901. No. 64.

3) Sourdat, *op. cit.*, II, 937. P. Pont, *Petits contrats*, I, 529. — *Contr.*, Thiry, IV, 197. Laurent, XXVII, 149. Veți și t. V a lucr. noastre, p. 534, *ad notam*.

4) Cpr. C. Bourges, D. P. 78, 2, 39. T. Hue, VIII, 298. Sourdat, II, 940. Art. 488 din Codul federal al obligațiilor este formal în această privință. Veți și L. 5. Pr., Dig., 4, 9. *Nautie* (proprietarii de corăbii), *Carpones* (hangii), *Stabularii* (acei cari își închiriează grajdurile lor). Veți t. V a lucr. noastre, p. 534, nota.

5) Cpr. T. Hue, VIII, 299. Bandry, II, 1277. Mourlon, II, 1610.

6) Laurent, XIX, 545. T. Hue, VIII, 296. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 344. Bonnier, 172. Larombière, V, art. 1348, No. 2.

dovadă scrisă face admisibilă proba testimonială atât în casurile specificate de art. 1198 cât și în altele, care rămân la aprecierea judecătorilor; însă s'ar putea foarte bine întâmpla ca părțile să se găsească în unul din casurile determinate de lege, și cu toate acestea, proba testimonială să fie respinsă, dacă judecătorii ar aprecia că a existat pentru creditor posibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă despre raportul juridic ce voește a dovedi ¹⁾.

Aprecierea
suverană a
judecăt. de
fond.

Este în adevăr de principiu că, în toate casurile în care proba testimonială este admisibilă, judecătorii fondului apreciază în mod suveran utilitatea ei, și decizia lor scapă, în această privință, de controlul Casației, *dacă este îndestul de motivată* ²⁾.

Judecătorii fondului pot deci să respingă proba testimonială, chiar în materie penală, de câte ori ei găsesc în instrucțiunea procesului documente îndestulătoare pentru a-și forma convingerea, însă pentru ca decizia lor să poată sta în picioare, ei trebuie să-și motiveze hotărîrea, adică să arate pentru ce proba testimonială este inutilă și neconcludentă în cauză ³⁾.

Dacă ei nu s'ar pronunța asupra acestei dovede sau asupra altora, invocate de părți, se înțelege că decizia lor ar fi casabilă; căci aceasta ar constitui o omisiune esențială ⁴⁾. Numai atunci nepronunțarea instanței de fond n'ar

¹⁾ Baudry, II, 1277. T. Huc. VIII, 296. Laurent, XIX, 545. Aubry et Ran, VIII, § 765, p. 345. Demante, V, 321 bis I. Larombière, V, art. 1348, No. 3.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 958 și 983. Bulet. 1893, p. 223. Bulet. 1899, p. 1381. *Dreptul* din 1900, No. 81. Cpr. și C. București. *Dreptul* din 1896, No. 22. *C. judiciar* din 1901, No. 40.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a, I, 1891, p. 1218. Bulet. S-a II, 1895, p. 1363. Bulet. S-a II, 1896, p. 1545. *C. judiciar* din 1896, No. 44 și *Dreptul* din 1896, No. 77. Bulet. S-a II, 1899, p. 420, 1164, 1167, 1195. *Dreptul* din 1901, No. 28. *C. judiciar* din 1901, No. 40. C. Galatz. *Dreptul* din 1896, No. 18.—Dacă proba pentru care se invoacă marturi nu este făcută prin alte mijloace, dovada testimonială este obligatorie pentru instanțele de fond, de câte ori ea este admisibilă după lege. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 29. Bulet. S-a I, 1893, p. 245.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. (16 april 1901). *C. judiciar* din 4 oct. 1901, No. 63. —Vedî însă în sens contrar, Cas. rom. Bulet. S-a I, 1894, p. 507. Aceasta decizie pune în princip ca omisiunea instanței de fond de a nu se pronunța asupra propunerii

aduce casarea decisiunii, când din împrejurările cauzei ar rezulta că proba cu marturi, invocată de părți, nu putea să conducă la nici un rezultat practic ¹⁾.

Tot casabilă ar fi și decizia care ar admite proba testimonială, fără a specifica dacă ea este sau nu admisibilă ²⁾.

2° *Perdereu titlului care servea de dovadă scrisă*
(art. 1198, § ultim).

După dispoziția finală a art. 1198, proba testimonială este admisibilă fără nici o restricție, în materie civilă, de câte ori creditorul ³⁾ a pierdut titlul, adică actul scris ⁴⁾ ce-i servea de dovadă, din o cauză de forță majoră neprevădută, de ex. într'un incendiu, într'o inundație, cu ocazia unui cutremur, etc. ⁵⁾.

unei parti care cere proba testimoniala. nu este esențială, fiind că ea apreciază în mod suveran utilitatea chemării marturilor, de câte ori își formează convingerea de adevăr. Soluția este însă departe de a fi juridică, pentru că dacă judecătorii fondului pot să respingă marturi de câte ori ei au alte elemente de convingere, nu mai puțin adevărat este că ei trebuie să se pronunțe asupra tuturor mijloacelor de apărare propuse de părți.

¹⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 22 și Bulet. S-a II. 1898, p. 153.—Judecătorii pot de asemenea respinge proba testimonială când părțile o invoacă în mod vag, fără a preciza faptele ce urmează a fi dovedite. C. București. *Dreptul* din 1888, No. 28 și din 1901, No. 56. Vezi și *supra*, p. 266, nota 2. Cpr. și t. V. p. 81, nota 1, *in fine*.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I. anul 1893, p. 467.

³⁾ Aceasta dispoziție se aplică nu numai creditorului, dar și debitorului, care ar fi pierdut un act de care el avea interes a se servi, pentru că nu numai existența obligației, dar și liberarea ei poate fi stabilită conform art. 1198. Cpr. Trib. Lyon, D. P. 1900, 2, 408. Répert. Dalloz. *Oblig.*, 4933. Favard de Langlade, Répert., v^o *Preuve*, § 1, No. 29.

⁴⁾ Vezi *supra*, p. 123.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. 1888, p. 117. Bulet. 1889, p. 738. Bulet. 1890, p. 802. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 17. În cât privește cazul fortuit sau forță majoră (aceste cuvinte fiind sinonime), vezi tabla materiilor vol. V, v^o *Caz fortuit* și tabla analitică a vol. VI, *cod*, v^o. —Ori ce fapta a unui al treilea la care partea nu s'a putut opune și pe care ea n'a putut să o împedice, constituie un caz de forță majoră

Justificarea
acestei ex-
cepții.

Această excepție este foarte rațională, pentru că creditorul s'a conformat legii, și dacă el nu mai poate înfățișa titlul scris, instrumentul de probație, vina nu este a lui; căci textul n'ar mai fi aplicabil îndată ce s'ar constata că pierderea titlului se datorește culpei sau macar neglijenței sale.

Proba ce tre-
buie să se fa-
că în mod
prealabil p.
ce mijloace
ca să se poa-
tă usa de a-
ceastă dis-
poziție.

Pentru ca proba testimonială să fie admisă în specie, creditorul trebuie să dovedească în mod prealabil, prin ori ce mijloace: 1° existența titlului: și 2° pierderea lui prin caz fortuit sau forță majoră ¹⁾. Sustragerea unui titlu sau unui dosar, fiind un caz de forță majoră, poate fi constatată prin marturi și presumpțiuni ²⁾. Pierderea unui titlu din greșala sau chiar neglijența creditorului nu'l autorisă însă a se folosi de dispozițiile excepționale ale art. 1198 ³⁾.

Aplicarea a-
cestei dispo-
ziții la testa-
mente.

Art. 1198 se aplică la ori ce acte în genere, la acele sub semnătură privată și autentice ca și la testamente, în ori ce formă ar fi ele redactate ⁴⁾; căci legatarul nu cere să dovedească că legatul i-a fost făcut verbal ⁵⁾, ci că a existat un testament scris, pe care el însă nu'l poate înfățișa din cauze independente de voința sa ⁶⁾.

de natură a face admisibilă proba testimonială. C. Toulouse. D. P. 97. 2. 247 și 249. Vezi t. V a lucr. noastre, p. 330, nota 1 și t. VI, p. 64, nota 3. Vezi asupra casului fortuit, Saleilles, *Etude th. générale de l'oblig.*, etc. (ed. a 2-a, 1901). 24.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 88. 1. 487. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 355. Marcadé, V. art. 1348, No. 5, și toți autorii.

²⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 74. Bulet. S-a 1, 1890, p. 1129. Bulet. S-a 1, 1889, p. 739. Cpr. și C. București. *Dreptul* din 1891, No. 67. Casurile fortuite sau de forță majoră sunt lasate la aprecierea instanțelor de fond, care judecă dacă evenimentul invocat este din acelea de care nu se putea apăra cine-va chiar în cazul de a fi fost prevădător. C. București, *loco cit.*

³⁾ Cpr. C. Craiova. *Dreptul* din 1891, No. 73.

⁴⁾ Cpr. C. Craiova. C. *judiciar* din 1899, No. 7. Cas. fr. D. P. 82. 1. 299 și raportul cons. Barafort. T. Huc, VI, 266, p. 338 și VIII, 300, *in fine*. Laurent, XIII, 113 urm. Pand. fr., *Don. et test.*, I, 6133. Baudry et Colin, *Don. et testaments*, II, 1867 urm. Aubry et Rau, VII, § 747, p. 10. Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 412, nota 1.

⁵⁾ În cât privește efectele legatului verbal ca obligație naturală, vezi t. VI, p. 14.

⁶⁾ Cpr. L. 2. Cod., *Quemadmodum testamenta aperiantur*, 6, 32;—L. 30, Cod., *De hereditibus instituendis*, 6, 23;—L. unica, Dig., *Si tabulae testamenti extabunt*, 37, 2.

Prin urmare, acel ce invoacă dispozițiile de ultimă voință făcute în favoarea sa într'un testament, care a fost distrus prin caz fortuit sau forță majoră, este primit a stabili prin marturi existența acestui testament, cuprinsul lui, validitatea sa, precum și faptul accidental care a adus distrugerea lui.

Proba testimonială fiind admisibilă în asemenea caz, această dovadă poate rezulta și din presumpțiuni grave, precise și concordante, de natură a determina convingerea judecătorilor (art. 1203). Această soluție fiind admisă în caz de pierdere sau distrugere totală a testamentului, este de bună samă admisibilă și atunci când e vorba de distrugerea lui parțială. Astfel, data unui testament olograf, nimicită în parte prin un caz fortuit, de ex. o inundație, poate fi restabilită prin marturi și presumpțiuni grave și concordante ¹⁾.

Admiterea
presumpțiilor
de fapt.
Art. 1203.

N'ar fi însă de ajuns ca legatarul să se mulțamească de a invoca în termeni generali cazul fortuit sau forța majoră: căci proba testimonială merită a înlocui actul nefiind admisă de cât în anume cazuri excepționale, trebuie să se stabilească mai întâi că părțile se găsesc în cazul excepțional stabilit de lege.

Legatarul va trebui deci să dovedească nu numai existența și cuprinsul testamentului, dar și că el a fost investit cu toate formele legale ²⁾. Marturii vor trebui deci să afirme nu numai că au văzut testamentul, dar încă că ei cunosc cuprinsul lui și că el nu avea nici un viciu de formă ³⁾.

Legile romane recomandă chiar de a nu primi, în asemenea caz, de cât probele manifeste, *manifestis probationibus* ⁴⁾.

Dreptul
roman.

Cu toate acestea, este un caz în care, cel puțin după părerea generală, testamentul este presupus regulat în privința formelor, până la dovada contrară din partea moștenitorului, și anume atunci când se stabilește în justiție că moștenitorul este acela care a făcut să dispară testa-

Casul în care
testamentul
e presupus
regulat.
Controversă.

1) C. Nancy, D. P. 99, 2. 263 și *Curierul judiciar* din 1900, No. 74 (cu adnotația noastră). Vezi și o alta decizie tot a C. din Nancy, în *Dreptul* din 1895, No. 8.

2) Cpr. L. 30, Cod., *De heredibus instituendis*, 6. 16.

3) T. Iluc, VI. 266. Demolombe, XXI. 34. Laurent, XIII. 116. Pand. fr., *Don. et test.*, I. 6122. Troplong, *Donations et test.*, III. 1153.

4) L. 1, Cod., *De fide instrumentorum*, 4. 21.

mentul, pentru că se presupune că el nu l'ar fi dat la o parte, dacă ar fi fost neregulat ¹⁾.

Casul în care testamentul a fost distrus prin neglijența legatarului. Dovada existenței testamentului nu se va putea însă face prin nici un mijloc, dacă pierderea sau distrugerea lui nu se datorește casului fortuit sau forței majore, ci numai neglijenței, imprudenței sau nedibăciei legatarului, pentru că, în asemenea caz, el este în culpă și nu se mai găsește în casurile excepționale statornicite de art. 1198 ²⁾.

Casul în care testamentul ar fi fost nimicit în timpul vieții testatorului. Mai mult încă, cererea legatarului de a stabili existența testamentului ar putea fi respinsă, chiar când el ar fi fost nimicit prin caz fortuit, dacă aceasta s'a întâmplat în timpul vieții testatorului; căci dacă acest din urmă a avut cunoștință despre nimicirea testamentului și a trăit în urmă un timp destul de îndelungat, fără a mai face altul, aceasta este cea mai bună dovadă că el a înțeles a-l revoca tacitamente ³⁾.

Oblig. de împrumut de Stat, bilete de bancă, etc. In fine, art. 1198 § ultim se aplică la obligațiunile de împrumut de Stat, ear nu la pierderea prin caz fortuit a valorilor în hârtie monetă sau bilete de bancă ⁴⁾.

Hotăriri judecătorești. El se aplică de asemenea și hotăririlor judecătorești, așa că o hotărîre distrusă prin un caz fortuit, de exemplu un incendiu, ar putea fi reconstituită prin marturi și alte lucrări ale instanței care a pronunțat-o ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXI, 32. Troplong, *op. cit.*, III, 1452. Pand. fr., *op. cit.*, I, 6128 urm. Massé-Vergé, III, § 416, p. 20, nota 7. Bayle-Mouillard asupra lui Grenier, *Don. et test.* II, 224, p. 240, nota e, *in fine*.—Vezi însă Laurent, XIII, 117.

²⁾ T. Huc, VI, 266, *in fine*. Laurent, XIII, 120. Demolombe, XXI, 35; Pand. fr., *Don. et test.*, I, 6167.

³⁾ Cpr. Laurent, XIII, 121. Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 413.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 300, *in fine*.—In cât privește titlurile la purtător pierdute, distruse, furate, etc., vezi legea din 21 ianuar 1883 și art. 58 Cod. comercial: ear în cât privește cambiale pierdute sau sustrate, vezi art. 354 Cod. com.

Curtea din Iași a decis că debitorul se poate obliga și astăzi, atât în materie civilă cât și comercială, prin un titlu la purtător sau înfașisitor, fără a arata numele creditorului, conform art. 1842 din Codul Calimach (1393 C. austriac). *Dreptul* din 1901, No. 69. Cu toată controversa ce există asupra acestui punct, am dovedit însă că asemenea soluție este inadmisibilă în legislația actuală. (V. *Dreptul loco cit.*). Obligațiile la purtător sunt din contra permise în noul Cod german (art. 793 urm.) Cpr. Saleilles, *Etude sur la th. générale de l'oblig.*, etc. (ed. a 2-a, 1901), p. 297 urm.

⁵⁾ Cpr. Trib. Argeș. *Dreptul* din 1883, No. 16.

Procedura chemării și ascultării marturilor

(art. 185—210 Pr. civ.).

Încheierile care încuviințează o cercetare cu marturi, Art. 185 Pr. civ.
 în cazurile când legea permite asemenea cercetare, trebuie să determine faptele care urmează a fi probate (art. 185 Pr. civ.).

Asemenea încheieri leagă în principiu pe judecători și ei nu mai pot reveni asupra lor, pentru că ele pregătesc deslegarea pricinii (art. 160, § 2 Pr. civ.). Art. 160, § 2 Pr. civ.

Acastă soluție a fost admisă și înainte de modificarea Procedurii civile, sub vechiul text, care declară că „judecătorii nu sunt legați prin ordonanțele preparatorii sau consecințele lor, afară de ceea ce se dice pentru jurământul judiciar deferit unei părți”. Eată ce decide decizia la care facem aluzie: Deși, după art. 160 Pr. civ., judecătorii nu sunt legați prin hotărârile preparatorii, și pot reveni asupra lor, însă dispozițiile acestui text nu se pot aplica de cât la hotărârile preparatorii, care nu deslegă o chestiune de principiu atingător de dreptul părților, și care intervin pentru a încuviința măsuri de instrucțiune sau mijloace de probațiune, pe care părțile nu le contestă că sunt admisibile după lege. Când însă, cu ocaziunea unor asemenea mijloace de probațiune, administrarea probelor este contestată în drept de părți, și instanța de fond este chemată a se pronunța asupra admisibilității lor, atunci, încheierea judecătorească, în această privință, resolvă un drept al părților și constituie un lucru judecat, asupra căruia instanța ce a pronunțat-o nu mai poate reveni²¹.

21) Este însă de observat că textul art. 160, votat de Senat fără nici o discuție, pe cale de amendament, nu este tocmai clar, de oare ce el permite judecătorului de a reveni asupra încuviințărilor premergătoare, care nu pregătesc deslegarea pricinii, și în realitate, toate încuviințările pregătitoare sau premergătoare, pregătesc într-un cât-va deslegarea ei. Cpr. G. G. Miromescu, *Revis. proced. civile* (1901), p. 125, 126. Vedi și L. Krupenschi, discours rostit înaintea Curții din Galatz cu ocazia deschiderii anului judecătoresc 1901-1902, p. 27.

22) Cas. rom. Bulet. S-a I. 1898, p. 1179. *C. judiciar* din 1898, No. 39 și *Dreptul* din 1899, No. 46. Sub procedura veche, chestiunea era însă controversată, și multe decii admit dreptul tribunalelor de a reveni asupra încheierilor prin care

Credem însă că judecătorii ar putea reveni asupra încheierii lor, când ei ar fi admis proba în contra dispozițiilor exprese ale legii, părțile neputând să aibă un drept câștigat în contra legii. Și, în asemenea caz, chiar dacă judecătorii n'ar reveni asupra încheierii lor, ei ar putea să nu ție nici o socoteală de marturi, atunci când vor da hotărîrea asupra fondului.

Jurământ.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă judecătorii pot reveni asupra încheierii prin care se deferă jurământul decisoriu sau supletoriu, vezi *infra*, rubrica : *Efectele deferirii, prestării sau referirii jurământului supletoriu*.

Art. 186
Pr. civ.

Când judecătorii vor admite proba testimonială, propunerii ei vor trebui să depună la grefă, *până în termen de cinci zile libere de la admiterea acestei probe*, lista cuprindătoare de numele, pronumele și locuința marturilor ce fie care parte va voi a se asculta, *justificând și plata taxelor de citații, sub pedeapsă, în caz de neurmărire, să nu să mai poată folosi de această probă*. Fie care parte va putea să se împotrivească la ascultarea unui martur, care nu e înscris în acea listă, sau nu este arătat lămurit (art. 186 Pr. civ.)¹⁾.

s'a admis sau s'a respins dovada testimonială. Vezi în acest din urmă sens, Cas. rom. Bulet. 1884, p. 315. Bulet. 1885, p. 6. *Dreptul* din 1885. No. 20. Bulet. 1887, p. 112. Bulet. 1889, p. 57.—Curtea din Iași a decis, de asemenea, că se poate reveni asupra unei încheieri prin care s'a admis sau s'a respins proba testimonială, dacă s'an adus în discuție elemente noi din care instanța de fond să se poată convinge în urmă de utilitatea revenirii pentru soluția cauzei. *C. judiciar* din 1894, No. 6.

- ¹⁾ Scopul acestei dispozițiuni este, precum ne arată expunerea de motive, împiedicarea străgănărilor și amănărilor, care aveau loc sub procedura veche, de câte ori se recurgea la proba testimonială. Vezi expun. de motive, în ed. oficială, p. 18. —Intenția legiuitorului poate să fi fost bună, însă credem că el a mers prea departe, pentru că adese-ori, în practică, va fi foarte greu de a afla marturii și domiciliul lor într'un termen atât de scurt. Singurul mijloc care a mai ramas părților de a îndrepta acest rân, este de a propune la un alt termen noi marturi, conform art. 206 Pr. civ.; însă, în asemenea caz, judecătorii apreciază utilitatea acestei noi propuneri. Cpr. G. G. Mironescu, *op. cit.* p. 127, 128. De aceea am propus modificarea acestui text. Vezi *Dreptul* din 11 oct. 1901, No. 64, p. 638, nota 2.

Marturii, după cererea părții care i a propus, se pot însă înfățișa de bună voe la judecată ¹⁾, sau se vor cita într-o di fixă, fără a le se comunica copie despre ceea ce au a mărturisi (art. 187 Pr. civ.).

Art. 187
Pr. civ.

Dacă una sau alta din părți va cere a se aduce și alți marturi, judecata *ca putea* încuviința câte un nou termen pentru fie care parte (art. 206 Pr. civ.) ²⁾.

Art. 206
Pr. civ.

Partea care n'a fost față la ascultarea marturilor admiși de prima instanță, poate să ceară în apel să facă contra probă. Instanța de apel comite deci un exces de putere când refuză asemenea cerere pe motiv că ar fi fără interes, întru cât interesul rezultă din judecata instanței care a admis proba testimonială ³⁾.

Marturul citat, care nu vine înaintea judecății, se osîndește la o amendă ce nu poate fi mai mare de una sută lei noi, și se citează din nou. Dacă el nu se presintă nici după această nouă chemare, el este osîndit la o amendă, care nu poate trece peste trei sute lei, putându-se da în contra lui și un mandat de aducere (art. 188, 189 Pr. civ.).

Art. 188, 189
Pr. civ.

Marturul care justifică cauza nevenirei sale potae fi scutit de amendă la care a fost condamnat (art. 190 Pr. civ.), se înțelege de instanța care a aplicat-o, ear nu de acea superioară ⁴⁾. La din contra, jurnalul de condamnare fiind executor prin el însuși, fără a avea nevoie de a fi confirmat de judecătorii superiori, se aduce la îndeplinire prin administrație. (Vedi *infra*, p. 301, text și nota 1).

Art. 190
Pr. civ.

¹⁾ Cpr. art. 235 C. civ., care permite aducerea marturilor, fără Art. 235 C.
citație, în materie de divorț. civ.

²⁾ Ascultarea de noi marturi, aratați în urma admiterii lor de Art. 374 Pr.
tribunal, pentru a depune asupra faptelor contestate, indi- germană.
cate în hotărîrea preparatorie, dice art. 374 (339 vechiu) din proced. civ. germană, va fi refuzată de justiție, dacă a-
scultarea lor ar aduce o întârziere în soluția procesului, și
dacă tribunalul ar avea convingerea ca partea a întârziat a-
nume ascultarea marturilor, în scop de a pune o pedica, sau din
causa unei neglijențe grave (*wenn durch die Vernehmung die
Erledigung des Rechtsstreits verzögert werden würde und das
Gericht die Überzeugung gewinnt, dass die Partei in der Ab-
sicht, den Prozess zu verschleppen, oder aus grober Nachläss-
igkeit die Zeugen nicht früher benannt hat*).

³⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 81 și Bulet. Cas. S-a I,
anul 1896, p. 1480.

⁴⁾ Cpr. Trib. Mehedinți. *Dreptul* din 1899, No. 8.

Astfel, calitatea de avocat al părților litigante nu constituie o incapacitate de a figura ca martur în procesele în care pledează¹⁾. Avocatul chemat ca martur poate însă, după seversirea jurământului, să refuze de a mărturisi asupra faptelor ce i s'au încredințat cu ocazia exercițiului profesiunii sale, și în această privință, el nu are ca normă de cât conștiința sa, putând a se abține de la ori ce răspundere care ar viola secretul profesional²⁾.

Capacitatea unei persoane de a mărturisi în justiție se judecă după legea țării în care s'a petrecut faptul litigios³⁾. Capacitatea marturilor. Controversă.

În ziua însemnată pentru ascultarea marturilor, ei vor fi introdusi în sala sedințelor pe rând și în deosebi, în-

Art 194 Pr. civ.

În ori ce caz, dreptul ce au instanțele de fond de a constata faptele într'un mod suveran și de a aprecia puterea probatorie a dovezilor făcute de părți, nu poate merge până a afirma ca acele probe constată contrariul faptelor arătate în mod expres în ele: căci, în acest caz, asemenea afirmări constituiesc erori grave de fapt. Astfel, este casabila decizia instanței de fond, care întemeindu-se pe depunerile unor marturi, conține erori evidente asupra arătatilor lor, primind ca tăgaduite de dînsii faptele afirmate de ei în mod precis, ceea ce nu mai constituie o apreciere sau interpretare de mărturisiri, ci o eroare de fapt, care conduce la un rezultat eronat. Cas. rom. C. judiciar din 23 sept. 1901, No. 60. Casul în care decizia de fond ar fi casabilă.

¹⁾ Vezi însă L. 25. Dig., *De testibus*, 22, 5, unde se dice: „*Mandatis caretur, ut praesides attendant, ne patroni in causa cui patrocinium praestiterunt, testimonium dicant*”.

²⁾ Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1898, No. 50. C. judiciar din 1899, No. 7. Vezi asupra secretului profesional, discursul de deschidere a anului judecătoresc 1901-1902 a D-ului procuror general al C. din Craiova, Stefan Mladoveanu, Cpr. și Garraud, *Tr. th. et prat. de dr. pénal fr.*, V, 2064 urm., p. 348 urm., (ed. a 2-a, 1901). Blanche, *Étud. prat. sur le C. pénal*, V, 444 urm., p. 606 urm. F.-Hélie, *Th. du C. pénal*, V, 1866 urm. Glasson, *Pr. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 585. Secretul profesional.

Art. 383 (348 vechin) din procedura germană scutește de a fi marturi pe miniștrii cultului pentru ceea ce li s'a încredințat în exercițiul funcțiunii lor (*was ihnen bei der Ausübung der Seelsorge anvertraut ist*) și persoanele cărora, în virtutea funcțiunii, stării sau profesiunii lor, li s'au încredințat fapte din acele menite a rămânea secrete, fie prin natura lor, fie prin o dispoziție legală. Cpr. și art. 376 (341 vechin) din aceeași procedura. Art. 383 Pr. germ.

³⁾ Cpr. Répert. Sirey, *Enquête*, 757. Laurent, *Dr. international*, VIII, 45. Félix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 235.—Contrà, Massé, *Dr. comm.*, II, 772.

cepând de la marturii propuși de reclamant, dacă vor fi asemenea marturi (art. 194 Pr. civ.).

Art. 195 Pr. civ. Fie care martur este întrebat de president asupra numelui, pronumelui, profesiunii și domiciliului său; dacă este rudă sau afin cu una din părți și în ce grad; dacă este în serviciul vre-uneia din părți sau în oare-care legături cu dânsa, etc. (art. 195 Pr. civ.) ¹⁾.

Art. 196 Pr. civ. Înainte de a-și face mărturia, fie care martur depune jurământ după formula aratăată de art. 196. această formulă putând fi schimbată după religia marturului (art. 196, § ultim Pr. civ.) ²⁾.

Evrei, Mahometani. Astfel, creștinii vor jura cu mâna pe cruce ³⁾, evreii

Art. 735, § 2 Pr. civ. ¹⁾ Neobservarea acestei dispozițiuni nu atrage casarea decisiunii, dacă recurentul nu dovedește, conform art. 735, § 2, că nerespectarea acestor forme i-a pricinuit vre o vătămare, care nu se poate îndrepta de cât prin anularea actului. Cas. rom. Bulet. anul 1893. p. 591.

Art. 391, 392 Pr. civ. germ. ²⁾ Art. 391 (356 vechiu) din procedura civilă germană permite părților de a renunța la jurământul unui martur. (*Die Parteien können auf die Beidigung verzichten*).—Martur, după această procedură (art. 392 nou, 357 vechiu), jură de a spune adevărul curat (*die reine Wahrheit*) în sufletul și conștiința sa, fără a ascunde sau adăoga ce-va. Cpr. și art. 61 Pr. crimin. (*Strafprozessordnung*). S'a eliminat deci din formula jurământului marturilor elementul religios, inovație care s'a propus și la noi de Dl. V. Tataru (*Observ. asupra modif. pr. civ.*, Galatz, 1900, p. 48).—De notat este însă că procedura germană n'a eliminat elementul religios din jurământul juraților (art. 288 Pr. crimin.), nici din jurământul litis-decisoriu (art. 481 nou, 443 vechiu Pr. civ. *Civilprozessordnung*). Cpr. și art. 62 Pr. crimin.

³⁾ S'a decis însă, sub vechea procedură, că jurământul nu este nul, dacă nu se constată că marturul n'a jurat cu mâna pe cruce. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885, No. 63.—S'a decis de asemenea că nu se poate invoca pentru prima oară în cașatie nulitatea rezultând din faptul că marturii ascultați n'au depus jurământul, această nulitate nefiind de ordine publică. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 106. Vezi și Bulet. S-a 1, 1884, ultim. consid., p. 768. Curtea supremă a recunoscut însă că prestarea jurământului este o formalitate substanțială și că formula lui este chiar sacramentală. Curtea de cașatie din Francia decide însă că neprestarea jurământului poate fi propusă pentru prima oară în cașatie, atât în materie civilă (V. D. P. 97. 1. 606. Sirey, 96. 1. 520), cât și în materie penală. Mențiunea ce ar face hotărîrea că toate formalitățile prescrise de lege au fost îndeplinite nu

cu mâna pe cele dece porunci, pe *Coşer safer Toira* ¹⁾, ear Mahometanii, cu degetele pe cuvintele *Fihî-Fihî* din capit. IX al Koranului ²⁾.

Se discută chestiunea dacă preuţii ortodoxi, chemaţi ca marturi, trebuie sau nu să fie supuşi jurământului, şi unele tribunale îi supun acestei formalităţi, ear altele îi scutesc ³⁾. Chestiunea va fi discutată mai pe larg când ne vom ocupa despre jurământul litis-decisoriu ⁴⁾.

După Codul Caragea (art. 34, partea VI, capit. 2), Codul Caragea. martorii trebuiau să jure în biserică, în pricini criminale, ear în pricini civile, ei puteau să jure şi înaintea judecătorilor, jurământul în biserică nefind prescris de cât la caz de trebuinţă (art. 33, partea VI, capit. 2).

Copiii mai mici de 16 ani împliniţi vor putea fi ascultaţi fără jurământ, ca simpli informatori (art. 197 Pr. civ.).

Martorul care, fără o cauză bine-cuvântată, ar refusa de a jura sau de a mărturisi, va fi condamnat la despăgubiri către părţi şi la o amendă, care nu va putea trece peste trei sute lei noi (art. 207 Pr. civ.).

dovedeşte ca jurământul a fost prestat. Cas. fr. *loc. cit.* Cpr. şi Garsonnet. *Pr. civ.*, III, p. 55. § 844 (ed. a 2-a).

1) Vezi tr. nostru în limba franceză, p. 438, text şi nota 2.—

Nu se poate propune pentru prima oară în caşatie nulitatea întemeiată pe faptul că un martur de religie israelita, n'ar fi depus jurământul conform ritului mosaic. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 1138.

2) Vezi adnotaţia noastră din *C. judiciar*, No. 71, (anul 1900) şi *infra*, rubrica: *Despre jurământ.—Definiţie.—Împărţire*.

3) Cas. rom. S-a II, Bulet. 1886, p. 370 şi *Dreptul* din 1886, No. 45. „Prin canoanele Bisericii noastre, dice aceasta decizie, preuţii fiind opriţi de a presta jurământul, instanţa de fond a putut asculta pe un preut numai ca simplu informator, fara a viola prin aceasta vre un text de lege”.—*Contră*. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 71, Bulet. 1899, p. 1044.

4) Vezi şi articolul nostru din *Dreptul* No. 60, anul 1901.

5) Cpr. art. 390 (355 vechin) din proced. civ. germana.

Aceiaş soluţie este admisibilă şi în privinţa juratului care refusa de a depune jurământul prescris de lege, sub cuvânt că refusa de a nu crede în D-zeu. C. en juraţi din Marna, Sirey, 99, 1, p. 286. *C. judiciar* din 26 oct. 1900, No. 71 (cu adnotaţia noastră).

Curtea noastră suprema a decis, de asemenea, en drept cuvânt, că în o afacere criminală, martorii nu pot fi scutiţi de jurământ, sub cuvânt că ar fi liberi cugetatori. Prin urmare, este casabila decizia Curţii en juraţi care pronunţă o condamnare când unul din marturi este ascultat fără jurământ. *Dreptul* din 1886, No. 61 şi Bulet. S-a II, 1886, p. 436.

Art. 198 Pr.
civ.

Marturul va mărturisi fără să aibă voe de a ceti mărturia ce are de făcut înaintea judecăței (art. 198 Pr. civ.).

Art. 199 și
228 Pr. civ.

Parțile, judecătorul, precum și procurorul, vor putea adresa marturului ori ce chestiuni prin mijlocirea presidentului, *care este în drept de a autorisa pe însuș partea a pune întrebări marturului și de-a dreptul* (art. 199 Pr. civ.). Partea finală a textului, s'a adăos pe cale de amendament în Senat, după propunerea D-lui I. Sinescu. O asemenea inovație s'a făcut tot pe cale de amendament, și în art. 228, în privința interogatorului, unde de asemenea *partea poate fi autorizată de president a pune întrebările de-a dreptul părfei chemate la interogator*¹⁾.

Art. 200 Pr.
civ.

După ascultarea marturilor se încheie un proces-verbal, care trebuie să cuprindă, *sub pedeapsă de nulitate*: numele, pronumele, profesia și domiciliul marturului; aratarea că marturul a jurat întocmai după dispozițiile art. 196; cele spuse de martur: aratarea că i s'a cetit din cuvânt în cuvânt declarația sa și că el stăruiește într'ênsa. Procesul-verbal trebuie să fie semnat de martur, president și de grefier sau ajutorul de grefă. Dacă marturul nu voește sau nu poate să iscălească, se va face mențiune despre aceasta în proces-verbal (art. 200 Pr. civ.)²⁾.

1) Dl. Ministru de finanțe, Tache Ionescu, a calificat această inovație de fericită, sub cuvânt că „cu sistemul actual de a se face interogatorul prin organul presidentului, nu se ajunge la un bun rezultat, de oare-ce mai tot-deauna să dă un răspuns concertat. De multe ori presidentul nu pricepe unde vrea să ajungă partea prin întrebările ei, și atunci cel întrebat are timp să se gândească de două ori și să dea un răspuns dubios”. Vezi *Pr. civ.* desbaterile Senatului (ed. oficială), p. 393, colona 2.

2) S'a decis, chiar sub vechiul text, că semnatura presidentului, grefierului și a marturului erau prescise sub pedeapsă de nulitate. Cas. rom. Bulet. 1879, p. 825. Bulet. 1880, p. 405. — Această dispoziție nu se aplică însă în materie de divorț, unde leginitorul a admis o procedură specială (art. 238 C. civ.). Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 83 și Bulet. Cas. S-a II, 1883, p. 980. De asemenea, este nul procesul verbal, care nu constată că s'a cetit marturului declarația sa și că el a fost întrebat dacă stăruiește într'ênsa, ear decizia care se întemeiază pe asemenea depunere este casabilă. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1896, p. 218. — Tot astfel, simpla mențiune în procesul verbal că marturii au prestat jurământul, sau că l'au prestat conform legii, *fără a se viza*

Fie-care martur, după ascultarea sa, va rămânea în sala ședințelor până la sfârșitul cercetării, afară numai dacă judecata va hotărî altfel (art. 201 Pr. civ.).

Marturii vor putea din nou fi întrebați, ori de câte ori aceasta va fi de trebuință, în urma ascultării altor martori (art. 202 Pr. civ.).

Dacă un martur cere despăgubire pentru venirea sa, judecata va hotărî cifra acelei despăgubiri, după starea și profesia marturului, după depărtarea domiciliului său, și timpul ce a pus în această cercetare, condemnând pe propunătorul marturului la plata acestei sume prin o deosebită încheiere, care va fi executorie și pe cale administrativă (art. 203 Pr. civ.).

Dacă din instrucție ar rezulta bănneli grave de mărturii minciunoase, sau de corupere de marturi, judecata civilă va trimete pe marturul bănnit în cercetarea autorităților penale (art. 204 Pr. civ.).

Aceiaș soluție este admisă și în materie criminală, cu această deosebire că presidentul Curței cu jurați este de astă dată în drept a da un mandat de arest în contra marturului care i s'ar parca minciunos (art. 355 Pr. pen.).

Un martur ar putea fi urmărit ca minciunos pentru o depunere făcută înaintea tribunalului corecțional, sau înaintea

textul art. 200. atrage casarea decisiunii. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1890, p. 1175. Bulet. S-a I. 1883, p. 603.—Nu constituie însă o cauză de nulitate în depunerea unui martur împrejurarea că dânsul n'a subscris și un adaos la depunerea principală, când aceasta din urmă este subscrisă și acel adaos nu este esențial în cauză. Cas. rom. Bulet. S-a I. anul 1890, p. 1110.

1) Executarea pe cale administrativă a fost introdusă prin amendament în Camera, după propunerea D-lui N. I. Bărbulescu, pentru înlesnirea marturului care a dobândit despăgubirea. Vezi *Pr. civ., Desbaterile Camerei* (ed. of.), p. 591.

2) Vezi asupra acestei dispoziții excepționale. Faustin Hélie, *Tr. d'instruc. criminelle*, VII, 3569 urm. Pand. fr., *Cour d'assises*, 2637 urm. Répert. Sirey, *Cour d'assises*, 2611 urm.—Unii susțin că, și în materie corecțională, presidentul are dreptul de a da un mandat de arest în contra marturilor bănnite de mărturie minciunoasă: însă chestiunea este controversată. Vezi autoritățile citate *pro* și *contra* în Répert. Sirey, t. XXII (1901), v^o *Faux témoignage*, 147. Art. 355 din Pr. pen. nu este însă aplicabil tribunalelor civile. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 163 urm.

Curței de apel (art. 288 C. pen.), și chiar înaintea judecătorului de ocol (art. 289 C. pen.).

Mărturia făcută înaintea judec. de instrucție. Nici într'un caz însă, o mărturie făcută înaintea judecătorului de instrucție n'ar putea fi bănuită de minciunoasă, pentru că, de și ea este făcută sub jurământ (art. 72 Pr. pen.), totuși ea nu este definitivă și poate în totdeauna fi retractată ¹⁾.

Art. 205 Pr. civ. Dacă toți marturii citați sau cari se vor înfățișa de bună voe (art. 187 Pr. civ.), nu pot să fie ascultați în aceeași ședință, cercetarea se va urma în o ședință ulterioară, fără alte citații (art. 205 Pr. civ.).

Art. 208 Pr. civ. Nulitatea uneia sau mai multor mărturii nu atrage nulitatea întregii cercetări (art. 208 Pr. civ.).

Art. 209 Pr. civ. Dacă un martor, din cauză de boală sau altă împedcare bine-cuvântată, nu poate veni la ședință, presidentul trimete pe unul din judecători la locuința sa, ca împreună cu grefierul și față cu părțile, sau după ce s'au chemat formal, să-l asculte (art. 209 Pr. civ.).

Codul Caragea. „Câți marturi se zăticnesc de boală a veni la judecată ca să mărturisească, dice Codul Caragea (art. 43, partea VI, capit. 2), să se întrebe prin logofătul judecătoriei“.

Art. 210 Pr. civ. Dacă un martur se află cu șederea în prea mare depărtare, judecata, după ce va asculta pe părți, va putea trimete la tribunalul local o comisie rogatorie, ca acel tribunal, *față cu părțile sau după ce s'au chemat formal*, să asculte pe martur asupra faptelor ce i se vor arata (art. 210 Pr. civ.) ²⁾. (Cpr. și art. 236, 243, Pr. civ., care ad-

¹⁾ Cas. rom. S-a vacanțelor. Bulet. 1872. p. 202. Trib. Dâmbovitza, *C. judiciar* din 1901. No. 9 (cu adnotația noastră). Cas. fr. D. P. 59. 1. 439. Sirey, 60. 1. 747. Répert. Sirey, *Faux témoignage*. 108. Boitard, *Dr. criminel*. 464. Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal*, V, p. 298 (ed. a 2-a) și *Pr. de dr. criminel* (1895). 464, p. 590. F. Hélie, *Code pénal*, IV, 1793. Blanche, *Études partiques sur le C. pénal*, V, 366, p. 444, 445. Pand. fr., *Faux témoignage*, 71. Veți și autoritățile citate în adnotația noastră din *Curierul judiciar* No. 9 (1 fevr. 1901), p. 72, notele 6 și 7.

²⁾ În art. 210, dice Ministrul justiției, în expunerea de motive (ed. of., p. 19), am menținut comisiile rogatorii pentru ascultarea marturilor care s'ar afla cu șederea în prea mare depărtare, dar am adăugat că această ascultare să se facă *față cu părțile sau după citarea lor*, ca imprecinții să poată pune chestiunile ce le cred folositoare marturilor. Această

mit comisiile rogatorii în privința interogatorului și a prestării jurământului¹⁾.

Art. 210, 236 și 243 din Pr. civ. nu vorbesc de cât de comisiunile rogatorii interne, însă se poate întâmpla ca instanțele noastre judecătorești să se adreseze, atât în materie civilă¹⁾ cât și în materie penală, la autoritățile străine, pe cale diplomatică, prin ministerul justiției²⁾, pentru ascultarea unui martur care și are domiciliul în străinătate³⁾.

Se înțelege că, în asemenea cazuri, părțile nu vor fi citate, dacă chemarea lor nu este admisă de legea străină, pentru că formele *ordinatorii litis*, sunt, după părerea tuturor, cărmuite de legea țării unde se instrumentează⁴⁾.

Comisiile rogatorii internaționale.

Formele ordinatorii litis.

dispoziție era necesară în interesul dreptului de apărare al imprecinaților¹⁾.

1) În cât privește comisiile rogatorii în materie de divorț, în privința ascultării marturilor, unii nu le admit (Trib. Bruxelles, *J. Clunet*, 1894, p. 914. Willequet, *Divorce*, p. 153. Fremont, *Divorce*, 561), iar alții le admit, conform dreptului comun (Laurent, III, 326. Trib. Arlon, *Dreptul* din 1886, No. 27). Vezi t. I, partea II-a a Comentariilor noastre, p. 177, text și *nota* 2. Vezi și Répert. Sirey, *Divorce*, 2524. Comisiile rogatorii în materie de divorț. Controversă.

2) După convenția încheiată cu Rusia la 19 mai 1894, Curtea de apel din Iași și din Galatz, tribunalele județelor Dorohoi, Fălciu, Tutova, Covurlui și Tulcea, procurorii generali de pe lângă Curțile de apel din Iași și Galatz, precum și procurorii tribunalelor județene sus-numite, pot corespunde chiar direct, fără nicio intervenție diplomatică, pentru toate cererile în materie civilă și penală, afară de acele privitoare la extradarea făcătorilor de rale, cu tribunalele și parchetele districtelor judiciare Odessa, Cherson și Kamenetz-Podolsk. Vezi această convenție în Hamangiu, III, p. 3110 urm. Conv. încheiată la 1894 cu Rusia.

3) Vezi art. 9 din convenția comercială încheiată la 1880 cu Italia; art. 15 din convenția de extradare încheiată la 1880 cu Belgia; art. 12 din convenția de extradare încheiată la 1894 cu țările de jos; art. 14 din convenția de extradare încheiată cu Austro-Ungaria la 14 (27) iunie 1901, etc. Vezi T. G. Djuvara, *Tratate, Convențiuni și Tracțiuni internaționale ale României* (București și Paris, 1888), p. 29 (Introducere), p. 247, 260, 312, 505, etc. Vezi și *Convențiile de extradare ale României*, de S. R. Scriban (București, 1901, tipog. C. judiciar).

4) Cpr. C. Pau, D. P. 62, 2, 75. Sirey, 62, 2, 253. C. Chambérey, *J. Clunet*, 1875, p. 434. Trib. superior de comerț din Leipzig (*Reichsoberhandelsgericht*), *J. Clunet*, anul 1874, p. 192, 193. Felix-Demangeat, *Dr. international*, I, 247, p. 477. Despagne, *Dr. internat.* (ed. a 3-a, 1899), 188, p. 399. Din.

Formele de-
cisoriae litis.

În cât privește însă formele numite *decisoriae litis*, adică care se referă la fondul litigiului, precum este, de exemplu, jurământul ce trebuie să depue marturul, etc., chestiunea este controversată ¹⁾.

În ori ce caz, tribunalele care execută o comisie rogatorie a unei jurisdicții străine, îndeplinind un act de curtoasie internațională, nu sunt supuse controlului judecătorilor care au mijlocit comisiunea, rămânând ca aceștia, la urma urmei, să ție sau să nu ție socoteală, în decizia de fond, de cercetarea care s'a făcut de către judecătorii străini ²⁾.

SECȚIUNEA III

Despre presupțiuni ³⁾. — Definiție.

Art. 1199.—Presupțiunile sunt consecințele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut. (Art. 1138, 1200 urm., 1203 C. civ. Art. 46, 82 C. com. Art. 1349 C. fr.) ⁴⁾.

G. Maxim, *Critica sistemului probelor*, etc. (Iași, 1899), p. 146, No. 125, 131. Vezi și t. I a lucr. noastre, partea I, p. 99. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Commission rogatoire*, No. 20. Asser et Rivier, *Dr. internat.*, No. 87, p. 174 din traducerea Schina. *J. Clunet*, anul 1889, p. 334 (nota).

¹⁾ Vezi asupra acestei controversă, t. I, partea I a lucrării noastre, p. 99, 100 și Dim. G. Maxim, *op. cit.*, p. 146 urm. Cpr. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Commission rogatoire*, No. 21 urm. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.* (ed. a 2-a, 1890), p. 814. Laurent, *Dr. international*, VIII, 59 urm. Massé, *Dr. comm.*, II, 785, p. 54 urm. (ed. a 2-a), etc.

²⁾ C. Douai, *J. Clunet*, anul 1896, p. 581 urm.

³⁾ Cuvântul *præsumptio* vine de la *præ* și *sumere* (a lua înainte), pentru că presupția face să se ia un lucru de adevărat (*sumit pro vero, habet pro vero*), înainte de a se trage dovada de alurea (*præ, id est antequam aliunde probetur*). Cpr. Pothier, II, 839, p. 448 (ed. Bugnet). Baudry, II, 1281.

⁴⁾ „Presupțiunile sunt niște consecințe sau deducțiuni, dice art. 2516 din Codul portughez de la 1867, ce legea sau magistratul trage dintr'un fapt cunoscut pentru a demonstra un fapt necunoscut“.

Procedura civilă germană nu vorbește de presupțiuni. Art. 16, § 1 din legea de introducere de la 1877 (*Einführungsgesetz zur Civilprozessordnung*) dispune însă că sunt menținute dispozițiile de drept civil după care, sub anumite

Art. 2516
Codul portu-
ghez.

Pr. civ. ger-
mană.

În lipsă de probe propriu zise, adică de inducțiuni care să conducă la o certitudine cel puțin relativă, precum este dovada scrisă, legea se mulțamește cu presunțiuni, care conduc numai la probabilități.

Presunțiunile sunt niște consecințe sau mai bine zis niște inducțiuni ¹⁾ sau coniecturi ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut, pe cale de probabilitate. Astfel, din faptul că creditorul a restituit debitorului titlul care servea de dovadă creanței sale, legea trage consecința că debitorul este liberat (art. 1138, § 1), pentru că, de obicei, creditorul nu restituie debitorului titlul creanței sale de cât în urma plății ²⁾. De aceea, Cujacius dicea: *Presumptio sumitur ex eo quod plerumque fit*.

Definiție.

Presunția, după cum foarte bine observă Pothier (II, 839), se deosebește de proba propriu zisă: căci, pe când această din urmă face credință direct și prin ea însuș de un lucru, presunția nu face credință de cât pe cale de consecință și de probabilitate ³⁾.

Astfel, chitanța eliberată de creditor dovedește direct plata, ca și mărturia aceloră cari atestă acest fapt; judecătorul, în acest caz, se convinge despre plată, fără nici un raționament: pe când restituirea titlului făcută de creditor debitorului nu dovedește imediat și direct liberarea acestui din urmă: judecătorul nu ajunge la acest rezultat de cât prin următorul raționament: prin restituirea titlului creanței sale, creditorul s'a pus în imposibilitate

condiții, un fapt se considera ca adevărat, fara ca dovada contrară sa fie admisa, sau pana la dovada contrară. Și acest text adauga: într-un cât dovada contrară este admisă, ea poate fi făcută prin prestarea jurământului decisoriu. Art. 14. § 3 din aceeași lege prevede însă ca sunt abrogate: dispozițiile după care, în anume condițiuni, un fapt trebuie sa fie recunoscut ca fiind mai mult sau mai puțin probabil.

- 1) Sunt autori cari nu admit cuvântul *inducțiune*, zicând ca raționamentul judecătorului numit presunțiune presupune metoda *deductivă*, care se scoboara de la o propoziție generală la o consecință particulară. Vezi Planiol, II, p. 5, nota 1. Discuție pură de cuvinte!

- 2) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 839.

- 3) „La présomption diffère de la preuve proprement dite: celle-ci fait foi directement et par elle-même d'une chose; la présomption en fait foi par une conséquence tirée d'une autre chose”. Pothier, II, 839, p. 448 (ed. Bugnet).

de a-și exercita dreptul său, fie că el a fost plătit, fie că a renunțat la plată, și în ambele cazuri, debitorul este liberat ¹⁾.

Impărțirea
presumțiilor

Presumțiile se împart în două categorii: acele stabilite de lege (presumții legale), pe care Pothier (II, 839) le numea *de drept*, și acele trase de judecatori (presumții umane sau ale omului), pe care Pothier le numea *simple*.

Despre presupțiile legale în genere. — Definiție.

Art. 1200.—Sunt presupțiunile legale acelea care sunt determinate special prin lege, precum:

1° Actele ce legea le declară nule pentru că le privește făcute în fraudă dispozițiunilor sale (art. 812, 845, 941 C. civ. Art. 722 C. com.).

2° În cazurile când legea declară că dobândirea dreptului de proprietate sau liberațiunea unui debitor rezultă din oare care împrejurări determinate (art. 489 urm., 492, 590, 591, 1119, 1138, 1847, 1903—1905 C. civ.).

3° Puterea doveditoare ce legea dă mărturisirei sau jurământului ce face o parte (art. 1204 urm., 1207 urm. C. civ.)

4° Puterea ce legea acordă autorității lucrului judecat. (Art. 1201, 1202 C. civ. Art. 1350 C. fr.) *Library Cluj*

Presumpția legală este aceea care rezultă din lege. Fără o anume lege nu poate să existe presumpție legală, și judecătorul nu poate să creeze asemenea presupții, nici să admită altele de cât acele statornicite de lege ²⁾.

Presumpția
muciană.
Controversă.

De aceea, am susținut în tot-deauna că presumpția muciană, ast-fel numită, pentru că a fost închipuită de Quintus Mucius Scevola ³⁾, care 'și avea ființa în legile noastre anterioare ⁴⁾, și după care toate bunurile dobândite

1) Cpr. Pothier, *loco cit.* Thiry, III, 153. T. Huc, VIII, 301. Planiol, II, 14.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 222.

3) L. 51, Dig., *De donationibus inter virum et uxorem*, 24, 1 și L. 6, Cod., *eod.*, 5, 16. Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandectenrechts*, III, § 509, *in fine*, text și nota 36.

Codul Calimach și Caragea.

4) Art. 1695 Cod. Calimach și art. 45, partea III, capit. 16, Cod. Caragea, *pentru exoprică*.—S'a decis, cu drept cuvânt, că această presumpție exista sub toate regimurile matrimoniale, și că ea putea fi invocată de toți creditorii personali ai barbatului, fie anteriori, fie posteriori achizițiunei. Cas. rom. Secții-uite: Bulet. 1890, p. 7 urm. „Prin această dispozițiune, dice Curtea din Galatz, în afacerea celebră a prințului Gr. M. Sturdza cu principesa Gortciakow (*Dreptul*

de femei în timpul căsătoriei erau presupuse a fi dobândite cu bani barbatului (*ex bonis mariti*), dacă ea nu dovedea origina lor (*unde habuerit*), este inadmisibilă astăzi, pentru că nici o lege n'o consacră, și pentru că legiuirile anterioare sunt abrogate în această privință, ca unele ce sunt contrare Codului actual (art. 1912)¹⁾. Asemenea pre-

din 1892, No. 45), legiuitorul Calimach, urmând tradițiunea vechei legiuiri romane, a decis că toată averea dobândită de femei, în timpul căsătoriei, a cărei proveniență nu se constata și nici n'a fost cunoscuta soțului, se socotea ca fiind dobândită de la dânsul, și dar îi aparținea lui; că aceasta presunțiune se explica în rațiune prin următoarele două considerațiuni: a) dorința legiuitorului de a înlătura băneala unei proveniențe neonestе: b) voința de a împiedica donațiunile d'între soți: ca nu importă dacă starea de decadență și corupțiune a morăvurilor în care ajunsese Romanii, când Quintus Mucius a luat o atare măsură, a existat sau nu și la noi, când legiuitorul Calimach a înființat această presunțiune; un lucru însă e cert: că prin aceasta înțeleaptă măsură se susținea sus prestigiul demnității barbatului și se punea o stavila liberalităților deghisate, ce barbatul putea să facă soției sale în timpul căsătoriei, etc.”.

- Cpr. aceaș Curte în alta afacere, *Dreptul* din 1889, No. 76.
 1) Cpr. Aubry et Rau, V, § 531, p. 511, nota 3. Laurent, XXIII, 416, 487. Marcadé, VI, art. 1532, No. 2, p. 6. Pand. fr., *Mariage*, I, 7376. Répert. Sirey, v^o *Dot*, 835 urm. și 2938 urm. Valabrègue, *Revue pratique*, anul 1875, t. 42, p. 52 urm. Guillaouard, *Contrat de mariage*, III, 4625 și IV, 2171. Thiry, III, 499. Arntz, III, 883. Odier, *Contrat de mariage*, II, 959, 960 (ed. din 1847). G. Negulescu, *Dreptul* din 1898, No. 10 (adnot. asupra unei sentințe a trib. Prahova). Labbé, nota în Sirey, 88, 1, 145. Massé-Vergé, IV, § 664, p. 214, nota 10. Deloynes asupra lui Tessier, *Société d'acquêts*, 68, p. 126, nota 2 (ed. a 2-a). Fuzier-Herman, III, art. 1530, No. 4. Planiol, III, 1425 și 1659. Acest din urmă autor ne face distinsa onoare de a cita tratatul nostru în limba franceză. Veđi și C. Agen, D. P. 83, 2, 41. Cas. fr., D. P. 97, 1, 407. *Pand. Period.*, 98, 1, 321. C. București și Galatz, *Dreptul* din 1896, No. 38 și 41.—*Contră*, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 684. *Dreptul* din 1894, No. 83. Trib. Putna, *Dreptul* din 1896, No. 38 (sentința reformată de Curtea din Galatz). C. Aix, D. P. 72, 2, 49. Sirey, 72, 2, 175. Cpr. și Cas. fr. Sirey, 66, 1, 253. D. P. 66, 1, 126. Duranton, XV, 264 urm. Benoit, *Tr. de la dot* (1846), I, 209. Troplong, *Contrat de mariage*, III, 2246, 2247 și IV, 3017. Veđi asupra acestei controverse tr. nostru în limba franceză, p. 88 și 89, nota 2 și t. IV a Comentariilor noastre, p. 585, nota 1.

sumție nu mai poate fi deci admisă astăzi de cât pentru actele petrecute sub vechea legislațiune ¹⁾ și în materie comercială, unde art. 792 din Codul de comerț este formal în această privință ²⁾.

Cine trebuie
să dovedeas-
că că copilul
s'a născut
viu?

În unele legislațiuni ale Elveției ³⁾, în Codul Calimach ⁴⁾, în Codul austriac (art. 23), în Codul Saxoniei de la 1863 ⁵⁾, astăzi abrogat prin noul Cod german, etc., la caz de îndoeală, copilul născut la termen se presupune a fi născut viu până la dovada contrară din partea acelor care pretind că el s'a născut mort. Asemenea presumție legală neexistând în legea noastră, acei interesați vor dovedi prin ori-ce mijloace că noul născut a trăit în realitate (art. 1169) ⁶⁾, fără însă a avea a stabili viabilitatea lui,

Dreptul
străin.

Presumția muciană există și astăzi în noul Cod german (art. 1362). Numai lucrurile destinate usului personal și exclusiv al femeii (*für die ausschliesslich zum persönlichen Gebrauche der Frau bestimmten Sachen*), precum hainele, juvarele și instrumentele ei de muncă, sunt, față de creditori, presupuse a fi proprietatea ei. Cpr. art. 544, partea II, tit. I, *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*; art. 1656 C. saxon din 1863, etc.

¹⁾ Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1891, No. 61. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1898, No. 10. Cas. fr. D. P. 77. 1. 214. Sirey, 77. 1. 148. Répert. Sirey, v^o Dot. 832. Cpr. și C. Iași. C. judiciar din 1901, No. 70. Această din urmă decizie, interpretând art. 1695 din Codul Calimach, decide că lucrurile în privința cărora femeia n'ar putea dovedi de unde le are, sunt presupuse a fi fost dăruite de barbat, și că aceasta se referă la darurile oprite d'între soți. Cpr. și trib. Prahova. *Dreptul* din 1898, No. 10.

²⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1898, No. 39. Veți asupra art. 792 din C. com. (782 C. com. ital., 559 C. com. fr.) Calamandrei, *Del fallimento* (Torino, 1883), l. p. 380 urm. Cuzzi, *Il Codice di commercio italiano commentato*, VIII, p. 338 urm., No. 528 urm. (Verona, 1883). Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VIII, 893. Massé, *Dr. comm.*, II, 1336, etc.

³⁾ Veți Er. Lehr, *C. civ. du canton de Zurich*, p. 4, nota 2.

⁴⁾ „Când este îndoeală, dice art. 35 din Codul Calimach (23 C. austriac), de s'au născut pruncul viu sau mort, se socotește după juridica presumție că s'au născut viu, și cela ce se împotrivesște este dator să dovedească împotrivirea sa“.

⁵⁾ „Im Zweifel, ob ein Kind lebendig oder todt geboren sei, wird das Erste vermuthet“ (art. 34 C. saxon).

⁶⁾ Cpr. Demolombe, XIII, 186. Laurent, VIII, 543, 547. Thiry, II, 25. Demante, III, 29. Duranton, VI, 78. Pand. fr., *Successions*, I, 200. Baudry et Wahl, *Successions*, I, 177 (ed. a

Art. 35 C.
Calimach.

Art. 34 C.
saxon.

pentru că această condiție nu'și mai are ființa în legea noastră ¹⁾.

S'a decis cu drept cuvânt că, pentru ca copilul să fie considerat că a trăit, trebuie să se stabilească de acei cari revendică moștenirea lui, că el a respirat în mod complet, o simplă mișcare a corpului nefiind o dovadă suficientă a vieții extra-uterine, un început de respirație putând une-ori fi provocat de o mișcare convulsivă ²⁾.

Înfățișarea actului de naștere a copilului va dovedi însă în genere că el s'a născut viu; căci ofițerul stărei civile fiind obligat a menționa că copilul ce-i s'a înfățișat, conform art. 41 C. civ., era mort ³⁾, lipsa acestei mențiuni din act dovedește că copilul era viu în momentul înfățișării sale, și *a fortiori* deci în momentul nașterii sale ⁴⁾.

Faptul însă că copilul ar fi fost înfățișat mort înaintea ofițerului stărei civile nu dovedește că el nu s'a născut viu, pentru că el a putut să moară în intervalul d'între naștere și înfățișarea sa ⁵⁾.

Copilul trebuie să fi respirat în mod complet.

Înfățișarea actului de naștere.

Înfățișarea copilului mort înaintea of. stărei civile.

Viabilitate.

2-a. 1899). Aubry et Rau, VI, § 592, p. 277. F.-Herman. II. art. 725. N° 4. Hureau, *Successions*, I, 417. Le Sel-lyer, *Successions*, I, 89. Chabot, *Successions*, I, art. 725, No. 8, *in fine* (ed. Belost-Jolimont din 1839). *Contră*, Massé-Vergé, II, § 354, p. 241, nota 3. Vazeille, *Successions*, I, art. 725, No. 3 (ed. din 1847). —Dupa acești din urmă autori, copilul ar fi presupus născut viu până la dovada contrară, pentru că viața se presupune și că faptul de a se naște implică pe acela de a fi trăit, soluție pe care o adoptasem și noi în t. I, partea I, p. 125, nota 2, parere asupra careia am revenit însă în t. III, p. 237, nota 2.

- ¹⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1892, No. 63. Veđi. t. I partea I a lucr. noastre, p. 125; partea II, p. 254 și 331, precum și adnotația noastră din C. *judiciar*, No. 2, p. 14, text și nota 22 (anul 1900). —Cu toate acestea, amicul nostru, Dl. G. Petrescu (*Successioni*, I, p. 102 urm.) scapa din vedere această însemnată inovațiune a legiuitorului nostru.
- ²⁾ Trib. Narbonne și C. Montpellier, Sirey, 72, 2, 189 și Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Successions*, 53, nota 1. Bandry et Wahl, *op. cit.*, I, 182. Aubry et Rau, I, § 53, p. 202 (ed. a 5-a).
- ³⁾ Veđi jurn. cons. de Miniștri No. 3, din 16 iulie 1871 (t. I, partea I a lucr. noastre, p. 235, nota 5), care reproduce decretul fr. din 3 iulie 1806.
- ⁴⁾ Cpr. Bandry et Wahl, *Successions*, I, 182, p. 146 (ed a 2-a). Pand. fr. *Successions*, I, 202. Laurent, VIII, 544. Demolombe, XIII, 186. F.-Herman, II, art. 725, No. 5. C. Paris, Répert. Dalloz, *Acte de État civil*, 409, nota 1.
- ⁵⁾ Baudry et Wahl, *op. și loco supra cit.* Demolombe, XIII, 186.

Acestea odată expuse, să venim acum la exemplele de presumpțiuni legale pe care le dă art. 1200.

Inexactitate
de text.

Mai întâi de toate trebuie să observăm că rău și fără cale acest text face să figureze între presumpțiile legale mărturisirea și jurământul: căci ele sunt adevărate probe, ca și dovada scrisă și aceea testimonială, după cum o spune art. 1170 ¹⁾. Codul francez cuprinde, în această privință, o inadvertență ²⁾, pe care legiuitorul nostru a reprodus-o din nebagare de seamă și de care Codul italian s'a ferit cu drept cuvânt, eliminând din art. 1350 paragraful relativ la mărturisire și jurământ.

Art. 1200 dă ca exemple de presumpții legale:

Exemple de
presumpții
legale.

¹⁾ Actele pe care legea le declară nule, pentru că le privește ca făcute în fraudă dispozițiilor sale. Astfel, art. 812 din Codul civil, după ce declară nulă ori-ce dispozițiune făcută în favoarea unui incapabil, lovește de nulitate dispoziția făcută tatălui, mamei, descendenților și soțului incapabilului, considerând aceste rude ca persoane inter-puse. Aceasta este o presumpție legală, fiind că din faptul cunoscut că dispoziția este făcută cutărei rude, legea deduce un alt fapt necunoscut, adică că liberalitatea este făcută însuș incapabilului ³⁾.

²⁾ Casurile în care legea declară că dobândirea dreptului de proprietate sau liberarea unui debitor rezultă din oare-care împrejurări determinate. Astfel, prescripția achisitivă sau usucapiunea se întemeiează pe o presumpție de liberare, pe care legea o induce din tăcerea pastrată de creditor un timp anume determinat (art. 1847). Tot astfel

Laurent, VIII, 544. Pand. fr., *op. cit.*, 203. C. Angers, Si-rey, 1-a serie, t. VII, anii 1822-1824, 2, p. 75.

¹⁾ Cpr. art. 1204 urm. și 1207 urm. C. civ.

²⁾ Cpr. Bandry, II, 1280, *in fine*. T. Huc, VIII, 302. Larombière, V, art. 1316, No. 3. Thiry, III, 159. Laurent XIX, 611. Marcadé, V, art. 1350, No. 2, p. 157. Demolombe, XXIX, 217 și XXX, 235. Fuzier-Herman, III, art. 1350, No. 6. Delsol. *Expte. élément. du C. Napoléon*, II, p. 602. Bonnier, 838. Vigie, II, 1638. Demante, V, 327 bis II. Acollas, II, p. 956. Planiol, II, p. 8, nota 1. — Vezi însă Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 695, p. 482, nota 1 (ed. a 2-a), care dice că legiuitorul cu drept cuvânt face să figureze jurământul între presumpțiile legale.

³⁾ Mai vezi încă art. 845, 941, etc. Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 819.

sunt presumpțiile de proprietate (art. 489), presumpțiile de liberare (art. 1138) etc.¹⁾

3° În fine, legea citează între presumpțiile legale puterea conferită autorității lucrului judecat. Aceasta presumpție interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică, și ca atare, nu poate nici într'un caz fi combătută prin proba contrară, nici chiar prin mărturisire sau jurământ (art. 1201, 1202)²⁾. „Judecățile ce au luat sfârșit după pravilă și cu desfaceri și isbrâniri, dice Andronachi Donici, *nici cu porunca stăpînirii nu se pot strica*”. (Capit. 42, § 2).

Autoritatea lucrului judecat. Art. 1201.

Despre autoritatea lucrului judecat ne vom ocupa pe larg la finele volumului. Am rezervat anume această materie pentru sfârșitul volumului, spre a o trata cu toate detaliile ce comportă.

Trăbăre în privința lucrului judecat.

Acestea sunt presumpțiile legale, pe care art. 1200 le citează *exempli gratia*³⁾. Mai sunt însă și altele, căci textul nu este limitativ. Astfel este, de exemplu, presumpția că barbatul este tatăl copilului zămislit în timpul căsătoriei (art. 286)⁴⁾; presumpția că omul nu-și dă sama de actele sale înainte de împlinirea vârstei de 24 de ani (art. 342, 434); presumpțiile statornicite de art. 754, 756, 967, § 2, 1024, 1432, 1434, 1435 C. civ., etc.⁵⁾

Art. 1200 nu este limitativ.

Codul de comerț stabilește de asemenea mai multe presumpțiuni legale. Vedeți art. 42, 48, 57, 82, 286, 374, 375, 418, 424, 480, 624, 645, 722, 792 din acest Cod, etc.

Cod. comerțial.

Puterea probatorie a presumpțiilor legale.

Art. 1202. Presumpțiunea legală dispensează de ori ce do-

¹⁾ Mai vedeți încă art. 490, 491, 493, 590, 602, 606 C. com., etc.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1881, p. 654. Trib. Fălciu și Iași. *Decretul* din 1891. No. 48 și din 1892. No. 82. Glisson, *Pr. civ.* (1902). I. p. 524. Vedeți și *infra*, p. 317. text și nota 1.—Jurământul este însă admisibil de câte ori el se referă la fapte intervenite în urma pronunțării hotărârii definitive. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1889, p. 167 și 1890, p. 319.

³⁾ Cpr. Marcadé, V. art. 1350. No. 2, p. 157. Laurent, XIX. 612. Arntz, III. 397. Larombière, V. art. 1350, No. 7. Demolombe, XXX. 256. Acollas, II, p. 956. Fuzier-Herman, III. art. 1350, No. 7. Aubry et Rau, VIII. § 750, p. 162.

⁴⁾ Cpr. art. 1591 urm. C. german.—Această presumpție poate însă, în unele cazuri, fi distrusă prin acțiunea în tăgăduire de paternitate (art. 286 urm.).

⁵⁾ Vedeți asupra art. 1435, Cas. rom. *Decretul* din 1901, No. 73.

vadă pe acela în favoarea căruia este făcută.—Nici o dovadă nu este primită împotriva presumpțiunei legale, când legea, în puterea unei asemenea presumpțiuni, anulează un act oare care, sau nu dă drept de a se reclama în judecată, afară numai de cazurile când legea a permis dovada contrară, și afară de aceea ce se va dice în privința jurământului și marturisirei ce ar face o parte în judecată. (Art. 286 urm., 812, 941, 967, § 2, 1024, 1138, 1201, 1206 urm., 1208 urm. C. civ. Art. 1352 C. fr.).

Toate presumpțiile legale nu au aceiaș putere probatorie. Unele sunt *absolute* ¹⁾ și nu admit în principiu nici o dovadă contrară, afară de mărturisirea și jurământul. Aceste presumpții, din care unele nu pot fi combătute nici chiar prin mărturisire sau jurământ, sunt numite de doctrină, după Pothier (II, 842), presumpțiuni *juris et de jure* (de drept și asupra dreptului ²⁾). Altele pot din contra fi combătute prin proba contrară, și sunt numite *juris tantum* (de drept numai). Exemple de presumpțiuni *juris tantum* găsim în art. 42, 57, 792 C. com.; în art. 590, 602, 606, 967, § 2, 1138, § 2, 1277 ³⁾, 1432, 1434, 1435 C. civ.

¹⁾ Presumpția de adevăr care rezultă din autoritatea lucrului judecat este absolută în materie penală, unde ea are ființă față de toți, și relativă în materie civilă, unde ea nu și produce efectele sale de cât între părțile care s'au judecat. V. Glasson, *Pr. civ.* (Pichon, 1902). I, p. 524.

²⁾ Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 10. *in fine*. Goudsmit. *Pandectes*, I, § 104, p. 311.

Art. 1277.

³⁾ Art. 1277, după care, de câte ori căsătoria a ținut de ce ani de la împlinirea termenilor puse pentru plata dotei mobiliare, femeia, moștenitorii și chiar creditorii ei (art. 974), de și în această din urmă privință chestiunea este controversată, pot cere această dotă de la barbat, de la moștenitorii și creditorii lui, fără a fi datori a dovedi că el a primit-o, nu stabilește o presumpție absolută, de vreme ce barbatul se poate apăra de îndatorirea de a o restitui, probând că a făcut convenitele diligențe spre a o primi de la constitutorii ei, măsuri care au ramas infructuoase. N'ar trebui însă să credem, cu toată parerea contrară a lui Troplong (*Contrat de mariage*, IV, 3660 urm.), că presumpția statornicită de art. 1277 ar putea fi răsturnată prin ori-ce probă contrară, de exemplu, prin corespondență sau alte titluri de familie, căci această presumpție n'ar putea fi dărmată de cât prin dovada care ar rezulta din însuș contractul de căsătorie. Pand. fr., *Mariage*, II, 11410. Répert. Sirey, *Dot*, 2725. C. Donai, Sirey, 41. 2. 450 și Répert. Dalloz, v° *Faillite*, 1111, nota 1.

Casul în care femeia s'a înzestrat însuș. Controversă.

În fine, vom adăoga, de și chestiunea este controversată, că presumpția statornicită de art. 1277 nu se aplica de cât atunci când zestrea a fost constituită de un terțiu, ear nu

etc.¹⁾. Ambele specii de presumpțiuni constituiesc o dovadă și scutesc pe acela care le invoacă în sprijinirea pretențiunei

de însuș femeia, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea din București, nu s'ar înțelege ca femeia să facă răspunător pe barbat pentru lipsă de diligență față de dânsa și să i impute faptul ca el n'a îndreptat o urmarire contra ei. C. București și Aix. *Dreptul* din 1890. No. 74. D. P. 99. 2. 333. T. Huc. IX. 498. Laurent, XXIII. 564. Pand. fr., *Mariage*, II. 11461. Répert. Sirey. *Dot*, 2699. Baudry. *Le Courtois* et Surville. *Contrat de mariage*, III. 1896 (ed. a 2-a din 1900). Mourlon. III. 430 bis. Labbé. nota în Sirey. 75. 2. 201. Guillaouard. *Contrat de mariage*, IV. 2133. 2136. — *Contrà*. Planiol. III. 1645. Troplong. *Contrat de mariage*, IV. 3658. Massé-Vergé. IV. p. 673. p. 257. nota 9. Duranton. XV. 566. C. Nîmes și Caen. Sirey, 66. 2. 315 și Répert. Dalloz. *Supplément, Contrat de mariage*, 1498. nota 2. D. P. 77. 2. 133. Sirey. 75. 2. 201. Pand. Chron., V. 2. p. 171. Veđi în t. VIII, explic. art. 1277 și studiul ce am publicat asupra acestui text în *Curierul judiciar* din 1901, No. 63.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 116.—Mai veđi înca tratatul nostru în limba franceză. p. 418. 419 și t. VI a Coment. noastre. p. 158. nota 1.

Astfel, când art. 1001 dispune ca proprietarul unui animal sau acela care se servește cu dânsul, este responsabil de dâna causată de acest animal, el stabilește o presumpție *juris tantum*, care dispăre înaintea probei fie a unei culpe comise de partea lezată, fie a unui caz de forță majoră. Trib. superior din Köln (Colonia) și C. sup. de justiție din Luxembourg. Sirey, 1901. 4. 19 și 20. Veđi și autoritățile citate în t. V a lucr. noastre, p. 567 urm. și 570. nota 1.

De asemenea, art. 1432 din C. civ. stabilește o presumpție *juris tantum* când presupune ca, în lipsa de inventar, locatarul sau arendașul a primit lucrul închiriat sau arendat în stare bună, de vreme ce el poate dovedi contrariul, și asemenea proba se poate face prin marturi și presumpțiuni, chiar dacă obiectul litigiului este mai mare de 150 lei, fiind vorba în specie de un fapt material, iar nu de un fapt juridic. (Veđi *suprà*, p. 250). Cpr. Cas. fr. D. P. 97. 1. 421. Sirey, 97. 1. 327. C. Paris. D. P. 95. 2. 240. Laurent, XXV. 273. Guillaouard. *Louage*, I. 245. F.-Herman. IV. art. 1731. No. 1. Duvergier. *Louage*, I. 443. Duranton. XVII. 101. Troplong. *Louage*, I. 340. Aubry et Rau. IV. § 367. p. 489. Thiry. IV. 28. T. Huc. X. 314. Marcadé. VI. art. 1730-1732. p. 468. Massé-Vergé. IV. § 702. p. 375. nota 23.—*Contrà*. Baudry et Wahl. *Louage*, I. 927 (ed. a 2-a. 1900), care citează în acest din urma sens o sentință a Trib. din Marseille, cu data de 7 dec. 1887. Veđi și Delvincourt. III. p. 194. nota 6 (ed. din 1834).

Art. 1001.

Art. 1432.

Controversă.

sale, de altă probă (art. 1202, *ab initio*). Ele se deosebesc însă în aceea că cele d'întâi (*juris et de jure*), nu pot în principiu fi combătute, pe când cele de al doilea (*juris tantum*) pot fi răsturnate prin dovada contrară.

Casurile în care dovada contrară nu este admisă.

În regulă generală, presumptionia legală admite deci dovada contrară. Asemenea dovadă nu este însă în principiu admisă în casurile următoare :

1° Când legea, în puterea unei asemenea presumptioni, anulează un act oare-care, fără a permite proba contrară, de exemplu, în casurile art. 812, 940, 941, etc. ¹⁾ :

2° Când, în puterea unei asemenea presumptioni, legea nu conferă o acțiune în justiție ²⁾ aceluia în favoarea căruia presumptionia este statornicită, fără a permite proba contrară (art. 1202).

Art. 163, 165
C. civ.

Astfel, în casurile art. 163 și 165 C. civ., legea presupune într'un mod absolut că căsătoria a fost confirmată și tăgăduște ori ce acțiune în justiție pentru a o ataca, fără a permite proba contrară.

Art. 295.

De asemenea, în cazul art. 295 C. civ., legea presupune legitimitatea copilului a cărui titlu de naștere este conform posesiunii sale, și tăgăduște ori ce acțiune pentru contestarea stărei civile a copilului, sau mai bine disconferă acestui din urmă o excepție peremtorie pentru respingerea acțiunii îndreptate contra lui, fără a permite dovada contrară.

Art. 1138.

Tot astfel, în caz de restituirea titlului creanței sub semnătură privată, făcută de creditor debitorului, legea presupune liberarea acestui din urmă și tăgăduște creditorului ori ce acțiune în justiție, fără a permite proba contrară

¹⁾ Este de observat că de câte ori legea anulează un act oare-care, întemeindu-se pe o presumption legală, ea nu permite dovada contrară. Cpr. Thiry, III, 173, p. 201. Baudry, II, 1283.

²⁾ Legea nu tăgăduște nici o dată, propriu dis, acțiunea în justiție, ci conferă aceluia contra căruia acțiunea este îndreptată, dreptul de a o respinge prin o fine de neprimire, fără ca judecătorul să mai examineze fondul litigului. Aceasta se întâmplă în materie de lucru judecat, în materie de prescripție, și atunci când titlul sub semnătură privată a fost de bună voe restituit de creditor debitorului (art. 1138, § 1). Cpr. Baudry, II, 1282. Mourlon, II, 1633. T. Huc, VIII, 243, *in fine*.

(art. 1138, § 1)¹⁾; pe când, în caz de restituirea titlului autentic (legea dice din inadvertență a copiei legalizate²⁾, creditorul poate să dovedească că n'a înțeles să remită datoria, adică proba contrară este admisă (art. 1238, § 2). Presumpția, în acest din urmă caz, nu mai este deci *juris et de jure*, ci *juris tantum*³⁾.

În fine, în caz de prescripție, legea presupune dobândirea proprietății sau liberarea debitorului: în asemenea caz, ea nu tăgăduiește vechiului proprietar sau creditorului o acțiune în justiție, însă conferă acelui care a prescris o excepție peremtorie pentru a respinge această acțiune, fără a permite dovada contrară (art. 1837 urm.)⁴⁾. Prescripție.

Art. 1202, după ce arată cazurile în care presumpțiile sunt absolute sau *juris et de jure*, adaugă în partea sa finală: *afară de aceea ce se va dice în privința jurământului și mărturisirii ce ar face o parte în judecată*, cuvinte care se ved eliminate în art. 1353 din Codul italian. Care este sensul acestor expresiuni? Eata explicația cea mai rațională. Cu toate că dovada contrară nu este admisă contra presumpțiilor absolute sau *juris et de jure*, ele însă pot fi combătute prin mărturisire și jurământul decisoriu, de câte ori, bine înțeles, este vorba de o materie care nu interesează ordinea publică, ci numai interesul privat al părților, pentru că mărturisirea și jurământul nu sunt admisibile de cât în aceste din urmă cazuri. Va să dică, mărturisirea făcută de acela care are în favoarea sa o presumpție legală, sau refuzul lui de a presta jurământul deferit de cea-laltă parte (art. 1211), vor resturna presumpția legală, chiar dacă ea ar fi absolută, destul este ca să nu fie din acele care interesează ordinea publică, precum este autoritatea lucrului judecat. Această soluție este juridică, pentru că, în materie de obligațiuni, presumpțiile legale sunt niște mijloace pe care legea le conferă, car nu le impune uneia din părți. Prin urmare, partea care are în folosul său o presumpție legală, poate fie prin mărturisirea Mărturisire și jurământ.

¹⁾ Vezi t. VI a lucr. noastre, p. 707. text. și nota 2.

²⁾ Vezi t. VI. p. 712.

³⁾ Vezi t. VI. p. 713, 714. text și note.

⁴⁾ Cpr. T. Huc. VIII. 343. Thiry. III. 173. p. 201. Baudry. II. 1283. Mourlon. II. 1633. 1634.—Titlul prescris nu poate servi nici ca început de dovada. Vezi *supra*, p. 272. nota 1.

sa, fie prin refuzul jurământului deferit de cea-laltă parte, să recunoască că, în cazul concret, presunția legală este inexactă ¹⁾).

Astfel, presunția de liberare, care rezultă din restituirea voluntară a actului sub semnătură privată, făcută de creditor debitorului (art. 1138, § 1), nu împiedică pe creditor de a întreba pe debitor, sau de a'i deferi jurământul decisoriu asupra punctului de a se ști dacă i-a fost cu adevărat făcută cu intențiunea de a'l libera ²⁾).

Art. 1906. De asemenea, acela căruia se opune o prescripție scurtă, întemeiată pe o presunție de plată, poate să combată această prescripție prin deferirea jurământului (art. 1906) ³⁾).

Afară însă de acest caz excepțional, în care prescripția se întemeiază exclusiv pe o presunție de plată, ea nu poate fi combătută prin deferirea jurământului, spre a dovedi că datoria a fost achitată ⁴⁾).

Presunții
stabilite în-
tr'un interes
public.

Remâne însă bine înțeles că presunțiile de care vorbim nu pot fi combătute prin mărturisire sau jurământ, după cum am spus-o mai sus, de cât atunci când sunt exclusiv statornicite în interesul părții care le invoacă. Presunțiile legale stabilite într'un interes general și de ordine publică, precum este presunția relativă la gestațiunea femeii (art. 286, 288, 289), sau cea care rezultă din autorita-

¹⁾ Cpr. Thiry, III, 173. T. Huc, VIII, 343. Baudry, II, 1283. Laurent, XIX, 621. Demolombe, XXX, 277, 600. Mourlon, II, 1635. Marcadé, V, art. 1352, No. 3. Pand. fr., *Délation de serment*, 137 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 329 bis I. Vigîe, II, 1640. Aubry et Rau, VIII, § 750, p. 164, text și nota 11. Bonnier, 846. Larombière, V, art. 1352, No. 9 urm. Arntz, III, 402. Planiol, II, 52. Cas. fr. D. P. 75. 1. 117. Sirey, 75. 1. 244. Veđi și t. IV a lucr. noastre, p. 819, text și note.

²⁾ Aubry et Rau, IV, § 323, p. 249 și VIII, § 750, pag. 164, 165. Laurent, XVIII, 363 și XX, 246. Demolombe, XXVIII, 424. T. Huc, VIII, 343, 359. Veđi și t. VI a lucr. noastre, p. 707, nota 2.

³⁾ Aubry et Rau, VIII, § 750, p. 165. Veđi *infra*, explic. art. 1906.

⁴⁾ Aubry et Rau, *loco supra cit.* și § 753, p. 187. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2595. Pand. fr., *Délation de serment*, 121 urm. Laurent, XX, 246. Marcadé, art. 1538 urm. No. 1, p. 229. Demante et Colmet de Santerre, V, 337 bis VII. Veđi și *infra*, explic. art. 1208.

tea lucrului judecat (art. 1201), nu pot fi combătute nici prin mărturisire, nici prin jurământ, nici prin alte dovezi ¹⁾.

Presumpțiile de comunitate a zidurilor (art. 590), a șanțurilor (art. 602) și a gardurilor (art. 606), care despart două proprietăți vecine, nu pot fi combătute de cât prin proba scrisă, prin semne de necomunitate sau prin prescripție ²⁾.

Art. 590,
602, 606.

Cât pentru presumpțiile simple sau *juris tantum*, ele pot în ori-ce caz fi combătute prin ori-ce probă contrară, și chiar prin simple presunțiuni de fapt ³⁾.

Presunțiuni
simple.
Controversa.

Despre presumpțiile care nu sunt stabilite de lege (presumpțiile omului) lasate la luminele și înțelepciunea magistratului ⁴⁾.

Art. 1203.—Presunțiunile, care nu sunt stabilite de lege, sunt lasate la luminele și înțelepciunea magistratului: magistratul nu trebuie să se pronunțe de cât întemeindu-se pe presunțiuni care să aiba o greutate și puterea de a naște probabilitate; presunțiunile nu sunt permise magistratului de cât numai în cașurile când este permisă și dovada prin marturi, *afara numai dacă un act nu este atârnat de a s'a făcut prin fraudă, dol sau violență* ⁵⁾. (Art. 956, 960, 1191 urm., 1197, 1198 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1353 C. fr.).

¹⁾ Mourlon, II. 1635. Massé, *Dr. comm.*, IV. 2595. Baudry, II. 1283, 1314. Thiry, III. 173. *in fine*. T. Hue, VIII. 343, 359. Marcadé, V. art. 1352, No. 3 și art. 1358 urm., No. 1. Demolombe, XXX. 277, 278 și 600. Laurent, XIX. 623 și XX. 246, 247. Demante, V. 329 bis 1. Pand. fr., *Délation de serment*, 119. Glaxson, *Précis th. et pratique de procéd. civile* (Paris, Pichon, 1902), I. p. 524. Vezi și *supra*, p. 311, text și nota 2.

²⁾ Garsonnet, *Pr. civ.*, II. p. 304. § 271. *in fine* (p. 485, § 696 din ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII. § 750. *in fine*, p. 166 și II. § 222, p. 600, 617 și 621, text și nota 85 (ed. a 5-a). Dalloz, *Nouv. Code civil annoté* (Paris, 1900), I. art. 653, p. 1109, No. 50 urm. Cpr. C. Angers, Sirey, 35, 2. 244. Vezi și t. III a lucr. noastre, p. 60, 61, 82, și 86.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874. consid. de la p. 277. Marcadé, V. art. 1352, No. 4, p. 212 urm. Demolombe, XXX, 267, 268. Larombière, V. art. 1352, No. 8. — *Contră* (în privința presunțiilor de fapt). Toullier D., V. partea II. 63.

⁴⁾ Cpr. Pothier, II. 848, 849.

⁵⁾ Cuvintele subliniate, care sfîrșesc textul, luate *ad litteram*, ar avea aerul de a spune că, în caz de fraudă, dol sau violență, marturii nu sunt admiși, pe când presumpțiile sunt admise, ceea ce ar fi inexact, pentru că, în asemenea cașuri,

Afară de presunțiile *legale*, despre care am vorbit mai sus, art. 1203 autorisă pe judecător a trage el însuși din oare-care fapte cunoscute, consecințe care îl conduc la dovedirea faptului necunoscut. Aceste consecințe, pe care magistratul, în cazurile permise de lege, le trage din faptele cunoscute pentru a deduce descoperirea faptelor contestate, se numesc *presunțiuni de fapt, umane* sau ale omului (*presumptio facti seu hominis*), prin opoziție la acele *de drept sau legale* (*presumptio juris*) ¹⁾.

Judecătorul nu poate recurge la aceste presunțiuni de cât în două cazuri:

Casurile în care judecătorul poate recurge la presunțiile de fapt sau ale omului.

1° Când proba testimonială este admisibilă ²⁾, adică când obligația nu întrece suma de 150 lei vechi (art. 1191), când există un început de dovadă scrisă (art. 1197 ³⁾, sau în fine, când creditorul a fost în imposibilitatea materială sau cel puțin morală de a-și procura o dovadă scrisă, sau când el a pierdut, din o cauză de forță majoră neprevădută, titlul ce-i servea de dovadă scrisă (art. 1198) ⁴⁾.

Astfel, de câte ori există un act scris, nici o presun-

— *BCE-Cluj Central University Library Cluj*
 martorii sunt tot-deauna admisibili, în baza art. 1198, fiind că persoana care a fost victima fraudei, dolului sau violenței a fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă. Vezi *supra*, p. 266 și Cas. fr. Sirey. 1901. I. 359. De aceea, art. 1354 din Codul italian a eliminat aceste cuvinte, și toți autorii dic că ele sunt lipsite de sens. Cpr. Thiry, III, 174. T. Huc, VIII, 344. Baudry, II, 1293. Marcadé, V, art. 1353, No. 2. Mourlon, II, 1636. Demolombe, XXX, 185, 242. Bonnier, 815. Laurent, XIX, 633. Larombière, V, art. 1353, No. 3 urm. Acollas, II, p. 963. Fuzier-Herman, III, art. 1353, No. 42 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, I, 419, p. 526, nota 1.

1) Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 10. Pothier, II, 848.

2) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, consid. de la p. 597. Bulet. S-a I, 1888, p. 101 și 952. Bulet. S-a 1, 1887, p. 402. Bulet. S-a 1, 1883, p. 1167. Bulet. 1881, p. 26 și 204.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 436. C. București *Dreptul* din 1890, No. 41. Cas. fr. D. P. 93. I. 285. D. P. 94. I. 371. Laurent, XIX, 630. T. Huc, VIII, 344.—Începutul de probă scrisă nu poate fi stabilit pentru prima oară înaintea Curții de casatie. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1888, p. 104.

4) Cas. rom. și Trib. Ilfov. Bulet. S-a 1, 1881, p. 225. *Dreptul* din 1893. No. 71. Laurent, XIX, 631.

ție nu poate fi primită contra sau peste conținutul lui ¹⁾.

Această regulă, care nu se aplică de cât în materie civilă²⁾, este foarte înțeleaptă, căci dacă judecătorul s'ar fi putut, în toate cazurile, convinge din simple presunțiuni, părțile n'ar mai fi încheiat acte scrise, și regula care restrânge dovada testimonială ar fi ramas o literă moartă.

2° Presunțiile omului constituind o probă nesigură și făcând să nască mai mult o probabilitate de cât o certitudine, judecătorul nu poate să recurgă la ele de cât atunci când au o greutate și o putere de natură a face să nască probabilitatea ³⁾. Textul francez, mai exact în această privință, dice că presunțiile pe care se întemeiază judecătorul, în cazurile în care ele sunt permise, trebuie să fie *grave, precise și concordante* ⁴⁾; *grave*, adică de natură a face impresie asupra spiritului și a determina convingerea; *precise*, adică în relație directă cu faptul contestat; *concordante*, adică să nu se contradică între ele, când sunt mai multe.

O singură presunție ajunge însă, după cum ajunge și Judecătorul un singur martur, căci, după cum am vedut *supra*, p. 243, se poate convinge din o dreptul modern a respins regula de alta dată *testis unus, singură presunție*, *testis nullus* ⁵⁾. Judecătorul este liber de a trage presun-
Controversă.

1) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1881. p. 24. Bulet. 1888. p. 952.

2) În materie comercială, proba testimonială fiind admisibilă Admit. presunțiilor în materie comercială. Controversă.
după aprecierea judecătorului (art. 46 C. com.), se înțelege că și presunțiile de fapt sunt admisibile fără nici o restricție. Cpr. Bonnier. 816. Fuzier-Herman, III, art. 1353. No. 31 urm. T. Huc. VIII, 345. Demolombe, XXIX, 710. Larombière, V, art. 1337. No. 22. Lyon-Caen et Renaut, *Dr. comm.*, III, 83. Cas. fr. D. P. 94. I. 168. D. P. 96. I. 301. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1885. p. 867. Bulet. S-a II, 1892, p. 1012. Vezi și *supra*, p. 269.

3) Cpr. C. Focșani. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1885, p. 868.—O presunție vagă și fără nici o precizie n'ar fi de natură a forma convingerea judecătorului. C. Bourges. Sirey, 1901. 2. 39.

4) Cpr. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1901, No. 40, p. 319.

5) Cpr. T. Huc. VIII, 344. Baudry, II, 1293. Larombière, V, art. 1353, No. 8. Demolombe, XXX, 245. Bonnier, 817. Marcadé, V, art. 1353, No. 1. Aubry et Ran. VIII, § 766, p. 359, text și nota 6. Laurent, XIX, 636. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1900, No. 35.—*Contră*. Toullier D., V, partea II, 20 urm. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 258. Vezi și t. V a Coment. noastre, p. 81.

țiile de fapt lasate la lumina și înțelepciunea sa, de câte ori ele sunt admise de lege, ori de unde el ar crede de cuviință.

Așa, de exemplu, într'un proces civil, el poate să tragă presumpțiuni dintr'o procedură criminală ¹⁾.

S'a decis de asemenea că presumpțiile menite a convinge pe magistrat pot fi trase din o cercetare nulă în privința formelor ²⁾, dintr'o hotărîre de absolvire, puțin importă dacă actele de instrucție la care acea hotărîre se referă ar fi nule sau neregulate ³⁾, destul este ca el să a-răte în motivele hotărîrei sale că și-a format convingerea din aceste indicii.

Presumpțiile de fapt fiind lasate la lumina și înțelepciunea magistratului ⁴⁾, chestiunea de a se ști dacă ele sunt grave, precise și concordante, este o chestie de fapt care scapă de controlul Casației ⁵⁾, și decizia de fond numai atunci ar cădea sub controlul Curței supreme când presumpțiile ar fi fost admise în casurile în care proba testimonială nu este admisibilă; căci atunci s'ar fi violat art. 1203 C. civ. ⁶⁾.

Acest mijloc n'ar putea însă fi propus de-adreptul în casație, fără a fi fost invocat înaintea instanțelor de fond ⁷⁾.

Cu cât judecătorul va fi mai serios și mai pătruns de datoria sa, cu atât el va cumpăni greutatea presumpțiunilor, și nu le va admite de cât atunci când vor fi de natură a-i forma convingerea. *Tant vaut le juge, tant vaut l'induction du juge*, dice Acolas, și acest autor adaogă ⁸⁾: „De doi-deci de ani de când profuez dreptul și privesc succedându-se generațiile care populează parchetele, tribu-

¹⁾ Cas. fr. D. P. 94. 1. 351. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, consid. de la p. 714. T. Huc. VIII, 345.

²⁾ Cas. fr. D. P. 90. 1. 135. Sirey, 91. 1. 301. Baudry, II, 1293.

³⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 22. Bulet. S-a II, 1898, p. 153.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1889, ultimul considerent de la p. 597. Bulet. S-a I, 1894, p. 546.—Presumpțiile de fapt fiind lasate la lumina și înțelepciunea magistratului, se înțelege că ele nu i se pot impune. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1876, ultim considerent, p. 29. Bulet. S-a I, 1883, p. 289.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p. 436. Bulet. 1886, p. 299. Bulet. 1890, p. 1343. Cas. fr. D. P. 94. 1. 351. D. P. 1900. 1. 264. Baudry, II, 1293.

⁶⁾ Baudry, *loco supra cit.* Cas. rom. Bulet. S-a I, 1890, p. 1345.

⁷⁾ Curtea de casație a decis însă contrariul. V. Bulet. S-a I, 1888, p. 101.

⁸⁾ *Manuel de droit civil (Comment. philosophique et critique du Code Napoléon)*, II, p. 963, nota 2, ed. din 1874.

nalele și barourile, am observat că mulți din magistrații noștri se recrutează în genere printre tinerii cei mai lipsiți de capacitate și de știință. Am reprodus anume aceste rânduri, pentru că ele s'ar părea, cel puțin pentru unele din numirile făcute de Ministerii noștri, a fi fost scrise pentru țara românească.

SECȚIUNEA IV

Despre mărturisirea unei părți.

Art. 1200 face să figureze mărturisirea printre presumțiile legale, însă am observat că aceasta este o eroare și o inadvertență a legiuitorului, criticată de toți autorii ¹⁾. Mărturisirea uneia din părți, se înțelege voluntară și lipsită de ori ce viciu de consimțământ ²⁾, este în adevăr, o probă, după cum o proclamă art. 1170, și încă o proba prin excelență. *Confessio omnium probationum maxima est*, dice un vechi autor (Menochius) ³⁾.

De aceea legiuitorul se ocupă despre ea într-o secție a parte, după cum se ocupă despre proba scrisă, despre proba testimonială și despre cele-lalte probe.

Definiția și împărțirea mărturisirii.

Exista mărturisire (*confessio*), după cum se exprima legile romane ⁴⁾ și art. 1260 din Codul nostru civil, de câte ori una din părți, capabilă de a dispune de dreptul său, recunoaște fie prin sine, fie prin un mandatar special

¹⁾ Vezi *supra*, p. 310, text și nota 2.

²⁾ „Mărturisirea trebuie să fie voluntară, dice art. 1575 din Art. 1575 C. Codul civil otoman, promulgat la 1876. Ea este nula dacă civ. otoman, este smulsa prin violență”. Vezi *Ann. de législ. étrangère*, anul 1876, p. 679.

³⁾ „*La confessione della parte è sempre considerata come la regina delle prove*”, dice un autor italian, Ricci, *Delle prove* 233, p. 411. Vezi și Glasson, *Précis th. et pratique de Pr. civ.* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 523.

⁴⁾ Cpr. L. 25, § 4, Dig., *De probationibus*, 22, 3; L. 13, Cod., *De non numerata pecunia*, 4, 30, etc. De aceea Pothier (II 830) întrebuințează cuvântul *confession* (de la *confiteri*, a mărturisi).

(art. 1206, 1536, § 2), de adevarate faptele alegate contra ei de adversarul său¹⁾.

Mărturisirea nu poate să se refere decât la o chestie de fapt. Pentru a constitui o mărturisire, alegația părții trebuie deci să se refere la un fapt, iar nu la un punct sau la o regulă de drept; căci nu aparține părților de a fixa dreptul într'un sens sau în altul, această misiune fiind încredințată numai judecătorului²⁾.

Mărturisirea fiind o declarație, de aici rezultă că tăcerea păstrată de una din părți asupra faptului pretins de cea-laltă parte, nu constituie în genere o mărturisire³⁾.

Art. 234 Pr. civ. Cu toate acestea, refuzul părții de a răspunde când este chemată de adversarul său la interogator, sau nevenirea ei la ziua hotărâtă, fără o cauză bine-cuvântată, dă facultatea judecătorilor de a considera aceste împrejurări ca o mărturisire completă în favoarea aceluia care a propus interogatorul, sau cel puțin ca un început de probă de natură a fi completat prin alte dovezi (marturi, presumpțiuni sau jurământ supletoriu) (art. 234 Pr. civ.)⁴⁾.

Art. 2408 C. portughez.

¹⁾ Art. 2408 din Codul portughez de la 1867 definește mărturisirea: „Recunoașterea expresă făcută de una din părți a dreptului părții adverse, sau a adevărului faptului susținut de aceasta din urmă“. Cpr. și art. 1572 din Codul civil otoman, promulgat la 9 *djemazziul ewel* (1 iulie 1876).

²⁾ Pothier, II, 830. Baudry, II, 1295. Thiry, III, 175. Planiol, II, 26, text și nota 3. Bonnier, 347. Répert. Sirey, *Aren*, 11. Ricci, *Delle provv.* 233. T. Hue, VIII, 346. Larombière, V, art. 1354 urm., No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 167. Laurent, XX, 156. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 270, p. 299 (ed. 1-a): p. 479, nota 7 din ed. a 2-a. Marcadé, V, art. 1354 urm., No. 2, și toți autorii. Trib. Quimperlé, D. P. 79, I, 459. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1885, consid. de la p. 250. Vedi și art. 288 (261 vechi) din Pr. civ. germană.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1875, p. 274. Bulet. 1882, p. 936. Laurent, XX, 157. Rauter, *Pr. civ.*, 221. Répert. Sirey, *Aren*, 14. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 480, text și nota 16 (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 455 urm. Baudry, II, 1295. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 188. „*Qui tacet, non utique fatetur*“. L. 142, Dig., *De diversis regulis juris antiqui*, 50, 17.

Dreptul părții de a răspunde la interogator în apel.

⁴⁾ Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1900, No. 9.—În ori ce caz, partea care a lipsit de la interogator la prima instanță, poate să ceară a răspunde în apel, și aceasta fără a dovedi cauza absenței sale, pentru că apelul fiind devolutiv, se poate repeta înaintea judecătorilor superiori probele de la prima instanță. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p. 204. Bulet. 1884, p. 204. Bulet. S-a II, 1896, p. 1249.—S'a decis însă

De câte ori o parte se referă la mărturisirea celeilalte părți, instanța de fond este deci datoare să arăte dacă o asemenea mărturisire produce vre un efect, dacă ea poate servi ca o presumpție sau un început de probă, de natură a fi completată cu alte dovezi: căci procedând altfel, judecătorii de fond ar da o hotărîre nemotivată, și prin urmare, casabilă¹⁾.

Judecata putînd refusa încă de la început cererea de chemare la interogator, poate și să revie asupra încheierii prin care a admis interogatorul, când din împrejurări se convinge că este făcută în scop de străgănire și de șicană²⁾.

Ori ce declarație de fapt nu constituie o mărturisire. Pentru ca să existe mărturisire în sensul legii, trebuie ca declarația să fi fost făcută în mod serios cu intenția de a scuti, pe persoana, în folosul cărei ea are loc, de dovada faptului recunoscut. Pentru a se opune cui-va o mărturisire extra-judiciară, dice Curtea din București, trebuie ca ea să fi fost făcută de parte știind că acea mărturisire are să fie invocată ca probă în contra-i³⁾.

Astfel, nu se poate considera ca o mărturisire declarația făcută de o parte în sprijinirea cererei sau excepțiunei sale. Asemenea declarație constituie un mijloc de apărare.

Revenirea asupra încheierii prin care se admite interogatorul.

Declarația trebuie să fi fost făcută în mod serios.

și contrariul, adică ca partea care n'a venit la prima instanța, trebuie să justifice în apel cauza neprezentării sale, și în asemenea caz, certificatul de boala emanat de la un medic din străinătate este admisibil ca probă, de și acel medic n'ar putea fi chemat ca martur spre a confirma certificatul dat de dînsul. Cas. rom. Bulet. S-a II. 1892. p. 85. Cpr. și Cas. rom. *Dreptul* din 1885. No. 8.

Dacă partea, care a lipsit de la interogator la prima instanța, a încetat din viață înaintea judecării apelului, moștenitorii săi sunt în drept a cere să dovedească ca autorul lor a lipsit de la prima instanța avînd o cauză bine-cuvîntată și ca interogatorul ce i se propusese de adversar era de prisos și nepertinent în cauză. Cas. rom. Bulet. 1895. p. 1325.

Casul în care partea chemată la interogator ar fi încetat din viață înaintea judecării apelului.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II. anul 1899. p. 1359 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre).

²⁾ Cpr. C. București. *C. judiciar* din 1901. No. 42.

³⁾ Vezi *Dreptul* din 1887. No. 29. Thiry, III. 180. Baudry, II. 1295. Marcadé, V. art. 1354. No. 2. Larombière, V. art. 1354. No. 3. Aubry, et Rau, VIII. § 751. p. 167. Demolombe, XXX. 448. 450. T. Hue, VIII. 346. Laurent, XX. 158. Bonnier, 347. 353. și toți autorii. Cpr. și C. Paris. D. P. 67. 2. 210.

care, prin însuș natura sa, exclude din partea aceluia ce a făcut-o voința de a fi invocată contra sa.

Act unilate- Mărturisirea fiind un act unilateral, nu cere, pentru
ral. Art. 288 a avea ființă, de cât voința din partea aceluia de la care
Pr. germ. ea emană. Prin urmare, nu se cere nici o acceptare din
1580 C. civ. partea aceluia în folosul căruia mărturisirea este făcută ¹⁾.

otoman.

„Pentru ca mărturisirea judiciară să și producă efectele sale, nu este necesar ca ea să fie acceptată“, dăce art. 288 (261 vechi) din proced. germană ²⁾. Tot astfel se exprimă și art. 1580 din Codul civil otoman de la 1876.

Mărturisire
expresă și
tacită.

În regulă generală, mărturisirea este *expresă*, afară de cazul prevădut de art. 234 Pr. civ., despre care am vorbit mai sus, în care ea poate să fie *tacită*.

Mărturisire
extra-jud. și
judiciară.

Mărturisirea este extra-judiciară (făcută înaintea începerii judecăței) și judiciară (făcută în cursul judecăței).

Art. 1204.—Se poate opune unei părți mărturisirea ce a făcut sau înaintea începerii judecăței, sau în cursul judecăței. (Art. 1170, 1200, § 3, 1205 urm. C. civ. Art. 227 urm., 350 Pr. civ. Art. 1354 C. fr.).

Mărturisirea extra-judiciară, este acea făcută afară de prezența judecătorului (*extra judicium*) ³⁾, ear mărturisirea judiciară, este acea făcută înaintea judecătorului, în cursul judecăței, de însuș partea prigonitoare sau de un împuternicit special al ei (art. 1206, § 1).

Despre mărturisirea extra-judiciară.

Art. 1205.—Mărturisirea extra-judiciară verbală nu poate servi de dovadă când obiectul convențiunei nu poate fi dovedit prin marturi. (Art. 1191 urm., 1197, 1198 C. civ. Art. 1355 C. fr.).

Mărturisirea extra-judiciară, pe care am definit-o mai sus, poate să fie verbală sau scrisă: verbală, când ea rezultă din o simplă declarație orală, făcută de exemplu în-

¹⁾ Baudry, II, 1295, 1303. Arntz, III, 422. Fuzier-Herman, III, art. 1354, No. 30. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2586. Marcadé, V, art. 1354 urm., No. 2. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 300. nota 20 (ed. 1); p. 481, nota 20 (ed. a 2-a). Laurent, XX, 168. Demolombe, XXX, 536. Demante, V, 335 bis I. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 172. T. Huc, VIII, 351. — Vezi însă Bonnier, 354. Vezi și *infra*, p. 343.

²⁾ „Zur Wirksamkeit des gerichtlichen Geständnisses ist dessen Annahme nicht erforderlich“.

³⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 834.

tr'o conversație; scrisă, când ea este făcută într'o scrisoare, într'un testament, etc.¹⁾, sau într'un act de recunoaștere încheiat anume în acest scop²⁾.

Legea nu vorbește de mărturisirea scrisă, pentru că ea intră în regula generală, adică trebuie, spre a face dovadă, să fie făcută cu observarea formelor actelor autentice sau sub semnătură privată³⁾.

Cât pentru mărturisirea extra-judiciară verbală, ea neputându-se dovedi de cât prin proba testimonială, se înțelege că nu va putea servi de dovadă de cât atunci când însuș obiectul convențiunii va putea fi stabilit prin marturi⁴⁾, adică, când fiind vorba de o afacere civilă⁵⁾, obiectul litigiului n'ar întrece suma de 150 lei vechi, sau când ar exista un început de probă scrisă, ori părțile ar fi fost

Mărturisire
extra-judici-
ară scrisă.

Mărturisire
extra-judici-
ară verbală.

1) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1890. No. 68.

2) Mărturisirea făcută de o parte și consemnată într'un proces-verbal încheiat de un portarel, este o mărturisire extra-judiciară și nu face nici o credință, dacă obiectul litigiului nu poate fi dovedit prin marturi. Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1885. No. 36.

Proces-ver-
bal încheiat
de un por-
tarel.

O mărturisire extra-judiciară consemnată într-o hotărâre străină poate fi invocată în România, fără ca hotărârea străină să fi fost declarată executorie de judecătoria români (art. 374 Pr. civ.), pentru că, în specie, nu se aduce hotărârea la îndeplinire, ci se invoacă numai existența unui fapt constat printr'însa. Cas. austr. (Viena). *J. Clinet*, anul 1900, p. 178. Vedi monografia noastră din *Revista de drept și sociologie*, anul IV (1901—1902), No. 1.

Mărturisire
consemnată
într'o hotă-
râre străină.
Art. 374 Pr.
civ.

3) Cpr. Répert. Sirey, *Acen.* 361. Laurent. XX, 217. Demante, V, 331. Larombière, V, art. 1355. No. 2. — Mărturisirea extra-judiciară scrisă făcută de autor este opozabilă moștenitorilor săi. Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1898, No. 5. — „Mărturisirea scrisă (*Gierar bil kitabet*), dice art. 1606 din Codul civil otoman de la 1876, produce aceleași efecte ca și mărturisirea verbală; și art. 1607 din acelaș Cod adaugă: „Mărturisirea pe care cineva pune s'o scrie altul, produce legalmente acelaș efect ca și o mărturisire directă”. V. *Ann. de légist. étrangère*, anul 1876, p. 689.

Codul civil
otoman din
1876. Art.
1606, 1607.

4) Cpr. Cas. rom. C. judiciar din 1900, No. 58. Répert. Sirey, *Acen.* 363 urm. — Această mărturisire nu poate fi invocată pentru prima oară în casatie, dacă n'a fost propusă ca mijloc de dovadă înaintea instanțelor de fond. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 37 și Bulet. S-a 1, anul 1897, p. 341.

5) În materie comercială, proba testimonială fiind admisibilă fără nici o restricție (art. 46 C. com.), se înțelege că, în asemenea materie, și mărturisirea verbală va putea fi stabilită prin marturi. Cpr. Massé. *Dr. comm.*, IV, 2590.

Materie co-
mercială.

în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă, sau în fine, când creditorul ar fi perdut, prin un caz de forță majoră neprevădută, titlul creanței sale (art. 1191, 1197, 1198).

Astfel, dacă m'am împrumutat de la d-ta cu 1000 de lei, fără a-ți da la mână un act scris, și înaintea începerii judecăței, sau chiar în cursul ei, însă afară de prezența judecătorului, aș fi mărturisit existența acestei datorii, nu vei putea să dovedești această mărturisire prin marturi, dacă nu te găsești în unul din cazurile excepționale prevădute de lege (art. 1197, 1198), pentru că aceasta ar însemna a dovedi însuș existența datoriei, ceea ce ar fi contrar art. 1191.

Efectele mărturisirii extra-judiciare.
Controversă.

Legea păstrează tăcerea în privința efectelor mărturisirii extra-judiciare, în privința puterii sale probatorii și a indivisibilității sale, nevorbind de cât de modul ei de dovedire. Aceasta provine din împrejurarea că asemenea mărturisire este a rare-ori atât de complectă și de precisă pre cât este mărturisirea judiciară. Din această tăcere a legii s'a conchis că ea a voit să dea judecătorului o mare latitudine pentru a aprecia caracterul și efectele judiciare ale acestei mărturisirii, apreciere care fiind suverană, scapă de controlul caseției.

Din acest principiu, majoritatea autorilor trag următoarele consecințe :

1° Judecătorul ar fi liber, după împrejurări, de a admite sau de a respinge dovada care rezultă din mărturisirea extra-judiciară;

2° Judecătorul ar fi liber de a nu se conforma regulii indivisibilității mărturisirii (art. 1206, § 2), și decizia sa n'ar putea, în această privință, fi censurată de Curtea de casație ;

3° În fine, judecătorul ar putea admite retractarea mărturisirii extra-judiciare, independent de o croare de fapt ¹⁾. Cu alte cuvinte, aprecierea puterii probatorii a mărturisirii extra-judiciare ar fi, din toate punctele de vede-

¹⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 29. Thiry, III, 180. Baudry, II, 1304. Duranton, XIII, 540. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 180, text și nota 42. Demante, V, 332 bis III. Mourlon, II, 1645. Demolombe, XXX, 548 urm., 554. Vigier, II, 1668. Fuzier-Herman, III, art. 1355, No. 2 urm.

re, lasată la aprecierea tribunalelor, și regulile mărturisirii judiciare nu i-ar fi de loc aplicabile ¹⁾.

„Determinarea efectului unei mărturisiri verbale extra-judiciare este lasată la înțelepciunea judecătorului, dice art. 1965 din Codul civil neerlandez” ²⁾. Art. 1965 C. neerlandez.

În aceste condițiuni, mărturisirea extra-judiciară n'ar mai fi un mijloc de probă, ci o simplă presumpție lasată la lumina și înțelepciunea magistratului, după cum se exprimă art. 1203, ceea ce este contrar legii. Judecătorii au, fără nici o îndoială, o putere discreționară pentru a aprecia caracterul mai mult sau mai puțin serios al mărturisirii extra-judiciare; însă de câte ori ei se vor găsi în fața unei mărturisiri serioase, fie judiciară, fie extra-judiciară, asemenea mărturisire va face deplină credință și nu va putea fi nici divizată, nici revocată, dacă ea nu este rezultatul sau consecința unei erori de fapt (art. 1206, § 2) ³⁾.

Despre mărturisirea judiciară.

Art. 1206, § 1. - Mărturisirea judiciară se poate face înaintea judecătorului de însuș partea prigonitoare, sau de un împuternicit special al ei spre a face mărturisirea. (Art. 1536 C. civ. Art. 233 Pr. civ. Art. 1356, § 1 C. fr.).

Mărturisirea judiciară este cea făcută înaintea judecătorului de însuș partea prigonitoare, sau de un împuternicit special al ei.

Mărturisirea se face înaintea judecătorului, prin urmare, și înaintea arbitrilor (art. 350 Pr. civ.) ⁴⁾, prin viu

Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 281, p. 335 (ed. 1); p. 517, § 720 din ed. a 2-a. Répert. Sirey. *Aren.* 379 urm. Pand. fr. *cod.* v^o. 435 urm. Marcadé, V, art. 1354-1356, No. 3. Bonnier. 359 urm. Arntz, III, 431. Larombière, V, art. 1355, No. 6 și art. 1356, No. 23 și 31.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 93, 1. 244.

²⁾ „In het geval bij het slot van het vorige artikel voorzien, blijft *Cod. neerland.* het aan des regters oordeel overgelaten welke kracht dan eene *dez, portu-* wondclinge bekenenis, buiten regten gedaan, moet worden toe- *ghuz și spa-* gekend”. Tot cam astfel se exprimă art. 2416 din Codul portughez din 1867 și art. 1239 din Codul spaniol de la 1889.

³⁾ Cpr. T. Hue, VIII, 347. Planiol, II, 34. Laurent, XX, 218 urm. Merlin, *Quest.* § § 3 și 4, tit. II, p. 511 urm. (ed. a 4-a din 1827). Massé, *Dr. comm.*, IV, 2593.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., *Aren.* 129. Laurent, XX, 161. Baudry, II,

graiū, în mod spontan, sau într'un interogator propus de cealaltă parte (art. 227 urm. Pr. civ.), sau înscris într'un act de procedură.

Deosebire
între dreptul
roman și
dreptul ac-
tual.

La Romani, mărturisirea judiciară, pentru a-și produce efectele sale, trebuia să fie făcută în prezența părții adverse sau a unui imputernicit al ei¹⁾; căci, după cum o parte nu poate fi condamnată în lipsa adversarului său²⁾, tot astfel și mărturisirea, care era asimilată lucrului judecat, nu putea să-și producă efectele sale, dacă era făcută în lipsa adversarului (*absente adversarii*).

Astăzi însă, mărturisirea făcută în instanță, în lipsa adversarului, ar produce toate efectele sale, dacă judecata a luat act de dēnsa³⁾.

Judecăt. tre-
buie să fie
competent
din cauza
materiei.

Ea trebuie să fie făcută în însuș procesul în care se invoacă ca probă⁴⁾ și înaintea unui judecător competent din cauza materiei⁵⁾.

1296. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 169. Ricci, *Delle prove*, 236. Cas. fr. Sirey, 51. 1. 61.

1) L. 6, § 3, Dig., *De confessis*, 42, 2.

2) „*Judicatum tantum inter praesentes tenet*“. L. 47, Pr., Dig., *De re judicata*, 42, 1.

3) Cpr. Duranton, XIII, 564.

Efectele mă-
rturisirii fă-
cută într'un
proces și in-
vocată în
altul.
Controversă.

4) Mărturisirea făcută într'un proces și invocată într'un alt proces, nu poate produce decât efectele unei mărturisirii extra-judiciare. Cas. fr. Sirey, 89. 1. 118. D. P. 90. 1. 125. Sirey, 93. 1. 244. D. P. 93. 1. 82. Baudry, II, 1296. T. Huc, VIII, 348. Demolombe, XXX, 498. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 168, text și nota 7. Larombière, V, art. 1356, No. 5. Demante, V, 333 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1356, No. 16 urm. Duranton, XIII, 552. Planiol, II, 30.—*Contrā*. Marcadé, V, art. 1354—1356, No. 2, p. 220. Laurent, XX, 164. Bonnier, 350. Massé-Vergé, III, § 605, p. 536, nota 2. Cas. fr. D. P. 72. 1. 137. Sirey, 68. 1. 409. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1884, p. 930. Trib. Covurlui, *C. judiciar* din 1897, No. 41. Vezi asupra acestei controverse, Répert. Sirey, v^o *Aveu*, 139 urm.

Art. 532 Pr.
civ. germană.

Mărturisirea făcută de către o parte în prima instanță poate însă fi invocată de cealaltă parte în apel. Art. 532 (494 vechi) din procedura civilă germană este formal în această privință: „*Das in erster Instanz abgelegte gerichtliche Geständniss behält seine Wirksamkeit auch für Berufungsinstanz*“.

5) Cas. fr. D. P. 78. 1. 176. Sirey, 78. 1. 309. Sirey, 89. 1. 118. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888, p. 1096. Bulet. 1891. p. 1171. T. Huc, VIII, 348. Demolombe, XXX, 292. Larom-

Unii decid că chiar judecătorul incompetent *ratione personae* n'ar putea să iea act despre o mărturisire făcută înaintea lui, fiind că el se desezisează de afacere când se declară incompetent, și nu mai poate face nici un act de jurisdicțiune ¹⁾.

Mărturisirea trebuie să emane de la însuș partea pri-
gonitoare, sau de la un împuternicit al ei, investit cu un mandat special, pentru că ea este un act de dispoziție, și mandatarul general nu poate să facă de cât acte de administrație (art. 1536) ²⁾.

Mărturisirea făcută de prepus nu obligă deci pe co-
mitent, dacă cel d'întâi n'a fost autorizat prin o procură specială a face asemenea mărturisire ³⁾.

Astfel, mărturisirea unui avocat, făcută în instanță, nu leagă pe parte, dacă el nu avea un anumit mandat pen-
tru aceasta ⁴⁾, afara de cazul când partea care ar fi fost față n'ar fi contradis afirmarea avocatului ⁵⁾.

bière, V. art. 1356. No. 4. Naquet, nota în Sirey 1889. 2. 146, colona 1. 2^a. Massé-Vergé, III, § 605, p. 536, nota 2.

O mărturisire făcută înaintea unui judecător incompetent ar putea însă fi considerată ca o mărturisire extra-judiciară. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1889. p. 418. Larombière, *loc. cit.*, No. 5. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 168, text și nota 7. Vezi însă Bonnier, 350, *in fine* și nota în Sirey, 68. 1. 409.

¹⁾ Cpr. Massé-Vergé, *loc. supra cit.* -- *Contrà*, Duranton, XIII, 563.

²⁾ Cpr. Bonnier, 351. Laurent, XX, 171. Demolombe, XXX, 472. Larombière, V. art. 1356, No. 9. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 479, nota 4 (ed. a 2-a). Ricci, *Delle proce.*, 241. Répert. Sirey, *Arén.*, 34 urm. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1879, p. 764. Bulet. S-a 1, 1886, p. 518.

³⁾ Ricci, *Delle proce.*, 243, care citează în acest sens o decizie a Curței de casatie din Roma, din 29 ianuar 1883. Vezi și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1333.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 94. 1. 516. *Pand. fr.*, *Arén.*, 73. -- Prin aplicarea acestui principiu s'a decis ca mărturisirea făcută de un avocat al Statului, care nu avea o anumite împuternicire pentru aceasta, nu obligă pe Stat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 763. Bulet. 1886, p. 517. *Dreptul* din 1886, No. 60. -- *Contrà*, Cas. rom. S-a 1, decizia No. 226 din 1873 (nepublicată).

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1878, p. 201. Bulet. S-a 1. 1897, p. 1062. *C. judiciar*, din 1897, No. 37. Cpr. Demolombe, XXX, 500. Bonnier, 351. Larombière, V. art. 1356, No. 9. Vezi art. 85 (81 vechin) din procedura germană, care are

Art. 85
Pr. germ.

Persoanele
care pot mărturisi
în justiție.

Ori cine nu poate în mod valid să facă o mărturisire, pentru că printr-însa el poate să înstrăineze dreptul său.

Nu pot deci mărturisi în justiție de cât persoanele capabile de a dispune de drepturile lor ¹⁾.

Minorii inter-
dicți, etc.

Astfel, minorii, interdicți, acei puși sub un consiliu judiciar ²⁾ și femeile măritate neautorizate, n'au deci capacitatea de a face o mărturisire validă ³⁾.

următoarea cuprindere : „Actele de procedură făcute de un mandatar obligă pe parte, ca și cum ele ar emana de la dânsa. Această dispoziție se aplică mărturisirii și altor declarații de fapt, intru cât aceste mărturisiri sau declarațiuni nu sunt imediat retractate sau rectificate de partea prezentă (*insoeit nicht dieselben von der miterschiedenen Partei sofort widerrufen oder berichtigt werden*)“.

- ¹⁾ Cpr. Pothier, II, 836. T. Hue, VIII, 349. Bonnier, 351. Baudry, II, 1297. Laurent, XX, 169. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 512. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 170. Demolombe, XXX, 463 urm. Répert. Sirey, *Aveu*, 23 urm. Pand. fr., *Aveu*, 41 urm. Fréminville, *Minorité*, II, 770. Larombière, V, art. 1356, No. 10. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 478, nota 3 (ed. a 2-a). Ricci, *op. cit.*, 239.

- ²⁾ Cas. rom. și C. București (afacerea Văcărescu). *Dreptul* din 8 april 1901, No. 28. *C. judiciar* din 1901, No. 40.

- ³⁾ Aubry et Rau, Bonnier, Larombière, *loco supra cit.* Planiol, II, 31. Laurent, XX, 170. Thiry, III, 176. Répert. Sirey, *Aveu*, 24 urm. Pand. fr., *eod.* v^o, 42 urm. și toți autorii.

Discuțiile și
controversele
la care
mărturisirea
femeii măritate
a dat loc.

Femeea, autorizată conform legii, poate însă să mărturisească în justiție. Demolombe, IV, 284. Pand. fr. v^o cit., 45, și autorii *supra* citați. Cas. belg. *Pasicrisie belge*, 54. 1. 210. Naște însă întrebarea : de ce autorizare are nevoie femeea spre a putea mărturisi în mod valid în justiție ? După Laurent (XX, 170), femeea ar avea nevoie de o autorizare specială chiar pentru a putea răspunde la un interogator (art. 234 Pr. civ.). Majoritatea autorilor admit însă că femeea autorizată de a sta în judecată, are capacitatea de a răspunde la chestiunile ce îi ar pune magistratul și de a face, în această privință, ori ce declarație, ea neavând nevoie de o autorizare specială de cât în privința mărturisirii ce ea ar face în mod spontan. Cpr. Pand. fr., *Aveu*, 47. Répert. Sirey, *eod.* v^o, 30. Baroche, *Encyclopédie du droit*, *Aveu*, 20. Demolombe, XXX, 471. Larombière, V, art. 1356, No. 10. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 171, text și nota 14. Massé-Vergé, III, § 605, p. 537, nota 6. — În fine, după Marcadé (V, art. 1356, No. 2, p. 221), femeea autorizată de a sta în judecată, ar avea capacitatea de a face ori ce mărturisire relativă la afacerea pentru care ea se judecă.

„Mărturisirea (*ievar*), dice art. 1573 din Codul civil otoman¹⁾, trebuie să emane de la o persoană majoră și cu mintea sănătoasă. Minorul, nebunul, smintitul și interzisul, nu pot deci să facă o mărturisire validă²⁾; și art. 1574 din acelaș Cod adaugă: „Terțul în favoarea cărui se face mărturisirea poate să nu aibă mintea sănătoasă”.

Art. 1573,
1574 C. civ.
otoman.

Prim aplicarea acestui principiu, Curtea din București a decis ca scrisorile emenate de la un incapabil, în timpul incapacității sale, nu i pot fi opuse ca început de probă scrisă³⁾.

Scrisori emana-
te de la un
incapabil.

Tot astfel, mărturisirea episcopului nu este oposabilă minorului sau interzisului, pentru că episcopul nu poate lucra de cât în folosul incapabilului, car nu în contra lui⁴⁾.

Mărturisirea
făcută de un
episcop.

Episcopul poate însă să facă o mărturisire validă în privința faptelor sale personale de gestiune, rămânând ca minorul să exerceite recursul seu în contra lui⁵⁾.

În cât privește mărturisirea făcută de barbat, ea nu este oposabilă femeii de cât dacă este relativă la bunurile a căror administrație îi aparține, și numai în limitele acestei administrații⁶⁾.

Casurile în
care mărturi-
sirea făcută
de barbat
este oposa-
bila femeii.

¹⁾ V. *Annuaire de légis. étrangère*, anul 1876, p. 679.

²⁾ În Codul austriac, din contra, mărturisirea emanată de la un minor nu este oposabilă, pentru că ea nu este un act, nici un contract, ci un simplu mijloc de dovadă, *Cas. austr.* (Viena). *J. Clunet*, anul, 1900, p. 178. Vezi și monografia noastră din *Revista de drept și sociologie*, anul IV, No. 1.

Codul
austriac.

³⁾ *Dreptul* din 1885, No. 67. Vezi și *supra*, p. 272.

⁴⁾ „*Qui non potest donare, non potest confiteri*”. (Mornac *ad leg.* 27, Dig., *De probat.*). Cpr. Aubry et Rau, I, § 114, p. 724 (ed. a 5-a); Demolombe, VII, 690 și XXX, 473. Laurent, V, 54 și XX 173. Répert. Sirey. *Acen*, 39 urm. Ricci, *op. cit.*, 240. Cpr. Jud. ocol Giurgiu. *C. judiciar* din 1897, No. 29. Vezi și t. II a lucr. noastre, p. 183. Art. 1573, § 2 din Codul civil otoman, mai sus citat, este formal în aceasta privință.

⁵⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 349. Planiol, II, p. 9, nota 1. Aubry et Rau, I, *loc. cit.* și VIII, § 751, p. 171. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Minorité*, 390. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 479, nota 4 (ed. a 2-a). Laroombière, V, art. 1356, No. 9. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 41. Demolombe, XXX, 473. Carré-Chauveau, *Procéd. civ.*, III, *Quest.* 1224, p. 147. Pand. fr., *Acen*, 59. — Vezi însă Laurent (XX, 173), care contesta episcopului dreptul de a face o mărturisire de natura a obliga pe incapabil, chiar în privința actelor sale de administrație.

⁶⁾ Cpr. Demolombe, XXX, 474. Répert. Sirey, *Acen*, 44. Pand. fr., *cod.*, v^o, 65.

Mărturisirea
făcută de sindic
sau falit.

Sindicul unui faliment, ca și însuș falitul, nu poate face o mărturisire opozabilă masei creditorilor ¹⁾; de unde rezultă că procedura interogatorului (art. 227 urm. Pr. civ.) nu poate fi ordonată în privința unui sindic sau unui falit, pentru că scopul de căpitenie a acestei proceduri este provocarea unei mărturisiri probatorie ²⁾.

Mărturisirea
făcută de ad-
ministratori
unei perso-
ne morale.

Tot în puterea acestor principii s'a hotărât, înainte de modificarea procedurii civile, că administratorii unei persoane morale, de exemplu, a unei comuni, a unei biserici, etc. nu aveau capacitatea de a face o mărturisire, care să oblige persoana juridică, pentru că ei nu au dreptul de a dispune de averea persoanei pe care o reprezintă ³⁾.

Interogato-
rul persoane-
lor morale.
Art. 233
Pr. civ.

Art. 233 din noua procedură civilă are însă, în această privință, o dispoziție care curmă ori ce discuțiune: „Administrațiile și stabilimentele publice sau de utilitate publică, dice acest text, precum și toate instituțiile care se guvernează prin statute recunoscute potrivit legii, vor fi îndatorate a numi un agent sau administrator, care să aibă procură specială legalisată, spre a răspunde la chestiunile ce i se vor fi comunicate”.

Din debaterile parlamentare urmâte cu ocazia discuției acestui text, rezultă că el se aplică nu numai Statutului, comunelor, județelor și stabilimentelor care au un caracter public, dar și persoanelor morale de drept privat, societăților comerciale ⁴⁾, și instituțiilor care se guvernează prin statute recunoscute potrivit legii, precum sunt,

¹⁾ Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 512. Pand. fr., *Aven*, 64.

²⁾ Lyon-Caen et Renault, *op. și loco supra cit.* Trib. Epemay (22 ianuar 1883), sentință citată de acești autori.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 418. Laurent. XX, 174.

⁴⁾ Ministrul justiției a declarat în Senat că acest text nu se aplică societăților *în nume colectiv sau cuprinzător* (art. 77 urm. C. com.), pentru că ele nu au statute, înțelegând ca textul să nu se aplice de cât societăților *care constituiesc o persoană juridică* (v. Pr. civ., ed. of., desbat. Senatului, p. 394 și 395). Ori, după art. 76, § ultim C. com., societățile în nume colectiv sunt, în raport cu cei de al treile, persoane juridice. Deci, textul le este aplicabil și lor. Poate că Ministrul a înțeles să vorbească de asociațiile în participare, care, cu adevărat, nu constituiesc o ființă juridică deosebită de persoana interesatilor (art. 253 C. com.). Cpr. C. Iași. C. judiciar din 1901. No. 51. Vezi și *supra*, p. 270. nota 4.

de exemplu, banca agricolă, societățile de asigurare, creditele rurale și acele urbane, etc.

În cât privește societățile care nu constituiesc o persoană juridică, precum sunt societățile civile¹⁾ și asociațiile în participare (art. 251—256 Cod. com.), li se aplică dreptul comun, membrii lor trebuind să răspundă la interogator, fără nici o comunicare prealabilă, pentru că, în asemenea cazuri, un membru poate obliga pe societate prin răspunsurile sale.

Dar dacă legea admite interogatorul persoanelor morale, vom vedea însă că nu li se poate deferi jurământul, pentru că ele nu pot fi considerate ca având o conștiință, la care adversarul lor ar putea să se refere²⁾.

Despre puterea probatorie a mărturisirii judiciare.

Art. 1206, § 2, ab initio.—O asemenea mărturisire (adeea judiciară) face deplină dovadă în contra celui care a mărturisit. (Art. 1356, § 2 *ab initio* Cod. fr.).

Mărturisirea judiciară, făcută de o persoană având capacitatea de a dispune de dreptul ei, face deplină credință în contra acestei persoane³⁾, în cât partea care o invoacă

¹⁾ Chestiunea de a se ști dacă societățile civile constituiesc sau nu, față cu cei de al treilea, o persoană juridică deosebită de cea a asociațiilor, este însă controversată. Vezi t. VI a lucr. noastre, p. 756, nota 2. unde se arată controversa, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Pand. fr., *Sociétés*, I, 1713 urm. Cpr. și C. Galatz. *Dreptul* din 20 mai 1901, No. 40.

²⁾ Cpr. C. Craiova și Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 37 și din 1901, No. 36. *Dreptul* din 1900, No. 32. Bonnier, 417, și autorii citați *infra*, p. 385, nota 1.

³⁾ Mărturisirea făcută de o persoană face de asemenea credință în contra reprezentanților ei universali (art. 653, 777, 893, 1060) (cpr. Demolombe, XXX, 504. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2589. Répert. Sirey, *Accu*, 114. Larombière, V, art. 1356, No. 14. Pand. fr., *Accu*, 175). nu însă și în contra terților (Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1883. consid. de la p. 1004. Bulet. S-a I, anul 1898, p. 1165).

Cu toate acestea, declarațiile false făcute de un pretins debitor, în urma înțelegerii frauduloase între dânsul și un pretins creditor, n'ar constitui o mărturisire opozabilă moștenitorilor aceluia de la care ea emană. În adevăr, îndată ce fraudă este constatată, mărturisirea nu mai este opozabilă nici aceluia care a făcut-o, nici moștenitorilor săi. *Fraus omnia corrumpit*. Cpr. Cas. fr. D. P. 85. I. 53. Sirey, 86.

în favoarea sa nu are nevoie de a aduce altă dovadă despre faptul mărturisit ¹⁾; și judecătorul de fond nu poate să înlăture mărturisirea, fără a da o hotărîre casabilă ²⁾.

Nepronunțarea judecătorului de fond asupra mărturisirii în-vocată de o parte, constituie o omisiune esențială.

Nepronunțarea judecătorului de fond asupra probei ce rezultă dintr'o mărturisire invocată de una din părți, constituie deci o omisiune esențială, care dă loc la casarea decisiunii ³⁾. Mărturisirea a fost, în adevăr, în tot-deauna considerată ca cea mai decisivă din toate probele, *probatio probatissima*. (Vezi *suprà*, p. 321). Pentru aceasta însă, ea trebuie să fie clară, complectă și precisă ⁴⁾; căci altfel ea n'ar constitui de cât un început de probă ⁵⁾.

Casurile în care mărturisirea este opozabilă creditorilor aceluia care a făcut-o.

1. 360. Répert. Sirey, *Aveu*, 116. 117. Pand. fr., *cod.* v^o, 176.

Mărturisirea este ea opozabilă creditorilor aceluia care a făcut-o? Responsul trebuie să fie afirmativ pentru cazul când aceștia, lucrând în baza art. 974, exercită un drept al debitorului lor (cpr. Laurent, XX, 180. Répert. Sirey, *Aveu*, 118 urm. Pand. fr., *cod.* v^o, 177 urm. Cas. fr. Sirey, 68. 1. 409. D. P. 72. 1. 137). și negativ pentru cazul când ei lucrează contra debitorului lor sau contra unui terțiu poprit fiind că, în asemenea caz, ei nu mai reprezintă pe debitorul lor, ci sunt terții persoane. Cpr. Répert. Sirey, v^o cit. 121. Pand. fr., *cod.* v^o, 181 urm. Demolombe, XXIX, 551. Laurent, *loco cit.* Cas. fr. D. P. 85. 1. 207.

Mărturisirea făcută de debitor n'ar fi de asemenea opozabilă creditorilor, de câte ori aceștia vor dovedi că ea a fost făcută în fraudă drepturilor lor (art. 975), pentru că, în asemenea caz, ei nu mai reprezintă pe debitorul lor. Cpr. Laurent, *loco cit.* Répert. Sirey, *Aveu*, 120. Pand. fr., *cod.* v^o, 179. Cas. fr. D. P. 72. 1. 137.

Mărturisirea nu este opozabilă terților.

Din principiul că mărturisirea nu este opozabilă terților, rezultă că mărturisirea unui co-debitor solidar nu poate să agraveze poziția co-debitorilor săi. Cpr. Laurent, XX, 180. Pand. fr. v^o, *cit.*, 185.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1871, p. 427. Laurent, XX, 178. Bandry, II, 1298. Demolombe, XXX, 503. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 174. Répert. Sirey, *Aveu*, 125. Cpr. art. 288 (261 vechi), § 1 din pr. civ. germană.

²⁾ Répert. Sirey, v^o cit., 126, și autorii citați în nota precedentă.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1871, p. 426. — Omisiunea de a se pronunța asupra unui act de expertisă nu este însă esențială, când instanța de fond constată în fapt că lucrurile s'au petrecut altfel de cum le constată expertisa. Cas. rom. C. judiciară din 1901, No. 58.

⁴⁾ „*Certum confessus pro judicato erit; incertum, non erit.*” L. 6, Pr., Dig. De confessis, 42. 2.

⁵⁾ Cpr. Bonnier, 353.

Mărturisirea nu este însă admisă în toate pricinile. Casurile în care mărturisirea nu este admisă. Astfel, ea nu este admisă în chestiunile de stat¹⁾ și în materiile care interesează ordinea publică, de exemplu, în materie de anulare de căsătorie, în materie de divorț²⁾, de separare de patrimoniu dintre barbat și femeie (art. 1256 C. civ., 628 urm. Pr. civ.³⁾, etc.

Mărturisirea nu este de asemenea admisibilă în ca-surile în care ea ar atrage pierderea unui drept la care moștenire nedeschisă încă. nu se poate renunța, precum este o moștenire nedeschisă încă (art. 702, 965, § 2, 1226 C. civ.⁴⁾).

În fine, credința datorită mărturisirei judiciare mai primește încă două mărgینiri însemnate, aceea relativă la indivisibilitatea și retractarea ei sub oare-care condițiuni. Vom termina deci această materie, vorbind despre indivisibilitatea și retractarea mărturisirei judiciare, despre care tratează partea finală a art. 1206.

Despre indivisibilitatea mărturisirei judiciare.

Art. 1206, în fine.—Mărturisirea (judiciară) nu se poate despărți în contra celui care a făcut-o și nu poate fi revocată de el, afară numai de va proba că a făcut-o din eroare de fapt. (Art. 1184 C. civ. Art. 1356 C. fr.).

Mărturisirea judiciară, nu însă și aceea extra-judiciară⁵⁾, este în principiu indivisibilă. O asemenea mărtu-

¹⁾ Laurent, XX, 176. Répert. Sirey, *Aven.* 63 urm. Pand. fr., cod. v^e, 78 urm. Bonnier, 352, și toți autorii. C. Iași. *Dreptul* din 1889, No. 62.

²⁾ Mărturisirea numai atunci ar putea fi luată în considerație când ar exista și alte dovezi. Cpr. Planiol, III, 584. Boudant, II, 407. Cas. fr. Sirey, 62. I. 945. D. P. 62. I. 515. Divorț.

Impacarea părților ar putea însă fi dovedită prin mărturisirea unuia din soți. Vezi *infra*, p. 366, *ad notum*. Impacarea părților.

³⁾ Mărturisirea barbatului ar echivala, în adevăr, cu o separare de buna voie, pe care art. 1258 din C. civil o declară nulă. Cpr. Boitard, Colmet-Daage et Glasson, *Pr. civ.*, II, p. 634 (ed. a 15-a, 1890). Bonnier, 352. Demolombe, XXX, 480. Aubry et Rau, V, § 516, p. 394, text și nota 21. Art. 1258 C. civ.

⁴⁾ Bandry, II, 1298. Demolombe, XXX, 481. Larombière, V, art. 1356. No. 13. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 479, nota 9 (ed. 1). Répert. Sirey. *Aven.* 67, și toți autorii. Vezi asupra pactelor succesoriale, *supra*, p. 3, nota 1; p. 45, text și nota 1; p. 73, 74.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1880, p. 310. Bulet. 1869, p. 513. Larombière, V, art. 1356. No. 23. Bonnier, 361. Toul-

risire, dice art. 1206, § 2, face deplină dovadă în contra aceluia care a mărturisit; *ea nu se poate despărți în contra'i.* „Observați, dice Pothier (II, 832), că de câte ori nu am altă probă de cât mărturisirea d-tale, nu pot s'o divid⁴.

Mărturisirea judiciară fiind, după legea noastră, indivisibilă, partea care o invoacă trebuie s'o primească așa cum este făcută, neputând să admită de bun numai ceea ce este în favoarea sa și să lepede ceea ce nu'i convine ¹). Nu se poate pretinde, în adevăr, că numai o parte din mărturisire este expresiunea adevărului. Prin urmare, acel care recurge la mărturisirea adversarului său trebuie s'o primească în totul, sau să nu se întemeieze de loc pe dënşa, în care caz el va trebui să aducă alte dovezi.

Jurământ.

Nu numai mărturisirea dar și jurământul este indivisibil, de câte-ori el are de obiect mai multe fapte ²).

Casurile în care mărturisirea judiciară este indivisibilă.

Această regulă a indivisibilităței mărturisirii judiciare nu'și primește aplicare de cât atunci când decizia atacată se întemeiază exclusiv numai pe această mărturisire. „*De câte ori nu am altă probă de cât mărturisirea d-tale*, dicea Pothier (II, 832), de atâtea ori nu pot s'o divid⁴. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că mărturisirea nu se poate scinda, dacă partea care se prevalează de dënşa nu are nici un alt mijloc de dovedire; că dacă însă hotărîrea se întemeiază și pe alte dovezi pentru stabilirea faptelor asupra cărora s'a făcut mărturisirea, ea se poate scinda, fără a se viola prin aceasta principiul indivisibilităței ei⁴, etc. ³).

lier D., V, partea II, 340. Vezi și Alex. Degré (*Dreptul* din 1889, No. 22, p. 172, nota 6 și *Scrieri juridice*, I, p. 363, nota 3), care dice că divisibilitatea sau indivisibilitatea mărturisirii extra-judiciare este o pură chestie de fapt.—În dreptul englez, din contra, mărturisirea extra-judiciară este indivisibilă, nu însă și acea judiciară. Vezi Degré, *loco cit.*

¹) Remâne însă bine înțeles că indivisibilitatea mărturisirii judiciare nu poate fi propusă pentru prima oară în casatie. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. I. 350.

²) Cpr. Bonnier, 424. Demolombe, XXX, 648. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 603, § 358 și p. 607, 608, § 359 (ed. 1-a); III, p. 140, § 889 (ed. a 2-a din 1899). Larombière, V, art. 1363, No. 3. C. just. civila din Geneva, Sirey, 95. 4. 32. Vezi *infra*, p. 370, nota 4.

³) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1177 și 1282. Bulet. 1897, p. 1212 și C. judiciar din 1897, No. 41. Bulet. 1892, p. 95,

Principiul indivisibilității mărturisirei judiciare nu este deci așa de absolut pre cât s'ar părea la prima vedere; căci vom vedea îndată că sunt cazuri în care mărturisirea este divisibilă.

Când este ea însă divisibilă, și când este indivisibilă? Aceasta este una din chestiunile cele mai grele ale științei dreptului.

Nici o dificultate nu se prezintă când mărturisirea este pură și simplă, adică reproduce faptul susținut de reclamant, recunoscându-l sau tăgăduindu-l. Mărturisire pură și simplă. Indivisibilitate.

Astfel, de exemplu, dacă ți-am cerut 1000 de lei ce pretinzi că ți-am împrumutat fără nici un act scris, și d-ta te mărginești a mărturisi că mi datorești această sumă cu titlu de împrumut, asemenea mărturisire este prin esența sa indivisibilă ¹⁾.

Dacă mărturisirea unui fapt cuprinde afirmarea unor modificări, care schimbă natura faptului și esența sa juridică, această mărturisire, numită impropriu de doctrină *calificată*, este tot indivisibilă ²⁾. Mărturisire calificată. Indivisibilitate.

Astfel, dacă îmi ceri suma de 1000 lei ce pretinzi că mi-ai împrumutat, și eu mărturisesc că, în adevăr, am primit de la d-ta această sumă, însă nu cu titlu de împrumut, ci cu sarcina de a ți plăti o rentă viageră, am mă-

216, 226 și 461. Bulet. 1891, p. 343, 353, 434 și 920. Bulet. 1890, p. 774. Bulet. 1889, p. 1020. Cas. Secții-unițe. Bulet. 1882, p. 1183. Bulet. 1883, p. 607. Bulet. 1873, p. 113. Bulet. 1868, p. 217. Trib. Tecuci. *Dreptul* din 1896, No. 46. Cas. fr. și C. Dijon. Sirey, 1900, I, 250. *Pand. Périod.* 94, 2, 189. Tot în acest sens este și doctrina. Vezi *Pand. fr., Arcu*, 221, 369 urm. Bonnier, 356. Laurent, XX, 205. Demolombe, XXX, 533. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2588. Larombière, V, art. 1356, No. 21, și toți autorii.

¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1300. Laurent, XX, 185. Demolombe, XXX, 510. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 174. Larombière, V, art. 1356, No. 15. Répert. Sirey. *Arcu*, 186. T. Hue, VIII, 352, etc.

²⁾ Vezi asupra mărturisirei calificate, art. 289 (262 vechiu) Art. 289 Pr. germ. din proced. germană. „Efectul mărturisirei judiciare nu se slăbește, dice acest text, prin faptul că aceasta mărturisire ar fi întovărășită de o afirmare care ar constitui prin ea însuș un mijloc de atac sau de apărare (*welche ein selbstständiges Angriffs oder Vertheidigungsmittel enthält*). Vezi pentru mai multe detalii asupra mărturisirei în dreptul german. Répert. Sirey, v' *Arcu*, 451 urm.

turist faptul primirii banilor, însă cu o modificare, care schimbă în totul natura faptului pretins de d-ta și transformă pretinsul împrumut într'un contract de rentă. Cu alte cuvinte, mărturisirea mea constată că între noi a avut loc un contract de rentă, ear nu un împrumut. Această mărturisire fiind și în asemenea caz indivisibilă, nu dovedește acțiunea d-tale, și prin urmare, va trebui să recurgi la alte probe ¹⁾. Alt exemplu: Reclami de la mine 1000 de lei, ce pretinzi că 'mi-ai împrumutat cu dobândă de 100/0; eu mărturisesc împrumutul, adăogând însă că nici o dobândă n'a fost stipulată prin convenția noastră verbală. Mărturisirea mea este indivisibilă, și această soluție, echitabilă din toate punctele de vedere, era admisă și de Pothier ²⁾.

Mărturisire complexă. Casurile în care această mărturisire este indivisibilă.

Mărturisirea este *complexă* de câte ori ea cuprinde două fapte divisibile, faptul principal și un fapt nou, care tinde a desființa consecințele juridice ale faptului recunoscut. Asemenea mărturisire este ea indivisibilă? O distincțiune se impune: Dacă ambele fapte cuprinse în mărturisire au între ele o corelație firească, o conexitate strânsă, un raport așa de intim în cât unul să poată fi considerat ca o urmare firească a celui-lalt, ele nu se pot despărți, și mărturisirea, în asemenea caz, este indivisibilă. Exemplu: Recunosc că m'ai împrumutat cu 1000 de lei ce pretinzi de la mine, adăogând însă că 'ți-am restituit acești bani, sau că 'mi-ai remis datoria, sau că această datorie s'a transformat în alta prin efectul unei novațiuni, etc. ³⁾.

¹⁾ Cpr. Demolombe, XXX, 513. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 175. Thiry, III, 178. Massé-Vergé, III, § 606, p. 539. Répert. Sirey, v^o *Aveu*, 207.

²⁾ Cpr. T. Hue, VIII, 352. Veđi asupra indivisibilităței mărturisirei calificate, Répert. Sirey, v^o *cit.*, 190 urm. și autoritățile citate acolo. „Faptul că părțile nu sunt de acord asupra cauzei obligațiunei, nu împedică obligația de a fi validă, ȳice art. 1581 din Codul civil otoman, promulgat la 9 *djemazziul ewel* 1293 (1 iulie 1876). Astfel, dacă o persoană cere de la un terțiu 1000 de lei cu titlu de împrumut, și acest terțiu recunoaște datoria, mărturisind însă că datorește această sumă ca preț a unei vëndări, această împrejurare nu împedică mărturisirea de a fi validă”. Veđi *Annuaire de légist. étrangère*, anul 1876, p. 681.

³⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Dijon. D. P. 63. 1. 404. Sirey. 63. 1. 341. D. P. 77. 2. 129. Sirey. 76. 2. 300. Cas. rom. Bulet.

Din contra, dacă ambele fapte mărturisite n'au nici un raport, nici o legătură între ele și sunt independente unul de altul, ele pot fi deosebite, și mărturisirea este **divisibilă**. Exemplu: Recunosc, după cum pretinzi, că 'mi-ai împrumutat 1000 de lei, însă adaog că'mi datorești și d-ta o sumă egală, și că prin urmare, există compensație ¹⁾.

Judecătorii fodului au deci o mare putere de aprecia- ^{Aprecierea} re asupra faptelor și împrejurărilor care decid chestia in- ^{suverană a} ^{judecătorilor} ^{fondului.} **divisibilităței sau divisibilităței unei mărturisiri judiciare ²⁾.**

S-a II, 1897, p. 1473 și Bulet. S-a I. acelaș an. p. 1178. *C. judiciar* din 1898, No 9. *Dreptul* din 1898, No. 11 și adnotația lui Alex. Degré. Bulet. S-a I. 1890, p. 58 și 994. Bulet. 1884, p. 1002. Bulet. 1881, p. 125 și 862. C. Galatz. *C. judiciar* din 1896, No. 3. Trib. Dorohoi. *Dreptul* din 1893, No. 26. Trib. Tutova și Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 18 și 58. Mai vezi încă și alte decisiu in *Dreptul* din 1885, No. 11. *Dreptul* din 1882, No. 53 și 59, etc. — In cât privește doctrina, cpr. Pothier, II, 832. Baudry, II, 1299. Thiry, III, 178. Planiol, II, p. 20, nota 2. T. Huc, VIII, 352, 354. Arntz, III, 427. Massé, *Droit comm.*, IV, 2588. Demante et Colmet de Santerre, V, 334 bis III. Larombière, V, art. 1326, No. 17 urm. Répert. Sirey, v^o *Aven*, 229 urm. Pand. fr. *cod.*, v^o, 238 urm. Bonnier, 356. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 174 urm., text și note. Demolombe, XXX, 514 urm. Laurent, XX, 193 urm. Marcadé, V, art. 1354 urm., No. 2, p. 222. Mourlon, II, 1642. Vigier, II, 1665. Ricci, *Delle proce.*, 261 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., 1, 394 urm. — Vezi însă, in privința remitelei datoriei și a novăției, Laurent, XX, 195.—Dupa Zachariae (ed. Massé-Vergé, III, § 606, p. 539, 540 și ed. germană Anschütz, *Französischer civilrecht.*, IV, § 767, text și nota 18), mărturisirea ar fi divisibilă chiar atunci când partea ar fi recunoscut datorია, adaogând însă că ea a plătit-o. soluție pe care adnotatorii profesorului german (Massé et Vergé) o resping cu drept cuvânt (vezi *loc cit.*, nota 6). Vezi asupra mărturisirei complexe, Alex. Degré, *Scr. juridice.* I, p. 360 urm. și *Dreptul* din 1889, No. 22.

¹⁾ Cpr. Pand. fr. *Aven*, 323 urm. Ricci, *Delle proce.*, 265 urm. T. Huc, VIII, 354. Massé-Vergé, III, § 606, p. 539, text și nota 6. Vezi și autorii citați in nota precedentă. Cas. rom. Bulet. S. I. 1878, p. 74. Bulet. 1880, p. 19. Bulet. Secțiunite, 1883, consid. de la p. 1185. Bulet. S. I, 1887, p. 208. Bulet. S. II. 1890, p. 842 și 996. Vezi și decisia S. I. No. 6 din 1873 (nepublicată). C. Galatz. *C. judiciar* din 1896, No. 3.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Secțiunite. Bulet. 1883, consid. de la p. 1185. Bulet. S. I, 1880, p. 399. Cas. fr. D. P. 90, 1, 250.

Materie co-
mercială.
Art. 46 C.
com.

În fine, trebuie să observăm că principiul indivisibilității mărturisirii a-rare-ori își va primi aplicare în materie comercială; căci, în această materie, toate probele fiind admise, fără nici o restricție (art. 46 C. com.), partea căreia i se va opune o mărturisire complexă ușor va putea să combată alegațiunile accesorii care tind la nimerirea faptului principal¹⁾.

Despre irevocabilitatea mărturisirii judiciare.

Irevocabili-
tatea mărtu-
risirii judi-
ciare.

În principiu, mărturisirea judiciară este irevocabilă²⁾. Partea care a făcut o mărturisire înaintea judecătii nu poate deci, făcând în urmă o altă mărturisire, fie înaintea aceleiaș instanțe, fie în apel, să rădiece celei-lalte părți dreptul de a invoca prima mărturisire; căci, prin aceasta, s'ar viola principiul irevocabilității mărturisirii, după cum foarte bine dice tribunalul de Dolj³⁾.

Revocarea
p. eroare de
fapt.

Prin excepție însă, acel care a făcut o mărturisire înaintea judecătii poate s'o revoace, dovedind că ea este rezultatul unei erori de fapt⁴⁾. *Non fatetur qui errat*, dice legea romană⁵⁾; însă această lege adaugă: *nisi jus ignoravit*.

Eroare de
drept.

Astăzi, eroarea de drept nu mai poate fi o cauză de retractare a mărturisirii, pentru că asemenea eroare nu aduce nici o atingere adevărului faptului mărturisit⁶⁾.

Art. 1588
C. civ. oto-
man.

¹⁾ Cpr. Larombière, V, art. 1356, No. 16. Alex. Degré. *Dreptul* din 1898, No. 11, p. 101 și *Scr. juridice*, III, p. 106.

²⁾ Cpr. Laurent, XX, 181. Bonnier, 355. Larombière, V, art. 1356, No. 26. Répert. Sirey, v^o *Aveu*, 153 urm.

³⁾ Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 58.—„În materie de drepturi umane (prin opoziție la acele divine), dice art. 1588 din Codul civil otoman (v. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1876, p. 679 urm.), mărturisirea este irevocabilă⁴⁾.”

⁴⁾ Cpr. Pothier, II, 833. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 978. C. Besançon. *Pand. Périod.* 86. 2. 295.

Art. 290 Pr.
germ.

⁵⁾ L. 2, Dig., *De confessis*, 42, 2.—„Retractarea nu are nici o înrîurire asupra efectului mărturisirii judiciare, dice art. 290 (263 vechiu) din procedura germană. de cât atunci când partea care revine asupra unei mărturisirii, dovedește că aceea mărturisire este contrară adevărului, și este rezultatul unei erori (*wenn die widerrufende Partei beweist, dass das Geständniss der Wahrheit nicht entspreche und durch einen Irrthum veranlasst sei*).”

⁶⁾ În genere însă, eroarea de drept produce acelaș efect ca și eroarea de fapt. Vedi t. V, p. 53, 370, 371. Cpr. și Bandry et Barde, *Oblig.*, 1, 70 (ed. a 2-a, 1900).

Astfel, moștenitorul, care ar fi mărturisit că a făcut asupra patrimoniului defunctului acte de moștenire, n'ar putea mai în urmă să revie asupra acestei mărturisiri, susținând că el n'a știut că asemenea amestec în averea defunctului atrăgea pentru dânsul obligația de a plăti datoriile lui *de cujus*, pentru că, în specie, eroarea sa este privitoare la un punct de drept, și știut este că: *nemo censetur ignorare legem* sau *ius*. Publicându-se o lege după chipul cuviincios, dice art. 3 din Codul Calimach (2 C. austriac), nu poate nimene a se apăra, dicând că nu i s'a făcut cunoscut¹⁾.

Exemple de
erori de
drept.

Art. 3 C.
Calimach.

Alt exemplu: Pârîtul, care în loc de a invoca prescripția, mărturisește datoria, nu poate mai în urmă să revie asupra acestei mărturisiri, sub cuvânt că nu știea că legea îi permitea de a invoca prescripția²⁾.

Dacă, din contra, presupunem că m'ai chemat în judecată pentru o sumă de bani ce ți datorea părintele meu, acum defunct, și că eu am mărturisit datoria în necunoștința în care eram că ea a fost plătită în timpul vieții lui, voi putea să revin asupra acestei mărturisiri, dacă mai târziu, însă înainte de pronunțarea hotărîrii definitive³⁾, am descoperit elitanța care constată plata.

Exemple de
erori de
fapt.

¹⁾ Acest principiu nefiind reprodus în legea actuală, nu mai este admisibil astăzi, cel puțin în cât privește legile de interes privat. Cpr. Capit. I. *Introduc. à l'étude du droit civil*, p. 223, nota 3. Laurent, XV, 507. Bendant, *Cours de dr. civil fr.*, I, *Introduction*, 118. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 70, p. 100 (ed. a 2-a). Vezi și t. V a Comentariilor noastre, p. 53, nota 2.

²⁾ Cpr. Duranton, XIII, 557. Répert. Sirey, *Acen*, 171.—Mărturisirea întemeiată pe o eroare de drept ar putea însă, prin excepție, fi retractată de câte ori se va dovedi că această eroare a fost cauzată prin dolul sau violența părții adverse, *si dolus dederit causam confessioni* (cpr. Demolombe, XXX, 539. Répert. Sirey, v^o cit., 174. Toullier D. V, par. II, 311. R. de Villargues, Répert. *Acen*, 87), sau când acel care a făcut mărturisirea nu avea capacitatea de a o face, când, de exemplu, un minor a fost interogată asupra unui fapt care întrecea limitele capacității sale. Vezi Répert. Sirey, v^o cit., 175.

³⁾ Dacă descoperirea chitanței a avut loc în urma pronunțării unei hotărîri definitive, nu voi mai avea nici o cale a-fară de revizuirea, sub condițiunea însă ca chitanța, care constată liberarea, să fi fost reținută de partea adversă, sau prin forța majoră (art. 290 Pr. civ.). Mourlon, II, 1643.

Art. 2052 C. fr. eliminat din Codul nostru. Acesta este singurul caz în care legiuitorul nostru distinge eroarea de drept de cea de fapt, căci art. 2052, § 2 din Codul francez, care mai distinge încă aceste două erori în materie de transacțiuni, a fost eliminat din Codul nostru¹⁾; de unde rezultă că, în dreptul nostru, transacțiunea²⁾ va putea, ca toate contractele, să fie atacată atât pentru eroare de drept cât și pentru eroare de fapt, conform dreptului comun. Toți autorii dic, în adevăr, că dispoziția Codului francez, care nu permite anularea transacțiunii pentru eroare de drept, este o dispoziție excepțională, și unii chiar o critică³⁾.

Art. 1169. Acel care invoacă eroarea ca cauză a mărturisirii sale trebuie s'o dovedească (art. 1169), creditorul care are în favoarea sa mărturisirea debitorului neavând nici o dovadă de făcut⁴⁾.

- Transacție. ¹⁾ Vezi t. V a lucr. noastre, p. 54, *ad notam* și p. 371.
²⁾ Transacțiunea există atunci când părțile, prin renunțări și recunoașteri reciproce, termină sau preîntâmpină un proces. Cpr. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 35. Vezi asupra modului cum transacția se dovedește, *supra*, p. 253 urm., n. 2.
³⁾ Cpr. Baudry, III, 1002. Baudry et Wahl, *Transactions*, 1257. T. Huc, XII, 326. Laurent, XXVIII, 405. Planol, II, 2300. P. Pont, *Petits contrats*, II, 682. Acolas, III, p. 585.—In cât privește anularea transacției pentru eroare asupra persoanei cu care s'a contractat (art. 1712), vezi trib. Bacău. *C. judiciar*, din 1897, No. 44.

Imposibilitatea de a mai putea ataca o transacție executată de bună voe. În ori ce caz, partea care a executat de bună voe o transacție nulă, nu mai poate invoca nulitatea ei. (C. București. *Dreptul* din 1900, No. 51 și *C. judiciar* din acelaș an, No. 53).—Pentru aceasta se cere însă ca acel care confirmă tacitamente un act nul, executându'l de bună voe, să aibă cunoștința de nulitatea actului, de viciul de care acest act este atins și să aibă intențiunea de a'l repara. Cu alte cuvinte, executarea voluntară sau confirmarea tacită (art. 1167) trebuie să intrunească aceleași elemente ca și confirmarea expresă (art. 1190). Singura deosebire care există între aceste două confirmări, este ca aceea expresă se face prin o declarație formală, care nu lasă nici o îndoeală asupra intențiunei părții: pe când, în caz de executare voluntară sau confirmare tacită, cunoștința actului, a viciului și a intențiunei de a'l repara sunt mai mult sau mai puțin nesigure și rezultă din diferite fapte și acte, lasate la aprecierea judecătorilor. (C. București, decizie *supra cit.*, care a ramas definitivă prin respingerea recursului). V. *C. judiciar* din 13 sept. 1901, No. 57. Vezi și *supra*, p. 56, 58, 59 și 240.

- ⁴⁾ Cpr. Répert. Sirey, *Aveu*, 166. Demolombe, XXX, 540. La-

Dovada erorii trebuie să fie clară și precisă, căci la caz de îndocală, mărturisirea va rămâne irevocabilă, ea constituind o probă pentru creditor ¹⁾.

Această dovadă se va putea face conform dreptului comun ²⁾.

S'a decis că dacă partea n'a cerut să se iea act de mărturisirea făcută în favoarea sa de adversarul său, constatarea acestei mărturisiri în motivele hotărârii nu are caracterul unei mărturisiri judiciare, și nu poate să doboare concludsiile contrare pe care partea le ar pune mai târziu în instanță ³⁾. Cu alte cuvinte, mărturisirea judiciară ar putea fi retractată de acel care a făcut-o, cât timp ea n'a fost acceptată de cea-laltă parte ⁴⁾.

Această soluție este însă inadmisibilă, pentru că am vădut *supra*, p. 324, că mărturisirea fiind un act unilateral, nu se cere, spre a avea ființă, de cât voința celuiia de la care ea emană, de și este foarte prudent, pentru a înlătura ori-ce discuție asupra existenței sau cuprinsului unei mărturisiri verbale, de a cere ca judecătorul să iea act de dănsa.

Despre mărturisirea inculpatului sau acusatului în materie penală.

Cu toate că Codul de procedură penală nu menționează mărturisirea între probele admise de lege (art. 152, 185, 342, etc. Pr. pen.), pentru că nimic nu este mai anormal de cât omul care se acuză singur ⁵⁾, totuși o mă-

rombière. V, art. 1356. No. 26. Aubry et Rau, VIII, § 751, p. 173. Demante et Colmet de Santerre, V, 335 bis II. Duranton, XIII, 556. Pand. fr. *Acen.* 398.

¹⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 167.

²⁾ Pand. fr., *Acen.* 400, și autoritățile citate acolo.

³⁾ Cpr. C. Aix, Sirey, 89, 2, 145 și nota lui Naquet. *Contră*, T. Hue, VIII, 351. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2586. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 481, nota 20 (ed. a 2-a). Vezi *supra*, p. 324, text și nota 1.

⁴⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1884, No. 76.

⁵⁾ „Nemo auditur perire volens” (Godofroy, Dig., *ad leg.* 6, *De proced. en-appellationibus et relation.*, 49, 1). De aceea, după procedura gleză și americană, nici o întrebare nu se pune acusatului, în timpul deslăterilor, ca nu cum-va el să se compromită prin răspunsurile sale. Unii însă critica, și nu fără oare-care

turisiră putând să se producă și înaintea instanțelor repressive, fie în mod spontan, fie cu ocazia interogatorului ce s'ar face inculpatului sau acusatului (art. 95, 151, 186, 318 urm. Pr. pen.), naște întrebarea dacă asemenea mărturisire ar putea servi de element de convingere judecătorului, atunci bine înțeles, când ea ar fi fost dată în deplină libertate și fără întrebuintarea vre-unui act de violență contra celui care a făcut-o; căci nimic nu este mai de reprobare de cât schingiuirile, practicate și astăzi în unele beciuri ale poliției, prin care altă dată se storcea o mărturisire din gura acusatului, mărturisire pe care însuși legea era nevoită s'o reprobe, de și ea era rezultatul unei proceduri legale, de oare-ce, în Codul Caragea cazna figura printre dovezi. (Vezi *supra*, p. 118, 119).

Codul Caragea.

„Vinovații cari se căznesc, să nu se creadă de odată, dice acest Cod, care este din secolul trecut, și s'ar părea a fi din veacul de mijloc, macar de vor și spune că sunt vinovați, căci de multe ori de frică și durere dic și ceea ce nu este“¹⁾. (Partea VI, capit. 2, § 57).

— BCU, *Etude Central University Library Cluj*:
temeiul, acest mod de procedare (v^o. Ortolan. *Éléments de droit pénal*, II, 2297, p. 535). „Experiența afacerilor ne-a dat convingerea, dice acest autor, că interogatorul, care, la urma urmei, nu este de cât punerea în practică a dreptului ce are acusatul de a se explica el însuși asupra tuturor punctelor, este unul din cele mai bune mijloace de apărare, și că nevinovatul sau acel a cărui culpabilitate poate să fie micșorată prin oare-care împrejurări, ar pierde mult prin lipsa lui“.

Cod. general
prusac din
1794.

¹⁾ Unele legislațiuni prevedeau cazna și tortura ca pedeapsă. Eată cum se exprimă, în această privință, art. 854, partea II, tit. 20 din *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten* din 1794 (abrogat prin Codul penal prusac din 14 april 1851, din care s'au reprodus câte-va dispozițiuni în Codul nostru penal). „Ori cine va fi imprumutat mâna sa de mai multe ori spre a asasina pe cine-va, va fi condus la locul supliciului pe o targă și va fi rupt de vin, începând de la picioare“. Se poate consulta asupra pedepselor de altă dată, Desmaze, *Curiosités des anciennes justices*, etc. (Paris, 1867), p. 313 urm. V. și *supra*, p. 119, text și n. 1.

Execut. lui
Ravaillac.

Decizia care a condamnat pe Ravaillac, ucigașul Regelui Henric al IV-le (1610) ordonă tatălui și mamei lui „de *vider le royaume dans les quinze jours, et leur défend d'y rentrer sous peine d'être pendus ou étranglés*“. V. Desmaze, *op. cit.*, p. 333. Eată cum a fost executat acest ucigaș :

Câte supliciuri, câte dureri, câte lacrimi și blăstēmuri
nu aduc aminte aceste cuvinte ale legiuitorului din trecut !

„Le feu mis à son bras, sa main droite percée de part en part d'un cousteau rougi au feu de soufre ; ensuite on lui deschira les mamelles et le gras des iambes avec des tenailles rouges qui lui firent faire des cris... tenant le cousteau s'est escrié : ah ! Dieu ! et plusieurs fois dict : Iésus Maria, etc.“... V. Fouquier, *Crauses célèbres de tous les peuples*, t. IV. p. 16.

Execut. lui
Damiens.

Eata un alt exemplu, care ne demonstră până la ce grad de barbarie s'a scoborît omenirea.—In sara zilei de 5 ianuar 1757, la oarele 5 și trei șferturi, Ludovic al XV-le, în vērsta abia de 50 de ani, însa îmbătrinit prin corupție și depravare, se ducea, urmat de câți-va curtsani, la Trianon, unde îl așteptau fiitoarele sale. De o dată, un individ, anume Robert-François Damiens, un anarhist de pe atunci, se repezi asupra Regelui și îl lovi cu un cuțit la partea dreaptă, causându-i o rană ușoară. Regicidal, care nici nu se încercă macar a fugi, fu imediat arestat și supus la torturile cele mai îngrozitoare. Eata cum acest nenorocit, care, de bună samă, nu avea nsul rațiunei, își dadu ultima suflare :

„Damiens fut conduit sur l'échafaud et déshabillé. On le vit regarder ses membres avec attention et considérer avec fermeté le peuple dont les masses profondes entouraient le lieu du supplice. On attacha le patient sur l'échafaud et on lui fixa les bras et les cuisses au moyen de cerceles de fer. La main droite fut brûlée sur un réchaud, tenant le couteau parricide. La douleur tira au condamné un cri surhumain, qui retentit dans toutes les poitrines. Mais, ce tribut payé, il regarda curieusement brûler sa main sans renouveler ses cris et sans proférer aucune imprécation. Puis, on le tenailla aux mamelles, aux bras, aux cuisses, au gras des jambes, et, sur chacun de ces endroits, on jeta un mélange ardent de plomb fondu, d'huile bouillante, de cire et de soufre. A chaque tenaillement, le malheureux criait : „Mon Dieu ! la force, la force ! Que je souffre ! Seigneur ! Mon Dieu ! ayez pitié ! donnez-moi la patience !“ Mais, chaque tenaillement fini, il cessait de crier et regardait la plaie.

„On lia ensuite, très-serré, les jambes, les cuisses et les bras, afin de procéder à l'écartellement. Les cordes qui mordaient dans des plaies vives et ardentes, arrachaient au patient des hurlements de douleur. Les chevaux furent attachés. C'étaient des chevaux jeunes et vigoureux, tirant mal d'ensemble. Pendant une heure, ils tirèrent sur ses membres sans pouvoir les détacher. Les cris féroces du supplicié accompagnaient horriblement les cris des exécuteurs excitant l'atteleage. Il fallut se décider, enfin, à couper les nerfs principaux ; car la nuit approchait. Les bras et les cuisses à moi-

O mărturisire sinceră, liberă, voluntară, precisă, categorică și persistentă, făcută de un inculpat în cunoștință de cauză, înaintea judecătorului, în cursul unui proces, poate servi de element convingerei sale, de câte ori existența faptelor mărturisite rezultă și de aiurea și sinceritatea declarațiunii inculpatului se întărește și prin alte elemente de probă ¹⁾).

Mărturisirea nu are deci prin ea însuș nici o putere legală decisivă în materie penală. Ca ori și ce element de probă, ea este lasată la aprecierea suverană a judecătorilor de fond ²⁾).

Materie corecțională.

O decizie condamnatoare în materie corecțională, care s'ar întemeia numai pe mărturisirea prevenitului, va fi deci anulată pentru lipsă de motive, fiind că sinceritatea mărturisirii n'ar putea, în asemenea caz, fi controlată prin alte elemente de probă ³⁾).

tié coupés, le tirage recommença et on vit se détacher une cuisse et un bras. Damieus les regarda partir. La seconde cuisse se détacha : il conservait encore un reste de connaissance. Quand le dernier bras céda aux efforts des chevaux, le malheureux rendit le dernier soupir". V. Fouquier, *Causés célèbres. Damieus*, t. I, p. 8.

Este adevărat că din toate crimele, regicidul este cel mai mare : căci dacă atentatul la viața unui om revolta conștiința fiecăruia, atentatul la viața capului Statului produce o impresie și mai adâncă, o tulburare și mai mare în ordinea socială. Inșă, cu toate acestea, nu mai puțin adevărat este că dacă societatea are dreptul și datoria de a pedepsi, și după unii, de a rădica la nevoie chiar viața culpabilului, în ori ce caz, ea nu are dreptul de a schingiui. „*Cette tête de l'homme du peuple, arrosez-la, fécondez-la, éclairez-la, moralisez-la, utilisez-la ; vous n'aurez pas besoin de la couper !*" (Victor Hugo, *Claude Gueux*).

¹⁾ Cpr. Faustin Hélie, *Instruc. criminelle*, IV, 1935 urm. Pand. fr., *Aveu*, 453 urm. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 407 urm. Veđi și L. 1, § 17, Dig., *De questionibus*, 48, 18, unde se ȳice că mărturisirea acușăților nu se consideră ca o dovadă a delictului, dacă un alt indiciu nu vine să completeze convingerea judecătorului, *si nulla probatio religionem cognoscentis instruat*.

²⁾ Cpr. Ortolan, *op. cit.*, II, 2298. Cas. fr. Pand. Périod. 89. 1. 193.

³⁾ Cpr. F. Hélie, *op. cit.*, III, 1457. Morin, *Répert. universel et raisonné du dr. criminel* (1851), v^o *Aveu*, 22. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 417. Carnot, *Instruct. crimin.* (ed. a 2-a din 1836),

În materie criminală însă, jurații nemotivându-și verdictul lor și nedând nici o samă despre elementele de probă din care ei și-au format convingerea (art. 366 Pr. pen.)¹⁾, nu s'ar putea cere anularea verdictului sub cuvânt că ei nu s'au întemeiat de cât pe mărturisirea acusatului²⁾.

Materie criminală.

În cât privește contravențiile polițienești, se decide de asemenea că simpla mărturisire a contravenientului poate servi de bază legală unei condamnări³⁾, chiar dacă procesul-verbal de constatare ar fi nul⁴⁾.

Materie de simplă poliție.

În materie penală, ca și în materie civilă, mărturisirea poate fi judiciară sau extra-judiciară, scrisă sau verbală⁵⁾.

Mărturisirea extra-judiciară verbală, făcută de un inculpat relativ la comiterea unei fapte penale, poate în principiu fi dovedită prin marturi, afară de cazul când ea ar fi relativă la violarea unui contract nesusceptibil de a fi stabilit prin marturi, precum mandatul, depositul, etc.⁶⁾.

Mărturisire extra-judiciară verbală.

În materie corecțională însă, judecătorul trebuie să și tragă elementele convingerei sale din desbaterile orale (art. 186 Pr. pen.), fără a ținea samă de mărturisirea făcute în cursul instrucțiunii scrise, nereproduse înaintea instanțelor de fond⁷⁾.

Materie corecțională. Art. 186 Pr. pen.

1. p. 164. Legraverend, *Tr. de la législ. criminelle en France* (ed. a 3-a din 1830, revădută de Duvergier), I, p. 217.—*Contrà*. Cas. fr. (23 Sept. 1837). Sirey, 39. 1. 803 și Répert. Dalloz, v^o Cassation, 1426.

¹⁾ Veđi *suprà*. p. 121, nota 4.

²⁾ Cpr. Répert. Sirey, v^o cit., 414. Rauter, *Tr. th. et pratique de dr. criminel fr.* (ed. din 1836), I, 224. Bonnier, 365. Morin, *op. și v^o cit.*, 18.

³⁾ Répert. Sirey, v^o cit., 421 urm. Cas. fr. D. P. 82. 1. 438. D. P. 72. 1. 427.

⁴⁾ Cas. fr. Sirey, VIII (anii 1825—1827), I, p. 33, coloana 1 și Répert. Dalloz, v^o *Procès-verbal*, 189, nota 1. Mongin, *Procès-verbaux en matière de délits et de contraventions* (ed. din 1839), No. 14, p. 36.

⁵⁾ Bonnier, 362. Morin, *op. cit.*, *Accu*, 12. Répert. Sirey, *cod*, v^o, 392.

⁶⁾ Veđi *suprà*. p. 252, text și nota 1. Répert. Sirey, *Accu*, 395 urm. Bonnier, 363.

⁷⁾ Répert. Sirey, *Accu*, 401 urm. Pand. fr., *cod*, v^o, 467. F. Helie, *Instruc. criminelle*, IV, 1939. Trib. Valenciennes (11 martie 1887). *La Loi* din 29 martie 1887.

Retractarea mărturisirii. În materie penală, mărturisirea poate fi retractată, fără ca inculpatul să aibă a dovedi că ea este rezultatul unei erori de fapt. Art. 1206 C. civ. nefiind aplicabil în specie, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran sinceritatea acestei retractări ¹⁾.

Inaplicarea art. 1206 C. civ. Principiul indivisibilității mărturisirii fiind de asemenea inaplicabil în astfel de materie, judecătorii sau jurații pot să primească mărturisirea unui inculpat sau unui acusat numai în parte și s'o respingă pentru rest. „Judecătorul, dice un jurisconsult, este liber de a divisa mărturisirea unui inculpat, făcând partea adevărului și aceea a minciunei“ ²⁾.

Casurile în care principiul indivisibilității mărturisirii se aplică și în penal. Rămâne însă bine înțeles că principiul indivisibilității mărturisirii, înscris în art. 1206 C. civ., se va aplica și în penal, de câte ori delictul va consta în violarea unui contract de drept civil, a cărui dovadă este cărmuită de regulile particulare, precum este, de exemplu, în materie de abuz de încredere ³⁾.

Acestea sunt regulile care cărmnesc mărturisirea în materie penală. De și ele nu fac parte din dreptul civil, care singur intră în cadrul acestor studii, totuși a trebuit să dicem câte-va cuvinte și despre ele, fiind că sunt în strânsă legătură cu materia tratată în capitolul precedent.

¹⁾ Bonnier, 367. Morin, *op. cit.*, *Aveu*, 25. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 437. Pand. fr., *cod.* v^o, 497. Cpr. C. Liège. Sirey, 1901. 4. 15.—Judecătorii vor putea deci să ia în considerație o mărturisire chiar retractată, dacă ea se adeverește prin împrejurările cauzei și pare a fi expresiunea adevărului. Pand. fr., *loco* și v^o *cit.*, 495.

²⁾ Baroche, *Encyclopédie du droit*, v^o *Aveu*, 32. Cpr. F. Hélie, *Instruct. criminelle*, IV, 1938. Bonnier, 368. Répert. Sirey, v^o *Aveu*, 440 urm. Morin, *op. cit.*, *Aveu*, 24. Rauter, *op. cit.*, I, 225, *in fine*. Duranton, XIII, 554. Vezi și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Presse-outrage*, p. 508, *ad notam*, colona 1 și 2. Sirey, 38. 1. 138.—*Contră*. Pand. fr., v^o *Aveu*, 502 urm.

³⁾ Bonnier, 368. Le Sellyer, *Etudes hist. th. et pratiques sur le droit criminel* (ed. a 2-a, 1874—1875), IV, 1488. Pand. fr., *Aveu*, 500. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 442. F. Hélie, *Instruct. criminelle*, IV, 1940. Garraud, *Pr. de dr. criminel* (ed. a 6-a, 1898), 659. C. Douai. Pand. *Périod.*, 86. 2. 302. Vezi și *supra*, p. 252, text și nota 1.

SECȚIUNEA V

Despre jurământ.

Generalități.—Definiție.—Impărțire.

După definiția generalmente admisă, jurământul este un act *mixt*, adică atât civil cât și mai cu samă religios, prin care o persoană iea pe D-zeu de martur al adevărului unui fapt sau a sincerității unei făgăduinți și'l invoacă ca răsbunător al sperjurului ¹⁾. Caracterul
jurământului.
Controversă.

Jurământul considerat ca o simplă declarație civilă, dic adnotatorii lui Zachariae, ar fi un non-sens ²⁾. De aceea, Cicerone dicea că jurământul este o afirmație religioasă ³⁾.

Cu toate acestea, Laurent contestă caracterul religios al jurământului ⁴⁾; însă părerea sa a ramas cu drept cuvânt izolată. Această părere a ilustrului profesor de la Gand este mai cu samă inadmisibilă în legislația noastră, față cu formula admisă de art. 196 Pr. civ. și cu declarația

¹⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 103. T. Hue, VIII, 356. Planiol, II, p. 11, nota 3. Demolombe, XXX, 558. Marcadé, V, art. 1357. No. 1. Aubry et Rau, VIII, § 752, *ab initio*, p. 181. Baudry, II, 1306. Bonnier, 406, 426 bis. Demante et Colmet de Sauterter, V, 336 bis 1. Larombière, V, art. 1357, No. 1 și 6. Massé, *Dr. comm.*, IV, 1394. Thiry, III, 181. F.-Herman, III, art. 1357, No. 1. Glasson, *Éléments du dr. français*, II, p. 160, No. 236 (ed. a 2-a, 1884). Cpr. și C. Gabrielescu, *Natura jurământului și jurământul more judaico* (Craiova, 1889).

²⁾ Aubry et Rau, *loc. supra cit.*, nota I. — Consilierul de La Rouvrade, în raportul seu asupra unei decisiuni a Curței de casatie din Francia (D. P. 82. 1. 388), dice ca nici un juriscult cu autoritate n'a considerat jurământul judiciar de cât ca un act în acelaș timp și civil și religios. Aceasta afirmație a distinsului magistrat nu este însă exactă, după cum vom vedea mai la vale.

³⁾ „*Est enim iurjurandum affirmatio religiosa*”; *De officiis*, III, 29. Autoritatea jurământului întemeindu-se pe credința religioasă, Platon dice cu drept cuvânt (*Despre legi*, cartea 12), ca jurământul n'ar trebui să fie admis de cât atunci când acel chemat a'l presta n'are nici un interes în cauza. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, IV, 2594. Veđi *infra*, p. 360 urm. critica acestei instituțiuni.

⁴⁾ Laurent, XX, 222. Veđi în acelaș sens și Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 335, p. 528 urm. (ed. 1-a). Benoit-Lévy, *Étude hist. et juridique sur le serment more judaico* (Paris, 1881).

formală a Ministrului justiției, DL. C. G. Dissescu, făcută în Senat, cu ocazia discuțiunii art. 196 din Pr. civ. că jurământul este *în acelaș timp un act religios și civil*¹⁾.

Elementul religios nu poate fi eliminat din formula jurământului.

Așa fiind lucrurile, de și fie care este în drept de a presta jurământul după cerințele cultului său (art. 196, § ultim și 241 Pr. civ.), se înțelege că, în starea legislației actuale, elementul religios fiind chiar de esența jurământului, nu poate fi eliminat din formula lui, sub cuvânt că partea căreia el a fost deferit, marturul sau juratul n'ar aparține nici unei religii și n'ar crede în D-zeu²⁾.

Încercarea de a schimba formula jurământului în Codul francez.

Ideile materialiste și ateiste fiind astăzi la ordinea zilei, și mulți afectând chiar de a fi liberi cugetători³⁾, un proiect de lege depus de Guvernul francez, în 1882, și amendat de Camera deputaților, eliminase din jurământul juraților cuvintele „înaintea lui D-zeu și a oamenilor” și adăogise la jurământul marturilor cuvintele „pe onoarea și pe conștiința mea”⁴⁾, excludând astfel din ambele formule afirmarea existenței lui D-zeu. Senatul a adoptat prima parte a proiectului, respingând însă pe a doua ca inutilă, considerând că jurământul nu este prin esența sa un act

¹⁾ Ședința din 5 fevr. 1900. Vezi *Pr. civ.* (ed. oficială), p. 389, colona 1.

²⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 84. 1. 41. Sirey, 86. 1. 235. D. P. 86. 1. 430. Sirey, 92. 1. 428. *Pand. Périod.* 93. 1. 414. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, p. 665, n. 1 (ed. a 5-a) și p. 703 (ed. a 6-a). Laborde, *Dr. criminel*, 1050 (ed. a 2-a). Pain, *Code pratique de la C. d'assises*, 150. Delpéch, *La procédure et le dr. criminel en Cour d'assises*, p. 71. F. Hélie, *Instruc. crim.*, VII, 3269. Bonnier, 406, 422 bis.

Prav. lui M. Basarab și Codul Caragea.

³⁾ Aceste idei au prins rădăcini mai cu samă în timpurile actuale. De și credința religioasă era adănc sădită în poporul român, totuși Codul Caragea vorbește de *acei cari au pufină evlavie către cele Dumnezeuști*, și prevede că nu li se deferă jurământul, și că nu li se dă credința dacă vor jura (art. 46, partea VI, capit. 2). Vezi și pravila lui M. Basarab (glava 292), unde se dice: „Oamenilor răi ce se dice căroră nu le e frica de D-zeu, jurământul lor pre apă să'l scrii”.

Art. 196 Pr. civ.

⁴⁾ Aceste cuvinte există și în legea noastră: „*Mă leg pe cinste și în cuget curat*”, dice art. 196 din Pr. civ. (textul vechi dicea: *mă leg pe onoare și pe conștiință*). Textul nou are pretenția de a se exprima mai româneste. Mi se pare însă că cuvântul *onoare*, prin etimologia sa, este astăzi mai românesc de cât *cinste*, care vine de la cuvântul rusesc *лестъ*.

religios, și că cuvântul „jur“, fără adaosul „înaintea lui D-zeu și a oamenilor“, nu implică afirmarea existenței lui D-zeu de cât pentru acei cari împărtășesc această credință. Chestiunea este însă pendentă și astăzi, ear starea legislațiunii franceze a rămas aceeași, fiind că proiectul de lege n'a mai fost adus înaintea Camerei¹⁾.

Chestiunea pe care o discutăm s'a prezentat până acum înaintea instanțelor judecătorești numai în privința juraților, însă ea poate să se presinte și în privința jurământului marturilor, atât în materie penală, și chiar în privința jurământului decisoriu și supletoriu. Jurământul va putea fi schimbat, ce e dreptul, după religia marturului sau a părții care urmează a-l presta (art. 196, § ultim și 241 Pr. civ.²⁾, însă aceste schimbări nu i rădică caracterul său de act religios. Astfel, evreii chemați ca marturi, vor jura cu mâna pe tablele lui Moise³⁾, iar Mahometanii, cu degetele pe cuvintele *Fihî-Fihî* din capit. al IX din Koran⁴⁾, însă tot luând numele lui D-zeu ca martur.

Jurământul
marturilor
evrei.

În adevăr, un musulman nu poate presta jurământul de cât invocând numele lui D-zeu, *Wallahi, Billahi, Tal-lahi*. Este nulă ori-ce afirmație făcută pe atributele lui D-zeu, pe Koran, pe locașurile sfinte, etc.⁵⁾.

Jurământul
Mahometani-
lor.

Jurământul decisoriu al musulmanilor se prestează în

¹⁾ Vezi Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 528, § 335 (ed. 1-a) și III, p. 56, 57, § 844 (ed. a 2-a din 1899). T. Huc, VIII, 356, p. 464. Planiol, II, p. 11, nota 3. Sirey, 84, I, 44, nota în colona 3. Bonnier, 422 bis, p. 375, 376 (ed. Larnaude din 1888).

O reformă de asemenea natură, tindând la laicisarea jurământului și la eliminarea din el a elementului religios, s'a propus și la noi. Vezi V. G. Tataru, *Observ. asupra modif. proced. civile* (Galatz, 1900), p. 46 urm.

²⁾ Vezi și art. 71 din legea de la 9 martie 1880, pentru organ. Art. 125 Cod. Dobrogei, în care se dice: „Nici un jurământ nu se va înstit. și art. 71 pune cui-va de cât conform religiunii sale“. Cpr. și art. 125 Const. L. din 9 mar-tie 1880.

³⁾ În cât privește jurământul decisoriu sau supletoriu, deferit unui evreu, vezi *infra*, p. 396 urm.

⁴⁾ Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 56, § 844 (ed. a 2-a). Khalil-ben-Ishak, *Dr. musulman* (1848, 1849), II, p. 180. Vezi și *supra*, p. 299.

⁵⁾ Tarnauw, *Le droit musulman exposé d'après les sources* (traducerea Eschbach, profesor la Strasburg, 1860), p. 234.

mănele Kadiului sau altor persoane religioase. Eată formula ce găsim, în această privință, în Tarnauw (traducerea Eschbach): „Jur în numele lui D-zeu singur, prea bun, prea milostiv, care pedepsește pe culpabili, dă victoria, ușurează soarta culpabililor, împărțește bunurile și darurile, *care știe tot* ¹⁾, ne răsbună, și înaintea căruia nimic nu este ascuns“ ²⁾.

Jurământul musulmanilor se prestează mai cu seamă vinerea și în zilele de sărbători ³⁾, într'o geamic, la Mecca, și în genere în ori-ce loc consacrat prin respectul și pelerinagiul credincioșilor.

Jurământul
mușilor la
musulmani.

Mușii prestează jurământul în modul următor: Kadiul scrie formula pe o bucată de lemn pe care o moae într'o apă curată și o dă apoi s'o bea mutul, ceea ce echivalează cu îndeplinirea condițiilor și formula jurământului ⁴⁾.

Sperjurul la
musulmani.

Koranul lui Mahomet are mai multe dispoziții asupra sperjurului, din care vom reproduce numai două: „Pentru

Art. 481, 484
Pr. civ. germ.

¹⁾ Aceste cuvinte s'au introdus și în legea noastră prin art. 196 și 204 Pr. civ. — După art. 481 (art. 443 vechiu) din procedura civilă germană, jurământul începe prin cuvintele următoare: „Jur înaintea lui D-zeu, care poate și știe totul (*ich schwöre bei Gott dem Allmächtigen und Allwissenden*)“, și se termină prin următoarele cuvinte: „Așa să mi ajute D-zeu (*so wahr mir Gott helfe*). Cpr. și art. 62, și 288 Pr. crimin. (*Strafprozessordnung*). — Art. 484 (446 vechiu) din procedura civ. germ. dispune însă că este asimilată prestării jurământului declarația făcută sub oare care forme solemne de către un membru a unei comunități religioase căreia legea permite întrebuințarea acestei formule în locul jurământului. Vezi și art. 64 Pr. crimin.

²⁾ „Wallahi lezi to ilohe k̄er-rehmon ūr-rehīm et-tolib ūl-gholib ūn-nesor ūn-nofi'ul-mūdrik ūl-muhlīkū-lezi ye' ellemū min es-sirri mo ye' elemehu min el'-elonīety“ !

³⁾ La evrei, zilele cele mai bune pentru prestarea jurământului sunt luna și joia, afara de cazul când în acele zile ar fi sărbători. pentru ca luna și joia sunt la dînsii zile de post, și atunci se citesc pe la școalele lor cele dece porunci (*Toira*). Vezi Colecția, partea I, p. 521, punctul 3.

Art. 483 Pr.
germană.

⁴⁾ Tarnauw-Eschbach, *op. cit.*, p. 236. — Art. 483 (445 vechiu) din procedura germană vrea ca mușii, care știu a scrie, să presteze jurământul scriind și semnând formula lui, iar acei cari nu știu a scrie, să l presteze prin semne, cu ajutorul unui interpret (*mit Hilfe eines Dolmetschers durch Zeichnen*).

un cuvânt nesocotit ce veți lăsa să lăuneze în jurămintele voastre, D-zeu nu vă va pedepsi, căci el nu pedepsește de cât chibzuirile cele răle ale inimei. D-zeu este bun și milostiv¹⁾. „D-zeu nu vă va pedepsi pentru un cuvânt nechibzuit ce a lunecat în jurămintele voastre; el vă va pedepsi însă dacă veți presta un jurământ fals cu premeditare. Respectați deci ori-ce jurământ: aceasta v'o spune însuș D-zeu în milostivirea sa²⁾).

Nu vom vorbi despre anabaptiști și quakeri, pentru că asemenea secte nu există în țara noastră. În Franția și în Anglia, se decide, în privința lor, că simpla lor afirmație pe sufletul și pe conștiința lor, echivalează, după preceptele religiei lor, cu un adevărat jurământ³⁾.

După această teorie, consacrată de Curtea de casație din Franția, conform concluziilor marelui jurisconsult Merlin⁴⁾, care a admis că afirmația făcută de un quaker, conform religiei sale, pe sufletul și conștiința sa, echivalează cu un adevărat jurământ, ar trebui să se decidă că și simpla afirmație a preniților ortodoxi echivalează cu jurământul, conform Canoanelor bisericești (canonul XXII) și art. 42 din regul. pentru disciplina bisericească de la 1873, după care este de ajuns simpla lor arătare verbală, conform cuvântului Mântuitorului: „Să fie cuvântul vostru

Anabaptiști,
Quakeri, etc.

Jurământul
preoților.
Controversă.

1) Koranul lui Mahomet (trad. Kasimirsky, Paris, 1873), capit. II, stih. 225.

2) *Idem*, capit. V, stih. 91.

3) Cpr. art. 484 (146 vechi) din pr. germ., citat p. 352, nota 1, Art. 484 Pr. Data textul din evangelia sfânt. Matei (capit. V, stih. 34 și 37), pe care se întemeiază aceasta teorie: „Ea eu vă dic vouă să nu jurați nici odată.... și jurământul vostru să fie ast-fel: așa, așa; nu, nu: fiind-că ceea ce preste aceste cuvinte va prisiși, de la viclean este. *Quod autem his abundantius est, a malo est*“. Cpr. Merlin, *Répert.*, t. XVI, v^o *Serment*, § III, No. 3, p. 107 și *Quest. de droit*, VII, v^o *Serment*, § 1, p. 452 urm. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, VII, 3524. Bonnier, 422, *in fine*, p. 374. Nouguiet, *Cours d'assises*, III, 1542. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, partea III, 219, p. 494. Cas. fr. (28 martie 1810), Sirey, III (anul 1809-1811), 1, p. 168 și *Répert. Dalloz*, v^o *Serment*, 24, nota 3 (Merlin proc. general. concl. conforme). Atât decizia de mai sus cât și însemnatele concluzii ale lui Merlin sunt reproduse în *extenso*, în *Quest. de droit, loco supra cit.*

4) Vezi nota precedentă.

așa, așa ; nu nu¹⁾ ; și în adevăr, această soluție a fost consacrată de tribunalul din Iași (23 noembrie 1883), înaintea căruia am combătut, însă fără succes, această teorie, ca avocat a lui Sandu Vasiliu: „Considerând, dice trib., că pârîtul (archimandritul Filotei Romănescu) susține că jurământul, ce i s'a deferit de Sandu Vasiliu, urmează a se presta conform art. 42 din regul. sf. Sinod din 1873, care schimbă formula prevădută de art. 240 Pr. civ. : avînd în vedere că, pentru a se putea rezolva această chestiune, trebuie a se ști mai întîi dacă preoții ortodoxi pot fi obligați, sau nu, a presta jurământul conform art. 240 Pr. civ. ; avînd în vedere că Canoanele bisericești (can. XXII) interdic preoților de a jura ; avînd în vedere că aceste Canoane constituind legiuirea organică a clerului, fac parte din corpul legislațiunii țarei, și dispozițiunile lor nu pot fi eliminate, pentru cuvînt că vre-un caz n'ar fi scris în Codul civil ; căci ar fi a le tăgădui puterea de lege ce au avut la noi în tot-deauna, și a recunoște judecătorului dreptul de a nu ține samă de dînsese ; că aceasta s'ar putea susține în Statele unde religiunea este considerată ca o instituție privată și unde miniștrii diferitelor culte, în fața autorităților publice, au caracterul de simpli cetățeni ; că nu însă tot astfel este cu clerul ortodox, care se consideră ca o autoritate în Statul român, după cum aceasta rezultă din legea Sinodului de la 19 decembrie 1872, avînd legile sale organice acelaș caracter public ca și legile organice laice ale Statului ; considerînd că prin art. 1912 C. civ. se abroagă numai legile civile, fără a se atinge întru nimic de acele bisericești, și ca atare fiind, dispozițiunea din Canoane, care interdic preoților de a jura, a rămas și astăzi în vigoare și formează o excepțiune la regula comună, statornicită prin art. 1211 C. civ.²⁾. Avînd în vedere că ar 42 din regul. sf. Sinod,

Prav. bisericească de la Govora.

¹⁾ Vezi și Pravila bisericească de la Govora, art. 101, unde se dice : „Preotul să nu se jure fieș ce jurăment. nici mic, nici mare, nici cu voe, nici fără de voe ; iară de va face aceasta, să se scoată“.

²⁾ Acest argument nu mai are astăzi nici o valoare, față cu însemnata decizie a Curței de casație, pronunțată în secțiuni unite în ziua de 16 noembrie 1900, la care am luat și noi parte, și cu a carei redacțiune am fost însărcinat, prin

din 22 mai 1873, nu este de cât o consecință a canonului XXII, și ca atare, cererea păritului de a jura conform art. 42 din Regul. suscitată, cată a fi admisă, etc.¹⁾

Am susținut altă dată²⁾, și susținem și astăzi că aceeași soluție este inadmisibilă, pentru că nicăiri legiuitorul n'a admis asemenea excepție la dreptul comun. Ba ceva mai mult, cu privilegiul discutărei art. 196 din procedura civilă, Pr. sa Episcopul de Râmnic a propus un amendament în sensul ca preoții să nu fie supuși jurământului, și acest amendament, a cărui soartă se știa de mai înainte, a fost retras de propunătorul lui, în urma explicațiilor date de Ministrul justiției, Dl. C. G. Dissescu³⁾. Dovada cea mai bună că preoții ortodocși nu pot fi scutiți de jurământ, este că Codul Ipsilant, care, precum se știe, a fost promulgat la 1776, adică la o epocă în care dreptul canonic era în plină vigoare, dispune că jurământul preoților și a diaconilor se va presta înaintea mitropolitului sau episcopului locului, în formele în care aceștia vor crede de cuviință (art. 4 capit. despre jurământ). De aceea, atât Curtea și trib. din București cât și Curtea noastră supremă au decis, cu drept cuvânt, că preoții trebuie să presteze jurământul ce le este deferit sau referit, și că simpla lor afirmație nu constituie o dovadă în justiție⁴⁾.

care se pune în principiu că canoanele bisericești sunt abrogate prin art. 1912 C. civ. Vezi C. judiciar din 17 decembrie 1900. No. 86 și *Dreptul* din acelaș an, No. 82 (cu adnotația noastră).—Vezi însă G. G. Mironescu, care combate adnotația noastră și decizia. Înaltei curți, în *Revista de drept și sociologie* din 15 decembrie 1900. No. 3.

¹⁾ Vezi *Dreptul* din 1884, No. 17. Tot în acest sens, și pentru aceleași motive, s'a pronunțat și minoritatea Curței din București într'un caz identic. Vezi *Dreptul* din 1874, No. 68.

²⁾ Vezi tratatul nostru în limba franceză, p. 438 și 439.

³⁾ Vezi *Pr. civ.*, ed. oficială, p. 382 urm. Vezi și monografia noastră în *Dreptul* din 1901. No. 60.

⁴⁾ Cas. rom. S-a I. anul 1879, p. 797. C. București și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1874, No. 68 și din 1897. No. 81.—Curtea de casăție a casat de asemenea o decizie a juriului de expropriere, pentru ca unul din membrii juriului, un preot, nu prestase jurământul prescris de lege. Bulet. S-a II. anul 1893, p. 1139.—Art. 11 din legea jud. de pace de la 1896 scutește însă de jurământ pe preotul care ar figura în comisia juraților ce compun judecătoriile comunale. S'a decis

S'a decis chiar că, în starea actuală a legislațiunei noastre, jurământul decisoriu sau supletoriu al preoților trebuie să fie prestat în pretoriu, înaintea judecătorului, ear nu înaintea episcopului, la biserică¹⁾. Acestea sunt adevăratele principii, și ele se întăresc și prin discuțiunea urmată în Senat cu ocazia discutării năuei legi de procedură civilă.

Jurământul israeliților.

În cât privește jurământul israeliților, chestiunea a dat loc la dificultăți. Aceste dificultăți vor fi examinate *infra*, p. 396 urm. cu ocazia explicării art. 241 Pr. civ.

Jurământul împus marturilor, experților, advocaților, etc.

Jurământul despre care se ocupă art. 1207 urm. din C. civ., și despre care am vorbit mai sus, nu trebuie con-fundat cu jurământul pe care legea îl impune marturilor în materie civilă și penală, experților sau funcționarilor publici, advocaților (art. 80 L. org. judec. din 1 sept. 1890²⁾),

Pravila lui Matei Basarab.

de asemenea că preoții sunt scutiți de jurământ când ei sunt chemați ca martori. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1886, No. 45 și Bulet. 1886, p. 370. Veđi și *supra*, p. 299, nota 3. Această teorie este însă în contradicere cu cea de mai sus, și ca atare, inadmisibilă. Insuș pravila lui M. Basarab (glava 24) admite pe preoți, nu însă pe călugări, de a jura ca martori. Cpr. G. Tocilescu, *Pravile*, II, p. 498 urm. De aceea, Curtea noastră supremă, părăsind vechia sa jurisprudență, a casat de curând (1 oct. 1901) o decizie a Curței cu jurați din Ilfov, pentru motivul că unul din martori, un preot, refușând de a presta jurământul, a fost ascultat ca simplu informator. Veđi *Dreptul* din 1901, No. 71 și C. *judiciar* din acelaș an, No. 78. Veđi și Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 1044 (decizie pronunțată în unire cu concludsiile noastre).

¹⁾ Trib. Tutova. *Dreptul* din 1886, No. 74.

Dreptul femeilor de a exercita profesiunea de avocat.

²⁾ Femeile neputând exercita profesiunea de avocat, nu pot fi admise la prestarea acestui jurământ, chiar dacă ar avea un titlu academic. Cel puțin, în acest sens s'a pronunțat jurisprudența străină. Cpr. C. Paris. Sirey, 1901. 2. 38. D. P. 98. 2. 185, și nota lui Glasson. Cas. belg. Sirey, 90. 4. 25, și nota lui Labbé. Veđi și Proudhon, *État des personnes*, (ed. Valette), p. 512, text și nota a.—*Contrà*. Turgeon, *Le féminisme français* (Larose, 1902), I. p. 455 urm. „Numai bărbații se fac boeri, judecători și cărmuitori obștești, dice Codul Caragea (art. 1 urm., partea I, capit. I); numai bărbații se fac archierei, preoți și diaconi: femeile sunt departate de toate cinurile politicești, stăpâniri și slujbe publice“. „*Femine ab omnibus officiis civilibus vel publicis remote sunt. Et ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere*“. (L. 2., Pr. Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17, și Harmenopol, Lib. 1,

Codul Caragea.

etc.; căci în capit. de faţă, legea se ocupă numai de jurământul considerat ca mijloc de probă a unei obligaţiuni sau a unei liberaţiuni (art. 1170).

Jurământul era admis ca mijloc de dovadă şi în vechile noastre legiuri. Vezi art. 1352 din Codul Calimach (1008 C. austriac); art. 45 urm., partea VI, capit. II, Cod. Caragea; Codul Ipsilant, capit. pentru jurământ; Codul Andr. Donici, capit. 23, etc. Vezi şi art. 115 C. Calimach (99 C. austriac).

Jurământul în vechile noastre legiuri.

S'a decis că, sub Codul Caragea, şi vânzările imobiliare puteau fi dovedite între părţi prin jurământ. legea necerând un act scris de cât în privinţa terţiilor (art. 6, partea 3, capit. 2¹).

Această soluţie lasă a se presupune că Codul Caragea admitea jurământul ca mijloc de probă, şi în adevăr. Curtea de casaţie s'a pronunţat în acest sens, la 19 oct. 1873². Cu toate acestea, Curtea din Bucureşti s'a pronunţat în sens contrar, întemeindu-se pe art. 48, partea VI, capit. 2 din citatul Cod, care dice că: „O parte din cele prigonitoare, spre dovada provlimei sale, nu poate provalisi celei-lalte să facă jurământ“³, iar Curtea supremă a decis că acest Cod nu admitea jurământul de cât atunci când exista un început de dovadă scrisă⁴. Art. 49 din Codul Caragea este însă destul de clar, şi este de mirat că el a putut da loc la controversă. Eată cum se exprimă acest text: „Când o parte din cele prigonitoare va face o provlimă nedovedită, şi i se va provalisi de către cea-laltă parte s'o dovedească prin jurământ, acela atunci de va

Codul Caragea. Controversă

tit. 13. *De mulieribus, ab initio*). Femeile pot însă fi astăzi mandatarî (art. 1538). — În Franţia s'a votat de curând o l. fr. din 1 lege, care permite femeilor de a exercita profesiunea de avocat. (L. din 1 dech. 1900). Vezi Sirey, 1901, *Lois nouvelles*, p. 1 urm. — În cât priveşte Rusia, noul proiect de Cod civil avea o dispoziţie care oprea în termeni expresi pe femei de a exercita profesiunea de avocat: comisiunea însărcinată cu examinarea acestui proiect a şters însă această dispoziţie, lăsând chestiunea deschisă pentru viitor. V. J. *Chmet*, anul 1898, p. 217.

Dreptul rusesc.

¹) Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1894, p. 35. Bulet. S-a 1. 1895, p. 27.

²) Bulet. S-a 1. 1873, p. 183 şi *Dreptul* din 1873, No. 74.

³) *Dreptul* din 1875, No. 13 şi 56.

⁴) Bulet. S-a 1. 1871, p. 46. Bulet. S-a 1. 1872, p. 30 şi 132 (soluţie implicită). Bulet. S-a 1. 1878, p. 351 şi *Dreptul* din 1879, No. 13.

jura, se îndreptează, ear de nu, se osîndeşte“. Aşa dar, Codul Caragea admite jurământul decisoriu ca mijloc de probă, şi aceasta independent de ori ce dovadă scrisă.

C. Andr. „Jurământul atuncea se dă, dice Andr. Donici, când nici
Donici. într'un chip nu se găseşte dovadă la pricină“ (capit. 23, § 1).

Pravila lui M. Basarab. Pravila lui Matei Basarab admite de asemenea jurământul ca mijloc de dovadă (glava 292): „Jurământul are puterea judecăţilor, şi cine suferă pre pârşul lui să facă jurământ, pre acela pune judecătorul, şi de aceea nu mai poate să stea sau să grăiască împotriva cătră dînsul, căci că au suferit de au făcut jurământ. — De va avea neştine treabă cu cineva, sau altul, sau judecătorul va da lui să facă jurământ, atunci acolo, într'acel ceas, taie judecata dacă va jura“. Şi mai departe: „Jurământul iaste cuvînt, carele pentru dînsul se creade adevîrîntă“. Această pravilă adaogă însă: „De jurământ să fugi, macar de vei vrea să juri şi drept.—Ferice iaste de cela ce nu se jură, ori drept, ori strîmb, etc.“. Sperjurul era pedepsit, după această pravilă, cu tăerea limbei sau a mînei ¹⁾.

Cele mai sus dise se aplică jurământului decisoriu; în cît priveşte jurământul supletor în vechia noastră legislaţie, vedi *infra*, rubrica: *Despre jurământul deferit din oficiu*.

Acestea odată expuse, să vedem câte feluri de jurăminte recunoaşte legea noastră.

Jurământul extra-judiciar. Toţi autorii admit posibilitatea unui jurământ extra-judiciar, ce una din părţi deferă celeilalte *extra jus* . . . *extra judicium* ²⁾.

¹⁾ „Cine se va arăta că au jurat strîmb, acelaia să i taie limba: aşjidirea şi marturilor cari vor jura strîmb. Iar alte pravile sau legi dic, să se taie mîna celui ce va jura strîmb“. Cpr. Harmenopol, *De jurejurando*, I, 7, § 19, unde se dice: „*Ei lingua excinditor; idemque in testibus sercator*“. — Dacă asemenea legislaţie ar mai fi încă în vigoare, prea puţini din acei cari obicinuesc a fi marturi ar mai avea mîna sau limbă în gură.

²⁾ Cpr. Baudry, II, 1308. Murlon, II, 1648. Marcadé, V, art. 1357, No. 2. T. Huc, VIII, 357. Thiry, III, 181. Demolombe, XXX, 562 urm. Pand. fr., *Délation de serment*, 8 urm. Demante, V, 336 bis II. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 878, p. 122 (ed. a 2-a). Bonnier, 415. Larombière, V, art. 1357, No. 5. Aubry et Rau, VIII, § 752, p. 181. Répert. Palais, v^o *Serment*, 318 urm.

Acest jurământ, care este o adevărată convenție¹⁾, este jurământul voluntar (*jusjurandum voluntarium*) al Romanilor²⁾.

Nu ne vom ocupa despre el, pentru că nici legea nu vorbește de dînsul.

Romanii mai aveau încă jurământul *dis de calumnia* (de șicană). Acel care deferea un jurământ trebuia însuși să juremai întâi, dacă adversarul său cerea, că el n'a deferit jurământul în spirit de vexațiune, ci fiind convins că pretenția sa este întemeiată³⁾. Acest jurământ, abrogat de Justinian⁴⁾, nu mai există astăzi, pentru că acela care este în stare de a cere ceea ce nu i se datorește, este în stare de a presta și asemenea jurământ⁵⁾.

Legea actuală nu recunoaște de cât jurământul judiciar, care poate fi de două feluri: *decisoriu* sau *litis-decisoriu*, și *supletoriu* sau *suppletif*.

¹⁾ Dovada acestei convenții nu se poate face de cât conform dreptului comun, proba testimonială fiind subordonată unui început de dovadă scrisă (art. 1197), ca și în privința mărturisirii extra-judiciare (art. 1205). Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 122. § 878 (ed. a 2-a).

²⁾ Cpr. Dig., 12, 2. *De jurejurando, sive voluntario, sive necessario, sive judiciali*. Vezi Accarias, *Dr. romain*, II, p. 625, nota 1 (ed. a 4-a, 1891).

³⁾ Cpr. Cod., 2, 59. *De jurejurando propter calumniam dando*. L. L. 34, 84. Dig., *De jurejurando, etc.*, 12, 2. Basil. L. 34. *De jurejurando*, 22, 5. Harmenopol. I, 7, § 9 și 10.

⁴⁾ L. 2, § 8 Cod., *De jurejurando, etc.* 2, 59. Cpr. Accarias, *Dr. rom.*, II, 979, p. 1257.

⁵⁾ Duranton, XIII, 579. Demolombe, XXX, 614. Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 376. Répert. Palais, *Serment*, No. 6. — În Codul Ipsilant, acest jurământ își avea din contra ființa: „Cel ce pornește pira de vinovație asupra cui-vaș, dice art. 3 (capit. p. jurământ) din acest Cod, întâi trebuie să facă jurământ cum că într-adevăr face acea pira, ear nu cu vre o pisma”. Vezi și Codul Caragea, partea VI, capit. 1, art. 5, unde se dice: „Cine va voi să pornească judecata criminală, să nu poată altfel, de cât jurând mai întâi ca nu o pornește din vre-o pisma, ci într-adevăr”. „Cel ce va sili pe altul a face jurământ, dice Andr. Domici (capit. 23, art. 5) și el nu va vrea să jure precum ca nu l'clivitește, atunci se da remas pre sine”. Acest jurământ exista și astăzi atât în Anglia cât și în America, de și nici o considerație serioasă nu l justifica. Vezi Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'empire du Japon*, V, No. 138, p. 125.

Jurământul de calumnia de șicană.

Jurământul decisoriu și supletoriu.

Cod. Ipsilant. Caragea și Andr. Domici.

Art. 1207.—Jurământul judiciar este de două specii (art. 1170, 1200, § 3 C. civ.):

1° Acela ce o parte prigonoare dă celei-lalte : acest jurământ se numește *decisoriu* (art. 1208 C. civ., 237 urm. Pr. civ.).

2° Acela care judecătorul de la sine dă la una sau la cealaltă din părțile prigonoare. (Art. 1219 urm., 1417, 1472 C. civ. Art. 234, 246 Pr. civ. Art. 53 C. com. Art. 1357 C. fr.).

Jurământul pe care o parte îl dă celei-lalte se numește *decisoriu* sau *litis-decisoriu*, pentru că el decide sau face să atârne de dînsul soluțiunea litigiului. Jurământul deferit din oficiu de judecător se numește *supletoriu* sau *suppletif*, pentru că el are de scop complectarea probelor produse de reclamant. El se numește *in litem* când are de obiect determinarea valorii lucrului reclamat (art. 1222).

Critica jurământului.

Remâne acum, pentru a termina aceste observațiuni generale, să cercetăm dacă legiuitorul a făcut bine, sau nu, de a admite jurământul decisoriu ca mijloc de probațiune. Această instituție din alte timpuri, este combătută de mulți autori, și nu fără oare-care cuvînt. Iată cum se exprimă, în această privință, unul din ei ¹⁾: „Moralitatea și utilitatea jurământului în materie civilă poate fi serios contestată. Mai întîi, este foarte greu de a regula modul cum jurământul trebuie să fie prestat. De aceea, pe semne, Codul italian a imitat, în această privință, tăcerea prudentă a Codului francez. Cine nu cunoaște însă nenumăratele dificultăți la care jurământul a dat loc în practică din cauza diferitelor religii profesate de părțile chemate a-l presta în justiție ²⁾).

„In al doilea loc, se poate ca jurământul să inspire încredere de cîte ori el este deferit de justiție într'un interes social, adică în interesul descoperirii adevărului, și de cîte ori acela care are să-l presteze este cu totul desinteresat în cauză. Când însă cine-va prestează un jurământ în propria sa cauză, lucrul se schimbă. În adevăr, în a-

¹⁾ T. Huc, *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 256, 257. Vezi și Comentariile de drept civil a aceluiaș autor, VIII, 356. Cpr. în acelaș sens, Massé, *Dr. comm.*, IV, 2594. Ferrière, *Dictionn. de droit*, v^o *Serment*. Boissonade, *Projet de C. civil pour l'empire de Japon*, V, 140, p. 127. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, 223, p. 510 urm. I. N. Cășărescu, *C. judiciar* din 1900, No. 37, etc.

²⁾ O asemenea dificultate s'a ivit și la noi cu ocazia jurământului israeliților. Vezi *infra*, p. 396 urm.

semenea caz, sinceritatea jurământului poate în tot-deauna fi mai mult sau mai puțin bănuită, și este imoral de a pune pe cine-va între conștiință și interesul său.

„Un jurământ deferit este mai tot-deauna prestat: și fiind că acel care îl deferă este și el gata a-l presta la rândul lui, publicul care asistă la proces este adese-ori reu impresionat, și omul cel mai cinstit, care n'a putut să câștige procesul cel mai drept decât prin prestarea unui jurământ, pierde în tot-deauna ceva din reputația sa. Aceiaș lucru se întâmplă și în privința jurământului supletoriu, căci mai în tot-deauna ambele părți sunt de-opotrivă gata a lua pe Dumnezeu de martur despre legitimitatea pretențiunii lor.

„De aceea, nimic nu este mai trist decât această practică a jurământului, mai cu samă înaintea jurisdicțiilor inferioare. Asemenea instituție este o rămășiță a timpurilor barbare. Altă dată se cerea, în materie criminală, ca acuzatul să presteze jurământul de a spune adevărul la interogatorul ce i se făcea ¹⁾. Această monstruositate a dispărut, însă există, în materie civilă, ce-va care presintă analogie cu acest jurământ: acesta este jurământul judiciar. Avem convingerea că abrogarea acestui jurământ va fi o reformă morală și folositoare”.

De aceea, unele legislațiuni straine, precum este Codul spaniol de la 1889, au desființat jurământul judiciar, după cum făcuse și Convenția națională prin primul proiect de Cod civil a lui Cambacérès: „În contracte, jurământul nu este admis, dice art. 1260 din citatul Cod spaniol de la 24 iulie 1889: dacă se va presta, el se va considera ca neavenit ²⁾”.

Art. 1260
Cod. spaniol.

¹⁾ Acest jurământ, admis în Franția prin ordonanța din 1667 (art. 7, tit. 10), nu mai există astăzi, pentru ca el pune pe acuzat în alternativa sau de a fi sperjur, sau de a vorbi contra intereselor sale, ceea ce era inuman. *Inhumanum est per leges quæ perjuriam puniunt, perjuri riam aperire*. Cpr. Chauveau sur Carré. *Pr. civ.*, III, *Quest.* 1253, p. 179. Pand. fr., *Déclatation de serment*, 16.

²⁾ Vedi și Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, care nu admite de cât jurământul extra-judiciar (art. 1372 urm.), ce era admis la Romani (vedi *suprà*, p. 359) și este admis și astăzi în baza convenției partilor. (Vedi *suprà*, p. 359, text și n. 1). Laurent, în Ante-proiectul

Dreptul
străin.

Cele mai multe legiuri străine admit însă jurământul, perdând din vedere că credința religioasă este adânc sguđuită și că mai nimene astăzi nu se mai teme de răsbunarea divină. De aceea, cu toată pedeapsa edictată de legea penală, cu toată evocarea Divinității și a întregii solemnități care presidă la sevîrșirea jurământului, sperjurul este la ordinea zilei și a ajuns un adevărat scandal. Jurământul nu este, după cum ȑice un autor ¹⁾, de cāt un mijloc dat acelor cari nu cred de a înșala pe acei cari cred. Un filosof din anticitate a avut deci dreptate să ȑică că, la popoarele care au perdut simțul religiunei, jurământul n'ar trebui să fie admis de cāt atunci cānd cel chemat a-l presta nu are nici un interes în cauză ²⁾.

Eată pentru ce această instituție de altă vreme este menită cu timpul să dispară din legile moderne, după cum a dispărut din Codul spaniol de la 1889 : „Trebuie să fim cu toȑii de acord spre a recunoaște, ȑice un autor ³⁾, că jurământul n'a fost introdus de cāt spre rușinea omenirii. În adevăr, este de ajuns ca omul să'si cunoască datoriile sale pentru ca să și le îndeplinească. Religia jurământului nu adaogă nimic la puterea obligațiunilor sale, și desființarea lui nu'l împedică de a 'și le îndeplini“.

Despre jurământul decisoriu sau litis-decisoriu.

Jurământul *decisoriu* sau *litis-decisoriu* este, după cum am vedut, acela pe care una din părțile prigonitoare îl dă celei-lalte pentru a face să atārne de la el soarta procesului. Religia jurământului este, ȑice legea romană, un mijloc util și foarte întrebuintat pentru a termina procesele : „*Maximum remedium expediendarum litium in usum*

de revisuire, menține din contra jurământul decisoriu, cu eliminarea însă a elementului religios (art. 1390). Acest autor desființază însă, cu drept cuvēt, jurământul supletoriu, menținēd numai pe acela pe care judecătōrii îl pot da asupra valorii lucrului (art. 1391), și pe care doctrina îl numește estimator sau zenonian (art. 1222 C. civ. rom.). pentru că se găsește într-o constituție a împaratului Zenon (l. 9. Cod., *Unde ei*, 8, 4).

¹⁾ Massē, *Dr. comm.*, IV, 2594.

²⁾ Veȑi *supră*, p. 349, nota 3.

³⁾ Ferrière, *Dictionnaire de droit*, v^o *Serment*.

*venit iurjurandi religio*¹⁾). El se apropie într-o-câtva de Deosebire între jurământ și transacție.
 transacțiune (art. 1704 urm.)²⁾, de care însă el se deosebește din două puncte de vedere: 1° transacțiunea fiind un contract, este voluntară din partea ambelor părți: pe când jurământul exclude, din contra, libertatea din partea aceluia căruia el este deferit: acesta nu poate, dacă el vrea să nu piardă procesul, de cât să'l presteze sau să'l refere adversarului seu (art. 1211). De aceea, acest jurământ era numit la Romani *iurjurandum necessarium*; 2° Transacțiunea presupune concesiuni reciproce din partea contractanților³⁾, element care lipsește cu totul în materie de jurământ, pentru că partea care l'a deferit sau pierde procesul, în caz de prestarea lui, sau dobândește câștig de cauză, dacă acela căruia el este deferit îl refuză (art. 1211). Jurământul are deci puncte de asemănare cu transacțiunea, însă nu este o adevărată transacțiune⁴⁾.

Causele în care se poate deferi jurământul decisoriu.

Art. 1208.—Jurământul decisoriu poate fi dat în ori ce fel de contestațiune. (Art. 1209 urm., 1416 C. civ. Art. 46 C. com. Art. 1358 C. fr.).

¹⁾ Dig., Pr., *De iurejurando*, ect., 12. 2.

²⁾ „*Iurjurandum speciem transactionis continet, maioremque habet auctoritatem quam res iudicata*“. L., 2, Dig., loco cit. Vezi și alte texte citate de Goudsmit, *Cours de pandectes*, I, p. 314, nota 5. Maynz, I, p. 573. § 68, nota 35 (ed. a 5-a).

³⁾ Cpr. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 35. Vezi *supra*, p. 342, nota 2. Cpr. art. 1817 C. Calimach (1380 C. austriac), art. 779 Cod. german. etc.

⁴⁾ Cpr. Bandry, II, 1310. T. Huc, VIII, 358. Planiol, II, 2306. Curtea de casație și Curtea din Galatz (Bulet. S-a, 1, 1899, p. 284, 522 și *Dreptul* din 1900, No. 14) merg deci prea departe când dic că jurământul este o adevărată transacție, cu toate că în această greșală au picat și mulți autori. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, etc., I, 431. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 122, § 879 (ed. a 2-a). Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 373 urm. și *Dreptul* din 1890, No. 21. Tribunalul din Toulouse dică că jurământul litis-decisoriu este o transacție condițională între acel care'l deferă și acel căruia el este deferit (Sirey, 89, 2, 42, colona 1). însă Glason dică că ideea de transacție condițională nu este exactă, și ca este mult mai nimerit de a considera jurământul ca o presumpție, care scutește de ori ce dovadă. Vezi *Pr. th. et prat. de procéd. civ.* (Paris, Pichon, 1902), I, p. 523. 524.

Jurământul decisoriu poate, în principiu, să fie deferit în ori ce soiū de contestaţiuni *băneşti*, ori care ar fi valoarea lor, în materie posesorie ca şi în materie petitorie, în materie personală ca şi în materie reală, dicea Pothier (II, 912). „*Jusjurandum et ad pecunias, et ad omnes res locum habet*“¹⁾. El poate fi deferit în contra sau peste cuprinsul actelor²⁾, fie că ar exista, sau nu, un început de probă scrisă (art. 1210)³⁾.

Art. 1472
C. civ.
Controversă.

Astfel, servitorul poate, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, să defere patronului seu jurământul decisoriu pentru stabilirea existenţei contractului de închiriere de servicii şi a creanţei isvorîte din acel contract; căci art. 1472, care prevede că patronul se crede pe cuvântul său atât pentru câtimea salariului cât şi pentru plata acestui salariu pe anul expirat, şi pentru acouturile date pe anul curent, lasă a se presupune că servitorul n'a recurs la alte mijloace de dovadă⁴⁾.

Art. 1395 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, dice că jurământul este o transacţie oferită de partea care l' deferă. *Id.* (Central University Library Cluj)

¹⁾ L. 34. Dig., *De jurejurando*, etc., 12, 2.

²⁾ Cas. fr. Sirey, 94. 1. 182. D. P. 94. 1. 15. Cas. rom. Bulet. 1879, p. 502. Bulet. 1891, p. 822 şi 1317. C. Iaşi. *Dreptul* din 1884, No. 19. T. Hue, VIII, 359. Pand. fr., *Délation de serment*, 147.—Jurământul este însă inadmisibil în privinţa faptelor constatate de judecător într'un act autentic, care se cred până la inscrierea în fals (vezi *supra*, p. 154). C. Bucureşti. *Dreptul* din 1884, No. 60. Pand. fr., v^o cit., 148. Arntz, III, 438. Laurent, XX, 244. Demolombe, XXX, 608. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189, 190. Bonnier, 410. T. Hue, VIII, 359. Larombière, V, art. 1360, No. 3. Art. 1364 din Codul italian este formal în această privinţă.—*Contră*. Demante, V, 337 bis VI. Massé-Vergé, III, § 608, p. 543, nota 14.

³⁾ Trib. Paris, 28 iulie 1891. *Le Droit* din 12 aug. 1891. T. Hue, VIII, 359. Pand. fr., *Délation de serment*, 103, 156.

⁴⁾ Cas. rom. Trib. Iaşi şi Dolj. Bulet. S-a 1, 1884, p. 429. *Dreptul* din 1884, No. 67. *Dreptul* din 1885, No. 2: din 1886, No. 27 şi din 1893, No. 77. C. judiciar din 1893, No. 82. *Dreptul* din 1900, No. 23. Troplong, *Louage*, II, 882, 883. Marcadé, VI, art. 1781, No. 4, p. 535. Toullier D. V, partea II, 453, *in fine*. Mourlon, III, 809. Glançon. *Éléments du dr. fr.*, I, p. 599. Duranton, XVII, 236.—*Contră*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 53. Trib. Iaşi. *Dreptul* din 1882, No. 29 (cu adnotaţia noastră). Laurent, XXV, 505. Taulier, *Th. raisonnée du C. civil*, VI, p. 302 (Grenoble. ed. din 1847).

Cât pentru proba testimonială, ea nu va fi admisă de cât conform dreptului comun, adică atunci când salariul cerut ar fi mai mic de 150 lei sau, când fiind mai mare, ar exista un început de probă scrisă¹⁾.

Admit. probei testimoniale. Dreptul comun.

Și fiind că vorbim de art. 1472, care a dat loc la o controversă, vom observa în treacăt că acest text a fost abrogat atât în Franția (L. din 2 aug. 1868) cât și în Belgia (L. din 10 iulie 1883), ca fiind contrar egalității cetățenilor, proclamată prin Constituție. El a fost de asemenea eliminat din Codul italian, însă T. Huc apără dispoziția acestui text, dicând că, sub cuvânt de egalitate, nu trebuie să se rădăce stăpânului ori ce garanție pentru a lăsa la discreția unui servitor necredincios²⁾.

Dreptul străin în privința art. 1472.

Termenii art. 1208 sunt însă prea generali, căci jurământul este inadmisibil în privința drepturilor nesusceptibile de a face obiectul unei renunțări sau unei transacțiuni³⁾, precum sunt drepturile care interesează ordinea publică⁴⁾.

Cazurile în care jurământul nu poate fi admis. Ordine publică.

În puterea acestor principii, se decide că nu se poate da jurământul asupra faptelor care servesc de bază unei acțiuni în despărțenie sau în separare de bunuri⁵⁾; în recla-

Acțiunea în despărțenie, în separare de bunuri, contestații de stat, etc.

1) Trib. Braila. *Dreptul* din 1883. No. 73. Jud. de pace Lille. D. P. 97. 2. 187. T. Huc, X. 397. Baudry et Wahl, *Louage* (ed. a 2-a), II. 2172.

2) T. Huc, X. 397 și mai cu seamă *Le Code civil italien et le Code Napoléon*, I, p. 282-284.

3) Art. 2523 din Codul portughez este formal în această privință. Art. 2523 C. portughez.

4) Trib. Tours. *Gaz. palais*, 82. 2. 246. Pand. fr. v^o cit., 107. Mourlon, II, 1649.

5) T. Huc, II. 291 și VIII, 359. Répert. Sirey, *Divorce*, 2290. Thiry, III. 183. Planiol, III. 585. Bonnier, 410. Demolombe, IV. 475. Marcadé, V, art. 1358 urm., No. 1. Demante, V. 337 bis II. Pand. fr. v^o cit., 108. Aubry et Rau, VIII. § 753, p. 187. Larombière, V. art. 1358, No. 9. Laurent, III, 207, și toți autorii. Vezi și t. I. partea II a lucr. noastre p. 157.

Faptul împacării soților poate însă fi dovedit prin jurământ. Fremont, *Divorce*, 384. Pand. fr., v^o cit., 109. Aubry et Rau, V. § 492, p. 185. Larombière, V. art. 1358, No. 9. T. Huc, II. 363 și VIII, 359. Planiol, III, 588. Baudry, I, 734. C. Trêves. Dalloz, *Séparation de corps*, 433. n. 2.—Contră. Laurent, III, 210. Demolombe, IV, 420.

Împacarea soților. Controversă.

Aceiașă controversă există în privința mărturisirii. V. t. I. partea II-a a lucr. noastre p. 197. Majoritatea autorilor admit părții.

Controversă.

mațiile sau contestațiile de stat privitoare la celebrarea căsătoriei¹⁾, la faptele filiațiunii sau legitimității (art. 340 Pr. civ.)²⁾; în contestațiile privitoare la materii electorale³⁾; în contestațiile în care s'ar opune o presunție *juris et de jure*, pe care legea a stabilit-o într'un scop de interes public⁴⁾; în contestațiile în care s'ar opune prescripția, care

însă ca dovada împăciuirii poate să resulte din mărturisirea părții. Vezi Baudry, I, 734. T. Huc, II, 363. Demolombe, IV, 420. Willequet, *Divorce*, p. 112. Fremont, *Idem*, 384. Aubry et Rau, V, § 492, p. 185. Vraye et Gode, *Divorce*, I, 141 (ed. a 2-a). Répert. Sirey, *Divorce*, 2051. Trib. Villeneuve-sur-Lot. *Le Droit* din 25 iunie 1892. Această din urmă sentință admite ca mijloc de probă a împăciuirii nu numai mărturisirea, dar și jurământul.—*Contră*. Laurent, III, 210. Conlon, Faivre et Jacob, *Manuel form. du divorce*, p. 93. Trib. Bruxelles. *Pasicrisis belge*, 79. 3. 275. Vezi asupra acestei controverse, Dalloz, *Nouv. Code civ. annoté* (1900), I, art. 244, No. 73.

¹⁾ Cpr. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, II, 1942, p. 491 (ed. a 2-a, 1900). F.-Herman, I, art. 194, No. 7. Aubry et Rau, V, § 452 bis, p. 15, nota 1. Cpr. art. 115 C. Calimach (99 C. austriac).

²⁾ T. Huc, VIII, 259. Thiry, III, 183. Garçonnet, *Pr. civ.*, II, p. 596, § 357 (ed. 1). Mourlon, II, 1649. Pand. fr., v^o cit., 112. Bonnier, 410, 440. Baudry, II, 1314. Marcadé, V, art. 1358—1360. No. 1, p. 228. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. Laurent, XX, 245. Demante, V, 337 bis II, și toți autorii. Cas. fr. D. P. 86. 1. 55. Sirey, 86. 1. 179. — Curtea din Rennes a decis că filiațiunea naturală poate fi dovedită prin jurământul mamei (Répert. Dalloz, *Paternité*, 631, nota 1; cpr. I. 3, § 3, Dig., 12, 2), însă această decizie este criticată de toți autorii, afară de Cubain (*Droit des femmes*, No. 53) și de Cadres (*Enf. naturels*, No. 49). Vezi Pand. fr., v^o cit., 116. Demolombe, V, 512. Bonnier, 410, p. 363, care dice, cu drept cuvânt, că această decizie este scandaloasă. Vezi t. I, partea II a lucr. noastre, p. 307 și adnotația noastră în *C. judiciar* din 1900, No. 15, p. 119.

³⁾ Bonnier, 410. Baudry, II, 1314. Cas. fr. Sirey, 86. 1. 131. C. Nancy (21 iunie 1830). Jurământul nu poate fi deferit. dice această din urmă decizie, acelaia care cere înscrierea sau menținerea sa în listele electorale asupra punctului de a se ști dacă el este proprietar real al imobilelor ce stăpânește. V. această decizie în Sirey. t. 9, anii 1828—1830, partea II, p. 459, colona 2.

⁴⁾ Vezi *supră*, p. 315 urm. — Cât pentru presunțiile care nu interesează ordinea publică, ele pot fi combătute prin dovada contrară (art. 1202. *in fine*). Vezi *supră*, p. 317.

constitue o excepție peremptorie de fond, nesusceptibilă de a fi combătută prin vre-un soi de dovadă, afară de ceea ce se dice în privința unor prescripții scurte (art. 1906)¹⁾.

Jurământul nu poate fi deferit asupra chestiunii de a se ști dacă un apel a fost sau nu făcut în termenul legal, pentru că termenul hotărât de lege spre a face apel este de ordine publică²⁾. Termenul hotărât de lege spre a face apel. Ordine publică.

Jurământul nu poate de asemenea fi deferit pentru a stabili existența sau clausele unui contract solemn precum o donație, o convenție matrimonială, o ipotecă, un contract de societate (art. 88 urm. C. com.) și chiar o asociație în participare (art. 256 C. com.)³⁾, etc., pentru Contracte solenne. Ne-admiterea jurământului.

interpunere de persoane, stabilită de art. 812 și 941, poate sau nu, fi combătută prin jurământ. chestiunea este controversată. După unii, jurământul ar fi admisibil, fără nici o discuție, pentru că asemenea presumpțiuni se întemeiază numai pe motive de interes privat. Demolombe, XXX, 278, 600. Bonnier, 846. p. 681, nota 2. Laurent, XI, 402 și XIX, 622. Demante, IV, 32 bis IV.—După alții, jurământul n'ar fi admisibil, sub cuvânt că ordinea publică ar fi direct interesată la menținerea presumpțiunii. Larombière, V, art. 1352. No. 10 și art. 1358, No. 11. Duranton, VIII, 268 și XIII, 415.—În fine, după Aubry et Rau (VIII, § 750, p. 165, text și nota 14), jurământul, ca și mărturisirea, ar fi admisibile numai atunci când dispoziția s'ar ataca de însuș dispunătorul, nu însă și de moștenitorii săi. Vezi asupra acestei controverse t. IV a lucr. noastre, p. 84 și 819, text și nota 3. Mai vezi încă Pand. fr., *Délation de serment*, 139 urm.

¹⁾ Vezi *supra*, p. 315, 316 și *infra*, explic. art. 1906, p. 374 urm.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1890, p. 1203.—Judecătorii sunt ținuți a verifica din oficiu dacă opoziția, apelul și recursul au fost făcute în termenul legal. Cpr. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, III, p. 104. B. M. Missir, *Dreptul* din 1873, No. 61. Vezi și Cas. rom. (S-a II, 1890, p. 1203), care pune în principiu că termenul de apel este de ordine publică. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 96. 1. 246. Cas. belg. *Pasicr. belge*, 86. 1. 98. Aceiași soluție este admisă în privința apelului în materie corecțională. C. Paris. *Dreptul* din 1882, No. 12. Vezi asupra acestei chestiuni, tr. nostru în limba franceză, p. 316, text și nota 1, și Alex. Degré, *Dreptul* din 1879, No. 22, p. 178. *Dreptul* din 1882, No. 8, p. 67. Répert. Sirey, *Appel (mat. répressive)*, 518 urm. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, VI, 3007. *Pand. fr.*, *Appel correctionnel*, 398, 415, 484. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Appel en mat. correctionnelle*, 46.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 1386. —*Contră*. Cas. rom. (decizie dată sub Codul de comerț vechiu). Bulet. S-a

că asemenea contracte nu admit altă dovadă de cât îndeplinirea formelor solemne prescrise de lege. *Forma dat esse rei*¹⁾.

Cambii. Art. 349 C. com. In fine, s'a decis, cu drept cuvânt, că debitorul unei cambii nu poate să defere jurământ purtătorului titlului, pentru a dovedi liberarea sa, nici să provoace un interogator²⁾, nici să ceară aducerea registrelor adversarului³⁾. Regula art. 349 C. com. e privitoare numai la persoanele capabile de a se obliga, ear nu și la minori⁴⁾. S'a decis că jurământul era inadmisibil chiar sub vechiul Cod de comerț (art. 144)⁵⁾.

Art. 349 din noul Cod comercial prevede, în adevăr, că „debitorul unei cambii nu va putea opune de cât excepțiunile privitoare la forma titlului sau lipsa condițiunilor necesare pentru exercițiul acțiunei și excepțiunile personale aceleia care a exercitat această acțiune. — Aceste excepțiuni personale nu vor putea întârzia condamnarea

II, 1872, p. 14.—Asociația în participare nu poate fi dovedită nici prin marturi. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1893, p. 296. C. Craiova. *C. judiciar* din 1896, No. 36. Vezi și *suprà*, p. 197, 256, nota 2 și 270, text și notele 3 și 4; 332, n. 4.

¹⁾ T. Huc, VIII, 359. Laurent, XX, 243. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 596, § 357 (ed. 1); t. III, § 822, p. 11, 12 (ed. a 2-a). Pand. fr., v^o cit., 150. Demolombe, XXX, 602. Duranton, XIII, 575. Bonnier, 410. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187, 188. Larombière, V, art. 1358, No. 10, și toți autorii. Cas. fr. și C. Pau. D. P. 52. 1. 194. Sirey, 71. 2. 99. C. Bruxelles. *Pasicrisie belge*, 81. 2. 90. Art. 2523 din Codul portughez este formal în această privința.

²⁾ Cpr. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 30, p. 238 și No. 34.

³⁾ C. București. *Dreptul* din 1893, No. 66 și *C. judiciar* din 1896, No. 39. Cas. rom. *Dreptul* din 1892, No. 29. Bulet. S-a II, 1889, p. 965. Bulet. 1890, p. 1454. Bulet. 1897, p. 756, 757. C. Iași. *Dreptul* din 1894, No. 17. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1896, No. 27. V. în acelaș sens, Gr. Maniu, *Dr. com.*, II, 350. Vezi asupra acestui text David Supino, *Il Codice di commercio italiano commentato*, III, p. 308 urm., No. 536 urm. C. Craiova. *Dreptul* din 1899, No. 3.—*Contrà*. Trib. Ilfov și Iași *Dreptul* din 1892, No. 76 și din 1901, No. 44. Cpr. asupra acestei chestiuni, C. de apel din Milan. *C. judiciar* din 1901, No. 29, și adnotația D-lui C. N. Toneanu.

⁴⁾ C. București. *Dreptul* din 1898, No. 20.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1870, p. 269. Trib. Ilfov și Tutova. *Dreptul* din 1885, No. 80.

la plată, de cât dacă ele sunt lichide și de o grabnică soluțiune, și în toate cazurile, întemeiate pe o probă scrisă¹⁾.

Debitorul unei cambii, de câte ori este chemat în judecată, trebuie deci s'o plătească, dacă nu se găsește în cazurile excepționale prevădute de art. 349, rămânând ca el să exercite mai în urmă acțiunea în repetiție, sau să ceară restituirea cambiei plătite²⁾.

Debitorul unei cambii se poate însă opune la plată ei pe motivul că această cambie nu mai are existență, o dată ce ea a fost înlocuită prin o altă datorie, de exemplu, prin o ipotecă³⁾.

Debitorul unei cambii poate el să se opue la plată, invocând proba testimonială întemeiată pe un început de dovadă scrisă? Afirmativa ar părea să rezulte din art. 55 Cod. com., după care, de câte ori acest Cod cere proba prin scris, proba testimonială nu poate fi admisă de cât în cazurile în care ea este permisă și de Codul civil. Or, Codul civil admite dovada testimonială de câte ori există un început de probă scrisă art. 1197 C. civ. Cu toate acestea, jurisprudența se pronunță, în sens contrar, pentru că o asemenea excepție nu este de o grabnică soluție, după cum cere art. 349 din Codul comercial, și ar putea aduce străgăniri dăunătoare comerțului⁴⁾.

Dar dacă cambia n'a fost nici subscrisă, nici acceptată de debitor, el poate să opue plată și s'o dovedească prin martori și jurământ, conform art. 46 C. com., chiar dacă suma în contestație ar fi mai mare de 150 lei⁵⁾.

Jurământul decisoriu poate însă fi deferit pentru stabilirea unei transacțiuni nescrise, deși chestiunea este, în

Art. 55 C.
com.

Dovedirea
transacției.
Jurământ.
Controversă.

¹⁾ Proba testimonială și a presunțiilor, ori cât de puternică ar fi, nu poate înlocui proba scrisă. C. București, C. judiciar din 1901, No. 42.—După legea din 6 april 1900, care a modificat art. 349 din C. com., debitorul cambiei trebuie să propună aceste excepțiuni la prima înfățișare a procesului. Cpr. Trib. Iași (15 martie 1901). *Dreptul* din 1901, No. 31.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 288 și 692, C. București. *Dreptul* din 1896, No. 16. Gr. Maniu, *op. cit.*, II, p. 109, *ad notam*.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1897, p. 978.

⁴⁾ Vezi Gr. Maniu, *op. cit.* și *loc. supra cit.* Alex. Degré, *Dreptul* din 1896, No. 49. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 880.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1893, p. 795. Bulet. 1897, p. 996.

această privință, controversată¹⁾: pentru stabilirea unui contract de locațiune verbal, care n'a primit nici o punere în lucrare (art. 1416)²⁾, etc. Vezi și art. 1417 C. civ.

Faptele asupra cărora se poate deferi jurământul decisoriu.

Jurământul nu poate fi deferit asupra unei chestiuni de drept, ci numai asupra unui fapt³⁾, care nu este dovedit în instanță, și care o dată dovedit, trebuie să producă o consecință legală⁴⁾.

Astfel, nu s'ar putea deferi jurământul asupra unei datorii isvorite din joc sau prinsoare, pentru care legea nu conferă nici o acțiune în justiție (art. 1636)⁵⁾, asupra unei obligațiuni naturale⁶⁾, etc.

Fapte ilicite. Toate faptele pot fi dovedite prin jurământ, și chiar acele ilicite, de natură a atinge onoarea acelui chemat a-l presta, precum ar fi, de exemplu, fraudă, seducțiunea, atentatul la libertatea de a testa, etc.⁷⁾, afară poate de acele care ar fi de natură a expune unei pedepse pe acel care ar jura⁸⁾.

— *BC U. Cluj / Central University Library Cluj*

¹⁾ Vezi *supra*, p. 254, *ad notum*.

²⁾ În cât privește admiterea probei testimoniale când exista un început de dovadă scrisă, vezi *supra*, p. 253, *ad notum*.

³⁾ T. Huc, VIII, 357, *in fine*. Larombière, V, art. 1359. No. 11. Laurent, XX, 250. Pand. fr., *Délation de serment*, 172, 175. Bandry, II, 1315. Ricci, *Delle prove*, 281.—La Romani, din contra, jurământul putea să aibă de obiect însuș existența dreptului reclamat. Cpr. Bandry, *loc. cit.* Maynz. *Dr. romain*, I, § 68, p. 573, nota 33 (ed. a 5-a. 1891). Alex. Degré, *Dreptul* din 1890, No. 21. p. 163 și *Ser. juridice*, I, p. 376.

⁴⁾ Cpr. art. 445, 446 (410, 411 vechiu) din proced. civ. germană.—Dacă jurământul s'a deferit asupra mai multor fapte, el este indivisibil ca și mărturisirea. C. just. civilă din Geneva. Sirey, 95. 4. 32. Vezi și *supra*, p. 336, text și nota 2.

⁵⁾ Laurent, XX, 247. Demolombe, XXX, 603. Pand. fr., *Délation de serment*, 176.

⁶⁾ Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. C. Bordeaux. Sirey, 69. 2. 164.

⁷⁾ T. Huc, VIII, 360. Laurent, XX, 250. Pand. fr., *loc. cit.*, 182 urm. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189.—Tribun. din Dorohoi a decis însă că nu este admisibil jurământul deferit spre a stabili o obligație rezultând dintr-o cauză ilicită. *Dreptul* din 1891, No. 16.

⁸⁾ Demolombe, XXX, 609.—Vezi însă Laurent, XX, 250, *in*

Deoseb. între dreptul roman și dreptul actual.

Indivisibilitatea jurământului.

Faptele asupra cărora jurământul este deferit trebuie să fie pertinente (*relevantes*) și concludente în cauză, adică să curme litigiul (art. 237, § 1 Pr. civ.¹⁾; căci altfel, jurătorii ar putea să-l respingă, ei având, în această privință, o apreciere suverană care scapă de controlul casei, afară de cazul când ei ar fi violat sau aplicat în mod greșit o dispoziție a legii².

Dacă faptele asupra cărora jurământul este propus sunt pertinente și concludente în cauză³, el poate fi deferit atât prin concludii principale cât și prin concludii subsidia-re, pentru că jurământul este tocmai un mijloc extrem la care partea recurge de câte ori ea se teme de respingerea mijloacelor sale principale⁴.

În ori ce caz, nu se poate discuta admisibilitatea unui jurământ care n'a fost formulat⁵.

fiuc.—Jurământul nu poate fi deferit asupra unui fapt delictuos, dice art. 1364 din Codul italian. Conform: art. 2523 din Codul portughez de la 1867.

¹⁾ Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 187. Thiry, III, 184. Arntz, III, 439. Pand. fr., *Déclaration de serment*, 214, 219. Larombière, V, art. 1359, No. 14. Baudry, II, 1315. Laurent, XX, 251. C. Paris, *Pand. Périod.* 96, 2, 288. — Dacă jurământul s'a dat asupra mai multor fapte, ceea ce presupune art. 237 din Pr. civ., fie care din ele va trebui să fie pertinent. Pand. fr., *loco cit.*, 237. Laurent, XX, 253. Nu se poate, în adevăr, deferi un jurământ în termeni complexi. Trib. Luxemburg, D. P. 94, 2, 81. În privința indivisibilității jurământului, vezi *supra*, p. 370, nota 4 și 336, text și nota 2.

²⁾ Larombière, *loco cit.*, No. 15. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 188. Laurent, XX, 251. T. Huc, VIII, 360.

³⁾ Cpr. C. Galatz, C. judiciar din 1895, No. 43. C. Iași, C. judiciar din 1894, No. 21.

⁴⁾ Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 190. T. Huc, VIII, 361. Laurent, XX, 257. Demolombe, XXX, 621. Baudry, II, 1316. Marcadé, V, art. 1358-1360, No. 3. Larombière, V, art. 1360, No. 6. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 600, § 357, *in fine*. Trib. le Puy, D. P. 70, 3, 12. Cas. rom. C. București și Trib. Dolj, Bulet. S-a 1, 1892, p. 110. *Dreptul* din 1880, No. 9 și din 1892, No. 58. C. Iași, *Dreptul* din 1875, No. 28. — *Contră*, Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a 1, 1883, p. 436. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1891, No. 32. C. Besançon, D. P. 93, 2, 555. Vezi și numeroasele decii citate în Pand. fr., *supra cit.*, 243. Cpr. și C. Paris, *Pand. Périod.* 1901, 2, 80.

⁵⁾ Cpr. C. București, C. judiciar din 1901, No. 42 și 48. Vezi și *infra*, p. 390, text și nota 9.

Faptele trebuie să fie personale aceluia cărui jurământul este deferit.

Faptele chiar pertinente și concludente în cauză nu pot face obiectul unui jurământ de cât atunci când sunt personale aceluia cărui jurământul este deferit¹⁾, ceea ce constituie o chestie de fapt, lasată la suverana apreciere a instanțelor de fond²⁾.

Eată cum se exprimă, în această privință, art. 1209 din codul civil :

Art. 1209.—Jurământul nu poate fi dat de cât asupra unei fapte personale aceluia cărui se propune a jura. (Art. 1212, 1906 C. civ. Art. 237, § 1 Pr. civ. Art. 1359 C. fr.).

Nu se poate deci deferi jurământul decisoriu unui moștenitor asupra unor fapte personale autorului său : „*Heredi ejus, cum quo contractum est, iurjurandum deferri non potest, quoniam contractum ignorare potest*“³⁾.

Nu este însă nevoie ca faptele să fi personale și aceluia care deferă jurământul.

Art. 1906 aduce o excepție la regula înscrisă în art. 1209⁴⁾. Vom explica de îndată acest text, de și el figurează tocmai la titlul prescripției.

Despre jurământul de credulitate sau de credibilitate.

Art. 1906.—Cu toate acestea, cei cărora vor fi opuse aceste prescripțiuni (scurte), pot deferi celor ce li opun, jurământ asupra cestiunei de a se ști dacă lucrul s'a plătit în adevăr.—Jurământul va putea fi deferit văduvelor și moștenitorilor sau

Art. 445 Pr. germană.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. C. judiciar din 1901, No. 36.—Jurământul nu va putea fi deferit, dice art. 445 (410 vechi) din proced. civ. germană, de cât asupra unor fapte personale părții adverse, autorilor sau reprezentanților sei, sau despre care aceste persoane au cunoștința prin ele înșile.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 213. Cas. Sec.-unite. Bulet. 1884, p. 336. Bulet. S-a 1, 1891, p. 188. Bulet. S-a 1, 1894, p. 867. Bulet. S-a 1, 1895, p. 878.—Aceiaș putere suverană aparține instanțelor de fond când este vorba de a se ști dacă jurământul este concludent, pertinent sau decisiv în cauză. Vezi *infra*, p. 390, nota 5.

³⁾ Panli Sentent., *De rebus creditis et iurejurando*, 2, 1, § 4.—Vezi însă art. 445 (410) din proced. germană, tradus în nota precedentă.

⁴⁾ Sunt însă autori cari susțin că dispoziția art. 1906 nefiind de cât o aplicare a dreptului comun, jurământul de credulitate ar putea fi deferit și în alte cazuri de cât acele prevădute de lege. Vezi *infra*, p. 377, *ad notam*.

tutorilor acestor de pe urma, când sunt minori, pentru ca sa aiba a declara dacă nu știu că lucrul este inca datorit. (Art. 1208 urm., 1903—1905, 1908 (C. civ. Art. 2275 C. fr.)¹⁾).

Prescripția este un mijloc de a dobândi proprietatea sau de a se libera de o obligație prin trecerea unui timp oarecare²⁾, sub condițiile determinate de lege (art. 1837). In

¹⁾ Dispoziția excepțională a art. 1906 își are origina sa in Origina art. 1906.
vechiul drept francez. Cpr. Pothier, II, 718, Planiol, II, 725, Troplong, *Prescription*, II, art. 2275, No. 944. — La Romani, in casurile art. 1903 urm., prescripția era de trei-deci de ani (arg. din L. 1. § 1. Cod., *De annali exceptione*, etc., 7. 40).

²⁾ La noi, ca și in Franția, in Germania (art. 195 C. civ.), și Dreptul bul-
in mai toate legislațiunile straine, prescripția *longissimi tem-* gar in pri-
poris este de 30 de ani (art. 1890). In Bulgaria insa, o lege vinta pres-
din 18 dech. 1897 reduce acest termen la 20 ani pentru ac- cripției, L.
țiunile reale relative la imobile, și la 15 ani, pentru acți- din 18 dec.
unile reale relative la mobile, afara de acele care resulta din 1897.
un delict, pentru care termenul este tot 20 de ani. V. *Ann.*
de légist. étrangère, anul 1898, p. 681, 682.

In Rusia, proprietatea atât a imobilelor cât și a mobile-
lor se dobândește de asemenea prin o posesiune de *dece ani*,
neinfectata de vre-un viciu (art. 565 Cod. general al Im-
periului, *Svod zakonoff Rossiiskoi imperii*). Cpr. Er. Lehr,
Dr. civ. russe (1877), I, 267, Répert. Dalloz, *Supplém. Pres-*
crip. civile, 7. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. international* (ed.
a 2-a., 1899), p. 587.

De și însuș legea determină timpul necesar pentru inde-
plinirea prescripției achisitive și liberatorie, totuși Curtea
noastra supremă a decis că părțile pot stipula o prescrip-
ție mai lungă de cât aceea admisă de lege (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 815. Vedi și C. Nancy, Sirey, 91, 2.
161), sub cuvânt că prescripția nu interesează ordinea publi-
ca, de oare ce, cel puțin in materie civilă, ea nu poate fi
invocata din oficiu (art. 1841), nici propusa pentru prima
oară in casatie. (Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p. 241 și
Bulet. 1886, p. 19). Aceasta soluție este in principiu inad-
misibilă, pentru că, prin asemenea clausa, s'ar renunța de
mai înainte la beneficiul unei prescripții viitoare. Apoi, cine
nu vede că, in puterea unei asemenea clause, s'ar putea
conveni ca prescripția să nu fie indeplinita de cât peste un
termen foarte lung, de exemplu, 100 sau 1000 de ani, ceca
ce ar însemna a dice că ea nu se va indeplini nici o data.
Cpr. Baudry, III, 1587, Baudry et Tissier, *Prescription*, 62,
p. 46, Planiol, II, 676. Unii insa admit că prescripțiile
mai scurte de 30 de ani ar putea fi prelungite prin con-
venția părților, de câte ori ordinea publică n'ar fi la mij-
loc. Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 65, p. 49.

Dreptul ru-
ses in pri-
vinta pres-
cripției.

Stipularea
unei pres-
cripții mai
lungi de cât
acea stator-
nicita de lege.
Controversă.

ambele casuri, prescripția este un fel de pedeapsă edictată în contra proprietarului sau creditorului neglijent, care pedeapsă consistă în perderea lucrului sau a dreptului ce el a neglijat de a exercita un timp destul de lung pentru a face a se presupune că lucrul sau dreptul nu i aparține sau că el a renunțat la ele.

Prescripția lungă nu poate fi combătută prin dovada contrară.

Prescripția lungă de trei-deci, două-deci sau zece ani, constituie în favoarea posesorului sau debitorului, o presunție atât de absolută, în cât ea nu mai poate fi combătută prin nici o dovadă contrară¹⁾.

Art.
1903, 1904.

În cât privește însă prescripțiile scurte, statornicite de

Stipularea unei prescripții mai scurte de cât aceea determinată de lege.

Dar dacă părțile nu pot în genere stipula o prescripție mai lungă de cât aceea statornicită de lege, ele ar putea, după părerea generală, stipula o prescripție mai scurtă, așa după cum prevede art. 225 din noul Cod german*), pentru că, dacă ordinea publică se opune la prelungirea termenului prescripției, ea nu cere ca acest termen să nu poată fi scurtat: „Considerând, țice tribunalul de Ilfov (25 ianuar 1891), că dacă se înțelege cauza pentru care sunt interzise convențiunile de renunțări la o prescripție sau la prelungirea termenului, nu se poate vedea însă rațiunea pentru care să fie interzis părților dreptul de a-și crea o prescripție convențională mai scurtă de cât aceea legală, căci o asemenea convenție, departe de a crea dificultăți pe care legiuitorul a voit să le înlăture, militează în favoarea rațiunii prescripției, de oare ce scurtează termenele acțiunilor, și prin urmare, fixează mai curând drepturile părților“. (*Dreptul* din 1891, No. 50). Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența noastră, mai cu samă în privința polițelor de asigurare, în care companiile asigurătoare stipulează în genere, în favoarea lor și în contra asiguratului, o prescripție mai scurtă de cât aceea statornicită de lege. Veți decisiile citate în Répert. Dalloz, *Supplém., Prescription*, No. 12, p. 132. C. Paris și Cas. fr. D. P. 95. 2. 502. Sirey. 94. 1. 361. Cpr. Baudry, III, 1587. — Veți însă Planiol, II, 675, p. 205, nota 1.

¹⁾ Veți *suprà*, p. 315, 316 și 366, 367.

Art. 225 C.
german, 1972
C. Calimach,
etc.

*) Acest text, după ce pune în principiu că prescripția nu poate fi exclusă sau agravată prin acte juridice, adaugă că se poate micșora rigoarea ei, scurtându-se termenul prescripției: „*Erleichterung der Verjährung, insbesondere Abkürzung der Verjährungsfrist, ist zulässig*“. — *Contră*, Art. 1972 Cod. Calimach. „Nimene, țice acest text (1502 C. austriac), nu poate, în privința prescripției, să facă vre-o alcătuire pentru un termen mai scurt a ei, de cât acei hotărât de legi“. — Art. 148 din Codul federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881), prevede de asemenea că termenele prescripției fixate de lege nu pot fi modificate prin convenția părților.

art. 1903 și 1904¹⁾, ele întemeindu-se pe o presumpție de

- 1) Aceste prescripții sunt relative la creanțele maistrilor, profesorilor și institutorilor de știință sau de artă pentru lecțiile ce dau cu luna: la creanțele ospatătorilor, hanghiilor, otelierilor, gazdnitorilor, pentru hrana și locuința ce ei procură cu ziua, cu luna sau cu anul (*lex non distinguit*): la creanțele oamenilor cari și închiriază serviciile lor cu ziua pentru plata dărilor de muncă, furniturilor facute de dănsii și simbria lor (art. 1903): la creanțele medicilor și chiar a veterinarilor, cari nu sunt de cât niște medici pentru animale (Baudry et Tissier, *Prescription*, 730: Fuzier-Herman, IV, art. 2272, No. 30: Cas. fr. D. P. 85. 1. 208. Sirey, 85. 1. 313): la creanțele chirurgilor, farmaciștilor pentru vizite, operații și medicamente: la creanțele comercianților, precum băcanii, brutarii, casapi etc., pentru mărfurile ce vând particularilor necomercianți: la creanțele directorilor de pensionate pentru prețul pensiunii elevilor, și a altor maistri, pentru prețul uceniciei: la creanțele servitorilor, cari se tocmesc cu anul și chiar cu luna, pentru plata simbriei lor (art. 1904) (Baudry et Tissier, *op. cit.*, 727), nu însă cu ziua, aceștia fiind preveduți de art. 1903. (Baudry et Tissier, *op. și loco cit.* Laurent, XXXII, 503. Marcadé, *Prescription*, art. 2272, No. 2, p. 217).

Art. 1903,
1904.

Textul corespunzător francez (2272), modificat prin legea din 30 nov. 1892, mai aplica încă prescripția de doi ani dentiștilor și moașelor, curmând astfel controversa care exista mai înainte: căci, pe când unele tribunale, ca acel din Gand și din Paris, aplicau prescripția anuală dentiștilor (V. Sirey, 91. 4. 20 și 2. 144), alte tribunale declarau din contra că această prescripție nu li este aplicabilă. (Cpr. Judec. de pace și Trib. Paris. Sirey, 1889. 2. 248 și 1890. 2. 70). Prescripția statornicită de art. 1904 fiind excepțională, credem că, în legea noastră, ea nu poate fi aplicată moașelor și dentiștilor, excepțiile fiind de strictă interpretare. Cpr. Laurent, XXXII, 499.—*Contra* (în privința moașelor), Marcadé, *Prescription*, art. 2272, No. 1 și Leroux de Bretagne, *Nouveau tr. de la prescription en matière civile* (1869), II, 1279.

Dentiști,
moașe.
Controversă.

Aceiaș controversă s'a radicat în privința doicelor sau manceilor, după cum se dice în Moldova. Unii, precum Vazeille (*Prescription*, II, 739, ed. din 1832), le aplica, în adevăr, dispoziția art. 1904, mai cu samă dacă sunt tocmite cu anul, după cum este obiceiul la noi: ear alții, le aplica dispoziția finală a art. 1907. Vezi Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1286. Troplong, *Prescription*, II, 968. Fuzier-Herman, IV, art. 2277, No. 89. Laurent, XXXII, 456. 503. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 786.

Doice sau
mancee.
Controversă.

În ori-ce caz, prescripțiile statornicite de art. 1903 și 1904 nu se aplica terțiilor, cari ar fi plătit pentru debitor și ar

Inaplic. art.
1903, 1904
terțiilor.

plată, dedusă din împrejurarea că creditorul are nevoie de banii săi îndată, și pe obiceiul ce-l au cei mai mulți de a plăti asemenea datorii fără luare de chitanță¹⁾, pot fi combătute prin jurământul deferit de creditor debitorului. Eată, în adevăr, limbagiul pe care creditorul îl va ținea debitorului, care se pune la adăpostul prescripției. D-ta invoci prescripția, adică susții implicit²⁾ că 'mi-ai plătit, fiind că această prescripție se întemeiază pe o presumpție de plată; ei bine, jură dacă 'mi-ai plătit în realitate! Du-nod dicea foarte bine în această privință: „Pentru datoriile pe care debitorul le plătește de obicei fără luare de chitanță, prescripția întemeindu-se pe o presumpție de plată, această presumpție trebuie să cedeze înaintea adevărului, cu atât mai mult cu cât nu se aduce prin aceasta nici un reu debitorului, cerându-i-se o dovadă despre buna sa credință și făcându-l însuș judecător în propria sa cauză”. Eată pentru ce prescripțiile de șase luni și de un an, statornicite de art. 1903 și 1904, nu însă și cele-lalte prescripții scurte, prevădute de Codul civil sau de legile speciale³⁾, pot fi combătute prin jurământ.

exercita acțiunea lor recursorie contra acestui din urmă. Acțiunea terților nu va putea fi respinsă de cât prin prescripția de trei-deci de ani. Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 742. Laurent, XXXII, 505. Fuzier-Herman, IV, art. 2271, No. 12. C. Lyon. D. P. 62. 2. 164.—De asemenea, prescripția statornicită de art. 2904 nu este aplicabilă când debitorul prin act scris recunoaște că a plătit o parte, rămânând dator numai cu un rest: în asemenea caz, se aplică prescripția de trei-deci de ani. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 60.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 91. 1. 208 și 519. D. P. 91. 1. 416. *Pand. Périod.* 92. 1. 108. D. P. 97. 1. 459. Sirey, 99. 1. 521. C. București. *Dreptul* din 1901, No. 60. Pothier, II, 718, 723, 727. Baudry, III, 1711. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 741. Laurent, XXXII, 513. Arntz, IV, 2061. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447. Planiol, II, 725. Mourlon, II, 1967. Demante et Colmet de Santerre, VIII, 383. Thiry, IV, 640. Troplong, *Prescription*, II, art. 2275, No. 994. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 1, și toți autorii.

²⁾ Nu este, în adevăr, nevoie ca debitorul să susție că a plătit, fiind destul ca el să invoace pur și simplu prescripția. Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 743. Laurent, XXXII, 517. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447. Cas. fr. D. P. 55. 1. 290. Sirey, 55. 1. 825.

³⁾ Astfel, deferirea jurământului nu este admisibilă în privința

Art. 1906 adaugă însă că jurământul poate fi deferit văduvelor și moștenitorilor sau episcopilor acestor din urmă, pentru ca să aibă a declara dacă nu știu că lucrul este încă datorit. Acesta este jurământul pe care doctrina îl numește de credulitate sau de credibilitate, care nu are caracterul unei transacțiuni ¹⁾ și despre care La-

Deferirea jurământului văduvelor, moștenitorilor, episcopilor, etc.

altor prescripții, de exemplu, în privința prescripției quinquennale prevădută de art. 1907, care este o adevărată prescripție liberatorie, nesusceptibilă de a fi combatută prin dovada contrară. Cpr. Cas. fr. D. P. 56. 1. 77. Sirey. 56. 1. 643. D. P. 79. 1. 71. Sirey. 79. 1. 301. D. P. 85. 1. 30 și 84. I. 335. Planiol, II. 726. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 751. Laurent, XXXII, 514. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 33.

Dispoziția art. 1906 fiind excepțională, nu poate deci fi aplicată prin analogie la alte cazuri neprevădute. Cpr. art. 1906 fiind excepțională, nu poate fi aplicată la alte cazuri neprevădute de lege. Controversă.

Dispoziția art. 1906 fiind excepțională, nu poate deci fi aplicată prin analogie la alte cazuri neprevădute. Cpr. art. 1906 fiind excepțională, nu poate fi aplicată la alte cazuri neprevădute de lege. Controversă.

Laurent, XX, 249. T. Huc, VIII, 360. Rauter, *Pr. civ.*, 134. Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Serment*, 52. Cas. fr. Sirey. 47. 1. 45. — *Contră*, Demolombe, XXX, 606. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189, nota 22. Bonnier, 412. Larombière, V, art. 1359, No. 12. Demante, t. V, 337 bis III și t. VIII, 383 bis. Toullier D. V, partea II, 372. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, § 357, p. 598 (ed. 1-a) și III, p. 130, § 883 din ed. a 2-a. Vezi și autoritățile citate în Pand. fr., *Délation de serment*, 210, 211. Cpr. în același sens, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 907. Bulet. 1880, p. 249. Bulet. 1891, p. 751. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1895, No. 12, p. 99. C. Galatz, *Dreptul* din 1900, No. 14. Această din urmă decizie pune în principiu ca jurământul de credulitate poate fi deferit moștenitorilor asupra faptului dacă ei nu știu ca autorul lor s'a folosit de un imobil și datorește chiria. — În cât privește însă pe episcop, doctrina este unanimă pentru a decide că textul este excepțional și că jurământul de credulitate nu i poate fi deferit de cât în cazul prevădut de art. 1906. Cpr. Demolombe, XXX, 595. Laurent, XX, 249, *in fine*. Pand. fr., v^o *cit.*, 201, și autorii *supra* citați. Cas. fr. D. P. 61. 1. 368. Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a 1, 1887, p. 427. *Dreptul* din 1887, No. 7 și 52. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1895, No. 12, p. 101. — *Contră*, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 751. *Dreptul* din 1891, No. 56.

Art. 1906 fiind excepțional, se înțelege că jurământul de credulitate nu poate fi deferit altor persoane de cât acelor de credulitate prevădute de acest text. Cpr. T. Huc, VIII, 360. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 189, text și nota 23. Pand. fr., v^o *cit.*, 205. Cas. fr. D. P. 77. 1. 276. — *Contră*, Demolombe, XXX, 607. Larombière, V, art. 1359, No. 12. Demante et Col-de art. 1906 met de Santerre, V, 337 bis III.

Controversă.

1) Aubry et Rau, I, § 114, p. 723, nota 16 (ed. a 5-a).

rombiere (V, art. 1359, No. 11) dice că ar fi mai bine numit *jurământ de opinie*, expresie care este inexactă, pentru că acela căruia el este deferit nu afirmă numai o opinie, ci jură că știe sau nu știe că lucrul este datorit¹⁾.

Art. 949 C.
com.

Art. 184 din vechiul Cod comercial cuprindea o dispoziție identică în privința cambiilor (polițelor) și biletelor la ordin, dispoziție care astăzi nu mai are ființă²⁾; căci, de și după noul Cod de comerț, acțiunile care derivă din cambii se prescriu tot prin cinci ani (art. 949, 2), această prescripție liberatorie nu mai poate fi combătută prin jurământ.

După art. 1906, creditorul poate deferi jurământul atât debitorului cât și văduvelor și moștenitorilor, sau epitropilor acestor din urmă, când ei sunt minori. Dacă jurământul se deferă însuș debitorului, el nu va putea scăpa de condamnare de cât jurând că a plătit în realitate. Faptul, în specie, fiind personal lui, el trebuie să se explice în mod categoric. Dacă jurământul este însă deferit văduvei, moștenitorilor sau epitropului acestor din urmă³⁾, ei vor scăpa de condamnare jurând că nu știu dacă lucrul se datorește. Plata nefiind un fapt personal al lor, nu se poate cere de la dășii o afirmare așa de categorică ca aceea care se impune debitorului.

Casul când
femea epi-
tropă este
măritată de
al doilea.

În caz când femea epitropă s'ar fi măritat de al doilea, jurământul va fi deferit atât ei cât și barbatului sau co-tutor, chiar dacă ar fi vorba de fapte anterioare acestei căsătorii, pentru că amândoi represintă pe minor, și refuzul unuia din ei de a presta acest jurământ ar expune pe minor la pierderea procesului⁴⁾.

1) Cpr. Pand. fr., *Délation de serment*, 199.

2) Vezi asupra acestei dispoziții abrogate prin Codul actual, Lyon Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 450 urm.

3) Creditorul nu poate deferi jurământul în alți termeni de cât acei arătați în art. 1906. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 747. Baudry, III, 1711. Laurent, XXXII, 515. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Prescrip. civile*, 596. Fuzier-Herman, IV, art. 2275, No. 11. C. Chambéry. D. P. 73. 2. 153. — Jurământul trebuie de asemenea să fie prestat în termenii art. 1906.

4) Baudry et Tissier, *op. cit.*, 745. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 7. Pand. fr., *Délation de serment*, 203, 204. Trib. Rennes. Sirey, 84. 2. 69, și nota lui Labbé. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Minorité*, 392, nota 1.

Art. 1906 enumerând în mod restrictiv, ear nu enun-^{Sindicul unui}
ciativ, persoanele chemate a presta jurământul de credu-^{faliment, etc.}
litate, el nu poate fi deferit sindicului unui faliment, unui
administrator, unui curator, unui lichidator, etc., pentru
că toți aceștia nu pot avea nici o cunoștință despre temei-
nicia sau netemeinicia reclamațiunei¹.

Prescripțiile scurte vor putea deci fi opuse de a-
cești reprezentanți ai debitorului, fără ca lor să li se poa-
tă deferi jurământul de credulitate².

Prescripțiile statornicite de art. 1903 și 1904 întemeindu-se pe o presumpție de plată, creditorul poate, după cum am vedut, să combată această presumpție deferind de-
bitorului jurământul de credulitate sau reprezentanților sei
(văduvelor, moștenitorilor sau epitropilor acestor din ur-<sup>Recurgerea
din partea
creditorului
la alte mij-
loace de căt
jurământul.
Controversă.</sup>
mă, când ei sunt minori). Chestiunea este însă de a se
ști dacă creditorul poate să recurgă la alte mijloace de
probă. Jurisprudența este aproape unanimă pentru a de-
cide că mărturisirea debitorului cum că el n'a plătit da-
toria îl împiedică de a se folosi de prescripție, și această
soluție se întemeiază pe împrejurarea că refuzul de a presta
jurământul nu este de cât o mărturisire tacită că datoria
n'a fost plătită. După această teorie, pe care însă unii o
contestă nu fără oare care temeiuri, presumpția de plată pe
care se întemeiază art. 1903 și 1904 ar putea în tot-dea-
una fi dărîmată prin mărturisirea contrară a debitorului,
expresă sau tacită³.

Dacă debitorul a lasat mai mulți moștenitori, mărturisirile și declarațiile unuia din ei n'ar fi oposabile celor-lalți⁴.

¹) Baudry et Tissier, *op. cit.*, 746. Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, IV, 451. Laurent, XXXII, 516. F.-Herman, *loc. cit.*, No. 8.—*Contrà*, C. Bordeaux (în privința sindicului). Répert. Dalloz, *Prescription*, 1038, nota 1.

²) Baudry et Tissier, Lyon-Caen et Renault, *op. și loco supra cit.* Fuzier-Herman, IV, *loc. cit.*, No. 10.

³) Cpr. Cas. fr. D. P. 97. 1. 459 și Sirey, 96. 1. 400. Sirey, 95. 1. 29. D. P. 94. 1. 536. Sirey, 90. 1. 8. D. P. 90. 1. 60. Sirey, 79. 1. 457. Trib. Annecy, Sirey, 89. 2. 46. F. Herman, IV, art. 2275, No. 12 urm. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 748 urm. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447. Planiol, II, 723. —*Contrà*, Laurent, XXXII, 518. Baudry, III, 1712.

⁴) Cpr. Baudry et Tissier, *op. cit.*, p. 456. *ad notam*. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Prescrip. civile*, 630, nota 3.

Creditorul n'ar putea însă să respingă prin alte mijloace excepția trasă din prescripție, dicând bună-oară, că împrejurările cauzei dovedesc că plata n'a avut loc¹⁾.

El n'ar putea, de asemenea, dacă debitorul n'a recunoscut fie în mod expres, fie tacitamente, că n'a plătit datoria, să provoace mărturisirea sa prin un interrogator, sau prin chemarea în persoană a debitorului. Se poate foarte bine admite, dice Baudry et Tissier, ca mărturisirea debitorului să-l oprească de a opune prescripția, fără ca procedura interrogatorului să fie admisă în specie, pentru că legea a voit, în privința proceselor mici, să înlăture cheltuețele și pierderea de timp²⁾.

Persoanele care pot deferi jurământul decisoriu.

Jurământul decisoriu nu poate fi deferit de cât de părțile care sunt în litigiu (arg. din art. 1207, 1°).

Partea care deferă jurământul trebuie să aibă capacitatea de a face o transacție, pentru că, după cum am văzut *supră*, p. 363, *jusjurandum speciem transactionis continet* (L. 2. Dig. De *jurejurando*, 12, 2). „*Soli jusjurandum deferunt*, dice Harmenopol (l. 7, § 13), *qui contra-here, aut solvere, aut litigare possunt*“.

Minorii, inter-
diși, femeile
măritate, etc.

Minorii și interdiși nu pot deci deferi jurământul,

¹⁾ Baudry et Tissier, *op. cit.*, 749. Planiol, II, 724.

²⁾ Baudry et Tissier, *op. cit.*, 750. Fuzier-Herman, IV. art. 2275, No. 27 urm. Aubry et Rau, VIII, § 774, p. 447, text și nota 85. Troplong, *Prescription*, II, 995. Leroux de Bretagne, *op. cit.*, II, 1298. Massé-Vergé, V, § 859, p. 338, nota 44. Curasson, Pouxlagier et Pialat, *Compétence des juges de paix*, 154. Planiol, II, 724. Répert. Dalloz, *Supplément, Prescrip. civile*, 594. Laurent, XXXII, 518 urm.—*Contrà*. Toul-lier D., V, partea II, 54 (Duvergier nu admite însă această parere, *loco cit.*, p. 42, nota a). Marcadé, *Prescription*, art. 2275, No. 5, p. 244. Vazeille, *Prescription*, II, 742. Vedi și nota în Sirey, 79. 1. 457. Duranton, XIII, 434, *in fine*. Acest din urmă autor (XXI, 425) admite chiar proba testimonială pentru a dovedi recunoașterea datoriei din partea debitorului, în casurile, bine înțelese, în care această dovadă este admisibilă, părere care este generalmente respinsă, pentru că, în specie, fiind vorba de o presumpție *juris et de jure*, ea nu poate fi combătută de cât prin mijloacele permise de lege. Or, legea nu permite, în specie, de cât jurământul. Cpr. Laurent, XXXII, 519, *in fine*. Aubry et Rau,

pentru că ei nu au liberă dispoziție a bunurilor lor¹⁾; nici femeile măritate neautorizate de barbații lor sau de justiție, chiar dacă ele ar fi autorizate de a sta în judecată²⁾.

Acei puși sub un consiliu judiciar pentru răsipire sau slăbăciune de minte, nu pot de asemenea deferi jurământul decisoriu de cât cu asistența acestui consiliu (art. 445, 458³⁾). Persoanele puse sub un consiliu judiciar.

Persoanele însărcinate cu administrarea sau gestiunea afacerilor altuia nu pot deferi jurământul de cât în casurile și sub condițiile în care ele pot trata și transige asupra lucrurilor care fac obiectul contestației. Persoanele însărcinate cu gestiunea afacerilor altuia.

Astfel, barbatul nu poate deferi jurământul în privința bunurilor femeii de care el nu poate dispune fără consimțământul ei⁴⁾.

VIII § 774, p. 447, nota 85. *in fine*. Baudry et Tissier, *op. cit.*, 749. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 31. Cas. fr. D. P. 91. 1. 416. Sirey, 91. 1. 208.

¹⁾ „*Impubes jussurandum remittere nequit*”, dice Harmenopol, § 11, 1. 7. *De jurejurando* și § 25, *De impuberibus*, etc., 1. 12. Cpr. Laurent, XX, 235. Larombière, V, art. 1359, N. 1. Pand. fr., *Délation de serment*, 35. — Minorul emancipat¹⁾, având liberă dispoziție a veniturilor sale, poate, după părerea generală, să defere jurământul în privința actelor de pură administrație. Larombière, V, *loco cit.* T. Huc, III, 484. Baudry, I, 1142. Pand. fr., *vo cit.*, 38. — *Contră*. Laurent, V, 235 și XX, 235. T. Huc, VIII, 358. Baudry, II, 1313. După acești din urmă autori, minorul emancipat n'ar putea deferi jurământul chiar în privința drepturilor de care el poate dispune, de cât împlinind formele prescrise de art. 413, pentru că transacția nu poate nici o dată fi considerată ca un act de administrație. — Cât pentru minorul autorizat a face comerț, el fiind considerat ca major (art. 10. C. com.), va putea necontestat să defere și să primească jurământul în toate pricinile care interesează comerțul său. Minorul emancipat. Controversă.

⁴⁾ Laurent, III, 148. Pand. fr., *Marriage*, I, 2277. Demolombe, Femeia măritată separată de bunuri, IV, 282 și XXX, 583. Larombière, *loco cit.* Vland, *Naissance*, p. 352. — Femeia separată de bunuri având însă capacitatea de a înstrăina averea sa mișcătoare (art. 1265), poate deferi jurământul în privința acestei averi. Laurent, XX, 235, *in fine*. Larombière, *loco cit.*, No. 1, *in fine*. Femeia măritată separată de bunuri. Art. 1265.

³⁾ „*Prodigus si deferat jussurandum, audiendus non est*”, I, 35, § 1, Dig., *De jurejurando*, 12. 2. Vezi și Harmenopol, *De jurejurando*, I, 7, § 13. Cpr. Pand. fr., *Délation de serment*, 36. Demolombe, XXX, 583. Durantou, XIII, 585. Larombière, V, art. 1359, No. 2.

²⁾ Pand. fr., *loco cit.*, 42. Larombière, V, art. 1359, No. 2.

Exercițiul ac-
țiunilor do-
tale în timpul
căsătoriei. În cât privește însă exercițiul acțiunilor dotale în timpul căsătoriei, ele aparținând barbatului, atât sub legea actuală (art. 1242)¹⁾, cât și sub Codul Caragea²⁾, jurământul poate fi deferit de dînsul³⁾.

Mandatarii
convențio-
nali. În cât privește pe mandatarii convenționali, ei nu pot deferi jurământul de cât în puterea unui mandat *special*, car nu în puterea unui mandat general, care ar cuprinde numai actele de administrație (art. 1536)⁴⁾, soluție

¹⁾ C. Galatz și Iași. *Dreptul* din 1898, No. 45 și din 1901, No. 11. *C. judiciar* din 1 martie 1901, No. 17 (cu adnotația noastră). Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 524. *C. judiciar* din 1894, No. 22. Guillaudard, *Contrat de mariage*, IV, 1785 urm. Marcadé, VI, art. 1549. No. 2. Aubry et Rau, V, § 535, p. 547. T. Huc, IX, 436. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3105. Baudry, III, 374. Thiry, III, 513. Demante, VI, 221 bis V. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III, 1756 și urm. Fuzier-Herman, *Code civil annoté*, III, art. 1549, No. 23 urm. și autoritățile citate de acest autor.—Curtea noastră supremă a decis însă (5 sept. 1900) că, în caz de urmărire silită a unui imobil dotal aparținând unei femei măritate, dînsa poate face contestație la urmărire, cu autorizarea soțului ei, o asemenea contestație nefiind o acțiune dotală propriu zisă pentru obținerea sau recunoașterea zestrei, ci o acțiune de conservare, pe care o poate exercita și femeia. În consecință, ar fi casabilă, după această teorie, ordonanța de adjudecare de către ori tribunalul respinge o contestație făcută de o femeie măritată, cu autorizarea soțului său, la urmărirea unui imobil al ei, pe motiv că numai soțul are, după lege, exercițiul acțiunilor dotale. Vezi *C. judiciar* din 23 sept. 1900, No. 63. Vezi în acelaș sens și decizia Cas. S-a II, No. 254 din 13 noemb. 1900 (nepublicată). La aceste decizii am luat și noi parte, însă nu ne amunit cu majoritatea.—Autorii refuză, în adevăr, generalmente femeiei exercițiul acțiunilor avînd chiar un caracter conservator și urgent, rămînînd ca ea să provoace separarea de patrimoniul. Vezi în acest din urmă sens, Guillaudard, *op. cit.*, IV, 1785, 1829. Rodière et Pont, *op. cit.*, III, 1757. Aubry et Rau, V, § 536, p. 557, etc.

²⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1886. No. 33 și Bulet. S-a 1. anul 1886, p. 122.

³⁾ Duranton, XIII, 586.—*Contrà*. Laurent, XX, 237.

⁴⁾ Laurent, XX, 236. Duranton, XIII, 587. Pand. fr., *Délation de serment*, 43. Demolombe, XXX, 584. T. Huc, VIII, 358. Massé-Vergé, III, § 608, p. 542, nota 6. Marcadé, V, art. 1358 urm., No. 1, p. 228. Baudry, II, 1313. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 595 (ed. 1). Cas. rom. S-a 1, decizia No. 253 din 1871 (nepublicată). Bulet. S-a 1. 1877. p. 49.

care era admisă și sub Codul Calimach. „Pentru a da sau a primi jurământul, dice art. 1352 din acest Cod (1008 C. austriac), se cere o *împuternicire specială* ¹⁾.

Curatorul unei succesiuni vacante nu poate deferi jurământul decisoriu pentru afacerile relative la moștenirea ce el administrează, fiind că el nu poate face de cât acte de administrare (art. 726 C. civ.) ²⁾.

În cât privește episcopul, el va trebui să îndeplinească formalitățile prescrise de art. 413 C. civ. ³⁾.

Aceleași formalități vor fi îndeplinite de câte ori jurământul va fi deferit tutorului pentru faptele care nu îi sunt personale ⁴⁾, afară, bine înțeles de excepția, despre care am vorbit mai sus, și pe care o consacră art. 1906.

Cât pentru sindicul unui faliment, el are astăzi nevoie, spre a putea deferi jurământul, de autorizarea tribunalului (art. 807 C. com.), car nu de autorizarea judeului comisar, după cum prevedea textul primitiv (art. 810), și după cum prevede atât textul corespunzător francez (art. 487) cât și art. 797 din Codul italian.

Tribunalul din Brăila a decis, sub vechiul Cod de comerț, că sindicul unui faliment, în calitate sa de simplu administrator a averii falitului, nu putea deferi jurământul decisoriu de cât *cu consimțământul majorității credito-*

¹⁾ Cpr. L. 17, § 3, Dig., *De iurejurando*, etc., 12, 2, unde se dice : *aut si id ipsum nominatim mandatum sit*.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 98.

³⁾ Laurent, V. 54 și XX, 237. Frémerville, *Minorité* (Clermont, 1845), II, 779. Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, I, *Quest.* 514, p. 605. Baudry, II, 1213. Thiry, III, 183. Demolombe, VII, 690 urm. și XXX, 585. T. Hue, VIII, 358. Aubry et Rau, I, § 114, p. 723 (ed. a 5-a) și VIII, § 753, p. 184, 185. Larombière, V, art. 1359, No. 2. Pand. fr. *v^o cit.*, 59. Ricci, *Delle proce.*, 290, și toți autorii. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 419. Bulet. S-a II, 1893, p. 394. *C. judiciar* din 1893, No. 53. Vezi și t. II a lucr. noastre p. 218, nota 2. — Unii autori, întemeindu-se pe dreptul roman (L. 17, § 2, Dig., *De iurejurando*, 12, 2), ar voi însă ca tutorul să poată deferi jurământul în privința obiectelor pe care el le poate înstrăina fără autorizarea consiliului de familie. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 595 (ed. 1-a). Duranton, XIII, 582. Larombière, V, art. 1359, No. 4.

⁴⁾ Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892, No. 58. Vezi *infra*, p. 385, nota 3.

rilor¹⁾, înlocuind astfel autorizarea judecătorului comisar prin aceea a masei creditorilor, soluție care este generalmente admisă și în Franția²⁾.

Minist. public.

În fine, jurământul nu poate fi deferit de Ministerul public în casurile în care el este parte alăturată³⁾.

Cât pentru casurile în care el este parte principală, jurământul cu atât mai mult nu poate fi deferit, pentru că aceste cauze interesează ordinea publică.

Representantul unei persoane morale.

În cât privește reprezentantul unei persoane morale, de exemplu, primarul unei comuni, eforul unui spital, etc. ei nu pot deferi jurământul decisoriu, fără o autorizare specială, dobândită în condițiile determinate de lege⁴⁾.

Deferirea jurământului din partea Statului.

Cât pentru Stat, el poate deferi jurământul, având numai majoritatea voturilor advocaților săi (art. 17 L. asupra administr. domeniilor Statului din 1872⁵⁾).

Jurământul deferit de un falit.

¹⁾ *Dreptul* din 1886, No. 63.—Curtea de casație a decis. sub legea nouă (13 oct. 1895), că nulitatea jurământului deferit de un falit, fără autorizarea judeului comisar, nu poate fi propusă de dînsul, de oare ce legea prescrie intervenția judecătorului comisar numai în interesul creditorilor, așa că incapacitatea de care falitul este isbit, fiind creată în favoarea creditorilor, ear nu în favoarea sa, urmează că dînsul nu se poate prevala de ea contra persoanelor cu care a contractat, pentru a cere anularea actului său. Bulet. S-a 1. 1895, p. 1187, 1188. Cpr. și Trib. Ilfov, care a decis că falitul este în drept a deferi jurământul unui creditor spre a se stabili dacă creanța ce el voeste a verifica are o cauză legală (*Dreptul* din 1892, No. 76). Așa este, nulitatea este creată în favoarea creditorilor, însa, în specie, jurământul nu era deferit de sindic, ci de însuș falitul, adecă de o persoană lipsită de calitate, și ea atare, ar fi trebuit, după părerea noastră, să fie anulat. Curtea de casație recunoaște însuș, în adevăr, că falitul nu poate sta în judecata, nici într-o instanță. Cas. rom. (27 fevr. 1901). *C. judiciar* din 1901, No. 26.

²⁾ Cpr. C. Rennes, Sirey, 59. 2. 216. Pand. fr. *Délation de serment*, 56 și *Faillite*, 5929 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 511.

³⁾ Massabiau, *Manuel du minist. public*, I, 598.

⁴⁾ Pand. fr., v^o *Délation de serment*, 57 și *Commune*, 3287 urm. Répert. Sirey, *Commune*, 963 urm. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1877, p. 326. Trib. Brignoles, Sirey, 82. 2. 99. Cpr. L. 34, § 1. Dig., *De jurejurando*, etc., 12. 2.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1898. No. 14 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1898, p. 46.—*Contră*. C. Craiova (decisie casată). *Dreptul* din 1896, No. 79.

Persoanele cărora jurământul poate fi deferit.

Jurământul decisoriu nu poate fi deferit de cât persoanelor care figurează în instanță și pledează în numele lor propriu, car nu în numele altora.

Astfel, jurământul nu poate fi deferit administratorului unui stabiliment public sau unei persoane morale ¹⁾, sindicului unui faliment ²⁾, tutorului ³⁾ și ori cărui mandatar în genere. „*Procurator non compellitur jurare, nec defensor*“ (L. 34, § 3, Dig., *De jurejurando*, etc., l. 2. 2).

Administ.
unei perso-
ne morale,
sindic, tutor,
etc.

- 1) Nu se poate deferi jurământul, după cum se poate face interogator unei persoane morale (art. 233 Pr. civ.), dice Bonnier (*Tr. des preuves*, 417), pentru că sfința morala prin ea însuș nu poate fi considerată ca având o conștiință. Cpr. Larombière, V, art. 1359, No. 5 *in fine*. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 186. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602 § 358, n. 15 (ed. 1-a) și III, p. 135, § 886, n. 3 din ed. a 2-a. Carré sur Chanveau, *Pr. civ.*, I, p. 514, p. 605. Pand. fr., *Délation de serment*, 399. Ricci, *Delle prove*, 292. și decisiile italiene citate de acest autor. În baza acestor principii, care n'au suferit nici o dată vre-o îndoeală, atât Curtea din Craiova cât și Curtea noastră supremă au respins ca inadmisibil jurământul deferit Direcției căilor ferate, care este o ramura de administrație a Statului, și ca atare, o persoană morală. *C. judiciar* din 1900, No. 37 și din 1901, No. 36. *Dreptul* din 1900, No. 32. Vezi și *supra*, p. 333, text și n. 2.—S-ar putea însă deferi jurământul directorului unei societăți relativ la faptele sale personale. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1890, p. 136. Asemenea jurământ nu leagă însă pe societate. Vezi Garsonnet *op. și loco supra cit.*

Jurământul
nu poate fi
deferit unei
persoane
morale.

- La Romani, se putea, din contra, deferi jurământul unei persoane juridice, însă chestiunea de a se ști cine trebuia să-l presteze era foarte controversată: *die Frage ist sehr bestritten*, dice Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VII, p. 58, § 310 (ed. germ.), p. 62. 63 a traducerei Guenoux. — Vechea jurisprudență franceză admitând prestarea jurământului prin procuratori, de aici resulta că el se putea deferi altă dată persoanelor morale. V. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602, text și n. 15 (ed. 1-a); III, p. 135, n. 3 din ed. a 2-a.
- 2) Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 185, 186. Pand. fr., *Délation de serment*, 79. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 511. Larombière, V, art. 1359, No. 5. Demolombe, XXX, 589. Thiry, III, 183, *in fine*.
- 3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1878, p. 169. Se poate însă deferi jurământ tutorului pentru faptele sale personale de care jură-administrație, fără a fi nevoie de îndeplinirea formalităților prescrise de art. 413 C. civ. (Trib. Dolj. *Dreptul* din 1892, 25).

Dreptul ro-
man și drep-
tul vechiu fr.

jurământul poate

fi deferit tu-
torului.

Barbat, consiliu judiciar.

El nu poate fi deferit barbatului, chemat spre a asista pe soția sa pentru a sta în judecată¹⁾, nici consiliului judiciar, chemat spre a asista pe răsipitor sau pe acel slab de minte²⁾.

Persoană străină de litigiu. Art. 449 Pr. germ.

A fortiori, deci, jurământul nu poate fi deferit unei persoane străine de litigiu³⁾. „Jurământul nu va putea fi deferit sau referit, dice art. 449 (414 vechiu) din proced. germană, de cât însuș părții, car nu unui al treilea⁴⁾.

Deferirea jurământului părții absente.

Jurământul poate fi deferit atât părții presente cât și acelei care lipsește, rămânând ca ea să fie înștiințată despre deferirea jurământului și ca nevenirea ei la termenul hotărît să fie considerată ca un refuz de a-l presta (art. 245 Pr. civ.)⁴⁾.

Persoanele declarate sau presupuse absente.

El nu poate însă fi deferit acelor declarați sau presupuși absenți, căci cei dintâi sunt reprezentați prin acel care a dobândit punerea în posesiune provizorie (art. 110), ear cei de al doilea prin un curator (art. 99 C. civ., 623 Pr. civ.)⁵⁾.

Jurăm. nu poate fi deferit de cât persoanelor capabile de a transige.

Din caracterul cunoscut al jurământului rezultă că a-cel căruia el este deferit trebuie, ca și acel care-l deferă, să fie capabil de a transige asupra obiectului contestației⁶⁾.

No. 58. Demolombe, XXX, 590 urm.), și aceasta soluție este admisibilă în privința tuturor mandatarilor în genere, cari n'au întrecut limitele puterii lor. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1882, p. 586. Se poate de asemenea deferi jurământ chiar unui asociat, care având mandat de a reprezenta societatea, ar fi îndeplinit un act în limitele acestui mandat. Demolombe, XXX, 592. Larombière, V, art. 1359. No. 8 și 9. Pand. fr., v^o cit., 82. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1870, p. 59. Bulet. 1890, p. 136. Bulet. 1891, p. 188.

Art. 151 Pr. civ.

¹⁾ Barbatul chemat spre a autorisa pe soția sa, nu este, în adevăr, parte în proces. De aici rezultă că nici art. 151 Pr. civ. nu este aplicabil în asemenea ipoteză, nefiind doi părți în cauză. Cas. rom. C. judiciar din 1894, No. 22 și Bulet. S-a I, 1894, p. 524. C. judiciar din 1901, No. 31 și *Dreptul* din 1901, No. 36.

²⁾ Marcadé, V, art. 1358 urm., No. 1, *in fine*. Laurent, XX, 238. Demolombe, XXX, 587, 588. Larombière, V, art. 1359. No. 5. Pand. fr., v^o cit., 67, și toți autorii. C. Angers. Sirey, VIII, anii 1825-1827. 2, p. 16, colona 2.

³⁾ Laurent, XX, 238. Pand. fr., v^o cit., 68.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., v^o cit., 71, 256. T. Hue, VIII, 361.

⁵⁾ Pand. fr., *Délation de serment*, 96.

⁶⁾ C. Paris. *Gaz. Palais*, 93. 2. 4. Sirey, 97. 1. 263 (sub Cas.) Pand. fr., v^o cit., 72.

Jurământul nu poate deci fi deferit minorilor ¹⁾, interdicților ²⁾, femeilor măritate, etc. ³⁾.

În cât privește pe minorii emancipați, jurământul nu li se poate deferi sau referi de cât în asistența curatorului și cu îndeplinirea formelor prevădute de art. 413 C. civ. ⁴⁾.

El nu poate fi deferit celui pus sub un consiliu judiciar, dacă nu este asistat de acest consiliu ⁵⁾.

Eată ce găsim în această privință în Codul Caragea (partea VI, capit. 2, § 46): „Nebunilor, nevârsnicilor, robilor, răsipitorilor, tâlharilor, furilor, prepuitorilor (textul grecesc dice *Συκοφανται*, adică denunciatorilor de meserie), martorilor mincinoși, tăitorilor de bani, mofluzilor mincinoși, și *câți sunt știuși că au puțină eclavie către cele Dumnezeuști*, acestora nici li se provalisește (deferă) jurământ, nici li se dă credință, dacă vor jura”.

Jurământul ar putea însă fi deferit persoanei a cărei interdicție ar fi fost cerută și nepronunțată încă, pentru că, până la pronunțarea ei, ea are libera dispoziție a drepturilor sale. În urma pronunțării interdicției însă, actele anterioare și, prin urmare, și prestarea jurământului vor putea fi anulate ⁶⁾.

¹⁾ „*Papillo non deferitur iurjurandum*”, L. 34, § 2, Dig., *De iurejurando*, etc., 12, 2 și Harmenopol. I, 7, *De iurejurando*, § 12 și I, 12, *De impuberibus*, etc., § 26. Trebuie să observăm că deferirea jurământului unui incapabil nu va folosi nici o dată părții care l-a deferit, căci sau incapabilul a prestat jurământul, și în asemenea caz, el a dobândit câștig de cauză, persoana capabila care a deferit jurământul neputând să i opună incapacitatea sa (art. 207, 952): sau incapabilul va refuza de a jura, și acet refuz nu i va putea aduce nici o pagubă, fiind vorba de un act de înstrăinare pe care el nu l poate face. Cpr. T. Hue, VIII, 358, Fréminville, *Minors*, II, 778.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1882, p. 285. Bulet. S-a 1. 1872, p. 286, ultimul considerent.

³⁾ Autorisarea ce femeia ar avea de a sta în judecată, nu este suficientă pentru prestarea jurământului, fiind că dreptul de a pleda nu cuprinde și pe acela de a transize. C. Angers, Sirey, *Rec. général*, VIII, anii 1825-1827, 2, 16, colona 2. Pand. fr., v^o cit., 73. Laurent, XX, 240. Carré sur Chauveau, *Pr. civ.*, I, *Quest.*, 514, p. 605.

⁴⁾ Trib. Dolj, *Dreptul* din 1895, No. 12, p. 101.

⁵⁾ Pand. fr., v^o cit., 73. Laurent, XX, 240, *in fine*. C. Paris, decizie citată p. 386, n. 6, și reproducă în Sirey, 97, I, 263.

⁶⁾ C. Rouen, Sirey, 42, 2, 262. Pand. fr., v^o cit., 76.

Perdere a capacitatei din partea persoanelor care jurăm. a fost deferit.

Dacă persoanele cărora jurământul au fost deferit au pierdut, în urma acestei deferiri, capacitatea lor, perdând de exemplu usul rațiunii, deferirea jurământului va fi ca neavenită ¹⁾.

Persoane condamnate la închisoare.

În fine, jurământul poate fi deferit acelor condamnați la închisoare pentru furt sau alte delictе, fiind că legea nu stabilește nici o incapacitate în această privință, și știut este că incapacitățile sunt de drept strict ²⁾.

Când se poate deferi jurământul decisoriu.

Art. 1210.—Acest jurământ poate fi dat în tot cursul procesului, cu toate că nu există nici un început de dovadă despre cererea sau excepțiunea asupra căreia se propune jurarea. (Art. 1197, 1214 C. civ. Art. 1360 C. fr.).

Jurământul decisoriu poate fi deferit înaintea tuturor instanțelor judecătorești ³⁾ și în tot cursul procesului, *en tout état de cause*, (dice textul francez, adică până la închiderea desbaterilor ⁴⁾), chiar în urma propunerii a altor mijloace de apărare ⁵⁾, și pentru prima oară în apel ⁶⁾.

¹⁾ C. Toulouse. Sirey, 89. 2. 41. T. Huc, VIII, 358. Baudry, II, 1313. Pand. fr. v^o cit., 77. (Pr. art. 471 (433 vechin) din proced. civ. germană.

²⁾ T. Huc, VIII, 358. Répert. Dalloz. *Supplément, Oblig.*, 2177. Pand. fr. v^o cit., 97. C. Riom. D. P. 86. 2. 199.

Judec. comunale.

³⁾ Jurământul decisoriu poate fi deferit chiar înaintea judecătorilor comunale. Trib. Tutova. *Dreptul* din 1885, No. 48.

⁴⁾ Demolombe, XXX. 613. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 190. Larombière. V, art. 1360, No. 4. Pand. fr., v^o cit., 253 urm. Laurent, XX, 255. — Jurământul n'ar putea însă fi deferit în urma concluziilor minist. public, în cazurile în care procurorul are cuvântul (L. din 29 oct. 1877 și art. 81 Pr. civ.), nici în urma unei amânări pentru pronunțarea hotărârii. Pand. fr., v^o cit., 262, 264. Demolombe, XXX. 613. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 507. — Dacă jurământul a fost, sau nu, propus în timpul desbaterilor, aceasta este o chestie de fapt care scapa de controlul casatiei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 20.

⁵⁾ Baudry, II, 1316. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 190. În privința jurământului deferit prin concluzii subsidiare, vezi *suprà*, p. 371, text și nota 4.

⁶⁾ Pothier, II, 913. Pand. fr., v^o cit., 258, 268. Baudry, II, 1316. T. Huc, VIII, 361. Demolombe, XXX, 612. Bonnier, 414. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 2179. Laurent, XX, 255. Aubry et Rau, *loco suprà cit.*

El nu poate însă fi deferit înaintea Curtei de casație, care nu discută chestiile de fapt, ci numai punctele de drept ¹⁾.

Curtea de casație a decis că jurământul nu poate fi deferit într-o contestație la urmărire ce s'ar face în con-^{Contestație la urmărire. Controversă.}tra unei sentințe definitive ²⁾: însă această soluție ni se pare prea absolută. Presupunând, în adevăr, că după ce am fost condamnat la o sumă de bani prin o sentință definitivă, am executat hotărîrea, plătind ceea ce datoream, fără însă a lua chitanță de la creditor, sau fără a nimici formula executorie, și că creditorul me urmărește din nou pentru aceeași sumă, în baza acelei hotărîri: în asemenea caz, nu ved pentru ce n'aș putea deferi jurământul creditorului pentru a dovedi faptul plății. Curtea de casație răspunde că art. 1210 nu permite deferirea jurământului *de cât în cursul procesului*, însă și contestația la urmărire tot proces este. Imprejurarea că legiuitorul prevede ceea ce se întâmplă mai adesea-ori, adică deferirea jurământului în procesele de fond, nu exclude posibilitatea jurământului în cele-lalte procese, care se pot ivi cu ocazia aducerii la îndeplinire a unei sentințe definitive. Jurământul decisoriu poate fi dat *în ori ce stîin de contestați*, dice art. 1208.

Puterea judecătorului în ceea ce privește admiterea sau respingerea jurământului decisoriu.

Jurământul fiind un drept pentru partea care l' deferă, judecătorul nu poate s'o lipsească de acest drept.

Aceasta nu însemnează însă că ori ce jurământ trebuie să fie numai de cât admis, pentru că judecătorul este în drept de a examina și de a decide dacă acel care l' deferă, ca și acel căruia el este deferit, au capacitatea necesară cerută de lege: dacă el se referă la niște fapte decisive și de natură a curma pricina ³⁾; dacă natura contestațiunii permite sau nu deferirea unui asemenea jurământ ⁴⁾; dacă faptele sunt personale aceluia căruia jurământul este deferit ⁵⁾, etc.

¹⁾ Vezi autorii citați în nota precedentă și în Pand. fr., v^o cit., 272.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. 1881. p. 654, 655.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 371.

⁴⁾ Vezi *suprà*, p. 365 urm., 370 urm.

⁵⁾ Vezi *suprà*, p. 372.

Judecătorul nu va admite deci jurământul de cât atunci când el va întruni toate condițiile cerute de lege ¹⁾.

Casurile în care judecătorul poate respinge jurământul. Astfel, nu mai rămâne nici o îndoeală că el va respinge jurământul care ar fi deferit unui incapabil ²⁾, unui absent, care se găsește în imposibilitate de a-l primi sau de a-l refuza ³⁾; când faptul asupra căruia el este deferit nu prezintă nici un interes în cauză ⁴⁾; când nu este personal, concludent și pertinent ⁵⁾; când el este deferit în termeni complexi ⁶⁾; când faptele asupra cărora el este propus sunt dovedite prin acte publice ⁷⁾; când el se deferă asupra unui punct necontestat în cauză ⁸⁾; când el n'a fost formulat spre a se vedea dacă este concludent și pertinent în cauză ⁹⁾; când partea care deferă jurământul

¹⁾ Cpr. Laurent, XX. 260. Pand. fr., *Délation de serment*, 273.

²⁾ Pand. fr., *vº cit.*, 274. C. Liège. *Pas. belge*, 73. 2. 52.

³⁾ Pand. fr., *vº cit.*, 276. C. Douai. Sirey, 31. 2. 341.

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876. p. 93. Bulet. 1879, p. 361. Bulet. 1880, p. 35.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. 1874, p. 256. Bulet. 1876, p. 15. Bulet. 1881, p. 20. Bulet. 1882, p. 696. Cas. fr. D. P. 98. 1. 391. Pand. fr., *vº cit.*, 283, și decisiile citate acolo.

Chestie de fapt.

Chestia de a se ști dacă jurământul este sau nu concludent, pertinent sau decisiv în cauză, e lasată la suverana apreciere a instanțelor de fond. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 631. Bulet. S-a II, 1892, p. 622. Bulet. S-a I și II, 1895, p. 141 și 350. Bulet. S-a 1, 1896, p. 1616. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1055. Cas. fr. D. P. 90. 1. 23. Sirey, 90. 1. 112. Pand. fr., *vº cit.*, 292.—Aceași soluție este admisă în privința chestiunii de a se ști dacă faptele asupra cărora jurământul este deferit sunt, sau nu, personale aceluia căruia el este deferit. Vezi *suprà*, p. 372, text și nota 2.—Decisiile instanțelor de fond sunt însă controlate de Curtea de casație de câte ori ele au violat sau au aplicat în mod greșit o dispoziție legală. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 188. Demolombe, XXX, 611. Pand. fr., *loco cit.* Larombière, V, art. 1359, No. 15.

⁶⁾ Trib. Luxemburg. D. P. 94. 2. 84. Cpr. Laurent, XX, 253.

Art. 288, 291,
446 Pr. germ.

⁷⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 51. „Jurământul nu va putea fi deferit, dice art. 446 (411 vechiu) din proced. germană, asupra unui fapt (*über ein Thatsache*), pe care tribunalul îl consideră ca dovedit în sens contrar“. Cpr. și art. 288, 291 (261 și 264 vechi) din același Cod, după care faptele notorii n'au nevoie de a fi dovedite. Vezi și *suprà*, p. 104 urm.

⁸⁾ Cas. rom. Bulet. 1868, p. 113. Vezi și *suprà*, p. 105.

⁹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 607. Bulet. 1884, p. 885. C. București. C. *judiciar* din 1901, No. 42 și 48. — *Contrà*.

cere amânarea procesului pentru un alt termen spre a l formula, cerere pe care judecătorul fondului o poate respinge, fără ca hotărîrea sa să cadă sub controlul Curții de casație ¹⁾: când judecătorii vor aprecia că jurămîntul a fost dat din vedită rea credință, într'un spirit de reutate și vexațiune (art. 237 § 2 Pr. civ.) ²⁾, etc. Judecătorii nu vor usa însă de această ultimă dispoziție de cât cu mare prudență.

Art. 237
Pr. civ.

Judecătorii n'ar putea însă, fără a viola legea, să respingă un jurămînt concludent și pertinent în cauză, sub cuvînt că alegațiunile reclamantului n'ar fi de credut ³⁾, sau că ei și ar fi format convingerea din alte probe și

Cas. rom. Bulet. S-a I. 1875, p. 245. Veđi și *supra*, p. 371, text și nota 5.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. 1892, p. 339.

²⁾ Această inovațiune a legiuitorului din 1900, admite pare-
rea susținută în doctrina de Larombière (V, art. 1361. No. ^{Jurămînt}
7) și de Aubry et Rau (VIII, § 753, p. 192) și se înteme-
iează pe maxima: *Malitias hominum non est indulgendum* (L. ^{vexator. Art.}
38, § 1, în *medio*, Dig., *De rei vindicatione*, 6, 1). Sub pro-
cedura veche, chestiunea era controversată, însă jurispru-
dența franceză se pronunța tot în acest sens. V. *La Loi*
din 9 iunie 1899 și *C. judiciar* din 1900, No. 45, *Pand.*
Period. 1900, I, 307. Am susținut altă dată părerea con-
trară (v. tr. nostru în limba franceză, p. 429 și *C. judi-*
ciar din 1900, No. 45), contestând judecătorului facultatea de
a respinge jurămîntul concludent și pertinent, sub cuvînt
că ar fi deferit din spirit de reutate și vexațiune, pentru
că jurămîntul este un drept sacru al apărării, soluțiune
care, de altmîntrele, este admisă de marea majoritate a doc-
trinei (v. Laurent, XX, 261; T. Hue, VIII, 360; Garson-
net, *Pr. civ.*, III, § 884, p. 131, ed. a 2-a; Demolombe,
XXX, 615; Demante, V, 337 bis V; Bonnier, 413; Mar-
cadé, V, art. 1358, urm., No. 2), și care a fost consacrată și de
Curtea noastră supremă (*Dreptul* din 1881, No. 4): însă am
fost combatut în aceasta privință de amicul nostru D. G.
Maxim (*Comisiuni rogatorii*, etc., Iași, 1899, p. 23 urm.) și
de regretatul nostru coleg de la Casație, Alex. Dégre (*Dreptul*
din 1890, No. 21 și *Seriei juridice*, I, p. 373 urm.), care
mai întai susținuse contrarul (*Dreptul* din 1881, No. 37 și
Seriei juridice, I, p. 384). Acum nici o discuție nu mai e
posibilă, căci art. 237 din Pr. civ. a curmat controversa,
însă nu în sensul dorit și susținut de noi.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. 1886, p. 183. Laurent, XX, 258. -
Contră, Cas. fr. D. P., 59, I, 155. C. Bastia, D. P., 64, 2, 88.
Sirey, 64, 2, 189.

documente ale cauzei, afară de cazul când s'ar decide că jurământul este vexator; căci utilitatea sau inutilitatea jurământului se apreciază de părți, ear nu de judecător, și ori care ar fi documentele produse de una din părți, ele pot în tot-deauna fi combătute prin jurământ, destul ca el să fie concludent și să curme litigiul. Judecătorii nu'l pot deci respinge ca inutil¹⁾. Aceasta rezultă din principiul cunoscut că jurământul poate fi deferit în contra sau peste conținutul actelor, independent de ori ce probă scrisă (art. 1210)²⁾.

Casul în care
jurământul
este rău for-
mulat.

Dacă deferirea jurământului este regulat făcută, judecătorii n'ar putea să'l respingă, sub cuvânt că el este rău formulat, afară de cazul când această formulă ar da loc la ambiguitate sau amfibologie, pentru că, în asemenea caz, el n'ar curma litigiul³⁾.

S'a decis chiar că judecătorii au facultatea de a modifica un jurământ decisoriu, dându'i o formulă precisă și concludentă⁴⁾; însă această soluție este foarte contestabilă, pentru că jurământul trebuie să fie formulat de părți, ear nu de justiție. Tot ce se poate dice este că judecătorii vor putea elimina din jurământ ceea ce n'ar fi concludent și personal părții căreia el se deferă.

*Procedura deferirii jurământului decisoriu (Art. 237—
246 Pr. civ.).*

Art. 237
Pr. civ.

După ce partea a formulat jurământul pe timbrul legal⁵⁾, judecătorii determină prin încheierea lor faptele care

Respingerea
jurământului
ca inutil.
Controversă.

¹⁾ Cas. rom. *C. judiciar* din 1894, No. 44. Bulet. S-a 1, 1894, p. 1091. Laurent, *loc. cit.* Demante, V, 337 bis V. Demolombe, XXX, 614. Baudry, II, 1316. Pand. fr., *Délation de serment*, 315. Garssonnet, *Pr. civ.*, II, p. 598, § 357 (ed. 1). —Contrà. C. Paris. *Pand. Périod.* 1900, 2, 279 și *La Loi* din 9 iunie 1899, No. 133. Cas. fr. Sirey, 94, 1. 16. D. P. 94, 1. 108. *Pand. Périod.* 94, 1. 77. D. P. 1900, 1. 462. *Pand. Périod.*, 1901, 1. 525 și 543. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1873, p. 214 și decisia No. 203 din 1873 (nepublicată). Veđi și decisiile citate în Pand. fr., v^o cit., 295.

²⁾ Veđi *suprà*, p. 364.

³⁾ Pand. fr., *Délation de serment*, 325 urm., și decisiile citate acolo.

⁴⁾ Veđi decisiile citate în Pand. fr., v^o cit., 328 urm. Garssonnet, *Pr. civ.*, II, p. 603, § 358 (ed. 1).

⁵⁾ În privința jurămintelor deferite sau referite la judecatorii
L. timb. din
1900.

fac obiectul lui (art. 237, § 1 Pr. civ.¹⁾). Această formalitate este prescrisă sub pedeapsă de nulitate, de și legea n'o spune anume, pentru că art. 735, § ultim Pr. civ. nu se aplică la hotărâri²⁾.

Jurământul se face în audiența în care a fost admis, pentru a se înlătura ori ce amânare și străgănire (art. 239 Pr. civ.).

După procedura cea veche, jurământul se făcea în ședința următoare, afară de casurile în care împrejurările cereau ca el să se sevărșească îndată. Împrejurări care se apreciau în mod suveran de judecătorii fondului³⁾. Scopul acestei dispoziții, foarte nemerită, era de a se da părții un termen spre a se gândi dacă trebuie să jure, sau nu. Jurământul fiind, în adevăr, un act grav, este bine ca partea să nu să pripească și să aibă macar câte-va zile de gândire: căci mulți care în focul și animositatea desbaterii

Art. 239 Pr. civ. Deoseb. între procedura nouă și cea veche. Critica dispoziției celei noi.

de ocoale sau în apel, ori în recurs, înaintea tribunalelor, de și legea nu vorbește de recurs, ci numai de apel, timbrul este de *doi lei* (art. 20, § 16 L. timbr. din 24 fevr. 1900): iar în privința acelor deferite la tribunale și Curți de apel, timbrul este de *douăzeci și cinci lei* (art. 25, § 2 aceiași lege). Cu taxe atât de exagerate, justiția a ajuns a nu mai fi la îndemâna de cât acelor bogați, sau atunci trebuie să-ți scoți hrana din gura pentru ca să poți plăti taxele fiscului!

¹⁾ Curtea de casație a decis, însă fără cuvânt, că legea nercerând ca jurământul să fie scris și subscris de partea care-l defera, el poate fi propus și în mod verbal, judecătorii fiind datori a determina prin încheierea lor, conform art. 237 Pr. civ., punctele asupra cărora el urmează a fi prestat. - În ori ce caz, chiar dacă s'ar admite că jurământul trebuie să fie scris și semnat de partea care-l defera, instanța de fond nu poate, fără a comite un exces de putere, să respingă de la sine jurământul deferit pentru lipsa semnăturii, când partea protivnică n'a cerut aceasta, ci s'a marginit a-l disenta din punctul de vedere al formalităților ce trebuiau observate pentru complectarea capacității părții care l'a deferit. Vezi Cas. rom. *Dreptul* din 1898, No. 14 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1898, p. 46 urm. Vezi și Bul. S-a I. 1875, p. 245. - *Contră*, C. Craiova (decisie casată). *Dreptul* din 1896, No. 79.

²⁾ Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 601, § 358 (ed. 1-a), Pand. fr., *Déclaration de serment*, 355. Boitard, Colmet-Daage et Glasson, *Pr. civ.*, I, 254, p. 278 (ed. a 15-a), Demolombe, XXX, 647.

³⁾ Cpr. Cas. rom. S-a I. C. *judiciar* din 1900, No. 37 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre).

rilor ar fi dispuși să jure în ziua când jurământul le este deferit, pot mai târziu să-și ieie de samă. Pentru ce dar să facem o presiune asupra conștiinței părții și să nu-i lăsăm mai bine timpul ca să se gândească?... S'ar părea că legiuitorul nou a voit să încurajeze sperjurul¹⁾.

Art. 238
Pr. civ.

Mai înainte de a se sevêrși jurământul, presidentul, în ședință publică²⁾, va arata părții faptele asupra cărora el are să jure, și-i va aduce aminte pedepsele în contra sperjurilor (art. 238 Pr. civ.).

Formula jurământului.
Art. 240
Pr. civ.

Jurământul se va sevêrși în modul următor: Cel ce are să jure va pune mâna pe cruce, presidentul va dice și el va spune după dânsul următoarele cuvinte: „Jur pe sfânta cruce și înaintea lui D-zeu, *care știe toate*, de a spune adevărul și nimic alt de cât adevărul, asupra faptelor audite, în privința cărora partea protivnică îmi cere mărturisirea“. După ce partea va fi făcut acest jurământ, presidentul va adăoga: „D-zeu, *care știe toate*, martor de jurământul ce ai făcut, să te pedepsească dacă nu vei spune adevărul. Vei ști că legea penală pedepsește pe acel ce jură pe nedrept“³⁾. (Art. 240 Pr. civ.).

Cuvintele prin care Bellot apără vechia dispoziție a art. 239 Pr. civ.

1) Transcriem aci cuvintele lui Bellot, autorul procedurii genoveze, din care în mare parte este luată procedura noastră, prin care acest autor apără vechia dispoziție a art. 239, pe care legea nouă a modificat-o fără nici un cuvânt: „*Le serment, à moins qu'il n'y ait urgence, ne sera point prêté à la même audience. On appelle la partie à la réflexion. On ne la place point brusquement entre sa conscience et la crainte de détruire des assertions précédentes. La précipitation, le sentiment d'une fausse honte, ont causé plus de parjures que l'intérêt même*“. (Bellot, *Loi de la pr. civ. du canton de Genève*, p. 76, ed. a 3-a., 1870). Dacă Ministrul, care a elaborat noua procedură civilă, s'ar fi pătruns de adevărul acestor cuvinte, poate că ar fi lasat textul art. 239 nemodificat.

2) Alta dată, jurământul se făcea în biserică față de 12 jurători. Vezi mai multe hrisoave în *Uricariul*, t. 25, p. 15 și 35. Vezi și Codul Caragea, partea VI, capit. 2, § 33.

3) Ultimul paragraf al textului s'a adăos în Senat pe cale de amendament, pentru a se pune în concordanță cu jurământul pe care îl prestează martorii (art. 196 Pr. civ.).

Formula jurământului în cant. Vaud (Elveția).

În cantonul Vaud (Elveția), solemnitatea jurământului este mult mai mare. Presidentul adresează celui care urmează a presta jurământul următoarele cuvinte: „În acest act însemnat și solemn, te îndemn a lua bine seama la consecințele ce el poate să atraga asupra capului d-tale. Fă-găduiești de a spune adevărul în numele lui D-zeu și înain-

Mențiunea în procesul verbal că jurământul a fost prestat conform art. 240 Pr. civ. este suficientă, cu toate că procesul verbal n'ar constata termenii sacramentali în care jurământul trebuie să fie prestat¹⁾. Dacă însă procesul verbal constată pur și simplu că jurământul a fost prestat *conform legii*, fără a se viza art. 240, decizia este casabilă²⁾.

Mențiunea ce trebuie să cuprindă procesul verbal.

Jurământul se va presta în limba română. Dacă însă persoana care urmează a-l presta nu știe românește, el va fi prestat în limba străină, după traducerea unui interpret jurat³⁾.

Prest. jurământului în limba română.

Dacă, în urma prestării jurământului, se dovedește că acel care l'a prestat nu înțelege românește, jurământul nu va putea fi invocat ca motiv de casare, de câte ori acest mijloc n'a fost propus la instanța de fond⁴⁾.

Formula jurământului poate fi modificată de judecător, potrivit religiunii părții (art. 241 Pr. civ.).

Art. 241 Pr. civ.

tea lui D-zeu. Gândește-te bine la mărimea crimei ce comite acel care jură fals și la nenorocirile la care el se expune. Trădând adevărul, denaturându-l sau macar ascundându-l, nu numai că comiți o nedreptate strigătoare contra aproapele d-tale, dar încă înseși justiția, atragând asupra d-tale infamia publică și rigoarea legilor penale. Pierzi pentru tot-deauna odihna împăciuitoare a sufletului și a conștiinței și te expui la muștrările de cuget cele mai cumplite. În fine, ceea ce este și mai grozav de gândit, atragi asupra capului d-tale urgia judecătorului suprem, care pedepsește dincolo pe cei răi. Ce folos vremelnic ar putea să răsplătească atâtea rale îngrozitoare?... Nu mă îndoiesc, deci, că n'ai să-ți îndeplinești datoria ce-ți impune jurământul ce ai să prestezi, cu dreptate, sinceritate și o deplină curățenie de inimă". În urma acestor cuvinte, presidentul pronunța formula următoare, judecătorii stând în picioare: „Juri de a spune adevărul și nimic de cât adevărul: juri în numele lui D-zeu, așa cum doarești ca el să te asiste în ultimele momente". Părtea răspunde: „Jur". — Art. 480 (442 vechin) din procedura civ. germană și art. 226 din procedura civ. italiană voesc de a-

Art. 480 Pr. civ. și 226 Pr. civ. italiană.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. 1892. p. 765.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I. 1893. p. 580. — Vezi însă C. București. *Dreptul* din 1884. No. 76. p. 614.

³⁾ Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, II. p. 602, 603. § 358 (ed. 1-a). Pen-Jurăm. muștru muți, formula jurământului va fi scrisă. Garsonnet, *op. cit.*

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II. anul 1874. p. 374.

Jurământul
more judaico
Controversă.

Astfel, dacă partea căreia jurământul este deferit aparține religiei mosaice, i se poate da jurământ *more judaico*, spre a fi prestat afară din ședință, la sinagogă, după ritul obicinuit și prevedut în vechiul Cod judiciar al Moldovei¹⁾. Curtea din Iași are, în această privință, o

¹⁾ Vezi anaforaia Minist. dreptății din 1844, iunie în 13, întărită de Mihail Sturdza, publicată în colecția Pastia (Codul judiciar al tribun. din Moldova, ed. din 1862), partea 1, p. 518 urm. Nu vom reproduce aici formula jurământului *more judaico*, pentru că ea este destul de cunoscută. Persoanele care n'ar avea la îndemână Colecția de deslegări a tribun. din Moldova, vor găsi această formulă tradusă în tratatul nostru în limba franceză, p. 436, nota 2, și în Cursul de proced. civilă a D-lui G. Tocilescu, II, p. 518 urm. Vom reproduce însă o altă formulă mai blăjină, așa precum a stabilit-o o decizie a Curței din Colmar din 10 fevr. 1809, pe care ne-o arată un jurisconsult israelit, Edmond Benoit-Lévy, în monografia sa, *Étude historique et juridique sur le serment more judaico* (Paris, 1881), p. 4.

Formula jurământului
more judaico
în alte țări.

Vom expune de îndată formula jurământului *more judaico*, astfel cum ea a fost stabilită prin o decizie a Curței din Colmar din 10 februar 1809, dice acest jurisconsult, care este avocat pe lângă Curtea din Paris și prim-redactor al ziarului „*Courrier des tribunaux*“, prin urmare, un om competent asupra materiei. Această formulă pare a fi urmată de evrei de câte-ori ei se judecau cu un alt evreu. Ea a trecut în legislația Impăraților germani și mai în urmă în jurisprudența Consiliului suveran al Alsaciei.

„Dacă consultăm decretul împărătesc relative la această materie, și apropiem dispozițiile lor de acele ale Impăraților Sigismund și Carol al V-lea, din 12 august 1530, privitoare la privilegiile evreilor, de jurisprudența adoptată de Curtea apelativă din Brunswick-Luneburg, de regulamentele Camerei imperiale a Austriei de jos, de acele ale magistratului din Francfort din 7 dechembrie 1705 și celorlalte state germane, vedem că evreul căruia se deferă un jurământ trebuie să se prezinte la sinagogă, întovărașit de zece evrei având acelaș sex, în vârstă fie-care de cel puțin trei-spre-zece ani, și acolo, cu capul acoperit, cu fruntea și mânele legate cu *Tefelin* (cornul în care se găsesc scrise cele zece porunci), acoperit cu un *Taleth* (șalul care se pune pe umeri în timpul rugăciunilor) și cu *Arba confos* sau *Tsitsis* (canafurile de lână care atârnă de falon, și care trebuie să fie în număr de opt sau șapte), să se așeze dinaintea tabernaculului, de unde *safer Toira* este scoasă și dusă cu pompă pe *Almemor* (locul unde se cetește Toira și de unde se țin la ocazie predici). unde se vor ceti cuvintele

jurisprudență aproape nestrămutată, și în acest sens s'a pronunțat de mai multe ori și Curtea noastră supremă¹⁾.

privitoare la jurământ, *Toira* va fi desfăcută, și evreul va întinde mâna sa pe a cincea carte a lui Moise, la stihul: „Nu vei lna numele D-zeului tîu în deșert”. Rabinul îi va explica acest verset, și evreul va repeta formula următoare:

„Doamne Dumnezeu, creatorul cerului, a pămîntului și a tuturor lucrurilor, care ești și al meu și al tuturor acelor de față aici, invoc numele tîu sfînt în acest moment cînd este vorba de a spune adevărul, și jur pe tine de a spune numai adevărul. Jur prin urmare că ... Te rog deci, Doamne Dumnezeu, de a-mi veni în ajutor și de a confirma acest adevăr. Dar, dacă cu această ocaziune, voiîntrebuința vre-o fraudă, ascundînd adevărul, să fiu în veci blăstemat, cuprins și nimicit de flăcările în care au dispărut Sodoma și Gomora: să fiu lovit de toate blăstemurile scrise în *Toira*, Eternul, care a creat frunzele, erburile și toate lucrurile, să nu-mi vie nici odata în ajutor și în sprijin în nici una din afacerile și nenorocirile mele. Dar dacă spun adevărul și fac bine, *Adonai* (ființa supremă) *) să-mi fie întru ajutor, și nimic mai mult, etc.”.

Curtea de casație din Franția a sancționat această formulă, care nu este de cît o variantă a celei admise de tribunalele noastre, respingînd recursul contra unei decizii a Curței din Colmar, din 8 iulie 1809, care ordonase ca jurământul să fie prestat în acești termeni. Cum rămîne dar cu afirmația gratuită a unora din evrei că formula, întrebuintată în țara noastră în jurămintele *more judaico*, este o invențiune a Românilor spre a tortura pe acei cari nu împărtășesc credințele lor religioase? V. pentru mai multe detalii, monografia noastră din *C. judiciar*, No. 85 (1901).

- 1) Vezi Bulet. Cas. Secții-unite, anul 1877, p. 437 urm. și *Jurisprud. Dreptul* din 1878, No. 2. „Considerînd, dice aceasta din C. de Casație urmă decizie, că pentru a rezolva cestiunea de a se ști dacă jurământul deferit unui evreu urmează a fi prestat *more judaico*, trebuie a se cunoaște care este, după legea noastră, natura jurământului, adică dacă el constituie un act pur civil, sau pur religios, ori mixt:

„Considerînd ca jurământul, așa precum este în mod sacramental prescriș de Procedura civilă, intru cît cuprinde în prima sa parte invocațiunea lui D-zeu ca martor al adevărului unei declarațiuni, și în a doua sa parte, imprecățiunea rostită de president, este un act religios: ear intru cît el constituie o probă în justiție, a cărei eficacitate este

*) *Adonai*, în limba ebraică, este numele ce sf. scriptură dă lui D-zeu:

... *Dieu m'apparat, je ris*

Adonai vîtu de gloire et d'ipocrite.

(Lamartine)

Cu toate acestea, un curent puternic, admis une-ori și de Curtea noastră supremă, voește ca Israeliții să presteze

garantata după art. 293 C. pen. prin închisoare, amendă și interdicțiune, jurământul este un act civil :

„Că odată admis ca constant că jurământul este un act *mist*, legiuitorul prin art. 240 Pr. civ. a prescris regulele și formula sa când s'ar deferi unui creștin : ear prin art. 196 și 241 din aceeași Procedură, a dispus, pentru cazul când el s'ar deferi unui necreștin, ca formula sa sa se poată modifica, după cum prescrie religiunea acestuia :

„Considerând astfel ca eficacitatea unui atare apel la conștiința uneia din părțile litigante, în respectul caracterului său religios, reșede pentru partea cea mare a lumii în formele exterioare mai ales ale cultului celui ce'l prestează ;

„Că drept aceea, legiuitorul a prescris, în art. 240 Pr. civ., ca jurământul să se facă cu mâna pe cruce, și partea care'l face să dică în acelaș timp : „Jur pe sf. Cruce, etc., sau jur înaintea lui D-zeu, etc.“ : ca art. 196 și 241 Pr. civ. prevedând pentru cei de rit necreștin posibilitatea de a se modifica acea formă, după cum prescrie religiunea lor, a avut indoițul scop : 1° de a respecta libertatea lor de conștiință, nesilindu-i să recunoască alte adevăruri religioase sau alte forme exterioare de cât acele ale cultului lor : și 2° de a conserva jurământului deplina eficacitate morală în modul cel mai independent de diversitatea credinței religioase a părților în litigiū :

„Că astfel, de oare ce, spre a conserva jurământului toată puterea sa asupra conștiinței, legiuitorul a găsit de cuviința de a adopta forme exterioare și vorbe specialmente aplicabile la creștini, ca compunând marea majoritate a justițiabililor : apoi aceleași vorbe nu se pot aplica și la cei de rit necreștin, întru cât ele n'ar fi conform religiunii lor :

„Că, deosebit de aceasta, considerațiuni de înaltă justiție de a crea pentru toți justițiabilii, ori care ar fi ritul lor, o pozițiune egal identică și egal asigurătoare înaintea legii, nu poate fi înlăturată în interpretarea textelor legii ;

„Că tocmai aceasta s'ar întâmpla în sistemul contrar, după care luându-se art. 241 Pr. civ. după litera sa și făcându-se o arbitrară abstracțiune de art. 196 Pr. civ., s'ar admite cei de rituri necreștine la favoarea de a fi scutiți de formele și vorbele care leagă specialmente pe creștini, fără sa fie, pe de altă parte, supuși la îndeplinirea celor ce'i pot lega specialmente pe dânsii, după prescripțiile religiunii lor : de oare ce diferența, chiar mică în aparență, asupra unei solemnități, care se consideră capitală de cătră cel chemat a o îndeplini, poate să implice restricțiuni mentale din partea sa și să înlesnească jurămintele mincinoase, etc.“.

O altă decizie a Curței de casatie, data tot în Secțiuni

jurământul în pretoriul justiției, cu mâna pe simbolul credinței lor ¹⁾, și se dice chiar că actualul Ministru al jus-

uite, la 1884, admite aceeași soluție pentru următoarele motive :

„Considerând ca jurământul *more judaico*, după usul de până acum, atât în țară la noi cât și aiurea, se prestează pe Biblie, specialmente la locul unde este dis : *să nu îci numele Domnului Dumnezeului tău în deșert*, cu solemnitățile cerute de ritul ebraic :

„Ca formalitățile acestui jurământ, care consista în niște ceremonii imponente practicate în religia ebraică, trebuie să fie săvârșite în interiorul Sinagogeii, înaintea Rabinului, *pentru cuvântul că în ochii Israelitului și după credința sa, nu poate să existe jurământ adevărat de cât acela care este prestat după formele sacramentale ale religiunii sale* ;

„Că formele exterioare ce se prescriu de legiuitor în art. 238-240 Pr. civ., pentru facerea jurământului de către un creștin, sunt eminamente esențiale, ca unele ce tind a redrepta, în toată vivacitatea sa, sentimentul religios în spirit și a pune în privința unor fapte date conștiința în unire cu știința :

„Ca tocmai pentru cuvântul acesta, și pentru a respecta libertatea de conștiință, s'ar prevedut în art. 196 și 241 posibilitatea pentru necreștini de a nu fi supuși la un jurământ oprit de religiunea lor, sau neconform cu ea :

„Ca prima cerință a unei bune justiții este de a se crea pentru toți justițiabili, ori care ar fi ritual lor, o pozițiune egal identică și asiguratoare înaintea legii, și tocmai contrariul s'ar întâmpla dacă s'ar admite cei de rituri necreștine la favoarea de a fi dispensați de vre una din formele cerute de religiunea lor, etc.” Bulet. Cas. Secții-unite, anul 1884, p. 336 și *Dreptul* din 1884, No. 47. În acelaș sens, Bulet. 1870, p. 346, Bulet. 1877, p. 24 și 437, Cpr. și Bulet. S-a I. 1899, p. 793, Bulet. S-a II. 1895, p. 1125, C. București și Iași. *Dreptul* din 1883, No. 72 ; din 1885, No. 54 și din 1886, No. 4, C. Iași (21 martie 1900). C. judiciar din 1900, No. 43 (cu adnotația noastră), Cpr. Merlin, *Quest. de droit*, t. VII, v^o *Serment*, § 2, p. 465 urm. Répert. Palais, v^o *Serment*, 303 urm. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 489 urm. C. Colmar (8 ianuar 1828), Répert. Dalloz, v^o *Serment*, No. 25, nota 2, p. 11 urm.

- 1) „Considerând, dice Curtea supremă (14 ianuar 1875), ca jurământul fiind atestarea divinității în sprijinul unei declarațiuni, singura sa baza este credința în Dumnezeu, și ca aceasta credința există în conștiința omului, independent de ori ce forma exterioara de cult : ca, de și prin art. 240 Pr. civ., se determina o formula de jurământ speciala creștinilor, având legiuitorul în vedere marea majoritate a poporului român

tiției, Dl. C. Stoicescu, ar avea intențiunea de a modifica legea în acest sens, în actuala sesiune legislativă.

între care religia ortodoxă creștina este domnitoare : însă tot prin acest articol determinându-se persoana care-l administrează, pe president, și locul unde sa se săvârșească, pretoriul tribunalului, după cum rezultă din mai multe dispozițiuni ale Procedurii (art. 238, 239, 240, 243 și 244), a înțeles a-l sustrage de la ori-ce forma religioasă, constituind un act cu desăvârșire civil : că aceasta mai rezultă încă și din art. 241, care prescriind schimbarea formulei în cazul când cel chemat a face jurământul va avea o religie care-l poprește a face un asemenea jurământ, nu dispune nimic întru cât privește persoana cel administră și locul unde trebuie să se săvârșească, rămânând și în asemenea caz a se pronunța tot de president și a se săvârși în pretoriul tribunalului, conform suscitărilor dispozițiuni de lege ; considerând că o asemenea interpretare a legii este conformă cu spiritul art. 21 din Constituție, care proclamă libertatea conștiinței și a cultelor : considerând că, prin decisiunea atacată cu recurs, constatându-se că Curtea de apel a anulat jurământul depus de recurent înaintea tribunalului de Faleiu, pentru că n'a fost săvârșit *more judaico*, adică în sinagogă și conform ritului mosaic, a violat dispozițiunile suscitărilor texte de lege, etc." (Vezi Bulet. S-a-1, 1875, p. 9 și *Dreptul* din 1875, No. 49. În acelaș sens. Bul. 1869, p. 396. Bulet. 1870, p. 12. Bulet. 1891, p. 822, etc.). Tot în acest sens s'a pronunțat de mai multe ori și Curtea de apel din București. Eată considerentele unei decizii din 22 august 1875 : „Considerând că legiuitorul român, în nici un caz și veri-care ar fi religiea persoanei care e ținută să depue jurământul, n'a statuat ca dânsa sa-l depună în templul credinței sale : că, din contra, din textul art. 240 Pr. civ. rezultă într-un mod invederat că jurământul ce o parte deferă alteia sau acela pe care judecata îl dă unei părți, urmează sa se efectueze dinaintea instanțelor judecătorești, ear nici cum în biserica, și aceasta pentru că legiuitorul a dispus că partea când jura să pună mâna pe simbolul credinței sale, în pretoriu, în prezența magistraților, și să repete formula jurământului pronunțată de president, care în urma va rosti asupra-i imprecățiunea dictată de ultimul paragraf al art. 240 : considerând că legiuitorul, în vederea însemnătății juridice ce a conferit jurământului și ca să obțină de la cel ce-l prestează o mărturisire sinceră, a voit ca dânsul sa-l depună îndeplinind oare-care formalități ; considerând că toate aceste formalități trebuiesc îndeplinite cu o mare exactitate, căci prin executarea lor se tinde a se obține cunoștința adevărului ; că, în acest scop, legiuitorul a voit ca partea care jura sa aibă înaintea ei

Pentru moment, chestiunea este controversată, fiind că Dl. C. G. Dissescu n'a găsit cu cale să curme această controversă, lăsând cazul la aprecierea tribunalelor¹⁾.

Chestiunea fiind foarte discutată, am crezut interesant de a transcrie motivele care se dau pe de o parte și pe de alta, pentru ca fie care să poată judeca unde este adevărul.

Dacă se admite părerea, pe care noi o credem juridică²⁾, ca Israeliții trebuie să jure după ritul obișnuit și prevedut în anaforaua Minist. dreptății de care am vorbit mai sus, și care, ori cât s'ar dice, n'a fost abrogată

Certificarea
îndeplinirii
formalități-
lor legale,
controversă.

simbolul credinței sale și să puna mâna pe dânsul : ca prezența și pipăirea acestui obiect sacru vorbind conștiinței sale, să l' facă a rosti adevărul : considerând ca tablele lui Moise fiind simbolul credinței Israeliților, ele trebuiesc aduse în pretoriu pentru ca Salomon Bally să jure pe dânsese, conform art. 240 și 241 Pr. civ. : pentru aceste motive, încuviințează jurământul înaintea Curței, pe tablele lui Moise, invitându-se pe rabin a aduce acele table". *Dreptul* din 1875, No. 52. Vezi și *Dreptul* din acelaș an, No. 49. În acelaș sens C. Galatz, în majoritate. *C. judiciar* din 4 iunie 1900, No. 43 (cu adnotația noastră). Aceasta din urmă decizie este însă aproape nemotivată, curtea mărginindu-se a afirma. Tot în acest sens se pronunța și regretatul Dim. C. Popescu. *Dreptul* din 1882, No. 83.

1) Vezi *Pr. civ.*, ed. of., p. 391 (desbaterile Senatului).

2) Dacă ne am oprit la această părere, este pentru a înființa o garanție mai mult, căci Israeliții nu se cred legați de câmpun în țara prin acest jurământ, și aceasta n'o spunem noi, ci o spune atât Curtea noastră supremă (vezi *suprà*, p. 399, în nota) cât și un autor care, în privința evreilor, nu poate fi bănuit de parțialitate. Eata, în adevăr, cum se exprimă Laurent (XX, No. 224, p. 254). Reproducem însuș textul, ca să nu se creadă că am tradus în mod greșit : „*Les juifs talmudistes prêtent serment dans la synagogue, les mains sur les livres saints, avec les imprécations les plus horribles contre les parjures. Voilà le serment par excellence, tel que Pothier le désigne : c'est le Dieu vengeur qui y préside...*” Va să dăca n'am inventat noi acest jurământ, de vreme ce el există și în alte țări. Vezi și Felix-Demangeat. *Dr. internat.* I, 248, p. 478. Vezi și *suprà*, p. 396 urm., în nota. Și mai departe (*locu cit.*), Laurent adaugă : „*Un juif ne se croit point lié par un serment prêté simplement avec invocation de la Divinité : il manquera à sa parole sans scrupule de conscience*”. Vezi de acelaș autor, *Dr. internat.*, VIII, 63. Cpr. Gabriel. *Essai sur la nature des preuves* (ed. revădută de Solon, din 1824), No. 169, text și nota 2.

prin nici un text de lege, trebuie să decidem că îndeplinirea formalităților prescrise de sus-citata anafora urmează a fi certificată nu numai de rabin, dar și de judecătorul delegat care a asistat la prestarea jurământului, împreună cu grefierul său¹⁾.

Chestie de
fapt.

În ori ce caz, chestiunea de a se ști dacă solemnitățile prescrise de legea mosaică au fost sau nu observate se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, și această apreciere de fapt scapă de controlul Casației²⁾.

Jurispruden-
ța franceză.

O decizie a Curței de casație din Franția (12 iunie 1810)³⁾ pusese în principiu că jurământul, fiind un act prin esența sa religios, trebuie în tot-deauna să fie prestat după ritul particular a aceluia care-l prestează, și că, prin urmare, evreul chemat ca martor trebuie să presteze jurământul cu mâna pe *coșer safer Thora*: însă această jurisprudență a fost mai în urmă părăsită în Franția⁴⁾, unde solemnitatea jurământului consistă în a rădica mâna dreaptă în sus și a dice: „*Jur*”⁵⁾.

În cât privește jurământul preoților, mahometanilor și acelor cari profesează alte religii, vedi *supra* p. 351 urm.

Art. 242 Pr.
civ.

Jurământul se va severși față cu partea protivnică, sau și în lipsa ei, dacă ea fiind legiuit chemată, nu vine la termenul hotărît (art. 242 Pr. civ.)⁶⁾.

¹⁾ C. Iași. *Dreptul* din 1885, No. 54 și din 1886, No. 4. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 411.—*Contră*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 1243.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 518.—Hotărîrea care constată că jurământul deferit unui israelit a fost prestat *more judaico*, este îndestul de motivată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 793.

³⁾ Vedi Paud. Chron., I, partea I, p. 107 și Répert. Dalloz, v^o *Serment*, No. 25, nota 1.

⁴⁾ Crp. Cas. fr. D. P. 70. 1. 199.

⁵⁾ Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602, § 358 (ed. 1-a) și III, § 886, p. 135 (ed. a 2-a). Primul jurământ pe care îl relatează vechiul Testament a fost astfel prestat de Avram: „*Levo manum meam ad Dominum excelsum, possessorem caeli et terre*”. „Rădic mâna mea către Domnul D-zeul prea înalt, stăpânitorul cerului și al pământului”. (Geneza, capit. IV, stih. 22). Cpr. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 483, nota 1.

⁶⁾ Curtea de casație a decis că nu este valabil jurământul prestat de o parte, în lipsa adversarului său, dacă prestarea s'a făcut mai înainte de oara fixată prin citația înmănată părților. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 425.—Jură-

Jurământul trebuie să fie prestat *în persoană*¹⁾ de acela căruia el este deferit, prestarea lui prin procurator, cum se practica sub vechia jurisprudență franceză, ne mai fiind admisă astăzi²⁾. Primirea jurământului se poate însă face prin procurator³⁾, și consimțământul atât al părții cât și al procuratorului poate fi, în această privință, nu numai expres, dar și tacit⁴⁾.

Jurământul
trebuie să fie
prestat în
persoană.

După seversirea jurământului, conform formelor mai sus arătate, judecata va primi declarația părții ce a jurat asupra cestiunilor ce i s'au pus. Declarațiile făcute în puterea jurământului se vor trece în procesul-verbal, care se va semna de president sau de acel ce i ține locul, de grefier și de partea ce a jurat. Dacă partea nu poate sau nu voește să semneze, se va face mențiune despre aceasta în procesul-verbal (art. 244 Pr. civ.).

Art. 244
Pr. civ.

Interpretarea răspunsurilor date de partea care a seversit jurământul este lasată la aprecierea suverană a instanțelor de fond⁵⁾.

Chestie de
fapt.

Nevenirea părții căreia jurământul s'a deferit la ziua și locul însemnat spre a-l presta, *se va considera ca refuz din partea ei* de a primi să jure (art. 245 Pr. civ.). Textul actual este imperativ, pe când textul vechi era faculta-

Art. 245 Pr.
civ.

mântul n'ar fi însă nul, dacă în citația părții, nu se spunea că ea era chemată pentru a asista la prestarea lui. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 661.

1) „Il giuramento si presta in persona dalla parte chiamata a giurare“, dice art. 226 din Codul de pr. civ. italian.—„Jurământul, ca mijloc de dovadă, nu poate fi prestat prin procurator“, dice art. 2520 din Codul portughez de la 1 iulie 1867. „Jurământul se prestează în persoană“, dice art. 478 (440 vechi) din procedura germană. „Der Eid muss in Person geleistet werden“. Cpr. și art. 121 Pr. civ. fr. Vezi și Harmenopol, *De jurejurando*, I, 7, § 12, unde se dice: „Neque advocatus neque procurator jurare cogitur“.

Dreptul
străin.

2) Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 602, § 358 (ed. 1-a): III, p. 135, § 886 (ed. a 2-a). Alex. Degré, *Dreptul din 1899*, No. 71, p. 578 urm. Vezi de acelaș autor și *Scrieri juridice*, I, p. 382 urm. Pand. fr., *Délation de serment*, 396. Gabriel, *op. cit.*, No. 168. Demolombe, XXX, 646, și toți autorii.

3) Cas. rom. și Alex. Degré, *loco supra cit.* Cpr. și Bulet. Cas. S-a 1, 1874 p. 194.

4) Laurent, XX, 263. Alex. Degré, *loco supra cit.*

5) Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 1012. Bulet. S-a 1, 1899, p. 965.

tiv pentru judecător; *se va putea considera* ca refuz, *dicea* vechiul text ¹⁾).

Nereproducerea tuturor cuvintelor din formula jurământului. Nu poate însă fi considerat ca un refuz de a jura faptul de a nu fi reprodus toate cuvintele din formula jurământului, dacă răspunsul dat cuprinde afirmarea tuturor punctelor prevădute în el și chiar dacă acest răspuns ar cuprinde mai multe afirmațiuni de cât însuș jurământul ²⁾).

Răspunsuri evasive. Refuz de a jura. În cât privește însă răspunsurile evasive, care ar consta în a *dice nu știu* sau *nu'mi aduc aminte*, etc., ele ar constitui în genere un refuz de a jura ³⁾).

Controversă. S'a decis de asemenea că faptul de a presta jurământul, care fusese dat pur și simplu asupra existenței unui contract de locațiune, cu restricția că asemenea contract a avut ființă, însă a fost resiliat, echivalează cu un refuz de a presta acest jurământ ⁴⁾);

Chestie de fapt. În ori ce caz, chestiunea de a se ști dacă un jurământ a fost prestat astfel cum a fost deferit, sau dacă răspunsurile date conțin sau nu contradicții, ori o modificare a jurământului, este o chestie de fapt care se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului ⁵⁾).

Prestarea jurământului în apel. Partea care a lipsit atunci când fusese chemată spre a presta jurământul, sau care fiind față, a refuzat de a-l presta, poate ea să-l presteze în apel? Răspunsul trebuie, fără nici o îndoială, să fie afirmativ, de câte ori partea și a făcut rezervele sale ⁶⁾).

Codul Caragea.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 195. — Dacă însă partea n'a venit, fiind anume împedicată de adversarul său, jurământul nu se va considera ca refuzat. Codul Caragea prevede că, în asemenea caz, jurământul se socotește ca prestat (art. 51, partea VI, capit. 2).

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 578. Bulet. 1874, p. 373. — Vezi însă Trib. Brive. D. P. 91. 2. 67.

³⁾ C. Iași, Trib. Gorj și Vâlcea. *Dreptul* din 1883, No. 1 și din 1896, No. 69. *Dreptul* din 1897, No. 64. Trib. Roman. *Dreptul* din 1901, No. 60. Cas. fr. D. P. 53. 1. 73. D. P. 63. 1. 468. C. Dijon. D. P. 94. 2. 99. Laurent, XX, 269. T. Huc, VIII, 362. Pand. fr., *Délation de serment*, 444. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 603, 604, § 358 (ed. 1-a). Demolombe, XXX, 649 urm. — *Contrà*. C. Besançon. D. P. 56. 2. 86. Sirey, 56. 2. 95. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 195, nota 44.

⁴⁾ Cpr. Trib. Brive. D. P. 91. 2. 67. Vezi și Baudry, II, 1322.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1890, p. 414. Bulet. 1892, p. 121. Vezi și *suprà*, p. 403, text și nota 5.

⁶⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 441 și 833.

S'a decis chiar că partea care a lipsit de la prima instanță, sau care a refuzat de a jura, fără a face nici o rezervă, ar putea să presteze jurământul în apel, fără a dovedi că a fost împedicată de a'l presta în prima instanță ¹⁾.

Casul când partea care a refuzat de a jura nu și a făcut nici o rezervă. Controversă.

A *fortiori* deci, partea care a lipsit de la prima instanță, va putea să presteze jurământul la Curte, justificând cauza absenței sale ²⁾.

Vechiul Cod de procedură civilă austriac din 1782 ³⁾ (art. 297) considera jurământul ca prestat, dacă acela căruia el se deferise, fusese împedit de a'l presta prin moarte sau alt accident. Ce trebuie să decidem în legislația noastră? Curtea din Iași a decis că, de câte ori o parte refuză prestarea jurământului, care, în apel, este considerat ca concludent, însă nu se poate presta, pentru că partea a murit în cursul procesului, instanțele judecătorești sunt în drept a da câștig de cauză aceluia care l'a deferise, fiind că, în asemenea caz, reclamantul a fost lipsit de beneficiul acestei probe prin faptul părții căreia se dăduse jurământul ⁴⁾. Această decizie a fost însă cu drept cuvânt casată, pentru că, dacă, în specie, jurământul n'a fost prestat, aceasta nu este din culpa părții, care era în drept să conteste legitimitatea lui, ci din cauza morții sale, care este un caz neprevăzut și de forță majoră ⁵⁾.

Casul când acela căruia jurământul era deferit a fost împedit de a'l presta. Controversă.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. 1879, p. 915. Bulet. 1880, p. 273. Bulet. 1885, p. 479. Bulet. S-a II, 1890, p. 1452. Bulet. 1891, p. 184 și 822. Dreptul din 1896, No. 22. Bulet. 1896, p. 203. Bulet. 1897, p. 297. Bulet. S-a I, 1899, p. 270. C. București și Trib. Ialomitza. Dreptul din 1882, No. 65 : din 1883, No. 72 și din 1886, No. 4.—Contră. Cas. rom. și Trib. Dolj. Bulet. 1877, p. 183 și Dreptul din 1894, No. 55. C. București. C. judiciar din 1895, No. 9.

²⁾ Cas. rom. Dreptul din 1895, No. 34. Bulet. S-a I, 1895, p. 119. C. judiciar din 1895, No. 16.

³⁾ Aceasta procedură, care ru mai corespundea de mult cerințelor timpurilor moderne, a fost abrogată în 1895 și înlocuită prin alta (*Gesetz vom 1 aug. 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten* (*Civilprozessordnung*)).

Noul Cod. de proced. austriac.

⁴⁾ Dreptul din 1884, No. 19.

⁵⁾ Dreptul din 1884, No. 57 și Bulet. S-a I, 1884, p. 421. Vedi și Cas. rom. (19 noiembrie 1899). Bulet. S-a I, 1899, p. 1251 (decizie pronunțată în unire cu concluziile noastre).

După un alt sistem, jurământul se consideră ca prestat, dacă acel, cărui el fusese deferit, n'a manifestat o intenție contrară¹⁾; însă și această soluție este inadmisibilă, pentru că partea ar fi putut foarte bine la urma urmei să nu'l presteze.

Jurământul nefiind deci, în asemenea caz, considerat nici ca prestat²⁾, nici ca refuzat, părțile sunt puse în starea în care erau mai înainte de deferirea lui³⁾; acel care'l deferise poate însă să defere jurământul de credulitate moștenitorilor adversarului său defunct (art. 1906)⁴⁾.

Cpr. C. Limoges, Sirey, 40, 2, 23. Demolombe, XXX, 639 urm. Pand. fr., *Délation de serment*, 453 urm. Larombière, V, art. 1364, No. 7.

1) C. Douai și Aix. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 5307, notele 2 și 3. Toullier D. V, partea II, 385.

2) În adevăr, deferind jurământul adversarului meu, ție foarte bine Alex. Degré (*Scr. juridice*, I, p. 381 și *Dreptul* din 1890, No. 21, p. 167, colona 1), declar prin aceasta că renunț la cererea sau excepțiunea mea, dacă dînsul va jura, *ear nu dacă va promite numai de a jura*. Cpr. L. 12, Pr., Cod., *De rebus creditis et jurejurando*, 4, 1.

Jurământul numai atunci ar putea fi considerat ca prestat, când acela, cărui el a fost deferit, a murit fără a'l presta, această prestare fiind împedicată prin dolul celui care'l deferise. În adevăr, prestarea jurământului fiind îndeplinirea transacțiunii propuse (vezi *infra*, p. 411), condiția se consideră ca îndeplinită, de câte ori debitorul, obligat sub această condiție, a împedit îndeplinirea ei (art. 1014). Cpr. Larombière, V, art. 1364, No. 7. Toullier D., V, partea II, 385. Bonnier, 425, *in fine*. Alex. Degré, *loc. cit.* Demolombe, XXX, 642.

Art. 471 Pr.
germană.

3) „De câte ori acela care trebuie să presteze jurământul a murit, sau a devenit incapabil de a'l presta, sau a încetat de a fi reprezentant legal, ție art. 471 (433 vchiu) din procedura germană, ambele părți sunt libere de a exercita, relativ la dovada ce ele urmează a face, toate drepturile ce ele aveau înaintea deferirii jurământului. Aceiaș soluție va fi admisă de câte ori, în urma unei condamnări penale, jurământul deferit sau referit va fi fost retractat⁴⁾.”

4) Pand. fr., *vº cit.*, 460. Bonnier, 425. Laurent, XX, 271. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 195. Marcadé, V, art. 1361—1364. No. 2, p. 234. Larombière, V, art. 1364, No. 7 și 8. Demolombe, XXX, 641. Baudry, II, 1311, *in fine*. T. Huc, VIII, 366, *in fine*. Demante, V, 340 bis. C. Caen. Sirey, 46, 2, 499. C. Chambéry. Sirey, 79, 2, 300. Această din urmă decizie este intervenită cu ocazia unui jurământ supletoriu,

Jurământul se poate presta și la domiciliul părții, Art. 235, 243 Pr. civ. dacă ea arată o cauză legitimă de împedicare. În acest scop se delegă un judecător spre a merge împreună cu grefierul la domiciliul părții și a asista la prestarea jurământului, în prezența părții adverse, sau în lipsa ei, dacă ea a fost legiuit chemată (art. 235, 243 Pr. civ.)¹⁾.

Dacă partea căreia jurământul este deferit, domicili- Comisii ro- gatorii. Art. 236, 243 Pr. civ. ează în alt județ, sau chiar în străinătate, judecata poate mijloci o comisie rogatorie pentru ca jurământul să se presteze înaintea judecătorului aceluși domiciliu, față cu partea adversă, sau în lipsa ei, dacă ea a fost legiuit chemată (art. 236, 243 Pr. civ.)²⁾.

În baza principiului reciprocității, care este sufletul Comisii ro- gatorii inter- naționale. dreptului internațional, și tribunalele străine se pot adresa în același scop autorităților române³⁾. Numai judecătorii englezi și americani nu ordonă comisiuni rogatorii, ci se transportă singuri în străinătate spre a culege informațiile necesare, sau spre a asista la depunerea jurământului⁴⁾.

Comisiunile rogatorii, mijlocite la autoritățile judecătorești din țară, nu dau loc la nici o dificultate.

În cât privește însă comisiile rogatorii mijlocite la Formele după care trebuie să se procedă la o comisie rogatorie. Controversă. autoritățile străine, chestiunea este controversată asupra punctului de a se ști dacă autoritățile însărcinate cu asemenea comisiuni trebuie să procedă la lucrarea cerută după formele legii de unde îi vine comisiunea, sau după for-
mele țării unde se instrumentează.

În cât privește dispozițiile de formă, așa numite Dispozițiile de formă ordinatorie litis. *ordinatorie litis*, precum sunt formele întrebuințate pentru

însa motivele sunt aceleași și în privința jurământului decisoriu.

¹⁾ „*Ad personam egregias, easque qui coactitudine impediuntur, domum nulli oportet ad jurandum*“, L. 15, Dig., *De iurejurando*, 12, 2. Cpr. art. 479 (441 vechin) din proced. civilă germană.

²⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 1900, I, 271, *J. Clunet*, 1899, p. 343.

³⁾ Câte o dată autoritățile străine fac comisiile rogatorii prin consuli lor respectivi. Cpr. Despagnet, *Dr. internat.*, 188, p. 400. Astfel, Curtea din Atena a decis că un tribunal grecesc poate să adreseze o comisie rogatorie consulului grecesc din Braila spre a primi jurământul decisoriu a uneia din părți. V. *J. Clunet*, anul 1897, p. 620.

⁴⁾ V. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 241. Weiss, *Tr. élé- ment. de dr. internat.*, p. 812. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 58.

chemarea părților, redactarea procesului verbal, etc., nu mai rămâne îndocoală că ele vor fi acele ale țării unde se instrumentează ¹⁾.

Formula jurământului. In cât privește însă formula jurământului, chestiunea este foarte discutată. Unii considerând această formulă ca **Controversă. decisoria litis**, aplică legea țării de unde emană comisiunea rogatorie ²⁾. Acest sistem presupune însă că judecătorii cari au mijlocit comisia rogatorie, au comunicat judecătorilor străini formula jurământului, căci altfel ei nu ar avea de unde s'o cunoască.

Alții cred însă că formula jurământului va fi aceea a locului unde comisiunea se aduce la îndeplinire, pentru că ordinea jurisdicțiilor este prin esență sa teritorială și pentru că tribunalul care îndeplinește comisia rogatorie cerută de un alt tribunal străin, nu reprezintă autoritatea străină, de vreme ce o națiune nu poate să fie mandatarul și reprezentantul unei alte națiuni ³⁾.

După acest din urmă sistem, care ni s'a părut cel mai juridic ⁴⁾, Israelitul domiciliat în România, căruia i s'ar fi deferit jurământul decisoriu înaintea tribunalelor franceze, și care urmează a'l presta în România, nu va jura conform procedurii franceze, ci va depune jurământul *more judaico*, în sinagogă, conform regulilor mai sus arătate; și *vice-versa*, Israelitul domiciliat în Franța, căruia i s'ar fi deferit un jurământ înaintea tribunalelor române, nu ar avea a se conforma, în Franța, jurisprudenței noastre, ci va presta jurământul potrivit legii franceze.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 303. text și nota 4. Cpr. art. 369 (334 vechiu) Pr. germ. Veđi și art. 5. L. suedeza din 6 martie 1899. *Ann. de législ. étrang.* 1899, p. 558.

²⁾ Veđi Bonnier, 935, p. 779 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. international*, I, 248, p. 479. Brocher, *Dr. internat. privé*, p. 416. D. C. Popescu, *Dreptul* din 1882, No. 85. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 492, No. 218. Cpr. art. 9 L. suedeza din 6 martie 1899. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1899, p. 558.

³⁾ Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 107, 108, § 217 (ed. 1); III, p. 248 § 543 (ed. a 2-a). Laurent, *Dr. internat.*, VII, 59 urm. A. Weiss, *Tr. élément. de dr. intern.* (ed. a 2-a), p. 814. Despagnet, *op. cit.*, 188, p. 399. Vincent et Pénaut, *Dictionn. de dr. international*, v^o *Commission rogatoire*, 21. Veđi și circul. Minist. dreptății din Franța din 19 decem. 1891 către procurorii generali. *J. Clunet*, 1892, p. 566 urm. și *Pand. Périod.* 93. 3. p. 42 urm.

⁴⁾ Veđi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 100.

Amicul nostru, Dl. Dim. G. Maxim, în o monografie ¹⁾ care a avut cinstea de a fi premiată de Academia română²⁾, criticând sistemul nostru și găsind că suntem prea zelos apărător a suveranității naționale, crede că nimic nu s'ar opune la prestarea jurământului înaintea tribunalelor române, conform formelor admise de legea străină, dacă judecătorii cari au mijlocit comisiunea rogatorie, ar comunica aceste forme judecătorilor români și dacă, de altminterlea, aceste forme n'ar jigni într-un nimic ordinea publică din țara noastră ³⁾.

După acest sistem, Israelitul domiciliat în țară, caruia s'ar fi deferit un jurământ decisoriu înaintea tribunalelor franceze, nu va jura *more judaico*, conform jurisprudenței noas-

¹⁾ *Critica sistemului probelor. Comisiunii rogatorii interne și internaționale*, etc. (Iasi. 1899). No. 127 urm., p. 148 și urm.

²⁾ Amicul nostru a fost, în aceasta privință, mai fericit de cât noi, căci când am prezentat, sunt acum câți-va ani, t. IV al Comentariilor noastre Academiei, credând că, în aceasta țară, ori cine muncește merita o încurajare cât de mică, el a fost respins, sub cuvânt ca lucrarea noastră n'ar fi de cât o compilație, lucru carel de altminterlea s'a întâmpinat și valorosului nostru coleg de la București, G. G. Tocilescu, a cărui *Procedura civilă* a fost respinsă, preferându-i-se „*Ispăviri lui Păcală*” (epopee în 24 de cânturi, cu *caricaturi intercalate în text*). A se vedea prefata colegului nostru, în t. III a operei sale, p. 8, nota 2, în care Academia este tratată așa cum merita. Opera noastră a fost considerată ca compilație de acei cari n'au deschis macar volumul, sau marturisit-o ei însuși mai târziu, păcătoșii, din cauza numeroaselor citații ce cuprinde. Dar atunci toate operele de drept sunt compilații, și acea a lui Laurent, și a lui Demolombe, și a multor altor titani, cu cari nu înțelegem de a ne compara cătuș de puțin. Era o vreme,—și nu este mult de atunci, când premiile Academiei se împărțeau numai între membrii ei. Aceasta procedură fără seamăn, fiind însă astăzi parasită, din cauza că prea batea la ochi, membrii doctului corp, din cari cei mai mulți n'au scris nici un rând macar, de frică, pe semne, de a nu fi tratați de compilatori, ne mai putând să iee ei premiile, de cindă nu le dau nici altora, sau le dau în bataie de joc. Aceasta ne aduce aminte epitaful unui poet de valoare, înaintea cărnia ușele Academiei franceze au fost în tot-deauna închise:

Ci-git Piron, qui ne fut rien.

Pas même académicien!

³⁾ *Op. cit.*, No. 128, p. 150.

tre, ci conform procedurii franceze, pentru că formula jurământului, admisă de această procedură, este cunoscută, și oșebit de aceasta, va fi mai în tot-deauna comunicată de judecătorii francezi.

Autorul recunoscând însă că judecătorii francezi nu vor admite jurământul *more judaico*, astfel cum el se practică la noi, pentru evreii domiciliați în Franția, cărora s'ar fi deferit un jurământ înaintea tribunalelor noastre, fiind că acest jurământ n'ar mai fi potrivit spiritului timpurilor moderne¹⁾, nu vedem pentru ce noi am admite formula Codului francez, atunci când știut este că, în lipsă de tratate, dreptul internațional se întemeiază exclusiv pe principiul reciprocității.

Jurământul prestat în străinătate, face el dovadă pentru judecătorii români. Controversă. Presupunând acum că un jurământ decisoriu a fost prestat înaintea unei autorități străine, chestiunea este de a se ști dacă acest jurământ va face dovadă pentru judecătorii români. De și o hotărîre străină nu poate să producă autoritatea lucrului judecat în țara noastră de cât în urma investirii ei cu formula executorie de către judecătorii români (art. 374 Pr. civ.)²⁾, totuși hotărîrea străină, care constată prestarea jurământului, trebuie să aiba valoarea unui act autentic și să facă credință de mărturisire și declarațiunile ce cuprinde, pentru că acest jurământ a avut loc în virtutea unei convenții liber intervenită între părți³⁾.

¹⁾ Am vădut însă, *suprà*, p. 401, nota 2, că, după marturisirea chiar a autorilor străini, acesta este singurul jurământ care leagă pe evrei și pune întru cât-va o pedică sperjurului.

Art. 374
Pr. civ.

²⁾ Textul din procedura nouă este schimbat în redacțiunea sa și, în unele privințe, este mai puțin laconic de cât acel vechiu, însă sensul a ramas tot acelaș. Veđi explic. art. 374 Pr. civ. în t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 192 urm. Veđi și *infra*, comentariul art. 1201. Mai veđi încă asupra acestui text, G. G. Mironescu, *Revisuirea Codului de proced. civilă* (1901), p. 137 urm. și studiul D-lui A. Cerban, în *Dreptul* din 1900, No. 3.

³⁾ Cpr. în acest sens, T. Hue, VIII, 467. Aubry et Rau. VIII, § 769 ter, p. 420.—*Contrà*, Trib. Paris (10 martie 1880). *J. Clunet*, 1880, p. 192. „Considerând, ăice această sentința, că o hotărîre străină nu poate fi considerată nici ca un titlu autentic, nici ca având puterea lucrului judecat, pentru că ea nu are, în Franția, prin ea însăș, nici o putere executorie, fiind supusă revisuirii, în cât privește fondul, din partea judecătorilor francezi, etc.”

Efectele deferirii jurământului.

Art. 1211.—Acela, căruia se da jurământul, dacă nu'l primește sau nu'l referște adversarului său, ori adversarul care refuză jurământul ce i s'a referit, vor cădea în pretențiunea sau în propunerea lor de apărare. (Art. 1200, 1208, 1212, 1221 C. civ. Art. 1361 C. fr.).

Deferirea jurământului, când condițiile mai sus expuse sunt îndeplinite, pune pe partea căreia el a fost deferit în alternativa sau de a'l presta, sau de a'l referi, sub pedeapsă de a cădea în pretențiunea sau excepțiunea sa (art. 1211)¹⁾. „*Manifesto turpitudinis et confessionis est, nolle nec jurare, nec iusjurandum referre*”²⁾.

Prestarea jurământului și efectele acestei prestări.

Prestarea jurământului deferit sau referit nu este de cât îndeplinirea condiției sub care autorul deferirii sau referirii renunțase la cererea sau excepția sa. Prin prestarea jurământului, renunțarea sa a devenit definitivă și partea care a deferit jurământul nu mai poate ataca prin nici o cale hotărîrea întenciată pe prestarea lui³⁾.

Acel care a prestat jurământul câștigă procesul⁴⁾, însă nu dobîndește nimic în realitate, căci efectele prestării lui, ca și ale transacției în genere, sunt pur *declarative* de drepturi. Cu alte cuvinte, acel care prestează jurământul ce i se deferise, păstrează drepturile ce-i aparțineau de mai înainte și pe care el le a considerat în tot-deauna ca ale sale⁵⁾.

Efectele prestării jurământului, dice Baudry (II, 1321), se resună toate în următoarea formulă: Cuprînsul jurământului prestat exprimă o ficțiune de adevăr, care are

Efectele
prestării ju-
rământului.

¹⁾ Cpr. C. București. C. judiciar din 1895, No. 9. Baudry, II, 1317. „Jurământul care se da cu hotărîrea judecătii, dice Codul lui Andr. Donici (capit. 28, § 3), radică din mijloc îndoeala”. Vezi și art. 47, partea VI, capit. 2. C. Caragea.

²⁾ L. 38, Dig., *De iurejurando*, 12, 2.

³⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. 1887, p. 865. C. Montpellier (18 iulie 1823). Sirey, VII, anii 1822—1824, 2, p. 244. Répert. Dalloz, *Acquiescement*, 637, nota 1. Pand. fr., *Délation de serment*, 417.

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1895, p. 1424. C. Galatz, C. judiciar din 1898, No. 34.

⁵⁾ Cpr. Baudry, II, 1320. Vezi însă T. Hue, VIII, 368.

precădere asupra adevărului real; de unde rezultă că prestarea jurămîntului îndeplinește în mod irevocabil renunțarea propusă de partea care l'a deferit. Ea recunoscînd de întemeiată pretenția adversarului, acest din urmă trebuie să dobîndească câștig de cauză, și prestarea jurămîntului să producă efectele lucrului judecat¹⁾.

Care este însă întinderea și mărginirea puterei probatorii a jurămîntului?

Intinderea puterei probatorii a jurămîntului. Prestarea jurămîntului producînd efectele unei convențiuni sub forma unei hotărîri, toată întinderea puterei sale probatorii își găsește temeiul său în convenția care precedează prestarea lui. Acel care deferă jurămîntul dîcînd, în adevăr, adversarului său: „consimt a perde procesul și a nu mai reînoi cererea mea în contra d-tale, dacă vei jura că cutare lucru este sau nu este”, această convenție este perfectă și irevocabilă, îndată ce jurămîntul a fost acceptat și prestat: de unde și consecința pe care o trage art. 1213, că :

Art. 1213.—Cînd o parte a jurat, cea-laltă nu mai este primită a proba falșitatea jurămîntului. (Art. 1200, 1202, 1208 urm. 1711 C. civ. Art. 290, § 3, 296 lit. b Pr. civ. Art. 293 C. pen. Art. 1363 C. fr.).

De cîte ori deci partea, căreia jurămîntul a fost deferit, l'a prestat, cea-laltă parte nu mai poate să dovedească falșitatea lui, chiar dacă el ar fi recunoscut de falș²⁾, după cum nici acela care a refuzat de a-l presta n'ar putea să dovedească existența faptului asupra căruia el n'a voit să jure³⁾. Jurămîntul fiind, în adevăr, o specie de transacție, *species transactionis* (L. 2, § 2, Dig., *De jurejurando*, 12, 2), această transacție are între părți autoritatea lucrului judecat (art. 1711)⁴⁾.

¹⁾ „*Jusjurandum vicem rei judicate obtinet*”. L. 1, Pr., Dig., 44, 5, *Quarum rerum actio non datur*. Vezi și L. 2, Dig., 12, 2, *De jurejurando*, unde se dice: „*Jusjurandum majorem habet auctoritatem, quam res judicata*”.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 253. Bulet. 1886, p. 846, 847.

³⁾ Cpr. Larombière, V, art. 1363, No. 6.

⁴⁾ „*Dato jurejurando, non aliud queritur, quam an juratum sit; remissa questione, an debeat, quasi satis probatum sit jurejurando*”. L. 5, § 2, Dig., *De jurejurando*, 12, 2. Vezi și Instit., IV, 6, *De actionibus*, § 11, unde se dice: „*Non illud queritur, an pecunia debeat, sed an jurerit*”.

Această soluție era admisă și de Codul Caragea: „Când Codul Caragea.
prigonitoarea parte va jura după cererea protivnicului, dice art. 53, partea VI, capit. 2 din acest Cod, să rămâie ne-separată și de se va găsi pe urmă împotriva dovadă”.

Ministerul public poate, ce e dreptul, să urmărească Partea care a pierdut procesul nu se poate constitui parte civilă.
sperjurul, însă aceasta nu autorisă pe partea care, în urma prestării jurământului, a pierdut procesul, să se constituie parte civilă¹⁾, ea putând numai să figureze în instanța penală ca simplu informator, fără însă a putea pune Controversă.
concluzii²⁾.

După ce ministerul public va dovedi însă falsitatea Art. 290, 3^a
jurământului și hotărârea condemnatoare va rămânea definitivă contra sperjurului, sentința civilă, pronunțată în urma jurământului fals, fie el decisoriu sau supletoriu (*dec non distinguit*), va putea fi reformată pe calea revisuirii (art. 290, 3^a Pr. civ.)³⁾.

Însuș procurorul n'ar putea să dovedească falsitatea Dovedirea
jurământului prin martori, dacă valoarea litigiului este sperjurului
mai mare de 150 lei, de cât atunci când ar exista un în-procurorului.
ceput de probă scrisă⁴⁾, pentru că, dacă ar fi altfel, par- Controversă.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1872, p. 121. Bulet. 1874, p. 248.

Dreptul din 1875, No. 29. Trib. Iași. *Dreptul* din 1893, No. 32. Trib. Ialomița. *Dreptul* din 1885, No. 46. Cas. fr. Sirey, 44. 1. 36. C. Bruxelles. *Pasier, belge*, 81. 2. 72. Baudry, II, 1322. Fuzier-Herman, III, art. 1363, No. 7. T. Huc, VIII, 365. Thiry, III, 185. Garsonnet. *Pr. civ.*, III, § 879, p. 124 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1363, No. 7. Marcadé, V, art. 1361 - 1364, No. 3. Demolombe, XXX, 661, 662. Bonnier, 426. Laurent, XX, 275. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 196. D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 230. *Contrà*. Duranton, XIII, 600.

²⁾ Trib. Iași. *Dreptul* din 1893, No. 32. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, p. 403. Bulet. 1878, p. 412. V. și Sirey, 90. 2. 195.

³⁾ Cpr. G. Payloff. *C. judiciar* din 1894, No. 13. Sand. Nanoveanu, *Pr. civ.*, p. 658. D. Tacu, *Procedură civilă*, p. 341.

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. 1877, p. 82. Bulet. 1878, p. 412. Bulet. S-a II, 1890, p. 1343. Trib. Braila, Ialomița și Iași. *Dreptul* din 1881, No. 85; din 1885, No. 46 și din 1893, No. 32. Cas. fr. și C. Rennes. D. P. 78. 1. 442. D. P. 79. 1. 439. Sirey, 80. 1. 236. D. P. 84. 2. 143. F. Hélie, *Théorie du C. pénal*, IV, 1834. Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, 403. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 346, text și nota 8. Larombière, V, art. 1348, No. 23. Demolombe, XXX, 162 urm. T. Huc, VIII, 365. Bonnier, 427. Garraud, V, 2039, p. 323 (ed. a 2-a, 1901). P. Borg, *C. judiciar* din 1895, No. 13. Această soluție rezulta și din lucrările pregătitoare ale Codului penal. V. Locré, t. XXX, p. 532. Veți și *suprà*.

tea care ar fi perdut procesul prin prestarea jurământului s'ar folosi indirect de acest mijloc de probațiune, pe care legea îl refuză înaintea jurisdicțiunei civile.

Materie comercială.
Art. 46 C. com.
De câte ori însă jurământul a fost deferit și prestat în materie comercială, falșitatea lui va putea fi stabilită prin martori, pentru că, în asemenea materie, dovada testimonială este admisibilă fără nici o restricție, după aprecierea judecătorilor (art. 46 C. com.)¹⁾.

Dărimarea jurământului deferit prin dolul sau violența părții adverse.
Am vedut că prestarea jurământului are caracterul unei convențiuni. Din acest caracter incontestabil rezultă că prestarea lui poate fi resturnată pentru toate cauzele care pot aduce anularea convențiilor în genere, precum sunt viciile de consimțământ, incapacitate, etc.: de unde rezultă că atât jurământul cât și hotărîre, care nu este de cît urmarea lui, vor putea fi dărimate, de câte ori acela care l'a deferit va dovedi că el a fost împins a recurge la jurământ prin dolul sau violența părții care l'a prestat (cpr. art. 1716)²⁾.

Fiind însă că, în specie, este vorba de o hotărîre, aceasta nu se va putea face de cît prin mijloacele organizate de lege pentru a ataca hotărîrile, adică apelul, dacă hotărîrea este susceptibilă de a fi atacată prin această cale, sau revisuirea, dacă este vorba de o sentință definitivă (art. 290 Pr. civ.)³⁾.

De câte ori însă convenția jurământului a fost regulat formată între părți, presumpția de adevăr care rezultă din prestarea lui nu poate fi resturnată, sub cuvînt că această presumpție ar fi contrară realității⁴⁾.

Art. 2527
C. portughez.

p. 252, nota 1, în privința abuzului de încredere. *Contrà*. Cas. rom. Bulet. 1873, S-a II, p. 35. Bulet. 1874. p. 248. *Dreptul* din 1875. No. 29. Cas. belg. Sirey, 83. 4. 5. De câte ori falșitatea jurământului se stabilește prin un proces criminal, dice art. 2527 din Codul portughez de la 1867, partea lezată poate să ceară daune.

- 1) Cpr. Trib. Iași. *Dreptul* din 1893, consid. de la p. 256, colona 2, *in fine*.
- 2) Pothier, II, 918, p. 490. Bandry, II, 1322. Fuzier-Herman, III, art. 1363, No. 8. Demolombe, XXX, 638, 664, 665. Aubry et Ran, VIII, § 753, p. 197, text și nota 47. Laurent, XX, 273. Arntz, III, 445. Mourlon, II, 1655. Larombière, V, art. 1363, No. 9. T. Huc, VIII, 364. Duranton, XIII, 601. Toullier D., V, partea II, 390. Favard de Langlade, Répert., *Serment*, S-a III, § 1. No. 20. și toți autorii.
- 3) Cpr. Pothier, Baudry, *loco cit.*
- 4) Cpr. Bandry, *loco cit.*

Din principiul că presumpția de adevăr care rezultă din prestarea jurământului, se întemeiază pe o convenție, rezultă că această presumpție nu poate să-și producă efectele sale de cât între părțile litigante și reprezentanții lor. *Jusjurandum alteri neque nocet, neque prodest*¹⁾.

Jurământul nu-și produce efecte de cât între părți și reprezentanții lor.

Eată cum se exprimă, în această privință, art. 1215.

Art. 1215. — Jurământul făcut sau refuzat²⁾ nu da o dovadă de cât în favoarea sau în contra aceuia care l'a dat, sau în favoarea ori în contra ereșilor săi și acelor cari-l înfățișază. (Art. 969, 973, 1175, 1216 urm. C. civ. Art. 1365, § 1 C. fr.).

Așa dar, jurământul prestat face dovadă în justiție contra aceuia care l'a deferit sau referit, ear jurământul refuzat face dovadă în favoarea lui³⁾. El face aceeaș dovadă în privința reprezentanților părților.

Reprezentanții părților.

Aceasta nu este de cât aplicarea dreptului comun. Cât pentru terțiile persoane, jurământul fiind *res inter alios acta*, ele nu sunt legate nici prin prestarea lui, nici prin refuzul uneia din părți de a-l presta⁴⁾. Aceasta nu este earăș de cât aplicarea dreptului comun, după care convențiile legal făcute nu-și produc efectul lor de cât între părțile contractante și reprezentanții lor universali sau cu titlu universal (art. 969, § 3, 973, 1175⁵⁾.

Terții.

¹⁾ L. 3, § 3, *in fine*, Dig., *De iurjurando*, 12. 2.

²⁾ Cuvintele *sau refuzat*, care nu se ved în textul fr., sunt adăoase de legiuitorul nostru, după observațiile lui Marcadé. „Textul este rău redactat, dice acest autor: trebuia dis: *jurământul prestat sau refuzat*. Casul refuzului jurământului, de care textul nu se ocupă, trebuie să fie prevedut ca și al celui al prestațiunei“. Marcadé, V, art. 1365, No. 1, p. 237. Cpr. și T. Hue, VIII, 367.

Deoseb. de redacție de la Codul francez.

³⁾ Cpr. C. Iași. *C. judiciar* din 1894, No. 21. Larombière. V, art. 1365, N. 1 și 2.

⁴⁾ C. București. *Dreptul* din 1884, No. 35.

⁵⁾ Acești reprezentanți, *les ayants cause universels ou à titre universels* (*qui causam habent*), sunt moștenitorii, donatarii, legatarii universali sau cu titlu universal, și chiar creditorii chirografari (v. t. V, p. 194, text și nota 4 și *supra*, p. 183, text și nota 1). În cât privește reprezentanții cu titlu particular a aceuia care a prestat sau refuzat jurământul (*les ayants cause à titre particulier*), precum este cumpărătorul unui lucru determinat (cpr. Cas. rom. Bulet. 1896, p. 670. *Dreptul* din 1897, No. 6), usufructuarul, locatarul, etc. v. t. V, p. 104 și 195. Vedi asupra teoriei reprezentanților în genere, *supra*, p. 182 urm.

Art. 975.

Remâne însă bine înțeles că creditorii părții, cari au provocat sau refuzat jurământul, sunt în drept de a stabili că aceste acte au fost făcute în fraudă lor (art. 975)¹⁾.

Prin aplicarea principiilor de mai sus²⁾, art. 1216, 1217, și 1218, § 2 *in medio*, dispun că:

Art. 1216.—Jurământul dat debitorului de unul din creditorii solidari și făcut, nu liberă pe debitor de cât pentru partea celui creditor. (Art. 1035, § 2, 1215, 1217, 1218, § 1 C. civ. Art. 1365, § 2 C. fr.).

Art. 1218, § 2, in medio.—Jurământul dat unuia din debitorii solidari și făcut profită și celorlalți debitori. (Art. 1047, 1056, 1141 C. civ. Art. 1365, § 4 C. fr.)³⁾.

¹⁾ Larombière, V, art. 1365, No. 3. Demolombe, XXX, 676.

²⁾ Regula statornicită de art. 1216 nu este, în adevăr, o excepție de la art. 1215, așa cum o prezintă Codul francez, prin cuvântul *néanmoins* (cu toate acestea), care începe textul și care la noi s'a eliminat, după observațiile lui Marcadé (V, p. 237), ci o aplicare a principiului statornicit de art. 1215. Vezi t. VI a lucr. noastre, p. 164, nota 1. Cpr. Thiry, III, 185, p. 210. T. Hue, VIII, 367. Baudry, II, 1923. Demolombe, XXX, 674. Laurent, XX, 277.

³⁾ Jurământul deferit de creditor unuia din debitorii solidari asupra ființei datoriei, nu însă asupra faptului solidarității (art. 1218, *in fine*), și prestat de acest debitor, ca și jurământul refuzat de creditor, după propunerea debitorului (Marcadé, V, p. 237), folosește codebitorilor sei, pentru ca, prin prestarea lui de către debitor, ca și prin refuzul lui din partea creditorului, se îmbunătățește soarta comună a tuturor debitorilor, și știut este că fie care debitor solidar reprezintă pe ceilalți codebitori în toate actele care pot avea de efect stângerea sau imputinarea obligațiunei (art. 1056). Art. 1218, § 2, *in medio*, care dispune că jurământul prestat de unul din debitorii solidari folosește celorlalți codebitori, nu este deci de cât o aplicare a principiului înscris în art. 1056 (v. t. VI, p. 193, 194), după cum și art. 1218, § 1 nu este de cât aplicarea principiului înscris în art. 1038. Vezi t. VI, p. 169.—Jurământul severșit de un creditor societar în nume colectiv, care era și mandatar al societății, folosește celorlalți societari, fără ca aceștia să fie obligați la prestarea lui. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 1187. Pentru ca jurământul prestat de unul din debitorii solidari să folosească tuturor codebitorilor sei, conform art. 1218, § 2, *in medio*, trebuie ca numai unul din ei să fi fost chemat în judecată, căci dacă creditorul i au chemat pe toți și unii au prestat jurământul, iar alții l'au refuzat, acei cari l'au refuzat nu se vor folosi de prestarea făcută de cea-

Art. 1217.—Jurământul dat de debitor numai din creditorii solidari și refuzat de acesta, liberă pe debitor numai pentru partea creditorului care a refuzat a jura. (Art. 1215 urm., 1218 C. civ.)¹⁾.

În fine, art. 1218, § 1 dispune că :

Art. 1218, § 1.—Jurământul dat de unul din creditorii solidari și refuzat de debitor, sau jurământul făcut de creditor, după propunerea debitorului, profită la toți creditorii solidari. (Art. 1038 C. civ.)²⁾.

Art 1216—1218 au fost explicate în t. VI (p. 168, 169, 192, nota 2 și 193); de aceea nu vom reveni asupra lor, ci ne vom ocupa numai despre § 2 și 3 a art. 1218, relative la fidejusiune :

Art. 1218, § 2 și 3.—Jurământul dat debitorului principal și făcut de el, liberă și pe fidejuser (chezăș). Jurământul dat fidejuserului și făcut, profită debitorului principal.

În aceste din urmă două cazuri, jurământul codebitorului solidar sau al fidejuserului, nu profită celorlalți debitori sau debitorului principal, de cât atunci când jurământul a fost dat asupra ființei datoriei, iar nu asupra existenței solidarității sau a cautiunii. (Art. 1215 urm., 1679 urm. C. civ. Art. 1365 C. fr.).

Fidejusiunea fiind un contract accesoriu³⁾, care garantează executarea obligației principale, se înțelege că, de câte ori obligația principală nu va mai avea ființă, se va stinge și obligația accesorie⁴⁾. De aceea, textul de mai

lalți. Cas. rom. *Dreptul* din 1884, No. 13 și Bulet. S-a 1, 1883, p. 1033. C. București. *Dreptul* din 1884, No. 76.—Cu toate acestea, dacă jurământul dat simultan tuturor codebitorilor a fost asupra ființei datoriei, jurământul prestat de unul din ei folosește și acelor cari nu s'au prezentat sau au refuzat de a-l presta. Cas. rom. și C. Focșani. Bulet. S-a II, anul 1887, p. 949. *Dreptul* din 1884, No. 13.

¹⁾ Art. 1217 nu exista în Codul francez, ci este adaos de legiuitorul nostru, după observațiile lui Marcadé (V, p. 237). Vezi t. VI a lucr. noastre, p. 164, nota 2 și 169, nota 2.

²⁾ Si art. 1218 este adaos de legiuitorul nostru tot după observațiile lui Marcadé (V, *loco cit.*). Vezi t. VI al lucrării noastre, p. 164, nota 2 și 169, nota 3. Art. 1218, § 1 nu este de cât o aplicare a principului înscris în art. 1038, după care fie care creditor solidar reprezintă pe ceilalți creditori în toate actele care au de efect conservarea obligațiunii. Vezi *suprà*, p. 416, nota 3, *in medio*, și t. VI, p. 169.

³⁾ Vezi t. V, p. 18. Cpr. Pothier. II, 14. Baudry et Wahl, *Cautionnement*, 914.

⁴⁾ Cpr. Baudry et Wahl, *op. cit.*, 943 urm.—Prin excepție însă,

sus dispune că jurământul deferit debitorului principal *asupra însăși existenței datoriei*, și prestat de acest din urmă, liberează pe fidejutor¹⁾.

Aceiaș soluție ar fi admisibilă în caz când jurământul deferit de debitorul principal ar fi refuzat de creditor²⁾.

Tot pentru aceleași motive, jurământul deferit de creditor *asupra însăși existenței datoriei*, ear nu asupra fidejussimiei³⁾, și prestat de fidejutor, ca și jurământul refuzat de creditor, asupra propunerii fidejursorului, liberează pe debitorul principal, pentru că de câte ori nu există datorie nu poate să existe nici debitor⁴⁾.

Referirea jurământului.

Acela căruia un jurământ este deferit, are alegerea sau de a-l presta, sau de a-l referi adversarului său pentru ca acest din urmă să afirme contrariul.

A referi un jurământ, înseamnă a soma pe persoana care l'a deferit, să-l presteze ea însăși. Astfel, presupunând că m'ai chemat în judecată și mi ai deferit jurământul asupra chestiunii de a se ști dacă îți datoresc 1000 de lei, voi putea, la rândul meu, să dic: jură d-ta că am

Art. 1653, §
2 și 1681.

obligatia fidejursorului rămâne validă, cu toate ca cea principală ar fi anulată din cauza incapacității debitorului (art. 1653, § 2 și 1681). Art. 1653 vorbește numai de cazul de minoritate a debitorului principal, însă el se aplică obligațiilor contractate de ori ce incapabil în genere, de exemplu, acelor contractate de un răsipitor, căruia s'a rânduit un consiliu judiciar (art. 458 urm.), etc. Cpr. C. Paris. D. P. 93. 2. 227. Laurent, XXVIII. 140. Bandry et Wahl, *op. cit.*, 945. Planiol, II, 2331. T. Huc, XII. 168. E.-Herman. IV. art. 2012, No. 16 urm. Répert. Sirey, *Cautionnement*, 71.

¹⁾ „*Quod reus juravit, etiam fidejussori proffit, quia iusjurandum in locum solutionis succedit*“. L. 28, § 1, Dig., *De iurejurando*, etc., 12, 2.

²⁾ Cpr. Marcadé, V. art. 1365. No. 3, p. 238. Delsol, *Explic. du C. Napoléon*, II, p. 620 (ed. a 2-a, 1867).

³⁾ „*Si modò ideo interpositum est iusjurandum, ut de ipso contractu, et de re, non de persona jurantis ageretur*“. L. 28, § 1, Dig., *De iurejurando*, 12, 2.

Art. 1142,
§ 2.

⁴⁾ Remiterea datoriei făcută fidejursorului nu liberează însă în principiu pe debitorul principal: dacă aceasta n'a fost voința creditorului (art. 1142, § 2). Vezi t. VI, p. 722. Cpr. Demante, V, 341 bis III. Laurent, XX, 277. Planiol, II, 2379.

să-ți dau 1000 de lei, și dacă vei jura, voiă perde procesul (art. 1215).

Referirea jurământului având acelaș caracter juridic ca și deferirea lui, cere aceeaș capacitate și aceleași condițiuni. Jurământul poate fi referit în ori ce stare a litigiului (art. 1210), destul este ca el să aibă de obiect un fapt personal aceluia căruia este referit.

Această condiție neaparată pentru ca jurământul să poată fi referit este prevădută de art. 1212. Eată cum se exprimă acest text.

Art. 1212.—Acela căruia se da jurământ, nu mai poate a' referi când obiectul jurământului este un fapt personal al lui, ear nu și al celei-lalte părți. (Art. 1209 C. civ. Art. 1362 C. fr.).

Pentru ca jurământul decisoriu să poată fi referit, se cere deci ca faptul, care formează obiectul lui, să fie comun ambelor părți, sau uneia din părți și autorului celei-lalte, în care caz se va putea oferi văduvei sau moștenitorilor jurământul de credulitate (art. 1906) ¹⁾.

Dacă faptul, care face obiectul jurământului, este personal aceluia căruia el este deferit, se înțelege că acesta nu va putea să'l refere. Art. 1212 este formal în această privință. Se înțelege de asemenea că acel care a deferit jurământul și căruia el ar fi fost referit, nu mai poate să'l reîntoarcă adversarului seu, căci atunci litigiul n'ar mai lua sfârșit ²⁾. Acela, căruia jurământul este referit, are alegerea sau de a'l refusa, în care caz el va perde procesul, sau de a'l presta, în care caz el va dobândi câștig de cauză art. 1211).

Naște însă întrebarea dacă jurământul poate fi referit de partea care a declarat că'l acceptă. Tribunalul din Boțoșani a decis că, de câte ori o parte deferă jurământ celei-lalte părți și aceasta îl primește, transacțiunea nu devine definitivă prin singurul fapt al acceptărei, și că partea care a primit jurământul ce i s'a deferit, poate încă până în momentul prestărei lui, să'l refere părței care'l deferise ³⁾.

Partea care a declarat că primește jurământul nu'l mai poate referi.
Controversă.

¹⁾ Veđi *suprà*, p. 372 urm.

²⁾ Baudry, II, 1318, *in fine*. Marradé, V, art. 1361, No. 1, p. 233. T. Hue, VIII, 363. Fuzier-Herman, III, art. 1362, No. 2. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 193. Laurent, XX, 262. Larombière, V, art. 1361, No. 3, și toți autorii.

³⁾ *Curierul judiciar* din 1897, No. 33.

Această soluție este însă inadmisibilă, pentru că ceea ce perfectează convenția nu este prestarea jurământului, ci acceptarea lui, prestarea nefiind de cât executarea transacțiunii. Aceasta rezultă din art. 1214, după care acel care a dat sau referit jurământul, nu'l mai poate retrage îndată ce adversarul său a declarat că este gata a jura, tocmai pentru motivele că convenția a devenit perfectă și irevocabilă prin această declarație. Prin urmare, partea care a declarat că primește jurământul, nu'l mai poate referi. Ea are alternativa sau de a'l presta și a dobândi câștig de cauză, sau de a nu'l presta și a pierde procesul. Din această dilemă ea nu poate eși. Dacă voia să refere jurământul, liberă era s'o facă înainte de acceptare; după acceptare, e însă prea târziu, pentru că a făcut o convenție, asupra căreia ea nu mai poate reveni de cât cu consimțământul celei-lalte părți ¹⁾.

Retragerea
deferirii sau
referirii ju-
rământului.

Cât timp deferirea sau referirea jurământului n'a fost acceptată, partea care a făcut-o poate să se retracteze, căci ea nu este legată, după art. 1214, de cât prin acceptarea propunerii sale. Eată, în adevăr, cum se exprimă acest text:

Art. 1214. —Partea care a dat sau care a referit jurământul, nu mai poate a'l retrage, dacă adversarul a declarat că este gata a jura. (Art. 969 C. civ. Art. 1364 C. fr.).

Art. 1214 exprimă un adevăr incontestabil și nu este de cât aplicațiunea principiilor generale în materie de convenții: căci deferirea sau referirea jurământului, până în momentul acceptării lui de către partea adversă, fiind numai expresiunea unei voințe unilaterale, nu leagă pe acela care a făcut-o, și el este liber de a'și o retrage, cât timp ea n'a fost încă acceptată. Indată însă ce această ofertă a fost primită de partea adversă, convenția este perfectă, și numai voința ambelor părți poate să desfacă ceea ce ele au făcut de comun acord ²⁾. În urma acceptă-

¹⁾ Vezi în acest sens observ. D-lui I. Nicoleanu asupra sentinței de mai sus. *C. judiciar, loco supra cit.*

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. 1876, p. 1176. *Dreptul* din 1899, No. 71 și Bulet. S-a l. anul 1899, p. 284. Judec. ocol. I București. *C. judiciar* din 1900, No. 42. — Curtea din București a decis că jurământul decisoriu, de și acceptat de partea adversă, nu dă naștere la un contract judiciar, pe cât timp acest jurământ n'a fost primit de judecată ca hotărîtor în cauză, și că acel care a deferit jurământul nu este legat

rei lui, jurământul nu mai poate fi revocat, chiar dacă partea l'ar fi deferit prin concluzii subsidiare ¹⁾.

Retractarea, care, după cum am vedut, nu se poate face de cât înainte de acceptare, poate fi expresă sau tacită. Jurisprudența a vedut o retractare tacită în faptul din partea aceluia care se grăbește de a face apel înainte ca cealaltă parte să fi declarat că este gata a jura ²⁾. Și acceptarea poate fi tacită și să resulte din prezența părții la audiență ³⁾.

Retractarea jurământului poate fi expresă sau tacită.

În ori ce caz, fie că retractarea a fost expresă, fie tacită, acel care s'a retractat nu mai poate, în principiu, să defere sau să refere jurământul din nou. soluție formală admisă în dreptul roman ⁴⁾, pentru că retractarea aceluia care oferise jurământul implică din partea lui renunțarea la facultatea de a'l mai putea deferi sau referi: *cui renun-*

Partea care a retractat jurământul nu'l mai poate deferi din nou.

Controversă.

până în acel moment prin acceptarea lui, putând renunța la densus și recurge la alte mijloace de probă. V. *C. judiciar* din 1901, No. 48. Această soluție ni se pare însă contrară însuș textului art. 1214, după care jurământul nu mai poate fi retras, *dacă adversarul a declarat că este gata a jura*. În adevăr, transacțiunea părților fiind perfectă prin acceptarea jurământului, judecata n'o poate împedeca, caci din don'e lucruri unul: sau jurământul este nehotărîtor în cauza, și atunci justiția îl va respinge, transacția devenind cu neputință, chiar dacă partea, căreia jurământul a fost deferit, ar fi declarat că este gata a jura: sau el este hotărîtor în cauza, și justiția trebuie să'l încuviințeze, partea care a declarat că'l primește ne mai putînd să renunțe la el de cât cu consimțîmîntul celei-lalte părți. Aceasta încă o dată resultă în mod neîndoielnic din art. 1214 C. civ.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1876, p. 1176.—În cât privește jurământul deferit prin concluzii subsidiare, vezi *supră*, p. 371, text și nota 4, unde se arata controversa. Vezi și Labbé, nota 3 în Sirey, 89, 2, 41.

²⁾ Cpr. Larombière, V, art. 1364, No. 4. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 193. Cas. fr. Sirey, 76, 1, 216.

³⁾ T. Hue, VIII, 366. Laurent, XX, 263. I. Cesărescu, *C. judiciar* din 1900, No. 37. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 879, p. 123 (ed. a 2-a). Judec. ocol. I București. *C. judiciar* din 1900, No. 42.

⁴⁾ „*Satis enim absurdum est redire ad hoc, cui renunciandum putavit, et cum desperavit aliam probationem, tunc denuo ad religionem convalere, et iudices nullo modo eos audire ad tales iniquitates venientes*“. L. 11. Cod., 4, 1. *De rebus creditis, et iurejurando*.

ciandum putavit, după cum se exprimă legea romană citată p. 421, nota 1^a).

Dacă însă, în urma retractării, partea căreia jurământul ar fi fost din nou deferit sau referit, ar declara că-l primește, judecătorii n'ar putea să interpue autoritatea lor pentru a respinge din oficiu această nouă deferire sau referire a jurământului 2^a.

În urma retractării, partea ar putea să defere un nou jurământ, sau să completeze ori să explice termenii jurământului retractat 3^a.

Refusul de a presta jurământul sau de a'l referi.

Acel care refuză de a presta jurământul ce-i este deferit, sau de a'l referi, trebuie să piardă procesul, pentru că, prin aceasta, el recunoaște de întemeiată pretenția adversarului său. Romanii considerau, în adevăr, ca rușinos (*manifeste turpitudinis*) faptul de a nu presta jurământul sau de a nu'l referi 4^a).

Efectele refuzului de a presta sau de a referi jurământul.

Refusul de a presta jurământul sau de a'l referi, produce efecte analoage cu acele ale prestațiunii. Prin urmare, el nu va folosi de cât părții care l'a deferit și nu va strica de cât acelei care l'a refuzat, precum și moștenitorilor sau reprezentanților lor (art. 1215).

Dacă refuzul emană de la unul din creditorii solidari, debitorul nu este liberat de cât pentru partea creditorului care a refuzat (art. 1217). Dacă refuzul emană de la unul din debitorii solidari, el nu este opozabil celorlalți codebitori, pentru că, prin acest refuz, poziția debitorilor devine mai rea 5^a). De asemenea, refuzul fidejursorului de a

1) Vezi în acest sens, Larombière, V, art. 1364, No. 3. Demolombe, XXX, 634. Duranton, XIII, 597. — *Contrà*. Toullier D., V, partea II, 367. Aubry et Rau, VIII, § 753, p. 193, 194, text și nota 40. Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, I, *Quest.* 508, p. 601.

2) Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXX, 635.

3) Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXX, 636.

4) V. L. 38, Dîg., *De iurejurando*, 12, 2, citată *suprà*, p. 411.

5) Vezi t. VI, p. 194, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Baudry, II, 1324. Thiry, III, 185. Marcadé, V, art. 1365, No. 3, p. 237. Demolombe, XXX, 684. Demante, V, 341 bis VI. — Jurământul prestat de unul din debitorii solidari folosește însă celorlalți codebitori (art. 1056, 1218, § 2, *in medio*). Vezi *suprà*, p. 416, nota 3.

presta jurământul nu va produce nici un efect în privința debitorului principal, și *vice-versa* ¹⁾.

Despre jurământul deferit din oficiu. — Divisiune.

Jurământul deferit de judecător din oficiu (*ex officio judicis*), este de două feluri: 1° jurământul supletoriu (*juramentum sau iurjurandum suppletorium ori judiciale*); 2° jurământul estimatoriu ²⁾; numit la Romani *in litem* ³⁾, și în vechiul drept francez, *en plaids* (*plaidoiries*) ⁴⁾. Acest jurământ, care se deferea une-ori posesorului expulsat prin violență, se numește și *Zenonian*, pentru că se găsește într-o constituție a împăratului Zenon (L. 9, Cod., *Unde vi*, §. 4°).

Art. 1219. — Judecătorul poate da jurământ la una sau la alta din părțile prigoniitoare. Acest jurământ se dă sau spre a completa conștiința magistratului, în deciziunea cauzei, sau spre a putea determina suma condamnățiunei. (Art. 1169, 1183, 1203, 1220 urm., 1416, 1417, 1472 C. civ. Art. 234, 237 urm. 246 Pr. civ. Art. 53 C. com. Art. 1366 C. fr.).

Jurământul supletoriu sau supletic

Jurământul *supletoriu* sau *supletic*, astfel numit astăzi, pentru că el are de scop completarea convingerei judecătorului și a probelor neîndestulătoare pe care le au adus părțile, *inopia probationum* ⁵⁾, este acela pe care ju-

¹⁾ Bandry, *loc. cit.* Demante, V. 341 bis VII. Thiry, III, 185, *in fine*. Marcadé, V, art. 1365, No. 3, p. 238. Troplong, *Cautionnement*, 448.

²⁾ Aceasta este adevărată denumire a jurământului *in litem*, Cpr. Demolombe, XX, 722. Massé-Vergé, III, § 603, p. 533. Ricci, *Delle proc.* p. 620. Pand. fr., *Délation de serment*, 621. Goudsmit, *Cours de Pandectes*, I, § 105, p. 116. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 14.

³⁾ Cpr. L. 64, Dig., *De judiciis*, etc., 5, 1. — Dig., tit. *De in litem jurando*, 12, 3: Cod., *De in litem jurando*, 5, 53.

⁴⁾ Merlin, Répert. v^o *Serment en plaids*. Pothier, II, 929-931. Acest jurământ nu se putea deferi sub Codul Caragen. Vezi *infra*, p. 424, nota 5.

⁵⁾ Vezi Maynz, *Dr. rom.*, I, § 90, nota 14 și II, § 176, nota 7, *in fine*. Goudsmit, *Cours de Pandectes*, I, § 105, *in fine*, p. 317. D. Kebabci, *Pr. civ.*, V, p. 236, No. 126.

⁶⁾ L. 3, Cod., *De rebus creditis*, 4, 1: L. 31, Dig., *De iurjurando*, 12, 2. Vezi *infra*, p. 424, nota 4.

decătorul poate ¹⁾ să'l defere din oficiu, adică de la sine, fie chiar după provocarea părților prin concludsiile lor ²⁾, aceleia din părți, care, după aprecierea sa, merită mai multă încredere (art. 1183, 1219). Câte o dată legiuitorul arată însuș persoanele cărora acest jurământ poate fi deferit (art. 1416, 1417 C. civ., 53 C. com.). În aceste casuri, judecătorul nu poate deferi jurământul de cât persoanelor anume determinate de lege ³⁾.

Origina jurământului
supletoriu.

Acest jurământ, care ne vine de la Romani ⁴⁾, și care și avea ființă și în vechile noastre legiuri ⁵⁾, este generalmente criticat, și cu drept cuvânt.

¹⁾ Deferirea jurământului supletoriu nu este, în adevăr, obligatorie, ci facultativă pentru judecători. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1870, p. 293. Vezi și *suprà*, p. 217, nota 3.

²⁾ Cpr. T. Hue, VIII, 369. — Părțile nu pot însă să pretindă de la judecători de a usa de această facultate, nici să tragă un motiv de casare din împrejurarea că ei au refuzat o atare pretenție. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1876, p. 27 și Bulet. S-a I, 1892, p. 983.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1894, p. 150. Dreptul din 1894, No. 18. Vezi și *infra*, p. 433, text și nota 3.

Dreptul roman.

⁴⁾ „*Solent iudices in dubiis causis, exacto iurejurando, secundum eum judicare, qui iuraverit*”. L. 31, Dig., *De iurejurando*, etc., 12. 2. Vezi și L. 3, Cod., *De rebus creditis et iurejurando*, 4, 1, unde se dice: „*In bonae fidei contractibus, nec non etiam in ceteris causis, inopia probationum, per iudicem iurejurando causa cognita res decidi oportet*”. Vezi asupra acestui jurământ la Romani, Maynz, *Dr. romain*, I, § 68, p. 574. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 135, p. 214 (ed. a 2-a, 1875). Acest jurământ se numea *judiciale* sau *suppletorium*, când el servea a completa o dovadă incomplectă, și *purgatorium*, când avea de scop distrugerea unei probabilități. Vezi Maynz, *loco cit.*, p. 574, nota 42. G. May, *Dr. rom.*, p. 572, n. 3 (ed. a 3-a, 1894). Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 133, nota 13.

Dreptul nostru anterior.
Codul Caragea.

⁵⁾ Vezi Andronaki Donici, capit. 23, *Despre jurământ*; Codul Ipsilant, capit. *pentru jurământ*; Codul Caragea, partea VI, capit. 2, *pentru dovede*, § 45 urm. Este însă de observat că, după acest Cod, legiuitorul imputernicește pe judecător a propune (a provalisi) jurământul asupra unui fapt numai părții contra căreia faptul este invocat, ear nu acelei care'l invoacă. Codul Caragea opreste deci, pe de o parte, pe judecător de a propune jurământul *in litem* reclamantului pentru evaluarea lucrului ce cere, ear pe de alta, nu încredințează jurământul supletoriu propriu dis, de cât restrângându'l foarte mult, fiind că rădică judecătorului dreptul de a'l propune aceluia care invoacă faptul litigios. Cpr. L. Amia-

În adevăr, nimic nu este mai nedrept și mai contrar rațiunii, după cum se exprimă Toullier, de cât ca judecătorul, care nu este pe deplin luminat, în loc de a respinge acțiunea ca nedovedită (art. 1169), să aibă dreptul de a alege însuși partea care îi inspiră mai multă încredere spre a se referi la conștiința sa și a o face judecător în propria sa cauză¹⁾, pronunțându-se astfel de maină înainte și în public contra celeilalte părți, expunând-o la pierderea procesului, fără consimțământul ei²⁾. Aceasta este cu atât mai inexplicabil cu cât Pothier, călăuzul obicinuit al

Critica jurământului supletoriu.

ble, articol publicat în *Gazeta tribun.* din 16 martie 1863, No. 94. Și după Codul lui Ipsilant, jurământul se orânduia numai *acelui ce tagaduie* (capit. cit. § 1).

Acest din urma Cod mai are încă, în privința jurământului, următoarea dispoziție: „Cela ce va cere vre-un lucru al său de la cine-vași, cu cuvânt că ori i l'a furat și l'a perdu, sau l'a stricat, sau că i l'a dat pentru trebuința lui și l'a răspus, de nu vor mărturisi însuși ei cercetându-se, *atunci trebuie să facă jurământ*, mai întâi ca cu adevărat este păgubaș de acel lucru pentru care jalește, și al doilea, *să dea încredințare prețului celui adevărat* pentru lucrul ce cere (înșă de va ști prețul), și dovedindu-se cu cercetări după pravili furtul, sau cel ce a luat și a răspus, așa sa i sa plătească. Ear de nu va ști prețul, cât pentru lucrurile cele furate neștint fiind prețul lor, de se va osândi furul ca sa l plătească și mai cu mult preț, drept pedeapsă i se va socoti. Ear cel ce va pune de acum înainte vre-un lucru sub păstrarea cuivași, sau il va da sa l metahiresască, negreșit trebuie sau sa l prețuească, sau sa l scrie în adevărința ce va lua de la acela într-u a carui mână il dă spre păstrare, sau spre a se sluji cu dânsul, pentru ca sa poată judecătorul încăi din semnele cu care se va scrie acel lucru perdu, sa i dea prețul”.

Codul Ipsilant.

Sub Codul Calimach, jurământul supletoriu era admis când C. Calimach, exista nu început de probă. Vezi Colecția, p. 998 și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 86.

- ¹⁾ Nimic nu este mai contrar celității, dice o lege romana de cât ca cineva sa fie judecător în propria sa cauză: „*Ni quum est, aliquem suae rei iudicem fieri*”, L. 17. *in fine*, Dig., 5, 1.
- ²⁾ Cpr. Toullier D., V, partea II, 399. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, p. 126, No. 139. T. Huc, VIII, 371. Laurent, XX, 281 și *Acad-projet du C. civ.*, IV, p. 385 urm., No. 3, 4. Pand. fr., *Délation de serment*, 495, 496. Larombière, V, art. 1366, No. 3. Boncenne, *Pr. civ.*, II, p. 498. Bentham, *Preuves judiciaires*, 1, p. 176. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 359, nota 1. Acollas, II, p. 968. Gabriel, *Essai sur la nature des preuves* (ed. Solon din 1824), p. 333.

compilerilor napoleonieni, condamnă acest jurământ în termeni nu se poate mai energici. Eată, în adevăr, cum se exprimă bătrânul jurisconsult de la Orléans.

„De câte ori reclamantul nu aduce nici o dovadă în fapt pentru a stabili temeinicia pretențiilor sale, de atâte ori judecătorii nu trebuie să-i defere jurământul, ci să-i respingă acțiunea, cu toate că legea le dă acest drept. N'as sfătui deci pe judecător de a usa adese-ori de această prerogativă, care nu este de cât o ocaziune de *sperjurari*. Omul cinstit n'are nevoie de a fi reținut de religia jurământului pentru a nu cere ceea ce nu i se datorește, și pentru a nu tăgădui ceea ce el datorește: ear omul necinstit nu are nici o frică de a fi sperjur. De patru-deci de ani de când îmi exercit profesiunea, am vădut multe cazuri de jurământ, însă nu mi s'a întâmplat de cât de creodouă ori să văd pe părți renunșând la pretențiile lor din cauza religiunii jurământului“¹⁾.

Jurământul
supletoriu fi-
ind o excep-
ție este de
stricță inter-
pretare.

Ori care ar fi temeinicia acestor critici, jurământul supletoriu este admis atât în legislația noastră²⁾, cât și în mai toate legislațiile străine³⁾; însă el fiind o excepție, este de stricță interpretare, și ca atare, judecătorul nu-l poate admite de cât în cazurile limitativ determinate de lege⁴⁾.

¹⁾ Pothier, *Oblig.*, II, 924, p. 493. — De aceea Papon dicea: „*Serments supplétifs ne sont reçus en parlement de Paris*“. V. Gabriel, *op. cit.*, p. 334.

Pastrarea
jurământului
supletoriu în
Procedura
nouă.
Controversă.

²⁾ Acest jurământ n'a fost desființat prin noua procedură, după cum s'a susținut de unii. Aceasta rezultă atât din declarația făcută de Ministrul justiției în Senat, cât și din mai multe texte ale Procedurii noi, care se referă la jurământul supletoriu (cpr. art. 234, 246 Pr. civ.). „Jurământul supletoriu nu se desființează, a zis Dl. Ministrul C. G. Dissescu, în Senat (v. Pr. civ., ed. of., desbat. Senatului, p. 399, colona 2): *acest jurământ rămâne în picioare, etc.*“ Vezi asupra acestei chestiuni monografia noastră, publicată în *Revista de drept și sociologie*, anul 1901, No. 8, p. 152, nota 4 și în *C. judiciar* din acelaș an. No. 44. — *Contră*. Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1901, No. 47. Vezi și C. Popescu-Condabiu, *C. judiciar* din 1901, No. 16. Noul proiect de revizuire a procedurii civile, elaborat de Dl. C. Stoicescu (art. 241 urm.) admite în termeni expresi jurământul supletoriu.

Dreptul
străin.

³⁾ Cpr. art. 1977 urm. Cod. olandez; art. 1374 Cod. italian; art. 2533 urm. Cod. portughez, etc. Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent suprimă jurământul supletoriu, menținând numai jurământul estimatoriu (*en plaid, in litem*) (art. 1391).

⁴⁾ Cpr. Aubry et Ran, VIII, § 767, p. 361, nota 8, *in fine*.

Condițiile necesare pentru ca jurământul supletoriu să poată fi deferit.

Art. 1220. — Judecătorul nu poate da din oficiu jurământ sau asupra cererii, sau asupra excepțiunei opuse, de cât sub următoarele două condițiuni :

1° Ca cererea sau excepțiunea sa nu fie pe deplin justificată;

2° Ca cererea sau excepțiunea sa nu fie cu totul lipsită de probe.

Afara de aceste două cazuri, judecătorul nu poate de cât sau a adjuca sau a respinge curat cererea sau excepțiunea ¹⁾. (Art. 1169, 1183, 1416, 1472 C. civ. Art. 1367 C. fr.).

Leginitorul, simțind inconvenientele ce presintă jurământul supletoriu, determină anume condițiile sub care el poate fi deferit. Aceste condiții sunt în număr de două :

1° Cererea sau excepția, care urmează a fi dovedită, nu trebuie să fie pe deplin justificată, căci dacă ea ar fi în de ajuns dovedită, judecătorul ar trebui să dea câștig de cauză părții care a făcut dovada (art. 1173, 1176, 1202, 1206 ²⁾);

Cererea sau excepția nu trebuie în totul să fie lipsită de probe, căci, în asemenea caz, judecătorul o va respinge ca nedovedită (art. 1169). Jurământul supletoriu nu poate deci fi dat când cererea sau excepția sunt lipsite de ori ce probe ³⁾.

Cu alte cuvinte, jurământul supletoriu nu poate fi deferit de cât atunci când cererea sau excepția este întărită prin un început de probă ⁴⁾, adică când nu există nici

început de probă.

Laurent, XX, 282 și *Avant-projet de révision*, IV, p. 386, No. 4. Pand. fr., *Délation de serment*, 497.

¹⁾ Acest text este copiat aproape textual din Pothier (II, 922). Cpr. și legile romane citate *supra*, p. 424, nota 4.

²⁾ Astfel, nu se poate deferi jurământul supletoriu când partea își dovedește reclamația sa prin un act autentic (Cas. rom. Bulet. S-a I, 1891, p. 1317), prin un act sub semnatura privată, și chiar prin martori, de câte ori aceasta probă este admisibilă. Cpr. T. Huc, VIII, 370.

³⁾ Cas. rom. Bulet. anul 1868, p. 172.

⁴⁾ Se violează deci art. 1220 când instanța de fond, deferind din oficiu jurământul supletoriu, nu ține seamă de una din condițiile sub care el putea fi deferit, și nu arată începutul de dovadă care a făcut-o să considere că apărarea părții nu era în totul lipsită de probe. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 61. C. *judiciar* din 1897, No. 33. Bulet. S-a I, 1897, p. 1046. Bulet. S-a I, 1875, p. 97. Bulet. 1872, p. 205. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 360. Hotărîrea care admite jurământul supletoriu, trebuie să stabilească existența celor două

probă completă, nici lipsă totală de probă, *in dubiis causis*, după cum foarte bine dicea Gaius¹⁾.

Materie comercială.
Art. 46 și 53
C. com.

În ce trebue să consiste însă începutul de probă? De câte ori este vorba de un fapt susceptibil de a fi stabilit direct prin martori, judecătorii apreciază într'un mod suveran începutul de dovadă²⁾; de unde rezultă că, în materie comercială, jurământul va putea fi deferit pe simple presumpțiuni, ori care ar fi valoarea litigiului (art. 46 C. com.)³⁾. Art. 53 din Codul de comerț cuprinde o aplicație a acestui principiu⁴⁾.

Început de probă scrisă.

De câte ori însă proba testimonială a faptului litigios nu este admisibilă fără un început de probă scrisă, deferirea jurământului supletoriu nu poate să aibă loc de cât atunci când există un început de probă scrisă, afară de cazurile în care o dispoziție specială ar permite deferirea jurământului în baza unui indiciu oare care⁵⁾.

Codul
Caragea.

condiții prevădute de art. 1220. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1885, p. 649. Cas. belg. *Pas. belge*, 50. 1. 256. Pand. fr., *Délation de serment*, 550.

¹⁾ Vezi *supra*, p. 424, nota 4. „Când dovezile prigonitoarei părți nu dovedesc proclama fără cuvânt de împotrivire, dice Codul Caragea (art. 45, partea VI, capit. 2), dau însă bănușala cuvințioasă de ființa ei, atunci judecătorii provalisesc (deferă) jurământul la cea-lalta parte“. Vezi și *supra*, p. 424, nota 5.

²⁾ Baudry, II, 1326. Pand. fr., *vº cit.*, 522. T. Huc, VIII, 370, p. 485. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 360. Demolombe, XXX, 698. Bonnier, 440. Demante, V, 343 bis. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 253. Bulet. 1891, p. 718. — Judecătorii nu pot deferi jurământul supletoriu pentru a completa proba cu martori, când martorii ascultați nu fac nici o credință în justiție. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 1188.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Délation de serment*, 528, și autoritățile citate acolo. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 888, p. 140 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1367, 1368. No. 3. Cas. fr. D. P. 87, 1. 105. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a II, 1880, p. 179. Bulet. 1888, p. 1027. Bulet. S-a II, 1897, p. 1053.

⁴⁾ Cpr. Larombière, V, *loco cit.*

⁵⁾ T. Huc, VIII, 370. Pand. fr., *vº cit.*, 530 urm. Baudry, II, 1326. Bonnier, 440. Larombière, *loco cit.* Laurent, XX, 285. Demolombe, XXX, 693 urm. Demante, V, 343 bis. Fuzier-Herman, III, art. 1367. No. 9. Mourlon, II, 1657. Arntz, III, 450. Marcadé, V, art. 1367. No. 2. Aubry et Rau, VIII,

În baza acestor principii s'a decis că, de câte ori părțile nu sunt de acord asupra datei unui contract de locațiune, care ar fi primit un început de executare, judecătorii nu pot, pentru a fixa această dată, să recurgă la jurământul supletoriu, dacă prețul închirierii este mai mare de 150 lei, și dacă nu există un început de probă scrisă¹⁾.

Aplicarea
principiilor
de mai sus
la contractul
de închiriere.

De asemenea, de câte ori există un act scris, jurământul supletoriu nu poate fi deferit, în lipsa unui început de probă scrisă, nici chiar într-o contestație mai mică de 150 lei. Aceasta rezultă din art. 1191 și 1197, după care proba testimonială nu este admisibilă peste ceea ce cuprinde actul, sau despre ceea ce s'ar pretinde că s'ar fi dis înaintea, în timpul, sau în urma confecționării actului, cu toate că ar fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei, de cât dacă există un început de probă scrisă²⁾.

Așa dar, în resumat, de câte ori reclamantul va produce un început de probă scrisă (art. 1197), acest act, care ar fi suficient pentru admiterea probei testimoniale, va fi de ajuns și pentru admiterea jurământului supletoriu, dacă nu este vorba de un contract solemn³⁾.

Actul sub semnătură privată, care nu întrunește condițiile cerute de art. 1179, 1180, constituie încă un început de probă scrisă de natură a fi complectat prin jurământul supletoriu⁴⁾.

Art. 1179,
1180.

§ 767, p. 360. Cas. fr. și C. Besançon. D. P. 83. 1. 454. D. P. 93. 2. 555. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1888, p. 120. C. Paris. *Pand. Périod.* 91. 2. 17.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 96. 1. 351. *Pand. Périod.* 96. 1. 287. Sirey, 96. 1. 72.

²⁾ *Pand. fr.*, v^o cit., 534. — Faptele notorii n'an de asemenea nevoie de a fi dovedite nici prin jurământ, nici prin alte dovezi. *Frustra probantur, quæ probata non relevant.* Vezi *suprà*, p. 105 și 390. Art. 291 (264 vechiu) din procedura germană este formal în această privință: „*Thatsachen, welche bei dem Gerichte offenkundig sind, bedürfen keines Beweises*”. Vezi și art. 288 (261 vechiu) din acelaș Cod.

Art. 288, 291
Pr. germ.

³⁾ Registrele, cărțile sau hârtiile casnice ori domestice, constituiesc ele un început de dovada scrisă de natură a fi complectate prin jurământul supletoriu? Vezi *suprà*, p. 215, text și nota 3.

Hârtii casnice.
Art. 1185
C. civ.

⁴⁾ Vezi *suprà*, p. 199, text și nota 1: 207, text și nota 7. Cpr. T. Huc, VIII, 370. Laurent, XX, 286. Bonnier, 678. *Pand. fr.*, v^o cit., 537. Cas. fr. Répert. Dalloz. *Oblig.*, 5320, nota

Interogator. De asemenea, începutul de probă care ar rezulta din
 Art. 234 Pr. civ. interogatorul unei persoane, ar putea fi completat prin jurământul supletoriu (art. 234 Pr. civ.)¹⁾.

Art. 1183 C. civ. Art. 1183 mai prezintă încă un caz de aplicare a jurământului supletoriu. În adevăr, registrele comercianților nu fac credință despre cele ce cuprind în contra persoanelor necomerciante, însă constituiesc, cu toate acestea, un început de probă scrisă, care autorisă pe judecător a da jurământ la una sau alta din părți, cu toate că începutul de probă, cerut de art. 1220, emană în asemenea caz de la însuș reclamantul, contrar dispozițiilor formale ale art. 1197. Această credință specială ce merită registrele comercianților se datorește formalităților la care sunt supuse aceste registre (art. 26, 27, 51 C. com.)²⁾.

Art. 53. C. com. În fine, art. 53 din Codul de comerț mai prezintă încă un caz de deferire a jurământului supletoriu. Acest caz privește pe comerciantul la ale cărui registre cineva se referă, și pe care el refuză de a le înfățișa. Acest refuz face să nască o presumpție, care nu este suficientă pentru a face să triumfe partea adversă, dar care poate să autoriseze jurământul supletoriu.

2. Cas. rom. *Dreptul* din 1897, No. 68 și Bulet. S-a II. 1897, p. 1255. Cpr. și C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 60.

- 1) Cpr. Pand. fr., v^o cit., 535 urm. Demolombe, XXX, 125. Toullier D., V, partea I. 117 și partea II. 408. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 431, § 309 (ed. 1-a). Carré-Chauveau, *Pr. civ.*, III, *Quest.* 1262, p. 187. C. Lyon. D. P. 81. 2. 26. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 3 și 68. Veți și *supră*, p. 274.
- 2) Cpr. T. Hue, VIII, 370. Pand. fr., v^o cit., 544. Demolombe, XXX, 704. Laurent, XX, 290. Lyon-Caen et Renault, *Dr. com.*, I, 300. Bédarride, *Commerçants*, 340. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361. Cas. fr. D. P. 73. 1. 110. Sirey, 75. 1. 73. Veți și *supră*, p. 212 urm. - Judecătorul nu poate însă deferi jurământul supletoriu celui care produce registrele, dacă ele nu sunt regulat ținute (art. 26, 27 C. com.), pentru că dacă asemenea registre fac dovadă în contra celui care le a ținut, ele nu fac dovada în favoarea lui (art. 51 C. com.). Pand. fr., *Délution de serment*, 545. C. Rouen. D. P. 99. 2. 344 și *C. judiciar* din 1901, No. 19 (cu adnotația noastră).—*Contră*. Cas. rom., decizia No. 145 din 3 iulie 1900, considerente reproduse *supră*, p. 215, nota 3 și în *C. judiciar* No. 19 din 1901, p. 151, nota 13. La această decizie am luat și noi parte, însă am ramas în minoritate.
- 3) Cpr. Pothier, II, 926. T. Hue, VIII, 370. Cas. rom. Bulet.

Cât pentru jurământul deferit părții care tăgăduiește contractul de locațiune (art. 1416), sau proprietarului asupra prețului închirierii (art. 1417), ori stăpânului asupra câștinei salarului, asupra plății salarului anului expirat sau aconturilor date pe anul curgător (art. 1472)¹⁾, el nu mai este supletoriu, ci decisoriu, căci, în aceste cazuri, el nu se deferă de judecător, ci de însăș partea²⁾. Art. 1419, 1417, 1472.

Cu toate că jurământul supletoriu se deosebește în mai multe puncte de acel decisoriu³⁾, totuși ambele constituiesc un apel la conștiința părții asupra existenței faptului: de unde rezultă mai multe consecințe comune. Astfel, prin aplicarea art. 1209, jurământul supletoriu nu poate fi deferit, ca și acel decisoriu, de cât asupra unui fapt personal aceluia căruia el este deferit, această regulă fiind esențială ori căruia jurământ în genere, fie el decisoriu, fie supletoriu⁴⁾. Regulele comune atât jurăm. decisoriu cât și celui supletoriu.

Este adevărat că mai mulți autori și jurisprudența decid că jurământul supletoriu poate fi deferit unei părți asupra unor fapte ce nu îi sunt personale, dacă ea are cunoștință despre dăsele⁵⁾: însă în asemenea caz, nu mai

S-a II. 1897, p. 1253. Bulet. S-a II. 1894, p. 150 și *Dreptul* din 1894, No. 18. Vezi și *supra*, p. 214.

¹⁾ Vezi în privința art. 1472, *supra*, p. 364.

²⁾ Larombière, V, art. 1367 -1368, No. 14. Demolombe, XXX, 697, Laurent, XXV, 72. Duranton, XVII, 57. Pand. fr., v^o cit., 549. - Cu toate că art. 1416 și 1417 se referă necontestat la jurământul decisoriu, totuși judecătorii pot deferi, în cazul acestor articole, și jurământul supletoriu, pentru ca, afara de dovada testimonială, toate celelalte dovezi sunt admise în materie de contract de închiriere verbal. Baudry, III, 664. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 220 (ed. a 2-a, 1900). T. Hue, X, 279, p. 371.

³⁾ În adevăr, pe când jurământul decisoriu constituie o specie de transacție între părți (*species transactionis*), jurământul supletoriu nu este de cât un mijloc de dovadă complementar, pus la dispoziția judecătorului (art. 1219): de unde rezultă că fie-care este cărmuit de regulile speciale și că, în genere, dispozițiile privitoare la jurământul decisoriu nu se aplică la acel supletoriu. Cpr. Cas. belg. *Pas. belge*, 1840, 1. 344. Pand. fr., v^o cit., 552. Vezi și alte deosebiri arătate *infra*, p. 445, 446. Deoseb. între jurământul decisoriu și acel supletoriu.

⁴⁾ Cpr. Laurent, XX, 291. T. Hue, VIII, 370. Pand. fr., *Déclaration de serment*, 553.

⁵⁾ Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 606. § 359 (ed. 1-a) și III, p. 139.

e vorba de jurământul supletoriu propriu (dis, ci de un jurământ de credulitate ¹⁾).

Judecătorul ar putea deci, după acest sistem, să defere uneia din părți, în calitate de moștenitoare a unui pretins debitor, jurământul de credulitate prevădut de art. 1906, de câte ori cererea nu este pe deplin justificată, nici în totul lipsită de probe ²⁾.

Capacitatea persoanei
căreia se
deferă jură-
mântul. Legea nementiionând condițiile de capacitate ce trebuie să întrunească o parte pentru ca jurământul supletoriu să-i poată fi deferit, se înțelege că ele trebuie să fie acele cerute în materie de jurământ decisoriu ³⁾.

Deferirea
jurământului
supletoriu
unui inca-
pabil. Judecătorul ar putea, cu toate acestea, să defere jurământul unui minor sau unui alt incapabil, dacă el crede că afirmarea acestui incapabil îl va lumina ⁴⁾. Această soluție era admisă și la Romani, în privința jurământului *in litem* ⁵⁾, care nu este de cât un jurământ supletoriu (art. 1219).

Ca și jurământul decisoriu, jurământul supletoriu nu poate fi deferit de cât *uneia din părțile prigonitoare* (art. 1219, 1221) ⁶⁾.

§ 888 (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 705. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 8. Toullier D., V, partea II, 420.

¹⁾ T. Huc, VIII, 370. Pand. fr., v^o cit., 555 urm. Marcadé, V, art. 1366-1368, No. 2, p. 240. Demolombe, XXX, 705. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 362. Cas. fr. D. P. 80, 1. 63. — *Contrà*. Toullier D., V, partea II, 421. Laurent, XX, 291, după care jurământul supletoriu fiind excepțional, n'ar putea fi întins la cazuri neprevădute, soluție care ni se pare mai conformă principiilor. Vezi și *suprà*, p. 426, text și n. 4.

²⁾ Larombière, V, art. 1367—1368, No. 8.

³⁾ Larombière, V, art. 1367—1368, No. 6. Pand. fr., v^o cit., 559.

⁴⁾ Larombière, V, *loco cit.* Pand. fr., v^o cit., 560. Bonnier, 441, *in fine*.

⁵⁾ „*Adolescens verò, si velit jurare, potest*“. L. 4, *in fine*. Dig., *De in litem jurando*, 12, 3.

⁶⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Chambéry. D. P. 65, 1. 467. D. P. 66, 2. 207. Demolombe, XXX, 595. Larombière, *loco cit.*, No. 6. Pand. fr., v^o cit., 561. Laurent, XX, 292. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361, text și nota 8. — Vezi însă Cas. fr. (Sirey, 42, 1. 635), care a decis că jurământul supletoriu a putut fi deferit barbatului chemat în instanță spre a autoriza pe soția sa.

De și jurământul supletoriu nu se dă de cât uneia din părți, s'a întâmplat însă, în dreptul vechi francez (24 sept. 1644), ca un judecător să defere jurământul *ambelor părți litigan-*

Judecătorul apreciază în mod suveran care din părți merita mai multă încredere spre a-i se deferi jurământul ¹.

Cele mai multe ori însă el va deferi jurământul părții care a adus în cauză elementele cele mai probatorii și căreia n'a mai ramas de cât a completa dovada ².

În cazul art. 1416, 1417 C. civ. și 53 C. com., jurământul supletoriu nu poate fi deferit de cât persoanelor arătate în aceste texte ³.

Art. 1416,
1417 C. civ.,
53 C. com.

Jurământul supletoriu poate fi deferit în ori ce materie, personală sau reală, mobilă sau imobilă, și ori care ar fi în genere valoarea litigiului, înaintea tuturor jurisdicțiilor și chiar înaintea arbitrilor și tribunalelor respective, în privința cătinei daunelor ⁴. Autorii observă însă că judecătorii nu trebuie să uzeze de această măsura de cât cu o mare prudență, mai cu seamă în afacerile în care interesul ar putea împinge la sperjur pe partea căreia jurământul ar fi deferit ⁵.

Materiile în care jurământul supletoriu poate fi deferit.

Jurământul supletoriu nu poate însă fi deferit, ca și acel decisoriu, în cauzele care interesează ordinea publică, precum ar fi, de exemplu, contestațiile asupra stărei civile a persoanelor, etc. ⁶.

Cauzele care interesează ordinea publică.

le și ca amândouă să-l presteze, așa în cât numitul judecător neștiind ce hotărîre să pronunțe, a tras sorți pentru a decide cine trebuie să câștige procesul. Aceasta curioasă sentința, pronunțată *à la courte paille*, calificată de autori cu drept cuvînt de nebunească (*folle*) (v. Larombière, V, art. 1366, No. 4, Demolombe, XXX, 707), se poate vedea în Boncenne, *Th. de la procéd. civile*, II, p. 504, *ad notam*.

¹) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1870, p. 301. Bulet. 1876, p. 298. Bulet. S-a I, 1883, p. 661. Bulet. 1899, p. 223. Trib. Falcu, *Dreptul* din 1893, No. 5. Hotărîrea, în cât privește alegerea, nu are nevoie de a fi motivată. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1876, p. 298.

²) Pand. fr., *v^o cit.*, 563. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 606, n. 7 (ed. 1-a). Demolombe, XXX, 709. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 361.

³) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 18 și Bulet. S-a II, 1894, p. 150. Bonnier, 441. Pand. fr., *v^o cit.*, 543, 566. Demolombe, XXX, 708. Vezi și *supră*, p. 424, text și nota 3.

⁴) Larombière, V, art. 1367—1368, No. 16. Pand. fr., *Délation de serment*, 592.

⁵) Pand. fr., *v^o cit.*, 576. Demolombe, XXX, 701. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 15.

⁶) Pothier, II, 925. Demolombe, XXX, 702. Larombière, V, *loc cit.* Pand. fr., *v^o cit.*, 578. C. Poitiers, D. P. 51, 2, 93. Si-rey, 51, 2, 417.

Acest jurământ, nefiind de cât un mijloc de instrucțiune, menit a complecta convingerea judecătorului, n'are nevoie de a fi deferit, ca acel decisoriu, asupra unor fapte de natură a curma litigiul¹⁾.

Deferirea jurământului supletoriu poate să aibă loc în tot cursul procesului, atât în prima cât și în a doua instanță (art. 1210). În ori ce caz, Curtea este în drept să înlătore jurământul deferit de judecătorii primei instanțe, căci apelul fiind devolutiv, procedurile pregătitoare de la prima instanță nu sunt obligatorii în apel²⁾. Curtea ar putea chiar, neținând nici o socoteală de primul jurământ prestat de o parte în prima instanță, să defere jurământul celeilalte părți, ceea ce fără îndoială ne ar conduce la un sperjur, dacă ambele părți ar jura. Asemenea lucruri se ved în toate dălele, dice Pothier³⁾.

Regulele de procedură privitoare la jurământul decisoriu se aplică și la acel supletoriu, o hotărîre fiind însă în tot-deauna neaparată, pentru că jurământul supletoriu se deferă de judecători din oficiu⁴⁾.

¹⁾ Pand. fr., v^o cit., 580. Demolombe, XXX, 703. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 362. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 7.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1879, p. 953. Bulet. 1880, p. 217. Bulet. 1888, p. 906. Bulet. 1892, p. 23. Bulet. S-a I, 1898, p. 722.

³⁾ Pothier, II, 927. Baudry, II, 1328. T. Huc, VIII, 371. Pand. fr., v^o cit., 597. Laurent, XX, 297. Demolombe, XXX, 716. Marcadé, V, Art. 1366—1368, No. 3. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 363. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 21. Duranton, XIII, 613. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, p. 508, No. 221. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 47 (sentință casată). —*Contră*. Cas. rom. Secții-unite, *Dreptul* din 1886, No. 47 și Bulet. 1886, p. 399: „Considerând, dice această decizie, că jurământul supletoriu leagă pe partea cealaltă, dacă ea a fost făcută când s'a deferit și prestat, fără ca ea să fi făcut vre o rezervă sau obiecțiune, căci, prin faptul prezenței sale, partea a aderat și a primit hotărîrea care a deferit jurământul părții adverse; că dacă dar s'a prestat jurământul, partea nu poate fi admisă a produce alte probe spre a combate consecințele jurământului prestat, etc.". Cpr. în acest din urma sens. Demolombe, XXX, 714. Laurent, XX, 298. F.-Herman, III, art. 1366, No. 19. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 363. Vezi însă în sens contrar autoritățile citate în Pand. fr., v^o *Délation de serment*, 605.

⁴⁾ Pand. fr., v^o cit. 583. Boitard, Colmet-Daage et Glisson. *Pr. civ.*, I, 254, p. 277 (ed. a 15-a).

Judecătorii luând în considerație vârsta înaintată sau starea sănătății părții căreia jurământul este deferit, poate și o autorizea a-l presta la domiciliul ei, înaintea unui judecător delegat (art. 235, 243 Pr. civ.). Art. 235, 243 Pr. civ.

Jurământul deferit din oficiu uneia din părți nu poate fi referit celeilalte părți, căci judecătorul adresându-se la partea carei inspiră mai multă încredere, nu se poate ca această parte să modifice, prin referirea jurământului, mijlocul de instrucțiune ales de judecător. De aceea art. 1221 dispune:

Art. 1221.— Jurământul dat din oficiu uneia din părți, nu poate fi referit de această parte celeilalte. (Art. 1211 C. civ. Art. 1368 C. fr.).

Efectele deferirii, prestării sau refuzului jurământului supletoria.

Din împrejurarea că jurământul supletoria nu este decât o simplă măsură de instrucție, un mijloc de probă admis *ex officio judicis*, se trage concluzia în Franța că judecătorul nu este legat prin încheierea care admite jurământul, și că el poate să revie asupra ei, dacă înainte de prestarea lui, el și a format convingerea din alte probe administrate de părți¹⁾. *Judex ab interlocutorio discedere potest.* Revenirea asupra încheierii prin care se admite jurământul supletoria. Dreptul francez.

Aceiaș soluție s'a admis une-ori și de Curtea noastră de casație sub vechiul Cod de procedură civilă²⁾. Procedura veche.

¹⁾ Pand. fr., v^o cit., 589. Cas. fr. Sirey, 36, I, 412.

²⁾ Cpr. T. Iluc, VIII, 371. Baudry, II, 1328. Laurent, XX, 296. Marcadé, V, art. 1366—1368, No. 3. Garsonnet, Pr. civ., II, p. 608, § 359 (ed. 1-a). Thiry, III, 188. Demolombe, XXX, 715 bis. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 362. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 19. Bonnier, 444. Pand. fr., v^o cit., 594. Durantou, XIII, 613. Cpr. L. 31, Dig., *De jurejurando*, 12, 2.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1874, p. 7. Bulet. S-a II, 1876, p. 433. Bulet. S-a I, 1890, p. 994. Bulet. 1894, p. 150. *Dreptul* din 1894, No. 18. Cpr. și Bulet. S-a II, 1898, p. 949. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 47. Vezi și Sand. Nanoveanu, Pr. civ., p. 413, No. II (ed. a 2-a, 1879). Din. Ke-bapei, Pr. civ., V, 54, p. 81. *Contra*, Cas. rom. Secții-unițe, Bulet. 1872, p. 70. Bulet. 1886, p. 399 și *Dreptul* din 1886, No. 47. (Este de observat că, în cazul prevădut de aceasta

Dreptul ac-
tual.

Ce trebuie să decidem astăzi, față cu noul text al art. 160 din procedura civilă, care este altfel redactat de cât textul vechi¹⁾?

După proiectul primitiv, astfel cum era redactat, judecătorii nu erau legați prin deferirea jurământului supletoriu, ci numai prin aceea a jurământului decisoriu, ceea ce era logic, pentru că judecătorii recurgând la jurământ în lipsă de alte probe, el devine inutil înădă ce ei pot să-și formeze convingerea de aiurea. „Judecătorii nu sunt legați prin aceste încuviințări pregătitoare sau urmările lor, dicea art. 160 din proiect, *afară de ceea ce se dice pentru jurământul dat de o parte altuia*“. Acest text fiind însă modificat în Senat, pe cale de amendament²⁾, chestiunea este mult mai delicată, pentru că din amendamentul D-lui P. Misisir și din modul cum el a fost susținut, nu se vede care a putut fi intențiunea legiuitorului. După text, așa cum este redactat, s'ar părea că judecătorii trebuie să fie legați atât prin admiterea jurământului decisoriu cât și celui supletoriu, pentru că ambele jurăminte, fără a hotări în totul pricina, prepară deslegarea ei. Fiind însă că, în materie de jurământ supletoriu, se admite că judecătorii nu sunt legați prin prestarea lui și că acel care l'a prestat poate să peară procesul, dacă judecătorul se convinge că el a comis un sperjur, după cum acel care nu l'a prestat poate să-l câștige³⁾, apoi ni se pare logic de a admite că jude-

din urmă decizie, jurământul fusese prestat). Bulet. S-a 1, 1889. p. 253. Trib. Falcu. *Dreptul* din 1893, No. 5. Vezi și tr. nostru în limba franceza, p. 434, 435, text și note.

Art. 160 Pr.
civ.

¹⁾ Fata, în adevăr, cum se exprimă art. 160 din procedura veche: „Judecătorii nu sunt legați prin aceste ordonante preparatoare, sau prin consecințele lor, *afară de ceea ce se dice pentru jurământul judiciar deferit unei părți*“. În loc de această dispoziție, textul nou prevede ca: „Judecătorii nu sunt legați prin aceste încuviințări pregătitoare sau urmările lor. *Judecătorii sunt însă legați de acele încuviințări premergătoare care, fără a hotări în totul pricina, prepară deslegarea ei*“. Această ultimă parte a textului a fost eliminată în noul proiect, elaborat de Dl. C. Stoicescu.

²⁾ Vezi *Pr. civ.*, ed. oficială, p. 376.

³⁾ Cpr. Garsonnet. *Pr. civ.*, II, p. 608, § 359 (ed. 1): III, § 889, p. 141 (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1367—1368, No. 23. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 362. Bonnier. 444. Marcadé, V, art. 1366 urm. No. 3, p. 241. T. Huc, VIII, 371, *in fine*. Baudry, II, 1328. Demolombe, XXX, 720. Laurent, XX, 293. Pand. fr., v^o cit., 612.

cătorul poate *a fortiori* să revie asupra încheierii sale, înainte de prestarea lui, dacă s'au adus nouă elemente în debateri de natură a-i forma convingerea. Nu tot astfel este și pentru jurământul decisoriu, care fiind o specie de transacțiune, leagă atât pe partea care l'a deferit sau căreia el s'a referit (art. 1214), cât și pe judecătorii care l'au admis ¹⁾.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă judecătorii pot reveni asupra încheierilor prin care se admite proba testimonială, vedi *supra*, p. 293 urm.

Din cele mai sus expuse rezultă deci următoarele consecințe :

1° Partea contra căreia jurământul supletoriu a fost prestat, va putea, până la pronunțarea hotărârei de către instanța care l'a deferit sau de instanța superioară, să dovedească falsitatea lui și să dobândească câștig de cauză, cu toată prestarea lui ²⁾ :

2° Ea va putea să se constituie ca parte civilă și să conchidă la daune în acțiunea publică pentru sperjur, care ar fi pusă în mișcare de ministerul public, căci art. 1213, care admite soluția contrară, se aplică numai la jurământul decisoriu. (Vedi *supra*, p. 412 urm.).

O dată însă ce hotărârea dată asupra prestării jurământului, a dobândit puterea lucrului judecat, partea care a perdit procesul în temeiul jurământului prestat, nu mai poate să dovedească falsitatea lui, nici să conchidă la daune, fie pe calea principală, înaintea instanțelor civile, fie

1) S'a decis însă ca jurământul decisoriu, de și acceptat de partea adversă, nu dă loc la un contract judiciar, pe cât timp acest jurământ n'a fost formulat de parte și primit de judecată ca hotărâtor în cauză, și ca reclamantul care a deferit jurământul nu e legat prin acceptarea lui de intimat, el putând renunța la jurământ și recurge la alte mijloace de probă. C. București. *C. judiciar* din 1901, No. 48. Am văzut însă *supra*, p. 420, nota 2, ca această soluție este inadmisibilă.

2) Bonnier, 443. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 889, p. 141 (ed. a 2-a). Demante, V, 345 bis. Larombière, V, art. 1367, 1368. No. 22. T. Huc, VIII, 371. Laurent, XX, 297, 298. Demolombe, XXX, 713. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 363, text și n. 20. „Când una din prigonitoarele părți *cu hotărârea judecătorească* va jura, și mai la urma va găsi celalalt vrednică dovadă im-
pozitivă, dice art. 53, partea VI, cap. 2 din Codul Caragea, cel ce a jurat strâmb se învinovățește a da îndoit”.

constituindu-se parte civilă în acțiunea de sperjur exercitată de ministerul public înaintea instanțelor represive, pentru că hotărîrea este definitivă și se bucură de autoritatea lucrului judecat, fiind aparată de o presumpție *juris et de jure*, care nu mai poate fi dărîmată prin nici o dovadă contrară¹⁾.

Unii ar voi, cu toate acestea, ca acțiunea în daune să poată fi primită, fie pe calea civilă, fie pe calea penală, pentru că nici o dispoziție nu împiedică dovedirea falșității jurământului²⁾. Această soluție este însă inadmisibilă, pentru că nu este vorba, în specie, de efectele jurământului, ci de efectele lucrului judecat, a cărui autoritate nu poate fi calcată sub nici un cuvînt.

Hotărîrea definitivă va putea însă fi atacată pe calea revizuirii (art. 290, § ultim)³⁾.

Deferirea jurământului supletoriu nu leagă nici pe părți.
Dacă deferirea jurământului nu leagă pe judecători, *a fortiori*, ea nu leagă pe părți, căci atât partea căreia jurământul a fost deferit cât și cealaltă pot interjecta apel⁴⁾, și am vedut că, chiar la caz când jurământul ar fi fost prestat în prima instanță, a doua instanță ar putea sa nu ție nici o socoteală de această prestare, și să defere jurământul celeilalte părți⁵⁾.

Partea căreia jurământul supletoriu a fost deferit și care s'a sevrșit din viață, sau a devenit incapabilă înainte de a-l presta, nu se consideră nici că l'a prestat, nici că l'a refuzat⁶⁾.

Indivisibil. jurament. supletoriu.
Jurământul supletoriu, care ar avea de obiect mai multe fapte, este indivisibil ca și acel decisoriu⁷⁾.

¹⁾ Garsonnet, *op. cit.*, III, p. 141, § 889, *in fine* (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 718. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 364. Laurent, XX, 298. Larombière, V, art. 1367—1368, No. 25. Pand. fr., *Délation de serment*, 608. T. Hue, VIII, 371. Baudry, II, 1328.

²⁾ Marcadé, V, art. 1366 urm., No. 3, p. 241. Bonnier, 443. Demante, V, 345 bis.

³⁾ Veđi *supră*, p. 413. — În Franția, această chestiune este controversată. Veđi autorii citați *pro* și *contră*, in Pand. fr., v^o cit., 610, 611.

⁴⁾ Cpr. Demolombe, XXX, 713, 720. Pand. fr., v^o cit., 595, 596.

⁵⁾ Veđi *supră*, p. 434, text și nota 3.

⁶⁾ Cpr. Pand. fr., v^o cit., 613 urm. Veđi și *supră*, p. 405 urm. Cpr. și art. 243. § ultim din noul proiect de revizuire a procedurii civile.

⁷⁾ Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 607, 608 (ed. 1-a) și III, § 889,

Jurământul estimatoriu (in litem sau en plaid).

Art. 1222.— Jurământul asupra valorii obiectului reclamat nu poate fi dat de judecător reclamantului de cât atunci când constatarea acelei valori va fi imposibilă de a se face cu alt mijloc; chiar în acest caz, judecătorul este dator a determina suma până la care reclamantul va fi crezut pe jurământul său. (Art. 1219 C. civ. Art. 237 urm. Pr. civ. Art. 1369 C. fr.).

De câte ori o parte cere în justiție un lucru care nu mai poate fi restituit în natură, și acțiunea sa este întemeiată, însă este cu neputință de a se determina valoarea acestui lucru prin vre-un mijloc de probă ¹⁾, judecătorii pot ²⁾ să defere jurământ reclamantului asupra valorii acestui lucru, determinând suma până la care reclamantul va fi crezut în puterea jurământului său.

La Romani, acest jurământ, numit *juramentum* sau *jusjurandum in litem*, sau Zenonian ³⁾, nu era admis de cât atunci când debitorul cauzase o daună prin dol sau o greșală gravă (*culpa lata*). El era întrebuintat mai cu samă în acțiunile de buna credință, precum în materie de comodat, de deposit, de restituire de dotă, și în toate acțiunile arbitrare, în care era vorba de restituirea unui lucru ⁴⁾.

Dreptul
roman.

p. 140 (ed. a 2-a). Pand. fr., v^o cit., 619. Vezi și *suprà*, p. 336, text și nota 2 și p. 370, nota 4.

¹⁾ Starea de imposibilitate a reclamantului de a constata prin alte mijloace valoarea lucrului cerut, constituie o chestiune de fapt, lăsată în totul la aprecierea suverană a judecătorilor fondului. Cas. rom. Bulet. S-a civ. 1869, p. 271. Pand. fr., v^o cit., 636. Laurent, XX, 301.—Hotărîrea trebuie însă să motiveze aceasta imposibilitate, fiind ca ea este o condiție a deferirii jurământului. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 609, § 360 (ed. 1-a). Laurent, XX, 301. Pand. fr., v^o cit., 637. Cas. fr. Sirey, 33, 1, 113.

²⁾ Acest jurământ nu este, în adevăr, obligator pentru judecător, ci este lăsat la facultatea lui, ca și jurământul suppletoriu, de care se ocupa art. 1220 urm. Cpr. Larombière, V, art. 1369, No. 4. Demolombe, XXX, 726. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 609, § 360 (ed. 1-a) și III, § 850, p. 142 (ed. a 2-a). Pand. fr., v^o cit., 636. Vezi și *suprà*, p. 424, nota 1.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 423.

⁴⁾ Vezi textele citate *suprà*, p. 424, nota 4. Cpr. Accarias, II, 977. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 135, No. III. Maynz, *Dr. rom.*, II, § 76, p. 35 urm.—Interpreții dreptului roman distingueau două jurăminte *in litem*, *juramentum affectionis* și *juramentum veritatis*. Jurământul *affectionis* era acela pe care

Dreptul ac-
tual.

Astăzi, el poate să aibă loc chiar când debitorul ar fi comis numai o culpă ușoară (*culpa levis*), și are loc mai cu seamă în privința furturilor întâmplare într-o ospătărie, în privința depozitelor necesare, făcute sub sila unei întâmplări, precum un foc, o ruină, o prădare, un naufragiu sau alte evenimente de forță majoră (art. 1198, 20, 1620 urm.)¹⁾. Autorii observă însă că el poate avea loc de câte ori este vorba de o spoliațiune, de o reținere frauduloasă, sau de ori ce act de bună ori de rea credință, care obligă pe părți la o restituire²⁾.

Judecătorul îl deferea, nu pentru a prețului valoarea reală a lucrului de care creditorul era lipsit prin dolul debitorului, ci prețul afecțiunii ce el avea pentru acest lucru (*pretium affectionis*), preț care putea să intreacă cu mult valoarea lucrului. Acesta era jurământul despre care Ulpian dicea: „*Non ab iudice doli aestimatio ex eo quod interest fit, sed ex eo quod in litem juratur*“. L. 64. Pr. Dig. De iudiciis, 5, 1. Și aiurea, Ulpian, tot despre acest jurământ dicea: „*Res, ex contumacia, aestimatur ultra rei pretium*“. L. 1, Dig. De in litem iurando, 12, 3. Pothier (II, 929) ne arată că, înca din timpurile lui, *iuramentum affectionis* nu și mai avea tînță, ci numai *iuramentum veritatis*. (Cpr. Duranton, XIII, 627. G. Tocilescu, Pr. civ., II, p. 510, nota 2. Pand. fr., v^o cit., 657. Demolombe, XXX, 727. Larombière, V, art. 1369, No. 8.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 930. Massé-Vergé, III, § 603, p. 533, nota 1. Duranton, XIII, 626. T. Hue, VIII, 372. Pand. fr., v^o cit., 638 urm. Laurent, XX, 299.

²⁾ Cpr. Toullier D., V, partea II, 441. Demolombe, XXX, 724. Pand. fr., v^o cit., 638 urm. Larombière, V, art. 1369, No. 3.—Astfel, art. 1222 se aplică în privința obiectelor încredințate unui căraș și pierdute (art. 1473 C. civ., 425 urm. C. com.). Cpr. T. Hue, VIII, 372. Larombière, V, art. 1369, No. 3. Troplong, Louage, II, 922. Pand. fr., v^o cit., 640. Demolombe, loco cit., și toți autorii.

Deosebire de
la Codul
francez.

Jurământul reclamantului poate, în Franția, determina, în asemenea caz, valoarea lucrului pierdut, chiar dacă el ar fi conținut o sumă de bani sau alte obiecte de valoare. Troplong, op. cit., 950 urm. La noi, soluția contrară pare să rezultă din art. 431 C. com., după care cărașul nu răspunde de lucrurile prețioase, bani, titluri, etc. ce nu i-au fost declarate și, în caz de pierdere sau stricăciune, nu este răspunzător de cât de valoarea arătată. În acest sens se pronunța unii autori chiar în Franția (argum. din art. 1785 C. civ. fr., al nostru 1476). Cpr. Toullier D., VI, partea I, 255, p. 213 urm.

Epitrop.

Jurământul estimatoriu mai poate încă fi deferit epitropi-

Codul actual neconsacrând acestui jurământ de cât un singur text (art. 1222), arată prin aceasta însuș că, afară de câte-va regule, care sunt speciale acestui jurământ, se vor aplica toate celelalte dispoziții de la jurământul supletoriu¹⁾.

În principiu, jurământul estimatoriu nu poate fi deferit, ca ori ce jurământ în genere, de cât acelui care figurează personal și în numele său în instanță, soluție care era admisă și la Romani²⁾.

Aplicarea regulelor privitoare la jurământul supletoriu.
acela căruia se deferă jurământul trebuie să figureze personal în proces.

lor, cari ar fi neglijat de a face inventariul bunurilor averii minorilor ce ei administrează (art. 395). Toullier D. V. partea II. 442.

De asemenea, de câte ori este vorba de a se hotări valoarea unui corp cert și determinat de care proprietarul a fost depozitat prin faptul altuia, nu se va aplica art. 1103, după care, debitorul unui lucru determinat numai prin specia sa, se poate libera dând un lucru de o valoare mijlocie (v. t. VI. p. 514), ci se va putea deferi jurământul estimatoriu persoanei depozitate, asupra valorii lucrului. Cpr. Pand. fr., v^o cit., 644. C. Rennes, Sirey, VI. anii 1819—1821. 2. p. 385, colona 1.

Acest jurământ ar putea să fie deferit astăzi reclamantului contra moștenitorilor spoliatorului, pentru că el nu mai are, în dreptul actual, un caracter penal ca la Romani. Larombière, V. art. 1369, No. 5. Toullier D. V. partea II. 445. Pand. fr., v^o cit., 653.

Nimic nu împiedică de asemenea pe judecători de a deferi jurământul estimatoriu unei părți civile, înainte a tribunalelor represive, pentru a determina valoarea daunelor-interese ce trebuie să se acorde acestei părți, dacă ei nu au alte mijloace pentru a determina valoarea acestor daune. De exemplu, dacă mi s'a furat un ceasornic, existența acestui fapt fiind bine stabilită, și acest obiect ne mai existând pentru a-mi fi restituit în natură, judecătorii vor putea să-mi defere jurământul pentru a determina valoarea ce trebuie să-mi restituie autorul furtului. Cpr. Larombière, V. art. 1369, No. 17. Pand. fr., v^o cit., 651. Cas. rom. Bulet. S-a II. 1874. p. 111. Bulet. S-a II. 1876. consid. de la p. 160. În fine, mai sunt și alte cazuri în care acest jurământ poate fi deferit reclamantului: este însă cu neputință de a le enumera pe toate. Vezi Pand. fr., v^o cit., 638 urm.

Determinarea daunelor-interese înainte a tribunalelor represive. Deferirea jurământului reclamantului.

¹⁾ Demolombe, XXX, 722. Pand. fr., *Délation de serment*, 626.

²⁾ „*Ubi præsunt, alium in litem non debere jurare, quam dominum litis; denique Papinianus ait, alium non posse jurare, quam eum, qui litem suo nomine contestatus est*”. I., 7. Dig., *De in litem jurando*, 12. 3.

Tutor, curat
tor.

Cu toate acestea, tutorii și curatorii puteau să presteze jurământul *in litem* pentru pupilii lor ¹⁾.

Acciaș soluție trebuie să fie admisă și în dreptul modern, și tutorii și curatorii vor afirma că cunosc valoarea lucrului care urmează a fi restituită incapabilului ²⁾.

Moștenitorii
aceluia care
a suferit pa-
guba.

Jurământul estimatoriu poate fi deferit nu numai aceleia care a suferit personal paguba, dar încă și moștenitorului său, major sau minor ³⁾. „*Adolescens vero, si vult jurare, potest*“ ⁴⁾.

Moștenitorul căruia se deferă jurământul trebuie să cunoască valoarea lucrului, iar dacă el este minor, rațiunea sa trebuie să fie destul de dezvoltată pentru a inspira încredere justiției ⁵⁾.

Deoseb. între
jurământul
supletoriu
și acel esti-
matoriu.

Jurământul estimatoriu are acest caracter particular, care-l deosebește de jurământul supletoriu prevădut de art. 1220 urm., că el nu poate fi deferit nici o dată părîtului, ci numai reclamantului (art. 1222) sau moștenitorilor săi, pentru că numai ei pot să cunoască valoarea lucrului reclamat ⁶⁾; de unde rezultă că acest din urmă nu-l poate referi părîtului ⁷⁾. Trebuie să adăugăm însă că, de câte ori pretențiunea este propusă pe cale de excepție, acel care era părît din capul locului devine asupra acestui punct reclamant, conform regulei cunoscute: *Reus in excipiendo fit actor*. (Vedi *suprà*, p. 110).

Dreptul ro-
man.

La Romani, judecătorul lăsa adese-ori reclamantului libertatea completă asupra sumei până la care el urma a

¹⁾ „*Si tamen tantam affectionem pupillo suo, vel adolescenti tutores vel curatores iusjurandum prestare volunt, auctoritas juris non refragabitur*“. L. 4, Pr., Dig., *loco cit.*

²⁾ Cpr. Larombière, V, art. 1369, No. 6.

³⁾ Larombière, *loco cit.*, No. 7. Toullier D. V. partea II. 446. Garsonnet, *Pr. civ.*, II, p. 609. § 360 (ed. 1-a) și III, § 890, p. 142 (ed. a 2-a).

⁴⁾ L. 4, Pr., Dig., *loco cit.*

⁵⁾ Larombière, *loco cit.*

⁶⁾ Cpr. Laurent, XX, 303.

⁷⁾ Larombière, *loco cit.*, No. 11. Garsonnet, *op. și loco cit.* Aubry et Rau, VIII, § 768, p. 365. Thiry, III, 189. Bonnier, 438, *in fine*. Massé-Vergé, III, § 134, *in fine*, p. 534. Tocilescu, *op. cit.*, II, 222, p. 510. Pand. fr., v^o, *cit.*, 669. Laurent, XX, 304.

fi creșut¹⁾, cu toate că el putea să fixeze această sumă²⁾.

Astăzi, judecătorul este dator a determina suma până la care reclamantul urmează a fi creșut sub jurământul său (art. 1222, parte finală), ceea ce era admis și în vechia jurisprudență franceză³⁾, pentru că omul fiind în tot-deauna dispus a da o valoare mai mare lucrurilor ce îi aparțin, reclamantul ar fi fost de bună samă în tot-deauna gata a face o prețelnire exagerată.

Pentru acest motiv Codul actual nu mai admite jurământul *in litem sine taxatione*.

Judecătorii vor fixa deci în tot-deauna suma aproximativă a valorii lucrului, pe care reclamantul nu va putea s'o întrecă în afirmațiunea sa⁴⁾, ținând socoteală de buna sau rea credință a părâtului (art. 1085, 1086), și în ori-ce caz, de dauna reală ce nerestituirea lucrului în natură aduce reclamantului (arg. din art. 994, 995)⁵⁾. În nici un caz însă nu se va ține în samă prețul de afecțiune ce câte o dată reclamantul are pentru obiectul cerut, căci am vădit că jurământul *affectionis* de la Romani nu mai are loc în legea actuală, care n'a admis de cât jurământul *veritatis*⁶⁾.

Judecătorul, care deferă jurământul estimatoriu, n'are însă nevoie de a fixa în termeni expresi suma până la

1) „*Jurare autem in infinitum licet*“, L. 4, § 2, *ab initio*, Dig., *De in litem jorando*, 12, 3.

2) „*Sed iudex potest praefinire certam summam, usque ad quam juretur*“, L. 5, § 1, Dig., *loco cit.*

3) Cpr. Pothier, *Oblig.* II, 931.

4) Este deci casabila deciziunea care deferă jurământul reclamantului, fără a fixa suma până la care el urmează a fi creșut. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 705. Dreptul din 1881, No. 78. S'a decis însă că, de și instanța de fond n'a fixat suma până la care reclamantul urmează a fi creșut, totuși se presupune că judecătorii au recunoscut implicit că el are să fie creșut până la suma fixată de dănsul prin petiția introductivă de instanța (Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 733), însă această decizie a Curții supreme violează art. 1222, admitând jurământul *in litem sine taxatione*, ceea ce nu era admis de cât la Romani.

5) Demolombe, XXX, 727. Pand. fr., v^o cit., 658. Aubry et Rau, VIII, § 768, p. 265. Larombière, V, art. 1369, No. 8. Duranton, XIII, 627, 628.

6) Vezi *suprà*, p. 439, nota 4.

care reclamantul va trebui să jure, fixarea acestei sume putând să resulte implicit din termenii deferirii jurământului. Astfel, scopul legii este îndeplinit când hotărîrea, care deferă reclamantului jurământul *in litem* asupra faptului sustracțiunii unor titluri la purtător, enumeră și specifică rînd pe rînd titlurile asupra cărora jurământul urmează a fi prestat ¹⁾.

Revenirea
asupra jură-
mîntului es-
timatoriu.

Jurământul *in litem* nefiind de cît o măsură de instrucție, judecătorii pot reveni asupra jurnalului prin care au deferit jurământul, dacă, în urma admiterii lui, s'au descoperit acte nouă care fac ca jurământul să fie inutil ²⁾.

Judecătorul nu este de asemenea legat prin fixarea sumei făcută conform art. 1222, el putînd, în urma descoperirii unor nouă informații, să mărească sau să micșoreze cifra primei sale taxațiuni ³⁾.

În urma prestării jurământului, judecătorul poate de asemenea, dacă a dobîndit nouă elemente de convingere asupra valorii lucrului, să nu ție nici o socoteală de acest jurămînt și să se refere la aceste nouă elemente de apreciere ⁴⁾, soluție care era admisă și la Romani ⁵⁾, și care este admisibilă și astăzi.

În fine, judecătorii instanței superioare pot face abstracție de jurământul prestat de reclamant în prima instanță, să i defere un nou jurămînt, luînd de basă o altă prețeluire, să micșoreze condamnarea primilor judecători, etc. ⁶⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. D. P. 54. 1. 248. Pand. fr., v^o cit., 663.

²⁾ Laurent, XX, 304. Aubry et Rau, VIII, § 768, p. 365. Larombière, V, art. 1369, No. 11. Bonnier, 438. Massé-Vergé, III, § 603, p. 534, nota 4. Marcadé, V, art. 1369, No. 1. Tocilescu, *op. cit.*, 222, p. 510, și toți autorii.

³⁾ Pand. fr., v^o cit., 665 și autorii citați în nota precedentă.

⁴⁾ Pothier, II, 931. Bonnier, 438. Pand. fr., 666, 667. Demolombe, XXX, 792. Thiry, III, 189. T. Hue, VIII, 372. — *Contră*. Tanlier, *Th. raisonnée du C. civ.*, IV, p. 573. Garsonnet, *Pr. civ.* II, p. 609 și III, § 890, p. 142 (ed. a 2-a.).

⁵⁾ „*Etsi juratum fuerit, licet judici vel absolvere, vel minoris condemnare*“. L. 5. § 2, Dig., *De in litem jurando*, 12, 3. Vezi și L. 4, § 3, Dig., *loco cit.* Cpr. Accarias, *Dr. rom.*, II, p. 1256, nota 1 (ed. a 4-a., 1891).

⁶⁾ Cpr. Laurent, XX, 304. Demolombe, XXX, 729. Aubry et Rau, VIII, § 768, *in fine*, p. 366. Larombière, V, art. 1369, No. 11. *in fine*. Pand. fr., v^o cit., 668. T. Hue, VIII, 372, și toți autorii.

Deosebire între jurământul estimatoriu (art. 1222) și acel supletoriu propriu zis (art. 1220 urm.).

Jurământul estimatoriu are acelaș caracter ca și jurământul supletoriu : el este, după cum am vedut, un mijloc de instrucție, care servește a pregăti hotărîrea definitivă. El are deci aceeaș autoritate și atrage aceleași consecințe. Cu toate acestea, el se deosebește de jurământul supletoriu în trei puncte :

1° Jurământul supletoriu se deferă asupra însuș faptului cererii sau excepției, adică asupra fondului procesului ; pe când deferirea jurământului estimatoriu nu are de obiect de cât valoarea lucrului contestat ;

2° Jurământul supletoriu nu se poate deferi în mod valid de cât atunci când cererea sau excepția nu este nici pe deplin justificată, nici în totul lipsită de probe (art. 1220) ; pe când deferirea jurământului estimatoriu presupune din contra că cererea este pe deplin probată, însă judecătorul nu are elemente necesare pentru a decide asupra valorii lucrului cerut (art. 1222) ;

3° În fine, jurământul supletoriu propriu zis poate fi deferit atât reclamantului cât și pârîtului, după alegerea și aprecierea judecătorului (art. 1221) ; pe când jurământul estimatoriu sau *in litem* nu poate fi deferit de cât reclamantului (art. 1222¹).

Deosebire între jurământul decisoriu și acel supletoriu.

Jurământul decisoriu se deosebește în mai multe puncte de acel supletoriu :

1° Jurământul *decisoriu* nu poate fi retractat îndată ce partea căreia el a fost deferit a declarat că este gata a jura (art. 1214), pentru că, în asemenea caz, existînd o specie de transacție, această transacție, ca și ori ce convenție în genere, este irevocabilă ; pe când jurământul *supletoriu* nu leagă din contra pe judecătorul care l'a deferit ; el poate deci fi retractat cât timp n'a fost încă prestat (vedi *suprà*, p. 436 urm.) ;

2° Acel care a deferit un jurământ *decisoriu* nu este primit a dovedi falșitatea lui (art. 1213), căci el s'a obli-

¹ Cpr. Bandry. II. 1329.

gat a considera procesul ca pierdut, dacă adversarul său va jura (art. 1215): pe când adversarul celui care a prestat jurământul supletoriu poate, din contra, dovedi falșitatea lui, pentru că nici o transacție nu există în specie (vezi *supra*, p. 437);

30 Jurământul *decisoriu* poate fi referit celeilalte părți (art. 1212): pe când acel *supletoriu* nu poate fi referit. Partea căreia el a fost deferit n'are de cât alternativa sau de a jura, sau de a pierde procesul (art. 1221) (vezi *supra*, p. 435);

40 Jurământul *decisoriu* poate fi deferit în orice soi de contestație bănească, fie că ar exista sau n'ar exista un început de probă scrisă (vezi *supra*, p. 364): pe când jurământul *supletoriu* nu poate fi deferit de cât atunci când cererea sau excepția este întărită prin un început de probă scrisă, cel puțin în cazurile în care proba testimonială nu este admisibilă (art. 1220) (vezi *supra*, p. 427 urm.)¹⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Cpr. asupra tuturor acestor deosebiri. Mourlon, II, 1659. D. Kébapci, *Pr. civ.*, V, p. 233 urm. Vezi și *supra*, p. 431, nota 3.

APENDICE

Despre autoritatea lucrului judecat ¹⁾.

Noțiuni generale.—Definiție.

Autoritatea lucrului judecat interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică. Ea are de scop, pe de o parte, după cum foarte bine dice o carte de judecată a judecăt. ocol. III din București ²⁾, înlăturarea contradicțiilor judecătorești, care ar slăbi respectul datorit justiției și ar micșora încrederea și demnitatea de care trebuie să se bucure

¹⁾ Pe lângă autori obișnuit citați, se poate consulta cu fo- Bibliografie.
los asupra acestei materii, Pothier, *Oblig.*, II, 850 urm.; Pand. fr., t. XVIII, v^o *Chose jugée*: Allard, *Étude sur la chose jugée* (1875): Griollet, *De l'autorité de la chose jugée* (1868), studiu extras din *Revue pratique de droit français*, t. 23 și 24 (1867): Jacoste, *De la chose jugée* (1894), studiu extras din *Répert.* Sirey: Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 465 urm., p. 235 urm. (ed. 1-a): Poisson, *Recherches sur la probabilité des jugements*; Lacombe, *De l'autorité de la chose jugée* (1885); Laurens, *De l'autorité de la chose jugée* (1885); Bonnier, *Tr. des preuves* (ed. din 1888), 860 urm., p. 691 urm. Ricci, *Della prove.* 343 urm., p. 639 urm.: P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata* (1900): Rolland de Villargues, *Répert. de notariat*, v^o *Chose jugée*; Bertheau, *Dictionn. raisonné de la pratique des affaires*, v^o *Chose jugée*, etc.

În cât privește dreptul roman, vedi Maynz, *Dr. roman*, I, § 69, p. 577 urm. (ed. a 5-a, 1891); Van Wetter, *Cours élément. de dr. roman*, I, § 139, p. 217 urm. Accarias, *Pr. de droit roman*, II, No. 913 urm. p. 1113 urm. (ed. a 4-a, 1891); Keller, *Über Litiscontestation und Urtheil nach classischem römischem Recht* (1827), § 24 urm. Endemann, *Das Prinzip der Rechtskraft* (1860): Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VI, § 280 urm.: Buchka, *Die Lehre vom Einfluss des Processes auf das materielle Rechtsverhältniss* (1846-47): Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, §, 127; Derenburg, *Pandekten*, § 154, 161 urm. (ed. a 5-a); Cagliolo, *Trattato teoretico e pratico della eccezione di cosa giudicata secondo il diritto romano e il codice civile italiano* (1883); Regelsberger, *Pandekten*, I, § 196 urm., etc.

²⁾ Vedi *Dreptul* din 1897, No. 37.

Dreptul
roman.

în Stat puterea judecătorească¹⁾; ear pe de alta, necesitatea de a pune un capăt contestațiilor dintre împriicnați, care, prin posibilitatea de a reveni meru înaintea justiției, după cum era la noi altă dată, ar arunca cea mai mare incertitudine în transacțiile omenesti²⁾. De aceea în toate legiuirile găsim înscris acest principiu, vechiū cât lumea: *Res iudicata pro veritate accipitur* (L. 207, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17)³⁾, și de aceea presunția de adevăr, care rezultă din hotărârile judecătorești, nu poate nici într'un caz fi combătută prin proba contrară, nici chiar prin mărturisire sau jurământ (art. 1201, 1202)⁴⁾. O hotărîre judecătorească, ori cât de greșită ar fi⁵⁾, se consideră ca expresiunea adevărului (*pro veritate habetur*), pentru că numai grație acestui principiu poate să domnească ordinea și pacea între cetățeni⁶⁾. Legiuitorul a preferat, cu drept cuvânt, să consacre o justiție legală de cât să ție în veci și în infinit drepturile cetățenilor în suspensie. „Judecățile ce au luat sfârșit după pravilă și cu desfaceri și isbrâniri, dice Andronaki Donici, *nici cu porunca stăpânirii nu se pot strica*; ear hotărârile ce se vor face cu strimba tălcuire a pravilelor, nu au nici o tărie“. (Capit. 42, *Despre hotărîrea judecăței*, § 2)⁷⁾.

¹⁾ „Autoritatea lucrului judecat, dice Larombière (V, art. 1351, No. 1), este autoritatea însăș a justiției, și respectul ce i se datorește este respectul ce fie care trebuie să aibă pentru actele de suveranitate și pentru legile țarei sale“. Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 2, și autorii citați acolo.

²⁾ O cauză, odată sfârșită, nu trebuie să mai fie reîncepută, dice o lege din Codul lui Iustinian (*De re iudicata*, 7, 52): „*Nec enim instaurari finita rerum iudicatarum patitur auctoritas*“.

³⁾ Această axiomă este înscrisă în art. 1414 din Proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade.

⁴⁾ Vezi Glason, *Précis th. et pratique de procéd. civile* (Paris Pichon, 1902), 1, p. 524. Vezi și *supra*, p. 311 și 317.

⁵⁾ Cpr. L. 65, § 2, Dig., *Ad S. C. Trebellianum*, 36, 1.

⁶⁾ Prelungirea litigiului și a incertitudinilor sale, dice cu drept cuvânt Paulus (L. 6, Dig., *De exceptione rei iudicate*, 44, 2), ar aduce, fără nici un folos real, încurături nesfârșite, mai cu samă dacă diferitele judecăți, pronunțate asupra aceeaș chestiuni, ar fi contrare: „*ne aliter modus litium multiplicatus summam, atque inexplicabilem faciat difficultatem, maxime si diversa pronuntiarentur*“.

Hrisoave vechi cari statornicesc lucrul judecat.

⁷⁾ Sunt și documente vechi care ar părea să statornicescă puterea lucrului judecat. Fata cum se exprimă un hrisov a lui Ion Aron Voceod, din 1592: „Io Aron Vodă, cu

Cu toate acestea, principiul salutar și necesar al au-

mila lui Dumnezeu, Domn țarei Moldovei: iată că a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri ai Moldovei, Doamna *Anghelina*, fata lui *Șeptelici*, și nepoții ei Ionașcu și Gligorie și Gheorghe, fiii lui pan Ghianghia, fost hatman, și s'a judecat cu Doamna lui *Dumitru Moviliță*, pentru un sat, *Sărcaniș*, pe apa Bășaului, și au pus înaintea noastră fiii lui Ghianghia hărțile ce le au avut de la bătrînul Ștefan Voda și de la bătrînul Petru Vodă, și întărire și de la alți înaintași Domni, ear dînsa a pus uricul de danie de la Ilias Vodă. Deci, noi am judecat și cu aceste hărți, și încă am trimis și după bărbați buni și bătrâni și după megieși de prin prejur, după cum dînsii au aflat cu suferetele lor că este dreaptă ocina și moșie a fetei lui Șeptelici și a fiilor lui Ghianghia, și pe care moșii și părinților i-au miluit cu acest sat. Drept aceea, noi și cu boerii noștri și cu sfatul nostru, am aflat că este dreapta ocina și moșie a fetei lui Șeptelici și a fiilor lui Ghianghia și s'au îndreptat și au pus loriși *ferie* 24 zloți dinaintea noastră: iar Doamna lui Dumitru Moviliță a rămas din toată legea noastră: iar nu uric ce l'a făcut în zilele lui Petru Vodă, cum că s'ar fi judecat cu ei, boerii de la Curtea Domniei mele au mărturisit că nu s'a judecat atunci: *drept aceea, acele hărți ale ei să nu aibă a se crede, și mai mult să nu aibă a se judeca, nici să se încerce cre-o dată în veci înaintea acestei curți a noastre.* —Domnul a dîs.—Seris în Iași, la anul 7100 (1592). februarie 24. (Semnat): Ion Aron Voevod". Vezi *Uricarul*, t. XVIII, p. 222, 223.

Un alt document, scris în limba slavonă, a lui Ion Voevod, din 1635, se exprimă în modul următor: „Eata a venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri, boerii domnești, cînstitul și respectatul Savin Prăjescul, vel vornic de țara de jos, și Dumitrașco Șoldan, vel vornic de țara de sus, și Lupul Prajescul, clucer, și Patrașco Ciogolea, parcalab Hotinului, și Ionașco Prăjescul, postchiuc, toți rude de a lui Balica Ghetman, și s'au pârît de față înaintea Domniei mele cu slugile noastre Patrașco Albotă, și cu Prodan, ginerele lui Petrea Albotă, și cu Gheorghiu, fiul lui Petrea Albotă, pentru jumătate dintr'un colț din satul Șipoteni, ce se numese acum Vlădenii, ce's pe Jijia, în ținutul Dorohoiului, care parte a fost schimbat-o Balica Ghetman cu Albotestii în zilele lui Constantin Voevod, și i-a fost dat-o jumătate din satul Rugășestii, ce's la ținutul Sucevei: iar după aceea au luat singur Albotestilor a lor ocine înapoi; iar ai noștri cînștiți și adevărați boeri, cari's scriși mai sus, astfel au arătat înaintea noastră, că a mai dat Balica Ghetman și bani gata pentru acea ocina în mânele Albotestilor; ear ei așa au arătat înaintea noastră, că n'au luat nimic.

torităței lucrului judecat, despre care Cicerone a dis : „Sta-

Deci. Domnia mea nu i am cređut pe dênșii, ci le am dat lor lege să jure, cu 12 oameni *jurători*, în sfânta biserică, pe sfânta Evanghelie și pe cinstita Cruce, cum n'au luat acei bani: iar când le-a fost lor di, ei au venit înaintea noastră cu toți jurătorii lor, și au jurat pe sf. Evanghelie și pe cinstita Cruce, cum n'au luat bani, ci tocmai schimb pentru schimb, și s'au îndreptat, și au pus lorși *ferie* 12 zloți în vistierul domnesc. Drept aceea, de acum înainte, să fie slugilor noastre mai sus scrise Alboteștilor, dreapta ocină aceea jumătate dintr'un colț din satul Vlădeni, ce'i pe Jijia, și întărire cu toate veniturile. *Iar boerii Domniei mele și toate rudele lui Balica Ghetman să nu aibă nici o treabă, și să nu mai aibă a se pări pentru această pricină nici o dată, în vecii vecilor, și nimene să nu sa amestece peste cartea noastră.* — În Iași, la anul 7143 (1635), april 14. Insuș Domnul au poruncit. Patrașcu, vel Logofăt, au învățat.— Vedeți *Uricarul*, t. 25, p. 296, 297, 305 urm. etc. Vedeți și alte documente de aceeaș natură în t. 25 al *Uricarului*, p. 15 : în t. 24, p. 152 : în t. 23, p. 109 și 163 : în t. 22, p. 65 : în t. 20, p. 73 : în t. 10, p. 94 : în *Cronica Hușilor* de Melchisedec, p. 25 : în *Operele lui Miron Costin* (ed. Urechia), I, p. 95, 113 : în *Archiva istorică* (Hăjdân), III, anul 1867, p. 148, 149, 198, etc. „Și la aceasta am pus legătură vecinică 60 de ruble de argint, dice un hrisov a lui Ștefan cel mare (*Archiva, loco cit.*, p. 148), ca vrënd când-va cineva din neamul lui Dima Negrea a se scula cu acel ispisoc asupra neamului lui Ion Munteanu, ori în care zile și vreme, să aibă a răspunde acei bani de legătură.—Un hrisov și mai vechiu a lui Petru Vodă, din 1447, septembrie 22, voind a asigura fraților Mihail logofăt și Duma proprietatea unei moși contra pretențiilor lui Ștan Pocană, se exprimă în termenii următori : „... Dacă se va scula el, sau frații sei, sau copii sei, sau ori-cine din neamul seu asupra boerului Mihail logofăt, sau asupra fraților lui, sau asupra ori și cui din neamul lui, pentru acel sat, fie prin judecată, fie prin ceartă, apoi să plătească acea legătură de mai sus, 60 ruble de argint topit“. (*Archiva, loco cit.*, p. 149).—În fine, vom mai reproduce, tot după *Archiva istorică* (p. 198), un hrisov a lui Iancu Șașul din 1580, iscălit *cu litere latine* de logofătul Stroici : „... Așa dar. Gavril, fiul lui Avram, remase afară din lege, ear Griga și Alexa, fiii lui Mihailaș, s'au justificat și au pus *ferie* 12 galbeni în visteria noastră : și de aceea de acum înainte, să nu mai aibă a trage la judecată pentru această treabă Gavril pe Griga și pe Alexa, și să nu mai aibă pretențiuni nici o dată dinaintea acestei scrisori a noastre.—Scris în Hârlău, în anul 7089, sept. 21.—Domnul a spus.—Stroici, mare logofăt, a făcut și a iscălit (cu mâna marelui

tus reipublica rebus judicatis maxime continetur"¹⁾, nu exista la noi altă dată : căci, după cum foarte bine observă C. Negruzzi, în precuvântarea Codului lui Andronaki Donici (ed. din 1858), este de luat seama că pricinile se-mănanu cu pânza Penelopei: ele nu se mai curmau, ei se încurcau, mergeau și se înoiau din Domn în Domn, și pre-Domni îi schimba des mazilia sau streangul!

La 1832, vine însă Regulamentul organic, care, sub Regul. orga-
nic al Mol-
dovei. Art.
364. sabia străinului, introduce și la noi principiul autorității lucrului judecat. Eată cum se exprimă art. 364 din acest

logofat) *Stroica*.—A i se face lui actul pe pergament.—Cu mâna gramaticului: Udrea".

Am putea înmulți exemplele, însă credem ca am spus de ajuns pentru a dovedi că, până la secolul al XVIII-le, partea care câștigase procesul trebuia să depună la visterie o anumită taxă, *ferica* sau *herica* (legătură vecinică), dacă voia ca procesul să fie curmat și partea perdetoare să nu l mai poată reînoi. *Ferica* era de 12 sau 24 zloti (galbeni), une-ori și mai mare. Alte documente vorbesc de taleri, ruble, etc., fiind ca pe atunci nu exista moneda națională. Se crede ca aceasta garanție avea putere numai cât stătea pe tron Domnul care o primise, și ca la schimbarea lui, procesul se putea reîncepe din nou, perdându-se însă suma depusă la visterie.—Acest drept, pe care îl avea Domnul de a judeca n'a fost abrogat de cât prin Regulamentul organic, rezervându-i-se numai dreptul de întărire și privighiere, care și acesta, în cele din urmă, s'a abrogat prin art. 14 al Convenției din Paris : „Hospodarul, dice acest text, guvernează cu concursul Miniștrilor numiți de dânsul, întărește și promulgă legile: poate refuza sancțiunea sa. El are dreptul de grație și acela de a micșora pedepsele în materie criminală, fără a putea interveni altfel în administrațiunea justiției".—În cât privește dreptul Domnului de a judeca, Codul Caragea prevede că hotărîrea unui Domn are apelatie la alt Domn : hotărîrea unui Domn, stricată de alt Domn, are apelatie la al treilea Domn : hotărîrea domnească, întărită de doi Domni, să nu aiba apelatie ca și judecata cercetată de trei Domni (art. 7 -10, partea IV, capit. 4, pentru apelatie).

Art. 14 Conv.
din Paris.

Codul
Caragea.

¹⁾ Cicero. *Pro Sylla*, capit. 22. — Un filosof al decadentei romane, Cassiodorus, după alții Cassiodorius, a dis de asemenea : „*Quæ enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententiis acquiescant? Unus inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines fercida voluntate pratererint, in undosis jurgiiis semper errabunt*". (Var. *epist.*, *Scrisori variate*, 5).

Regulament, prima Constituție a Românilor: „Spre conținerea înșămnatelor nepriinți a înnoirii judecăților și a necuviințelor care urmează prin nestatornicia celor judecate și a proprietății, precum și înprospătarea de necurmăte pricină, care învecinind prigonirile, au înrîurire și asupra caracterului, se legiuiește: că ori ce pricină hotărîită de Divanul domnesc, este în veci curmată, și nu se va putea înnoi la nici o întâmplare, nici în vremea Domnului aceluia, nici de cătră urmașii lui“.

Separarea
puterilor în
Stat. Art. 279
Regul. orga-
nic al Mol-
dovei.

Tot acest Regulament, prin art. 279 ¹⁾, introduce marele principiu democratic al separațiunii puterilor în Stat, fără de care libertatea cetățenilor n'ar fi de cât un cunvent, și fără de care nu poate să existe o adevărată organizare politică ²⁾.

Mijlocul tras din violarea acestui mare principiu poate fi propus în ori ce stare a procesului, și pentru prima oară chiar înaintea Curței de casație, dacă n'a intervenit asupra competenței o decizie definitivă având puterea lucrului judecat ³⁾.

Sensul cuvintelor
lucrului judecat.

Acestea odată expuse, să ne întrebăm acum ce se înțelege prin *lucru judecat* (*res judicata*). Marcadé ⁴⁾ observă cu drept

¹⁾ Vezi și art. 213, 324, 325 și 331 din Regul. org. al Țarei românești.

²⁾ Vezi t. I, partea 1 a Comentariilor noastre, p. 15. Vezi asupra necesității separației puterilor în Stat. Montesquieu *De l'esprit des lois*, L. XI, capit. 6. „Tant serait perdu, dice acest autor, si le même homme ou le même corps exerçait ces trois pouvoirs: celui de faire les lois, celui d'exécuter les résolutions publiques, et celui de juger les crimes ou les différends des particuliers“. Cpr. E. Vacherot, *La Démocratie*, p. 327 urm. (ed. belg. din 1860). „La confusion des pouvoirs, dice acest din urmă autor (p. 332), care a fost condamnat la închisoare de justiția putredă a Imperiului, pentru preținse idei revoluționare, la confusion des pouvoirs est l'enfance de l'art en politique: elle date de ces temps primitifs des sociétés où toutes choses sont confondues dans un véritable chaos. Aussitôt qu'un peu de lumière s'y fait, et que l'intelligence des conditions de la vie sociale vient à s'éveiller, la distinction des pouvoirs commence à poindre. Le roi juge, comme le roi prêtre, comme le roi soldat, fait place à des pouvoirs déjà distincts, sinon indépendants. C'est le premier principe d'une véritable organisation politique, etc.“ Vezi și D. Comșa, *C. judiciar* din 1900, No. 30.

³⁾ Cas. fr. Sirey, 90. 1. 502. D. P. 89. 1. 276.

⁴⁾ Marcadé, V, art. 1351, No. 1, p. 160.

cuvânt care expresiunea *lucru judecat* este susceptibilă de mai multe înțelesuri. În adevăr, prin *lucru judecat* se înțelege într'un sens riguros: 1° decisiile nesupuse nici unei căi de reformare, fie ordinare, fie extraordinare: 2° acele supuse unei căi extraordinare (recurs, revizuire) ¹⁾, nu însă și unei căi ordinare (oposiție, apel): și în fine, 3° acele supuse unei căi ordinare. „*Et post rem judicatam transactio valet, si vel appellatio intercesserit, vel appellare potueris*“, dice Ulpian (L. 7. Dig., *De transactionibus*, 2, 15).

Lucrul judecat există deci îndată ce o hotărîre a fost pronunțată, chiar dacă în urmă se va cere reformarea ei, fie prin mijloacele ordinare, fie prin acele extraordinare ²⁾: căci, din două lucruri unul: sau hotărîrea este reformată ori desființată, și atunci ea n'a avut nici o dată ființă: sau ea este menținută, și atunci adevărul ce ea exprimă își are ființă încă din momentul pronunțării ei.

Vom vedea însă că, după sensul obicinuit al procesului, pentru ca o hotărîre să aibă autoritatea și puterea lucrului judecat, ea trebuie să fie *definitivă*, adică să nu mai poată fi reformată prin nici o cale. „*Res iudicata dicitur, quæ finem contraversiarum pronuntiatione iudicis accipit*“ ³⁾.

Lucrul judecat își trage autoritatea sa din contractul judecătoresc prin care părțile supun litigiul lor decisiunei judecătorului: *Judicio quasi contrahimus* ⁴⁾.

Hotărîre definitivă.

Quasi-contract judecătoresc.

¹⁾ Cpr. art. 377 Pr. civ., care, în noul proiect, a devenit art. 388.

²⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Rom. D. P. 90. 1. 301. D. P. 92. 2. 241.

³⁾ L. 1. Dig., *De re iudicata*, 42, 1. Cpr. Pothier, II, 850. Bonnier, 861. Vezi *infra*, p. 488 urm.

⁴⁾ Cpr. L. 3, § 11, Dig., *De peculio*, 15, 1. Vezi Pand. fr., *Chose jugée*, 12. Demolombe, XXX, 282. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 89. Vezi și t. VI a Comentariilor noastre, p. 215, text și nota 2.

Din acest contract judecătoresc, făcut în deplină libertate între părți, rezultă că Românul care a renunțat fie în mod expres, fie tacitamente, la beneficiul art. 13 C. civ. de a trage pe străinul cu care a contractat, înaintea tribunalelor române, și care l'a tras înaintea tribunalelor străine, ceea ce el este liber de a face (cpr. Demolombe, I, 251: Massé, *Dr. comm.*, I, 691; Weiss, *Tr. élément. de dr. internat.*, p. 750; Baudry et H. Foucade, *Des personnes*, I, 65 urm., pag. 375 urm., ed. a 2-a, 1902: Trochon,

Art. 13 C. civ.

Persoanele
cari pot opu-
ne lucrul ju-
decat.

Autoritatea care rezultă din lucrul judecat poate fi o-
pusă atât de reclamant cât și de pârît în ori ce stare a
procesului, înaintea judecătorilor fondului, nu însă pentru
prima oară înaintea Curței de casație¹⁾.

Ordine pu-
blică.

Ea poate fi propusă în ori ce materie, chiar privi-
toare la ordinea publică, pentru că ordinea publică este
tocmai interesată la stabilitatea judecăților²⁾. Remâne însă

Les étrangers devant la justice, p. 149 urm. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, pag. 142; Dalloz, *Nouv. Code civ. annoté* (1900), I, art. 14, No. 268 urm.; Despagne, *Pr. de dr. international*, 178; F. Herman, I, art. 14, No. 110 urm. și *Supplém.*, I, art. 141, No. 85 urm. Félix-Demangeat, *Dr. international*, I, 181; T. Huc, I, 280; Cas. fr. și C. Limoges, D. P. 86. I. 103; Sirey, 82. I. 341; Sirey, 87. 2. 81; D. P. 97. I. 12 și 380; *J. Clunet*, anul 1896, p. 840 și anul 1897, p. 1014; Sirey, 1900. I. 356), nu mai poate, atunci când ar fi pierdut procesul, să-l cheme din nou pentru acelaș lucru înaintea tribunalelor române. Vezi Demolombe, *loc. cit.*, Pand. fr., *Chose jugée*, 46 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 692 urm. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, 174. Aubry et Rau, VIII, § 767 ter, p. 417, nota 5. Larombière, V, art. 1351, No. 6. T. Huc, I, 280. Fuzier-Herman, *C. civ. annoté. Supplément par Griffond*, I, art. 14, No. 112. Cas. fr. D. P. 82. I. 130. Sirey, 82. I. 341.—*Contrà*. C. Paris, Sirey, 43. 2. 346. Boncenne, *Théorie de la procédure civile*, III, p. 224. Massé (*op. cit.*, I, 692) combate însă foarte bine sistemul acestui din urmă autor.

Din cele mai sus expuse mai rezultă încă că Românul care ar fi fost chemat în judecată de un străin înaintea unui tribu-
nal străin, va putea să-i opue decizia străină, în caz când stră-
inul l-ar urmări din nou înaintea tribunalelor române, chiar
dacă aceasta decizie n'a fost investită cu formula execu-
torie de judecătoria română. Cpr. Cas. fr. D. P. 88. I. 305.

- ¹⁾ Cas. fr. D. P. 1901. I. 153. Sirey, 88. I. 325. Sirey, 89. I. 356. Sirey, 93. I. 10. Pand. *Périod.* 89. I. p. 12, 319, 456 și 470. Cas. rom. Bulet. 1869, p. 145 și 458. Bulet. 1886, p. 484. *Dreptul* din 1886, No. 7 și din 1894, No. 38. Bulet. 1892, p. 35. Bulet. 1898, p. 388. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 176, 177. Demolombe, XXX, 379. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 403. Larombière, V, art. 1351, No. 152. Vigie, II, 1658. Pand. fr., *Chose jugée*, 1527 și *Cassation civ.*, 1281. T. Huc, VIII, 333. Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 126. Répert. Dalloz, *Supplément, v^o Cassation*, 435, și numeroasele decizii citate acolo. Crépon, *Pourvoi en cassation*, II, 1243 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 1534 urm. Laurent, XX, 135, 138.
- ²⁾ Pand. fr., *Chose jugée*, 18 urm. Lacombe, *De l'autorité de la chose jugée* (1860), No. 255, p. 269.

bine înțeles că numai partea care a figurat în proces sau moștenitorii sei pot invoca această excepție ¹⁾.

În ori ce caz, judecătorii nu pot în genere, în materie civilă ²⁾, să invoace autoritatea lucrului judecat din oficiu, pentru că ea constituie un mijloc atât de fapt cât și de drept, la care partea poate să renunțe fie expres, fie tacitamente, nepropunând-o înaintea judecătorilor fondului ³⁾.

Art. 1201 edictând o presumpție legală este, ca atare, de strictă interpretare: de unde rezultă că îndată ce ar fi îndoeală asupra existenței unuia din elementele caracteristice ale lucrului judecat, *exceptiunea*, pentru a între-

Neinvocarea
autorității
lucrului ju-
decat din
oficiu.

Strică inter-
pretare a art.
1201 C. civ.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1900, p. 836.

²⁾ Vom vedea însă că, în materie penală, autoritatea lucrului judecat este ca și prescripția ^{*)} de ordine publică; de unde rezultă că ea poate să fie propusă pentru prima oară în casatie și trebuie să fie invocată de judecători din oficiu. Materie pe-
nală.

Excepția lucrului judecat va putea și va trebui chiar să fie opusă de judecători din oficiu, în materie civilă, numai în cazurile în care legea nu admite consimțământul părților, de exemplu, în materie de separare de patrimonii (art. 1258). T. Huc, VIII, 333. Pand. fr., *Chose jugée*, 1519. C. Ronen, D. P. 75, 2. 213. Casurile în
cari autor.
lucrului ju-
decat trebuie
să fie invo-
cata din o-
ficiu în civil.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, *loc. supra cit.*, p. 403, text și nota 122. Vigîe, II, 1657. Duranton, XIII, 528 bis. Pand. fr., *Chose jugée*, 1502 urm., 1518 și *Cassation civ.*, 1111. T. Huc, VIII, 333. Glasson, *op.* și *loc. cit.* Larombière, V, art. 1351, No. 151. Demolombe, XXX, 378. Griglet, *op. cit.*, p. 169. Ricci, *Delle prove*, 346. Thiry, III, 172. Laurent, XX, 137. F. Herman, *loc. cit.*, 1529. Garsonnet, III, § 465, p. 237, text și n. 6 (ed. 1-a). Repert. Sirey, *Chose jugée*, 769. Jacombe, *op. cit.*, 261, p. 279. Cas. fr., Sirey, 62, I, 173. D. P. 96, I, 322 și 468. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1889, p. 952. Bulet. Cas. S-a 1, 1899, p. 115 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre). Bulet. S-a 1. 1878, p. 302. Bulet. S-a 1. 1885, p. 906. *Dreptul* din 1886, No. 7. *Dreptul* din 1893, No. 81. C. Craiova, *Dreptul* din 1902, No. 47.—*Contră*, C. Paris. D. P. 94, 2. 524.—Judecătorii sunt însă ținuti de a verifica din oficiu dacă opoziția, apelul sau recursul au fost făcute în termenul legal. Cpr. Demolombe, XXX, 377. Vezi și *supra*, p. 367, nota 2.

^{*)} Vezi în privința prescripției, t. V a Comentariilor noastre, p. 512, text și nota 1. Vezi și Tratatul nostru în limba franceză, p. 269, *ad notam*. Cpr. Haas, *Po. generaleux de dr. pen. belge*, II, 1323 (ed. a 3-a). În materie civilă însă, prescripția nu poate fi invocată din oficiu de judecători (art. 1841 C. civ.). Ea nu poate fi propusă chiar de părți pentru prima oară înaintea Curții de casatie. Cas. fr. D. P. 1901, I, 350. D. P. 97, 2. 22. Pand. fr., *Cassation civ.*, 1232. Garsonnet, *Pr. civ.*, V, § 1109, p. 588 (ed. 1-a).

Prescripția
în materie
civilă.

buința terminologia autorilor ¹⁾, va fi respinsă, fiind că ea este prin esența sa restrictivă, după cum foarte bine observă Curtea de Douai ²⁾.

Caracterele generale ale lucrului judecat odată cunoscute, vom studia această materie în toate amănuntele ei; de aceea am și rezervat-o pentru finele volumului (v. *supra*, p. 311). Ordinea ce vom urma, în această privință, este cea aratăată de însuș art. 1201, a cărui cuprindere este:

Art. 1201.—Este lucru judecat atunci când a doua cerere în judecată are acelaș obiect, este întemeiată pe aceeaș cauză și este între aceleași părți, făcută de ele și în contra lor în aceeași calitate. (Art. 85, 711, 780, 973 urm., 1119, 1788 C. civ. Art. 329 Pr. civ. Art. 1351 C. fr.).

După art. 1201, care se ocupă în treacăt cu această însemnată materie ³⁾, pentru ea să existe lucru ju-

Critică la adresa doctrinei.

¹⁾ Autorii dic în genere ca acel care se pune la adăpostul lucrului judecat, invoacă *exceptiunea rei judicate*. Aceasta expresie este însă inexactă, pentru că mijlocul tras din lucrul judecat nu mai este astăzi o pură excepție de procedură ca la Romani, de natură a împedea numai reînnoirea acțiunii (cpr. Instit., *De exceptionibus*, IV, 13, § 5), ci constituie o aparare de fond. Cuvântul *exceptie* este cu atât mai inexact când lucrul judecat se propune de reclamant. Cpr. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 465, p. 237, nota 3, *in fine*. Pand. fr., *Chose jugée*, 8. Répert. Sirey, *ed.* v^o. 767. Demolombe, XXX, 297, 377. Bonnier, 866.

²⁾ V. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 293, *in fine*. Cpr. Pand. fr., v^o *cit.*, 23, și autorii citați acolo. Ricci, *op. cit.*, 347, și decisiile italiene citate de acest autor.

Critică la adresa legiuitorului. Drept. străin.

³⁾ Legiuitorul ar fi trebuit să se ocupe cu autoritatea lucrului judecat în Codul de procedură civilă, cu ocasiunea hotărârilor judecătorești, pentru ca acolo este adevăratul sediu al materiei, după cum observă mai mulți autori. Cpr. Planiol, II, 160 (ed. 1) și I, 361 (ed. a 2-a). De aceea, în tot Codul civil german se vor găsi prea puține cuvinte relative la lucrul judecat, această materie fiind tratată în Codul de procedură civilă din 1877, revisuit la 1898. Cpr. art. 19 L. de introducerea proced. civile: art. 322 (293 vechiu); 705 (645 vechiu); 706 (646 vechiu) Pr. civ. germ. Cu toate acestea, mai multe legiuri civile străine, luându-se ca și Codul nostru după acel francez, care urmează orbește pe Pothier (II, 850 urm.), tratează în treacăt despre autoritatea lucrului judecat cu ocazia presumpțiilor legale. Vezi, de exemplu, Codul civil neerlandez (art. 1953 urm.): Codul civil portughez din 1867 (art. 2502—2505); Codul civil

decat se cere ca să existe o hotărîre, fie chiar dată pe cale incidentală¹⁾ sau cu ocazia unei cereri reconvenționale²⁾, ori pe cale de contestație³⁾, destul este ca să întrunească toate elementele lucrului judecat, adică identitatea de obiect, identitatea de cauză și identitatea juridică de persoane. Aceste elemente ale lucrului judecat au nevoie de mai multe dezvoltări.

Ne vom ocupa rînd pe rînd: 1° despre autoritatea lucrului judecat în materie civilă; 2° despre autoritatea lucrului judecat în materie represivă; 3° despre autoritatea în materie penală a lucrului judecat în civil, și *vice-versa*.

I. Autoritatea lucrului judecat în materie civilă⁴⁾.

Art. 1201 presupune existența unei hotărîri care a dobîndit puterea lucrului judecat, fără a arata însă hotărîrile susceptibile de a dobîndi această autoritate.

spaniol din 1889 (art. 1251, 1252): Codul civil italian (art. 1351): Codul civil cantonului Vaud (art. 1004), Nenchâtel (art. 1100), Friburg (art. 2173), etc. Vezi și art. 1380 din Anteproiectul de revizuire a lui Laurent: art. 1413 nrm. din Anteproiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, etc. Savigny a observat de mult că legiuirile moderne au dat prea puțină atenție lucrului judecat. V. *System des heutigen römischen Rechts*, VI, § 280, p. 258 (ed. germ. din 1845), p. 255 a trad. Guenonx.

¹⁾ Cpr. Trib. Mehedinți, *Dreptul* din 1896, No. 9. Trib. Covurului, *Dreptul* din 1897, No. 58. Cas. rom. și C. Galați, Bulet. 1889, p. 808, și 1887, p. 562. *Dreptul* din 1889, No. 53 și din 1894, No. 40. C. Iași, C. judiciar din 1902, No. 49. Lacombe, *op. cit.*, No. 31, p. 29. Larombière, V, art. 1351, No. 31. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 371.—*Contrà*. Merlin. Répert., v^o *Quest. d'état*, § 2 și *Quest. de droit*, v^o *Chose jugée*, § 19. (Părerea acestui autor a ramas izolată). — Dacă însă o chestiune a fost numai invocată pe cale incidentală, ca mijloc de apărare, fără ca să se fi dat o hotărîre asupra ei, nu exista lucru judecat. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 37 și Bulet. S-a 1. 1893, p. 328. *Dreptul* din 1883, No. 36.

²⁾ Cas. rom. secții-uite, *Dreptul* din 1888, No. 69. Cas. fr. D. P. 1902. I. 47.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 834. C. Craiova. *Curierul judiciar* din 1902, No. 35.

⁴⁾ In cât privește autoritatea lucrului judecat în dreptul roman, vezi Windscheid. *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I. § 129—132. Vezi și autorii citați *supra*, p. 447, nota 1.

Hotărâri pro-
nunțate de
judecătorii
români. Trib.
musulmane.

Pentru ca o hotărâre să poată fi invocată ca având puterea lucrului judecat, ea trebuie să fie pronunțată de o autoritate judecătorească română, fie ea chiar emanată de la tribunalele musulmane, cari funcționează în Dobrogea în privința organizării familiei, puterii părintești, căsătoriei, divorțului și succesiunilor ab intestat (art. 39-41 L. din 30 martie 1886)¹⁾; să fie dată în materie contențioasă, și să curme litigiul în mod definitiv. Indată ce o hotărâre a ramas definitivă, ea își produce efectele sale juridice, independent de ratificarea părților²⁾.

Hotărâre de-
finitivă de
fond.

Pentru ca o hotărâre să poată fi opusă cu succes ca având puterea lucrului judecat, trebuie însă să se fi judecat în mod definitiv, bine sau rău, fondul procesului³⁾; prin urmare, acțiunea să nu fi fost respinsă ca pre-matură⁴⁾, sau judecătorii să se fi declarat incompetenți⁵⁾; căci, în aceste cazuri, nu s'a atins fondul procesului.

Dacă însă fondul a fost pipăit de judecători, lucru judecat ar exista chiar când acțiunea ar fi fost respinsă ca nesustinută⁶⁾.

Hotărârile cari pot dobândi autoritatea lucrului judecat.

Hotărâri pronunțate în România.—Hotărâri pronunțate în țară străină.

Numai hotărârile pronunțate de judecătorii români pot dobândi autoritatea lucrului judecat. Hotărârile pronunțate

¹⁾ Aceiaș soluție este admisă și în Franția, în privința tribunalelor mahometane cari funcționează în Algeria. V. Répert. Dalloz, *Supplément, Chose jugée*, 14. Répert. Sirey, *cod. v°*, 208 urm. Griollet, *Autorité de la chose jugée*, p. 83. Cas. fr. D. P. 65. 1. 142.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 136, și *Curierul judiciar*, din 1899, No. 15.

³⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 13, și Bulet. S-a 1, 1891, p. 129.

⁴⁾ C. Galați și Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 56. *Dreptul* din 1886, No. 38. Bulet. S-a 1, 1886, p. 284. Bulet. 1881, p. 749.

⁵⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1889, No. 9, și Bulet. S-a II. 1888, p. 1097. Bulet. 1892, p. 879.

⁶⁾ C. Iași și Craiova, *Dreptul* din 1886, No. 53, și din 1894, No. 9.—Remâne însă bine înțeles că pentru aceasta trebuie ca partea condamnată să fi fost legiuit citată, căci nimene nu poate fi judecat fără a fi chemat spre a se apăra. Dacă ar fi altfel, partea în drept ar putea, pe cale de contestație să sfărâme titlul executor și să facă ca hotărârea să piardă autoritatea ei. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1893, p. 577.—Vezi însă Cas. rom. Bulet. 1892, p. 954, și Bulet. 1889, p. 1023.

în țări străine nu pot dobândi această autoritate în România, de cât după ce vor fi investite cu formula executorie de către judecătorii români, în baza art. 374 care, în noul Proiect (art. 385), are următoarea cuprindere.

Art. 374 Pr. civ. — Hotărârile judecătorești date în țări străine nu se vor putea executa în România de cât după ce tribunalul *civil sau comercial, după natura afacerii, în a cărei jurisdicție*¹⁾ vor avea a se executa, va încuviința, printr-o sentință, investirea lor cu *formula executorie*, în urma citării părților. Această investire nu se va putea încuviința de cât dacă aceste hotărâri sunt date de tribunalele competente și sunt rămase definitive, dacă nu calcă legile de ordine publică ale României și *buzele moraruri*²⁾, și dacă între amândouă Statele este reciprocitatea de executare.

Art. 374 Pr. civ. nu este de cât o consecință a suveranității³⁾. Actele emanate de la o autoritate judecătorească străină nu au de la sine nici o putere executorie în țara noastră, pentru că agenții forței publice române nu pot primi ordine de cât de la capul Statului român.

1) Cuvintele tipărite cu cursive (subliniate), sunt adăuse sau schimbate în textul noului Proiect, care se crede că va fi adus în discuția Corpurilor legislative în sesiunea viitoare.

2) O dispoziție contrară ordinii publice ar fi, de exemplu, a- Dispoziții
cea care ar prevedea constrângerea corporală pentru o da- contrare or-
torie bănească. Cpr. C. Pocișani, *Dreptul* din 1884, No. 32, dinei publice.
Gr. Petroni, *J. Clunet*, anul 1879, p. 354, text și nota 1.
Sentința ar fi de asemenea contrară ordinii publice, atunci
când ea ar cuprinde o condamnare pentru plata diferențelor
ce ar rezulta din un joc de bursa sau de noroc, pentru
care legea noastră nu conferă nici o acțiune în justiție (art.
1636 C. civ.). Cpr. Trib. Brăila și Cas. rom. *Dreptul* din
1884, No. 59 și 83. Bulet. 1899, p. 1349. Vezi și Alex.
Cerban, *Dreptul* din 1900, No. 3. Répert. Sirey. *Jugement*
étranger, No. 102 urm. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, p. 94. Weiss,
op. cit., p. 824. Surville et Arthuys, *Cours élément. de dr.*
internat. privé (ed. a 3-a), 433, p. 493.

Exequaturul va fi de asemenea refuzat dacă hotărârea stra- (Contra-dicere
ina este în contradicere cu o sentință anterioară dată de între o hotă-
un tribunal național. Cpr. Weiss, Surville et Arthuys, *op. rire română*
și *lococit.* Massé, *Dr. comm.*, II, 801, p. 72 (ed. a 2-a). Cas. și străină.
fr. *J. Clunet*, anul 1892, p. 667. Sirey, 92. I. 52. D. P. 93.
I. 313. C. Catana, *J. Clunet*, anul 1885, p. 435.

3) Cpr. Lacombe, *Autor. de la chose jugée*, p. 83, No. 80. Weiss,
Tr. élément. de dr. internat. privé (ed. a 2-a), p. 817. „*Extra*
territorium jus dicenti imponit non paratur“, dice I. 20,
Dig., *De jurisdictione*, 2. 1.

Alt-fel s'ar nesocoti suveranitatea națională a Statului român, formal recunoscută prin tratatul din Berlin.

Casurile în care executorul nu este necesar. Când am dis. că hotărârile străine nu pot deveni executorii în România de cât prin dobândirea unui *exequator* de la judecătorii români, aceasta se înțelege numai în privința aducerei acelor hotărâri la îndeplinire în țara noastră; căci, de altminterlea, este generalmente admis, de și chestiunea este controversată, că hotărârile străine pot fi invocate înaintea tribunalelor noastre ca producând lucru judecat pentru constatarea unui fapt sau unui drept, formalitățile statornicite de art. 374 Pr. civ. nefiind aplicabile de cât atunci când este vorba de executarea lor ¹⁾.

Hotărâri străine care au de obiect starea civilă și capacitatea persoanelor. Aceasta este mai cu seamă adevărat în privința hotărârilor străine, cari ar avea de obiect starea civilă și capacitatea persoanelor, căci aceste hotărâri vor produce efectele lor în România, fără îndeplinirea vre-unei formalități. Deci, individul declarat prin o hotărâre străină de minor, interzis, falit, căsătorit, despărțit, etc. va fi considerat ca minor, interzis, falit căsătorit, despărțit, etc. în România și peste tot locul, în temelul acestei hotărâri, fără ca să fie nevoie de investirea hotărârii străine cu formula executorie de către judecătorii români ²⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1898. No. 83. Bulet. S. II. 1898. p. 1382. Trib. Iași. *Dreptul* din 1887. No. 87. Vezi și Bulet. Cas. S. II, anul 1877, considerent de la p. 14. Cpr. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, No. 31 și 32. Griollet, *Autorité de la chose jugée*, p. 93 urm. Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I. No. 156 bis. Se poate deci ordona o poprire în baza unei hotărâri străine neinvestită cu formula executorie, fiind că asemenea hotărâre poate servi de baza pentru constatarea titlului de creditor. Cpr. D. Kebapci, *op. cit.*, II, 31, p. 25. Și apoi, după procedura revisuită (art. 455 lit. b), poprirea se poate face chiar fără nici un act scris. Acest text a rămas nemodificat în noul proiect de revisuire.

²⁾ Cpr. Trib. Covurlui. *Curierul judiciar* din 1901, No. 50, și *Dreptul* din acelaș an, No. 37. Trib. Iași. *Dreptul* din 1887, No. 87. C. Paris. *Pand. Périod.* 88. 2. 111 și D. P. 88. 2. 263. Trib. Paris. *Journal Clunet*, anul 1902, p. 103 urm. Mai vezi în acelaș sens și alte decisi străine în *Pand. Périod.* 93. 5. 21; *Pand. Périod.* 95. 5. 7; *Journal Clunet*, anul 1883, p. 51 și 515; *Idem*, anul 1885, p. 438 și 542; anul 1886, p. 713; anul 1889, p. 733; anul 1890, p. 872; anul 1895, p. 607 urm. și 830; anul 1898, p. 138. Vezi în acelaș sens și concluziile proc. general Dupin în D. P. 60.

Acest sistem era admis și în vechiul drept francez : Dreptul
vechiu fran-
cez.
„*Le statut personnel suit la personne dans tel lieu qu'il soit, d'ice Bourjon*¹⁾. Celui qui par sa loi personnelle est interdit ou infâme ou universellement incapable de disposer porte par-tout avec lui cette infamie, cette interdiction, cette incapacité universelle“.

O hotărîre emanată de la un tribunal străin, prin care se desface o căsătorie celebrată în România, nu poate însă fi transcrisă în țara noastră de ofițerul stărei civile al locului unde căsătoria a fost celebrată, de cât după ce Transcrierea
unei hotărîri
străine care
pronunță
divorțul.

1. 57 și în Sirey, 60. 1, 210. Tot în acest sens se pronunță și o parte însemnată din doctrina. Vezi Aubry et Rau, I, § 31. p. 150, 151 (ed. a 5-a) și VIII, § 769 *ter*, p. 418 (ed. a 4-a). Demolombe, I, 103. Despagnet, *Précis de dr. international privé*, 196 (ed. a 3-a). Vincent et Pénard, *Dictionn. de droit international*, v^o *Jugement étranger*, 68, și *Interdiction*, 33. A. Weiss, *op. cit.*, p. 820. Bertauld, *op. cit.*, I, 157. Demangeat asupra lui Fœlix, *Dr. international*, II, p. 108, nota a. Demangeat, *Condition des étrangers en France*, p. 375. Bonfils, *Compétence des trib. fr. à l'égard des étrangers*, No. 257. Duguît, *Conflicts de législation relatifs à la forme des actes civils*, p. 100. Daguîn, *Journal Clunet*, anul 1889, p. 40. T. Huc, I, 158. Laurent, I, 98 și *Dr. international*, VI, 35 și 87 urm. Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 44, și *Chose jugée*, 1474 urm. Gr. Petroni, *Journal Clunet*, anul 1879, p. 352. Surville et Arthuys, *op. cit.*, 326 și 434. R. Burinor, *Autorité de la chose jugée* (tesa p. doctorat, 1893), p. 156 urm. --- *Contrà*. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, IV, *Quest.* 1899 bis. Garsonnet, *Pr. civ.*, VII, § 1435, p. 184. Fœlix, *op. cit.*, II, pag. 107. Merlin, Répert., *Faillite*, t. VI, p. 501. „Marele și vecinicul principiu de drept internațional, consacrat de art. 374 Pr. civ., este prea general, dîce acest din urmă autor, pentru a nu fi aplicabil tuturor hotărîrilor în genere“. Trib. Paris, *Journal Clunet*, anul 1898, p. 130. și *Dreptul* din 1901, No. 37 (sentință criticată de noi). Tot în acest din urmă sens s'a pronunțat și Curtea din Pau. Vezi Sirey, 72. 2. 233. D. P. 75. 2. 193. Vezi și *Journal Clunet*, anul 1874, p. 76, coloana 2. În baza acestor principii, o decizie recentă a Curții din Paris (14 nov. 1901) a admis că o hotărîre dată în țară străină, prin care un comerciant este declarat în stare de faliment, nu poate să și producă efectele sale în Franța, până nu va fi mai întai investită cu formula executorie de judecătoria francezi. Vezi *Journal Clunet*, anul 1902, p. 110 urm.

¹⁾ *Droit commun de la France*, I, p. 111.

a fost investită cu formula executorie de judecătoria români¹⁾.

Hotăriri
străine pri-
vitoare la fa-
liment.

Prin aplicarea principiilor de mai sus, s'a decis că o hotărîre dată în țară străină, prin care se declară un comerciant în stare de faliment, este opozabilă creditorilor din România, și deci aceștia nu mai pot exercita urmăriri individuale asupra averii ce falitul ar avea în țară²⁾.

Nerevisuirea
fondului pro-
cesului.
Ce trebuie să
mănie, de cât
în urma învesti-
rii lor cu formula
executorie, de
câtre judecătoria
români.

Hotărîrile cari au de obiect condamnarea la o sumă de bani, nu vor putea însă fi aduse la îndeplinire în România, de cât în urma învestirii lor cu formula executorie, de către judecătoria români, cari, pentru aceasta, nu au

- ¹⁾ Cpr. Trib. Iași (sentință adnotată și aprobată de noi), *Curierul judiciar* din 1902, No. 23. Cpr. Th. Barilliet, *J. Clunet*, anul 1880, p. 358, No. 10. Weiss, *Tr. th. et pratique de dr. internat. privé*, III, p. 596. Hotărîrea străină va trebui de asemenea să fie investită cu formula executorie de judecătoria români de câte ori va fi vorba de executarea acestei hotărîri în România, de exemplu în ceea ce privește paza și creșterea copiilor născuți din căsătorie. Cpr. C. Paris, *J. Clunet*, anul 1892, p. 1022. Pand. fr., *Divorce*, 3317.
- ²⁾ Trib. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 87, p. 695. Trib. Paris, *Journal Clunet*, anul 1876, p. 181, și Sirey, 79. 2. 164. C. supremă din Christiania, *Jour. Clunet*, anul 1890, p. 164. Trib. Cetto, *J. des faillites*, anul 1892, p. 118. Trib. Anvers (donc sentințe), *Journal Clunet*, anul 1900, p. 1012. C. Milan. Sirey, 79. 2. 161, etc. Vezi în acelaș sens. Cuzzi, *Il Codice di commercio italiano commentato*, VII, 39, p. 34. Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, § 374, No. III, p. 286 urm. (ed. germ. 1849). Despagnet, *op. cit.*, 422, p. 757 urm. (ed. a 3-a). Weiss, *op. cit.*, p. 866 urm. P. Fiore, *Del fallimento secondo il diritto privato internazionale* (Pisa, 1873). Carle, *La dottrina giuridica del fallimento nel diritto privato internazionale* (1872), operă tradusă în 1875 de Er. Dubois. Beudant, nota în D. P. 68. 2. p. 113. Vezi și alți autori citați în t. VI a Comentariilor noastre, p. 760, nota 1. Cpr. art. 207 și 208, § 4 din legea germană asupra falimentelor (*Konkursordnung*) din 10 februarie 1877, asupra cărei vezi Trib. suprem al Imperiului german (*Reichsgericht* din Leipzig), în *Journal Clunet*, anul 1888, p. 110. — Cu toate acestea, chestiunea este foarte controversată, și teoria pluralității falimentelor își are mulți partizani. Vezi asupra acestei controverse, t. VI a Coment. noastre, p. 760, nota 1, și Répert. Sirey, *Faillite, comparée et de dr. international* (tesă p. doctorat). C. N. Tonceanu, *Falimentele*, I, 65, p. 88 urm.

nevoie de a revizui fondul¹⁾, ci numai de a examina: 1° dacă hotărîrea a fost dată de o instanță competentă: 2° dacă ea a rămas definitivă, adică dacă părțile au fost regulat citate, se înțelege după legea țării în care s'a pronunțat hotărîrea²⁾; căci, fără citarea părților, ea n'ar dobîndi nici odată autoritatea lucrului judecat în România, fiind că dreptul apărării este de ordine publică (*ne inauditus condemnatur*)³⁾; dacă hotărîrea a fost regulat comunicată, etc.⁴⁾; 3° dacă hotărîrea străină nu violează vre-o dispoziție contrară ordinii publice sau dreptului public al Statului român⁵⁾; 4° și în fine, dacă între Statul de la care emană sentința și Statul român, există o reciprocitate de executare⁶⁾.

Reciprocitatea se determină nu numai prin încheierea unei convențiuni, după cum este aceea din 1880, încheiată între România și Italia, ci și prin legi interioare cari per-

Cum se determină reciprocitatea.

¹⁾ În Franța însă, chestiunea este foarte controversată în această privință. Vezi asupra acestei controverse, t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 193 și Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 112 urm. Tribunalele admit în genere revizuirea hotărîrilor străine atât în privința fondului cât și a formei, fie că ele au fost pronunțate între străini, fie între Francezi și străini. Cpr. Trib. Paris (afacerea Sturdza), *Dreptul* din 1901, No. 4, și *J. Clunet*, 1902, p. 601. Trib. Nice, *Period.* 1899, 5. 9. Répert. Sirey, v^o cit., 141, și *Chose jugée*, 1436 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 6. Despagnet, *op. cit.*, 194 urm. Daguin, *J. Clunet*, 1888, p. 33 urm. Vezi și *Bullet. de législ. comparée*, anul 1902, p. 368 urm. Art. 1087 din Codul de proced. civ. portughez este formal în această privință. —Contră. Weiss, *Tr. élément. de dr. internat. privé*, p. 827 urm. Massé, *Dr. comm.*, II, 801. Surville et Arthuys, *op. cit.*, 435. Lacombe, *op. cit.*, 82 urm., p. 86 urm. Durand, *Dr. internat. privé*, p. 464 urm. C. Donai, *J. Clunet* anul 1902, p. 593.

²⁾ Cpr. Cas. Palermo, Sirey, 99. 4. 25. *Idem*. Cas. rom. și C. București, Bulet. 1899, p. 1052. *Dreptul* din 1880, anul al 8-lea, No. 12. — Vezi însă o altă decizie a aceleiași Curți (*Dreptul* din 1875, No. 71), care pune în principiu ca citarea trebuie să se facă după legea țării unde domiciliază partea.

³⁾ Cpr. C. Amiens, Sirey, 92. 2. 97.

⁴⁾ Vezi t. I, partea I a Coment. noastre, p. 195, text și nota 1.

⁵⁾ Vezi *suprà*, p. 459, nota 2.

⁶⁾ D-l G. G. Mironescu (*Lacunele noului Cod de proced. civilă*, București, 1902, p. 54), propune de a se suprima condiția de reciprocitate, voind prin această modificare, pe care noul Proiect n'a admis-o, să înlesnească creditul țării care, în momentele actuale, este foarte sdruncinat. Vezi de același autor și *Revis. Cod. de proced. civ.*, pag. 139.

mit executarea hotărîrilor străine, după cum este, de exemplu, art. 858 urm. din Codul de procedură civilă grecesc de la 1834 ¹⁾.

Note diplomatice.

Reciprocitatea mai poate încă să resulte și din note diplomatice, schimbate între guvernele respective ²⁾.

Hotărîri pronunțate în Franția și în Rusia.

România neavînd asemenea note și nici convenție, în privința executării hotărîrilor, cu Rusia și cu Franția, tribunalele rusești și cele franceze refușă de a executa hotărîrile noastre, iar noi refușăm în genere de a executa pe acele rusești și franceze ³⁾.

Trib. competent de a da exequatorul.

Tribunalul competent de a da exequatorul este, după actualul și viitorul art. 374 Pr. civ., acel al locului în care hotărîrea urmează a se aduce la îndeplinire.

Dacă hotărîrea străină emană de la un tribunal comercial străin, formula executorie se va pune de către tribunalul comercial român. Noul Proiect este formal în această privință. Dacă suma pentru care a intervenit hotărîrea străină este mai mică de 1500 lei, formula executorie se va pune de judecătorul de ocol ⁴⁾. În Franția însă, și chiar în legea noastră actuală, chestiunea este controversată, de oare-ce art. 374 din procedura revisuită este mut în această privință ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. C. Focșani, *Dreptul* din 1884, No. 32, și din 1885, No. 27. Tribun. Athena (afacerea Zappa), *Journal Clunet*, anul 1900, p. 1033 și *Dreptul* din 1901, No. 86. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 243. Art. 858 urm. din Codul de procedură grecesc sunt traduse în *Tr. élément. de dr. international privé* de A. Weiss, p. 849, 850 (ed. a 2-a, 1890).

²⁾ V. declarațiile schimbate între Guvernul român și acel austriac din 20 și 25 august 1871, aduse la cunoștința judecătorilor prin circulara No. 9691, din 26 august 1871. Vezi Tratatul nostru în limba franceză, p. 383, 384.

³⁾ Cpr. Trib. Covurlui, Cas. rom. și C. Galați, *Dreptul* din 1893, No. 4; din 1896, No. 52 și din 1898, No. 80. C. Craiova, *Dreptul* din 1897, No. 47. Vezi și *Journal Clunet*, anul 1900, p. 1037.

Dreptul străin.

⁴⁾ Trib. Iași, *Dreptul* din 1899, No. 32. — În Italia, formula executorie se pune de Curtea de apel (art. 941 Pr. civ.), în Spania, de Curtea de casație, iar în Germania, după valoarea litigului, de tribunalul cantonal (judecătorul de ocol, *Amtsgericht*) sau regional (*Landgericht*) (art. 722 Pr. civ. actuală, 660 Pr. veche). În cât privește Suedia, vezi, L. din 6 martie 1899 în *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1899, p. 561.

⁵⁾ Vezi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 192, nota 2.

În ori-ce caz, părțile vor fi citate, art. 374 Pr. civ. ^{Citarea părților.} fiind formal în această privință ¹⁾.

Acest text lasă însă mai multe controverse în picioare, chiar în urma revizuirii prin noul Proiect. Ast-fel, judecătorii români, având a examina dacă tribunalul străin, care a dat hotărîrea, era sau nu competent *ratione materie* sau *personae*, naște întrebarea după care lege se va determina această competență? După aceea a țării în care se urmărește executarea, sau după legea țării în care s'a judecat afacerea? ^{Determinarea competenței trib. străin. Controversă.}

S'a susținut că competența se determină după legea acestei din urmă țări ²⁾. Credem totuș că, competența fiind de drept public, are a se determina nu numai după legile țării unde s'a judecat afacerea, dar și după legea țării unde hotărîrea urmează a fi adusă la îndeplinire: de unde rezultă că Românii sau străinii domiciliați în România, nu pot fi chemați înaintea tribunalelor străine, chiar dacă contractul s'a făcut în străinătate și marfa s'ar fi predat acolo: „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că chestiunea competenței are a se judeca după legile țării unde se urmărește executarea, aceasta fiind o chestiune de drept public, și în privința acestor chestiuni nici un Stat suveran nu poate, fără a abdica la independența sa, să se supune legilor unui alt Stat, etc.” ³⁾.

Vezi asupra aceleiaș controverse în Franția. Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 162 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769 ter, p. 419. Le Bourdellès, *Journal Clunet*, anul 1882, p. 396. No. 12. Massé, *Dr. comm.*, II, 808. Acești autori admit că formula executorie trebuie în tot-deauna cerută de la tribunalul civil, care singur ar fi competent în aceasta privință, din cauza plenitudinii sale de jurisdicție.

¹⁾ Înainte de modificarea acestui text, făcută prin legea din 1900, chestiunea era controversată. Vezi decisiile citate *pro* și *contră* în t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 193, nota 3, și Tratatul nostru francez, p. 381, nota 2. Cpr. Petroni, *Journal Clunet*, anul 1879, p. 354.

²⁾ Vezi Alex. Cerban, *Dreptul* din 1900, No. 3, p. 18, coloana 2, și Noul Cod de proced. civilă a lui V. Alexandrescu. Miromescu și Cesărescu, p. 280. Cpr. Répert. Sirey, *Jugement étranger*, 76. Vincent et Pénand, *op. cit.*, cod. v. 163. Weiss, *op. cit.*, p. 823. Cas. Palermo, Sirey, 95. 4. 21. Sirey, 99. 4. 25.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S. I, 1880, p. 347, și *Dreptul* din 1881, No. 1. *Idem*, C. București și Trib. Bloy, *Dreptul* din 1880 (anul

Numai atunci tribunalele străine ar fi competente când părțile, fie chiar și pământene, ar fi primit jurisdicția străină într'un mod expres, prin o anume clausă, sau macar în mod tacit, prin rinduirea unui avocat sau unui curator ¹⁾).

Pârîtul care s'a lăsat a fi condamnat în lipsă, nu se consideră însă că a primit competența tribunalului străin ²⁾).

Opoziție, a-
pel, recurs.

O altă chestiune, pe care art. 374 Pr. civ. o lasă în îndoială, este aceea de a se ști dacă sentința prin care se înuevințează sau se refuză formula executorie, este sau nu supusă opoziției, apelului și recursului.

Tribunalul dând o adevărată hotărîre față cu părțile, sau în lipsa lor, dacă ele au fost leginit chemate, și pu-

ai 8-lea), No. 12, și *Dreptul* din 1881, No. 76. Trib. Iași, sect. IV (14 decembrie 1881), dos. Itik Friedman și Fr. Wilhem. *Idem*, Trib. Iași. *Dreptul* din 1899, No. 32. Cpr. Despagnet, *op. cit.*, 199, p. 417 (ed. a 3-a). Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *Jugement étranger*, 167. Veđi și *Journal Clu-net*, anul 1874, p. 162. Cas. fr. Sirey, 71. 1. 91. Sirey, 53. 1. 260. Cas. austr. Sirey, 96. 4. 25, și nota lui A. Wahl. Acelaș sistem este admis și în Danemarca. Veđi Fœlix-De-mangeat, *Dr. international*, II, 345, p. 69. Veđi și t. I, par-tea I a Comentariilor noastre, p. 196, nota 1.

- ¹⁾ Cpr. C. Focșani și Trib. Braila, *Dreptul* din 1884, No. 32 și 83. Veđi și Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 1 : Bulet. S. 1, anul 1880, p. 347. Cas. austr. Sirey, 96. 4. 25.—Veđi cu toate acestea, o altă decizie a Curtei din Focșani (*Dreptul* din 1885, No. 43) și o sentință a Trib. din Braila (*Dreptul* din 1884, No. 59), cari pun în principiu că persoanele domiciliat în România nu pot renunța la competența tribunalelor pământene în beneficiul unor jurisdicțiuni excepționale străine, de oare-ce competența face parte din dreptul public a unui Stat, și a renunța la o asemenea competență, ar fi a aduce o atingere la suveranitatea Statului unde cineva domiciliază. Credem însă că aceste decisiuni merg prea departe, căci dacă este adevărat că nimene nu poate fi sus-tras de la judecătoria sei firești (art. 14 Const.), nimic nu împiedică pe un inpricinat de a recurge la justiția unui alt judecător de cât acel pe care i-l dă legea, fie chiar la un judecător străin. Cpr. în acest din urmă sens, Cas. rom., Curtea București, Trib. Ilfov și Covurlui. Bulet. S. I, 1880, p. 347, și *Dreptul* din 1881, No. 1. Bulet. anul 1883, p. 1030. *Dreptul* din 1873, No. 13 : din 1890, No. 6 și 76 : din 1892, No. 39 : *Revista juridică* din 1890, No. 6 (apărută la Galați sub direcția d-lui C. N. Toneanu). *Dreptul* din 1893, No. 14.—Veđi însă C. Nacu, *Dreptul civil român*, I, p. 161, No. 40.

- ²⁾ Cas. austriacă, Sirey, 96. 4. 25.

tînd să aprecieze în mod greșit diferitele chestiuni supuse judecăței sale, nu vedem pentru ce aceste hotărîri ar fi lipsite de garanțiile tuturor hotărîrilor în genere. Prin urmare, credem că opoziția, apelul și recursul sunt în principiu admisibile, conform dreptului comun ¹⁾. Aceasta ar lăsa, după unii, a se presupune că suma prevădută în hotărîrea străină este susceptibilă de apel, căci altfel, numai recursul în casatie ar fi admisibil. Credem însă că apelul este admisibil în toate cazurile, din cauza chestiilor de drept ce se pot ivi.

De și art. 374 nu vorbește de cît de *hotărîrile judecătorești* pronunțate în străinătate, se înțelege că și actele autentificate în țară străină vor putea fi investite cu formula executorie, de tribunalul unde ele urmează a fi aduse la îndeplinire, judecătorii îndeplinind aceleași forme ca și pentru hotărîrile străine. Art. 12 din convenția consulară, încheiată cu Italia la 1881, este expres în această privință, și acest text este aplicabil prin analogie tuturor Statelor cu care România nu are convențiuni speciale, des-
tul este numai ca să existe o reciprocitate de fapt.

Executarea
actelor au-
tentificate în
străinătate.

Tribunalele, înainte de a investi actul cu *executor*, sunt însă datorate a examina dacă el întrunește toate condițiile de autenticitate cerute de legea țării în care el a fost făcut (art. 2 și 1773 C. civ.), precum și dacă este exigibil ²⁾.

Judecătorii români, observând regulile de mai sus, vor putea investi cu formula executorie și hotărîrile emanate de la arbitri străini, însă, în asemenea caz, compromisul trebuie să fie autentificat, să cuprindă arătarea obiectului contestațiunii și numele arbitrilor (art. 341, 342 Pr. civ.), dacă el a fost făcut în țară ³⁾, sau să fie făcut conform legii străine, dacă el a fost făcut în străinătate ⁴⁾.

Hotărîrile e-
manate de la
arbitrii stră-
ini.

¹⁾ Cpr. G. G. Mironescu, care admite aceeași soluție, propun-
d însă ca legea să fie ast-fel modificată în cît numai
recursul în casatie să fie admisibil. Vezi *Lacunele noului
Cod de procedura civilă*, p. 55. Vezi și Lachan, *Bullet. de
législ. comparée*, anul 1902, p. 374.

²⁾ Vezi *supra*, p. 143 și 162. Cpr. Em. Cernătescu, *Dreptul
din 1901*, No. 28. Vezi și Lachan, *Bullet. de législ. com-
parée, loco cit.*, p. 376.

³⁾ Cpr. C. Bencurești, *Dreptul din 1885*, No. 60. Cas. rom. Bulet.
S. I, 1885, p. 822. Vezi și Lachan, *Bullet. de législ. com-
parée, loco cit.*, p. 375.

⁴⁾ Cpr. Carré-Chauveau, *Lois de la procédure civile*, IV. Quest.

Hotărîri pronunțate de trib. represive străine.

Cât pentru sentințele pronunțate de instanțele represive străine, ele nici odată nu pot fi aduse la îndeplinire în România, nici asupra persoanei, nici asupra averii condamnatului, pentru că asemenea executare ar fi contrară suveranității teritoriale; de unde rezultă că confiscarea averii ordonată contra unui străin, prin o decizie pronunțată în țară străină, nu va produce nici un efect în privința bunurilor ce acest străin ar avea în România. (Cpr. art. 17 Constit.).

Incapacitățile civ. care rezultă din hot. străine. Controversă.

De asemenea, incapacitățile civile care ar rezulta din o condamnare pronunțată de un tribunal represiv străin, nu vor produce nici un efect afară din țara în care ele au fost pronunțate ¹⁾.

Despăgubiri civile. Controversă.

Se admite însă în genere că o hotărîre represivă străină ar putea fi investită cu formula executorie în privința despăgubirilor civile ²⁾.

Extradicție.

Dar dacă o hotărîre pronunțată de un tribunal represiv străin nu poate fi executată în România asupra persoanei condamnatului, precum am văzut mai sus, Gu-

1900. Repert. Sirey, *Jugement étranger*, 64 urm. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, *ead.* v^o, 315 și 344. Aubry et Rau, VIII, § 769 *ter*, p. 419. Massé, *Dr. comm.*, II, 815. Le Bourdelles, *Journal Clunet*, anul 1882, p. 326. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 102.

- ¹⁾ Bonnier, *op. cit.*, 933, *in fine*.—*Contră.* Bertauld, *Quest. pratiques et doctrinales de Code Napoléon*, I, 159. Surville et Arthuys, *op. cit.*, 326, p. 349 și p. 494, nota 1. Despagnet, *op. cit.*, 196.—După această din urmă teorie, un Român lovit de interdicție legală în România (art. 13 și 16 C. pen.), ar fi incapabil și în străinătate: dacă el ar fi fost însă condamnat în țară străină, decăderea de care el este lovit nu¹ ar urmări în România. Despagnet, *op. cit.*, 196, p. 414.—*Contră.* Senatul dirigent din Rusia (*Pravitel'stvenitsi*), *J. Clunet*, 1874, p. 47. Soluția admisă de Senatul din Rusia, judecând ca curte de apel, este formal admisă prin art. 7 a noului Cod penal italian, promulgat la 30 iunie 1889.

- ²⁾ Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o *Crimes et délits*, 160, și *Jugement étranger*, 129. Le Sellyer, *Études sur le droit criminel*, IV, p. 487. Peiron, *Effets des jugements répressifs en droit international* (1885), p. 127 urm. Fœlix-Demangeat, *op. cit.*, II, p. 317, No. 605. Mangin, *Tr. de l'action publique et de l'action civile en matière criminelle*, I, 70.—*Contră.* C. Paris, Sirey, 62. 2. 539. D. P. 61. 2. 69 și 70. Trib. Lille, *J. Clunet*, anul 1896, p. 1037.

vernul străin ar putea însă, în temeiul unui tratat internațional, sau a principiului reciprocității, să ceară și să dobândească de la Guvernul român extradarea străinului ¹⁾. Țara noastră are, în această privință, convenții cu Italia (5 aug. 1880), cu Belgia (15 aug. 1880), cu Marea Britanie (9 martie 1893), cu Țările de jos (Olanda) (27 sept. 1894) și cu Austro-Ungaria (14 iunie 1901) ²⁾. Cu Franța ³⁾, Germania, Rusia și Bulgaria, se admite extradarea sub rezerva reciprocității, iar cu Serbia avem o declarație de reciprocitate din 1888. Cu Grecia și cu Imperiul otoman nu avem până acum nici o convenție, nici declarație de reciprocitate. Poliția turcească procedează însă pe calea expulsării, și remite pe acei expulsați în mânele autorităților noastre. Singurele State cari, în lipsă de convenții, refuză extradarea, sunt astăzi Grecia și Statele-Unite ⁴⁾. Sunt însă cazuri în care Guvernul american a extradat, chiar în lipsa unei convenții, pe acei culpabili de *crimes atroces* ⁵⁾. Să sperăm că, în baza acestor precedente, Statele-Unite vor consimți la extradarea sau expulsarea casierului V. Manoliu, care a doborât de curând în America, sustrăgând o sumă însemnată de bani în dauna casei Sf. Spiridon din Iași: căci nu este neleguinire mai mare de

¹⁾ Vezi în privința extradarei, Haus, *Pr. de dr. pénal belge*, II, 951 urm. (ed. a 3-a). Répert. Sirey, *Extradition*, etc.

²⁾ Vezi *Convențiunile de extradare ale României*, de Ștef. R. Scriban (București, tip. *Curierul Judiciar*).—În privința convențiilor cari existau alta dată, precum aceea relativă la desertori și vagabonzi, încheiată între Moldova și Austria, la 1838, și între Muntenia și Austria, la 1842, vezi t. 1. partea I a Comentariilor noastre, p. 174, nota 3, precum și colecția de Tratatul a lui M. Mitileu (București, 1874).

³⁾ În baza declarațiunilor de reciprocitate, cari există între România și Franța, această din urmă țară, extradează pe acei culpabili de fals în acte publice, private și comerciale, de furt, înșelăciune, abus de încredere și bancrută frauduloasă. Vezi Répert. Sirey, *Extradition*, 1129. Djuvara, *J. Clunet*, anul 1889, p. 230. Mai vezi încă *J. Clunet*, 1895, p. 235 și 1901, p. 885 (cercul. Minist. Justiției din Franța).

⁴⁾ Vezi în privința Greciei, Djuvara, *loco cit.*, p. 232; Scriban, *op. cit.*, p. 20; *J. Clunet*, 1902, p. 430 urm.; iar în privința Statelor-Unite, vezi Répert. Sirey, *vo cit.*, 89. Paud. fr., *Extradition*, 1633 urm.

⁵⁾ Répert. Sirey, *Extradition*, 90. *J. Clunet*, anul 1895, p. 230. Wheaton, *On the conflict of laws*, § 94.

cât aceea de a răpi pânea din gura bolnavului și a moribundului.

Crime sau
delicte poli-
tice. Art. 30
Constit.

In ori-ce caz, România nu extradează pentru crime sau delicte politice (art. 30 Const.)¹⁾. Trebuie să mențio-

- 1) Vezi Djuvara, *op. cit.*, p. 228. Această soluție este pretutindeni dreptul comun. Vezi Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v^o, *Extradition*, 74. *J. Clunet*, anul 1881, p. 304 urm.—Convenția încheiată la 4 iunie 1863 între România și Serbia (v. Militineu, *op. cit.*, p. 112) pentru extradarea reciprocă a desertorilor și a *individilor acușați de crime și delicte grave* (art. 7), precum și cea dintre aceleași State, din 17 febr. 1870 (Militineu, *op. cit.*, p. 251), declarase că nu era vorba în specie de emigrații politice, a căror extradiție fie care Stat își rezervă dreptul de a o refusa, conform principiilor dreptului public european, fără a înceta pentru aceasta de a i supraveghea.

Art. 9 C. pe-
nal italian.

Am dis că această soluție este pretutindeni dreptul comun. Eată cum se exprimă, în această privință, art. 9 din Codul penal italian (30 iunie 1889) „Extradarea unui străin nu este admisă pentru delicte politice sau infracțiuni conexes acestor delicte“.

Delicte poli-
tice. Ce se
înțelege prin
aceste de-
licte.

În cât privește chestiunea de a se ști ce trebuie să înțelegem prin delicte politice, vezi interesanta monografie a d-lui M. Suțu, *Despre delictul politic* (Iasi 1901).—Curtea de casație a decis, în unire cu concluziile noastre (14 febr. 1900), că pentru calificarea unui fapt ca delict politic, nu este de ajuns caracterul politic al faptului, adică interesul sau scopul politic urmărit de delinquent: delict politic este numai atunci când se atinge ordinea publică sau drepturile politice ale cetățenilor. Ast-fel. bătăile urmate după alegeri, pentru a-și resbuna contra adversarilor, cari serbătoreau isbânda alegerilor, nu prezintă caracterul și natura unui delict politic, ci constituie un delict ordinar, de competența tribunalelor corecționale. Bulet. Cas., S. II, anul 1900. p. 221: *Curierul judiciar* din 1900, No. 18, și *Dreptul* din același an, No. 20.—O altă decizie a Curtei de casație, în care cauză de asemenea am luat parte, nu însă ca procuror general, ci ca avocat, pune în principiu că caracterul și natura politică a unui delict se determină după intențiunea delinquentului; de unde urmează că pentru a se ști dacă un fapt delictuos constituie sau nu un delict politic, nu trebuie a se avea în vedere faptul material comis, ci intențiunea delinquentului, spre a se vedea dacă dreptul ce dănsul a avut de scop să lovească prin a-cel delict, era un drept a cărui respectare interesele de ordine publică o cereau. În consecință, s'a decis că ultragiul comis în persoana magistratului care presida biurul electoral, nu constituie un delict politic de competența curții cu jurați, ci un delict comun de competența instanțelor ordina-

năm, în această privință, art. 7 din legea asupra străinilor (7 aprilie 1881), care dispune că nu se consideră ca delict politic atentatul în contra persoanei capului unui Stat străin, sau în contra membrilor familiei sale, când acest atentat constituie faptul de omucidere, de asasinat sau de otrăvire.

În fine, trebuie să observăm că de câte ori Consiliul de Miniștri ¹⁾ admite extradarea unui făcător de rele, fie în baza unei convențiuni, fie în baza principiului reciprocității, el pune ca condiție ca pedeapsa morții să nu fie aplicată aceluși extradat, în caz de condamnarea lui la moarte. (Cpr. protocolul final anexat la convenția de extradare încheiată cu Italia art. 3 ²⁾, și protocolul final al convenției încheiate cu Belgia ³⁾).

Condiția de a nu se aplica pedeapsa capitală aceluși extradat.

Am vedut mai sus că numai hotărârile pronunțate în ^{Hotărârile emise de la un} țară străină, pot fi aduse la îndeplinire în România. Cât

re, când din împrejurările de fapt se constată că scopul urmărit de delinquent, ultragiând pe acel magistrat, nu era un scop politic, adică cu tendință de a influența pe alegatori ca să voteze cum dorea densul, ci ca să și resbune contra magistratului, care, în îndeplinirea datoriei sale, îl chemase la ordine. Bulet. Cas. s. II, 1895, p. 67 și *Dreptul* din 1895, No. 11. Cpr. și Cas. rom. (afacerea Bogdan-Pitești), *Curierul judiciar* din 1901, No. 48. — Vezi însă o altă decizie a Curții de casatie, din 23 octombrie 1895, care, de astă data, pune în principiu că delictul politic este acel ce atinge ordinea publică. După această teorie, pe care însă Curtea suprema a parasit-o, și pe care o susține d-l M. Șutu în monografia sus-citată, ceea ce ar constitui delictul politic n-ar fi scopul sau intenția delincentului, ci însuși caracterul politic al faptului (Bulet. Cas. S-a II, 1895, p. 1258 urm.). Cpr. asupra delictelor politice, Alex. Degré, *Scrieri juridice*, II, p. 329 urm. și *Dreptul* din 1887, No. 89, precum și trib. Ilfov și Curtea București în *afacerea meseriașilor*. Vezi *Curierul judiciar* din 1902, No. 27; *Dreptul* din 1902, No. 27, 29 și 30. Thomissen, *Constit. belge annotée*, No. 442 urm.; Haus, *Dr. pén. belge*, I, No. 343 urm. (ed. a 3-a); Meitani, *Studi asupra Constit.*, fasc. XI, p. 163 urm.

¹⁾ Art. 6 L. p. împărțirea atrib. cons. de Stat din 12 iulie 1866.

²⁾ În Italia, pedeapsa cu moarte nu mai exista astăzi, după noul Cod. penal din 30 iunie 1889. Art. 11 din acest Cod, care enumără pedepsele, n-o menționează în adevăr, de și Senatul votase menținerea ei, după avizul Curților de casatie din Italia, afară de cea din Florența. Vezi *Annuaire de législ. étrangère*, anul 1889, p. 403 și Lacointa, *Code pénal d'Italie*, p. 10, nota asupra art. 11, și *Introduction*, p. 34 urm.

Codul penal italian. Pedeapsa cu moarte.

³⁾ Cpr. Djuvara, *J. Cluget*, 1889, p. 227. Scriban, *op. cit.*, p. 20.

pentru hotărârile pronunțate de un consul în țara noastră, fie chiar între supușii unei Puteri străine, ele nu pot nici odată fi investite cu formula executorie de judecătoria români, asemenea hotărâri neputând dobândi autoritatea lucrului judecat în România, de vreme ce jurisdicția consulară este incompatibilă cu suveranitatea judecătorească națională.

Jurisdicția pe care abusiv și-o arogase consuli altă dată în țara noastră.

Era însă o vreme, și nu este mult de atunci, când, spre rușinea neamului românesc, în contra datinelor și legilor existente, jurisdicția consulară era în floare în țara noastră, și funcționa alături cu instanțele noastre judecătorești, încălcând de multe ori atribuțiunile acestei din urmă: căci, de și consulilor nu li se acordase, prin toleranță, de cât dreptul de a judeca numai acțiunile mobiliare personale dintre supuși sau sudii, ei năzuiau de a judeca și acțiunile în care erau amestecate interese pământene. Mai mult încă, consuli abusând de prerogativa ce li se acordase într'un mod atât de desinteresat, trimeteau, de câte ori tribunalele pământene aveau a judeca o cauză în care era interesat un supus străin, câte un dragoman sau chiar un caporal, care, sub cuvânt de a asista pe supușii lor și de a privilegia ca drepturile lor să nu fie jignite, ca și cum justiția ar fi avut nevoie de a fi privilegiată în pronunțarea hotărârilor sale, se introducea, în urma închiderii debaterelor, în camera de chibzuință și stăruea din răspunerii ca suditul să nu fie asuprit față de pământeanul cu care se judeca.

Am vedut însă, cu ocasiunea adnotărei ce am făcut însemnatei decisiuni pronunțată în afacerea Collaro ¹⁾, cum din îndemnul unei adrese a Curței apelative din Iași, Ministerul dreptății a fost silit să protesteze în contra unei stări de lucruri atât de anormală și de contrară nu numai prestigiului datorit magistraturei, dar și legilor existente, dând poruncă tribunalelor de a nu mai îngădui pe viitorime persoane străine în sanctuarul justiției, și de a delibera în secret, în afară de prezența uneia din părți, așa cum glăseua Regulamentul organic.

Am semnalat de asemenea, tot cu această ocaziune, încheierea memorabilă, luată la 1850, sub presid. dom-

¹⁾ Vezi *Curierul judiciar* din 1901, No. 44. Această decizie a fost publicată și adnotată de noi în *Sirey*, anul 1902.

nească a lui Gr. Ghika Vodă, prin care Miniștrii unui mic Stat vasal al Turciei, zeloși însă de a apăra demnitatea și instituțiile țării, protestau cu energie în contra pretențiunii nedrepte a consulului austriac din Iași de a judeca și regula falimentele supușilor, în care erau creditori pământeni, nefiind primit, dice această încheiere patriotică, ca vre-o Putere străină să aibă dreptul de jurisdicție în un Stat străin asupra supușilor acestui Stat, pentru că o asemenea concesie n'ar fi alt-ceva de cât Stat în Stat¹⁾. Sistemul scuzelor era pe atunci necunoscut.

Ei bine, ceea ce atunci nu puteam spune de cât cu jumătate de glas, astăzi putem s'o spunem sus și tare, pentru că, grație jertfelor ce am făcut, independența Statului român este solemn recunoscută prin tratatul din Berlin. Și tocmai aceasta o spune Curtea din București S-a I prin frumoasa sa decizie din 16 fevr. 1901 (af. Nedelcovici și Gheșoff²⁾). Curtea proclamă, în adevăr, principiul de drept public, necontestat și necontestabil, că într'un Stat civilizat, suveranitatea națională, care cuprinde mai cu seamă pe acea judecătorească, se opune într'un mod absolut coexistenței pe teritoriul său a unei instanțe judecătorești alta de cât acea emanată de la națiunea suverană. Această intransigență, inerentă însăși noțiunii suveranității, exclude posibilitatea funcționării unei jurisdicțiuni străine în țara noastră, nu numai în privința contestațiilor ce s'ar rădica între Români și străini, dar chiar și exclusiv între străini. În adevăr, dreptul de a recurge la justiția țării fiind un drept civil, și străinii având în țara noastră, atât după Constituție cât și după dreptul civil, exercițiul tuturor drepturilor civile, n'au de cât să se adreseze la justiția țării, care este una și aceeași pentru toți, fie Români, fie străini.

Această stare de lucruri a existat în tot-de-auna în țara noastră, și numai de fapt și în mod abusiv, consuli și-au arogat o jurisdicție pe care nimic n'o justifică. În adevăr, încă din secolul al 14-lea, după cum foarte bine spune o altă decizie tot a Curții de București³⁾, pe temeiul

¹⁾ Vezi *Curierul judiciar*, loc. cit., p. 359, nota 4.

²⁾ V. *Curierul judiciar* din 1902, No. 12, și *Dreptul* din 1901, No. 51.

³⁾ *Dreptul* din 1889, No. 26.

tratatelor sau capitulațiunilor încheiate între Poartă și foștii Domni români ¹⁾, Principatele dunărene s'au bucurat de o complectă autonomie și de toate prerogativele unui Stat suveran. Cu ocazia acestor capitulațiuni se stipulasă, în adevăr, chiar drepturi excepționale în favoarea Principatelor. Vom cita un singur exemplu, și anume dispoziția cuprinsă în art. 6 a capitulațiunii din 1460, încheiată la Adrianopol între Vlad V, Domnul Țării românești, și Sultanul Mahomet II, care dispune că, în caz când un musulman ar avea un proces în țara românească cu un indigen, acest proces să se judece de Divanul român, după legile țării, un Român neputând, după clausele acestei capitulațiuni, să fie obligat a se înfățișa înaintea unui judecător mohametan ²⁾.

Cartea din
1774 trimeasă
prin boeri
la Poartă.

O carte din 1774, trimeasă prin boeri la Poartă, și publicată în *Utricarul*, t. VI, p. 422, prevede că: „Nimeni din pământeni să nu să facă îhđar la Tarigrad, după obiceiul vechi, pentru ori-ce pricină ar fi, *ci aice să se caute pricina a fiștecăruia cu judecata Domnului*. Și ori-care din pământeni va avea judecată cu Turci, *să nu să judece la alte judecăți și cadă, ci numai aice la Domn*, și mărturiile creștinilor să se ție în samă la judecată, căci aicea nefiind Turci trăitori, nu se pot avea marturi Turci, care la aceasta este și fetva turcească“.

Regul. or-
ganic.

De asemenea, Regulamentele organice ale ambelor Țări dispun că: „toți locuitorii Principatelor, fără osebire, sunt supuși rânduielelor judecătorești a tribunalelor așezate.

Capitulați-
unile încheie-
te cu Poarta.

¹⁾ Aceste tratate, recunoscute prin art. 2 al Convenției din Paris (1858) și prin mai multe lățișerifuri, mai cu samă prin acel din 1834, sunt în număr de patru: 1° tratatul din anul 1391, încheiat la Nicopoli, între Mircea I, Domnul Țării românești, și Sultanul Balazet I; 2° tratatul din 1460, încheiat la Adrianopol între Vlad V, Domnul Țării românești, și Sultanul Mahomet II; 3° tratatul încheiat la 1511 între Bogdan, Domnul Moldovei, și Sultanul Selim I; 4° în fine, tratatul încheiat la 1529 între Petru Rareș, Domnul Moldovei, și Sultanul Soliman II. Vezi aceste tratate în Mitilinen, *op. cit.*, p. 6, 18, 35 și 51. Vezi și Cartea noastră în limba franceză, p. 15, nota 1.

²⁾ Iată textul la care facem aluzie: „Când vre-un mahometan ar avea vre-un proces cu vre-un Român, procesul lui să se trateze în Divanul domnesc, după obiceiul țării, și sentința judecăței să aibă putere“.

În această regulă se cuprind și toți străinii ce se află sub protecția ori-și-căreia Puteri, în toate pricinile și judecățile ce ar avea cu pămînteni¹⁾.

Prin urmare, cu drept cuvînt, s'a decis că hotărîrile tribunalelor consulare, pronunțate chiar între străini, cari s'ar fi supus de bună voe unei asemenea jurisdicțiunii, trebuiesc considerate ca inexistente, neputînd fi invocate ca constituind autoritatea lucrului judecat, și neputînd fi învestite cu formula executorie de către judecătorii români, acest privilegiu nefiind conferit de lege de cît hotărîrilor judecătorești *date în față străină* (art. 374 Pr. civ.).

Această chestiune, de o mare însemnătate, s'a ivit de mai multe ori înaintea recunoașterii suveranității noastre, și la urma urmei, tot ast-fel a fost decisă.

Curtea din Iași, și aceasta îi face onoare, este una din cele dintâi care a admis aceste principii, în afacerea Dumanova-Kavatief²⁾, și decizia Curței era atît de juridică, în cît Curtea de casație, după ce mai întîi o casase, a revenit, în secțiuni-unite, la adevăratele principii, consacrand în mod solemn soluția dată de Curtea din Iași și de acea din Focșani, care, ca instanță de trimetere, refusase de a se supune primei jurisprudențe a Curței de casație³⁾.

¹⁾ Art. 297 Reg. organic al Moldovei, capit. VIII și art. 239, capit. VII, Regul. organic al Tarii românești. Cpr. art. 5, 6 și 46 C. Calimach. Vezi t. I, partea I a Comentariilor noastre, p. 176, nota 3.

²⁾ Voind a reproduce considerentele deciziei Curței din Iași, aceasta ne a fost cu neputință, atît dosarul cît și condica de hotărîri fiind distruse prin focul palatului administrativ de la 1880.

³⁾ Iată considerentele pentru care decizia Curței din Iași fusese casată: „Considerând că tribunalele consulare sunt competente de a judeca procesele civile dintre supușii lor, chiar pe teritoriul străin lor, întru cît nu se ating prin acea judecată interesele vre-unui național: că aceasta rezultă din art. 13 urm. C. civ., după care nu pămîntean are facultatea să acționeze pe străinul cu care a contractat și înaintea tribunalelor străine; că, în adevăr, hotărîrea consularului între două persoane supuse aceleiași protecții, se consideră, după noțiunea admisă în dreptul internațional public, ca dată pe teritoriul Statului ce reprezintă, adică în țara străină: că sentința consulatului rusese din Iași, dată

D-l Eugeniu Stătescu, într-o adnotație publicată în *Dreptul* din 1872, No. 11, reproduce considerentele Curței de casație și le aprobă în modul următor: „De și facem reservele noastre în privința argumentelor cu care sistemul Inaltei Curți se vede susținut în diferitele *arrete* (*sic*) citate mai sus, și care nu ne par din cele mai fundate, nu vedem pe ce cuvinte juridice s'ar putea dărâma sistemul chiar și încă mai puțin cum s'ar putea admite sistemul Curței apelative, susținut de d-l procuror general (Vioreanu), care face o distincțiune arbitrară și fără nici un interes practic între sentințele consulare și celelalte sentințe emenate de la judecătorii străini; crează în lege prohibițiuni care nu există, face forul tribunalelor noastre, din facultativ ce este, obligator pentru toți străinii domiciliați în țară, și are și inconvenientul de a da naștere la o mulțime de conflicte și dificultăți diplomatice, pe care nu știm dacă Guvernul, cu toată autoritatea d-lui procuror general, va avea puterea să le resolve în sensul opiniei d-sale.

Pentru ca să complectăm sistemul Curței de casație, nu avem de cât un singur lucru de adăugat: când, prin sentința străină, *fie consulară*, fie dată afară din țară, s'ar condamna vre un pământean, în folosul unui străin, sau s'ar vătăma într'un mod oare care interesele unui pământ-

între recurenta Dumanova și I. Kavatief, ambii supuși ruși, era legal investită cu formula executorie de către tribunalul respectiv, de oare ce el a constatat în fapt că, între Statul român și acel al Rusiei, se respecta principiul reciprocității asupra executării unei asemenea decisiuni: că Curtea de apel anulând urmărirea imobiliară făcută în puterea hotărârii consulatului, în virtutea căreia recurenta are a lua o sumă de bani, pe temeiul că nu posedă o hotărâre a tribunalelor române, a făcut o manifestă violare a art. 374 Pr. civ. și a aplicat greșit art. 63 din aceeași lege: că și al doilea argument dat de Curte pentru anularea urmării, în baza art. 2 C. civ. nu este întemeiat, pentru că, în specie, nu era vorba de împărțirea imobilului, ci de împlinirea unei sume de bani prin punerea în vânzare a imobilului, conform cu dispozițiunile din legea de procedură: în consecință, mijlocul invocat este bine întemeiat, etc.“ (Bulet. Cas. S-a 1, 1871, p. 393, 394).

Tot în același sens, și pentru aceleași motive, Inalta Curte a admis aceeași soluție prin decisia No. 543, din 1871 (afacerea Gheorgieff-Nedelcovici).

tean, recunoaştem tribunalelor române dreptul de a nu acorda formula executorie de cât după ce vor fi revisuit fondul chiar, şi se vor fi convins că sentinţa este bine dată şi condamnarea justă. Cu această rezervă, *sistemul admis până acum de Curtea de casaţie ne pare, încă o dată, conform tuturor principiilor şi mai presus de ori ce critică*“.

Nu ştim dacă d-l Eugeniu Stătescu, recetind aceste rânduri, scrisese cu trei-deci de ani în urmă, ar mai fi astăzi de aceeaşi părere. În ori-ce caz, cuvintele distinsului jurisconsult n'au împiedicat pe Curtea de casaţie de a reveni, în secţiuni unite, la adevaratele principii, şi de a admite de astă dată, aşa cum făcuse atât Curtea din Iaşi cât şi cea din Focşani¹⁾, că în România, nu poate să existe alte jurisdicţiuni de cât acele instituite de legea română şi alţi judecători de cât acei numiţi de capul Statului român. Eată considerentele decisei la care facem aluzie :

„Având în vedere că recurenta, obţinând învestirea cu formula executorie a unei hotărâri a consulului rusesc din Iaşi, prin tribunalul de Iaşi S-a III-a, şi voind să execute acea sentinţă, s'a făcut opoziţie la executare, pe motiv că acea sentinţă a consulului nu poate fi învestită cu formula executorie, şi dar, nu poate fi adusă la îndeplinire; că astfel, cestiunea în disenţie este de a se şti dacă sentinţa unui consul din România poate, sau nu, fi învestită cu formula executorie.

„Considerând că România constituie un Stat a cărui suveranitate internă absolută este recunoscută, între altele, prin art. 22 şi 23 al tratatului din Paris, apoi, prin art. 1 şi 6 al Convenţiei, şi mai cu seamă prin § 2 al art. 2 din Convenţie : că o emanaţiune a suveranităţii interne este puterea judecătorească : că, în această privinţă, chiar prin art. 7 al Convenţiei, se declară că puterea judecătorească, exercitată în numele Domnitorului, va fi încredinţată magistraţilor numiţi de dânsul : că din art. 104 al Constituţiei din 1866 rezultă că o jurisdicţie nu poate să existe în România de cât numai în virtutea unei anumite legi :

¹⁾ Vezi în acelaş sens şi o alta decizie a Curţii din Bucureşti, reproducă şi criticată de d-l Eng. Stătescu în adnotaţia sus menţionată. *Dreptul* din 1872, No. 11.

„Că așa fiind, după dreptul public intern al României, justiția se distribuie numai de tribunalele instituite în virtutea unei anume legi, iar misiunea de a judeca se exercită numai de judecătorii numiți de Domnitor; că, afară de aceasta, nu există altă jurisdicție;

„Considerând că jurisdicția contencioasă, pe care și-au arogat-o consulii diferitelor puteri, este contrară atât dispoziției exprese a art. 104 din Constituție și textelor citate mai sus, cât și principiilor dreptului internațional; căci, după acestea, consulii au numai misiunea de a înlesni pe comercianții națiunii lor, întru cât exercită comerț în țara în care ei funcționează, și de a exercita oarecare acte de jurisdicție grăcioasă, precum: de a lua în conservare o moștenire lasată de un național al lor; nici o dată nu li se recunoaște însă dreptul de jurisdicție contencioasă, deci dreptul de a judeca; că, de aceea, consulii ce se află în România, ca atare, nu pot da o hotărâre prin care s'ar pronunța asupra unor drepturi litigioase, fiind aceasta numai atributul judecătorilor români:

„Considerând că aceasta se confirmă și prin art. 373, 374 Pr. civ., cari disting între hotărârile ce se dau de tribunale și Curți în țară și între hotărârile judecătorești date în țară străină; că de hotărâri date în România de o jurisdicție străină procedura civilă nu face mențiune: că așa fiind, actele consulilor din România, cari s'ar dice că ar fi hotărâri, nu au caracterul unor hotărâri, și de investiția lor cu formula executorie nu poate să fie vorba, etc.“¹⁾

De la această dată memorabilă, nici o decizie nu s'a mai pronunțat și nu se va mai pronunța, credem, în alt

¹⁾ Vezi Bulet. Cas. secții-unite, anul 1873, p. 273, și *Dreptul* din 1874, No. 7. Bulet. 1872, p. 115, și *Dreptul* din 1872, No. 63. Bulet. S. I, anul 1874, p. 171, și *Dreptul* din 1875, No. 23. C. București, *Dreptul* din 1875, No. 53, și din 1889, No. 26. (Considerentele acestei deciziuni, dată sub presid. d-lui G. E. Schina, sunt foarte remarcabile). Vezi și o altă decizie tot a C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 11, consid. de la p. 85, colona 1, și *Curierul judiciar* din 1893, No. 40, p. 1. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 23. C. Iași, *Dreptul* din 1894, No. 10 (cu adnotația d-lui G. Negulescu). Vezi și decizia Curței din București, de care am vorbit mai sus, publicată cu adnotația noastră în *Curierul judiciar* din 1902, No. 12, și în *Dreptul* din 1901, No. 51.

sens. Juridicția consulară și-a trăit deci traiul. Ea va rămânea în istoria noastră ca un vis urât, ca o tristă amintire a trecutului.

*„Cine a îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima cânie,
Mânca-i-ar casa pustia,
Și neamul nemernicia !”*

Dar dacă hotărîrea unui consul n'ar putea fi declarată executorie în România, s'a decis însă că nimic n'ar împiedica pe judecătorii români de a investi cu formula executorie o hotărîre emanată de la o Curte străină, chiar dacă judecata primei instanțe ar fi avut loc înaintea unui consul din România, pentru că, în asemenea caz, nu hotărîrea consulului, ci aceea a tribunalului străin dobîndește puterea lucrului judecat ¹.

Acesta este art. 374 din Procedura civilă. Precum vedem, el este bogat în controverse, și legiuitorul este de parte de a le fi înlăturat pe toate, deși procedura civilă a fost până acum revizuită de două ori. Aceasta dovedește că reforma unei legislațiuni nu trebuie nici odată să se facă în pripă.

Hotărîri date în materie contencioasă.

Numai hotărîrile pronunțate pe calea contencioasă de instanțele de fond (tribunale sau curți ²), pot dobîndi au-

¹) C. Focșani, *Dreptul* din 1884, No. 32, și din 1885, No. 27.—*Contră*, Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 23.

²) Din o decisiune a Curței de casație nu poate deci în genere să rezulte autoritatea lucrului judecat, fiind că această Curte sau respinge recursul, și atunci autoritatea lucrului judecat nu poate rezulta de cât din hotărîrea instanței de fond, care a rămas definitivă; sau casează, trimițînd la alta instanță, și atunci din hotărîrea acestei instanțe va putea să rezulte autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1881, p. 929. Bulet. S-a 1, 1883, consid. de la p. 274. *Dreptul* din 1883, No. 36. Bulet. S-a 1, 1884, p. 350. *Dreptul* din 1884, No. 17. Pentru că decizia Curței de casație să aibă puterea lucrului judecat, trebuie să presupunem o casare fără trîmțetere, sau o decizie dată în secțiuni unite conform art. 74 din legea Curței de casație: căci, în asemenea caz, instanța de trîmțetere trebuie să se conforme jurisprudenței înaltei Curți, care are autoritatea unei legi interpretative, restrînsa la cazul ce a făcut obiectul judecății.

toritatea lucrului judecat, nu însă și acele date în camera de consiliu, pe cale grăcioasă sau voluntară ¹⁾, fără litigiu contradictor (art. 104 Pr. civ.), pentru că, în acest din urmă caz, nu există proces, ci este vorba numai de conservarea unor drepturi necontestate: „În cât privește lucrul judecat, dice Dl. C. G. Dissescu în expunerea de motive a noului Cod de procedură civilă (ed. of., p. 16), nu e cu putință a-l recunoaște unor asemenea hotărâri, de oare ce autoritatea lucrului judecat presupune un conflict de drept între două sau mai multe părți și o judecată contradictorie” ²⁾.

Puterea încheierelor date pe cale grăcioasă.

- Cpr. Griolet, *Autorité de la chose jugée*, p. 121. Alex. Degré, *Scr. juridice*, I, p. 353, și *Dreptul* din 1888, No. 46, p. 366. În fine, în caz de regulare de competență, decizia Curții de casatie leagă, în privința competenței, pe instanța de fond căreia afacerea este trimisă spre a fi judecată. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1874, consid. de la p. 178.
- ¹⁾ Din faptul că încheierile date pe cale grăcioasă nu dobândesc autoritatea lucrului judecat, n'ar trebui să conchidem că ele sunt lipsite de ori ce putere, când au devenit definitive. Ele nu au însă adevărata putere a lucrului judecat, pe care o are o hotărâre propriu zisă, pentru că chiar atunci când există desbateri, decizia judecătorească se mărginește a permite sau a opri un lucru, fără a recunoaște sau a tăgădui existența unui drept litigios, și fără a pronunța o condamnare. Cu toate acestea, actul judecătorești își produce efectele sale față de partea care l'a dobândit, și o obligă în mod irevocabil, putându-i fi opus, fără a vătăma pe terți. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, No. 35, p. 33. Allard, *op. cit.*, p. 165.

Deosehire între jurisdicția grăcioasă și cea contencioasă.

Ceea ce distinge jurisdicția grăcioasă sau voluntară, *voluntaria*, după cum o numește L. 2, Pr., Dig., *De officio proconsulis*, 1, 16, de cea contencioasă (*contentiosa*, Dig., *loco cit.*), este că, în această din urmă, există conflict de interese între mai multe persoane cari stau față în față (*inter nolentes*) și pretențiuni rivale de apreciat; pe când în jurisdicția grăcioasă, nu se tinde la stabilirea unui drept actual față cu părțile rivale, ci se statuază cele mai multe ori în vederea viitorului, împiedicându-se leziunea diferitelor drepturi. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, No. 34, p. 32. Vezi asupra caracterului jurisdicției contencioase și grăcioase, Carré-Chanveau, *Lois de la procéd.*, I, *Quest.* 378. Félix-Demanget, *Dr. internat.*, II, 316, p. 36 urm. Merlin, *Répert., v-is Juridic. gracieuse*, t. 9, p. 102 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 12. *Répert.*, Sirey, *Chose jugée*, 131 urm. Pand. fr., *cod.* v^o, 53 urm.

- ²⁾ „Se poate, dice expunerea de motive a noului Proiect de re-

„Considerând, dice foarte bine Curtea de casație, în unire cu concluziile noastre (22 nov. 1899), că prin cuvintele „cerere în judecată“, întrebuințate de art. 1201, se înțelege o cerere făcută pe cale contencioasă, asupra căreia părțile să poată discuta în mod contradictor, și instanța judecătorească să se pronunțe în ședință publică“¹⁾.

Astfel, nu pot avea autoritatea lucrului judecat în-Omolog. avi-
cheierele tribunalelor date pentru omologarea avisurilor sului cons.
de familie,
căsiului de familie, în caz de minoritate sau interdic- confirm. unei
ție²⁾: hotărârile privitoare la confirmarea unei adopțiuni etc.

visuire a procedurii civile, elaborat de Dl. C. I. Stoicescu. (p. XIII), ca o cerere de natură grăcioasă, de competența camerei de consiliu a tribunalului, să dobândească în urmă un caracter contencios. Aceasta se întâmplă foarte des. Un exemplu: o cerere de punere în posesiune asupra unei averi succesoriale făcută de o singură parte. Înainte de a fi rezolvată, o alta parte sau chiar mai multe, fac fie cerere de trimetere în posesiune cu excluderea celorlalte. Atunci evident că prima cerere și-a pierdut natura grăcioasă și a dobândit un caracter contencios. Asemenea cereri nu se mai cerrețază de tribunal, în camera de consiliu, căci, în această cauză, el nu rezolvă conflicte de drepturi sau de fapte, ci cererile vor fi trimise a se judeca în ședință publică, de urgență, după debateri sumare“.

- ¹⁾ Bulet. Cas. S-a 1. 1899, p. 1258. Vedi și Bulet. S-a 1, 1899, p. 136. *C. judiciar* din 1899, No. 14. Bulet. S-a 1. 1890, p. 51. *Dreptul* din 1890, No. 13. Bulet. 1875, p. 204. Bulet. 1882, p. 566. Bulet. S-a 1, 1884, p. 401. Bulet. S-a II, 1886, p. 82. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 31. C. Craiova, *Dreptul* din 1894, No. 9. consid. de la p. 67, coloana 1. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 5. Pand. fr., *Chose jugée*, 53 urm. D. Kebapci, *Pr. civ.*, II, 32, p. 26. Demolombe, XXX, 286. Laurent, XX, 5 și 8. Bonnier, 862. Aubry et Rau, VIII, § 767, p. 367. Griolet, *op. cit.*, p. 84 urm. Glasson, *Pr. civ.*, I, p. 126. Allard, *Étude sur la chose jugée*, p. 164 urm. Lacombe, *Autorité de la chose jugée*, p. 32 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 12. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 131 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 469, p. 258 (ed. 1-a). Bertin, *Chambre de conseil*, 36. T. Huc, VIII, 304. Tuozzi, *op. cit.*, 18 urm. Bandry, II, 1285. F. Herman, III, art. 1351, No. 212, și toți autorii. — S'a decis însă ca actele de executare, făcute sub legea veche de supleantul delegat de tribunal și confirmate în urma de instanțele judecătorești, au între părți autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. *C. judiciar* din 1899, No. 15, și Bulet. S-a 1. 1898, p. 136.
- ²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 1257 (decisie *supra* citată).

(art. 321 C. civ. și 67 L. Jud. de pace din 1896)¹⁾; de unde rezultă că dacă adopțiunea a fost confirmată în contra dispozițiilor legii, partea în drept va putea timp de trei-deci de ani²⁾ să ceară anularea ei, chiar în urma morții adoptătorului³⁾; hotărârile de trimetere în posesiune provisorie a averii unui absent (art. 106 urm. Cod. civ.) în privința terților, cari ar pretinde mai târziu a fi moștenitorii presuntivi ai absentului⁴⁾; hotărârile de trime-

pronunțată în unire cu concluziile noastre). Bulet. S-a 1, 1890, consid. de la p. 53. Pand. fr., v^o cit., 56. Répert. Sirey, *eod* v^o, 137. T. Huc, VIII, *loco cit.* Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 221. Baudry, II, 1225. Larombière, *loco cit.* Allard, *op. cit.*, p. 165, 166. Lacombe, *op. cit.*, 37, p. 34.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 782. Cas. fr. D. P. 92. 1. 329. Sirey, 68. 1. 338. D. P. 68. 1. 249.

²⁾ T. Huc, III, 139. Baudry, II, 1285. Aubry et Rau, VI, § 558, p. 129, 130. Bédant, II, 682, n. 3, 4. Trib. Papeete, D. P. 92. 1. 329 și nota lui Garsonnet.—Chestia este însă controversată, și unii aplică în specie prescripția de deșce ani (art. 1900), în privința nulițăților relative (Demolombe, VI, 203, 212), ear după alții, acțiunea ar fi imprescriptibilă (Laurent, IV, 235). Veți asupra acestei controverse, t. I, partea I a Coment. noastre, p. 384, 385. Dalloz, *Nouv. Cod. civ. annoté* (1900), I, p. 658, No. 44 urm. Répert. Sirey, *Adoption*, 331 urm. Pand. fr., *Adoption*, 525 urm.

³⁾ Répert. Sirey, *Chose jugée*, 134, și *Adoption*, 302 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 67 urm. și *Adoption*, 285. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 17. T. Huc, III, 139 și VIII, 304. Griolet, *op. cit.*, p. 85. Bonnier, 862. Laurent, XX, 5. Demolombe, XXX, 286. Larombière, V, art. 1351, No. 12. Bédant, II, 681. Vigie, I, 615. Mourlon, I, 1006. F. Herman, I, art. 360, No. 11 și *Supplém.* par Griffond, I, art. 360, No. 6, și III, art. 1351, No. 286 urm. Aubry et Rau, *loco cit.* Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 782. Cas. fr., C. Caen și Trib. Villefranche, D. P. 92. 1. 329. D. P. 88. 1. 171. Sirey, 88. 1. 67. D. P. 81. 3. 29. Sirey, 68. 2. 17. D. P. 68. 1. 249. Sirey, 68. 1. 338.

Adopțiunea însă regulat făcută și înscrisă în actele stărei civile (art. 323 C. civ. și 67 L. jud. de ocoale din 1896) este definitivă și nu mai poate fi revocată nici chiar prin consimțământul părților. Cpr. Répert. Sirey, *Adoption*, 294 urm. și *Chose jugée*, 135.—In Codul Calimach (art. 250, 251) adopțiunea era din contra revocabilă. Cpr. art. 185 C. austriac, 1768, 1769 C. german. Veți t. I, partea II a Coment. noastre, p. 324, nota 1.

⁴⁾ Larombière, *loco cit.* F. Herman, I, art. 121, No. 21, și III, art. 1351, No. 215. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 136. Pand.

Irrevocabili-
tatea adopți-
unei. Deoseb.
între Codul
Calimach și
Codul actual.

tere în posesiune, în privința averii unei moșteniri, a unui moștenitor de sânge, cari nu vor putea fi opuse moștenitorului mai apropiat ce ar reclama mai în urmă moștenirea prin o petiție de ereditate¹⁾: încheierile cari ar permite înstrăinarea fondului dotal (art. 1253, 1254) în afară de casurile permise de lege și fără îndeplinirea formelor legale²⁾: acele cari ar ordona rectificarea unui act al stărei civile³⁾: încheierile privitoare la învestirea sen-

Instr. fondul
lui dotal.

fr., *cod.*, v^o, 63. Aubry et Rau, I, § 152, p. 919, 920 (ed. 5-a). Plasmán, *Code et tr. des absents* (1841), I, p. 253. Dreptul adevaraților moștenitori de a cere trimiterea în posesiune a bunurilor absentului, contra moștenitorilor presumtivi cari o obținuse mai întâi, se prescrie însă prin trei-deci de ani de la pronunțarea primei hotărâri. Aubry et Rau, Plasmán, *loc. cit.*, C. Grenoble, D. P. 52, 2, 164. Vezi și Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, I, 1178 (ed. a 2-a).

1) Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 33. Laurent, IX, 259. Pand. fr., *Successions*, I, 1929. Vezi și t. III a Coment. noastre, p. 234. Trimiterea în posesiunea unei averi sucesorale este, în adevăr, o măsură provisorie, pe care tribunalul o judecă în mod sumar, după actele și probele prezentate de părți, fără ca prin aceasta să prejudicie drepturile adevaraților moștenitori. Există însă lucru judecat de câte ori s'a dat o hotărâre contradictorie asupra unei contestațiuni la cererea de trimitere în posesiune. Cpr. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1900, No. 34. C. București, *Dreptul* din 1895, No. 27.

2) Pand. fr., *Chose jugée*, 73. Répert. Sirey, *cod.*, v^o, 147. Guillonard, *Contrat de mariage*, IV, 2015. Laurent, X, 5, 8, și XXIII, 534. T. Hue, VIII, 304 și IX, 482. Baudry et Surville, *Contrat de mariage*, III, 1709. Troplong, *Idem*, IV, 3493 urm. Aubry et Rau, V, § 537, p. 593, 594. Marcadé, VI, art. 1558, No. VI. Lacombe, *op. cit.*, 39, p. 35. C. Agen și Trib. Lombez, D. P. 92, 2, 253. Sirey, 93, 2, 97. — *Contră*, C. Grenoble și Lyon, Sirey, 40, 2, 209, și Sirey, 41, 2, 612. Bertin, *Chambre de conseil*, 1149. Odier, *Contr. de mariage* (1847), III, 1289. Devilleneuve, nota în Sirey, 42, 1, p. 541.

Dar dacă autorisarea a fost data femeii pentru o cauză legală, ea nu mai poate ataca înstrăinarea, susținând falsitatea faptelor pe cari s'au întemeiat judecătorii, mai cu seamă dacă terții au fost de bună credință. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 149. Laurent, Troplong, Aubry et Rau, Marcadé, Baudry et Surville, *op. și loco supra cit.* Demaute, VI, 230 bis X. Guillonard, *op. cit.*, IV, 2016. T. Hue, IX, 482. Labbé, nota în Sirey, 88, 1, 289 urm. Cpr. și Trib. Perpignan, D. P. 1899, 2, 28.

3) Lavombière, *loc. supra cit.*

tinților definitive sau actelor autentice cu formula executorie ¹⁾, etc.

Incheierile
relative la
complec-
rea capaci-
tății femeii
măritate.

Cât pentru incheierile prin care justiția acordă femeii măritate o autorisare, în caz de refuz din partea barbatului (art. 624 urm. Pr. civ. și 67 L. jud. de ocoale din 1896), ele făcând parte din jurisdicția contencioasă, au puterea lucrului judecat: de unde rezultă că barbatul n'ar putea, invocând iregularitatea autorisărei, să ceară anularea actului făcut de femeie ²⁾.

Omolog. unei
împărțeli.

În privința hotărârilor prin cari se omologă o împărțea, trebuie să facem următoarea distincțiune. Dacă tribunalul s'a mărginit numai a constata îndeplinirea formalităților cerute de lege, atunci omologarea, de și făcută sub forma unei sentințe, nefiind în realitate de cât un act de jurisdicție gracioasă, nu poate avea autoritatea lucrului judecat. Dacă însă sentința de omologare ar statua asupra

Formula
executorie.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, consid. de la p. 227. Bulet. S-a II, 1886, consid. de la p. 84.—Art. 132 din noul Proiect al procedurii civile, adăos de comisiune, prevede că partea câștigătoare poate dobândi o nouă formulă executorie, la caz de pierderea celei d'întai, dacă hotărârea n'a fost încă adusă la îndeplinire.

Hotărâri
pronunțate
sub legile
vechi.

Trebuie să observăm, cu această ocaziune, că hotărârile pronunțate sub legea veche erau executorii prin ele înșiși, când deveneau definitive, fără a mai fi investite cu formula executorie, această formulă fiind o inovație a legii actuale. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1899, p. 992 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre).

Urmăriri fă-
cute de cre-
dital fonciar.

Curtea de casație a decis de asemenea ca, în urmărirea imobiliară făcută de creditul fonciar, după legea sa specială, nu este nevoie ca actele de ipotecă, în baza cărora se face urmărirea, să fie investite cu formula executorie, această formalitate fiind înlocuită prin incheierea tribunalului pentru scoaterea imobilului în vîndare. Această decizie recentă (22 martie 1902, S-a II) este însă criticată de Dl. S. Gihoski (*Curierul judiciar* din 1902, No. 38: *Dreptul* din 1902, No. 46) și aprobată de Dl. Gr. Vulturescu (*Dreptul* din 1902, No. 42).

²⁾ Bertin, *Chambre de conseil*, 35 și 1392. Répert. Sirey. *Autorisation de femme mariée*, 488, și *Chose jugée*, 152. Trib. Paris, D. P. 78. 2. 130. Sirey, 79. 1. 258.—Dacă însă femeia s'a judecat fără a fi autorisată, nu se poate opune această hotărâre barbatului ca avînd autoritatea lucrului judecat, când el ar cere anularea judecății urmate fără autorisare. Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 13.

unui incident care ar constitui o adevărată contestație, atunci fiind vorba de o hotărîre contencioasă, ea va avea ca toate hotărîrile de asemenea natură, autoritatea lucrului judecat¹⁾.

Au de asemenea puterea lucrului judecat hotărîrile prin care se confirmă o transacție²⁾ și chiar însuși transacțiile părților (art. 1711), din care ele pot să tragă o excepție analogă cu cea care rezultă din art. 1201, dacă condițiile prescise de acest text sunt îndeplinite³⁾.

Confirm.
unei trans-
acțiuni.

Astfel, au puterea lucrului judecat hotărîrile judecătorilor de ocol, cari, în materie de împărțeală, parvin a împaca pe părțile majoare și capabile în baza art. 99 din legea jud. de ocoale. Dacă transacția părților, fără constatarea vre unei autorități, are puterea lucrului judecat (art. 1711), cu atât mai mult această autoritate trebuie s'o aibă, o transacție constatată de judecătorul competent. S'a dis că asemenea hotărîri nu pot avea puterea lucrului judecat, pentru că ele nu valorează de cât ca acte autentice⁴⁾. Dar un act autentic nu are el oare între părți puterea unei sentinți neapelabile? Vedi și *supră*, p. 161.

Art. 99 L.
Jud. de o-
coale,

Ordonanțele de adjudecare, date în materie de vîndări voluntare sau pentru esire din indivisiune, nefiind de cât niște convenții făcute între părți sub privigherea justiției, ear nu niște adevărate hotărîri, nu au puterea lucrului judecat și nu pot fi atacate nici pe calea apelului⁵⁾.

Ordon. de
adjudecare
p. vîndări
voluntare
sau esire din
indivisiune.

¹⁾ Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 5. Cpr. Cas. fr. D. P. 86. 1. 37. T. Hue, VIII. 304. Pand. fr. *Chose jugée*, 57 urm. Aubry et Rau, VI. § 626, p. 586, nota 25. Demolombe, XVII. 425. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 140 urm. Glasson, nota în D. P. 86. 2. p. 74. Lacombe, *op. cit.*, 37, p. 34. Al-lard, *op. cit.*, p. 166.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I. 1878, p. 126. Bulet. S-a I. 1887, p. 311. — *Contră*, T. Hue, VIII. 304. Transacțiile pot însă fi atacate, în cazurile anume prevădute de lege, pe cale principală, Cas. rom. Bulet. S-a I. 1888, p. 1045.

³⁾ Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 80.

⁴⁾ Vedi Șt. R. Scriban, *C. judiciar* din 1902, No. 17.

⁵⁾ C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 5 și 75. *Dreptul* din 1898, No. 72. *Curierul judiciar* din 1899, No. 34, și Bulet. S-a I. 1899, p. 956. *Contră*, Cas. rom. *Dreptul* din 1875, No. 23. Bulet. S-a II. 1874, p. 147. Vedi și t. III a Coment. noastre, p. 463.

nici pe aceea a recursului în casație¹⁾. În lipsa unei dispoziții legislative, vîndarea nu poate, în asemenea caz, fi anulată, de cât pentru motive grave, pe calea unei acțiuni principale²⁾. Această soluție, menținută atât prin procedura revizuită la 1900 (art. 689)³⁾ cât și prin noul Proiect de revizuire (art. 742), lasă însă de dorit din punctul de vedere legislativ, căci acțiunea în anulare prescriindu-se prin 30 de ani (art. 1890 C. civ.), cumpărătorul va rămănea în acest lung timp supus acestei acțiuni. De aceea, am crezut de cuviință de a sezisa Camera deputaților, în calitate de reprezentant al Iașilor, cu un proiect de lege, care avea de scop admiterea recursului în casație în contra tuturor ordonanțelor de adjudecare, chiar și acelor date în materie de vîndări voluntare pentru esire din indivisiune⁴⁾. Acest proiect de lege, aprobat de Guvernul de atunci, doarme însă și astăzi în cartoanele Camerei, ca mai toate proiectele din inițiativă parlamentară.

Ordon. de
adjudecare
în materie
de exproprie
silită.

Cât pentru ordonanțele de adjudecare, date în materie de expropriere silită, ele au puterea lucrului judecat, îndată ce au devenit definitive (art. 564, 567)⁵⁾, fie prin respingerea recursului, fie prin nefacerea lui în termenul legal, adică în patru-deci de zile de la data transcrierii ordonanței de adjudecare în registrele tribunalului de urmărire (art. 559 Pr. civ.)⁶⁾.

¹⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 75: din 1895, No. 54, și Bulet. S-a II, 1895, p. 939 și 974. Bulet. Secții-unite, 1875, p. 61. Vezi t. II al Coment. noastre, p. 212, nota 2. și t. III, p. 462, text și nota 4.—*Contră*, Cas. rom. Bulet. S-a II, 1871, p. 358.

²⁾ Cas. rom. *loco supra cit.* Bulet. S-a I, 1892, p. 35. *Dreptul* din 1890, No. 75. Bulet. S-a II, 1895, p. 939 și 974. *Dreptul* din 1875, No. 23 și 39. Bulet. S-a I, 1899, p. 761 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre). C. București, *Dreptul* din 1888, No. 56, consid. de la p. 453, coloana 1. *Dreptul* din 1894, No. 42. Vezi și Tratatul nostru în limba franceză, p. 187.

³⁾ Vezi expunerea de motive a D-lui C. G. Dissescu, în noul Cod. de proced. civ. adnotat de V. Alexandrescu, Căsărescu și Mironescu, p. 56.

⁴⁾ Vezi expunerea de motive și textul acestui proiect de lege, în *Dreptul* din 1890, No. 80, p. 643.

⁵⁾ Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1899, No. 27.

⁶⁾ Art. 614 din noul Proiect reduce acest termen la *trei-zeci* de zile, însă punctul de plecare este același. Acest text mai a-

Ce trebuie să decidem în privința sentințelor de omologare a unui concordat? Omolog. u-
nui concor-
dat.

Curtea de casatie din Turin a decis (13 sept. 1877) că tribunalele pronunță în toate cazurile o adevărată sentință. Adevărul e însă că nu există lucru judecat de cât asupra punctelor decise în instanță după opoziția ce s'ar fi făcut de acei interesați (art. 856 C. com.). În celelalte cazuri, tribunalul dă o sentință pe cale gratioasă, în camera de consiliu (art. 854 C. com.).¹⁾

În ori ce caz, concordatul, chiar omologat de justiție, fiind un contract la formarea căruia justiția nu intervine de cât pentru a apăra drepturile minorității și a creditorilor absenți, cărora el este opozabil²⁾, poate fi anulat (art. 862 C. com.) sau resiliat pentru neîndeplinirea condițiilor lui (art. 863 C. com.) ca ori ce contract în genere, și sentința de anulare sau de resiliare are de astă dată necontestat puterea lucrului judecat, pentru ca ea se pronunță în mod contradictoriu, după citarea părților (art. 862, 863 C. com.).

Hotărâri definitive.

Scopul presumpției edictate de art. 1201 fiind de a pune un capat contestațiilor, lucrul judecat va rezulta, în toată plenitudinea sa, numai din o hotărâre sau decizie definitivă. „*Res iudicata dicitur, que finem controversiarum pronuntiatione iudicis accipit. Quod vel condemnatione, vel absolute contingit*”³⁾.

daoga încă ca cererea de recurs trebuie să fie însoțită de copia de pe ordonanța de adjudecare, ceea ce în legea actuală și în cea anterioară nu se cere (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1886, p. 364), de plata taxelor de citațiuni, precum și de motivele de casare, fără a se mai putea în urmă de-pune altele, toate aceste sub pedeapsa de nulitate a recursului. Se vede ca autorul noului Proiect a voit să împedice ori ce străgăniri în această privință. Ideea de a nu se putea pune alte motive de casare, în urma interjetării re-recursului, nu ni se pare însă prea nemerită.

1) Cpr. Calamandrei, *Del fallimento*, II, 719, p. 151 (ed. din 1883). Thaller, *Tr. élément. de droit comm.*, 1874, p. 1027 (ed. din 1898). C. din Brescia, *Gazz. trib.* (diar ital.), 1875, p. 587.

2) Cpr. Thaller, *op. cit.*, 1844, p. 1010. — În cât privește natura juridică a concordatului, vedi discuția la care această chestiune a dat loc în Cesarescu și Dan, *Falimamentele*, p. 198 urm.

3) L. 1, Dig., *De re iudicata*, 42, 1. Cpr. Pothier, II, 850. Vedi și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1870, p. 248. Bulet. Secți-

Producerea
hot. defini-
tive în
instanță.

Hotărîrea definitivă trebuie să fie produsă în instanță de partea care o invoacă, pentru că altfel judecătorul, care trebuie neapărat să se pronunțe asupra excepțiunii propuse, sub pedeapsă de a comite o omisiune esențială și de a da o hotărîre casabilă¹⁾, ar fi în imposibilitate de a decide dacă elementele lucrului judecat au sau nu ființă²⁾.

Diferitele
sensuri a
cuvintelor
hotărîre de-
finitivă.

Cuvintele hotărîre sau decizie definitivă sunt însă, precum am văzut p. 453, susceptibile de mai multe înțelesuri.

Dacă hotărîrea nu mai e susceptibilă de nici un recurs, fie ordinar, fie extraordinar, sau dacă opoziția, apelul, recursul ori revisuirea au fost declarate perimate după cererea părții interesate (art. 257 urm., 329, 376 Pr. civ.)³⁾, autoritatea lucrului judecat este irefragabilă. (Cpr. art. 1788 C. civ.). Este adevărat că art. 258 Pr. civ. pre-

unite, 1883, consid. de la p. 613. Bulet. 1883, p. 935 și 1186. Bulet. S-a 1, 1900, p. 761 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre). Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 71. Jud. ocol Snagov, *C. judiciar* din 1899, No. 6.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1886, p. 16. Cpr. Bulet. S-a 1, 1887, p. 541, și *Dreptul* din 1887, No. 62. Bulet. 1894, p. 505.

²⁾ Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1893, No. 48. Bulet. S-a 1, 1893, consid. de la p. 233. — O hotărîre având puterea lucrului judecat, pierde deci acest caracter dacă nu este invocată de acel interesat la o altă judecată, și, în asemenea caz, cea de a dona hotărîre, chiar dacă la darea ei s'ar fi strecurat oare-care viciu de formă, dobîndește la rîndul ei puterea lucrului judecat și rămîne singură executorie, dacă partea în drept n'a atacat-o în termenul prescris de lege. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 35.

Perimare.

³⁾ Perimarea curge și în contra minorilor, interdicțiilor și celor puși sub un consiliu judiciar (art. 257 Pr. civ.), și aceasta fie că dreptul a luat naștere în persoana minorului, fie că o parte s'a seversit din viață în cursul instanței, lăsând un moștenitor minor. Garsonnet, *Pr. civ.*, V, § 1194, p. 828, n. 3. Cpr. și C. Iași, *C. judiciar* din 1902, No. 28, și *Dreptul* din 1902, No. 35. Cpr. art. 1876, 1908 C. civ., 946 C. com., 568 Pr. civ., etc.

Modificările
aduse prin
noul Proiect
de revis. al
Proced. ci-
vile.

Art. 262 din noul Proiect de revisuire al procedurii civile adaugă însă, în această privință, că în caz când reprezentanții minorilor și interdicțiilor decedează sau încetează de a mai îndeplini funcțiunile lor, perimarea este suspendată până la înlocuirea acestor reprezentanți. Această dispoziție este foarte nemerită. Mai este încă de observat că noul Proiect reduce termenul peremțiunii în civil la un an, ca și în materie comercială (art. 903 C. com.). Termenul de doi ani este însă mult mai potrivit.

vede că perimarea nu împedica de a deschide o nouă acțiune, dacă dreptul nu este prescris, însă această dispoziție se refera. de bună samă, la perimarea acțiunii, după cum o spune anume art. 269 din noul Proiect, ear nu la perimarea apelului, revisuirii sau recursului, această soluție fiind singurul mijloc de a împaca art. 258 cu art. 329 (267 din noul Proiect).

Există însă un caz în care autoritatea definitivă a lucrului judecat este independentă de recursul ce poate fi interjetat contra hotărîrii. Acesta este cazul în care o decizie a fost atacată cu recurs în interesul legii, de către minist. public de pe lângă Curtea de casație, care singur are acest drept: căci, în asemenea caz, admiterea chiar a recursului lasă să subsiste hotărîrea în cât privește raporturile dintre părți (cpr. art. 444 Pr. pen.)¹⁾.

Recurs în
interesul
legii.

Dacă hotărîrea definitivă se află în curs de a se judeca în contestație sau în urma cererii de revisuire, ea are puterea lucrului judecat până ce se va înlocui prin o altă hotărîre (art. 377 Pr. civ.).

Art. 377 Pr.
civ.

Dacă hotărîrea dată în prima instanță este încă supusă opoziției sau apelului, autoritatea lucrului judecat este numai provisorie²⁾, și ea încetează îndată ce s'a făcut opoziție sau apel³⁾. „Apelul sau opoziția făcută în timp util, dice art. 705 (645 vechiu) din Pr. civ. germană, împedica hotărîrea de a dobîndi autoritatea lucrului judecat“⁴⁾.

Art. 705 Pr.
germ.

Din cele mai sus expuse rezultă că acela contra căruia o hotărîre a fost pronunțată în prima instanță, nu

¹⁾ Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1126, p. 542, nota 12, *in fine* (ed. a 2-a), Pand. fr., *Chose jugée*, 1575.

²⁾ Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 852, 853, Pand. fr., *Chose jugée*, 101, Répert. Sirey, *cod.*, v^o. 12 urm., 18 urm. Bandry, II, 1285, Demolombe, XXX, 288, Bonnier, 861, Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 239, § 465 (ed. 1-a), § 1126, p. 542 (ed. a 2-a), Marcadé, V, art. 1351, No. 1, Larombière, V, art. 1351, No. 2, Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 399, Glançon, *Pr. civ.*, I, p. 424, Griolet, *op. cit.*, p. 90 urm., T. Huc, VIII, 306, Cpr. și Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901, I, 503. — *Contră*, Laurent, XX, 17, Duranton, XIII, 454, 455, Thiry, III, 163, Arntz, III, 404.

³⁾ Acest principiu este aplicabil și hotărîrilor pentru care s'a admis executarea provisorie, Cpr. Pothier, II, 852, Larombière, *loc. cit.*, Répert. Sirey, v^o *cit.*, 22.

⁴⁾ „Der Eintritt der Rechtskraft wird durch rechtzeitige Einlegung des Rechtsmittels oder des Einspruchs gehemmt“,

Art. 705 Pr.
germ.

poate, fără a viola autoritatea lucrului judecat, să supne tribunalelor o pretenție contrară hotărîrei date, cât timp această hotărîre n'a fost atacată pe calea opoziției sau apelului ¹⁾.

Hotăr. pronunțate în ultimă instanță.

Hotărîrile contradictorii, pronunțate în ultimă instanță, au autoritatea lucrului judecat, până la desființarea sau casarea lor, cu toate că ar fi încă supuse recursului, pentru că recursul, ca și revisuirea (art. 295 Pr. civ.) nu suspendă în principiu executarea lor (art. 77 L. C. de casatie) ²⁾. Tribunalul de Ilfov este deci greșit când pune în principiu ³⁾ că numai hotărîrile cari n'au fost atacate pe calea recursului, sau cari fiind atacate pe această cale, au fost menținute prin respingerea recursului, pot fi invocate ca constituind lucrul judecat. Chiar hotărîrile pronunțate de judecătorul de ocol în ultimă instanță, în privința cărora recursul este suspensiv de executare, au o autoritate provisorie până la interjetarea recursului.

Art. 317 Pr. civ.

O hotărîre, pronunțată în prima instanță, poate să devie definitivă și să dobîndească puterea lucrului judecat nu numai prin neexercitarea căilor legale de reformare în termenul prescriș de lege sau prin perimarea apelului, dar și prin executarea ei de bună voe, sau prin mulțămirea inserisă dată asupra ei (*acquiescement*) (art. 317 Pr. civ.) ⁴⁾. Primirea unor aconturi asupra unei hotărîri, fără nici o rezervă, constituie necontestat o executare de bună voe ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Riom, Sirey, 91. 1. 25. D. P. 90. 1. 301. *Pand. Périod.* 90. 1. 336. D. P. 92. 2. 241. Trib. Braila și Iași, *Dreptul* din 1883, No. 63 și 71. Vezi și autori citati în nota precedentă.

Art. 245 C. civ., 98 L. jud. ocoale, 560 Pr. civ.

²⁾ Cpr. C. București și Craiova, *C. judiciar* din 1902. No. 17 și 35. — Art. 245 ș ultim din Codul civil și art. 98 din legea judec. de ocoale aduc o adevărata excepție la acest principiu, declarând recursul suspensiv atât în materie de divorț, fie că cererea a fost admisă sau respinsă (cpr. C. Besançon, *Dreptul* din 1885, No. 53), cât și în privința afacerilor pe care judecătorul de ocol le judecă în ultimă instanță, și cari sunt supuse recursului înaintea tribunalului. După art. 560 Pr. civ. (615 din nonl Proiect), recursul făcut în contra unei ordonanțe de adjudecare este de asemenea suspensiv.

³⁾ Vezi *Curierul judiciar* din 1896. No. 45.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888. p. 340. *Pand. fr., Chose jugée*, 106.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1885, p. 832.

Partea care a executat-o numai în parte poate s'o apeleze pentru capetele din dispozitivul hotărîrii neexecutate (art. 317 Pr. civ. § 2).

S'a decis că din cererea adresată portăreilor de a se număra cheltueile de judecată acordate prin hotărîre, nu se poate deduce renunţarea la apel sau recurs¹⁾. Voinţa părţii de a executa o hotărîre, trebuie în adevăr să fie neîndoelnică²⁾.

Hotărîri provisorii.

Hotărîrile provisorii sunt, prin natura lor, nesusceptibile de a dobîndi autoritatea lucrului judecat, şi pot în tot-deauna fi retractate de tribunalele cari le au pronunţat, cît timp ele n'au fost desezisate de contestaţiile supuse judecăţii lor³⁾.

Ast-fel, hotărîrile cari acordă o pensie alimentară pot în tot-deauna fi modificate (art. 191 C. civ.), pentru că alimentele se dau în proporţiune cu trebuinţile aceluia care le reclamă, şi cu starea aceluia care e dator să le întîmpine (ar. 190⁴⁾.

Hotăr. cari acordă pensii alimentare.

Nu au de asemenea un caracter irevocabil sentinţele cari, în timpul divorţului, au de obiect regularea ţinerii provisorii a copiilor. Tribunalul este liber de a-şi modifica sentinţa sa şi de a încredinţa copiii unei alte persoane de cît aceia căreia fusese mai întai încredinţaţi, dar

Hotăr. cari regulează, în timpul divorţului, ţinerea provisorie a copiilor.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1876, p. 102.

²⁾ C. Bucureşti, *Dreptul*, din 1885, No. 62.

³⁾ Pothier, II, 850. Pand. fr., *Chose jugée*, 149. Répert. Sirey, *cod.* vº, 78. Larombière, V, art. 1351, No. 17. Laurent, XX, 28. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 142 urm. Duranton, XIII, 451. Baudry, II, 1285. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 471, p. 269 (ed. 1-a).

⁴⁾ Thiry, I, 323. Baudry, I, 606. Demolombe, IV, 67. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 41. Baudry et H. Fourcade, *Des personnes*, II, 2098 urm. (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.*, p. 41, nota 1. Aubry et Rau, VI, § 553, p. 111. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 83, şi *Aliments*, 163 urm. T. Hue, II, 207 urm. Pand. fr., vº *cit.*, 161. Laurent, XX, 28. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 10 şi Bulet. S-a I, 1894, p. 10. *C. judiciar* din 1897, No. 8. Bulet. S-a I, 1891, p. 1241. Bulet. 1897, p. 47. Bulet. S-a I, 1878, p. 209. Vezi şi C. Iaşi (în motivele sale), *Dreptul* din 1894, No. 10. Vezi t. V a Coment. noastre, p. 306, nota 1.

că starea de lucruri primitivă s'a schimbat de la pronunțarea hotărîrei ¹⁾).

Hotăr. de
interdicție.

Acelaș caracter provisor îl au și hotărîrile prin cari se pronunță interdicția unei persoane sau se rînduiește un consiliu judiciar, prin care se rădică interdicția, etc. ²⁾.

Reglem.
intrebuint.
apelor. Art.
582, 583 C.
civ.

În fine, hotărîrile prin cari tribunalele reglementează întrebuintarea apelor curgătoare între proprietarii mărginași, în virtutea art. 582 și 583 C. civ., nu au un caracter irevocabil și pot fi schimbate sau revocate de câte ori această schimbare sau revocare a devenit neaparată prin alte trebuințe născute din o situație nouă ³⁾.

Materie
electorală.

În materie electorală este de asemenea de principiu că sentințele judecătorești nu pot avea puterea lucrului judecat de cât pentru listele anului în care ele s'au pronunțat ⁴⁾.

Materie
de impozite.

De asemenea, hotărîrile comisiunilor comunale și ale comisiunilor de apel, au puterea lucrului judecat pentru periodul la care ele se referă, fie aceste decisiuni date în favoarea Statului, fie în favoarea contribuabilului, și prin

¹⁾ Répert. Sirey, *Chose jugée*, 84. Baudry, I, 753. Demolombe, IV, 453 și 511. Aubry et Rau, V, § 494, p. 202. Baudry et Chauveau, *Des personnes*, III, 194 (ed. a 2-a, 1902). Carpentier, *Divorce et Sépar. de corps*, I, 1648, 1649. Grévin, *Tr. du divorce*, 230. Pand. fr., *Divorce*, 1817. Planiol, III, 619. Vraye et Gode, *Divorce*, II, 742, 762. Dalloz, *Nouv. Code civil annoté*, I, art. 240. No. 1 și art. 303, No. 46 urm. Cas. fr. și C. Rouen, D. P. 97. 1. 420 și 1900. 2. 287. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 49. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 882.

²⁾ Cpr. Lacombe, *op. cit.*, p. 44, nota 1.

³⁾ Cpr. Baudry et Chauveau, *Des biens*, 869 (ed. a 2-a). Baudry, I, 1447. Aubry et Rau, III, § 246, p. 100 (ed. a 5-a). Thiry, I, 762. T. Hue, IV, 295. Arntz, I, 1085. Laurent, VII, 353. Demolombe, XI, 198. F. Herman, I, art. 645, No. 125, și *Supplément par Griffond*, I, art. 645, No. 43. Dalloz, *Nouveau Code civ. annoté* (1900), I, art. 645, No. 7 urm. Cas. fr. D. P. 67. 1. 352. Sirey, 67. 1. 300. D. P. 77. 1. 78. Sirey, 76. 1. 304. D. P. 85. 1. 151. Vezi și t. III a Comentariilor noastre, p. 34, 35, text și nota 1.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1880, p. 140 și 266. Bulet. 1887, p. 297. Bulet. 1890, p. 483.—S'a decis însă că calitatea de cetățean român constatată prin o hotărîre dată în materie electorală, nu poate fi rădicată fără o dovadă din partea celui care contestă calitatea alegatorului. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1886, p. 312. — Vezi însă Bulet. S-a civilă, anul 1868, consid. de la p. 211.

urmare, ele nu mai pot fi atacate și reformatate pe cale de contestație la executare ¹⁾.

S'a mai decis că, în materie de administrație de a-
veri, o hotărîre nu poate avea puterea lucrului judecat,
ori care ar fi faptele ce ar interveni în urma acelei hotă-
rîri, căci actele de administrație fiind varii și multiple
după timpuri și împrejurări, o hotărîre judecătorească nu
poate să fixeze felul administrației pentru tot-deauna ²⁾.

Administr.
de avere.

Ordonanțe presidențiale (art. 66 bis Pr. civ.).

Preșidenții de tribunale, pe lângă multe alte atribu-
țiuni ce au de la lege (art. 330, 331, 1259, 1756, 1757,
1773, 1781, 1782, 1789 C. civ., art. 67, 71, 78, 79, 90
Pr. civ., art. 123 L. jud. de ocoale din 1896, etc.), mai au
încea, după procedura revizuită la 1900, și dreptul, în ca-
surile urgente, de a da ordonanțe provisorii de câte ori este
vorba de pastrarea unui drept care s'ar primejdi prin în-
târziere, sau de înlăturarea pedicilor ce s'ar ivi cu ocașiu-
nea executării unui titlu executor (art. 66 bis ³⁾).

Aceste ordonanțe, cari există de mult în Franția sub
numele de *ordonnances sur référés* (art. 806 urm. Pr. civ. fr.),
fiind provisorii, de și prin sine executorii, pentru că alt-
fel n'ar fi de nici un folos practic, ca atare, se aseamănă
cu hotărîrile judecătorești, însă nu sunt adevărate hotărîri,
și deci nu au puterea lucrului judecat, după cum nu au a-
cest caracter nici sentințele sau decisiile date în apel de
tribunal sau curte asupra acestor ordonanțe, pentru că și
ele sunt de aceeași natură, adică rezolvă chestiunea în mod
provisor, fără a prejudica fondul ⁴⁾. Art. 24 și 28 din
noul Proiect sunt formale în această privință.

¹⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1891. No. 37, și Bulet. S-a I, 1891, p. 437.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, consid. de la p. 491. *Dreptul* din 1881, No. 61.

³⁾ Această procedură excepțională nu se poate aplica și întin-
de prin interpretare la alte cazuri ce nu s'ar găsi în sus-
arătatele condiții. Cas. rom. *Dreptul* din 1902. No. 51, și
C. judiciar din acelaș an, No. 50.

⁴⁾ Vedi Pand. fr., *Chose jugée*, 257 urm. Moreau, *Juridiction
des référés*, 33. Debelleyne, *Ordonn. sur référés*, I, p. 423.
Rousseau et Laisney, *Dictionn. de procéd. civ.*, v^o *Référé*,
228. G. G. Mironescu, *Revisuirea Cod. de proced. civilă* (1901).

Verif. crean-
țelor. Fali-
ment.

Nu au de asemenea autoritatea lucrului judecat procesele verbale de verificarea creanțelor în materie de faliment ¹⁾.

Apel în ma-
terie de or-
don. presid.
Controversă.

Unele ordonanțe prezidențiale fiind, după textul actual, supuse apelului, în termen de trei zile de la data comunicării lor, la tribunalul sau Curtea din care face parte judecătorul care le a pronunțat, iar altele fiind supuse apelului la Curte, s'a ivit controversă în privința ordonanțelor emenate de la presidentul tribunalului, asupra punctului de a se ști când apelul trebuie să îndreptățească la tribunal și când trebuie să îndreptățească la Curte. După părerea noastră, numai ordonanțele propriu zise de *référé* sunt supuse apelului înaintea tribunalului. Celelalte încuviințări prezidențiale cari nu au un caracter urgent, precum este de exemplu ordonanța presidentului tribunalului care alcătuiește lista apărătorilor mențiți a funcționa pe lângă judecătorii de ocoale (art. 123 L. jud. de ocoale), sunt supuse apelului la Curte, conform dreptului comun ²⁾. Această discuțiune nu mai este cu putință după noul Proiect, care supune toate ordonanțele presidentului tribunalului numai apelului la curte, în termen de trei zile de la data lor (art. 28).

p. 21, 22. B. M. Missir. *Dreptul* din 1899, No. 77, p. 629. Cas. belg. Sirey, 91. 1. 14. Cas. fr. Sirey, 95. 1. 155. Sirey, 93. 1. 415.—*Contră*. Griolet, *op. cit.*, p. 86. Répert. Sirey. *Chose jugée*, 172 urm. Allard, *op. cit.*, p. 179. I. N. Cărescu, *Curierul judiciar* din 1900, No. 2. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 469, p. 259, nota 7. Acest din urmă autor dice însă că asemenea ordonanțe au autoritatea lucrului judecat în acest sens, că judecătorul nu poate să le modifice, fără ca să fi intervenit o schimbare în împrejurările cauzei sau în situațiunea părților; caracterul lor provizoriu le împiedică însă de a fi invocate ca având autoritatea lucrului judecat înaintea judecătorilor fondului. Cpr. Cas. fr. *Paud. Périod.* 1901. 1. 77.

¹⁾ C. București, *Curierul judiciar* din 1900, No. 23.

²⁾ Vezi în acest sens Trib. Neamțu, *Curierul judiciar* din 1901. No. 66 (cu adnotația noastră). I. N. Cărescu, *C. judiciar* din 1901, No. 45. adnotație asupra unei decizii în sens contrar a Curții din Iași. C. București, *C. judiciar* din 1899, No. 33; din 1900, No. 13, și din 1902, No. 48. Cpr. și C. Botez, *Codicele de sedință al judecat. de pace*, p. 581 urm. —*Contră*. C. Iași și București, *Curierul judiciar* din 1901, No. 45 și 71.

Hotărîre condiționale.

În principiu, hotărîrile nu pot fi condiționale ¹⁾. Se poate însă uneori întâmpla și contrariul ²⁾. Decisiunea, în asemenea caz, are autoritatea lucrului judecat, însă această autoritate este subordonată, ca și însuș decisiunea, la îndeplinirea condițiunii arătate de dânsa ³⁾; de unde rezultă că dacă condiția nu se îndeplinește, hotărîrea se consideră ca neavenită ⁴⁾.

O hotărîre de asemenea natură ar fi aceea care ar cuprinde o condamnare contra uncia din părți pentru cazul când ea n'ar îndeplini un act într'un termen determinat. Aceasta se numește o hotărîre cominatorie *comminatoire* ^{Hotăr. cominatorii.}.

Asemenea decizie condițională este ea irevocabilă, și termenul deșept de judecatori este el de rigoare? Jurisprudența admite revocarea unei atare deciziuni: ea își primește executarea cât timp n'a fost revocată, însă judecătorii pot să autorise pe parte a îndeplini actul în urma expirării termenului, și să rădice condamnarea pronunțată în mod condițional, sau să micșoreze ^{și să mărească} suma la care partea fusese condamnată ⁵⁾.

Se întâmplă adese-ori că tribunalele condamnă pe o parte la o sumă cu titlu de daune pentru fie-care zi de întârziere, în caz când ea nu va executa un act oare-care de întârziere ^{Condamn. la daune p. fie care zi de întârziere.}. În asemenea caz, este gene-

1) Vezi t. VI a Comentariilor noastre, p. 40, nota 2.

2) Nu se poate însă presupune o condamnare cu termen, menită a nuși produce efectele sale de cât pana la un timp anume determinat. Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 175.

3) Répert. Sirey, *Chose jugée*, 86. Larombière, V, art. 1351, No. 23. Griolet, *op. cit.*, p. 175. Lacombe, *op. cit.*, p. 46.

4) Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 363, nota 3. Sirey, 64, 1. 350.

5) Répert. Sirey, vⁿ *cit.*, 94 urm. Larombière, *loco cit.* Cas. fr. Sirey, 32, 1. 669. Sirey, 42, 1. 170. D. P. 83, 1. 243. Sirey, 83, 1. 345. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1888, p. 209. — Judecătorii pot, în asemenea caz, să pronunțe și o hotărîre irevocabilă. Cas. fr. Sirey, 89, 1. 264. Larombière, *loco cit.*

6) Vezi t. VI, p. 373. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2102 urm. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 100 urm. Alta este însă chestiunea de a se ști dacă tribunalele pot constrânge pe debitor la executarea obligației sale prin condamnare la daune. Vezi

ralmente admis, mai cu samă de jurisprudență, că daunele pot fi fixate atât în mod irevocabil ¹⁾ cât și în mod provisoriu ²⁾.

Hotărâri nule.

Dreptul
roman.

La Romani, se făcea o deosebire între sentințele simple neîntemeiate și acele cari violau în mod expres legea. Cele dintâi singure produceau autoritatea lucrului judecat. Cât pentru cele de al doilea, ele erau nule de drept. „*Si expressim sententia contra juris rigorem data fuerit, valere non debet*“ ³⁾.

Dreptul
actual.

Astăzi, ori-ce hotărâre, fie că a fost pronunțată în contra legii, sau fără competență ⁴⁾, fie că nu s'au obser-

asupra acestei controverse, t. VI, p. 335, text și nota 3 și p. 374. Répert. Sirey, *Chose jugée*. 104 urm.

¹⁾ Répert. Sirey, v^o cit., 100. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 528, p. 452 (ed. 1). Laurent, XVI, 300. Demolombe, XXIV, 495 urm. Aubry et Rau, IV, § 299, p. 41, 42.

²⁾ Répert. Sirey, v^o cit., 101, și autoritățile citate acolo. *Cas. fr. D. P.* 91. 1. 311 *D. P.* 89. 1. 259 și 382.—*Contr.* Laurent, XVI, 301 și XX, 147. Garsonnet, III, § 528, p. 453 (ed. 1-a). Demolombe, XXIV, 496. Aubry et Rau, *loco cit.*, T. Huc, VII, 145. După acești din urmă autori, partea nu poate fi scutită de daunele la care a fost condamnată de cât în caz când executarea actului ordonat ar fi fost întârziată sau împedicată prin un caz fortuit sau de forță majoră.

³⁾ L. 19, *ab initio*, Dig., *De appellationibus*, 49, 1.—Vezi și L. 4, § 6, Dig., *De re judicata*, 42, 1, unde se dice: „*Condemnatum accipere debemus eum qui rite condemnatus est, ut sententia valeat. Ceterum si aliqua ratione sententia nullius momenti sit, dicendum est condemnationis verbum non tenere*“. Astfel, hotărârea dată cu incompetență (L. 4, Cod., *De sententiis et interlocutionibus*, 7, 45; L. 4, Cod., *Si a non competente iudice iudicatum esse dicatur*, 7, 48), sau care calca un principiu fundamental al dreptului (*contra manifesti juris formam data*) (L. 2, Cod., *Quando provocare non est necesse*, 7, 64), sau care era contrară unei hotărâri anterioare (*quod contra res prius iudicatas pronunciatum est*) (L. 1, Cod., *loco cit.*), etc. era nulă și se considera ca neavenită (*nullius momenti*). Cpr. Achille Gatti, *Dell'autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 47 (1902).

Hotăr. emana-
tă de la o
jurisdicție in-
competentă.

⁴⁾ Lucru judecat există deci chiar atunci când hotărârea ar emana de la o jurisdicție incompetentă fie din cauza persoanei, fie din cauza materiei, chiar în caz când această incompetentă ar fi întemeiată pe un motiv de ordine publică.

vat formele legale, și dobândită, după unii, chiar prin manopere frauduloase¹⁾, are puterea lucrului judecat, dacă partea în drept, leginit chemată, n'a făcut să fie reformată, usând de căile ordinare sau extraordinare ce-i conferă legea²⁾.

Ea n'ar putea deci să ceară anularea unei asemenea

Cpr. Laurent, XX, 15. Larombière, V, art. 1351, No. 11. Lacombe, *op. cit.*, 55, p. 52 urm. Allard, *op. cit.*, p. 188 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Bonnier, 860. Pand. fr., *Chose jugée*, 274 urm. Répert. Sirey, *cod. vº*, 123 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1134, p. 565 (ed. a 2-a), p. 261 (ed. 1). Ricci, *Delle proce*, 349. P. Tuozi, *L'autorità della cosa giudicata*, 35, 36. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 492 urm. Mangin, *Action publique*, II, 375. T. Huc, VIII, 332. Trib. Reims, *Pand. Périod.* 86. 2. 181. Cas. fr. și C. Nancy, D. P. 67. 1. 36. Sirey, 67. 2. 253. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 29. S. 89. 1. 120. D. P. 89. 1. 276. S. 90. 1. 502. S. 87. 1. 357. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1889, p. 1026. Bulet. S-a II, 1873, consid. de la p. 309. Trib. Roman, *Dreptul* din 1899, No. 20.

Dreptul
roman.

La Romani, hotărîrea emanată de la un judecător incompetent, nu obliga din contra pe părți: „*Et in privatorum causis huiusmodi forma servatur, ne quemquam litigatorum sententia non a suo iudice dicta constringat*“. L. 4, Cod., *Si a non competente iudice iudicatum esse dicatur*, 7, 48.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 73. 1. 366. Sirey, 73. 1. 398. Pand. fr., *Chose jugée*, 288. Laurent, XX, 16. Griolet, *op. cit.*, p. 173. Curtea noastră supremă a decis însă că autoritatea lucrului judecat nu poate fi opusă când instanța de fond constată că hotărîrea care se invocă ca producând lucrul judecat este rezultatul unei convențe, și nu avusese loc desbateri contradictorii. Bulet. Cas. S-a II, 1892, p. 889.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 883 urm. Thiry, III, 160. Répert. Dalloz, *Supplément, Chose jugée*, 57 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Larombière, V, art. 1351, No. 11. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 469, p. 261 (ed. 1). Bonnier, 860. Laurent, XX, 10 urm., 15. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 121 urm. Pand. fr., *cod. vº*, 274 urm. P. Tuozi, *L'autorità della cosa giudicata*, 31 urm. Ricci, *Delle proce*, 349. Lacombe, *op. cit.*, 52, p. 50. Allard, *op. cit.*, p. 187. Cpr. Trib. Reims, *Pand. Périod.* 86. 2. 181. C. Rouen, Sirey, 80. 2. 148. D. P. 78. 2. 232. Cas. fr. D. P. 87. 1. 207. Sirey, 79. 1. 11. Sirey, 73. 1. 198. D. P. 73. 1. 366. Cas. belg. *Pasierisic*, 79. 1. 201. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1889, p. 1026. *Dreptul* din 1890, No. 6. Trib. Roman, *Dreptul* din 1889, No. 20.—Acel care a plătit suma la care fusese condamnat prin o hotărîre nulă, are el acțiunea în repetiție? Vezi t. VI, p. 12 și 13. Vezi și *infra*, *Efectele lucrului judecat*.

hotărîri pe calea unei acțiuni principale ¹⁾, nici pe calea de

- ¹⁾ Répert. Sirey, *Chose jugée*, 121. Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes en tout genre*. I, 417 (ed. din 1835). Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 171. Bulet. S-a 1, 1890, p. 467. Bulet. S-a 1, 1892, p. 954.

Acțiunea în
anulare a
femeii ne-
autorisate,
sau a barba-
tului.

Nici femeia măritată nu poate cere anularea unei hotărîri, după ce a ramas definitivă, măcar că cererea ei s'ar întemeia pe lipsa de autorisare din partea soțului de a sta în judecată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 171.—S'a decis că nici barbatul nu poate cere nulitatea hotărîrii date contra femeii sale, pentru lipsă de autorisare, dacă hotărîrea a ramas definitivă, el neputînd propune nulitatea de cît în cursul procesului, pe cît timp hotărîrea nu a ramas încă definitivă. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 411 și 413. Soluția contrară, admisă de Curtea din București și din Craiova, precum și de Curtea de casație, în secțiuni-unite, în aceeași afacere, este însă mult mai juridică. Vezi *Dreptul* din 1889, No. 15, și din 1890, No. 43. Bulet. Cas. 1890, p. 623 urm. „Considerând, dice această din urmă decizie, că ori cine are un drept, trebuie să aibă și o acțiune ca sancțiune a lui: că dar, într-un cît art. 207 C. civ. recunoaște barbatului dreptul de a cere anularea tocmelelor sau a pornirilor de judecată făcute de soția sa fără autorisare, apoi de sigur că urmează să i se dea și mijlocul pentru a putea ajunge la această anulare; că, în ipoteza când soțul n'a fost pns în cauză spre a putea apăra pe soție, el nu este în măsură de a nza de dreptul ce i conferă art. 207 C. civ. de cît numai în momentul când actul judecătoresc, dobîndind puterea lucrului judecat, se pune în executare prin urmărirea averii soției, și singura cale ce i este deschisă de art. 399 Pr. civ., ca și pentru oricare al treilea interesat, este aceea a contestațiunei; că argumentul ce se trage din cuvintele „pornirilor de judecată“ din citatul art. 207, pentru a se deduce că nu este vorba de cît de nulitatea acțiunilor intentate de femei, iar nu și de acelea ce s'ar intenta contra femeii, nu este întemeiat, căci și art. 197 vorbind de autorisarea ce se cere ca femeia să aibă de la barbat, întrebuintează aceleași cuvinte de *pornire în judecată*, și din art. 198 urm. se vede a fi înțeles să ceară autorisarea barbatului nu numai în caz când femeia este reclamantă, dar și când este pârîtă, și dar cuvîntul de *pornire în judecată* însemnează a sta în judecată (*stare in judicio*), fără distincțiune de este reclamantă sau pârîtă:—Considerând că, de asemenea, este neîntemeiat argumentul ce se trage din aceleași cuvinte pentru a se dice că nu este vorba în acest articol de cît de o acțiune pendinte, iar nu de cazul când asupra acțiunei intentate ar fi intervenit o hotărîre definitivă, căci nu se concepe cum soțul ar putea să se prevaleze, *pendente lite*, de dreptul ce i

contestare, afară de cazul când ar fi existat dol sau fraudă¹⁾. Pârîtul ar putea, cel mult, după cum vom vedea mai la vale, să ceară îndreptarea unei erori materiale, care s'ar fi strecurat în hotărîre, dacă ea n'ar face însuș obiectul acelei hotărîri²⁾. Procesele n'ar mai avea, în adevăr, nici odată sfîrșit (*nullius erit litium finis*), dacă ar fi putut fi reîncepute pentru o simplă eroare³⁾.

Soluția de mai sus se aplică numai hotărîrilor *nule*, Hotărîri
inexistente. nu însă și acelor *inexistente*, cari au numai aparența unei hotărîri. Astfel, n'ar avea autoritatea lucrului judecat, o hotărîre neinvestită cu semnătura judecătorilor cari au pronunțat-o⁴⁾; o hotărîre care ar condamna pe pârît a plăti reclamantului tot ce i datorește⁵⁾; o hotărîre care ar cuprinde dispoziții contrarii și contradictorii⁶⁾; etc.

Tot asemenea soartă ar avea și hotărîrea care, din im- Hotărîri cari
nu pot fi adu-
se la îndeplînire. posibilitate materială, n'ar putea să fie adusă la îndeplinire,

conferă art. 207 altfel de cât numai prin intervenție la prima instanță, ceea ce nu-i este posibil de cât în cazul când a avut cunoștința de judecata mai înainte de pronunțarea unei hotărîri: cu hotărîrea primei instanțe odată pronunțată, dînsul n'ar putea s'o atace nici prin opoziție, de oare ce nu fusese chemat în instanță, nici prin apel, de oare ce nu figurase la prima instanță, și astfel s'ar ajunge la rezultatul că, cele mai multe ori, barbatul nu va putea să useze de dreptul său, măcar cu legea i-l recunoaște format, iar pe de altă, s'ar da naștere la posibilitatea unei convențe între femei și partea prigonitoare pentru a se putea înlătura autoritatea maritală, ne facîndu-i cunoscut procesul ce mijlocește între dînsii, etc."

¹⁾ Cpr. Trib. Roman. *Dreptul* din 1902, No. 48.

²⁾ Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 171. Demolombe, XXX, 390. Allard, *op. cit.*, p. 347, 348. Vezi și *infra*, p. 512, nota 2.

³⁾ Cpr. L. 2. Cod., *De re iudicata*, 7, 52.

⁴⁾ Cpr. Cas. fr., D. P. 74, 1, 308. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 469, p. 258 (ed. 1). Répert. Sirey, v^o *cit.*, 129. Allard, *op. cit.*, p. 187 urm. Pand. fr., v^o *cit.*, 290. Laurent, XX, 14, „*Hæc sententia, omnem debiti quantitatem cum usuris competentibus solve, iudicati actionem præstare non potest*“, L. 3, *ab initio*. Cod., *De sententia que sine certa quantitate profectur*, 7, 46.

⁵⁾ Cpr. Pothier, II, 866. Laurent, XX, 11. Lacombe, *op. cit.*, 54, p. 51.

⁶⁾ Pothier, II, 871. Laurent, *loc. cit.* Pand. fr., *Chose jugée*, 293, 294. Allard, *op. cit.*, p. 188, text și nota 1. Lacombe, *op. cit.*, 54, p. 52.

precum ar fi de exemplu acea care ar condamna pe un copil să rămăie la părinții săi, iar aceștia n'ar voi să'l primească ¹⁾).

Hotărîri cari
ar condamna
pe cineva la
un lucru ili-
cit sau con-
trar ordinei
publice.
Controversă.

In fine, credem că n'ar putea dobîndi autoritatea lucrului judecat hotărîrile cari ar condamna pe cineva la un lucru ilicit sau contrar ordinei publice ²⁾. Cum s'ar putea, în adevăr, aduce la îndeplinire o hotărîre care ar valida o convenție lovită de nulitate și ar face ca legea să fie violată?... Autoritatea lucrului judecat nu poate să meargă până acolo, căci principiul *impossibilium nulla est obligatio* ³⁾ se aplică și la obligațiile care rezultă din hotărîrile judecătorești.

Hotărîri preparatorii (premergătoare).

Hotărîrile preparatorii sau pregătitoare (art. 159 Pr. civ.) ⁴⁾, *premergătoare*, după cum se exprimă art. 323 din Procedura revizuită ⁵⁾, cari au de scop instrucțiunea cauzei și cari tind a pune procesul în stare de a primi o soluție definitivă, nu au și nu au avut nici-odată autoritatea lucrului judecat ⁶⁾. „*Non vox omnis iudicis, iudicati continet auctoritatem*“ ⁷⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 869. Pand. fr., v^o cit., 295. „*Paulus respondit impossibile præceptum iudicis nullius esse momenti*“. L. 3, Pr., Dig., *Que sententie sine appellatione rescindantur*, 49, 8.

²⁾ Lacombe, *op. cit.*, 54, p. 52. Pand. fr., v^o cit., 301.—*Contrà*. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Arbitrage*, 997, p. 64, *ad notum*. Laurent, XX, 16.

³⁾ L. 185, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17. Cpr. Pothier, II, 870. Vezi t. VI a Comentariilor noastre, p. 813, 817.

⁴⁾ Cpr. art. 158—160 din noul Proiect de proced. civ.

⁵⁾ Expunerea de motive a d-lui C. G. Dissesen dice că prin cuvîntul *premergătoare* se înțelege atât hotărîrile preparatorii propriu zis, cât și acele *interlocutorii*. Art. 305 din noul Proiect vorbește de *hotărîri preparatorii de ori ce natură*.

⁶⁾ Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1867, p. 987. Balet. S-a 1, 1883, p. 668 și 1182. Bulet. S-a 1, 1887, p. 57. Cas. fr. Sirey, 75. I. 398. Sirey, 89. I. 302. Sirey, 90. I. 344. Pand. fr., *Chose jugée*, 164 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 25 urm. Répert. Sirey, *eod.* v^o, 27 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 15. Laurent, XX, 23. Griolet, *op. cit.* p. 118. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 471, p. 268 (ed. 1), § 1138, p. 572 (ed. a 2-a). Bonnier, 300. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 368. T. Huc, VIII, 307. Lacombe, *op. cit.*, 46, p. 42. Allard, *op. cit.*, p. 173. Gatti, *op. cit.*, 28.

⁷⁾ L. 7, *in medio*, Cod., *De sententiis et interlocutionibus omnium iudicum*, 7, 45. Vezi și *infră*, p. 509, nota 1.

Aceste hotăriri nu pot fi atacate în apel de cât o dată cu fondul (art. 323 Pr. civ.), pentru că admiterea imediată a apelului n'ar fi fost de cât o măsură care ar fi prelungit procesul, pe lângă că ar fi fost oneroasă și inutilă ¹⁾; și această soluție, jurisprudența o aplică nu numai la hotăririle cari ordonă o procedură preparatorie propriu zisă, în sensul art. 159 Pr. civ., ci și la ori ce hotăriri asupra ori-cărui fel de incidente, cari nu au de efect curmarea acțiunii tribunalului și desezisarea lui, precum ar fi de exemplu în caz când s'ar fi invocat prescripția, autoritatea lucrului judecat, etc., pe care tribunalul le-ar fi respins. Deci, dacă tribunalul se declară competent, sau respinge prescripția invocată, ori excepția lucrului judecat, și continuă judecarea fondului, apelul nu poate fi interjetat de cât o dată cu fondul. Art. 323 Pr. civ. nu mai este însă aplicabil atunci când este vorba de o hotărire prin care tribunalul se declară incompetent, sau când, asupra unei chestiuni prejudiciale, suspendă judecata fondului, sau declară că există lucru judecat, etc. În asemenea cazuri nu mai suntem în termenii art. 323 Pr. civ., și apelul urmează a fi făcut de îndată, pentru că admiterea incidentului a avut de efect curmarea acțiunii tribunalului și desezisarea lui ²⁾.

Am dis că hotăririle preparatorii nu au puterea lucrului judecat. Astfel, nu au puterea lucrului judecat: hotăririle cari ordonă o verificare de scripte ³⁾, o expertisă ⁴⁾; o cercetare la fața locului ⁵⁾, sau chemarea unei

Hotăririle preparatorii cari nu au puterea lucrului judecat.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 5.—În contra hotăririlor preparatorii de ori ce natură, dice noul Proiect al Procedurii civile (art. 305), nu se va putea face apel de cât o dată cu hotărirea asupra fondului. Și acest text adaugă: „Executarea fără rezervă a unor asemenea hotăriri nu va putea fi considerată ca o mulțămire dată pe dănsa”.

Art. 305 din Proiectul nou al Pr. civ.

²⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1901, No. 27. C. Iași, C. judiciar din 1900, No. 19. Cpr. și o altă decizie a Curței de casatie S-a II, din 9 octombrie 1900, la care am luat și noi parte, rămânând însă în minoritate. *Dreptul* din 1901, No. 5.—Contră. C. Iași, C. judiciar din 1900, No. 43 și 44. (Această din urmă decizie a fost casată). Cpr. asupra acestei chestiuni și Alex. Degre, *Dreptul* din 1890, No. 31.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1890, p. 257.

⁴⁾ Pand. fr., *Chose jugée*, 174 urm. Laurent, XX, 23, 27. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1885, p. 7.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1885, p. 4 și 7. Bulet. 1898, p. 991.

părți la interogator ¹⁾); comunicarea de acte ²⁾), admiterea sau respingerea probei testimoniale, etc.; cel puțin aceasta rezultă din modul cum sunt redactate art. 158 și 159 din noul Proiect, căci atât sub legea actuală, cât și sub cea anterioară, chestiunea este și era, în această din urmă privință, controversată ³⁾).

Jurământ supletoriu.

Nu au de asemenea puterea lucrului judecat încheierile tribunalelor sau curților prin cari se deferă un jurământ supletoriu, fie el supletoriu propriu și sau estimatoriu (*in litem*) ⁴⁾.

Prav. lui V. Lupu.

Jurământul estimatoriu, despre care am vorbit *supră*, p. 439 urm. era admis și în pravila lui Vasile Lupu: „Ce-luia ce-și va piarde lucrul i-se va da jurământ să dică câte lucruri i-au furat și cât le-au fost prețul, și încă câtă pagubă au avut dintr'aceste lucruri, și cât au cheltuit umblând întrebându-le“. (Capit. pentru semnele furtușagului, pricina 16).

Dreptul vechi. Hotărâri pronunțate în drit.

Tot astfel, nu au puterea lucrului judecat, hotărârile cari, după vechia lege a Moldovei, se pronunțau numai în drit, de oare ce prin acele hotărâri nu se făcea alt ceva de cât să se deschidă dreptul părților de a se judeca, fără ca acele hotărâri să poată avea vre o înfriure asupra fondului, care se trimetea instanțelor judecătorești spre a-l examina și judeca ⁵⁾.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 939, ultimul considerent.

²⁾ Pand. fr., *Chose jugée*, 171.

Ancheta în futurum. Art. 66 Pr. civ.

³⁾ Vezi *supră*, p. 293, text și nota 2.—Nici încheierile cari admit ceea ce se numește anchetă *in futurum* (art. 66 Pr. civ.) nu au autoritatea lucrului judecat. Art. 20 și 24 din noul Proiect o spun anume. Acest Proiect dispune de asemenea că aceste ordonanțe nu sunt supuse nici unei căi de reformare (art. 21). După textul actual, chestiunea este controversată. Vezi *supră*, p. 114, *ad notam*.

Jurământul decisoriu.

⁴⁾ Vezi *supră*, p. 435 urm. și 444.—Nu tot astfel este însă pentru jurământul decisoriu, care fiind o specie de transacție, leagă atât pe partea care l'a deferit sau căreia el s'a referit, cât și pe judecătorii cari l'au admis. Vezi *supră*, p. 437. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 7 și 8.

⁵⁾ Cas. rom. Decisia S-a 1, No. 33 din 1871 (nepublicată). Vezi și Bulet. Cas. S-a 1, 1875, consid. de la p. 89 și 356.—O hotărâre pronunțată de desființata Înaltă Curte are însă autoritatea lucrului judecat, chiar când a fost dată în primul și ultimul resort. Cas. rom., S-civ., Bulet. 1869, p. 208.—Dobândiau, de asemenea, puterea lucrului judecat hotărârile pronunțate de Divanul domnesc, cari n'au fost atacate

Închierile prin care se face aplicarea art. 151 nu este Apl. art. 151
însă o închierare preparatorie asupra căreia judecătoria să Pr. civ.
poată reveni ¹⁾.

Hotărârile date asupra incidentelor de incompetență ²⁾ Incidente de
sau asupra excepțiunei lucrului judecat ³⁾, nu sunt de a- incompe-
semenea preparatorii, pentru că ele nu pregătesc întru ni- tinență, etc.
mic judecarea fondului, nici nu sunt măsuri de instrucție
a fondului, ci din contra, înlăturează cu totul judecata fon-
dului procesului. Ceea ce este supus discuțiunei este numai
modul de apelare a acestor hotărâri. (Vezi *supra*, p. 501).

Art. 160 din Procedura actuală (159 din noul Pro- Art. 160 Pr.
iect, care suprimă cu drept cuvânt § 2 al art. 160 actua- civ.
l) prevedând că judecătoria *nu sunt legați* prin încuviin-
țările pregătitoare și urmările lor, naște întrebarea: care
este sensul acestor cuvinte? Unii ar voi ca judecătoria să
aibă numai facultatea de a nu ținea samă de rezultatele
dobândite prin măsura pregătitoare ordonată de dânsii, fără
a avea însă pe acea de a reveni asupra măsurii ordonate
în mod preparator ⁴⁾.

Este necontestat că ei au acest drept ⁵⁾; însă trebue
să le recunoaștem chiar facultatea de a revoca măsura or-
donată, fie din oficiu, fie după cererea părților, dacă ei,
în urmă, găsesc alte mijloace de convingere ⁶⁾.

cu recurs în termenul de trei luni de la comunicarea lor.
Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1872, p. 1. Tot ast-fel, un lrisov
domnesc prin care s'a întărit o hotarire, sub Regul. orga-
pic, constituie autoritatea lucrului judecat (cpr. art. 88 L.
C. cas.). Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, p. 61. Cpr. și Bulet.
S-a civ. 1866, p. 315.—O hotărîre definitivă și irevocabila
din timpul legii vechi nu poate însă fi supusă căilor de
reformare înfrîngate de legea nouă, dacă vechia legiuire nu
le prevedea anume, pentru ca prin aceasta s'ar viola autori-
tatea lucrului judecat. Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1868, p. 199.

¹⁾ Trib. Râmnicu-Vâlcea, C. *judiciar* din 1894, No. 20.

²⁾ C. Iași, C. *judiciar* din 1900, No. 43 și 44. Cas. rom. Bulet.
S-a 1. 1882, p. 4.

³⁾ Paud. fr., *Chose jugée*, 172.

⁴⁾ Cpr. T. Huc. VIII, 307. Griolet, *op. cit.*, p. 118. Carré-
Chauveau, *Lois de la procéd.*, IV, *Quest.* 1616, p. 82 urm.

⁵⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, consid. de la p. 4. Bulet.
S-a 1, 1887, consid. de la p. 112.

⁶⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1885, p. 6. Bulet. 1887, p. 45. Bulet.
S-a 1, 1883, p. 1182. Bulet. S-a 1, 1882, consid. de la p.
6. Bulet. 1895, p. 599. Bulet. 1898, p. 991. Trib. Putna,

Hotărâri cuprindând reserve.

A reserva o chestiune, însemnează a nu se pronunța asupra ei, a nu o judeca. Prin urmare, o hotărâre, de orice natură ar fi, nu poate dobândi autoritatea lucrului judecat în privința punctelor rezervate ¹⁾).

Nu trebuie să confundăm ipoteza în care s'ar fi făcut o anume rezervă cu aceea în care justiția ar fi respins o cerere sau o excepție în lipsă de probe; căci, în asemenea caz, există o sentință, care poate dobândi autoritatea lucrului judecat ²⁾).

Hotărâri pronunțate de arbitri.

Arbтріi sunt niște adevarați judecători aleși de părți, după cum a declarat în expunerea de motive Dl Ministru al justiției C. G. Dissescu ³⁾, cu această deosebire că ei pot

Dreptul din 1895, No. 42. Cas. fr. Sirey, 40. 1. 239. Berriat St. Prix, *Procéd. civ.*, p. 233, nota 40. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 25. Laurent, XX, 23. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 471, p. 268 (ed. 1-a), § 1138, p. 573 (ed. a 2-a). Répert. Sirey, *Chose jugée*, 31 urm. — *Contrà* (în privința probei testimoniale), Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1179. *Dreptul* din 1899, No. 46. *Curierul judiciar* din 1898, No. 39. Vezi și *suprà*, p. 293, nota 2.

¹⁾ T. Huc, VIII, 309. Pand. fr., *Chose jugée*, 255 urm. Laurent, XX, 29, *in fine*. Lacombe, *op. cit.* 49, p. 47. Cas. fr. D. P. 77. 1. 230.

²⁾ T. Huc, *loco cit.* Toullier D. V, partea II, 121. Pand. fr., *Chose jugée*, 156. Lacombe, *op. și loco suprà cit.* Répert. Sirey, *cod.* v^o, 112 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 24. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369, nota 13.—Cu toate acestea, Curtea de casăție din Francia a decis că se poate readuce în judecată o cerere sau o excepție respinsă în lipsă de probe, dacă judecătorul a manifestat intențiunea expresă sau tacită de a nu statua asupra chestiunii de cât pentru present (*quant à présent ou en état*). Vezi D. P. 71. 1. 471. Sirey, 72. 1. 435. D. P. 86. 1. 75. Sirey, 85. 1. 423. Nimic nu este însă mai arbitrar de cât această jurisprudență, pentru că judecătorul nu poate, prin formula decisiunei sale, să restrângă și să nimicească efectele lucrului judecat.

³⁾ De aici rezultă că arbitrii nu pot fi urmăriți, în principiu, pentru prejudiciul adus părților prin judecata lor, de cât prin acțiunea recursorie civilă (art. 308 Pr. civ.), iar nu după dreptul comun. Judec. ocol. Vaslui, *C. judiciar* din 1901, No. 36.—În privința actelor încredințate lor de părți,

fi și străini (art. 341 Pr. civ.)¹⁾ și pot judeca nu numai de cât după legi, ca ceilalți judecători, ci și după cugetul și chibzuirea lor, când compromisul este expres în această privință (art. 355 Pr. civ.), dispoziție menținută prin art. 367 din noul Proiect.

Arbitrii pronunțând o adevărată hotărîre²⁾, neaparat că această hotărîre poate să dobîndească autoritatea lucrului judecat din cauza puterii ce le conferă convențiunea părților, însă numai investindu-se cu formula executorie prin încheierea tribunalului la care s'a depus hotărîrea (art. 358 P. civ.)³⁾.

Hotărîri emanate de la comisiunile instituite prin legea rurală din 1864.

Lucrările comisiunilor de plasă, instituite conform legii rurale, ca și hotărîrile desființatului comitet permanent, cari le confirmă sau le reformă, constituiesc un titlu pentru părți, dacă n'au fost atacate în termenul util și pe căile prescise de legea rurală. În asemenea caz, ele au dobîndit autoritatea lucrului judecat între proprietar și partea improprietărită, așa că locuitorii improprietăriți nu mai pot cere înaintea instanțelor ordinare complinirea părților de pământ, chiar dacă comisiunea, prin hotărîrea sa, remasă definitivă, li-ar fi dat mai puțin pământ de cât li se cuvine⁴⁾. Instanțele ordinare nu mai pot, de asemenea, să judece

arbitrii fiind însă niște simpli depositari, pot și trebuie chiar să fie acționați înaintea tribunalelor ordinare conform dreptului comun. Vezi cartea de judecată *supra cit.*, publicată și adnotată de noi în *C. judiciar, loco supra cit.*

¹⁾ Art. 352 din noul Proiect oprește pe femei de a fi arbitri.

²⁾ Hotărîrea arbitrilor, odată pronunțată de dînsii, nu mai poate fi retrasă și înlocuită prin alta. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1872, p. 342.

³⁾ Cpr. Laurent, XX, 6. Pand. fr., *Chose jugée*, 267 urm. Répert. Sirey, *cod. vº*, 204 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 368. Larombière, V, art. 1351, No. 5. Allard, *op. cit.*, p. 170. Lacombe, *op. cit.*, 86 urm., p. 92.

⁴⁾ Trib. Dolj, *Dreptul* din 1893, No. 56. Vezi și alte decisiuni, citate în Codul lui Christescu, la art. 1201, No. 61 urm. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1902, No. 17.—În cât privește competența comisiunii de plasă, instituită prin art. 24 din legea rurală, vezi C. București, *Dreptul* din 1889, No. 35.

viciile de procedură și călcările de lege ce comitetul permanent ar fi comis cu ocasiunea dărei hotărârii sale ¹⁾).

O hotărâre pronunțată de tribunal, în limitele competenței sale, după legea din 9 fevr. 1879, asupra anulării actelor de înstrăinarea pământurilor date foștilor clăcași improprietăriți, însușind caracterele unei adevarate hotărâri judecătorești, poate fi invocată spre a se dovedi existența lucrului judecat, întru cât n'a fost reformată sau anulată prin vre-una din căile prevăzute de lege ²⁾.

Hotărâri de expedient.

Hotărârea de expedient este acea prin care justiția consfințește învoiala sau contractul d'între părți ³⁾.

Art. 29 L. Jud. de ocoale din 1896. Procesul verbal încheiat de judecătoria comunală, care parvine a împaca pe părțile litigante, este o adevărată hotărâre de expedient. „Dacă părțile primesc împacarea, dice art. 29 din legea judecătoriilor de ocoale de la 1896, atunci primarul împreună cu jurații vor încheia un proces-verbal constatând aceasta, în care se va arata deslușit chipul (adecă modul) cum părțile s'au împăciuit. Acest proces verbal va ținea loc de carte de împăciuire, etc.“

Art. 260, § 2 Pr. civ. Hotărârile de expedient, afară de acele de care am vorbit mai sus, sunt ele admise în legislația noastră ⁴⁾? La aceasta răspunde art. 260 § 2 din procedura revizuită la 1900, pastrat și în noul Proiect (art. 271): „Părțile vor putea cere, dice acest text, ca judecata să treacă în dispozitivul hotărârii, care dispune închiderea dosarului și stângerea procesului, cuprinsul învoiei (noul Proiect dice transacțiunii) lor“; și Ministrul justiției, Dl. C. G. Dissescu, adaogă în această privință, în expunerea de motive: „În § 2 s'a admis hotărârile de expedient, cum e adi în practică“.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 548.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 970.

³⁾ Vezi Répert, Sirey, *Chose jugée*, 163. Al. Degre, *Dreptul* din 1888, No. 20, și *Scr. juridice*, II, p. 109.

⁴⁾ Sub procedura veche, chestiunea era controversată. Unii, în adevăr, admiteau existența lor. (v. Al. Degre, *Dreptul* din 1888, No. 20 și *Scr. juridice*, II, p. 109 urm. S. Nănoveanu, *Pr. civ.*, p. 316. Tocilescu, *Pr. civ.*, II, partea III, No. 113, p. 287 urm.), iar alții o tăgăduiau. Cpr. în acest din urmă sens, Al. C. Șendrea, *Pr. civ.*, p. 725.

Va să dică avem necontestat hotărâri de expedient, nu numai la tribunale și curți, dar chiar și la judecătoriile de ocoale, textul fiind aplicabil la toate instanțele judecătorești ¹⁾.

Aceasta nu poate în mod serios fi contestat pentru judecătoriile de ocoale, mai cu samă față cu art. 89 și 91 din legea lor organică, care pune îndatorire judecătorilor de a propune împacarea părților ²⁾. Părțile vor trebui însă în toate cazurile să constate consimțământul lor prin un act scris, de și legea nu este expresă în această privință.

Aceste hotărâri au ele puterea lucrului judecat? Cu toate că chestiunea este controversată în Franția, unde nici un text nu reglementează această materie, răspunsul nu poate fi de cât afirmativ la noi, pentru că judecătorul dă, în specie, o adevărată hotărâre prin care constată contractul părților ³⁾. Asemenea hotărâri nu pot deci fi atacate pe calea principală, ci pe căile ordinare și extraordinare de reformare admise în privința tuturor hotărârilor în genere ⁴⁾.

Se susține însă că calea apelului n'ar fi admisibilă în contra lor, pentru că adoptarea din partea judecătorilor a concluziilor părților, ar echivala din partea acestora, cari au dobândit tot ce au cerut, cu o mulțămire anticipată dată asupra hotărârei (*acquiescement*). Or, hotărârile a-

Art. 89, 91
L. Jud. de o-
coale din
1896.

Puterea ho-
tarârilor de
expedient.
Controversă.

Apel.

1) Vezi C. Botez, *Codicele de ședință al Judec. de pace* (Botoșani, 1902), p. 442 și 528.

2) Nepropunerea împăciuirii ar atrage casarea cărței de judecată. Trib. Iași și Fălciu. *Dreptul* din 1885, No. 2; *C. judiciar* din 1896, No. 8. C. Botez, *op. cit.*, p. 74 și 354. *Contră*, Cas. rom. Bulet. 1888, p. 940.

3) Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 964. — În asemenea caz, dispozitivul redactat de părți și omologat de judecători constituie lucrul judecat, și el nu poate fi nici explicat nici modificat prin considerentele lor. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 34. — *Contră*, C. București (decisie casată), *Dreptul loco cit.*

4) Vezi în acest sens, Répert. Sirey, *Chose jugée*, 166. Griolet, *op. cit.*, p. 89. Troplong, *Transactions*, 37. T. Huc, VIII, 304 și XII, 284. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civ.*, IV, Quest. 1631, p. 106 urm. Aubry et Rau, IV, § 419, p. 658. Glasson, nota în D. P. 86, 2, 73. Șt. R. Scriban, *Curierul judiciar* din 1902, No. 17. *Contră*, Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1894, No. 33, și *Dreptul* din 1894, No. 58.

supra cărora s'a dat o mulțămire înscrisă nu mai sunt susceptibile de apel (art. 317 Pr. civ.)¹⁾.

Hotăriri pronunțate în lipsă.

Dacă recunoaștem autoritatea lucrului judecat hotărîrilor de expedient, cu atât mai mult trebuie să recunoaștem această autoritate hotărîrilor pronunțate atât în lipsa pârîtilor cât și a reclamantului (*jugements par défaut congé*), de și, în această din urmă privință, chestiunea este controversată în Franția²⁾. La noi, în adevăr, art. 376 § ultim din procedura revizuită prevede că hotărîrile pronunțate în lipsă, se înțelege fie în privința pârîtilor, fie a reclamantului, pot deveni definitive prin neatacarea lor; de unde rezultă că reclamantul, a cărui acțiune a fost respinsă, nu poate s'o reînnoiască, ci poate numai să facă opoziție sau apel. Dacă el nu usează de aceste căi ordinare în termenele legale, hotărîrea pronunțată în contra lui va avea puterea lucrului judecat, cu toate că fondul n'a fost atins³⁾.

BCU Cluj (Central University Library Cluj)

Părțile hotărîrii care produc lucrul judecat.

Unde stă autoritatea lucrului judecat? În dispozitiv sau în considerentele hotărîrii? Curtea din Craiova, prin o decisiune recentă, aprobată de amicul nostru Dl. C. G. Dissescu, răspunde: atât în dispozitiv cât și în considerente⁴⁾.

¹⁾ Allard, *op. cit.*, p. 167, 168. Cpr. L. 1, § 3. Dig., *A quibus appellari non licet*, 49, 2.

²⁾ Vezi Répert. Sirey, *Chose jugée*, 23.

³⁾ Această soluție este generalmente admisă și în Franția. Cpr. Cas. fr. Sirey, 81. 1. 347. D. P. 80. 1. 57. Pand. fr., *Chose jugée*, 128. Laurent, XX, 19. — Contră. Griolet, *op. cit.*, p. 126 urm. Allard, *op. cit.*, p. 169. Vezi în acest din urmă sens, L. 73, § 2, Dig., *De judiciis*, 5, 1.

⁴⁾ Dreptul din 1901, No. 72. Cpr. și C. București, *C. judiciar* din 1902, No. 17. „Motivete unei hotărîri, dice Curtea din București, au puterea lucrului judecat când ele sunt determinante și se leagă în mod strîns cu dispozitivul ei“. Dreptul din 1891, No. 17, și din 1894, No. 40. Cpr. și Cas. rom. Dreptul din 1891, No. 47, și Bulet. S-a 1, 1887, p. 562. Mai vezi încă Trib. Iași, Dreptul din 1892, No. 82. Cas. fr. Sirey, 1900. 1. 264. Pand. Périod. 1900. 1. 159. Art. 1421 din Proiectul Codului japonez este formal în această privință.

Această soluție este însă, după noi, prea absolută. Este, în adevăr, de principiu că nu toate enunțările cuprinse într-o hotărîre au puterea lucrului judecat¹⁾, și că această autoritate stă numai în dispozitivul hotărîrei. În adevăr, dacă motivele cu care judecătorul este ncaparat dator să sprijinească astăzi²⁾ soluția ce dă litigiului (art. 123 Pr. civ.) pot, când ele sunt de acord cu dispozitivul să-l lumineze într-o cât-va, totuși acest din urmă rămîne în genere singur legea contestației³⁾. „*C'est une notion vulgaire, dice T. Huc, que l'autorité de la chose jugée s'attache uniquement aux dispositifs des jugements et ne doit pas être recherchée dans les motifs. Donc, quelle que soit la netteté avec laquelle les motifs d'un jugement indiquent dans quels sens doit être conçue la solution à intervenir, cette solution ne pourra pas passer en force de chose jugée si elle n'a pas*

¹⁾ „*Non omnis vox iudicis iudicati continet auctoritatem*“. L. 7, in medio, Cod., *De sententiis et interlocutionibus omnium iudicum*, 7, 45.—De aceea, nici nu se poate face apel sau recurs numai contra motivelor unei decisiuni. Pand. fr., *Chose jugée*, 321, și *Cassation civ.*, 172 și 840. Répert. Sirey, *Cassation*, 3062 urm. Cas. fr. D. P. 90. 1. 257. Art. 410 Pr. pen. cuprinde o aplicare a acestui principiu. Vezi însă Allard, *op. cit.*, p. 207 urm.

²⁾ La Romani, judecătorul nu era în principiu obligat a-și motiva decizia sa, de și mai multe texte ne arată că, în unele cazuri, hotărîrea cuprindea și motive (Cpr. L. 7, § 1, Dig., *De compensationibus*, 16, 2 : L. 8, § 2, Dig., *De negotiis gestis*, 3, 5; L. 1, § 2, Dig., *Que sententiae sine appellatione rescindantur*, 49, 8; L. 2, Cod., *Quando provocare non est necesse*, 7, 44, etc.). Censorii erau însă obligați a da motive în hotărîrile ce pronunțau în materie penală. Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 52 și p. 105, 106.

³⁾ Cas. rom., S-a civ. Bulet. 1869, p. 65. Bulet. S-a 1, 1882, p. 385, și *Dreptul* din 1882, No. 60. Bulet. S-a 1, 1892, p. 437. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 19. C. București, *Dreptul* din 1882, No. 60. Cpr. și C. Iași, *C. judiciar* din 1900, No. 19, și din 1902, No. 48. Trib. Mehedintzi și Gorj, *Dreptul* din 1896, No. 9 și 82. Cas. fr. D. P. 91. 1. 15 și 206. Sirey, 91. 1. 248. D. P. 93. 1. 316. D. P. 95. 1. 312. Pand. Périod. 1901, 1. 42. C. Riom, Douai și Pau, D. P. 92. 2. 133. Sirey, 96. 2. 148. Sirey, 1900, 2. 36. Trib. Paris, Pand. Périod. 90. 2. 270. D. P. 94. 2. 465. Cpr. și C. Dijon (soluție implicită), D. P. 1901. 2. 70. Trib. St. Etienne. Pand. Périod. 1902, 2, consid. de la p. 30, col. 1.

Dreptul
roman.

fait l'objet d'une décision véritable, et si le dispositif est resté muet à cet égard¹⁾.

Tot în acest sens se pronunță și doctrina italiană: „*La sentenza contiene due parti, dice Francesco Ricci²⁾: quella in cui si decide la lite; l'altra nella quale si svolgono i motivi di fatto e di diritto sui quali il giudice ha fondato la sua decisione. Di regola, il giudicato sta nel dispositivo della sentenza, non nelle ragioni che lo hanno motivato³⁾.*

Așa dar, o chestiune nu poate fi considerată ca judecată prin faptul că a fost examinată numai în motivele sentinței, dacă ea n'a fost rezolvită cel puțin în mod implicit³⁾ și prin dispozitivul ei⁴⁾. „*Il est certain, dice T. Hue, que toutes les restrictions ou tempéraments, comme on le dit par euphémisme, apportés à la règle que la chose jugée réside seulement dans le dispositif, sont la complète négation de la règle elle-même. Déclarer que l'autorité de la chose jugée appartient seulement au dispositif, et admettre en même temps que ce dispositif peut être éclairé, interprété et complété par les motifs, n'est pas autre chose que conférer cette autorité aux motifs eux-mêmes. Pourquoi donc, dès lors, créer une règle en théorie, pour la démentir à chaque pas dans la pratique? ⁵⁾.*

¹⁾ T. Hue, VIII, 310. Cpr. Planiol, II, 161. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 214 urm. Pand. fr., *cod.* v^o, 320. Laurent, XX, 29. Larombière, V, art. 1351, No. 18. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 369. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 465, p. 239 (ed. 1-a), § 1126, p. 543 (ed. a 2-a). Griolet, *op. cit.*, p. 8 urm., 122 urm. F. Herman, III, art. 1351. No. 855 urm. Glasson, *Pr. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 126. Bandry, II, 1286. Marcadé, V, art. 1351, No. II.

²⁾ *Delle proce*, 350, și decisiile citate de acest autor. Cpr. P. Tuozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 50 urm. Gatti, *Dell'autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 12 urm.

Decisie implicită.

³⁾ Lucrul judecat poate deci să rezulte din o decisie implicită, dacă această decisie este urmarea neaparată a unei dispoziții exprese. Cpr. Aubry et Ran, VIII, § 769, p. 371. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 237 urm. Demolombe, XXX, 294. Larombière, V, art. 1351, No. 27. Laurent, XX, 34. P. Tuozzi, *op. cit.*, 60. Gatti, *op. cit.*, 9 urm. C. București, *Dreptul* din 1895, No. 27. Cas. fr. D. P. 95. 1. 312.

⁴⁾ Cas. fr. Sirey, 99. 1. 307. Pand. *Périod.* 96. 1. 78. *Dreptul* din 1896, No. 25.

⁵⁾ T. Hue, VIII, 310, p. 394, 395.

Prin urmare, principiul trebuie ast-fel formulat: Autoritatea lucrului judecat stă numai în dispozitivul hotărîrii, în privința punctelor decise printr'însul, iar nu numai indicate sub forma de simplă enunțare¹⁾.

Art. 322 din procedura civilă germană (293 vechiu) Art. 322 Pr.
civ. germ. prevede că: „hotărîrile judecătorești nu vor fi susceptibile de a dobîndi autoritatea lucrului judecat de cat atunci cînd vor cuprinde o *decisiune* asupra reclamațiunei care face obiectul cererei principale sau reconvenționale²⁾. Va să dică, în această legislație, motivele de fapt sau de drept, pe care se întemeiază judecătorii pentru a'și pronunța hotărîrea lor, și cari n'au fost obiectul unei decisiuni speciale, nu pot fi invocate ca lucru judecat, și nu împedică o cerere ulterioară asupra punctelor decise prin acele motive. S'a înlăturat deci cu totul teoria lui Savigny și distincțiunea între motivele *subiective* sau simplele motive de determinare ale judecătorului și motivele *obiective*, cari, în această teorie abstractă și subtilă, admisă astăzi și de alți autori³⁾, singure ar avea puterea lucrului judecat, pentru că sunt așa dicînd sufletul și nervul sentinței, anima et quasi nervus sententiae, după expresia lui Böhmer, a cărei teorie este în totul adoptată și sprijinită de Savigny⁴⁾.

Credem că procedura germană face o bună aplicație a principiilor în materie de lucru judecat, și că aceleași principii sunt admisibile și la noi.

Atît doctrina cît și jurisprudența admit însă, cu toate acestea, că de cîte ori dispozitivul unei hotărîri este în- Interpreta-
rea disposi-
tivului prin
motive.

1) Cpr. Bandry, II, 1286. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 370. Larombière, V, art. 1351. No. 29. Lacombe, *op. cit.*, 58, p. 56, și 78, p. 78. Laurent, XX, 32. T. Hue, VIII, 310, *in fine*. Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1869, p. 63 și 263. Bulet. S-a I, anul 1872, p. 138.

2) „*Urtheile sind der Rechtskraft nur insoweit fähig, als über den durch die Klage oder durch die Widerklage erhobenen Anspruch entschieden ist*“.

3) Demolombe, XXX, 291. Bonnier, 863. Cas. Turin, *Jurisprudence ital.*, 1883, p. 773. Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 202 urm. Vezi și Lacombe, *op. cit.*, p. 66 urm. și p. 78, nota 2.

4) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VI, § 291, p. 361, nota c și § 293, p. 389, nota f (ed. germ., Berlin, 1847).

doelnic, judecătorii pot să recurgă la motive spre a interpreta dispoziitivul și a determina întinderea lui (cpr. art. 400 Pr. civ.¹⁾), fără însă a-i denatura sau a-i schimba sensul pe cale de contestație, căci aceasta ar însemna a viola autoritatea lucrului judecat²⁾. Se violează de a-

¹⁾ Planiol, II, 161 (ed. 1-a) și I, 362 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 370. Griollet, *op. cit.*, p. 123. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 316. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 31 și Bulet. S-a 1, 1893, p. 224. Trib. Teleorman, *C. judiciar* din 1895, No. 21. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897, p. 334 și 885: „Considerentele unei hotărâri, dic aceste din urmă decisiuni, servesc a completa dispoziitivul și fac parte integrantă din acest dispoziitiv“.

²⁾ Cas. fr. Sirey, 99. 1. 136 și 176. Cas. rom. *Dreptul* din 1886, No. 31. Bulet. S-a 1, 1873, p. 127. Bulet. 1892, p. 118. Bulet. 1887, p. 24. Cas. fr. și C. Liège, Sirey, 90. 1. 127 și 399. *Pand. Périod.* 87. 5. 17. *Pand. Périod.* 88. 1. 254 și 550. F. Herman, III, art. 1351, No. 1565 urm., 1585. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 791. *Pand. fr., eod. vº*, 1419 urm., 1455. Larombière, V, art. 1351, No. 161. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 404. Griollet, *op. cit.*, p. 174. Laurent, XX, 148 urm. Mocotou, *De l'interprétation des jugements, Revue pratique*, t. VII, anul 1859, p. 553 urm. Demolombe, XXX, 391 urm.

Indreptarea
unei erori
materiale
sau de calcul.
Art. 292 Pr.
civ.

Judecătorii pot însă, în urma unei simple cereri a părților, să rectifice o eroare materială de redacție asupra numelor, calității și concludsiilor părților, sau o eroare de calcul strecurată în dispoziitiv (art. 292 Pr. civ. cpr. și art. 1717 C. civ.). Cas. rom. *Dreptul* din 1899, No. 62 și Bulet. Cas. S-a II, 1899, p. 1029. Répert. Sirey, *vº cit.*, 792. Laurent, XX, 152, 153. Demolombe, XXX, 390. Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. I, unică Cod., *De errore calculi*, 2, 5, unde se dice: „...*Errorrem calculi veritati non afferre præjudicium sepe constitutum est*“. Art. 292 Pr. civ., care permite judecătorilor de a îndrepta o eroare de calcul după o simplă cerere a părții interesate, se aplică numai hotărârilor definitive, nu însă și acelor supuse apelului. C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 6.—Eroarea de calcul n'ar putea însă fi rectificată, dacă, în loc de a figura numai în hotărâre, ar fi fost ea însuș obiectul judecăței. Griollet, *op. cit.*, p. 171. Allard, *op. cit.*, p. 347, 348. Demolombe, *loco cit.* Vezi și *suprà*, p. 499.

Puterea su-
verană a ju-
decătorilor
de fond.

Decisiunea prin care o curte interpretează una din decisiile sale anterioare, fără a modifica dispoziitivul ei, scapă de controlul Curței supreme, pentru că judecătorii fondului sunt suverani întru a interpreta și preciza dispoziitivul hotărârilor ce au pronunțat, arătând care este adevăratul lor înțeles. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 440. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 314. Bulet. 1896, p. 1013.

semena autoritatea lucrului judecat, când prin executarea unei hotărâri definitive se modifică dispozitivul ei¹⁾.

Va să dică, după teoria generalmente admisă, motivele hotărârii pot câte-o dată complecta și lumina dispozitivul ei, determinând înțelesul și întinderea lui. Motivele, ce e dreptul, n'au nici-odată prin ele înșile autoritatea lucrului judecat, însă ajung adesea-ori la acelaș rezultat prin combinarea lor cu dispozitivul²⁾.

Toate părțile unei hotărâri luminându-se și completându-se unele prin altele, pot deci servi a determina sensul și întinderea dispozitivului, precum și punctele cari au fost judecate și cari, ca atare, nu mai pot fi puse în discuție. Dacă dispozitivul lasă loc la nedumeriri, pentru a se ști ce s'a judecat, judecătorii vor consulta nu atât motivele deciziei lor, cât mai cu samă concludsiile părților³⁾, restrângând dispozitivul și mărginindu-l la chestiunile visate prin concludsiile lor, fie orale, fie scrise, și desbatute între părți. În acest sens se poate cu drept cuvânt dice: *Tantum judicatum, quantum litigatum*⁴⁾. Această regulă de interpretare este deci aplicabilă și astăzi⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a civ., anul 1867, p. 917.—Se violează, de asemenea, autoritatea lucrului judecat când, în materie de hotarnicie, judecătorii fondului dispun să se urmeze între doi vecini conform posesiunii actuale, iar nu după hotărârile stabilite prin hotărârea anterioară, rămasă definitivă și executată. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1890, p. 599.—Când însă este vorba de executarea unei hotărâri, care regulează linia despărțitoare între două proprietăți, fără a se determina în mod clar semnele despărțitoare, judecătorii fondului, sesizați de o contestație la executare, sunt în drept ca, interpretându-și hotărârea, să stabilească această linie pe urmele posesiunii în ființa, fără ca prin aceasta să se calce autoritatea lucrului judecat. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1874, p. 166.

²⁾ Cpr. Cas. fr. și Trib. Iași. *Pand. Périod.* 93, 1, 223. *Pand. Périod.* 1900, 1, 159. *Sirey*, 1900, I, 204. *Sirey*, 1902, I, 22. *Dreptul* din 1892, No. 82. Vezi și *Pand. fr.*, v^o cit., 364 urm.

³⁾ Cpr. C. Galați. *Dreptul* din 1890, No. 83, consid. de la p. 665.

⁴⁾ Cpr. L. 27, Dég., *De exceptione rei judicate*, 44, 2.

⁵⁾ Cpr. *Pand. fr.*, *Chose jugée*, 360 urm., 1420. *Laurent*, XX, 32, 37. *Demolombe*, XXX, 290, 295. *Aubry et Rau*, VIII, § 769, p. 371. *Larombière*, V, art. 1351, No. 30. *Pabon*, *Tr. th. et pratique des justices de paix* (1902), I, 74. Cpr. C. Riom, D. P. 91, 2, 69. Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 73, consid. de la p. 602, coloana 1.

Astfel, hotărîrea, care a acordat alimente reclamantului, în calitate de fiu, sau de părinte a pârîtului, nu are autoritatea lucrului judecat în privința filiațiunii sau paternității, dacă această chestie n'a făcut obiectul concluziilor părților și n'a fost dezbătută în instanță¹⁾. Trebuie să observăm, dice o lege romană, că hotărîrea care condamnă pe pârît a da alimente reclamantului, nu prejudică întru nimic adevărul, pentru-că judecătorul n'a judecat în specie chestia filiațiunii, ci a dispus numai ca pârîtul să dea alimente reclamantului: „*Nec enim hoc pronunciat, filium esse, sed ali debere*“²⁾.

Interpretarea dispozițiunii și combinarea lui cu motivele deciziei presupun, bine înțeles, că acest dispozitiv este în perfectă armonie cu motivele, și că există numai oare-care îndoială asupra sensului și întinderii lui; căci dacă ar exista contradicere între motive și dispozitiv, nici-o interpretare n'ar mai fi cu putință, dispozitivul singur avînd, în asemenea caz, autoritatea lucrului judecat³⁾.

Contradicerea între motive și dispozitiv ar echivala chiar cu o nemotivare, și ar putea aduce desființarea hotărîrei⁴⁾.

Elementele constitutive ale lucrului judecat.—Condițiile cerute în această privință.

Pentru ca să existe lucru judecat, legea cere o înțreită identitate între decizia dată și cea care urmează

1) Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 370. Larombière, V, art. 1351, No. 29. Lacombe, *op. cit.*, 58, p. 56. Laurent, XX, 32. —De asemenea, hotărîrea, care condamnă pe debitor la plata procentelor cerute de reclamant, nu constituie lucru judecat în privința capitalului, care n'a făcut obiectul litigiului, de și suma datorită ca capital ar fi fost enunțată în dispozitivul sentinței și de și procentele sunt un accesoriu al capitalului. Laurent, *loc. cit.* Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 24, nota 1. Sirey, XI (anii 1828—1830), I, 364, col. 3.

2) L. 5, § 9, Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25, 3.

3) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888, consid. de la p. 211. Bulet. S-a I, 1889, p. 758. Trib. Mehedintzi și Gorj, *Dreptul* din 1896, No. 9 și 82. C. Galați, *Dreptul* din 1895, No. 9. C. Bourges și Cas. fr. Sirey, 32, 2, 414. Sirey, 41, 1, 453. Pand. fr., *Chose jugée*, 322 și 368. Répert. Sirey, *cod. vº*, 217. Larombière, V, art. 1351, No. 18. P. Tuozzi, *op. cit.*, 58. Lacombe, *op. cit.*, 73, p. 73.

4) Cas. fr. Sirey, 97, 1, 108.

a interveni după o nouă cerere : identitatea de obiect (*eadem res*), de cauză (*eadem causa petendi*), și de părți (*eadem conditio personarum*). Cu alte cuvinte, trebuie ca aceeași chestie (*eadem questio*) să fie agitată între aceleași părți, având aceeași calitate ¹⁾. Dacă toate aceste condițiuni nu se găsesc întrunite la un loc, nu există lucru judecat : „*Que nisi omnia concurrant, alia res est*” ²⁾. Dacă ele sunt întrunite la un loc, există lucru judecat, adică o presumpție legală de adevăr (art. 1200, § ultim.), ori cât de greșită și de nedreaptă ar fi hotărârea ³⁾. Prin urmare, chiar dacă judecătorul ar fi comis o violare flagrantă a legii sau un exces de putere, statuând de exemplu *ultra petita* ⁴⁾, partea chemată de aceeași persoană și pentru același lucru din nou în judecată, are, spre a întrebuița terminologia inexactă a doctrinei ⁵⁾, o excepție (*exceptio rei judicate*) pentru a respinge această nouă acțiune.

Autoritatea lucrului judecat poate să rezulte din ori-
ce hotărâre, fie ea dată pe calea acțiunii principale, fie pe calea incidentală ⁶⁾, fie pe cea a unei contestațiuni la executare, destul numai să existe elementele constitutive

Hotărâri date pe cale incidentă sau pe cale de executare, test. la urmărirea.

¹⁾ „*Cum quæritur, hæc exceptio noceat necne : inspicendum est an idem corpus sit, quantitas eadem, idem jus, et an eadem causa petendi, et eadem conditio personarum*”. L. 12, 13 și 14, *ab initio*. Dig., *De exceptione rei judicate*, 44. 2.

²⁾ L. 14. Dig., *loco supra cit.*

³⁾ Presumpția de adevăr, cuprinsă în art. 1201, acopere deci erorile cele mai grosolane, îndata ce ele au făcut obiectul unei hotărâri remase definitivă (L. unica, Cod., *De errore calculi*, 2. 5 ; L. 2, Cod., *De re judicata*, 7. 52 ; L. 55, Dig., *De re judicata* 42. 1 ; L. 65, § 2, Dig., *Ad S. Consult. Trebellianum*, 36. 1). Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1386. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 2. Allard, *op. cit.*, p. 348. Griolet, *op. cit.*, p. 171. Krug-Basse, *Office du juge*, 447. Laurent, XX, 151 urm. Demolombe, XXX, 387 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 404. Larombière, V, art. 1351. No. 161. Baudry, II, 1284. Vezi *supra*, p. 497, text și nota 2, și p. 448, text și nota 5.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., v^o *cit.*, 284 urm., și autoritățile citate acolo.

⁵⁾ Vezi *supra*, p. 456, nota 1.

⁶⁾ Vezi *supra*, p. 457, text și nota 1. Este indiferent dacă punctul asupra căruia judecata a statuat a fost supus justiției de reclamant pe calea principală, sau de părît pe calea de excepție. Cas. rom. Bulet. S-a J. 1892, p. 970.

ale acestei presumpțiuni stabilită de lege, și să fie o judecată definitivă anterioară asupra lucrului supus din nou judecăței ¹⁾. Imprejurarea că hotărîrea anterioară și-a pierdut forța executorie nu rădică hotărîrei caracterul de adevăr judecătorească ²⁾.

Necesitatea întrunirii acestor trei condițiuni a fost proclamată de nenumarate hotărîri judecătorești, cari întru aceasta nu fac de cât a aplica textul expres al art. 1201 ³⁾.

¹⁰ *Identitatea de obiect (eadem res, idem jus).*

Obiectul unei acțiuni în justiție este beneficiul juridic imediat ce se reclamă, scopul imediat ce se urmărește prin proces ⁴⁾. Ori ce petiție introductivă de instanță trebuie, pe lângă celelalte deslușiri, să cuprindă obiectul cererii (art. 69, lit. b, Pr. civ. ⁵⁾).

Pentru a se ști dacă există lucru judecat, trebuie să se vadă dacă obiectul este același, adică dacă este vorba de același corp cert (*idem corpus*), de aceeași cantitate (*eadem quantitas*), de același drept (*idem jus*). Lucrul cerut prin a doua acțiune este el acel cerut prin acțiunea anterioară, ambele acțiuni au același obiect și, prin urmare,

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 148. C. București și Galați. *Dreptul* din 1889, No. 46 și 53.

²⁾ Trib. Fălcu, *Dreptul* din 1891, No. 48.

³⁾ V. numeroasele decizii citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 443. Cpr. Cas. rom. și fr. *C. judiciar* din 1901, No. 16. D. P. 95. 1. 47. C. Iași, *C. judiciar* din 1900, No. 45, și din 1902, No. 48. Mai vezi și alte decizii în Bulet. Cas., S-a civ., 1869, p. 263 și 315; Bulet. S-a 1, 1873, p. 226. *Dreptul* din 1882, No. 12; din 1883, No. 44; din 1884, No. 82; din 1887, No. 28; din 1891, No. 48 și 74; din 1893, No. 37; *C. judiciar* din 1893, No. 53 și 80; *Dreptul* din 1894, No. 56; din 1895, No. 38; *C. judiciar* din 1895, No. 33; *Dreptul* din 1896, No. 30, 58 și 82; din 1897, No. 58 și 65; din 1899, No. 20 și 27, consid. de la p. 224, etc.

⁴⁾ Cpr. Mourlon, II, 1621. T. Huc, VIII, 319. Baudry, II, 1289.

⁵⁾ Petiția introductivă de instanță, nefixând în mod irevocabil obiectul cererii, reclamantul poate să o modifice prin conchiziile sale înaintea primilor judecători (cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 8), pârțul avînd însă, în asemenea caz, dreptul de a cere un termen pentru a-și pregăti apărarea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 1077.

există lucru judecat: iar în caz contrar, lucrul judecat nu și are ființă.

Vom da, în aceasta privință, câte-va exemple asupra cărora jurisprudența a avut ocașia de a se pronunța.

Astfel, când prima acțiune a avut de obiect anularea unui act de vîndare a unui imobil, iar cea de a doua tinde la revendicarea aceluiaș imobil, nu există lucru judecat, ambele acțiuni neavînd acelaș obiect, de și au avut loc între aceleași părți ¹⁾. Aceiaș soluție este admisibilă când prima acțiune avea de obiect scoaterea unui imobil de sub urmărire, iar cea de a doua, readucerea imobilului în patrimoniul reclamantului ²⁾.

Nu se violcăză, de asemenea, autoritatea lucrului judecat, când instanța de fond respinge o acțiune pentru restituirea venitului unui imobil, de și, prin o altă hotărîre, s'a admis mai în urmă acțiunea în petiție de ereditate și s'a ordonat restituirea acelui imobil ³⁾.

Împrejurarea ca proprietarul unui imobil a cerut, prin o primă acțiune, ca vecinul să fie obligat la deșertarea unei private și repararea zidului despărțitor, pentru-ca aducea o vătămare proprietății sale, nu-i închide dreptul, sub cuvînt de lucru judecat, de a exercita mai în urmă o nouă acțiune, care ar avea de obiect desființarea disei latrine, pentru-ca, cu toată lucrarea făcută în urma acelei executări, ea i-a adus o nouă vătămare proprietății sale ⁴⁾.

Nu există, de asemenea, lucru judecat, nefiind identitate de obiect, când prin cea d'întăi acțiune se cerea condamnarea pârîtului la daunele cauzate proprietății vecine

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1893, p. 575. *C. judiciar* din 1893, No. 70. O hotărîre, dată în materie de împarțea, nu poate, de asemenea, fi opusă ca lucru judecat unei acțiuni în revendicare, ambele cereri neavînd acelaș obiect. Trib. Covelui, *Dreptul* din 1897, No. 58.—Hotărîrea, care admite acțiunea în revendicare a unui imobil, nu constituie lucru judecat, și nu închide proprietarului dreptul de a cere mai în urmă și venitul acelui imobil, pe tot timpul cît el a fost stăpînit pe nedrept de detentor, dacă prima cerere n'a avut de obiect și restituirea acelui venit. Cas. rom. Bulet. S-a. civ., 1865, p. 87. Bulet. S-a 1. 1890, p. 1395. Vezi și Bulet. S-a 1. 1883, p. 658.

²⁾ C. Bucrești, *C. judiciar* din 1892, No. 34.

³⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 14, și Bulet. S-a 1. 1886, p. 926. *Dreptul* din 1883, No. 66.

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1878, p. 214. Bulet. 1879, p. 519.

Exemple im-
prumutate
de la juris-
prudență, în
care obiectul
este sau nu
este acelaș.

prin reaua construcțiune a unei private, iar prin cea de a doua, se cere de a se face reparațiunile necesare acelei private, spre a nu se mai aduce vătămare zidului vecin ¹⁾.

Nu există lucru judecat, din cauza deosebirii de obiect, între cererea făcută de proprietar spre a se obliga pe intimat la îndeplinirea unor angajamente, rezultând din un contract de construcțiuni, și cererea ce acesta ar face mai în urmă, de a se obliga pe reclamantul primitiv să-i plătească costul reparațiunilor, ce a făcut în plus peste acest contract ²⁾; nici între cererea făcută de un legatar contra moștenitorului, pentru plata legatului, și cererea ce acesta ar face în urmă contra legatarului pentru anularea testamentului ³⁾; nici între cererea de anulare a unui testament și cea de trimitere în posesiunea averii lăsate de defunct ⁴⁾.

Separarea
de patrimonii
între
barbat și
femeie.

Hotărîrea, care pronunță între femeie și barbat separarea de patrimonii, asigurând femeii în averea barbatului sen plata valorii unui imobil dotal, înstrăinat fără îndeplinirea formelor legale, nu poate fi invocată, ca constituind autoritatea lucrului judecat, contra acțiunii ce ea ar îndrepta mai în urmă contra cumpărătorului acelui imobil, pentru anularea vîndărei și revendicarea disului imobil ⁵⁾.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 208.- Nu se poate opune ca lucru judecat hotărîrea, care a acordat daune provenite din exproprierea unei proprietăți pentru cauza de utilitate publică, contra unei cereri posteroare în daune rezultând din neexecutarea unei convențiuni. Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1896, No. 5.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 831.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1883, p. 930.—Moștenitorul, care ar fi cerut anularea testamentului pentru incapacitatea legatarului, ar putea foarte bine să ceara mai în urmă ca legatul să fie redus la partea disponibilă, fără ca să i se poată opune autoritatea lucrului judecat, pentru că a doua acțiune nu are nici cauza, nici obiectul pe care îl avea cea dintîi. Pand. fr., *Chose jugée*. 519. Tribunalul de Ilfov a decis, deci, cu drept cuvînt, că cererea în anulare a testamentului, pentru vicii de forme, nu poate fi opusă, ca avînd puterea lucrului judecat, cererei posteroare, prin care s'ar urmări de aceeași persoană anularea testamentului pentru incapacitatea legatarului. *Dreptul* din 1892, No. 59.

⁴⁾ C. Focșani, *Dreptul* din 1884, No. 24. Cpr. și C. București, *C. judiciar* din 1895, No. 25.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 1371.

Hotărîrea, care anulează hotărîncea depusă de proprietarul unei moşi, după contestaţia unuia din vecini, contestaţie ce se baza pe motiv că, prin acea hotărînce, i se lua din stăpînire o întindere de pămînt oare-care, fără ca depunătorul ei să fi intentat o acţiune în revendicare regulată, nu se poate opune, ca constituind autoritatea lucrului judecat, contra nouei hotărînci făcută de acelaşi proprietar şi acţiunii în revendicare, ce de astă dată dînsul a făcut în mod regulat pentru pămîntul pretins încălcător de vecinul său ¹.

Nu se poate invoca, ca avînd autoritatea lucrului judecat, hotărîrea ce n'a făcut de cît să se pronunţe asupra cererii, care avea de obiect eşirea din indiviziune a unor comostenitori, contra unei a doua acţiuni, care are de obiect fixarea quantumului de moştenire cuvenit fie-cărui moştenitor, pentru-că nu există identitate de obiect între ambele cereri ².

Hotărîrea, prin care se recunoaşte, proprietarului unui loc înfundat, dreptul de trecere pe locul vecinului său, nu constituie lucru judecat faţă de acţiunea ce acesta ar introduce mai în urmă contra disului proprietar pentru a-l despăgubi, conform art. 616 C. civ., de pagubele ce i s'ar aduce prin exerciţiul acestui drept de trecere, dacă, prin aceea hotărîre, nu s'a judecat chestiunea acestor despăgubiri ³.

Nu există, de asemenea, lucru judecat cînd la prima judecata s'a invocat un raport juridic, ca rezultînd dintr'o posedare nedreaptă şi din călcarea unei preţiuşe convenţiuni, iar la judecata de a doua s'a invocat un raport născut din gestiunea unei averi străine : în asemenea caz lipsind atât identitatea de obiect cît şi cea de cauză ⁴.

Tot pentru aceleaşi motive, o hotărîre, care ar fi sta-

Art. 616 C.
civ.

¹) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1884, p. 796. Se violează însă autoritatea lucrului judecat, cînd, în materie de hotărînce, instanţa de fond dispune să se arunce conform posesiunii actuale, iar nu după hotărîrele prevădute prin o hotărîre anterioară, definitivă şi adusa la îndeplinire. Cas. rom. *Dreptul* din 1890. No. 41.

²) Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1887. p. 103. *Dreptul* din 1887, No. 28.

³) Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1892, p. 560. Cpr. şi Bulet. S-a 1, 1898, p. 894.

⁴) C. Iaşi. *Dreptul* din 1896. No. 27.

tuat asupra drepturilor reclamate pentru un timp oare-care, nu împiedică o altă hotărîre posterioară de a statua asupra drepturilor devenite exigibile în urma acestui timp ¹⁾.

S'a decis, de asemenea, că sentința dată asupra unei contestațiuni la tabloul de ordine a creditorilor unui falit, nu poate fi invocată și opusă ca lucru judecat vîndătorului, care cere să i se constate privilegiul său asupra mărfurilor vîndute falitului și neplătite, și aflate încă în posesiunea lui, pentru-că, în această ipoteză, ar lipsi atât identitatea de obiect cât și cea de cauză ²⁾.

Lucrul poate să fie același, cu-toate-ca el a suferit o schimbare, o prefăcere, și nu mai are aceiași identitate materială ³⁾.

Astfel, dacă prin prima acțiune, care a fost respinsă, am cerut un cârd de boi sau o turmă de oi, mi se va putea opune autoritatea lucrului judecat, când, prin o a doua acțiune, aș cere același cârd sau aceeași turmă, sau numai un animal din ele, cu-toate-ca animalele, cari com-

¹⁾ Cas. fr. D. P. 1901. 1. 550. —Astfel, respingerea unei acțiuni, avînd de obiect plata unor căștiuri, nu împiedică o nouă cerere avînd de obiect plata altor căștiuri. Cas. fr. D. P. 83. 1. 451. Planol. I, 367 (ed. a 2-a).

²⁾ C. București (decisie casată), C. judiciar din 1899, No. 32. —Contră. Cas. rom. C. judiciar din 1901, No. 26.

³⁾ De exemplu : Pădurea reclamată a putut fi transformată în pămînt arabil prin scoaterea rădăcinilor copacilor : casa a putut fi distrusă prin foc sau alte împrejurări, fara ca aceste prefăceri să împedecă opunerea lucrului judecat. Lacombe, *op. cit.*, 120, p. 123, 124. —Materialul unei case poate însă fi revendicat, după ce acțiunea în revendicare a casei a fost respinsă, fără a se putea opune autoritatea lucrului judecat, dacă revendicarea materialului nu se cere, ca provenind din dărîmarea edificiului și în virtutea dreptului de proprietate pretins asupra lui : însă, în asemenea caz, lucru judecat nu exista mai mult din lipsa de identitate a cauzei de cât a obiectului. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 124, p. 129. Pand. fr. v^o *cit.*, 513. Vezi și L. 7, § 2, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2. —După ce s'a revendicat fără succes un imobil, se poate cere recunoașterea asupra aceluiași imobil a unui drept de proprietate comună, nu însă a unui drept de proprietate indiviză, presupunîndu-se, bine înțeles, că proprietatea indiviză este cerută în baza aceleiași cauze. Lacombe, *op. cit.*, 125, p. 130. Bonnier, 872. —Vezi însă Marcadé, V, art. 1351, No. IV, p. 165.

puneau acest cârd sau aceasta turma, n'ar mai fi astă-đi aceleași ¹⁾.

Dacă, după ce am cerut prin o acțiune, care a fost respinsă, totalitatea unui lucru, aş cere mai în urmă o parte din acelaş lucru, pârîtul îmi va putea opune iarăş cu succes autoritatea lucrului judecat, pentru că partea este cuprinsă în totul ²⁾. A doua acțiune, avînd de obiect un lucru care fusese cuprins în prima acțiune, se decide în genere că, în specie, exista lucru judecat ³⁾.

În cât priveşte ipoteza inversă, unii decid că, după ce s'a reclamat o parte din un lucru, se poate cere, în urma respingerii primei reclamaţiuni, totalitatea aceluiaş lucru, fără a se putea opune cu succes autoritatea lucrului judecat, pentru-că partea nu cuprinde totalitatea (*totum non est in parte*) ⁴⁾. Adevărul este însă că şi într'un caz şi în altul, dificultatea provine mai mult din întinderea şi sensul ce trebuie să se dea dispozitivului hotărîrei, de cât din identitatea între ambele reclamaţiuni. Prin urmare, în ambele ipoteze, se va combina dispozitivul hotărîrei cu con-

Cererea totalităţii şi a părţii unui lucru.

Dacă, după ce s'a cerut o parte din un lucru, se mai poate cere totalitatea aceluiaş lucru.

Controversă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 889. Baudry, II, 1288. Thiry, III, 164. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 389. Marcadé, V, art. 1351, No. III, p. 162. Duranton, XIII, 462. — „*Si petiero gregem, et cel aucto, cel minuto numero gregis, iterum eundem gregem petam, obstat mihi exceptio (rei judicata). Sed et si speciale corpus ex grege petam, si adfuit in eo grege, potio obstatuam exceptionem*”. I, 21, § 1. Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2. Cpr. şi I, 14, Pr., Dig., *loco cit.*

²⁾ „*Pars est in toto, sau in toto et pars continetur*”. L. 113. Dig., *De regulis juris*, 50, 17, şi I, 7, Pr., Dig., *De except. rei judicate*, 44, 2. Veđi asupra acestor texte, Savigny, *System des heutig. römischen Rechts*, VI, § 299, p. 448 (ed. germ.), p. 442 urm. a traducerei Guenoux.

³⁾ Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 389, text şi nota 80, şi p. 390. Thiry, III, 164. Griolet, *op. cit.*, p. 136. Demolombe, XXX, 303 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 36. Demante, V, 328 bis VIII. Planiol, II, 166 (ed. 1) şi I, 367 (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.*, 121, p. 124. T. Huc, VIII, 322. Laurent, XX, 56 urm. Pand. fr., v^o cit., 741 urm. Répert. Sirey, *cod.*, v^o, 267 urm. Arntz, III, 406. — *Contră*, Marcadé, V, art. 1351, No. III urm., p. 163 urm. Cpr. Gatti, *Dell' Autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 99.

⁴⁾ Toullier D. V, partea II, 153 urm. Arntz, III, 406. Cpr. Pand. fr., v^o cit., 754. — *Contră*, Thiry, III, 164. Laurent, XX, 62. Marcadé, *loco cit.*

clusiile puse de părți. Dacă primul proces, care avea de obiect parte din un lucru, s'a perdut din cauză că s'a decis că reclamantul nu avea nici-un drept asupra totalității lui, se înțelege că el nu va mai putea în urmă cere o parte din acelaș lucru. În cazul contrar, el va putea cere din nou totalitatea lucrului, deducându-se partea pentru care s'a dat o hotărîre de respingere¹⁾.

Cererea accesoriului și a principalului.

După ce s'a cerut accesoriile unui lucru, de exemplu, dobînda unei creanțe, și s'a dat o hotărîre de respingere, se poate cere principalul, adică capitalul²⁾; însă, după respingerea acțiunii privitoare la lucrul principal, nu se mai poate în genere cere accesoriul³⁾.

Se poate întîmpla ca o hotărîre să aibă de obiect în acelaș timp atât principalul cât și accesoriul, și, cu-toate-acestea, să nu producă nici-o înrîurire asupra soluțiunii unei chestiuni speciale privitoare la dreptul accesoriu. Astfel, hotărîrea, care ar condamna pe debitorul principal și pe fidejuser, în această calitate, a plăti o datorie, n'ar avea autoritatea lucrului judecat în privința excepțiilor de discuțiune și de divisiune, pe care fidejuserul rămîne liber să le opună și în urma acestei hotărîri⁴⁾.

¹⁾ Vezi T. Huc, VIII, 322. Planiol, II, 167 (ed. 1) și I, 368 (ed. a 2-a). Griolet, *op. cit.*, p. 136. Demolombe, XXX, 316. Larombière, V. art. 1351, No. 49, 50. Ricci, *Delle prove*, 355. Répert. Dalloz, *Supplément, Chose jugée*, 61 urm., 65. Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 138, p. 143 urm. Gatti, *op. și loco cit.*

²⁾ Pothier, II, 892. Thiry, III, 164. Arntz, III, 406. Baudry, II, 1288. Pand. fr., *Chose jugée*, 761. Répert. Sirey, *cod. vº*, 287. Demolombe, XXX, 305. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 388. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 467, p. 250 (ed. 1). T. Huc, VIII, 323. Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 233, 234. Vezi L. 23, Dig., *De except. rei judicate*, 44. 2. — Dacă însă dispozitivul hotărîrei declară, după o excepție propusă de pârît, că însăș creanța este stînsă, nulă sau inexistentă, există lucru judecat și în privința capitalului. Pand. fr. *vº cit.*, 763. și autorii *supra*, citați. — Când este vorba de o plată ce se face periodic, hotărîrea definitivă, dată cu ocaziunea unei singure rate, constituie lucru judecat și pentru ratele ulterioare, dacă s'a hotărît în principiu că nu se datoriea plata reclamată. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 56. *Dreptul* din 1890, No. 17.

³⁾ Pothier, II, 892. T. Huc, VIII, 323. Thiry, III, 164. Demolombe, XXX, 306. Répert. Sirey, *vº cit.*, 288. Gatti, *op. cit.*, 103, 104.

⁴⁾ Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 388, 389, text și nota 77.

Se poate, de asemenea, întâmpla ca mai multe acțiuni să fie relative la același lucru, și, cu toate acestea, să nu aibă autoritatea lucrului judecat.

Astfel, după ce am reclamat o servitute asupra unui imobil, pot, în urma respingerii acestei cereri, să reclam o servitute de o altă specie asupra aceleiaș imobil. Obiectul cererii a doua fiind altul de cât acel al primei acțiuni, nu poate să existe lucru judecat ¹⁾.

Tot astfel, după ce mi s'a respins servitutea de trecere, ce cercam pe locul vecinului, pot să cer deschiderea unei porțițe la zaplazul despărțitor pentru facerea unor reparațiuni ²⁾.

Dar, după ce mi s'a limitat un drept de trecere pe proprietatea vecinului, pe o anume porțiune de teren, nu pot cere ca acel drept de trecere să fie absolut, adică pe întreaga sa proprietate ³⁾. De asemenea, după ce am reclamat o servitute de trecere pe toată întinderea unei proprietăți, n'as putea cere aceeaș servitute pe o parte numai a acestei proprietăți, sau pe o întindere mai mică ⁴⁾.

Presupunând, însă, că mi s'a respins acțiunea prin care cercam un drept de trecere pe jos (*citeri*), pot să cer un drept de trecere pe acelaș fond pentru animalele mele (*actus*), sau dreptul de a trece pe fond cu trăsură (*viar*), pentru-că cele trei servituți, deosebindu-se prin însăș natura raportului juridic ce ele crează ⁵⁾, se poate întâmpla ca lucrul judecat în prima acțiune să nu aibă nici-o înrîmire asupra

Répert. Sirey, v^o cit., 289. Larombière, V, art. 1351. No. 42 și 80. Lacombe, *op. cit.*, 141. p. 147. Pand. fr., *Chose jugée*, 684. Demolombe, XXX, 308. Laurent, XX, 49. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 455 și Répert. Dalloz, *Continuement*, 334. p. 599, coloana 2, *ad notam*.

¹⁾ Cpr. Thiry, *loc. cit.* Baudry, II, 1288. Répert. Sirey, v^o cit., 276. Demolombe, XXX, 314. Larombière, V, art. 1351. No. 44. Aubry et Ram. VII, § 769. p. 388. Pand. fr., v^o cit., 483.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1890, p. 595.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1887, p. 311.

⁴⁾ Griotel, *op. cit.*, p. 134.

⁵⁾ „Si quis iter petierit, deinde actum petat, patet fortius defendendum, aliud cideri tunc petitur, aliud nunc; atque ideo exceptionem rei iudicatae cessare”. L. 11, § 6. Dig., *De except. rei iudicatae*, 44, 2.

celeia de a dona¹⁾. Se poate însă întâmpla ca să existe lucru judecat în specie. Pentru aceasta trebuie să se examineze concluziile reclamantului²⁾.

Soluția ar fi aceeași, dacă în loc de a cere prin acțiunea confesorie o servitute asupra unui fond, reclamantul ar pretinde prin acțiunea negatorie că fondul seu este liber de cutare servitute. În asemenea caz, respingerea primei acțiuni nu l-ar împedeca de a pretinde că o altă servitute a încetat de a greva fondul seu³⁾.

Dreptul de a scoate apă din o fântână, iaz, etc. Controversă.

Ce trebuie să decidem în caz când cine-va, după ce ar fi reclamat, fără a isbuti, dreptul de a scoate apă din o fântână, iaz, hazna, pârâu. etc. (*aquæ haustus*)⁴⁾, pentru un timp oare-care, ar reclama apoi aceeași servitute spre a o utiliza în alt mod și pentru un alt timp de cât acel prevedut în prima reclamație? După unii⁵⁾, ar exista în specie lucru judecat, de-oare-ce este vorba de același drept. În ori-ce caz, lucrul judecat ar fi indiscutabil, dacă prin prima hotărîre s'ar fi tăgăduit reclamantului ori-ce drept de a scoate apă din fântâna sau pârâul în chestiune.

Dreptul de pășune.

Tot lucrul judecat ar fi și atunci când un proprietar, care ar fi pretins, fără a isbuti, un drept de pășune pe fondul altuia (*jus pascendi*)⁶⁾ pentru toate animalele sale, ar veni pe urmă și ar reclama de la aceeași persoană același drept, însă, de astă dată, numai pentru o specie de animale⁷⁾.

Cererea proprietății unui lucru și cea a unei servituți, sau a altui drept real asupra aceluiași lucru, neavînd obiecte identice, se înțelege că hotărîrea dată asupra uneia din ele n'ar avea puterea lucrului judecat în privința celeilalte⁸⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 893. Aubry et Rau, *loc. cit.*, nota 75. Demolombe, XXX, 314. Griolet, *op. cit.*, p. 134. Pand. fr., v^o și *loc. supra cit.* Répert. Sirey, v^o cit., 277. Lacombe, *op. cit.*, 123, p. 126 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 44 și 52.

²⁾ Cpr. T. Huc, VIII, 323.

³⁾ Répert. Sirey, v^o cit., 278.

⁴⁾ L. 1, § 1, Dig., *De servitutibus prediorum rusticorum*, 8, 3.

⁵⁾ Larombière, V, art. 1351, No. 46. — *Contrà*. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 282.

⁶⁾ L. 1, § 1, Dig., *loc. cit.*, Cpr. art. 623 lit. b. 650, 651 C. Calimach.

⁷⁾ Larombière, *loc. cit.*, 46. — *Contrà*. Répert. Sirey, v^o cit., 283.

⁸⁾ Cpr. Thiry, III, 164. *in fine*. Allard, *op. cit.*, p. 233, nota 2.

Reclamantul, care n'a isbutit în cererea de revendicare a proprietății unui imobil, ar putea, deci, mai târziu, să ceară, în virtutea aceluiaș titlu, uzufructul *formalis* al acestui imobil¹⁾, și *vice-versa*: după cum acela, care a vândut acțiunea sa respinsă pentru uzufructul unui imobil, va putea cere mai târziu usul lui, și *vice-versa*, fără ca să i să poată opune autoritatea lucrului judecat, pentru-că usul și uzufructul sunt două drepturi deosebite²⁾.

Revendicare și uzufruct.

Tot astfel, hotărârile pronunțate în petitoriu nu au autoritatea lucrului judecat în privința acțiunilor posesorii, pentru-că, pe lângă că ambele acțiuni au o cauză deosebită, apoi, una este privitoare la proprietate, iar cealaltă, la posesiune. Obiectul acțiunii nefiind deci acelaș, lucrul judecat nu există în specie³⁾. „*Si quis interdicto egerit de*

Acțiuni pronunțate în petitoriu și posesorii.

Baudry, II, 1288. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1210.

Se poate deci revendica un fond, după ce s'a pierdut un drept de servitute exercitat asupra aceluiaș fond, și *vice-versa*. Cpr. Pand. fr., v^o cit., 476. Lacombe, *op. cit.*, 141, p. 147.

1) T. Hue, VIII, 323. Arniz, III, 406. Baudry, II, 1288. Duranton, XIII, 466. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 116. Allard, *op. cit.*, p. 233. Pand. fr., v^o cit., 475. Répert. Sirey, v^o cit., 273. Demolombe, XXX, 311. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 388. Bonnier, 872. După ce s'a revendicat, fără succes, proprietatea plină a unui imobil, nu se poate însă cere folosința aceluiaș imobil cu titlu de proprietar (*usufructus causalis*), pentru-că uzufructul *causal* era cuprins în prima cerere, relativa la proprietate. Répert. Sirey, v^o cit., 272, și autori *supra* citați.

2) T. Hue, *loco cit.* Allard, *op. cit.*, p. 232. Répert. Sirey, *op. cit.*, 274. Vezi însă Duranton, XIII, 467.

3) T. Hue, VIII, 323, *in fine*. Allard, *op. cit.*, p. 234 urm. Répert. Sirey, v^o cit., 284 urm. Bonnier, 868. Aubry et Rau, II, § 186, *in fine*, p. 222 (ed. a 5-a), și VIII, § 769, p. 395. Larombière, V, art. 1351, No. 41. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 467, p. 250 (ed. 1), § 1129, p. 554 (ed. a 2-a). Tuozzi, *op. cit.*, 151. Lacombe, *op. cit.*, 140, p. 146. Pand. fr., *Chose jugée*, 491 urm., și *Action possessoire*, 986. Laurent, XX, 77. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 329, și anul 1889, p. 592 și 737. Dreptul din 1888, No. 31, și din 1889, No. 69. Dreptul din 1900, No. 14, și Bulet. S-a 1, 1899, p. 958. C. judiciar din 1899, No. 27. C. Galatz, Dreptul din 1899, No. 17. Jud. ocol Brăila. Dreptul din 1884, No. 80. Cas. fr. D. P., 89, 1, 230. Sirey, 89, 1, 309. Pand. Period., 89, 1, 60.

Art. 25 din Codul de proced. civ. fr. prevede anume ca Cumul. petit. cu poses.

possessione, postea in rem agens non repellitur per exceptionem, quoniam in interdicto possessio, in actione proprietatis vertitur“ (L. 14, § 3, Dig., *De exceptione rei iudicatae*, 44, 2).

Resumarea
principiilor
de mai sus.

Pentru a nu înmulți din cale afară exemplele pe care ni le dă jurisprudența, vom dice într'un cuvânt că a doua cerere va trebui să fie respinsă, de câte ori ea tinde, prin obiectul sen a pune pe judecător în alternativa, sau de a se contradice, sau de a confirma pur și simplu sentința pronunțată mai înainte¹⁾; judecătorii fondului fiind suverani de a aprecia, prin interpretarea actelor și a propunerilor părților dacă prima acțiune are, sau nu, acelaș obiect pe care îl avea a doua²⁾.

Art. 61 L.
Jud. de o-
coale.

posesorul nu poate nici-odată fi cumulat cu petitorul. Acest text n'a mai fost reproduș în procedura noastră. Urmează oare de aici că judecătorul, chemat a judeca o acțiune posesorie, ar putea să statueze asupra dreptului de proprietate? Art. 61 din legea judec. de ocoale răspunde că de câte ori se va contesta dreptul de proprietate sau titlul constitutiv al servitutei, judecătorul nu va statua de cât asupra acțiunii de posesiune, fără ca aceasta să prejudice fondul chiar al dreptului, care rămâne a se judeca pe cale principală, și acest text se aplică nu numai la cazurile prevădute de art. 61, dar și la acele prevădute de art. 60. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1888, p. 1. Vezi și C. Botez, *op. cit.*, p. 205 urm. — Vezi însă A. C. Șendrea, *Pr. civ.*, p. 350 urm., și Trib. Dorohoi, *Dreptul* din 1891, No. 25. — În privința cumulului posesorului și a petitorului în dreptul francez, vezi Pand. fr., *Act. possessoire*, 832 urm. Miroy, *Théorie des actions possessoires* (1853), p. 328 urm. Aubry et Rau, II, § 186, p. 210 urm. (ed. a 5-a). Cpr. și art. 232, § ultim din Pr. civ. germ.

- ¹⁾ Bandry, II, 1288, *in fine*. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1891, No. 48, consid. de la p. 381, coloana 2. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 28. — Pentru ca să existe identitate de obiect, este, deci, indispensabil ca a doua cerere să fie incompatibilă și să nu poată coexista cu chestiunea judecată prin hotărîrea anterioară. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 319.
- ²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 822. — De și constatarile și aprecierile, cari se refera la excepțiunea lucrului judecat, sunt de domeniul judecătorului de fapt (cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 18), totuși aceste aprecieri lasa Curței de casafie toată latitudinea de a examina dacă elementele lucrului judecat au fost, sau nu, bine aplicate de instanța de fond; căci violarea acestor elemente este o chestie de drept și de ordine publică, care cade sub controlul Curței supreme. Cas. rom. S-a civ. Bulet. 1869, p. 63. Cpr. și Cas. fr. D. P. 1902. I. 264. Nu se poate deci pretinde că s'a violat

20 Identitatea de cauză (eadem causa petendi) ¹⁾.

Pentru ea să existe lucru judecat, identitatea obiectului cerut nu ajunge : mai trebuie încă, în al doilea loc, pe lângă a treia condiție, care va fi examinată mai la vale, să existe și identitate de cauză. „*Oportet ut sit eadem causa petendi*”.

Prin cauză se înțelege, în materie de lucru judecat ²⁾, Ce se înțelege prin faptul juridic sau material, care constituie temeiul legal al lege prin cauză ?

autoritatea lucrului judecat, când instanța de fond constată ca nu există elementele cerute de lege, și când înaintea Curții de casație, recurentul nu dovedește contrariul. Cas. rom. Dreptul din 1882. No. 73 (decisie nereprodusă în Bulet.).

- 1) Teoria cauzei, în materie de lucru judecat, este cu drept Critică la a-cuvânt criticată de unii autori, și mai cu samsa de Planiol dresa legiuitorului, (I. 369, 370, ed. a 2-a, și II. 168, 169, ed. 1), pentru-că, adesea-ori, cauza se confundă cu obiectul acțiunii. „*Nella pratica*, dice un scriitor italian, P. Tuozzi (*op. cit.*, 153, p. 250), *si incontrano talvolta difficoltà gravissime per determinare quale sia l'oggetto di un giudizio e quale la causa*”.

Regula modernă, care prescrie identitatea de cauză între ambele acțiuni, admisă nu numai în Codul francez, dar încă în Codul italian (art. 1351), în Codul spaniol (art. 1252), în acel portughez (art. 2503), olandez (art. 1954), în Proiectul Codului japonez (art. 1417), în Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent (art. 1380), și în alte legislațiuni străine, este împrumutată de la L. 12 și 13, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2 (v. *supra*, p. 515, nota 1), cari se referiau numai la acțiunile reale, unde ea este foarte rațională. Legiuitorul modern a generalizat însă aceasta regula, aplicând-o, fără nici-un cuvânt, și la acțiunile personale. Drept vorbind, identitatea de cauză ar fi trebuit să fie eliminată, și elementele lucrului judecat să fie reduse la două : identitatea de obiect (*eadem res*), și identitatea juridică de persoane (*eodem personae*). Cu alte cuvinte, lucrul judecat ar exista de câte ori procesul de al doilea ar avea de obiect aceeași chestie, *eadem questio*, după cum se exprima L. 7, § 4, Dig., *loco cit.*, unde se dice : „*Et generaliter exceptio rei judicate obstat, quotiens inter eadem personis eadem questio revocatur, vel alio genere judicii*”. Cu această formulă, foarte simplă, s'ar fi înlăturat o mulțime de dificultăți.

- 2) În cât privește semnificarea cuvântului cauza în materie de contracte, vezi t. V a Comentariilor noastre, p. 127 urm.— Teoria cauzei, astfel cum o concepe legea actuală, este criticată de unii autori și în materie de contracte. Vezi Planiol, II. 1078 urm. (ed. 1), și 1037 urm. (ed. a 2-a). Cpr. și Sensul cuvântului cauza în materie de contracte.

beneficiului sau dreptului cerut, ori a excepțiunei propuse ¹⁾, origina și sorgintea lui, *origo petitionis*, după expresia lui Ulpian ²⁾. „Causa, dice art. 1380 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, este faptul juridic care constituie temeiul dreptului; de câte ori ea este identică, există lucru judecat, chiar când ar fi stabilită prin alte mijloace, adică prin alte dovedi de fapt și de drept, cari servesc a dovedi temeiul cererei sau excepțiunei“.

Deci, dacă presupunem că-ți cer un cal, pretextând mai întâi un schimb și apoi o vîndare, în ambele reclamațiuni acțiunea mea are de obiect acelaș lucru; cauza ei este însă deosebită. De aceea Pothier dice că acelaș lucru poate să fie datorit în virtutea mai multor cause deosebite, și că există atâtea acțiuni deosebite contra debitorului, câte și cause de obligațiuni sunt ³⁾. Or, este evident că lucrul judecat în privința vîndărei, nu poate avea nici-o înrîurire asupra soluțiunei, ce urmează a se da în privința schimbului. Când deci pretind că mi-ai vîndut calul, de care vorbiam mai sus, dreptul de proprietate ce cer asupra lui este *obiectul* acțiunei mele, iar vîndarea este *causa* ei ⁴⁾. Cu alte cuvinte, de câte ori procesul va avea de

T. Huc. VII, 77. De aceea, atât Codul federal al obligațiilor (art. 70 urm.), cât și Codul german (art. 817), nu vorbesc de cauză de cât atunci când este vorba de o înăvuire nedreaptă, *condictio ob injustam causam*. În cât privește cauza reală a obligațiilor, art. 17 din Codul federal se mulțamește a dice că: „un contract nu poate avea de obiect un lucru imposibil, ilicit sau contrar bunelor moravuri“.

- ¹⁾ Cpr. Baudry, II, 1889. Arntz, III, 407. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 472. nota 2. Thiry, III, 165. Mourlon, II, 1622. Vigié, II, 1648. Demolombe, XXX, 320. Demante, V, 328 bis IX. Planiol, II, 170 (ed. 1), și I, 371 (ed. a 2-a). Ricci, *Delle prove*, 361. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 392. Marcadé, V, art. 1351. No. VI. Trib. Mehedintzi, *Dreptul* din 1896, No. 9. C. Iași. *C. judiciar* din 1900, No. 45. T. Huc, VIII, 325 dice că: „causa, în materie de lucru judecat, este faptul invocat de reclamant ca constituind baza dreptului sen“. „Pentru ca sa existe autoritatea lucrului judecat, dice Curtea de casație din Francia, trebuie ca cauza cererei să fie identică, adică ca acelaș fapt să fie invocat de reclamant ca constituind temeiul dreptului sen“. Sirey, 89. I. 23.

- ²⁾ „*Eandem causam facit etiam origo petitionis*“. L. 11, § 4, Dig. De exceptione rei judicatae, 44, 2.

- ³⁾ Pothier, II, 894 urm.

- ⁴⁾ Cpr. Mourlon, II, 1622. Vigié, II, 1648.

obiect constatarea unei creanțe, în folosul reclamantului, cauza cererei va fi faptul juridic din care ea s'a născut: (contract, quasi-contract, delict, quasi-delict, sau legea: și dacă, în done procese succesive, faptul juridic invocat este acelaș, există lucru judecat. În asemenea caz, deci, a doua cerere va fi respinsă, fără a se mai judeca încă o dată fondul, pentru-că altfel procesele n'ar mai avea sfârșit. Dacă, din contra, în ambele acțiuni, cauza este deosebită, a doua cerere nu va putea fi respinsă, și lucrul judecat nu va putea fi opus cu succes.

Aceste principii se aplică nu numai acțiunilor personale, dar și acelor reale, pentru-că legea nu obligă pe reclamant a introduce, într-o singură instanță și printr'un singur proces, toate cauzele de achizițiune ce el poate să invoace în sprijinirea revendicării unui lucru¹⁾.

Acțiuni
reale.

Astfel, dacă revendicând imobilul A. în baza unui testament, acțiunea mea a fost respinsă, voi putea să revendic acelaș imobil în baza unui alt testament, fiind-că de și obiectul ambelor cereri este acelaș, cauza lor, titlul dobândirii acestei proprietăți, sunt deosebite.

Este adevărat că, la Romani, lucrurile se petreceau altfel, cel puțin în cazurile în care acțiunea fusese introdusă fără arătarea cauzei, adică a titlului de achizițiune²⁾: însă, în dreptul actual, aceasta se va putea rare-ori întâmpla, fiind-că, după art. 69 din Pr. civ., petiția introductivă de instanță trebuie să arăte obiectul cererei, și faptele pe care ea se sprijinește, prin urmare, și cauza pretinsă³⁾.

Dreptul
român.

Dar chiar dacă, contrar legii, acțiunea n'ar arăta cauza, ar fi de ajuns ca motivele primei hotărâri să arăte prima cauză, pentru-ca a doua cerere, întemeiată pe o altă cauză, să fie primită⁴⁾. Codul actual nefăcând, în adevăr,

¹⁾ Art. 1196 nu este, deci, aplicabil în specie.

²⁾ L. 14, § 2. Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2. Vezi și L. 11, § 2. Dig., *loc. cit.*: L. 159, Dig., *De reg. juris*, 50, 17. Cpr. Accarias, *Pr. de dr. rom.*, II, 915, p. 1121 (ed. a 4-a). Maynz, *Dr. rom.*, I, § 69, p. 582, text și note (ed. a 5-a, 1891). Rambaud, *Dr. romain*, II, p. 740. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 397, nota 107. Duranton, XIII, 472. Demolombe, XXX, 323. Pothier, II, 894. Larombière, V, art. 1351, No. 66. Proudhon, *Usufruit*, III, 1274 (ed. din 1836).

³⁾ Vezi *supra*, p. 516, text și nota 5.

⁴⁾ Dacă, însă, am exercitat acțiunea în revendicare în termeni generali, fără a arăta nici-o cauză, și această cauză nu re-

Nearătarea
nici unei
cauze.

nici-o distincție în această privință, a doua cerere va fi

sultă nici din motivele hotărîrii, nu voiŭ mai putea revendica acelaș lucru a doua oară, întemeindu-mă pe o cauză specială, și mi se va opune cu drept cuvânt lucru judecat, fiind-că prima revendicare, avînd de obiect proprietatea în genere, fără arătarea vre-unei cauze speciale, cererea mea se întemeia pe toate cauzele posibile ce pnteam să am. Deci, dacă, în asemenea caz, aș revendica din nou aceeaș proprietate, în virtutea unei cauze oare-care, aș pune din nou în chestiune lucrul care a mai fost judecat odată.

Arătarea
unei cauze
speciale.

Dacă, prima mea cerere s'ar întemeia pe o cauză specială, nimic nu m'ar împedea de a exercita aceeaș acțiune, întemeindu-mă de astă-dată pe o altă cauză. De exemplu, revendicând un lucru cu titlu de vîndare și perdînd procesul, pot, pe urmă să-l mai revendic cu titlu de donațiune, fiind-că, în ambele reclamațiuni, cauza este cu totul alta. Cpr. Pothier, II, 894, 895. Thiry, III, 165. Allard, *op. și loco suprâ cit.*

Casul în care
aceeaș acțiune
produce două
acțiuni deose-
bite.

Dacă aceeaș cauza produce două acțiuni deosebite, nu se poate, după ce s'a exercitat fără succes una din ele, să se exercite și a doua : în asemenea caz, s'ar opune cu drept cuvânt autoritatea lucrului judecat. Așa, de exemplu, după ce am cerut resilierea vîndarei, pentru-că lucrul vîndut avea viciu ascunse (*actio redhibitoria*), și a intervenit, în această privință, o hotărîre de respingere, nu mai pot, respectând vîndarea, să cer o scadere din preț, conform art. 1355 C. civ. (*actio aestimatoria* sau *quantum minoris*). În acest sens se poate dice și astă-di: *Electa una via, non datur recursus ad alteram*, sau *electa una via, excluditur altera*, de și această regulă, formulată de presidentul Favre (Faber), n'a existat nici-o dată și nu este înscrisă nici într'un text din legea actuală. Cpr. Pothier, II, 898. Thiry, III, 165 și 586. Pand. fr., *Chose jugée*, 877 urm. Laurent, XX, 81, și XXIV, 290. T. Huc, VIII, 328, și X, 151. Duranton, XIII, 480, și XVI, 528. Demolombe, XXX, 342. Aubry et Rau, IV, § 355 bis, p. 389, și VIII, § 769, p. 396. Lacombe, *op. cit.*, 117, p. 121, 122. F. Herman, IV, art. 1644, No. 1. Guillaonard, *Vente*, I, 458. Duvergier, *Idem*, I, 409. Troplong, *Idem*, II, 581. Baudry et Saignat, *Vente*, 433. Larombière, V, art. 1351, No. 72. Cas. fr., Sirey, 56. I. 665. Aceeaș soluție era admisă și la Romani : „*Quotiens concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una quis experiri debet*“. L. 43, § I, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17. Vedî și L. 25, § 1, Dig., *De except. rei judicate*, 44, 2. Dacă, însă, diversele acțiuni ar avea cauze deosebite, ele ar putea fi exercitate în mod succesiv, fără ca să existe lucru judecat. Vedî asupra maximei *Electa una via*, etc. *infra*, rubrica : *Autoritatea sau influența, în materie penală, a lucrului judecat în civil, și vice-versa*.

respinsă numai atunci când ea s'ar întemeia pe o cauză, care a mai făcut obiectul unei judecăți anterioare ¹⁾.

Aceste principii sunt aplicabile atât în cazul când ambele cauze ale acțiunii, invocate succesiv, ar fi avut ființă în persoana reclamantului, în momentul introducerii primei acțiuni, cât și în cazul când a doua cauză n'a luat naștere de cât în urma respingerii primei acțiuni. Astfel, dacă presupunem că X a vândut de două ori acelaș imobil, o dată tatălui men, în 1900, și a doua oară, mie, în 1901, și că devenind moștenitorul părintelui men în 1902, am urmărit pe vîndător, în baza vîndărei ce el îmi făcuse în 1901, voi putea, dacă am pierdut acest proces, să cer din nou imobilul de la acelaș vîndător, în baza vîndărei făcută tatălui men la 1900. Causa acestei din urmă acțiuni, nefiind aceea a acțiunei d'întâi, nu există, în specie, lucru judecat. În adevăr, din împrejurarea că vîndărea din 1901 nu este validă, nu rezultă nevaliditatea și acelei din 1900, care n'a fost încă judecată ²⁾.

Acestate fiind expuse, vom da câte-va exemple de cauze deosebite, împrumutate de la jurisprudență.

Astfel, hotărîrea, care declară pe o femeie, după cererea ei, moștenitoarea barbatului său, și ca atare, proprietară a bunurilor lasate de dînsul, nu se opune, ca într-o nouă instanță, introdusă după cererea adversarului femeii, acest din urmă să pretindă un drept de proprietate asu-

Exemple de cauze deosebite, împrumutate de la jurisprudență.

Tot în baza acestor principii, se decide că partea lesată printr'un fapt delictuos, care are alegerea de a-și introduce acțiunea, fie înaintea jurisdicției represive, fie înaintea tribunalelor civile (art. 8 Pr. pen.), nu poate, când a ales o cale, sa-și exercite acțiunea înaintea unei alte jurisdicții, de câte ori acțiunea ei a fost respinsă ca neîntemeiată. Vezi *infra*, rubrica : *Autoritatea sau influența, în materie penală, a lucrului judecat în civil, și vice-versa*.

¹⁾ Cpr. Vigier, II, 1649. Bonnier, 874. Demolombe, XXX, 324. Larombière, V, art. 1351, No. 67. T. Hue, VIII, 326. Marcadé, V, art. 1351, No. IX. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 397. Pand. fr., *Chose jugée*, 773 urm. Répert. Sirey, *cod*, v^o 427. Demante, V, 328 bis XI. Allard, *op. cit.*, p. 243. Cas. fr. Sirey, 82. I. 465 și nota.

²⁾ Marcadé, V, art. 1351, No. IX, p. 179 urm., și dezvoltările date de acest autor, T. Hue, VIII, 327. Allard, *op. cit.*, p. 257 urm. *Contră*, Toulhier D. V, partea II, 169 și 211. Cpr. L. 10. Dîg., *De actionibus empti et venditi*, 19, 1.

pra acelora-și bunuri, în baza prescripției, ambele instanțe succesive urmărite între părți nefiind întemeiate pe aceeaș cauză ¹⁾.

De asemenea, nu există identitate de cauză și prin urmare nici lucru judecat, când în prima cerere, acțiunea în petiție de ereditate se întemeia pe nulitatea testamentului, iar în cea de a doua acțiune, moștenirea se reclamă pe motiv că testamentul, de și valid, a fost însă revocat prin altul posterior ²⁾; nici în caz când, prin prima acțiune, testamentul se ataca pentru vicii de forme, iar prin a doua, se pretinde că el este fals ³⁾.

Tot astfel, hotărîrea dată asupra unei acțiuni în anularea unui contract, pentru dol sau incapacitate, nu se poate invoca, ca avînd autoritatea lucrului judecat, contra unei acțiuni posterioare în simulație ⁴⁾.

¹⁾ Cas. fr. Sirey. 89. I. 224. D. P. 86. 5. 72, No. 7.

Tot astfel, identitatea de cauza, neaparată pentru ca lucrul judecat să poată fi opus cu succes, nu există de câte-ori, în primul proces, femeea măritată cere restituirea dotei, invocînd presumpția statornicea de art. 1277 C. civ., iar în al doilea proces, cealalta parte, în calitate de moștenitor a barbatului, cere de la aceeaș femeie, considerată de asta-dată ca moștenitoare a parintelui sen, plata dotei, invocînd dreptul, care aparține barbatului de a cere timp de trei-deci de ani executarea obligației luată de constituitorul dotei. În asemenea caz, nu există nici identitate juridică de persoane. Cpr. T. Huc, VIII. 312, și IX. 498. Cas. fr. Sirey. 90. I. 296. D. P. 91. I. 316. Mai vezi inca D. P. 93. I. 407.

²⁾ Cpr. C. București, *Dreptul* din 1890, No. 19.—De asemenea, legatarul, a cărui cerere de punere în posesiune întemeiată pe un testament, a fost respinsă, poate să introducă din nou aceeaș cerere în instanță, dacă, de asta-dată, el o întemeiază pe un alt testament; căci, în asemenea caz, ambele acțiuni au cauze deosebite. Cas. fr. Sirey, 41. I. 720.

³⁾ Cas. rom. *C. judiciar* din 1894, No. 2, și Bulet. S-a 1, 1893, p. 1119.—Nu există, de asemenea, autoritatea lucrului judecat, atunci când legatarul universal face cerere de egire din indivisiune, în baza unui testament, după ce mai întai facuse această cerere în baza numai a punerii în posesie, fără să se fi discutat validitatea testamentului. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 7.—Vezi însă C. Iași (decisie casată), *C. judiciar* din 1900, No. 45.

⁴⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1885, No. 49, și Bulet. S-a 1, 1885, p. 394. Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1897, No. 36. Pand. fr., *Chose jugée*, 997. —Se poate, însă, opune autoritatea lucrului

Se poate ca cine-va să fi fost respins în excepția sa. Prescripție
achisitivă
și li-
beratorie. când a invocat prescripția achisitivă, și apoi, în alta instanță, să invoace pentru acelaș lucru prescripția liberatorie, fără ca sa i se poată opune autoritatea lucrului judecat ¹⁾.

Hotărîrea, prin care se respinge contestația rădăcată de garant contra unei urmăriri făcută în averea sa, contestație care avea de cauză încetarea urmăririi: 1° pentru-că debitorul principal era solvabil, și 2° pentru că s'a operat o novație între garant și creditor, care l-a descărcat de garanție, nu poate fi opusă, ca avînd puterea lucrului judecat, contra unei nouă contestațiuni ce s'ar rădica de garant, prin care s'ar invoca sfîngerea urmăririi prin plata făcută de către debitorul principal: căci fie-care contestație are o altă cauză ²⁾. Debitor
principal și
garant.

Hotărîrea, care respinge cererea făcută de debitor de a se anula un sequestru, pentru-că n'ar fi datorind nimic creditorului sequestrant, nu pune obstacol la rădăcarea unei nouă contestațiuni din parte-i, avînd de obiect anularea aceluias sequestru, pe motiv că averea sequestrată n'ar putea fi urmărită: căci, și în acest caz, nu există identitate de cauză între prima și a doua cerere ³⁾. Sequestru.

O nouă cerere de divorț nu poate fi respinsă prin excepțiunea lucrului judecat, chiar când ea s'ar întemeia pe fapte de aceeaș natură ca cele articulate în prima cerere. Reclamantul se poate chiar servi, în sprijinirea aces- Art. 248 C.
civ.

judecat, când s'a judecat cererea de anulare a unei vîndări, pentru-că nu s'ar fi numerat prețul și ca vîndarea n'ar fi avut ființă, dacă în urma, se exercita între aceleași persoane și pentru acelaș lucru, o nouă acțiune, pe motiv că vîndarea a fost simulată, fiind-ca inexistența și simulatia, în specie, sînt unul și acelaș lucru, Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 47 (decisie nereprodusă în Buletin).—S'a decis, de asemenea, ca după ce un act de vîndare a fost declarat nul, ca simulat, prin o hotărîre definitivă, nu se mai poate pune în discuție validitatea lui, ca o donație ascunsă sub forma unui contract cu titlu oneros, pentru-ca prin aceasta s'ar viola principiul autorității lucrului judecat. C. București, *Dreptul* din 1890, No. 37. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 342.

¹⁾ Cpr. C. Besançon, D. P. 65, 2, p. 2.

²⁾ Cas. rom. Bulet. S-a I, 1884, p. 678.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, p. 281.

tei noue acțiuni, de faptele pe care se întemeia cererea primitivă (art. 248) ¹⁾.

Împrumut,
vîndare, de-
posit, etc.

Dar dacă, după ce am reclamat o sumă de bani cu titlu de împrumut, bună oară, și am pierdut definitiv procesul, reclam aceaș sumă sau numai o parte din ea, în baza aceluiaș titlu, mi se va opune cu drept cuvînt autoritatea lucrului judecat. Pentru ca o a doua cerere să nu fie respinsă, trebuie ca ea să se întemeieze pe o altă cauză, de exemplu, pe o vîndare, pe un deposit, etc. Judecătorii, de câte ori vor admite că există lucru judecat, trebuie să constate nu numai existența identității de cauză între ambele reclamațiuni, dar și celelalte elemente ale lucrului judecat; căci altfel hotărîrea lor ar fi casabilă ²⁾.

Deosebire
între cauza
și obiect.

Nu trebuie să confundăm, după cum fac mai mulți autori, cauza acțiunii cu obiectul ei. Ce cere reclamantul? Răspundînd la această întrebare, determinăm obiectul cererii; pe ce își întemeiază el reclamația sa? Răspundînd la această întrebare, determinăm cauza reclamațiunii ³⁾. Câte-odată este, însă, greu de a se distinge obiectul de cauză. (Vezi *supra*, p. 525, nota 1).

Deoseb. în-
tre cauza și
scopul ac-
țiunii.

Trebuie să deosebim, de asemenea, cauza unei acțiuni în justiție, de scopul (*le but*) ce ea urmărește. Astfel, proprietarul unui iaz superior, care ceruse scoborîrea unui iaz vecin inferior, în scop de a putea pescui în iazul seu, și care pierduse procesul, n'a fost admis mai târziu a cere scoborîrea aceluiaș iaz inferior, în scop de a-și seca iazul seu; căci, ori-care ar fi fost intențiile reclamantului, cauza era în specie aceeaș, și deci, exista lucru judecat în toată puterea cuvîntului ⁴⁾.

Deoseb. în-
tre cauza și
mijloace.

În fine, trebuie să distingem cauza acțiunii, de mijloacele (*les moyens*) menite a stabili existența ei ⁵⁾.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a civ., 1868, p. 345. Cpr. Vigîe, I, 502. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 438. Pand. fr., *ead.* v^o, 951 urm. Baudry, I, 810. Aubry et Ran, V, § 492, p. 186, 187. Vezi și Allard, *op. cit.*, p. 245 urm.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1870, p. 123. Vezi și Répert. Digest. p. 488.

³⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1351, No. VIII, p. 178.

⁴⁾ Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 923. Laurent, XX, 66. Cas. fr. Sirey, 32. 1. 854, și Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 210, nota 1.

⁵⁾ *Causa* cererii, *causa proxima actionis*, după cum se exprimă L. 27, Dig., *De except. rei judicate*, 44, 2, este, precum am văzut, principiul generator al acțiunii sau al cererii; pe când

Astfel, dacă având a lua de la d-ta 150 lei vechi, cu titlu de împrumut, am voit să stabilesc existența acestui fapt juridic prin martori, și n'am parvenit a face dovada, nu voi putea mai în urmă, într-o nouă acțiune, să dovedesc împrumutul prin un act scris, care fusese pierdut și pe care acum l-aș fi regăsit, și cu drept cuvânt, în asemenea caz, mi se va opune lucrul judecat, pentru-că, în ambele procese, cauza este aceeași, adică împrumutul, și numai mijloacele de probațiune diferă ¹⁾. Or, pentru ca să existe lucrul judecat, nu se cere ca, în ambele acțiuni, mijloacele să fie aceleași, ci numai *causa*. Reclamantul trebuie să invoce toate mijloacele și argumentele de drept ce el avea în susținerea pretenției sale ²⁾; dacă el a neglijat, sau uitat pe unele din ele, cu atât mai rău pentru dînsul; el va suferi consecințele neglijenței sale ³⁾, pentru că ar fi periculos, după cum se exprimă o lege din Codul lui Justinian, de a reîncepe o afacere terminată, sub cuvânt că

mijloacele (causae remotae) sunt rațiunile de fapt și de drept cari justifică *causa*. *Cluj Central University Library Cluj*

- 1) Descoperirea, în urma judecării procesului, a unor acte probatorii, cari ar fi fost reținute de partea adversă, sau prin o forță majoră, ar putea da loc numai la revisiunea judecății (art. 290 Pr. civ.). Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 30. Laurent, XX, 65. Pand. fr., *Chose jugée*, 932. Allard, *op. cit.*, p. 269. P. Tuozi, *op. cit.*, 156. Art. 290 Pr. civ.
- 2) Cpr. Cas. fr. D. P. 46. 1. 285.—Argumentele de drept și chiar nouă mijloace de apărare pot însă fi invocate pentru prima oară în apel, numai *cererea* trebuie să percurgă două grade de jurisdicție (art. 327 Pr. civ.). Cpr. Cas. rom. Bulletin. S-a 1, 1889, p. 589. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 391. Demolombe, XXX, 319. Art. 327 Pr. civ.
- 3) Vezi în acest sens, Thiry, III, 165. T. Huc, VIII, 329. Mourlon, II, 1622. Laurent, XX, 65. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 392. Pand. fr., *Chose jugée*, 926 urm. Répert. Sirey, *cod.* vº, 390. Larombière, V, art. 1351, No. 63. Baudry, II, 1290. Demolombe, XXX, 319, 327, 329. Vigier, II, 1651. Griolet, *op. cit.*, p. 110. Demante, V, 328 bis X. Lacombe, *op. cit.*, 112, p. 115. Tuozi, *op. cit.*, 154 urm. Marcadé, V, art. 1351, No. VI. C. Iași, *Dreptul* din 1887, No. 30, și C. judiciar din 1900, No. 45. Trib. Vâlcea, *Dreptul* din 1884, No. 24. Cas. fr. Sirey, 39, 1. 119. Cpr. și L. 27, Dig., *De except. rei judicatae*, 44. 2. unde se dice: „Nec jam interest si quis, posteaquam contra eam judicatum esset, nova instrumenta causae suae reperisset“.

s'au descoperit acte none, *sub specie novorum instrumentorum postea repertorum* ¹⁾.

Alta este, însă, chestiunea de a se ști, dacă în urma unei hotărâri, care a recunoscut existența unei obligații și a declarat-o validă, debitorul condamnat la plată poate mai în urmă să invoace o cauză de liberare, de exemplu, o chitanță, care exista din capul locului, însă pe care el hotărârei, o uitase, sau nu putea atunci s'o arăte, pentru-că era, *Controversă*, de exemplu, ratăcită.

În părerea generală se face următoarea distincțiune: sau în procesul în care debitorul a fost condamnat, el a invocat o cauză de liberare, și atunci el nu mai poate s'o invoace din nou, fiind, în această privință, lucru judecat; sau debitorul n'a invocat nici o cauză de liberare, și, în asemenea caz, nimic nu-l împiedecă de a se pretinde într'un nou proces liberat, fie prin plată, fie prin remitere de datorie, novațiune, compensație, etc., pentru-că, în primul proces, contestându-se validitatea obligațiunii, iar în al doilea, invocându-se stângerea și inexistența ei actuală, ca usa nu este aceeași ²⁾.

Mijloacele noi n'ar putea fi propuse într'un al doilea proces, pentru a dărâma autoritatea lucrului judecat, într'o acțiune anterioară, chiar când aceste mijloace ar interesa ordinea publică. Astfel, după ce am fost condamnat a plăti o sumă de bani, n'aș putea să redeschid procesul, sub cuvânt că suma, la care am fost condamnat, ar fi o clausă penală deghisată ³⁾.

Autoritatea lucrului judecat șterge, de asemenea, viciul

¹⁾ L. 4, Cod., *De re judicata*, 7, 52.

²⁾ Cpr. Répert. Sirey, v^o cit., 413. Pand. fr., *cod.* v^o, 912. T. Huc, VIII, 331. Bonnier, 875. Duranton, XIII, 474. Demolombe, XXX, 338 urm. Laurent, XX, 154. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 402. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 468, p. 252 urm. (ed. 1), § 1132, p. 560 urm. (ed. a 2-a). Larombière, V, art. 1351, No. 162. Cas. fr. Sirey, 61, 1, 846. D. P. 61, 1, 479. Sirey, 74, 1, 364. D. P. 74, 1, 470. — *Contrà*, Griolet, *op. cit.*, p. 108, 109 și 172 urm. Cpr. și Cas. fr. Sirey, 63, 1, 544. D. P. 64, 1, 37.

³⁾ Cpr. Pand. fr., v^o cit., 945. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 419 urm. Larombière, *loc. cit.*, 147. Demolombe, XXX, 341. — Vezi însă C. Paris, D. P. 54, 2, 223 (decisie dată în materie de rezervă). Allard, *op. cit.*, p. 271, 272.

care ar rezulta din inalienabilitatea unui imobilul dotal, fie că hotărîrea a declarat că imobilul, care a făcut obiectul litigiului, nu era dotal, fie chiar că s'a admis, în contra legii, alienabilitatea unui fond dotal¹⁾.

Nu este în totdeauna ușor de a se distinge cauza de mijloacele întrebuintate spre a o demonstra, mai cu seamă în materie de acțiuni în anulare sau rescisiune. Astfel, de exemplu, dacă presupunem că am cerut anularea unui act pentru cauză de violență (*vis, metus*) (art. 955—959), și că acțiunea mea a fost respinsă prin o hotărîre definitivă, chestiunea este de a se ști dacă voiu putea ataca acelaș act pentru un alt viciu de consimțiment, dol (art. 960), sau eroare (art. 954)? Unii susțin că, în asemenea caz, există lucru judecat, cauza, în specie, fiind viciul consimțimentului, iar eroarea și dolul nefiind de cât mijloace nouă²⁾. Alții însă răspund, și cu drept cuvînt, că nu există lucru judecat, eroarea și dolul constituind o cauză nouă, dacă, bine înțeles, ele n'au făcut obiectul primei judecăți. După acest sistem, care ni se pare cel mai juridic, fie-care viciu al consimțimentului constituie o cauză deosebită de anulare (art. 954—961): și lucrul este așa de adevărat, în cât punctul de plecare al prescripției acțiunii în anulare, pentru diferitele vicii de consimțiment, nu este acelaș³⁾.

Autorii sunt, însă, de acord pentru a decide că, dacă acțiunea întemeiată pe un viciu de consimțiment a fost respinsă, reclamantul va putea cere anularea aceluiăș act, întemeindu-se pe un viciu de formă, sau pe incapacitatea sa, și *vice-versa*: pentru-că viciul de consimțiment și inca-

¹⁾ Larombière, *loc. cit.* Demolombe, XXX, 341 bis.

²⁾ Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 393. Larombière, V, art. 1351, No. 81. Marcadé, V, art. 1351, No. VI, p. 171 urm. Toulhier D. V, partea II, 165. Taulier, *Th. raisonnée du Code civil*, IV, p. 555. Delsol, *Explic. élément, du C. Napoléon*, II, p. 603, 604. Rolland de Villargues, Répert., *Chose jugée*, No. 52. Lacombe, *op. cit.*, 113, 114, p. 116 urm. Pabon, *Tr. th. et pratique des justices de paix* (1902), I, 71.

³⁾ Thiry, III, 165. Bandry, II, 1289. T. Huc, VIII, 330. Planiol, II, 171 (ed. 1), și I, 372 (ed. a 2-a). Laurent, XX, 74. Demolombe, XXX, 331 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 468, p. 256 (ed. 1), § 1131, p. 559, 560 (ed. a 2-a). Répert. Sirey, *Chose jugée*, 400 urm. Pand. fr., *enl.*, v^o, 960 urm. Vigîé, II, 1650. Arntz, III, 408. Mourlon, II, 1624. Allard, *op. cit.*, p. 259 urm.

pacitatea de a contracta sunt două cauze deosebite, pe care însuș legiuitorul le deosebește (art. 950, 953) ¹⁾.

Viciu de con-
simțiment.
Însă de ca-
usă, cauză
ilicită.

De asemenea, dacă acțiunea mea, întemeiată pe un viciu de consimțiment, a fost respinsă, voi putea cere anularea obligației pentru lipsă de cauză, sau cauză ilicită (art. 966); căci din faptul că consimțimentul meu a fost liber, nu rezultă neapărat că obligația mea are o cauză, sau o cauză licită ²⁾.

Art. 967, § 2.

Cauza este, însă, presupusă până la dovada contrară (art. 967, § 2) ³⁾.

Deoseb.
între cauza
de anulare
a unei
oblig. și re-
vocarea sau
resolvi-
rea ei.

Cauza de anulare, care afectează o obligație în momentul nașterii sale, nu trebuie să fie confundată cu revocarea sau rezoluțiunea, care derivă din un fapt posterior; de unde rezultă că, dacă acțiunea mea în anulare a fost respinsă, voi putea mai în urmă să cer resolvirea obligației, sau să invoc rezoluția îndeplinită ⁴⁾.

Resumarea
principiilor
de mai sus.

Așa dar, în resumat, *obiectul, cauza și mijloacele* acțiunii, sunt trei lucruri, cari nu trebuiesc confundate. *Obiectul* este dreptul reclamat în justiție (*quid petitur*); *cauza*, este faptul generator, material sau juridic, care a dat naștere dreptului (*cur petitur*); iar *mijloacele* sunt *cauzele cauzei*, adică faptele cari-i servesc de temei ⁵⁾.

3° *Identitatea de părți sau de calitate (eadem conditio personarum).*

Ultima condiție, cerută pentru ca să existe lucru judecat, este identitatea de persoane, însă, bine înțeles, identitatea lor *juridică*, după cum prescriu anume art. 1417 și 1420 din Proiectul Codului japonez (*eadem personarum conditio*) ⁶⁾. Aceasta rezultă din ultimele cuvinte ale art.

¹⁾ Mourlon, II, 1624. Delsol, *op. și loco cit.* T. Huc, VIII, 330, p. 425.

²⁾ Rolland de Vilargnes, *Répert., Chose jugée*, No. 51.

³⁾ Acelaș sistem este generalmente admis și în Franța, cu toate-că acolo textul nu este formal în această privință. Vezi Sirey, 1901. 2. 39. Vezi și t. V a Coment. noastre, p. 155, text și nota 1.

⁴⁾ T. Huc, VIII, 330, p. 426. Griolet, *op. cit.*, p. 113. Demolombe, XXX, 336. Bonnier, 876, p. 716 (ed. Larnande). Pand. fr., *Chose jugée*, 1003. Cas. fr. D. P. 86. 1. 163.

⁵⁾ Cpr. Mourlon, II, 1624.

⁶⁾ Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1900, No. 43. Pand. fr., *Chose*

1201, care, pentru ca să existe lucru judecat, prescrie ca a doua cerere să fie între aceleași părți, făcută de ele, și în contra lor, *în aceeaș calitate* ¹⁾.

Așa dar, chiar dacă în ambele procese, ar exista identitate de obiect și de cauză, totuși nu există lucru judecat, dacă părțile nu sunt, juridicește vorbind, aceleași ²⁾. Hotărârile, ca și convențiile (art. 973), nu-și produc în adevăr efectele lor, de cât între părțile litigante: ele nici nu folosesc, nici nu strică terțiilor persoane ³⁾, și aceasta din cauza quasi-contractului judiciar intervenit între părți. (Vedi *supră*, p. 453, text și nota 4). „*Nec inter alios res iudicata alii prodesse aut nocere solet*” ⁴⁾. De aceea, autoritatea lucrului judecat nu poate fi propusă de acela, care n'a fost parte în procesul, în care s'a pronunțat hotărîrea ce se invoacă ⁵⁾. Hotărârile judecătorești au, deci, un carac-

jugee, 1033. Répert. Dalloz, *Supplém., eod.* vº. 186. Laurent, XX, 126. Baudry, II, 1291. Mourlon, II, 1625. T. Hue, VIII, 312. Marcadé, V, art. 1351, No. XI. Demolombe, XXX, 343. Griolet, *op. cit.*, p. 155. Larombière, V, art. 1351, No. 141. Allard, *op. cit.*, p. 273. Lacombe, *op. cit.*, 142, p. 148. Pabon, *op. cit.*, I, 67. Em. Dan, *Carierul judiciar din 1900*, No. 69.

¹⁾ L. 14, Dig., *De except. rei iudicate*, 44, 2.—Identitatea de calitate nu este o condiție specială pentru existența lucrului judecat, caci ea se confundă cu identitatea de persoane. Cpr. C. București și Cas. rom. *Dreptul* din 1891. No. 17 și 47. Cpr. și Trib. Gorj. *Dreptul* din 1896. No. 82. Vedi și autorii citați în nota precedentă.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 897.

³⁾ Cpr. Cas. rom. S-a civ. Bulet. 1866, consid. de la p. 318. Griolet, *op. cit.*, p. 138.

⁴⁾ L. 16, *in fine*, Dig., *Qui potiores in pignore*, etc., 20, 4. Vedi și L. 63, *ab initio*, Dig., *De re iudicata*, 42, 1, unde se dice: „*Super constitutum est, res inter alios iudicatas aliis non praejudicare*”. L. 2, Cod., *Quibus res iudicata non nocet*, 7, 56, exprima aceeaș idee, când dice: „*Res inter alios iudicata, neque emolumentum offerre his, qui iudicio non interfuerunt, neque praejudicium solent irrogare*”. Cpr. Windscheid, *Lehrbuch des Pandekten Rechts*, I, § 132, p. 582 urm. (ed. Kipp din 1900).

⁵⁾ Cas. fr., Sirey, 90, 1, 21.—Pentru ca lucrul judecat să fie opozabil unei persoane și să poată fi opus de dinsa, trebuie, în genere, ca acea persoană să fi luat o parte activă la proces, adică, să fi luat concluziuni, fie în fond, fie asupra unor excepțiuni, sau cel puțin, să fi primit concluziile adversarului.

Dacă este nevoie ca persoana, care a luat parte la o judecată, să fi pus concluzii în cauză.

ter individual și relativ; ca și convențiile, ele nu leagă de cât pe părțile, cari au figurat în cauză, nu însă și pe acele pentru care ele sunt *res inter alios acta* ¹⁾.

Necesitatea acestei condițiuni a fost proclamată de nenumărate decisiuni, asupra cărora nu vom insista, pentru-

lui. Se admite, însă, cu toate acestea, că lucrul judecat există chiar atunci când partea pusă în cauză n'a luat concluziuni, pentru-că ea este în culpă de a nu-și fi aparat drepturile sale. Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1018 urm. Laurent, XX, 92. T. Huc, VIII, 312. Cas. fr. D. P. 56. 1. 258. „Sunt părți în proces, dice Allard (*op. cit.*, p. 273), toți acei, cari figurând într-o instanță comună, fie ca reclamanți, fie ca pârțiți, au avut dreptul de a lua concluzii asupra fondului, sau excepțiilor, cari au făcut obiectul litigiului“. —Vezi însă, în sens contrar, Larombière, V, art. 1351, No. 142. P. Tuozzi, *op. cit.*, 164. Em. Dan. C. *judiciar* din 1900, No. 69, care critica o decizie contrară a Curței din Craiova, din 1897, No. 89, pe care n'am găsit-o însă nicăiri publicată.—

Remâne, însă, bine înțeles că, pentru ca să existe lucru judecat în privința unei persoane, nu este de ajuns ca ea să fi intervenit în instanță, ci mai trebuie încă o decizie definitivă, pronunțată contra, sau în favoarea acelei persoane. Cpr. Pand. fr., *v^a cit.*, 1022 urm.

Efectele, în
privința ter-
tilor, a hotă-
rării care
stabilește
un drept de
proprie-
tate.

- ¹⁾ Cpr. C. Iași, C. *judiciar* din 1901, No. 51.—Astfel, hotărîrea, care declară că cineva este proprietar, nu este opozabilă terților, și toți acei cari, n'au figurat în proces, pot să dovedească că acel declarat proprietar nu are acest titlu. Asemenea hotărîre face, însă, credință despre existența sa, *erga omnes*, și acel care a dobândit-o, poate s'o invoace. *ca fapt*, contra acelora cari n'au luat parte la proces, aceștia putînd numai s'o atace în falș, sau să invoace o posesiune care-i conduce la prescripție. Din cele mai sus expuse rezultă că hotărîrea, care stabilește proprietatea, are, în privința celor de al treilea, o *autoritate de fapt*, iar nu aceea a lucrului judecat; autoritate pe care o are ori-ce act în genere. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 466, p. 244. *ad notum* (ed. 1), § 1128, p. 548, nota (ed. a 2-a). Demolombe, XXX, 375. Ricci, *Delle prove*, 374. Bonnier, 508 bis.—Astfel, dacă hotărîrea, care, asupra unei acțiuni în revendicare, a declarat ca reclamantul este proprietarul imobilului revendicat, nu poate fi opusă, ca avînd puterea lucrului judecat, terților ce n'au luat parte la proces, ea li poate fi opusă ca constituind, în folosul aceluia ce a dobândit-o, o dovadă a dreptului sen de proprietate, dovadă a cărei efect nu poate fi distrus de cât prin proba contrară a unui drept mai bun sau mai probabil. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 386 și 387. Cas. fr. Sirey, 66. 1. 205. D. P. 66. 1. 5.

că ele nu fac, în această privință, de cât a aplica textul formal al art. 1201¹⁾.

Din împrejurarea, că în art. 1201, nu este, după cum am vedut, vorba de identitatea fizică a părților, ci de calitatea sau identitatea lor juridică, rezultă următoarele două consecințe, pe care o să le examinăm mai la vale, și anume: 1° Se poate întâmpla ca să existe lucru judecat în privința unor persoane, cari de și, juridicește vorbind, n'au figurat în instanță, totuși au fost reprezentate de alții; 2° și din contra, o persoană care, fizicește vorbind, a figurat într-o instanță, poate să pue din nou aceeaș chestie în desbaterea judecătii, dacă ea intervine, de astă-dată, în o altă calitate, de cât aceea în care figurase în primul proces²⁾. Remâne însă bine înțeles că de câte ori părțile, cari se judecă în al doilea proces, nu sunt nici fizicește, nici juridicește acelea cari au figurat în prima hotărîre, nu poate să fie vorba de lucru judecat³⁾.

Consecințele cari rezultă din faptul că, în art. 1201, este vorba de identitatea juridică a părților.

Am dis că lucrul judecat poate să existe în privința persoanelor, cari de și n'au figurat personal în instanță, totuși au fost reprezentate de alții.

Reprezentarea, de care este vorba în specie, poate să resulte sau din mandat, fie el legal, judiciar, sau convențional, și după unii, chiar din gestiunea de afaceri; sau, în fine, din principiul moștenirilor.

Moștenire.—Reprezentanți universali și cu titlu particular.

În cât privește, mai întâi, principiul moștenirii, știm că moștenitorii universali și acei cu titlu universal, precum succesorii, donatarii, sau legatarii universali, ori cu titlu universal, represintă pe autorul lor⁴⁾; de unde rezultă că

Moștenitori universali, sau cu titlu universal.

¹⁾ Vedi decisiile citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 1017, și *suprà*, p. 516, nota 3. Cpr. Trib. Teleorman și Râmnicu-Sarat, *C. judiciar* din 1895, No. 25 și 33. Cas. rom. S-a 1, *Dreptul* din 1881, No. 18; din 1882, No. 80, și *C. judiciar* din 1893, No. 82.

²⁾ Hotărîrea pronunțată față de o persoană, care a procedat într-o calitate oare-care, i se poate opune ca lucru judecat contra unei noue acțiuni ce ea pornește, având acelaș obiect și aceeaș cauză, cu-toate-că ea invoacă o altă calitate, dacă se constată că ea avea ambele calități în momentul primei judecări. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 17.

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1034.

⁴⁾ Vedi *suprà*, p. 182 urm. Cpr. și Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 45. Bulet. S-a 1, 1887, p. 320.

lucrul judecat în favoarea sau contra lui *de cujus*, este opozabil, atât în mod activ cât și pasiv, tuturor reprezentanților sei universalii sau cu titlu universal, pentru-că cu toții represintă persoana autorului lor, *personam defuncti sustinent*, și moștenesc atât drepturile cât și obligațiile sale.

Moștenitori
beneficiari.

Acest principiu se aplică și moștenitorilor beneficiari, cu această restricție că ei nu sunt, în acest caz, obligați a suferi condamnările pronunțate contra autorului lor, de cât în proporțiune cu emolumentul lor¹⁾. Vom aplica deci, în specie, principiile de la convențiuni: „*Eadem enim debet esse ratio judiciorum in quibus videmur quasi contrahere, ac conventionum*“²⁾.

Dacă moștenitorii universalii au drepturi, cari le sunt personale, ei vor putea să le exercite, fără ca să li să poată opune hotărârile pronunțate față cu defunctul³⁾.

Creditorii
chirografari.

Creditorii chirografari ai defunctului sunt necontestat reprezentanții debitorului lor, *causam auctoris habent*, și, în această calitate, lucrul judecat față de dînsul, li este opozabil și lor, chiar dacă creanța lor ar avea o dată certă anterioară hotărîrei (art. 1182). Ei neavînd, în adevăr, de cât un drept general de gagiu asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719), sunt în culpă de a nu fi cerut o siguranță reală, precum : o ipotecă, etc.⁴⁾.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 901 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 1036 urm. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 482 urm. Mourlon, II, 1626. T. Hue, VIII, 313. Thiry, III, 166. Baudry, II, 1292. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 373. Larombière, V, art. 1351, No. 103. Duranton, XIII, 502. Demante, V, 328 bis XV. Vigîe, II, 1653. Griolel, *op. cit.*, p. 167. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 456, p. 244, 245 (ed. 1-a), § 1128, p. 548, text și nota 3 (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.*, 174, p. 172, 173. Allard, *op. cit.*, p. 288 urm. Laurent, XX, 94 urm. Arntz, III, 412. Demolombe, XXX, 347, și toți autorii. Cas. fr. D. P. 85, 1, 53. Sirey, 86, 1, 360.—In cât privește, însă, drepturile personale ale autorului, netransmisibile moștenitorilor, lucrul judecat față cu autorul nu este opozabil moștenitorilor. Trib. Telemann, *C. judiciar* din 1895, No. 21.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 903. Veđi și t. V a Coment. noastre, p. 102, 103.

³⁾ T. Hue, VIII, 313. Lacombe, *op. cit.*, 175, p. 173, 174.

⁴⁾ Veđi *supră.* p. 183, text și nota 1. Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 1067. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 516. Répert. Dalloz, *cod.*, v^o 175. Marcadé, V, art. 1351, No. 12, p. 187. Demante, V, 328 bis XVI. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 374. Bonnier,

În baza acestor principii, Curtea din București a decis că hotărîrea definitivă, obținută față cu debitorul, care invoacă simulația unui act, și prin care i s'a respins cererea, constituie lucru judecat, în privința creditorilor sei, în acțiunea ce și dînșii ar intenta în urmă, pentru dovedirea simulațiunii aceluiaș act¹⁾. Am vădut, însă (t. V, p. 265 urm. nota 2), că această soluție este inadmisibilă, pentru-că creditorii pot exercita acțiunea în simulație în numele lor propriu, independent de aceea pe care ei o pot exercita în numele debitorului lor.

Acțiunea în simulație.

Cu-toate-că creditorii chirografari sunt reprezentați de debitorul lor, ei pot, în numele acestui debitor (art. 974), să exercite căile de reformare în contra hotărîrilor, pe cari debitorul neglija de a le exercita el însuș, adică: să facă opoziție, apel, recurs, etc.²⁾; putînd chiar să atace, pe calea acțiunei pauliane, hotărîrea pronunțată în urma unei colusiuni frauduloase între autorul lor și un al treilea (art. 975³⁾).

Dreptul creditorilor de a face opoziție, apel, etc. în numele debitorului lor.

884. Laurent, XX, 102. T. Hue, VIII, 314, *in fine*. Demolombe, XXX, 357. Thiry, III, 169. Griolet, *op. și loco cit.* Larombière, V, art. 1351, No. 115. Mourlon, II, 1627. Arntz, III, 414. Vigie, II, 1654. Lacombe, *op. cit.*, 181, 182, p. 180. 181. Allard, *op. cit.*, p. 203. Valette, *Mélanges*, I, p. 229. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 466, p. 246, nota 7 (ed. 1-a), p. 550 (ed. a 2-a). P. Tnozzi, *op. cit.*, 187. Ricci, *Delle proc.* 370. Gatti, *Dell'Autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 145. Pabon, *Tr. th. et pratique des justices de paix*, I, 68. C. Alger, D. P. 93. 2. 511. Cas. rom. și C. Focșani, Bulet. S-a I, 1881, p. 29. *Dreptul* din 1881, No. 28.

Decisiunea dată, față de moștenitorul beneficiar, ca reprezentant al moștenirii, se consideră, de asemenea, ca avînd puterea lucrului judecat față cu creditorii chirografari ai moștenirii și legatarii, a caror mandatar el este, sub rezerva bine înțeles a drepturilor, cari ar putea să aparție atât moștenitorilor cât și legatarilor, în numele lor personal. Cpr. T. Hue, V, 232. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1254. Demolombe, XV, 262. Laurent, X, 130 urm. Aubry et Rau, VI, § 618, p. 454. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, II, 621. Veđi și t. III a Coment. noastre, p. 398. —Hotărîrea dată față cu moștenitorul, nu constituie, însă, lucru judecat față cu creditorii privilegiați, sau ipotecari ai moștenirii. Bandry et Wahl, *op. și loco cit.* Cas. fr. D. P. 52. 1. 131. Sirey, 52. 1. 511.

¹⁾ Veđi *Dreptul* din 1886, No. 63.

²⁾ Cpr. Pand. fr., v^o cit., 1068. Veđi t. V a Coment. noastre, p. 203 și 247, nota 4.

³⁾ Pand. fr., v^o cit., 1069. Répert. Sirey, *ead* v^o, 517. Lacombe, *op. cit.*, 183, p. 181. 182. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883.

Creditorii
privilegiați
și ipotecari.
Controversă.

Dar, dacă creditorii chirografari sunt, în principiu, reprezentați de debitorul lor, pentru-că ei, având încredere într'ensul, au ratificat de mai înainte toate actele lui, cu excepție, bine înțeles, în privința acelor frauduloase, pe cari ei pot să le atace (art. 975); hotărîrea pronunțată față de debitor, în privința imobilelor ipotecate sau supuse unui privilegiu, nu este opozabilă creditorilor sei ipotecari sau privilegiați, cel puțin atunci când ipoteca sau privilegiul a luat naștere înainte de pronunțarea hotărîrei, pentru-că creditorii ipotecari sau privilegiați, având un drept real asupra imobilului afectat la aceste garanții, acest drept nu poate fi nimicit de debitorul lor¹⁾, nici prin convenție,

Creditorii
chirografa-
ri sunt ei
reprezen-
tați de debi-
torul lor în
procesele
cari au de
obiect un
privilegiu
sau o ipote-
ca asupra
bunurilor
sale?
Controversă.

p. 144. Vezi și t. V a Coment. noastre. p. 204, 247. 248, text și nota 1.—Creditorii chirografari sunt ei reprezentați de debitorul lor în procesele, cari au de obiect un privilegiu sau o ipotecă asupra bunurilor sale? Chestiunea este controversată. Vezi diversele sisteme în Répert. Sirey, v^o cit., 518 urm. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 375, text și nota 37. Laurent, XX, 104. Demolombe, XXX, 358 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 116. Répert. Dalloz, *Supplém., Chose jugée*, 181 urm. — Curtea de casație a decis ca hotărîrea definitivă, care recunoaște un drept de privilegiu sau de ipoteca pentru creanța ce constată, nu este opozabilă creditorilor chirografari ai debitorului, cari nu au luat parte la judecarea afacerii, de oare-ce privilegiile și ipotecile sunt niște drepturi acordate de lege contra creditorilor, și numai în raport cu dînsii se poate discuta existența lor. Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 28 și 55. Bulet. S-a 1, 1876, p. 15. Bulet. S-unite, 1881, p. 29. — Vezi însă C. Focșani și București, *Dreptul* din 1881, No. 55 (decisiuni casate).

- ¹⁾ Pothier, II, 904. Thiry, III, 168. Marcadé, V, art. 1351, No. XII, p. 187 urm. Arntz, III, 413. Durantou, XIII, 507. Demante, V, 328 bis XIX. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 375, 376. Bonnier, 880. Griolet, *op. cit.*, p. 160 urm. Mourlon, II, 1626. Allard, *op. cit.*, p. 293 urm. Lacombe, *op. cit.*, 222 urm., p. 219 urm. Tuozzi, *op. cit.*, 188 urm. Martou, *Précil. et hypoth.*, III, 967. P. Pont, *Idem*, II, 647. Demolombe, XXX, 363. Delsol, *op. cit.*, II, p. 605 (ed. a 2-a). Valette, *Mélanges*, I, p. 225 urm. Laurent, XX, 105. Pand. fr., *Chose jugée*, 1075. Répert. Dalloz, *Supplém., cod.* v^o, 177 urm. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 530 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 466, p. 246, nota 7. (ed. 1), p. 550 (ed. a 2-a). T. Huc, VIII, 314. Cpr. Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a 1, 1884, p. 690, și *Dreptul* din 1882, No. 61. — *Contrà*. Merlin, *Quest.*, *Tierce opposition*, § 1. Larombière, V, art. 1351, No. 117. Proudhon, *L'usufruit*, III, 1300 și 1310. Bugnet

nici prin judecată. Această soluție, admisă în dreptul roman ¹⁾, este admisibilă și astăzi.

Cât pentru reprezentanții cu titlu particular, precum este cumpărătorul unui lucru determinat, cesionarul unei creanțe ²⁾, donatarul cu titlu particular (*singularum rerum*), etc. ³⁾, ei fiind într-o situație identică cu cea a creditorilor ipotecari, hotărîrea, dată față cu autorul lor, nu li este opozabilă, de cât atunci cînd este anterioară dobîndirii drepturilor lor, sau îndeplinirii formalității transcrierii, dacă este vorba de un imobil, ori de un drept real imobiliar ⁴⁾. Asupra acestui punct nu există nici-o îndoială.

Reprezentanții cu titlu particular.

asupra lui Pothier, II, 904, nota 1. Ricci, *Delle prore*, 370. Berriat St. Prix, *Pr. civ.*, p. 444, nota 11 (ed. a 5-a). Vedi și decisiile citate în Répert. Sirey, *Chose jugée*, 532, și în Pand. fr., *cod.* v^o, 1074. Cpr. Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a 1, 1882, p. 1155, și *Dreptul* din 1884, No. 67. Partisanii acestui din urmă sistem recunosc, însă, ca creditorii ipotecari nu sunt reprezentați de debitorul lor, cînd ei invocă un drept care li este propriu, sau atacă o hotărîre dată în fraudă drepturilor lor. Cpr. Larombière, V, Art. 1351, No. 116 urm. Répert. Sirey, v^o cit., 541 urm. Pand. fr., *cod.* v^o, No. 1076 urm.

¹⁾ L. 11, § 10 și L. 29, § 1, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2; -L. 3, Pr. și § 1, Dig., *De pignoribus et hypothecis*, 20, 1; -L. 5, Cod., *De pignoribus et hypothecis*, 8, 14. Vedi asupra dreptului roman, Lacombe, *op. cit.*, 225, p. 224, 225.

²⁾ Hotărîrea pronunțată între cedente și cesionar, prin care se declară valabil actul de cesiune, nu poate fi opusă ca constituind lucrul judecat contra mulțătăilor rădicate de debitor, dacă acesta n'a participat la ea. Cas. rom. Bulet. S-a 1 1872, p. 128.

³⁾ Vedi *suprà*, p. 183, și t. V, p. 195. - În caz de donațiune cu termen, dreptul de administrație rămânînd dărnitorului pînă la împlinirea termenului, judecățile urmate pînă atunci cu dînsul, în privința despăgubirilor rezultînd din arderea imobilului dărnit, sînt opozabile donatarului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, p. 322.

Donație cu termen.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1877, consid. de la p. 223. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1891, No. 23. Astfel, sentința, prin care se ordona împărțeala averii unui defunct între moștenitorii săi, nu poate fi opusă ca lucru judecat cumpărătorului unui imobil, ce face parte din averea succesorală, cînd dînsul a cumpărat acest imobil înainte de pronunțarea acestei sentințe, judecata la care dînsul n'a fost citat personal și unde el, ca simplu succesor cu titlu particular, n'a putut să reprezente prin autorul său, vînzătorul susțînului imobil. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1898, p. 1045.

Deci, dacă reprezentantul cu titlu particular, de exemplu, cumpărătorul, a dobândit dreptul seu *înaintea cererii în judecată*, introdusă de vîndător, sau în contra lui, hotărîrea ce s'ar fi pronunțat mai în urmă nu-i este opozabilă sub nici-un cuvînt, după cum nu i-ar fi opozabilă nici înstrăinarea, sau constituirea vre-unui drept real, ce vîndătorul ar fi consimțit, în privința lucrului vîndut, în urma unei prime înstrăinări valide. Astfel, dacă 'mi-ai vîndut imobilul d-tale A, și eu am transcris actul de cumpărătură, poți în urmă să vîndi acelaș imobil unei alte persoane, sau să perdi proprietatea lui prin o hotărîre definitivă: aceste acte nu-mi vor fi opozabile, ci vor fi pentru mine *res inter alios acta*, pentru-că, în urma înstrăinării lucrului, nu mai aveai calitatea de a mă reprezenta în privința acestui lucru ¹⁾.

Casul cînd reprezentantul cu titlu particular ar fi devenit proprietar în urma introducerii acțiunii, însă înaintea pronunțării hotărîrei? După un sistem, hotărîrea ar fi, în asemenea caz, opozabilă reprezentantului cu titlu particular. Astfel, dacă presupunem că revendicînd de la mine cutare imobil determinat, ai dobîndit o hotărîre cîștigătoare și că, în urma introducerii acțiunii, însă înainte de a se da hotărîrea, eu am vîndut acest imobil lui A.... d-ta vei putea opune hotărîrea ce ai dobîndit, cumpărătorului A...., pentru-că, în această hotărîre, el a fost reprezentat de mine. În adevăr, el trebuind să primească lucrul în starea în care se găsea cînd l-a cumparat, în acest moment exista acțiunea în revendicare, și hotărîrea, de și a fost pronunțată mai în urmă, are efect retroactiv pînă în ziua introducerii reclamațiunii ²⁾. Or, eu n'am putut să-i transmit

¹⁾ Vedi t. V a Coment. noastre, p. 105 și 195. Cpr. T. Hue, VIII, 314. Lacombe, *op. cit.*, 176, p. 176. Duranton, XIII, 507. Pand. fr., v^o *cit.*, 1047 urm. Laurent, XX, 97 urm. Bonnier, 879. Demolombe, XXX, 351. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 373. Larombière, V, art. 1351. No. 105. Ricci, *op. cit.*, 369. Tuozi, *op. cit.*, 182. Gatti, *op. cit.*, 142. Thiry, III, 167. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 119. Bulet. S-a 1, 1893, p. 29. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 75. Cpr. L, 11, § 10; L. 29, § 1, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44. 2.

²⁾ Vedi în privința efectului declarativ al hotărîrilor judecătorești (principiu incontestabil), t. VI, p. 663, text și nota 6. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1882. No. 81. și Bulet. S-a 1,

Efectul declarativ al hotărîrilor.

mai multe drepturi de cât aveam, adică acelea ce mi le-a recunoscut hotărîrea. Deci, hotărîrea, ce ai dobîndit în contra mea, este opozabilă cumpărătorului¹⁾.

Aceeaş soluţie ar fi admisibilă dacă vîndarea ar fi avut loc înainte de începerea instanţei. Însă cumpărătorul n'ar fi transcris titlul seu de cât în urmă²⁾.

Păreră contrară îşi are, însă, şi ea partisanii ei, şi se întemeiază atât pe autoritatea lui Papinian (L. 29, § 1, Dig., *De except. rei judicate*, 44, 2), cât şi pe următorul principiu: dreptul real transmis cu titlu particular, fiind dobîndit înaintea pronunţării hotărîrei, este independent de faptul persoanei care l-a constituit, şi acel care a dobîndit asemenea drept nu este reprezentat de autorul seu, şi nici este reprezentantul acestuia în privinţa hotărîrei posterioare, ci vine cu propriul seu titlu³⁾. În acest din urmă

1882, p. 1155. Bulet. S-a 1, 1892, p. 599. C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1881, No. 16 şi 54. C. *judiciar* din 1895, No. 21. C. Craiova. *Dreptul* din 1893, No. 24. Griolet, *op. cit.*, p. 175. Garsonnet, *op. cit.*, II, p. 262 urm. şi III, p. 216 urm. (ed. 1-a), § 1161, p. 610 (ed. a 2-a). — Glasson, *Pr. de procéd. civ.* (Pichon, 1902), I, p. 126 urm. Vom vedea, însă, mai la vale că, în materie de stat civil, unele hotărîri nu declară drepturi existente, ci înfrîntează o stare nouă, dînd părţilor o altă soluţie juridică. Aceste hotărîri, cari se numesc *constitutive* de drepturi, prin opoziţie la acele *declarative*, sînt opozabile tuturor, chiar şi acelor cari n'au fost parte în proces. Vezi *infra*, p. 563, 565 urm.

1) Cpr. Thiry, III, 167. T. Hue, VIII, 314. Marcadé, V, art. 1351. No. XI, p. 186. Duranton, XIII, 506. Arntz, III, 413. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 373. Demante, V, 328 bis XVII şi XIX. Carré-Chauveau, *Lois de la procéd.*, IV, *Quest.* 1710 ter, p. 273 urm. Valette, *Mélanges*, I, p. 227. Griolet, *op. cit.*, p. 167. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 1155, şi *Dreptul* din 1883, No. 14. C. Iaşi şi Bucureşti. *Dreptul* din 1881, No. 16; din 1883, No. 4, şi din 1890, No. 65. Cpr. L. 11, § 9 şi 10. Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2.

2) Cpr. C. Craiova, *Dreptul* din 1892, No. 21. (Vezi însă, în sens contrar, păreră d-lui judecător Alex. Capitolin). Pand. fr., v^o cit., 1057 urm. Cpr. Laurent, XX, 98. Gatti, *op. cit.*, 144.

3) Vezi în acest sens. Garsonnet, *loco cit.* Demolombe, XXX, 352. Larombière, V, art. 1351, No. 106. Bonnier, 881. Tissier, *Th. et pratique de la tierce opposition*, 101. Répert. Sirey, v^o cit., 488. Trozzi, *op. cit.*, 182, p. 209. Gatti, *op. cit.*, 143. Allard, *op. cit.*, p. 289 urm. Lacombe, *op. cit.*, 216 urm..

sistem, care ni se pare cel mai juridic, nu se face nici-o deosebire între cazul când succesorul cu titlu particular a dobândit dreptul său înaintea introducerii acțiunii, și acel în care el l'ar fi dobândit *pendente lite*, adică în urma introducerii acțiunii, însă înaintea pronunțării hotărârei. În ambele cazuri, hotărârea pronunțată în contra autorului este *res inter alios judicata* față de succesorul său cu titlu particular, îndată ce hotărârea este posterioară dobândirii dreptului personal din partea succesorului, sau îndeplinirii formalității transcrierii, dacă este vorba de un imobil, sau de un drept real imobiliar; și aceasta, fie că terțiul revendicant a avut, sau n'a avut cunoștință de înstrăinarea efectuată. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că cumpărătorul fiind un succesor cu titlu particular, acesta nu poate fi reprezentat de autor, în cât privește hotărârea definitivă ce se pronunță în contra lui, după transmiterea dreptului real, fiind-că, după transmitere, succesorul având drept asupra lucrului și interes în privința conservării lui, acest drept și interes nu pot fi atinse sau compromise prin hotărârea definitivă pronunțată în urma transmiterii; că astfel, hotărârea dată contra autorului, în urma transmiterii, este pentru succesor, *res inter alios judicata*; Considerând că soluția rămâne aceeași când procesul început contra autorului era pendent la epoca transmiterii, așa că nu se poate recunoaște autoritatea lucrului judecat, de cât hotărârilor definitive pronunțate înaintea transmiterii dreptului către autor, astfel că nici într'un fel succesorul cu titlu particular nu poate fi considerat ca reprezentat de autor pentru ceea ce s'a judecat contra acestui din urmă, posterior transmiterii, etc.¹⁾).

p. 213 urm. Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența. Cpr. Cas. rom. Secții unite, *Dreptul* din 1883, No. 63 și Bulet. 1883, p. 610. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1885, p. 32; *Dreptul* din 1893, No. 16. C. judiciar din 1893, No. 43, și Bulet. S-a 1, 1893, p. 29. *Dreptul* din 1897, No. 6 și Bulet. S-a 1, 1896, p. 670. C. București și Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 11, și din 1892, No. 21. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1890, No. 11. Cas. fr. Sirey, 38, 1, 757. C. Bordeaux, Sirey, 41, 2, 7. Vezi și alte decizii citate în Pand. fr. v^o cit., 1052, și în Répert. Sirey, v^o cit., 488.

¹⁾ *Dreptul* din 1893, No. 16 și Bulet. S-a 1, 1893, p. 29. C. judiciar din 1893, No. 43. În același sens, Cas. rom. Secții-

Dar dacă lucrul judecat în favoarea, sau în contra autorului, este opozabil reprezentantului sau cu titlu particular, atunci când dreptul acestui din urmă a luat naștere în urma pronunțării hotărârii, lucrul judecat în contra acestui reprezentant nu este în principiu opozabil autorului sau ¹⁾.

În acest sens, Ulpian dicea foarte bine după Julian : „*Julianus scribit exceptionem rei judicate a persona auctoris ad emptorem transire solere ; retrò autem ab emptore ad auctorem recerti non debere*” ²⁾.

Prin aplicarea acestui principiu, s'a decis, cu drept cuvânt, că lucrul judecat în contra locatarului, care este un reprezentant cu titlu particular a locatorului ³⁾, nu este opozabil acestui din urmă ⁴⁾, după cum, în materie de cesiune de creanță, nu se poate opune cedentului hotărârea pronunțată contra cesionarului și a debitorului cedat ⁵⁾.

Mandanti și mandatar.

Hotărârea dată în favoarea, sau contra unui mandatar, ori-care ar fi natura mandatului, fie el legal, judiciar, sau convențional, este opozabilă mandantului, dacă, bine înțeles, mandatarul n'a depășit limitele mandatului său.

Astfel, hotărârile pronunțate în favoarea, sau contra administratorilor Statului, comunelor, județelor, sau unui stabiliment public, au puterea lucrului judecat în privința Statului, comunelor ⁶⁾, județelor, sau stabilimentului public.

note, *Dreptul* din 1883, No. 63 și Bulet. 1883, p. 610. *Dreptul* din 1897, No. 6, și Bulet. S-a I. 1896, p. 679. Vezi și alte decizii române și străine citate în nota precedentă.

¹⁾ Potliet, II. 905. Pand. fr., v^o cit., 1089 urm. Répert. Sirey, v^o cit., 559. Demolombe, XXX, 359. Bonnier, 882. Larenbière, V, art. 1351. No. 124. Laurent, XX, 107. Aubry et Rau, *loc. cit.*, p. 377. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 1128, p. 551. nota 8, *in fine* (ed. a 2-a). T. Hue, VIII, 314. Cas. fr. D. P. 90, 1. 276. Sirey, 90, 1. 260. Pand. Périod., 89, 1. 428.

²⁾ L. 9, § 2. Dig., *De except. rei judicate*, 41, 2.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 183, și t. V, p. 195.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 45, 1. 149. Pand. Périod., 89, 1. 461.

⁵⁾ Cas. fr. Sirey, 36, 1. 960. S., 41, 1. 609. Pand. fr., v^o cit., 1093.

⁶⁾ O hotărâre, pronunțată față de primarul unei comuni, este opozabilă comunei, chiar dacă ea n'ar fi fost autorizată a sta în judecată. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 2032. nota 3. Pand. fr., *cod.*, v^o, 1097. — Lucrul judecat față de re-

Lucrul judecat în contra reprezentantului cu titlu particular este opozabil autorului sau.

Locatar și locator, cedente și cesionar.

Stat., comuna, județ, stabilimente publice, etc.

Comună.

Societățile care sunt persoane morale. În privința societăților comerciale, care sunt declarate de lege persoane morale (art. 78, § ultim C. com. 1), hotărârile date față de administratorul sau gerantul lor au, pentru afacerile sociale, autoritatea lucrului judecat în privința asociațiilor 2).

Societățile care nu sunt persoane morale. Societățile sau asociațiunile (art. 253 C. com.), care nu sunt persoane juridice, rămân sub dreptul comun, ceea ce înseamnă că numai membrii cari au figurat în instanță sunt legați prin hotărârea dată 3).

Proprietar și locatar. Într-o tulburare de drept, proprietarul nu poate fi valabil reprezentat înaintea justiției de către locatar, sau arendaș și, deci, hotărârea pronunțată contra acestui din urmă nu este opozabilă proprietarului 4).

presentantul legal al comunei poate fi opus ori-cărui locuitor a acelei comuni, care ar voi să aducă din nou aceeași chestiune în desbateri, afară de cazul în care ar fi vorba de niște drepturi particulare, pe care comuna nu le poate reprezenta. T. Huc, VIII, 315, *in fine*. Cas. fr. D. P. 74. 1. 22. Trebuie să observăm, cu această ocaziune, ca comuna nu reprezintă pe locuitorii săi în privința drepturilor lor proprii și particulare. Pand. fr. v^o cit., 1103, și decisiile citate acolo. Allard, *op. cit.*, p. 303, 304.

Art. 379 C. Calimach. 1) Și Codul Calimach face să figureze între persoanele moralești tovarășiiile neguțitorești (art. 379, corespunzător cu art. 286 din Codul austriac).

2) Cpr. Pand. fr., v^o cit., 1148 urm. Laurent, XX, 112. Lacombe, *op. cit.*, 154, p. 59. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 378.—Une-ori lichidatorii societății reprezintă pe acționari. Cas. fr. D. P. 93. 1. 352.

3) Laurent, *loc. cit.* Gatti, *Della autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 136 (1902). G. Giorgi, *Delle persone giur.*, I, 64. În cât privește societățile comerciale neregulate constituite, vezi Gatti, *op. cit.*, 137.

Persoane morale străine. Necesitatea unei legi spre a putea funcționa în România. Controversă.

Nu este locul de a examina aici chestiunea foarte desbătută dacă persoanele morale străine, pentru a exercita drepturi în România, au nevoie de a fi recunoscute prin o lege, sau numai printr'un act al puterii executive (decret). Această chestie controversată a fost discutată de noi alurea în toate amănuntele sale. Vezi *Curierul judiciar* din 1902, No. 2 și 6. Cpr. în sens contrar opiniei susținută de noi, C. N. Buzdugan: *Condițiunea juridică a persoanelor morale străine în România* (București, 1902), Studii extras din Revista de drept și sociologie. C. N. Toneanu, *C. judiciar* din 1902, No. 16. În cât privește discuțiunea, ce această chestiune a rădicat în Italia, vezi Gatti, *op. cit.*, 138.

4) Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1893, No. 22, consid. de la p. 175, coloana 1.

Dar, dacă în o acțiune posesorie, ce s'ar intenta contra locatarului sau arendașului, relativ la imobilul închiriat sau arendat, dînsul nu poate să reprezinte pe proprietar, și astfel hotăririle ce s'ar pronunța contra sa, în această privință, nu sunt oposabile proprietarului, această regulă încetează când locatarul sau arendașul, cu ocasiunea cercetării unei asemenea acțiuni, a pus pe proprietar în cauză, conform art. 1428 C. civ.: căci, în acest caz, o dată ce proprietarul figurează în cauză și desbaterca acțiunii posesorie are loc față și cu dînsul, hotărîrea care ar condamna pe locatar sau arendaș la delăsarea în totul, sau în parte, a imobilului închiriat sau arendat, însușește și în privința proprietarului toate elementele lucrului judecat, și ca atare, efectul ce această hotărîre trebuie să producă, se resfrînge neaparat și asupra persoanei lui ¹⁾.

Minorii și interdișii, fiind reprezentați în justiție de către epitropul lor (art. 390 și 454), lucrul judecat față de acest din urmă le este în principiu oposabil, dacă tutorul a fost regulat rînduit ²⁾, și citat în regulă ³⁾, chiar când ei ar avea interese contrare. *Factum tutoris, factum pupilli* ⁴⁾.

Hotărîrea pronunțată contra unui tutor isbit de o incapacitate legală, precum este femeia, afară de mamă, și alți ascendenți (art. 383), nu este însă oposabilă minorului, ca constituind lucru judecat, dacă este constatat că terțiul, care a câștigat procesul, avea cunoștință despre acea incapacitate ⁵⁾.

¹⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1116.

²⁾ Cas. fr. D. P. 87. 1. 412. Sirey, 87. 1. 97. *Paed. Périod.* 87. 1. 193. Cpr. și C. Iași. *Dreptul* din 1882, No. 7.—Un tutor ar putea, însă, după ce a pierdut procesul în numele minorului, să-l reînceapă în numele sen personal, și *vice-versa*, pentru-ca, în al doilea proces el intervine în *altă calitate*. Planiol. II, p. 51, nota 1. (ed. 1), și I. p. 150, nota 1 (ed. a 2-a). Lacombe, *op. cit.* 163, p. 165. Mourlon, II. 1625. Thiry, III, 166, și toți autorii. Cpr. și Cas. fr. D. P. 50. 1. 57. Sirey, 50. 1. 49.—Tot astfel, barbatul, care ar fi pierdut un proces în calitate de reprezentant al femeii sale (art. 1242), ar putea să-l reînceapă în numele sen propriu, și *vice-versa*. Toullier D., V, partea II, 213.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 420.

⁴⁾ Cpr. L. 41, § 7, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2.

⁵⁾ Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1882, p. 557.

Curator,
consiliu ju-
diciar.

Hotărîrea dată numai față cu curatorul unui minor emancipat nu este, însă, opozabilă acestui din urmă, pentru-că curatorul nu reprezintă pe minor, ci îl asistă numai în privința unor acte (art. 428¹⁾). Aceeas soluție este admisibilă și în privința consiliului judiciar (art. 458 urm.).

Barbat.

Hotărîrea dată față de barbat, exercitând în limitele legii acțiunile femeii sale, în calitate de administrator al bunurilor dotale (art. 1242), sunt opozabile femeii, sau moștenitorilor ei, cu-toate-că ca n'a fost pusă în cauză²⁾, soluție care era admisă și sub Codul Caragea³⁾.

Sindic.

În materie de faliment, atât falitul cât și creditorii fiind reprezentați de sindic (art. 717, 713 vechiu C. com.)⁴⁾, în principiu, hotărîrea pronunțată față de sindic, în limitele puterii sale, din ziua declarării falimentului până la închiderea lui, este opozabilă atât falitului cât și creditorilor sei, întru cât acești din urmă nu ar avea interese contrare masei creditorilor⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 303.

²⁾ Pand. fr., *vº cit.*, 1114 urm. Laurent. XX. 110. Duranton, XIII. 503. Guillonard, *Contrat de mariage*, IV. 1781, 1783. Troplong, *Idem*, IV. 3108. Aubry et Rau, V, § 535, p. 547. Baudry, *Le Courtois et Surville. Contrat de mariage*, III, 1623. Marcadé, VI, art. 1549, No. II. T. Huc, VIII. 315. Odier, *Contrat de mariage*, III, 1180. Gatti, *op. cit.*, 120. Rodière et Pont, *Contrat de mariage*, III. 1760. Jonitron, *Du régime dotal*, I, 40, p. 58. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1878, p. 399; Bulet. 1886, p. 122; Bulet. 1888, p. 147; Bulet. 1893, p. 585; *Dreptul* din 1893, No. 58.—Hotărîrea dată față cu barbatul, în calitate de mandatar legal al femeii, ar fi opozabilă acestei din urmă, chiar dacă ar fi existat coluziune și fraudă între barbat și pretinsul lui adversar, rămânând, în asemenea caz, recurs femeii contra barbatului seu. Cpr. Guillonard, *op. cit.*, II, 818 și IV. 1783.—*Contrà*: Rodière et Pont, *op.* și *loco supra cit.* Duranton, XV. 399.

³⁾ Vezi decisiile Cas. rom. citate în nota precedentă.—*Contrà*: Cas. rom. Bulet. S-a civ. 1869, p. 20. Bulet. S-a 1. 1870, p. 358.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1892, p. 226 și 668. C. N. Tonneau, *Falimentele*, I, No. 106. Vezi și *supra*, p. 181, nota 3.—Vezi, însă, Cas. rom. *C. judiciar* din 1893, No. 59, și Bulet. S-a II. 1893, p. 507. Aceasta din urmă decizie pune în principiu că creditorii falitului pot să se constituască parte civilă în numele lor personal, fara ajutorul sindicului, în acțiunea publică pentru bancruta frauduloasă, îndreptată contra complicilor falitului.

⁵⁾ Cpr. T. Huc, VIII. 315. Pand. fr., *vº cit.*, 1128 urm. La-

Starca falimentului încetând, însă, prin omologarea Concordat. concordatului, din acel moment încetează și mandatul sindicului¹⁾.

În materie de absență, hotărârile date în favoarea Absență. sau, în contra acelor trimiși în posesiunea provisorie a bunurilor unui absent, în limitele puterii lor, au autoritatea lucrului judecat în privința absentului²⁾.

Aceeaș soluție este admisibilă în privința hotărârilor Moștenire vacantă. date față de curatorul unei moșteniri vacante. Aceste hotărâri vor fi opozabile moștenitorilor, cari s'ar ivi mai în urmă, și chiar creditorilor moștenirii³⁾.

Cât pentru executorii testamentari, ei nerepresentând Executor testamentar. nici pe moștenitori, nici pe legatari, hotărîrea dată față cu dinșii n'ar fi opozabilă nici moștenitorilor, nici legatarilor⁴⁾.

Hotărîrea dată față de un legatar, fie el chiar universal, nu este de asemenea opozabilă celorl-alți legatari, nici

combe, *op. cit.*, 155, p. 160. Gatti, *op. cit.*, 121. Cas. fr. Sirey, 92, 1, 397. Vedi și Sirey, 91, 1, 241. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1887, consid. de fa p. 562. Hotărîrea dată într'un proces, început de debitor, înaintea falimentului său și continuat de sindic, constituie lucru judecat în privința falitului. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1871, p. 368. — Hotărârile pronunțate în contra falitului până în momentul declarării falimentului sunt, de asemenea, opozabile creditorilor sei chirografari, reprezentați în urma prin sindic. C. Galați, *C. judiciar* din 1894, No. 19.

¹⁾ Cas. rom. S-a 1, 5 mai 1892 (decisie nepublicată).—Starca de faliment nu încetează, însă, de cât după ce sentința de omologare a concordatului a rămas definitivă. C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 35.

²⁾ Répert. Sirey, *Chose jugée*, 571. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 378. Baudry, I, 359. T. Huc, I, 434. Demolombe, XXX, 366. Larombière, V, art. 1351, No. 97. Proudhon, *Usufruit*, III, 1315. Lacombe, *op. cit.*, 156, p. 160. Cpr. și Allard, *op. cit.*, p. 303. Gatti, *op. cit.*, 125.

³⁾ Cpr. Demolombe, Larombière, Aubry et Rau, *loco supra cit.* Lacombe, *op. cit.*, 157, p. 161. Pand. fr., *vº cit.*, 1144. Cpr. și Gatti, *op. cit.*, 122. Vedi și t. III a Coment. noastre, p. 425, nota 1.

⁴⁾ Cpr. T. Huc, VI, 363. Laurent, XIV, 362. Bayle-Monillard asupra lui Grenier, *Donations et testaments*, III, No. 331, p. 15 nota c (ed. din 1847). Pand. fr., *Chose jugée*, 1147, și *Don. et testaments*, 9975. Vedi și t. IV a Coment. noastre, p. 620 urm.

moștenitorului de sânge, după cum nici hotărîrea dată față cu moștenitorul, nu este opozabilă legatarilor¹⁾.

Moștenitor. Hotărîrea dată față cu un moștenitor, nu este opozabilă celorlalți moștenitori, lipsind în specie atât identitatea de părți, cât și chiar aceea de obiect, fiind-că fie-care moștenitor nu se judecă de cât pentru partea sa²⁾.

**Moștenitor
aparent.
Controversă.** Ce trebuie să decidem în privința moștenitorului aparent? Este el reprezentantul legal al adevăratului moștenitor, așa că hotărîrile date față de dînsul să fie opozabile acestui din urmă? Chestiunea este controversată, după cum am vedut în t. VI, p. 473, 474 text și nota 1, unde am mai atins odată această chestiune. Majoritatea autorilor și jurisprudența răspund afirmativ, afară de cazul, bine înțeles, în care ar fi existat fraudă sau colusiune; pentru-că procesele sunt niște acte de administrație și de gestiune, de vreme ce conservarea bunurilor atîrnă adeseori de curmarea lor într'un sens, sau altul³⁾. Procesele, fi-

¹⁾ Cpr. Toullier D. V, partea II, 212. Répert. Dalloz, *Supplém., Chose jugée*, 161. P. Tuozzi, *op. cit.*, 178. Laurent, XX, 116. Demolombe, XXX, 349.

Deoseb. între dreptul roman și dreptul actual.

La Romani, dreptul legatarilor, atîrnînd de acel al moștenitorului instituit, hotărîrea pronunțată contra acestui din urmă, care ar fi declarat testamentul nul, era din contra opozabilă legatarilor, pe când hotărîrea pronunțată față de un legatar, nu era opozabilă celorlalți legatari (L. 1. Dig., *De except. rei judicate*, 44. 2), pentru-că dreptul legatarilor nu atîrna de dreptul colegatarului, contra cărnja hotărîrea fusese pronunțată, pe când el atîrna de dreptul moștenitorului instituit. Cpr. Pothier, II, 909. Lacombe, *op. cit.*, 192, p. 187.

Cete de moșneni.

²⁾ Répert. Dalloz, *Supplém., Chose jugée*, 160. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 58, consid. de la p. 467, coloana 2, ultimul considerent.—Hotărîrile date în procesele cu cete de moșneni, în cari nici citațiile, nici hotărîrile n'au fost legal comunicate, nu sunt opozabile cetei, ci numai moșnenilor cari au figurat în proces, fie personal, fi prin procurator. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 26.

³⁾ Vedi Demolombe, II, 238. Arntz, II, 1671. Larombière, V, art. 1351, No. 97. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 378. Allard, *op. cit.*, p. 296. Bonnier, 883, p. 722. Proudhon, *Usufruit*, III, 1319 (ed. din 1836). Demante, I, 176 bis IV. Vigié, II, 471, p. 242. Lacombe, *op. cit.*, 194, p. 189, 190. Pigeau, *Pr. civ.*, I, p. 686. Solon, *Théorie de la nullité des conventions et des actes en tout genre en matière civile*, II, 179, p. 161, 162 (ed. din 1835). — *Contra*: Marcadé,

ind adesea-ori niște acte necesare, fără de care averea de moștenire ar fi compromisă, se poate foarte bine, deci, ca hotărârile pronunțate față de moștenitorul aparent, să fie o-

V, art. 1351, No. XIV, p. 196 urm. Bonnier, 883. Griolet, *op. cit.*, p. 159. Laurent, IX, 559. Vezi și T. Hue, V, 273, care restrânge dreptul moștenitorului aparent la acțiunile personale, relative la un drept de creanță activ, sau pasiv.

Cât pentru validitatea sau nevaliditatea înstrăinărilor imobiliare consimțite de moștenitorul aparent, chestiunea este și mai discutată. Curtea noastră supremă a decis de curând (v. *Dreptul* din 1902, No. 32) că înstrăinările consimțite de moștenitorul aparent sunt valide, dacă dobânditorul a fost de bună credință. Curtea, pentru a ajunge la acest rezultat, care sacrifică interesele adevăratului proprietar, spre a ocroti numai pe acele ale terțiului de bună credință, se întemeiază pe art. 117 C. civ., care este o excepție statorniciată de legiuitor numai în materie de absență (cpr. T. Hue, V, 270; Laurent, IX, 564), și pe considerații de echitate. Tot în acest sens se pronunță atât jurisprudența franceză (cpr. *Cas. fr. Pand. Périod.* 1901. 1. 209. D. P. 1900. 1. 33. Sirey, 97. 1. 313. D. P. 99. 1. 137), cât și o mare parte din doctrină. (Vezi t. VI a acestor Comentarii, p. 477, nota 4 și autoritățile citate în *Nouv. C. civ. annoté* de Dalloz, t. II (1901), p. 87, No. 54. Rămânem, cu toate-acestea, nestrămutat în convingerea noastră că înstrăinările consimțite de moștenitorul aparent sunt absolut nule, chiar când atât el cât și cumpărătorul ar fi fost de bună credință, pentru-că el ne fiind proprietar, n'a putut să transmită niște drepturi, pe care nu le avea. Este, deci, loc de a se aplica în specie regulile cunoscute: *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (art. 1803 C. civ.), și *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 769, 830, 1380, 1770). Vezi în acest din urmă sens autoritățile citate în t. VI a Comentariilor noastre, p. 475, nota 3, la care trebuie să adăugăm nota lui L. Sarrut, în D. P. 1900. 1. p. 33 urm. și nota anonimă din Sirey, 97. 1. 313. Vezi și adnotația noastră din *Curierul judiciar*, No. 60 (1902). Cpr. asupra acestei controverse, celebră după expresia autorilor, *Pand. fr., Successions*, I, 2123 urm.: *Répert. Dalloz, Supplém., Successions*, 470 urm. *Répert. Sirey, Héritier apparent*, 43 urm.: Baudry et Wahl. *Successions*, I, 936 urm.: *Planioi.* III, 2054 urm. (ed. 1); Vigie, II, 473; Acolas, II, p. 182 urm., etc. Art. 933 din Codul italian curmă această gravă chestiune în sensul validității actelor consimțite de buna credință de moștenitorul aparent. Vezi t. VI, p. 477, nota 5, unde acest text este tradus, și cpr. asupra lui, P. Tuozzi, *op. cit.*, 178: Gatti, *op. cit.*, 123.

Nevaliditatea înstrăinărilor imobiliare consimțite de moștenitorul aparent. Controversă.

Art. 933 C. italian.

posabile adevărului moștenitor, fără a se admite, că consecința, nulitatea înstrăinărilor făcute de cel dintâi, căci aceste înstrăinări sunt niște acte voluntare, iar nu necesare ¹⁾).

Mandat convențional.

Lucrul judecat față de mandatarul convențional este fără nici-o îndoială opozabil mandantului dacă, bine înțeles, mandatarul a lucrat în limitele puterilor sale. *Qui mandat ipse fecisse videtur* ²⁾.

Hotărârile pronunțate în contra, sau în favoarea mandantului nu pot, însă, în principiu, fi opuse ca lucru judecat mandatarului ³⁾, afară de cazul când ele ar fi fost date cu ocasiunea actelor emenate de la mandatar. În adevăr, dacă mandatarul represintă pe mandante de câte ori cel dintâi execută mandatul, și mandantele represintă pe mandatar de câte ori el a ratificat actele mandatarului; mandantele, ca atare, putând să invoace mijloacele de apărare ale mandatarului, este just ca ele să folosească și acestui din urmă, ca și cum el însuși le ar fi întrebuințat ⁴⁾.

Gestiune de afaceri.

La Romani, hotărârile date față de un *negotiorum gestor*, profitau stăpânului (*dominus*): el putea, însă, să le respingă, de câte ori îi erau defavorabile ⁵⁾.

Art. 94 Pr. civ.

Astăzi, gerantul de afaceri nu mai poate susține un proces în numele altuia ⁶⁾, căci pentru aceasta trebuie neapărat o procură legalisată (art. 94 Pr. civ.).

¹⁾ Cpr. Larnande, nota asupra lui Bonnier, 883, p. 722, nota 1. Lacombe, *op. cit.*, 194, p. 190.

²⁾ Vezi asupra acestui adagiu, *supra*, p. 181, nota 3 t. VI, p. 435, n. 3 și p. 456.---Mandatarul, însă, care ar exercita acțiunea născută din mandat, exercitată mai înainte de mandante contra aceleiaș persoane, pentru aceeaș cauză și acelaș obiect, ar fi respins, prin excepția lucrului judecat. C. Rennes, *Pand. Périod.* 90. 2. 1.

³⁾ *Pand. fr. Chose jugée*, 1174 urm.

⁴⁾ Cpr. *Pand. fr.* v^o cit., 1177. Laurent, XX, 108. Bonnier, 878. Larombière, V, art. 1351. No. 94. Cas. fr. Sirey, 57. 1. 285. D. P. 55. 1. 161.

⁵⁾ L. 25, § 2, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2.

⁶⁾ Un gerant de afaceri ar putea, însă, face în numele stăpânului opoziție, apel sau recurs, și asemenea acte vor profita acestui din urmă, dacă au fost ratificate de dînsul, în launtrul termenului (art. 316 Pr. civ.). Aceeaș soluție era admisă de jurisprudență și înaintea revizuirii Codului de proced. civilă. Cpr. C. Iași și Craiova, *C. judiciar* din 1896, No. 28, și *Dreptul* din acelaș an, No. 61. *Dreptul* din 1898, No. 12.

Se poate, însă, întâmpla ca un usufructuar, sau un a-
chisitor sub condiție resolutorie, să fie nevoit a susține ^{Teoria man-}
un proces, fie ca reclamant, fie ca pârît, în privința lucru- ^{datului re-}
lui supus usufructului, sau condiției resolutorie. Ei bine, ^{strîns.}
se admite de unii, în asemenea cazuri, că hotărârile ^{Controversă.}
favorabile, nu însă și acele defavorabile usufructuarului, sau
proprietarului a cărui drept este supus unei desființări ul-
terioare, sunt, în urma încetării usufructului, sau îndepli-
nirii condiției, opozabile noului proprietar, sau per-
soanei care a redobândit lucrul în baza îndeplinirii con-
diției ¹⁾.

Această soluție, întemeiată pe o pretinsă necesitate
practica, cunoscută sub numele de teoria *mandatului res-*
trîns sau *representațiunei imperfecte*, pe care am mencio-
nat-o în t. VI, p. 63, *ad notam*, este însă inadmisibilă. În
adevăr, sau persoana, care n'a figurat în instanță, a fost re-
presentată de acel care a figurat, și în asemenea caz,
hotărîrea pronunțată față cu acest din urmă trebuie să-i
fie opozabilă în toate cazurile, fie că-i era hotărîrea fa-
vorabilă, sau defavorabilă; sau ea n'a fost legalmente re-
presentată, și în asemenea caz, lucrul judecat este pentru
dînsa *res inter alios judicata*. Teoria representațiunei im-
perfecte sau a mandatului restrîns, născocită de unii autori,
nu poate, deci, fi admisă sub nici un cuvînt ²⁾.

Tot inadmisibilă este și teoria contradictoriului legi-
tim ³⁾, în materie de chestiuni de stat. Se susține, în ade-
^{Teoria con-}
^{tradictoriului}
^{legitim.}
^{Controversă.}

Cpr. și Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 66. Vezi și t. V a
acestor Comentarii, p. 314, 315, *ad notam*.

¹⁾ Cpr. Marcadé, V, art. 1351, No. XIII, p. 192 urm. Prou-
dhon, *Usufruit*, I, 37 urm. și III, 1353 (ed. din 1839). Au-
bry et Rau, II, § 230, p. 699, 700 (ed. a 5-a), p. 493 din
ed. a 4-a, și VIII, § 769, p. 379 urm. Duranton, XIII, 509
urm. Lacombière, V, art. 1351, No. 101, 102, 112, 113.
Lacombe, *op. cit.*, 171, p. 171. Allard, *op. cit.*, p. 308 urm.

²⁾ Vezi în acest sens: Demolombe, XXX, 370. T. Hue, VIII,
317. Laurent, XX, 118, 124. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 583.
Pand. fr., *cod.* v^o, 1179, 1181. Demante, V, 320 bis XX și
XXIII. Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 1259. Griolet,
op. cit., p. 158. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 163.

³⁾ Expresiuinea contradictor legitim (*justus contradictor*) este
imprumutată de la un fragment a lui Calistrat (L. 3, Dig.,
De collusione delegata, 40, 16).

ver, de unii autori¹⁾ că, prin derogare de la dreptul comun, în materie de chestiuni de stat, un singur membru al familiei, acel care are interesul cel mai mare, reprezintă întreaga familie, așa că lucrul judecat față cu dînsul trebuie să fie considerat ca judecat față de toți acei, cărora acțiunea ar putea să aparție. Aceasta este teoria așa disă a *contradictorului legitim*. Ea se întemeiază pe presumpția unei specii de mandat, în baza căruia unii membri ai familiei ar reprezenta pe toți ceilalți, pe o falsă interpretare a unor legi romane²⁾, și mai cu samă pe indivisibilitatea stărei civile a persoanelor³⁾.

Această teorie a fost, însă, foarte bine combătută de Merlin, care a dovedit cu prisosință că legile romane sus citate nu au sensul ce li se atribue⁴⁾.

Osebit de aceasta, art. 85 și 1201 din Codul civil dispun în termeni expresi că hotărârile judecătorești nu au putere de cât în privința acelora, cari au figurat în contestație, iar nu în privința altor persoane, și nici-un text nu face excepție de la această regulă în materie de stare civilă.

— CCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Veđi în acest sens: Toullier D., V, partea II, 217 urm. Bonnier, 889. Proudhon, *État des personnes*, II, p. 109, 110 (ed. Valette, din 1848). Rodière, *Solidarité et Indivisibilité*, 401. Rauter, *Pr. civ.*, 147, p. 156 (ed. din 1834). Roberti, *Trattato delle azioni e delle eccezioni*, I, p. 150. Bianchi, *Corso di diritto civile*, I, 212, No. 3. Borsari, *Comm. al Cod. civile*, III, 1328. Pescatore, *Filosofia e dottrine giuridiche*, I, 282. Gianturco, *Ist. di diritto civile (parte generale)*, 83. Coviello, *Dei giudicati di stato (Archiv. giurid.)*, vol. 47, p. 149 urm.). Viti, *Ist. di diritto giud.*, I, 139, etc. Cpr. C. Bordeaux și Paris, Sirey, 64. 2. 179. D. P. 1900. 2. 57.

²⁾ Cpr. L. 25. Dig., *De statu hominum*, 1, 5:—L. 1, § 16: L. 2 și 3, Dig., *De agnoscendis et atendis liberis*, 25, 3:—L. 9, 30 și 39, § 1, Dig., *De liberali causa*, 40, 12:—L. 2 și 4, Cod., *Quibus res judicata non nocet*, 7, 56;—L. 30 și 42, Cod., *De liberali causa*, 7, 16, etc.

³⁾ „On est citoyen tout à fait, dice Rodière (*Solidarité et Indivisibilité*, § 401), ou on ne l'est pas. On n'est point époux, père, fils, etc. pour une moitié, pour un tiers, pour un quart. On l'est ou on ne l'est pas, sans division ni fraction possible“.

⁴⁾ Veđi și R. Bufnoir, *Autor. de la chose jugée* (thesă p. doctorat, 1893), p. 78 urm. Pand. fr., v^o cit. 1316. Lacombe, *op. cit.*, 235, p. 236, 237. Allard, *op. cit.*, p. 139 urm. Ricci, *Delle proce*, 368. Tuozzi, *op. cit.*, 201, etc.

Apoi, argumentul indivisibilității nu este concludent. În adevăr, de și starea civilă a persoanelor este indivisibilă, sau mai bine dis universală, după observația lui Larombière (V, art. 1351, No. 132), în acest sens că cine-va nu poate fi în același timp copil legitim și natural, copilul mai multor mame sau mai multor tați, etc., totuși nimic nu împiedică pe o persoană de a fi tratată față de unii ca având cutare stare determinată, iar față de alții, o stare deosebită ¹⁾.

Această pretinsă indivisibilitate nu conduce la ideea neaparată a existenței unui contradictor legitim, care să reprezinte interesele tuturor în chestiile de stat, atunci când legea n'a statornicit nici unul în această privință. Aceasta este atât de adevărat, în cât autorii cari au născocit asemenea teorie, nu se înțeleg asupra persoanei care este și trebuie să fie acel pretins contradictor legitim.

Se poate, ce e dreptul, ca să resulte oare-care inconvenient din facultatea ce au cei de al treilea de a pune din nou în discuție starea civilă a unei persoane ²⁾, după ce ea a mai fost o dată judecată, însă doctrina opusă, care conferă unei hotărâri autoritatea lucrului judecat față cu persoanele ce n'au luat parte în proces, aduce inconveniente mult mai grave. Cu adevărat, ea nu face să dispară inconvenientul, care ar resulta din posibilitatea unor hotărâri contradictorii, date asupra stărei civile a aceluiaș individ, de vreme-ce, chiar în această teorie, poate să existe mai mulți contradictori legitimi; în care caz, hotărîrea dată față cu unul n'ar putea fi opusă celuiilalt.

Prin urmare, părțile interesate la soluțiunea unei

¹⁾ Lucrul e așa de adevărat în cât Bonnier (889, *in fine*), singurul autor modern, care mai susține teoria ruginită a contradictorului legitim, căci atât Duranton cât și Proudhon au revenit asupra primei lor opinii, respinge argumentul indivisibilității, admitând că se poate foarte bine întâmpla ca cine-va să fie copilul legitim a unei femei, fără a fi în mod legal fiul barbatului seu, și *vice-versa*.

²⁾ Autorii observă, însă, cu drept cuvânt, că aceasta a-rare-ori se va întâmpla în practică, căci prima hotărîre, ce s'a dat asupra stărei civile a unei persoane, de și nu este oposabilă tuturor, va forma un fel de jurisprudență, care cu greu se va putea răsturna, și care, cele mai multe ori, va opri pe părțile interesate de a exercita o a doua acțiune având acelaș obiect. Cpr. Planiol, I, 479. Demolombe, V, 321, p. 340.

chestiuni de stat, precum ar fi : acțiunea în contestare a legitimității (art. 289, 291), acțiunea în reclamație de stat, introdusă de acei, cari s'ar pretinde a fi membrii unei familii determinate, din cauza filiațiunii lor (art. 292—303), etc¹⁾, sunt investite de un drept individual, și hotărîrea dobîndită în această privință, nu poate să-și producă efecte de cît în privința aceloră, cari s'au judecat, sau a moștenitorilor lor universali ori cu titlu universal²⁾. Aceste sunt

¹⁾ Aceleași reguli sunt aplicabile în materie de filiațiune naturală. Cpr. Bufnoir, *op. cit.*, p. 103 urm.

²⁾ Vezi în acest sens : Thiry, I, 441. Arntz, I, 542, 571. T. Huc, III, 60, și VIII, 316. Valette sur Proudhon, *op. cit.*, II, observ. p. 112 urm. Demolombe, V, 307 urm. Laurent, III, 458, 488 urm. : IX, 391, și XX, 91. Beudant, II, 643. Planiol, I, 479 (ed. a 2-a). Aubry et Rau, VI, § 544 bis, p. 24, text și nota 27, și § 545 bis, p. 63, 64, text și nota 52. Richefort, *Etat des familles*, I, p. 130. Bufnoir, *op. cit.*, p. 31 urm. Baudry et Chéneaux, *Des personnes*, III, 603 urm. (ed. din 1902). Griolet, *op. cit.*, p. 141 urm. Merlin, *Répert. v^o Quest. d'état*, § 3. art. 1, No. 2 urm., și art. 2, No. 2. Pand. fr., *Chose jugée*, 1305, 1317. *Répert. Sirey. eod. v^o*, 713 urm. *Répert. Dalloz. Supplém. eod. v^o*, 130. Larombière, V, art. 1351, No. 131 urm. Proudhon, care revine asupra primei sale opinii, *Usufruit*, III, 1357, 1358. Duranton, care, de asemenea, revine asupra primei sale opinii, XIII, 527. Allard, *op. cit.*, p. 315—328. Lacombe, *Autorité de la chose jugée*, 196, p. 191, și 226 urm., p. 225 urm. Tuozi, *op. cit.*, 202. Pacifici Mazzoni, *Istituz. di diritto civ.*, II, 271. Ricci, *Corso teorico pratico di diritto civile*, I, 188. Vezi de acelaș autor : *Delle proce*, 368, și decisiile italiene citate de dînsul. Mattiolo, *Trattato di diritto giudiziario civile*, V, 61 urm., etc. Achille Gatti, *Dell'autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano* (1902), 110, p. 179 urm. Vezi și t. I partea II a acestor Coment. p. 277. Cpr. și C. Bordeaux. D. P. 87. 5. 434, v^o *Tierce opposition*. „Considerând, dice această decizie, că se obiec-tează că starea civilă a persoanelor este indivisibilă; că, după această doctrină, lucrul judecat în privința stărei civile a persoanelor, în loc de a fi un adevăr relativ, ar fi un adevăr absolut și universal; că această doctrină este, însă, contrară atât spiritului general al legislației noastre cît și regulii de ordine publică și de interes general edictată de art. 1351 (al nostru 1201); că, de și starea unei persoane este abstract vorbind indivisibilă, totuși lucrul e cu totul altfel cînd ea este considerată în raport cu efectele hotărîrei care declară această stare, etc.” De și aceste considerente sunt foarte juridice, totuși aplicarea pe care Curtea

adevaratele principii, cel puțin în privința hotărârilor declarative de drepturi, și ele au fost consacrate prin art. 307 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent, care dispune că: „decisiunile relative la starea civilă sunt supuse regulilor generale ce cărmnesc efectele lucrului judecat” (1). Cu toate-acestea, Codul portughez din 1867, și acel spaniol din 1889, admit soluția contrară.

Art. 307
Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent.

„Lucrul judecat asupra unei chestiuni de capacitate, de filiațiune, sau de căsătorie, contradictor cu partea legalmente interesată, dice art. 2502 § ultim din Codul portughez, va face dovadă în privința tuturor”.

Art. 2502 C. portughez.

Cât pentru Codul spaniol, el are următoarea dispoziție: „În chestiunile relative la starea civilă și la validitatea sau nulitatea dispozițiilor testamentare, presunția care rezultă din lucrul judecat este opozabilă terților, chiar dacă ei n-au luat parte la desbateri” (art. 1252, § 2).

Art. 1252 C. spaniol.

Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Codul olandez: „Hotărârile relative la starea persoanelor, pronunțate contra aceluia, care legalmente avea calitatea de a contesta cererea, sunt opozabile terților”, dice art. 1957 din acest Cod (2).

Art. 1957 C. olandez.

Poate că soluția admisă de aceste legislațiuni să fie preferabilă, din punct de vedere legislativ, acelei admisă de Laurent în Ante-proiectul de revizuire, însă, față cu termenii art. 85 și mai cu samă ai art. 1201, ea nu poate fi susținută cu succes în starea legislațiunii noastre.

o face la interdicție nu este exactă, fiind că hotărârea de interdicție se bucură de o autoritate absolută. Cpr. Bufnoir, *op. cit.*, p. 50, nota 1.

- 1) După proiectul Codului german (art. 192), autoritatea lucrului judecat era în mod general limitată la părți și reprezentanții lor, cu oare-care excepții în privința căsătoriei și a filiațiunii (art. 1256, 1269, 1271, 1477, 1632 din Proiect). Aceste dispoziții au fost, însă, eliminate din Codul definitiv, ca făcând parte din procedura civilă. Vezi însă art. 1344 C. civ.

Proiectul Cod. civil german.

- 2) „*Vonnissen betrekkelijk den staat van personen, gewezen tegen denjenigen die wettiglijk beroegt was om den eisch tegen te spreken, zijnen kracht tegen elk en een iegelijk*”. — Cu toate acestea, art. 72 din acelaș Cod prevede că hotărârea de recuzare a actelor stărei civile nu produce autoritatea lucrului judecat, de cât între părțile care au provocat-o, sau care au fost puse în cauză. Conform: art. 85 C. civ. rom. (100 C. fr.), 402 C. italian, etc.

Art. 1957 C. olandez.

Art. 72 C. olandez.

Excepții la principiul relativității lucrului judecat.

Principiul relativității lucrului judecat suferă, însă, oare-care excepții.

Materie electorală. Astfel este, de exemplu, în materie electorală. Acel care cere ștergerea sau înscrierea cui-va în listele electorale, nelucrând într'un interes privat, ci într'un interes public (acțiunea populară)¹⁾, lucrul judecat față cu dînsul este judecat *erga omnes*²⁾, însă numai pentru lista anuală³⁾.

Dacă chestiunea naționalității unui individ ar fi făcut, însă, obiectul unei judecăți înaintea tribunalelor, pe căile ordinare, se va aplica principiul relativității lucrului judecat: „O persoană, căreia i s'ar fi tăgăduit naționalitatea, dice Bonnier, și care ar fi dobîndit o hotărîre, prin care s'ar fi decis că are cutare naționalitate, ar fi obligată să pledeze din nou contra fiului adversarului seu, dacă acesta i-ar contesta naționalitatea într'un alt proces“⁴⁾.

¹⁾ „*Eam popularem actionem dicimus, quæ suum jus populi tuctur*“ (L. 1, Dig., *De popularibus actionibus*, 47, 23). Veđi asupra acțiunilor populare, în dreptul roman, P. Tuozi, *op. cit.*, 194 urm., p. 321 urm.

²⁾ T. Hue, VIII, 316. P. Tuozi, *op. cit.*, 200, p. 3. as. fr. Sirey, 93. 1. 527. Sirey, 92. 1. 278.

Art. 134 L.
electorală.

Alegătorii mai exercită încă acțiunea populară atîcînd urmăresc un delict comis în timpul alegerilor, conform art. 134 din legea electorală. În asemenea caz, cei *dece* alegători, cari pun în mișcare acțiunea publică, se îmbracă cu atribuțiile Ministerului public, și au dreptul de a recusa jurații în locul procurorului, care nu mai face parte din constituirea Curței. Cas. rom. *C. judiciar* din 1895, No. 5, și Bulet. S-a II, 1895, p. 52.—S'a decis de Curtea cu jurați din județul Mehedinți că acțiunea publică intentată de cei *dece* alegători, conform art. 134 din legea electorală, urmează a fi respinsă ca nesustînută, dacă, la đina înfățișării, nu se presintă spre a o susținea *cîteși dece* alegători semnați în petiția de intentare (*Dreptul* din 1891, N. 71): însă această decizie este cu drept cuvînt criticată de Dl. I. Tanoviceanu, căci numărul de *dece* alegători nu este prescris de lege de cît pentru punerea acțiunii în mișcare, nu însă și pentru susținerea ei. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1887, p. 229.

³⁾ Veđi *suprà*, p. 492.

⁴⁾ Bonnier, 889, *ab initio*, p. 729. Bufnoir, *op. cit.*, p. 75 urm. Griotel, *op. cit.*, p. 141. „Nimene, dice acest autor, n'a susținut că lucrul judecat asupra naționalității, pretinsă de un individ, ar fi opozabil unei persoane care n'ar fi fost parte

Un caz, care are analogie cu acel al ștergerii din listă a unui alegător, după contestația altui alegător, este acel prevădută de art. 3 din legea de la 8 iunie 1884, pentru complectarea legii din 1864, relativă la constituirea corpului advocaților. Acest text, conferind ori-cărui avocat înscris într'un tablou dreptul de a contesta, la Curtea de apel, înscrierea unui alt avocat și de a cere radiarea lui din tablou, se înțelege că radiarea, operată în urma unei asemenea contestațiuni, are puterea lucrului judecat nu numai față cu contestator, ci *erga omnes*.

Art. 3 L.
din 8 iunie
1884.

Principiul relativității lucrului judecat mai suferă încă oare-care excepții, une-ori din cauza persoanelor cărora acțiunea este încredințată, iar alte-ori din cauza caracterului excepțional al hotărârii, care, în loc de a constata starea civilă a unei persoane și a consacra o stare de drept existentă, însă supusă discuțiunii (hotărâri declarative de drepturi), înființează o stare nouă, modificând pe acea veche (hotărâri constitutive de drepturi).

Alte excep-
ții la prin-
cipiul relati-
vității lucrului
judecat.

Prima excepție.— *Acțiunea în tăgăduire de paternitate* (art. 286 urm.) Barbatul este presupus tatăl copilului zămislit în timpul căsătoriei, însă cu-toate-acestea, el poate, în unele cazuri, să dărâme această presunțiune de paternitate, dovedind că n'a putut să fie tatăl copilului; în care

Act. în tăgă-
duire de pa-
ternitate.
Art. 286 urm.
C. civ.

în proces. Cine, cu adevărat, ar fi fost, în asemenea caz, contradictoriul legitim?...".

Asemenea chestiuni se puteau rădica altă-dată cu ocazia Desființarea
cauțiunii
judicatum
solvi.
nea cauțiunii *judicatum solvi*, ce erau datori să depună, în procesele civile, străinii reclamânți lipsiți de avere imobiliară (art. 15 C. civ. și 106 Pr. veche). Cauțiunea *judicatum solvi*, care figura în Proiectul de revizuire a proced. civile, a fost desființată de Senat în urma propunerii D-lui Missir, ceea ce este foarte logic, fiind-că țara noastră a aderat la congresul de la Haga, care exprinase această dorință. (Vezi dezbăt. Senatului, ed. of., p. 364). În Franția, nu numai că această cauțiune nu s'a desființat, dar încă o lege recentă, din 5 martie 1895, a întins-o și la materiile comerciale. Tribunalele franceze, cu-toate-acestea, scutesc astăzi pe toți supușii Statelor străine, cari au aderat la convenția de la Haga, de cauțiunea *judicatum solvi*. V. Trib. St. Etienne, *J. Clinet*, anul 1902, p. 553, și *Revista de drept și sociologie*, anul 1902, p. 157. — În cât privește dificultățile la care această materie a dat loc sub legea anterioară, vezi t. I, partea II a Coment. noastre, p. 187 urm.

casuri copilul este natural, și nu se poate folosi de presunția *pater ist est...* Această acțiune, prin care barbatul tinde a rădica unui copil calitatea de fiu legitim, se numește acțiune în nerecunoaștere sau în tăgăduire de paternitate (*désaveu*).

Cât timp barbatul trăiește, această acțiune nu-i aparține de cât lui. Dacă el a exercitat-o în termenele scurte prescrise de art. 290, hotărîrea dobîndită în favoarea, sau în contra lui, este opozabilă tuturor. Barbatul, pe de o parte, și copilul pe de alta, reprezintă interesele tuturor; ei sunt contradictorii legitimi și reprezentanții tuturor acelor interesați. În asemenea caz, toți acei interesați fiind reprezentați în proces, hotărîrea dobîndită *facit jus erga omnes*. Acest principiu nu este înscris nicăiri, însă el este incontestabil și necontestat; căci copilul neputînd, în această privință, să se judece cu altă persoană, starca lui de copil legitim sau natural este dobîndită în mod universal, și hotărîrea opozabilă întregii familii ¹⁾. „*Placet enim ejus rei judicem jus facere*“, dice legea romană ²⁾.

În urma morții barbatului, moștenitorii sei, luați în mod colectiv, îl reprezintă. Toți moștenitorii, pe de o parte, și copilul pe de alta, reprezintă interesul colectiv al familiei. Deci, ceea ce s'a decis față de toți moștenitorii, este lucru judecat *erga omnes*, chiar în privința rudelor de pe mamă. Dacă, însă, numai unii din moștenitori au figurat în proces, lucru judecat nu există de cât în privința lor ³⁾, în cât, în asemenea caz numai, se pot întîmpla hotărîri contradictorii.

Act. în contest. de legitimitate.

În cât privește, însă, acțiunile în contestație de le-

¹⁾ Planiol, I, 481, și 2805. Beudant, II, 642. T. Hue, III, 32, și 60. Mourlon, I, 897, nota 1. Laurent, III, 458. Thiry, I, 419. Baudry, I, 847. Baudry et Chéneaux, *Des personnes*, III, 568. Demolombe, V, 175 urm. Arntz, I, 542. Valette sur Proudhon, II, p. 67. Demante, II, 43 bis IX. Aubry et Rau, VI, § 545 bis, p. 61. Lacombe, *op. cit.*, 188, p. 185. Bufnoir, *op. cit.*, p. 70. Pand. fr., *Chose jugée*, 1323. Griollet, *op. cit.*, p. 141. Duranton, III, 100. Larombière, V, art. 1351, No. 131, și toți autorii. Vezi și t. I, partea II a Comentariilor noastre, p. 250.

²⁾ L. 3. Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25, 3.

³⁾ Planiol, I, 2805, nota 1. Pand. fr., v^o *cit.*, 1324 urm. Beudant, *loco cit.*, și autorii citați în nota precedentă.

gitimitate, caracterul relativ al lucrului judecat își reia aplicația, după părerea unanimă a autorilor.

Acțiunea putând, în adevăr, de astă dată, să fie exercitată de toți acei interesați, hotărîrea nu-și va produce efectele sale de cât între părțile care s'au judecat¹⁾.

A doua excepție.—*Hotărîri constitutive de stat.*—Toate hotărîrile, privitoare la starea civilă a unei persoane, nu au acelaș efect și acelaș rezultat: unele constată și consacră o stare de drept existentă (hotărîri declarative a unor drepturi preexistente), iar altele crează o stare nouă și modifică pe aceea primitivă (hotărîri constitutive de stat). Acele d'întâi au un efect relativ, și nu sunt opozabile de cât persoanelor care au fost părți în proces: pe când cele de al doilea au un efect absolut și sunt opozabile tuturor acelor interesați, fie că au figurat, sau nu, în proces. pentru-că altfel ar fi lipsite de ori-ce efecte²⁾.

Hotărîri declarative și constitutive de stat.

Astfel, hotărîrile care pronunță divorțul, separația de patrimonii d'între barbat și femei, acele care pronunță interdicția unui smintit, și care rîndnesc un consiliu judiciar unui răsipitor, sau unui slab de minte, își produc efectul lor nu numai față cu persoanele care au provocat asemenea măsuri, dar față cu toată lumea, pentru-că ele modifică starea anterioară a unei persoane. Persoana despărțită, separată de bunuri, pusă sub interdicție sau sub consiliu judiciar, va avea această calitate față de toată lumea.

Hotărîri care pronunță divorțul, separarea de patrimonii, interdicția, etc.

De asemenea, declararea în stare de faliment, de și pronunțată numai după cererea unuia sau a unor din creditorii, constituie, în privința debitorului, o stare de care toți creditorii se vor putea folosi, pentru-că legiuitorul a organizat o procedură *colectivă* în interesul tuturor creditorilor. De aceea, hotărîrea de faliment este adusă la cunoștința tuturor acelor interesați prin publicitate (art. 710 și 943 C. com.)³⁾.

Declararea în stare de faliment.

1) Pand. fr., v^o cit., 1322. Thiry, I, 441 și 442, *in fine*. Laurent, III. 463. Demolombe, V, 184. Duranton, III, 101. Griolet, *op. cit.*, p. 141. Vezi și *suprà*, p. 547, text și nota

2) Cpr. Merlin, Répert., v^o *Quest. d'état*, § 3, art. 1. Bufnoir, *op. cit.*, p. 54 urm. Bonnier, 877. Planiol, I, 482, și III. 425. Demolombe, V, 320, 321, și XXX. 372 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 139. 140. Répert. Sirey, v^o cit., 701 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, III. § 466, p. 244, nota 1 (ed. 1), § 1128. p. 548. nota 1 (ed. a 2-a).

3) Lyon-Caen et Renault. *Tr. de dr. comm.*, VII. 111.

Hot. prin care s'ar fi respins cere-
rea în declara-
rea de faliment.

Hotărîrea, însă, prin care s'ar fi respins declararea de faliment, în urma cererei unui creditor, nu ar împiedica pe alți creditori de a reînoui asemenea cerere ¹⁾, după cum hotărîrea, care ar fi recunoscut debitorului calitatea de comerciant, n'ar avea autoritatea lucrului judecat în privința altor creditori ²⁾.

Controversa la care a dat loc art. 711 din Codul civ.

Acceas soluție este, după părerea noastră, admisibilă și în privința hotărîrei care ar fi condamnat pe un succesor, în calitate de moștenitor pur și simplu, față de un creditor (art. 711). Această hotărîre nu-și va produce efectele sale de cât între părțile care au figurat în instanță; față cu alte persoane, succesibilul rămâne liber de a accepta moștenirea sub beneficiu de inventar, sau de a renunța chiar la dînsa ³⁾.

¹⁾ Bonnier, 877. Bufnoir, *op. cit.*, p. 55. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 107. C. N. Toneanu, *Falimentele* (Galați, 1899), I, p. 61, 62, No. 41 bis.—*Contră*: Bravard-Veyrières et Demangeat, *Dr. comm.*, V, p. 59, nota 3. Această din urmă părere este, însă, inadmisibilă, pentru-că, de și hotărîrea în declarare de faliment își produce efectele sale *erga omnes*, totuși motivele care justifică această derogare de la principiul general, în privința caracterului relativ al lucrului judecat, nu-și primesc aplicare, în casurile când tribunalul comercial a respins cererea în declarare de faliment.

Iată însă un creditor, care cerînd declararea de faliment a unui comerciant, a vedut cererea sa respinsă. Hotărîrea tribunalului rămasă definitivă, fie prin neapelare, fie prin respingerea apelului, are ea autoritatea lucrului judecat în acest sens ca acelaș creditor să nu mai poată introduce aceeaș cerere? Trebuie să distingem: sau creditorul invoacă aceleași fapte, și atunci există lucru judecat în toată puterea cuvîntului, chiar dacă el ar produce *justificări nouă*, pe care nu le ar fi invocat în prima cerere, cauza în asemenea caz fiind aceeaș, numai motivele fiind deosebite (vezi *supră*, p. 534); sau el invoacă *fapte* posterioare, din care rezultă încetarea de plăți, și chiar *fapte anterioare* primei sale cereri, pe care nu le invocase atunci, pentru că-i erau necunoscute, și în asemenea caz, lucrul judecat nu-și are ființă. (Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VII, 106, 107. C. N. Toneanu, *op. și loco supră cit.*

²⁾ Cpr. Demolombe, XXX, 371. Aubry et Ran, VIII, § 769, p. 384. Pand. fr., *Chose jugée*, 1301.

³⁾ Pothier, *Successions*, VIII, p. 149, și nota 3 a lui Bugnet. Thiry, II, 139. T. Hue, V, 218. Planiol, III, 2024. Baudry, II, 196. Baudry et Wahl, *Successions*, II, 1775 (ed. a 2-a).

Ce trebuie să decidem în privința hotărîrilor care pronunță anularea unei căsătorii? Atât doctrina cât și jurisprudența asimilează anularea căsătoriei cu desfacerea ei prin

Hotărîrile care pronunță anularea unei căsătorii.

Bonnier, 888, *in fine*. Fuzier-Herman, II, art. 800, No. 16. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 712, și *Acceptation de succession*, 362 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Successions*, 714. *Nouv. C. civ. annoté de Dalloz*, II, art. 800, No. 118 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 1302, și *Successions*, I, 4510 urm. Lacombe, *op. cit.*, 337 urm., p. 238 urm. Acolas, II, p. 229. Griolet, *op. cit.*, p. 147 urm. Tambour, *Bénéfice d'inventaire*, 31. Bioche, *Dictionn. de procéd.*, v^o *Bénéfice d'inventaire*, 31. Bihard, *Bénéf. d'inventaire*, 436. Demolombe, XV, 148 urm. și XXX, 371. Laurent, IX, 391. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, II, 610 urm. Duranton, VII, 25. Demante, III, 122 bis 1 urm. Arntz, II, 1449. Aubry et Rau, VI, § 612, p. 403, nota 25; § 613, p. 421, nota 57, și VIII, § 769, p. 385. Chauveau sur Carré, *Lois de la procéd. civ.*, II, *Quest.* 763, p. 252. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, p. 553, *ad notam* (ed. a 2-a), p. 249 (ed. 1). Chabot, *Successions*, II, art. 800, No. 3, p. 162 urm. (ed. Belost-Jolimont din 1839). Poujol, *Successions*, art. 800, No. 2, p. 487 urm. (ed. din 1837). Le Sellyer, *Comment. hist. et pratique sur le titre des successions*, II, 862, 863 (1892). Tissier, *Tr. de la tierce opposition*, 71. Mourlon, II, 285. Petrescu, *Successiunile*, II, p. 56. C. București, *Dreptul* din 1888, No. 2. Cas. fr. D. P. 65. 1. 434. Sirey, 65. 1. 270. D. P. 85. 1. 283. Sirey, 86. 1. 173. Veși și t. III a acestor Comentarii, p. 387, text și nota 5.

Cu toate-acestea, chestiunea este foarte controversată. „Există alta data la Facultatea de drept, d-ice Hureaux (*Revue pratique*, anul 1864, t. 18, p. 27, nota 1), atâtea interpretări ale art. 711, câte și catedre de drept civil“. Boitard d-ice că aceasta chestiune este *celebră* (*Pr. civ.*, I, 373, p. 425, ed. a 15-a). Veși diversele sisteme expuse de Mourlon (II, 285 urm.) și de Valette (*Mélanges de dr., de jurisprudence et de légist.*, I p. 167 urm., ed. din 1880). Veși și Demolombe, XV, 149 urm. Vom expune pe scurt, combatându-le în același timp, sistemele principale.

După un sistem, se susține ca hotărîrea remasa definitivă, prin care se condamnă pe cine-va ca moștenitor pur și simplu, își produce efectele sale *erga omnes*, fiind-că asemenea hotărîre este pusă pe aceeași treaptă cu acceptarea moștenirii, fie ea expresă, fie tacită, care necontestat își produce efectele sale față de toată lumea. (Cpr. Mourlon, II, 283. Laurent, IX, 387, și *Avant-projet de révision du C. civ.*, III, p. 545. Demolombe, XIV, 362 *ter*, și XV, 147. Duranton, VII, 25. Planiol, III, 209. Veși și t. III a acestor Comentarii, p. 387, nota 1). Această opinie, inadmisibilă după noi, se întemeiază pe însuși termenii art. 711, pe indivisibilita-

divorț, aplicându-i aceeaș regulă, fiind-că, atât în urma anulărei, cât și a desfacerei căsătoriei prin divorț, soții sau acel din ei rămas în viață, pot contracta o a doua căsă-

tea calității de moștenitor și pe considerația cu totul falsă, că art. 711 n'ar constitui o aplicare a art. 1201, ci din contra o excepție de la acest principiu. (Vezi în acest sens: Vigié, II, 181. Hureaux, *Tr. du dr. de successions*, I, 84, și II, 121, precum și *Revue pratique*, t. 18, anul 1864, No. 283 urm., p. 125 urm. Tanlier, *Théorie raisonnée du C. civil*, III, p. 256 urm. Vazeille, *Successions*, art. 800, No. 2. Malleville, *Analyse du C. civil*, p. 261 urm. Malpel, *Successions ab intestat*, 194 (ed. din 1826). Massé-Vergé, II, § 379, p. 311, 312, nota 18. Merlin, *Répert. Successions*, S-a, I, § 5, No. 4, și *Quest. de droit*, v^o *Héritier*, § 8. Carré, *Pr. civ.*, II, *Quest.* 763, p. 251 (Chauveau nu împărtășește însă această părere, *loco cit.*, p. 252). Vezi și Carré-Chauveau, *Supplém.*, VII, p. 376. No. 110, v^o *Bénéf. d'inventaire*).

A doua opinie consideră hotărîrea pronunțată contra moștenitorului ca un termen *ad quem*, care închide sorocul, în cursul căruia acceptarea beneficiară poate să aiba loc. După acest sistem, care a rămas cu totul isolat, și care se întemeiază pe lucrările pregătitoare ale Codului fr., această hotărîre, nu-și va produce efectele sale *erga omnes*: succesiibilul condamnat, ca moștenitor pur și simplu, nu va avea această calitate de cât față cu creditorul care a dobândit hotărîrea: față cu ceilalți creditori el are încă alegerea de a accepta moștenirea pur și simplu, sau de a renunța la dînsa, însă el nu mai poate s'o primească sub beneficiu de inventar, pentru-ca termenul în care el putea să facă această acceptare este expirat, de-vreme ce există în contra lui o hotărîre avînd puterea lucrului judecat. (Vezi în acest sens Valette, monografie, scrisă în 1842, publicată mai întîi în *Revue étrangère de législ., de jurisprudence et d'économie politique*, și reproducă în *Mélanges de dr., de jurisprudence et de législ.*, t. I, p. 163 urm.).

După Marcadé (III, 253), hotărîrile pronunțate în ultimă instanță n'ar împedeca acceptarea moștenirii sub beneficiu de inventar, ci numai acele remase definitive *prin neoposure sau neapelure, passées en force de chose jugée*, după cum se exprimă art. 800 din Codul francez, parere care a fost emisă și de *Muraire* în consiliul de Stat (cfr. Demolombe, XV, 150. Valette, *op. cit.*, p. 173, nota 2), și care, în ori-ce caz, este inadmisibilă față cu textul nostru, care vorbește de *hotărîri desuicrșite*. Vezi combaterea acestui sistem chiar în dreptul francez, în Duranton, VII, 25, p. 75 urm.

În fine, după ultimul sistem, care este cel mai răspândit și în acelaș timp cel mai juridic, succesiibilul condamnat ca moștenitor pur și simplu, față de un creditor, nu este con-

torie. Prin urmare, hotărîrea care pronunță anularea unei căsătorii, atât în caz de nulitate absolută, cât și în caz de nulitate relativă, își va produce efectele sale *erga omnes*¹⁾.

siderat ca atare, de cat față cu acest creditor, el rămânând liber, față cu acei cari n'au figurat în instanță, sa primească moștenirea sub beneficiu de inventar, și chiar sa renunțe la dînsa. În adevăr, principiul, în materie de lucru judecat, este că hotărîrile nu-si produc efectul lor de cât între părțile care le au dobîndit (art. 85 și 1201). Or, pentru a se admite o excepție la un principiu atât de esențial, ar trebui un text expres de lege, caci art. 711, în partea sa finală, nu are de scop de a deroga de la art. 1201, ci de a face din contra o aplicare a acestui principiu. De aceea, partea finală a acestui text a fost eliminată din art. 1076 a Codului olandez, care cu adevărat devine inutilă. Codul italian a eliminat chiar cu desăvîrșire art. 711, ceea ce face că, în Italia, controversa nu mai este cu puțință. Aceeaș soluție s'a admis și de Laurent în Ante-proiectul de revizuire.

Argumentul tras din indivisibilitatea calității de moștenitor nu este concludent, după cum am vădut când ne am ocupat despre lucrul judecat în materie de chestiuni de stat (Vedî *suprà*, p. 559). Cât pentru părerea fostului nostru profesor Valette, care considera hotărîrea ca formînd un termen în launtrul căruia acceptarea beneficiară poate să aibă loc, și care se întemeiază numai pe discuția urmată înaintea consiliului de Stat, ea este inadmisibila ca fiind contrară însuș textului art. 711: iar discuția, pe care ea se întemeiază, este atât de confușă și de întemeioasă, în cât fie-care parere recurge la dînsa și crede să găsească în ea argumente. (Cpr. Demolombe, XV, 152, p. 155). În fine, este de observat că părerea dominantă în doctrină și în jurisprudență era aceea a lui Pothier (*Successions*, VIII, 152, p. 149), de la care probabil autorii Codului francez n'au înțeles a se departa.

Pentru a termina această grea materie, vom mai observa căsăul în care încă, că condamnarea pronunțată contra unui moștenitor, un moștenitor este con- numai sub această denumire, se referă la calitatea luata de dînsul, și nu-l face moștenitor pur și simplu, dacă el este condamnat nu- moștenitor beneficiar. (Cpr. Cas, rom. *C. judiciar* din 1902, No. 56, C. Alger, D. P. 90, 2, 106, Sirey, 92, 2, 13, T. Hue, V, 218, *in fine*, Planiol, III, 2024, *in fine*). Pe de alta parte, tate de moș- hotărîrea dată față de o persoană, care n'a figurat în in- tanță ca moștenitor beneficiar, nu poate să aibă autorita- tea lucrului judecat, în privința acestei calități, dacă ea n'a făcut obiectul judecății. (T. Hue, V, *loco cit.*, C. Douai, D. P. 91, 2, 93).

¹⁾ Cpr. Planiol, I, 483, text și nota 1, și III, 423—428. Lacombe, *op. cit.*, 190, p. 186, C. Agen, D. P. 91, 2, 153, și

Hotăr. prin care se respinge cererea în anulare.

Soluția de mai sus se aplică numai hotărârilor care pronunță anularea unei căsătorii. Cât pentru decisiunile prin care se respinge acțiunea, trebuie să distingem : sau persoana, care a introdus acțiunea, o avea singură (de exemplu : soțul a cărui consimțământ a fost viciat), și atunci totul s'a sfârșit ; căsătoria nu mai poate fi atacată, fiindcă singura persoană, care putea s'o atace, n'a isbutit în acțiunea sa ; sau acțiunea aparținea mai multor persoane, și în asemenea caz, hotărârea de respingere, dată față cu unul din interesați, nu poate, fără un anume text de lege, să oprească exercitiul acțiunii celorlalți¹⁾.

Minoritate, majoritate.

În cât privește hotărârea privitoare la minoritatea, sau majoritatea unui individ, ea fiind pur declarativă, iar nu constitutivă de drepturi, nu este opozabilă terților cari n'au figurat în proces²⁾.

Emancipare, absență, adopțiune, etc.

Emanciparea, act extra-judiciar, produce din contra un efect absolut, ca și rădicarea beneficiului ei. Hotărârile prin care se declară absența, se confirmă o adopțiune, etc. au de asemenea un caracter constitutiv, însă ele fiind mai mult niște acte de jurisdicție grăcioasă³⁾, știm că numai hotărârile pronunțate pe calea contencioasă au efectul lucrului judecat. (Vezi *supra*, p. 479 urm.).

Hot. privitoare la numele de familie.

Hotărârile privitoare la numele de familie⁴⁾ au dat loc la oare-care discuții.

nota lui P. de Loynes. — Vezi însă R. Bufnoir, *op. cit.*, p. 57 urm.

¹⁾ Cpr. Planiol, III, 429 (ed. 1).

²⁾ Cpr. R. Bufnoir, *op. cit.*, p. 56.

³⁾ Cpr. R. Bufnoir, *op. cit.*, p. 56, nota 1.

⁴⁾ Copii legitimi poartă numele tatălui lor, după cum prevăd anume : art. 192 din Codul Calimach, art. 146 din Codul austriac, art. 1801 din Codul saxon, art. 1616 din Codul german, etc. „*Das Kind erhält den Familiennamen des Vaters*“, dice acest din urmă text. Copiii naturali poartă numele mamei lor, dacă ea este cunoscută. „Cei nelegiuți copii, dice art. 220 din Codul Calimach (165 C. austriac), cu totul se depărtează de driturile familiei și a rudenicii, precum și de numele familiei tatălui, de eyghenia, de marca neamului, cum și de alte părintești privilegii ; ei dobândesc numai numele familiei de pe mama“. Cpr. art. 1801 din Codul saxon, 1706 Cod german, etc. Acest din urmă Cod prevede anume că nici o înrudire nu exista între copilul natural și tatăl seu : „*Ein uneheliches Kind und dessen Vater gel-*

Numele copiilor legitimi și naturali.

Se susține că principiul ordinar al relativității lucrului judecat nu se mai aplică în această privință și că, numele fiind indivisibil, hotărîrea trebuie să și producă efectele sale chiar în privința membrilor familiei cari n'au luat parte la judecată ¹⁾).

Această soluție este, însă, prea absolută și nu poate fi admisă de cât sub oare-care reserve, asupra cărora nu vom insista, chestiunea fiind prea specială ²⁾).

S'a decis de Curtea din București, singură competentă în toată țara, prin o stranie anomalie, după legea din 18 martie 1895 (art. 10), de a statua asupra contestațiilor ce s'ar rădica cu ocazia schimbării numelui unei persoane, că proprietatea numelui fiind inalienabilă și imprescriptibilă, nu este în comerț, și ca atare, nu poate face obiectul unei transacțiuni ³⁾,

S'a mai decis, tot de această Curte, că descendentul unei familii cu nume istoric, poate cere pe calea judecă-

*ten nicht als verwandt*⁴⁾, dice art. 1589 din acest Cod.

S'a decis, cu drept cuvânt, că numele patronimic al familiilor este proprietatea lor, ce nu se poate lua fără regulă de o altă persoană (Cpr. art. 12 C. civ. german). Numele constituie deci un bun făcând parte din patrimoniul familiilor, de care pot să fie legate amintiri de stima, onoare și familie, în ordinea socială, și familia ne putînd a se constitui în mod legal de cât prin instituția căsătoriei, nimene nu se poate bucura de un nume, de cât în virtutea filiațiunii sale: de unde rezultă că numele patronimic de familie nu poate fi purtat de cât de acela ce-l moștenește în mod legal. — Astfel, copii naturali nu pot pretinde ca au dreptul de a purta numele de familie al tatălui lor natural, prin simplul fapt al toleranței, și nu pot invoca nici posesia de stat, nici voința manifestă a tatălui lor natural rezultînd din acte făcute de dînsul, precum ar fi, de exemplu: declarația de naștere la ofițerul stărei civile, sau înscrierea unui copil sub numele seu în școalele publice și particulare. Deci, numai legitimarea, sau adopțiunea conferă unui copil natural dreptul de a purta numele de familie al tatălui seu. C. București, *Curierul judiciar* din 1900, No. 80.

¹⁾ Cpr. Demolombe, V, 310. Rodière, *op. cit.*, 405. Duranton, XIII, 527, *in fine*.

²⁾ Vezi, în această privință, distincțiunile făcute de Baudry et Chéneaux, *op. cit.*, 609 urm., p. 528 urm. Vezi asupra numelui patronimic, t. V a acestor Comentarii, tabla materiei lor, v⁶ *Nume patronimic*.

³⁾ *Dreptul* din 1898, No. 8.

torească, schimbarea numelui unei persoane, ce se poate confunda cu al seu și pe care acesta l-a adoptat posterior punerii în aplicare a Codului civil¹⁾.

Ne-a mai rămas, pentru a termina materia relativă la identitatea de persoane, să cercetăm dacă debitorul reprezintă pe fidejutor, dacă debitorii și creditorii solidari se reprezintă între ei, și care sunt efectele lucrului judecat în materie de obligații indivisibile.

Raporturile
între debi-
torul princi-
pal și fide-
jursorul.

În cât privește chestiunea de a se ști dacă hotărîrea dată față cu debitorul principal leagă pe fidejutor, trebuie să distingem: Dacă hotărîrea a declarat datoria stînsă sau inexistentă, nu mai rămîne nici-o îndoială că ea folosește fidejursorului, pentru-că nu poate să existe fidejusiune fără o obligație principală validă (art. 1653). Afară de aceasta, dacă fidejursorul ar putea fi obligat la plată, cu toată hotărîrea favorabilă debitorului, el ar avea recurs contra debitorului principal (art. 1669), care, cu modul acesta, nu s'ar folosi de hotărîrea dată în favoarea sa. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord²⁾.

Casul în care
hotărîrea
este de-
favorabilă
debitorului.
Controversă.

Chestiunea este însă controversată (atunci când hotărîrea este defavorabilă debitorului. *In quo jura et doctores videntur rari*, dice Marsili (citată de Troplong). După unii, hotărîrea ar avea, și în asemenea caz, autoritatea lucrului judecat față de fidejutor³⁾: părerea contrară este, însă,

¹⁾ Dreptul din 1896, No. 42.

²⁾ Cpr. Pothier, II, 908. Thiry, III, 170. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 379, nota 50. Arntz, III, 415. Mourlon, II, 1629. Pand. fr., *Caution-Cautionnement*, 958. Duranton, XIII, 517. Allard, *op. cit.*, p. 310. Troplong, *Cautionnement*, 510. Lacombe, *op. cit.*, 198, p. 192, 193, și toți autorii. Cpr. L. 21, § 4, Dig., *De exceptione rei judicate*, 44, 2.

³⁾ Cpr. Troplong, *Cautionnement*, 511 urm. Larombière, V, art. 1351. No. 100. P. Tuozzi, *op. cit.*, 193, p. 319 urm. Toulhier D. V. partea II, 211. Bonnier, 886. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 625 urm., și *Cautionnement*, 445 urm. Ponsot, *Cautionnement*, 363, 365 (ed. din 1844). Vezi și decisiile citate în Pand. fr. *Cautionnement*, 960. Cpr. C. Focșani, *Dreptul din 1886*, No. 21. C. București, *Dreptul din 1881*, No. 29. Vezi și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1878, p. 5. — Partisanii acestui sistem sunt, însă, obligați a recunoaște fidejursorului dreptul de a face apel sau recurs contra hotărîrei ce i se opune, cu-toate-ca debitorul ar fi renunțat la aceste mijloace de apărare, fie în mod expres, fie tacitamente. Cpr. Pand. fr.

mult mai juridică; căci, după cum foarte bine dice Curtea noastră supremă în secțiuni-unite¹⁾, așa precum o convenție sau o transacție, făcută între debitorul principal și creditorul seu, n'ar fi opozabilă fidejursorului, tot ast-fel hotărîrea intervenită între aceste persoane este *res inter alios judicata* fața cu acest din urmă²⁾.

Cât pentru hotărîrea intervenită *in favoarea fidejursorului* și contra creditorului, ea poate fi invocată de debitorul principal, dacă are de obiect *însăș existența datoriei*, iar nu numai existența fidejusiunei, sau o excepțiune personală fidejursorului³⁾. Hotărîrea pronunțată *contra fidejursorului* nu poate, însă, fi opusă debitorului principal⁴⁾.

Hotăr. intervenită în favoarea, sau în contra fidejursorului.

Din cele mai sus expuse rezultă că co-fidejursorii pot, fie în numele lor, fie în numele debitorului principal, să

Cautionnement, 961. Ponsot, *op. cit.*, 363 urm. Troplong, *op. cit.* 514, 515. Vezi și P. Pont, *op. cit.*, 413. Cpr. L. 5, Pr. Dig., *De appellationibus*, etc. 49, 1, unde se dice: „*Item fidejussores pro eo pro quo intervernerunt (appellare possunt). Igitur et creditoris fidejussor emptore victo appellabit: licet emptor et creditor adquiescant*”.

¹⁾ Vezi Bulet. 1890, consid. de la p. 1216, 1217.

²⁾ Arntz, Thiry, *loco cit.* Laurent, XX, 119. Demante, V, 328 bis XXIX și XXX. Aubry et Rau, *loco cit.* Marcadé, V, art. 1351, No. XIII, p. 195 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 163. Vigie, II, 1655. Mourlon, II, 1628, 1629. Pand. fr., *Caution-Cautionnement*, 959. Allard, *op. cit.*, p. 310. P. Pont, *Petits contrats*, II, 348 urm. și 412. Lacombe, *op. cit.*, 199 urm., p. 193 urm. Gatti, *op. cit.*, 155. Cpr. Demolombe, XXVI, 374, p. 314. Cpr. și Cas. rom. secțiunii-unite. Bulet. 1883, consid. de la p. 285. Bulet. 1890, consid. de la p. 1216, 1217.

³⁾ În baza acestor principii știm că jurământul dat fidejursorului, asupra însăș existenței datoriei, și prestat de acest din urmă, folosește debitorului principal (art. 1218). Vezi *suprà*, p. 418. Fidejursorul fiind, în adevăr, considerat ca mandatarul debitorului, de câte ori este vorba de liberarea lui, fie prin o plată reală, fie prin alte mijloace echivalente, acest din urmă a fost reprezentat în instanță prin fidejursor. Cpr. Pothier, II, 918. Larombière, II, art. 1208, No. 16. Guillouard, *Cautionnement*, 223.

Art. 1218.

⁴⁾ Arntz, *loco cit.* Bonnier, 886. Pand. fr., *Caution-Cautionnement*, 814. Allard, *op. cit.*, p. 311. Lacombe, *op. cit.*, 202, 203. Gatti, *op. cit.*, 155. Larombière, II, art. 1208, No. 16 și 17. Troplong, *Cautionnement*, 449 urm., 454 urm. Guillouard, *loco cit.*

invoace hotărîrea dată față cu unul din ei și în favoarea sa, asupra fondului datoriei¹⁾.

Fidejursor solidar.
Controversă. Principiile mai sus expuse se aplică, fără nici-o deosebire, atât fidejursorilor ordinari, cât și acelor solidari, cu-toate-că aceștia din urmă sunt obligați într'un mod mai energic și nu pot opune creditorului excepțiunea de divisiune și discuțiune²⁾.

Efectele lucrului judecat în materie de oblig. solidare.
Controversă. În cât privește dificultățile la care lucrul judecat a dat loc în materie de obligații solidare, ele au fost examinate în t. VI, p. 169 urm. și 190 urm., unde am vedut, cu toată controversa ce există în această privință, că lucrul judecat față cu unul din co-debitori, care ar fi câștigat, iar nu pierdut procesul în contra creditorului, în basă unei excepțiuni comună tuturor debitorilor (art. 1047), este oposabil tuturor debitorilor; de-oare-ce, după art. 1056, într-o obligație solidară, fie-care debitor are mandat numai pentru a stînge sau a împutîna obligația, nu, însă, și pentru a face poziția co-debitorilor sei mai rea³⁾; după cum în o creanță solidară, fie-care creditor are în principiu mandat pentru a îmbunătăți soarta co-creditorilor sei (art. 1038); de unde rezultă că numai hotărîrile favorabile unuia din co-creditori, nu însă și acele defavorabile, sunt oposabile celorlalți creditori⁴⁾.

Poate că acest sistem nu este tocmai logic, vorbind de lege ferenda, însă el este singur juridic față cu art.

¹⁾ Larombière, II, art. 1208, No. 16.

²⁾ Lacombe, *op. cit.*, 204, p. 198. Larombière, II, art. 1208, No. 17. Ponsot, *Cautionnement*, 512. Guillouard, *Cautionnement*, 224. P. Pont, *Petits contrats*, II, 353.—*Contrà*: Tropolong, *Cautionnement*, 459. Proudhon, *Usufruit*, III, 1325. Répert. Dalloz, *Cautionnement*, 315, in fine. Rodière, *Solidarité et Indivisibilité*, 166.

³⁾ Vezi t. VI, p. 190 urm., și la autoritățile citate acolo, *adde*, în sensul acestei pareri, Allard, *op. cit.*, p. 311, 312.—*Contrà*: Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1231.—Dacă, însă, toți co-debitorii au fost puși în cauză, fie-care trebuie să exercite prin el însuși căile de reformare deschise de lege; alt-fel hotărîrea dobîndește în contra lui puterea lucrului judecat, ea neputînd fi reformată de cât în favoarea debitorului, care a usat de căile legale în termenul prescris de lege. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1901. 1. 449 și nota lui P. Henry.

⁴⁾ Vezi t. VI, p. 169 urm. și Allard, *op. cit.*, p. 312.—*Contrà*: Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1159.

1038 și 1056, care nu există în Codul francez, și sunt adăoase de legiuitorul nostru¹⁾.

Care sunt, în materie de obligații indivisibile, efectele lucrului judecat între unul din creditori și debitorul, sau între unul din debitori și creditorul? Chestiunea este viu discutată, și întâlnim și de astă dată controversa pe care am semnalat-o în materie de obligații solidare. Această chestiune a fost studiată în t. VI, p. 251 urm., și am vedut că sistemul cel mai juridic este acela, care pune în principiu că hotărîrea pronunțată între unul din creditori și debitorul, sau unul din debitori și creditorul, nu poate nici într'un caz fi opusă celorlalți creditori sau debitori, cari n'au luat parte la judecată, fie că procesul s'a câștigat, fie că el s'a pierdut. Nici-un mandat neexistând, în adevăr, între creditorii sau debitorii unui lucru indivisibil, unul nu poate să reprezinte pe cei-alți²⁾.

¹⁾ Această soluție a fost, în adevăr, criticată de unii autori. Critica legii „*Singuliers mandataires*, dice unul din ei, *qui auraient pourvoir pour gagner, et non pour perdre et qui ne pourraient savoir qu'après coup si, en prenant part à l'action, ils restaient ou non dans les limites de leur mandat*“. Saleilles, *Etude sur la théorie générale de l'obligation d'après le 1-er projet de Cod. civil pour l'Empire allemand* (ed. a 2-a. Pichon, 1901), 118, p. 116. Tot cam în asemenea termeni se exprima și Merlin (*Quest.*, v^o *Chose jugée*, § 18, 1 și 2): „*Il est impossible qu'ils aient couru la chance de profiter du jugement qui eût absous leur coobligé, sans courir en même temps celle d'être compris dans la condamnation qui serait prononcée contre lui*“. Un autor italian, P. Tuozzi (*op. cit.*, 191, p. 315) se exprimă de asemenea în termenii următori: „*Non si può supporre che il condebitore abbia dato all'altro condebitore il solo mandato di vincere la causa, e non quello di perdere*“. Cpr. și Demolombe, XXVI, 191, in fine, p. 155. De aceea, după art. 425 și 429 din Codul german, co-debitorii și co-creditorii, cari au ramas străini de judecată, nu sunt reprezentați de acela care a urmărit instanța, sau care a fost urmărit. În această teorie, admisă de unii și în Franța (Lacombe, *op. cit.*, 206 urm., p. 200 urm. Laurent, XX, 120), fie-care nu se reprezintă de cât pe sine.

²⁾ Vezi și alte argumente în favoarea acestui sistem, în t. VI, p. 252. Cpr. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 641 urm.—Vezi, însă, Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, consid. de la p. 317, unde se dice că „s'ar putea foarte bine susține că un co-interesat reprezintă legalmente nu numai în folos, ci încă și în pagubă, pe celalalt co-interesat“. Tot acolo se arată siste-

Raporturile
dintre co-
moștenitori,
co-proprie-
tari, etc.
când obiec-
tul contesta-
ției este di-
visibil.

Lucrul judecat în favoarea, sau contra unuia, ori mai multor din co-moștenitori, co-proprietari, co-debitori, etc. este în privința celorlalți *res inter alios judicata*, de câte ori obiectul contestațiunii este divisibil, căci nici-un mandat nu există în această privință între ei. Pothier observă chiar cu drept cuvânt că, în specie, lucrul cerut nu este acelaș din cauza divisiunii datoriilor și creanțelor între moștenitori (art. 777 și 1060) ¹⁾.

Sugestiune,
Captațiune.

În baza acestor principii s'a decis, cu drept cuvânt, că hotărîrea prin care se anulează un testament, fie chiar pentru sugestiune sau captațiune, după cererea unuia din moștenitori, nu folosește de cât acestui moștenitor, și nu poate fi invocată ca avînd autoritatea lucrului judecat de alți moștenitori, cari n'au luat parte la proces ²⁾.

Copartași.

De asemenea, lucrul judecat contra unui copartaș nu este oposabil altui copartaș ³⁾.

Efectele principiului autorității lucrului judecat în materie civilă.

Am vedut că, în interesul ordinei publice și a terminării contestațiunilor, legea presupune că tot ce cuprinde

mele care exista în această privință. Vezi asupra diverselor sisteme, P. Tuozi, *op. cit.*, 192, p. 317 urm.

¹⁾ Cpr. Pothier, II, 906, *in fine*. Demolombe, XXX, 367. Duranton, XIII, 515. Aubry et Rau, VIII, § 769, p. 372. Toulhier D., V, partea II, 195.

²⁾ Cas. fr. Sirey, 59. 1. 37. D. P. 58. 1. 359.—S'a decis, însă, de curînd (7 iunie 1902), de Curtea noastră supremă, că de câte ori rudele de sînge ale unui defunct atacă testamentul său în nulitate și obțin câștig de cauză la prima instanță, dacă apelul făcut de legatar contra hotărîrei tribunalului se perimă, după cererea unuia din moștenitori, acest apel se perimă față de toți intimați, adică față de toți moștenitorii de sînge, cari figurează în proces: caci, de și interesele lor între ei pot fi contrarii, excludîndu-se unii pe alții de la moștenire, după gradul lor de înrîdire, cu toții au un interes comun față de legatar, adică anularea testamentului; și este de principiu, adaugă Curtea, că de câte ori există o comunitate de interese între mai multe persoane, fie-care din ele este presupusă a avea un mandat tacit din partea celorlalte pentru a le face condiția mai bună. V. *C. judiciar* din 1902, No. 50.

³⁾ Cas. fr. Sirey, 90. 1. 260. D. P. 90. 1. 276. În cît privește efectele lucrului judecat în privința co-proprietarilor în în-divisiune, vezi *infra*, p. 580, nota 1.

dispositivul unei hotărâri definitive este adevărat și drept. *Res judicata pro veritate accipitur*, dice un fragment a lui Ulpian, reprodus de două ori în Digeste¹⁾.

Această presumpție legală este atât de absolută, în cât nu admite nici o dovadă contrară²⁾.

Hotărârea care recunoaște un drept și pronunță o con- Art. 404 Pr. civ.
damnare, se întinde la tot ce este o consecință imediată și neapărată a acestui drept³⁾. Ea dă naștere la o acțiune (*actio judicati*), care are de obiect executarea condamnațiunii, executare care se poate aduce la îndeplinire timp de trei-deci de ani⁴⁾ din ziua de când hotărârea a deve-

¹⁾ L. 25, Dig., *De statu hominum*, 1, 5; și L. 207, Dig., *De regulis juris antiqui*, 50, 17. Vezi *supra*, p. 448. Un jurisconsult spaniol din secolul al XVI-le, Cavarriyas a dîs ca autoritatea lucrului judecat este mai tare de cât însuș adevărul: *Auctoritas rei judicate precelet veritati*.

²⁾ Vezi *supra*, p. 311 și 317.—Alta este însă chestiunea de a se ști dacă debitorul, care ar scăpa de plata prin opunerea unei hotărâri nedrepte, ar rămănea obligat către creditor *naturaliter*. După opinia generală, pe care am admis-o și noi (t. VI, p. 12, text și nota 4), lucrul judecat poate să lase să subsiste o obligație naturală în sarcina părții care a câștigat procesul. Vezi Pothier, II, 196. Bigot-Préameneu, in expun. de motive (Loché, *Législ. civ.*, XII, p. 364, No. 113). Vigier, II, 1493. Demante, V, 174 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 297, p. 8 (ed. a 5-a). Baudry et Barde, *Oblig.*, II, 1669 (ed. a 2-a, 1902). Duranton, X, 41. Demolombe, XXVII, 39. Pand. fr., *Oblig.*, I, 65. *Contră*: Massol, *Oblig. naturelle en dr. rom. et en dr. français* (ed. 1, din 1858), p. 104 urm. și p. 260, 261. T. Huc, VII, 236, p. 317, și VIII, 334, p. 430. După acești din urmă autori, autoritatea lucrului judecat ar lăsa intactă numai o obligație morală sau de conștiință, nu însă o obligație naturală. Vezi și Laurent, XVII, 12, după care renunțarea la lucrul judecat ar face ca obligația să rămăne tot ceea ce era, adică civilă.

Această chestiune era controversată și în dreptul roman. Vezi Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, I, § 129, text și nota 7. Vezi și autorii citați în t. VI a Coment. noastre, p. 13, nota 1.

³⁾ Arntz, III, 418.

⁴⁾ Art. 404 Pr. civ., care în noul Proiect a devenit art. 417. Executarea Rămăne, însă, bine înțeles că prescripția de *trei-deci* de ani se aplică numai hotărârilor pronunțate în materie civilă, nu însă și acelor pronunțate în materie comercială, unde prescripția nu mai este de *trei-deci* de ani, ci de *dece* ani (art. 947 C. com.). Hotărârea nefăcînd, în adevăr, de cât să

Dreptul
roman.

Executarea
hot. dată în
comercial se
prescrie prin
10 ani.
Controversă.

nit definitivă și a dobândit autoritatea lucrului judecat¹⁾.

Ce se prescrie prin trei-deci de ani? Pentru viitor, efectele lucrului judecat sunt perpetue, declarațiunile cuprinse în hotărîre nefiind supuse nici-unei prescripții. Numai dreptul creat prin hotărîre, ca o sancțiune a dreptului declarat, se prescrie prin trei-deci de ani²⁾. Art. 404 din Pr. civ. cuprinde, deci, o inexactitate, care s'a strecurat și în noul Proiect (art. 417), când dice că o hotărîre judecătorească, care nu s'a executat în timp de 30 de ani, *perde puterea lucrului judecat*.

Novatie. Se decide în genere de autori că hotărîrea, care declară existența unui drept sau unei obligații, operează o novație în acest sens, că pentru viitor, lucrul judecat înlocuiește cauza obligației³⁾. *Nocatur judicati actione prior contractus*⁴⁾.

declare dreptul preexistent, care era de natură comercială și care, ca atare, se prescria prin 10 ani, nu se poate aplica o altă prescripție hotărîrii de cât însuș dreptului consfințit printr-însa. Vezi în acest sens, Gatti, *Della autorità del giudicato civile nel diritto moderno italiano*, 188, p. 367 urm. Cu toate-acestea, chestiunea este controversată în Italia. Vezi autori citați într-un sens și în altul de Gatti, *loco cit.*

Art. 949 C. com.

Din cele mai sus expuse rezultă că o hotărîre, dată în materie cambială, nu se va putea aduce la îndeplinire, de cât în timp de *cinci* ani, de când hotărîrea a devenit definitivă (art. 949 C. com.), pentru-că acest text statornicește, în materie cambială, o adevărată prescripție liberatorie, lăsând a se presupune că datoria a fost plătită. Vezi *supra*, p. 378. Cpr. asupra acestei prescripții, statornicită de Codul comercial actual, contrar celor ce se petrec în Codul fr. și contrar art. 184 din vechiul Cod de comerț, C. București, *Dreptul* din 1902, No. 40, și *C. judiciar* din acelaș an, No. 40 (cu adn. D-lui C. N. Toneanu); *Judec. ocol. Slatina* și *Galați. C. judiciar* din 1902, No. 13 (cu adn. noastră). și No. 40.

Art. 950 C. com.

Tot astfel, hotărîrea dată în privința unui contract maritim sau de gagiu asupra vaselor, nu se va putea aduce la îndeplinire de cât în termen de *trei* ani din ziua de când ea a rămas definitivă (art. 950 C. com.).

¹⁾ Gatti, *op. cit.*, 189, p. 370.

²⁾ Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 175.—Prescripția, o dată îndeplinită, desființează întreaga hotărîre, atât în privința dispozițiilor susceptibile de executare, cât și a acelor care nu necesitau nici-o executare. Cas. fr. Sirey, 64. 1. 499. Aubry et Rau, VIII. § 769, p. 401. Pand. fr., *Chose jugée*, 1336.

³⁾ Cpr. Larombière, V, art. 1351, No. 144. Demolombe, XXX, 384. Aubry et Rau, *loco cit.* Lacombe, *op. cit.*, 251, p. 263 urm.

⁴⁾ L. 3, Cod., *De usuris rei judicate*, 7. 54. Vezi și L. 3, § 11,

Această teorie, împrumutată de la dreptul roman, nu este însă fericită, după cum observă cu drept cuvânt Laurent (XX, 131), pentru-că, pe de o parte, obligațiunea nu este sfînsă, după cum se întîmplă în materie de novație, ci din contra, confirmată prin hotărîre ¹⁾, iar pe de alta, judecătorii nefăcînd de cît să declare drepturile părților, aceste drepturi rămân ceea ce erau înainte.

Autoritatea lucrului judecat este, după cum am vedut, *irrevocabilă* ²⁾, și o hotărîre, ori cît de greșită ar fi în fapt, sau în drept, nu mai poate fi modificată nici de una din părți, nici de judecător ³⁾, nici chiar de lege ⁴⁾, dacă, însă, bine înțeles, partea condamnată a fost legiuît chemată spre a se apăra și n'a venit: sau venind, nu s'a apărut în mod complet ⁵⁾.

Judecătorii, cari au încuviințat formula executorie, pot, însă, fi chemați a interpreta dispozitivul hotărîrei lor, dacă el este întunecos sau îndoelnic, în cît privește înțelesul, întinderea și aplicarea lui (art. 400 Pr. civ.), fără, însă, a-l schimba sau denatura: căci aceasta ar însemna a viola autoritatea lucrului judecat.

Critica ideii de novație.

Irrevocabilitatea lucrului judecat.

Interpretarea unui dispozitiv întunecos.

Un alt efect al autorității lucrului judecat este, după

Relativitatea lucrului judecat.

Dig., *De peculio*, 15, 1, unde se dice: „... Non originem iudicii spectandam, sed ipsam iudicati velut obligationem ...; quæ ex causa iudicati descendit“.

¹⁾ „Neque enim, dicea jurisconsultul Paulus, *deteriorem causam nostram facimus actionem exercentes, sed meliorem*“ (L. 29, in fine, Dig., *De novationibus et delegationibus*, 46, 2).

²⁾ Vezi asupra acestui principiu, Pand. fr., v^o cit., 1341 urm.— În cît privește îndreptarea unei erori materiale de redacție asupra numelui, calității, concludsiilor părților, sau o eroare de calcul (art. 292 Pr. civ., 1717 C. civ.), vezi *supră*, p. 499 și 512, nota 2.

³⁾ „*Judex, posteaquam semel sententiam dixit, postea iudex esse desinit ... semel enim male seu bene officio functus est*“ (L. 55, Dig., *De re iudicata*, 42, 1).

⁴⁾ Nici legile interpretative nu pot atinge puterea lucrului judecat. Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 36, și Bulet. S-a 1, 1883, p. 273, in fine.

⁵⁾ Vezi *supră*, p. 497.

⁶⁾ Vezi *supră*, p. 511, 512.— O hotărîre remasa definitivă nu poate, deci, fi reformată pe calea de contestare la executare, ci numai pe calea de reformare ordinare sau extraordinare. Cas. rom. și Trib. Iași, Bulet. S-a 1, 1873, p. 127, și *Dreptul* din 1891, No. 35.

cum am vedut, de a fi *relativ*. Ca și convențiile (art. 973), hotărârile nu-și produc în adevăr efectul lor, de cât între părțile care s'au judecat și reprezentanții lor, universal; ele nici nu folosesc nici nu strică terțiilor ¹⁾. *Res inter alios judicata alteri nec nocet, nec prodest* ²⁾. Acest principiu este mai lămurit în legea noastră de cât în acea franceză, căci noi nu avem terția opoziție propriu disă, care există în Codul francez (art. 474 urm. Pr. civ. fr.). Este adevărat că, dacă în baza unei hotărâri definitive ce ai contra unei persoane, îmi urmărești averea mea, voi putea să contest acea urmărire și să distrag averea urmărită, însă această contestație, pe care legea îmi dă drept s'o fac (art. 400 Pr. civ.), nu este o terție opoziție în sensul a-celeia pe care o conferă legea franceză.

Am vedut, însă, că principiul relativității lucrului judecat suferă în anume cazuri oare-care excepții: une-ori din cauza persoanelor cărora acțiunea este încredințată (acțiune în tăgăduire de paternitate), iar alte-ori din cauza caracterului excepțional al hotărârii, care, în loc de a constata starea civilă a unei persoane și a consacra o stare de drept existentă, înființează o stare nouă, modificând pe acea veche (hotărârile prin care se pronunță divorțul, separația de patrimonii, interdicția unui smintit, etc.) ³⁾.

Excepțiunea trasă din autoritatea lucrului judecat nefiind de ordine publică, de aici rezultă că părțile pot să renunțe la dînsa, fie în mod expres, fie implicitamente ⁴⁾.

Renunțarea trebuie, însă, să fie dovedită în mod formal. Ea nu poate să rezulte din o simplă presumpție, ci numai din un fapt, care nu se poate explica de cât prin voința de a renunța ⁵⁾.

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 539.—În baza acestor principii s'a decis că hotărârile dobîndite contra unui co-proprietar în indiviziune, nu sunt opozabile celorlalți co-proprietari; căci ei nu au mandat legal de a se reprezenta unii pe alții pentru a-și face pozițiunea lor mai rea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1890, p. 283. Acest principiu era admis și sub Codul Caragea. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1873, p. 316 urm.

²⁾ Vezi legile citate *suprà*, p. 539, nota 4.

³⁾ Vezi *suprà*, p. 563 urm.

⁴⁾ Pand. fr., v^o cit., 1502 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 168, *in fine*. Laurent, XX, 136. Larombière, V, art. 1351, No. 150. Vezi și *suprà*, p. 455.

⁵⁾ Pand. fr., v^o cit., 1511.

Excepțiile
aduse principiului
relativității lucrului
judecat.

Renunț. la
lucr. ju-
decat.

Excepțiunea trasă din autoritatea lucrului judecat, ne-
fiind de ordine publică, trebuie să fie propusă de partea in-
teresată înaintea judecătorilor fondului : tribunal, sau curte :
judecătorii neputând s'o invoace din oficiu ¹⁾.

Neinvoc. lu-
crului jude-
cat din ofi-
ciu.

Ea trebuie să fie formulată într'un mod clar și pre-
cis : nu însă numai în treacăt, ca un mod de argumentare ²⁾.

Dacă lucrul judecat a fost propus înaintea judecăto-
rilor fondului, și ei l-au respins, cu-toate-că existau ele-
mentele preserise de lege : decizia ar fi casabilă pentru vio-
larea art. 1201 ³⁾.

În caz de a admite excepția lucrului judecat, judecătorii
fondului nu trebuie să se mărginească a dice numai că există
lucru judecat ; ei fiind datori de a preciza toate împreju-
rările deciziei anterioare, care, în ochii lor, au dobândit
autoritatea lucrului judecat, pentru ca Curtea de casație
să poată verifica dacă cu adevărat există lucru judecat
în specie : căci, în fie care specie, Curtea supremă are
căderea de a verifica dacă toate condițiile juridice ale lu-
crului judecat își au, sau nu, ființă ⁴⁾.

II. Autoritatea lucrului judecat în materie represivă ⁵⁾.

Regule generale.

Dacă autoritatea lucrului judecat este neapărată în
materie civilă, ea se impune și mai mult în materie re-

¹⁾ Vezi *suprà*, p. 455, text și nota 3.

²⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1883, No. 37, consid. de la p. 295, și
Bulet. S-a 1, 1883, consid. de la p. 274. *Dreptul* din 1891.
No. 53 și Bulet. S-a 1, 1891, p. 759. *C. judiciar* din 1894.
No. 42, și Bulet. 1894, p. 839. Cas. fr. D. P. 78. 1. 486.
Sirey, 79. 1. 269. D. P. 69. 1. 22. Pand. fr., v^o cit., 1530.

³⁾ Laurent, XX, 139. Demolombe, XXX, 380. Aubry et Rau,
VIII, § 769, p. 403. Pand. fr., v^o cit., 1533 urm. Cas. fr.
D. P. 72. 1. 361. Sirey, 73. 1. 80.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 1902. 1. 264. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a
civ. 1869, p. 63. Vezi și *suprà*, p. 526, n. 2.

⁵⁾ Vezi asupra acestei materii, P. Tuozzi, *L'autorità della cosa*
giudicata, 101 urm. ; Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*,
II, 1270 urm (ed. a 3-a) ; H. Laurens, *L'autorité de la chose*
jugée, considérée comme mode d'extinction de l'action publique
(thesă p. doctorat. 1885) ; Le Sellyer, *Tr. de l'exercice et de*
l'extinction des actions publique et privé, II, 634 urm., p. 291
urm. (1870) ; F. Hélie, *Tr. d'instruc. criminelle*, II, 978 urm. ;

Bibliografie.

presivă, adică : în materie de crime, delikte și contravenții polițienesti. Siguranța publică, rațiunea și chiar umanitatea cer, în adevăr, că acel care a fost recunoscut odată culpabil sau nevinovat de un fapt, să nu mai aibă a răspunde de acelaș fapt. De aceea regula *Non bis in idem*, cunoscută la popoarele cele mai vechi¹⁾, există în toate legislațiunile

Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 619 urm. (ed. a 7-a, 1901) ; Mangin, *Tr. de l'action publique et de l'act. civile en matière criminelle*, II, 370 urm. Lacombe, *op. cit.*, 263 urm. : Larombière, V, art. 1351, No. 163 urm. Bonnier, 890 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 1543 urm. : Répert. Sirey, *cod.* v^o, 802 urm. : Répert. Palais, v^o *Non bis in idem*, și *Chose jugée*, 632 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 234 urm. Trébutien, *Cours élément. de dr. criminel* (ed. a 2-a, revădută de Laisné-Deshayes și Guillaudard), II, 775 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 228 urm.

Legisl. Indiei. Codul lui Manu.

¹⁾ Iată ce găsim, în această privință, în legislația lui Manu (IX, 233, 234), care se crede a nu fi opera unui singur om și care, după Chézy (*Journ. des savants* din 1831), ar fi din secolul al XIII-lea înainte de Hristos : „Ori-ce afacere, condusă până la sfârșit și judecată, se consideră ca terminată, dacă legea a fost aplicată în mod echitabil. Dacă ea a fost, însă, nedrept decisă de judecători, Regele o cercetează din nou și-i condamnă la amendă“.

Legisl. Evreilor.

După legislația Evreilor, ast-fel cum ea ne este cunoscută prin mai multe texte din vechiul testament, ori-ce sentință de achitare devenea de îndată definitivă, și prevenitul nu mai putea fi urmărit pentru acelaș fapt.

Legisl. Egiptenilor.

În privința Egiptenilor, cu toată descoperirea și tălmăcierea caracterelor ieroglifice, tot ce se știe mai pozitiv este că justiția se dădea de preoți, cărora se remitea câte un memoriu din partea acusatorului și a acusatului : pentru ca judecătorii să nu fie influențați prin talentul oratorilor. În urma terminării desbaterilor, presidentul punea imaginea Adevărului pe capul părții câștigătoare. Față cu aceste forme solemne și religioase, se presupune că hotărârile aveau într-o cât-va caracterul unui oracul și autoritatea unei sentințe divine. Vezi H. Laurens, *Autor. de la chose jugée, considérée comme mode d'extinction de l'action publique* (1885), p. 14, 15.

Legisl. Grecilor, Solon.

Dar dacă vechia leginire a Egiptenilor este într-o cât-va rămasă în întuneric, în privința Grecilor se știe în mod sigur că o lege a lui Solon permitea celui achitat de a respinge o nouă acușatiune prin hotărîrea dobândită mai înainte, *ne res acta apud iudices repetetur*, dice Samuel Petit, (*Leges Atticæ*, lib. IV, tit. 4, No. 14, p. 429). Aceasta se confirmă și de alți autori, precum : Platon, Pollux, Pfeiffer, etc. Iată cum se exprima acest din urmă autor (*Antiquit.*

în care libertatea individului n'a fost confiscată în folosul

Græc., lib. 2, capit. 27, p. 255). „*Exceptio, quæ eadem et translatio testium dicitur: cum quis iudicium non solemne, legitimumque esse causatur, veluti jam ante iudicatus aut absolutus*“. Cpr. Laurens, *op. cit.*, p. 16 urm. Le Sellyer, *Tr. de l'exercice et de l'extinction des actions publique et civile*, II, 637, p. 293 urm. (ed. a 2-a, 1870).

La Romani, mai multe texte consacără autoritatea lucrului judecat în materie criminală. Vezi L. 3, § 1, Dig., *De præconatione*, 47, 15; L. 7, § 2, Dig., *De accusationibus et inscriptionibus*, 48, 2; L. 3, § 13, Dig., *De homine libero exhibendo*, 43, 29, etc.

Legisl. romană.

Cu toate-că autorii romani, precum: Plinius, Sueton, etc. citează mai multe exemple, în care Împărații au ordonat urmăriri nouă pentru aceeași crimă contra unor acușați achitați, Dioclițian și Maximian proclamă principiul că acusatul odată achitat nu mai poate fi urmărit pentru același fapt: „*Qui de crimine publico in accusationem deductus est, ab alio super eodem crimine deferri non potest*“. L. 9, *ab initio*, Cod., *De accusationibus et inscriptionibus*, 9, 2. Vezi și L. 11, Cod., *loco cit.* Vezi, în această privință, dezvoltările istorice pe care le fac unii autori, precum: Griolet, *op. cit.*, p. 182 urm.; H. Laurens, *op. cit.*, p. 21 urm.; P. Tuozi, *op. cit.*, 61; F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 979 urm.; Trebutien, *op. cit.*, II, 777, etc.

Aceleași principii erau admise în dreptul canonic (Decretalele Papei Grigore al IX-lea și capitularele lui Carol Magnus (vezi asupra Dreptului canonic, P. Tuozi, *op. cit.*, 62), și în vechia jurisprudență franceză. Vezi Le Sellyer, *op. cit.*, II, 639, 640. Mangin, *Tr. de l'act. publique et de l'act. civile en matière criminelle*, II, 370. „La sagesse de cette maxime (*non bis in idem*), dice un criminalist francez din secolul al 18-lea, Mayart de Vauglans (*Instit. au droit criminel*, p. 81), fondée sur ces deux raisons particulières, l'une de ne point compromettre trop souvent la vie d'un citoyen; l'autre, d'empêcher que par l'événement de ces différentes accusations, la peine ne vienne enfin à surpasser le crime, l'a fait adopter successivement, et par la disposition du droit canonique, et par la jurisprudence du royaume: et c'est de là qu'est venue la maxime: *Non bis in idem*“.

Dreptul canonic.

La noi, n'am găsit în această privință, relativ la dreptul nostru anterior, de cât art. 156 din vechinul Cod criminal al Moldovei (1826), care pare a nu recunoaște principiul lucrului judecat. Iată, în adevăr, cum se exprima acest text: „Acel ce prin judecată s'au cunoscut a fi nevinovat, poate pentru fapta de care s'au fost învinovățit, să se îndatorească ca să se desvinovătească de al doilea, când din vremea judecăței dintâi nu va fi trecut paragrafia ani-

Dreptul nostru anterior. Art. 156 din vechiul Cod penal al Moldovei.

Statului ¹⁾. Ea este consacrată în termeni expresi, la noi, prin art. 383 din Codul de procedură penală, ca o consecință a libertății individuale, pe care o proclamă Constituția noastră (art. 13).

Art. 383 Pr. pen.—Ori ce persoană achitată ²⁾ după lege, nu va mai putea fi apucată sau acuzată pentru acelaș fapt. (Art. 241, 407 Pr. pen. Art. 360 Pr. pen. fr.).

Hot. date pe
cale conten-
cioasă.

Această autoritate a lucrului judecat nu există în materie represivă, ca și în materie civilă, de cât în privința hotărârilor pronunțate pe cale contencioasă, rămase definitive, adică, nesusceptibile de reformare, sau anulare pe căile legale. (Cpr. Cas. fr. Sirey, 1902, I. p. 353).

Hotărârile cari au puterea lucrului judecat.

Condiția neapărată pentru ca să existe lucru judecat în materie represivă, ca și în materie civilă, este existența

lor ³⁾. N'ar trebui să credem ca acest paragraf s'ar referi la cazul când s'ar descoperi nouă dovezi în contra inculpatului, căci acest caz este prevăzut de un alt text (art. 154). Vezi *infra*, p. 588, nota 1.

¹⁾ În cât privește legislațiunile străine, care consacră principiul autorității lucrului judecat în materie represivă, înființând astfel una din cele mai mari garanții sociale, vezi Répert. Sirey. *Chose jugée*, 1622 urm.

²⁾ Cuvântul *achitat*, fiind general, cuprinde și absolvirea (art. 387 Pr. pen.). Pand. fr., v^o cit., 1590. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 668. Atât art. 383 cât și art. 241 Pr. pen., despre care ne vom ocupa mai la vale, presintă irevocabilitatea lucrului judecat ca un mijloc de apărare în folosul celui achitat, însă soluția este aceeaș. În caz când prevenitul, sau acuzatul ar fi fost condamnat. Pand. fr., v^o cit., 1594. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1026. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 867 (ed. a 7-a). Se poate, însă, întâmpla ca prevenitul sau acuzatul să fi fost pe nedrept condamnat: pentru asemenea caz s'ar fi putut admite posibilitatea de a se reîncepe procesul. Cpr. Pand. fr., v^o cit., 1597. Garraud, *op. cit.*, 624, p. 824.

Art. 263 din
vechiul Cod
penal al
Moldovei.

³⁾ Iată dispoziția relativă la paragrafie (prescripție): „Prin paragrafie se curmă vinovăția și pedeapsa, când seversitorul faptei, în curgere de douăzeci de ani nu s'au tras la criminal: iar în pricina de furtușag, sloboade pravila a trage pe tâlhar la judecată cât va trăi: iar pentru cele ce s'au răpit și s'au prădat, se întinde paragrafia până în trei-deci de ani: iar în pricina ocărei sau a vătămării cinstei cui-va, după un an de zile: și în pricina de curvie, sau precurvie, după trei luni de zile nu este ertat a se mai porni pără” (art. 263).

unei decisiuni susceptibilă de executare, emanată de la o jurisdicție instituită și recunoscută de lege¹⁾, care a statuat asupra acțiunii publice²⁾.

Aceasta rezultă din art. 383 Pr. pen., care prevede că ori-ce persoană, achitată *după lege*, nu va mai putea fi trasă la răspundere pentru acelaș fapt.

Cuvintele *după lege*, care se găsește în art. 383, nu însemnează, însă, că decizia trebuie să fi fost dată în mod legal și regulat; căci o decizie emanată de la o jurisdicție ilegal sau neregulat constituită, sau necompetentă³⁾, care

Decisiile emana-
te de la o
autoritate
illegal sau ne-
regulat con-
stituită.

¹⁾ Cpr. Trib. Roman, *Dreptul* din 1899, No. 20. F. Hélie, *op. cit.*, II, 990.—Hotărîrea dată de o jurisdicție, care n'ar avea existență legală, precum ar fi, de exemplu: o comisiune sau un tribunal extraordinar (art. 104 Constit.) ar fi, deci, nulă de drept și nu ar avea puterea lucrului judecat. Haus, *op. cit.*, II, 1271.

²⁾ Ast-fel, hotărîrea pronunțată pe cale disciplinară, fie chiar de instanțele judecătorești (art. 100 urm. L. org., judec. din 1890; art. 15 urm. L. din 1864 p. constituirea corpului de avocați), nu împiedică exercițiul acțiunii publice, după cum aplicarea unei pedepse disciplinare nu face obstacol la exercițiul acțiunii publice pentru acelaș fapt, fiind-că ambele acțiuni nu urmăresc acelaș scop. Prin acțiunea publică se urmărește, în adevăr, pedepsirea faptului din punctul de vedere penal, iar prin acea disciplinară se aplică vinovății o pedeapsă internă (*castigatio domestica*), pentru-că el a calcat datoritiile ce-i impuneau onoarea și profesiunea sa. Cpr. Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1270, text și nota 1 (ed. a 3-a. 1889). Répert. Palais, *Chose jugée*, 759 urm. Mangin, *op. cit.*, II, 393 și 412. Merlin, *Quest. de droit*, v^o *Non bis in idem*, § 2. F. Hélie, *op. cit.*, II, 988. Pand. fr., *Chose jugée*, 1769 urm. și *Acquittement*, 111. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1322 urm. Bonnier, 895. Garraud, *op. cit.*, 625, nota 2. Ortolan, *Dr. pén.*, II, 1781. Griollet, *op. cit.*, p. 216. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 677, 678. Cas. fr. D. P. 70. 1. 305.—Vom vedea, de asemenea, că hotărîrea dată asupra acțiunii civile, născută dintr'un fapt penal și urmărită în deosebi înaintea jurisdicției civile, nu are nici-o autoritate în privința acțiunii publice exercitată mai târziu ce rezultă din acelaș fapt. Cpr. Haus, *op. cit.* și *loco supra cit.*, p. 478.

³⁾ Hotărîrea rămasă definitivă are puterea lucrului judecat, fie că judecătorul a fost incompetent *ratione personae*, fie *ratione nată de la un materia*. Pand. fr., v^o *cit.*, 1570 urm. Répert. Sirey, *cod.* v^o trib. incomp. 906. F. Hélie, *op. cit.*, II, 991. Garraud, *op. cit.*, 621. Cas. fr. D. P. 83. 1. 362. Sirey, 84. 1. 249. Trib. Roman, *Dreptul* din 1899, No. 20.

Decizia ema-
nată de la un
trib. incomp.
petent.

ar face o rea aplicare a legii, sau care ar fi călcat formalitățile substanțiale, ori prescrise de lege sub pedeapsă de nulitate ¹⁾, ar avea autoritatea lucrului judecat, în data ce ea nu mai poate fi reformată sau anulată pe căile legale (argum. din art. 407 Pr. pen.) ²⁾.

Hotăr. inexistente.

Dar dacă hotărârile *nule* au puterea lucrului judecat, acele *inexistente* nu mai produc acest efect, pentru-că autoritatea lucrului judecat cere neapărat existența unei hotărâri, care să poată fi adusă la îndeplinire ³⁾.

Urmărirea străinului, culpabil de o crimă sau un delict, la reîntoarcerea sa în țară. Controversă.

Am văzut *supră*, p. 468, că hotărârile emenate de la un tribunal represiv străin nu-și produc efectele lor în țara noastră, suveranitatea teritorială opunându-se, în specie, la autoritatea lucrului judecat ⁴⁾. De aceea se decide, că străinul, care ar fi comis o crimă, sau un delict în România, și ar fi fost condamnat sau achitat pentru acest fapt în străinătate, ar putea din nou, la reîntoarcerea sa în țară, să fie urmărit pentru același fapt, fără a se viola autoritatea lucrului judecat, pentru-că lucrul judecat este o instituție de drept pozitiv, care nu poate să-și producă efectele sale de cât în limitele teritoriului în care sentința a fost dată, și în care se exercită suveranitatea însărcinată cu aducerea ei la îndeplinire. Cel puțin în acest sens se

¹⁾ Nulitățile de procedură sau de fond, care s'ar fi strecurat cu ocazia dărei unei decisiuni, n'o împiedică de a avea *inter partes* puterea lucrului judecat, în data ce ea n'a fost atacată în termenile legale, chiar dacă ea ar fi casată în interesul legii (art. 444 Pr. pen.). Vezi p. 489 și 599.

²⁾ Garraud, *Pr. de dr. criminal*, 621 (ed. a 7-a, 1901). Haus, *op. cit.*, II, 1271. Pand. fr., *Chose jugée*, 1557 urm., 1575. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 905 urm. Griollet, *op. cit.*, p. 221. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 991. H. Laurens, *Autorité de la chose jugée* (1885), p. 115 urm. Mangin, *op. cit.*, II, 375. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 662, 663. Trébutien, *op. cit.*, II, 779. C. Rouen, D. P. 78. 2. 232.

³⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 907. Vezi și *supră*, p. 499. Ast-fel, hotărârile emenate de la o jurisdicție nerecunoscută de lege, sau nesusceptibile de a fi executate, precum ar fi, de exemplu: acele care ar omite de a statua asupra culpabilității prevenitului sau acusatului, sau care ar cuprinde dispoziții contradictorii, sau care ar aplica pedeapsa cu moarte, etc. n'ar avea autoritatea lucrului judecat. Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1271.

⁴⁾ Codul penal ungurese din 1878 (art. 18) și acel austriac din 1852 (art. 36), sunt formale în această privință.

pronunță jurisprudența și o parte însemnată din doctrină¹⁾. Această soluție este nu numai riguroasă, dar putem dice chiar contrară echității, mai cu samă în cazul când condamnatul și-a făcut pedeapsa în străinătate. A refusa de a lovi din nou pe nenorocitul, care a mai fost odată condamnat pentru acelaș fapt de justiția straină, nu înseamnă a abdica suveranitatea, ci a pune mai pre sus principiile de rațiune și de umanitate, pe care însuș legiuitorul le aplică când este vorba de Români. În adevăr, art. 4 din C. penal, modificat prin legea din 15 fevr. 1894, prevede că: „nici-o urmărire nu se va putea face pentru crimele sau delictele săvârșite de Români în afară de teritoriul României, dacă inculpatul va dovedi că pentru aceste fapte a fost judecat într'un mod definitiv în străinătate, și în caz de condamnare, că a executat pedeapsa, sau că a fost grațiat”²⁾. Românul se bucură, deci, de o favoare de care nu se bucură străinul. Este adevărat că, în această ipotesă, faptul delictuos a fost comis în străinătate: pe când, în ipotesa inversă, el a fost comis în România, însă această considerație nu împedecă legea de a fi umană și de a respecta scurta dar energica maximă: *Non bis in idem*, care am vedut că exista și în antichitate. Să sperăm că progresul dreptului internațional va face cu timpul ca lucrul judecat să fie respectat peste fruntariile fie-cărui Stat. Acest progres este realizat în Olanda, prin art. 68 din Codul penal; în Belgia, prin art. 13 din legea de la 17 april 1878, asupra titlului preliminar din Codul de proce-

Art. 4. C.
pen.

¹⁾ Vedi Pand. fr., v^a cit., 1562 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1042. Répert. Dalloz, *Supplément, Chose jugée*, 288 urm. Gri-
olet, *op. cit.*, p. 224 urm. Cas. belg. D. P. 61. 2. 8. Cas. fr.
D. P. 62. 1. 146 și 152. C. Amiens, D. P. 62. 2. 152. Sirey,
62. 2. 563. C. cu jurați din Moselle, Nord, Seine et Oise,
etc. D. P. 68. 2. 39. Sirey, 68. 2. 189. Sirey, 71. 2. 153,
nota a. Sirey, 83. 2. 46.— *Contrà*: C. cu jurați Pyrénées-ori-
entales, D. P. 70. 2. 181. Sirey, 71. 2. 153. Herold, *Re-
vue pratique*, anul 1862, t. 14, p. 40 urm.

²⁾ Conform: art. 4, § 3 Cod. penal prusac din 14 april 1851; art. 5 Pr. pen. fr.— „Veri-care Român va sevêrși afară din Principat vre-o crimă împotriva altui Român, dice art. 7 a vechei proceduri a condiceii criminalicești din Tara românească, se va putea, după întoarcerea sa în Principat, pârî și judeca, dacă nu s'a pârît și nu s'a judecat în loc străin, și dacă păgubașul român va da jalbă împotriva'i”.

Art. 7 din
vechea con-
dică crimina-
licească a
Țării-româ-
nești.

dură penală, și în Germania, prin art. 5 § 1 din Codul penal de la 1871 și 1876. Codul penal italian, din 30 iunie 1889, mărginește din contra aplicarea maximei *non bis in idem*, tăgăduind autoritatea sentințelor date în țară străină, nu numai față cu străinii (art. 3. § ultim), dar une-ori față chiar și cu Italianii (art. 4, § 2).

Decisiile susceptibile de a dobândi, în materie represivă, autoritatea lucrului judecat.

Decisiile susceptibile de a dobândi autoritatea lucrului judecat, în materie represivă, pot să emane de la jurisdicțiile de judecată (tribunale, Curți, etc.), sau de la cele de instrucție (camera de punere sub acuzare și judecătorul de instrucție).

Decisii emenate de la jurisdicțiile de instrucție (camera de punere sub acuzare sau judecătorul de instrucție).

Decisiile emenate de la jurisdicțiile de instrucție, adică : ordonanțele de urmărire (*de non lieu*) și acele de urmărire sau de trimetere (*de renvoi*), pot dobândi și ele autoritatea lucrului judecat, când termină o procedură începută. Acestea se împart în decizii sau ordonanțe de urmărire, și în decizii sau ordonanțe de urmărire.

1° Decizii sau ordonanțe de urmărire (*de non lieu*).

Art. 241 din Pr. penală face să rezulte autoritatea lucrului judecat din decisiile camerei de punere sub acuzare, care hotărăsc că prevenitul nu se află în caz de a fi trimis înaintea Curții cu jurați :

Art. 241 Pr. pen.—Prevenitul, în privința căruia camera de acuzațiune va fi decis că nu se află în caz de a fi trimis înaintea Curții juraților, nu va mai putea fi tras în judecată pentru acelaș fapt, afară numai dacă s'ar face niscari-va nouă descoperiri în greutatea sa. (Art. 224, 242 Pr. pen. Art. 246 Pr. pen. fr.)¹⁾

Cu toate-că acest text nu vorbește de cât de Curtea cu jurați. se decide, însă, cu drept cuvânt, că aceeaș soluție se aplică tuturor ordonanțelor de urmărire, adică, care hotărăsc că nu este loc de a se trimite pe prevenit în-

Art. 154 din vechiul Cod criminal al Principatului Moldovei.

¹⁾ „Dacă împotriva unui pârît, a căruicercetare din lipsa legimilor dovezi, au fost conținut, dice art. 154 din vechiul Cod criminal al Moldovei (1826), se vor ivi în urma nouă dovezi, atunci să se facă de iznoavă cercetare“.

intea tribunalului corecțional sau de simplă poliție, motivele fiind aceleași și într'un caz și într'altul ¹⁾; și soluția este aceeași, de și legea n'o spune expres, fie că este vorba de o decizie a camerei de punere sub acusare, sau de o ordonanță a judecătorului de instrucție. Art. 137 din Pr. pen. permițând atât ministerului public cât și părții civile de a ataca cu apel (legea dice pe nedrept cu opoziție ²⁾, aceste ordonanțe într'un termen fatal, la ce ar mai servi acest termen dacă, cât timp acțiunea n'ar fi prescrisă, urmărirea ar putea fi reîncepută cu toată ordonanța favorabilă prevenitului ³⁾. Prin urmare, îndată ce neurmărirea este admisă, fie de camera de punere sub acusare, fie de judecătorul de instrucție, prevenitul nu mai poate fi urmărit pentru acelaș fapt, *chiar dacă ar fi calificat altfel* ⁴⁾, afară de cazul când s'ar descoperi în contra lui nouă dovezi (art. 241 Pr. pen.).

Atât decisiile de neurmărire ale camerei de punere sub acusare cât și ordonanțele judecătorului de instrucție n'au, deci, de cât o autoritate provisorie, și nu apără pe inculpat de faptul pentru care a fost disculpat, de cât sub condiția de a nu se face nouă descoperiri în sarcina lui (art. 241 Pr. pen.) ⁵⁾.

Autoritatea provisorie a decisiilor sau ordonanțelor de neurmărire.

¹⁾ Répert. Sirey, *Chose jugée*, 819. Mangin, *op. cit.*, II, 386. Villey, *Pr. d'un cours de dr. criminel*, p. 438 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1018. Garraud, *op. cit.*, 623, p. 860.

²⁾ Art. 127 din legea de la 15 martie 1902, care modifica unele din dispozițiile procedurii penale, relative la mandate și libertatea provisorie, este mult mai exact când dă drept atât procurorului cât și inculpatului de a face *apel* la camera de punere sub acusare, în contra hotărârii dată asupra mandatelor de arestare și a libertății provisorie.

L. din 15 martie 1902. Art. 127.

³⁾ Répert. Sirey, *vo cit.*, 820. Pand. fr., *cod. v.*, 1616 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1019, 1020. Ortolan, *Éléments de droit pénal*, II, 2262. Mangin, *op. cit.*, II, 387. Haus, *op. cit.*, II, 1284, nota 1. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 712. Griolet, *op. cit.*, p. 213, 230. Garraud, *op. cit.*, 623. Villey, *op. cit.*, p. 316, 433 și 439. Cpr. Cas. fr. D. P. 79. I. 238. Sirey, 78. I. 331. C. Douai, D. P. 81. 2. 144.—Vezi însă Legraverend, *Tr. de légist. criminelle*, I, p. 390 urm. (Păreră acestui din urma autor este foarte bine combătută de F. Hélie, *op. cit.*, II, 1020).

⁴⁾ Garraud, *op. cit.*, 623 p. 859. Haus, *op. cit.*, II, 1283.

⁵⁾ Ast-fel, s'a decis, cu drept cuvânt, ca individul urmărit mai întâi pentru ultragiū public la pudoare (art. 262 C. pen.), în favoarea căruia s'a dat o ordonanță de neurmărire, poate.

Ce înțelege legiuitorul prin noue descoperiri (*charges nouvelles*, după textul francez), care permit de a se pune afacerea din nou în curs?

Art. 242 răspunde la această întrebare; iar art. 243 arată procedura ce trebuie să se urmeze în această privință.

Art. 242 Pr. pen.—Sunt considerate ca descoperiri nouă în greutatea prevenitului, declarațiunile de martori, actele și procesele verbale care, neputând fi supuse la cercetarea camerei de acuzațiune¹⁾, sunt cu-toate-acestea de natură, sau a întări probele pe care camera (sau judecătorul de instrucțiune) le va fi aflat prea slabe, sau a da faptelor nouă dezvoltări folositoare în-

mai în urmă, fi urmărit, în baza aceluias fapt, pentru înlesnirea, ațitarea sau favorisarea corupțiunei de minori (art. 267 C. pen.), *dacă s'au descoperit nouă dovezi în contra lui* (art. 241 Pr. pen.). Trib. Vienne și C. Grenoble, Pand. fr., *Chose jugée*, 1730.

Ațitarea mi-
norilor la
deștrîn p. sa-
tisfacerea
propriilor
sale pasiuni,
este pedepsi-
tă de art. 267
C. penal.
Controversă.

Trebuie să observăm, cu această ocaziune, ca Curtea noastră supremă a decis, în unire cu concluziile noastre (22 martie 1900), în contra jurisprudenței franceze și a unei părți însemnate din doctrină, că comit delictul de atentat la bunele moravuri, prevădută și pedepsită de art. 267 din Codul penal, nu numai acei cari intervin pentru conurperea tinerilor ca proxeneti, adică lucrând în interesul satisfacerii pasiunilor altora: ei și acei cari, *pentru satisfacerea propriilor lor pasiuni*, ațita obicinuit pe tineri mai mici de 21 de ani, provocând destrănarea sau corupțiunea lor. Vezi Bulet. Cas. S-a II, 1900, p. 459, și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 27, unde sunt publicate atât decisiile Inaltei Curți cât și concluziile noastre. Această remarcabilă decizie, dată sub presid. D-lui N. Mandrea, a fost publicată de noi și în Sirey, 1901. 4. p. 21 urm. Tot în acest sens s'a pronunțat în aceeaș afacere și Curtea din Iași, conformându-se, ca instanța de trimetere, jurisprudenței Curței de casatie. *Dreptul* din 1901, No. 8. Cpr. în acelaș sens: Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, p. 166, No. 142 (ed. a 2-a). Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal*, V, p. 106, No. 1851 (ed. a 2-a), și IV, p. 503, No. 487 (ed. 1-a). *Contră*: Trib. Putna și C. Galați (decisie casată), *C. judiciar* din 1900, No. 17. Cpr. Cas. fr. D. P. 54. 1. 261. Sirey, 54. 1. 657. C. Douai, *Pand. Périod.* 1902. 2. 144, și decisiile citate în concluziile noastre (Sirey, 1901. 4. p. 22, colona 2). F. Hélie, *Th. du Code penal*, IV, 1534. Victor Râmniceanu (unul din judecătorii cari au luat parte la decisia Curței din Galați mai sus citată), *Dreptul* din 1900, No. 35. Pand. fr., *Attentat aux mœurs*, 119 urm. Répert. Sirey, *cod.* vº, 360 urm.

¹⁾ Și trebuie adaos: sau a judecătorului de instrucție.

tru descoperirea adevărului. (Art. 241. 243 Pr. pen. Art. 247 Pr. pen. fr.).

Din capul locului trebuie să observăm că enumerarea făcută de art. 242 Pr. pen. nu are un caracter limitativ; ei din contra textul trebuie interpretat într'un sens larg (*lato sensu*). Cuvintele *nouă descoperiri* (*charges nouvelles*) cuprind, în adevăr, în generalitatea lor, toate probele de natură a stabili culpabilitatea inculpatului ¹⁾.

Ast-fel, s'a decis că pot fi considerate ca nouă descoperiri: un delict de aceeaș natură, comis de aceeaș persoană în împrejurări identice ²⁾; cuvintele rostite de prevenit în urma punerii sale în libertate, etc. ³⁾.

Cu alte cuvinte, judecătorii vor aprecia în înțelepciunea lor împrejurările care pot constitui o dovadă nouă, și în aceasta apreciere, ei nu vor asculta de cât constiința lor ⁴⁾.

O simplă plângere, cuprindând enunțierea unor împrejurări grave, care ar fi fost necunoscute în prima instrucțiune, n'ar putea în genere fi considerată ca o sarcină nouă de natură a face ca instanța să se reînceapă. Dacă, însă, s'ar aduce acte justificative, care nu s'au avut în vedere la prima instrucție, este evident că cauza ar putea fi adusă din nou în discuție ⁵⁾.

Ministerul public ar putea, însă, să ceară din oficiu o nouă instrucție pentru descoperirea de nouă dovedi, probele nemanifestându-se adesea-ori de cât în urma decisiunilor provisorii ⁶⁾.

¹⁾ Cpr. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1022. Garraud, *op. cit.*, 623, p. 861. Mangin, *op. cit.*, II, 388. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 823. Pand. fr. *eod.*, *v^o*, 1736. Cas. fr. D. P. 78. 1. 238. Sirey, 77. 1. 487.

²⁾ Cas. fr. D. P. 67. 1. 357. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 704. Répert. Sirey, *loco cit.*

³⁾ Le Sellyer, *op. cit.*, 705. Carnot, *Instruct. criminelle*, II, p. 293. Répert. Sirey, *loco cit.*

⁴⁾ Mangin, *op. cit.*, II, 388, *in fine*.

⁵⁾ Le Sellyer, *op. cit.*, II, 706—708. —Simpla plângere adusă de o altă persoană, care n'ar fi participat la prima instrucție, n'ar constitui nici ea o sarcină nouă, pentru-că nu este confirmată prin jurământ. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 709. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 828.

⁶⁾ Le Sellyer, *op. cit.*, II, 710. Mangin, II, 389. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 827. Griole, *op. cit.*, p. 295. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1022. Haus, *op. cit.*, II, 1285, nota 2. —*Contrà*: Carnot, *Instruct. criminelle*, II, p. 292 urm. (art. 247, No. 4).

Casul când descoperirea de nouă dovezi nu poate da loc la o nouă urmărire. Motivația în drept.

Descoperirea unor nouă dovezi în contra inculpatului nu împuternicește o a doua urmărire, de cât atunci când ordonanța de neurmărire este motivată *în fapt*, adică când se constată lipsa de dovezi suficiente. Dacă ea este, însă, motivată *în drept*, precum ar fi, de exemplu, în cazul când s'ar dice că faptul nu este nici crimă, nici delict, nici contravenție; sau că acțiunea publică este stensă prin prescripție, ori că există în specie lucru judecat, etc.; descoperirea de nouă dovezi n'ar fi de nici-un folos și n'ar putea da loc la o nouă urmărire ¹⁾.

Casul în care admiterea excepției nu împiedică re-începerea urmăririi.

În unele cazuri, însă, descoperirile nouă pot să modifice faptele, care au servit de basă primei excepțiuni admisă de către jurisdicția de instrucție: în asemenea cazuri, dacă rezultă din această modificare că excepțiunea propusă a fost pe nedrept admisă, urmărirea va putea să reînceapă.

Ast-fel dacă faptul, care, la prima vedere, părea a fi un delict, a fost declarat prescris și acuma se descopere că el este o crimă, pentru care prescripția nu s'a îndeplinit încă (art. 593 Pr. pen.); urmărirea va putea fi din nou deschisă ²⁾.

În caz de a se descoperi nouă dovezi în contra inculpatului, el va fi trimis înaintea aceleiaș jurisdicții, care a declarat că nu este loc de urmărire, fie camera de punere sub acuzare, fie judecătorul de instrucție. Această soluție rezultă din art. 241 urm. Pr. pen. ³⁾. Remâne, însă,

¹⁾ Ortolan, *op. cit.*, II, 2261. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 832. Pand. fr., *cod.* *v^o* 1740. Haus, *op. cit.*, II, 1287. Bonnier, 893. Mangin, *op. cit.*, 390. Griolet, *op. cit.*, p. 294. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1023. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 690. — Ordonanța de neurmărire ar avea un caracter definitiv, chiar dacă s'ar descoperi mai în urmă că pe nedrept s'a declarat că este lucru judecat, sau că faptul este prescris, etc.; asemenea descoperire nedovedind existența faptului, sau culpabilitatea inculpatului. Ea dovedește pur și simplu eroarea judecătorului, și asemenea eroare, acoperită prin lucru judecat, nu poate să motiveze o nouă urmărire. Haus, *op. cit.*, II, 1287, nota 4. Pand. fr., *v^o cit.*, 1741.

²⁾ Garrand, *op. cit.*, 623, p. 860, 861. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 833. Pand. fr., *cod.* *v^o* 1742, 1743. Haus, *op. cit.*, II, 1287. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 690, p. 390, 391, nota 1, și autorii citați în nota precedentă.

³⁾ Le Sellyer, *op. cit.*, II, 711. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 837, și decisiile citate acolo. Pand. fr., *cod.* *v^o* 1746.

bine înțeles că camera de punere sub acusare, în caz de descoperire de nouă dovezi, poate, înainte de a ordona cele de cuviință, să facă singură instrucția, fără a trimite afacerea judecătorului de instrucție (art. 230 Pr. pen. ¹¹).

2° Deciziile sau ordonanțele de urmărire sau de trimetere (de renvoi).

Decisiile și ordonanțele, prin care un acusat sau un prevenit este trimis înaintea tribunalelor de represivne, au autoritatea lucrului judecat în acest sens, că ministerul public nu se poate abține de a trimite afacerea înaintea tribunalului indicat, nici să seziseze direct un alt tribunal ²⁾.

Decisiile și ordonanțele de urmărire sau de trimetere au, deci, de efect sezisarea tribunalelor represive, cu această deosebire că ele sunt în principiu indicative în privința tribunalelor corecționale, sau de simplă poliție, și atributive de jurisdicție în privința Curților cu jurați, care, după unii, nu s'ar mai putea declara incompetente ³⁾.

Efectul deciziilor sau ordonanțelor de trimetere.

¹⁾ Cpr. C. Amiens. Sirey, 52, 2, 145. D. P. 51, 2, 183.

²⁾ Griollet, *op. cit.*, p. 231. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 840. Pand. fr., *cod.*, v^o 1633.

³⁾ Haus, *op. cit.*, II, 1288. Pand. fr., v^o *cit.*, 1655 urm., 1666 urm. și *Chambre des mises en accusation*, 270 urm. Rauter, *Dr. criminel*, II, 771 (ed. din 1836). Garraud, *op. cit.*, 623, p. 863. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 272. Mangin, *De l'instruction écrite*, VI, 127. Morin, *Répert. universel et raisonné du dr. criminel*, *Chose jugée*, No. 17, și *Mise en accusation*, No. 5. Trébutien, *Cours élément. de dr. criminel*, II, 523. Cas. fr. D. P. 73, 1, 41. — Această soluție este însă contestată, și nu fără oare-care temei, în privința Curților cu jurați, care, înaintea deschiderii debaterilor, ar putea să-și decline competența. (Argum. din art. 406 Pr. penala, după care incompetența Curții cu jurați este nu motiv de casare a decisiunii). Vezi în acest din urmă sens, mult mai juridic, după părerea noastră : Le Sellyer, *op. cit.*, I, 147. H. Laurens, *op. cit.*, p. 149. Griollet, *op. cit.*, p. 243. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2318, 2319. Merlin, *Quest. de droit*, t. IV, p. 559, v^o *Incompétence* (ed. din 1829). „Având în vedere, dice Curtea cu jurați din Ilfov, că Curtea cu jurați, ca ori-care alta instanță judecătorească, este judecătorul propriei sale competențe : că decizia camerei de punere sub acusare fiind numai indicativă, iar nu atributivă de jurisdicție, nu o poate lega, etc.” *Dreptul* din 1900, No. 82.

Se admite însă, chiar de autori cari recunosc că decizia

Art. 388 Pr.
pen.

„Dacă faptul este oprit de lege, dice art. 388 Pr. pen., Curtea va pronunța pedeapsa stabilită prin lege, chiar la caz, când după *desbateri*, s'ar găsi că el nu mai este de competența Curței juraților¹⁾. (Mai vezi încă art. 226, 387 Pr. pen.).

Punctele a-
supra cărora
trib. repre-
sive nu sunt
legate prin
decisiile sau
ordonanțele
de trimetere.

Tribunalele represive nu sunt, însă, legate prin decisiile sau ordonanțele de trimetere, nici în privința punctelor de fapt, nici acelor de drept, ele păstrându-și libertatea lor de apreciere, fiind-că jurisdicția de instrucție nu declară dacă culpabilitatea acusatului sau prevenitului este sau nu stabilită, ci numai că sunt *indicii* suficiente de culpabilitate (cpr. art. 216, 224, 226 Pr. pen.²⁾).

camerei de punere sub acuzare este atributivă, iar nu numai indicativă de jurisdicție, că Curtea cu jurați ar putea să se declare incompetentă, dacă afacerea ar fi de competența exclusivă a Curței de casație (cpr. art. 102 Const.). Vezi Ranter. *op.* și *loco supra cit.*, 771, p. 430.

Curtea cu jurați ar putea de asemenea și chiar ar trebui, după opinia tuturor, să admită o excepție peremptorie sau dilatorie, dacă ea este întemeiată, fiind-că, în asemenea caz, acțiunea publică nu poate fi primită, fie într-un mod permanent, fie pentru moment numai, așa că ea nu mai poate fi urmarită nici înaintea unei jurisdicții. Cpr. Hans. *op. cit.*, II, 1288, nota 7.

Trib. corec-
ționale.

Cât pentru tribunalele corecționale și de simplă poliție, decisiile sau ordonanțele de trimetere fiind numai indicativă de jurisdicție, ele pot, în orice stare a *desbaterilor*, să examineze chestiunea de competență și să se declare incompetente (art. 158, 189 Pr. pen.).

¹⁾ După art. 388 Pr. pen., Curtea cu jurați având plenitudinea de jurisdicție în sensul că poate judeca și aplica acușărilor pedeapsa pentru fapte, care după *desbateri*, se constată că nu mai sunt de competența sa a le judeca, urmează că, în caz de casare, judecata din nou se trimite numai la comisiunea magistraților Curței cu jurați pentru aplicarea pedepsei. Cas. rom. S-a II. *Dreptul* din 1899, No. 51.

Prevenitul
poate opune
înaintea ju-
riscțiilor de
fond excep-
țiile de drept
respinse de
jurisdicțiile
de instrucție.
Controversă.

²⁾ Cpr. Garraud. *op. cit.*, 623, p. 863. Répert. Sirey, v^o cit., 841 urm. Pand. fr., *cod.* v^o. 1641 urm. Hans. *op. cit.*, II, 1288 urm. Griolet. *op. cit.*, p. 232 urm. F. Hélie. *op. cit.*, V, 2073 urm., 2320. Le Sellyer. *op. cit.*, II, 442. — Unii ar voi ca numai chestiile de fapt să fie deferite aprecierii suverane a instanțelor de fond, refuzând prevenitului sau acusatului dreptul de a readuce înaintea jurisdicției de fond excepțiile de drept, precum: prescripția, lucrul judecat, etc., ce el ar fi opus înaintea instanțelor de instrucție și pe care acestea le ar fi respins (cpr. F. Hélie. *op. cit.*, II, 1021,

Dacă decisiile camerei de punere sub acuzare și ordonanțele judecătorului de instrucție nu au autoritatea lucrului judecat, în privința culpabilității acuzatului sau prevenitului, ele, *a fortiori*, nu au această autoritate în privința calificării faptului imputat unuia sau altuia¹. Astfel, instanța sezistată poate să decidă că faptul constituie o crimă în loc de un delict, și *vice-versa*: că el nu constituie nici-o infracțiune la legea penală: că infracțiunea trebuie să fie alt-fel calificată: că ea nu este pe deplin dovedită, etc. Singurul punct, care nu poate fi criticat, este regularitatea deciziei de trimetere, asemenea iregularitate putând da loc numai la recursul în casație².

Dar dacă judecătorii sezișaji, de instanțele de trimetere, nu sunt legați prin calificarea faptului făcută de aceste instanțe³, ei nu pot nici într'un caz să atingă faptele și V, 2326. Trébutien, *op. cit.*, II, 522). Aceasta soluție este, însă inadmisibilă, pentru-că jurisdicțiile de instrucție nu se pronunță de cât asupra unui singur lucru, și anume dacă fața cu indiciile adunate, este, sau nu, loc de a se sezișa tribunalele represive. Ele nu judecă, însă, în mod definitiv nici chestiile de fapt, nici acele de drept. Cpr. Répert. Sirey, v^o cit., 846. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 442.

- ¹) Cpr. Hauss, *op. cit.*, II, 1290. Trébutien, *op. cit.*, II, 522. Pand. fr., v^o cit., 1644 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, Chose jugée, 271. Griolet, *op. cit.*, p. 236. Garraud, *op. cit.*, 623. p. 863. Cas. fr. S., 82. 1. 142. S., 89. 1. 397. Cas. rom. Bulet. 1900. S-a II, p. 52. Pand. fr. 1901. 1. 167. Dreptul din 1902, No. 16.

În apel, inculpatul nu poate fi judecat pentru un fapt nou, care n'a fost supus judecăței primei instanțe, însă Curtea poate să schimbe calificarea de la prima instanță, mai cu sama dacă există apel din partea ministerului public. C. Galați și București, Dreptul din 1898, No. 8, și din 1899. No. 39.—Dar dacă instanțele de fond sunt în drept a schimba calificarea primitivă a faptului, ele trebuie să se întemeieze pe aceleași fapte, care au fost propuse și discutate, iar nu pe alte fapte, asupra carora inculpatul n'a fost deșteptat ca să se apere. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 444 și 590. Cas. fr. Sirey, 89. 1. 397. — În ori-ce caz, nici procurorul, nici partea civilă, nu se pot plânde de schimbarea calificării faptului, ci numai condamnatul. Cas. rom. Bulet. S-a II. 1900. p. 52 (decisie la care am luat și noi parte).

- ²) Cas. fr. Sirey, 53. 1. 234. Trébutien, *op. cit.*, II, 522, *in fine*.
³) Camera de punere sub acuzare este, de asemenea, investită cu dreptul de a modifica și de a completa calificările date faptelor incriminate, fie de ministerul public, fie de judecătorul de instrucție. Cas. fr. Sirey, 93. 1. 329. D. P. 92. 1. 582.

Instanța de fond este liberă de a califica faptul așa cum crede.

Ea nu poate să atingă faptele nouă, necunoscute în decizia sau ordonanța de trimetere.

În apel, inculpatul nu poate fi judecat p. un fapt nou.

nouă, necuprinsă în decizia sau ordonanța de urmărire, chiar dacă o conexitate oare-care ar exista între acele fapte și acel incriminat, ei putând numai să aibă în vedere diversele elemente complexe și indivisibile ale aceluiaș fapt¹⁾.

Circumstanțe
aggravante.
Art. 362 Pr.
pen. Con-
troversă.

Cât pentru circumstanțele agravante, care ar rezulta din debateri, ele vor fi puse în discuția juraților, cu toate că camera de punere sub acuzare le ar fi înlăturat prin decizia sa, fie în fapt ca nedovedită, fie în drept. Cu alte cuvinte, înlăturarea acestor împrejurări, de instanța de trimetere, nu constituie nici într'un caz lucrul judecat pentru instanțele de fond. Art. 362 Pr. pen., care obligă pe presidentul Curței de a pune juraților chestiunea privitoare la circumstanțele agravante, ce ar rezulta din debateri, nu distinge, în adevăr, între împrejurările agravante apreciate sau neapreciate de camera de punere sub acuzare, apreciate în fapt, sau în drept²⁾.

Scusă.

Dacă camera de punere sub acuzare ar fi respins scusa legală propusă de acuzat³⁾, chestiunea relativă la scusă va

¹⁾ Cas. fr. Sirey, 75. 1. 141. D. P. 75. 1. 491. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 873, 874. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2322.

²⁾ Cpr. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 854 urm. Haus, *op. cit.*, 1289.—*Contră* : Trébutien, *op. cit.*, II, 523. F. Hélie, *op. cit.*, V, 2322, și VIII, 3636. Pand. fr., *v^o cit.*, 1648. Acești autori susțin că presidentul Curței poate să supue împrejurarea agravantă aprecierii juraților, de câte ori decizia camerei a înlăturat-o în fapt, ca nedovedită; el ne mai având, însă, aceeaș facultate de câte ori ea a fost înlăturată în drept. Tot în acest sens s'a pronunțat și Curtea de casație din Franța. Vezi Sirey, 42. 1. 182. Sirey, 43. 1. 664.

³⁾ Este de observat că Pravila lui Vasile Lupu admitea ca scusă, în materie de furt, *foamea și nevroa* : „Cela ce de mare sărăcie va fura, iar nu mult, ei numai cât va mânca și cât se va îmbraca, acesta să se iarte; iară de vor vrea, să'l și certe mai pre puțin, iară nu ca pre un fur, *pentru că se chiamă că au furat de nevro*“ (Capit. pentru cei ce fură în pisma nescui cu batgiocură, pricina a 15-a).—Tribunalul din Château-Thierry a admis aceeaș soluție, achitând pe o femeie, care furase o pâine, ceea ce ne reamintește pe Jean Valjean din „*Les Misérables*“ de Victor Hugo *). „Cât timp, dice autorul în prefața acestei opere (*Les Misérables*), va exista, prin faptul legilor și al moravurilor, un blăstem social înfrîngând în mod artificial infernul în plină civilizație; cât timp cele trei probleme ale secolului, degradarea omului prin proletariat, decăderea femeii prin foame, atrofia copilului prin întuneric, nu vor fi rezolvite; cât timp, pe une-locuri, asfixia socială va fi cu puțință: cu alte cuvinte, și dintr'un punct de vedere mai general, cât timp va exista pe pământ ignoranța și miseria, cărțile de soimul acestora vor putea fi de un folos oare-care“.

Pravila lui
V. Lupu.
Furt, foame,
miserie. Scu-
să legală.

trebui să fie pusă juraților, fie din oficiu, când ea ar rezulta din desbateri, fie după cererea acusatului. Și *vice-versa*, jurații ar putea înlătura circumstanțele agravante, sau scusele menționate în actul de acuzare.

În fine, tribunalele represive pot admite, în favoarea acusatului sau prevenitului, circumstanțe ușurătoare (art. 60 C. penal¹⁾). Aceste circumstanțe nu fac obiectul unei chestiuni pusă juriului. Președintele trebuie, însă, *sub pe-*

Circumstanțe ușurătoare. Art. 60 C. pen.

rând, dice tribunalul, între altele, ca miseria și foamea sunt susceptibile de a răpi ori-cărei ființe umane o parte din liberul sen arbitru și de a slăbi într-însa, până la un punct oare-care, noțiunea binelui și a raului : că este regretabil ca într-o societate bine organizată, un membru al acestei societăți, mai cu samă o mamă de familie, să fie lipsită de pâine fără vina ei : că dacă o asemenea situațiune se întâmplă și dacă ea este, ca în specie, bine stabilită, judecătorul poate și are chiar datorită să interprete cu umanitate inflexibilele prescripțiuni ale legii, etc." (Vezi D. P. 1899, 2, 330, și *Dreptul* din 1898, No. 32). Această sentință, reformată în cât privește considerentele numai, de Curtea din Amiens, căci prevenita a fost achitată și de Curte, a stârnit o adevărată furtună în presă. V. H. Leyret, *Les jugements du président Magnaud* (Paris, 1900), p. 16 urm. Ziarul *Les Débats* s'a rădicat mai cu samă cu putere în contra ei, dicând că legea trebuie să fie mai pre sus de cât umanitatea. Presid. Magnaud, care redactase sentința, cetind tirada ziarelui *Les Débats*, s'a mulțumit a răspunde suridând : „Cred că autorul acestei consultații nu s'ar fi exprimat ast-fel, dacă n'ar fi mâncat de trei-deci și șese de oare".

Vorbind de Vasile Lupu, am creșut de cuviința de a reaminti această sentință, rămasă celebră, pentru-că ea a aplicat întocmai principiile vechi noastre leginiri.

Într'un alt capitol din aceeaș pravila, se prevede că : „dacă țigănu, sau țiganka lui, sau copilul, de va fura o stie a Prav. data sau de două ori, gaină, gânsca, sau alt lucru micșor, lui V. Lupu, să se iarte : iară de va fi alt lucru mai mare furat, să se cearte ca și fie-ce fur".

- ¹⁾ Circumstanțele ușurătoare nu sunt admisibile în materie de Contravențiuni polițienești. Cas. rom. Bulet. 1898, S-a II, p. polițienești, 461. Vezi și decisiile citate în t. V, p. 392, nota 2.—*Contră* : Art. 483, § 2 C. fr., adaos prin legea din 28 aprilie 1832.—Circumstanțele atenuante sunt de asemenea admisibile asta-di, după legea din 2 și 3 martie 1902, în materie de bancrută. V. Cășărescu și Dan, *Codul de comerț și noua lege a falimentelor* (1902, Tip. C. judiciar), p. 261, nota asupra art. 881.

Bancrută frauduloasă.

deapsă de nulitate, să înștiințeze pe jurați de puterea ce li aparține în această privință (art. 365 Pr. pen.).¹⁾

Decisii emanate de la juridicțiile de judecată sau de fond.

Art. 383 din Pr. penală conferă autoritatea lucrului judecat ordonanței presidentului, care pronunță achitarea acusatului, și decisiilor achitătoare ale Curților cu jurați. Această autoritate există, însă, în privința tuturor decisiilor Curților cu jurați, care ar pronunța condamnarea sau absolvirea, după cum ea există în privința tuturor hotărârilor definitive, emanate de la judecătoriile de ocoale, tribunale sau Curți, și chiar de la tribunalele excepționale, precum : consiliile de reshoiū, etc. Textul art. 383 este, în adevăr, o dispoziție de principiu, aplicabilă tuturor hotărârilor în genere ²⁾.

Hotărâri
preparatorii.

În ceea ce privește hotărârile preparatorii, relative la instrucțiunea afacerii, precum ar fi acele care ar fi admis o expertisă sau martori, care ar fi suspendat procesul până la judecarea unei chestiuni prejudiciale, etc., ele nu leagă pe tribunalele represive ; căci asemenea hotărâri, în penal ca și în civil, nu au puterea lucrului judecat ³⁾.

Hotărârile preparatorii dobândesc, însă, autoritatea lucrului judecat în acest sens, că dacă judecătorii rămân liberi de a statua așa cum înțeleg asupra fondului, dovada ordonată în mod preparator trebuie să fie făcută, ei nepuțând să revie asupra ei ⁴⁾.

¹⁾ Ortolan, *op. cit.*, II, 2319. — Circumstanțele ușurătoare se declară de comisiunea juraților prin verdictul ei, care este suverană să le și aprecieze și să le declare, iar judecătorii Curței nu pot reduce pedeapsa fără ea, prin verdict, să se acorde asemenea circumstanțe. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 1404 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre). — În caz când comisiunea juraților acordă acusatului, găsit culpabil, circumstanțe ușurătoare, judecătorii trebuie să scoale pedeapsa sub minimum pedepsei legale. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1899, p. 895.

²⁾ Trébutien, *op. cit.*, II, 778. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 876, 884 urm. Pand. fr., *cod.* v^o, 1588 urm., 1602 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1297. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 668 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1024 urm.

³⁾ Cpr. F. Hélie, *op. cit.*, II, 990. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 878. Pand. fr., *cod.* v^o, 1670. Veți și *supra*, p. 500 urm.

⁴⁾ Cas. fr. Sirey, 36. I. 778. Sirey, 41. I. 518. Pand. fr., v^o

Judecătorii ar putea, însă, după ce au refuzat de a ordona o procedură preparatorie, să revie asupra hotărârii lor și să ordone îndeplinirea ei: pentru-că ei nu urmăresc de cât un singur scop: descoperirea adevărului ¹⁾).

Hotărârile, date în materie represivă, au autoritatea lucrului judecat ca și acele date în materie civilă (v. *suprà*, p. 453), îndată ce ele au fost pronunțate, chiar dacă ar fi susceptibile de un recurs ordinar, sau extraordinar ²⁾.

Hotărâri su-
puse unei căi
de reformare,
sau anulare,
Controversă.

Această autoritate dispăre, însă, îndată ce hotărârea a fost atacată, fie pe căile ordinare, fie pe acele extraordinare ³⁾.

Recursul în casație, afară de acel interjetat în inte-
resul legii de ministerul public de pe lângă Curtea de
casație (art. 444 Pr. pen. și art. 13 L. C. de casație ⁴⁾),
rădică, deci, hotărârei puterea sa juridică, întrucât ea și
oposiția sau apelul ⁵⁾.

Recurs în in-
teresul legii.
Art. 444 Pr.
pen.

cit., 1671. Répert. Sirey, *cod.*, v^o, 882. În cât privește revenirea asupra hotărârilor preparatorii în civil, vezi *suprà*, p. 503.

¹⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 880, 881.

²⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 887 urm.—Vezi însă Mangin (*op. cit.*, II, 394) și F. Hélie (II, 993), după care hotărârile pronunțate de tribunalele represive ar fi lipsite de ori-ce autoritate, cât timp ele nu sunt irevocabile.

³⁾ Répert. Sirey, 890. Cas. fr. D. P. 83. 1. 163. Sirey, 85. 1. 58.

Această decizie pune în principiu că apelul are de efect de a rădica hotărârei ori-ce putere juridică: de unde rezultă că jurisdicția civilă, sezisată de o dificultate relativă la un drept de proprietate, nu este legată prin decizia dată de un tribunal represiv, care a prejudecat aceeaș chestie, dacă această din urma hotărâre a fost atacată cu apel.

⁴⁾ Numai ministerul public de pe lângă Curtea de casație, nu însă și acel de pe lângă tribunale și Curți, poate face recurs în interesul legii. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 69, și Bulet. 1893, p. 682. *C. judiciar* din 1894, No. 19, și Bulet. S-a II, 1894, p. 401. Vezi și *suprà*, p. 489, și p. 586. nota 1. —În cât privește efectele casarei în virtutea art. 443, 444 Pr. pen., în conflict cu efectele autorității lucrului judecat, vezi Griollet. *op. cit.*, p. 306 urm.

Cine poate
face recurs
în interesul
legii?

⁵⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 890.—Instanța de trimetere trebuie să statueze numai asupra punctelor, pentru care s'a casat o decizie, iar nu și asupra celorlalte puncte invocate înaintea Curții de casație și respinse: alt-fel violează autoritatea lucrului judecat și pronunța o decizie casabilă. Ast-fel, dacă o hotărâre, care absolve pe inculpat, condannându-l la daune, se casează, numai pe motivul acestei condannări la daune, respingându-se celelalte motive privitoare la faptul penal, instanța de trimetere violează art. 10 Pr. pen., dacă se

Efectele ca-
sării în pri-
vința puncte-
lor respinse.

Hotărîri pronunțate prin contumacie. Acusatul contumace este judecat de Curtea cu jurați, fără concursul juriului (art. 472 urm. Pr. pen.), însă în Art. 470 urm. ședință publică ¹⁾.
Pr. pen.

Decisia care-l achită, fiind definitivă și neputînd fi anulată de cît în interesul legii (art. 407 Pr. pen.), are necontestat puterea lucrului judecat.

Achit. acusatului. Achitarea acusatului, fie dată în contradictor, fie prin contumacie, nu mai permite, în adevăr, o nouă urmărire pentru acelaș fapt (art. 383 Pr. pen.) ²⁾.

Absolvirea acusatului. Aceeaș soluție este admisibilă în privința decisiilor de absolvire ³⁾. „Considerînd, ădica Curtea noastră supremă, că prin prezentarea voluntară sau silită a contumacelui, care fusese condamnat, decisia de condamnare se consideră nimicită (art. 481 Pr. pen.), ceea ce dă a înțelege că decisiile de achitare și de absolvire nu se nimicesc : că, prin urmare, acestea din urmă produc efectul lucrului judecat, etc.” ⁴⁾.

Condamnarea acusatului. Ce trebuie să decidem în privința decisiilor de condamnare ? Aici se presintă o particularitate : decisiile de condamnare pronunțate prin contumacie sunt nimicite de drept prin prezentarea voluntară, sau, silită a contumacelui (art. 481 Pr. pen.) ⁵⁾. De aici n'ar trebui însă să con-

pronunță și asupra faptelor penale și nu se mărginește numai la pretențiunile civile. Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 8 (decisie nereprodusă în Bulet.). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1874, p. 325. Bulet. S-a 1, 1889, p. 1030.

¹⁾ Garraud, *op. cit.*, 580.—Nu poate fi considerat ca contumace individul, care nu se presintă pentru ca era deținut în închisoare, în străinătate. Cas. Roma, *J. Chonet*, anul 1902, p. 907.

²⁾ Répert. Sirey, *v^o cit.*, 892, și *v^o Contumace*, 282. Haus, *op. cit.*, II, 1281. Mangin, II, 395. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 685. F. Hélie, *op. cit.*, II, 993, și VIII, 3877. Garraud, *op. cit.*, 580, p. 791. Griolet, *op. cit.*, p. 304. Trébutien, II, 652. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Contumace*, 110. Pand. fr., *Chose jugée*, 1723, și *Contumace*, 280.

³⁾ Répert. Sirey, *Chose jugée*, 893, și *Contumace*, 283. Pand. fr., *Contumace*, 279. Mangin, *op. cit.*, II, 394 urm. Trébutien, *op.* și *loco cit.* F. Hélie, *loco supra cit.* Garraud, *op.* și *loco cit.* Haus, *op. cit.*, II, 1281.

⁴⁾ Bulet. Cas. S-a II, anul 1900, p. 438.

⁵⁾ Iata cum se exprimă art. 481 din Pr. pen. : „Dacă acusatul se dă prins, ori dacă se va aresta mai înainte de stingerea pedepsei prin prescripțiune, decisiunea dată în contumacie și procedurile făcute în contra lui, începînd de la ordonanța de închisoare sau de reînfațișare, vor fi de sine nimicite, și se va procede în privința lui după formele or-

Autinomie
între art. 481
și 600 Pr.
pen.

chidem că ele nu au autoritatea lucrului judecat, pentru-
că decisiile pronunțate de tribunalele represive, ca și acele
pronunțate de tribunalele civile, având, precum am vedut,
autoritatea lucrului judecat, chiar când sunt susceptibile
de un recurs, fie ordinar, fie extraordinar; decizia pronun-
țată în contumacie se consideră ca expresiunea adevăru-
lui, *pro veritate habetur*, cât timp condamnatul n'a fost a-
restat, sau nu s'a prezentat de bună voe ¹⁾. Decizia de con-
damnare are, deci, o autoritate provisorie și lucrul nu se
consideră ca definitiv judecat, de cât atunci când pedeapsa
pronunțată în contumacie este prescrisă ²⁾.

Decizia de condamnare, fiind un tot indivisibil și fiind
cu desăvârșire nimicită, prin arestarea sau prezentarea de
bună voe a contumacelui, înlăturarea circumstanțelor a-
gravante prin decizia pronunțată în contumacie nu poate
să folosească acusatului: de unde rezultă că, în caz când
aceste circumstanțe ar fi recunoscute ca existente, de ju-
rați, acusatul va trebui să sufere o condamnare mai grea
de cât cea dintâi, fără ca el să poată opune excepți-
unea lucrului judecat ³⁾. Este adevărat că Faustin Hélie,

Condamna-
tul în contu-
macie poate
el, în urma
arestării sau
prezentării
sale, să fie
condamnat
la o pedeap-
să mai grea
de cât cea
dintâi ?
Controversă.

dinare⁴⁾. O adevărată antinomie și contrarietate exista în-
tre acest text și art. 600 Pr. pen., care sună astfel: „În
nici-un caz condamnații în contumacie sau în lipsă, nu vor
putea fi primiți a se infățișa, ca să se descearcă de condam-
narea ce a fost pronunțată în contra lor⁵⁾. Acest text este
contrar art. 481, pentru-că s'a eliminat din el, fie din ne-
băgare de samă, fie din greșală de tipar, cuvintele „*dont la
peine a été prescrite*“, care figurează în textul corespunđe-
tor francez (art. 641). Pentru ca art. 481 să fie în armonie
cu art. 600, trebuie să cetim acest din urmă text în modul
următor: „În nici un caz, condamnații în contumacie sau
în lipsă, a caror pedeapsă s'a prescris, nu vor putea fi pri-
miți, etc.“. Altfel art. 600 ar fi în flagrantă contradicere
cu art. 481, precum am arătat mai sus.

Art. 600 Pr.
pen.

¹⁾ Cpr. Répert. Sirey, v^o cit., 894. Haus. op. cit., II, 1281. C. Paris și Orléans, D. P. 74, 2. 147. Sirey, 74, 2. 40. Sirey, 82, 2. 57.

²⁾ Haus, op. cit., II, 1281, in fine.

³⁾ Haus, op. cit., II, 1281, nota 27. Trébutien, op. cit., II, 632. Mangin, op. cit., II, 397. Le Sellyer, op. cit., II, 686, și Études hist. th. et pratiques sur le droit criminel, VI, 2255. Griolet, op. cit., p. 304, 305. Morin, Répert., Chose jugée, 24. Nonguier, Contr. d'assises, II, 764. Merlin, Répert. t. III, v^o Contumace, § 3, p. 760, 761. Répert. Dalloz, Supplément,

credând că declarația relativă la circumstanțele agravante poate, une-ori, după împrejurări, să fie separată de declarația relativă la acuzarea principală, nu permite judecătorilor de a avea în vedere circumstanțele agravante înălțurate prin decizia în contumacie, de câte ori această separare este cu putință¹⁾; însă este de observat că același autor, ocupându-se mai la vale de efectele casării, observă cu drept cuvânt că toate împrejurările unui cap de acuzare, formând un tot indivisibil, îndată ce un fapt trebuie să fie apreciat din nou, este neaparat ca toate elementele sale să fie supuse acestei aprecieri²⁾. De aceea s'a și decis, de Curtea de casație din Franția, că de câte ori o decizie condamnatoare, dată în contradictor, este deferită, de acuzat, Curței de casație, casarea are de efect de a supune noului judecător faptul incriminat în întregimea lui, și al

Contumace, 112. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 896 urm. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Contumace*, 106, nota 3.—*Contrà*: Cas. rom. Bulet. S-a II, 1900, p. 437, și *Curierul judiciar* din 1900, No. 27. „Considerând, dice această decizie, că în caz când contumacele s'a prezentat și a fost judecat, chestiunea este dacă el poate fi condamnat la o pedeapsă mai grea: ca, dacă ne am mărgini a invoca art. 481 Pr. pen., s'ar putea dice că, în urma prezentării contumacelui, el judecându-se de Curtea cu jurați, aceasta poate să-l condamne la o pedeapsă mai mare de cât fusese condamnat în contumacie: considerând, însă, că acest rezultat nu poate fi admis din punctul de vedere al echității: că dacă, în urma prinderii sau prezentării contumacelui, judecarea are a se urma după toate regulile în favoarea apărării, dinaintea Curței cu jurați, aceasta este o favoare care nu are a fi mărginită, și ar fi a o mărgini dacă condamnatul în contumacie la o pedeapsă de un an, ar putea în urma să fie condamnat la doi ani, ca în specie: ca dacă hotărârile de condamnare contra contumacelui se nimicesc, aceasta este numai sub condiție ca poziția lui să nu se agraveze prin judecata ce ar urma, în ori ce privință ar fi, etc.“. — Poate ca decizia Curței să fie echitabila, ea nu ni se pare însă juridică: căci contumacele nu se poate folosi de pedeapsa mai blândă, prevădută în condamnarea prin contumacie, de cât invocând autoritatea lucrului judecat a primei deciziuni. Or, ce autoritate mai poate avea o deciziune pe care legea (art. 481 Pr. pen.) o declara cu totul ștearsă și nimieită?

¹⁾ F. Hélie *op. cit.*, II 995.

²⁾ F. Hélie, *op. cit.*, VIII. 4017.

doilea juriu poate să se pronunțe asupra circumstanțelor agravante înlăturate de cel dintâi ¹⁾).

Este, însă, evident că de câte ori acusatul a fost achitat pentru unele fapte și condamnat numai în privința altora, ^{Casul în care acusatul a fost achitat numai în privința unor fapte, și condamnat în privința altora.} condamnarea singură este nimicită prin prezentarea contumacelui (art. 481 Pr. pen.), achitarea fiind pentru ^{Art. 383, 481 Pr. pen.} din-
sul un fapt dobândit (art. 383 Pr. pen.). Asupra acestui punct nu poate fi nici-o discuție; căci prezentarea contumacelui nerădicându-i necontestat beneficiul achitărei, dacă faptele, pentru care el a fost declarat nevinovat, ar fi fost apreciate într'un proces deosebit, el nu trebuie să sufere de împrejurarea că mai multe fapte au fost cuprinse în acelaș act de acusare ²⁾.

Parțile hotărîrei care produc lucrul judecat în materie represivă.

În materie represivă, ca și în materie civilă ³⁾, autoritatea lucrului judecat rezultă, în principiu, din dispoșitivul hotărîrei ⁴⁾.

Ca și în materie civilă, însă, jurisprudența admite că lucrul judecat poate să rezulte și din motivele hotărîrei, care ar face un singur corp cu dispoșitivul ⁵⁾.

¹⁾ Cas. fr. Sirey, 40. 1. 700, și Répert. Dalloz, v^o Cassation, 2093, nota 1.

²⁾ Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 304. Mangin, *op. cit.*, II, 396. F. Hélie, *op. cit.*, II, 994, și VIII, 3877. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 895, și *Contumace*, 284. Trébutien, *op. cit.*, 652. Merlin, *Quest. de droit*, v^o *Contumace*, § 4. Nonguier, *Cour d'assises*, II, 763. Rodière, *Éléments de proced. criminelle*, p. 328 (ed. din 1845). De Serres, *Manuel des Cours d'assises*, III, p. 110. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Contumace*, 105, nota 2. Pand. fr., *Chose jugée*, 1724, și *Contumace*, 281.

³⁾ Veđi *supra*, p. 508 urm.

⁴⁾ Répert. Dalloz, *Supplément, Chose jugée*, 285. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 908. Pand. fr., *Acquittement*, 103. Cas. fr. Rép. Dalloz, *Suppl.*, *loc. cit.*, nota 1. C. Aix. D. P. 62. 2. 148.

⁵⁾ Cas. fr. și C. Gand, D. P. 65. 1. 490. Répert. Dalloz, *Supplément, cod.* v^o, 286, noat 1. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 909.— Dacă hotărîrea cuprinde mai multe motive, este destul ca unul din ele să fie valid, și acest principiu este aplicabil atât în materie represivă cât și în materie civilă. Cpr. Cas. fr. D. P. 65. 1. 318. No. 19. D. P. 84. 1. 212. D. P. 90. 1. 257. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1897. p. 1308. Cpr. și Cas.

Condițiile cerute pentru ca hotărîrea pronunțată de un tribunal represiv să fie investită cu autoritatea lucrului judecat.

În materie represivă, ea și în materie civilă (vezi *supră*, p. 514 urm.), pentru ca să existe lucrul judecat, se cere, în principiu, de și legea penală n'o spune nicăiri, o întreită identitate: de obiect, de cauză și de părți (art. 1201 C. civ.)¹⁾, soluțiune care era admisă și la Romani (*idem factum, idem crimen et eadem persona* 2).

Greșita citare a unui text de lege într-o hotărîre.

Identitate de persoane. Controversă.

rom. C. judiciar din 1901, No. 32. — Când, deci, o hotărîre se susține nu numai pe autoritatea lucrului judecat, ci și pe alte motive, ea nu este casabilă, chiar dacă ar fi eronată în ceea ce privește lucrul judecat. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1890, p. 983.

Greșita citare a unui text de lege într-o hotărîre nu atrage, de asemenea, desființarea acelei hotărîri (Cas. rom. Bulet. S-a I, 1897, p. 690; Bulet. S-a I, 1896, p. 1639; Bulet. S-a II, 1895, p. 1119); nici simpla eroare materială strecurată în arătarea caracterului pedepsei aplicate (când de exemplu s'a dîs că închisoarea este corecțională în loc de polițienească, sau *vice-versa*). Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1895, p. 370.

¹⁾ Cpr. Bonnier, 894. Trébutien, *op. cit.*, II, 779 urm. Garraud, *op. cit.*, 625. Ortolan, *op. cit.*, II, 1780. Haus, II, 1297. Répér. Sirey, v^o *cit.*, 910. Pand. fr., *cod.* v^o, 1762. — Cu toate acestea, se susține de unii că, în materie represivă, pentru ca să existe lucrul judecat, nu e nevoie de identitatea părților, ci numai de cea a faptului și a inculpatului. Cu alte cuvinte, în materie represivă, poate să existe lucru judecat, cu toate că prima urmărire ar emana de la o altă persoană de cât aceea de la care emană a doua urmărire, și cu toate că prima urmărire ar fi fost îndreptată în contra unei alte persoane, de cât aceea în contra căreia a fost îndreptată a doua urmărire. Cpr. în acest sens, F. Hélie, *op. cit.*, II, 997 urm. H. Laurens, *op. cit.*, p. 158 urm. „Considerînd că Curtea noastră supremă că, pentru ca să existe lucru judecat în materie penală, nu e necesitate de identitatea de persoane, într-un cât acțiunea publică poate fi deschisă atât de procuror cât și de alte persoane“. *Dreptul* din 1895, No. 74, și Bulet. S-a II, 1895, p. 1208. „Considerînd, dice o altă decizie tot a Curții de casăție, că pentru ca excepțiunea lucrului judecat să poată fi admisă, legiuitorul nu cere de cât îndoita condițiune a identității inculpatului și a identității faptelor, ast-fel precum rezultă din art. 383 P. pen.“. Cpr. asupra acestei controverse doctrinale, P. Tnozzi, *L'autorità della cosa giudicata*, 212, 213.

²⁾ Vezi textele citate și dezvoltările făcute de H. Laurens, *Auto-*

Obiectul urmăririi este pedeapsirea persoanei urmărite (art. 2 Pr. pen.)¹⁾; cauza este faptul incriminat, care servește de temelie acțiunii²⁾. În fine, părțile sunt: urmăritorul și persoana urmărită. Vom vedea, însă, că, în materie represivă, identitatea părților este cerută într'un mod mai puțin riguros de cât în materie civilă.

1^a Identitatea de obiect.

Obiectul acțiunii publice este, precum am văzut, pedeapsirea culpabilului (art. 2 Pr. pen.), după cum obiectul acțiunii civile este repararea daunei cauzate (art. 3 Pr. pen.)³⁾, fie că ea se exercită de o dată cu acea publică, înaintea aceluiași judecător, fie că ea se exercită în deosebi înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.). Pedeapsa nu se va determina de cât la finele procesului, după constatarea culpabilității; și dacă ministerul public cere cutare sau cutare pedeapsă, judecătorii⁴⁾ pot pronunța o pedeapsă chiar mai mare de cât acea cerută, destul este ca ea să fie legală. Judecătorii ar putea să pronunțe o pedeapsă, chiar atunci când ministerul public ar cere achitarea sau absolvirea inculpatului⁵⁾. Acest punct nu suferă

rité de la chose jugée, considérée comme mode d'extinction de l'action publique (tesă p. doctorat, 1885), p. 50 urm.

¹⁾ Ortolan, II, 1781. Bonnier, 895. Garraud, *op. cit.*, 625. Rép. Sirey, v^o cit., 911. Pand. fr., v^o cit., 1763. Trib. Iași (af. Paraschiv). *C. judiciar* din 1894, No. 40.

²⁾ Ortolan, II, 1782. Bonnier, 896. Garraud, *loco supra cit.* Rép. Sirey, 911. Trib. Iași (sentință cu totul juridică, citată în nota precedentă). Vezi și *supra*, p. 527, 528.

³⁾ Vezi în privința identității de obiect. *supra*, p. 516 urm.

⁴⁾ Vorbim, bine înțeles, numai de jurisdicțiile de fond, căci jurisdicțiile de instrucție nu sunt chemate a aplica pedeapsa, ci numai a trimite pe acei, în contra cărora sunt indicii suficiente, înaintea judecătorilor competenți.

⁵⁾ Cpr. Ortolan, *op. cit.*, II, 1881. — Curtea de apel nu poate, însă, mări pedeapsa condamnatului, nici a condamna pe un prevenit achitat în prima instanță, fără apelul ministerului public. Aceleași principii erau admise și sub vechiul Cod de procedură criminală a Țării românești (art. 155, 156). Cpr. Cas. rom. Bulet. 1862, S-a crimin., p. 33.

Prin excepție la art. 197 Pr. pen., în materie de delictе judecate în prima instanță de judecătorul de ocol, apelul părții civile pune în mișcare acțiunea publică și investește pe tri-

Art. 73 l.
Jud. de o-
coale.

nici-o îndoială. De aici rezultă că două urmăriri penale au în tot-deauna, din punctul de vedere al pedepsei, acelaș obiect. Verificarea chestiunii de a se ști dacă două acțiuni succesive au acelaș obiect, nu prezintă nici-o dificultate practică; căci mai nici-odată nu se va întâmpla ca aceeaș urmărire penală să fie reînviată, fie pentru a se pedepsi de două ori pe cineva pentru acelaș fapt, fie pentru a i se aplica o pedeapsă mai grea de cât cea la care fusese mai întâi condamnat. Dar judecătorii, în penal, nu se mărginesc a statua numai asupra pedepsei; ei statuază și asupra existenței faptului, asupra culpabilității prevenitului, asupra cutărei sau cutărei circumstanțe agravante, asupra cutărei sau cutărei scuse, etc. Atunci chestiunea este de a se ști dacă toate aceste decisiuni se referă, sau nu, la acelaș fapt. Identitatea faptului incriminat, care trebuie neapărat să existe, pentru ca să fie lucru judecat, se confundă deci, cu identitatea de cauză, pentru-că cauza, în acțiunea publică, stă tocmai în faptul delictuos imputat persoanei urmărite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2° Identitatea de cauză.

Art. 383 Pr.
pen. Sensul
cuvîntului
fapt.
Controversă.

Cauza cererii, în acțiunea publică, nu este în realitate de cât faptul delictuos imputat prevenitului. Prin urmare, pentru ca să fie lucru judecat, trebuie să fie identitate între faptul delictuos judecat și acel actualmente urmărit (art. 383 Pr. pen.). Cuvîntul *fapt*, care se găsește în art. 383, nu însemnează actul material incriminat, ci actul investit cu calificarea sa penală; căci tribunalele represive nu pot să considere actul unui om de cât în raporturile

bunal cu dreptul de a se pronunța și asupra pedepsei (art. 73 L. Jud. de ocoale din 1896), putînd s'o agraveze, independent de împrejurarea dacă ministerul public a făcut, sau nu, apel, sau l'a declarat prea târziu. Prezența minist. public pentru constituirea tribunalului este, însă, în toate cazurile, obligatorie. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1895, p. 848. — În ori-ce caz, art. 73 din L. jud. de ocoale constituind o derogare de la dreptul comun, și după părerea noastră, chiar o anomalie (v. Tr. nostru în limba franceză, p. 275), nu se aplică la contravențiile polițienesti, textul derogator nevorbind de cât de delict. *Exceptiones sunt strictissime interpretationis.* Cpr. C. Botez, *Codicele de ședință al judec. de pace* (Botoșani, 1902). p. 327, nota 2.

sale cu legea penală. Cuvîntul *fapt* este, deci, aici sinonim cu cuvîntul crimă sau delict. „Considerînd, dice foarte bine tribunalul de Iași, că excepțiunea lucrului judecat, atît în penal cît și în civil, presupune de o potrivă identitatea obiectului și a cauzei în vechia și noua urmărire; *obiectul*, în penal, este pedepsirea inculpatului, iar *causa*, faptul sevêrșit, considerat din punctul de vedere juridic, actul investit cu calificarea penală, acusațiunea însă-și, iar nu *fapul* brut. Aceasta rezultă nu numai din întreaga economie a legilor penale, după care o persoană nu poate fi acuzată și nici achitată de fapte brute și materiale, dar încă și din textele de proced. penală, în care cuvîntul *fapt* este tot-deauna întrebuițat ca sinonim al crimei sau delictului (art. 31, 39, 96, 117, 135, 141, 216, 221, 226, etc.). Nimic nu ne îndrituiește a crede că, în art. 383, cuvîntul *fapt* a schimbat de înțeles, mai cu samă că este în corelație strînsă și necesară cu cuvintele achitat și acuzat, etc.”¹⁾; de unde rezultă că individul achitat de jurați pentru crima de tâlhărie, poate fi urmărit din nou pentru delictul de tănuire, din cauză că s'ar fi găsit la dînsul obiecte provenite din aceea tâlhărie; de-oare-ce tâlhăria și tănuirea sunt două infracțiuni cu totul deosebite nu numai în ceea ce privește momentul săvêrșirii lor, dar și în ceea ce privește mijloacele și ținta făptuitorului²⁾.

Individul achitat pentru tâlhărie, poate din nou fi urmărit pentru tănuire.

Controversă.

¹⁾ Trib. Iași (7 mai 1894, af. Paraschiv, M. Vidrașcu prim-presid.) și Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1894, No. 40. *Dreptul* din 1894, No. 81, și Bulet. S-a II, 1894, p. 1010. Cpr. și Garraud, *op. cit.*, 625. Pand. fr., *v^o cit.*, 1801. Mangin, *op. cit.*, II, 402, 408, 409. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 644, și *Études hist. et pratiques sur le dr. criminel*, VI, 2420. Bonnier, 899. Trêbutien, *op. cit.*, II, 786. Merlin, *Répert.* *et* *Non bis in idem*, No. 5 bis. Legraverend, *Légist. criminelle*, I, p. 446. „Codul de procedura penală, dice acest din urmă autor, numește *fapt* însăș acusațiunea, crima calificată, iar nu actul material care a dat loc la acuzare. Aceasta pare să rezulte din combinarea diferitelor articole ale acestui Cod. (Vezi art. 337, 338, 344, 345 Pr. pen. fr., 361, 362, 368, 369 Pr. pen. rom.). A da un alt sens cuvîntului *fapt*, ar însemna a conferi autoritatea lucrului judecat unui lucru care n'a fost pus în discuție.” *Contrà*: C. Iași (decisie casată și pronunțată în majoritate numai), *C. judiciar, loco cit.* Griotel, *op. cit.*, p. 266. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 1010 urm. Hous, *op. cit.*, II, 1308, nota 7.

²⁾ Trib. Iași (sentință *suprà* cit.) și Cas. rom. *C. judiciar, loco*

Complicitate.
Controversă.

Tot astfel, se decide de unii că individul achitat ca autor a unei crime sau unui delict, ar putea, în urma acestei achitări, să fie urmărit ca complice a aceleiaș crime sau aceluiaș delict, și *vice-versa* : pentru-că faptele care constituiesc complicitatea, sunt deosebite de faptul constitutiv al crimei sau delictului. Pentru aceasta trebuie însă, bine înțeles, ca chestiunea complicității să nu fi fost judecată prin prima hotărâre ¹⁾.

Fapte susceptibile de mai multe calificări.
Controversă.

Plecând de la această idee, jurisprudența și o parte din doctrină admit că faptul susceptibil de mai multe calificări, care ar fi fost incriminat sub una din ele, ca crimă, poate mai în urmă, la caz de achitare, să fie incriminat sub altă calificare, ca delict, dacă bine înțeles, noua calificare se întemeiază pe elemente nepropuse și neapreciate în prima urmărire ²⁾.

cit. Bulet. S-a II, 1894, p. 1010, și *Dreptul* din 1894, No. 81. Haus, *op. cit.*, II, 1302. Mangin, *op. cit.*, II, 403. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 649. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 487, nota 1.

¹⁾ Cpr. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 650, 651.—*Contră* : Morin, *J. de dr. criminel*, anul 1868, p. 187 urm. observ. asupra unei decizii a Curței din Colmar. Répert. Sirey, *vº cit.*, 958. Griolet, *op. cit.*, p. 258. Motivul, care se invoacă în această din urmă parere, după care individul urmărit ca autor principal sau co-autor n'ar mai putea fi urmărit în urmă ca complice, și *vice-versa*, este că instanța, înaintea căreia un individ este tradus pentru un fapt delictuos, este investită de toate modurile de participare a acestui individ la faptul incriminat.

²⁾ Cpr. Cas. fr. S., 77. 1. 41 (cu nota în sens contrar a lui E. Villey).—Această decizie pune în principiu că cafengial urmărit pentru-ca a ținut casă de jocuri de noroc (art. 350 C. pen.) și achitat de acest fapt, poate din nou fi urmărit pentru-că a contravenit la o ordonanță municipală, care interzice jocurile de noroc în cafenele sau alte localuri publice.

Jocuri de noroc. Art. 350 C. pen.

Codul Calimach.

Art. 100 L. Org. judec.

S'a decis, cu drept cuvânt, că jocul *bacura* este un joc de noroc în sensul art. 350 C. pen., pentru-că, în acest joc, câștigul sau pierderea sunt cu totul independente de abilitatea și combinațiile de spirit ale jucătorilor, și atârnă numai de noroc. Trib. Covurlui, *C. judiciar* din 1902, No. 44. Codul Calimach (art. 1706) prevede între jocurile de cărți oprite : *banca, curca, coșca* (de unde pe semne vine cuvântul *coșcar*), etc. Vezi t. V. p. 9, nota 4.—Art. 100, § ultim din L. org. judecătorești de la 1890 prevede pedepse disciplinare pentru *judecătorii cari joacă cărți la noroc*. Se ve-

Ast-fel, s'a decis că persoana achitată de pruncucidere (art. 230, 232 C. pen.), poate mai în urmă fi urmărită pentru omor fără voc (art. 248 C. pen.)¹⁾, pentru lepădare de prunci (art. 277 C. pen.)²⁾, sau înmormîntare clandestină³⁾; că individul achitat de fals poate mai în urmă fi urmărit, în vederea aceluiaș fapt, pentru abus de încredere⁴⁾, sau înșalăciune⁵⁾; că individul achitat pentru atentat la pudoare, îndeplinit sau cercat cu sau fără violență (art. 263, 264 C. pen.), poate mai în urmă fi urmărit, din cauza aceluiaș fapt, pentru ultragiū public în contra pudorii (art. 262 C. pen.), sau loviri ori răniri cauzate cu voință (art. 238 urm. C. pen.)⁶⁾; că persoana a-

de că aceasta uricioasă patimă este adânc intrată în moravurile noastre, de-oare-ce legiuitorul o presupune și la judecatori. Numai de n'ar rămănea aceasta lege, ca multe altele, o litera moartă!

Nu numai jocurile de noroc sunt în principiu oprite, dar și loteriile (L. din 20 ianuar 1883), și legea pedepsește nu numai pe întreprindători și agenți de loterii neautorizate, fie din țară, fie din străinătate, ci și pe diaristi cari publica în ziarele lor anunțurile unor asemenea loterii (art. 5 lit. b L. din 20 ianuar 1883). Cpr. Cas. rom. (18 iunie 1902). C. judiciar din 1902, No. 21, și *Dreptul* din 1902, No. 55.

- 1) Veđi decisiile citate în Répert. Sirey, *Chose jugée*, 963, în Pand. fr., *cod.*, v^o, 1928, și în Répert. Dalloz, *Supplém., cod.*, v^o, 323. Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, IV, 508. Intre decisiile cele mai însemnate ale Curței de casație din Franța, care s'au pronunțat în acest sens, vom cita aceea din 25 nov. 1841, pronunțată în secțiuni unite, *contrar conclusiilor proc. general Dupin* (v. Sirey, 42. I. 93, și Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 476, p. 424, nota, coloana 2). Iată cum Dupin și-a resumat conclusiile sale, pe care Curtea supremă nu le-a admis: „Les principes rigoureux du droit criminel veulent que tous débats solennels, légaux, réguliers, purgent l'accusation: c'est à la société, dans ce moment solennel, à prendre toutes ses précautions: c'est à la défense à user de toutes ses ressources: car le verdict rendu, tout est consommé. Il est dans l'esprit de la loi que la justice ait, pour ainsi dire, le comr net sur la culpabilité“. (*Requisitoires, plaidoyers, etc.* par Dupin, t. V, p. 39).

2) Cas. fr. Sirey, 50. I. 702. Pand. chron., III (anii 1845—1859), I. 162.

3) Trib. correct. Prades. Pand. fr., v^o cit., 1930.

4) Cas. fr. D. P. 66. I. 362. Sirey, 65. I. 245.

5) Cas. fr. D. P. 64. I. 454. Sirey, 74. I. 39.

6) Veđi decisiile citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 1932 urm..

chitată pentru avort (art. 246 C. pen.), poate mai în urmă fi urmărită pentru răniuri voluntare ¹⁾, etc.

Toate aceste soluții ale jurisprudenței, care dovedesc o neîncredere în instituția juraților, și care, în ori-ce caz, nu sunt admise de cât atunci când, din cauza mai multor calificări, faptele poate constitui o crimă și un delict ²⁾ în

în Répert. Sirey, *cod.* v^o. 964. și în Répert. Dalloz. *Supplém.*, *cod.* v^o. 325.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 63. 1. 481. Pand. fr. v^o cit., 1951.

²⁾ Această soluție nu mai este, însă, admisă de doctrina și jurisprudența de câte ori o crimă, pentru care un acusat ar fi fost achitat, ar putea fi alt-fel calificată *tot ca crimă*, pentru-că ar fi prea exorbitant de a se trimete de mai multe ori pe acelaș acusat înaintea juraților pentru acelaș fapt. Cpr. Bonnier, 899, p. 741. Trébutien, *op. cit.*, 787. Répert. Sirey, v^o cit., 979, 980. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 869, nota 1. Ortolan, II, 2337. Vezi însă Mangin, *op. cit.*, II. 409.

Achitarea
sau absolvi-
rea acusatului de jurați.
Imposibilitatea unei
noue urmă-
riri.

Tot ast-fel, acusatul *condamnat* sau *absolbit* de Curtea cu jurați, nu mai poate fi urmărit din nou pentru acelaș fapt înaintea tribunalelor corecționale, sau de simplă poliție, chiar dacă faptul ar fi susceptibil de o alta calificare. Condamnarea sau absolvirea șterge, deci, *însuș faptul*, iar nu numai *acusarea*. Cpr. Hans, II, 1306. Répert. Sirey, v^o cit., 983, 984. Pand. fr., *cod.* v^o. 1909. Bonnier, 900. Morin, Répert., *Chose jugée*, 23, 24. Trébutien, II, 789. Griolet, *op. cit.*, p. 267. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 867, 868. Iată cum acest din urmă autor justifică această soluție, care este incontestabilă : „Este evident că autoritatea decisiilor de *condamne*, sau de *absolvire*, emenate de la Curtea cu jurați, este absolută, și că acusatul, *condamnat* sau *absolbit*, nu mai poate fi urmărit și judecat din nou pentru acelaș fapt calificat alt-fel. De câte ori jurații declară că acusatul e culpabil, este în adevăr, de datoria Curței, care aplică pedeapsa, de a examina dacă faptul este prevădut de o lege și de carel ege anume. Dacă faptul, după părerea Curței, nu cade sub nici-o lege penală, ea absolve pe acusat : în caz contrar, ea îl condamnă la o pedeapsă criminală, corecțională, sau de simplă poliție. Este deci evident, fiind-că faptul a trebuit să fie examinat de Curte din toate punctele de vedere ale legii penale, că *acelaș fapt*, care a adus condamnarea sau absolvirea acusatului, nu mai poate face obiectul unei alte urmăriri sub o altă calificare. Aceaș regulă nu mai este, însă, după o jurisprudență constantă, pe care o credem întemeiată, aplicabilă în caz de achitare. Declarația de neculpabilitate, făcută de jurați, șterge numai *acusarea*, iar nu *faptul în sine*. În asemenea caz, există lucru judecat numai în privința faptului, așa cum el a fost calificat, iar nu în privința faptului, așa cum el s'a petrecut“.

acelaş timp, sunt aprobate de unii autori¹⁾, şi combătute de alţii²⁾; ceea ce dovedeşte că legea este îndoealnică şi are nevoie de a fi modificată³⁾.

Chestiunea identităţii cauzei poate să se presinte, fie în ipoteza mai multor fapte delictuoase urmărite succesiv, fie în ipoteza unui fapt unic considerat sub un aspect nou.

Pentru ca să existe lucru judecat, trebuie ca faptul delictuos, actualmente incriminat, să fie identic acelaş care a dat loc la o urmărire anterioară⁴⁾: căci dacă ambele fapte urmărite succesiv constituiesc infracţiuni deosebite, fie chiar

Identitatea de cauză.

Fapte materiale deosebite.

Se admite, de asemenea, cel puțin de majoritatea doctrinei, că autoritatea hotărârilor pronunțate de tribunalele corecționale și de simplă poliție se aplică însuș faptului, iar nu numai calificării care a fost dată: de unde rezultă că, în caz de condamnarea prevenitului, acelaş fapt nu mai poate să devie obiectul unei alte urmăriri, chiar dacă s'ar descoperi împrejurări nouă în puterea cărora faptul ar putea fi calificat crimă. Aceeaş soluție este admisă în caz de achitarea sau absolvirea prevenitului. Ast-fel, individul urmărit pentru loviri sau răniri cauzate cu voință (art. 238 urm. C. pen.) și achitat de acest fapt, nu mai poate în urma fi urmărit pentru răniri cauzate fără voință (art. 249 C. pen.). Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1305. Pand. fr., v^o cit., 1958 urm. Répert. Sirey, *cod.*, v^o 989 urm. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 867. Villey, *op. cit.*, p. 441, 442. Griolet, *op. cit.*, p. 266 urm.—*Contrà*: Cas. fr. D. P. 61. 1.500. Sirey, 62. 1. 1006. Sirey, 77. 1. 41. D. P. 76. 1. 463. Bonnier, 899, p. 742. Mangin, *op. cit.*, II, 409. Cpr. și Trébntien, II, 790.

Hot. pronunțate de trib. corecțional și de simplă poliție. Controversă.

¹⁾ Veđi Le Sellyer, *op. cit.*, II, 646 urm. Bonnier, 899. Mangin, *op. cit.*, II, 409. Trébntien, II, 787. Garraud, *op. cit.* 625. Nonguier, *Cour d'assises*, IV, 3671 urm. Veđi și Merlin, *Répert.*, *Non bis in idem*, § 5 bis.

²⁾ F. Hélie, *op. cit.*, II, 1010 urm. Morin, *Répert. universel et raisonné du dr. criminel*, v^o *Chose jugée*, No. 26, și *J. de dr. criminel*, anul 1863, p. 319. Ortolan, *op. cit.*, II, 1788 urm., 2335 urm. Griolet, *op. cit.*, p. 266 urm. Villey, *Pr. de dr. criminel*, p. 456 urm. (ed. a 3-a), și nota în Sirey, 77. 1. 41. H. Laurens, *op. cit.*, p. 168 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1308, nota 7. Veđi și Répert. Sirey, v^o *Chose jugée*, 971 urm.

³⁾ În Franția mai multe dispoziții din proced. penală au fost modificate în ultimele timpuri; art. 360 (383 al nostru) a rămas însă *taie quale*, de și modificarea acestui text fusese propusă încă de la 1876 de Dl. Parent.

⁴⁾ Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1895, No. 74, și din 1891, No. 10. C. Galați, *Dreptul* din 1891, No. 46.

de aceeaș natură, acțiunea publică va putea să fie exercitată din nou contra aceluia care le-a comis, fără ca el să poată invoca principiul *Non bis in idem*. Autoritatea lucrului judecat, cu alte cuvinte, rezultă din *identitatea* faptelor incriminate, iar nu din *similitudinea* lor ¹⁾.

Nici-o dificultate nu se presintă în cazul, când ambele fapte succesiv urmărite, sunt cu totul separate și se deosebesc atât materialmente, cât și prin calificarea lor legală. În asemenea caz, nu poate să fie vorba de lucru judecat ²⁾.

Aceeaș soluție este aplicabilă de câte ori faptele incriminate își păstrează individualitatea lor, de și un raport oare-care ar exista între ele. În asemenea caz, fiecare fapt poate face obiectul unei urmăriri deosebite și succesive. Lucrul judecat nu va exista de câte ori noul fapt a fost comis în dauna altor persoane, în alt loc și în alt timp ³⁾.

Regula *Non bis in idem* nu este, de asemenea, violată de câte ori o îndoită urmărire are loc, dacă pedepsele sunt cumulativ aplicate pentru un delict și o contravenție rezultând din fapte succesive și deosebite, în privința elementelor lor materiale și legale, cu-toate-că un raport strâns ar exista între aceste fapte în privința timpului. Ast-fel, o persoană, care a intervenit fără drept la o facere grea, poate în acelaș timp fi urmărită pentru omor cauzat prin imprudență (art. 248 C. pen.) și pentru exercițiul ilegal al medicinei (art. 113 L. sanitară din 3 april 1885, modificată în unele privințe la 1893 și la 1898) ⁴⁾.

Fapte deosebite în privința victimei.

În unele materii, există atâtea delict deosebite câte și persoane lezate. Ast-fel, individul care s'a făcut culpabil de mai multe furturi sau înșălăciuni, poate fi urmărit de atâtea ori, câți și păgubași au fost lezați prin aceste delict ⁵⁾.

¹⁾ Cpr. Cas. fr. Sirey, 88. 1 37. D. P. 88. 1. 491. *Pand. Period.* 88. 1. 33.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 520.

³⁾ *Pand. fr.*, v^o cit., 1806 urm.

⁴⁾ Cpr. *Pand. fr.*, v^o cit., 1811. Cas. fr. D. P. 92. 1. 195. *Pand. Period.* 92. 1. 147.—Vezi, însă, C. Ronen, *Répért. Dalloz, Médecine*, 30, nota 2 (decisie inspirată mai mult prin considerații de fapt).

⁵⁾ *Pand. fr.*, v^o cit., 1813. Mangin, *op. cit.*, II, 404. Le Sellier, *op. cit.*, II, 656. Cas. fr. *Chose jugée*, 457, nota 4.—*Contrà*: F. Hélie, *op. cit.*, II, 1006. Trébutien, *op. cit.*, II, 782.

De asemenea, un diarist, care prin acelaș articol, a calomniat mai multe persoane, poate fi urmărit pentru delict de presă, înaintea juraților, de atâtea ori câte și persoane au fost calomniate, fără a putea opune lucrul judecat¹⁾.

Faptele incriminate pot fi deosebite în privința locului, Fapte deosebite în privința locului, și în asemenea cazuri, nu se aplică, de asemenea, maxima *Non bis in idem*.

Ast-fel, o ordonanță de urmărire asupra faptului de adulter, care se pretindea a fi fost comis într'un loc determinat, nu se opune la intentarea unei alte acțiuni pentru alte fapte săvârșite aiurea²⁾.

1) Pand. fr. v^o cit., 1815. Cas. fr. D. P. 73. 1. 90.

Trebuie să menționăm, în această privință, o decizie recentă a Curței noastre supreme (18 martie 1902), care pune în principiu că delictul de calomnie săvârșit prin presa de un militar în activitate, este de competența tribunalelor militare (art. 52 și 258 C. de justiție militară), iar nu de aceea a juraților. Vezi *C. judiciar* din 1902. No. 31, și *Dreptul* din acelaș an, No. 37. *Contra* C. cu jurați din Iași (decisie casată). *C. judiciar, loco cit.* Soluția dată de Curtea din Iași ni-se pare preferabilă: 1° pentru-că Codul de justiție militară din 1881 fiind anterior modificărilor constituționale promulgate la 1 iunie 1884, poate fi considerat ca abrogat prin Constituție: și 2° pentru că Codul de justiție militară nu are în vedere de cât crimele și delictele ordinare, iar nu și acelea pentru care Constituția a voit să creeze o garanție mai mare, deferindu-le jurului, fără nici-o distincțiune. Apoi, chiar după art. 263 din Codul de justiție militară, despăgubirile civile sunt de competența exclusivă a juraților, conform art. 105, § ultim din Constituție.— În cât privește chestiunea de a se ști ce se înțelege prin delict de presă, vezi Thomissen. *Constit. belge annotée*, asupra art. 98, No. 451 urm.; G. G. Meitani. *Studii constituționale*, fascicula XI, asupra art. 105, p. 174 urm. Nici-unul din acești autori nu vorbește de delictetele de presă comise de militari.

2) Pand. fr., v^o cit., 1817. Cas. fr. D. P. 52. 1. 13, v^o *Adultere*, No. 1. — În privința adulterului, se discută chestiunea dacă soțul culpabil de acest delict ar putea opune, ca fine de neprimire, adulterul comis de celalalt soț. Curtea de casare a decis de curind, cu drept cuvânt, negativă, punând în principiu că, prin cuvintele *soțul inocent*, care se ved în art. 270 C. pen., se înțelege soțul *reclamant*, adică: acela care a cerut urmărirea soțului vinovat. Vezi *Dreptul* din 1899, No. 14, și Bulet S-a II. 1899, p. 82. În acelaș sens, Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 28 (cu adnotația noastră).

Delictetele de presă comise de militari. Cine le judecă? Controversă.

Soțul culpabil de adulter poate el opune, ca fine de neprimire, adulterul celui-lalt soț? Controversă.

Fapte deosebite în privința tinu-
vința tinu-
pului.

Doile urmăririi succesive sunt cu puțință în privința unor fapte identice, dacă ele au fost comise la epoce deosebite. Maxima *Non bis in idem* nu-și găsește, în aseme-

B. M. Missir. *Dreptul* din 1872, No. 5.—*Contrà* : Cas. rom. Bulet. S-a II. 1871, p. 208, și *Dreptul* din 1872, No. 5. Trib. Dorohoi, *Dreptul* din 1896, No. 23. Această din urmă soluție se întemeiază mai cu samă pe dreptul nostru anterior (Pravila lui Matei Basarab, Codul Caragea, Codul penal din 1850) și pe dreptul roman (L. 13, § 5, Dig., *Ad legem Juliam de adulteriis*, 48, 5 : L. 39, Dig., *Solutio matrimonio*, 24, 3), care toate sunt abrogate. Vezi în această privință, pe lângă adnotația noastră din *Dreptul* de la 1883, No. 28, t. V a acestor Comentarii, p. 77, *ad notam*, și t. I, partea II, p. 198, text și nota 4.—Art. 172 din Codul penal german, din 1871 și 1876, nu pedepsește adulterul de cât atunci, când el a atras pronunțarea divorțului, *wenn wegen desselben die Ehe geschieden ist*.

Soțul ofensat poate el provoca stingerea acțiunii în urma desfacerii căsătoriei.
Controversă.

Și fiind că vorbim despre adulter, vom menționa o altă decizie însemnată a Curții de casatie, prin care se pune în principiu că soțul urmăritor este în drept a provoca stingerea acțiunii publice, chiar în urma desfacerii căsătoriei. Vezi *C. judiciar* din 1897, No. 9, și Bulet. S-a II, 1897, p. 108. Această soluție, după o matură reflexie, ni se pare inadmisibilă. În adevăr, dacă legiuitorul, prin derogare de la dreptul comun, permite soțului ultragiāt de a opri cursul acțiunii publice, pusă în mișcare tot după plângerea lui, precum chiar și efectele unei hotărâri definitive având puterea lucrului judecat (art. 270 C. pen.), aceasta este pentru a înlesni împăcarea soților și a menține legătura căsătoriei, care în specie nu mai este cu puțință, fiindcă o presupunem desfăcută. Nu trebuie să uităm, în adevăr, că adulterul aduce o tulburare adâncă ordinii sociale, și că Societatea nu renunță la dreptul ce-l are de a urmări și pedepsi pe culpabili, de cât sub condițiunea renunțării soțului ultragiāt. Cu alte cuvinte, adulterul nu este un delict de ordine privată, ci un delict de ordine socială, cu această deosebire că urmărirea lui este lăsată, în interesul familiilor, la discreția soțului ofensat. Cpr. Garraud, *Tr. th. et pratique du dr. pénal fr.*, V, 1884. 1888 (ed. a 2-a. 1901). Hans, *op. cit.*, II, 1169.

Acțiunea în adulter este castiasă prin moartea soțului reclamant ?
Controversă.

De aceea, vom decide, împreună cu majoritatea autorilor și jurisprudența cea mai recentă, că acțiunea publică nu este stinsă prin moartea soțului reclamant. Cpr. în acest sens, Haus, *op. cit.*, II, 1168, 1169. Blanche, *Études pratiques du C. pénal*, V, 182 (ed. a 2-a). F. Hélie, *Th. du C. pénal* IV, 1624 urm., și *Instruc. criminelle*, II, 778. Garraud, *op. cit.*, 1887, nota 22, p. 160. Mangin, *op. cit.*, I, 141. Pand.

nea caz, nici-o aplicare, și judecata dintâi nu poate avea nici o înrîurire asupra celei de a doua¹⁾. „*Nunquam plura delicta concurrentia faciunt, ut illius impunitas detur*“²⁾.

Ast-fel, individul achitat de delictul de tănuire (art. 63 urm. C. pen.), poate fi urmărit pentru alte fapte de aceeaș natură, comise în urma achitărei, cu-toate-că ele ar fi relative la acelaș furt³⁾.

Nu s'ar putea, însă, urmări furul mai multor obiecte pentru fie-care lucru sustras de la aceeaș persoană, nici un falsificator de monete pentru fie-care monedă ce el a fabricat: pentru-că, în specie, nu există de cât un singur furt⁴⁾ și o singură crimă de falsificare de monete⁵⁾.

Faptele posterioare nu sunt singurele care autorisă o nouă urmărire. Un fapt poate să fi existat în momentul primei urmăriri și, cu-toate-acestea, să fie deosebit de acel care a motivat această urmărire.

Fapte co-existente.

Ast-fel, faptele care motivează o urmărire pentru bancrută simplă⁶⁾, fiind deosebite de acelea care constituiesc ban-

Bancrută.

fr., *Adultère*, 143. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 236 urm. Cas. fr. Sirey, 63. 1. 401. D. P. 63. 1. 257. C. Aix. Sirey, 77. 2. 136. Aceeaș soluție era admisă și în dreptul roman: „*De-functo marito, adulterii rea postulatur*“. L. 11, § 8, Dig., *Ad legem Juliam de adulteriis*, 48. 5. - *Contrà*: Le Sellyer, *op. cit.*, I. 415 și *Dr. criminel*. V. 2188. Massabian, *Manuel du ministère public*, III, 2651. Carnot, *Comment. de dr. criminel*, II, art. 336, No. 3. Cas. fr. Sirey, 40. 1. 979. Acest din urmă sistem este formal consacrat prin art. 358. § 2 a noului Cod penal italian, din 30 iunie 1889.

¹⁾ Pand. fr., v^o cit., 1819 urm. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 919 urm. Bonnier, 897. Haus. II, 1302. Mangin, *op. cit.*, II, 403. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1003. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1892, p. 520.

²⁾ L. 2, Pr., Dig., *De pricatis delictis*, 47. 1.

³⁾ Trébutien, *op. cit.*, II, 781, și autorii citați în nota precedentă. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 487, nota 1.

⁴⁾ Cpr. L. 14, § 7, Dig., *De furtis*, 47. 2.

⁵⁾ Pand. fr., v^o cit., 1857, 1858. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 950. Haus. II, 1299. Ortolan, *op. cit.*, II, 1784. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1006. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 656. Mangin, II, 404. *Quid* în caz când diversele obiecte furate ar aparține la mai mulți proprietari? Vezi *suprà*, p. 612. text și nota 5.

⁶⁾ Cuvântul bancrută vine de la *banco rotto* (banca ruptă, în- glizește *bank rupt*), din cauza vechiului obicei, ce com- Etimologie. - sistă, la Italiani, în a strica în public contnarul comercian- tului care-și ascunsese activul. Vezi Thaller, *Tr. élément. de*

cruta frauduloasă, se decide, cu drept cuvânt, că achitarea pentru bancrută frauduloasă nu împiedică urmărirea pentru bancrută simplă, și *vice-versa* ¹⁾.

dr. comm., 1928. Répert. Sirey, *Banqueroute*, 4. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 1. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, IX, 8732 (ed. a 4-a, 1898).

- ¹⁾ Répert. Sirey, *v^o cit.*, 925 urm. Pand. fr., *cod. v^o*, 1937. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1003. Mangin, *op. cit.*, II, 403. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 1404. Pardessus, *Dr. comm.*, V, 1311. Thaller, *op. cit.*, 1936. Pand. fr., *Faillite*, 9265. Laisné, *Comment. sur les faillites*, p. 573. Cas. fr. și C. Nancy, Répert. Dalloz, *Chose jugée*, No. 482, p. 430, nota 1. Cas. rom. C. judiciar din 1893, No. 80. Bulet. S-a II. 1893, p. 916.

Un comerciant poate el fi condamnat în acelaș timp pentru bancrută frauduloasă și bancrută simplă? Unii admit afirmativa, însă Carrara și alți autori critica această soluție, pentru-că ambele bancrute nu constituiesc în substanță de cât un fapt unic. Veđi Calamandrei, *Del fallimento*, II, 803.

Ceea ce este însă neîndoelnic astă-đi, la noi, este că falitul poate fi condamnat pentru bancrută simplă, chiar când el și-ar fi îndeplinit în totul obligațiile luate prin concordat. În Franța și în Italia, chestiunea este, însă, controversată. Veđi Cesarescu și Dan, *Falimentele* (Tip. C. judiciar), p. 262, nota asupra art. 881.

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă poate să existe bancrută frauduloasă, fără o hotărîre în declarare de faliment, chestiunea este de asemenea controversată. Se decide în genere că o simplă încetare de plăți, constatată de instanțele represive, este suficientă, fără ca să existe o declarare în regulă, emanată de la tribunalul comercial și chiar dacă acest tribunal ar fi refuzat de a declara falimentul (argument din art. 714, 710 vechiu, și 875 C. com.). Veđi în acest sens, Haus, *op. cit.*, II, 1226. Blanche, *op. cit.*, IV, 100. F. Hélie, *Th. du C. pénal*, V, 2152, și *Instruc. criminelle*, VI, 2914, și VII, 3567. Bédarride, *op. cit.*, III, 1206. Pardessus, *op. cit.*, III, 1300. T. Hue, VIII, 336. Griolet, *op. cit.*, p. 331. Garraud, *op. cit.*, 437. Demolombe, XXX, 406. Bonnier, 907. Bertauld, *Quest. préjudicielles*, 80 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 2068, și *Action publique*, 559 urm. Villey, nota în Sirey, 79, 1. 481. Cesarescu și Dan, *op. cit.*, p. 39, nota asupra art. 714 (710 vechiu). Mangin, *op. cit.*, I, 169. Alauzet, *Comment. du C. de comm.*, VIII, 2865. Massé, *Dr. comm.*, II, 1167, 1248. Gadrat, *Tr. des faillites et banqueroutes*, p. 544. Ionescu-Dolj, C. judiciar din 1901, No. 15. Al. Degré, *Dreptul* din 1892, No. 49, p. 390. (În *Dreptul* din 1887, No. 22, p. 171, acelaș autor crede, însă, că părerea contrară rezultă din legea noastră). D. Maxim, *Causele înmulțirii falimentelor*, p. 59, nota 2. Vi-

Un comerciant poate el fi condamnat în acelaș timp p. bancrută frauduloasă și bancrută simplă? Controversă.

Poate să existe bancrută fără faliment? Controversă.

Sentința penală, care achită pe falit de delictul de banerută, nu împiedică, de asemenea, acțiunea civilă în si-

Achitarea falitului de banerută nu împiedică acț. în simulație.

dari. *Corso di diritto commerciale*, IX, 8724. Calamandrei, *Del fallimento*, II, 831. Cuzzeri, *Il Codice di commercio ital. commentato*, VII, 1128, p. 731. Tot în acest sens se pronunță și jurisprudența franceză. Vezi D. P. 95. 1. 1519. Sirey, 86. 1. 133. Sirey, 79. 1. 481. Vezi și alte decizii citate în Pand. fr., *Faillite*, 952 și 9283. *Idem*, Répert. Sirey, *Banqueroute*, 49. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1899, No. 81. Aceasta jurisprudență este, însă, combatută de Lyon-Caen et Renault, *Tr. de dr. comm.*, VII, 191 urm., și VIII, 938. Vezi de aceeași autori și *Pr. de dr. comm.*, II, 2651 urm. Delamarre et Lepoittevin, *Tr. th. et pratique de dr. comm.*, VI, 42 urm. Hoffmann, *Quest. préjudicielles*, II, 314 urm. Demangeat, *Revue pratique*, t. XVI, anul 1863, p. 337 urm. Bravard-Veyrières et Demangeat, *Tr. de dr. comm.*, p. 3 și urm. Trébutien, *op. cit.*, 245. Cpr. C. Metz. Répert. Dalloz, *Faillite*, 1469, nota 1. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 42, și Bulet. S-a II, 1887, p. 378. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1888, No. 82, și din 1893, No. 51 (sentința dată în privința banerutei simple, și confirmată de Curtea din Iași prin adoptarea motivelor tribunalului. *Dreptul* din 1893, *loco cit.*

Dar, dacă aceasta chestiune este controversată, nu mai rămâne nici-o îndoială că delictul de banerută, fie simpla, fie frauduloasă, presupune: 1° un comerciant și 2° încetarea de plăți. Vezi Pand. fr., *Faillite*, 352 și 9266. *Blanche, op. cit.*, VI, 94. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, VIII, 938, și toți autorii. Cpr. și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 81. — Astfel, nu pot fi declarați banerutari: femeia maritată sau minorii neautorizați a face comerț. Cpr. Pand. fr., *loco cit.*, 9268. Lyon-Caen et Renault, *loco cit.* Bédarride, *op. cit.*, III, 1204. C. Aix, Sirey, 76. 2. 104. D. P. 78. 5, 112, No. 2. — Nimic n'ar împiedeca, însă, pe judecatori în materie penală de a pune în discuțiune calitatea de comerciant, de și această calitate ar fi fost stabilită prin sentința declarativă de faliment. Cas. Roma, 13 martie 1891, decizie citată de Cășărescu și Dan, *op. cit.*, p. 39, No. 7, nota asupra art. 714 (710 vechiu). Répert. Sirey, *Banqueroute*, 50. Cășărescu și Dan, *loco cit.*, p. 39, 40. A. D. Nicolau, *Revisu de drept și sociologie*, anul II, 1899, No. 1, p. 41 urm. Vom vedea, în adevăr, că aceea ce s'a discutat și judecat în civil, sau în comercial, nu are, în principiu, nici o înmăsurare asupra acțiunii publice. Vezi *infra*, p. 634 urm. Aceeaș soluție este astăzi admisa și în Franța prin legea din 4 martie 1899, asupra lichidării judiciare (art. 19), după care debitorul poate fi declarat ca banerutar, înainte de a fi declarat falit de tribunalul de comerț.

mulație a unui act făcut de falit¹⁾. Tot ast-fel, moratorul dobîndit de un comerciant nu împedecă acțiunea penală pentru bancrută, fie simplă, fie frauduloasă²⁾.

Achit. falitului de bancrută nu împedecă urmărirea lui p. abuz de încredere, sau înșălăciune.

Falitul, urmărit pentru bancrută frauduloasă, și achitat, ar putea, de asemenea, fi urmărit mai în urmă pentru abuz de încredere sau înșălăciune, fiind-că aceste fapte constituiesc delict deosebite, prevădute de art. 323, 332 urm. C. penal. Numai atunci abuzul de încredere n'ar putea face obiectul unei nouă urmăriri, când el ar consista în ascunderea activului, și ar fi fost apreciat ca atare în prima judecată³⁾.

Comerciantul achitat p. unele din faptele care constituiesc bancrută simplă nu poate fi din nou urmărit p. alte fapte, care constituiesc tot același delict.

Comerciantul, achitat pentru unul din faptele care constituiesc bancrută simplă⁴⁾, n'ar mai putea însă fi urmărit în urmă pentru alte fapte care constituiesc tot delictul de bancrută simplă, pentru-că toate împrejurările prevădute de art. 876 urm. C. com. constituiesc *un singur fapt* în sensul art. 383 Pr. pen. Considerând dice Curtea din Aix (9 aug. 1837) că, cu-toate-că delictul de bancrută simplă poate să resulte din mai multe împrejurări, luate fie în mod isolat, fie în mod cumulativ, totuși aceste împrejurări nu constituiesc de cât un singur fapt în sensul art. 360 Pr. pen. (383 Pr. pen. rom.), care fapt este acel de bancrută simplă⁵⁾.

Împrejurările deosebite ale aceluiași fapt.

Nu trebuie, în adevăr, să considerăm ca delict deosebite de faptul incriminat faptele particulare, care nu sunt de cât împrejurările accesorii a acestui din urmă⁶⁾.

¹⁾ Cas. Palermo, 6 aug. 1892, decizie citată de Cesărescu și Dan, *op. cit.*, p. 39, n. asupra art. 714, No. 8.—Concordatul poate să fie atacat prin acțiunea pauliană. Trib. Firenze, 14 octom. 1885, sentință citată de Cesărescu și Dan, *op. cit.* p. 227, No. 2, nota asupra art. 856.

²⁾ Vezi decisiile italiene citate de Cesărescu și Dan, *op. cit.*, p. 39, No. 5, nota asupra art. 714 (710 vechiu).

³⁾ Cas. fr. Sirey, 45. I. 558. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 928. Pand. fr., v^o *cit.*, 1938, 1940. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II. 1003, p. 596.

⁴⁾ În cât privește faptele care, după jurisprudența, constituiesc delictul de bancrută simplă, vezi Cesărescu și Dan, *op. cit.*, p. 254 urm., nota asupra art. 876; iar în cât privește faptele care constituiesc bancrută frauduloasă, vezi *op. cit.*, p. 259 urm., nota asupra art. 880.

⁵⁾ Répert. Dalloz. *Chose jugée*, 483, nota 3, și Sirey, 38. 2. 127. Bédaride, *op. cit.*, III, 1234. Pand. fr. *Chose jugée*, 1862.

⁶⁾ Pand. fr., v^o *cit.*, 1859 urm. F. Hélie, *op. cit.*, II. 1005.

Chestiunea de a se ști dacă niște fapte materiale deosebite constituiesc delicta distincte, susceptibile de mai multe urmări, este adesea-ori delicată în caz de delicta de obicei, continue, conexe sau indivisibile.

Delictul colectiv sau de obicei, nu poate să rezulte de cât din întrunirea mai multor fapte particulare. Ast-fel sunt: delictul de găzduire a făcătorilor de rău (art. 52 C. pen.¹⁾, de aștirea, favorisarea sau înlesnirea desfrânării sau corupțiunii minorilor (art. 267 C. pen.), etc.

Delicta co-
lective sau
de obicei.

În privința acestor delicta, este de principiu pe de o parte, că fie-care fapt nu poate fi urmărit în deosebi; iar pe de alta, că toate faptele anterioare primei hotăriri, fie că au fost, sau nu, cunoscute, nu pot face obiectul unei nouă urmări, și aceasta fie că prima hotărire este condamnatoare, sau achitătoare, pentru-că toate nu constituiesc de cât acelaș delict, care a fost o dată apreciat de judecători²⁾.

Delicta continue sunt acelea care se prelungesc fără întrerupere un timp oare-care. Ast-fel sunt, de exemplu: sechestrarea de persoane (art. 272 urm. C. pen.), exercițiul ilegal al medicinei (art. 13 L. sanitară din 3 april 1856), portul ilegal în public de decorații, medalii, însemne, uniforme, etc. (art. 208 C. pen., 257 C. just. milit.), etc.³⁾. În privința acestor delicta, toate actele anterioare urmări-

Delicta con-
tinue.

Ast-fel, prevenitul achitat de un furt simplu, nu mai poate din nou fi urmărit pentru acelaș fapt, sub cuvânt că furtul ar fi fost comis prin escaladare, efracțiune, chei minci-noase, etc.; căci circumstanțele agravante descoperite mai în urmă nu sunt fapte noua, ci împrejurări accesorii ale faptului primitiv. Cpr. Ortolan, *op. cit.* II, 1786. Hans, II, 1299. Trébutien, II, 782. F. Hélie, *loco supra cit.*

¹⁾ „Cel ce va primi în casa sa talhari de drum, ca pre un talhar sa'l certe cu moarte”, dice Pravila lui Vasile Lupu.

²⁾ Cpr. Pand. fr., v^o cit., 1871. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 952. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 310. Ortolan, II, 1785. F. Hélie, II, 1006. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 658. Mangin, *op. cit.*, II, 405. Hans, II, 1301. Trébutien, II, 784. Bonnier, 897. Griolet, *op. cit.*, p. 257.—Pot însa fi urmărite din nou faptele posterioare primei hotăriri, dacă sunt destul de numeroase spre a constitui un alt delict. Pand. fr., v^o cit., 1876, și autorii *supra* citați. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 311.

³⁾ „Veri-care va purta vre-o uniformă a Statului în vilcag (în public), care nu i se cuvine, dice art. 204 din vechiul Cod penal al Țării-românești (Știrbei), se va pedepsi cu închisoare de la o luna până la șase”. Art. 201 C. penal al Țării-românești.

rei sunt cuprinse în faptul incriminat și acoperite prin sentința de condamnare sau de achitare ¹⁾.

Delicte co-
nexe.

Dacă faptele simple, în loc de a fi indivisibile, ar constitui niște delicte conexe ²⁾, nu mai există identitate de obiect și, prin urmare, mai multe urmăriri succesive sunt cu putință, fără a se viola autoritatea lucrului judecat. Nu mai rămâne îndoială, că din punctul de vedere a unei bune administrații a justiției, toate delicturile conexe ar trebui să facă obiectul unei singure urmăriri; însă aceasta nu este neapărat; și din punctul de vedere al lucrului judecat, puțin importă ca unul din fapte să fi existat în momentul judecării celuilalt, dacă numai unul din ele a făcut obiectul acestei judecări. Juncțiunea în materie de delicte sau crime conexe, este deci facultativă, iar nu obligatorie pentru judecători ³⁾.

Ast-fel, individul achitat de falsul comis într'un act, spre a se sustrage de la regulile și regulamentele privitoare la epizotii, boli molipsitoare, etc. va putea fi urmărit pentru calcarea legilor și regulamentelor speciale asupra acestor materii. Din faptul că prevenitul n'a comis falsul, spre a se sustrage de la aceste legi și regulamente, nu rezultă, în adevăr, că ele n'au fost violate ⁴⁾.

¹⁾ Pand. fr., *Chose jugée*, 1878 urm. Répert. Sirey, *eod.* v., 954. Ortolan, II, 1784. Griollet, *op. cit.*, p. 257. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 312, 313.—Faptele posteroare celor judecate pot, însă, da loc la o noua urmărire. Pand. fr., v^o *cit.*, 1881. Cas. fr. și C. Paris, Sirey, 54. 1. 817. D. P. 54. 1. 372. Sirey, 85. 2. 217.—*Contrà*: Cas. fr. Sirey, 39. 1. 889, și Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 463. nota 2.

Când deli-
cte sunt co-
nexe. Art.
222 Pr. pen.

²⁾ Delicturile sunt conexe, dice art. 222 din C. de pr. penală, când au fost comise în acelaș timp de mai multe persoane, adunate, sau când au fost comise de diferite persoane, chiar în diferite timpuri și în diverse locuri, însă după o înțelegere formată mai dinainte între dinsele, sau când culpabilii au comis unele delicturi numai ca să-și procure mijloace spre a comite altele, ca să înlesnească, ca să împlinească punerea lor în lucrare, sau ca să se asigure în contra pedepsei. Asupra delicturilor sau crimelor neconexe, vezi art. 333 Pr. pen.

³⁾ Cpr. Ortolan, *op. cit.*, I, 1248, 1251. și II, 1783. Trébutien, *op. cit.*, II, 783. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1003, și V, 2368 urm. Pand. fr. v^o *cit.*, 1885. Répert. Sirey, *eod.* v^o, 931. Bonnier, 897. Mangin, *op. cit.*, II, 408. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 317.

⁴⁾ Mangin, II, 408. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1004. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 934. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 486, nota 2.

Tot ast-fel, individul achitat pentru omucidere cu premeditare, urmată de furt, sau de o tâlhărie, poate din nou fi pus în urmărire, pentru tăinuirea obiectelor provenite din furt sau tâlhărie. Tăinuirea, cu adevărat, este un fapt distinct de furt, și se produce în urma săvârșirii lui¹⁾.

Individul, achitat pentru atentat la pudoare (art. 263 urm. C. pen.), poate fi din nou urmărit pentru cruzimi și rele tratamente exercitate asupra victimei²⁾.

O a doua urmărire n'ar fi, însă, cu puțință de câte ori faptele sunt indivisibile; pentru-că, în asemenea caz, toate faptele la un loc constituiesc unul singur³⁾.

Delicte indivisibile.

¹⁾ Mangin. *loc. suprâ cit.* Répert. Sirey. v^o cit., 932. Cas. fr., Répert. Dalloz. *Chose jugée*, 487, nota 1. Vedi și *suprâ*, p. 607.

²⁾ Bonnier, 897. Trébutien, *op. cit.*, II, 783. Répert. Sirey, v^o cit., 937. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 485, nota 1.

³⁾ Există indivisibilitate atunci când legătura între mai multe fapte este de așa natura, în cât dacă s'a declarat că unul din ele n'a avut loc, nu se poate, fără contradicere, declara existența celui alt. Mangin, *op. cit.*, II, 407. Répert. Sirey, v^o cit., 939. Bonnier, 897. Répert. Dalloz, *Supplém., Chose jugée*, 320. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1008. — În fine, mai există indivisibilitate, de câte ori un fapt nu poate fi considerat în mod isolat fără a fi denaturat (Répert. Sirey, v^o cit., 943 urm.), și când întrunirea tuturor faptelor nu constituie moralmente de cât un singur delict (Répert. Sirey, *eod.* v^o, 949), precum ar fi, de exemplu: cazul în care mai multe obiecte ar fi fost sustrate în mod fraudulos și *prin ascuns* de o persoană din acelaș loc și în acelaș timp (vedi *suprâ*, p. 615).

Când faptele sunt indivisibile.

Am dis anume *prin ascuns*, pentru-că clandestinitatea furtului, adică sustragerea lucrului în lipsa și fără știrea proprietarului, este, după părerea noastră, un element constitutiv al furtului, prevădută anume de art. 306 C. pen., imprinutată de la vechile noastre leginiri (Codul penal Știrbei și Codul Caragea). Codul penal Știrbei dice, în adevăr, în art. 312: „Veri-care va lua cu cuget viclean și *prin ascuns* un lucru străin, sevrêșeste furtisag”; iar Codul Caragea se exprimă în modul următor: „Fur dicem celui ce fura, adică *ia prin ascuns*” (partea V, capît. 3, pentru furi, art. 1). Cu toate-acestea, fostul nostru coleg de la Casație, regretatul Alex. Degré, a susținut că clandestinitatea sau luarea lucrului fără știrea proprietarului, nu este o condiție esențială a acestui delict (*Dreptul* din 1897, No. 68, și *Ser. juridice*, II, 383 urm.). Ne am încercat, însă, și credem că am isbutit a răsturna această argumentare a ilustrului defunct. (Vedi adnotația ce am publicat în această privință în *Dreptul* din 1899, No. 72). Clandestinitatea figurând în a-

Elementele furtului. Clandestinitate. Art. 306 C. pen. Controlversă.

Ast-fel, individul urmărit și achitat pentru delictul de înșălăciune, comis prin întrebuințarea unui certificat fals, nu mai poate, în urma acestei achitări, fi urmărit pentru fals, fiind că înlăturarea înșălăciunei atrage implicit și înlăturarea falsului¹⁾.

2° Identitate de părți sau de persoane.

Am vădut *supră*, p. 604, text și nota 1, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că în materie represivă, ca și în materie civilă, identitatea de părți sau de persoane este neaparată ca să existe lucru judecat.

Identitatea
părții urmă-
ritoare.

În ceea ce privește, mai întâi, identitatea părții urmăritoare, ca există în principiu în tot-deauna, căci partea urmăritoare este Societatea prin mandatarii sei (membrii ministerului public sau procurorii²⁾), și aceasta chiar când acțiunea publică este pusă în mișcare de partea le-

dever, ca element al furtului, în definiția pe care o dă art. 306 din Codul penal, acest element, care vine în favoarea prevenitului, și pe care legiuitorul nostru l-a adăos textului prusac, pe care l-a tradus, luându-se, precum am vădut, după vechia tradiție a țării, nu poate fi șters de judecător, sau de comentator, sub cuvânt că ar fi mai logic ca el să nu figureze în text. De altmintrelea, soluția ce susținem a fost consacrată și de Curtea noastră supremă. (Vezi Bulet. cas. S-a II. anul 1896, p. 1662). În resumat, elementele furtului, în legea noastră, sunt următoarele: 1° Sustragerea frauduloasă (*contrectatio fraudulosa*) a unui lucru mișcător, care aparține altuia; 2° Clandestinitatea faptului, sau sustragerea lucrului prin ascuns, adică: în lipsa și fără știrea proprietarului.

Furtul elec-
tricității.

Curtea de casație din Roma a decis că și electricitatea este un lucru mișcător, susceptibil de a face obiectul unei sustracțiuni frauduloase. Vezi *C. judiciar* din 1900, No. 59 (cu adnotația noastră). Cpr. și C. Toulouse, Sirey, 1902. 2. 185. În cât privește celelalte produse, care se distribuiesc la domiciliu prin canalizare, precum: apa, gazul aerian, etc. vezi Cas. fr. *Pand. Périod.* 1888. 1. 27 (în privința apei); *Pand. Périod.* 1900. 1. 161 (în privința gazului aerian).

1) Répert. Sirey, v^o cit., 940. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1007. Mangin, II, 407. Trébutien, *op. cit.*, II, 782. Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 481, nota 2, și *Supplém., eod.* v^o. 320.

Înființarea
procurorilor
în România.

2) Procurorii au fost înființați în Muntenia prin Regul. organic (capit. 7, art. 217 urm.) și mai târziu, în Moldova, prin legea din 26 martie 1862 (vezi Codul procurorilor în apendicele de la finele colecției lui Pastia, ed. din 1862).

sată, sau de administrațiunea silvică (art. 178 Pr. pen.): căci, și în asemenea caz, acțiunea publică este exercitată tot de ministerul public, de câte ori el se asociază la plângerea părții lezate¹⁾.

Crima, delictul sau contravenția, judecate în contradictor cu ministerul public, sunt deci judecate *erga omnes*²⁾: de unde rezultă că, în urma achitărei sau condamnării prevenitului, partea lezată nu se mai poate adresa la tribunalele represive pentru acelaș fapt, chiar dacă ea n'ar fi luat parte la urmărirea publică: căci acțiunea publică fiind stinsă, nici-un tribunal represiv nu mai poate să judece acțiunea civilă³⁾, ci numai tribunalele civile (art.

1) Ortolan, II, 2040. Griolet, *op. cit.*, p. 285. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1012, și *Action publique*, 78 urm.

2) Cpr. Ortolan, II, 1809. Bonnier, 904. Mangin, II, 399. Griolet, *loco cit.* Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 348. Pand. fr., *cod.* v^o, 1986.

3) Mangin, *op. cit.*, II, 399. F. Hélie, *op. cit.*, II, 998. Répert. Tribun. Dalloz, *Supplém.*, *loco cit.* — Tribunalele corecționale și de corecționale simplă poliție nu mai au, de asemenea, competența de a judeca acțiunea civilă, dacă ele au achitat sau absolvit pe poliție nu au competența prevenit, căci competența lor, în privința acțiunii private, de a judeca este mărginită numai la cazul când acțiunea civilă izvorăște din fapte prevădute și pedepsite de legea penală, iar nu din ori-ce faptă a omului (art. 998, 999 C. civ.). Cas. rom. C. *judiciar* din 1900, No. 53 (decisie la care au luat și noi parte). Bulet. 1890, p. 1164. Bulet. S-a II, 1873, p. 307 urm. *Controversă*. Cas. fr. *Pand. Périod.* 91. 1. 44. D. P. 91. 1. 143. D. P. 98. 1. 305. F. Hélie, *op. cit.*, VI, 2722. Pand. fr., *Chose jugée*, 2140. Répert. Sirey, *Action civile*, 432 urm., 452 urm., și *Dommages-intérêts*, 355. Demolombe, XXX, 413. T. Hue, VIII, 340. Haas, *op. cit.*, II, 1405. Garraud, *op. cit.*, 534. p. 747, nota 1.—*Contră*: C. Craiova, *Dreptul* din 1898, No. 22 (decisie criticată de noi în *Dreptul* din acelaș an. No. 24). V. și Cas. rom. Bulet. S-a II, 1881, p. 439. Bulet. 1889, p. 119.

Dreptul de a acorda daune aparține, însă, în toate ca-surile Curței cu jurați, fie decizia ei condamnatoare, achită-toare sau absolutorie (art. 381, 382, 389 Pr. pen.), dacă ea recunoaște existența unei culpe deosebite de faptul inlatu-rat prin verdictul juraților. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 993 și 1290. Bulet. 1890, p. 938 și 1208. Bulet. 1889, p. 119; Bulet. 1888, p. 43; Bulet. 1885, p. 343. etc. Cas. fr. *Pand. Périod.* 91. 1. 208. D. P. 93. 1. 271. D. P. 98. 1. 305. *Pand. Périod.* 1902. 1. 21. F. Hélie, *op. cit.*, VIII, 3830, 3831. Garraud, *op. cit.*, 534, p. 747. Pand. fr., *Chose*

8 pr. pen.) ; și *vice-versa*, hotărîrea dată de jurisdicția represivă, după plângerea părții lezate (art. 178 Pr. pen.), are autoritatea lucrului judecat atât în privința părții civile cât și a ministerului public, care nu mai poate în urmă să introducă o nouă acțiune pentru același fapt¹⁾.

Identitatea
părții urmă-
rite.

Autoritatea lucrului judecat fiind, în materie represivă, relativă, ca și în materie civilă, același fapt penal poate în principiu fi urmărit succesiv în contra mai multor persoane, ori-care ar fi fost rezultatul primei urmăriri ; fără ca condamnarea, sau achitarea suferită de una să împedecă urmărirea celei-lalte²⁾.

Acest principiu se aplică nu numai la cazul când al doilea inculpat sau acusat este urmărit ca coautor, dar chiar și atunci când s'ar constata în fapt că nu există de cât un singur culpabil. Eroarea judiciară, dacă eroare există, în privința primului inculpat sau acusat, nu poate fi o cauză de impunitate pentru al doilea³⁾, rămânând însă, în asemenea caz, primului condamnat calea revizuirii (art. 445 Pr. pen.)⁴⁾.

jugée, 2253. Répert. Sirey, *Action civile*, 421, 468 urm., și *Dommages-intérêts*, 355. T. IIe, VIII, 340, Haus, II, 1406.

1) Cpr. Cas. fr. D. P. 60. I. 519. Répert. Dalloz, *Supplém.*, v^o *cit.*, 349. Pand. fr., *cod.* v^o, 1987.

2) Cpr. Bonnier, 901. Mangin, II, 400. Ortolan, II, 1800. Haus, II, 1313. Pand. fr., v^o *cit.*, 1992. Répert. Sirey, 1017 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *cod.* v^o, 351. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 870.—Vedi însă Faustin Hélie, *op. cit.*, II, 997 urm. și autoritățile citate *suprà*, p. 604, nota 1.

3) Ortolan, *loco cit.* Haus, II, 1315. Bonnier, 901. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 870. Pand. fr., v^o *cit.*, 1999. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 1018. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *cod.* v^o, 352. Trébutien, II, 791. Mangin, *op. cit.*, II, 400.

4) Un caz de revizuire s'a întâmplat de curând, la noi, cu ocaziunea crimei așa zisă de la Foișor, în care două comisiuni de jurați : cea dintâi în 1892, și cea de a doua în 1898, au desemnat ca autori a acestei crime, din noaptea de 4 spre 5 martie 1892, indivizi cu totul deosebiți ; așa în cât eroarea judecătorească era, în specie, evidentă. De și condamnații din 1892 își îndeplinesc pedeapsa și unul din ei chiar murise în temniță ; totuși am crezut de cuviință, după înțelegerea ce am avut în această privință cu Ministrul justiției, Dl. C. G. Dissescu, de a denunța aceste decisiuni inconciliabile Curței de casație, care, în unire cu conclasiile noastre, a anulat ambele decisiuni și a trimis pe toți acușații înaintea Curței cu jurați de Prahova, pentru a se

Autoritatea lucrului judecat este, deci, mai puțin energică în acest caz, fiind-că contradicția între două hotărâri

declara adevărații autori a acestei crime. Am citat acest caz, pentru-că el este unic în analele noastre judecătorești. Decizia Curței de casație, de care am vorbit mai sus, este cu totul însemnată. Ea pune în principiu că revizuirea poate să aibă loc, chiar dacă acei condamnați pe nedrept au împlinit pedeapsa (cpr. art. 353 Pr. pen. austr.: 401 Pr. pen. germ., etc.); fiind-că, pe de o parte, interesul justiției este de a se constata cari sunt adevărații culpabili, iar pe de altă parte, de a procura celor condamnați pe nedrept o reabilitare morală: „Considerând, dice Înalta Curte, că de și condamnații din 1892 au împlinit pedeapsa la care fusese condamnați, totuși aceasta nu se opune la admiterea revizuirii, fiind-că interesul suprem e de a se declara judecătorește cari sunt adevărații culpabili: că pe nedrept au fost condamnați, și de a le procura o reabilitare morală: că aceasta nu se poate de cât după nouă desbateri contradictorii înaintea Curței cu jurați la care se trimete cauza”. „Nici executarea pedepsei, nici moartea condamnatului nu se opun la cererea de reîncepere a procedurii, dice art. 401 din Pr. pen. germ.”

Art. 401 Pr.
pen. germ.

Această decizie mai pune încă, cu drept cuvânt, în principiu că dacă unul din acei condamnați pe nedrept este mort în momentul când se începe judecata în revizuire, nu este loc a se numi un curator memoriei sale, după cum pe nedrept glăsuiește art. 449 din Codul de procedură penală. Aceasta dispoziție nu-și are aplicare de cât în cazul art. 446, și numai prin inadvertență art. 449 menționează art. 445 în loc de art. 446: „Considerând, dice Înalta Curte că, de și art. 449 Pr. pen. prescrie numirea unui curator pentru condamnatul mort pentru cauzele indicate în art. 445, totuși aceasta e o inadvertență de text, fiind-că nu art. 445 trebuie să fie citat, ci art. 446, precum e în legea franceză (art. 447 Pr. pen. fr.): căci nu se justifică, de altminterlea, pentru ce legiuitorul ar fi voit să schimbe dispoziția Codului francez, arătând cauza din art. 445 în locul celei din art. 446: că, ast-fel, nu este loc de a se numi un curator memoriei condamnatului mort, etc.”. Neputându-se, deci, numi un curator memoriei condamnatului defunct și neputându-se, în privința lui, trimete cauza la Curtea cu jurați, fiind-că nu poate să fie vorba de desbateri contradictorii față cu un condamnat mort, Înalta Curte cu drept cuvânt a casat, în privința acestui condamnat, decizia Curței cu jurați de Ilfov, fără trimetere. Vezi această însemnată decizie a Curței noastre supreme, în Bulet. S-a II, 1899, p. 1336 urm.: în *Dreptul* din 1900, No. 12, și în *Curierul ju-*

Art. 446 și
449 Pr. pen.

penale dă loc la revisuire (art. 445 Pr. pen.). Cât timp revisuirea n'a avut însă loc, ambele hotărîri au de o potrivă autoritatea lucrului judecat.

Lucrul judecat în privința unuiia nu este judecat în privința altuia.

Lucrul judecat în privința unuiia nu este, însă, judecat în privința altora: de unde rezultă că, cu toată condamnarea pronunțată contra unui prevenit sau acusat, ceilalți vor putea susține că faptul incriminat n'a avut niciodată ființă: căci este inadmisibil ca o persoană să fie lovită de o condamnare penală, pronunțată într'un proces în care ea n'a figurat. Este, în adevăr, de principiu, în materie penală, că atât judecătorii cât și jurații nu pot să întemeieze o condamnare de cât pe documente personal apreciate de dinșii în instanța actuală¹⁾.

Casurile în care achitarea autorului principal folosește complicilor. Controversă.

Principiile de mai sus nu sufer nici-o dificultate în caz de condamnarea acusatului sau prevenitului. În caz de achitare, însă, chestiunea este mai grea: de și, în principiu, achitarea unui prevenit sau acusat nu împiedecă o urmărirea nouă contra altei persoane pentru acelaș fapt.

Unii autori susțin, în adevăr, că regula relativității lucrului judecat nu primește nici-o excepție, și că o hotărîre penală nu poate nici într'un caz să producă efecte în privința altui acusat sau prevenit²⁾.

Se admite însă, cu toate-acestea, că achitarea autorului principal folosește complicilor, când ea este motivată pe inexistența faptului, sau pe o excepție peremptorie inerentă însuș faptului, precum: prescripția, sau amnistia, care face ca acțiunea publică să nu fie primită. De câte-ori, însă, achitarea autorului principal se întemeiază pe excepțiuni care-i sunt *personale*, precum: buna sa credință, lipsa de pricepere, lipsa de dovezi suficiente, etc., ea nu se mai opune la urmărirea și condamnarea complicilor. În primul caz, în adevăr, chestiunea de a se ști dacă delictul a avut ființă, sau dacă urmărirea mai poate avea loc, avînd un adevărat caracter prejudicial, decizia este irevocabilă și faptul judecat nu mai poate fi pus în discuție. Nu poate să existe complicitate acolo unde nu există de-

diciar din 1900, No. 2, unde se găsesse publicate atât concluziile noastre cât și observațiile amicului nostru, d-l I. N. Cesarescu.

¹⁾ Répert. Sirey., v^o *Chose jugée*, 1020. Bonnier, 902.

²⁾ Griolet, *op. cit.*, p. 285 urm. Ortolan, *op. cit.*, II. 1801 urm.

liet. *Socius delicti non intelligitur sine autore delicti.* În cazul al doilea este, din contra, necontestat că insuficiența probelor nu exclude posibilitatea unui complice sau unui coautor; după cum buna credință sau lipsa de pricepere a autorului principal nu lasă neaparat a se presupune acea a coautorilor sau complicilor sei ¹⁾.

Unii au mers și mai departe, susținând că achitarea autorului principal trebuie să folosească complicei-lui, când delictul era atât de încercat persoanei căreia el se

1) Vedi Répert. Dalloz, *Supplém., Chose jugée*, 355. Répert. Sirey, v^o cit., 1021 urm. Pand. fr., v^o *Acquittement*, 101 urm. Haus, II, 1316. Rauter, *Dr. criminel*, I, 116. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1000. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 870 urm. și *Tr. th. et pratique de dr. pénal*, II, 697 urm. (ed. a 2-a). Mangin, II, 400. Trébutien, *op. cit.*, II, 791. Cas. fr. D. P. 58. 1. 474.

—Această decizie pune în principiu că tentativa de avort (art. 246 C. pen.) este pedepsită, contrar unei alte decizii a Curții de casație din Belgia (D. P. 48. 2. 22): însă chestiunea este foarte controversată, și doctrina refușă în genere, și cu drept cuvânt, de a pedepsi tentativa de avort, chiar când ea ar emana de la o a treia persoană: medic, hirurg, moașă, etc. „Ori-cine va face... cu știință, pe o femeie însărcinată să lepede“, dice art. 246 din Codul penal: de unde rezultă că numai avortul indeplinit este pedepsit.

Cpr. în acest sens: Trébutien, *op. cit.*, I, 502 urm. F. Hélie, *Th. du Code pénal*, IV, 1369 urm. Rauter, *op. cit.*, II, 458. Répert. Sirey, v^o *Acortement*, 44 urm. Morin, Répert. *Acortement*, 10. Pand. fr., *cod.* v^o, 64 urm. Ortolan, *op. cit.*, I, 1026, nota de la p. 439. Garraud, *op. cit.*, 111, p. 152, și *Tr. th. et pratique de dr. pénal*, IV, 1760 (ed. a 2-a). Boitard, *Dr. criminel*, No. 23 (ed. a 13-a). Legraverend, *op. cit.*, I, p. 121. Briand et Chaudé, *Médecine légale*, p. 141 urm. (ed. a 9-a, 1874). Le Sellyer, *Tr. de la criminalité*, I, 37. Duvergier, *Manuel des juges d'instruc.*, I, 15. Villey, *Pr. de dr. criminel*, p. 102. și nota în Sirey, 83. 1. 329 urm. Hérolld, *Revue pratique*, t. 10, anul 1860, p. 207, 208.—*Contrà*: Blanche, *Études sur le C. pénal*, IV, 620, p. 857 urm. (ed. a 2-a). Vedi și decisiile citate în Répert. Dalloz, *Supplém., Acortement*, 5, text și nota 1. În acelaș sens: Cas. fr. Sirey, 83. 1. 329. Codul penal austriac (art. 144 urm.) și acel suedez (capit. 14, § 28) prevăd anume și pedepsesc tentativa avortului. Celelalte legislațiuni nu pedepsesc decât faptul indeplinit. Cpr. art. 218 urm. C. pen. german din 1871, modificat prin legea din 16 fevr. 1876: art. 295 urm. C. pen. olandez din 1881 (pus în vigoare la 1886): art. 285 urm. C. pen. ungurese din 1878, etc.

Pedepsirea tentativei de avort.
Controversă.

Dreptul străin.

Adulter, bigamie, etc. impută, în cât numai ea putea să-l comită. Ast-fel, se decide că, în materie de adulter, bigamie și bancrută, declararea de neculpabilitate a preveniților echivalează cu declararea de inexistență a faptului, și că, prin urmare, în asemenea casuri, nimene nu poate fi condamnat ca complice a unor asemenea fapte ¹⁾.

Această soluție este, însă, combătută de alți autori ²⁾, cari observă, nu fără oare-care temei, că cele de mai multe ori judecătoria se mărginesc a declara pur și simplu pe inculpați *nevinovați*, așa că față de dinșii, însăși existența faptului nefiind tăgăduită, nimic nu s'ar opune ca ea să fie afirmată față de alții.

Soluția de mai sus ar putea cel mult fi susținută în privința delictului de adulter, care este un delict de o natură specială ³⁾.

Absolvirea
autorului
principal.

Presupunând acum că autorul principal a fost *absolvit*, în loc de a fi achitat, chestiunea este de a se ști dacă există lucru judecat în privința persoanelor, care ar fi urmăriți mai în urmă ca complici a aceluiaș fapt? Răspunsul nu poate fi, în principiu, de cât afirmativ. În adevăr, autorul principal fiind absolvit, pentru-că faptul nu este prevădut de legea penală, sentința de condamnare sau de achitare, care s'ar da în al doilea proces, în privința complicelui, ar fi în flagrantă contradicție cu sentința anterioară de absolvire ⁴⁾.

Dacă, cu tot lucrul irevocabil judecat în favoarea, sau contra preveniților ori acusatului, un alt individ poate, în principiu, fi urmărit pentru acelaș fapt; cu atât mai mult

¹⁾ F. Hélie, *op. cit.*, II, 1001. Haus, II, 1317. Mangin, *op. cit.*, II, 400. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 1026. Cas. fr. Sirey, 31. 1. 257, și Répert. Dalloz, *Faillite*, 1498, nota 1.

²⁾ Cpr. Griolet, *op. cit.*, p. 289. Ortolan, *op. cit.*, II, 1803, 1804.

³⁾ Ortolan, *op. cit.*, II, 1805. — În ceea ce privește înrămurarea ce poate să aibă asupra complicelui pentru adulter, sentința dată în folosul, sau contra femeii, vezi Répert. Sirey, v^o *Adultère*, 205 urm.

⁴⁾ Cpr. Cas. belg. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Chose jugée*, 358, nota 1. Haus, *op. cit.*, II, 1315, p. 519. — Acest din urmă autor observă, cu drept cuvânt (*loco cit.*, p. 520), că trebuie să se excepte casurile în care absolvirea autorului principal ar fi întemeiată pe existența unei fine de neprimire personale, sau pe o scusa peremptorie, care nu se poate aplica altor persoane.

el va putea să fie urmărit pentru un fapt deosebit, însă identic. Și această regulă își primește aplicare, chiar dacă prin prima hotărîre s'ar fi decis că faptul nu era prevădut de nici o lege penală¹⁾.

Efectele principiului autorității lucrului judecat în materie represivă.

În materie represivă, ca și în materie civilă (v. *supra*, p. 576 urm.), efectul lucrului judecat este irevocabil, cel puțin în cât privește decisiile emenate de la jurisdicțiile de fond. Cât pentru decisiile sau ordonanțele de urmărire sau de trimetere, emenate de la jurisdicțiile de instrucție, ele nu au nici o înfriurare asupra cauzei: iar acele de neurmărire împedecă trimeterea în judecată până la descoperirea de nouă dovezi (art. 241 Pr. pen.).

Lucrul judecat fiind irevocabil, urmărirea nu mai poate fi reîncepută sub nici-un cuvînt, nici de ministerul public, nici de partea civilă, nici chiar de condamnat, care ar voi să fie mai puțin pedepsit²⁾.

Ast-fel, dacă prevenitul sau acusatul a fost achitat, nu se poate provoca o nouă urmărire, pentru a se dobîndi o condamnare, după cum nu se poate, la caz de condamnare, provoca aplicarea unei pedepse mai mare, și aceasta chiar dacă judecătorii ar fi făcut o omisiune în cât privește aplicarea pedepsei, uitînd, bună-oară, de a agrava pedeapsa condamnatului, în caz de recidivă³⁾.

Condamnatul n'ar putea, de asemena, să reînceapă judecată pentru a dobîndi o pedeapsă mai mică. „Procedura nu va putea să fie reîncepută, dice art. 403 din pr. pen. germană din 1877, în scopul de a se modifica pedeapsa în limitele edictate de legea penală⁴⁾.

Art. 403 Pr.
pen. germ.

¹⁾ Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém.*, v^o cit., 359. Haus, II, 1318.

²⁾ A doua urmărire ar fi cu neputință, chiar dacă prevenitul ar fi fost condamnat prin prîna hotărîre sub un alt nume. O urmărire ulterioară pentru acelaș fapt ar fi cu neputință, îndată ce s'ar dovedi identitatea condamnatului. Cpr. Cas. fr. D. P. 71. 5. 230, No. 4. Pand. fr., v^o cit., 2023.

³⁾ F. Hélie, *op. cit.*, II. 985. Trébutien, *op. cit.*, II, 792. Répert. Sirey, v^o cit., 1041. Pand. fr. *cod.* v^o, 2024.

⁴⁾ „Eine Wiederaufnahme des Verfahrens zum Zwecke der Aenderung der Strafe innerhalb des durch dasselbe Gesetz bes-

Dar dacă judecătorul nu poate să revie asupra sentinței ce el a dat: el poate une-ori fi chemat, ea și în materie civilă (v. *supră*, p. 512), a interpreta un dispozitiv îndoelnic și întunecos, fără a avea, însă, dreptul de a de-natura sau a-i schimba sensul¹⁾.

Regula, în această privință, este că interpretarea tre-bue să fie mai mult favorabilă condamnatului de cât rigu-roasă, și că condamnarea trebuie să fie mai mult restrânsă de cât întinsă²⁾.

Decisiile emenate de la tribunalele represive, rămase definitive, sunt irevocabile, chiar când ele ar fi cronate și pronunțate contra legii³⁾.

Ordonanța prin care judecătorul de instrucție, compe-tent după lege, se desezisează în mod ilegal de un delict, poate dobândi și ea autoritatea lucrului judecat, dacă nu este atacată în termenele preserise de lege⁴⁾.

Invocarea
lucrului ju-
decat din o-
ficiu în mate-
rie represivă.

Am vedut că, în materie civilă, părțile pot renunța la autoritatea lucrului judecat, și că judecătorii nu pot în genere s'o invoace din oficiu⁵⁾; în materie represivă, ex-cepțiunea lucrului judecat este din contra de ordine publi-că; căci legea apără pe prevenit sau acusat și-i asigură posibilitatea de a invoca toate mijloacele de apărare sta-tornicite în interesul seu; de unde rezultă că ea poate fi propusă în ori-ce stare a procesului, și chiar pentru pri-ma oară în casafie, dacă ea n'a fost invocată înaintea in-stanțelor de fond⁶⁾. Ea fiind de ordine publică și părțile

timmen Strafmassess findet nicht statt". — Procedura penală germană cuprinde mai multe dispozițiuni în privința casu-rilor, în care se poate reîncepe un proces terminat prin o hotărîre având puterea lucrului judecat (*Wiederaufnahme eines durch rechtskräftiges Urtheil geschlossenen Verfahrens*) (art. 399 urm.). Cpr. art. 353 urm. din C. de pr. pen. aus-triacă din 23 mai 1873, etc.

¹⁾ Pand. fr., v^o cit., 2028. Cas. tr. *Pand. Périod.* 88. 1. 550.

²⁾ Cpr. Cas. fr., *locu suprâ cit.*

³⁾ Cas. fr. D. P. 65. 1. 324. D. P. 56. 1. 327. Sirey, 57. 1. 385. — În privința decisiilor pronunțate în materie civilă, veđi *suprâ*, p. 496, 497.

⁴⁾ Cas. fr. D. P. 84. 1. 48. Sirey, 86. 1. 142.

⁵⁾ Veđi *suprâ*, p. 455, 580, 581. — Veđi, însă, în sens contrar o decizie inexplicabilă a Curței din Paris, în D. P. 94. 2. 524.

⁶⁾ În materie civilă, autoritatea lucrului judecat trebuie nea-parat să fie invocată înaintea tribunalelor de fond, în pri-ma sau în a doua instanță. Ea nu poate fi propusă pentru

ne putând renunța la dînsa, judecătorii pot și sunt chiar datori s'o invoace din oficiu. Aceste principii n'au fost puse nici-o-dată la îndoială¹⁾. „Maxima *Nemo auditur pe-rire volens* se opune, dice Merlin²⁾, ca un acusat absolvit prin prima hotărîre să poată renunța la absolvirea sa“.

Excepțiunea lucrului judecat, propusă de acusat sau prevenit, este prejudicială în acest sens, că ea trebuie să fie examinată înaintea ori-cărei chestiuni de formă sau de fond; fiind-că ea are de scop de a face să se declare acțiunea stînsă³⁾.

Numai excepția de competență se va examina înaintea acelei a lucrului judecat, pentru-că alt-fel chestia competenței ar fi prejudecată prin aceea a lucrului judecat⁴⁾.

Autoritatea sau influența, în materie penală, a lucrului judecat în civil, și vice-versa.

Ne am ocupat până acum despre autoritatea lucrului judecat în materie civilă și în materie represivă. Conform împărțirii aratăată *supră*, p. 457, avem să ne ocupăm în secția de față despre influența sau înrîurirea asupra civilului a lucrului judecat în penal, și despre influența sau înrîurirea asupra penalului a lucrului judecat în civil.

prima oară înaintea Curței de casatie. Vezi *supră*, p. 454, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*: Cas. fr., Sirey, 97. 1. 227. Sirey, 96. 1. 13. Sirey, 1902. 1. 265.

¹⁾ Vezi Pand. fr., *Chose jugée*, 2037 urm. Répert. Sirey, *cod.* v°, 1047. Répert. Dalloz, *cod.* v°, 520. Répert. Palais, *Chose jugée*, 634. Larombière, V, art. 1351, No. 164. Garraud, *op. cit.*, 625, p. 865, nota 1. Bonnier, 892. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 681. Griolet, *op. cit.*, p. 319. Mangin, *op. cit.*, II, 372. F. Hélie, *op. cit.*, II, 986. Villey, *op. cit.*, p. 444. Trébautien, *op. cit.*, 792. H. Laurens, *op. cit.*, p. 177. Cas. fr. Sirey, 81. 1. 31. Pand. Périod., 89. 1. 213. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 69, și *Dreptul* din 1891, No. 10.

²⁾ Merlin, Répert., *Chose jugée*, § 20, No. 2.

³⁾ Mangin, *op. cit.*, II, 373. F. Hélie, II, 987. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 682. Trébautien, II, 792. Morin, Répert., *Chose jugée*, No. 8. Pand. fr., *cod.* v°, 2043. Répert. Sirey, *cod.* v°, 1048. Rodière, *Élév. de pr. criminelle*, p. 129 (ed. din 1845). Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 397.

⁴⁾ Le Sellyer, *op. cit.*, II, 683. Griolet, care revine asupra primei sale opinii, *op. cit.*, p. 320. — *Contră*: Cas. fr. Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 397, nota 2.

I. *Influența sau înrîurirea asupra penalului a lucrului judecat în civil.*

Ori-ce fapt delictuos dă loc la două acțiuni, una publică și alta civilă (art. 1 urm. Pr. pen.).

Acțiunea civilă sau privată (prin opoziție cu cea publică) se poate urmări de o dată cu cea publică, înaintea judecătorilor represivi¹⁾, cât timp acțiunea publică nu este

Electa una
via, etc.
Controversă.

¹⁾ Judecătorii represivi nu pot statua asupra acțiunii civile fără concursul părții lezate. Partea civilă, având dreptul de opțiune între instanța represivă și cea civilă, chestiunea este de a se ști dacă, după ce ea a ales o cale, poate să recurgă la alta. După un sistem, care se întemeiază pe considerații de echitate (v. nota presid. C. de cas. Barris, reprodusă de Merlin în Répert., v^o *Délit*, § 1), s'ar aplica pur și simplu maxima *triviale* (atât e de cunoscută), după expresia lui Merlin: *Electa una via, non datur recursus ad alteram*, sau *Electa una via, excluditur altera*. Partea care ar fi ales o cale, nu mai poate să recurgă la alta. (Vezi în acest sens, Haus *op. cit.*, II, 1379 urm. Mangin, I, 35. Hoffman, *Quest. préjud.*, I, 112 urm. Morin, Répert., *Act. civ.* 17 urm. Garraud, *op. cit.*, 388, p. 531. Villey, *op. cit.*, p. 245. T. Bazot, *Revue pratique*, t. 35, anul 1873, p. 553 urm., *De la maxime Electa una via*, etc. Trib. Ilfov, C. judiciar din 1899. No. 20 (cu nota D-lui Cesărescu). Unde este însă textul care cuprinde o asemenea prohibițiune, și unde este, mai cu samă, textul care admite această maxima, a cărei origină se găsește în dreptul vechi francez, (ordon. de la 1667) ? — După un alt sistem, se distinge între cazul când partea vrea să treacă de la penal la civil, sau de la civil la penal. Opțiunea n'ar fi definitivă, de cât în acest din urmă caz, pentru-că trecerea de la civil la penal ar fi defavorabilă părții (Berriat St. Prix, *Trib. correct.*, I, 410 urm. F. Hélie, II, 617 urm. Rauter, *op. cit.*, II, 665, și *Pr. civ.*, p. 69, No. 51 (ed. din 1834). Trébutien, II, 176. C. Paris, Sirey, 75. 2. 169. V. și decisiile citate în Répert. Sirey, *Act. civ.*, 388 urm.). În acest sistem se face, însă, excepție pentru cazul în care caracterul penal al actului incriminat s'ar fi manifestat în urma introducerii acțiunii la instanța civilă. V. Trébutien, *loco cit.* F. Hélie, *op. cit.*, II, 618.—În fine, după ultimul sistem, trecerea de la o jurisdicție la alta n'ar fi oprită, de cât în cazurile anume determinate de lege, sau când una din jurisdicțiile sesizate s'ar fi pronunțat asupra litigiului, ceea ce nu este de cât o aplicare a principiilor lucrului judecat. Cpr. T. Huc, VIII, 341. Toullier D., V, partea II, 170 urm. Carou, *Juridiction des juges de paix*, I, 373. Sourdat, *Responsabilité*, I, 233.

stinsă¹⁾. Ea se poate urmări și singură, a parte, înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.).

Dacă partea pretinsă lezată a urmărit acțiunea sa înaintea judecătorilor civili, și această acțiune a fost respinsă sau chiar admisă, într'un cuvânt judecată; nu mai rămâne îndocală că ea nu ar putea să se constituiească parte civilă pentru acelaș fapt, înaintea tribunalelor represive, care ar fi fost sezise mai în urmă de acțiunea publică de către ministerul public, nici să citeze direct înaintea tribunalelor represive pe pretinsul vinovat, conform art. 178 Pr. pen., pentru-că, în privința acțiunii civile, există lucru judecat definitiv²⁾.

Dacă ambele acțiuni se judecă de tribunalele represive (art. 8, *ab initio* Pr. pen.), nici-o dificultate nu se presintă; fiind-că ele vor fi resolve prin una și aceeaș sentință. Chestiunea, însă, se complică când acțiunea civilă, în loc de a fi judecată de tribunalele represive, se judecă de acele civile³⁾, sau când ambele acțiuni sunt aduse înaintea Curței cu jurați, pentru-că culpabilitatea penală se apreciază de jurați; pe când delictul sau quasi-delictul civil se judecă de magistrații cari compun Curtea⁴⁾.

Cu-toate-acestea, principiul independenței acțiunii publice de cea privată, proclamat, în materie de bancrută

Veți asupra acestei controverse, Répert. Sirey, *Action civile*, 385 urm. Pand. fr., *Action publique*, 385 urm. Veți și *suprà*, p. 530, *ad notam*. Veți și monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1902. No. 59. Mai veți încă în *Dreptul* din 1902. No. 63. un articol a D-lui Periețeanu, care se încearca a combate părerea noastră.

¹⁾ Cpr. Trébutien, *op. cit.*, II, 161.

²⁾ Le Sellyer, *op. cit.*, II, 744. Bonnier, 906. Griollet, *op. cit.*, p. 326. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, p. 244. No. 239. Hoffmann, *Quest. préjudicielles*, 129, 150. Lacombe, *op. cit.*, 118, p. 122. Cas. fr. D. P. 56. I. 432. Veți și *suprà*, p. 530, *ad notam*.

³⁾ Aceasta se va întâmpla nu numai când acțiunea civilă va fi introdusă direct la tribunalele civile de partea lezată, dar și atunci când tribunalul corecțional sau de simplă poliție ar pronunța achitarea sau absolvirea inculpatului; pentru-ca, în asemenea cazuri, știm ca tribunalele represive nu au competența de a judeca acțiunea civilă. Veți *suprà*, p. 623, nota 3.

⁴⁾ Jurații apreciază și fixează quantumul daunelor-interese numai în privința delictelor de presă (art. 105 Const.).

de art. 875 C. com.¹⁾ ar trebui să ne conducă la rezultatul logic că ceea ce s'a judecat în privința uneia din ele, nu are nici-o înrîurire asupra decisiunii ce urmează a interveni în privința celeilalte.

Această consecință logică este admisă de doctrină și de jurisprudență, când este vorba de a se aprecia înrîurirea lucrului judecat în civil asupra penalului : căci se admite fără discuție că decisiunile date în privința acțiunii civile n'au, în principiu, nici-un efect asupra acțiunii publice ; pentru-că nu există în specie elementele lucrului judecat, adică : identitatea de obiect, de cauză și de părți²⁾. Judecătorii represivi vor statua, deci, asupra existenței faptelor incriminate și culpabilității prevenitului, ca și cum hotărîrea civilă n'ar avea ființă ; iar dovedile adunate în instanța civilă, și chiar mărturisirea ce ar fi făcut prevenitul, nu vor fi luate în samă de dînsii³⁾.

Art. 451 Pr.
pen. fr.

¹⁾ Art. 451 din Pr. pen. fr. prevede în aceeași ordine de idei că se va da curs plîngerilor și denunțărilor în fals, chiar atunci când actele atacate în fals ar fi servit de temelie unor acte judiciare sau civile : însă acest text s'a eliminat de legiuitorul nostru.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, p. 287, și Bulet. S-a II, 1882, consid. de la p. 1171, 1172. Bulet. 1882, p. 1221. În adevăr, de și în ambele acțiuni, faptul este același, totuși în acțiunea publică, el este considerat ca un delict, pe când în acțiunea civilă, el se consideră ca un fapt dăunător : apoi, acțiunea publică are de scop aplicarea unei pedepse (art. 2 Pr. pen.), pe când cea civilă urmărește repararea daunei cauzate (art. 998, 999 C. civ.) : în fine, în ambele acțiuni, părțile sunt deosebite : căci acțiunea publică se exercită în numele societății de mandatarii ei (membrii ministerului public) (art. 4 Pr. pen.) : pe când cea civilă aparține părții lezate (art. 3 Pr. pen.). Este adevărat că, în ambele acțiuni, partea urmărită este aceeași, însă, în acțiunea civilă, ea este un simplu pîrit, pe când în cea publică, ea figurează ca prevenit sau acusat. Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1408. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1043. Garraud, *op. cit.*, 626. Allard, *op. cit.*, p. 355 urm. A. D. Nicolau, *Revista de drept și sociologie*, anul II, No. 1, p. 47.

³⁾ Vedi Bonnier, 906, 907. Griolet, *op. cit.*, p. 525. Trébutien, II, 793. Mangin, II, 420. F. Hélie, *op. cit.*, II, 1043, 1044. Demolombe, XXX, 406. Larombière, V, art. 1351, No. 166. Hoffmann, *Quest. préjud.*, I, 131 urm. Pand. fr., *Chose jugée*, 2048 urm. Répert. Sirey, *cod.*, v^o, 1302 urm., și *Action civile*, 632 urm. Répert. Dalloz, *Supplém. cod.*, v^o, 382. Griolet, *op.*

„*Mihi semper placuit, dice un vechiū jurisconsult italian, quod confessio facta in iudicio civili non faciat in iudicio criminali plenam probationem, sed tantummodò semiplenam, et sic indicium ad torturam*“ 1).

Mărturisirea făcută înaintea judecătorilor civili nu avea, deci, altă-dată de cât valoarea unui indiciu, care autoriza întrebuintarea casnei sau torturei. Farinacius aprobă această doctrină în termenii urmării: „*Confessio facta in iudicio civili, vel criminali civiliter intentato, non sufficit ad condemnandum in criminali iudicio criminaliter intentato*“ 2).

cit., p. 326 urm. Haus, II, 1407 urm. Lacombe, op. cit., 283. 284. Garraud, op. cit., 626. Ortolan, op. cit., II, 2138. Le Sellyer, op. cit., 712. Cas. fr. D. P. 57. I. 180. Sirey, 67. I. 636.

1) Clarus, Quest. 54, V, § final. Cpr. Lacombe, op. cit., 284. F. Hélie, op. cit., II, 1043. Répert. Sirey, Action civ., 636. Mangin, op. cit., II, 420.

2) Vezi asupra acestei citații și altor de asemenea natura, F. Hélie, loco cit.—Astă-đi, mărturisirea, făcută chiar înaintea instanțelor represive, nu are prin ea însăș nici o putere legală decisivă. Ca ori-ce element de probă, ea este lasată la aprecierea suverană a judecătorilor fondului. Vezi *suprà*, p. 346. „Judecătorii vor prețui, ăice art. 145 din vechiul cod de procedura criminală a Țarei românești, după lumina conștiinței lor și după împrejurări, adevărul mărturisirilor făcute de banuit împotriva sa, în neștiința procurorului și în urma tăgăduite de dînsul“. Cpr. asupra acestui text, Cas. rom. Bulet. S-a crimin. anul 1862, p. 3 (prima decizie pronunțată de Curtea noastră supremă). Iată, ce găsim în privința mărturisirii vinovatului, în vechiul Cod penal al Moldovei din 1826, promulgat în timpul lui Ioniță Sturdza (art. 175). „Judecătorii pricinelor criminale, nu trebuie lesne a hotări spre a se pune pârîtul sub pedeapsă pentru mărturisirea faptei, sau arătarea celor împreună vinovați, sau descoperirea și a altor fapte încă necunoscute : căci nici-o dreptate nu poate statornici legiuirea unei pedepse, cînd încă rămîne îndoeală de este pârîtul vinovat, sau nevinovat ; cu cât mai ales, că din asprimea pedepsei, poate întru acel minut sa ăică cel nevinovat ca este vinovat, ca să contenească pedeapsa, și judecătorii să cada în mai mare neîncerdinare, de au înaintea lor un vinovat sau nevinovat“. Andronachi Donici prevede, de asemenea (§ 2, capit. 41), că judecătorii criminalicești nu trebuie să creadă lesne însuș aceluia ce de-o-dată mărturisește ca este vinovat, căci poate de frică și de șială să mărturisească pentru sine fapte care nu le-au făcut ; ci cu multă răbdare și cu îndelungată cercetare să afle adevărul“. Tot ast-fel și Codul Caragea dis-

Dreptul nostru anterior în privința mărturisirii făcute în penal.

Condamna-
rea pentru
bancrută în
lipsa unei
declarații de
faliment, etc.

În baza acestor principii necontestate, se decide că un comerciant, în starea de încetare de plăți, poate fi condamnat pentru bancrută, fie simplă, fie frauduloasă, independent de declararea în stare de faliment, și chiar dacă tribunalul comercial ar fi decis că nu este loc la asemenea declarație¹⁾; că hotărîrea civilă, care a declarat că un deposit n'a avut loc, nu se opune la exercițiul acțiunii publice pentru violarea acestui deposit²⁾; că hotărîrea pronunțată de tribunalele civile, în materie de contravenții vamale, asupra apelului interjetat contra deciziunii administrațiunii superioare, n'are nici-o înrîurire asupra acțiunii penale, exercitată în urmă, în caz de fraudă, de minist. public, conform art. 199 din legea vamală, înaintea tribunalelor represive³⁾; că hotărîrea pronunțată în civil asupra cererii de anularea unui act de vindicare, nu constituie lucru judecat înaintea autorităților represive chemate a judeca acțiunea publică, intentată contra aceleiaș persoane pentru delictul că s'a servit cu acel act avînd cunoștință că era fals⁴⁾, etc.

Din cele mai sus expuse rezultă că, dacă un tribunal civil ar fi declarat că cine-va este autorul unui fapt dăunător, comis în toate condițiunile responsabilității, aceasta n'ar împedea pe tribunalele represive de a-l achita pentru acelaș fapt; și *vice-versa*, individul urmărit înaintea tribunalelor civile, pentru un fapt dăunător, și declarat neresponsabil, sau recunoscut ca nefiind autorul faptului pretins, ar putea foarte bine să fie condamnat de instanțele represive pentru acelaș fapt. Această posibilitate de contradicție între ambele hotărîri, este inevitabilă de câte ori instanțele civile s'au pronunțat înaintea acelor represive. De aceea este bine ca ele să suspende cauza până la

pune că „vinovații cari se căznesc, să nu se creadă de odată, măcar că vor și spune că sunt vinovați, căci de multe ori de frica și durere dic și ceea ce nu este“ (partea VI, capit. 2. § 57). Vezi *supra*, p. 344.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 57. 1. 180. Sirey, 57. 1. 636. Sirey, 79. 1. 481. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1899, No. 81. T. Huc, VIII. 336, p. 433. Vezi și *supra*, p. 616.

²⁾ C. Iămoges. Sirey, 45. 2. 177. D. P. 45. 4. 84, No. 3. Cpr. Demolombe, XXX, 406.

³⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1882, p. 1220.

⁴⁾ Cas. rom. Bulet. S-a II, 1891, p. 645.

judicarea ei în penal, conform adagiului : *Le criminel tient le civil en état* (art. 8 Pr. pen.). Dacă ele, însă, nu s'au conformat acestei regule de bun simț, va putea să existe contradicție între ambele hotărîri, și singura înrîurire ce hotărîrea civilă va putea să aibă asupra acelei penale este, precum am vedut *supra*, p. 633, că tribunalele represive nu vor mai putea să judece acțiunea civilă, dacă ea a fost definitiv judecată de instanțele civile, pentru-că, în specie, ar exista cele trei identități ale lucrului judecat : același obiect (aceeaș despăgubire sau indemnitate), aceeaș cauză (aceleaș fapt dăunător), și aceleași părți. Lucrul fiind, deci, definitiv judecat pe cale civilă, nu mai poate fi adus pentru a doua oară înaintea instanțelor represive ¹⁾.

Iată însă un caz, care poate fi îndoealnic : O persoană și-a asigurat casa contra incendiului și această casă a ars ; cerându-se înaintea tribunalelor comerciale plata primei de la societatea de asigurare, aceasta din urmă susține și dovedește în mod suficient că focul a fost pus în adins ; așa că judecătorii resping acțiunea asiguratului. Mai târziu, asiguratul este urmărit pe cale penală și achitat de dare de foc. Putea el din nou să ceară de la societate plata indemnității cuvenite ? De sigur că nu, căci există lucru judecat. Verdictul juraților lasă, în adevăr, în tot-deauna o incertitudine asupra culpabilității acusatului ²⁾. Se poate foarte bine întâmpla ca asiguratul să fi fost autorul incendiului, însă să fi fost achitat pentru-că, după aprecierea juraților, nu avea pe deplin usul rațiunii sale. Sunt, deci, destule motive ca el să nu primească indemnitatea, la care ar fi putut să aibă drept ³⁾.

Ipotesa inversă este și mai delicată : asiguratul își cere de la tribun. comercial indemnitatea sa ; iar societatea de asigurare nu dovedește cu suficientă că focul a fost pus înadins de dînsul, în cât ea este condamnată la plata primei stipulate. Mai târziu însă, descoperindu-se bănneli

Raportul dintre societatea de asigurare și proprietarul asigurat, bănuiește că a pus foc la imobilul asigurat.

¹⁾ Vom vedea, de asemenea, *infra*, p. 644, nota 1, că de câte ori persoana lezată s'a constituit parte civilă înaintea instanțelor represive, dobîndind o hotărîre contradictorie ; ea nu va mai putea să aducă aceeaș chestie înaintea instanțelor civile, pentru-că acțiunea sa este definitiv judecată.

²⁾ Vezi *infra*, p. 673.

³⁾ Cpr. Boissonade, *Projet de C. civ. pour l'Empire du Japon*, V, p. 244, No. 239.

grave în contra asiguratului, el este urmărit penalicește și condamnat pentru dare de foc. Pute-va el să execute hotărîrea dobîndită în contra societății, cu toată criminalitatea faptului, dovedită și sancționată prin o hotărîre definitivă? După rigoarea principiilor, da; după echitate, nu. În Franția, societatea de asigurare are un mijloc de scapare. Ea va cere revisuirea hotărîrei civile pentru dolul personal al asiguratului (art. 480, 1° Pr. civ. fr.); căci dolul din partea lui rezultă nu numai din punerea focului cu voință, dar încă și din cererea indemnitației la care el știe prea bine că nu are nici-un drept¹⁾. La noi, însă, unde dolul nu figurează printre casurile de revisuire, societatea de asigurare va trebui să plătească, cu-toate-că ea se găsește într'un caz de scutire, fiind-că este condamnată prin o hotărîre definitivă, care, ori cât s'ar dice și ori cât s'ar face, are autoritatea lucrului judecat. Iată, rezultatul nedrept la care ne conduce respectul principiilor și al logicei. *Summum jus, summa injuria!* Acest exemplu ar fi de ajuns pentru a convinge pe legiuitor că dolul trebuie să figureze printre cauzele de revisuire; și fiind-că Proiectul codului de pr. civilă se găsește pendent înaintea Corpurilor legiuitoare, nimic n'ar fi mai ușor de cât a se propune un amendament în acest sens, fie de Guvern, fie din inițiativă parlamentară. Suntem, însă, de mai înainte convins că cele scrise de noi vor trece nevădute și ne-audite de nimene, și că slabul nostru glas va fi și de astă dată *vox clamantis in deserto*. Trebuie să ai o mare dosă de răbdare ca să scrii mereu, atunci când știi că, în țara românească, nimene sau aproape nimene nu citește. Și când cine-va, din întâmplare, deschide o carte sau o lucrare făcută de altul, este pentru a spune că e rea și că autorul nu-și a atins scopul. Iată, din nefericire, țara în care trăim!

Excepții la principiul de mai sus. — Chestii prejudiciale.

Principiul mai sus expus, după care lucrul judecat în civil nu are nici-o înrîurire asupra hotărîrei care urmează a se da în penal, suferă două excepții:

1° Hotărîrea dată în civil trebuie să fie respectată de

¹⁾ Cpr. Boissonade, *op. cit.*, V, p. 245, No. 240.

judecătorii tribunalelor represive, de câte ori ea se invoacă ca constituind între părți un raport nou de drepturi. Astfel, după ce hotărîrea dată pe cale civilă a declarat că un individ este proprietarul unui lucru mișcător, acest individ va putea fi condamnat de judecătorii represivi pentru sustragerea acestui lucru, săvîrșită înainte de pronunțarea hotărîrei civile, fiindcă declarația judecătorului civil nu leagă pe acel penal: el nu va putea, însă, fi condamnat pentru sustragerea aceluiaș lucru, săvîrșită în urma pronunțării hotărîrei civile; fiindcă această din urma sentință îl declară proprietarul lucrului față de partea contra căreia hotărîrea a fost dată ¹⁾.

²⁾ A doua excepție este relativă la chestiile așa disc. Chestii pre-judiciale.
prejudiciale ²⁾, despre care am mai vorbit în treacăt în t. V. nota 2 de la p. 509 urm. ³⁾.

Aceste chestiuni prejudecă, în adevăr, acțiunea publică în acest sens că judecătorii represivi nu numai că nu au competența de a le examina, și trebuie să le trimeată la tribunalele civile, dar încă ei sunt legați prin hotărîrea ce va da tribunalul competent: căci, dacă ei nu au competența de a judeca asemenea chestiuni, cum ar putea să aibă pe acea de a reforma sentința emanată de la singurul judecător competent?

Așa dar, chestiunile prejudiciale sunt acele chestiuni de drept civil, care se ivesc într-o judecată penală, a căror rezolvire are înrîurirea asupra acestei judecăți și care, prin urmare, trebuiesc cercetate în mod prealabil de tribunalele civile. Causa penală se va pune în suspensie până la judecarea chestiunii prejudiciale pe cale civilă. De astă

¹⁾ Griolet, *op. cit.*, p. 327. Répert. Sirey, *Chose jugée*, 1311 urm.

²⁾ Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1877, consid. de la p. 288.

³⁾ Vezi asupra chestiilor prejudiciale, Haus, *op. cit.*, II, 1180 Bibliografie.
urm., Manzini, *Le questioni pregiudiziali* (Firenze, 1899): Rauter, *Dr. criminel*, II, 667 urm.; Bertauld, *Quest. et exceptions préjudicielles en matière répressive* (1 vol., 1856): Hoffmann, *Tr. th. et prat. des quest. préjudicielles en mat. répressive* (3 vol., 1865—1870): Mangin, *op. cit.*, I, 167 urm. F. Hélie, *Instruc. criminelle*, II, 826 urm. și VI, 2660 urm.; Garraud, *op. cit.*, 432 urm.; Trébutien, *op. cit.*, II, 223 urm.; M. Sutu, *Curierul judiciar* din 1901, No. 45. Répert. Dalloz, v^o *Quest. préjudicielles*. (Celelalte Repertorii, în curs de publicare, Sirey și Pand. fr., n'au ajuns încă la această materie). Chestiunea este, însă, tratată în Pand. fr., v^o *Action publique*, No. 439 urm.

dată, deci, contrar regulei statornicite de art. 8 Pr. pen., civilul ține penalul *in statu quo*: *Le civil tient le criminel en état*.

Acestea odată expuse, să vedem care sunt chestiunile prejudiciale în legea noastră.

Art. 299, 300
C. civ.

Nu avem, în această privință, de cât art. 299 și 300 din Codul civil. „Acțiunea criminală în contra unui delict pentru suprimarea stărei civile, dice acest din urmă text, nu va putea începe de cât după ce s'a dat hotărîrea definitivă asupra cestiunii stărei civile“, bine înțeles de tribunalele civile, conform art. precedent. Așa dar, chestia de stat, în crimă de desființarea stărei civile a unui copil (art. 275 C. pen.), este o chestie prejudicială, care suspendă nu numai judecata penală, dar chiar punerea în mișcare a acțiunii publice.

Sunt, însă, și alte materii în care părțile pot rădica chestii prealabile înaintea tribunalelor represive, de natură a prejudeca fondul afacerii. Ast-fel, în delictul de adulter, se poate rădica chestiunea nulității căsătoriei; în delictul de bigamie (crimă altă dată), se poate rădica chestia nulității primei căsătorii și chiar celei de a doua ¹⁾; în delictul de abus de încredere, se poate rădica chestia existenței depositului, mandatului, etc.: în delictele de distrugere, sau în delictele silvice ²⁾, se poate rădica chestia proprietății, etc.

¹⁾ În cât privește chestia nulității sau validității căsătoriei de a doua, nu mai rămâne, după noi, îndoială că tribunalele represive au competența de a o judeca, pentru-că delictul consistă tocmăi în săvîrșirea acestei căsătorii. Cpr. F. Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1678. Vezi și t. V a acestor Comentarii, p. 511, nota.—Contră: Blanche, *Études pratiques sur le C. pénal*, V, 220 urm. Vezi asupra acestei controverse, t. I, partea II, p. 58, nota 1.

Delicte sil-
vice.

²⁾ Curtea de casație a decis. în secțiuni unite, în unire cu concluziile noastre, că simplul fapt al introducerii unor vite într-o pădure supusă regimului silvic, se pedepsește de legiuitor, fără a se cere ca element al delictului voința de a le introduce, și numai forța majoră poate, în asemenea caz, să apere pe un delincent de pedeapsă. V. *C. judiciar* din 1900, No. 16, și Bulet. Secții-unite 1900, p. 212. Asupra acestui punct jurisprudența noastră este constantă, de și unele tribunale persistă în ideea contrară. Cpr. Bulet. S-a II, 1899, p. 453 și 835.

În toate aceste cazuri, dacă se va decide că nu există căsătorie, deposit, mandat, sau că acel care a distrus lucrul pretins al altuia era proprietarul lui, nu va exista adulter, bigamie, abuz de încredere, distrugere, etc.

Sunt oare aceste chestiuni adevărate chestii prejudiciale, pe care tribunalele represive trebuie să le trimeată în judecata tribunalelor civile: sau aceste tribunale sunt ele competente de a judeca toate chestiile incidentale legate de fond, de și ele n'ar fi avut competența să le judece în principal?

Curtea din Iași și acea din București au decis că, în toate aceste cazuri, este vorba de adevărate chestii prejudiciale de competența tribunalelor civile¹⁾. Mai târziu, însă, Curtea din Iași a revenit asupra primei sale jurisprudențe, punând de astă dată în principiu că, în legislația noastră, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în Franța, și afară de cazul excepțional prevăzut de art. 300 C. civ., judecătorii represivi, chemați a judeca un delict, sunt competenți a judeca și excepțiunile cu caracter civil, ce se ivesc în judecarea acestor delikte, precum este de exemplu: existența dreptului de proprietate pe capul delincentului, fără a mai suspenda judecata și a trimite aceste incidente la tribunalele constituite în civil²⁾.

De și altă dată am combatut această teorie, adoptând părerea admisă de minoritatea Curței³⁾, totuși, astăzi, după o matură reflexie, credem că această din urmă soluție este cea mai juridică în legislația noastră. În adevăr, art. 300 C. civ. nu este aplicarea unui principiu general, ci o derogare de la dreptul comun, după care judecătorul acțiunii este și judecătorul excepțiunii, principiu admis și în dreptul roman⁴⁾.

Apoi, jurisprudența franceză se întemeiază, în privința proprietății imobiliare, pe care o declară exclusiv de competența tribunalelor civile, pe art. 182 din Codul forestier,

¹⁾ Vezi *Dreptul* din 1891, No. 14, și din 1892, No. 64. Ambele decizii sunt date în materie de delikte silvice.

²⁾ *Dreptul* din 1896, No. 2 (decisie data numai în majoritate, doi judecători fiind de parere contrară).

³⁾ Vezi t. V, p. 509 urm., nota 2.

⁴⁾ „*Pertinet enim ad officium iudicis, qui de hereditate cognoscit, universam incidentiam questionem que in iudicium decurrit, examinare*“, l. 1. in fine, Cod. *De ordine iudiciorum*, 3. 8.

care, la noi, lipsește. Neavând, deci, nici un text excepțional în această privință, nu putem admite aceeași soluție.

În fine, chiar admitându-se, precum spune minoritatea Curței din Iași în considerentele ce le am reprodus textual în t. V, p. 511, *ad notam*, că chestiunea proprietății imobiliare ar da adesea-ori loc la dificultăți și la instrucțiuni lungi și laborioase, nu este adevărat că aceste instrucțiuni ar găsi o mai mare garanție în procedura urmată înaintea tribunalelor civile, pentru-că judecătorii represivi se vor conforma în totul regulelor edictate de dreptul civil. Acest principiu este cu atât mai admisibil la noi, cu cât, după organizarea noastră judecătorească, judecătorii represivi și civili sunt aceeași; în cât am ajunge la acest rezultat cu totul straniu, ca judecătorii represivi să suspende cauza și s'o judece apoi tot ei, constituiți însă, de astă dată, în civil. Va să dică, totul s'ar reduce numai la o chestie de formă. La ce dar să mai admitem o străgănare, care ar aduce nonê cheltueli și pierdere de timp, dacă ea nu ne conduce la nici-un rezultat practic. Minoritatea Curței din Iași, a cărei părere o adoptasem, precum am spus, și noi altă dată, admite posibilitatea unei chestiuni prejudiciale, de câte ori se contestă în mod serios proprietatea imobiliară, întemeindu-se pe împrejurarea că nici-o lege n'o proibă. Dar aceasta nu este de ajuns: pentru ca judecătorii represivi să se poată desezisa de incidentele rădicate cu ocazia unei afaceri pe care ei sunt competenți a o judeca, ar trebui un text expres care să autorise asemenea măsură. Or, asemenea text nu există de cât în materie de chestii de stat (art. 299, 300 C. civ.), și încă și în asemenea caz, excepțiunea nu se justifică în deajuns; ceea ce a adus în mai multe legiuri străine, de exemplu, în Codul italian, eliminarea acestor dispoziții excepționale.

Așa dar, în materie de chestii prejudiciale, principiul trebuie ast-fel formulat: afară de excepțiunea statornicită prin art. 299 și 300 C. civ., tribunalele represive judecă toate chestiunile de drept civil rădicate înaintea lor în mod incidental, cu ocasiunea infracțiunilor ce ei sunt chemați a judeca. Ast-fel se exprimă art. 15 din legea belgiană de la 18 aprilie 1878 ¹⁾.

¹⁾ Cpr. Haus, *op. cit.*, II, 1193, text și nota 3. Vezi și M. Suțu,

Acestea ni se par, după o mai adâncă cugetare, adevăratele principii, și trebuie să mărturisim că ne-am cam grăbit, când am admis soluția consacrată de Curtea din București și de minoritatea Curței din Iași, prin decizia de la 1896.

Iată ce însemnează știința noastră: după ce am susținut o părere, sunt nevoit s-o lepăd: după ce am scris, sunt nevoit să șterg. Și apoi, ne mai mirăm de variațiunile jurisprudenței! Avea dreptate vechiul jurisconsult și magistrat francez din secolul al XIII-le, Pierre des Fontaines, când în sfaturile ce dădea unui prieten, dicea: „*Nule chose n'est plus plainc d'estuide que de droit fère*“¹⁾.

II. Influența sau înrîurirea, asupra civilului, a lucrului judecat în penal.

Am vedut că, în principiu, decizia pronunțată în civil nu are nici-o înrîurire asupra acelei care urmează a se da mai târziu în penal.

Ce trebuie să decidem în ipoteza inversă? Lucrul judecat în penal are el vr'o înrîurire asupra deciziunii care se va da mai târziu pe cale civilă? Cu alte cuvinte, achitarea prevenitului sau acusatului împedecă ea exercițiul ulterior al acțiunii civile; și, *vice versa*, condamnarea lui are ea vr'o autoritate înaintea instanțelor civile, chemate a statua asupra cererei în daune? Chestiunea este din cele

Curierul judiciar din 1901, No. 45.— În baza acestor prin- In materie de
cipii se decide, în materie de bancrută, că constatarea in- bancrută, în-
cetării plăților, ca și calitatea de comerciant, nu constituie o cetarea plă-
chestie prejudicială și, prin urmare, tribunalul represiv, se- ților nu este
zisat de judecarea delictului de bancrută, nu are nevoie de o chestie pre-
a suspenda cauza spre a se stabili de tribunalul comercial judicială.
ca bancrutarul este în încetare de plăți: această chestie de
fapt putând fi rezolvită de judecătorii represivi. Trib. Ilfov,
Dreptul, din 1899, No. 81. Cas. fr. Sirey, 79. 1. 481. Veți
și *supra*, p. 616 și 636.

¹⁾ În această carte, tipărită pentru prima oară la 1668, *Conseil que Pierre des Fontaines donna à son ami*, „l'auteur trace, dice Laferrière, les règles à suivre dans les relations civiles et s'efforce d'adoucir la rude empreinte de la féodalité par la sagesse des lois romaines“. V. P. Larousse *Gr. dictionn. du XIX-e siècle*, v° *Fontaines (Pierre des)*.

mai controversate, de și principiile generale sunt suficiente pentru a o decide¹⁾.

Din capul locului întâlnim două sisteme opuse, susținute de doi mari jurisconsulți ai secolului trecut.

Sistemul lui
Merlin.

Merlin a susținut cu multă convingere că hotărîrea pronunțată în penal, are în toate cazurile, autoritatea lucrului judecat asupra hotărîrii ce urmează a se da în civil; de unde ar rezulta că faptele constatate de instanțele represive nu mai pot fi contestate înaintea tribunalelor civile. *Le criminel emporte le civil*, dice acest autor. Această soluție ar fi, după marele jurisconsult, conformă atât principiilor cât și textelor.

Ea ar fi conformă, mai întâi, principiilor cari cărmuiesc materia lucrului judecat, pentru-că cele trei condiții cerute de art. 1201 ar exista în specie. *Identitatea de obiect* există, în adevăr: căci, în ambele acțiuni, obiectul este repararea daunelor cauzate prin actul incriminat, repa-

¹⁾ De câte ori persoana lezată prin o crimă, un delict sau o contravenție, s'a constituit parte civilă înaintea instanțelor represive, și aceste instanțe au dat față cu dînsa o hotărîre contradictorie, nu mai încapе îndoeală că există în privința ei lucru judecat, și că ea nu va mai putea să aducă aceeași chestie înaintea instanțelor civile. (Vezi F. Hélie, *op. cit.*, II, 1102. Mangin, II, 421. Toullier D. V. partea II, 243. Merlin, Répert., *Chose jugée*, § 15. Bonnier, 909. Trébutien, II, 793. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 719. Demolombe, XXX, 411, 412. Pand. fr., *Chose jugée*, 2129. C. Focșani, *Dreptul* din 1885, No. 49. Cas. rom. S-a civ. Bulet. 1869, p. 123. Bulet. S-a II. 1871, consid. de la p. 227. Trib. Vîlcea, *Dreptul* din 1890, No. 59. Vezi și *supra*, p. 530, *ad notam*). — Curtea de casăție a decis de curînd, în această privință (12 iunie 1900), în unire cu concluziile noastre, că de câte ori partea civilă și-a lichidat pretențiile sale pe calea civilă sau comercială, prezența sa în instanța penală este neregulată și jignitoare pentru inculpat: intru-cît prin aceasta el are ca acuzator și pe partea civilă, despăgubită prin o hotărîre anterioară. Bulet. S-a II, 1900, p. 869, și *C. judiciar* din 1900, No. 55. — Când, însă, o persoană a figurat ca parte civilă înaintea instanțelor represive numai în ceea ce privește cheltuețile de judecată, rezervându-și dreptul de a introduce o nouă acțiune pentru despăgubirea sa, nu i se poate opune ca lucru judecat hotărîrea dată pe calea penală în contra cererei de despăgubire făcută la instanțele civile. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 88.

rare care, în instanța penală, se va traduce prin aplicarea unei pedepse; iar în cea civilă, prin condamnarea la daune. *Identitatea de cauză* există, de asemenea, fiind-că în ambele acțiuni, baza este aceeași: faptul delictuos și dăunător, care a fost comis. În fine, ar exista și *identitatea de părți*, al treilea element al lucrului judecat, pentru-că ministerul public fiind, în specie, contradictoriul legitim al acusatului pentru toate interesele compromise, el reprezintă atât interesele personale ale părții lezate, cât și acelea ale celorlalți membri ai corpului social.

Acastă soluție ar rezulta și din oare-care texte: și anume din art. 466 Pr. pen., după care actul autentic declarat de fals, în totul sau în parte, este îndreptat prin ștergere sau adăogire, după ordinul tribunalului corecțional care a judecat falsul¹⁾; ceea ce lasă a se presupune că efectul hotărârii penale este absolut în privința instanțelor civile, fiind-că partea falsificată din act este *ștersă*, adică desființată; din art. 180 C. civil, după care de câte ori dovada celebrării legale a unei căsătorii este dobândită prin rezultatul unei proceduri penale; înscrierea sentinței în registrele stărei civile, asigură căsătoriei, din ziua celebrării sale, *toate efectele civile*, atât în privința soților, cât și a copiilor născuți din acea căsătorie; în fine, din art. 213 C. civ., după care condamnarea unuia din soți la munca silnică, sau reclusiune, este o cauză de divorț. La aceste texte se mai poate încă adăuga art. 8 din Pr. pen., căci punerea în suspensie a acțiunii civile până la judecarea definitivă a acțiunii publice, lasă încă a se presupune că decisiunea dată în penal va putea să aibă o înmînire asupra hotărârii, care se va da mai târziu în civil.

În fine, în favoarea acestei soluții, procurorul general Mourre a invocat înaintea Curții de casație din Franța²⁾ următoarele considerații: Hotărîrea dată în penal,

) În urma legii din 28 mai 1893, falsul nu mai este astăzi o crimă, ci un delict. Această corecționalizare a falsului a fost provocată de numeroasele achitări ivite în această privință la jurați.

2) Cas. fr., 19 martie 1817. Vezi Sirey, 1817, I, 169, și Répert. Dalloz, *Chose jugée*, 558, nota I. Concluziile proc. general Mourre, din care am extras câte-va rînduri, se pot vedea în Merlin, *Quest. de droit*, v^o *Faux*, § 6, No. 8, p. 163 (T. 4, ed. din 1829).

dice înaltul magistrat, este un monument rădăcat în sinul societății, care trebuie să fixeze toate privirile și să încătușeze toate gândirile; ea este un monument asupra căruia se întipărește un adevăr public. *Ingrozitoare ar fi aceea teorie, care ar permite ca lucrul judecat o dată în penal să se mai judece din nou în civil!* Ast-fel, sub cuvânt că acțiunea publică și interesul privat sunt două lucruri deosebite, hotărîrea civilă ar putea să dică că un om nu este vinovat, atunci când el a plătit cu viața sa crima ce a comis; sau că crima este patentă, atunci când el a fost proclamat nevinovat de justiția represivă și redat societății. Dacă un tribunal civil ar putea, din cauza materiei și în baza unei distincțiuni oare-care, să examineze din nou acelaș fapt și să judece a doua oară aceeaș chestie, la ce contradicții s'ar putea da loc prin asemenea procedare?... Ce tulburare și ce scandal s'ar aduce dintr-o dată în societate!¹⁾

Sistemul lui
Toullier.

Acest sistem, ușor de răsturnat, a fost vin combătut de Toullier²⁾. În adevăr, nu există, în specie, identitate de obiect, pentru-că urmărirea penală tinde la aplicarea unei pedepse, pe când aceea civilă are de scop dobîndirea unei despăgubiri bănești.

„Moartea, munca silnică sau altă pedeapsă ce cere ministerul public și biletele de mișcare de lei ce cere partea leasă, nu sunt unul și acelaș lucru“, dice cu drept cuvînt Marcadé (V, art. 1351, No. XV, p. 202). În al doilea loc, nu există identitate de cauză³⁾, pentru-că, pe când ministerul public invoacă, în faptul incriminat, violarea legii penale, de oare-ce, faptul a fost comis cu voință, cu intențiune; partea leasă poate să nu considere acelaș fapt de cît ca o simplă culpă, ca un quasi-delict. În fine, și

¹⁾ Veđi în acelaș sens: Merlin, Répert., *v*^o *Chose jugée*, § 15, 16; *Non bis in idem*, § 14—16; *Réparations civiles*, § 7. Veđi de acelaș autor și *Quest. de droit*, *v*^o *Faux*, § 6, No. 6. Veđi și autoritățile citate în Pand. fr., *Chose jugée*, 2105.

²⁾ Toullier D., V, partea II, 840 urm. Veđi și F. Hélie, *op. cit.*, II, 1108 urm. Cas. fr. D. P. 54. 1. 74. Sirey, 55. 1. 437.

³⁾ Cpr. Allard, *op. cit.*, p. 355, 356. Pand. fr., *v*^o *cit.*, 2107.—*Contră*: Toullier, D., V, partea II, 247, care admite identitatea de cauză, pentru-că, în ambele acțiuni, faptul ar fi acelaș.—Chiar dacă ar fi așa, totuși lipsesc celelalte două elemente ale lucrului judecat, ceea ce condamnă sistemul lui Merlin.

aceasta este și mai evident, nu există identitate de părți, pentru-că, în penal, acțiunea aparține ministerului public, iar în civil, părții lezate. Merlin obiectează că ministerul public, reprezentând societatea, reprezintă prin aceasta chiar și pe partea lezată, ea fiind un membru a acelei societăți; însă, la aceasta Toullier răspunde cu drept cuvânt că dacă ministerul public reprezintă întru cât-va pe partea lezată, ca membru interesat a reprimării delictului, el n'o reprezintă de loc în cât privește interesele sale particulare. „Strănu reprezentant este acela, dice Toullier (*loc. cit.*, 256), care nu poate nici să pue concludii, nici să primească mandat de la persoana ce se pretinde că el reprezintă. Să înlăturăm, deci, pentru tot-deauna această doctrină nouă, falsă și periculoasă, care pretinde a face din ministerul public mandatarul părții civile absente. El are sarcina de a veghia ca interesele minorilor să nu fie compromise, și cu-toate-acestea, nici o dată nu s'a pretins că el este mandatarul lor, și că hotărîrea pronunțată în urma concludsiilor procurorului, ar fi lucru judecat față de minorii, cari n'ar fi fost reprezentați în instanță de mandatarul lor legal, etc.“.

Toullier, trebuie s'o recunoaștem, a răsturnat cu o logică zdrobitoare sistemul lui Merlin; însă, din nefericire, sistemul propus de dînsul, după care lucrul judecat în penal n'ar avea nici-odată vr'o înfrîurire asupra acțiunei civile, este și el inadmisibil, pentru-că ne ar conduce la acest rezultat, pe care procurorul general Mourre îl califica cu drept cuvînt de îngrozitor, și anume: ca instanțele civile să poată dice că un om nu este vinovat de o faptă pentru care instanțele represive l'au condamnat la munca silnică pe viață și, în alte țări, poate chiar la moarte¹⁾;

¹⁾ Iată cum se exprima, în această privință, un autor: „L'idée qu'un homme frappé d'une peine au nom de la Société, après des débats solennels, où toutes les garanties ont été prises en faveur de la défense, puisse encore devant les tribunaux civils, et quand il ne s'agit plus que des dommages-intérêts aux quels son crime ou son délit a donné lieu, contester sa culpabilité, et soutenir le mal-jugé de sa condamnation, cette idée est si opposée à tout système de justice régulière et au respect qui doit s'attacher aux décisions de la justice, qu'elle ne se présente pas facilement à l'esprit“. Lagrange, *Revue critique de légis.*, t. VIII, anul 1856, p. 33.

sau ca instanțele civile să admită o despăgubire civilă pentru o faptă declarată inexistentă, după desbateri solemne, de judecătorii represivi.

Sistemul cel mai rațional, admis în doctrină și în jurisprudență. Prin urmare, trebuie să căutăm o altă soluție, care să împace toate interesele. Iată care este, în această privință, sistemul urmat de doctrină și de jurisprudență: Hotărîrea pronunțată de o jurisdicție represivă de judecată, fie chiar excepțională, de exemplu, de autoritățile militare¹⁾, are autoritatea lucrului judecat asupra civilului²⁾, însă numai în caz când hotărîrea penală afirmă în mod expres existența sau inexistența faptului delictuos, vinovăția sau nevinovăția prevenitului ori acusatului.

Decisia judecătorilor represivi nu se impune instanțe-

¹⁾ C. București, *Dreptul* din 1896, No. 19, și C. judiciar din 1896, No. 13. Pand. fr. v^o cit., 2178, 2179. Hans. II, 1424 bis. Tribunale militare nu judecă nici-odată acțiunea civilă (art. 263 C. de justiție militar).

Lucrul judecat în penal își produce efectele sale chiar față de persoanele care n'au luat parte la judecată.

²⁾ Când dicem că hotărîrea pronunțată în penal are autoritatea lucrului judecat, înțelegem *față de toată lumea, chiar de persoanele care n'au figurat în instanța represivă*“. Considerând, dice Curtea din București, că principiul care trece înaintea regulilor art. 1201 C. civ. e că interesul general primează și domina interesul privat: că ceea ce s'a judecat în penal e judecat și în civil, față chiar cu persoanele care n'au fost față în instanța represivă; căci alt-fel s'ar strunca credința ce trebuie să inspire tuturor o decisiune criminală.“ *Dreptul* din 1896, No. 19.

Principiul trebuiește, deci, ast-fel formulat: Decisiile definitive emenate de la judecătorii represivi (jurisdicțiile de judecată) au asupra civilului autoritatea lucrului judecat, în privința tuturor, chiar și acelora cari n'au fost parte în procesul penal, în acest sens ca nu este permis judecătorului civil de a tagădui ceea ce a fost recunoscut de judecătorii represivi. Cpr. T. Huc, VIII, 337, *in fine*. Garraud, *op. cit.*, 630, 631. Cas. fr. și C. Orléans, Sirey, 92. 1. 292. D. P. 93. 2. 148. D. P. 86. 2. 94. Cpr. și Cas. belg. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Chose jugée*, 398, nota 1. Veți și *infra*, p. 660 urm.—Veți însă Demolombe, XXX. 436 urm.

Autoritatea lucrului judecat în penal nu poate, însă, să înfrumusească asupra civilului, când faptele judecate în penal sunt cu totul deosebite, și nu există nici-o contrarietate între hotărîrea pronunțată în penal și cea pronunțată pe cale civilă. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 74, și Bulet. S-a II, 1896, p. 1405. *Dreptul* din 1888, No. 8, și Bulet. S-a I, 1887, p. 1000.

lor civile, de cât asupra punctelor decise prin ea, și asupra cărora ei aveau misiunea da a statua. Judecătorii civili pot, deci, să decidă asupra tuturor pretențiilor, în privința cărora nu există posibilitate de contradicție între decizia civilă și cea penală¹⁾. Acest sistem, generalmente admis, împacă într-un mod fericit interesul public și acel privat. Dacă instanțele represive au pronunțat condamnarea pre-

¹⁾ Garrand resuma foarte bine adevăratele limite ale autorității lucrului judecat în penal. Această autoritate nu se aplică de cât la chestiunile care au fost în realitate și în mod necesar decise de judecătorii represivi, și care sunt relative: 1° la existența faptului ce formează baza comună a acțiunii publice și celei civile; 2° la calificarea legală a faptului (vezi *infra*, p. 667, nota 1); 3° la culpabilitatea sau neculpabilitatea acuzatului ori prevenitului. În urma hotărârii represive, aceste fapte nu mai pot, deci, fi examinate de tribunalele civile, care vor trebui pur și simplu să le recunoască de constante, și să traga din ele consecințele la care ele dau loc în privința intereselor private. Incolo, tribunalele civile au o completă libertate de apreciere, desul este ca, prin deciziunea ce vor da în privința intereselor civile, ele să nu să pună în contradicție cu hotărârea represivă. Garrand, *op. cit.*, 629, *in fine*, p. 876. Cpr. și Cas. fr. *Pand. Périod.* 1902. 1. 239.—Ast-fel, Curtea noastră de Casație a decis, cu drept cuvânt (4 iunie 1902), ca o hotărâre dată în penal, rămasă definitivă, prin care s'a stabilit că semnătura de pe o cambie nu este falsă, ci este proprie a semnatarului cambiei, constituie lucru judecat între părți, așa ca, în urmă, când semnatarul este acționat pe cale civilă la plata cambiei, el nu mai poate să se opună la plata pe motiv ca semnătura sa ar fi falsă. *C. judiciar* din 14 iulie 1902, No. 51, și *Dreptul* din 1902, No. 63. Vezi și o altă decizie a C. de cas., din 17 septembrie 1868. „Considerând, dice această decizie, că lucrul judecat în criminal are autoritate în civil, când jurisdicția criminală a recunoscut, prin deciziunea sa, într-un mod lamurit, ca faptul imputat inculpatului sau acuzatului nu există, că inculpatul sau acuzatul nu este autorul lui, și că acel fapt nu-i este imputabil din punctul de vedere al legii penale; sau când a răspuns în mod afirmativ la toate aceste puncte: că, în adevăr, în aceste cazuri, de și nu este identitate de cauză, de părți și de obiect, este însă lucru judecat: căci veri-ce decizie criminală, fiind dată între acuzat și societatea întreagă, prezintă un caracter de generalitate, care-i imprimă autoritatea lucrului judecat, și care nu se poate nesocoti fără scandal juridic, etc.” V. Bulet. S-a criminală, anul 1868, p. 159.

Adevăratele
limite ale lu-
crului jude-
cat în penal.

venitului sau acusatului, partea lesată poate să ceară o despăgubire bănească; din contra, la caz de achitare, ea nu va putea să dovedească comiterrea faptului delictuos¹⁾.

Art. 1422
Proiect. Cod.
japonez.

„Independent de casurile în care tribunalele represive au statuat asupra daunelor civile cerute din cauza faptelor delictuoase deferite în judecata lor, dice art. 1422 din Proiectul Codului japonez, elaborat de profesorul Boissonade, decisiile date în materie criminală, corecțională sau de simplă poliție, au autoritatea lucrului judecat. în cât privește interesele civile referitoare la infracțiune, asupra realității însuș faptului incriminat, asupra caracterului delictuos și culpabilității inculpatului, care nu mai pot fi desbătute în altă instanță”.

Acest sistem, admis și în Italia (art. 6 Pr. pen.²⁾),

- ¹⁾ Veți în acest sens : Pand. fr., v^o cit., 2109 urm. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 647 urm., și *Action civ.*, 1070. Allard, *op. cit.*, p. 358 urm. Trebutien, *op. cit.*, II, 797. Bonnier, 909 urm. Aubry et Rau, VIII, § 709 bis, p. 405 urm. Bertauld, *Quest. et except. préjudicielles*, 92 urm. Bendant, *Influence du criminel sur le civil, Revue critique*, t. 24, anul 1864, p. 492. Boncenne, *Pr. civ.*, IV, p. 44. Carré-Chaudeau, *Lois de la procédure*, II, *Quest.* 943, p. 415 urm. Coulon, *Quest. de droit*, I, p. 466. Demolombe, XXX, 408 urm. Griole, *op. cit.*, p. 336 urm., și *Revue pratique*, t. 24, anul 1867, p. 256 urm. Hoffmann, *Quest. préjudicielles*, I, 127 urm. Lagrange, *Revue critique de législ.*, VIII, anul 1856, p. 31 urm. Legraverend, *Législ. crimin.*, I, p. 61 urm. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 719 urm., și *Dr. criminel*, VI, 2481 urm. Mangin, *op. cit.*, II, 413 urm., 421 urm., Marcadé, V, art. 1351, No. 15, 16, p. 199 urm. Rodière, *Pr. criminelle*, p. 21. Sourdat, *Responsabilité*, I, 352 urm. Ortolan, *op. cit.*, II, 1811 urm., 2134, 2139. Larombière, V, art. 1351, No. 168 urm. Poncet, *Des jugements*, II, 354. Rivière, *Jurisprud. de la Cour de cassation*, 423. Garraud, *op. cit.*, 630. Villey, *op. cit.*, p. 445 urm. Audinet, *De l'autorité au civil de la chose jugée au criminel*, 7 urm. (1883). Morin, Répert., *Chose jugée*, 39 urm. Garsonnet, III, § 474, *in fine*, p. 282 (ed. 1), § 1144, p. 587 (ed. a 2-a). Hans, II, 1415 urm. Ricci, *Delle prove*, 378. T. Hue, VIII, 337. Cpr. Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 519. Sirey, 95. 1. 10. Veți și Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1893, p. 575. *C. judiciar* din 1893, No. 70. C. București. *Dreptul* din 1897, No. 55; din 1896, No. 19 și 21; *C. judiciar* din 1896, No. 13.

Veți însă C. București, *Dreptul* din 1893, No. 68. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1889, p. 119.

- ²⁾ Veți autoritățile citate în Répert. Sirey, v^o *Action civile*, 1067 urm.

se întemeiază mai cu samă pe misiunea conferită, pe de o parte, tribunalelor represive, iar pe de alta, celor civile. Cele dintâi au, în adevăr, misiunea de a statua, într-un interes social, asupra existenței crimelor, delictelor și contravențiilor polițienesti, asupra culpabilității acusaților sau preveniților, și asupra aplicațiunii legii penale. Cât pentru consecințele civile, care pot să resulte din aceste fapte, aceasta este de atribuțiunea tribunalelor civile¹⁾.

Dacă tribunalele civile ar putea să declare nevinovat pe acel recunoscut vinovat de tribunalele represive, și *vice-versa*, acestea din urmă n'ar mai avea nici-o autoritate. Dar, pe de altă parte, și tribunalele civile trebuie, la rândul lor, să-și poată îndeplini misiunea ce le conferă legea, adică să statueze asupra consecințelor civile, care resultă

¹⁾ Din împrejurarea că decisiile tribunalelor represive nu au Consecințele
nici-o autoritate asupra consecințelor civile a faptelor re- care resultă
cunoscute, resultă următoarele consecințe : 1° Decizia, care din impreju-
a achitat pe un individ de faptul de omor cu voință, sau prin rarea că ho-
imprudență, nu împiedică o acțiune în daune, exercitată în- tăririle trib.
întea tribunalelor civile, întemeiată pe faptele care au ser- represive nu
vit de basă urmăririi penale, dar care sunt considerate ca au-toritate asu-
constituind de astă dată numai un delict sau quasi-delict ci- pra consecin-
vil, în sensul art. 998, 999 C. civ. (V. *inf. a*, p. 655, 656). 2° De- țelor civile
clarația de neculpabilitate, dată în favoarea unui individ, a faptelor re-
acusat că a pus foc cu voință la imobilul său, nu împiedică pe cunoscute.

compania de asigurare, de la care acest individ ar cere plata indemnitaței, datorită din cauza arderii imobilului, de a dovedi înaintea instanțelor civile că focul a provenit din culpa sau imprudența sa : așa în cât nici o indemnitate nu i s'ar cuveni. 3° Declarația de neculpabilitate, dată în favoarea unui individ, acusat de fals, nu se opune la constatarea materială a falsificării actului incriminat, și *a fortiori*, la cererea în anulare a acestui act pentru fraudă, vicii de formă, etc. Cpr. Trébutien, *op. cit.*, II, 799, și decisiile citate de acest autor.

În toate aceste cazuri, însă, și în altele de asemenea natură, judecătorii civili nu vor putea să se pună asupra faptului în contradicție cu decizia penală : căci, numai sub această condiție, judecătorii civili își păstrează independența lor în privința aprecierii unor fapte, care au mai fost o dată apreciate de instanțele represive. Trébutien, II, 800. Demolombe, XXX, 419. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 410. Larombière, V, art. 1351, No. 176. Haus, II, 1420. Marcadé, V, art. 1351, No. 16. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 877. T. Hue, VIII, 339. Cas. fr. D. P. 92. 1. 381. Sirey. 1901. 1. 519.

din faptele recunoscute de judecătorii represivi, consecințe pe care acești din urmă nu puteau să le judece, pentru-că nu fusese aduse înaintea lor.

Justificarea
acestui sis-
tem.

Acest sistem, eclectic, dacă putem să-l calificăm astfel, este în perfectă armonie cu textele invocate de Merlin. În adevăr, actul fals va fi desființat (art. 466 Pr. pen.); căsătoria dovedită prin rezultatul unei proceduri penale, va produce toate efectele civile ale căsătoriei în genere (art. 180 C. civ.); divorțul va fi pronunțat contra soțului condamnat la munca silnică sau reclusiune (cpr. 213 C. civ.), etc.; pentru-că jurisdicția represivă a judecat, în limitele atribuțiilor sale, că există fals, desființare de stat civil, etc. Consecința neaparată a acestor deciziuni este desființarea actului fals, restituirea efectelor civile, căsătoriei, admiterea despărțeniei, etc.; alt-fel jurisdicția civilă, prin tăgăduirea acestor consecințe, ar întrece limitele atribuțiilor sale și ar aduce o știrbire vătămătoare lucrului judecat legalmente de către instanțele represive.

Acest sistem se recomandă și prin rezultatele sale practice: căci el înlătură, pe de o parte, inconveniențele sistemului lui Toullier, semnalate în termeni atât de energici de procurorul general Mourre (v. *supră*, p. 645, 646), cât și inconveniențele sistemului lui Merlin, care, deși e mai puțin grav, totuși, precum observă cu drept cuvânt autorii, jertfește interesul privat interesului public rău înțeles¹⁾.

Hotărâri de
condamnare.

Hotărârile emanate de la instanțele represive de judecată, exercitând, după cum am vedut, o legitimă înrîurire asupra acțiunii civile, partea lesată, la caz de condamnarea persoanei care ar cere daune, sau divorțul, sau anularea unei convențiuni, ori revocarea unei donațiuni pentru cauză de ingrătitudine, etc., întemeindu-se pe faptele constatate în penal, n'ar mai avea de dovedit aceste fapte, pe care judecătorii civili sunt datori a le considera ca constante²⁾.

¹⁾ Cpr. Trébutien, *op. cit.*, II, 797. Pand. fr., v^o cit., 2108 urm., 2116 urm.

²⁾ Trébutien, *loco cit.* Pand. fr., v^o cit., 2196 urm. C. București, *Dreptul* din 1896, No. 21. Cas. rom. C. judiciar din 1893, No. 70, și Bulet. S-a 1, 1893, p. 575. Vezi și *infra*, p. 660. — Condamnatul n'ar mai putea, deci, contesta înaintea ju-

Acești judecători nu vor avea, deci, a se pronunța de cât asupra existenței și întinderii daunelor, ținând socoteală de împrejurările admise prin sentința de condamnare, care, de exemplu, ar fi reținut sau înlăturat faptul că răniurile cauzate cu voință ar fi produs moartea ¹⁾.

Dacă este vorba de furtul unei sume de bani, judecătorii civili nu vor putea să modifice cifra determinată de jurisdicția penală ²⁾.

În cât privește hotărârile achitătoare, trebuie să distingem între verdictul negativ al juraților și sentințele emanate de la celelalte jurisdicții penale. În adevăr, verdictul juraților nefiind motivat, acusatul poate fi achitat din mai multe cauze: fie că faptul incriminat n'a avut loc, fie că acusatul nu este autorul lui, fie în fine, că el n'a comis faptul cu intenție. Verdictul de neculpabilitate nu exclude, deci, neapărat existența faptului material sau aceea a unei culpe, care poate să-l facă responsabil ³⁾. Judecătorii civili păstrează, deci, libertatea lor de apreciere de câte ori decizia lor nu este în contradicție cu ceea ce au hotărât jurații ⁴⁾.

Hotărâri de
achitare.
Cartea cu
jurați.

Ast-fel, verdictul de neculpabilitate, dat în favoarea unui individ acusat de tănuirea unor obiecte furate, nu împedecă pe judecătorii civili de a declara că, prin cum-

ridicției civile faptul care a angajat responsabilitatea sa (Cas. fr. D. P. 83. 1. 362). nici să susție că el nu este autorul lui. C. Grenoble, Sirey, 47. 2. 547. Cpr. T. Hue, VIII. 339.

¹⁾ Cpr. C. Paris, D. P. 73. 2. 150.

²⁾ T. Hue, VIII. 338, *in fine*. Demolombe, XXX. 425. Répert. Sirey, v^o cit. 1087. Cas. fr. D. P. 78. 1. 462. Sirey, 79. 1. 15.—*Contră*: Audinet, *op. cit.*, 57. C. Bastia (decisie casată), Sirey, *loco cit.*

³⁾ Vezi și *suprà*, p. 637.

⁴⁾ Cas. fr. și C. Toulouse, D. P. 79. 1. 472. D. P. 80. 1. 179. D. P. 92. 1. 381. D. P. 91. 2. 328. Cas. rom. Bulet. S-a crimin. 1868, p. 159. „Considerând, dice această decizie, că de câte ori instanța represivă a declarat că inculpatul nu este culpabil criminalicește de faptul ce i se impută, această decizie, nu împedecă pe partea civilă, care s'ar pretinde rătămată, să dovedească în civil ca faptul exista, că individul achitat este autorul lui, și ca acest fapt constituie un delict sau un quasi-delict de natura a da loc la despăgubiri, etc.” Cpr. T. Hue, VIII. 339. Pand. fr., v^o cit., 2236 urm. Hauss. II, 1422. Griolet, *op. cit.*, p. 361. Demolombe, XXX. 426. Garraud, *op. cit.*, 630. p. 877. Vezi și Trébutien, II, 800.

pararea lor de la persoane necunoscute, acusatul a comis o imprudență care-l face responsabil de daune către proprietarul care a fost victima furtului ¹⁾).

S'ar putea întâmpla une-ori ca jurații, eșind din cadrul chestiunii puse de president, dacă acusatul este sau nu culpabil de cutare fapt (art. 361 Pr. pen.), să fi răspuns că *faptul n'a avut loc*. În asemenea caz, jurații usurpând o putere ce nu li este conferită prin instituțiile noastre, Curtea ar avea datoria de a declara acest verdict de nul și neavenit: căci el nu valorează în favoarea acusatului de cât ca o simplă declarație de neculpabilitate ²⁾).

Hotărâri de
achitare.
Trib. corec-
ționale.

Judecătorii civili nu mai au, însă, această latitudine de apreciere de câte ori achitarea prevenitului este opera unui tribunal corecțional sau de simplă poliție, pentru-că

¹⁾ Cas. fr. D. P. 79. 1. 387. T. Hue, VIII, *loc. cit.*—S'a decis, de asemenea, că achitarea acusatului de faptul penal, nu constituie autoritatea lucrului judecat pentru Curtea de comp-turi. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1880, p. 13.

²⁾ Ortolan. *Revue, pratique*, t. 17, anul 1864, p. 392.

Art. 375 Pr.
pen.

Se întâmplă câte-odată ca verdictul juraților, de și afirmativ, și de și este investit cu formele legale, să fie rezultatul unei erori. În asemenea caz, Curtea are, după art. 375 Pr. pen., facultatea de a suspenda verdictul și de a amâna cauza pentru sesiunea viitoare, spre a fi supusă în judecata altor jurați, între cari nu va putea lua parte nici unul din acei ce compuneau comisiunea anterioară.

Această facultate este lăsată cu totul la aprecierea Curței, și ea trebuie exercitată în mod spontan și să intervină imediat după declarația juraților, fără ca nimeni să aibă dreptul de a o provoca. S'a decis, însă, de Curtea de casație, în unire cu concluziile noastre (2 fevr. 1900), că faptul că, după citirea verdictului, s'a dat cuvântul procurorului, pentru aplicarea pedepsei, precum și apărării, care a reamintit Curței prerogativa ce-i conferea legea, nu poate face ca deciziunea de suspendare să nu fie valabilă, întru cât acea reamintire nu poate fi considerată ca o provocare proprie și, și dacă reflexiune a fost din partea Curței înainte și după citirea verdictului și a ascultării părții asupra aplicării pedepsei, această reflexie nu justifică că suspendarea n'a fost spontană. V. *C. judiciar* din 1900, No. 14, (decisie nereprodusă în Bulet. publicată, însă, și adnotată de noi în Sirey, 1901, 4. p. 32). Cpr. Cas. fr., Sirey, 39. 1. 831. F. Hélie, *Instruc. crimin.*, VIII, 3812. Répert. Sirey, *Cour d'assises*, 5936 urm. — Vezi însă Legraverend, *Législ. crimin.* II, p. 253.

aceste tribunale nu se mărginesc în genere a declara că prevenitul este nevinovat, ci explică această declarație.

Dacă tribunalul sau Curtea a decis că faptul incriminat n'a avut loc, sau că prevenitul nu l-a comis, sau în fine, că nu i se poate imputa nici-o culpă, ori că el este cu totul străin de faptul incriminat, judecătorii civili sunt legați prin sentința corecțională și, prin urmare, nu pot condamna pe prevenit la daune ¹⁾, chiar dacă faptul incriminat ar fi fost înlăturat ca nefiind pe deplin stabilit ²⁾.

De câte ori un individ este achitat pentru lipsă de dovezi, achitarea sa este definitivă, și nu se poate în asemenea caz, produce un supplement de probă înaintea judecătorului civil, după cum acest supplement n'ar putea fi produs nici înaintea instanțelor represive ³⁾.

Achitarea
p. lipsă de
dovezi.

Cu toate-acestea, de câte ori hotărîrea unui tribunal corecțional sau de simplă poliție se mărginește pur și simplu a înlătura culpabilitatea penală, partea lezată poate să ceară daune de la jurisdicția civilă, întemeindu-și pretenția sa pe faptele constitutive ale unui quasi-delict, sub condițiunea, însă, ca acele fapte să fie altele decât acelea care au făcut obiectul urmăririi penale, sau să poată fi privite din punctul de vedere exclusiv a ori-cărui caracter delictuos ⁴⁾.

Ast-fel, dacă într-o urmărire pentru omor sau răniri fără voe (art. 248, 249 C. pen.), judecătorii represivi, fără a tăgădui participarea prevenitului la faptul material, și

¹⁾ Cas. fr. D. P. 93. 1. 87. C. Orléans, D. P. 86. 2. 94. T. Huc, VIII, 340. Bonnier, 914. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1147 urm. p. 589 urm. (ed. a 2-a). Haus, II, 1424. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 878. Trébutien, II, 800. Demolombe, XXX, 431. Griolet, *op. cit.*, p. 338. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 1107 urm. Pand. fr., *cod.* v^o, 2260 urm. Ortolan, II, 2143, 2143. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 408.—*Contrà* : Lagrange, *Revue critique*, t. VIII, anul 1856, p. 31. Villey, *op. cit.*, p. 450 urm. Audinet, *op. cit.*, 60 urm.

²⁾ Cpr. Cas. fr. și C. Orléans, D. P. 77. 1. 197. D. P. 86. 2. 94.

³⁾ T. Huc, VIII, 340. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 1148, p. 591 (ed. a 2-a). Bonnier, 914. Demolombe, XXX, 432. Répert. Sirey, v^o *cit.*, 1116 urm. Larombière, V, art. 1351, No. 176. Cas. fr. Sirey, 77. 1. 270. D. P. 77. 1. 197.—*Contrà* : Mangin, *op. cit.*, II, 427. Sourdat, *Responsabilité*, I, 361 bis, 366. Haus, II, 1424.

⁴⁾ Cas. fr. Sirey, 93. 1. 200. T. Huc, *loco cit.*

fără a afirma că el a luat toate măsurile necesare spre a-l înlătura, l-au achitat, mărginindu-se a declara că n'a cauzat, prin imprudență, omorul sau rănirile de care este vorba: judecătorii civili vor putea, fără a viola autoritatea lucrului judecat. să decidă că prevenitul este bănește responsabil de omorul sau rănirile fără voe de care a fost achitat, considerate, de astă dată, ca fiind rezultatul unei culpe, constituind un quasi-delict (art. 999 C. civ.); de oare ce culpa, în penal, se apreciază alt-fel de cât în civil ¹⁾.

De asemenea, hotărîrea achitătoare a jurisdicției represive nu se opune ca aceleași fapte, care au motivat o urmărire penală pentru înșălăciune, să fie în urmă articulate înaintea instanțelor civile în sprijinirea unei acțiuni în nulitate a convențiunei, ca afectată de dol: de oare-ce aceleași fapte, care n'au putut să constituie manopere frauduloase de natură a stabili o înșălăciune în sensul legii penale, pot foarte bine să constituiească un dol în sensul legii civile, de natură a produce anularea contractului ²⁾.

Pentru aceasta trebuie, însă, ca hotărîrea tribunalelor civile să fie ~~ast-fel~~ redactată, în cât să se vadă că culpa, în baza căreia prevenitul achitat este condamnat la daune, se deosebește în realitate de cea înlăturată de tribunalul represiv: căci alt-fel, autoritatea lucrului judecat ar fi violată ³⁾.

Hotărîre de
absolvire.

Până acum am vorbit numai de sentințele de condamnare și de achitare. Dacă prevenitul sau acuzatul, în loc de a fi achitat, a fost numai absolvit, pentru-că faptul în-eriminat nu e prevădut de legea penală, tribunalele civile vor putea să constate existența acestui fapt, recunoscându-i caracterul unui delict civil, și să condamne pe acel absolvit la repararea daunei cauzate ⁴⁾.

¹⁾ Cas. fr. D. P. 87. 1. 265. Cpr. D. P. 92. 1. 381. D. P. 93. 1. 87. T. Huc. VIII. 340. p. 438. Mangin. II. 431. Ortolan. *Revue pratique*, t. 17, anul 1864. p. 387. Trébutien. II. 799. Aubry et Rau, VIII. § 769 bis. p. 410, text și nota 18. Rauter, *op. cit.*, II, p. 300. nota 1. Larombière. V. art. 1351, No. 177. Vezi și *supra*, p. 651, nota 1.

²⁾ Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1883. No. 72, consid. de la p. 593. coloana 1.

³⁾ Cas. fr. D. P. 87. 1. 94. T. Huc. *loco cit.*

⁴⁾ Garsonnet, *op. cit.*, III. § 1148. p. 591 (ed. a 2-a). Trébutien. II. 798. p. 713. Haus. II. 1424. Aubry et Rau, VIII.

Ast-fel, martorii cari au dat concursul lor la un duel, de și au fost absolviți, pentru-că faptul lor nu este prevedut de legea penală¹⁾, ar putea foarte bine fi condamnați la daune, faptul lor putând fi considerat ca un delict civil.

Duel, Martori.

Acusatul sau prevenitul, care ar fi fost achitat pentru-că nu a luerat cu pricepere (art. 62 C. pen.) va putea, de asemenea, fi condamnat la despăgubiri civile²⁾.

Art. 62 C. pen.

Aceeaș soluție ar putea, după părerea noastră, fi admisă în caz de achitare pentru legitimă apărare (art. 58, 256, 257 C. pen., 222 C. just. militară), fiind-că legitima

Legitimă apărare.

§ 769 bis, p. 409. Lacombe, *op. cit.*, 280, p. 308. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1146 urm. Cas. fr. D. P. 70. 1. 347. — Sentința de absolvire are, însă, autoritatea lucrului judecat în ceea ce privește cauza absolvirei, așa ca, în urma pronunțării acestei sentințe, nu s'ar mai putea decide că faptul incriminat constituie o infracție la legea penală, sau că acțiunea publică nu este prescrisă; căci aceasta ar însemna a viola autoritatea lucrului judecat. Répert. Sirey, *v^o cit.*, 1148. Griollet, *op. cit.*, p. 354.

2) Curtea de casație a decis, în adevăr, în afacerea Filipescu-Lahovari, în unire cu conclusiile noastre, că nici într-un caz martorii, cari s'au mărginit a asista la un duel, nu pot fi pedepsiți. V. C. *judiciar* din 1900, No. 17; *Dreptul* din 1900, No. 24, și Bulet. S-a II, 1900, p. 214. Curtea de casație se mai pronunțase încă o dată în acest sens. Vezi Bulet. S-a II, 1894, p. 162. În acelaș sens: Trib. Botoșani, C. Iași, București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 24; din 1898, No. 23 și 55; C. *judiciar* din 1898, No. 12 și 33. Cpr. Cas. fr., secții-unite, *Pand. Chron.*, III, 1, p. 139. Conform: art. 172 C. pen. prusac din 1851; art. 209 C. pen. german din 1871 și 1876; art. 300 C. pen. unguresc; art. 156 C. pen. olandez, etc. — Vezi însă, Répert. Sirey, *v^o Duel*, 60 urm. Garrand, *Tr. th. et pratique de dr. pénal fr.*, IV, 1664 (ed. a 2-a). — Legea din 16 martie 1842, votată de obșteasca obicinuită adunare, sub Mihail Sturdza, publicată în Manualul administrativ al Moldovei, t. I, p. 53, și reprodușă în adnot. noastră din *Dreptul* din 1898, No. 23, p. 26, pedepsea pe secundanți, pe aducetorii chemărilor (în vechiul Cod penal prusac *Kartellträger*) și pe toți acei cari, cu ori-ce chip, se făcuse partași la un duel (art. 11). Cpr. art. 432 C. pen. belg.; art. 164 C. pen. anstriac (în privința secundanților, *Secundanten*); art. 386 C. pen. portughez; art. 241 C. pen. italian; art. 156 C. pen. olandez; art. 41, capit. 14 Cod. penal suedez, etc.

Nepedepsirea martoriilor în materie de duel.

L. din 16 martie 1842.

3) C. Bordeaux, D. P. 54. 5. 113.

apărare nu exclude în mod absolut posibilitatea unei imprudențe sau a unui alt fapt de natură a constitui un quasi-delict, care să poată da loc la despăgubiri¹⁾).

Decisiile represive care produc lucrul judecat asupra civilului.

Autoritatea lucrului judecat în penal nu există de cât în privința decisiilor definitive de fond²⁾, emanate de la jurisdicțiile de judecată³⁾, iar nu de la acele de instrucție.

¹⁾ Cpr. Lacombe, *op. cit.*, 280, p. 208, nota 1. Répert. Sirey, v^o cit., 1131. Ortolan, *Revue pratique*, t. 17, anul 1864, p. 388, și *Dr. pénal*, I, 430, in fine. Sourdat, *Responsabilité*, I, 368. Demolombe, XXX, 428. Bonnier, 915. F. Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1499. Audinet, *op. cit.*, 67. Griolet, *op. cit.*, p. 355. *Contra*: Mangin, *op. cit.*, II, 433. Cas. fr. și C. Limoges, Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 101, nota 1. D. P. 85. 2. 21. Sirey, 86. 2. 57. D. P. 86. 1. 438. Sirey, 86. 1. 176.

Contumacie. ²⁾ Pand. fr., v^o cit., 2165 urm. Haus, *op. cit.*, II, 1419.—Decisiile pronunțate prin contumacie, având un caracter provisoriu, nu înfrâng asupra civilului în privința existenței faptului recunoscut ca constant. Haus, *loco cit.* Pand. fr., v^o cit., 2168. Audinet, *op. cit.*, 47.—*Contra*: Garraud, *op. cit.*, 629, p. 876. Répert. Sirey, v^o cit., 1289. Pand. fr., *eod.* v^o, 2171 urm., și decisiile citate acolo.

Hotăr. date
asupra inci-
dentelor de
procedură.

Numai hotărârile *de fond* având autoritatea lucrului judecat, de aici rezultă că decisiile date de tribunalele represive asupra incidentelor de procedură, nu au nici-o autoritate asupra civilului. Haus, *op. cit.*, II, 1418. Pand. fr., v^o cit., 2166. De asemenea, hotărârea represivă nu are nici-o înfrângere asupra acțiunii civile, de câte ori ea declară acțiunea publică stinsă prin prescripție. Această hotărâre nu împiedică pe partea leșată, care nu se constituise parte civilă înaintea judecătorilor represivi, de a exercita acțiunea civilă înaintea judecătorilor civili. Persoana leșată, care se constituise parte civilă, n'ar mai putea, însă, să exercite acțiunea civilă înaintea tribunalelor civile, pentru că ambele acțiuni fiind supuse la aceeași prescripție (v. t. V, p. 508, 560, 567), hotărârea care a declarat acțiunea prescrisă față cu partea interesată, constituită parte civilă, s'a pronunțat în mod definitiv atât în privința acțiunii publice cât și a celei civile. Haus, *op. cit.*, II, 1417.

³⁾ Este de prisos să reamintim aci că numai hotărârile emanate de la tribunalele represive române pot să înfrângă asupra civilului. Vezi *supra*, p. 468 și 586. Cpr. Pand. fr., v^o cit., 2142.

Dispositivul
hotărârei.

În penal, însă, ca și în civil, în principiu, numai dispozitivul hotărârei are puterea lucrului judecat, nu însă și mo-

Ast-fel, decisiile de neurmărire ale camerei de punere sub acusare sau ordonanțele judecătorului de instrucție, fie ele motivate în fapt sau în drept ¹⁾, n'ar împedeca pe partea leasă de a introduce o acțiune în despăgubire înaintea judecătorilor civili, chiar dacă ea s'ar fi constituit parte civilă în instrucție ²⁾.

Influența lucrului judecat în penal, asupra altor acțiuni civile de cât acele în daune.

Chestiunea de a se ști ce înrîurire are lucrul judecat în penal, asupra civilului, se discută nu numai în privința acțiunii în daune exercitată de partea leasă, dar mai cu samă în privința altor acțiuni civile. În adevăr, delictul poate să dea loc la diferite acțiuni civile. Ast-fel, de exemplu, adulterul unuia din soți poate da loc la despărțenie (art. 211 C. civ.): bigamia poate să fie cauza anulării căsătoriei (art. 130, 166 C. civ.): înșelăciunea poate servi de temelie acțiunii în anulare a unei convențiuni pentru dol (art. 960, 961 C. civ.) ³⁾, etc.

Se poate chiar întâmpla ca judecătorii represivi, pentru a decide chestiunea culpabilității agentului, să fi fost puși în pozițiune de a decide, în mod expres sau implicit, oare-care chestii civile: de exemplu: fiind vorba de un

tivele, care nu fac un singur corp cu dispozitivul. Répert. Sirey, v^o cit., 1295. Pand. fr. eod. v^o, 2181. Cpr. Griolet, op. cit., p. 352. Vezi *supra*, p. 508 urm. și 603.

¹⁾ Unii ar voi ca ordonanțele motivate în drept, de ex. întemeiate pe amnistia sau prescrierea acțiunii publice să fie considerate ca definitive, și ca atare, să înrîurească asupra civilului (Mangin, II, 363. Cpr. Le Sellyer, op. cit., II, 740): însă această soluție este generalmente respinsă. Vedi Garrand, op. cit., 629, nota 2. Pand. fr., v^o cit., 2158 urm. Répert. Sirey, eod. v^o, 1279 urm. Griolet, op. cit., p. 351. Larombière, V, art. 1351, No. 183. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 409.

²⁾ Trébution, II, 798, p. 713. Haus, II, 1416. Demolombe, XXX, 414. T. Huc, VIII, 337. Pand. fr. v^o cit., 2145, și autoritățile citate acolo. Cas. fr. Sirey, 68. 1. 167. D. P. 79. 1. 476. Sirey, 85. 1. 296. Sirey, 89. 1. 80. Cas. rom. Bulet. S-a 1. 1875, p. 128. Bulet. 1876, p. 52. Bulet. S-a 1, 1884, p. 250. Trib. Vilcea, Dreptul din 1897, No. 59. — *Contră* : C. București, Dreptul din 1875, No. 4.

³⁾ Vezi *supra*, p. 656.

furt, autorul furtului a opus chestia proprietății obiectului sustras, și tribunalul represiv a decis această chestiune, hotărînd că obiectul în chestiune aparține inculpatului sau persoanei de la care se pretinde că el a fost sustras. În toate aceste ipotese, și în altele de asemenea natură, în care interesele civile în joc atîrnă de procesul penal, care va fi efectul hotărîrii date de tribunalul represiv? Tribunalul civil este el legat prin hotărîrea penală, și în ce limită anume? Chestiunea este din cele mai controversate.

După o doctrină, care tinde a deveni constantă, se decide în genere că autoritatea decisiilor pronunțate de tribunalele represive există nu numai în privința acțiunii în despăgubire, dar și în privința celorlalte acțiuni civile, care pot izvorî din infracțiune, precum sunt: acțiunea în divorț, acțiunea în tăgăduire de paternitate, întemeiată pe adulterul femeii (art. 287 C. civ.); acțiunea în anularea căsătoriei, pentru bigamie; acțiunea în anularea unei convențiuni, întemeiată pe înșelăciune, etc.

Deci, dacă în aceste ipotese, constatarea faptelor, care dau loc la o astfel de acțiune, reesă neaparat din o hotărîre penală, partea care și întemeiază acțiunea sa pe aceste fapte, este scutită de a le mai dovedi încă odată, înaintea judecătorilor civili, aceștia fiind obligați de a le recunoaște de existente. (Arg. din art. 180 C. civ. și 466 Pr. pen.)¹⁾.

¹⁾ Cpr. Garraud, *op. cit.*, 630, p. 879, 880. Haus, II, 1425. Mangin, II, 426. Le Sellyer, *op. cit.*, II, 738. Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, p. 406. Répert. Sirey, v^o *civ.*, 1176 urm. Larombière, V, art. 1251, No. 169 și 173. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 476, p. 296 (ed. 1), § 1154, p. 601 urm. (ed. a 2-a). Vezi și *supră*, p. 649, nota 1, și 652. Merlin a combătut mai întâi acest sistem (Répert., v^o *Testament*, S-a 5, § 2), și apoi l-a susținut (*Quest. de droit*, v^o *Faux*, § 6, No. 7). Va să dîcă nu numai nouă ni se întîmplă de a ne schimba câte odată părerea de la un volum la altul. (Vezi *supră*, p. 641 urm.). Au mai pătit-o și alții. — Cu toate-acestea, chestiunea este foarte controversată. Vezi diferitele sisteme propuse în această privință în Répert. Sirey. *Chose jugée*, 1160 urm. și în Pand. fr., *eod.* v^o, 2307 urm. Griolet mai cu seamă susține din răspuseri că hotărîrea penală nu are autoritate în privința altor contestații civile afară de acțiunea civilă propriu zisă: „Hotărîrile penale, dîce acest autor, nu

Ast-fel, dacă prevenitul a fost condamnat pentru fal-Efectele con-
sificarea unui testament, actul trebuie să fie considerat ca ^{damnării}
fals *erga omnes*, și nu poate fi invocat de legatari, chiar ^{sau achitărei}
dacă ei n'ar fi figurat în procesul penal. Ar fi straniu, în ^{p. falsifica-}
adever, ca un legatar să poată dobîndi beneficiul unui le- ^{re a unui tes-}
gat, în baza unui testament declarat fals prin o hotărîre ^{tament.}
definitivă. Pentru aceleași motive, vom decide că achita-
rea prevenitului, urmărit pentru falsificarea unui testament,
implicănd numai negațiunea unei intențiuni criminale, nu
impedecă pe acei interesați de a susține înaintea tribuna-
lelor civile falsitatea acestui act ¹⁾.

De asemenea, decizia care condamnă pe cine-va pen-Efectele con-
tru falsificarea sau distrugerea dovedei unei căsătorii, le- ^{damnării p.}
galmente celebrată, constată existența ei față de toate par- ^{falsificarea}
țile interesate, fie că ele au figurat, sau n'au figurat în in- ^{sau distru-}
stanța penală, pentru-că, după art. 180 C. civ., înscrierea ^{gerea unei}
sentinței penale în registrele stărei civile, asigură căsăto- ^{căsătorii.}
rici, din ziua celebrării sale toate efectele civile, atât în
privința soților, cât și a copiilor născuți din acea căsătorie ²⁾.

Remâne, însă, bine înțeles că diferitele soluții ce pot
să primească, într'un proces penal, chestiunile civile, râ-
dicate în mod accesoriu și incidental, cu ocazia acțiunei
publice, nu au valoare de cât relativ la această acțiune,
și nu au nici-o înrîurire asupra drepturilor părților, din
punctul de vedere al interesului civil.

Ast-fel, condamnarea pentru părintucidere ³⁾ (art. 229,

au în genere autoritatea lucrului judecat asupra contesta-
țiilor civile. Prin excepție, numai acțiunea născută din de-
lict, în folosul părții lezate, numită acțiune civilă, este le-
gată acțiunei publice din punctul de vedere al lucrului ju-
decat, ca și din punctul de vedere al prescripției ⁴⁾.

1) Garrand, *op. și loco cit.* Le Sellyer, II, 738. Haus, II, 1427.
Larombière, V, art. 1351, No. 173. Marcadé, V, art. 1351.
No. 16, p. 205. Répert. Sirey. *Chose jugée*. 1208 și 1227,
și autoritățile citate acolo.

2) Garrand, *op. și loco cit.* Pand. fr., v^o cit., 2340. Haus, II,
1427, și autori *supra* citați.

3) Jurisprudența admite că, într-o acusație de părintucidere,
filiațiunea este o chestie de fapt, pe care jurații o rezolvă
în mod suveran, fără ca să rezulte vre o nulitate din îm-
prejurarea că nu s'a produs în debateri nici actul de naș-
tere, nici-o hotărîre care să'l înlocuească. Cas. fr. D. P. 79.
5, 116, No. 20. Sirey, 79, 1. 189.

232, 252 C. pen.), sau pentru lovituri, ori răniri cauzate

Pravila lui
V. Lupu.
Pedeapsa
paricidului.

Iată care era pedeapsa paricidului în pravila lui Vasile Lupu: „Cârnia i se va tâmpla de să-și ucigă pre tată-său, în Țilele cele vechi, întâi îl bătea cu vine de bon verđi foarte tari, și atunci viu îl băga într-un sac și într-acel sac și un dulău și un cucoș și o năpărcă și o moimă (măimută), și de aceia îl arunca în mare cu toate aceste, de vre a fi aproape marea, iară de nu, îl lepăda unde știea nește heri selbatice*): iară acum, lasă pre voia giudefului: îi dă moarte

*) Această pedeapsă este cea prevădută în L. 9, Pr. Dig., *De lege Pompeia de paricidiis*, 48, 9: „*Pœna paricidii more majorum hœc instituta est, ut paricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insuatur cum cane, gallo gallinaceo, et vipera, et simia: deinde in mare profundum culeus jactatur. Hoc ita, si mare proximum sit: alioquin bestiis obicitur, secundum dicitur Hadriani constitutionem*“. Mai vede, încă, L. unica, Cod., *De his qui parentes vel liberos occiderunt*, 9, 17: — Instit., *De publicis judiciis*, 4, 18, § 6; — *Pauli Senten.*, 5, 24, *Ad legem Pompeiam de paricidiis*, etc.

Animalele nenorocite, care erau sacrificate cu această ocazie, și care aveau menirea de a stăpâni pe culpabil, erau un simbol al perversității sale, căci cucoșul însemna aroganța condamnatului, vipera, despre care se pretindea că se naște sfâșind pântecul mamei sale, însemna ura contra părinților, iar cănele, însemna turbarea de care era presupus a fi cuprins autorul comiterii acestei crime monstruoase.

Sacul, în care criminalul era închis, împreună cu animalele mai sus vorbite, era un burduf de piele de bon (*culeus* sau *culeus*), în care apa nu putea să pătrundă, așa că condamnatul murea asfixiat. Cicerone, acest mare geniu al antichității, în loc de a se rădica contra barbariei legilor romane, admira supliciuul edictat de legea Pompeia, fiindcă el lipsa pe culpabil de elementele necesare existenței omului: apa, aerul și pământul: „*O singularem sapientiam! nonne videatur hunc hominem et rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramque ademerunt?*“.

Cole-lalte moduri de executare a pedepsei cu moarte, pe lângă înecarea, sau mai bine zis asfixierea, consistau în supliciuul roței (*supplicium rotæ*), în arderea și îngroparea de viu a condamnatului, în spinzurare, strângulare, decapitare (*capitis amputatio, decolatio*), etc. Se vede că toate aceste barbarii nu ajungeau, căci, spre rușinea neamului nostru, un Domn român, Vlad Tepeș, a mai inventat și Țapa! „Hoții cei vestiți, dicea Andronachi Donici (art. 9, capit. 41), cați țin drumurile, făcând prăzi și ucideri, după lege, se Țapă“.

Supliciuul roței era următorul: Condamnatul era legat cu o funie de coada unui cal (pedeapsă menționată și de Vasile Lupu în textul suscitât, și târît ast-fel până la locul supliciuului: acolo, el era pus pe niște lemne aședate crucii, iar calul îi sfărâma cu un drug de fer toate părțile trupului, și trupul ast-fel sfâșiat era trecut prin spițele unei roți de fer. Această pedeapsă cumplită este decretată, în 1156, de împăratul Frederic, supranumit Barbăroșie (Frédéric Barbe-rousse), pentru omorurile cu pândire sau premeditare. Ea figurează și în *Carolina* lui Carol al V-lea. (V. discursul proc. general al C. de Cas. în Bulet. Cas. 1881, p. 603 urm.).

Osândă la moarte prin ardere, de care pomenește atât Vasile Lupu cât și Andronachi Donici (art. 8, capit. 41), și de care au abusat tribunalele Inchiziției, se aplica mai cu samă ereticilor. Tribunalele bisericesti întrebuntau de preferință focul, fiindcă supliciuul se consuma fără vărsare de sânge, ceea-ce se pretindea a fi conform prescripțiilor bisericesti, care nu permiteau să curgă sânge: „*Ecclesia abhorret a sanguine*“. E culmea nerușinării și a jesusitismului!

parinților legitimi, naturali sau adoptivi, sau altor ascen-

mai cumplită de cât altora, ce s'ar dice, întâi, îi taie mâna cea ce au ucis într-acel loc unde au ucis pre tată-sên, și de-aceia îl leagă de coadele cailor și îl duc trăgând pe ulyă până la locul cel de pierzare, și întâi îi taie capul: deaceia îl taie platovițe sau și într'alt chip, după cum îi va parca giu-

Pedeapsa îngropării de viu era și mai cumplită. Această pedeap-să, care, în vechime, se obiceaua la Români, mai eu samă în privința femeilor, se aplica în evul mediu tot femeilor, care în genere nu se ardeau, spre a nu se expune pentru un timp cât de scurt trupurile lor vederii spectatorilor. Cu toate-acestea, Jeanne Darc, care a scăp-at Franța de Englezi, drept răsplătă, a fost arșă în ziua de 30 mai 1431, și acela care a contribuit mai mult la pierderea croinei, acela pe care ea l'a murdarat pentru vecinicie cu pececea infamiei, strigându-i cu un glas murelbund din mijlocul flăcărilor: „vlădică, mor pentru tine“, acela este episcopul de Beauvais, Cauchon (de ce nu *Cauchon* ?), a că-rui ramășite au fost desgropate de popor și aruncate în gunoia.

Poporul este câte odată crud, dar mai tot-deanna drept în mânia sa ! Moartea prin împuscare, spinzurare, strangulare și prin decapitare este încă cea mai puțin odioasă: de aceea, ea se practică și astăzi în unele State pretinse civilizate. „Osânditul la moarte, dice art. 10 din vechiul Cod penal al Țării românești (Știrbei), i se va tăia capul, ori se va împune: și art. 12 din acela: Cod, traducând art. 11 din Codul penal francez, adaugă: „Trupurile vinovaților omorâți, se vor da la familiile lor, de le vor cere, ca să-le îngroape, însă fără nici-o paradă“, *sans aucun appareil*, dice textul francez.

Strangularea, împrumutată de la Egipteni, Evrei, Persani, etc. se practica și la Români în țările euerite de dinșii. „Osânditul se lega de gât cu o frânghie, și se spinzura de un copac (*arbre infelix*).

Decapitarea se executa altă dată prin sabie, spadă, topor, sau se-cure, și se întrebuinta mai cu seama contra nobililor, din cauză ca acest mod de executare nu aducea pentru rudele condamnatului per-derea evgeniei. „*En crimes qui méritent la mort*, dice un vechi scri-itor, Loyse! (liv. VI. tit. 2, max. 26), *le vilain sera pendu, le noble décapité*“. Art. 12 din Codul penal francez introduce, deci, un principiu de ega-litate când dice: „ori-ee condamnat la moarte va avea capul tăiat“. La noi, atât boerul cât și moșienul erau, pentru unele crime, altă dată, de o potrivă spinzurați: însă furca de care se spinzura boerul era mai înaltă, pentru că și crima lui era mai mare. „In greșalele ce în-vată Pravila furei, dice Vasile Lupu, cum îi hația și vicleșugul, când hideneghe pre Dompus-sen, se va spinzura și boiarinul ca și cel mai prost, fara furele boiarinului se fac mai înalte de cât acelei mai mic“. (Capit. pentru a 12-a pricină ce înmiesnucăzi giudeul certare).

Decapitarea prin spadă, sau topor devenia însă adesea ori înfiorătoa-re, din cauză nemerueiei sau slăbiciunii calăului. În adevăr, de-care își aduce aminte cu durere, că capul nefericitei Maria Stuart n'a că-dut de cât în urma mai multor lovituri de topor. Se pareă ca capul nefericitei regine, îmbătrânit prin opt-spre-dece ani de temniță, nu voia să se despartă de trupul ei cel frumos, care nu perduse încă toată splendoarea sa. „*Le bourreau montra aux assistants, qui fon-daient en larmes, la tête séparée du corps, dice notele scrise di eu di de Henric al III-lea, et comme en cette montre la coiffure chut à terre, on vit que l'ennuy avoit rendu toute cheue cette pauvre re-yne de quarante-cinq ans, après une prison de dix-huit ans*“.

Pentru a înlătura reul mai sus semnalat, un medic, până atunci ne-cunoscut, Dr. Guillotin, propune Adunării constituante introducerea unui instrument de supliciū, pretins nou, care însă, în realitate, func-ționease în Italia încă din secolul al XV-lea, și care, căți-va ani după adoptarea lui, trebuia să fie stropit de sângele nevinovat a lui Lu-

denți legitimi (art. 243 C. pen.), nu constată filiațiunea.

detului, iară nici într-un chip nu se cade săl îngroape în pământ". De aceea, Andronachi Donici dispune ca paricidul să fie ars (art. 8. capit. 41).

Ca și astă-zi (art. 232 C. pen.), paricidul nu era nici atunci scusabil. „Cela ce 'și va ucide pre tată-sen sau pre înmăsa, și pentru sa-și mai micșoreze certarea va dice că au greșit într'o mânia, sau va dice ca l'a ucis de frică, ca s'au temut să nu ucigă tată-sen pre dinsul, atunci să nu i se bage în seamă nimica aceste răspunsuri de ar dice, și săl certe ca pre un ucigător de părinți". Dispoziții identice există și în pravila lui Matei Basarab.

Și trebuie să notăm că se considera ca paricid nu numai fiul, care omorea pe tatăl-sen, ci și tatăl care omorea pe fiu-sen, bărbatul pe femece, femecea pe bărbat, etc. „Cela ce 'și va ucide muiarea, se va certa mai cumplit de 'și-ar ucid pre înmăsa: așijderea și muerea ce 'și va ucide bărbatul. „Cela ce va ucide pre un diregător și giudeț a vre-unui loc, ca și cela ce 'și va ucide părinții se va certa“.

Pedeapsa paricidului este cumplită, pentru că și crima sa este îngrozitoare :

Iată cum glasul nenorocitului sen părinte, îl blastămă din mormânt :

*Deodată, prin cuirca de vaele 'n mulțime,
Prin miile de glasuri ce'l mustră cu asprime
Și mai presus de sunul pădurei ce trăsnește
Un glas din altă lume se 'naltă și grăește:
„Tu, proclēt, ucigase! infame paricide!
„Tu pentru care astă-zi tot tadul se deschide,
„Tu răpitor de dīle cui ti-au dat viață, mame!
„Atunci a ta osindă sfirșit să aibă 'n lume
„Când asta buturugă de arbor ars sub care
„Părintele teu zace ucis, fără suflare,
„Va da și flori și frunze, etern fiind ulata
„Cu apa cea din vale în gura ta carată.*

dovic al XVI-lea și a nenorocitei sale soții, Marie Autoimette. „*Avec ma machine, striga din răspuleri Dr. Guillotin, je vous fais sauter la tête en un clin d'oeil, sans que vous éprouviez la moindre douleur*“. La aceste cuvinte, Adunarea rise în hohote, fără ca nici-unul din membrii ei să fi putut prevedea că mulți din acei cari își exprimas astfel neîncrederea în cuvintele oratorului, erau meniți, sermanii, să suc intr'un scurt timp, ei cei dintâi, treptele instrumentului fatal!

Cât pentru încrederea oarbă ce Guillotin avea în mașina sa infernală, ea este absurdă; căci s'au făcut experiențe asupra mai multor condamnați și s'a dovedit că decapitarea este departe de a produce moartea instantanee. În America, țara progresului prin excelență, condamnații sunt omorîți prin scânteta electrică. Va să zică oamenii de știință își aplică toată activitatea și inteligența lor la descoperirea și perfecționarea instrumentelor de distrugere : *Homo hominis lupus!*

Aceasta, în secolul în care trăim, se numește civilizație!

legitimă, naturală ¹⁾, sau adoptivă a condamnatului din punc-

„Iar pân'atunce, iazmă ce a născut Păcatul,
 „Legată 'n înfrăşire cu Răul ne'păcatul,
 „In viaţă şi 'n mormântu-ţi în veci să nu gusti pace
 „Şi cugetul din tine s'audă că nu mai tace.
 „Să nu priceşti lu cerul şi omenirea în faţă !
 „De foc să-ţi fie apa şi soarele de ghiată !
 „Să bată în tine biciul urgiilor turbate
 „Pân n'a mai fi pe tine loc unde a mai bate !
 „Toţi şerpui de pe lume să iasă 'n a ta cale !
 „Să 'ntîmpeni numai ură, să nu simţi de cât jale !
 „Să chemi cumplita moarte şi ea l'a ta chemare
 „Să ridă ; să te lasă luptând cu a ta muştrare,
 „In cât s'ajungi tu însu-ţi a te feri de tine
 „Prin ultima la crimă, uciderea de sine !
 „Blastem ! Blastem pe capu-ţi în lunga vecinicie !
 „A ta cenusă peară în cînt, şi neagră fie !“

(V. Alexandri)

- 1) Curtea de casatie a decis, în unire cu concludsiile noastre, că Cine judecă faptul de a lovi pe părinţi constituie un delict special, de competenţa trib. corecţional, chiar când loviturile n'au produs o vătămare sănătăţii, sau o incapacitate de lucru. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1900, p. 106. 544, 685, 913. Bulet. S-a II, 1099, p. 1185, şi Dreptul din 1900, No. 74. În acelaş sens. Bulet. S-a II, 1897, p. 763. Bulet. 1896, p. 765 şi 1149.—*Contră* : Cas. rom. Bulet. S-a II, 1889, p. 330, 570, 656, 683 şi 979. Bulet. 1890, p. 120, 196, 365 şi 916. Bulet. 1891, p. 345 şi 631. Bulet. 1892, p. 408. Bulet. 1895, p. 223, 1027 şi 1480. C. Botez, *Codicele de şedinţă a Judec. de pace* (Botoşani, 1902), p. 305 urm.

Iata cum a fost pedepsit, în 1564, în Francia, de Parlamentul din Bordeaux, un individ care bătuse pe tată-sau : „La Cour condamne François Fontaneau, atteint et convaincu d'avoir battu son père, à faire amende honorable au parquet de la Cour, en chemise, la tête et pieds nus, à genoux, la hart au col et à sa main une torche de cire ardente, demander pardon à Dieu, au Roy, à la justice et à son père, et après être battu et fustigé jusqu'à effusion de sang par les lieux accoutumés de Bordeaux, ayant à sa tête un écriteau : *Fils ingrat, désobéissant et insoumis de fait et de paroles envers son père* : comme aussi est condamné à faire semblable amende au parquet de la justice de Guîtres, où le présent arrêt sera lu publiquement, et après sera ledit Fontaneau battu et fustigé jusqu'à effusion de sang, et ce fait, la Cour le bannit à perpétuité du ressort du Parlement, et dans le cas où il seroit trouvé dans ce ressort, ordonne ladite Cour qu'il sera pendu et étranglé, sans autre

Decisia
 maltrătarile
 suferite de
 părinţi de la
 copii lor ?
 Controversă.
 Decisia
 parlamentu-
 lui din
 Bordeaux,
 din 1564, re-
 lativă la mal-
 tratarea unui
 părinte de
 către fiul seu.

tul de vedere al efectelor civile care rezultă din filiațiune, după cum condamnarea-pentru bigamie nu stabilește validitatea căsătoriei dintâi, nici nulitatea celei de a doua ¹⁾).

De asemenea, achitarea pronunțată în baza art. 307 C. pen., pentru-că furtul ar fi fost comis de una din persoanele prevădute de acest text, nu dovedește în civil căsătoria sau filiațiunea individului declarat nevinovat ²⁾).

În fine, trebuie să observăm că, dacă cu ocazia judecării unui delict, care implică o chestiune de stat, tribunalele represive ar fi statuat asupra acestei chestiuni, contrar art. 300 din Codul civil, sentința de condamnare nu va avea în civil autoritatea lucrului judecat, în privința filiațiunei aceluia, în prejudiciul căruia delictul ar fi fost comis ³⁾.

Aplicarea
regulilor de
mai sus la
contracte.

Regulele mai sus expuse, privitoare la starea civilă a persoanelor, sunt ele aplicabile în materie de contracte? Se decide, în această din urmă privință, că hotărîrea tri-

forme de proces". Vezi Desmaze, *Curiosités des anciennes justices d'après leurs registres* (1867), p. 329.

¹⁾ Aubry et Rau, VIII, § 769 bis, *in fine*, p. 413. Larombière, V, art. 1351, No. 182. Rauter, *Dr. criminel*, II, 666, p. 301. Haus, II, 1428. Répert. Sirey, v^o cit., 1256. Duranton, XIII, 486, nota 1.—S'a decis, de asemenea, că sentința prin care se achită martorii dați în judecată sub acuzația că au depus neadevărat pentru existența unei căsătorii, nu constituie lucrul judecat în ceea ce privește dovedirea existenței căsătoriei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1879, p. 704.

Art. 306 C.
pen.

²⁾ Larombière, *loco cit.* Répert. Sirey, v^o cit., 1261. — Tribunalul din Iași a decis că persoanele străine care cooperează la sustracțiunea comisă de o rudă sau afin în gradul prevădut de art. 307 C. pen., nu pot fi urmărite ca coautori, complici, tănuitori, agenți provocatori, etc., pentru-că faptul principal se socotește ca neavând ființă. V. *Curierul judiciar* din 1902, No. 14. Această părere este, însă, după noi, inadmisibilă, pentru-că dispoziția art. 307, ca și cea a art. 329, în privința abuzului de încredere, își are rațiunea sa de a fi numai în privința rudelor determinate de lege, nu însă în privința persoanelor străine, pe care nici-o considerație de familie nu le apără de pedeapsă. Vezi critica ce am făcut acestei sentințe în *C. judiciar*, *loco cit.* Cpr. în acelaș sens: Cas. fr., Répert. Dalloz, v^o *Complice*, 79, p. 471, nota 1. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1887, p. 491 (în privința agenților provocatori). Bulet. 1875, p. 289. Cpr. și art. 247 C. pen. german din 1871, modificat la 1876.

³⁾ Larombière, *loco cit.* Duranton, XIII, 487.

bunalelor represive, nu lasă tribunalelor civile deplina lor libertate de cât atunci când chestiunile de asemenea natură au, în procesul penal, un rol secundar. Judecătorul civil n'ar putea, deci, să califice un contract alt-fel de cum l'a calificat tribunalul represiv, dacă această calificare ar face să dispară un element esențial al delictului, constatat și pedepsit de instanțele represive ¹⁾.

Ast-fel, de exemplu, dacă un individ a fost condamnat pentru sustragerea unor mărfuri ce i fusese încredințate cu titlu de deposit, judecătorii civili nu vor putea să decidă că aceste mărfuri i-au fost remise cu titlu de vîndare, și că, prin urmare, el a devenit proprietarul lor; căci aceasta ar însemna a tăgădui abuzul de încredere, constatat și reprimat de judecătorii represivi.

Dar dacă, din contra, chestiunea relativă la un contract este secundară, în procesul penal, tribunalul civil nu este legat prin decisia represivă. Ast-fel, în ipoteza de mai sus, tribunalele civile ar putea foarte bine să decidă că mărfurile au fost încredințate prevenitului cu titlu de amanet sau zălog, pentru că această calificare lasă să subsiste abuzul de încredere, pe care judecătorii represivi l'au constatat ²⁾. Nici o contradicție nu există, deci, în această privință, între decisia penală și cea civilă.

Autoritatea lucrului judecat în materie administrativă.

În Franția, se decide, cu drept cuvînt, că autoritatea lucrului judecat există în materie administrativă ca și în materie civilă și represivă ³⁾.

¹⁾ Știm, în adevăr, că hotăririle penale produc autoritatea lucrului judecat în civil, în privința calificărei penale a faptelor, care au făcut obiectul urmăririi (v. *suprà*, p. 649, n. 1), așa că jurisdicția civilă n'ar putea, spre a sui la zece ani prescrierea acțiunii civile (art. 593 Pr. pen.), să califice crimă un fapt pe care judecătorii represivi l'ar fi calificat delict și pedepsit ca atare. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 475, p. 291 (ed. 1), § 1151, p. 596 (ed. a 2-a). Pand. fr., *Chose jugée*, 2200 urm. Garraud, *op. cit.*, 629, p. 876. C. Paris, D. P. 73, 2. 150. Vezi și Trib. Bagnères, *Pand. Périod.* 1902. 2. 174.

²⁾ Répert. Sirey, v^o *cit.*, 1263 urm. Garsonnet, *op. cit.*, III, § 475, p. 293 (ed. 1), § 1151, p. 598 urm. (ed. a 2-a).

³⁾ Cpr. Pand. fr., *Chose jugée*, 2387 urm. Répert. Sirey, *col.* v^o, 1343 urm.

Aceeaş soluţie este de bună, samă admisibilă şi la noi, unde, cu toată desfiinţarea Consiliului de stat¹⁾, care avea atribuţiuni contenţioase în materie administrativă²⁾, avem necontestat un contencios administrativ, de exemplu: în materie de contabilitate, de contribuţii, de recrutare; în materie vamală, de contrabandă de tutun (L. din 28 fevr. 1887), de chibrituri, cărţi de joc (L. din 31 martie 1886), hârtie de ţigară (L. din 18 martie 1900), în materie electorală, etc.

Ast-fel, după art. 20 din legea de urmărire, de la 1877, contestările care au de obiect arendi sau alte venituri ale Statului, se judecă, în prima instanţă, de casierul general (astă-şi administratorul financiar); contravenţiile la legea timbrului (art. 71 urm. L. din 24 februar 1900), contrabandele de mărfuri, tutunuri, chibrituri, cărţi

Art. 130
Constituţie.

¹⁾ „In virtutea art. 131 din Constit. (devenit art. 130), dice art. 1 din L. de la 9 iulie 1866, Consiliul de stat este desfiinţat“. Această lege a împărţit diferitele atribuţiuni ce le avea Consiliul de stat, parte la consiliul de Miniştri (art. 6), parte la Curţile de apel (art. 7), iar parte la celelalte instanţe judecătoreşti (art. 3 şi 8). — Cu-toate-că art. 130 din Constituţie prevede că „Consiliul de stat cu atribuţiuni de contencios administrativ nu se poate reînfiinţa“, se sustine că nimic nu s'ar opune astă-şi la reînfiinţarea unei Curţi administrative, compusă din elemente inamovibile, sau la înfiinţarea unei a treia secţiuni la Curtea de casaţie, cu atribuţiile pe care le avea vechiul Consiliu de Stat desfiinţat (v. Al. Degré, *Dreptul* din 1898, No. 65). Dacă nu ne înşelăm, această părere este contrară art. 130 din Constituţie, care, pentru motive, bune sau rele (aceasta este o altă chestie), a înţeles a desfiinţa pentru viitor ori-ce autoritate cu atribuţiile pe care le avea vechiul Consiliu de stat, care a avut o foarte scurtă durată (doi ani şi câte-va luni).

²⁾ Vezi art. 1 din decretul domnesc de la 11 februar 1864, p. înfiinţarea Consiliului de stat.—Acest text prevede că Consiliul de Stat nu are atribuţii legislative. Cu-toate-acestea, atât Codul civil cât şi celelalte Coduri, care ne cârmuesc astă-şi, afară de Codul comercial din 1887, sunt opera lui. „Consiliul nostru de stat, dice mesagiul domnesc No. 809, din 11 iulie 1864, este invitat a se ocupa cu elaborarea proiectului de lege civilă; spre acest sfîrşit, va avea în vedere *condica italiana* (care pe atunci era încă în stare de proiect, proiectul Ministrului Pisanelli), ce i se va trimite de Ministrul nostru de la justiţie, etc.“. Vezi acest mesagiu, reprodus *in extenso* în t. I a Comentariilor noastre, Introducere, p. XXII, nota 1.

de joc, hârtie de țigară, etc. se judecă, în prima instanță, de administrația superioară (Ministerul de finanțe). În toate aceste cazuri, și în altele de asemenea natură, dacă acel condamnat n'a făcut apel la tribunal în termenul defisit de lege, se înțelege că hotărîrea administrației dobîndește puterea lucrului judecat. Prin urmare, nu mai rămîne nicio îndoeală că autoritatea lucrului judecat există și în materie administrativă.

Decisiile Curței de compturi, rămase definitive, au și ele autoritatea lucrului judecat, în cât privește atribuțiile sale judecătorești (art. 23 L. din 29 ianuar 1895)¹⁾.

Curtea de
compturi.

În casurile mai sus expuse, ca și în materie civilă, sau represivă, condițiile lucrului judecat sunt aceleași, adică identitatea de obiect, de cauză, și de părți²⁾.

În principiu, numai dispozitivul sentinței administrative are autoritatea lucrului judecat, și considerentele nu participă la această autoritate de cât atunci când fac un singur corp cu dispozitivul³⁾.

Am terminat cu autoritatea lucrului judecat, asupra căreia s'ar putea scrie și s'au scris chiar volume întregi. Am atins aproape toate chestiile la care lucrul judecat poate să dea loc în practică.

Dacă s'a strecurat vre o greșală, sau vre o omisiune involuntară, cetitorii o vor scusa, ținînd samă de greutatea subiectului și de timpul scurt ce am putut consacra unei materii atît de vaste. Singura noastră răsplată este mulțumirea sufletească ce resimțim înscrind cuvîntul sfîrșit pe ultima pagină a acestui volum, care termină materia obligațiilor. Cine știe dacă vom mai înscrie acest cuvînt și pe alte volume?

1) Cpr. Répert. Sirey, v^o cit., 1346.—Comite, deci, o omisiune esențială instanța de fond, care nu discută mijlocul întemeiat pe autoritatea lucrului judecat dintr'o decizie a Curței de compturi, dacă mijloacele propuse sunt de natură să schimbe cu totul soluțiunea cauzei. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1894, p. 505.

2) Cpr. Pand. fr., v^o cit., 2425. Répert. Sirey, *cod.* v^o, 1360 urm.

3) Cpr. Répert. Sirey, v^o cit., 1358, 1359. Vezi *supra*, p. 508 urm., 603 și 658, n. 3.

Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL VII)

La p. 2, nota 2, rindul al 12-a, a se adăoga, după cuvintele : Planiol, I, 2896, p. 916, text și nota 1 : și III, 22.

La p. 28, ultima notă din margină, a se ceta : Art. 1098, în loc de 1198.

La p. 47, nota 1, a se adăoga : Veți și *supră*, p. 249, text și nota 2.

La p. 48, finele notei 2, a se adăoga : Veți și *infra*, p. 90, text și nota 4.

La p. 59, finele notei 6, după cuvintele : *Dreptul* din 1891, No. 43, a se adăoga : și din 1900, No. 51 : *C. judiciar* din 1900, No. 53.

La p. 77, finele notei 2, după cuvintele : art. 1179, 1180, a se adăoga : p. 190, 208 și 209.

La p. 85, finele notei 2, a se adăoga : C. Chambéry, Sirey, 93. 1. consid. de la p. 37, coloana 1.

La p. 104, începutul ultimului rind din nota 3, după 2. 41. a se adăoga : Sirey, 66. 2. 342.

La p. 105, nota 4, a se ceta : Planiol, *op. cit.*, II, 8 și No. 1152, în loc de : p. 1152.

La aceeaș pag. finele notei 4, a se adăoga : p. 249 urm.

La p. 111, nota 4, a se adăoga : Veți și *infra*, p. 538, t. și n. 3.

La p. 119, finele rindului 13, a se adăoga : (partea VI, capit. 2, § 57).

La p. 125, finele notei 3, a se adăoga următoarea frază : Veți asupra notariatului în Rusia, un articol a d-lui M. Zenide, în *Dreptul* din 1899, No. 9.

La p. 126, finele notei 1, a se adăoga următoarea frază : Veți și Trib. Muscel, *Curierul judiciar* din 1902, No. 50 (cu adnot. noastră).

La p. 129, rindul 16, a se adăoga următoarea frază : Cpr. Trib. Vlașca, *C. judiciar* din 1901, No. 60.

La p. 130, rindul 11, a se adăoga următoarea frază : Acest text (art. 2 din legea p. autentificarea actelor) nu se aplică la testamente. Trib. și C. Iași, *Curierul judiciar* din 1902, No. 22.

La aceeaș pag. (130), la finele notei, după cuvintele: *Dreptul* din 1900, No. 77, a se adăoga : Cpr. și Trib. Vlașca, *C. judiciar* din 1901, No. 60.

La p. 133, finele rîndului 11, a se ceti : L. din 1886, în loc de Legea din 1888.

La p. 136, rîndul 25, în loc de împrumuturile cătră creditul agricol, a se ceti : împrumuturile constituite cătră creditul agricol.

La p. 136, nota 1, rîndul 5, a se ceti : surditate, în loc de *suriditate*.

La p. 140, finele notei 1, a se adăoga : *Curierul judiciar* din 1900, No. 53.

La p. 157, finele notei 3, a se adăoga : p. 285.

La p. 176, nota 2, după : Bulet. S-a 1, 1894, p. 27, a se adăoga : *Dreptul* din 1894, No. 19.

La p. 181, nota 2, finele rîndului 10, a se adăoga : Veđi p. 556.

La aceeaș pag. (181), finele notei 2, a se adăoga : Veđi *înfră*, p. 552, text și n. 4.

La p. 193, finele notei 1, după D. P. 56. 2. 223, a se adăoga : C. București, *Dreptul* din 1901, No. 64.

La p. 199, finele notei 3, începută la p. precedentă, a se adăoga : Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1899, p. 1267.

La p. 203, nota 2, rîndul 3, în loc de : Demolombe, XXIX, 463, No. 129, a se citi : Demolombe, XXIX, 463.

La p. 206, finele notei 1, a se adăoga : Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1902, No. 65.

La p. 208, nota 7, începută la p. precedentă, rîndul 7, după cuvintele : Bulet. S-a 11, 1897, p. 1255, a se adăoga : C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 60; Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1902, No. 66.

La p. 214, nota 1, rîndul 2, după cuvintele : explic. art. 1220, a se adăoga : p. 431.

La p. 220, ultima notă din margină, a se ceti : Efectele unei mențiuni *sterse* în loc de : efectele unei mențiuni *străine*.

La p. 242, finele rîndului 9 a se adăoga următoarea frază : (Cpr. art. 10, § 2 din Codul italian, disp. preliminare).

La p. 246, finele rîndului 26, a se adăoga următoarea frază : (V. și art. 751 din Codul Calimach, după care oamenii foarte săraci nu puteau fi martori în testamente).

La p. 247, nota 2, rîndul 22, după cuvintele : Bulet. S-a 1, 1894, p. 125, a se adăoga următoarele : Cas. rom. Bulet S-a 1, 1900, p. 644 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre).

La p. 252, finele notei 1, a se adăoga : p. 413.

La p. 252, n. 2, rîndul 3, după cuvintele : Bulet. 1899, p. 610, a se adăoga : Veđi Trib. Iași, Roman și Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 72 (cu adnot. noastră).

La p. 263, nota 5, finele rîndului 3, a se citi : se consideră, în loc de : se consider.

La p. 266, nota 2, finele rîndului 3, după : Sirey, 1900. 1. 461, a se adăoga : Sirey, 1901. 1. 359.

La p. 270, finele notei 4, a se adăoga : Veđi *infra*, p. 332 nota 4.

La p. 272, nota 1, începutul rîndului 17, a se ceta : Veđi p. 315, și *infra*, explic. art. 1906.

La aceeaș pag. (272), nota 4, după : *Dreptul* din 1885, No. 67, a se adăoga : Veđi *infra*, p. 331.

La p. 275, rîndul 11, după cuvintele : poate fi opus moștenitorilor sei, a se adăoga cuvintele : fie chiar beneficiari.

La aceeaș pag., (275), nota 2, a se adăoga : Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 351.

La p. 276, nota 1, finele rîndului 4, după cuvintele : Bulet. S-a 1, 1894, p. 236, a se adăoga : Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 13.

La p. 277, nota 1, rîndul 2, după cuvintele : *Dreptul* din 1885, No. 11, a se adăoga : Trib. Dorohoi. *C. judiciar* din 1902, No. 10.

La aceeaș pag. (277), nota 2, începutul rîndului 11, după cuvintele : Vigic, I, 585, a se adăoga : Planiol, I, 2899, p. 922 (ed. a. 2-a).

La aceeaș pag., aceeaș notă, rîndul 14, după cuvintele : *C. judiciar*, No. 15 din 1900, a se adăoga : și din 1902, No. 10.

La p. 278, începutul notei 1, după cuvintele : Boumier, 219, *in fine*, a se adăoga : Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1900, No. 37.

La p. 280, nota, rîndul 26, a se cita *res*, în loc de *rec*.

La p. 285, finele rîndului 2, a se adăoga : Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 359.

La aceeaș pag. (285), nota 4, începutul rîndului 4, după cuvintele : *Pand. Périod.* 1900. 1. 187, a se adăoga : Sirey, 1901. 1. 347.

La p. 286, finele rîndului 22, a se adăoga următoarea frază : Veđi asupra responsabilităței hangiiilor, Trib. Colmar, D. P. 1901. 2. 303, și *C. judiciar* din 1902, No. 24 (cu adnotația noastră).

La p. 290, nota 5 de la p. precedentă, rîndul 4, în loc de : *Étude th. générale de l'oblig.*, a se ceta : *Étude sur la th. générale de l'oblig.*

La p. 296, finele notei 1, a se adăoga : Glasson, *Pr. civ.*, I. p. 594.

La aceeaș pag. (296), nota 5, rîndul 5, după cuvintele : Bulet. S-a 1, 1899, p. 210 și 478, a se adăoga : Cpr. și Cas. rom. *C. judiciar* din 1901, No. 76.

La p. 299, finele notei 2, a se adăoga : p. 351.

La aceeaș pag. (299), finele notei 3, a se adăoga : Veđi *supra*, p. 356, *ad notam*.

La p. 312, rîndul 7, după art. 286 urm., a se adăoga : 492.

La p. 317, finele notei 1, a se adăoga : Veđi *infra*, p. 577.

La p. 322, nota 2, rîndul 9, după cuvintele consid. de la p. 250, a se adăoga : Trib. Dolj, *Dreptul* din 1902, No. 39.

La p. 327, nota 1, a se adăoga : Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1901, No. 82.

La p. 349, nota 1, rindul 8, după cuvintele : (ed. a 2-a, 1884), a se adăoga : D. Kebapci, *Pr. civ.*, V, p. 240.

La aceeaș pag. (356), nota 2, rindul 6, după cuvintele : și nota lui Labbè, a se adăoga : Cons. de disciplină al baroului județului Ilfov, și C. București, *C. judiciar* din 1902, No. 69 : *Dreptul* din 1902, No. 71.

La p. 356, nota 4 de la p. precedentă, rindul 3, după cuvintele : Bulet. 1886, p. 370, a se adăoga : Trib. Tecuci, *Dreptul* din 1901, No. 7.

La p. 363, nota 3, după cuvintele : *Dreptul* din 1901, No. 35, a se adăoga : și din 1902, No. 2.

La p. 368, finele notei 2, a se adăoga : *Dreptul* din 1901, No. 8.

La p. 371, finele notei 4, a se adăoga : Veți asupra acestei controverse, Labbè, nota în Sirey, 89. 2. 41.

La p. 378, finele rindului 11, a se adăoga : Veți *Dreptul* din 1902, No. 40 ; *C. judiciar* din 1902, No. 13 (cu adnot. noastră) ; No. 40 (cu adnot. D-lui C. N. Toneanu), și No. 66 (C. Craiova). Veți și *infra*, p. 578, *ad notam*.

La p. 382, n. 1, finele rindului 24, după cuvîntul nepublicată, a se adăoga : Bulet. S-a II, 1900, p. 1366.

La p. 411, nota 2, a se adăoga : Veți *infra*, p. 422.

La p. 416, rindul întâi, în loc de : creditorii părții cari au provocat, etc., a se citi : creditorii părții care a provocat, etc.

La p. 421, finele notei 2 de la p. precedentă, a se adăoga : Veți *infra*, p. 437, nota 1.

La p. 454, începutul notei 1, după cuvintele : D. P. 1901, 1. 153, a se adăoga : Sirey, 96. 1. 13 ; D. P. 97. 1. 227. Sirey, 1902. 1. 265. Veți și *infra*, p. 630, nota 6.

La p. 455, la finele notei *, a se adăoga : Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1900, p. 773 (decisie la care am luat și noi parte).

La p. 456, finele notei 1, a se adăoga : Veți *infra*, p. 515.

La p. 464, finele notei 2, a se adăoga : Veți și circul. Minist. justiției, No. 324, din 10 ianuar 1901, reproducă în Hamangiu (Suplement), p. 4537 urm. și în Monit. oficial din 12 ianuar 1901.

La p. 486, nota 1, după cuvintele : t. III, p. 462, text și nota 4, a se adăoga : Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 54.

La aceeaș pag. (486, finele notei 2), a se adăoga : Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 54.

La p. 492, finele rindului 15, a se adăoga : Veți *infra*, p. 562.

La p. 497, nota 2, rindul 13, în loc de *Dreptul* din 1889, No. 20, a se citi : *Dreptul* din 1899, No. 20.

La aceeaș pag. (497), finele notei 2, a se adăoga : Veți *infra*, p. 577, n. 2.

La p. 498, nota 1, rindul 8, după cuvintele : Bulet. S-a 1, 1883, p. 171, a se adăoga : Cas. fr. Répert. Dalloz, v^o *Appel civil*, 1157, nota 1. Veți și monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1902, No. 66.

La p. 499, nota 1, a se adăoga : -*Contră* : C. Iași, *Dreptul* din 1902, No. 66 (cu adnot. noastră).

La p. 530, a dona notă marginală, a se ceti : cazul în care aceeaș *causa* produce două acțiuni deosebite, în loc de : cazul în care aceeaș acțiune, etc.

La p. 530, finele notei, a se adăoga : p. 632, nota 1.

La p. 534, rîndul 20, a se citi : Veđi *supră*, p. 527, n. 1, în loc de p. 525.

La p. 538, finele notei 3, a se adăoga : Veđi și *supră*, p. 111.

La p. 539, finele notei 4, a se citi : *Pandektenrechts*, în loc de *Pandekten Rechts*, și a se adăoga : Veđi *infră*, p. 580.

La p. 561, rîndul 23, a se citi : din punctul de vedere legislativ, în loc de : din punct de vedere, etc.

La p. 571, finele notei de la p. precedentă, se va adăoga : Cpr. și Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 67.

La p. 614, nota, începutul rîndului 20, după p. 108, a se adăoga : Bulet. Cas. S-a II, 1898, p. 1113, și *Dreptul* din 1898, No. 79.

La aceeaș pag. și notă, finele rîndului 37, a se adăoga : Veđi adnotația noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 71.

La p. 661, a dona notă marginală, în loc de : Efectele condamnării p. falsificarea sau distrugerea unei căsătorii. a se ceti : falsificarea sau distrugerea doveđei unei căsătorii.

TABLA MATERILOR
cuprinse în volumul al VII-le
Cartea III
TITLUL III
CAPITOLUL VIII
SECȚIUNEA VII

	<u>Pagina</u>
Despre acțiunea în anulare sau în rescisiune . . .	1—6
Despre acțiunea în rescisiune pentru leziune în privința majorilor (art. 1165). . .	6—11
Despre acțiunea în rescisiune în privința minorilor (art. 951, 1157, 1158, 1166) . . .	12—24
Casurile în care minorul nu are acțiunea în rescisiune pentru leziune (art. 1159—1163) . . .	24—32
Efectele acțiunii în anulare sau în rescisiune . . .	32—33
Efectele anulării sau rescisiunii între părțile contractante (art. 1164). . .	33—38
Efectele anulării sau rescisiunii în privința celor de al treilea (art. 1770). . .	38—40
Regulele de drept internațional aplicabile la acțiunea în anulare sau în rescisiune . . .	40—41
Despre finele de neprimire care pot fi opuse acțiunii în anulare sau în rescisiune . . .	41—42
Despre confirmarea sau ratificarea obligațiilor supuse anulării sau rescisiunii . . .	42—43
Convențiile care pot fi confirmate (art. 1167, § ultim, 1168). . .	43—52
Diversele specii de confirmare și condițiile cerute pentru ca confirmarea să poată avea loc (art. 1167, § 1 și 2, 1190). . .	52—55
Confirmarea expresă (art. 1190). -Dovedirea ei . . .	55—57
Confirmarea tacită (art. 1167). . .	57—61
Efectele confirmării (art. 1167, § 2) . . .	61—63
Efectele confirmării în privința celor de al treilea . . .	63—67
Regulele de drept internațional aplicabile la con-	

	Pagina
firmare	67—68
Despre prescripția acțiunii în anulare sau în rescisiune (art. 1900).	68—69
Principii generale	69—72
Acțiunile supuse prescripției statornicite de art. 1900	72—83
Regula romană: <i>Quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum</i> , mai este ea în vigoare în dreptul modern? (Controversă vie și stăruitoare)	84—89
Punctul de plecare al prescripției statornicite de art. 1900	89—99

CAPITOLUL IX

Despre dovedirea obligațiilor și a plăței.—Principii generale	100—105
Cine trebuie să facă proba și ce trebuie să dovedească (art. 1169).	106—112
Clasificarea și împărțirea probelor	112—121
Probele reglementate de lege	121—123

SECȚIUNEA I

Despre înscrisuri

BCU Cluj / Central University Library Cluj	
Despre titlul, sau mai bine zis, despre actul autentic	123—124
Definiția actului autentic și formele prescrise de lege pentru autentificare (art. 1171)	124—125
Acele autentificate de tribunal	125—137
Acele autentificate de alte autorități de cât tribunalul	137—142
Despre actele autentice făcute în străinătate	142—143
Despre actele legalizate sau adevărate	143—148
Efectele actului autentic nul pentru lipsă de formă, sau din cauza incompetenței funcționarului care a instrumentat (art. 1172 C. civ., 22 L. din 1 sept. 1886).	149—152
Despre puterea probatorie și executorie a actelor autentice (art. 1173, 1174 C. civ., 20 L. din 1 sept. 1886)	152—153
Puterea probatorie a actului autentic	153—160
Puterea executorie a actului autentic (art. 1173, § 2 C. civ. și 20 L. din 1 sept. 1886).	160—162
Despre contra-înscrisuri (<i>contre-lettres</i>), sau actele secrete care modifică un act public (art. 1175)	162—169
Despre actele sub semnătură privată și actele private nesemnate de părți	169—170
Despre actele sub semnătură privată, adică semnate de părți.—Definiția și puterea lor probatorie (art. 1176—1178)	170—174
Despre data actelor sub semnătură privată.—Data certă (art. 1182 C. civ., 30 L. din 1 sept. 1886)	174—188

	Pagina
Despre formalitățile cerute în privința unor acte sub semnătură privată	188
Regulele prescrise în privința actelor sub semnătură privată, menite a constata convențiuni sinalagmatice.— Formalitatea dublului original (art. 1179)	188—199
Regulele prescrise în privința actelor sub semnătură privată, cuprindând convențiuni unilaterale având de obiect sume de bani, sau o cîtimă oare-care de lucruri. — Formalitatea bunului și aprobat (art. 1180, 1181 C. civ., 275, 313 C. com.).	200—209
Regulele de drept internațional aplicabile art. 1179—1181.	209—210
Despre actele private desemnate de părți	210
Registrele comercianților (art. 1183, 1184 C. civ., 32, 51—54 C. com.).	210—219
Registrele, cărțile sau hîrțile domestice (art. 1185)	219—222
Adnotațiunile liberatorii făcute de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu de creanță (art. 1186)	223—226
Despre reboage sau răbușe (art. 1187).	226—228
Despre copiile titlurilor (actelor) autentice (art. 1188 C. civ., 31 L. din 1 sept. 1886).	228—234
Despre actele recognitive (art. 1189)	234—240
Despre actele confirmative	240

BCU Cluj Central University Library Cluj

SECȚIUNEA II

Despre martori sau dovada testimonială	241—245
Despre casurile în care dovada testimonială nu este permisă (art. 1191—1196).	245—248
Prima regulă. — Oprirea de a dovedi prin martori peste 150 lei (vechi) (art. 1191, § 1)	248—264
A doua regulă. — Oprirea de a se dovedi prin martori în contra sau peste ceea ce cuprinde actul scris (art. 1191, § 2).	264—267
Despre casurile în care proba testimonială este admisă. — Excepție la regulile de mai sus	267
Prima excepție. — Casurile în care părțile au admis proba testimonială în contra dispozițiilor formale ale legii (Controversă)	268—269
A doua excepție. — Materie comercială și penală (art. 46, 55 C. com.)	269—271
A treia excepție. — Existența unui început de probă scrisă (art. 1197).	271—278
A patra excepție. — Imposibilitatea creditorului de a-și procura o dovadă scrisă, sau perderea titlului care servia de dovadă scrisă (art. 1198).	278
Imposibilitatea în care se găsea creditorul de a-și procura o dovadă scrisă (art. 1198, 1 ^o , 2 ^o și 3 ^o)	279—289

	Pagina
Perdere titlului care servia de dovadă scrisă (art. 1198, § ultim)	289—292
Procedura chemării și ascultării martorilor (art. 185—210 Pr. civ.)	293—304

SECȚIUNEA III

Despre presunțiuni.— Definiție (art. 1199)	304—306
Despre presunțiile legale în genere.— Definiție (art. 1200).	306—311
Puterea probatorie a presunțiilor legale (art. 1202)	311—317
Despre presunțiile care nu sunt stabilite de lege (presunțiile omului), lăsate la lumina și înțelepciunea magistratului (art. 1203)	317—321

SECȚIUNEA IV

Despre mărturisirea unei părți	321
Definiția și împărțirea mărturisirii	321—324
Despre mărturisirea extra-judiciară (art. 1205)	324—327
Despre mărturisirea judiciară (art. 1206, § 1)	327—333
Despre puterea probatorie a mărturisirii judiciare (art. 1206, § 2 <i>ab initio</i>).	333—335
Despre indivisibilitatea mărturisirii judiciare (art. 1206, <i>in fine</i>)	335—340
Despre irevocabilitatea mărturisirii judiciare.	340—343
Despre mărturisirea inculpatului sau acusatului în materie penală	343—348

SECȚIUNEA V

Despre jurământ.—Definiție.—Impărțire (art. 1207)	349—362
Despre jurământul decisoriu sau litis-decisoriu.	362—363
Causele în care se poate deferi jurământul decisoriu (art. 1208)	363—370
Faptele asupra cărora se poate deferi jurământul decisoriu (art. 1209)	370—372
Despre jurământul de credulitate sau de credibilitate (art. 1906)	372—380
Persoanele care pot deferi jurământul decisoriu	380—384
Persoanele cărora jurământul poate fi deferit.	385—388
Când se poate deferi jurământul decisoriu (art. 1210)	388—389
Puterea judecătorului în ceea ce privește admiterea sau respingerea jurământului decisoriu	389—392
Procedura deferirii jurământului decisoriu (art. 237—246 Pr. civ.)	392—410
Efectele deferirii jurământului (art. 1211).	411
Prestarea jurământului și efectele acestei prestări (art. 1213, 1215, 1216, 1217, 1218).	411—418
Referirea jurământului (art. 1212, 1214).	418—422

	Pagina
Refusul de a presta jurământul sau de a-l referi	422—423
Despre jurământul deferit din oficiu.—Divisiune (art. 1219).	423
Jurământul supletoriu sau supletiv	423—426
Condițiile necesare pentru ca jurământul supletoriu să poată fi deferit (art. 1220, 1221)	427—435
Efectele deferirii, prestării sau refuzului jurământului supletoriu	435—438
Jurământul estimatoriu (<i>in litem</i> sau <i>en plaidis</i>) (art. 1222).	439—445
Deosebire între jurământul decisoriu și acel supletoriu	445—446

APENDICE

Despre autoritatea lucrului judecat.—Noțiuni generale.—Definiție (art. 1201).	447—457
Autoritatea lucrului judecat în materie civilă	457—458
Hotărârile care pot dobândi autoritatea lucrului judecat. — Hotărâri pronunțate în România. — Hotărâri pronunțate în țară străină (art. 374 Pr. civ.)	458—479
Hotărâri date în materie contencioasă	479—487
Hotărâri definitive	487—491
Hotărâri provisorii	491—493
Ordonanțe presidențiale (art. 66 bis Pr. civ.)	493—494
Hotărâri condiționale	495—496
Hotărâri nule	496—500
Hotărâri preparatorii (premergătoare)	500—504
Hotărâri cuprinzând reserve	504
Hotărâri pronunțate de arbitri	504—505
Hotărâri emenate de la comisiunile instituite prin legea rurală din 1864	505—506
Hotărâri de expedient	506—508
Hotărâri pronunțate în lipsă	508
Părțile hotărârii care produc lucrul judecat	508—514
Elementele constitutive ale lucrului judecat.— Condițiile cerute în această privință	514—516
Identitatea de obiect (<i>eadem res, idem jus</i>)	516—527
Identitatea de cauza (<i>eadem causa petendi</i>)	527—538
Identitatea de părți sau de calitate (<i>eudem conditio personarum</i>)	538—541
Moștenire.—Representați universali și cu titlu particular	541—549
Mandanți și mandatari	549—561
Excepții la principiul relativității lucrului judecat	562—576
Efectele principiului autorității lucrului judecat în materie civilă	576—581
Autoritatea lucrului judecat în materie represivă. — Regule generale	581—584
Hotărârile care au puterea lucrului judecat	584—588

Decisii emanate de la jurisdicțiile de instrucție (camera de punere sub acuzare sau judecătorul de instrucție)	588
Decisii sau ordonanțe de urmărirea (de non lieu)	588—593
Decisii sau ordonanțe de urmărire sau de trimetere (de renvoi)	593—598
Decisiile emanate de la jurisdicțiile de judecată sau de fond	598—603
Părțile hotărârii care produc lucrul judecat în materie represivă	603
Condițiile cerute pentru ca hotărârea pronunțată de un tribunal represiv să fie investită cu autoritatea lucrului judecat	604—605
Identitatea de obiect	605—606
Identitatea de cauză	606—622
Identitatea de părți sau de persoane	622—629
Efectele principiului autorității lucrului judecat în materie represivă	629—631
Autoritatea sau influența în materie penală, a lucrului judecat în civil, și <i>vice-versa</i>	631
Influența sau înrîurirea asupra penalului a lucrului judecat în civil	632—643
Influența sau înrîurirea, asupra civilului, a lucrului judecat în penal	643—658
Decisiile represive care produc lucrul judecat asupra civilului	658—659
Influența lucrului judecat în penal, asupra altor acțiuni civile de cât acele în daune	659—667
Autoritatea lucrului judecat în materie administrativă	667—669
<i>Addenda et Corrigenda</i>	671—675
Tabla materiilor cuprinse în vol. al VII-lea	677—682
Tabla numerică a articolelor explicate în t. VII	683—700
Tabla alfabetică și analitică a materiilor cuprinse în volumul de față	701 urm.

TABLA NUMERICA A ARTICOLELOR

explicate in

VOLUMUL AL VII-lea

Codul Civil.

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
1	244	307	104, n. 3
2	467	308	276 urm.
13	453, n. 4	349	124, n. 4
15	563 nota	383	551
32	231	390	551
33	252, n. 3	413	383 : 385, n. 3 : 387
41	309	428	552
85	558 : 561, t. și n. 2	448	2, n. 2 și 5, n. 2
129	2, n. 2 : 3 nota	458 urm.	552
130	659	485	
163		486	39
165	69, n. 1 : 314	487	
167		489	311
166	559	582	
180	645, 652 : 660, 661	583	492
207	92	590	
211	659	602	317
213	645, 652	606	
235	295, n. 1	622	
245	490, n. 2	624	250, n. 4
248	533, 534	628	240
286		694	7 : 9, n. 1 : 10 urm. și
288	311, t. și n. 4 : 316,		t. III, 330 urm.
289	560, 563	711	566 urm. și t. III, p.
290	564		386 urm.
292 urm.	560	726	383
295	314	777	576
296		792	8
297	117 : 253 nota : 276	793	2, nota
298		806	
299	640 urm., 666	807	160
300		812	310, 366, n. 4

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
859	172	1166	19 urm.; 19, n. 2 și 3
860)	130; 133 urm., 136	1167	29, 49 urm., 52 urm., 57 urm.; 61 urm.; 75, 240 și t. IV, p. 107 urm., 476 urm.
861)	154	1168	4, 46 urm.; 74, 75; 240 și t. IV, p. 107 urm., 476 urm.
864)		1169	96, 106 urm.; 342
865	136, n. 1	1170	121 urm.; 310, 321
866)		1171	124 urm.
941	366, n. 4	1172	149 urm.; 203
951	16, 17 urm.; 23	1173)	152 urm., 158, 160
952	5, 6; 13, n. 2, 20, 40	1174)	urm., 273
953	9, 266	1175	162 urm.
959	2 nota; 71	1176)	
960)		1177	170 urm.
961)	659	1178)	
966	266	1179)	77, 116, 149, 170, n. 3;
967	111, 538	1180)	149, 152, 163, n. 2; 188
969	115, n. 2	1181)	urm., 200 urm., 209, 273, 429.
972	187	1182)	172, 174 urm.
973	157, 163, 164, 174, 180, 580	1183)	117, 210 urm.; 228, n.
974	83, 165; 185, 312, n. 3; 334 n. și t. V, p. 197 urm.	1184)	2; 273, 430
975	63, n. 1; 82, 186, 334, nota: 416 și t. V, p. 217 urm.	1185	219 urm., 226; 429, n. 3
983	204	1186	223 urm.
998)	623, n. 3; 634, n. 2;	1187	226 urm.
999)	651, n. 1, 656	1188	228 urm., 276
1001	313, n. 1	1189	234 urm.
1038	311, 314, 315, 417, n. 2, 574	1190	42 urm., 52 urm., 55 urm.; 240
1047	574	1191)	
1056	416, n. 3, 574, 575;	1192)	
1060	576	1193)	193, n. 3; 247 urm.,
1092	59	1194)	260 urm., 264 urm.
1098	28, 35	1195)	
1138	314, 315	1196)	
1142	418, n. 4	1197	57, 117, 271 urm.
1157	17 urm.; 23	1198	278 urm., 289 urm.
1158	24	1199	304 urm.
1159)		1200	306 urm.
1160)	25 urm.	1201	311, 456 urm., 604 urm.
1161)		1202	104, n. 3; 311 urm.
1162)			
1163	13, n. 7; 17, 21 n. 1; 29 urm.		
1164	28, 34 urm.		
1165	6 urm.; 19		

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1203	266, 291 ; 317 urm.	1416)	
1204	324	1417)	370, 424 ; 431, 433
1205	324 urm.	1428	551
1206	327 urm., 333 urm. ; 335 urm., 348	1432	313, n. 1
1207	360 urm.	1435	311, t. și n. 5
1208	363 urm.	1441	184
1209	372	1472	364, 365 ; 431
1210	388 urm.	1536	53, 382
1211	411 urm., 419	1597	247, n. 2
1212	419, 420	1598	35, n. 2
1213	412 urm.	1621	256, 286, n. 2
1214	420 urm.	1653	418 nota ; 572
1215	415	1656	257
1216)		1669	572
1217)	416 urm., 573, n. 3	1681	418 nota
1218)		1689	45, n. 3
1219	117, 423 urm.	1701	45, n. 3
1220	117, 427 urm., 445 urm.	1716	414
1221	435	1717	579, n. 2
1222	362 nota ; 439 urm., 445 urm.	1770	38 urm.
1238	315	1737	467
1242	382, 551, n. 2 ; 552	1847	310
1245	137, n. 2	1854	111
1248	126, n. 1	1865	235, 236
1255	90	1876	93
1258	335, n. 3 ; 455, n. 2.	1900	1, n. 1 ; 2 nota ; 49, 50 ; 51, n. 3 ; 54, 68 urm. 71 urm., 190, 208, 209
1260	321	1903)	
1265	92 ; 381, n. 2	1904)	374, 375 urm. t. și n. 1
1277	312, n. 3	1906	372 urm.
1309	46 nota	1907	376, n. 3
1394	186, 187	1909	164, n. 3, 187
		1912	119, 307 ; 354, n. 2

Procedura civilă.

66	112, t. și n. 3 ; 113, 114 nota ; 502, n. 3	185	293
66 bis.	493 urm.	186	294
81	388, n. 4	187	295, 302
94	556	188)	
104	480	189)	295
106	563 nota	190	295
151	386, n. 1 ; 503	191	296
160	293, t. și n. 1 ; 436, n. 1 ; 503	192)	
		193)	296
		194	297

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
195)	245, 298 : 349, 350, t.	244	403
196)	și n. 4	245	386, 403
197	299	260	161, n. 1 ; 506
198	300	290	341, n. 3 : 413, 414
199	300		438 : 535, n. 1
200	300	292	512, n. 2 ; 579, n. 2
201)		316	556, n. 6
202)		317	490, 491
203)	301	323	501
204)		327	535, n. 2
205	302	341)	
206	295	342)	467
207	299	358	505
208)		374	143, 162 ; 325, n. 2 ;
209)	302, 303		410, t. și n. 2 ; 459
210)			urm. Veđi și t. I, par-
228	300		tea 1, p. 192 urm.
233	332	375	143, 162.
234	274, 296 : 322, 324,	377	489
	430	400	579, 580
235	407, 435	404	577 t. și n. 4 ; 578
236	303, 407	455	216, n. 1
237	246, 371, t. și n. 1 :	474 urm.	580
	391, t. și n. 2 : 392	514	185, t. și n. 1
	urm.	516	185
238)		560	490, n. 2
239)	393 urm.	718	137, 138 t. și n. 1
240)		722	187, 254 nota
241)		724 bis	166, n. 4 : 187, n. 2
242	402	728 bis	187
243	303, 407, 435	735	298, 393

Procedura penală.

1	632	241	588 urm., 592
2	605, 634, n. 2	242	590 urm.
3	605, 634, n. 2	355	301, t. și n. 2
4	634, n. 2	361	654
8	605, 624, 633, 637,	362	596
	640, 645	365	598
72	302	366	121, n. 4 ; 347
137	589	375	654, n. 2
158	594 nota	381)	
178	623, 624, 633	382)	623, n. 3
186	347	383	584 urm., 598, 600,
189	594 nota		603, 606 urm.
222	622, n. 2	388	594 urm.
230	593	389	623, n. 3

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
406	593, n. 3	472	600
407	586, 600	481	600, t. și n. 5: 601
444	489, 586, n. 1; 599		nota: 602, t. și nota
445	624, t. și n. 4: 625		603
	nota, 626	593	592
446}	625 nota	600	600, t. și n. 5: 601
449}			nota
466	645, 652: 660		

Codul penal.

4	587	262	589, n. 5: 609
52	619	263}	609, 621
58	657	264}	
60	597	267	590 nota: 619
62	657	270	613, n. 2: 614 nota
63 urm.	615	272 urm.	619
208	619	275	640
230}		277	609
232}	609, 662, 664 nota	288}	
238 urm.	609	289}	130, n. 3: 301, 302
241	629	306	621, n. 3
243	664 nota	307	666, t. și n. 2
246	610, 627, n. 1	323	618
248	609, 612, 655	329	666, n. 2
249	655	332	618
256}		350	608, t. și n. 2
257}	657		

Codul de justiție militară.

222	657	257	619
		263	648, n. 1

Codul comercial.

1	102, n. 2	47	177, n. 2
5	213	50}	
10	381, n. 1	51}	210 urm., 212 urm.:
22 urm.	218, 220	52}	216, n. 1: 428, 430,
23	213, n. 2	53}	433
26}		54}	
27}	212, 430, n. 2	55	269 urm., 369
31}		56	270
32}	214, 218, 222	57	178
46	121, n. 1 și 3: 178,	58	292, n. 4
	196: 258, 269 urm.,	68	178, n. 2
	284, n. 1: 319, n. 2,	78	550
	325, n. 5: 340, 369,	88	197, 256 n. 2: 270,
	414, 428		367

Art.	Pagina	Art.	Pagina
253	550	532	256, 270
256	197, 256, n. 2; 270	557	257, 271
	367	602	257
270	172	619	45, n. 3
275	200, 202, 205	710	565
276	202	713	552
313	204 urm.	717	552
349	368, 369, n. 1	792	308
354	292, n. 4	807	383
365	172	875	634
431	440, n. 2	876 urm.	618
445	256	943	565
478	249, n. 1; 256	947	577, n. 4
488	45, n. 3	949	378, 578, nota
491)		950	578, nota
493)	256		

Constituție.

9	127, n. 4	105	613, n. 1; 633, n. 4
14	466, n. 1	125	351, n. 2
17	468	130 (131)	668, n. 1
30	470	132	126, n. 1
102	594 nota		

Legi speciale.

Legea Curței de casafie, din 24 ianuar 1861.

13	599	74	479, n. 2
----	-----	----	-----------

Legea rurală, din 15 aug. 1864.

7	126, n. 1.
---	------------

Decretul domnesc din 1864, pentru înființarea Consiliului de stat.

1	668, n. 2,
---	------------

Legea din 9 iulie 1866, pentru desființarea Consiliului de stat.

1	}	471, n. 1; 668, n. 1
3		
6		
7		
8		

Legea din 24 martie 1872, pentru administr. Domeniilor Statului.

17	384.
----	------

Legea de urmărire, din 24 martie 1877.

20 668

Legea din 27 octombrie 1877, p. atribuțiile Ministerului public.

. 388 n. 4

Legea din 20 februar 1879, asupra clausei penale.

1 141

Legea din 9 martie 1880, pentru organizarea Dobrogei.

71 351, n. 2.

Legea din 7 april 1881, asupra străinilor.

7 471

Legea din 3 april 1882, p. regularea proprietății imobiliare din Dobrogea.

. 251

Legea din 20 iunie 1883, asupra loteriilor.

. 609, nota

Legea din 8 iunie 1884, relativă la constituirea corpului de adrocați.

3 563

Legea electorală, din 9 iunie 1884

134 562, n. 2

Legea sanitară, din 3 april 1885.

113 612, 619

Legea din 31 martie 1886, p. monopolul chibriturilor și cărților de joc.

. 668

Legea p. autentificarea actelor, din 1 septem. 1886 și 1 ianuar 1887.

Art.	Pagina	Art.	Pagina
1	126	6	139, n. 2
3 }	137, 138, 139, 146	7	144, n. 2; 145
5 }		8	128, 129; 133, 144, n. 1
4	139, 140	9	130

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
10	131, 144 ; 145, n. 1, 154	21	132, t. și n. 1
11	127, 136, 137, 139 ; 140, t. și n. 2 : 146	22	149, 150, 152 ; 273
12	133	24	126
13)	131	26	144, 147
14)	130	27	146
16	130, n. 3	28)	148
17	130, n. 2 : 132	29)	175
18	129	30	133, 229
19	133, 152 urm. : 160	31	211, 230, n. 3
20	urm. : 174	32	133, 139
		33	142
		34	

Legea din 28 februar 1887, pentru monopolul tutunurilor.
668

Legea din 1 septem. 1890, pentru organizarea judecătorească.
52 127
80 356
100 608, n. 2

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Legea din 2 iunie 1892, pentru Creditul agricol.
38 140, 141

Legea din 28 mai 1893, pentru tocmelele de lucrări agricole.
2 }
6 }
7 } 141
14 }
15 }
26 } 142

Legea din 28 mai 1893, p. modificarea unor articole din Codul penal.
645 n. 1

Legea din 13 februar 1894, pentru organ. Minist. afacerilor străine.
23 142

Legea din 15 decembrie 1894, asupra alienațiilor.
88, 95

Legea din 29 ianuar 1895, pentru organ. Curței de compturi.
23 669

Legea din 18 martie 1895, asupra numelui.

10 . . . 571

Legea din 1 april 1895, pentru înființarea unei bănci agricole.

12 . . . 161, n. 3; 175 n. 2

Legea judec. de ocoale, din 1896.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
21	141	73	605, n. 5; 606 nota
29	506	89	122, 507
61	526 nota	91	507
66	137, 138	98	490, n. 2.
67	482, t. și n. 3; 484	99	161, 485

Legea timbrului, din 24 februar 1900.

17)		31	133
18)	128, n. 2 și 3	71	668
20 § 16 .	392, n. 5		

Legea din 12 martie 1900, pentru căsătoriile militarilor.

BCU Cluj / Central 167 Army Library Cluj

Legea din 15 martie 1902, asupra libertății individuale

127 . . . 589, n. 2

Legea din 18 martie 1900, asupra monopolului hârtiei de țigară.

. . . 668

Convenții încheiate cu diferitele State.

142, 143; 303, n. 2 și 3; 467, 469, t. și n. 2, etc.

Leginiri vechi.*Capitulațiuni încheiate cu
Poarta.*

474, t. n. 1

*Pravila lui Matei Basarab*Capit. 24 . . . 356 nota
— 287 . . . 12, t. și n. 1;13, n. 1; 15, n. 2
vdei și p. 664 nota

Capit. 292 . . . 350, n. 3, 358

*Pravila bisericască de la
Govora.*

— 101 . . . 354, n. 1

Pravila lui Vasile Lupu.

Veđi p. 118, n. 1; 134, n. 3;
135 nota; 502, 596 n. 3; 597
nota; 619 n. 1; 662 urm.
nota. Veđi p. mai multe de-
talii asupra acestei pravile,
cuvîntarea ce am rostit cu
ocazia deschiderii cursurilor
universitare a anului 1902—
1903, publicată în *Curierul*
judiciar din 1902, No. 63.

Codul Ipsilon.

Veđi p. 355, 359, n. 5: 424,
n. 5; 425 nota, etc.

Codul Caragea.

Veđi p. 9, n. 3; 14, n. 2; 15
n. 2; 16, 107 nota; 110, n.
2; 118, 147 t. și n. 2; 153
n. 1; 216, n. 1; 243, n. 3;
258 nota; 299, 302; 306, n.
4; 344, 350, n. 3; 356, n. 2;
357, 359, n. 5; 387, 404, n.
1; 411, n. 1; 413, 424, n. 5;
428, n. 1; 437, n. 2; 451 nota;
621, n. 3; 636 nota, etc.

Codul lui Andronachi Donici

Veđi p. 9, n. 3; 12, 13, n. 9;
16, n. 3; 70, 107 nota; 107
nota 2; 119, t. și n. 1; 243
n. 3; 258 nota; 311, 357,
358, 359, n. 5; 411, n. 1; 424
n. 5; 448, 635, n. 2; 662 nota;
664 nota.

*Regulament. organic al Țării
românești.*

Art. 213 452, n. 1
— 239 475, n. 1

324 }
325 } 452, n. 1
331 }
— 298 118, n. 1

Regul. organic al Moldovei.

Art. 279 452
— 297 474, 475, t. și n. 1
— 355 118, n. 1
— 364 451, 452

Convenția din Paris.

— 14 451 nota

*Vechiul Cod penal al Moldovei,
din 1826.*

Art. 154) 583 nota; 588
— 156) n. 1
— 169 135 nota
— 175 635, n. 2
— 183 119, n. 1
— 263 584 nota

*Vechiul Cod penal al Țării ro-
mânești (Știrbei).*

Art. 10 }
12 } 663 nota
— 204 619, n. 3

*Vechia Pr. pen. a Țării ro-
mânești*

Art. 7 587, n. 2

*Legea din 16 martie 1842, p.
oprirea duelului.*

Art. 11 657, n. 1

*Legea episcopicească, din 26
april 1840.*

Art. 1 12, n. 1; 15, n. 2
— 15 13, n. 4

Codul Calimach.

3 341	33 12 n. 1 și 3: 13
5) 475, n. 1	n. 8; 15, n. 2
6)	308, n. 4
	35

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
46	475 n. 1	1158	25, n. 4
115	357	1176	242, n. 4; 243, n. 3
192	570, n. 4	1177	171, n. 1
220	570, n. 4	1179 urm.	119, 147, 171
228	15, n. 2	1251 urm.	9, n. 3
255	12, n. 1; 13, n. 9	1292	286, n. 1
289	13, n. 4	1339	243, n. 3
307	13, n. 4	1352	119, 357, 383
328	25, n. 4	1422	9, n. 3
329	27	1616	244
379	550, n. 1	1695	306, n. 4; 308, n. 1
485	112, n. 1	1706	608, n. 2
604	45, n. 3; 73, n. 2	1778 urm.	257, n. 2; 258 nota
628	123, n. 5	1842	292, n. 4
738	105, 241, n. 4	1905	16
739	172, n. 1	1957	9, n. 3
745 urm.	105	1959	14, n. 6; 15, n. 2;
1096	8, n. 1		16, 69
1156	16	1972	374 nota
1157	16		

Legi străine.

BCU Cluj, Central University Library Cluj
Codul austriac.

2	341	578	172, n. 1
21	12, 15, n. 2	865	16
23	308 t. și n. 4	866	25, n. 4
69	70, n. 1	883	242 t. și n. 4
99	357	884	171, n. 1
146	570, n. 4	934 urm.	9, n. 3
165	570, n. 4	1008	119, 357, 383
187	13, n. 9	1060	9, n. 3
248	25, n. 4; 27	1349 urm.	257, n. 2
286	550, n. 1	1393	292, n. 4
369	112, n. 1	1487	9, n. 3; 16, n. 3
461	73, n. 2	1502	374 nota
480	123, n. 5		

Proced. civilă austriacă, din 1782.

241 urm.	113 nota	297	405
----------	----------	-----	-----

Proced. civilă austriacă, din 1895.

405, n. 3

Codul penal austriac.

36	586, n. 4	164	657, n. 1
144 urm.	627, n. 1		

Procedura penală austriacă, din 1873.

353 625 nota ; 630 nota

Codul penal unguresc, din 1878.

18	586, n. 4	300	657, n. 1
285 urm.	627, n. 1		

Legea ungur. asupra schimbului.

4 205, n. 1

*Legea germană asupra schimbului, din 1869**(Allgemeine deutsche Wechselordnung).*

5 205, n. 1 | 94 202, n. 4

Legea bulgară din 18 dec. 1897, asupra prescripției.

. 373, n. 2

Legea suedeză din 1899, asupra executării hotărîrilor străine.

BCU Cluj Central University Library Cluj 164, n. 4

Codul penal suedez.

41 (Capit. 14) 657, n. 1

Codul penal belgian.

432 657, n. 1

*Codul general al Imperiului rusesc**(Zwodd Zakonoff).*

565	373, n. 2	Ukasul împărătesc din 28 mai 1880 (în privința anchetei in futurum). 113 nota
-----	-----------	---

Codul saxon, din 1863.

34	308, n. 5	1801	570, n. 4
1656	308 nota		

*Codul general prusac, din 1794**(Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten).*

544 (part. II. tit. 1) . . 308 nota | 854 (part. II. tit. 20) 344, n. 1

Proiectul Codului civil german.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
192	561, n. 1	1477)	
1256)		1632)	561, n. 1
1269)	561, n. 1		
1271)			

Codul civil german din 1896.

2	15, n. 2	766	258 nota
12	571 nota	781	234, n. 4
46	214, n. 3	793 urm.	292, n. 4
114	3 nota	1303	3 nota
126	171, n. 1; 189, n. 1;	1344	561 nota 1
	191 t. și n. 1	1362	308 nota
141	44, n. 2	1589	570, n. 4
142)		1591 urm.	311, n. 4
143)	32, n. 6; 44, n. 2	1616	570, n. 4
144)		1706	570, n. 4; 571 nota
195	373, n. 2	2240)	
225	373, text și n. *	2244)	132, n. 3
425)		2245)	
429)	575, n. 1	2274	4 nota

*Legea de introducere a Codului civil german
(Einführungsgesetz).*

14, § 3	305 nota	16, § 1	304
---------	----------	---------	-----

Codul penal german, din 1851.

4	587, n. 2	172	657, n. 1
---	-----------	-----	-----------

Codul penal german, din 1871 și 1876.

5	588	218 urm.	627, n. 1
209	657, n. 1	247 urm.	666, n. 2

Procedura civilă germană.

85 (81 vechiu)	329, n. 5	322 (293 vechiu)	456, n. 3;
231	113 nota		511
288 (261 vechiu)	298, n. 2	374 (339 --)	295, n. 2
	324 t. și n. 2; 352	383 (348 --)	296, n. 1;
	n. 1; 390, n. 7; 429		297, n. 2
	n. 2	390 (355 --)	299, n. 5
289 (262 vechiu)	337, n. 2	291 (356 --)	
290 (263 --)	340, n. 5	392 (357 --)	298, n. 2
291 (284 --)	390, n. 7;	445 (410 --)	372, n. 1 și 3
	429, n. 2	446 (411 --)	390, n. 7

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
447 urm.	113 nota	484 (446 vechi)	352, n. 1;
449 (414 vechi)	386		353, n. 3
471 (433 —)	406, n. 3	532 (494 —)	328, n. 4
478 (440 —)	403, n. 1	705 (645 —)	456, n. 3
480 (442 —)	395, nota		489 t. și n. 4;
481 (443 —)	298, n. 2;	706 (646 —)	456, n. 3
	352, n. 1	722 (660 —)	464, n. 4
483 (445 —)	352, n. 4		

Legea de introducere a Pr. civile
(*Einführungsgesetz*).

19 456, n. 3

Procedura penală germană.

61)		399 urm.	630 nata
62)	298, n. 2; 352, n. 1	401	625 nota
64	352, n. 1	403	629, t. și n. 4

Codul civil neerlandez.

72	561, n. 2	1933	249, n. 1
385	15, n. 2	1953 urm.	456, n. 3
1076	569 nota	1957	561, t. și n. 2
1490	69, n. 3	1965	327, t. și n. 2
1861	257, n. 2	1977	426, n. 3
1915	206		

Codul de Pr. civilă neerlandez.

876 urm. 113 nota

Cod penal neerlandez din 1881 (pus în vigoare la 1886).

68	587	695 urm.	627, n. 1, în fine
156	657, n. 1		

Codul civil italian.

61	3 nota	1121	111
114	3 nota	1300	16, n. 3; 69, n. 3
242	124	1301	6
402	561, n. 2	1302	85, n. 1
335	5, n. 2	1310	44, 310
616	519	1311	49
797	383	1314	254 nota
933	555 nota	1317	155, t. și n. 1
1119	3, nota	1319	162, n. 2; 166

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1325 . . .	200, n. 1 ; 206	1341 . . .	247, n. 2 ; 249, n. 1
1327 . . .	176, n. 5	1353 . . .	315
1328 . . .	217, n. 2	1364 . . .	371 nota
1331 . . .	223, n. 1	1374 . . .	426, n. 3
1340 . . .	234, n. 4		

Procedura civilă italiană.

226 . . .	395 nota ; 403	251 . . .	113 nota
	n. 1	941 . . .	464, n. 4

Procedura penală italiană.

6 . . .	660
---------	-----

Codul penal italian, din 1889.

3 } . . .	589	11 . . .	471 nota
4 } . . .		241 . . .	657, n. 1
9 . . .	470, n. 1		

Codul de comerț italian.

291 . . .	205, n. 1
-----------	-----------

Codul civil portughez, din 1867.

826 . . .	257, n. 2	2507) . . .	242, n. 3
1712) . . .		2508) . . .	
1713) . . .	254 nota	2516 . . .	304, n. 4
2404 . . .	101	2520 . . .	403, n. 1
2406 . . .	102, n. 3	2523 . . .	365, n. 3 ; 371
2408 . . .	322, n. 1		nota
2416 . . .	327, n. 2	2527 . . .	414 nota
2502 . . .	456, n. 3 ; 561	2533 urm. . .	426, n. 3
2506 . . .	242, n. 2		

Codul penal portughez.

386 . . .	657, n. 1
-----------	-----------

Codul civil spaniol, din 1889.

320 . . .	15, n. 2	1251 . . .	457 nota
685 . . .	160	1252 . . .	457 nota ; 561
1218 . . .	155, n. 1	1260 . . .	361
1239 . . .	327, n. 2	1301 . . .	16, 69
1244 . . .	242, n. 1 și 2	1827 . . .	257, n. 2

Codul federal al obligațiilor (Elveția, L. din 1881).

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
148 . . .	374 noa *	723 . . .	205, n. 2
488 . . .	287, n. 4	820 . . .	210
491 . . .	257, n. 2		

Legea federală din 22 iunie 1881, asupra capacității civile.

1 . . . 15, n. 2

Codul civil al Cantonului Friburg.

2173 . . . 457 nota | 2236 . . . 201, n. 1

Codul civil al Cantonului Vaud.

1004 . . . 457 nota

*Procedura civilă a Cantonului Vaud.**Formele jurământului.*

. . . 394, n. 3

BCU Cluj Codul civil al Cantonului Neuchatel.

1100 . . . 457 nota

Codul de Pr. civilă grecesc, din 1834.

858 urm . . . 464

Codul de Pr. civilă sârbesc.

564 . . . 47, n. 2

Codul civil otoman, din 1867.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1572 . . .	322, n. 1	1581 . . .	338, n. 2
1573) . . .	331, t. și n. 4	1588 . . .	340, n. 2
1574) . . .	321, n. 2	1606) . . .	325, n. 3
1575 . . .	324	1607) . . .	
1580 . . .			

Codul civil japonez, din 1896.

3 . . . 15, n. 2 | 119 . . . 44, n. 2

Ante-proiectul Codului japonez, elaborat de prof. Boissonade.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
582	75, n. 6	1372 urm.	361, n. 2
589	65, n. 2	1413 urm.	457 nota
1314)		1414	448, n. 3
1315)	106, n. 1	1422	650
1316	113, nota		

Ante-proiectul de revisuire, elaborat de Laurent.

142	3 nota	1390)	362 nota ; 426
307	561	1391)	n. 3
1380	457 nota		

Codul civil fr. (Articole nereproduse în Codul nostru sau modificate).

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
890	8	1711	9, n. 1
972	136	2052	342
1079	8		
1118	7 ^e	<i>Pr. civilă fr.</i>	
1125	16	25	525, n. 3 ; 526 nota
1313	7, 9	480	638
1315	106, n. 1		
1321	166	<i>Pr. penală fr.</i>	
1329	217, n. 1 și 2	451	634, n. 1
1331	223, n. 1 ; 224		
1335	229, n. 1	<i>Codul penal francez.</i>	
1336	233, n. 6	12	663 nota
1337	234, n. 4		
1415	241	<i>Codul forestier (silvic).</i>	
1442	241	182	641
1504	241		
1674 urm.	9, t. și n. 3		
1706	9, n. 1		

Legea fr. din 1 decembrie 1900 (dreptul femeilor de a exercita profesiunea de avocat).

357 nota

Vechile ordonanțe fr., din 1566 și 1667

113 nota ; 246

Legea franceză asupra alienațiilor, din 1838.

88, 95, n. 2

Codul lui Manu (India).

233} . . . 582, n. 1
 234}

Legile Egiptenilor.

. . . 582, n. 1

Legile lui Solon.

. . . 582, n. 1

Legile Evreilor.

. . . 582, n. 1

Moise (Deuteronom).

Capit. 17, v. 6 . . . 243, n. 3 | Capit. 19, v. 15. . . 243, n. 3

Mohamet (Koranul).

Vedi p. 243, n. 3 : 299, 352, 353 t. și n. 1
 V. și t. V, p. 81, n. 2

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLA ALFABETICA SI ANALITICA

A MATERIILOR CUPRINSE ÎN VOLUMUL DE FAȚĂ ¹⁾

A

ABSENȚĂ.—Hotărârile date în favoarea, sau în contra acelor trimiși în posesiunea provisorie a bunurilor unui absent, au autoritatea lucrului judecat în privința absentului, 553.

—Aceste hotărâri n'au, însă, autoritatea lucrului judecat în privința terților, cari ar pretinde mai târziu a fi moștenitori presumpțivi ai absentului, 482.

ABSENȚĂ.—Jurământul nu poate fi deferit acelor declarați sau presupuși absenți, 386, 390.

—Se poate, însă, deferi jurământul persoanei care n'ar fi față la judecată, rămânând ca ea să fie înștiințată despre deferirea jurământului, și că nevenirea ei la termenul hotărît să fie considerată ca un refuz de a-l presta, 386. V. *Jurământ*.

ABSOLVIRE.—Efectele ei asupra acțiunii civile, 656, t. și n. 4; 657 nota.

—În privința complicilor, 628. V. *Complice, Complicitate*.

ABUS DE INCREDERE.—Proba testimonială nu este admisibilă, de câte-ori este vorba de o sumă mai mare de 150 lei, pentru-că acest delict presupune existența unui contract civil (mandat, deposit, etc.), care urmează a fi dovedit conform dreptului civil, 252, n. 1. V. *Probă testimonială*.

ACADEMIA ROMÂNĂ.—Modul cum acest institut de cultură premiază operele care se supun aprecierii sale, 409, n. 2.

ACHITARE.—Efectele ei asupra acțiunii civile, 653 urm.

—În privința complicilor, 626 urm. V. *Complice*.

× **ACTE ANULABILE.**—Numai actele anulabile, nu însă și acele inexistente, pot fi confirmate, 43, 44, t. și n. 1; 72, 73, 95.

—Act. în anulare nu se aplică, de asemenea, actelor inexistente, ci numai acelor anulabile, 2 urm.

—Când actul este anulabil, și când este inexistent, 3, 4.

ACTE AUTENTICE, 124 urm.

—Definiție, 124, 125.

—Societățile în comandita prin acțiuni și acele anonime, nu pot fi dovedite de cât prin acte autentice, 256, n. 2.

¹⁾ Tote trimetrele indică paginile volumului: lit. *t* înseamnă text, iar *n*, nota. Pentru mai multe detalii, a se vedea tablele vol. V și VI.

- Actele autentice au dată certă, 178, n. 2. V. *Dată certă*.
- Epitropul testamentar poate fi rînduit și prin act autentic, 124, n. 1.
- Deosebire între actul autentic și acel sub semnătură privată, 174.
- Între actul autentic și acel sub semnătură privată recunoscut de părți, 174.
- Funcționarii competenți de a autentifica actele, 125.
- Dreptul vechi al Moldovei (ordon. din 5 martie 1856), 125, n. 4.
- Actele autentificate de tribunal, 125 urm.
- Îndeplinirea formalităților cerute pentru autentif. actelor se poate face de un singur judecător, 127.
- Actul autentic se încheie în dublu original, unul păstrându-se în arhiva judecătorei, 128, 132, 232, n. 1.—Vezi însă Em. Dan, *Revista de Drept și sociologie*, anul IV (1901), No. 1 și 2, p. 67 urm.
- Prezența neaparată a grefierului sau a ajutorului de grefă și contrasemnarea actului din partea acestui funcționar, 127, t. și n. 2.
- Actele autentificate de un străin, care din eroare ar fi fost rînduit judecător, 127.
- Dreptul judecătorului sindic de a instrumenta după delegația Ministerului, 127, n. 1.
- Formalitățile autentificării, 128.
- Răspunsul părților, la chestiile judecătorului, prin semne, 131, n. 1.
- Autentific. se poate face prin procurator, 128, t. și n. 5; 129.
- Casul în care una din părți ar fi bolnavă; constatarea boalei și a locuinței unde se instrumentează, 129, 134. Cpr. și Trib. Vlasca, *C. judiciar* din 1901, No. 6.
- Judecătorul delegat, spre a merge la domiciliul unei persoane bolnave, nu poate să instrumenteze la acest domiciliu actele persoanelor sănătoase, care trebuie să se prezinte în persoană la tribunal, C. Iași, *Dreptul* din 1902, No. 10 (cu adnotația noastră).
- Autentif. unui testament, 129, n. 2.
- În caz de delegarea unui judecător, spre a merge la domiciliul unei persoane bolnave, nu este necesar ca procesul verbal să fie încheiat la domiciliul acelei persoane, 129, 134, n. 3.
- Casul, în care părțile au recurs la luminele unui al treilea, pentru redactarea actului (semnătura acestei persoane), 130.
- Această formalitate nu se aplică la testamente; Trib. și C. Iași, *C. judiciar* din 1902, No. 22 (cu adnotația noastră).
- Autentif. actelor acelora cari nu știu carte (subscrierea și comparația aceluia care a redactat actul), 130.
- Această formalitate nu se aplică când părțile știu carte, 130, n. 2.

- In ori-ce caz, lipsa de declarație a scriitorului că el a scris actul, după cererea părților, nu atrage nulitatea actului, 130, n. 2.
- Pedeapsa scriitorului, sau martorilor, cari ar face o declarație falsă, 130, n. 3.
- Incredințarea funcționarului care instrumentează despre identitatea părților, martorilor și scriitorului actului, 131. Cpr. și Trib. Vlașca, *C. judiciar* din 1901, No. 60.
- Constatarea acestei identități, 131, 132.
- Constatarea subscrierii părților pe exemplarul care se păstrează la dosar, în prezența judecătorului care instrumentează, 132.
- Redactarea actului în limba română, 132.
- După Codul german, testamentul poate fi redactat în altă limbă, 132, n. 3.
- Executarea actelor autentice, 133, 161. V. *Formulă executorie*.
- Execut. actelor autentificate în străinătate, 467.
- Autentificarea testamentelor, 133 urm.
- Textele relative la testamente nu se aplică la donațiuni, nici la ipotecă, 133, n. 2.
- Libertatea consimțimentului testatorului (chestie de fapt). 134, n. 3.
- Starea de ebrietate a testatorului, 134, n. 3.
- Cetirea testamentului autentic din cuvînt în cuvînt, 136 urm.
- Testamentul surdilor și a muților, 136, n. 1.
- Actele autentificate de alte autorități de cît de tribunal. 137 urm.
- Actele ce pot fi autentificate de judecătoriile de ocoale 137 urm.
- Foi dotale, 137.
- Procuri, 138, 139.
- Tocmelele sau contractele încheiate în tîrguri și bîlciuri, 139.
- In nici-un caz, judecătoriile de ocoale nu au competența de a autentifica un testament, 139, t. și n. 1; t. IV, p. 436. t. și n. 1; t. VI, p. 609, n. 2.
- Actele autentificate de judecătoriile comunale, 139 urm.
- Primarul este acela care dă autenticitatea actului, contrasemnarea notarului fiind obligatorie, 140.
- Ajutorul de notar nu poate înlocui pe notar, 140.
- Împrumuturile constituite către creditul agricol pot fi autentificate de primar, ajutorii de primari sau consilierii comunali cu știința de carte, 140.
- Membrii comisiei interimare au aceeaș competență, 140.
- Înfățișarea creditului agricol înaintea autorității chemate a autentifica actul, nu este obligatorie, 141.
- Autentif. tocmelelor de muncă agricole este de competența consiliilor comunale, 141, 148.

—Contestațiile isvorite din asemenea tocmeli sunt de competența judecătoriilor comunale, cu drept de apel la judecăt. de ocol, dacă suma reclamată este mai mare de cinci lei, 141.

—Clausele penale și actele de solidaritate sunt oprite în contractele de munci agricole, 141. V. *Tocmeli agricole*.

—Actele de tocmeli agricole sunt executorii, după ce se investesc cu formula executorie de consiliul comunal, 142.

—Actele autentificate în străinătate de agenții noștri diplomatice sau consulari, 142 urm. V. *Agenți diplomatici, Formula executorie*, etc.

—Actele emanate de la legațiunile străine nu sunt admise în țară, dacă nu sunt legalisate de Ministerul de externe, 143.

—Actele legalisate sau adevărate, 143 urm.

—Au dată certă, 178, n. 2. V. *Dată certă*.

—Deosebire între legalizare și autentificare, 143, 144.

—Casul în care partea nu știe carte, sau nu poate să subscrie, 144, 145.

—Procura semnată prin punere de deget, 145.

—Formalitățile ce trebuie să întrunească asemenea procură, 145, 146.

—Autoritățile competente spre a legaliza actele, 145.

—Actele care pot fi legalisate de polițai și comisarii de poliție (procuri, conturi, facturi p. furnituri, certificate medicale, etc.), 145, 146. University Library Cluj

—Procura legalisată deintendentul unui penitenciar (nevaliditate), 146.

—Legalizarea oblig. unilaterale semnate prin punere de deget (nevaliditate), 147, 148.

—Validitatea acestor acte sub legea veche, 147.

—Efectele actului autentic, nul pentru lipsă de forme, sau din cauza incompetenței, ori incapacității funcționarului care a instrumentat, 149 urm.

—Casul în care actul autentic, nul ca atare, poate constitui un început de probă, în privința părții care l'a subsemnat, 273.

—Validitatea actului ca act sub semnătură privată, 149, 150, n. 2; 151, 203.

—Oblig. sinalagmatice nesemnate de toate părțile (început de probă), 150.

—Oblig. unilaterale semnate de părți (proba completă); 150, n. 2.

—Casul în care actul n'a fost semnat de părți, 150.

—Casul în care partea a făcut o declarație mincinoasă că nu știe a subscrie, 151.

—Consecințele care rezultă din împrejurarea că actul autentic, nul ca atare, valorează ca act sub semnătură privată, 151.

—Necesitatea intervenției unui funcționar public, 151.

—Casul în care funcționarul public n'a subsemnat actul (Controversă), 152.

- Puterea probatorie a actului autentic, 153 urm.
- Actul face credință despre data sa până la înscrierea în fals, 153.
- Faptele care se cred până la înscrierea în fals (acele care s'au petrecut sub ochii funcționarului care a instrumentat), 154 ; 364, n. 2.
- Casul în care funcționarul, care a instrumentat, este urmărit pentru fals de către minist. public, 154, n. 2.
- Casul în care una din părți defaimă actul de fals, 154, n. 2.
- Casul în care falsul este patent, 154, n. 2.
- Faptele care, într'un act autentic, se cred numai până la dovada contrară (acele care nu cad sub simțurile judecătorilor), 155.
- Actul autentic poate fi dărîmat prin acțiunea în simulație, 156. V. *Act. în simulație*.
- Deosebire, în cât privește administrarea probei, între cei de al treilea și părțile contractante, 156, 157, 285 și t. V, p. 275, t. și notele 1, 2.
- Dovedirea simulației prin interogator, jurămint, etc. 157, 285, n. 3.
- Puterea probatorie a clauselor enunciative dintr'un act autentic, 158, 159.
- Constatarea în act a unor fapte ce funcționarul public nu avea căderea de a constata (Nu fac nici-o dovadă), 159, 160.
- De exemplu : constatarea într'un testament că testatorul era incapabil, nu face nici-o dovadă, 160.
- Soluția contrară e admisă în Codul spaniol de la 1889, 160.
- Puterea executorie a actului autentic, 160 urm.
- Judecarea contestațiilor ivite cu ocazia executării unui act autentic, 161, 162.
- Incetarea puterii executorie a actului autentic, 154, n. 2 ; 162.
- Executarea actelor autentice instrumentate în străinătate, 143, 162.
- ACTE AUTENTICE (COPIILE ACTELOR AUTENTICE), 228 urm.**
 - Ce este o copie de pe un act, 229.
 - Reproducerea actului prin procedul fotografiei sau alte mijloace, nu este o copie, 229.
 - Nimic nu se opune, însă, la fotografiarea unui act autentic, 229, n. 3.
 - Deosebire între copie și original, 229.
 - Tribunalele pot, în dreptul nostru, elibera copii și de pe actele sub semnătură privată, 230.
 - Soluția contrară este admisă în dreptul francez, 230.
 - Exactitatea unei copii putînd fi contestată, se poate cere înfățișarea originalului de câte ori originalul există, 231.
 - Aceste principii nu se aplică extractelor de pe actele stărei civile, extractele avînd, în asemenea materie, aceeași putere probatorie ca și însăși registrele, 231.

—Casul în care originalul, care se păstrează în arhivă, a fost distrus, 232, 233.

—Casul în care copiile au aceeași putere probatorie ca și originalul, 233.

—Copiile care pot servi numai ca început de probă, 233.

—Copiile care nu au nici-o putere probatorie (copii de pe copii), 234.

—În Codul francez, copiile de pe copii pot servi ca simple informații și să autorise pe judecători a deferi jurământul supletor, 234.

ACTE CONFIRMATIVE.—Vezi *Acte anulabile, Confirmare*, etc.

ACTE INEXISTENTE.—Teoria actelor inexistente și anulabile, 2 urm. Vezi *Acte anulabile*.

ACTE EMANATE DE LA GUVERN.—Sunt acte autentice, 124.

ACTE LEGALISATE.—V. *Acte autentice*.

ACTE LEGISLATIVE.—Sunt acte autentice, 124.

ACTE RECOGNITIVE, 234 urm.

—Definiția actului recognitiv, 235.

—Dreptul străin, 234, n. 4.

—Act primordial sau primitiv, 235.

—Actul recognitiv poate fi sub semnatura privată, 235.

—Actul recognitiv nu mai are astăzi însemnătatea de altă dată, 235.

—Efectul actului recognitiv este de a întrerupe prescripția, 235, 236. V. *Prescripție*.

—Deosebire între actele recognitive și acele întreruptive de prescripție, 236.

—Critica legii, 236, 237.

—Deosebire de redacție de la Codul fr., după observațiile lui Marcadé, 237, 238.

—Debitorul poate dovedi că datoria este mai mică de cât se arată în actul de recunoaștere, 238.

—Exemplul dat de Marcadé, 238, 239.

—Art. 1189 nu se aplică de cât la actele recognitive propriu zise, 239.

—Neaplicarea acestui text la drepturile reale, 239, 240.

—Neaplicarea acestui text în materie comercială, 240.

ACTE SECRETE.—V.—*Contra-inscripție*.

ACTE SOLEMNE.—În contractele solemne, actul scris este cerut *ad solemnitatem*, iar nu *ad probationem*, 47, 101, 124, 150, 249, t. și n. 2; 252. V. *Contracte solemne*.

—Nu pot fi confirmate nici expres, nici tacitamente, 48, t. și n. 2; 51, 65, n. 3; 76, 77, 90, t. și n. 4. Cpr. și Trib. Covurlui (în privința convențiilor matrimoniale), *Dreptul* din 1898, No. 31. Vezi și C. București, *C. judiciar* din 1902, No. 68.

—Nu pot fi dovedite prin jurământ, 367.

—În toate contractele solemne, de câte-ori părțile sunt reprezentate prin procuratori, procura trebuie să fie autentică,

128, n. 5; 144, t. și n. 1. Cpr. C. București, *C. judiciar* din 1902. No. 68 și adnot. noastră, asupra sentinței Trib. Mehedenți, *C. judiciar* acelaș număr. V. și Baudry et Loynes, *Privil. et Hypoth.* II, 1413, text și nota, cari ne-au făcut distinsa onoare de a cita părerea noastră. Vezi și t. VI a Coment. noastre, p. 611, text și nota 1, 612, t. și n. 2. V. *Donație, Procură, etc.*

ACTELE STĂREI CIVILE. Sunt acte autentice, 124.

--Actele stărei civile, petrecute sub legea veche, sunt cârmuite, în privința dovezilor, de această lege, 245.

--Hotărârile care ordonă rectificarea unui act al stărei civile n'au puterea lucrului judecat, 483.

--Puterea probatorie a extractelor de pe actele stărei civile, și neaplicarea, în specie, a art. 1188 C. civ., 231.

--Casurile în care proba testimonială este astă-ți admisibilă, 252, n. 3. Vezi *Căsătorie, Năștere, Proba testimonială, etc.*

ACTELE SUB SEMNĂTURĂ PRIVATĂ, 169 urm.

--Definiția actului sub semnătură privată, 170.

--Nici-o formă nu se cere în genere în privința acestor acte, 170.

--Excepții în privința unor anume acte (art. 1179--1181), 170, n. 3; 188 urm., 200 urm. Vezi *Bun și aprobat, Dublu original, etc.*

--Necesitatea semnăturii manuscrite, 170, 171, 188.

--Un act lipsit de semnătură nu poate servi nici ca început de probă, 171.

--În ce consistă semnătura? 171.

--Locul obicinuit al semnăturii, 171.

--Semnătura nu poate fi înlocuită prin pecete, sigil, cruce sau alte semne, 171.

--Codurile german, austriac și Calimach, în această privință, 171, n. 1.

--Punerea de deget, recunoscută de parte, poate da loc la o obligație, 171, n. 2.

--Datarea actului nu este indispensabilă, cu-toate-că ea are mare utilitate, 172.

--În ce consistă data? Vezi art. 57 C. com.

--Puterea probatorie a actelor sub-semnătură privată, 172.

--Moștenitorii sau reprezentanții autorului actului pot declara că nu cunosc scriptura sau semnătura autorului, 172.

--În asemenea caz, se procedează la o verificare de scripte, 173.

--Verificarea de scripte este, însă, facultativă pentru judecatori, 173, n. 2.

--Verificarea nu-i leagă nici într'un caz, 173, n. 2.

--Casurile în care nu este loc de a se recurge la o verificare de scripte, 173, n. 2.

--Deosebire între actul sub semnătură privată și acel autentic, 174.

--Între actul sub semnătură privată, recunoscut de părți, și acel autentic, 174.

--Actele sub semnătură privată pot fi transcrise, 166, n. 4; 187, n. 2.

ACȚIUNE ÎN ANULARE.—V. *Rescisiune (Acț. în rescisiune)*.

ACȚIUNE CIVILĂ.—Trib. corecțional, sau de simplă poliție nu au competența de a judeca acțiunea civilă în urma achitărei, sau absolvirii prevenitului, ci numai la caz de condamnarea lui, 623, n. 3; 633, n. 3.

--Acest drept aparține, însă, în toate cazurile. Curților cu jurați. 623, n. 3.

--Vezi pentru mai multe detalii asupra acțiunii civile, *Autor. lucrului judecat, Daune, Delicte, etc.*

ACTIO JUDICATI (lucru judecat), 577.

ACȚIUNE NEGATORIE.—Ce este această acțiune, 108, n. 4 și t. II, p. 468.

--Acel care exercită asemenea acțiune, trebuie să dovedească că imobilul este liber de servitute, sau pârîtul trebuie din contra, să dovedească existența servitutei? (Controversă), 108, 109 și t. II, p. 468, t. și n. 2.

ACȚIUNE PAULIANĂ, t. V, p. 217 urm.

--Creditorii, cari exercită această acțiune, trebuie să dovedească, conform art. 1182, că creanța lor are o dată certă anterioară actului atacat (Controversă), 186 și t. V, p. 244, 245. Vezi *Dată certă*.

--Art. 1900 este, însă, inaplicabil act. pauliane (Controversă), 82, 83 și t. V, p. 256 urm.

--Creditorii părții, care a provocat sau refuzat jurămîntul, pot dovedi că aceste acte au fost făcute în fraudă lor, 416.

--Aceeaș soluție este admisă în privința mărturisirei frauduloase, făcută de debitorul lor, 334 nota.

--Creditorii chirografari ai debitorului pot să atace, prin acțiunea pauliană, hotărîrea pronunțată în urma unei colusii frauduloase între autorul lor și un al treilea, 543.

--Și concordatul poate fi atacat prin acțiunea pauliană, 618, n. 1. V. *Concordat*.

ACȚIUNE POSESORIE. V. *Acț. petitorie*.

ACȚIUNE PETITORIE (ȘI POSESORIE).—Hotărîrile pronunțate în petitor n'au autoritatea lucrului judecat în privința acțiunilor posesorii, 525 urm.

--Cumularea petitorului cu posesorul, 525, n. 3; 526 nota.

ACȚIUNE POPULARĂ (Materie electorală), 492, 562.

ACȚIUNEA QUANTI MINORIS SAU ÆSTIMATORIA, — 530 nota.

ACȚIUNEA REDHIBITORIE,—530 nota.

ACȚIUNEA RECURSORIE CIVILĂ. — Urmărirea arbitrilor, 504, n. 3.

ACȚIUNEA DE IN REM VERSO, 34 urm. și t. V, tabla anal. v^o *Acț. de in rem verso*.

ACȚIUNEA ÎN RESTITUȚIE. — V. *Restitutio in integrum, Rescisiune, etc.*

ACȚIUNE ÎN SIMULAȚIE.—Dărimare prin această acțiune a unui act autentic, 156. V. *Acte autentice*.

—Deosebire, în cât privește proba, între terții și părțile contractante, 157, 285 și t. V, p. 274 urm.

—Casul în care există fraudă la lege (Controversă), 285, t. și n. 4. V. *Fraudă, Proba testimonială*. Cpr. Cas. fr. și Trib. Suceava, Sirey, 1901. I. 347 și *C. judeciar* din 1902, No. 80.

—Art. 1900 nu este aplicabil acțiunii în simulație, 83 și t. V, p. 283.

ACȚIUNE SUBROGATORIE, t. V, p. 197 urm.

—Inaplicarea art. 1900, 83.

ACTORE NON PROBANTE, REUS ABSOLVITUR, 106.

ADEVERIRE.—V. *Acte autentice*.

ADMINISTRAȚIE.—Executarea amendei la care a fost condamnat un martor, prin administrație, 295, 301, t. și n. 1.

ADMINISTRAȚIE FINANCIARĂ.—Înfățișarea, administr. financiară, a unui contract de închiriere, îi conferă dată certă, 176, n. 3.

ADNOTAȚII LIBERATORII (făcute de creditor în josul, pe margina, sau pe dosul unui titlu de creanță), 223 urm.

—Deosebire de redacție de la Codul francez, făcută după Marcadé, 223, n. 1; 224.

—Aceste adnotații nu constituiesc nici-o dovadă în favoarea acelor care le-au făcut, 223.

—Casul în care asemenea adnotațiuni pot face dovada în contra lui, 223, 224.

—Casul în care mențiunea liberatorie, făcută de creditor, ar fi lipsită de efecte, 224, 225.

—Mențiunea făcută de însuși debitorul nu-l liberează, 225.

—Mențiunile liberatorii șterse nu produc nici-un efect, 226.

—Admiterea aceleiaș soluții, în privința mențiunilor făcute de creditor, pe titlul creanței sale (Controversă), 226.

—Mențiunile de care vorbesc art. 1185 și 1186 pot fi combătute prin dovada contrară, 226.

ADOPTIUNE.—Hotărîrea privitoare la confirmarea unei adopțiuni, fiind dată pe cale gracioasă, nu are autoritatea lucrului judecat, 481, 482.

—Irevocabilitatea adopțiunii în dreptul actual, 482, n. 3.

Codul Calimach în această privință, 402, n. 3 și t. I, partea II, p. 324, n. 1.

—Descendenții adoptatului vin ei la moștenirea adoptatorului? (Controversă). Vezi critica unei decizii a Curței din Craiova, dată în sens afirmativ, ce am publicat în *C. judiciar* din 1902, No. 61.

ADVOCAT.—Când se contestă înscrierea unui avocat, radiarea, care se operează în urma unei asemenea contestații, are puterea lucrului judecat *erga omnes*, iar nu numai față de contestator, 563.

—Jurământul avocaților, 356.

—Femeile pot ele exercita profesiunea de avocat? (Con-

troversă), 356, n. 2. Vezi în sensul negativei, Cons. de disciplină a baroului capitalei, *C. judiciar* din 1902, No. 69 și C. București, *Dreptul* din 1902, No. 71.

—Legea fr. din 1900 în această privință și dreptul rusesc, 357 nota.

—Advocatul poate fi martor în procesul în care pledează, 297.

—El poate, însă, să refuze de a mărturisi, în baza secretului profesional. 297. V. *Proba testimonială*.

—Efectele mărturisirii judiciare făcute de avocat în instanță, 329, t. și n. 5. V. *Mărturisire*.

ADULTER. —Soțul culpabil de adulter nu poate opune ca fine de neprimire adulterul celuiilalt soț, 613, n. 2. Vezi și t. V, tabla analitică, v^o *Adulter*.

—Soțul ofensat nu poate provoca stingerea acțiunii, în urma desfacerei căsătoriei, 614 nota. Vezi și monografia noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 71.—*Contra*: Cas. rom. Bulet. S-a II. 1898, p. 1113, și *Dreptul* din 1898, No. 79.

—Moartea soțului adulter nu stinge acțiunea în adulter porinită de dînsul (Controversă), 614, 615 nota.

—Adulterul unuia din soți poate da loc la despărțenie, 659.

—Ordon. de neurmărire asupra faptului de adulter, care se pretinde a fi fost comis într-un loc determinat, nu se opune la intentarea unei alte acțiuni, pentru alte fapte săvîrșite aiurea, 613.

—Declararea de neculpabilitate a preveniturii pentru adulter, echivalează cu declararea de inexistență a faptului și împiedică condamnarea complicei, 628.

—Admiterea aceleiași soluții în materie de bancrută, bigamie, etc., 628. V. *Bancrută*, *Bigamie*.

AGENȚII DIPLOMATICI.—(Români). —Competența lor de a autentifica actele Românilor, în străinătate, și chiar actele străinilor care au a servi în România, 142 urm.

—Îndeplinirea acestei funcțiuni de secretarii atașați și cancelarii delegați în acest scop, 142, n. 1.

—Actele emanate de la agenții diplomatici români nu se admit în țară, dacă nu sunt legalisate de Minist. afacerilor străine, 143. V. *Minist. de externe*.

—Investirea acestor acte cu formula executorie. V. *Formula executorie*.

AGENȚII PROVOCATORI.—Persoana străină, care cooperează la sustracțiunea comisa de o rudă sau atin în gradul prevăzut de art. 307, poate ea fi urmărită ca agent provocator, complice, tăinuitor ? 662, n. 2. V. *Complice*, *Furt*, etc.

AJUTORI DE GREFA (Înlocuiesc pe grefier). 127, 135. V. *Grefier*.

ALIENAȚII (neinterdiși).—Anularea actelor făcute de dinșii, 95.

—Aceste acte neputînd fi confirmate, nu poate să fie vorba, în specie, de aplicarea art. 1900, de-oare-ce aceste acte sunt inexistente, 95. Vezi *Acte anulabile*.

ALIMENTE.—Hotărîrea care acordă alimente reclamantului, în calitate de fiu, sau de părinte, nu are autoritatea lucrului judecat, în privința filiațiunei, sau paternității, dacă această chestie n'a fost obiectul concluziilor părților și n'a fost desbătută în instanță, 514.

—Hotărîrile privitoare la alimente, avînd un caracter provizor, n'au autoritatea lucrului judecat și pot în tot-deauna fi modificate, 491, t. și u. 4. V. *Autor. lucrului judecat.*

AMANET.—Actele de amanet nu sunt supuse prescripției de 10 ani (art. 1900). Convenția prin care creditorul ar fi stipulat ca el să rămână proprietarul lucrului amanetat, la caz de neplată la termenul convenit, 73, t. și n. 2.

Convenția care constată un amanet nu este supusă formalității dublului original, 194.

AMENDĂ.—Amenda, la care a fost condamnat un martor, se aduce la îndeplinire prin administrație, 295 : 301, t. și n. 1.

AMNISTIE, 626, 659, n. 1.

ANABAPTISTI (Jurămîntul lor.—Afirmția pe sufletul și conștiința lor), 353.

ANCHETA ÎN FUTURUM, 112, t. și n. 3.

—Scopul acestei anchete, 113 nota.

—Dreptul străin în această privință, 113 nota.

—Dreptul francez (Controversă), 113, 114 nota.

Dacă, în această materie, există dreptul de apel (Controversă), 114 nota. Cpr. art. 21 din noul proiect de revizuire al Cod. de procedură civilă, asupra căruia vezi observația D-ului M. Suțu, în *C. judeciar* din 1902, No. 69.

—Încheierile care admit ancheta în *futurum* nu au autoritatea lucrului judecat, 502, n. 3.

ANIMALE.—Responsabilitatea depozitarului pentru animalele primite de ospătători sau bangii în grajdurile sau șurile lor, 287. 7. V. *Deposît.*

ANTICRESA.—Nu poate fi dovedită cu martori de cît până la suma de 150 lei, 253 urm.

—Convenția prin care se dispune ca lucrul depus anticresă să rămână creditorului, 73, t. și n. 2. V. *Amanet.*

ANULARE.—Vezi *Rescisiune* (*Act. în rescisiune*).

—Acțiunea în anulare, în privința hotărîrilor judecătorești, 497 urm.

—În materie de ordonanțe de adjudecare pentru vîndări voluntare, sau eșire din indivisiune, 486. V. *Ordon. de adjudecare.*

APARĂTORI (înaintea judecătorilor de ocoale).—Intocmirea listei lor. Dacă asemenea încheeri sunt supuse apelului la tribunal, sau la Curte (Controversă), 494.

APARTAMENTE MOBILATE.—Particularii, cari obicînuît închiriază apartamente mobilate, sunt asimilați, în privința responsabilității, ospătătorilor și bangiilor, 286, 287 și t. V, p. 534 nota. Vezi *Ospătători.*

APE CURGĂTOARE.—Hotăririle, care reglementează întrebuințarea apelor curgătoare între proprietarii riverani, au un caracter provisor și pot fi schimbate sau revocate, 492 și t. III, p. 34, 35, t. și n. 1.

APEL.—Dreptul de apel în materie de ordonanțe prezidențiale (Controversă), 494.

—În materie de întocmirea listelor apărătorilor de la judecătoriile de ocoale, 494. V. *Apărători*.

—În materie de hotăriri de expedient, 507.

—În materie de ordonanțe de adjudecare, pentru vânzări voluntare și eșire din indivisiune, 485, t. și n. 5.

—În materie de hotăriri preparatorii, 501.

—Apelul emanat de la un gerant de afaceri, 556, n. 6. V. *Gestiune de afaceri*, *Opoziție*, *Recurs*, etc.

—Nu se poate face apel numai contra motivelor unei hotăriri, 609, n. 1. V. *Recurs*.

—Dreptul creditorilor de a face apel în numele debitorului lor, 543.

—Termenul deferit de lege spre a se face apel, fiind de ordine publică, nu poate fi dovedit prin jurămint, 367, t. și n. 2.

—Judecătorii sunt ținuti a verifica, din oficiu, dacă apelul a fost făcut în termenul deșt de lege, 367, n. 2 : 455, n. 3, în fine. V. *Opoziție*, *Ordine publică*, *Recurs*, etc.

—Aceeaș soluție este admisă în privința opoziției și recursului, 367, n. 2 ; 455, n. 3.

—Nu se poate, în apel, mări pedeapsa unui condamnat, fără apelul ministerului public, 605, n. 5. V. *Minist. public*.

—Excepții la acest principiu în materie de delict, judecate de judecătorul de ocol, în care apelul părții civile învestește pe tribunal cu dreptul de a se pronunța și asupra pedepsei, 605, n. 5, 606 nota.

—Această excepție nu se aplică contravențiilor polițienești, 606 nota. V. *Contrar. polițienești*.

—În apel, inculpatul nu poate fi judecat pentru un fapt nou, Curtea putând însă să schimbe calificarea de la prima instanță, 595, n. 1.

—Jurămintul decisor poate fi prestat în apel, 404.

ARBITRI.—Hotăririle pronunțate de arbitri au autoritatea lucrului judecat, 504, 505. V. *Formula executorie*.

—Hotăririle emantate de la arbitrii străini pot fi aduse la îndeplinire în România, 467. V. *Autoritatea lucrului judecat*.

—Arbitrii pot fi străini, 505.

—Investirea hotărârii lor cu formula executorie, 505.

—Urmărirea lor, pentru prejudiciul adus părților prin hotărârea lor, 504, n. 3.

—Acțiunea recursorie civilă, 504, n. 3.

—Se poate face, înaintea arbitrilor, o mărturisire judiciară, 327.

—Jurămintul supletor poate fi deferit înaintea arbitrilor, 433.

ARENDAȘI (de moșii).—Nu intră în categoria plugarilor, în pri-

vința scutirei formalității bunului și aprobat (Controversă), 206, n. 1.

—Puterea suverană de apreciere a tribunalelor în această privință, 206, nota 1. Cpr. și Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 65. V. *Bun și aprobat, Plugari, Vieri, etc.*

ASIGURARE MARITIMĂ (anulabilă).—Nu poate fi confirmată, 45, n. 3.

ASOCIAȚIE ÎN PARTICIPARE.—Este supusă formalității dublului original, când este constatată prin acte sub semnătură privată, 197.

—Nu poate fi dovedită prin martori sau jurămint, 256, n. 3: 270, 367, 368 nota. V. *Proba testimonială*.

—Nu constituie o persoană juridică, 270, n. 4: 332, n. 4.

ATENTAT LA BUNELE MORAVURI.—Comit acest delict nu numai acei cari intervin pentru coruperea tinerilor, ca proxeneți, ci și acei cari ațită pe minori obicinuit la desfrâu, pentru satisfacerea propriilor lor pasiuni (Controversă), 590 nota.

AUTORITATEA LUCRULUI JUDECAT.—Noțiuni generale.—Definiție, 447 urm.

—Autor. lucrului judecat interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică, 447, 448.

—Ea constituie o presumpție legală absolută, nesusceptibilă de a fi combătută prin dovada contrară, 311, 316, 317; 448, 577. V. *Presumpția*.

—Cu toate acestea, autor. lucrului judecat n'a existat la noi până la Regul. organic, 449 urm.

—Dispozițiile Regul. organic a Moldovei în această privință, 451, 452.

—Consacrarea principului autorității lucrului judecat, prin hrisoave vechi, până în secolul al 18-a (Ferăie), 448, n. 7; 449 urm. nota.

—Sensul cuvintelor: lucru judecat, 452, 453.

—Într'un sens, ori-ce hotărîre are puterea lucrului judecat, cât timp n'a fost reformată, chiar dacă s'a cerut reformarea ei, 453. 599.

—În sensul obicinuit al cuvîntului, numai hotărîrile definitive au autoritatea lucrului judecat, 453, 487 urm.

—Are, de asemenea, autoritatea lucrului judecat transacția părților care rezultă din deferirea, referirea și acceptarea jurămintului, 412. Cpr. C. Galați, *Dreptul* din 1902, No. 70.

—Lucrul judecat își trage autoritatea sa din contractul judecătoresc, prin care părțile supun litigiul lor, decisiunii judecătorești (*Judicio quasi contrahimus*), 453, 539.

—Consecințele care rezultă din acest quasi-contract judecătoresc, 453, n. 4: 454 nota.

—Autor. lucrului judecat poate fi propusă atât de reclamant cât și de pârît, în ori-ce stare a procesului, înaintea judecătorilor de fond, nu însă pentru prima oară în Casație, 454, t. și n. 1; 630, n. 6. Cpr. Cas. fr. Sirey, 96. 1. 13. Sirey, 97. 1. 227. Sirey, 1902. 1. 265.

—Admiterea soluției contrare în materie penală, 455, n. 2; 630, 631.

—Cazurile excepționale în care autoritatea lucrului judecat trebuie să fie invocată din oficiu, chiar în materie civilă, 455, n. 2.

—Autor. lucrului judecat fiind o presumpție legală, este de strictă interpretare, 455, 456.

—Legiuitorul se ocupă numai în trecut despre lucrul judecat, 456.

—Locul adevărat a acestei materii ar fi în procedura civilă, iar nu în Codul civil, 456, n. 3.

—Dreptul străin în această privință, 456, n. 3.

—Mijloacele trase din autor. lucrului judecat nu mai constituie astăzi o pură excepție de procedură, ca la Romani, 456, n. 1; 515.

—Au puterea lucrului judecat nu numai hotărârile pronunțate pe cale principală, dar și acele date pe cale incidentală, 457, t. și n. 1; 515.

—Pe calea unei cereri reconvenționale, 457.

—Pe cale de contestație, etc., 457, 515.

AUTORIT. LUCRULUI JUDECAT ÎN MATERIE CIVILĂ, 457 urm.

—Pentru ca o hotărâre să poată fi invocată ca având autoritatea lucrului judecat, trebuie să fie pronunțată de judecătorii români, 451. *University Library Cluj*

—Hotărârile emenate de la tribunalele musulmane, din Dobrogea, se bucură și ele de această autoritate, 458.

—Pentru a avea autoritatea lucrului judecat, hotărârea trebuie să fie dată pe cale contencioasă, 458, 479 urm., 584.

—Numai hotărârile date asupra fondului au autoritatea lucrului judecat, 458.

—Dacă judecătorii s-au declarat incompetenți, sau dacă acțiunea a fost respinsă ca prematură, nu există autoritatea lucrului judecat, 458.

—Există, însă, autor. lucrului judecat, când hotărârea a fost respinsă ca nesustenută, 458, t. și n. 6.

Hotărâri străine.—Hotărârile pronunțate în țară străină nu dobândesc autoritatea lucrului judecat, de cât după ce au fost investite cu formula executorie, de judecătorii români, 459.

—Hotărârile care ar aduce o atingere ordinii publice sau bunelor moravuri, din România, n'ar putea fi aduse la îndeplinire în țara noastră, 459, t. și n. 2.

—Exemple de dispoziții contrare ordinii publice (constrângerea corporală, condamnarea pentru diferențele ce ar rezulta din un joc de bursă sau de noroc, etc.), 459, n. 2.

—Nu poate fi executată în România, ca contrara ordinii publice, din țară, hotărârea străină, pronunțată contra unei românce, care a stat în judecată, în străinătate, fără a fi autorizată de soțul ei, Cpr. Trib. Paris; *Pand. Périod.* 1902, 5, 36 urm. V. *Femea măritată, Ordine publică*, etc.

—Formula executorie ar putea, de asemenea, fi refuzată, dacă hotărârea străină ar fi în contradicere cu o hotărâre anterioară dată de un tribunal român, 459, n. 2.

—Casurile în care exequatorul nu este necesar (constatarea unui fapt sau unui drept) (Controversă), 460, t. și n. 1.

—Hotărârile care au de obiect starea civilă și capacitatea persoanelor, își produc efectele lor, în România, fără a fi investite cu formula executorie (Controversă), 460, t. și n. 2.

—Admiterea acestui principiu în vechiul drept francez, 461,

—Hotărârea care admite divorțul nu poate, însă, fi înscrisă de ofițerul stărei civile române, fără a fi mai întâi investită cu formula executorie de judecătorii români, 461, 462, t. și n. 1.

—Hotărâri străine privitoare la faliment (Controversă), 462 t. și n. 2. V. *Faliment*.

—Judecătorii români chemați a investi cu formula executorie o hotărâre străină, n'an nevoie de a revisui fondul procesului, 462, 463.

—Controversa la care această chestiune a dat loc în Franța, 463, n. 1.

—Ce trebuie să constate judecătorii români chemați a pune formula executorie pe o hotărâre străină? 463.

—Modul cum se determină reciprocitatea, 463, 464.

—Hotărârile pronunțate în Franța și în Rusia nu se execută în genere în România, 464. *University Library Cluj*

—Între Austria și țara noastră există niște note diplomatice din 1871, 464, t. și n. 2. Vezi și circ. Minist. justiției No. 324 din 10 ianuar 1901, în Hamangiu (suplement), p. 4537 urm. și în Monit. of. din 12 ianuar 1901.

—Tribun. competent de a pune formula executorie, 464.

—Dreptul străin în această privință, 464, n. 4.

—Judecătorii români, chemați a pune formula executorie, trebuie să citeze părțile, 465.

—Competența trib. străine se determină nu numai după legea țarei unde s'a pronunțat hotărârea, ci și după legea țarei unde hotărârea se aduce la îndeplinire (Controversă), 465.

—Dacă părțile au primit jurisdicția străină, fie expres, fie tacit (de ex. prin rinduirea unui avocat sau curator), tribunalele străine au competența de a judeca, 466, t. și n. 1.

—Persoanele domiciliate în România pot renunța la competența tribunalelor străine (Controversă), 466, n. 1.

—Pârîtul, care s'a lăsat a fi judecat în lipsă nu se consideră că a primit competența trib. străine, 466.

—Hotărârea, prin care se încuviințează sau se refuză formula executorie, este supusă căilor de reformare și de anulare, conform dreptului comun, 466, 467.

—Executarea actelor autentice efectuate în străinătate, 467.

—Executarea hotărârilor emenate de la arbitrii străini, 467.

—Hotărârile pronunțate de trib. represive străine nu pot fi aduse la îndeplinire în România. 468.

—*Quid* în privința despăgubirilor civile? (Controversă), 468, t. și n. 2.

—Incapacitățile civile, pronunțate prin o hotărîre represivă străină, nu produc nici-un efect în România (Controversă), 468, t. și n. 1.

—Extradarea străinilor, 468, 469.

—Convențiile de extradare încheiate cu alte State, 303, n. 3; 469.

—Când România extradează pe un străin, se pune ca condiție ca acel extradat să nu fie executat, 471.

—Hotărîrile emenate de la un consul nu pot fi aduse la îndeplinire în România, 471 urm.

—Jurisdicția consulară, pe care în mod abusiv și-o arogase consulii străini în țara noastră, nu mai există astăzi, 472 urm.

Hotărîri date în materie contencioasă. — Au singure puterea lucrului judecat, 458, 479 urm., 584.

—Nu, însă, și cele pronunțate pe cale grăcioasă, 480.

—Puterea încheierilor date pe cale grăcioasă, 480, n. 1.

—Deosebire între jurisdicția grăcioasă și cea contencioasă, 480, n. 1.

—Exemple de încheieri date pe cale grăcioasă, care nu dobîndesc autoritatea lucrului judecat (omolog. avisului unui consiliu de familie, confirmarea unei adopțiuni, trimețarea în posesiune a averii unui absent, încheierile care încuviințează înstrăinarea fondului dotal; care ordonă rectificarea unui act al stărei civile; acele privitoare la investirea unei hotărîri cu formula executorie, etc.), 481 urm.

—Încheierile, prin care justiția acordă autorizarea unei femei măritate, în caz de refuz din partea barbatului, făcînd parte din jurisdicția contencioasă, au, din contra, puterea lucrului judecat, 484. V. *Femea măritată*.

—Casurile în care hotărîrile, prin care se omologă o împărțală produc autoritatea lucrului judecat, 484, 485. V. *Împărțală*.

—Impacarea părților, constatată de judecătorul de ocol, conf. art. 99 L. jud. de ocoale, în materie de împărțală, are autoritatea lucrului judecat, 161, 485. V. *Împărțală*.

—Au, de asemenea, autor. lucrului judecat, ordonanțele de adjudecare date în materie de expropriare silită, 486.

—N'au, însă, autor. lucrului judecat, ordonanțele de adjudecare date în materie de vindări voluntare, sau pentru eșire din indivisiune, 485. V. *Ordonanțe de adjudecare*.

—Aceste ordonanțe nu pot fi atacate nici pe calea apelului, nici pe cea a recursului în casatie, ci numai pe calea unei acțiuni principale. 485, 486. Cpr. și Cas. rom. C. judiciar din 1902, No. 54.

—*Quid juris* în privința sentințelor de omologare a unui concordat? 487.

Hotărîri definitive. — Autor. lucrului judecat rezultă numai din o hotărîre definitivă, 453, 487 urm.

— Diferitele sensuri a cuvintelor : hotărîre definitivă, 488.

— Acel, care invoacă autor. lucr. judecat, trebuie să prezinte în instanță hotărîrea definitivă, 488.

— Autor. lucrului judecat este independentă de recursul ce poate fi interjectat în contra hotărîrei, în interesul legii, 489, 586, n. 1 ; 599.

— Numai Minist. public de la Curtea de casație poate face recurs în interesul legii, 599, n. 4. V. *Minist. public.*

Hotărîri pronunțate în ultimă instanță, 490.

Hotărîri provisorii—(Putînd în tot-deauna fi retractate, n'au autoritatea lucrului judecat), 491 urm.

— Ast-fel sunt hotărîrile : care acordă pensii alimentare, care regulează ținerea provisorie a copiilor în timpul divorțului ; care regulează întrebuințarea apelor curgătoare între proprietarii mărginași, etc., 491 urm. și t. V, p. 306, n. 1. Vezi *Alimente, Ape curgătoare, Divorț*, etc.

— Acele prin care se pronunță interdicția unei persoane, sau se rînduește un consiliu judiciar, 492.

— Hotărîri date în materie electorală, 492, 562.

— În materie de imposite, 492, 493.

— În materie de administrație de avere, 493.

Ordonanțe presidențiale (sur référé).—N'au autoritatea lucrului judecat, 493.

— Dreptul de apel în asemenea materie (Controversă), 494.

Hotărîri condiționale, 495 urm.

— În principiu, hotărîrile nu pot fi condiționale, 495 și t. VI, p. 40, n. 2.

— Nici cu termen, 495, n. 2.

Hotărîri cominatorii.—Revocarea lor, 495.

— Hotărîri care condamnă la daune pentru fie-care și de întârziere, 495 și t. VI, p. 373.

— Fixarea daunelor atât în mod irevocabil, cât și în mod provisor, 496.

— Tribunalele pot constrînge pe debitor la executarea oblig. sale, prin condamnarea la daune ? (Controversă), t. VI, 335, t. și n. 3 ; 374.

Hotărîri nule, 496 urm.

— An autor. lucrului judecat, fie că s'au dat cu violarea legii, fie cu incompetență, 496, t. și n. 4 ; 497, 515, t. și n. 3.

— Neadmiterea în principiu a acțiunii în anulare pe cale principală, 497 urm.

— Casurile în care acțiunea în anulare este admisă (dol sau fraudă), 499.—*Contră. C. Iași, Dreptul din 1902, No. 66* (cu adnotația noastră).

— Admiterea acțiunii în anulare, în privința ordonanțelor de adjudecare pentru vinđări benevole, sau eșiri din indivisimne, 486. V. *Anulare, Ordonanțe de adjudecare*, etc.

—Indreptarea unei erori materiale strecurate în hotărîre, 419, 512, n. 2.

Hotărîri inexistente. — Nu au autoritatea lucrului judecat, 499, 586.

—Nici hotărîrile care n'ar putea fi aduse la îndeplinire, 499, 500.

—*Quid* în privința hotărîrilor care ar condamna pe cine-va la un lucru ilicit, sau contrar ordinei publice? (Controversă), 500.

—Acel, care a plătit suma la care fusese condamnat prin o hotărîre nulă, are el acțiunea în repetiție? 577, n. 2 și t. VI, p. 12, 13.

Hotărîri preparatorii (premergătoare). — Nu au autoritatea lucrului judecat, 500, 598.

—Dreptul judecătorilor de a nu ține seama de rezultatul dobîndit prin încheierile preparatorii, și chiar de a le revoca (Controversă), 503, t. și n. 6.

—Hotărîrile preparatorii nu pot fi atacate în apel de cît o dată cu fondul, 501.

—Nu au autoritatea lucrului judecat hotărîrile, prin care se deferă un jurămint supletor, 435 urm.: 444, 502.

—Hotărîrile, prin care se admite jurămintul decisor, leaga, din contra, pe judecători, 437, 502, n. 4.

—Închierile prin care se face aplicarea art. 151 Pr. civ. nu sunt preparatorii, 503.

Hotărîri cuprîndînd reserve. — Nu au autoritatea lucrului judecat în privința punctelor rezervate, 504.

Hotărîri pronunțate de arbitri. — Au autoritatea lucrului judecat, 504, 505. V. *Arbitri*.

Quid în privința hotărîrilor pronunțate de arbitrii străini? 467.

—Au, de asemenea, autoritatea lucrului judecat hotărîrile emenate de la comisiile instituite prin legea rurală din 1864, 505 urm. V. *Pămînt rural*.

Hotărîri de expedient. — Au autoritatea lucrului judecat, 507.

—Ele pot fi atacate pe căile ordinare și extraordinare de reformare și anulare, 507.

Hotărîri pronunțate în lipsă. — Au autoritatea lucrului judecat, 508.

—Lucrul judecat poate să rezulte și din o decizie implicită, 510, n. 3.

—Părțile hotărîrei care produc autoritatea lucrului judecat în materie civilă (dispositivul), 508 urm.

—Interpretarea dispozitivului prin motivele hotărîrei, 511 urm., 579.

—Combinarea motivelor cu dispozitivul hotărîrei, 513, 514.

—Judecătorul, care interpretează o hotărîre, nu poate să-i schimbe, nici să-i denatureze înțelesul, 512, 579.

—Decisiile judecătorilor de fond, care interpretează dispozitivul

- unei hotărâri, fără a-i denatura sensul, nu cad sub controlul Curții de casatie, 512, n. 2, *in fine*.
- Elementele constitutive ale lucrului judecat. - Condițiile cerute în această privință, 514 urm.
- Identitatea de obiect, 516 urm., 605 urm.
- Exemple împrumutate de la jurisprudență, în care identitatea obiectului este, sau nu, aceeași, 517 urm.
- Lucrul poate să fie același, cu toate că el a suferit o schimbare, o prefacere, și nu mai are aceeași identitate, 520, 521.
- Cererea totalității și a părții unui lucru, 521.
- Dacă, după ce s'a cerut o parte din un lucru, se mai poate cere totalitatea aceluiași lucru (Controversă), 521.
- Cererea accesoriului și a principalului, 522.
- Lucrul judecat în materie de servituti de trecere, 523.
- În privința servitutei de a scoate apă din o fântână, iaz, etc., 524.
- În privința dreptului de pășune, 524.
- În materie de revendicare și usufruct, 525.
- Acțiunea pronunțată în petitoriu nu are autoritatea lucrului judecat în privința acțiunei posesorie, și *vice-versa*, 525, 526. V. *Act. petitorie*.
- În resumat, a doua cerere va trebui să fie respinsă, de câte ori ea tinde, prin obiectul seu, a pune pe judecător în alternativa, sau de a se contrădice, sau de a confirma pur și simplu hotărârea pronunțată mai înainte, 526.
- Judecătorii fondului apreciază în mod suveran dacă prima acțiune are, sau nu, acelaș obiect pe care îl are a doua, 526.
- Identitatea de cauză, 527 urm., 606 urm.
- Ce se înțelege prin cauză în materie de lucru judecat, 527 urm.
- În materie de contracte, 527, n. 2 și t. V, p. 127 urm.
- Causa este presupusă, până la dovada contrară, 111, 538 și t. V, p. 155, t. și n. 1.
- Critica teoriei cauzei atât în materie de lucru judecat, cât și în materie de contracte, 527, n. 1 și 2.
- Adesea-ori cauza se confundă cu obiectul acțiunei, 527, n. 1.
- Deosebire între cauză și obiect, 534.
- Deosebire între cauză și scopul acțiunei, 534.
- Deosebire între cauza și mijloace (*les moyens*), 534, 535.
- Causa *proxima*, 534, n. 5.
- Mijloacele care interesează ordinea publică (Controversă), 536.
- Invocarea unei cauze de liberare, găsită în urma pronunțării hotărârii (Controversă), 536.
- Causa în acțiunile reale, 529.
- Nearătarea nici-unei cauze, 529, n. 4.
- Arătarea unei cauze speciale, 530 nota.
- Casul în care aceeași cauză produce două acțiuni deosebite, 530 nota.

—Casul în care a doua cauză a luat naștere în urma primei acțiuni (Controversă), 531.

—Exemple de cauze deosebite împrumutate de la jurisprudență, 531 urm.

—Dacă prima acțiune a fost respinsă pentru cauză de violență, același act ar putea fi atacat pentru dol, sau eroare (alt viciu de consimțământ), acest din urmă viciu al consimțământului fiind o cauză nouă, 537.

—Viciu de consimțământ, viciu de formă, 537, 538.

—Viciu de consimțământ, lipsă de cauză, cauză ilicită, 538.

—Deosebire între cauza de anulare a unei obligațiuni și revocarea sau resilierea ei, 538.

—Identitatea de părți sau de calitate, 538 urm., 604, n. 1; 622 urm.

—Ceea ce se cere, în specie, este identitatea juridică a părților, 538, 539.

—Identitatea de calitate se confundă cu identitatea de persoane, 539, n. 1.

—Consecințele care rezultă din împrejurarea că, în art. 1201, este vorba de identitatea juridică a părților, iar nu de identitatea lor fizică, 541.

—Dacă este nevoie ca persoana, care a luat parte la o judecată, să fi pus concluzii în cauză (Controversă), 539, n. 5; 540 nota.

—Lucrul judecat poate să existe în privința persoanelor, care de și n'au figurat personal în instanță, totuși au fost reprezentate de alții, 541.

—Reprezentarea poate să rezulte, în specie, din mandat, fie el legal, judiciar, sau convențional, sau din principiul moștenirilor, 541.

—Ast-fel, hotărîrea pronunțată față de acei trimeși în posesiunea provizorie a bunurilor unui absent, este opozabilă absentului, 553. V. *Absență*.

—Lucrul judecat, față de autor, este opozabil reprezentanților sei universali, sau cu titlu universal, pentru-că cu toții represintă persoana defunctului, 541, 542.

—Aplicarea acestui principiu și moștenitorilor beneficiari, cu restricția că acești din urmă nu sunt obligați a suferi condamnările pronunțate contra autorului lor, de cât în proporție cu emolumentul lor, 542.

—Aplicarea principiilor de mai sus creditorilor chirografari, 183, t. și n. 1; 542.

—Dreptul acestor creditori de a face apel, opoziție, recurs în numele debitorului lor și de a ataca hotărîrea dată contra lui, prin acțiunea pauliană, 543, 544.

—Creditorii chirografari sunt ei reprezentați, de debitorul lor, în procesele care au de obiect un privilegiu sau o ipotecă asupra bunurilor sale? (Controversă), 544 nota. Cpr. și C. București, *C. judiciar* din 1902, No. 76. V. *Credit. chirografari*.

—*Quid juris* în privința creditorilor privilegiați, sau ipotecari? Sunt ei reprezentați, de debitorul lor, în privința hotărârii date față cu acest din urmă? (Controversă), 544, 545.

—Reprezentanții cu titlu particular; cazul în care hotărârea dată, față de autorul lor, le este opozabilă, 545, 546.

—Casul când reprezentantul cu titlu particular ar fi devenit proprietar în urma introducerii acțiunii, însă înaintea pronunțării hotărârii (Controversă), 546 urm.

—Lucrul judecat în contra reprezentanților cu titlu particular nu este opozabil autorilor lor, 549.

—Hotărârea dată în favoarea, sau contra unui mandatar este opozabilă mandantului, dacă mandatarul n'a depășit limitele mandatului său, 549, 556.

—Aplicarea acestui principiu la Stat, comună, județ, stabilimente publice, etc., 549.

—În privința societăților, care sunt persoane morale, lucrul judecat, față de administratorul, sau gerantul lor, este opozabil asociaților, 550.

—*Quid* în privința asociațiilor, care nu sunt persoane morale? 550.

—Într-o tulburare de drept, proprietarul nu poate, în mod valid, fi reprezentat în justiție, de locatar sau arendaș, 550.

—Casul în care locatarul sau arendașul a pus pe proprietar în cauză, conform art. 1428 C. civ., 551.

—Lucrul judecat, față de tutor, este opozabil minorului sau interdicșului, 551.

—Casul când hotărârea a fost pronunțată contra unui tutor isbit de o incapacitate legală, 551.

—Un tutor, după ce a pierdut un proces în numele minorului, sau interdicșului, ar putea să-l reînceapă în numele său personal, și *vice-versa*, pentru-că, în al doilea proces, el intervine în altă calitate, 551, n. 2.

—Hotărârea pronunțată, față de curatorul unui minor emancipat, sau de consiliu judiciar, nu este opozabilă minorului, sau răsipitorului, 552.

—Hotărârea pronunțată, față de bărbat, în calitate de administrator al averii dotale, este opozabilă femeii, cu-toate-că ea n'a fost pusă în cauză; soluție admisă și în Codul Caragea, 552.

—Bărbatul, care ar fi pierdut un proces în numele femeii, ar putea să-l reînceapă în numele său propriu, 551, n. 2.

—În materie de faliment, hotărârea pronunțată, față de sindic, este opozabilă atât falitului, cât și creditorilor săi, 552.

V. *Faliment, Sindic*.

—În cât privește lucrul judecat în materie de : absență, moștenire vacantă, execuție testamentară, legate, etc., vezi aceste cuvinte.

—Hotărârile pronunțate față de moștenitorul aparent sunt

ele opozabile adevăraților moștenitori ? (Controversă), 554 urm. V. *Moștenitor aparent*.

—Nevaliditatea înstrăinărilor imobiliare consimțite de moștenitorul aparent (Controversă celebră), 555 nota ; t. VI, p. 475, n. 3 ; t. III, p. 682 urm. Vezi și monografia noastră publicată în *Curierul judiciar* din 1902, No. 60.

—Teoria mandatului restrins sau a reprezentațiunii imperfecte și a contradictoriului legitim, 557 urm.—Inadmisibilitate. Vezi *aceste cuvinte*.

—Efectele autorității lucrului judecat, 576 urm.

—Irevocabilitatea lucrului judecat, 539, 540, 579, 580.

—Excepții la principiul relativității lucrului judecat, 562 urm., 580.

—Materie electorală (act. populară), 562.

—Acțiunea în tăgădire de paternitate, 563 urm.

—Act. în contestație de legitimitate, 564, 565.

—Hotărârile declarative de drepturi au un efect relativ, pe când hotărârile constitutive de drepturi, având un efect absolut, sunt opozabile tuturor, 547 nota : 563, 565.

—Între aceste din urmă sunt : hotărârile care pronunță divorțul, separarea de patrimoniu interdicția unei persoane ; care declară pe un comerciant în stare de faliment, etc., 565. V. *Divorț*, *Faliment*, etc.

—Acelaș efect îl are hotărârea prin care se ordona ștergerea unui avocat, din tablou, după contestația unui alt avocat, 563. V. *Advocat*.

—Hotărârea, care condamnă pe un succesibil în calitate de moștenitor pur și simplu, nu-și produce efectele sale de cât între părțile care au figurat în instanță ; față cu alte persoane, succesibilul rămâne liber de a accepta moștenirea sub beneficiu de inventar, sau de a renunța chiar la dînsa (Controversă), 566, t. și n. 3 : 567 nota. Vezi t. III, p. 387 și monografia ce am publicat în *Dreptul* din 1902, No. 76.

—Hotărârea, care pronunță anularea unei căsătorii, fie nulitatea absolută sau relativă, își produce efectele sale *erga omnes*, ca și cea prin care se pronunță divorțul, 567 urm.

—*Quid* în caz de respingerea cererei în anulare ? 570.

—Hotărârile privitoare la minoritatea, sau majoritatea unei persoane, fiind declarative, iar nu constitutive de drepturi, nu sunt opozabile terților, cari n'au figurat în proces, 570.

—Dificultățile la care au dat loc hotărârile privitoare la numele patronimic, 570 urm. V. *Nume patronimic*.

—Hotărârile date, față de debitorul principal, leaga ele pe fidejursor ? 572 urm. V. *Fidejusiune*.

—Casul unei fidejusiuni solidare (Controversă), 574.

—Efectele lucrului judecat în materie de oblig. solidare (Controversă), 574 și t. VI, p. 169 urm., 190 urm.

—În materie de oblig. indivisibile (Controversă), 575 și t. VI, p. 251 urm.

—Raportul dintre comostenitori, coproprietari, etc. când obiectul contestației este divisibil, 576.

—Efectele lucrului judecat în privința coproprietarilor în indivisiune, 576, n. 3 ; 580, n. 1.

—Lucrul judecat, contra unui copârtaș, nu este opozabil altui copârtaș, 576. V. *Copârtaș*.

—Hotărîrea, prin care s'a anulat un testament pentru sugestiune sau captațiune, nu folosește moștenitorilor cari n'au luat parte la proces, 576.

—Lucrul judecat lasă el să subsiste o oblig. naturală pentru debitorul, care a scăpat de plată prin o hotărîre nedreaptă ? (Controversă), 577, n. 2 și t. VI, p. 12, t. și n. 4.

—O hotărîre judecătorească poate fi executată 30 de ani de când a devenit definitivă, 577 urm.

—Numai dreptul creat prin hotărîre, ca o sancțiune a dreptului declarat, se prescrie prin 30 de ani, 578.

—*Quid juris* în privința hotărîrilor pronunțate în materie comercială ? (Controversă), 577, n. 4 ; 578 nota. V. *Prescripție*.

—Hotărîrea, care declară existența unui drept, nu operează o novatie, după cum, pe nedrept, se susține de unii, 578, 579.

—Părțile pot, în materie civilă, renunța la excepția trasă din autoritatea lucrului judecat, 455, 580, 630.

—*Quid* în materie represivă ? 630.

—În materie civilă, excepția trasă din autoritatea lucrului judecat trebuie să fie opusă, de părți, înaintea judecătorilor de fond, judecătorii ne putînd s'o invoace din oficiu, 455, 581.

—*Quid* în materie represivă ? 630.

AUTOR. LUCRUL CI JUDECAT IN MATERIE REPRESIVA. 581 urm.

—Ea se impune mai mult în materie represivă, de cât în materie civilă, 581 urm.

—Existența ei la popoarele vechi și în dreptul canonic, 582, n. 1 ; 583 nota.

—Ea nu exista în dreptul nostru anterior, 583 nota, 588, n. 1.

—Ca și în materie civilă, numai hotărîrile pronunțate pe cale contencioasă au autoritatea lucrului judecat, 584.

—Ca și în materie civilă, au autor. lucrului judecat decisiile emaneate de la o autoritate ilegal sau neregulat constituită, incompetentă, etc., 585, t. și n. 3.

—Hotărîrile pronunțate pe cale disciplinară nu împedeca exercițiul acțiunii publice, și *vice-versa*, 585, n. 2.

—Numai hotărîrile nule, nu însă și acele inexistente, au autoritatea lucrului judecat, 499, 586.

—Hotărîrile emaneate de la un tribunal represiv străin nu și produc efectul lor în țara noastră, 468, 586.

—Străinul, care ar fi comis o crimă sau un delict în România, și ar fi condamnat sau achitat pentru acest fapt în străinătate, poate el din nou fi urmărit pentru același fapt în România ? (Controversă), 586 urm.

— *Quid* în privința Românilor, cari, după ce au comis o crimă, sau un delict în străinătate, se întorc în țară ? 587.

— Decisiile susceptibile de a dobândi autoritatea lucrului judecat în materie represivă, 588 urm.

— Decisiile emenate de la jurisdicțiile de instrucție (camera de punere sub acusare, sau judecătorul de instrucție), 588.

— Decisiile sau ordonanțele de urmărire, 588 urm.

— Autoritatea lor provisorie până la descoperiri nouă, 589.

— Ce se înțelege prin descoperire nouă ? 590 urm.

— Casul când descoperirea de nouă dovezi nu poate da loc la o nouă urmărire (motivare în drept), 592.

— Casul în care admiterea excepției nu împiedică reînceperea urmăririi, 592 urm.

— Decisii sau ordonanțe de urmărire, 593.

— Punctele asupra cărora tribunalele represive nu sunt legate prin decisiile și ordonanțele de trimetere, 594.

— Instanța de fond rămâne liberă de a califica faptul așa cum crede, 595.

— Ea nu poate, însă, să atingă fapte nouă, necuprinse în decizia sau ordonanța de trimetere, 595, 596.

— În apel, inculpatul nu poate fi judecat pentru un fapt nou ; Curtea poate însă, să schimbe calificarea de la prima instanța, 595, n. 1.

— Circumstanțele agravante pot fi puse în discuția juraților, cu toate că camera de punere sub acusare le ar fi înlăturat, 596.

— Aceeaș soluție este admisibilă și în privința scuselor legale, înlăturate de camera de punere sub acusare, 596, 597.

— Circumstanțele nșurătoare nu fac obiectul unei chestiuni pusă juraților, 597, 598.

— Decisiile emenate de la jurisdicțiile de judecată sau de fond, 598 urm.

— Hotăririle preparatorii nu leagă pe instanțele de fond, 598.

— Dreptul judecătorilor de a reveni asupra încheierii, prin care s'ar fi respins o procedură preparatorie, 599.

— Hotăririle represive, ca și acele date în materie civilă, au autoritatea lucrului judecat, chiar dacă ar fi susceptibile de un recurs ordinar sau extraordinar, 453, 599.

— Au autoritatea lucrului judecat decisiile pronunțate în contumacie, care achită, sau absolvă pe un acusat, 600.

— *Quid* în privința decisiilor de condamnare ? 600, 601.

— Condamnatul prin contumacie poate el, în urma arestării sau prezentării sale, să fie condamnat la o pedeapsă mai grea de cât cea dintâi ? (Controversă), 601 urm.

— Casul în care acusatul a fost achitat în privința unor fapte, și condamnat în privința altora, 603.

— Părțile hotăririi, care produc autor. lucrului judecat în materie represivă, 603 urm.

— Condițiile cerute, pentru ca o hotarire pronunțată în ma-

terie represivă, să fie investită cu autoritatea lucrului judecat, 604 urm.

—Identitatea de obiect și de cauză, 605 urm., 606 urm.

—Cauza nu este, în realitate, de cât faptul delictuos imputat prevenitului, 606.

—Prin fapt nu se înțelege actul material incriminat, ci actul investit cu calificarea sa penală, 606, 607.

—Individul achitat pentru tâlhărie poate, deci, din nou fi urmărit pentru tănuirea obiectelor provenite din acea tâlhărie, 607.

—Individul achitat ca autorul unei crime sau unui delict, poate el, în urma achitărei, fi urmărit ca complice a aceluiaș fapt ? (Controversă), 608.

—Fapte susceptibile de mai multe calificări, 608 urm.

—Exemple împrumutate de la jurisprudență, după care individul achitat pentru o crimă poate din nou fi urmărit pentru acelaș fapt, calificat de astă dată ca delict, 609.

—Acusatul achitat pentru crimă nu mai poate, însă, fi urmărit pentru acelaș fapt, calificat tot ca crimă, 610, n. 2.

—Tot ast-fel, acusatul condamnat, sau absolvit, de Curtea cu jurați, nu mai poate fi urmărit din nou, pentru acelaș fapt, înaintea tribunalelor corecționale sau de simplă poliție, chiar dacă faptul ar fi susceptibil de o altă calificare, 610, n. 2.

—*Quid* în caz de achitarea acusatului ? 610, n. 2, *in fine*.

—*Quid* în privința hotărârilor pronunțate de tribunalele corecționale și de simplă poliție ? (Controversă), 611 nota.

—Chestia identității cauzei poate să se presinte, fie în ipoteza mai multor fapte delictuoase, urmărite succesiv, fie în ipoteza unui fapt unic, considerat sub un aspect nou, 611.

—Fapte materiale deosebite, 611, 612.

—Fapte deosebite în privința victimelor, 612, 613.

—Fapte deosebite în privința locului și a timpului, 613 urm.

—Fapte coexistente, 615.

—Achitarea pentru bancrută frauduloasă nu împiedecă urmărirea pentru bancrută simplă, și *vice-versa*, 615, 616.

—Un comerciant poate el fi condamnat în același timp pentru bancrută simplă și frauduloasă ? (Controversă), 616 nota.

—Bancruta poate se existe fără declarare de faliment (Controversă), 616, n. 1 ; 617 nota, 636. V. *Bancrută*.

—Bancruta presupune un comerciant în încetare de plăți, 617 nota.

—Încetarea de plăți poate fi examinată și decisă de tribunalele represive, 616, n. 1 ; 643 nota, *in fine*.

—Achitarea falitului pentru bancrută nu împiedecă acțiunea în simulație, 617.

—Moratorul dobândit de un comerciant nu împiedecă acțiunea pentru bancrută, 618. V. *Bancrută*.

—Achitarea falitului pentru bancrută nu împiedeca urmărirea lui pentru abus de încredere sau înșelăciune, 618.

--Comerciantul achitat pentru unele din faptele care constituiesc bancrută simplă, nu poate fi urmărit pentru alte fapte, care constituiesc același delict, 618. V. *Bancrută*.

--Delicte colective sau de obicei, 619.

--Delicte continue, 619, 620.

--Delicte conexe, 620, t. și n. 2.

--Delicte indivisibile, 621, t. și n. 3.

--Identitatea de părți sau de persoane (Controversă), 604 n. 1; 622 urm.

--Identitatea părții urmăritoare, 622, 625.

--Identitatea părții urmărite, 624.

--Efectele lucrului judecat în materie represivă, 629 urm.

--În materie represivă, autoritatea lucrului judecat fiind de ordine publică, judecătorii pot și chiar sunt datori s'o invoace din oficiu, chiar în casatie, 455, n. 2; 630, 631.

--*Quid juris* în materie civilă? 454, t. și n. 1; 630, n. 6.

--Excepția lucrului judecat trebuie să fie examinată înaintea ori-cărei chestii de formă sau de fond, fiind-că ea are de scop de a se declara acțiunea stinsă, 631.

--Numai excepția de competență se va examina înaintea acelei a lucrului judecat, 631.

--Autoritatea sau influența, în materie penală, a lucrului judecat în civil, și *vice-versa*, 631.

--Influența sau înfrunerea asupra penalului a lucrului judecat în civil. (Hotărârile date în civil nu au, în principiu, nici-un efect asupra acțiunii publice), 634 urm.

--Excepții la principiile de mai sus.-- Chestii prejudiciale (Controversă), 639 urm. V. și C. *judiciar* din 1902, No. 78.

--Influența sau înfrunerea asupra civilului a lucrului judecat în penal (Controversă), 643 urm.

--În materie represivă, lucrul judecat își produce efectele sale chiar față de persoanele care n'au luat parte la judecată, 648, n. 2.

--Adevăratele limite ale lucrului judecat în penal, 649, n. 1.

--Decisiile represive care produc autoritatea lucrului judecat asupra civilului (decisiile definitive emenate de la jurisdicțiile de fond, iar nu de la acele de instrucție), 658 urm.

--Influența lucrului judecat în penal, asupra altor acțiuni civile de cât acele în daune, 659 urm.

AUTOR. LUCR. JUDECAT ÎN MATERIE ADMINISTRATIVĂ, 667 urm.

--Condițiile pentru ca să existe lucru judecat în materie administrativă, sunt acele ca și în materie civilă, adică: identitatea de obiect, de cauză și de părți, 669.

--În principiu, numai dispozitivul deciziei administrative are autoritatea lucrului judecat, 669.

AVORT. -- Tentativa de avort nu se pedepsește (Controversă), 627, n. 1.

B

BACARA. — Este un joc de noroc în sensul art. 350 C. pen., 608, n. 2.

BĂI PUBLICE. — Persoanele, care țin asemenea stabilimente, sunt asimilate, în privința responsabilității, ospățătorilor și hangiiilor, 286 și t. V, p. 354 nota. V. *Ospățători*.

BĂLCIURI. — Autentificarea tocmelelor sau contractelor închiete în bălcinri, de judecătoriile comunale, 140.

— Persoanele care și închiriază apartamentele lor nu în mod obicinuit, ci numai câte-odată, la caz de bălcinri sau iarmaroace, nu sunt, în privința responsabilității, asimilate ospățătorilor sau hangiiilor, 287 și t. V, 534 nota.

— Responsabilitatea Statului pentru împedecarea ilegală, prin prepușii sei, de a se ținea un bălcin, 287, n. 2.

BANCA AGRICOLĂ. — Autentificarea de tribunale a contractelor de amaneturi constituite către banca agricolă, 141, n. 1.

— Imprimaturile constituite către banca agricolă, de și sunt autentice, nu sunt oposabile terților de cât de la data mențiunii lor în registrul comunei respective, 175, n. 2.

BANCHERI. — Sunt scutiți de formalitatea bunului și aprobat, 205, n. 2. V. *Bun și aprobat, Comercianți, Ospățători, etc.*

BANCROTĂ. — Etimologia cuvîntului bancrută, 615, nota 6.

— Admiterea circumstanțelor atenuante în urma legii din 2 și 3 martie 1902, 597, n. 1.

— Achitarea pentru bancrută frauduloasă nu împedecă urmărirea pentru bancrută simplă, și *vice-versa*, 615, 616.

— Un comerciant poate el fi condamnat în același timp pentru bancrută frauduloasă și bancrută simplă? (Controversă), 616, n. 1. V. *Autor, lucrului judecat*.

— Bancrută poate să existe fără o declarare formală în stare de faliment, emanată de la trib. comercial (Controversă), 616, n. 1, 636.

— Delictul de bancrută presupune, însă, un comerciant în încetare de plăți, 617 nota.

— Incetarea de plăți poate fi examinată și decisa de tribunalele represive, 616, n. 1: 643 nota.

— Incetarea de plăți nu este o chestie prejudicială, 643 nota.

— Achitarea falitului pentru delictul de bancrută, nu împedecă acțiunea în simulație, 617, 618.

— Nici urmărirea pentru abuz de încredere sau înșelăciune, 618.

— Declararea de neculpabilitate a prevenitului, împedecă condamnarea complicei, 628. V. *Adulter, Bigamie*.

— Comerciantul achitat pentru unele din faptele, care constituiesc bancrută simplă, nu poate din nou fi urmărit pentru alte fapte, care ar constitui tot același delict, 618.

— Nu trebuie, în adevăr, să se considere ca delict deosebite faptele particulare, care nu sunt de cât împrejurările accesorii ale faptului principal, 618.

— Minorii și femeile măritate neautorizați a face comerț nu pot fi declarați bancrutari. 617 nota.

BARBAT.—Nu se poate deferi jurământul barbatului chemat numai spre a asista pe soția sa, 386.

—Când barbatul este chemat numai spre a asista pe soția sa, nu se poate aplica art. 151 din Pr. civ., 386, n. 1.

—Barbatul nu poate deferi jurământul, în privința bunurilor femeii de care el nu poate dispune fără consimțământul ei, 381.

—El poate, însă, deferi jurământul în privința acțiunilor dotale care-i aparțin în timpul căsătoriei, 382.

—Deferirea jurământului de credulitate barbatului de al doilea coter împună cu soția sa, 378.

—Mărturisirea judiciară făcută de barbat nu este, de asemenea, opozabilă femeii, de cât dacă este relativă la bunurile dotale, și numai în limitele administrației sale, 331.

—Hotărârile date față de barbat, în calitate de administrator al averii dotale, sunt opozabile femeii, cu toate că ea n'a fost pusă în cauză, 552.

—Aceste hotărâri ar fi opozabile femeii, chiar dacă ar fi existat colusiune sau fraudă între barbat și pretinsul seu adversar, rămânând, în asemenea caz, recurs femeii contra bărbatului seu, 552, n. 2.

—Barbatul, care ar fi perdut un proces în calitate de reprezentat al femeii, ar putea să-l reinceapă în numele seu personal, pentru că, în al doilea proces, el nu are aceeași calitate, 551, n. 2. *V. Autor. lucrului judecat.*

—Barbatul poate el, pentru lipsă de autorizare, să ceară, pe cale principală, nulitatea hotărârii dată contra femeii sale, dacă aceea hotărâre a rămas definitivă? 498, n. 1.

—Dreptul barbatului de a fi despăgubit de impensele făcute cu bani sei la imobilele femeii, 280 urm. *V. Reparații.*

BETIE.—Era o cauză de micșorare a pedepsei în pravila lui V. Lupu, 134, n. 3.

—*Quid* în dreptul actual? 135 nota.

—Vasile Lupu pune dragostea pe aceeași treaptă cu beția, 135 nota. *V. Dragoste.*

—Chestiunea de a se ști dacă testatorul a cărui testament s'a autentificat era, sau nu, în stare de beție, este o chestie de fapt, care se apreciază în mod suveran de judecătoria fondului, 134, n. 3.

BIGAMIE.—Chestie prejudicială, 640.

—În materie de bigamie, declararea de neculpabilitate a prevenitului echivalând cu declararea de inexistență a faptului, nimeni nu poate fi condamnat ca complice a unui asemenea fapt, 628.

—Admiterea aceleiași soluții în materie de adulter, bancrută, etc., 628.

—Condamnarea pentru bigamie nu stabilește validitatea căsătoriei dintâi, nici nulitatea celei de a doua, 666.

BILANȚ.—Bilanțul format cu ocazia dăreii unei socoteli este supus formalității bunului și aprobat. V. *Bun și aprobat*.

—Bilanțul format cu ocazia lichidării unei societăți nu este supus formalității dublului original, dacă nu cuprinde obligații reciproce, 195. V. *Dublu original*.

—El este însă supus formalității bunului și aprobat, dacă nu este scris de mână celui care l-a subsemnat, 195, 204.

BILATERALE (CONVENȚII).—V. *Convenții sinalagmatice*.

BILETE DE BANCĂ.—Neaplicarea art. 1198 § 1, în caz de pierderea unui bilet de bancă. 292. V. *Hirtie monetă*.

BURSA (JOCURI DE—).—Hotărîrea unui trib. străin, care ar cuprinde o condamnare pentru plata unei diferențe rezultând din un joc de bursă sau de noroc, fiind contrară ordinii publice, n'ar putea fi adusă la îndeplinire în țara noastră, 459, n. 2. V. *Autor. lucrului judecat*.

BUN ȘI APROBAT, 200 urm.

—Această formalitate se aplică numai convențiilor unilaterale avînd de obiect sume de bani sau o cîțime oare-care de lucruri, 200, 202.

—Aplicarea ei la contra-înscrisul încheiet printr'un act sub semnătură privată, 163, n. 2.

—Ea nu se aplică convențiilor sinalagmatice, 200, n. 2.

—Casul cînd mai multe persoane s'au obligat prin o convenție unilaterală (Aplicarea formalității bunului și aprobat), 201, n. 1.

—Cuvintele bun și aprobat nu sînt sacramentale, 200, n. 1.

—Textul francez prevede expresiunea bun sau aprobat, iar textul nostru bun și aprobat. Cu toate-acestea, unul din aceste două cuvinte ar fi suficient, 200, n. 1.

—Eliminarea acestei formalități în unele legiuni străine, 206, n. 3; 209.

—Origina formalității bunului și aprobat (dreptul vechiu francez), 201.

—Scopul acestei formalități (înlăturarea fraudelor), 201, 202.

—Inaplicarea acestor formalități la actele încheiete sub legea veche, unde această formalitate era necunoscută, 201.

—Aplicarea acestei formalități cambiilor sub semnătură privată, dacă subscriitorul ei nu este comerciant, industriaș, plugar, vier sau lucrător cu mîna, 202.

—Această formalitate nu mai este, însă, aplicabilă cînd cambia a fost emisă în forma autentică, 202.

—Casurile în care cambia trebuie să fie emisă în forma autentică, 202.

—Neaplicarea acestei formalități oblig. care are de obiect un corp cert și determinat, o oblig. de a face, sau de a nu face; unei chitanțe, etc., 203.

—Aplicarea acestei formalități la obligațiile accesoriu, precum fidejusiunea, etc., 203, t. și n. 1.

—La actele prin care se constituie o rentă (Controversă), 204.

- Prin care se recunoaște un deposit, 204.
- La bilanțul format cu ocazia dărei unei socoteți, 195 : 204.
- Casul în care suma arătată în corpul actului și cea cuprinsă în bunul și aprobat ar fi deosebite. Dovedirea eroarei, 204.
- Dacă eroarea nu poate fi dovedită, oblig. este presupusa, la caz de indoială, pentru suma cea mai mică, 204.
- Casurile în care acest principiu este aplicabil, 204.
- Aplicarea lui la cambie, 204, 205.
- Persoanele scutite de formalitatea bunului și aprobat (comercianții, plugarii, vieri, industriași, slugile, etc.), 205 urm.
- Critica legii în privința persoanelor scutite de această formalitate, 206.
- Ce se înțelege prin comercianți, 205, n. 2.
- Proprietarii de moșii sau de vii nu intră în denumirea de plugari sau vieri, 206, n. 1. V. *Plugari, Vieri*.
- Nici arendași de moșii, 206, n. 1. V. *Arendași*.
- Excepțiile mai sus prevădute sunt, ca toate excepțiile, de strictă interpretare, 207.
- Ast-fel, nu intră în această categorie : militarii, marinarii, femeile comercianților și plugarilor, etc. 207.
- Sancțiunea lipsei formalității bunului și aprobat. Actul este lipsit de puterea sa probatorie, însă el constituie un început de probă scrisă de natură a fi completat prin alte dovezi (martori, presumpțiuni, jurămint supletor, etc.), 207, t. și n. 7 : 273, 429, t. și n. 4. Cpr. C. București și Trib. Ilfov, *C. judiciar* din 1901, No. 60, și *Dreptul* din 1902, No. 66.
- Aceeași soluție este admisă și în privința lipsei formalității dublului original, 197 urm., 199, 273, 429. V. *Dublu original*.
- Neregularitatea actului poate fi acoperită prin executarea voluntară a obligației, 208.
- Prescripția de 10 ani, prevădută de art. 1900, nu este însă aplicabilă în specie, 77, 190, n. 1 : 208, 209.
- Aceeași soluție este aplicabilă și în privința formalității dublului original, 77, 190, 208, 209. V. *Dublu original*.
- Regulele de drept internațional aplicabile în asemenea materie, 209 urm.

C

- CAFENELE.**— Persoanele care țin cafenele sunt asimilate, în privința responsabilității, ospățătorilor și haugiilor, 286.
- Cafengiuil urmărit pentru-că a ținut casă de jocuri de noroc și achitat de aceste fapte, poate din nou fi urmărit pentru-că a contravenit la o ordonanță municipală, care interzice jocurile de noroc în cafenele, sau alte locuri publice, 608, n. 2.

CALE FERATĂ.—Nulitatea contractului, prin care concesionarul unei căi ferate cedează concesiunea sa, fără autorizarea guvernului, fiind de ordine publică, nu poate fi acoperită prin o confirmare expresă sau tacită, 45, n. 3. *V. Confirmare.*
—Direcția căilor ferate, fiind o ramură de administrație a Statului, nu se poate deferi jurământul, Directorului căilor ferate, 385, n. 1. *V. Jurământ, Pers. morale, etc.*

CALUMNIA.—(Jurământul de calumnia sau de șicană).—Nu mai există astăzi, deși el exista în dreptul anterior, 359, t. și n. 5.

CAMBIE.—Casurile în care se aplică formalitatea bunului și aprobat, 202. *V. Bun și aprobat.*

—Cambia trebuie să fie datată, 172.

—În caz când suma scrisă în cambie și în litere se deosebește de cea scrisă în cifre, obligația este presupusă pentru suma cea mai mică, 204, 205.

—Soluția acestei chestiuni în dreptul german, 205, n. 1.

—Debitorul unei cambii nu poate dovedi liberarea sa prin deferirea jurământului purtătorului titlului, 368.

—Nici să provoace interogatorul lui, 368. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1901, No. 8.

—Nici să ceară aducerea registrelor adversarului, 368. t. și n. 3.

—Debitorul unei cambii, chemat în judecată, trebuie, deci, să plătească suma ce i se reclamă, și apoi să exercite acțiunea în repetiție, sau să ceară restituirea cambiei plătite, 369.

—El se poate, însă, opune la plată, când cambia a fost înlocuită prin altă datorie, de exemplu : prin o ipotecă, 369.

—Debitorul unei cambii poate el să se opună la plată, invocând proba testimonială, întemeiată pe un început de probă scrisă ? 369.

—Prescripția statornicită în Codul actual de comerț, în materie de cambii, fiind o adevărată prescripție liberatorie, nu mai poate fi combătută prin jurământ, 378. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1902, No. 40 și *C. judiciar* din același an, No. 40. Jud. ocol. Slatina și Galatz, *C. judiciar* din 1902, No. 13 și 40. Vezi și C. Craiova, *C. judiciar* din 1902, No. 66.

—Soluția contrară era admisă în vechiul Cod comercial, 378.

—O hotărâre, dată în materie de cambii, nu poate fi adusă la îndeplinire, de cât în timp de cinci ani de când hotărârea a devenit definitivă, 578 nota.

CAMERA DE PUNERE SUB ACUSARE.—Decisiile de nemărire ale camerei de punere sub acuzare au o autoritate provizorie, numai până la descoperirea de nouă indicii, 588 urm. *V. Autor. lucrului judecat în materie represivă.*

—Ele nu pot fi atacate cu recurs de partea civilă, Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 64. *V. Parte civilă.*

—Decisiile de trimetere (Efectul lor), 593 urm.

—Punctele asupra cărora trib. represive nu sunt legate prin decisiile de trimetere, 594. Vezi *Autor. lucrului judecat.*

—Instanțele de fond sunt libere de a califica faptul așa cum cred, 595.

—Ele nu pot, însă, să atingă fapte nouă necuprinse în decisiile de trimetere, 595, 596. V. *Autor. lucrului judecat în materie represivă*.

CANOANE.—Abrogarea lor în dreptul actual, 354, n. 2.

CAPITAL.—Vezi *Dobândă*.

CAPITULAȚII.—Vechile capitulații închiete între Poartă și Domnii români, 474, t. și n. 1. Vezi și *Tr. nostru în limba franceză*, p. 15, n. 1.

CAPTAȚIUNE.—Captațiunea poate fi dovedită prin martori, 251, n. 2.

—Hotărîrea prin care s'a anulat un testament pentru captațiune sau sugestiune, nu folosește moștenitorilor cari n'au luat parte la judecata, 576. V. *Autor. lucrului judecat*.

CARNETELE (medicilor).—Puterea lor probatorie, 219. V. *Medici*.

CĂRȚI DOMESTICE.—(Puterea lor probatorie), 219 urm. V. *Registre domestice*.

CĂRĂUȘ.—Se poate deferi cărăușului jurămintul estimator în privința obiectelor incredințate lui și pierdute, 440, n. 2.

CASARE.—Efectele casarei în privința punctelor respinse, 599, n. 5.

—Greșita citare a unui text de lege într-o hotărîre, nu atrage casarea ei, 604 nota.

—Casurile în care interpretarea unei legi străine poate da loc la casare, 103, n. 1. V. *Lege străină*.

—Casarea în interesul legii. V. *Recurs*.

CĂSĂTORIE.—Interdisul se poate căsători în intervalele lucide (Controversă), 2, nota 2; 3 nota.

—Admiterea aceleiași soluții în privința surdo-mutului capabil de a-și manifesta consimțimîntul, 3 nota *in fine*.

—Casurile excepționale în care căsătoria poate fi dovedită cu martori, 252, n. 3.

—În dreptul anterior, ea putea în toate cazurile fi dovedită cu martori, 241, n. 4; 245.

—Căsătoria celebrată sub legea veche poate fi dovedită asta-și cu martori, conform legii de atunci, 245.

—Mărturisirea nu este admisă în materie de anulare de căsătorie și, în genere, în toate chestiile de stat, 335. V. *Mărturisire*.

—Hotărîrea care pronunță anularea unei căsătorii, atât în caz de nulitate absolută, cât și în caz de nulitate relativă, își produce efectele sale *erga omnes*, ca și acea prin care se pronunță divorțul și ca toate hotărîrile constitutive de drepturi în genere, 567 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

—*Quid* în caz de respingerea cererii în anulare? 570.

—Căsătoriile militarilor după legea din 12 martie 1900, 167 urm. V. *Contra-inscris*.

—Decisia care condamnă pe cine-va pentru falsificarea, sau

distrugerea dovedei unei căsătorii, legalmente celebrată, constată existența ei față de toate părțile interesate, fie că ele au figurat, sau n'au figurat, în instanța penală, 661.

CASE DE TOLERANȚĂ. — Persoanele care țin asemenea case sunt asimilate, în privința responsabilității, ospățătorilor și hangiiilor, 286. Vedi t. V, tabla, v^o *Case de toleranță*.

CAUSA. (Identitate de cauză. — Element al lucrului judecat) 527 urm. 606 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

— Causă falsă sau ilicită. — Convențiile întemeiate pe asemenea cauză nu pot fi confirmate, 73. V. *Confirmare*.

— Ilicitatea cauzei poate fi dovedită prin proba testimonială prin presunții, fără nici-o restricție, 266.

— *Quid* în caz de falsitatea cauzei? (Controversă), t. V, 133, 134.

— Petiția introductivă de instanță, trebuie să arate cauza pe care se întemeiază acțiunea, 529. V. *Petiție*.

CAUȚIUNEA JUDICATUM SOLVI. — Desființarea ei prin noul Cod de proced. civilă, 563 nota.

CAZ FORTUIT. — V. *Forță majora*.

CAZNĂ (Tortură). — Admiterea ei în Codul Caragea, 118, 119, 344, 635, n. 2, 636 nota.

— Codul lui Andr. Donici, 119, 635, n. 2.

— Codul general prusac din 1794, 344, n. 1.

CEK. — Trebuie să fie datat, 172. V. *Cambie*.

CERCETARE LA FAȚA LOCULUI. — Constituie probă directă, 112.

— Cercetare în vederea unui proces viitor, 112. V. *Ancheta in futurum*.

CERCETAREA MATERNITĂȚII. — Inceputul de dovadă scrisă la care se referă legea (Controversă), 276, 277. V. *Proba testimonială*. Cpr. Trib. Dorohoi, *C. judiciar* din 1902, No. 10.

— Dovedirea nașterii și identității copilului, 277, t. și n. 3.

CERCETAREA PATERNITĂȚII. — Străinul, a cărui lege personală permite cercetarea paternității n'ar putea să exercite această acțiune în România (Controversă), 104, n. 3; 105 nota.

— De și Codul Calimach permite cercetarea paternității, totuși copilul născut sub aceasta legislație, n'ar putea să exercite această acțiune sub Codul actual, care oprește asemenea cercetare pentru considerații de ordine publică (Controversă), 105 nota, *in fine*.

CERERE NOUĂ. — Nu poate fi făcută pentru prima oară în apel, 535, n. 2.

— Argumentele de drept și chiar mijloacele nouă de apărare pot, însă, fi propuse pentru prima oară în apel, 535, n. 2.

CERTIFICATE MEDICALE. — Legalizarea lor de autoritățile polițienesti, 146. V. *Acte autentice*.

CEȘIUNE DE CREANȚĂ. — Debitorul cedat, care n'a intervenit la actul de cesiune, nefiind un terțiu, nu se poate prevala de lipsa formalității dublului original, 197, n. 4; 198 nota. V. *Dublu original*.

—Cesionarul este un terțiu față de cedente (Controversă), 186.

—Transcrierea cesiunii, 186.

—Hotărîrea pronunțată contra cesionarului și a debitorului cedat, nu este opozabilă cedentului, 549.

CETE DE MOȘNENI.—Hotărîrile date în procesele cu cete de moșneni, în care nici citațiile, nici hotărîrile n'au fost legal comunicate, nu sunt opozabile cetei, ci numai moșnenilor cari au figurat în proces, 554, n. 2.

CHELTUELI (făcute de barbat la imobilul soției sale), V. *Reparații*.

CHESTII PREJUDICIALE (în legea noastră).—Deosebire de la Codul francez, 639 urm. V. și *C. judiciar* din 1902, No. 78.

—În materie de bancrută, încetarea plăților nu este o chestie prejudicială, 643 nota. V. *Autor. lucrului judecat în materie represivă, Bancrută, etc.*

CHESTII DE STAT.—Marturisirea părților nu este admisă în asemenea materie, 335.

—Nici jurământul, 365, 366, 433. V. *Jurământ*.

—Inadmisibilitatea teoriei contradictorului legitim, 557 urm. și *C. judiciar* din 1902, No. 74. V. *Contradictor legitim*.

—Excepțiile la principiul relativității lucrului judecat, 563 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Hotărîrile străine, care ar avea de obiect starea civilă și capacitatea persoanelor, produc efectul lor în țară fără îndeplinirea vre-unei formalități (Controversă), 460.

—Dacă cu ocazia judecării unui delict, care implică o chestie de stat, tribunalele represive ar fi statuat asupra acestei chestiuni, contrar art. 300 din Codul civil, sentința de condamnare nu va avea, în civil, autoritatea lucrului judecat, în privința filiațiunii aceleuia, în prejudiciul căruia delictul ar fi fost comis, 666.

CHEZAȘIE.—V. *Fidejussio*.

CHITANȚĂ.—Nu este supusă formalității bunului și aprobat, 203. V. *Bun și aprobat*.

—Art. 1182 nu este aplicabil chitanțelor, ele făcând credința prin ele înseși despre data lor (Controversă), 179, 180, 188. V. *Data certă*.

CIRCUMSTANȚE AGRAVANTE.—Pot fi puse în discuția juraților, cu-toate-că camera de punere sub acuzare le ar fi înlaturat, 596.

CIRCUMSTANȚE UȘURĂTOARE.—Nu fac obiectul unei chestiuni pusă juraților, 597, 598.

—Nu sunt admise în materie de contravenții polițienești, 597, n. 1 și t. V, p. 392, n. 2. V. *Contrav. polițienești*.

—Admiterea lor în materie de delict silvice, t. V, p. 392, n. 2.

—Admiterea lor astăzi în materie de bancrută, 597, n. 1. V. *Bancrută*.

CLĂCAȘI (Pământ rural dat clăcașilor).—V. *Pământ rural*.

CLANDESTINITATE.—Este un element al furtului (Controversă), 621, n. 3. V. *Furt*.

* **CLAUSA PENALĂ.**—Suma, stipulată ca pedeapsă trebuie adăosă la capital spre a se decide dacă un act scris a trebuit, sau nu, să fie redactat din capul locului, 260, 261.

—Clausă penală este oprită în contractele de munci agricole, 141 și t. VI, p. 175, t. și n. 3; p. 269 și 286, n. 1.

CODEBITOR SOLIDAR.—Mărturisirea făcută de un codebitor solidar nu poate să agraveze poziția codebitorilor sei, 334 nota.

—Efectele prestării jurământului de către un codebitor solidar, 417 urm.

—Efectele lucrului judecat în materie de oblig. solidare, 574 urm. V. *Autor, lucrului judecat*.

—Stipularea unei clause penale în materie de confirmare, pentru cazul în care partea n'ar executa un act confirmativ neregulat, 57. V. *Confirmare*.

CODUL CIVIL.—Mesagiul domnesc p. elaborarea lui, 668, n. 2 și t. I. Introducție, p. XXII, n. 1.

CODUL CIVIL JAPONEZ.—Promulgarea lui, 235, n. 3; 236 nota.

CODUL PR. CIV. SÎRBEȘC (admite donațiile verbale), 47, n. 2. V. *Donație*.

COMANDAMENT PREALABIL.—Nulitatea înstrăinărilor directe sau indirecte, totale, sau parțiale a imobilului urmărit, făcute de debitor în urma transcrierii comandamentului prealabil, 185, t. și n. 1.

—Această nulitate se aplică și la ipotecă, 185, n. 1.

—Contractele de închiriere sau arendare, făcute de debitor în urma transcrierii comandamentului, 185.

COMERCIANȚI.—Nu sunt supuși formalității bunului și aprobat, 202, 205. V. *Bancheri, Bun și aprobat, Ospătători*, etc.

—Această excepție nu se întinde la femeile comercianților, 207.

—Ce se înțelege prin comercianți? 205, n. 2.

COMISIE INTERIMARĂ.—Competența membrilor ei de a autentifica împrumuturile constituite către creditul agricol, 140.

COMISARI DE POLIȚIE.—Actele ce pot legaliza acești funcționari (procuri, conturi, facturi, certificate medicale, etc.), 145, 146.

COMISII ROGATORII.—Comisii rogatorii interne pentru ascultarea de martori, 302, 303.

—Comisii rogatorii internaționale, 303.

—În materie de divorț, 303, n. 1 și t. I, partea II, p. 177, t. și n. 2.

—Formele *ordinatorie litis*, 303.

—Formele *decisorie litis*, 304.

—Judecătorii americani și engleji nu ordonă comisii rogatorii, transportându-se ei singuri în străinătate, 407.

—Comisii rogatorii interne și internaționale, în privința prestării jurământului decisor, 407.

- Formele după care trebuie să se procedă la o comisie rogatorie internațională (Controversă), 407.
- Dispoziții de formă *ordinatorie litis*, 407, 408.
- Legea care cârmuește formula jurământului (Controversă), 408 urm.
- Jurământul prestat în străinătate, după o comisie rogatorie emanată de la judecătorii români, face el dovadă pentru acești din urmă ? (Controversă), 410. V. *Jurământ*.
- COMITENT. — Mărturisirea făcută de un prepus nu obligă pe comitent, 329. V. *Mărturisire*.
- COMODAT. — Convenția, prin care se constată un comodat, nu este supusă îndeplinirii formalității dublului original, 194. V. *Dublu original*.
- COMMUNE RENOMMEE (Dovada prin—). N'a fost admisă de legiuitorul nostru, 241, t. și n. 1.
- COMPLICE, COMPLICITATE. — Nu poate să existe complicitate acolo, unde nu există delict, 626, 627.
- Individul achitat ca autor a unei crime sau unui delict, poate el fi urmărit ca complice a aceluiași fapt ? (Controversă), 608.
- Casul în care achitarea autorului principal folosește complicilor (Controversă), 626.
- Achitarea întemeiată pe excepții personale autorului principal, 626.
- Efectele achitărei autorului principal în privința complicilor, 626 urm.
- Absolvirea autorului principal constituie ea lucru judecat, în privința persoanelor, care ar fi mai în urma urmărite ca complici ai aceluiași fapt ? 628.
- Persoanele care cooperează la sustragerea comisă de o rudă sau afîn, în gradul prevăzut de art. 307, pot ele fi urmărite ca complici, coautori, tănuitori ? (Controversă) etc., 666. n. 2. V. *Agenți provocatori*. *Furt*, etc.
- COMPROMIS. — Convenția care constată un compromis este supusă formalității dublului original, 188, 194.
- Formele compromisului, 467.
- COMUNA. — Confirmarea din partea unei comuni a unui act iregular făcut de reprezentantul său, 32.
- Deferirea jurământului decisor din partea primarului unei comuni, 384. V. *Pers. morale*. *Primar*, etc.
- Hotărîrea pronunțată față de primarul unei comuni, este opozabilă comunei, chiar dacă ea n'a fost autorizată a sta în judecată, 549, t. și n. 6.
- Aceeași soluție este aplicabilă în privința Statului, județelor și tuturor stabilimentelor publice în genere, 549.
- Prescripția de 10 ani, statornicită de art. 1900, se aplică comunelor ca și particularilor, 81.
- Admiterea aceleiași soluții în privința Statului și județelor, 81. V. *Confirmare*.

CONCLUSII SUBSIDIARE. — Jurământul poate fi deferit prin concludii subsidiare (Controversă), 371, t. și n. 4. Vezi asupra acestei controverse, Labbé, nota în Sirey, 89. 2. 41.

CONCORDAT. — Sentința de omologare a unui concordat are ea autoritatea lucrului judecat ? 487.

— Omologarea lui face să înceteze falimentul, prin urmare și misiunea sindicului, 553.

— Falitul poate fi condamnat pentru bancrută simplă, chiar când el și-ar fi îndeplinit obligațiile luate prin concordat, 616, n. 1. V. *Bancrută*.

— Concordatul poate fi atacat prin acțiunea pauliană, 618, n. 1.

× CONDIȚIE RESOLUTORIE (expresă sau tacită) (drept internațional), 41. V. *Drept internațional*.

× CONFIRMARE. — Confirmarea este o fine de neprimire (excepție) opozabilă acțiunii în anulare sau în rescisiune, 41.

— Definiția confirmării, 42.

— (Observații asupra locului unde legiuitorul se ocupa despre confirmare, 42.

— Caracterul unilateral al confirmării, 42, 43.

— Deosebire între confirmare și renunțarea la un drept, 43.

— Între confirmare și recunoașterea unui drept, 43.

— Între confirmare și novație, 43. V. *Novație*.

— Actele care pot fi confirmate (numai acele anulabile, nu însă și acele inexistente), 43, 44; 72, 73.

— Actele care nu pot fi confirmate, 44 urmăriți Cluj

— Actele solemne nu pot fi confirmate, 76, 77. V. *Acte, Contracte solemne*.

— Codul japonez și german în această privință, 44, n. 2.

— Confirmarea oblig. naturale (Controversă), 45, t. și n. 2 și t. VI, p. 18 urm.

— Pactele sucesorale nu pot fi confirmate, 45, t. și n. 1; 73, 74 v. și t. III, p. 364; t. V, p. 116. V. *Pacte sucesorale*.

— Nulitățile de ordine publică, perpetue, nu pot fi confirmate, 45.

— Exemple de nulități de ordine publică, perpetue, 45, n. 3.

— Contractul de asigurare maritim, încheiat contrar art. 619 C. com., nu poate fi confirmat, 45, n. 3.

— Cedarea contractului prin care s'a acordat concesiunea unei căi ferate, unui tramway, etc., 45, n. 3.

— Nulități de ordine publică neperpetue (Controversă), 46 nota. V. *Ordine publică*.

— Confirmarea unei cesiuni lovite de nulitate, ca contrară art. 1309 C. civ., 46 nota.

— Subrogație nulă (Neconfirmare), 46, n. 2.

— Donațiuni nule (Nu pot fi confirmate nici de dăruitor, nici de donatar), 47, 48. V. *Donațiune*.

— Nici indirect, pe cale de novație, 48.

— Ele pot fi confirmate de moștenitorii dăruitorului, în urma morței sale, 48, 49, t. și n. 2.

—Confirmarea, care ar avea loc înaintea morții dăruitorului, ar avea caracterul unui pact succesoral, oprit de lege, 49, n. 2. V. *Donafiuue, Pacte succesorale*, etc.

—Confirmarea expresă, sau tacită, emanată de la moștenitorii sau reprezentanții dăruitorului, este supusă regulilor dreptului comun, 50, 51.

—Ce se înțelege prin reprezentanți ? 49, n. 1.

—Nu pot fi confirmate nici celelalte contracte solemne, precum: convențiile matrimoniale (Cpr. Trib. Covurlui, *Dreptul* din 1898. No. 31), ipotecile, etc., 48, 76, 77, 90. V. *Acte, Contracte solemne*.

—Nici convențiile fără cauză, sau întemeiate pe o cauză falsă, ori ilicita, 73.

—Nici testamentele (Controversă), 51.

—Nici dispozițiile contrare ordinii publice sau interesului general, 52.

—Diversele specii de confirmare și condițiile cerute pentru ca confirmarea să poată avea loc, 52 urm.

—Confirmarea este expresă sau tacită, 29, 52, 55.

—Prescripția de 10 ani, statornicită de art. 1900, este o confirmare tacită, 70, 71, 90.

—Acel care confirmă o oblig. supusă anulării, trebuie să fie capabil de a dispune, 52, 53.

—Minorul n'are acțiunea în rescisiune pentru actele anulabile, confirmate la majoritatea sa, 29 urm.

—Minorul devenit major, poate să confirme toate actele supuse anulării sau rescisiunii, atât acele făcute de el singur, cât și acele făcute de epitropul seu, fără îndeplinirea formelor prescrise de lege, 30.

—Aplicarea acestui principiu tuturor incapabililor în genere, 30.

—Confirmarea din partea epitropului, 30, n. 2.

—Confirmarea din partea femeii măritate, făcută în urma desfacerei căsătoriei, 30, t. și n. 4.

—Confirmarea făcută de femeie în timpul căsătoriei, 31.

—Confirmarea barbatului în timpul căsătoriei (Controversă), 31.

—Confirmarea barbatului, în urma desfacerei căsătoriei, 31.

—Confirmarea din partea minorului emancipat, 32.

—Din partea majorului, pus sub un consiliu judiciar, 32.

—Confirmarea din partea comunelor, 32.

—Confirmarea poate să aibă loc prin mandatar.—Necesitatea unui mandat special, 53.

—Autorul confirmării trebuie să cunoască viciul, ce el înțelege a-l acoperi și să exprime intenția de a repara acel viciu, 53.

—Momentul când confirmarea poate avea loc, 53, 54.

—Vicii de formă și vicii de consimțământ, 54.

—Confirmarea înstrăinării imobilului dotal, 54, 55. 90.

- Confirmarea făcută de femeie prin testament, 54.
- Confirmarea expresă.—Dovedirea ei după dreptul comun (mărturisire, martori, presunții, jurământ), 55.
- Confirmarea poate fi dovedită și printr'un act scris : autentic, sau sub semnătură privată. (Condițiile ce trebuie să întru-nească acest act), 55, 56.
- Casul în care oblig. este atinsă de mai multe vicii, 56, n. 2.
- Casul în care s'a prevădnt o clausă penala, 57.
- Confirmarea tacită, 57 urm. Cpr. și C. București, *C. judiciar* din 1900, No. 53, și *Dreptul* din 1900, No. 51.
- Forma obicinuită a confirmării tacite este executarea voluntară a oblig., făcută în timpul capacității și în cunoștința de cauză, 58
- Alte împrejurări care pot să aducă confirmarea tacită a unei oblig. anulabile, 58.
- Executarea oblig. trebuie să fie voluntară, 58, 59.
- Executarea parțială a obligației, 58, n. 1.
- Aprecierea faptelor din care rezultă confirmarea tacită, 58, n. 2.
- Ce se înțelege prin executare voluntară? (Controversă), 59.
- Cunoașterea viciului de care obligația era atinsă, 59, 60.
- Intenția confirmatorului de a repara viciile obligației anulabile, 60.
- Deosebire între confirmarea expresă și aceea tacită, 60, 342, n. 3.
- Dovedirea existenței condițiilor confirmării tacite (Controversă), 60, 61.
- Casul în care confirmatorul invoacă o eroare de drept (Controversă), 61.
- Efectele confirmării, 61 urm.
- Efectele confirmării între părți (efect retroactiv), 62.
- Confirmarea condițională, 62.
- Confirmarea relativă la transmiterea unei proprietăți imobiliare nu e supusă transcrierii, 62.
- Transcrierea înstrăinării consimțite de un incapabil, 62, 63.
- Efectele confirmării în privința terților, 63.
- Sensul expresiunii terții, 63.
- Reprezentantii cu titlu universal a autorului confirmării și creditorii sei chirografari nu sunt terții, 63, n. 2.
- Cedarea acțiunii în anulare, înainte de confirmarea convenției anulabile (Controversă), 64, 65.
- Casul în care se găesc față în față doi creditori ipotecari (Controversă), 65 urm.
- Ipotecă legală, 67.
- Aplicarea principiilor de mai sus tuturor incapabililor în genere, 67.
- Regulele de drept internațional aplicabile la confirmare, 67, 68. V. *Drept internațional*.

- Prescrierea acțiunii în anulare sau în rescisiune, 68 urm.
- Este o fine de neprimire aplicabilă acțiunii în anulare, 68.
- Termenul acestei prescripții în Codul spaniol și în Codul Calimach, 69.
- În Codul italian și olandez, 69, n. 3.
- În Codul austriac, 70, t. și n. 1.
- În Codul lui Andr. Donici, în dreptul roman, 70.
- Originea termenului de 10 ani (ordon. din 1510 și 1539), 70.
- Art. 1900 este o confirmare tacită, 70, 71, 90.
- Art. 1900 cuprinde o adevărată prescripție, 71.
- Întreruperea și suspendarea acestei prescripții, 72.
- Acțiunile supuse prescripției statornice de art. 1900, 72 urm.
- Actele inexistente nu pot fi confirmate, 43, 44; 72, 73.
- Convențiile nesupuse acestei prescripții, 73, 74, 90.
- Acțiunea în soluție pentru inexecutare de sarcini sau condițiuni; acțiunea în revocare sau în reducere a unei donațiuni, etc. (Inaplicarea art. 1900), 74, t. și n. 3.
- Art. 1900 nu se aplică, de asemenea, donațiunilor nule în privința formelor, 74, 75.
- Aplicarea acestui text în privința moștenitorilor darui-torului, 50, 75, 83.
- Aplicarea art. 1900 numai la convențiile bănești, 75.
- Aplicarea art. 1900 tuturor convențiilor anulabile (Controversă), 76.
- Acțiunea în anulare care rezultă dintr'un viciu de formă, 76.
- Art. 1900 nu se aplică, însă, actelor solemne, nici actelor sub semnătura privată redactate contrar dispozițiilor art. 1179 și 1180 C. civ., 76, 77.
- Inaplicarea art. 1900 acțiunii în anulare, întemeiata pe lipsa formelor prescrise pentru autentificarea actelor (Controversă), 77.
- Art. 1900 se aplică nu numai acțiunilor în anulare, care rezultă dintr'un viciu de consimțământ, dar și dintr'o cauză de incapacitate, 77.
- Minori emancipați, 77.
- Interdiși, 79.
- Aplicarea art. 1900 actelor săvârșite de epitrop (Controversă), 78.
- Casul în care epitropul ar fi lucrat în numele seu pro-
prin, 78.
- Casul în care epitropul ar fi vândut bunurile minorului,
în urma majorității sale, 78.
- Quid* în privința actelor făcute de curatorul unui minor e-
mancipat și de consiliul judiciar? 79.
- Înstrăinarea fondului dotal.—Casul în care fondul dotal
a fost înstrăinat de ambii soți, 79, 80.
- Casul în care el a fost înstrăinat numai de barbat (Con-
troversă), 80.

- Casul în care bărbatul a înstrăinat fondul dotal ca al sen (Controversă), 80, 81.
- Aplicarea art. 1900 Statului, comunelor, județelor, etc., 81.
- Străinilor, 81.
- Inaplicarea art. 1900 la testamente (Controversă), 81, 82.
- Inaplicarea art. 1900 la acceptarea, sau lepadarea unei moșteniri, 82.
- La acțiunea pauliană, 82, 83.
- La acțiunea în simulație, 83.
- Aplic. art. 1900 la acțiunea subrogatorie, 83.
- Regula romană: *Que temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum*, mai este ea în vigoare în dreptul modern? (Controversă), 84 urm.
- Punctul de plecare a prescripției statornicite de art. 1900, 89 urm.
- Punctul de plecare a prescripției, în caz de înstrăinarea imobilului dotal, 90, 91.
- În caz de anularea contractului de căsătorie pentru lipsă de forme, 90.
- Punctul de plecare a prescripției în privința persoanelor incapabile de a se obliga, 91, 92.
- În privința actelor făcute de o femeie măritată neautorizată, 92.
- Casul în care acțiunea în anulare se exercită de bărbat (Controversă), 99, 93.
- Actele făcute de o femeie măritată, a cărei consimțământ a fost dat din eroare, smuls prin dol, sau violență, 93.
- Actele făcute de o femeie măritată minoră, 93.
- Actele făcute de minori, 93.
- Actele făcute de epitropul minorului, 94.
- Casul în care minorul a fost victima unui dol, sau a unei fraude, 94.
- Casul în care acțiunea în anulare ar aparține mai multor minori, 94.
- Actele făcute de interziși, 94.
- Actele făcute de acel pus sub un consiliu judiciar, 95.
- Actele făcute de alienații neinterziși, 95.
- Viciile de consimțământ a uneia din părțile contractante, 96.
- Dovedirea încetării violenței, descoperirii erorii, sau dolului, 97.
- Combinarea prescripției decenale cu cea ordinară (Controversă), 97.
- Casurile în care prescripția curge din ziua formării convenției, 98.
- Oblig. cu termen sau condiționale, 98.
- Casul în care acțiunea în anulare se exercită de moștenitorii aceluia cărui ea aparține, 99.
- CONSILIUL COMUNAL. —Competența lui în privința autentificării unor acte și investirii cu formula executorie a tocmelelor de munci agricole, 140, 141, 142.

CONSILIU DE FAMILIE. — Omologarea avisului unui consiliu de familie, fiind o încheiere dată pe cale grăcioasă, nu are autoritatea lucrului judecat, 481.

— Deliberarea consiliului de familie, care refușă de a menține epitropia mamei, este ea supusă recursului înaintea tribunalului, conform art. 638 Pr. civ. ? (Controversă), V. t. II, p. 74, t. și n. 3. Vezi p. negativă, Cas. fr. Sirey, 1902. 1. 385 și *Pauid. Périod.* 1902. 1. 409. *Dreptul* din 1903, No. 1 (cu observația noastră). — *Contră* : C. Caen și Trib. Niort, Sirey, 98. 2. 64, și *Pauid. Périod.* 1902. 2. 273.

CONSILIU JUDICIAR. — Anulabilitatea actelor făcute de acel pus sub un consiliu judiciar, fără asistența consiliului, 5, n. 2. V. *Interdicție*.

— Actele făcute de acel pus sub un consiliu judiciar. Punctul de plecare a prescripției statornicite de art. 1900, 95.

— Persoanele puse sub un consiliu judiciar nu pot deferi jurământul decisor, de cât cu asistența acestui consiliu, 381.

— Jurământul nu poate, de asemenea, fi deferit acelor puși sub un consiliu judiciar, fără asistența acestui consiliu, 387.

V. *Jurământ*.

— Jurământul nu poate fi deferit consiliului judiciar, chemat a asista pe un răsipitor sau pe acel slab de minte, 386.

— Consiliul judiciar nu este un terțiu față de răsipitorul cărui el a fost rinduit, 181. n. 3.

— Soarta actelor făcute de acel pus sub un consiliu judiciar, 5, n. 2.

— Aplicarea art. 1164 acelor puși sub un consiliu judiciar, 38.

— Acel pus sub un consiliu judiciar poate să confirme actele anulabile, cu asistența consiliului seu, 32.

— Persoana pusă sub un consiliu judiciar nu poate face o mărturisire validă în justiție, 330. V. *Mărturisire*.

— Hotărîrea pronunțată față de consiliul judiciar nu este opozabilă răsipitorului, sau acelui slab de minte, pentru-că rolul consiliului, ca și acel al curatorului, se mărginește numai la o pură asistență, 552.

Hotărîrile prin care se rînduește unei persoane un consiliu judiciar, ca și acele prin care se pronunță interdicția, au autoritatea lucrului judecat *erga omnes*, 565. V. *Interdicție*.

CONSTRÎNGEREA CORPORALĂ. — Ea fiind contrară ordinei publice din țara noastră, hotărîrea străină, care ar prevedea o asemenea măsură, n'ar putea fi adusă la îndeplinire în România, 459, n. 2. V. *Autor. lucrului judecat, Ordine publică*, etc.

CONSILIUL DE STAT. — Desființarea lui prin Constituție, cu oprirea de a se mai înființa în viitor cu atribuții contencioase, în materie administrativă, 668, t. și n. 1.

CONSUL. — Hotărîrea emanată de la un consul nu poate fi adusă la îndeplinire în țara noastră, 471 urm.

— *Quid* în privința hotărîrei emanate de la o Curte străină, când hotărîrea primei instanțe ar fi fost pronunțată de un consul în România ? 479.

- Jurisdicția consulară, pe care abusiv și-o arogase consuli străini în țara noastră, nu mai există astăzi, 472 urm.
- CONTENCIOS ADMINISTRATIV.**—Există în legea noastră, cu toată desființarea Consiliului de Stat, 668 urm.
- CONTESTAȚIE LA URMĂRIRE.**—Deferirea jurământului decisor într-o contestație la urmărire, 389. V. *Jurământ*.
- Hotărârile pronunțate pe cale de contestație la urmărire au autoritatea lucrului judecat, 457, 515.
- CONTRACT DE CĂSĂTORIE.**—(Anulare contractului pentru lipsă de forme).—Această acțiune nu poate fi propusă de cât în urma desfacerei căsătoriei, 90.
- CONTRACT DE ÎNCHIRIERE** (care n'a primit nici o punere în lucrare).—Nu poate fi stabilit cu martori, dacă nu există un început de proba scrisă, 252, 253, t. și n. 1.
- Quid* în privința jurământului decisoriu? 370.
- Jurământ supletoriu, 429.
- Prorogarea verbală a contractului de închiriere (Controversă), 253, n. 1.
- Efectele contractelor de închiriere, sau arendare a imobilului urmărit făcute de debitor, în urma transcrierii comandamentului prealabil, 185. V. *Comandament prealabil*.
- Contractul de închiriere fiind un contract sinalagmatic sau bilateral, este supus formalității dublului original, 188, 194.
- CONTRACT MARITIM.**—Termenul în care se poate aduce la îndeplinire hotărârea dată în privința unui contract maritim (trei ani), 578 nota.
- CONTRACT PIGNORITIV.**—Nu e supus prescripției de 10 ani, statornicită de art. 1900, 73.
- CONTRACTE SOLEMNE.**—Actul scris este cerut *ad solemnitatem*, iar nu numai *ad probationem*, 4, 47, 101, 124, 149, 150, 249, t. și n. 2; 252. V. *Acte solemne*.
- Contractele solemne nu pot fi dovedite cu martori, 252.
- Nici prin jurământ, 367. V. *Jurământ*.
- Nu pot fi confirmate. V. *Confirmare*.
- CONTRACTE VERBALE.**—Titlul poate să existe fără act, 124.
- Deosebire între titlu și act, 124, n. 3. V. *Titlu*.
- CONTRADICTOR LEGITIM.**—Teoria contradic. legitim în materie de chestii de stat. — Inadmisibilitate, 557 urm. și *C. judiciar* din 1902. No. 74.
- CONTRA-INSCRIS.**—Definiție. 163.
- Contra-inscrisul încheiat prin act sub semnătură privată este supus formalității dublului original, 163, n. 2.
- Contra-inscrisul nu are efecte în privința terților, 164.
- Înțelesul cuvintului terți (Controversă), 164, 165.
- Persoanele care nu se considera ca terți, 166.
- Cazurile în care contra-inscrisul e opozabil terților, 166.
- Restringerea teoriei contra-inscrisului prin formalitatea transcrierii, în privința proprietății imobiliare, și prin art. 1909, în privința mobilelor corporale, 164, n. 3.

- Contra-inscrisul în căsătoriile militarilor, 167.
- Legea din 12 martie 1900 în privința căsătoriilor militarilor, 167 urm. V. *Căsătorie, Militari*, etc.
- CONTRAVENTII POLITIENESTI.** — Mărturisirea inculpatului poate servi de basă unei condamnări, 347. V. *Mărturisire*.
- Neadmiterea circumstanțelor ușurătoare în asemenea materii, 597, n. 1 și t. V, p. 392, n. 2.
- Apelul părții civile nu investește pe tribunal cu dreptul de a se pronunța asupra pedepsei, asemenea excepție nefiind admisă de cât în privința delictelor judecate în prima instanță de judecătoria de ocoale, 605, n. 5, 606 nota. V. *Apel, Minister public, Parte civilă*, etc.
- CONTRAVENTII VAMALE.** — Hotărârile pronunțate în asemenea materii, de tribunalele civile, n'au nici-o înfriure asupra acțiunii penale, exercitată în urmă, la caz de fraudă, de ministerul public, 636.
- CONTUMACIE.** — Decisiile pronunțate în contumacie, care achită, sau absolvă pe acusat, au autoritatea lucrului judecat. 600.
- Quid* în privința decisiilor de condamnare? 600, 601.
- Condamnatul în contumacie poate el, în urma arestării sau prezentării sale, să fie condamnat la o pedeapsă mai grea de cât cea dintâi? (Controversă), 601.
- Casul în care acusatul a fost achitat în privința unor fapte, și condamnat în privința altora, 603.
- Decisiile pronunțate în contumacie, având un caracter provizor, nu înfriure asupra civilului, în privința existenței faptului recunoscut ca constant (Controversă), 658, n. 2.
- CONTURI.** — (Legalisarea lor). V. *Facturi, Comisar, Polițaiu*, etc.
- CONVENȚII MATRIMONIALE.** — Convențiile matrimoniale, făcute sub legea veche, pot fi stabilite astăzi prin martori, de-oarece mijloacele de probațiune sunt cărmuite de legea care era în vigoare în momentul încheierii contractului, 244, t. și n. 4.
- Sunt acte solemne. V. *Acte, Contracte solemne*.
- Ca atare nu pot fi confirmate, 48, 90, t. și n. 4. V. *Confirmare*.
- CONVENȚIILE** (internaționale încheiete cu Statele străine), 142, 303, n. 2 și 3; 467, 469, t. și n. 2. V. *Extradare*.
- CONVENȚII SINALAGMATICE** (sau bilaterale). — Sunt supuse formalității dublului original, când sunt încheiete prin acte sub semnătură privată, 188 urm. V. *Dublu original*.
- Nu sunt supuse formalității bunului și aprobat, 200, n. 2.
- CONVENȚII UNILATERALE.** — Conv. unilaterale sub semnătură privată sunt supuse formalităților bunului și aprobat. V. *Bun și aprobat*.
- Nu însă formalității dublului original, 194, 195, t. și n. 1. V. *Dublu original*.
- COPARTAS.** — Lucrul judecat față de un copartas nu este opozabil altui copartas, 576.
- COPIL LEGITIM.** — Poartă numele tatălui său, 570, n. 4. V. *Nume patronimic*.

COPIL (născut viu).—Cine trebuie să dovedească că copilul s'a născut viu, 308, 309.

—Infățișarea actului de naștere, 309.

—Viabilitatea copilului nu este cerută în legea noastră, 308, 309, t. și n. 1; t. I, partea I, p. 125 și partea II, p. 254 și 331. V. *Presunție, Viabilitate, etc.*

—Infățișarea copilului născut mort, înaintea ofițerului stărei civile, 309.

—Desființarea stărei civile a unui copil. — Chestie prejudicială, 640. V. *Chestii prejudiciale.*

COPIL NATURAL.—Nu poate pretinde a purta numele tatălui sen, 570, n. 4; 571 nota. Cpr. și Cas. rom. C. judiciar din 1902, No. 67.

COPROPRIETAR (în indivisiune). — Efectele lucrului judecat, 580, n. 1. V. *Autor. lucr. judecat, Oblig. indivisibile, etc.*

—Raportul dintre coproprietari, când obiectul contestațiunii este divisibil, 576.

CORP CERT (și determinat). — Oblig. având de obiect un corp cert și determinat nu sunt supuse formalității bunului și aprobat, 203. V. *Bun și aprobat.*

CREDIT AGRICOL.—Autentificarea împrumuturilor constituite către creditul agricol, 141. V. *Acte autentice.*

CREDIT FUNCİAR.—Actul de ipotecă, în baza căruia se face o urmărire de creditul funciar, are el nevoie de a fi investit cu formula executorie? 484, n. 1. V. *Formulă executorie, Ipotecă, etc.*

CREDITORI CHIROGRAFARI.—Creditorii chirografari ai autorului confirmării nu sunt terți, 63, n. 2. V. *Confirmare.*

—*Quid* în materie de dată certă? 183 urm. V. *Dată certă.*

—Jurământul prestat, sau refusat de debitor, este el opozabil creditorilor sei? 415, n. 5. V. *Jurământ.*

—*Quid* în privința mărturisirii judiciare făcută de debitor, 333, n. 3; 334 nota. V. *Mărturisire.*

—Exercitarea din partea acestor creditori a acțiunii pauliane, 186, 416.

—Creditorii, cari exercită acțiunea pauliană, trebuie să dovedească, conform art. 1182, că creanța lor avea o dată certă anterioară actului atacat (Controversă), 186 și t. V, p. 244, 245. V. *Dată certă.*

—Hotărîrea pronunțată față de debitor este opozabilă creditorilor sei chirografari, 183, t. și n. 1: 542.

—Dreptul acestor creditori de a face opoziție, apel, recurs în numele debitorului lor, 543.

—De a ataca hotărîrile date contra debitorului lor prin acțiunea pauliană, la caz de fraudă sau colușiune între debitorul lor și pretinsul sen adversar, 543, t. și n. 3.

—Creditorii chirografari sunt ei reprezentați de debitorul lor în procesele care au de obiect un privilegiu sau o ipotecă asupra bunurilor sale? (Controversă), 544 nota. Cpr.

C. București, *C. judiciar* din 1902, No. 76. V. *Autor. lucrului judecat*.

CREDITORI PRIVILEGIAȚI SAU IPOTECARI.—Sunt ei reprezentați de debitorul lor în privința hotărârilor pronunțate față cu dînsul? (Controversă), 544, 545. V. asupra acestei chestiuni, D. C. Popescu, *Dreptul* din 1881, N. 1 și 2.

—În cât privește data certa, V. *Data certa*.

CREDITORI SOLIDARI (Jurămîntul deferit de debitor, unuia din cocreditorii solidari, și *vice-versa*). Efectele prestărei sau refuzului acestui jurămînt, 416 urm. V. *Jurămînt*.

—Refuzul unuia din creditorii solidari de a jura nu liberează pe debitor, de cât pentru partea creditorului care a refuzat jurămîntul, 416.

CREDULITATE.—V. *Jurămînt de credulitate sau credibilitate*.

CULPA (ușoară).—Deferirea jurămîntului estimatoriu, 440.

—Teoria culpelor, t. VI, 305 urm.

CRUCE.—Într'un act sub semnătură privată, semnătura nu poate fi înlocuită, conform obiceiului de alta dată, prin semnul crucii sau alte semne, 171. V. *Pecete, Sigil*, etc.

—Legalizarea actelor semnate prin semnul unei cruci sau alte semne (Nevaliditatea actului nici ca act autentic, nici ca act sub semnătură privată), 147 urm. V. *Oblig. unilaterale, Pecete, Sigil*, etc.

CURATOR.—Prescripția de 10 ani, statornicita de art. 1900, nu este aplicabilă în privința actelor făcute de curatorul unui minor emancipat, 79.

—Persoanele care, după dreptul roman, erau puse sub curatorie în dreptul nostru anterior, 13, n. 9.

—Jurămîntul de credulitate nu poate fi deferit unui curator, ci numai episcopului, 379.

—Îl se poate, însă, deferi jurămîntul estimator, 442.

—Hotărîrea dată față de curatorul unui minor emancipat nu este opozabilă acestui din urmă, pentru-că curatorul nu reprezintă pe minor, ci-l asista numai, 552.

—Admiterea aceleiași soluții în privința consiliului judiciar, 552. V. *Consiliu judiciar*.

—Curatorul unei succesiuni vacante nu poate deferi jurămîntul în privința bunurilor ce administrează, 383.

CURTEA DE CASAȚIE.—Controlul C. de casație, în materie de început de probă scrisă, 275, 289.

—În materie de presunțiuni, 320.

—În materie de lucru judecat. V. *Autor. lucrului judecat*.

—În materie de prescripție. V. *Prescripție*.

—Nu se poate deferi jurămîntul înaintea Curții de casație, 389. V. *Jurămînt*.

—Propunerea pentru prima oară, în casație, a violării principiului separării pterilor în Stat, 452.

—A lucrului judecat în materie penală, 455, n. 2: 630, 631.

—Soluția contrară este admisă în materie civilă. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Casurile excepționale în care decisiile C. de casăție au autoritatea lucrului judecat, 479, n. 2.

CURTEA DE COMPTURI.—Decisiile emantate de la C. de compturi au autor. lucrului judecat, în ceea ce privește atribuțiile sale judecătorești, 669.

—Ea nu are, însă, competența de a judeca chestiile de drept civil ce se ivesc cu ocazia judecării chestiunilor date în competența sa. Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 84.

CURTEA CU JURĂȚI.—Are dreptul de a judeca acțiunea civilă, chiar la caz de achitarea, sau absolvirea acusatului, 623, n. 3; 633, n. 3.

—Acest drept nu aparține, însă, trib. corecționale, sau de simplă poliție, de cât la caz de condamnare, 623, n. 3.

—Curtea cu jurați are ea, sau nu, facultatea de a se declara incompetentă? (Controversă), 593, n. 3.

—*Quid* pentru tribunalele corecționale? 594 nota.

—Competența curtei cu jurați de a judeca delictele de presă comise de militari. 613, n. 1. V. *Autor. lucr. judecat, etc.*

CURTIERI.—Polițele de asigurare, făcute prin mijlocirea unui curtier, au dată certă, pentru-că curtierii sunt funcționari publici, 178, n. 2. V. *Dată certă, Polițe de asigurare.*

CUTREMUR.—Este un caz de forță majoră, care autorisă admiterea probei testimoniale. 289. V. *Forță majoră.*

BCU Cluj / Clujul University Library Cluj

DAMIENS.—Executarea lui, 345 nota.

DAR.—V. *Donațiune.*

DATA.—Data nu este neaparată în privința actelor sub semnătură privată, de și ea are mare însemnătate, 172.

—Legea prescrie, însă, formalitatea datei în privința cambililor, cecurilor, testamentelor, etc., 172.

—Sub Codul Caragea, testamentul putea să fie nedatat, 172, n. 1.

—Sub Codul Calimach, testamentul trebuia, din contra, să fie datat, contrar Codului austriac, 172, n. 1.

—Actul autentic face credință despre data sa până la înscrierea în falș, 153. V. *Acte autentice.*

DATĂ CERTĂ, 174 urm.

—Actul sub semnătură privată, recunoscut și verificat, face dovadă despre cuprinsul seu *erga omnes*, 175.

—Între părți, moștenitorii sau reprezentanții lor universali, ori cu titlu universal, actul sub semnătură privată face credință despre data sa până la dovada contrară, 175.

—El nu face, însă, credință despre dată în privința terților, 175.

—Ce se înțelege prin terții în materie de dată certă? (Controversă), 180 urm.

—Ce se înțelege prin terții în art. 1167 § 2, 180.

—Mandatele nu este un terțiu în privința actelor făcute de mandatar, 181, n. 3.

- Consiliul judiciar nu este un terțiu, față cu acel căruia el a fost rinduit, 181, n. 3.
- Sindicul unui faliment nu este un terțiu, față de falit, 181, n. 3. V. *Sindic*.
- Pentru ca data actului sub semnătură privată să poată fi opusă terțiilor, trebuie ca ea să fi devenit certă prin unul din mijloacele determinate de lege, 175.
- Mijloacele prin care un act sub semnătură privată poate dobîndi dată certă, 175 urm.
- Înfiățisarea actului la o dregătorie sau autoritate publică, 176, 177.
- De exemplu: la administrația financiară, 176, n. 3.
- Quid juris* în privința unei autorități străine (Controversă), 176, n. 2.
- Înscrierea actului într'un registru public, 176.
- Moartea celuiia sau unuia din acei cari au subscris actul, în calitate de parte, 176.
- Trecerea actului, fie chiar în prescurtare, în actele încheiate de un ofițer public, 176, 177.
- Aceste mijloace sunt determinate de lege în mod limitativ (Controversă), 177.
- Perdere a mâinilor a unuia din subscriitorii actului, pecetea poștei, pusă pe un act privat, etc. nu conferă actului dată certă, 177. V. *Pecete, Poșta*, etc.
- Soluția Codului italian în această privință, 177, n. 2.
- Casul în care actul sub semnătură privată nu are nevoie de a avea dată certă, 178.
- Actele private la care art. 1182 este aplicabil, 178.
- Actele autentice, sau macar legalisate, au dată certă, 178, n. 2. V. *Acte autentice*.
- Scrisorile comercianților au dată certă independent de împrejurările prevăzute de art. 1182, 178, 179.
- Inadmisibilitatea acestei soluții în privința scrisorilor civile (Controversă), 178, 179.
- Politele de asigurare făcute prin curtieri au dată certă, 178, n. 2. V. *Curtieri, Polite de asigurare*.
- Art. 1182 nu este aplicabil la chitanțe (Controversă), 179, 180, 188. V. *Chitanță*.
- Testamentul olograf face dovadă *erga omnes* despre data sa, până la proba contrară, 180 și t. IV, p. 433, t. și n. 2.
- Art. 1182 nu se aplică părților contractante, 181.
- El este aplicabil reprezentanților părților, 182.
- Sensul cuvîntului reprezentanți, 182.
- Reprezentanții universali sau cu titlu universal, 182, 183.
- Legatarii și donatarii universali sau cu titlu universal, 183.
- Creditorii chirografari, 183, t. și n. 1.
- Creditorii privilegiați, 183.
- Reprezentanții cu titlu particular, 183.
- Art. 1182 nu se aplică reprezentanților universali sau cu titlu universal, 183.

—El nu se aplică de cât reprezentanților cu titlu particular, 184.

—Căsurile în care creditorii chirografari sunt terții, 185.

—Creditorii sunt ei terții, când intervin pe cale de poprire? (Controversă), 185, 186. V. *Poprire*.

—Când ei atacă prin acțiunea pauliana actele făcute de debitorii lor, ei trebuie să dovedească, conform art. 1182, că creanța lor avea o dată certă anterioară actului atacat (Controversă), 186 și t. V, p. 244, 245.

—Actele sub semnătura privată, prin care debitorul a înstrăinat totul sau parte din bunurile urmărite, nu pot fi opuse creditorului urmăritor, de cât dacă an dobândit dată certă înaintea procesului-verbal, care constată urmărirea mobilă, sau înaintea transcrierii comandamentului prealabil, 185. V. *Comandament prealabil*.

—Efectele închirierii sau arendărei imobilului urmărit, făcută de debitor înaintea transcrierii comandamentului, 185.

—Cesionarul unei creanțe este el un terțiu, față de cedente? (Controversă), 186.

—Cesiunea de creanță fiind, în legea noastră, supusă transcrierii, art. 1182 nu devine aplicabil de cât în lipsa acestei formalități, 186.

—Mărginirea regulei prescrisă de art. 1182 C. civ. prin formalitatea transcrierii în materie imobiliară, sau de drepturi reale susceptibile de ipotecă, 186, 187.

—Mărginirea acestei regule în materie mobilă, prin art. 1909, 187.

DAUNE.—Condamnarea la daune pentru fie-care și de întârziere, 495, 496.

—Constrângerea debitorului la executarea unei hotărâri prin condamnare la daune (Controversă), 495, n. 6 și t. VI, p. 335 t. și n. 3: 374.

—Câtimea daunelor poate fi stabilită, înaintea tribunalelor represive, prin jurământul supletor deferit reclamantului, 433, 441 nota.

—O hotărâre emanată de la un tribunal represiv străin poate ea fi executată în țara noastră în privința daunelor? (Controversă), 468. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Căsurile în care persoana achitată, în penal, poate fi condamnată la daune de judecătorii civili, 653 urm., 657, 658.

DEBITORI SOLIDARI.—Jurământul dat debitorului, de unul din creditorii solidari, nu liberează pe debitor, de cât pentru partea acestui creditor, 416.

—Jurământul dat unuia din debitori solidari și prestat, folosește celorlalți debitori, 416, n. 3; 422, n. 5.

—Jurământul dat de debitor, unuia din creditorii solidari, și refuzat de acesta, liberează pe debitor numai pentru partea creditorului, care a refuzat de a jura, 417.

—Jurământul dat de unul din creditorii solidari, și refuzat

de debitor, sau jurământul prestat de creditor, după propunerea debitorului, folosește tuturor creditorilor solidari, 417.
—Refuzul de a jura, emanat de la unii din codebitorii solidari, nu este opozabil celorlalți codebitori, 422.

—Mărturisirea făcută de un codebitor solidar nu poate să agraveze poziția codebitorilor sei, 334 nota, *in fine*.

DECORAȚII.—Portul ilegal de decorații, medalii, însemne, uniforme, etc. este un delict continuu, 619.

DELICTE SAU QUASI-DELICTE CIVILE.—Responsabilitatea minorului, 27.

—Responsabilitatea interdicșilor, femeilor măritate, etc., 28.

—In materie de delictes sau quasi-delictes, dovada poate fi făcută prin ori-ce mijloace, 284.

—In caz, însă, când delictul presupune existența unui fapt juridic, proba testimonială nu est *de plano* admisibilă, 284. V. *Proba testimonială*.

—Casurile în care achitarea în penal nu împedecă pe judecătoria civilă de a recunoaște existența unui delict, sau quasi-delict civil și a condamna pe cel achitat la daune, 653 urm., 657.

DELICTE COLECTIVE (san de obicei).—(Găzduirea de făcători de răle, conrupere de minori, etc.), 619.

DELICTE CONEXE, 620, t. și n. 2.

DELICTE CONTINUE (Sechestrarea de persoane, exercitiul ilegal al medicinei, portul ilegal de decorații), etc., 619. V. *Decorații*.

DELICTE INDIVISIBILE, 621, t. și n. 3.

DELICTE SILVICE.—Nu se cere voința de a introduce vitele în pădurea Statului, 640, n. 2; 641, n. 1.

—Chestii prejudiciale în materie de delictes silvice, 640.

—Admiterea circumstanțelor ușurătoare în materie de delictes silvice, t. V, p. 392, n. 2. V. *Circumstanțe ușurătoare*.

DELICTE POLITICE.—Ce se înțelege prin asemenea delictes, 470. 471 nota.

DELICTE DE PRESĂ.—Jurați apreciază quantumul daunelor sau despăgubirilor civile, 633, n. 4.

—Cine judecă delictes de presă comise de militari, 613, n. 1. V. *Militari*.

DENTIȘTI.—Dacă le este aplicabilă prescripția statornicită de art. 1904 C. civ. (Controversă), 375, n. 1. V. *Jurământ de credulitate*.

DEPOSIT.—Aplicarca formalității bunului și aprobat la actele prin care se recunoaște un deposit, 204.

—Nu se cere, însă, formalitatea dublului original, când depositarul n'a stipulat un onorariu, 194, 196.

DEPOSIT MISERABIL, 286. — V. *Deposit necesar*, *Proba testimonială*, etc.

DEPOSIT NECESAR.—Responsabilitatea depositarului pentru animalele, ce se primesc în șurile sau grajdurile ospătătorilor sau hangtiilor, 287. V. *Ospătători*.

—Depositul necesar poate fi stabilit prin martori, 256, 285, 286, t. și n. 2.

—Aprecierea suverană a judecătorilor fondului în această privință, 286.

DEPOSIT VOLUNTAR.—Nu poate, în principiu, fi stabilit prin martori, 247, n. 2; 255.

—*Quid* în privința jurământului și a mărturisirii? 248 nota.

—Casurile în care depositul voluntar poate fi stabilit cu martori, jurămint, etc. 247, n. 2. Cpr. și Cas. rom. Bulet. S-a I, 1900, p. 644 (decisie pronunțată în unire cu concluziunile noastre).

—Convenția, care constată un deposit, nu este supusă formalității dublului original, când depositarul n'a stipulat un onorariu, 194, 196.

—Dovedirea depositului în materie penală pentru constatarea unui abuz de încredere. Aplicarea dreptului comun, 252, t. și n. 1. V. *Abus de încredere, Mandat, Proba testimonială*.

—Hotărîrea civilă, care a declarat că un deposit n'a avut loc, nu se opune la exercițiul acțiunii publice pentru violarea acestui deposit, 636.

DESPĂGUBIRI CIVILE.—V. *Acț. civilă, Daune*, etc.

DIARIȘTI.—Sunt pedepsiți pentru publicarea anunțurilor de loterii oprite. 609 nota. V. *Loterii*.

DICTUM EXPERTORUM NUNQUAM TRANSIT IN REM JUDICATAM, 173, n. 2. / Central University Library Cluj

DIRECTOR (cailor ferate).—Nu i se poate deferi jurământul, 385, n. 1. V. *Cale ferată, Jurămint, Persoane morale*, etc.

DISCIPLINĂ.—Hotărîrile pronunțate pe cale disciplinară nu împiedică exercițiul acțiunii publice, și *vice-versa*, 585, n. 2. V. *Autor. lucrului judecat*.

DISPOSITIVUL (unei hotărîri).—Are singur, în principiu, autoritatea lucrului judecat, 508 urm. 603 și 658, n. 3; 669. V. *Autor. lucrului judecat*.

DIVORT.—În materie de divorț, martorii pot fi aduși fără citații, 295, n. 1.

—Faptele, pentru care se invoacă divorțul, nu pot fi dovedite prin jurămint, nici prin mărturisire, 335, 365.

—Mărturisirea numai atunci ar putea fi luată în considerație, când ar exista și alte dovezi, 335, n. 2.

—Faptul împăcării soților poate, însă, fi dovedit prin jurămint (Controversă), 365, n. 5.

—El poate, de asemenea, fi stabilit prin mărturisire (Controversă), 335, n. 2; 365, n. 5.

—Admiterea comisiilor rogatorii în materie de divorț (Controversă), 303, n. 1.

—O nouă cerere de divorț nu poate fi respinsă prin excepția lucrului judecat, chiar când ea s'ar întemeia pe fapte de aceeași natură ca acele articulate în prima cerere, 533.

—Reclamantul se poate chiar servi, în sprijinirea acțiunii

celelalte, de faptele, pe care se întemeia cererea primitivă, 533, 534.

—Hotărîrea, care regulează în timpul divorţului ţinerea provizorie a copiilor, avînd un caracter provizor, n'are autoritatea lucrului judecat, 491, 492. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Hotărîrea străină, care pronunţă divorţul, nu poate fi transcrisă în România, fără a fi investită cu formula executorie de judecătorii români, 461, 462, t. şi n. 1.

—Hotărîrile, prin care se pronunţă divorţul, îşi produc efectul lor *erga omnes*, iar nu numai între soţi, 565.

—În materie de divorţ, recursul în casăţie suspendă, prin excepţie, executarea hotărîrii, 490, n. 2. V. *Recurs*.

DOBÎNDA.—Cererea în judecată avînd de obiect un capital mai mic de 150 lei vechi şi dobîndi, care unite la capital, întrec această sumă, nu poate fi stabilită prin martori, 260.

—Ajungera la scadenţă a dobîndei, în urma cererii în judecată, nu împiedică însă administrarea probei testimoniale, chiar dacă unită cu capitalul, ar forma o sumă mai mare de 150 lei (Controversă), 260.

—Art. 1192 nu se aplică la dobîndile moratorii, care au curs în virtutea cererii în judecată, 260.

—Vezi în privinţa dobîndei, tabla vol. VI, v^o *Dobîndă*.

—Hotărîrea, care condamnă pe debitor la plata dobîndilor cerute de reclamant, nu constituie lucrul judecat în privinţa capitalului, care n'a făcut obiectul litigiului, 514, n. 1.

DOBROGEA.—Stabilirea proprietăţii imobiliare din Dobrogea.—Admiterea probei testimoniale, 251. V. *Proba testimonială, Proprietate*.

—*Quid* în privinţa proprietăţii din restul ţării? (Controversă). V. *Proprietate*.

—Hotărîrile definitive emanate de la trib. musulmane din Dobrogea, au autoritatea lucrului judecat, 458.

DOICA (mancă).—Dacă art. 1904 îi este aplicabil (Controversă), 375, n. 1. V. *Jurămînt de credulitate*. În cît priveşte responsabilitatea doicei, v. tabla vol. V, v^o *Doică*.

DOL.—Admiterea probei testimoniale şi a presunţiilor de către un act este atacat pentru dol, 266, 284.

—Casul în care dolul este concomitent cu formarea contractului, 284.

—Dacă există sau nu dol, aceasta e o chestie de fapt, 266, n. 2.

—Individul achitat pentru înşelăciune poate în urmă fi acţionat, înaintea instanţelor civile, pentru anularea convenţiunii ca infectată de dol, în baza acelorasi fapte, 656, 659. V. *Înşelăciune*.

—Dolul nu este o cauză de revisuire în legea noastră, 638 şi t. III, p. 247.

—Dărimarea jurămîntului, deferit prin dolul părţii adverse, 414.

—Anularea unei obligații pentru dol se resfringe asupra terților, ca și anularea dobândită în baza erorii sau violenței, de și în privința dolului, chestiunea este controversată, 39 și t. V, p. 90, 91. V. *Eroare, Rescisiune, Violență*.

—Dolul poate uneori să facă pe partea care a făcut o mărturisire s'o revoace pentru eroare de drept, 341, n. 2. V. *Mărturisire*.

DOMN.—Desființarea dreptului Domnului de a judeca, 451 nota.

DONAȚIUNE.—Este un contract solemn, 47, 124.

—Autentificarea ei, 132, n. 2.

—Dacă părțile se prezintă prin procurator, procura va trebui să fie autentică, soluție aplicabilă tuturor contractelor solemne, 128, n. 5. Vezi și t. VI, p. 457, n. 2 și p. 612. V. și *supra*, *Acte solemne*, ultimul punct, p. 707.

—Ca atare, ea nu poate fi confirmată de dăruitor, nici direct, nici indirect, 47 urm. V. *Confirmare*.

—O donație nu poate, deci, fi confirmată, în mod indirect, pe cale de novație, 48. V. *Novație*.

—Inaplicarea art. 1900 în privința dăruitorului, 74, 75.

—Confirmarea unei donațiuni, infectată de o altă nulitate de cât un viciu de formă, de exemplu : un viciu al consimțământului (dol, eroare, violență). Admiterea confirmării din partea dăruitorului, 48.

—Prin o stranie anomalie, moștenitorii dăruitorului pot, în urma morții acestui din urmă, să confirme o donațiune nulă în privința formelor, 48 urm.

—Confirmarea, care ar avea loc înaintea morții dăruitorului, ar avea caracterul unui pact succesoral, oprit de lege, 49, n. 2. V. *Pacte succesoriale*.

—Și art. 1900 C. civ. este aplicabil moștenitorilor dăruitorului, 75, 83.

—După Codul de procedură civilă sârbesc, donațiunea nu este un contract solemn, ea putând fi și verbală, dacă este urmată de executare, 47, n. 2.

DONAȚIUNI MANUALE.—Validitatea lor în legea noastră, 252, n. 2 și t. IV, p. 140 urm. Cpr. Cas. rom., Trib. Iași și Roman, *C. judiciar* din 1902, No. 72 (cu adnotația noastră). V. și *Dreptul* din 1902, No. 74.—*Contra* : S. R. Scriban, *Dururile manuale*, p. 50, 51.

—Ele sunt, după părerea noastră, ca ori-ce alte liberalități, supuse taxei de înregistrare. Trib. Roman și Iași, *C. judiciar*, *loco cit.* — *Contra* : Cas. rom. *C. judiciar*, *loco cit.* (decisie criticată de noi).

DONAȚIE CU TERMEN, 545, n. 3.

DOTĂ.—V. *Imobil dotat, Zestre*, etc.

DOVADA (OBLIG.).—V. *Probă*.

DOVADA TESTIMONIALĂ.—V. *Probă testimonială*.

DRAGOSTE.—Este ca și beția, o cauză de micșorare a pedepsei în pravila lui Vasile Lupu, 135 nota. V. *Beție*.

DREPT CANONIC.—Abrogarea lui prin Codul actual, 354, n. 2. V. *Canoane*.

DREPT INTERNAȚIONAL. — În privința acțiunii în anulare sau în rescisiune, 40.

— Leziunea în privința majorilor, 41.

— În privința minorilor, 40, 41.

— În privința condițiunei resolutorie exprese sau tacite, 41.

— În privința confirmării, 67, 68.

— În privința cercetării paternității, 104, n. 3 și t. V, p. 355, n. 1: t. I, partea II, p. 314, n. 2.

— În privința formalității dublului original, 209.

— În privința formalității bunului și aprobat, 209, 210.

— În privința registrelor comercianților, 212, n. 4.

— În privința probei testimoniale, 242, t. și n. 2. Cpr. art. 10 § 2 C. ital., disp. preliminar. V. *Probă testimonială*.

— În privința capacității martorilor, 297.

— În privința comisiilor rogatorii, 303 urm. V. *Comisii rogatorii*, *Probă testimonială*.

— În privința jurământului decisoriu, 408 urm.

— În privința executării hotărârilor străine, 458 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

— În privința hotărârilor străine, care declară pe un comerciant în stare de faliment, 462, t. și n. 2 și t. VI, p. 760, n. 1.

DREPTURI REALE. — Neaplicarea art. 1189 (Controversă), 239, 240.

— Stabilirea unui drept real. Aplicarea teoriei începutului de probă scrisă, 276. V. *Probă testimonială*.

DREPT DE RETENȚIE. — V. *Retenție*.

DUBLU ORIGINAL, 188 urm.

— Actele sub semnătură privată, care constată convenții sinalagmatice sau bilaterale (vîndarea, locațiunea, societatea, transacțiunea, împărțeala, compromisul, etc), trebuie, pentru a fi valide, ca instrumente probatorii, să fie făcute în atâtea exemplare originale câte sunt și părți cu interes contrar, fie-care original trebuind să facă mențiune de numărul originalelor întocmite, și să fie semnat de toate părțile contractante, 188, 189, 194.

— Origina acestei dispoziții (vechia jurisprudență franceză), 189, t. și n. 2.

— Motivele acestei reguli, 189.

— Această dispoziție interesează ordinea publică, așa că părțile n'ar putea deroga de la dînsa, 189. V. *Ordine publică*.

— Omisiunea acestei formalități nu se acopere, deci, prin prescripția de 10 ani, statornicită de art. 1900, asemenea prescripție fiind o confirmare tacită, 190.

— Aplicarea acestei soluții și în privința art. 1180, 77, 190, n. 1: 208, 209.

— Eliminarea acestei dispoziții în Codul italian și în alte leginiri străine, 190, t. și n. 2.

— Toate originalele trebuie să fie conforme, 190.

— Trebuie să se facă câte un original pentru fie-care parte ce are un interes contrar, 190.

—De câte-ori femeia contractează odată cu barbatul sen, un singur exemplar este suficient, amindoi având un interes comun în cauză, 191 nota.

—Casul unei societăți contractată prin act sub semnătură privată, 191 nota.

—Fie-care exemplar trebuie să fie semnat de toate părțile contractante, 191.

—Fie-care exemplar trebuie să menționeze numărul originalelor făcute, 192.

—Acoperirea nulității care rezultă din lipsa mențiunei numărului originalelor (executarea convenției, producerea tuturor originalelor), 192, 193.

—Dacă executarea este comună ambelor părți, nulitatea este acoperită în privința amindurora, 192, n. 3.

—Partea, care produce în justiție actul neregulat, nu poate invoca lipsa mențiunei originalelor, 193 nota.

—Casul în care actul ar prevedea că s'a făcut numărul de exemplare cerut de lege, de și în realitate s'ar fi făcut numai unul, 193, 194.

—Nulitatea actului, când se recunoaște sau se dovedește că el a fost redactat într'un singur exemplar, 193.

—Depunerea actului, în mâinile unui al treilea, scutește pe parte de pluralitatea exemplarelor, 194.

--Actele la care se aplică formalitatea dublului original (numai la actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice perfecte), 188, 189, 194, 195.

—Aplicarea acestei formalități la un contra-înscris încheiet prin un act sub semnătură privată, 163, n. 2. V. *Contra-înscris*.

--Această formalitate nu este, însă, cerută în privința convențiilor unilaterale, numite fără cuvint, contracte sinalagmatice imperfecte, precum : împrumutul, fidejusiunea, comodatul, depositul, amanetul, mandatul, etc., 194, 195, t. și n. 1.

—Bilanțul format cu ocazia lichidării unei societăți. (Inaplicarea formalității dublului original ; aplicarea, însă, a formalității bunului și aprobat), 195.

—Formalitatea dublului original nu se aplică nici convențiilor sinalagmatice perfecte, de câte-ori una din părți își execută obligația ei în momentul formării sale, 195, 196.

—Formalitatea dublului original se aplică chiar convențiilor unilaterale, care dau loc la obligații reciproce, 196.

—Aplicarea acestei formalități în cazul când s'a stipulat un onorariu, în caz de mandat, sau de deposit, 196.

--Neaplicarea acestei formalități atunci când s'a stipulat un onorariu, în caz de mandat, sau de deposit, 196.

—Neaplicarea acestei formalități în materie comercială, 196, 197. V. *Materie comercială*.

—Politele de asigurare sunt deci valide, chiar când au fost făcute într'un singur original, 197.

—Formalitatea dublului original nu este aplicabilă societăților anonime și în comandită, fiind-că aceste societăți nu pot fi constituite de cât prin act autentic, 197.

—Asociațiile în participare sunt, din contra, supuse acestei formalități, când sunt constituite prin acte sub semnătură privată, 197. V. *Asociație în participare*.

—Consecințele omiterii formalității dublului original. (Actul constituie un început de probă scrisă), 197 urm., 199, 273, 429.

—Admiterea aceleiași soluții în privința bunului și aprobat, 207, 273, 492. Cpr. C. București, *C. judiciar* din 1901, No. 60 și *Dreptul* din 1902, No. 66. V. *Bun și aprobat*.

—Regulele de drept internațional aplicabile formalității dublului original, 209. V. *Drept internațional*.

—Persoanele care pot invoca lipsa dublului original (părțile contractante, nu însă și cei de al treilea), 197, n. 4.

—Debitorul cedat, care n'a intervenit la actul de cesiune de creanță, este un terțiu, 197, n. 4; 198, n. 4. V. *Cesiune de creanță*.

DUEL.—Nepedepsirea martorilor în materie de duel, 657, n. 1. V. și t. V, tabla analitică, v^o *Duel*.

—Soluția acestei chestiuni în dreptul străin și în legea din 16 martie 1842, votată de obșteasca obicinuită adunare, sub Mihail Sturdza, 657, n. 1.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E

EI INCUMBIT PROBATIO QUI DICIT, NON QUI NEGAT, 107, n. 2; 120, n. 1.

ELECTA UNA VIA, NON DATUR RECURSUS AD ALTERAM, sau EXCLUDITUR ALTERA (Controversă), 530 nota; 632, n. 1. V. și monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1902, No. 59.

ELECTRICITATE.—Poate face obiectul unui furt, sau a unui abuz de încredere, 622 nota. Cpr. Trib. Dolj, *C. judiciar* din 1902, No. 79. V. *Furt*. V. și monografia D-hu V. Erbiceanu, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 86.

EPITROP.—V. *Tutor*.

EREDE APARENT.—V. *Moștenitor aparent*.

ERETICL.—Nu puteau altă dată să mărturisească contra unui creștin, 296, n. 2.

EROARE.—Anularea unei convenții, pentru cauză de eroare, dobândită de reclamant, este opozabilă celor de al treilea, 39 și t. V, p. 89.

—Aceleași principii sunt aplicabile în privința violenței, 39. V. *Violență*.

—Controversa la care această chestie a dat loc în privința dolului, 39 și t. V, p. 90, 91. V. *Dol*, *Rescisiune*.

—În caz de eroare de drept, în privința confirmării unei oblig., autorul confirmării trebuie să dovedească că el a fost

în eroare asupra consecințelor juridice și efectelor legale a viciilor obligației (Controversă), 61.

—Proba testimonială și a presupunțiilor este admisibilă de câte-ori consimțământul uneia din părți a fost dat din eroare, 266. V. *Probă testimonială*.

—Admiterea aceleiași soluții în caz de violență, sau dol, 266, 284. V. *Dol, Violență*.

—Eroarea de drept nu este, în principiu, o cauză de retractare a mărturisirii judiciare, 340.

—Casurile excepționale în care eroarea de drept are din contra acest rezultat, 341, n. 2. V. *Mărturisire*.

—Eroarea de fapt este, însă, o cauză de retractare a mărturisirii, 340. V. *Mărturisire*.

—Acel care invocă eroarea, ca ori-ce reclamant, trebuie să o dovedească, 342.

—Exemple de erori de drept, 341.

—De erori de fapt, 341.

—Casurile în care legiuitorul nostru distinge eroarea de drept de cea de fapt, 342.

—Contrar dreptului francez, la noi, transacțiunea poate fi atacată atât pentru eroare de drept, cât și pentru eroare de fapt, 342. V. *Transacție*.

—In cât privește anularea transacției pentru cauză de dol și violență, v. t. V. p. 46, n. 1.

ESTIMATOR (Jurământ), 423, 439 urm. V. *Jurământ*.

—Admiterea lui în pravila lui Vasile Lupa, 502.

EVREI.—V. *Israeliti*.

EXECUTOR TESTAMENTAR.—Hotărîrea dată, față de un executor testamentar, nu este opozabilă nici moștenitorilor, nici legatarilor, 553.

EXEQUATOR.—V. *Formulă executorie, Autor. lucrului judecat, etc.*

EXPEDIENT.—V. *Hotărîri de expedient*.

EXTRADAREA (străinilor), 468, 469.

—Nu este admisă pentru crime sau delicta politice, 470, 471.

—De câte-ori se admite extradarea, se pune ca condiție ca pedeapsa cu moarte să nu fie aplicată acelui extradat, 471.

—Convențiile încheiate, în această privință, cu diferitele State străine, 303, n. 3; 469, n. 2. V. *Autor. lucrului judecat în materie civilă*.

—In cât privește extradarea în Rusia, vezi *Journal Clunet*, anul 1902, p. 718 urm.

F

FACTUM TUTORIS, FACTUM PUPILLI, 19, 551.

FACTURI.—Legalizarea lor de polițai. sau comisarii de poliție, 145, 146.

FALIT, FALIMENT.—Jurământul poate el fi deferit de un falit? (Controversă), 384, n. 1.

—Falitul nu poate face, în justiție, o mărturisire oposabilă masei creditorilor, 332.

—Nu se poate, deci, recurge, în privința lui la procedura interogatorului, 332. V. *Interogator*.

—Aceleași principii sunt aplicabile și sindicului falimentului; de unde rezultă că procedura interogatorului nu poate fi ordonată în privința sindicului, sau falitului, 332. V. *Mărturisire, Sindic*, etc.

—Hotărîrea străină, care declară pe un comerciant în stare de faliment, este ea oposabilă creditorilor ce acest falit ar avea în România? (Controversă), 462, t. și n. 2. Vezi și t. VI, p. 760, nota 1.

—Hotărîrea pronunțată față de sindicul unui faliment, în limitele mandatului său, este oposabilă atât falitului, cât și creditorilor sei, 552. V. *Autor, lucrului judecat, Faliment*, etc.

—Hotărîrea prin care se declară pe un comerciant în stare de faliment, după cererea unui creditor, constituie în privința debitorului, o stare de care toți creditorii se pot folosi, 565. V. *Autoritatea lucrului judecat*.

—Hotărîrea, însă, prin care s'ar fi respins cererea în declarare de faliment, făcută de un creditor, n'ar împedea pe alți creditori de a reînoui asemenea cerere (Controversă), 566, t. și n. 1.

—Creditorul, care a vădut cererea sa respinsă, poate de asemenea reînoui cererea în declarare de faliment, întemeindu-se pe fapte posteroare, din care ar rezulta încetarea de plăți, 566, n. 1. V. *Bancrută*.

FAPT.—Sensul acestui cuvint în art. 383 Pr. pen., 606 urm. V. *Autor, lucrului judecat în materie represivă*.

FAPTE COMPLEXE (mixte).—Dovedirea lor, 251, 252.

—Faptele incontestabile și necontestate nu mai au nevoie de a fi probate, 105.

—Faptele ilicite pot fi dovedite prin jurământ, 370, t. și n. 7.

FAPTE MATERIALE ȘI JURIDICE.—Faptele materiale sau fizice pot fi dovedite prin ori-ce soi de mijloace, pe când faptele juridice (contractele) nu pot în genere fi stabilite de cât prin acte scrise, 105, 249, 250, 252, n. 1; 284. V. *Probă testimonială*.

—Faptele juridice, având de obiect o valoare mai mică de 150 lei vechi, pot fi dovedite cu martori, 252.

—Numai faptele materiale și juridice pot face obiectul unei probe propriu zise, examinarea sau aplicarea dreptului fiind de domeniul judecătorului, 102.

—Parțile trebuie să dovedească, însă, legea străină pe care o invocă, 102 urm. V. *Lege străină*.

—Condițiile cerute pentru ca proba testimonială să fie admisă de justiție, 104.

FAPTE NEGATIVE.—Pot fi dovedite, în justiție, pentru-ca mai tot-deauna ele se convertesc în fapte pozitive contrare, 107, 108.

—Numai propozițiile, care au un caracter indefinit, nu sunt susceptibile de o probă completă, și aceasta fie că ele ar fi afirmative, fie negative, 108.

—Consecințele care rezultă din împrejurarea că faptele negative pot în genere fi probate, 108.

—Ipoteza din dreptul roman, în care acel care trebuia să dovedească o propoziție negativă, putea să arunce proba asupra adversarului său, 109, 110.

FARMACIȘTI.—Aplicarea prescripției scurte statornicite de art. 1903, 1904, 275, n. 1. V. *Medici, Veterinari*, etc.

—Farmaciștii sunt comercianți (Controversă), V. tabla Vol. VI, v^o *Farmacisti*.

FEMEE.—Poate fi martor în actele stărei civile (art. 24 C. civ.). V. *Probă testimonială*.

—Poate fi mandatar, 357, nota.

—Dreptul femeii de a exercita profesiunea de avocat (Controversă), 356, n. 2. V. *supra* v^o *Advocat*, unde se arată și jurisprudența în această privință.

FEMEE MĂRITATE.—Femeea măritată este obligată a repara paguba cauzată prin delictelor sau quasi-delictelor ei, chiar cu averea sa dotală, 28 t. și n. 1; t. V, p. 473 urm. și t. I, partea II, p. 103. Cpr. C. Grenoble, Sirey, 1902. 2. 96.

—Același principiu este aplicabil atât minorilor cât și interdișilor, care ar comite pagube într'un interval lucid, 27, 28. V. *Interdiși, Minori*, etc.

—Anularea actelor făcute fără autorisare. Punctul de plecare a prescripției statornicite de art. 1900, 92, 93. V. *Confirmare, Prescripție*, etc.

—O hotărâre străină, în care o femeie măritată româncă a stat în judecată, fără cuvenita autorisare, nu poate fi investită în țară cu formula executorie. V. *Autor. lucrului judecat, Ordine publică*, etc.

—Femeea, care contractează o dată cu barbatul său și care nu se obligă a plăti de cât jumătate din preț, se consideră ca având cu dînsul un interes comun, și deci, nu se cere în specie un dublu original, 191 nota. V. *Dublu original*.

—Femeea neautorisată nu poate face, în justiție, o mărturisire care s'o lege, 330.

—Controversa la care mărturisirea femeii măritate a dat loc în doctrină și în jurisprudență, 330, n. 3, V. *Mărturisire*.

—Mărturisirea făcută de barbat nu este opozabilă femeii, de cât dacă este relativă la bunurile a căror administrație îi aparține lui, și numai în limitele acestei administrațiuni, 331.

—De câte-ori femeia este chemată în justiție și barbatul nu mai are rolul de a completa capacitatea sa, art. 151 Pr. civ. este inaplicabil, nefiind doi părți în cauză, 386, n. 1.

—Nu se poate deferi jurământul decisor unei femei măritate neautorisate, 387.

—Nici femeia măritată neautorisată nu-l poate deferi, chiar dacă ea ar fi imputernicită a sta în judecată, 381.

—*Quid* în privința femeii măritate, separată de bunuri? 381, n. 2.

—Autorisarea femeii de a sta în judecată nu este suficientă pentru prestarea jurământului, 387, n. 3.

—Încheierile, prin care justiția acordă autorisarea femeii măritate, în caz de refuz din partea bărbatului, având puterea lucrului judecat, bărbatul nu poate cere anularea actelor făcute de femeia autorisată de justiție, 484.

—Bărbatul poate, însă, cere anularea hotărârii în care femeia s'ar fi judecat fără nici-o autorisare, 484, n. 2; 498, n. 1.

—Același drept nu aparține femeii, 498, n. 1. Cpr. și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Appel civil*, 1157, n. 1.

—Femeia măritată neautorisată a face comerț nu poate fi condamnată pentru bancrută, 617 nota. V. *Bancrută*.

—Hotărârea dată față de bărbat, exercitând în limitele legii acțiunile femeii, în calitate de administrator al bunurilor dotale, sunt opozabile femeii sau moștenitorilor ei, cu-toate-că ea n'a fost pusă în cauză, 552, t. și n. 2. V. *Autor. lucrului judecat*.

FIDEJUSIUNE.—Este un contract accesoriu, 417 și t. V, p. 18.

—Aplicarea formalității bunului și aprobat, 203, t. și notele 1 și 7.

—Fidejusiunea, fiind o convenție unilaterală, nu este însă supusă formalității dublului original, 194.

—Cazurile în care fidejusiunea poate fi dovedită cu martori, în materie civilă (încoput de probă scrisă), 257, t. și n. 2.

—În materie comercială, fidejusiunea poate fi stabilită prin orice probe, 258, 259. V. *Materie comercială*, *Probă testimonială*, etc.

—Stingerea oblig. principale atrage stingerea fidejusiunii, 417.

—Excepții de la acest principiu, în caz când oblig. principală ar fi fost anulată din cauza incapacității debitorului, 417, n. 4, 418 nota. V. *Minor*, *Minoritate*.

—Jurământul deferit debitorului asupra existenței datoriei și prestat de acest din urmă, liberează pe fidejusor, 418.

—Aceași soluție este admisă în caz când jurământul deferit de debitorul principal este refuzat de creditor, 418.

—Jurământul deferit de creditor asupra existenței datoriei, iar nu asupra fidejusiunii, și prestat de fidejusor, ca și jurământul refuzat de creditor asupra propunerii fidejusorului, liberează pe debitorul principal, pentru-ca de câte ori nu există datorie, nu poate să existe nici debitor, 418.

—Remiterea datoriei, făcută fidejusorului, nu liberează însă, în principiu, pe debitorul principal, dacă aceasta n'a fost voința creditorului, 418, n. 4 și t. VI, p. 722, 723.

Refuzul fidejusorului de a jura, nu produce nici-un efect în privința debitorului principal, și *vice-versa*, 422, 423.

—Hotărârea dată față de debitorul principal leagă ea pe fidejusor? (Distincțiune și controversă), 572 urm.

—Casul unei fidejusiuni solidare (Controversă), 574.

FIDES SCRIPTURÆ INDIVISIBILIS EST, 222.

FILIAȚIUNE.—În dreptul vechi, putea în toate cazurile fi dovedită cu martori, 241, t. și n. 4 : 246, 253 nota.

—Mijloacele de probațiune constituind un drept câștigat pentru părți, copilul legitim, născut sub legea veche, va putea dovedi filiațiunea sa conform acelei legi, 245.

—*Quid în privința filiațiunei naturale ?* (Controversă), 245, t. și n. 2. V. *Naștere, Probă testimonială*, est.

—Cazurile în care proba testimonială este admisibilă astăzi, 252, n. 3 : 253 nota.

—Filiațiunea nu poate fi dovedită prin jurămint, 366, t. și n. 2. V. *Jurămint*.

—Hotărîrea care a acordat alimente reclamantului, în calitate de fiu sau de părinte a pârîtului, nu are autoritatea lucrului judecat, în privința filiațiunei sau paternității, dacă această chestie n'a făcut obiectul concluziilor părților și n'a fost desbătută în instanță, 514. V. *Alimente, Pensie alimentară*, etc.

—Numai copiii legitimi, nu însă și acei naturali, poartă numele părintelui lor, 570, n. 4, 571 nota. V. *Nume patronimic*.

—Condamnarea pentru părintucidere, sau pentru lovituri, ori răniri cauzate părinților, nu constată filiațiunea condamnatului, din punctul de vedere al efectelor civile care rezultă din filiațiune, 661 urm. V. *Paricid, Cercetarea paternității, paternității, Chestiuni de stat*, etc.

FINE DE NEPRIMIRE.—Finele de neprimire care se pot opune acțiunei în anulare sau în rescisiune. (Confirmarea și prescripția), 41, 42, 68.

FOAE DOTALĂ.—Autentificarea ei, de judecătorul de ocol, până la valoarea de 3000 lei inclusiv, 137.

—Celelalte contracte matrimoniale sunt de competența tribun. de județe, ori-care ar fi valoarea lor, 138. V. *Judec. de ocol*.

FOAE (SAU FILĂ) VOLANTĂ.—Poate constitui un început de probă scrisă, 277.

—Registre domestice sau casnice, 220, t. și n. 1.

FOAME (scușă legală în materie de furt), 596, n. 3. V. *Furt*.

FOND DOTAL.—V. *Imobil dotal*.

FORMA DAT ESSE REI, 150, 368. V. *Acte, Contracte solenne*, etc.

FORMULA EXECUTORIE.—Este o creațiune a legii nouă ; ea nu exista în vechile noastre leginiri, 484, n. 1.

—Investirea unui act autentic cu formula executorie, 133, 160, t. și n. 2.

—Judecarea contestațiilor ivite cu ocazia executării unui act autentic, 161, 162.

—Incetarea puterii executorie a actelor autentice, 154, n. 2 : 162.

—Investirea cu formula executorie a actelor autentificate în străinătate, 143, 162, 467.

—Dacă nici-una din părți nu-și are domiciliul în țară, formula executorie se pune de tribunalul Ilfov, 143.

—Tocmelele de munci agricole se investesc cu formula executorie de consiliul comunal, 142.

—Și hotărârile pronunțate de arbitri sunt investite cu formula executorie, 505.

—Investirea cu formula executorie a unei hotărâri pronunțate în străinătate, 459 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Judecătorii români vor refuza formula executorie, de câte ori hotărârea străină va fi în contradicere cu hotărârea dată de un tribunal național, 459, n. 2.

—Hotărârile străine pot fi invocate în România, ca producând autoritatea lucrului judecat, pentru constatarea unui fapt sau unui drept, fără a fi investite cu formula executorie, 460, t. și n. 1.

—Hotărârile străine, privitoare la starea și capacitatea persoanelor, își produc în genere efectul lor în România, fără a fi investite cu formula executorie (Controversă), 460.

—O hotărâre străină care pronunță divorțul nu poate, însă, fi transcrisă de ofițerul stărei civile în România, fără a fi investită cu formula executorie de judecătorii români, 462, t. și n. 1. V. *Divorț*.

—O mărturisire extra-judiciară, consemnată într-o hotărâre străină, poate fi invocată în România, fără ca hotărârea străină să fi fost declarată executorie de judecătorii români, 325, n. 2. V. *Mărturisire*.

—Hotărârile emanate de la arbitrii străini pot fi investite cu formula executorie de judecătorii români, 467.

—Nu însă și acele emanate de la un consul străin din țară, 471 urm. V. *Consul. Autor. lucrului judecat*, etc.

—Actul de ipotecă, în baza căruia se face o urmărire de creditul fonciar, are el nevoie de a fi investit cu formula executorie? 484, n. 1. V. *Credit fonciar, Ipotecă*, etc.

—Încheierile privitoare la investirea unei sentințe cu formula executorie nu au puterea lucrului judecat, 484.

FORȚĂ MAJORĂ.—Cazurile de forță majoră (precum trăsnetul, grindina, cutremurul, inundațiile, etc.), fiind fapte materiale, pot fi dovedite cu martori, 250.

—Proba testimonială, și în consecință și a presumpțiilor, devine admisibilă, de câte ori creditorul a pierdut actul scris, ce-i servia de dovadă, prin un caz de forță majoră, 289. V. *Proba testimonială*.

—Reconstituirea prin martori sau presumpțiuni a unei hotărâri distruse prin caz fortuit sau forță majoră, 292. V. *Hotărâri*.

—A unui testament, 290 urm. V. *Testament*.

FRAUDĂ.—Face în tot-deauna admisibilă proba testimonială, 266.

—Frauda ca și dolul este o chestie de fapt, 266, n. 2.

—Frauda la lege face admisibilă proba testimonială, *chiar*

între părți, pentru dovedirea simulației (Controversă), 285, t. și n. 4. t. V, p. 276, n. 1. Cpr. Trib. Suceava și Cas. fr. Sirey, 1901. 1. 347 și *C. judiciar* din 1902, No. 80.

—Mărturisirea, făcută în mod fraudulos, nu este opozabilă moștenitorilor acelora de la care ea emană, 333, n. 3.

—Mărturisirea făcută de debitor, în fraudă drepturilor creditorilor, nu le este opozabilă, 334 nota.

FRAUS OMNIA CORRUMPIT, 333, n. 3.

FRUCTE.—Restituirea fructelor, la caz de rea credință din partea terțului, în privința acțiunii în anulare sau în rescisiune, 39, t. și n. 4.

FRUSTRA PROBANTUR, QUÆ PROBATA NON RELEVANT, 105.

FURT.—Elementele furtului (Clandestinitate), 621, n. 3.

—Foamea și miseria era o scusă legală în materie de furt, după pravila lui V. Lupu, 596, n. 3.

—Electricitatea poate face obiectul unui furt, sau unui abus de încredere, 622 nota. Cpr. și Trib. Dolj, *C. judiciar* din 1902, No. 79. V. *Electricitate*.

—Admiterea aceleiași soluții în privința celorlalte produse, care se distribuiesc la domiciliu prin canalizare, precum: apa, gazul aerian, etc., 622 nota.

—Furtul de păsări domestice, sau de alte lucruri de mică valoare, comis de țigani, nu se pedepsea după pravila lui Vasile Lupu, 597 nota.

—Persoanele străine, care cooperează la un furt comis de o rudă sau afin în gradul prevăzut de art. 307 C. pen., pot ele fi urmărite ca complici, tăinuitori, agenți provocatori, etc. ? 666, n. 2.

G

GAGIU (comercial).—Dovedirea lui față de cei de al treilea.—Inadvertența art. 478 C. com., 249, n. 1; 256, 270, 271. V. *Materie comercială, Probă testimonială*, etc.

GAZ AERIAN.—Ca și electricitatea, poate face obiectul unui furt, 622 nota. V. *Electricitate, Furt*.

GAZDUIRE DE FĂCETORI DE RĂLE.—Delict colectiv sau de obicei, 619.

—Pedepsirea acestui fapt în pravila lui V. Lupu, 619, n. 1.

GESTAȚIUNEA (femeii).—Presunțiile relative la gestațiunea femeii nu pot fi resturnate prin proba contrară, 316. V. *Presunții*.

GESTIUNE DE AFACERI.—Poate fi dovedită cu martori sau presunțiuni, 351, n. 4 și 349.

—Cheltuelile făcute de gerant nu pot, însă, fi dovedite decât conform dreptului comun, fiindcă el a avut posibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă, 283, n. 3 și t. V. p. 331, t. și n. 4. V. *Probă testimonială*.

- Actul scris emanat de la un gerant de afaceri poate fi opus ca început de probă scrisă stăpânului, 275. V. *Mandat*.
 —Gerantul poate fi obligat a produce, în justiție, registrele, notele sau hârtiile relative la gestiunea sa, 222, n. 5. V. *Mandat, Mandatar*.
 —Deferirea jurământului din partea gerantului de afaceri, 381.
 —Gerantul de afaceri nu mai poate astă-ți să susție un proces în numele stăpânului, o procură legalisată fiind necesară în această privință, 556.
 —Soluția acestei chestiuni în dreptul roman, 556.
 —Un gerant de afaceri poate însă face apel, opoziție, recurs, etc. în numele stăpânului, și asemenea acte vor folosi acestui din urmă, dacă au fost ratificate de dînsul, în termenul util, 556, n. 6. V. *Apel, Recurs, Ratificare*, etc.
 GOVORA (Pravila bisericească de la Govora) în privința jurământului preoților, 354, n. 1. V. *Jurămînt, Preoți*.
 GREFIER.—Prezența acestui funcționar este neapărată la autentificarea actelor, 127, t. și n. 2 ; 135.
 —El poate fi înlocuit prin ajutorul de grefă, 127, 135.
 —Lipsa semnăturii grefierului atrage nulitatea actului, 131.

H

- HABILIS AD NUPTIAS, HABILIS AD PACTA NUPTIALIA sau AD MATRIMONII CONSEQUENTIAS, 27.
 HANGII.—V. *Ospătători*.
 HÂRTII SAU CĂRȚI DOMESTICE. (Puterea lor probatorie).—219 urm. V. *Registre domestice*.
 HÂRTIE MONETĂ.—Inaplicarea art. 1198, § ultim C. civ. la caz de pierderea unor valori în hârtie monetă, 292. V. *Bilete de bancă*.
 HERES PERSONAM DEFUNCTI SUSTINET, 275.
 HOTĂRÎRI.—Sunt acte autentice, 124, 160.
 —Reconstituirea unei hotărîri prin martori sau presumpțiuni, când ea a fost distrusă prin un caz de forță majoră, 292.
 —Indreptarea unei erori materiale strecurate într-o hotărîre judecătorească, 499, 512, n. 2.
 —Prescrierea dreptului de a se executa o hotărîre, 577 urm.
 —Hotărîrile care au și care n'au autoritatea lucrului judecat, 459 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.
 HOTĂRÎRI STRĂINE.—(Investirea lor cu formula executorie), 458 urm. V. *Formulă executorie, Autor. lucrului judecat*, etc.
 HRISOAVE (vechi), care consacrau autoritatea lucrului judecat, până în secolul al 18-lea, 448, n. 7 ; 448 urm.

I

- IARMAROACE. —V. *Bălciuri*.
 IMOBIL DOTAL.—Viciul care rezultă din dotalitatea unui imo-

bil înstrăinat în timpul căsătoriei, nu poate fi reparat de cât la încetarea dotalității, 54, 55.

† —Femeea poate, însă, confirma prin testament, în timpul căsătoriei, înstrăinarea imobilului dotal, 54, t. și n. 4. V. *Confirmare*.

—Acțiunea în anulare a înstrăinării imobilului dotal este, sau nu, în urma desfacerei căsătoriei, supusă prescripției decenale, statornicită de art. 1900 C. civ. (Casul în care fondul dotal a fost înstrăinat de ambii soți), 79 urm.

—Casul în care fondul dotal a fost înstrăinat numai de barbat (Controversă), 80.

† —Casul în care barbatul a înstrăinat imobilul dotal ca al său (Controversă), 80, 81. V. *Confirmare*, *Prescripție*, etc.

—Punctul de plecare al prescripției acțiunii în revocare a înstrăinării, 90, 91.

—Încheierea tribunalelor, care ar permite înstrăinarea fondului dotal, în afară de cazurile permise de lege și fără îndeplinirea formelor legale, nu are autoritatea lucrului judecat, 483, t. și n. 2 ; 536, 537.

—Dacă femeea poate, cu autorizarea soțului ei, face contestație la urmărirea imobilului seu dotal, sau dacă asemenea drept aparține, în timpul căsătoriei, numai barbatului, 382, n. 1. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1900, p. 1366, decizie la care am luat și noi parte, rămânând, însă, în minoritate.

—Urmărirea veniturilor dotale viitoare din partea creditorilor barbatului sau a femeii (Controversă). V. adnot. noastră asupra unei sentințe a trib. Iași și Ilfov, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 81.

—Imobilul dotal este alienabil pentru delictele sau quasi-delictele femeii, V. *Femea măritată*, *Zestre*, etc.

IMPĂRȚEALĂ.—Actul sub semnătură privată, care constată o împărțeață, este supus formalității dublului original, 188, 194.

—Împărțeața făcută între majori nu poate fi anulată pentru leziune, 7, 8. V. *Leziune*.

—Transacțiile părților constatate de judecătorul de ocol, în baza art. 99 din Legea lor organică, în materie de împărțeață, au autoritatea lucrului judecat, 161, 485. V. *Autor. lucrului judecat*.

—*Quid* în privința hotăririlor prin care se omoloagă o împărțeață ? (Distincțiune), 484, 485. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Hotărîrea dată în materie de împărțeață nu poate fi opusă, ca avînd autoritatea lucrului judecat, unei acțiuni în revendicare, obiectul ambelor acțiuni nefiînd același, 517, n. 1.

IMPENSE (datorite barbatului pentru cheltuielile făcute de dînsul la imobilul soției sale). V. *Reparații*.

IMPOSITE.—Hotărîrile pronunțate în materie de imposite au autoritatea lucrului judecat, numai pentru periodul la care ele se referă, 492, 493.

IMPOSSIBILITATEA NULLA EST OBLIGATIO, 500 și t. VI, p. 813, 817.

IMPRUMUT MARITIM.—Nu poate fi dovedit prin martori, 257.
V. *Probă testimonială*.

IMPRUMUTURI DE STAT.—Art. 1198, § ultim se aplică la obligațiile de împrumut de Stat, 292.

INALIENABILITATEA (pământurilor rurale).—V. *Pământ rural*.

INCAPABILII.—Incapabilul nu mai poate exercita acțiunea în rescisiune contra unui act anulabil, dacă el l-a confirmat în timpul capacității sale, 29 urm.

—Punctul de plecare a prescripției statornicite de art. 1900, 91 urm.

—O scrisoare emanată de la un incapabil nu-i poate fi opusă ca început de probă scrisă, 272, 331. V. *Probă testimonială*.

—Incapabilii nu pot deferi jurământul decisor, 380, 381.
V. *Femeie măritată, Interdiși, Jurământ, Minor, etc.*

—Jurământul decisor nu poate, de asemenea, fi deferit unui incapabil, 387, 390.

—Casul în care persoana capabilă, căreia s'a deferit jurământul, a pierdut capacitatea sa, 388.

—Aplicarea principiilor de mai sus și în materie de jurământ supletor, 432.

—Judecătorii ar putea, cu toate-acestea, deferi jurământul supletor unui incapabil, dacă ei ar crede că afirmarea din partea incapabilului ar aduce o lumină în cauză, soluție admisă și la Romani, 432. V. *Jurământ*.

—Incapabilii nu pot face o mărturisire validă în justiție, 330.
V. *Mărturisire*.

—Oblig. fidejursorului rămâne validă, cu toate-că acea principală ar fi anulată pentru incapacitatea debitorului, 418 nota. V. *Fidejusiune, Minor, Minoritate*.

INCENDIU.—Este un caz de forță majoră, 289. V. *supra, Forță majoră*. V. și tabla vol. V v^o *Caz fortuit, Incendiu, etc.*

INEPUL DE PROBĂ.—V. *Probă testimonială*.

INMORMÎNTARE CLANDESTINĂ.—V. *Pruncucidere*.

INSTITUTORI.—Aplicarea prescripțiilor scurte, statornicite de art. 1903, 1904 C. civ., 375, n. 1.

INDIVISIBILITATEA (bărtiilor casnice), 222.

—Mărturisirei. V. *Mărturisire*.

INDUSTRIAȘ.—Cambia subscrisă de un industriaș nu este supusă formalității bunului și aprobat, 202. V. *Bun și aprobat, Cambie, etc.*

—Industriași sunt în genere scutiți de această formalitate, 205.

INRUDIREA.—Gradul de înrudire poate fi dovedit prin martori, 251. V. *Probă testimonială*.

INȘELĂCIUNE.—Prevenitul achitat pentru înșelăciune, poate, în urmă a acționat înaintea instanțelor civile pentru anu-

larea convențiunei, ca afectată de dol, în baza acelorași fapte, 656, 659. V. *Dol*.

INSCRIERE ÎN FALȘ.—V. *Acte autentice*.

INSCRISURI (Proba prin—), 123 urm. V. *Acte autentice*, *Acte sub semnătură privată*, etc.

INSTĂINAREA (imobilului urmărit).—Nulitatea înstrăinărilor directe sau indirecte, totale sau parțiale a imobilului urmărit, făcute de debitor prin act sub semnătură privată, în urma transcrierii comandamentului prealabil, 185, t. și n. 1. V. *Comandament prealabil*.

INTERDICȚIE.—**INTERDIȘ.**—Căsătoria interdicșului, contractată în intervale lucide (Controversă), 2, n. 2 și p. 3.

—Anulabilitatea actelor făcute de interdicș, în urma publicării interdicșiei, 5, n. 2; t. II, p. 337 și t. V, p. 22, n. 2.

—Responsabilitatea interdicșului pentru delictele sau quasi-delictele sale, comise în intervale lucide, 28.

—Actele făcute de un interdicș, sau de epitropul seu în timpul interdicșiei, pot fi confirmate de interdicș în urma rădăcării interdicșiei, 30.

—Punctul de plecare a prescripției statornicite de art. 1900, 94.

—Nu se poate deferi jurământul unui interdicș, și nici el nu-l poate deferi, 380, 381, 387. V. *Incapabili*, *Jurământ*, etc.

—Se poate deferi jurământul persoanelor a căror interdicșie a fost cerută și nepronunțată încă, 387.

—Interdicșul nu poate face o mărturisire validă în justiție, 330. V. *Mărturisire*.

—Hotărârile care pronunță interdicșia, sau care rinduesc un consiliu judiciar, au un caracter provisor, 492.

—Ele au, însă, autoritatea lucrului judecat *erga omnes*, 561 nota; 565.

INTEROGATOR.—Din interogatorul unei părți, poate să resulte un început de probă scrisă de natură a fi completat prin alte dovezi, 274, 322, 430. V. *Mărturisire*, *Probă testimonială*, etc.

—Dreptul părței, care a recurs la procedura interogatorului, de a pune direct întrebări părței chemate la interogator, 300.

—Procedura interogatorului nu poate fi ordonată în privința sindicului sau falitului, 332.

—Interogatorul poate, însă, fi făcut, unei persoane morale, 332, 333. V. *Mărturisire*, *Persoană morală*.

—*Quid* în privința jurământului decisor, 333. V. *Jurământ decisor*.

—Interogatorul societăților, care nu constituie o persoană juridică, 333.

—Debitorul unei cambii nu poate să dovedească plata prin interogatorul purtătorului titlului, 368. V. *Cambie*.

—Dacă partea chemată la interogator nu se prezintă, sau

refuză de a răspunde la chestiunile puse, judecătorii pot considera aceste împrejurări ca o mărturisire completă, sau ca un început de probă, de natură a fi completat prin alte dovezi, 274, 322.

—Dreptul părții de a răspunde la interogator în apel, 322, n. 4.

—Casul în care partea chemată la interogator ar fi încetat din viață, înaintea judecării apelului, 323 nota.

—Dreptul judecătorilor de a reveni asupra încheierii prin care s'a admis interogatorul, 323.

INTERVAL LUCID.—V. *Interdicție*.

INUNDAȚIE.—Este un caz de forță majoră, 289. V. *Forța majoră* și tabla vol. V, v^o *Caz fortuit*.

IPOTECA.—Este un contract solemn, 4, 124.

—Autentificarea ei, 133, n. 2.

—Ca atare, ipotecile nule nu pot fi confirmate, 48, 90. V. *Confirmare*.

—Ipoteca constituită de debitor asupra imobilului urmărit, în urma transcrierii comandamentului prealabil, este isbită de nulitate, 185, t. și n. 1. V. *Comandament prealabil*.

—Soarta ipotecei constituită de minor în timpul minorității sale, când el a constituit, în urma majorității sale o altă ipotecă asupra aceluiaș imobil, în folosul unei alte persoane, confirmând ipoteca constituită în timpul minorității 65 urm. *Central University Library Cluj*

—Actul de ipotecă, în baza cărui se face o urmărire de către creditul fonciar, are el nevoie de a fi investit cu formula executorie ? 484, n. 1. V. *Credit fonciar*, *Formulă executorie*, etc.

ISPRAVNIC (Tutor în pravila lui Matei Basarab), 14 nota.

ISRAELIȚI.—Nu puteau altă dată să mărturisească contra unui creștin, 296, n. 2. V. *Probă testimonială*.

—Modul cum ei trebuie să presteze jurământul decisor (jurământul *more-judaico*), 356, 396 urm. V. *înfră*, *Jurământ*.

—Jurământul martorilor israeliți, 351.

—Curtea de casărie a decis de curind (28 iunie 1902) că Israeliiți din România se bucură de dispoziția art. 13 C. civ., de oare-ce ei nu sunt străini numai prin faptul că sunt Israeliiți ; pentru ca să fie considerați ca adevărați străini, trebuie să se dovedească că sunt supuși vreunei protecțiuni străine. C. judiciar din 1902, No. 52 (și nota D-lui N. Mandrea) ; *Dreptul* din 1902, No. 52.—Această soluție este însă combătută de amicul nostru, Dl. C. G. Dissescu, *Dreptul*, *loco cit.*

J

JÎDOVL.—V. *Israeliiți*.

JOC SAU PRINSOARE.—Nu se poate deferi jurământul asupra unei datorii isvorite din joc sau prinsoare, 370. V. *Jurământ*.

—Jocurile de noroc sunt oprite, 608, n. 2.

—Codul Calimach în această privință, 608, n. 2 și t. V, p. 9, n. 4.

—Jocurile de cărți sunt interzise judecătorilor, 608, n. 2; 609 nota.

JUDECĂTORII COMUNALE. — Competența lor de a autentifica unele acte, 139, 140. V. *Acte autentice*.

—Competența lor de a judeca contestațiile izvorîte din tocmelele agricole, 141. V. *Tocmeli agricole*.

—Deferirea jurământului decisor înaintea judecătorilor comunale, 388, n. 3. V. *Jurământ*.

—Hotărâri de expedient, 506.

JUDECĂTOR DE INSTRUCȚIE. — Mărturisirea făcută înaintea unui judecător de instrucție, de și făcută sub jurământ, nefiind definitivă, nu poate fi urmărită ca falsă, 302, t. și n. 1. Cpr. și Tib. Vlașca, *Dreptul* din 1903, No. 2.

—Ordonanțele de urmărire ale judecătorilor de instrucție au o autoritate provizorie, până la descoperirea de nouă indicii, 588 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Efectul lor în privința acțiunii civile, 659, t. și n. 1.

—Ordonanțe de trimitere sau de urmărire ale judec. de instrucție. — Efectul lor, 593.

—Punctele asupra cărora tribunalele represive nu sunt legate prin ordonanțele de trimetere, 594. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Ordonanțele de urmărire neavând autoritate în privința calificării faptului, instanțele de fond sunt libere de a-l califica așa cum cred, 595.

—Ele nu pot, însă, să atingă fapte nouă, necuprinse în ordonanța de trimetere, 595, 596.

—Inceputul de probă scrisă care poate să resulte din interogatoriul luat de un judecător de instrucție, 274. V. *Probă testimonială*.

JUDECĂTORII DE OCOALE. — Competența lor de a autentifica unele acte, 137 urm. V. *Acte autentice*.

—Delegarea judecăt. de ocol pentru autentic. unui act, 129.

—Judecătorii de ocol pot autentifica foile dotale până la valoarea de 3000 lei inclusiv, 137.

—Prețeluirea obiectelor constituite dotă nu face vindare, dacă în foaia dotală nu se prevede anume aceasta, 137.

—Soluția contrară este admisă de art. 1245 C. civ., 137, n. 2: 138 nota.

—Dreptul judecătorului de ocol de a autentifica alte acte, 138 urm.

—El nu poate nici într'un caz autentifica un testament, 139.

—Competența judecătorului de ocol de a judeca maltrătarile suferite de părinți de la copii lor (Controversă), 665, n. 1. V. *Loviri, Maltratări, Părinți*.

—Investirea cu formula executorie a învoielilor făcute înaintea lor de persoanele majore și capabile, cu ocazia pro-

ceselor de împărțeală, care sunt de competența acestor judecatori, 161.

—Hotărâri de expedient, 507.

—Judecătorul de ocol este dator să se pronunțe asupra mijloacelor de apărare, care ar rezulta din debateri, din actele părților sau din împrejurările cauzei, chiar dacă aceste mijloace n'au fost propuse de părți, el trebuind însă să le pue în debateră părților, 122.

JUDET. —V. *Comună*.

JUDICIO QUASI CONTRAHIMUS. 453, t. și n. 4: 539. V. *Anter. lucrului judecat*.

JUDEX AB INTERLOCUTORIO DISCEDERE POTEST, 435.

JURAMINT, 349 urm.

—Caracterul jurământului.—Este un act atât civil, cât și mai cu samă religios, 349, 350.

—Elementul religios nu poate fi eliminat din formula jurământului, 350.

—Încercarea de a se schimba formula jurământului în Codul francez, 350, 351.

—Pravila lui Matei Basarab și Codul francez în această privință, 350, n. 3.

—Jurământul martorilor israeliți, 351.

—Jurământul Mahometanilor, 351.

—Jurământul muților la Mahometani, 352.

—Jurământul muților în proced. civ. germană, 352, n. 4.

—Sperjurul la Mahometani, 352, 353.

—Jurământul Anabaptiștilor și Quakerilor, 353.

—Evangelia Sf. Matei în această privință, 353, n. 3.

—Juram. preoților (Controversă), 299, 353 urm. V. *Preoți*.

—Pravila bisericească de la Govora, 354, n. 1.

—Abrogarea canoanelor bisericești, 354, n. 2, 355 nota.

—Jurământul Israelitilor (*more judaico*), 356, 396 urm.

—Jurământul impus martorilor experților, funcționarilor publici, advocaților, etc., 356, 357.

—Jurământul în vechile noastre legiuri, 357.

—Codul Caragea (Controversă), 357, 358, 359, n. 5.

—Codul lui Andr. Donici, 358, 359, n. 5.

—Codul Calimach, 119, 383.

—Pravila lui Matei Basarab, 350, n. 3: 358 t. și n. 1.

—Codul Ipsilant, 359, n. 5.

—Jurământul extra-judiciar, 358, 359.

—Acest jurământ este o adevărată convenție, a cărei dovadă nu se poate face de cât conform dreptului comun, 359, t. și n. 1.

—Jurământul *de calumnia* (de șicană).—Dreptul roman, 359.

—Jurământul *purgatorium*, 424, n. 4.

—Împărțirea jurământului în decisoriu și supletoriu, 359.

—Critica jurământului ca mijloc de probă, 360 urm.

—Desființarea jurământului ca mijloc de probă în Codul civil spaniol de la 1889, 361.

—Dreptul străin în această privință, 361, n. 2.

—Jurământul nu este o presumpție, ci o adevărată probă, 115, 310.

JURĂMÎNTUL DECISORIU SAU LITIS-DECISORIU, 362 urm.

—Deosebire între jurămint și transacție, 363.

—Casurile în care se poate deferi jurământul decisoriu, 363 urm.

—El poate fi deferit în ori-ce soiū de contestații, și chiar în contra sau peste cuprinsul unui act, 364.

—Jurământul este, însă, inadmisibil în privința faptelor constatate de judecător, *propriis sensibus*, într'un act autentic, aceste fapte fiind credute până la înscirerea în fals, 364, n. 2.

—Jurământul deferit de servitor patronului, în privința salariului seu (Controversă), 364. V. *Patron, Servitor*, etc.

—Admiterea probei testimoniale, conform dreptului comun. p. dovedirea salariului servitorului, 365.

—Dreptul străin în această privință, 365.

—Casurile în care jurământul nu poate fi deferit (ordine publică), 365.

—Jurământul nu este admisibil în materie de chestii de stat. de contestații electorale, etc., 365, 366.

—Ast-fel, nu se poate deferi jurământul asupra faptelor care servesc de basă unei acțiuni în divorț, în separare de bunuri, etc., 365.

—Faptul împăcării soților poate, însă, fi dovedit prin jurămint (Controversă), 365, n. 5. V. *Divorț*.

—Dacă presumpția legală de interpunere de persoane poate, sau nu, fi combătută prin jurămint (Controversă), 366, n. 4: 367 nota.

—Nu se poate dovedi prin jurămint dacă un apel a fost, sau nu, făcut în termenul legal, 367, t. și n. 2.

—Jurământul nu poate fi deferit pentru stabilirea existenței sau clauselor unui contract solemn, 367.

—Nu se poate dovedi prin jurămint nici-o asociație în participare, 366, n. 2. V. *Asociație în participare*.

—Debitorul unei cambii nu poate deferi jurământul purtătorului titlului, spre a dovedi liberarea sa (art. 349 C. com.), 368. V. *Cambie*.

—Debitorul unei cambii, chemat în judecată, trebuie deci să plătească, și apoi să exercite acțiunea în repetiție, sau să ceară restituirea cambiei, 369.

—Dovedirea transacției prin jurămint (Controversă), 254 nota: 369, 370. V. *Transacție*.

—Dovedirea depositului voluntar, 248 nota. V. *Deposit*.

—Unei servituți de trecere, 250, n. 4.

—A unui contract de navlu, 257, n. 1. V. *Navlu*.

—Dovedirea unui contract de închiriere verbal, care n'a primit nici-o punere în lucrare. V. *Contract de închiriere*.

—Faptele asupra cărora se poate deferi jurământul decisoriu, 370 urm.

—Jurământul nu poate fi deferit asupra unei chestiuni de drept, ci numai asupra unei chestiuni de fapt, 370.

—Admiterea soluției contrare în dreptul roman, 370, n. 3.

—Nu se poate deferi jurământul asupra unei datorii isvorite din joc sau prinsoare, asupra unei oblig. naturale, etc., 370. V. *Joc sau prinsoare, Oblig. naturală*, etc.

—Se poate însă deferi jurământul asupra unor fapte ilicite, precum seducțiunea, etc., 370, t. și n. 7.

—Admiterea soluției contrare în Codul italian și portughez, 371 nota.

—Presunțiile absolute (*juris et de jure*), care interesează ordinea publică, nu pot fi combătute prin jurământ, 311, 312, 315, 317.

—Presunțiile, chiar absolute, care nu interesează ordinea publică pot, însă, fi combătute prin jurământ și mărturisire, 315. V. *Mărturisire*.

—Dacă jurământul a fost deferit asupra mai multor fapte, el este indivisibil ca și mărturisirea, 336, t. și n. 2; 370, n. 4; 438.

—Faptele asupra cărora se deferă jurământul trebuie să fie pertinente și concludente în cauză, 371.

—Dacă sunt pertinente și concludente, aceasta este o chestie de fapt, 372, n. 2; 390, n. 5.

—Jurământul poate fi deferit nu numai prin concluzii principale, dar și prin concluzii subsidiare (Controversă), 371, t. și n. 4. Vezi asupra acestei controverse, Labbé, nota în Sirey, 89, 2. 41. V. *Concluzii subsidiare*.

—În ori-ce caz, nu se poate disenta admisibilitatea unui jurământ, care n'a fost formulat, 371; 390, t. și n. 9.

—Faptele, asupra cărora se deferă jurământul, trebuie să fie personale aceluia căruia jurământul este deferit, ceea ce constituie o chestie de fapt, 372; 390, n. 5.

—Dreptul german în această privință, 372, n. 1.

—Nu se poate deferi jurământul unui moștenitor asupra unor fapte personale autorului său, 372.

—Nu este însă nevoie ca faptele să fie personale și aceluia care deferă jurământul, 372.

—Jurământul de credulitate sau de credibilitate (art. 1906 C. civ.), 372 urm.

—Acest jurământ, fiind o excepție, nu poate fi deferit în alte cazuri de cât în acele anume prevădute de lege (Controversă), 372, n. 4; 377 nota.

—Acest jurământ nu poate fi deferit de cât persoanelor determinate de art. 1906 (Controversă), 377 nota, *in fine*.

—Origina acestui jurământ (vechiul drept francez), 373, n. 1.

—Numai prescripțiile scurte satornicite de art. 1903, 1904, pot fi combătute prin jurământ, 316, 374 urm.

—Prescripția lungă nu poate, însă, fi combătută prin doada contrară, 315, 366, 367, 374.

—Nici prescripția de cinci ani, în privința cambiilor, 378.
V. *Prescripție*.

—Nici prescripția statornicită de art. 1907 nu poate fi combătută prin jurământ. V. adnot. noastră, publicată în *C. judiciar* din 1903, No. 16 asupra unei decizii a Trib. Imperiului german, extrasă din *Sirey*, 1902, 4. 16.

—Persoanele cărora se aplică art. 1903, 1904 C. civ. (maiștri, profesori, institutori, ospatători, hanghii, otelieri, găzduitori, servitori, medici, veterinari, farmaciști, băcani, brutari, casapi, etc.), 375, n. 1.

—Dentiști, moașe (Controversă), 375 nota. V. *Dentiști, Moașe*.

—Doice sau mance (Controversă), 375 nota. V. *Doică*.

—Art. 1903, 1904 nu se aplică terților, 375, n. 1, în fine, 376 nota.

—Deferirea jurământului de credulitate, văduvelor, moștenitorilor, epitropului, etc., 377, 378.

—Dacă femeia epitropă este căsătorită de al doilea, jurământul de credulitate trebuie să se defere și barbatului ei cotutor, 378.

—Jurământul de credulitate nu poate fi deferit sindicului unui faliment, unui administrator, unui curator, unui lichidator, etc., 379, t. și n. 1.

—Recurgerea creditorului la alte mijloace de câștig jurământul (Controversă), 379, 380.

—Persoanele care pot deferi jurământul decisoriu, 380 urm.

—Pentru a putea deferi jurământul decisoriu trebuie a avea capacitatea de a face o transacție, 380.

—Nu pot, deci, deferi jurământul: minorii, interdicții, femeile măritate neautorizate, etc., 380, 381.

—*Quid* în privința minorului emancipat (Controversă), 381, n. 1.

—Minorul autorizat a face comerț (Controversă), 381, n. 1.

—Femeia măritată separată de bunuri, 381, n. 2.

—Persoanele puse sub un consiliu judiciar, 381. V. *Consiliu judiciar*.

—Persoanele însărcinate cu gestiunea afacerilor altuia, 381.

—Barbatul nu poate deferi jurământul în privința bunurilor femeii, de care el nu poate dispune fără consimțământul ei, 381.

—El poate, însă, deferi jurământul în privința exercițiului acțiunilor dotale, în timpul căsătoriei, 382.

—Mandatarul convențional nu poate deferi jurământul de câștig în baza unui mandat special, soluție admisă și sub Codul Calimach, 382, 383.

—Curatorul unei moșteniri vacante nu poate deferi jurământul decisoriu în privința bunurilor ce administrează, 383. V. *Curator*.

—Epitropul poate deferi jurământul în numele minorului, sau interdicșului, îndeplinind formele prescrise pentru transacții, 383, t. și n. 3. V. *Transacție, Tutor*, etc.

— Aceleași formalități vor fi îndeplinite de câte-ori se va deferi jurământul unui epitrop pentru fapte care nu-i sunt personale, 383.

— Deferirea jurământului din partea sindicului unui faliment, 384, n. 1.

— Jurământul deferit de falit, 384, n. 1. V. *Falit*.

— Ministerul public nu poate deferi jurământul, 384.

— Deferirea jurământului din partea reprezentantului unei persoane morale (primarul unei comune, eforul unui spital, etc.), 384.

— Din partea Statului, 384.

— Persoanele cărora jurământul poate fi deferit, 385 urm.

— Nu se poate deferi jurământul unei persoane morale, 385, t. și n. 1. V. *Persoană morală*.

— Admiterea soluției contrare în dreptul roman, 385, n. 1.

— Nu se poate deferi jurământul sindicului unui faliment, tutorului sau ori-cărui mandatar în genere, 385. Cpr. C. just. civila din Geneva, Siriey, 1902. 4. 23.

— Se poate, însă, deferi jurământul tutorului pentru faptele sale personale de administrație, fără îndeplinirea formalităților prescrise în privința transacțiilor, 385, n. 3.

— Jurământul nu poate fi deferit barbatului chemat pentru a asista pe soție spre a sta în judecată, nici consiliului judiciar chemat a asista pe răsipitor, sau pe acel slab de minte, 386. *Central University Library Cluj*

— Jurământul nu poate fi deferit unei persoane străine de litigiu, 386.

— Deferirea jurământului părții care n'a venit la judecată, 386.

— Jurământul nu poate fi deferit acelor declarați sau presupuși absenți, 386, 390. V. *Absență*.

— Jurământul nu poate fi deferit unui incapabil, 387, t. și n. 1 ; 390.

— *Quid* în privința minorului emancipat ? 387.

— Jurământul nu poate fi deferit acelor puși sub un consiliu judiciar, fără asistența consiliului, 387.

— Codul Caragea în această privință, 387.

— Deferirea jurământului persoanelor a caror interdicție a fost cerută și nepronunțată încă, 387.

— Perderea capacității din partea persoanelor cărora jurământul a fost deferit, 388.

— Jurământul poate fi deferit persoanelor condamnate la închisoare, 388.

— Când se poate deferi jurământul decisoriu, 388 urm.

— Jurământul poate fi deferit înaintea tuturor instanțelor judecătorești, până la închiderea debaterilor, chiar în urma propunerii altor mijloace, și pentru prima-ooră chiar în apel, 388.

— Jurământul nu poate, însă, fi deferit în urma concludsiilor ministerului public, în casurile în care ele mai sunt cerute astăzi, în urma legii din 1877, 388, n. 4.

—El poate fi deferit și înaintea judecătorilor comunale, 388, n. 3. V. *Judec. comunale*.

—Jurământul nu poate fi deferit înaintea Curței de casație, pentru-că ea nu judecă chestiile de fapt, ci numai acele de drept, 389.

—Deferirea jurământului într-o contestație la urmărire, 389.

—Puterea judecătorilor în ceea ce privește admiterea, sau respingerea jurământului decisoriu, 389 urm.

—Casurile în care judecătorii pot respinge jurământul, 390.

—Jurămint deferit în termeni complexi, 390.

—Jurămint vexator sau de șicană, 391, t. și n. 2.

—Nu se poate respinge un jurămint sub cuvînt că alegațiile reclamantului n'ar fi de creșt, 391.

—Casurile în care jurământul este reu formulat, 392.

—Respingerea jurământului ca inutil (Controversă), 392, n. 1.

—Timbrul pe care se deferă și se referă jurământul, 392, n. 2.

—Procedura deferirii jurământului decisoriu, 392 urm.

—Determinarea faptelor care fac obiectul jurământului, 392, 393.

—Prestarea jurământului în audiența în care a fost admis, 393 urm.

—Deosebire, în aceasta privință, între procedura nouă și aceea veche. — Critica dispoziției celei nouă, 393, 394, t. și n. 1.

—Formula jurământului, 394. University Library Cluj

—Formula jurământului în Codul cantonului Vand, 394, n. 3; 395 nota.

—Mențiunea ce trebuie să cuprindă procesul-verbal de prestarea jurământului, 395.

—Limba în care trebuie să se presteze jurământul, 395.

—Prestarea jurământului de către muți, 395, n. 3.

—Modificarea jurământului după religia părții chemate a-l presta, 395.

—Jurămintul *more judaico* (Controversă), 396 urm. (Cpr. Trib. Botoșani și mai cu seamă părerea d-lui judecător C. Botez, *C. judiciar* din 1902, No. 78).

—Formula jurământului *more judaico* în alte țări, 396, n. 1.

—Jurisprudența Curței de casație în privința jurământului *more judaico*, 397, n. 1; 398 urm. nota.

—Certificarea îndeplinirii formalităților legale, în privința jurământului *more judaico*, 401, 402.

—Chestie de fapt, 402.

—Motivele care impun, în țara noastră, jurămintul *more judaico*, 401, n. 2.

—Sevîrșirea jurământului față de partea protivnică, 402.

—Jurămintul trebuie să fie prestat în persoană, iar nu prin procurator, 403.

—Dreptul vechi și dreptul străin în această privință, 385, n. 1; 403, n. 1.

- Jurământul poate, însă, fi acceptat prin procurator, 403.
- Nevenirea părții, căreia jurământul este deferit, la dîna însemnată pentru prestarea lui, 403, 404, t. și n. 1.
- Nereproducerea tuturor cuvintelor din formula juramentului nu poate fi considerată ca un refuz de a jura, 404.
- Răspunsurile evasive, precum: nu știu, nu mi amintesc, etc., constituiesc în genere un refuz de a jura (Controversă), 404.
- Chestia de a se ști dacă nu jurămint a fost prestat astfel cum a fost deferit este o chestie de fapt, 404.
- Jurământul poate fi prestat în apel, 404.
- Casul când partea care a refuzat de a jura în prima instanță, nu și-a făcut, în această privință, nici-o rezervă (Controversă), 405.
- Casul când partea, careia jurământul a fost deferit, a fost împedecată de a-l presta (Controversă), 405, 406.
- Dreptul german în această privință, 406, n. 3.
- Soluția acestei chestiuni în vechia procedură austriacă din 1782, 405.
- Prestarea juramentului la domiciliul părții, 407.
- Comisiî rogatorii interne, 407. V. *Comisiî rogatorii*.
- Comisiî rogatorii internaționale, 407.
- Formele după care trebuie să se proceda la o comisie rogatorie (Controversă), 407.
- Dispozițiile de formă *ordinatoria litis* (aplicarea legii din țara în care se instrumentează), 303, 407, 408.
- Legea care cărmuește formula juramentului (Controversă), 408 urm.
- Jurământul prestat în străinătate face el dovada pentru judecătorii români? (Controversă), 410.
- Efectele deferirii juramentului, 411, 422.
- Prestarea juramentului și efectele acestei prestări, 411 urm.
- Întinderea puterii probatorii a juramentului, 412.
- De câte-ori o parte a jurat, cealaltă parte nu mai poate dovedi falșitatea juramentului, 412.
- Admiterea acestei soluții și în Codul Caragea, 413.
- Jurământul fiind, în adevăr, o specie de transacție, aceasta transacție are între părți autoritatea lucrului judecat, 412. Cpr. și C. Galatz, *Dreptul* din 1902, No. 70.
- Partea care a perdut procesul, în baza prestării unui jurămint, nu se mai poate constitui parte civilă, în procesul de sperjur făcut acelui care a jurat (Controversă), 413.
- Admiterea soluției contrare în materie de jurămint suplătorii, 437, 438.
- Reformarea hotărîrii pe calea revizuirii, după ce hotărîrea de condamnare pentru sperjur a rămas definitivă, 413, 438.
- Procurorul nu va putea dovedi falșitatea juramentului prin martori, de cît atunci cînd ar exista un început de probă scrisă, 413, t. și n. 4; 414.

—Numai în materie comercială, falsitatea jurământului poate, în ori-ce caz, fi stabilită prin martori, 414.

—Dărimarea jurământului deferit prin dolul, sau violența părții adverse, 414. V. *Dol*.

—Jurământul nu-și produce efectele sale de cât între părți și reprezentanții lor, 415.

—Cari sunt acești reprezentanți (acei universali și cu titlu universal, precum și creditorii chirografari), 415, n. 5.

—Prestarea, sau refuzarea jurământului nu este, deci, opozabilă terților, 415.

—Creditorii părții, care a provocat sau refuzat jurământul, pot dovedi că aceste acte au fost făcute în fraudă drepturilor lor, 416. V. *Acțiune pauliană*.

—Efectele deferirii jurământului de creditor unuia din debitorii solidari, în privința celorlalți codebitori, 416, n. 3; 422, n. 5 și t. VI, p. 169.

—Cazurile în care jurământul prestat de unul din debitorii solidari folosește tuturor codebitorilor sei, 417 nota.

—Jurământul dat de debitor unuia din creditorii solidari și refuzat de acesta, liberează pe debitor numai pentru partea creditorului care a refuzat de a jura, 417.

—Jurământul dat de unul din creditorii solidari și refuzat de debitor, sau jurământul prestat de creditor, după propunerea debitorului, folosește tuturor creditorilor solidari, 417, t. și n. 2.

—Jurământul dat debitorului principal și prestat de el, liberează pe fidejursor; iar jurământul dat fidejursorului și prestat de el, folosește debitorului principal, 417 urm. V. *Fidejusiune*.

—Referirea jurământului, 418 urm.

—Capacitatea cerută pentru a putea referi jurământul, 419.

—Jurământul poate fi referit în ori-ce stare a litigiului, dacă este personal aceuia căruia este referit, 419.

—Dacă faptul care face obiectul jurământului este personal aceuia căruia el este deferit, acesta, nu-l mai poate referi, 419.

—Partea, care a declarat că primește jurământul nu-l mai poate referi (Controversă), 419.

—Partea, care a dat sau care a referit jurământul, nu-l mai poate retrage, dacă adversarul a declarat că este gata a jura, 420, t. și n. 2.

—Retragerea jurământului poate fi expresă sau tacită, 421.

—Partea, care a retractat jurământul, nu-l mai poate deferi din nou, 421, 422.

—Refusul de a presta jurământul, sau de a-l referi, 422 urm.

—Efectele refuzului de a presta sau de a referi jurământul, 422.

—Dacă refuzul emana de la unul din creditorii solidari, debitorul nu este liberat de cât pentru partea creditorului, care a refuzat de a jura, 422.

—Dacă refuzul emană de la unul din debitorii solidari, el nu este opozabil celorlalți codebitori, pentru-că, prin acest refuz, poziția debitorilor devine mai rea, 422, t. și n. 5.

—Refuzul fidejursorului de a jura nu produce nici-un efect în privința debitorului principal, și *vice-versa*, 422, 423.

JURĂMÎNTUL DEFERIT DIN OFICIU, 423 urm.

—Jurămîntul dat din oficiu se împarte în jurămînt supletoriu și estimatoriu (Zenonian), 423.

—Jurămîntul supletoriu este acela pe care judecătorii îl deferă din oficiu părții care merită mai multa încredere, pentru completarea convingerei lor, 423, 424.

—Casurile în care legiuitorul însuși determină persoanele cărora acest jurămînt se deferă, 424, 433.

—Originea jurămîntului supletoriu (dreptul roman), 424, t. și n. 4.

—El era admis în vechile noastre legiuri, 424, n. 5: 425 nota.

—Admiterea lui în dreptul străin, 426, n. 3.

—În procedura noastră actuală (Controversă), 426, n. 2, 428, n. 1.

—Critica jurămîntului supletoriu, 425, 426.

—Jurămîntul supletoriu, fiind o excepție, este de strictă interpretare, și ca atare, nu poate fi deferit de cât în casurile limitativ determinate de lege, 426.

—Nu se poate, deci, deferi jurămîntul supletoriu spre a completa proba care rezultă din registrele sau hîrțile casnice, 220, n. 2.

—Nici proba care rezultă din reboage, 228, n. 2. V. *Reboage*.

—Condițiile necesare pentru ca jurămîntul supletoriu să poată fi deferit, 427 urm.

—El nu poate fi deferit de cât atunci când există un început de probă, 427, 428.

—În materie comercială, jurămîntul supletoriu poate fi deferit în baza unor simple presumpții ori-care ar fi valoarea litigiului, 428.

—Casurile în care proba testimonială a faptului litigios nu este admisibilă, fără un început de probă scrisă, 428.

—Aplicarea principiilor de mai sus la contractele de închiriere, 429.

—De câte-ori există un act scris, jurămîntul supletoriu nu poate fi deferit în lipsa unui început de probă scrisă, 429.

—Actul scris, căruia lipsește formalitatea dublului original sau bunului și aprobat, face admisibil jurămîntul supletoriu, 429. V. *Bun și aprobat, Dublu original*.

—Începutul de probă scrisă, care ar rezulta din un interogator, poate, de asemenea, fi completat prin jurămîntul supletoriu, 274, 430.

—Nu se poate deferi jurămîntul supletoriu comerciantului a cărui registre nu sunt ținute în regulă, 215, t. și n. 3.

—Casul, în care proba care rezultă din registre, poate fi completată prin jurămîntul supletoriu, 430, t. și n. 2.

—Casul, când comerciantul la a cărui registre se referă cine-va, refuză de a le înfățișa, 214, 430.

—Jurământul deferit în casurile art. 1416, 1417 și 1472 C. civ. nu este supletoriu, ci decisoriu, 431.

—Regulele comune atât jurământului decisoriu cât și celui supletoriu, 431, 432.

—Persoanele cărora se deferă jurământul supletoriu trebuie să fie capabile, ca și acele cărora se deferă jurământul decisoriu, 432.

—Cu toate-acestea, judecătorii pot deferi jurământul supletoriu unui incapabil, soluție admisă și la Romani, 432.

—Jurământul supletoriu, ca și acel decisoriu, nu poate fi deferit de cât uneia din părțile prigonitoare, 432.

—Relatarea unui caz curios, în care, în vechiul drept francez, s'a deferit jurământul ambelor părți litigante, 432, n. 6; 433 nota.

—Jurământul supletoriu poate fi deferit în ori-ce materie, ori-care ar fi valoarea litigiului, înaintea tuturor instanțelor judecătorești, chiar și înaintea arbitrilor, 433.

—Deferirea jurământului supletoriu înaintea trib. represive pentru stabilirea quantumului daunelor cauzate, 433.

—Judecătorii trebuie, însă, să useze de acest jurământ cu o mare prudență, 433.

—Jurământul supletoriu ca și acel decisoriu nu poate fi deferit în casurile care interesează ordinea publică, 433.

—Acest jurământ n'are nevoie de a fi deferit, ca acel decisoriu, asupra unor fapte de natură a curma litigiul, 434.

—El poate fi deferit atât înaintea tribunalului cât și înaintea Curței, 434.

—Curtea poate să înlătureze jurământul deferit de tribunal, și să defere jurământul celeilalte părți, 434, t. și n. 3.

—Aplicarea regulilor de procedura de la jurământul decisoriu, 434.

—Prestarea acestui jurământ la domiciliul părții, 435.

—Jurământul deferit din oficiu nu poate fi referit celeilalte părți, 435.

—Efectele deferirii, prestării sau refuzului jurământului supletoriu, 435 urm.

—Revenirea din partea judecătorilor asupra încheerii prin care se admite jurământul supletoriu, 435 urm., 441, 502.

—Nu se poate, însă, reveni asupra încheierii prin care se admite jurământul decisoriu, 437, 502, n. 4.

—Consecințele care rezultă din împrejurarea că jurământul supletoriu nu leagă pe judecători, 437, 438.

—Partea, contra căreia jurământul supletoriu a fost prestat, se poate constitui parte civilă în procesul de sperjur intențat aceluia care a jurat fals, 437, 438.

—Admiterea soluției contrare în materie de jurământ decisoriu, 413.

—Deferirea jurămîn. supletoriu nu leagă nici pe părți, 438.

- Indivisibilitatea jurământului supletoriu, 438.
- Indivisibilitatea jurământului decisoriu, 356. t. și n. 2; 370, n. 4.

JURĂMÎNTUL ESTIMATORIU (*in litem, en plaidis*), 439 urm.

- Admiterea acestui jurămint în dreptul roman, 439.
- În pravila lui Vasile Lupu, 502.
- În dreptul actual, 440.
- Cazurile în care acest jurămint poate fi deferit, 440.
- Deferirea acestui jurămint episcopului, 440, n. 2.
- Ca și jurămintul supletoriu, el este facultativ pentru judecatori, 439, n. 2.
- Determinarea daunelor-interese înaintea tribunalelor represive, prin deferirea acestui jurămint reclamantului, 433, 441 nota.
- Cazul în care proprietarul a fost depozitat de lucrul său prin faptul altuia, 441 nota.
- Aplicarea regulilor privitoare la jurămintul supletoriu, 441.
- În principiu, acela căruia se deferă jurămintul estimatoriu, trebuie să figureze personal în proces, soluție admisă și la Romani, 441, t. și n. 2.
- Prestarea acestui jurămint, de tutor, curator, etc., 442.
- De moștenitorii aceluia care a suferit paguba, 442.
- Determinarea sumei până la care reclamantul urmează a fi creșt prin jurămintul său, 443, 444.
- La Romani, cele de mai multe ori, nu se determina această sumă, 442, 443.
- Jurămintul *affectionis* de la Romani nu mai este admis astăzi, 439 n. 4; 443.
- Admiterea numai a jurămintului *veritatis*, 439 n. 4; 442.
- Indecătorii nu sunt legați prin deferirea și chiar prestarea jurămintului estimatoriu, 444.
- Deosebire între jurămintul estimatoriu și acel supletoriu propriu zis, 442, 445.
- Deosebire între jurămintul supletoriu și acel decisoriu, 431, n. 3; 445, 446.

JURĂMÎNT FALS.—V. *Sperjur*.

JURAȚI.—Refuzul lor de a jura, 299, n. 5.

- Ei apreciază și fixează quantumul daunelor-interese în materie de delict de presă, 633, n. 4.
- Ei pot pune temeiul pe mărturisirea acusatului, fiind-că nu-și motivează verdictul lor, și pot a-și forma convingerea ori de unde ar crede de cuviință, 347.
- Legea nu cere sama juraților de mijloacele prin care ei s'au convins, nici le prescrie vr'o regulă pentru cumpănirea probelor aduse în sarcina acusatului, 121, n. 4; 347.
- Individul achitat sau absolvit de jurați nu mai poate din nou fi urmărit pentru același fapt înaintea Curții cu jurați, trib. corecționale sau de simplă poliție, 610, n. 2. V. *Autoritatea lucrului judecat*.

—Efectul verdictului juraților asupra acțiunii civile, 653 urm. V. *Autor. lucrului judecat în materie represivă.*

JURIDICȚIE CONSULARĂ.—Nu mai există astăzi, 472 urm. V. *Autor. lucrului judecat.*

JURIDICȚIE CONTENCIOASĂ.—Numai hotărârile pronunțate pe cale contencioasă, de instanțele de fond, pot dobîndi autoritatea lucrului judecat, 480 urm. V. *Autor. lucrului judecat.*

JURIDICȚIE GRACIOASĂ.—Decisiile date în camera de consiliu, pe cale gracioasă sau voluntară, nu au autoritatea lucrului judecat, 480 urm. V. *Autor. lucrului judecat.*

—Exemple de încheeri gracioase, 481 urm.

—Deosebire între juridicția gracioasă și contencioasă, 480, n. 1.

—Puterea încheerilor date pe cale gracioasă, 480, n. 1.

JURIDICȚIE DE INSTRUCȚIE.—V. *Autor. lucrului judecat, Camera de punere sub acuzare, Jud. de instrucție, etc.*

JURIDICȚIE DE JUDECATĂ SAU DE FOND, 598 urm. V. *Autor. lucrului judecat în materie represivă.*

—În fața a două hotărâri remase definitive și emanând una de la juridicția de instrucție, iar cealaltă de la juridicția de judecată, cursul justiției fiind întrerupt, este loc de a se procedea la un regulament de competență pentru determinarea naturii delictului. Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 29.

JUSJURANDUM ALTERI NEQUE NOCET, NEQUE PRODEST, 415.

JUSJURANDUM SPECIES TRANSACTIONIS CONTINET, 363, n. 2 ; 380, 412.

K

KORANUL (lui Mahomet), 243, n. 3 ; 352, 353, t. și n. 1. Vezi și t. V, p. 81, n. 2.

L

LE CRIMINEL TIENT LE CIVIL EN ÉTAT, 637.

LE CIVIL TIENT LE CRIMINEL EN ÉTAT, 640.

LEGALISAREA (actelor), 143 urm. V. *Acte autentice.*

LEGAT VERBAL.—Efectele lui ca oblig. naturală, 290, n. 5 și t. VI, p. 14.

—Nu se poate cere dovedirea unui legat verbal, testamentele nuncupative ne mai fiind permise astăzi, 105.

LEGATAR.—Hotărârile pronunțate față de un legatar, fie el chiar universal, nu sunt opozabile unui alt legatar, nici moștenitorilor, 553, 554. V. *Autor. lucrului judecat.*

LEGAȚIUNI (din străinătate).—Dreptul lor de a autentifica actele. V. *Acte autentice, Agenți diplomatici, etc.*

LEGE INTERNAȚIONALĂ.—Nu poate să atingă autoritatea lucrului judecat, 579, n. 4.

LEGE (Fraudă la lege).—Face admisibilă proba testimonială p. dovedirea simulației prin martori, chiar între părți, 285, t. și n. 4. V. *Fraudă.*

- LEGE STRĂINĂ.** — Dovedirea ei de acel care o invoacă, 102 urm. Cpr. Trib. Dinant (Belgia), *J. Clunet*, 1902, p. 878 urm.
- Mijloacele de dovedire a unei legi străine înaintea tribunalelor române, 102 urm.
- Eroarea comisă de judecători asupra unei legi străine, fiind o chestie de fapt, scapă de controlul Casației, 102, 103. V. tabla vol. V, v^o *Lege străină*.
- Casul în care interpretarea unei legi străine poate da loc la casare, 103, n. 1.
- Violarea unei legi străine nu poate fi propusă pentru prima-ooră în casație, 104, n. 2.
- LEPADARE DE PRUNCI.**—V. *Pruncucidere*.
- LESIUNE.**—Nu este, în legea noastră, în privința majorilor, un viciu de consimțimint, 7 urm. V. *Rescisiune*.
- Dreptul vechi, dreptul roman și dreptul străin în această privință, 9, n. 3.
- Singurul caz excepțional în care majorul poate să invoace lesiunea (anularea acceptărei exprese sau tacite a unei moșteniri), 6, 10 urm.; t. III, p. 330 urm. și t. V, p. 371.
- Lesiunea nu poate, deci, fi invocată de majori în materie de împărțeala, 7, 8.
- Nici în materie de vindare, etc., 9, n. 3.
- Dreptul internațional în materie de lesiune, 40, 41.
- Lesiune în privința minorilor, 12 urm. V. *Rescisiune*.
- LIBERI CUGETĂTORI.**—Nu pot fi scutiți de juramint, fie ca martori, fie ca jurați, 299, n. 5.
- LIBERTATE INDIVIDUALĂ** (L. din 15 martie 1902), 589, n. 2.
- LOCATAR.**—Lucrul judecat în contra locatarului nu este opozabil locatorului, 549.
- Intr'o tulburare de drept, lucrul judecat contra locatarului nu este opozabil proprietarului, dacă proprietarul n'a fost pus în cauză, 550, 551. V. *Autor. lucrului judecat*.
- LOCAȚIUNE.**—V. *Contract de închiriere*.
- LOCUS REGIT ACTUM.**—Aplic. acestei regule la confirmare, 68.
- La actele autentificate în străinătate, 142.
- La celebrarea căsătoriei, Cpr. C. Galați, *Dreptul* din 1902, No. 31.
- LOTERII.**—Oprirea lor în țară, 609 nota. V. și t. VI, p. 433, n. 4; 434 nota.
- Pedepsirea diarștilor cari publică anunțuri de loterii oprite, 609 nota. V. *Diarșiți*.
- LOVIRI** (causate părinților).—Sunt de competența trib. corecționale, iar nu de competența judecătorilor de ocale (Controversă), 665, n. 1.—*Contră*: C. Iași, *Dreptul* din 1902, No. 77. V. *Filiațiune*, *Maltratări*, *Paricid*, *Părinți*, etc.
- Reproducerea, în această privință, a unei decisiuni a parlamentului din Bordeaux, din 1564, 665, n. 1.
- LUCRĂTOR CU MÂNA.**—Este scutit de formalitatea bunului și aprobat, 202, 206. V. *Bun și aprobat*.
- LUCRU JUDECAT.**—V. *Autor. lucrului judecat*.

M

MAHOMETANI (Jurământul lor).—V. *Jurământ, Musulmani*.

MAIȘTRI.—Aplicarea prescripțiilor scurte, statornicite de art. 1903, 1904 C. civ., 375, n. 1.

MAJORITATE.—În dreptul vechiul francez, în dreptul nostru anterior și în dreptul străin, 15, t. și n. 2.

—În legea ungurească din 1877 (art. 1), majoritatea este fixată la 24 ani. V. *Ann. de législ. étrangère*, anul 1877, p. 234.

—În dreptul musulman, 15, n. 2.

—Lesiunea nu există în privința persoanelor majore, ci numai în privința acelor minore, 7 urm. 12 urm. V. *Lesiune, Rescisiune*.

—Hotărârile privitoare la majoritate, sau minoritate, fiind declarative, iar nu constitutive de drepturi, nu sunt opozabile terților cari n'au figurat în proces, 570.

MALITIS HOMINUM NON EST INDULGENDUM, 391, n. 2. vezi și t. V, p. 403 nota.

MALTRATAREA (părinților de către fiii lor).—Cine judeca aceste fapte : tribun. corecțional, sau judecătorul de ocol ? (Controversă), 665, n. 1. V. *Loviri, Păricid, Părinți*, etc.

MANCA.—V. *Doică*.

MANDAT, MANDATAR.—Confirmarea unui act anulabil poate să aibă loc prin mandat.—Necesitatea unui mandat special, 53. V. *Confirmare*.

—Și mărturisirea nu poate emana de cât tot de la un mandat special, 329. V. *Mărturisire*.

—Casurile în care mandatul trebuie să fie investit cu un mandat autentic. V. *Acte solemne, Donațiuni, Procură*, etc.

—Formalitatea dublului original nu este, în principiu, cerută în privința contractului de mandat, 194. V. *Dublu original*.

—Această formalitate este, însă, neaparată de câte-ori mandatul a stipulat un onorariu, 196.

—*Quid* în privința bunului și aprobat ? 203.

—Dovedirea mandatului civil.—Aplicarea dreptului comun (Controversă), 250, n. 3 și t. V, p. 319 nota.

—Dreptul comun este aplicabil și atunci când este vorba de a se stabili, în materie penală, violarea mandatului, 252, t. și n. 1. V. *Abus de încredere, Depozit, Probă testimonială*, etc.

—Dovedirea mandatului comercial, t. V, p. 319 nota.

—Scriptura emanată de la un mandat, lucrând în limitele mandatului se, poate fi opusă mandantului, 275. V. *Gestiune de afaceri*.

—Mandatarul, ca și gerantul de afaceri, poate fi obligat a produce în justiție registrele, notele și hârtiile relative la gestiunea sa, 222, n. 5. V. *Gestiune de afaceri*.

—Jurământul nu poate fi deferit unui mandat, 385. V. *Jurământ*.

—Mandatarul nu poate, la rîndul seu, deferi jurămîntul în numele mandantului, de cît în baza unui mandat special, soluție care era admisă și în codul Calimach, 382, 383.

—Hotărîrea dată față de mandatar, ori-care ar fi natura mandatului, fie el legal, judiciar, sau convențional, este opozabilă mandantului, de câte-ori mandatarul n'a depășit limitele mandatului, 549 urm., 556. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Hotărîrea pronunțată în contra, sau în favoarea mandantului, nu este însă, în principiu, opozabilă mandatarului, 556.

—Teoria mandatului restrîns sau a reprezentățiunii imperfecte.—Inadmisibilitate. 557. V. și monografia noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 73.

MARTINARI.—Nu sunt scutiți de formalitatea bunului și aprobat, 205.

MARTORI.—V. *Probă testimonială*.

MĂRTURISIRE, 321 urm.

—Mărturisirea este o adevărată probă, iar nu o presunție legală. Codul civil cuprinde, deci, în această privință, o inadvertență, ca și în materie de jurămînt. 310, t. și n. 2; 315, 321.

—Definiția și împărțirea mărturisirii, 321 urm.

—Mărturisirea, ca și jurămîntul, nu se poate referi de cît la o chestie de fapt, 322, t. și n. 2. Cpr. și Trib. Dolj, *Dreptul* din 1902, No. 39.

—Tăcerea nu constituie în genere o mărturisire, 322.

—Cu toate-acestea, nevenirea părții, când este chemată la interogator, sau refuzul ei de a răspunde, poate fi considerată ca o mărturisire, sau ca un început de probă, 274, 322, 430. V. *Interogator*, etc.

—Ca să existe mărturisire, declarația trebuie să fie făcută în mod serios, 323.

—Mărturisirea, fiind un act unilateral, n'are nevoie de a fi acceptată din partea aceluia în folosul căruia ea este făcută (Controversă), 324, 343.

—Mărturisirea este expresă și tacită, 324.

—Ea este extra-judiciară și judiciară, 324.

—Mărturisirea extra-judiciară, 324 urm.

—Mărturisirea extra-judiciară scrisă și verbală, 324, 325.

—Mărturisirea extra-judiciară scrisă, de care legea nu vorbește, este acea făcută prin un act autentic, sau sub semnătură privată, 325.

—Mărturisirea verbală, neputînd fi dovedită de cît prin martori, nu poate servi de dovadă de cît atunci când este admisibilă și proba testimonială, 325, 326.

—Soluția contrară este admisă în materie comercială, 325, n. 5.

—Mărturisirea consemnată într'un proces-verbal încheiat de un portărel, fiind o mărturisire extra-judiciară, nu face nici-o dovadă, dacă obiectul litigiului nu poate fi dovedit prin martori, 325, n. 2.

- Mărturisirea extra-judiciară consemnată într-o hotărîre străină, poate fi invocată în România, fără ca hotărîrea să fi fost declarată executorie de judecătorii români, 325, n. 2. V. *Formulă executorie*.
- Efectele mărturisirii extra-judiciare (Controversă), 326, 327.
- Dreptul străin în această privință, 327, t. și n. 2.
- Mărturisirea judiciară, 327 urm.
- Definiția mărturisirii judiciare, 327.
- Deosebire între dreptul roman și dreptul actual, 328.
- Judecătorul, înaintea căruia se face o mărturisire, trebuie să fie competent din cauza materiei, 328, t. și n. 5.
- Efectele mărturisirii făcută într'un proces și invocată în altul (Controversă), 328, n. 4.
- Casul în care mărturisirea a fost făcută înaintea unui judecător incompetent *ratione personae* (Controversă), 329.
- Mărturisirea trebuie să emane de la însăși partea, sau de la un mandatar al ei special, 329.
- Mărturisirea făcută de un prepus nu obligă pe comitent, 329. V. *Comitent, Prepus, etc.*
- Mărturisirea făcută de un avocat în instanță, 329, t. și n. 5. V. *Advocat*.
- Numai persoanele capabile pot face o mărturisire în justiție, 330.
- Nu pot, deci, mărturisi: minorii, interdiși, femeile măritate neautorizate, etc. 330. V. *Central University Library Ltd*
- Dreptul musulman în această privință, 331.
- Dreptul austriac, 331, n. 2.
- Controversa la care a dat loc mărturisirea femeii măritate, 330, n. 3. V. *Femea măritată*.
- Mărturisirea făcută de un epitrop în numele minorului sau interdișului, 331, t. și n. 4. V. *Tutor*.
- Casul în care mărturisirea făcută de barbat este opozabilă femeii, 331.
- Mărturisirea făcută de sindic sau falit (nevaliditate), 332.
- Mărturisirea făcută de administratorii unei persoane morale, 332.
- Interogatorul persoanelor morale, 332. V. *Interogator, Persoane morale, etc.*
- Interogatorul societăților care nu constituiesc o persoană morală, 333.
- Mărturisirea făcută de o persoană capabilă, face credință contra reprezentanților ei universal, nu însă contra terților, 333, n. 3; 334 nota.
- Mărturisirea făcută în mod fraudulos nu este opozabilă moștenitorilor aceuia de la care ea emană, 333, n. 3.
- Mărturisirea făcută de debitor în fraudă drepturilor creditorilor, nu este, de asemenea, opozabilă acestor creditori, 334 nota.

—Mărturisirea unui codebitor solidar, nu poate să agraveze poziția codebitorilor sei, 334 nota.

—Casurile în care mărturisirea este opozabilă creditorilor aceluia care a făcut-o, 334 nota.

—Nepronunțarea judecătorilor de fond asupra mărturisirii invocată de o parte, constituie din partea lor o omisiune esențială, 334.

—Casurile în care mărturisirea nu este admisă (chestii de stat, ordine publică, căsătorie, separare de patrimonii, etc.), 335.

—Dovedirea prin mărturisire a unei servituți de trecere, 250, n. 4.

—A unui deposit voluntar, 248 nota. V. *Deposit*.

—A unei transacții (Controversă), 254 nota. V. *Transacție*.

—Moștenire nedeschisă încă, 335. V. *Pacte succesoriale*.

—Presunțiile absolute (*juris et de jure*), care interesează ordinea publică, nu pot fi combătute prin mărturisire, 311, 312, 317.

—*Quid* în privința presunțiilor legale de interpunere de persoane? (Controversă), 367 nota.

—Presunțiile absolute, care nu interesează ordinea publică, pot fi combătute prin mărturisire și jurământ, 315, 316. V. *Jurământul*.

—Indivisibilitatea mărturisirii, 335 urm.

—Mărturisirea judiciară, nu însă și aceea extra-judiciară, este în principiu indivisibilă, 335, 336.

—În dreptul englez, din contra, mărturisirea extra-judiciară este, indivisibilă, iar nu aceea judiciară, 336 nota.

—Casurile în care mărturisirea judiciară este divisibilă, 336 urm.

—Indivisibilitatea mărturisirii judiciare nu poate fi propusă pentru prima-ora în casație, 336, n. 1.

—Mărturisirea pură și simplă (Indivisibilitate), 337.

—Mărturisirea calificată (Indivisibilitate), 337.

—Mărturisirea complexă.—Casurile în care această mărturisire este indivisibilă, 338.

—Casurile în care mărturisirea complexă este divisibilă, 339. Cpr. și Jud. ocol Simila, *C. judiciar* din 1902, No. 83 (cu adnot. noastră). V. și C. Besançon, D. P. 1902. 2. 192.

—Aprecierea suverană a judecătorilor de fond, 339.

—Principiile indivisibilității mărturisirii a-rare-ori își primesc aplicare în materie comercială, 340.

—Irevocabilitatea mărturisirii judiciare, 340 urm.

—Mărturisirea este, în principiu, irevocabilă, 340.

—Prin excepție, ea poate însă fi revocată pentru eroare de fapt, nu însă și pentru eroare de drept, 340.

—Casurile în care mărturisirea întemeiată pe o eroare de drept, ar putea fi retractată, 341, n. 2. V. *Dol*, *Eroare*, etc.

—Exemple de erori de drept și de fapt, 341.

—Casurile în care legiuitorul nostru distinge eroarea de drept de cea de fapt, 342 și t. V, p. 54 nota și 371.

—Acel care invoacă eroarea, ca o cauză a mărturisirii sale, trebuie s'o dovedească, 342.

—Mărturisirea inculpatului sau acusatului în materie penală, 343 urm.

—Procedura engleză și americană în această privință, 343, n. 5.

—Casurile în care o mărturisire făcută de un inculpat, în cursul unui proces, poate servi judecătorului de element convingerei sale, 346.

—O decizie penală nu se poate întemeia numai pe mărturisirea inculpatului, 346, 635, n. 2.

—Dreptul nostru anterior în această privință, 635, n. 2.

—În materie criminală, însă, jurații se pot întemeia numai pe mărturisirea acusatului, 347.

—Admiterea aceleiași soluții și în materie de simplă poliție, 347. V. *Contrar. polițienești*.

—Nu însă și în materie corecțională, 347.

—În materie penală, ca și în materie civilă, mărturisirea poate fi judiciară sau extra-judiciară, scrisă, sau verbală, 347.

—Casurile în care mărturisirea extra-judiciară nu poate fi dovedită prin martori, 347.

—În materie penală, mărturisirea poate fi retractată, 348.

—Asemenea mărturisire este, în principiu, divisibilă, 348.

—Casurile în care principiul indivisibilității mărturisirii se aplică și în penal, 348.

—Mărturisirea făcută de un martor înaintea unui judecător de instrucție, de și sub jurământ, nefiind definitivă, nu poate fi urmărită ca falsă, 302, t. și n. 1. Cpr. Trib. Vlaşca, *Dreptul* din 1903, No. 2. V. *Judec. de instrucție*.

—Mărturisirea, sau mai bine zis depunerea unui martor, nu poate fi urmărită ca mincinoasă de cât atunci când e făcută înaintea unei instanțe de fond (trib., curte, judecător de ocol, etc.), 301, 302. V. *Probă testimonială*.

MATERIE ADMINISTRATIVĂ. — Autoritatea lucrului judecat există și în materie administrativă, 667 urm.

MATERIE COMERCIALĂ. — Admiterea presunțiilor de fapt ca mijloace de probă, fără nici-o restricție, 269, 319, n. 2. V. *Presunție, Probă testimonială*.

—Admiterea probei testimoniale, care e lăsată la facultatea judecătorilor, 269 urm.

—Motivul acestei excepții, 270.

—Stabilirea mărturisirii verbale cu martori, 325, n. 3.

—A plății nedatorite, 284, n. 1. V. *Plata nedatorită, Probă testimonială, Quasi-contracte*, etc.

—A sperjurului, 414.

—A fidejusiunii, 258, 259. V. *Fidejusiune*.

—A transacțiunii (Controversă), 255, 256 nota. V. *Transacție*.

—Față cu cei de al treilea, gagiul nu poate fi dovedit de cât prin act scris, dacă suma pentru care el este constituit trece peste 500 lei noi, 249, n. 1. 256, 270, 271. V. *Gagiū, Probă testimonială, etc.*

—Este suficient pentru ca proba testimonială să fie admisibilă, ca actul să fie comercial numai pentru una din părți, 270.

—Casurile în care proba testimonială, și în consecință, și a presunțiilor de fapt nu este admisă nici în materie comercială (Contractele care cer neapărat un act scris), 256, 257, 270, 271. V. *Gagiū, Vas, etc.*

—În materie comercială, nu se aplică formalitatea dublului original (Controversă), 196, 197. V. *Dublu original.*

—Comercianții sunt, de asemenea, scutiți, chiar în privința cambiilor, de formalitatea bunului și aprobat, 205.

—Art. 1189 C. civ. nu se aplică, de asemenea, în materie comercială, 240. V. *Acte recognitive.*

Principiul indivisibilității mărturisirii judiciare își va primi a-rare-ori aplicarea în materie comercială, 340.

—În materie comercială, jurământul supletoriu poate fi deferit în baza unor simple presunțiuni, ori-care ar fi valoarea litigului, 428. V. *Jurământ.*

—Cât timp poate fi executată o hotărîre pronunțată în materie comercială? (Controversă), 577, n. 4. 578 nota. V. *Autor. lucrului judecat, Prescripție, etc.*

MATERIE ELECTORALĂ.—Nu se poate deferi jurământul în materie electorală, 366, t. și n. 3. V. *Jurământ.*

—Hotărîrile pronunțate în materie electorală au puterea lucrului judecat, *erga omnes*, însă numai pentru listele anului în care ele s'au pronunțat, 492, 562.

—Contenciosul administrativ în materie electorală, 668.

MATERIE PENALĂ.—Admiterea probei testimoniale, fără nici-o restricție, 271. V. *Probă testimonială.*

—Mărturisirea acusatului sau inculpatului în materie penală, 343 urm. V. *Mărturisire, in fine.*

—În materie penală, persoanele care nu pot fi ascultate ca martori, fiind specificate în mod restrictiv, judecătorii nu pot să întindă aceste dispozițiuni la alte persoane neprevădute de lege. Cpr. C. Toulouse, C. judiciar din 1902, No. 54 (cu adnotația noastră).

MATERNITATE. V. *Cercetarea maternității.*

MEDICI.—Carnetele în care ei înscriu vizitele bolnavilor, nu au nici-o putere probatorie (Controversă), 219. Vedi și monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1901, N. 40.

—Aplicarea la medici a prescripției scurte statornicite de art. 1903, 1904 C. civ., 375, n. 1.

MEDICINA (Exercițiul ilegal al medicinei).—Este un delict continuu, 619.

MESAGIU DOMNESC (pentru elaborarea Codului civil), 668, n. 2 și t. 1, Introd., p. 22, n. 1.

MIJLOACELE (acțiunei). — Deosebire între cauza și mijloace, 534, 535. V. *Autor. lucrului judecat, Causă*, etc.

MILITARI. — Nu sunt scutiți de formalitatea bunului și aprobat, 205.

— Căsătoriile militarilor, 167 urm. V. *Căsătorie, Contra-inscris*, etc.

— Cine judecă delictele de presa comise de militari, 613, n. 1. V. *Delicte de presă*.

MINISTER DE EXTERNE. — Legalizarea actelor emanate de la legațiunile române din străinătate, 143. V. *Agenți diplomatici*.

MINISTER PUBLIC. — Inființarea lui în România, 622, n. 2.

— Ministerul public nu poate deferi jurământul, 384.

— Jurământul nu poate fi deferit în urma concluziilor minist. public, în casurile în care aceste concluzii mai sunt astă-zi necesare, 388, n. 4. V. *Jurământ*.

— Instanța de apel nu poate mări pedeapsa prevenitului, fără apelul minist. public, 605, n. 5. V. *Apel*.

— Excepții de la acest principiu în privința delictelor, nu însă și a contravențiilor judecate de judecătorul de ocol, 605, n. 5, 606 nota. V. *Apel*.

— Inceputul de probă scrisă, care poate să rezulte din interogatoriul luat unui prevenit, de procuror, 274. V. *Judecător de instrucție*.

MINOR. MINORITATE. — V. *Incapabil, Majoritate, Lesiune, Rescisiune*, etc. BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Minorul are acțiunea în rescisiune pentru leziune, 12 urm. V. *Rescisiune*.

— Sensul adagiului : *Minor restituitur non tanquam minor, sed tanquam laesus* (Controversă), 22.

— Responsabilitatea minorului pentru delictele sau quasi-delictele sale, 27. V. *Delicte sau quasi-delicte*.

— Oblig. fidejursorului rămâne validă, cu-toate-că acea principală ar fi anulată din cauza minorității debitorului, 418 nota. V. *Fidejusiune*.

— Minorul nu poate mărturisi în justiție, 330. V. *Mărturisire*.

— Dreptul musulman și austriac în această privință, 331, t. și n. 2.

— Minorul nu poate deferi și nu i se poate deferi jurământul, 380, 381, 387. V. *Jurământ*.

— Minorul emancipat poate, însă, deferi jurământul în privința actelor de administrație (Controversă), 381, n. 1.

— Minorul comerciant poate, de asemenea, deferi și să primească jurământul în privința actelor relative la comerțul sen, 381, n. 1.

— Minorul neautorizat a face comerț nu poate fi declarat bancrotar, 617 nota. V. *Bancrută*.

— Hotărârile privitoare la minoritatea unei persoane, fiind declarative, iar nu constitutive de drepturi, nu sunt opozabile terților cari n'au figurat în proces, 570.

- Ațițarea minorilor la desfrâu. V. *Atentat la bunele moravuri*.
- MOARTE.—Pedeapsa cu moarte în noul Cod penal italian, 471. n. 2.
- MOASE.—Aplicarea prescripției statornicite de art. 1903, 1904 (Controversa) 375, n. 1.
- MONASTIRI.—Nu mai sunt astăzi persoane morale, în urma secularizării bunurilor lor (Controversa). V. monografiile noastre, publicate în *Dreptul* din 1899, No. 76 și în *C. judiciar* din 1903, No. 1. *Contră*: Cas. rom. *C. judiciar*, *loco cit.*
- MONETE.—Sistemul monetar în vigoare în momentul promulgării Codului civil, 249, n. 1.
- MORĂTOR.—Moratorul dobândit de un falit nu împiedecă urmărirea lui pentru bancrută, 618. V. *Autor. lucrului judecat, Bancrută*.
- MOȘNENI.—V. *Cete de moșneni*.
- MOȘTENIRE, MOȘTENITOR.—Anularea acceptărei exprese, sau tacite, pentru leziune sau vătămare, 10 urm. V. *Leziune*.
- Dispoziția art. 1900 din C. civ., fiind excepțională, nu se aplică acțiunii în anulare sau în rescisiune, îndreptată contra acceptărei sau lepădărei unei moșteniri, 82.
- Actul emanat de la autorul comun poate fi opus moștenitorilor sei, fie chiar beneficiari, 275. Cpr. și Cas. fr. Sirey, 1901. I. 341. V. *Probă testimonială, Reprezentanți*.
- Jurământul estimator poate fi deferit nu numai aceluia care a suferit paguba, dar și moștenitorului său, major sau minor, 442. V. *Jurământ*.
- Hotărârile de trimitere în posesiune în privința averii unei moșteniri, nu au autoritatea lucrului judecat în privința unui moștenitor mai apropiat, care ar reclama mai în urmă moștenirea, prin o petiție de ereditate, 483. V. *Autor. lucrului judecat*.
- Hotărârile pronunțate față de un moștenitor, nu sunt opozabile celorlalți moștenitori, 554. V. *Autor. lucr. judecat*.
- Hotărârile, care condamnă pe un succesibil în calitate de moștenitor pur și simplu, nu-și produc efectele lor, de cât între persoanele care au figurat în instanță; față cu alte persoane, succesibilul rămâne liber de a primi moștenirea sub beneficiu de inventar, sau de a renunța chiar la dînsa (Controversă), 566 text, 567. 568 nota. V. și monografia noastră, publicată în *Dreptul* din 1902, No. 76.
- MOȘTENITOR APARENT.—Hotărîrea pronunțată față de moștenitorul aparent este ea opozabilă adevăratului moștenitor care s'ar ivi mai în urmă? (Controversă), 554 urm.
- Nevaliditatea înstrăinărilor imobiliare constituite de moștenitorul aparent (Controversă), 555 nota și t. VI, p. 475, n. 3. V. și monografia noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 60. Cpr. C. Iași. *Dreptul* din 1893, No. 20.
- MOȘTENITOR UNIVERSAL (sau cu titlu universal).—V. *Reprezentanți*.
- MOȘTENIRE VACANTĂ.—Hotărârile pronunțate față de cura-

torul unei moșteniri vacante, sunt opozabile moștenitorilor cari s'ar ivi mai în urmă și chiar creditorilor moștenirii, 553. V. *Autor. lucrului judecat*.

—Curatorul unei moșteniri vacante nu poate deferi jurământul decisor, în privința bunurilor moștenirii ce el administrează, 383. V. *Curator, Jurământ, etc.*

MOTIVEL (unei hotărâri).— V. *Dispositiv, Autor. lucrului judecat*.

MUCIANA (presumpția).—Inexistența ei în dreptul actual (Controversă), 306 urm. V. *Presumpție*.

MUNCI AGRICOLE.—V. *Toameli agricole*.

MUSULMANI.—Majoritatea la Musulmani, 15, n. 2.

—Jurământul Musulmanilor, 351, 352.

—Jurământul muților la Musulmai, 352.

—Sperjurul la Musulmani, 352.

—Proba testimonială, 243, n. 3.

MUȚI.—Jurământul muților, 395, n. 3.

—Jurământul muților la Musulmani, 352.

—În procedura germană, 352, n. 4.

N

NAȘTERE.—Nașterile copiilor legitimi, care au avut loc sub legea veche, pot fi dovedite astăzi prin martori, conform legilor de atunci, 245.

—*Quid în privința nașterilor copiilor naturali?* (Controversă), 245, t. și n. 2. V. *Filiațiune, Probă testimonială, etc.*

—Casurile în care nașterile întâmplute sub legea nouă pot fi dovedite cu martori, 252, n. 3 : 253 nota.

NAVLU.—Modurile prin care se poate dovedi contractul de navlu, 257, n. 1.

NECESSITAS PROBANDI INCUMBIT ILLE QUI AGIT. 106.

NEGATIVA NON SUNT PROBANDA, 107, n. 2.

NEGUTITORI.—Vezi *Bun și aprobat, Comercianți, Materie comercială, Registre, etc.*

NEMO AUDITUR PERIRE VOLENS. 343, n. 5 ; 631.

NEMO CENSETUR IGNORARE LEGEM, 341.

—Neinscrierea acestui principiu în dreptul actual, 341, n. 1 și t, V. p. 53, n. 2.

—Admiterea lui în Codul Calimach, 341.

NEMO CONTRA SE EDERE COGITUR, 222.

NEMO PLUS JURIS AD ALIUM TRANSFERRE POTEST QUAM IPSE HABET, 555 nota. V. *Resoluto jure dantis, etc.*

NON BIS IN IDEM, 582, 588, 614. V. *Autor. lucrului judecat în materie represivă*.

NON FATETUR QUI ERRAT, 340. V. *Eroare, Mărturisire, etc.*

NON VOX OMNIS JUDICIS, JUDICATI CONTINET AUCTORITATEM, 500, 509, n. 1. V. *Autor. lucrului judecat*.

NOTAR (comunal).—Oblig. sa de a contrasemna actele autentificate de primar, 140.

—Ajutorul de notar nu poate înlocui pe notar, 140. V. *Acte autentice*.

NOTARIAT.—Necesitatea înființării notariatului pentru autentificarea actelor, 125.

—Proiectul de lege elaborat în această privință, la 1862, 125, n. 3.

—Vezi asupra notariatului în Rusia, un articol a D-lui M. Zenide, *Dreptul* din 1899, No. 9; iar asupra tribunalelor de notariat din țară, vezi mai multe articole ale D-lui V. Athanasovici, în *Dreptul* din 1902, No. 70 urm.

NOTORIETATE PUBLICA.—Judecătorii nu se pot întemeia pe notorietatea publică, 122, n. 2. V. *Probe*.

—Nici pe cunoștințele lor personale ce ar avea într-o cauză, 122.

NOVAȚIE.—Deosebire între novație și confirmare, 43. V. *Confirmare*.

—O donație nu poate fi confirmată în mod indirect pe cale de novație, 48. V. *Confirmare*, *Donație*.

—Hotărîrea care declară existența unui drept, nu operează o novație, după cum pe nedrept se susține de unii, 578, 579.

NUME PATRONIMIC.—Dificultățile la care au dat loc hotărîrile privitoare la numele unei persoane, 570 urm. V. *Autor*, *lucrului judecat*.

—Prin o stranie anomalie, numai Curtea din București are, după legea din 18 martie 1895 (art. 10), competența de a statua asupra contestațiilor ce s'ar rădica asupra schimbării numelui unei persoane, 571.

—Numai copii legitimi a unei persoane, nu însă și acei naturali, pot purta numele tatălui lor, 570, n. 4: 571 nota. Cpr. și Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 67.

()

OBIECT (Identitatea de obiect).—Element al lucrului judecat, 516 urm., 605, 606. V. *Autor*, *lucrului judecat*. Cpr. Cas. rom. și C. Craiova, *C. judiciar*, din 1902, No. 84 și *Dreptul* din 1902, No. 82.

—Deosebire între obiect și cauză, 534. V. *Autor*, *lucrului judecat*, *Cauză*, etc.

OBLIGAȚII (Dovedirea lor).—V. *Probă*.

OBLIG. ACCESORII.—Sunt supuse formalității bunului și aprobat, 203. V. *Bun și aprobat*, *Fidejusiune*, etc.

OBLIG. INDIVISIBILE.—Efectele lucrului judecat în materie de oblig. indivisibile (Controversă), 575 și t. VI, p. 251 urm.

—Efectul lucrului judecat în materie de oblig. divisibile, 575. V. *Autor*, *lucrului judecat*.

—Efectele lucrului judecat în privința coproprietarilor în indivisiune, 580, n. 1. V. *Autor*, *lucrului judecat*, *Coproprietar*, etc.

OBLIG. DE A FACE SAU DE A NU FACE.—Nu sunt supuse formalităţii bunului şi aprobat, 203. V. *Bun şi aprobat*.

OBLIG. NATURALE.—Efectele unui legat verbal ca oblig. naturală, 290, n. 5 şi t. VI, p. 14.

—Nu dau loc la acţiunea în repetiţie, dacă au fost plătite de bună voe, 59 şi t. VI, p. 16.

—Oblig. naturale nu pot fi confirmate în mod expres, ci numai tacitamente prin plată, 45, t. şi n. 2 şi t. VI, p. 18 urm. V. *Confirmare*.

—Nu se poate deferi jurământul asupra existenţei unei oblig. naturale, 370. V. *Jurămint*.

—Lucrul judecat lasă el să subsiste o oblig. naturală pentru debitorul care a scăpat de plată prin opunerea unei hotărâri nedrepte? (Controversa). 577, n. 2 şi t. VI, p. 12, t. şi n. 4.

—Vedî asupra *Oblig. naturale*, t. VI, p. 6 urm.

OBLIG. CONDIȚIONALE SAU CU TERMEN. (Anularea lor).

—Prescrierea acţiunii în anulare, 98 urm. V. *Prescripție*.

OBLIG. SINALAGMATICE (nesemnate de toate părțile contractante), pot constitui un început de probă scrisă, 150.

OBLIG. SOLIDARE.—Efectele lucrului judecat în materie de oblig. solidare (Controversă), 574 şi t. VI, 169 urm., 190 urm.

OBLIG. UNILATERALE (semnate prin punere de deget şi legalisate de o autoritate administrativă sau polițienească).—Nevaliditatea lor, 147 urm. *Opr. şi Jud. ocol. Simila, C. judiciar* din 1902, No. 83. V. *Cruce, Pecete, Sigil*, etc.

OMISIUNE ESENȚIALĂ.—Nepronunțarea instanțelor de fond asupra probei testimoniale propusă, sau asupra altor dovezi invocate de părți, constituie o omisiune esențială, 272, n. 2: 288, 289; 334.

—Admiterea aceleiaș soluții asupra nepronunțării autorității lucrului judecat. V. *Autor. lucr. judecat. Presumții*, etc.

OPOZIȚIE.—(Emanată de la un gerant de afaceri).—V. *Apel. Gestionne de afaceri, Recurs*, etc.

—Judecătorii sunt datorii a verifica din oficiu dacă opoziția este făcută în termenul legal, 367, n. 2: 455, n. 3. V. *Apel. Ordine publică. Recurs*, etc.

—Admiterea aceleiaș soluții în privința apelului, recursului, etc. V. *Apel. Recurs*, etc.

—Creditorii pot face opoziție în numele debitorului lor, soluție admisă în privința tuturor căilor de reformare, sau de anulare, 543, 544. V. *tabla vol. V, vº Apel, Opoziție*, etc.

ORDINE PUBLICĂ.—Ce este ordinea publică? V. monografia noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 17 (observ. asupra unei cărți de judecată a jnd. ocol. II din Iași). V. şi *Tabla vol. V şi VI, vº Ordine publică*.

✱ —Nulitățile de ordine publică perpetuă nu pot fi confirmate, 45. V. *Confirmare*.

✱ —Exemple de nulități care nu pot fi confirmate, 45, n. 3.

- —Nulitate de ordine publică neperpetuă (Controversă), 46 nota.
- —Nu pot, de asemenea, fi confirmate dispozițiile contrare ordinii publice și interesului general, 52. V. *Confirmare*.
- —Neconfirmarea pactelor succesoriale. V. *Confirmare, Pacte succesoriale*.
- —Dispoziția art. 1179, interesând ordinea publică, părțile n'ar putea conveni, în materie de acte sub semnătură privată, care constată convenții sinalagmatice, că un singur original ar fi suficient pentru toate părțile, 189. V. *Dublu original*.
- —Autoritatea lucrului judecat, în materie represivă, interesând ordinea publică, poate fi propusă în ori-ce stare a procesului, și chiar pentru prima-ooră în casatie, ea trebuind să fie invocată de judecători, din oficiu, 455, n. 2 : 630.
- —Admiterea soluții contrare în materie civilă, 455, 580 : 581 : 630, n. 6.
- —Casurile în care autor. lucrului judecat poate și chiar trebuie să fie invocată de judecători din oficiu, 450, n. 2. V. *Autor. lucrului judecat*.
- —Și prescripția, în materie represivă, interesează ordinea publică. 455 nota * și t. V, p. 512.
- —Admiterea soluției contrare, în privința prescripției, în materie civilă, 455 nota * și Cas. rom. Bulet. 1900, p. 773 (decisie la care am luat și noi parte). V. *Prescripție*.
- —Oblig. judecătorilor de a examina din oficiu dacă opoziția, apelul, recursul, etc. au fost făcute în termenul legal 367, n. 2 : 455, n. 3. V. *Opoziție, Apel, Recurs, etc.*
- —Cercetarea paternității fiind oprită din considerații de ordine publică, un străin nu poate exercita asemenea acțiune în România, conform legii sale personale, nici copilul născut sub Codul Calimach, conform acestui din urmă Cod, 104, n. 3. 105 nota. V. *Cercetarea paternității*.
- —Proba testimonială neinteresând ordinea publică, mijlocul tras din violarea regulilor privitoare la această probă, nu poate fi propus pentru prima-ooră în casatie, 269.
- —Validitatea convenției părților, prin care se deroga de la dispozițiile prohibitive ale legii, în privința probei testimoniale (Controversă), 368. V. *Probă testimonială*.
- —Mărturisirea părților nu este admisibilă în chestiile care interesează ordinea publică, 335. V. *Mărturisire*.
- —Nici jurământul decisoriu, sau supletoriu, 365, 433. V. *Jurământ*.
- —Nu se poate, deci, deferi jurământul asupra chestiunii de a se ști dacă un apel a fost, sau nu, făcut în termenul legal. 376, t. și n. 2. V. *Apel, Jurământ, etc.*
- —Presumțiile, care interesează ordinea publică, nu pot fi combătute prin proba contrară, nici chiar prin mărturisire sau jurământ, 311, 315, 316, 317 : 366, n. 4, 374, 448. V. *Presumție*.

—Presumpțiile legale, care nu interesează ordinea publică, pot din contra, fi combătute prin mărturisire sau jurămint, 315, 316. V. *Mărturisire, Jurămint, Presumpție*, etc.

—Hotărârile străine, care ar viola ordinea publică din țară, nu pot fi aduse la îndeplinire în România, 459, t. și n. 2.

—Exemple de dispoziții contrare ordinii publice (jocuri de bursă, constrângerea corporală, etc.), 459, n. 2. V. *Bursă, Constrângere corporală*, etc.

—Nu se poate investi cu formula executorie de către judecătoreii români, o hotărîre străină, pronunțată contra unei femei măritate române, neautorizată de a sta în judecată, pentru-că o asemenea hotărîre calcă o dispoziție de ordine publică din România, Trib. Paris. *Pand. Périod.* 1902, 5. p. 36 urm. și J. Clunet, 1902, p. 116 urm. V. *Autor. lucrului judecat, Femeie măritată*, etc.

ORDONANȚA DE ADJUDECARE (p. vîndări voluntare sau eșire din indiviziune).—Nu pot fi atacate pe calea apelului și a recursului în casație, ci numai pe calea acțiunii principale, 485, 486. Cpr. Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 54. V. *Apel, Autor. lucrului judecat, Recurs*, etc.

ORDONANȚĂ DE ADJUDECARE (dată în materie de expropriare silită).—Are, din contra, autoritatea lucrului judecat, 486. V. *Autor. lucrului judecat*.

ORDONANȚELE (judecăt. de instrucție).—V. *Camera de punere sub acuzare, Judecător de instrucție*, etc.

ORDONANȚE (presidențiale *sur référé*).—N'au autoritatea lucrului judecat, 493 urm.

—Dreptul de apel în asemenea materie (Controversă), 494. V. *Apel, Autor. lucrului judecat*.

ORDONANȚELE (vechile ordon. franceze, care opreau proba testimonială), 246. V. *Probă testimonială*.

ORIGINALUL (unui act).—Deosebire între copie și original, 229, 230.

—Pluralitatea originalelor în privința actelor sub semnătură privată, menite a constata convențiuni sinalagmatice, 188 urm. V. *Dublu original*.

—Actele autentice se fac în dublu original. V. *Acte autentice*.

OSPĂTĂTORI (sau Hangii).—Responsabilitatea ospățătorilor pentru obiectele călătorilor încredințate lor, 286. Cpr. Trib. Colmar, D. P. 1901. 2. 303 și *C. judiciar* din 1902, No. 24 (cu adnot. noastră).

—Persoanele asimilate ospățătorilor (acele care țin cafenele, restaurante, băi publice, case de toleranță, etc.), 286, 287. V. *aceste cuvinte*.

—Responsabilitatea ospățătorilor pentru animalele primite de dinșii în grajdurile sau șurile lor. 287. V. *Animale, Deposit*, etc.

—Ospățătorii intrând în categoria comercianților, sunt seu-

tiți de formalitatea bunului și aprobat, 205, n. 2. V. *Bun și aprobat, Comercianți, etc.*

—Aplicarea prescripțiilor scurte, statornicite de art. 1903, 1904, creanțelor ospataților, 375, n. 1. V. *Institutor, Maistri, Medici, Profesori, etc.*

P

PACTE SUCCESORALE.—Convențiile care ar constata un pact succesoral, adică o convenție asupra unei moșteniri nedeschise încă, sunt inexistente, 3, n. 1. V. tabla vol. V, v^o *Pacte succesorale*.

—Ascmenea convenții ar fi inexistente în țara noastră, chiar dacă ele ar fi fost făcute într-o țară în care ele sunt permise, de ex. în Germania (Controversa), 4 nota.

—Pactele succesorale fiind inexistente, nu pot fi confirmate nici expres, nici tacit, 45, t. și n. 1: 73. 74: t. V, p. 116: t. III, p. 364. V. *Confirmare*.

—Prescripția de 10 ani, statornicita de art. 1900, nu este aplicabilă în specie, ea nefiind de cât o confirmare tacită, 73, 74.

—Moștenitorii dăruitorului nu pot înaintea morții dăruitorului, ea confirme o donațiune uulă, pentru-ca asemenea confirmare ar avea caracterul unui pact succesoral, 49, n. 2. V. *Confirmare, Donațiune, etc.*

—Mărturisirea nu este admisă ca proba în materie de pacte succesorale, 335. V. *Mărturisire*.

—Vezi asupra pactelor succesorale, t. III, p. 362 urm. și tabla t. V, v^o *Pacte succesorale*.

PĂMÎNT RURAL.—Pămînturile date clăcașilor prin legea rurală sunt ele inalienabile și în urma modificării Constit. de la 1884? (Controversă), 126, n. 1 și t. V, p. 124, t. și n. 1. Cpr. Trib. Muscel, *C. judiciar* din 1902, No. 50 (cu adnot. noastră). V. și art. 42, 1° și 62. L. jud. ocoale.

—Schimbul pămînturilor rurale, 126, n. 1.

—Femeea săteancă, soția unui sătean, poate dobîndi pămînt rural prin cumpărare? Vezi Trib. Muscel și nota D-lui Ionescu-Dolj, *C. judiciar* din 1902, No. 86. V. și circul. Minist. justiției, publicată în *C. judiciar* din 1903, No. 6, cu observația noastră.

—În urma legii judec. de ocoale din 1896, acțiunile imobiliare privitoare la un pămînt rural, nu se mai judecă de tribunale, în prima și ultimă instanță, fără drept de apel și recurs în casatie, ci se judecă în prima instanță, de judecătorul de ocol, cu drept de apel la tribunal, dacă valoarea este mai mică de 1500 lei, sau de tribunal, cu drept de apel la Curte, dacă valoarea pămîntului este mai mare de 1500 lei; și aceasta, fie că este vorba de o acțiune în revendicare a unui pămînt rural, fie de anularea înstrăinării unui asemenea pămînt. Cas. rom. *C. judiciar* din 1902, No. 54.

—Vezi însă *C. București* (decisie casată), *C. judiciar, loco cit.*

—Hotărârile emenate de la comisiile instituite prin legea rurală din 1864, au autoritatea lucrului judecat, 505 urm.
V. *Autor. lucrului judecat.*

PARICID.—Pedeapsa acestei crime în dreptul vechiu, 666 urm, nota.

—Intr'o acusație de paricid, filiațiunea este o chestie de fapt, pe care jurații o resolvă în mod suveran, fără ca să resulte vr'o nulitate din împrejurarea că nu s'a produs în desbateri nici actul de naștere, nici o hotărâre care să-l înlocuiască, 661, n. 3.

—Condamnarea pentru crima de paricid, nu constată filiațiunea celui condamnat, din punctul de vedere al efectelor civile care resultă din filiațiune, 661 urm. V. *Filiațiune.*

PĂRINȚI (loviri cauzate părinților).—Se judecă de tribun. corecțional, iar nu de judecătorul de ocol, chiar când ele n'au cauzat nici-o incapacitate de lucru, sau vătămare sănătății, 665, n. 1. — *Contră*: C. Iași, *Dreptul* din 1902, No. 77 (cu adnotația noastră). V. *Lovire, Maltratare, etc.*

—Condamnarea pentru loviri sau răniri cauzate părinților legitimi, naturali, ori adoptivi nu constată filiațiunea condamnatului, din punctul de vedere al efectelor civile care resultă din filiațiune, 661 urm. V. *Filiațiune, Paricid, etc.*

PĂRINTUCIDERE.—V. *Paricid.*

PARS EST IN TOTO, sau IN TOTO CONTINETUR, 521, t. și n. 2.

PARTE CIVILĂ.—Prin excepție și derogare de la dreptul comun, apelul părții civile, în materie de delict, judecate în prima instanță de judecătorul de ocol, investește pe tribunal cu dreptul de a se pronunța asupra pedepsei, 605, n. 5. V. *Apel, Minister public, etc.*

--Asemenea excepție nu se aplică contravențiilor polițienesti, 606 nota. V. *Contrav. polițienesti.*

—Partea civilă nu are dreptul de a face recurs în casatie contra deciziei camerei de punere sub acuzare, prin care se declară caz de neurmărire. Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 64.

PĂRIT.—Casul în care pâritul devine reclamant, 110, 442.

PARTICIPARE.—V. *Asociație în participare.*

PATERNITATE (legitimă).—Acțiunea în tăgăduire de paternitate; excepție la principiul relativității lucrului judecat, 563 urm.

--Acț. în contestație de legitimitate, 563 urm. V. *Autor. lucrului judecat.*

--Hotărârea, care acordă alimente reclamantului, în calitate de părinte, nu are puterea lucrului judecat în privința paternității, dacă această chestie n'a făcut obiectul concluziilor părților și n'a fost desbătută în instanță, 514. V. *Autor. lucrului judecat, Filiațiune, etc.*

PATERNITATE (naturală).—V. *Cercetarea paternității, Filiațiune, Nume patronimic, etc.*

PATRON.—Deferirea jurământului, patronului, de către servitorul său, în privința câtimei salariului și a plății acestui salariu (Controversă), 264. V. *Jurământ, Servitor*, etc.

—Admiterea probei testimoniale, conform dreptului comun, pentru dovedirea salariului servitorului, 365.

PAUPERES TESTES NON SINT, 246. Cpr. art. 751 C. Calimach.

PECETE.—Nu poate, în actele private, înlocui semnătura, 171. V. *Cruce, Sigil*, etc.

—Oblig. unilaterale semnate prin o pecete, sigil, punere de deget, etc., legalizate de o autoritate administrativă, sau polițienească, nu sunt valide nici ca acte autentice, nici ca acte sub semnătură privată, 147 urm. Cpr. și Judec. ocol. Simila, C. judiciar din 1902, No. 83. V. *Acte autentice, Oblig. unilaterale*, etc.

—Validitatea acestor acte în dreptul nostru anterior, 147.

—Pecetea poștei nu conferă actului dată certă, 177. V. *Dată certă, Poșta*, etc.

PEDEPSELE (prevădute în legile vechi), 119, n. 1.

PENSIE ALIMENTARĂ.—Hotărârile care acordă pensii alimentare, având un caracter provisor, n'au autoritatea lucrului judecat, 491 și t. V, p. 306, n. 1.

—Hotărârile care acordă alimente reclamantului, în calitate de fiu sau de părinte, nu au autoritatea lucrului judecat în privința filiațiunii, sau paternității, dacă această chestie n'a făcut obiectul concluziilor părților și n'a fost desbătută în instanță, 514. V. *Autor. lucrului judecat, Filiațiune, Paternitate*, etc.

PERIMARE.—Persoanele contra cărora ea curge, 488, n. 3.

—Modificarea adusă, în această privință, prin noul proiect de revisuire a Procedurii civile, 488, n. 3.

PERSOANE MORALE.—Personalitatea societăților civile (Controversă), 333, n. 1 și t. VI, p. 756, n. 2.

—A societăților comerciale, 550, t. și n. 1.

—A monastirilor. V. *Monastiri*.

—Asociațiile în participare nu sunt persoane morale, 270, n. 4.

—Efectul hotărârilor pronunțate față de administratorul sau gerantul societăților, 550.

—Dacă persoanele morale străine au, sau nu, nevoie de o lege spre a putea funcționa în România (Controversă), 550, n. 3. V. și monografiile noastre publicate în C. judiciar din 1902, No. 2 și 6.

—Efectele mărturisirei făcute în justiție de administratorul unei persoane morale (Interogatoriu persoanelor morale), 332, 333. V. *Interogator*.

—Deferirea jurământului, unei persoane morale, 333, 385, n. 1. V. *Jurământ*.

—Soluția acestei chestiuni în dreptul roman și în vechiul drept francez, 385, n. 1.

—Deferirea jurământului, de către administratorul unei persoane morale, 384.

PETIȚIE (introdusivă de instanță).—De și petiția introdusivă de instanță trebuie să arate obiectul cererii și faptele pe care ea se întemeiază, prin urmare, și cauza pretinsă, totuși reclamantul poate s'o modifice prin concludsiile sale, înaintea primilor judecători, pâritul având, însă, dreptul de a cere un termen spre a-și pregăti apărarea, 516, n. 5 ; 529.

PETIȚIE DE EREDITATE, 483. V. asupra petiției de ereditate, t. III, p. 672 urm.

PLATA NEDATORITĂ.—Nu poate, în principiu, fi stabilită cu martori, în materie civilă, 283, 284. V. *Probă testimonială*.
—Admiterea soluției contrare în materie comercială, 284, n. 1. V. *Materie comercială*.

POLITAI.—Actele care pot fi legalizate de acești funcționari, 145, 146. V. *Acte autentice*.

PLUGARI.—Scutirea lor de formalitatea bunului și aprobat, 202, 205. V. *Bun și aprobat*.

—Femeile lor nu sunt scutite de această formalitate, 207.

—Proprietarii de moși și arendașii nu intra în categoria plugarilor, 206, n. 1. Cpr., în privința arendașilor, Cas. rom. C. judiciar din 1902, No. 65. V. *Arendași*.

POARTĂ.—Capitulațiunile încheiate între Poarta otomană și vecinii Domni români, 474, n. 1. V. *Capitulații*.

PODGORENI.—Scutirea lor de formalitatea bunului și aprobat, 205. V. *Bun și aprobat*, *Vieri*, etc.

POLIȚE.—V. *Cambie*.

POLIȚE DE ASIGURARE.—Polizele de asigurare, făcute prin mijlocirea unui curțier au dată certă, pentru-că curțierii sunt funcționari publici, 178, n. 2. V. *Curțieri*, *Dată certă*, etc.

—Polizele de asigurare nu sunt supuse formalității dublului original, 197. V. *Dublu original*.

POPRIRE.—Creditorii sunt ei terții când intervin pe cale de poprire ? (Controversă), 185, 186. V. *Dată certă*.

—Se poate ordona o poprire în baza unei hotărâri străine, neinvestită cu formula executorie, 460, n. 1.

PORTAREL.—Mărturisirea consemnată într'un proces-verbal încheiat de un portărel, fiind o mărturisire extra-judiciară, nu face credință, dacă obiectul litigiului nu poate fi dovedit prin martori, 325, n. 2.

POSESIUNE.—Faptul material al posesiunii poate fi dovedit prin martori și presumpțiuni, 250, t. și n. 5. V. *Pr. testimonială*.
—*Quid* în privința proprietății ? (Controversă). V. *Proprietate*.

POSESIUNE DE STAT.—Poate, de asemenea, fi dovedită prin martori, 250, t. și n. 6. V. *Pr. testimonială*.

POȘTĂ.—Pecetea poștei nu conferă actului dată certă, 177 și t, VI, p. 521, n. 1. V. *Dată certă*, *Pecete*, etc.

PREOȚI.—Dacă ei pot fi supuși jurământului (Controversă), 299, 353 urm. V. și M. Suțu, observ. asupra noului proiect de

Pr. civ., *C. judiciar* din 1902, No. 80. V. *Jurământ*.

—Pravila bisericească în privința jurământului preoților, 354, n. 1. V. *Gorora*, *Jurământ*.

—Dacă ei pot dobîndi pămînturi rurale, t, V, p. 123, n. 2 și *C. judiciar* din 1903, No. 6.

PREPUS.—Mărturisirea făcută de un prepus nu obligă pe comitent, 329. V. *Comitent*, *Mărturisire*, etc.

—Registrele ținute de prepusul unui comerciant, sunt oposable acestui din urmă, 273.

PRESCRIPTIE.—Definiția prescripției, 373.

—Dreptul bulgar în privința prescripției, 372, n. 2.

—Dreptul rusesc, 373, n. 2.

—Stipularea unei prescripții mai lungi de cât aceea statornicită de lege (Controversă), 373, n. 2.

—Stipularea unei prescripții mai scurte de cât aceea determinată de lege, 374, nota.

—Soluția dreptului străin și a Codului Calimach în această privință, 374 nota *.

—Prescripția achisitivă sau usucapiunea se întemeiază pe o presumpție de liberare, pe care lege o induce din tăcerea păstrată un timp anume determinat, 310.

—Prescripția de 30, 10 și 20 de ani nu poate fi combătută prin nici-o probă contrară, 272, n. 1; 315, 316, 366, 367, 374.

Nici prescripția statornicită de art. 1907 nu poate fi combătută prin jurământ. Vezi adnot. noastră asupra unei decizii a trib. imperiului german (Sirey, 1902. 4. 16), în *C. judiciar* din 1902, No. 16.

—Nici aceea statornicită în materie de cambii, 378. V. *Cambie*.

—Prescripțiile scurte, statornicite de art. 1903, 1904 *C. civ.*, întemeindu-se pe o presumpție de plată, pot fi combătute prin jurământ, 316, 374 urm.

—Persoanele, la care se referă aceste prescripții scurte (maiștrii, profesorii, institutorii, ospătătorii, hangarii, găzduitorii, medicii, veterinarii, farmaciștii, etc.), 375, n. 1.

—Aceste prescripții nu se aplică dentiștilor și moașelor (Controversă), 375, n. 1. V. *Dentiști*, *Moașe*, etc.

—*Quid* în privința doicelor (mancelor)? (Controversă), 375, n. 1. V. *Doică*. V. în privința responsabilității doicelor, adnot. noastră, publicată în *C. judiciar* din 1903, No. 2.

—Inaplicarea acestor prescripții terților, cari ar fi plătit pentru debitor și ar exercita acțiunea lor recursorie contra acestuia din urmă, 375, n. 1; 376 nota.

Prescripția nu poate fi invocată din oficiu în materie civilă, nici pentru prima-ooră în casatie, 455 nota *. Cpr. și *Cas. rom. Bulet.* S-a 1, 1900, p. 773 (decisie la care am luat și noi parte).

—În materie penală, prescripția fiind de ordine publică, poate și chiar trebuie să fie invocată din oficiu, de judecători, 455, n. 2 și t. V, p. 512, t. și n. 1.

- Prescripția faptelor penale în dreptul nostru anterior, 584 nota *.
- Prescripția acțiunii publice și acțiunii civile prin trecerea aceleiași timp, în dreptul actual, 658, n. 2 : t. V, p. 508, 560, 567.
- Faptul respingerei prescripției achisitive, nu împiedică pe aceeași persoană de a opune pentru același lucru prescripția liberatorie, 533.
- Întreruperea prescripției prin actul recognitiv, 235, 236. V. *Acte recognitive*.
- Executarea unei hotărâri civile se prescrie prin 30 de ani, 577, 578.
- În materie comercială, prin 10 ani (Controversă), 577, n. 4 : 578 nota. V. *Autor. lucrului judecat*.
- În materie de cambii, cekuri, etc., prin 5 ani, 378, 578 nota.
- În materie de contracte maritime sau de gagiu asupra vaselor, prin 3 ani, 578 nota *in fine*.
- Prescripția acțiunii în anulare sau în rescisiune, 42, 68 urm. V. *Confirmare, Rescisiune*.

PRESUMȚII, 304 urm.

- Etimologia cuvintului presumpție, 304, n. 3.
- Dreptul străin în privința presumpțiilor, 304, n. 4.
- Definiția presumpției, 305.
- Deosebire între presumpție și proba propriu zisă, 305, t. și n. 3.
- Împărțirea presumpțiilor, 306.
- Presumpțiile legale în genere, 306 urm.
- Presumpția muciană în dreptul actual.—Inexistența ei (Controversă), 306 urm. V. *Muciană*.
- Admiterea acestei presumpții în dreptul nostru anterior, 306, n. 4 : 307 nota.
- În dreptul comercial și în dreptul străin, 308 text și nota.
- Copilul, în legea actuală, nu se bucură de presumpția că s'a născut viu, ca în unele legislații străine și ca în Codul Calimah.—Cine trebuie, deci, să dovedească că el s'a născut viu ? 308. V. *Copil*.
- Viabilitatea nu se mai cere în legea noastră, 308, 309, t. și n. 1. V. *Copil, Viabilitate*, etc.
- Cum se dovedește că copilul s'a născut viu ? (Infățișarea actului de naștere), 309.
- Infățișarea copilului mort înaintea ofiterului stărei civile, 309.
- Mărturisirea ca și jurământul, nu este o presumpție, ci o adevărată probă, 310. V. *Jurământ, Mărturisire*.
- Exemple de presumpții legale, 310, 311.
- Autoritatea lucrului judecat este o presumpție legală, care interesează în gradul cel mai înalt ordinea publică și care, ca atare, nu poate fi combătută prin proba contrară, nici chiar prin mărturisire sau jurământ, 311, 316, 317, 448, 577. V. *Autor. lucrului judecat*.

- Presumțiile legale edictate de Codul de comerț, 311.
- Presumțiile legale nu sunt stabilite de lege în mod limitativ, 311.
- Puterea probatorie a presupunțiilor legale, 311 urm.
- Toate presupunțiile legale nu au aceeași putere probatorie, 312.
- Presumțiile absolute (*juris et de jure*) nu pot fi combătute prin o dovadă contrară, nici chiar prin mărturisire, sau jurămint, 104, n. 3; 312.
- Exemple de presupunții *juris tantum*, 312, 313.
- Presupunția edictată de art. 1277 C. civ., 312, n. 3.
- Casul în care femeea s'a înzestrat singură, 312, n. 3; 313 nota.
- Presupunția statornicită de art. 1001 C. civ., 313, n. 3.
- Presupunția statornicită de art. 1432 C. civ., 313, n. 1.
- În regula generală, presupunțiile legale admit dovada contrară, 314.
- Casurile în care dovada contrară nu este admisă (art. 163, 165, 295, 1138 C. civ.), 314, 315.
- Casurile în care presupunțiile *juris et de jure* pot fi combătute prin mărturisire sau jurămint (când nu interesează ordinea publică), 315 urm., 366, n. 4. V. *Ordine publică*.
- Presupunția relativă la gestațiunea femeci, 316.
- La lucru judecat, v. *supra* și *Autor. lucrului judecat*.
- Presupunțiile relative la interpunerea de persoane (Controversă), 366, n. 4; 367 nota.
- Presupunțiile de comunitate a zidurilor, șanțurilor, gardurilor, etc., care despart două proprietăți vecine, 317, t. și n. 2.
- Presupunțiile omului (lăsate la lumina și înțelepciunea magistratului), pot fi combătute prin proba contrară, și chiar prin simple presupunțiuni de fapt, 317.
- Admiterea jurămintului contra unor prescripții scurte întemeiate pe o presupunție de plată (art. 1903, 1904 C. civ.), 316, 374 urm.
- Casurile în care judecătorii pot recurge la presupunțiile de fapt sau ale omului (când proba testimonială este admisibilă), 318 urm.
- Această regulă nu se aplică de cât în materie civilă, 319.
- În materie comercială, presupunțiile de fapt sunt admise fără nici-o restricție, 269, 319, n. 2. V. *Materie comercială*.
- Judecătorii își pot forma convingerea din o singură presupunție (Controversă), 319, 320.
- Judecătorii pot trage presupunțiile de fapt, lăsate la înțelepciunea lor, ori de unde ei ar crede de cuviință, 320.
- Presupunțiile de fapt trebuie să fie grave, precise și concordante, ceea ce este o chestie de fapt, 319, 320.
- Decisiunea judecătorilor fondului ar fi casabilă numai atunci când presupunțiile ar fi fost admise în casurile, în care proba testimonială este inadmisibilă, 320.

—Acest mijloc nu poate însă fi propus pentru prima-oraă în casatie, 320.

PRESUMPTIO SUMITUR EX EO QUOD PLERUMQUE FIT, 305.

PRIMAR.—Autentifică actele date în atribuția judecătorilor comunale, 140. V. *Acte autentice*.

—Împrumuturile constituite în favoarea creditului agricol, se autentifică de primarii rurali cu știință de carte, 141. V. *Acte autentice*, *Credit agricol*, etc.

—Primarul unei comuni nu poate deferi jurământul în numele comunei, fără o autorizare specială, 384. V. *Comuni*, *Persoană morală*, etc.

PRINSOARE.—V. *Joc*.

PROBE.—(Dovedirea oblig.), 100 urm.

—Principii generale, 100.

—Diferitele sensuri ale cuvintului probă, 101.

—Dovedirea actelor solemne, 101. V. *Acte solemne*.

—Numai faptele materiale și juridice (contractele) sunt susceptibile de a fi probate, nu însă și dreptul, 102.

—Dovedirea unei legi străine, 102, 103.

—Mijloacele de dovedire a unei legi străine, 103. V. *Lege străină*.

—Cazurile în care interpretarea unei legi străine poate da loc la casare, 103, n. 1.

—Aprecierea suverană a instanțelor de fond, 104. *Cluj*

—Condițiile cerute pentru ca proba faptelor să fie admisă de judecători, 104, 105.

—Nu se poate dovedi existența unui legat verbal, 105. V. *Legat*.

—Fapte incontestabile și necontestate, 105.

—Deosebire între faptele materiale și acele juridice. Cele dintâi pot fi stabilite prin ori-ce soiă de probe, iar cele de al doilea nu pot, în genere, fi stabilite de cât prin un act scris, 105, 249, 250, 252; 284. V. *Fapte materiale și juridice*, *Pr. testimonială*, etc.

—Cine trebuie să facă proba și ce trebuie să dovedească, 106 urm.

—Dovedirea faptelor negative, 107, 108.

—Consecințele care rezultă din împrejurarea că faptele negative pot în genere fi probate, 108.

—Propoziții cu un caracter indefinit.—Nu sunt susceptibile de o probă completă, fie că ele ar fi afirmative, fie negative, 108.

—Casul unei acțiuni negatorie (Controversă), 108, 109.

—Ipotesa din dreptul roman, în care acel care trebuia să dovedească o propoziție negativă, putea să arunce proba asupra adversarului său, 109, 110.

—Casul în care pârîtul devine la rîndul său reclamant (*Reus in excipiendo fit actor*), 110 urm., 442. V. *Pârît*, *Reus in excipiendo*, etc.

- Clasificarea și împărțirea probelor, 112 urm.
 - Probe directe, 112.
 - Cercetări la fața locului, 112, 113.
 - Ancheta în *futurum*, 112 urm. V. *Ancheta în futurum*.
 - Probe indirecte, 115.
 - Probe mixte, 115.
 - Probe simple și preconstituite, 115 urm.
 - Presunțiuni legale și ale omului, 116. V. *Presunții*.
 - Presunțiuni *juris et de jure* și *juris tantum*, 116, 117. V. *Presunții*.
 - Proba trasă din experiența personală a judecătorului (cercetare la fața locului, verificare de scripte, expertisă, etc.), 115.
 - Mărturisire și jurământ, 115. V. *Jurământ*, *Mărturisire*, etc.
 - Probe complete și necomplete, 117.
 - Început de probă, 117.
 - Probe artificiale și neartificiale, 117.
 - Probe cu meșteșug și fără meșteșug (Codul Caragea), 118.
 - Carte de blăstăm (C. Caragea), 118.
 - Cazua (tortură), 118, 119, 344, 635, n. 2; 636 nota.
 - Desființarea caznei, 118, n. 1.
 - Codul lui Andr. Donici, 119 urm., 635, n. 2.
 - Codul Calimach, 119.
 - Probele reglementate de lege, 121 urm.
 - Judecătorul nu poate, în principiu, să-și formeze convingerea din cunoștințele sale personale, sau din notorietatea publică, 122, t. și n. 2; 123. V. *Notorietate publică*.
 - Excepții la acest principiu în privința judecătorilor de ocoale, 122. V. *Judecat. de ocoale*.
- PROBA PRIN JURĂMÎNT, MĂRTURISIRE ȘI PRESUNȚIUNI.**—V. *Jurământ*, *Mărturisire*, *Presunții*, etc.
- PROBĂ SCRISĂ.**—V. *Acte autentice*, *Acte sub semnătură privată*, etc.

PROBĂ TESTIMONIALĂ, 241 urm.

- Admiterea probei testimoniale în dreptul roman, în dreptul vechiu francez și în dreptul nostru anterior, fără nici-o restricție, 241, 245, 246.
- Dreptul străin în această privință, 241, 242, t. și n. 1, 2.
- Codul austriac, 242, n. 4.
- Mijloacele de probațiune se regulează după legea țării în care s'a încheiat contractul, 242, t. și n. 5; 243. Cpr. și art. 10, § 2 C. italian (disp. preliminar).
- Dreptul anterior nu admitea însă un singur martor (*Testis unus, testis nullus*), 243, t. și n. 3; 319 și t. V, p. 81, n. 2.
- Coranul lui Mahomet și cărțile lui Moise în această privință, 243, n. 3.
- Astăzi, un singur martor este suficient, ca și o singură presunție, 243, 244, 319. V. *Presunții*.
- Mijloacele de probațiune sunt cărmuite de legea în vigoare în momentul facerii contractului, 244, t. și n. 3.

—In baza acestui principiu, convențiile matrimoniale, făcute sub legea veche, pot fi stabilite astăzi prin martori, conform legii anterioare, 244, t. și n. 4.

—Transcrierea introdusă prin Regulamentul organic nu este, în adevăr, privitoare de cât la interesul terților, 244.

—De asemenea, actele stărei civile, petrecute sub legea veche, sunt cârmuite, în privința probei, de această lege, 245. V. *Actele stărei civile, Căsătorie, Filiațiune, etc.*

—Formele privitoare la administrarea probelor sunt, însă, cârmuite de legea nouă, 245.

—Casurile în care proba testimonială nu este astăzi admisă, 245 urm.

—Această inovație datează de la ordonanța din Moulins, din 1566, și de la ordonanța din 1667, 246.

—Scopul prohibițiunii dovedei testimoniale, 246.

—Critica ce se face, în această privință, legii, este neîntemeiată, 246, n. 5.

—Mărturisirea extra-judiciară, neputând fi stabilită de cât prin martori, nu este admisă ca probă de cât atunci când este admisă și dovada testimonială, 325, 326. V. *Mărturisire*.

—Depositul voluntar nu poate, în principiu, fi dovedit prin martori, 247, n. 2: 255. V. *Deposit*.

—Casurile în care depositul voluntar poate fi stabilit prin martori, 247, n. 2, 248 nota. V. *Deposit*. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a, 1900, p. 644 (decisie pronunțată în unire cu concluziile noastre).

—Devedirea depositului voluntar prin mărturisire și jurământ, 248 nota. V. *Deposit voluntar*.

—Casul unui deposit miserabil sau necesar.—Dovedirea lui prin martori, 256, 286, t. și n. 2. V. *Deposit necesar*.

—Aprecierea instanțelor de fond în această privință, 286.

—Responsabilitatea depositarului necesar, 286, 287. V. *Deposit necesar, Ospătători*.

—Oprirea de a administra proba testimonială, în materie civilă, peste 150 lei vechi, 248 urm.

—Numai faptele juridice nu pot fi stabilite cu martori; acele materiale sunt, din contra, în tot-deaună supuse acestei dovede, 249, 250, 252, n. 1; 284. V. *Fapte materiale, etc.*

—Chiar faptele juridice pot fi stabilite cu martori, de câteori au o valoare mai mică de 150 lei vechi, 252.

—Se poate combate prin martori și presumpțiuni, independent de ori-ce început de probă scrisă, mențiunile cuprinse în registrele domestice sau hârtiile casnice, 221, 222.

—Dovedirea mandatului civil (Controversă), 250, n. 3 și t. V, p. 319 nota. Cpr. Cas. fr. Sirey, 1902. 1. 488. V. *Mandat*.

—Dovedirea gestiunii de afaceri. V. *Gest. de afaceri*.

—Servitutea de trecere fiind o servitute necontinuuă, nu poate fi stabilită de cât prin titlu, 250, n. 4. V. *Servitute*.

—Dacă există, însă, un început de probă scrisă, servitu-

tea poate fi stabilită prin martori, mărturisire și jurămint, 250, n. 4; 726.

—Faptele materiale ale posesiunii pot fi dovedite cu martori, 250, t. și n. 5. V. *Posesiune*.

—Tot ast-fel și faptele care constituiesc posesiunea de stat, 250, t. și n. 6. V. *Posesiune de stat*.

—Dovedirea captațiunei și sugestiunei prin martori, 251, n. 2.

—A gradului de înrudire, 251.

—Proprietatea imobiliară nu poate, în principiu, fi stabilită cu martori, 251. Chestiunea este, însă, controversată. V. *Proprietate*.

—Casiurile în care proba testimonială este admisibilă în asemenea materie, 251, n. 3.

—Admiterea martorilor în privința proprietății imobiliare din Dobrogea, 251. V. *Dobrogea*.

—Dovedirea faptelor complexe și mixte, 251, 252.

—Contractele care nu pot fi dovedite cu martori (contractele solemne, contractele de încredințare verbale, care n'au primit nici-o punere în lucrare, anticresa, transacția, depositul voluntar, contractele de închiriere, sau înstrăinare a unui vas, împrumuturile maritime, gagiul comercial, contractele de societate, etc.), 252 urm.

—Dovedirea abuzului de încredere pentru o sumă mai mare de 150 lei vechi. (Neadmiterea probei testimoniale în materie civilă), 252, n. 1. V. *Abus de încredere*.

—Dovedirea nașterilor, căsătoriilor și încetărilor din viață (casiurile în care proba testimonială este admisibilă), 252, n. 3. V. *Căsătorie, Naștere*, etc.

—Casiurile în care filiațiunea legitimă, sau naturală poate atădi fi stabilită cu martori, 253 nota.

—Dreptul vechi în această privință, 241, t. și n. 4; 253 nota.

—Dovedirea transacțiunei (Controversă), 253, t. și n. 2; 254 nota. V. *Transacție*.

—Casiurile în care transacția poate fi dovedită cu martori (când există un început de probă scrisă) (Controversă), 255 nota. V. *Transacție*.

—Admiterea probei testimoniale în privința unei transacții comerciale (Controversă), 255, 256 nota.

—Perdere a actului care constată transacția 256 nota.

—Societățile în comandită prin acțiuni și acele anonime nu pot fi dovedite de cât prin act autentic, 256, n. 2; 270, n. 3.

—*Quid* în privința asociațiilor în participare? 256, n. 2; 270, 367, 368 nota. V. *Asociație în participare*.

—Alte contracte care nu pot fi dovedite prin martori, ori cât de mică ar fi valoarea lor, 256, 257; 270, 271.

—Dovedirea contractului de navlu, 257, n. 1. V. *Navlu*.

—Fidejusiunea poate fi dovedită prin martori, de câte-ori există un început de probă scrisă, 257. V. *Fidejusiune*.

—Dreptul străin în această privință, 257, n. 2.

- Dreptul roman și dreptul nostru anterior, 258 nota.
- Fidejusiune comercială.—Dovedirea ei prin ori-ce soiū de probă, 258, 259. V. *Fidejusiune, Materie comercială, etc.*
- Determinarea valorii sumei de 150 lei, 259 urm.
- Proba testimonială nu este admisă în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici în privința modificărilor verbale ce s'ar pretinde că s'aū adus mai în urmă actului, 264.
- Sensul acestei regule, 264, 265.
- Admiterea probei testimoniale pentru a se stabili stingerea sau desființarea obligației (Controversă), 265.
- Casurile în care proba testimonială este admisibilă (Dol, fraudă, eroare, violență, etc.), 266.
- Admiterea probei testimoniale pentru cei de al treilea cari atacă un act, 266, 267.
- Admiterea acestei probe pentru interpretarea clauselor întunecoase a unui act instrumentar (Controversă). 267.
- Casurile excepționale în care proba testimonială este admisă, 267 urm.
- Casurile în care părțile au admis proba testimonială, prin convenția lor, în contra dispozițiilor formale ale legii (Controversă). 268, 269.
- Proba testimonială, neinteresând ordinea publică, mijlocul tras din violarea regulilor privitoare la admiterea acestei dovedi nu poate fi propus pentru prima-ora în casatie, 269.
- În materie comercială, proba testimonială este admisă fără nici-o restricție, după aprecierea judecătorilor, 269 urm.
- Motivele acestei excepțiuni, 270.
- Este suficient pentru aceasta ca actul să fie comercial numai pentru una din părți, 270. V. *Materie comercială.*
- Soluția contrară este generalmente admisă în Franția, 270, n. 1.
- Casurile în care proba testimonială nu este admisă nici în materie comercială (Contractele care cer neapărat un act scris), 256, 257, 270, 271. V. *Mat. comercială, Gagiū, Vas, etc.*
- Admiterea probei testimoniale în materie penală, 271.
- Admiterea probei testimoniale și a presumpțiilor de câte-ori există un început de probă scrisă, 271 urm.
- Aplicarea acestui principiu la depositul voluntar, 247, n. 2. V. *Deposit.*
- La fidejusiune, 257, t. și n. 2. V. *Fidejusiune.*
- Începutul de probă face admisibil și jurământul supletor, 427, 428. V. *Jurământ.*
- Începutul de probă scrisă nu poate fi stabilit prin martori, 272.
- Faptul de a nu se pronunța asupra începutului de probă scrisă invocat, sau asupra probei testimoniale în genere, constituie, din partea judecătorilor fondului, o omisiune esențială, care atrage casarea decisiunii lor, 272, n. 2; 288, t. și n. 4. V. *Omisiune esențială.*

- In ce consistă începutul de probă scrisă, 272, t. și n. 1.
- Debitorul unei cambii poate el să se opue la plată, invocând proba testimonială întemeiată pe un început de probă? 369. V. *Cambie*.
- Scrisorile emanate de la un incapabil nu-i pot fi opuse ca început de probă scrisă, 272, t. și n. 4, 331. V. *Scrisoare*.
- Titlul prescris nu constituie un început de probă scrisă, 272, n. 1; 315, n. 4. V. *Prescripție, Titlu prescris, etc.*
- Scrisoarea poate să emane de la unul și să fie opusă ca început de probă, altuia, care a aprobat-o prin semnătura sau parafa sa, 273.
- Actul neautentic pentru lipsă de forme, semnat numai de una din părți, poate constitui, în privința acestei părți, un început de probă scrisă, 150, 273. V. *Acte autentice*.
- Copiile de pe actele autentice care pot servi ca început de probă, 233.
- Actele lipsite de formalitatea dublului original și a bunului și aprobat, pot constitui un început de probă scrisă, 199, 207, 273. V. *Dublu original, Bun și aprobat, etc.*
- Actul, care exprimă o cauză simulată, poate constitui un început de probă scrisă, spre a stabili adevărata cauză a obligației, 273, n. 1. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1902. 1. 328 și *Dreptul* din 1902, No. 55. V și tom. V, p. 132 urm.
- O simplă adnotație, scrisă de acela cărui ea este opusă, fie chiar pe o filă volantă, poate constitui un început de probă scrisă, 273. V. *Adnotații, Foae volantă, etc.*
- Începutul de probă mai poate încă să resulte din registrele unui comerciant ținute în regulă, 215. t. și n. 3: 273, t. și n. 5. V. *Jurământ, Registre, etc.*
- Din interogatorul părții, 273, t. și n. 6. V. *Interogator, Mărturisire, etc.*
- Din răspunsurile făcute de un prevenit înaintea procurorului, sau judecătorului de instrucție, 274.
- Condițiile ce trebuie să întrunească începutul de probă scrisă, 274, 275.
- Scriptura emanată de la un mandatar sau gerant de afaceri, poate fi opusă mandantului sau stăpânului, 275. V. *Gestiune de afaceri, Mandat, etc.*
- Actul emanat de la un debitor poate fi opus creditorilor sei, 275.
- Actul emanat de la autorul comun poate fi opus moștenitorilor, fie chiar beneficiari, 275. Cpr. și Cas. fr. *Sirey*, 1901. 1. 351.
- Începutul de probă opozabil lui *de cujus* poate fi opus moștenitorilor beneficiari, nu numai de comoștenitorii sei, dar și de un terțiu creditor al moștenirii, Cas. fr. *Sirey*, 1901. 1. 351, n. 4.
- Chestiunea de a se ști dacă un act poate fi considerat, sau nu, ca început de probă, fiind o chestie de drept, cade sub controlul Curții de casație, 275, 278, t. și n. 1.

--Scriptura, ce se invoacă ca început de probă, trebuie să facă a fi de creșut faptul pretins, 276.

—Chestiunea de a se ști dacă scriptura face a fi creșut faptul pretins, fiind o chestie de fapt, nu cade sub controlul Curței de casație, 276. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1902, No. 13 și *C. judiciar* din 1900, No. 37.

—Teoria începutului de probă scrisă se aplică nu numai stabilirii unui drept de creanță, dar și în privința stabilirii unui drept real, 276.

—Începutul de probă scrisă în privința cercetării maternității (Controversă), 276, 277. Cpr. adnot. noastră asupra unei sentințe a trib. din Dorohoi, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 10. Vedi Planiol, I, 2899, p. 922 (ed. a 2-a) și Cas. fr. Sirey, 1902. I. 485. V. *Cercet. maternității*.

—Imposibilitatea creditorului de a-și procura o dovadă scrisă, sau pierderea titlului care servia de probă, 278 urm.

—Imposibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă poate fi nu numai absolută, dar și relativă sau morală, 279, n. 2; 286.

—Dacă există, sau nu, imposibilitate, aceasta este o chestie de fapt, 279.

—Imposibilitatea morală în care se găsește bărbatul de a dovedi valoarea reparațiilor făcute de dînsul la imobilele soției sale, 280. V. *Reparații*.

—Imposibilitatea morală în care se găsește femeia de a dovedi primirea zestre de la bărbatul ei, când ea a fost înzestrată de un al treilea, 281, 282. V. *Zestre*.

—Casul în care femeia s'a înzestrat însăși (Controversă), 282.

—Imposibilitatea morală de a-și procura o probă scrisă nu trebuie confundată cu temerea, în care se găsește creditorul de a jigni pe acela, de la care trebuie să ia un act scris, 282, 283.

—Aplicarea principiilor de mai sus la quasi-contracte, 283 urm.

—Gestiunea de afaceri poate fi dovedită cu martori și presumțiuni. 250, 283. V. *Gest. de afaceri*.

—Cheltuielile făcute de gerant nu pot, însă, fi dovedite de cît conform dreptului comun, fiind-că el a avut posibilitatea de a-și procura o dovadă scrisă, 283, n. 3 și t. V, p. 331, t. și n. 4.

—Plata nedatorită, de și e un quasi-contract unilateral, nu poate fi dovedită cu martori, 283, 284. V. *Plata nedatorită*.

—În materie comercială, însă, dovada poate fi făcută prin orice mijloace, 284, n. 1. V. *Materie comercială, etc.*

—Admiterea probei testimoniale în materie de delictе și quasi-delictе, 284.

—Dolul și violența fac în tot-deauna admisibilă proba testimonială, 157, 266, 267, 284, 285. Cpr. și Cas. fr. Sirey, 1901. I. 359. V. *Dol, Violență, etc.*

—Casurile în care delictul sau quasi-delictul presupune

existența unui fapt juridic (Neadmiterea probei testimoniale), 284. V. *Delicte*, sau *Quasi-delicte*, *Fapte materiale, juridice*, etc.

—Casul în care existând dol, el este concomitent cu formarea contractului (Admiterea probei testimoniale), 285.

—Dovedirea simulației între părți (Neadmiterea probei testimoniale) 157, 285. V. *Acț. în simulație*.

—Pentru ca părțile să poată administra proba testimonială, trebuie să existe fraudă la lege (Controversă), 285, t. și n. 4. Cpr. Cas. fr. și Trib. Suceava, Sirey, 1901. 1. 347 și C. judiciar din 1902, N. 80. V. *Acț. în simulație*, *Fraudă*, etc.

—Ultima împrejurare, care face admisibilă proba testimonială, consistă în accidentele neprevădute care au împedecat pe părți de a-și procura o dovadă scrisă. 287.

—Casurile excepționale mai sus expuse, în care am văzut că proba testimonială este admisibilă, nu sunt determinate de lege în mod limitativ, 287, 288.

—Aprecierea suverană a judecătorilor de fond, 288.

—Judecătorii, cari admit proba testimonială, trebuie să specifice dacă ea este, sau nu, admisă de lege, 289.

—Judecătorii fondului pot, însă, să respingă proba testimonială, de câte-ori părțile nu precizează faptele ce voesc a stabili, 266, n. 2; 289, n. 1.

—Judecătorii pot de asemenea respinge proba testimonială, chiar în materie penală, de câte-ori ei au mijloace îndestulătoare spre a-și forma convingerea, și decizia lor scapă de controlul casației, când deciziunea lor este destul de motivată, 288, t. și n. 3. Cpr. și Cas. rom., *Dreptul* din 1902, No. 72.

—Proba testimonială mai este încă admisibilă fără nici-o restricție în materie civilă, de câte-ori creditorul, sau debitorul a perdut actul scris ce-i servia de dovadă, din o cauză de forță majoră neprevădută, 289 urm.

—Faptele care constituiesc forța majoră sau cazul fortuit, 289, n. 5 și tabla vol. V și VI. v^o *Caz fortuit*.

—Justificarea acestei excepții, 290.

—Proba ce trebuie să se facă în mod prealabil, pentru ca să se poată usa de această dispoziție, 290.

—Aplicarea acestei regule la testamente, 290, 291.

—Admiterea presumpțiilor de fapt pentru reconstituirea unui testament distrus în parte, sau în totul, 291.

—Dovedirea existenței cuprinsului testamentului și investirii sale cu toate formele legale, 291.

—Dreptul roman în această privință, 291.

—Casul în care testamentul ar fi presupus regulat în privința formelor (Controversă), 291, 292.

—Casul în care testamentul a fost distrus prin neglijența legatarului, 292.

—Casul în care testamentul ar fi fost nimicit în timpul vieții testatorului, 292 și t. IV, p. 413. V. *Testament*.

—Aplicarea art. 1198 § ultim la obligațiile de împrumut de Stat, 292. V. *Împrumut de Stat*.

—Acest text nu se aplică însă la pierderea prin caz fortuit a valorilor, consistând în hârtie monetă sau bilete de bancă, 292. V. *Bilete de bancă, Hârtie monetă, etc.*

—Reconstituirea prin martori sau presumpțiuni a unei hotărâri judecătorești, distrusă prin caz fortuit sau forță majoră, 292. V. *Hotărâri*.

—Procedura chemărei și ascultărei martorilor (art. 185 urm. Pr. civ), 293 urm.

—Determinarea faptelor care urmează a fi stabilite cu martori, 293.

—Posibilitatea de a se reveni asupra încheerilor prin care se admite, sau se respinge proba testimonială, 293, t. și n. 2; 437, 502, 503, t. și n. 6; 504 nota.

—Depunerea la grefă a listei martorilor și plata citațiilor în termen de 5 zile, 294, t. și n. 1.

—Citarea sau înfățișarea de bună voe a martorilor la ziua termenului, 295.

—Aducerea martorilor fără citații, în materie de divorț, 295, n. 1. V. *Divorț*.

—Incuvîințarea unui nou termen pentru aducerea de noi martori, 295.

—Soluția acestei chestiuni în procedura germană, 295, n. 2.

—Facerea contra-probei în apel, 295.

—Amendarea martorului absent și aducerea lui prin mandat, 295.

—Executarea amendei, la care a fost condamnat martorul, prin administrație, 295, 301, t. și n. 1. V. *Administrație*.

—Scutirea martorului de amenda la care fusese condamnat, 295.

—Persoanele care pot și care nu pot fi ascultate ca martori în dreptul actual, 286.

—Aprecierea suverană a judecătorilor fondului în privința celor spuse de martori, 296, t. și n. 5. Cpr. și Cas. rom. C. judiciar din 1901, No. 76.

—Instanțele de fond nu pot însă denatura o depunere, fără a comite o eroare grosieră de fapt și a da o hotărâre casabilă, 297 nota.

—Incapacitățile din legea veche (eretici și evrei, etc.), 296, n. 2. V. *Israeliti*.

—Femeile pot fi martori în actele stărei civile (art. 24 C. civ.).—Vezi însă C. Caragea, partea VI, capit. 2, art. 39, 40 și Harmenopol, I, 13, § 7. V. și C. Calimach, art. 751, t. și n. 46.

—Advocatul poate fi martor în procesul în care pledează, 297. V. *Advocat*.

—El poate, însă, refusa de a mărturisi în baza secretului profesional, 297. V. *Advocat, Secret profesional, etc.*

—In materie corecțională și criminală, legea specificând în mod restrictiv persoanele care nu pot fi ascultate ca martori, judecătorii nu pot să întindă aceste dispoziții la alte persoane neprevăzute de lege. (C. Toulouse, *C. judiciar* din 1902, No. 54, cu observ. noastră). V. și F. Hélie, *Instruc. criminelle*, VII, 3485.

—Capacitatea martorilor se judecă după legea țării în care s'a petrecut faptul litigios, 297, t. și n. 3.

—Introducerea martorului în ședință și depunerea jurămintului, 298, 299.

—Jurămintul creștinilor, 298.

—Jurămintul Evreilor și Mahometanilor, 299, 351.

—Jurămintul preoților (Controversă), 299, 353 urm. V. *Preoți*.

—Formula jurămintului după Codul Caragea, 299.

—Condamnarea martorilor sau juraților cari refușă de a jura, 299, t. și n. 5. V. *Jurați, Liberi cugetători, etc.*

—Martorul nu poate ceti mărturia sa, 300.

—Dreptul părții de a pune întrebare de a dreptul martorului, 300.

—Ce trebuie să cuprindă procesul-verbal al constatărei depunerii martorului ? 300.

—Despăgubirea martorului pentru venirea sa și perderea de timp, 301.

—Trimeterea martorului în judecată pentru mărturie mincinoasă, 301. *Central University Library Cluj*

—Arestarea martorului este admisă numai în materie criminală (Controversă), 301, t. și n. 2.

—Urmărirea martorului pentru depunerea făcută înaintea trib. corecțional, civil, sau înaintea judecătorului de ocol, 301, 302.

—Mărturisirea făcută înaintea judecătorului de instrucție nu poate fi urmărită ca falsă, pentru-ca ea nu este definitivă, putând în tot-deauna fi retractată, 302, t. și n. 1. Cpr. și Trib. Vlașca, *Dreptul* din 1903, No. 2. V. *Judecător de instrucție*.

—Amânarea cercetării martorilor pentru altă ședință, 302.

—Casurile în care martorii pot fi ascultați la domiciliu, 302.

—Codul Caragea în această privință, 302.

—Comisii rogatorii interne, 302.

—Comisii rogatorii internaționale, 303.

—Comisii rogatorii în materie de divorț (Controversă), 303, n. 1. V. *Comisii rogatorii, Divorț*.

—Formele *ordinatorie litis* sunt cărmuite de legea țării unde se instrumentează, 303, t. și n. 4 ; 407, 408. V. *Jurământ*.

—Formele *decisorie litis* (Controversă), 304, t. și n. 1 ; 408 urm.

—Tribunalele, care execută o comisie rogatorie străină, nu sunt supuse controlului judecătorilor cari au mijlocit comisiunea rogatorie, 304.

—Convenția încheată la 1894 cu Rusia 303, 2.

—Convenții încheiate cu alte State (Italia, Belgia, etc.), 303, n. 3.

PROCENTE.—V. *Dobindă*.

PROCURĂ.—Necesitatea unei procuri legalisate, spre a putea sta în judecată pentru altul, 556. V. *Gest. de afaceri*.

—Autoritățile competente de a legalisa procurile (autoritățile polițienesti, judecătorul de ocol, etc.). V. *Acte autentice*.

—O procură nu poate fi legalisată de intendentul unui penitenciar, 146.

—Condițiile ce trebuie să întrunească o procură semnată prin punere de deget, 145, 146. V. *Acte autentice*.

—Casurile în care se cere o procură autentică și specială, 128, t. și n. 5; 144, t. și n. 1 și t. VI, p. 457, n. 2 și p. 612, t. și n. 2. V. *Acte solemne*.

PROCURATOR.—Jurământul nu poate fi prestat prin procurator, ci trebuie să fie prestat în persoană, 403. V. *Jurământ*.

—Primirea jurământului se poate, însă, face prin procurator, 403. V. *Jurământ*, *Mandat*, *Mandatar*, etc.

—Autentificarea unui act prin procurator, 128, 129. V. *Acte autentice*.

PROCUROR.—V. *Minister public*.

PROFESORI.—Aplicarea prescripțiilor scurte statornicite de art. 1903, 1904, 375, n. 1.

PROPRIETATE (imobiliară). —Nu poate, în principiu, fi dovedită prin presumpțiuni și martori, 251, t. și n. 3. Cpr. în același sens, Laurent, VI, 160 urm. Naquet, nota în Sirey, 73, 2. p. 49 urm.—*Contră*: Baudry et Chauveau, *Des biens*, 239 urm., p. 178 urm. (ed. a 2-a). Aubry et Rau, II, § 219, p. 565, t. și n. 12 (ed. a 5-a). Appleton, *Histoire de la propriété prétorienne et de l'action publicienne*, 381 urm. Planiol, I, 1096, *in fine*, 1098 (ed. a 2-a). Pand. fr. *Propriété*, 695. Cpr. și Cas. fr. Sirey, 96. 1. 119.

—Proprietatea imobiliară poate fi stabilită cu martori în Dobrogea, 251. V. *Dobrogea*.

PROPRIETATEA SCRISORILOR.—V. *Scrisori misive*.

PUBERTATE (la Romani), 15, n. 2.

—În dreptul nostru anterior, 12 urm.

PUNERE DE DEGET.—Dacă e recunoscută de parte, poate da loc la o obligație, 171, n. 2.

—Condițiile ce trebuie să întrunească actele legalisate, când sunt semnate prin punere de deget, 147.

—Nevaliditatea obligațiilor unilaterale semnate prin punere de deget, chiar când asemenea acte ar fi legalisate de autoritățile administrative sau polițienesti, 147, 148. Cpr. și Jud. ocol. Simila, *C. judiciar* din 1902, No. 83. V. *Acte autentice*, *Oblig. unilaterale*, *Pecete*, *Sigil*, etc.

PRUNCUCIDERE.—Persoana achitată pentru pruncucidere, poate în urmă fi urmărită pentru același fapt calificat de astă-dată

ca omor fără voe, lepădare de prunci, sau inmormintare clandestină, 609 t. și note.

PURGATORIUM (Jurămint), 424, n. 4. V. *Jurămint*.

Q

QUAKERI (Jurămintul lor), 353. V. *Anabaptiști, Jurămint*, etc.
 QUÆ TEMPORALIA SUNT AD AGENDUM, PERPETUA
 SUNT AD EXCIPIENDUM.—Dacă această regulă mai este
 aplicabilă astăzi (Controversă), 184 urm.

QUASI-CONTRACTE.—V. *Gestiune de afaceri, Plata nedatorită, Probă testimonială*, etc.

QUASI-CONTRACT JUDECĂTORESC (care rezultă din lucrul judecat), 453, 454 nota ; 539. V. *Autor, lucrului judecat*.

QUASI-DELICTE.—V. *Daune, Delicte*, etc.

QUI AIT NON QUI NEGAT PROBAT,—120, n. 1. V. *Probă*.

QUI CONFIRMAT NIHIL DAT, 62. V. *Confirmare*.

QUI MANDAT IPSE FECISSE VIDETUR, 181, n. 3 : 556 : t. V. p. 194 : t. VI, p. 435, n. 3 și 456.

QUI NON POTEST DONARE, NON POTEST CONFITERI, 321, n. 4. V. *Mărturisire*.

+QUOD NULLUM EST CONFIRMARI NEQUIT.—V. *Acte anulabile și solenne, Confirmare*, etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RĂBUȘ.—V. *Reboage*.

RĂSIPITOR, 418 nota. V. *Consiliu judiciar*.

+RATIFICARE.—Diferitele sensuri ale cuvîntului : *ratificare*, 42, n. 3.

+RATIFICAREA (din partea unui incapabil a actelor anulabile).—V. *Confirmare*.

—Ratificarea din partea stăpinului : a unui apel, recurs, etc. făcut de un gerant de afaceri, 556, n. 6. V. *Apel, Opoziție, Gestiune de afaceri, Recurs*, etc.

RAVAILLAC.—Executarea lui, 344, n. 1 : 345 nota.

REBOAGE, 226 urm.

—Proba prin reboage este asimilată probei scrise, 227.

—În ce consistă reboagele, 227.

—Ele fac dovadă între părți, chiar pentru furnituri mai mari de 150 lei, 227, n. 1.

—Dovedirea obiceiului de a se întrebuița reboage (Controversă), 227, n. 2.

—Casurile în care ambele bucăți de lemn nu sunt înfățișate (Controversă), 228.

—Dovada, care rezultă din reboage, nu poate fi combătută prin jurămintul supletor (Controversă), 228, n. 2. V. *Jurămintul deferit din oficiu*.

RECONVENȚIUNE.—Hotărârile pronunțate pe calea unei cereri

reconvenționale au puterea lucrului judecat, 457. V. *Autor. lucrului judecat.*

—Cererea reconvențională înaintea judecătorilor de ocol. V. observația noastră asupra unei sentințe a trib. Iași, publicată în *Dreptul* din 1900, No. 53. Cpr. și M. Nițescu, *C. judiciar* din 1902, No. 77.

—Cererea reconvențională în materie de divorț. V. Trib. Putna și observ. noastră publicată în *C. judiciar* 1902, No. 3.

RECURS (în casatie). — Recursul emanat de la un *negotiorum gestor*, folosește stăpânului, dacă el l-a ratificat în launtru termenului legal, soluție aplicabilă: la apel, opoziție. etc. 556, n. 6. V. *Apel, Opoziție, Ratificare*, etc.

—Judecătorii sunt datori să cerceteze din oficiu dacă recursul, ca și opoziția, sau apelul, a fost făcut în termenul legiuin, 367, t. și n. 2; 455, n. 3. V. *Apel, Ordine publică*, etc.

—Neadmiterea recursului în casatie în privința ordonanțelor de adjudecare, date în materie de vânzări voluntare. ci numai în privința acelor silite, 486. V. *Ordonanțe de adjudecare.*

—Nu se poate face recurs numai în contra motivelor unei hotărâri, 509, n. 1. V. *Apel.*

—Recursul în casatie în interesul legii, 489, 586, n. 1; 599. V. *Casare.*

—Numai procurorul general de la Curtea de Casatie poate urmări casarea unei decisiuni în interesul legii, 599, n. 4. V. *Minister public.*

—Recursul ca și revisuirea nu suspendă, în principiu, în materie civilă, executarea hotărârii atacate, 490.

—Casurile excepționale în care recursul suspendă executarea, 490, n. 2.

REFERE (Ordonanțe prezidențiale).—V. *Autor. lucrului judecat.*

REGISTRELE COMERCIANȚILOR, 210 urm.

—Dreptul roman și dreptul actual, 211, 212.

—Formalitățile la care sunt supuse registrele comercianților, 212.

—Conflict între legea țării, în care registrele au fost ținute și acea în care ele au fost produse ca mijloc de probă (Controversă), 212, n. 4. V. *Drept internațional.*

—Tribunalele au competența de a certifica exactitatea copiilor de pe registre, 230, n. 3.

—Puterea probatorie a registrelor între comercianți, 212, 213.

—Pentru a constitui o probă, registrele trebuie să fie ținute în regulă, să fie invocate între comercianți, și să fie relative la fapte de comerț, 213.

—Casul în care registrele ambelor părți sunt de acord (probă completă), 213.

—Casul când ele nu sunt de acord, însă sunt ținute în regulă, 213.

—Casul în care numai registrele unei părți sunt în regulă, 213.

- Casul în care una din părți oferă de a da credemint registrelor celeilalte părți, care refuză de a le înfățișa (Deferirea jurământului asupra obiectului litigiului), 214, 430.
 - Motivele pentru care legiuitorul a permis unui comerciant de a refuza înfățișarea registrelor sale, 214.
 - Casurile în care comunicarea registrelor este admisă (sucesiune, comunitate de bunuri, societate, faliment), 214, 215, t. și n. 1.
 - Debitorul unei cambii nu poate să ceară aducerea registrelor purtătorului titlului, spre a dovedi plata, 368, t. și n. 3. V. *Cambie*.
 - Puterea probatorie a registrelor obligatorii, neținute în regulă, 215.
 - Registrele neregulat ținute nu constituiesc nici-o probă completă, nici măcar un început de probă, 215, 273, n. 5.
 - Nu se poate, deci, deferi jurământul supletor comerciantului a cărui registre sunt neregulat ținute (Controversă), 215, t. și n. 3 ; 216 nota.
 - Puterea probatorie a registrelor în privința raporturilor dintre comercianți și necomercianți.—Ele se cred în contra comerciantului, chiar dacă nu sunt regulat ținute, nefăcând însă dovadă în favoarea comerciantului, 216, 217.
 - Pentru ce registrele comercianților nu fac credință în favoarea lor, 216, n. 1.
 - Judecătorii pot, însă, deferi jurământul supletor uneia sau alteia din părți, 217.
 - Deferirea acestui jurământ este facultativă pentru judecători, 217, n. 3 ; 424, n. 1.
 - Dacă se poate deferi jurământul supletor asupra existenței unei obligațiuni, derivând dintr'un alt contract de cât o vinzare (Controversă), 217, n. 1.
 - Dacă registrele ținute în regulă pot fi completate cu alte dovezi de cât jurământul (Controversă), 218.
 - Comunicarea registrelor comercianților poate fi cerută de adversar, sau ordonată de judecător din oficiu, 218.
 - Puterea probatorie a carnetelor medicilor, 219. V. *Medici*.
- REGISTRELE (SAU CĂRȚILE DOMESTICE) (CASNICE),**
219 urm.
- Ce se înțelege prin registre, cărți sau hârtii domestice ori casnice, 220.
 - Aceste mențiuni pot fi făcute pe o foaie volantă (Controversă), 220, t. și n. 1.
 - Nu fac însă o dovadă în favoarea celui care le-a ținut, 220.
 - Casul în care ele fac dovadă în contra lui, 220.
 - Dacă hârtiile domestice sau casnice pot fi completate prin jurământul supletor (Controversă), 220, n. 2.
 - Efectele unei mențiuni șterse, făcută pe registrele sau hârtiile casnice, 220, n. 4 ; 221 nota.

--Pentru ca mențiunea de care vorbește legea să facă dovadă în contra proprietarului registrelor domestice sau hârtiilor casnice, se cere ca ele să fi fost scrise de dînsul, 221.

--Credința ce legea conferă registrelor domestice sau hârtiilor casnice, nu este absolută; ele pot fi combătute de acela cărui sunt opuse, atât prin martori cât și presunții, chiar în lipsa ori-cărui început de probă scrisă, 221, 222.

--Indivisibilitatea registrelor domestice sau hârtiilor casnice, 222.

Casul în care registrele domestice sau hârtiile casnice cuprind dispoziții contradictorii, 222.

--Nu se poate, în principiu, cere, nici ordona infățișarea în justiție a registrelor domestice sau hârtiilor casnice, 222.

--Judecătorii ar putea însă să ordone ca mandatarul sau gerantul de afaceri să producă registrele, actele și hârtiile relative la gestiunea exercitată de dînsul, aceste documente fiind considerate ca comune părților, 222, n. 5.

--Casul în care registrele domestice sau hârtiile casnice ar fi comune ambelor părți (Producerea lor în justiție), 222.

REMĂȘITE PĂMÎNTEȘTI.—Cui aparțin remășițele pămîntești ale omului și cine poate să dispună de ele? Soțul supraviețuitor sau rudele de sânge? V. adnotația noastră asupra unei decizii a Curții apelative din Trani (Italia), publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 19.

RENTA (Constituirea unei rente).—Aplicarea formalității bunului și aprobat, 204. V. *Bun și aprobat*.

REPARAȚII.—Dreptul barbatului de a fi despăgubit de reparațiile făcute cu banii sei la imobilele femeii sale, 280, n. 1. V. *Pr. testimonială*.

--Reparațiile care privesc pe barbat, ca usufructuar al dolei, 280, n. 1.

--Reparațiile care privesc pe femeie, ca nuda proprietară, 280, n. 1.

--Cheltuelile făcute de barbat pentru reparațiile necesare (despăgubirea sa integrală), 280, n. 1.

--Cheltueli pentru reparații utile (despăgubirea bărbatului până la concurența plus-valutei imobilului), 280, n. 1.

--Cheltueli pentru reparații voluptuoare (barbatul nu are nici-un drept la ele, el putînd însă să le rădăce, dacă aceasta se poate face fără stricăciune), 281 nota.

--Cheltuelile făcute de barbat la imobilul parafernă a soției sale (Controversă), 281, n. 1.

--Compensarea între cheltuelile la care barbatul are drept și dota alienabila ce el datorește soției sale (Controversă), 281 nota.

--Dreptul de retenție al barbatului (Controversă), 281 nota: 282 nota. V. *Retenție*.

REPETIȚIE (Act. în repetiție).—Acel care a plătit suma la care fusese condamnat în baza unei hotărîri nule, are el

acțiunea în repetiție ? 577, n. 2 și t. VI, p. 12, 13. V. *Oblig. naturală*.

REPRESENTANȚI (*Ayants-cause*).—Sensul cuvintului reprezentant, 180, 182.

—Reprezentanții universali sau cu titlu universal (moștenitorii, legatarii și donatarii universali sau cu titlu universal, creditorii chirografari), 63, n. 2 ; 182, 183, 415, n. 5 ; 542.

—Creditorii privilegiați și ipotecari sunt reprezentanți cu titlu particular, 183.

—Între reprezentanții cu titlu particular mai figurează încă : cumpărătorul, cesionarul creanței, locatarul față de locator, legatarii și donatarii unui lucru determinat, etc., 183 ; 415, n. 5 ; 545. V. și t. V, p. 104 și 195.

—Art. 1182 nu se aplică reprezentanților universali sau cu titlu universal, 183.

—El nu se aplică de cât reprezentanților cu titlu particular, 184.

—Ce se înțelege prin reprezentanți în materie de confirmare, 49, n. 1. V. *Confirmare*.

—Mărturisirea făcută de bună credință de o persoană este opozabilă reprezentanților ei universali, 333, n. 3.

—Admiterea aceleiași soluții în privința jurământului decisor, 415 text și nota 5. V. *Jurământ*.

—Hotărârile pronunțate față de autor sunt opozabile reprezentanților universali sau cu titlu universal, 541, 542.

—Casurile în care hotărârea pronunțată față de autor este opozabilă reprezentanților cu titlu particular, 545 urm. V. *Autor. lucrului judecat*.

REPREZENTAȚIUNE IMPERFECTĂ (Teoria reprezentațiunei imperfecte).—Inadmisibilitatea ei, 557 și *C. judiciar* din 1902, No. 73. V. *Mandat, in fine*.

RES INTER ALIOS JUDICATA ALTERI NEC NOCET, NEC PRODEST, 539, 580.

RES JUDICATA PRO VERITATE ACCIPITUR, 448, 577.

RESOLUTO JURE DANTIS, SOLVITUR JUS ACCIPIENTIS, 38, 39 ; 555 nota. V. *Nemo plus juris, etc*.

RESCISIUNE (Acțiunea în rescisiune sau în anulare), 1 urm.

—Deosebire între anulare și rescisiune, în vechiul drept francez, 1, n. 1.

—Acțiunea în rescisiune sau în anulare nu se aplică actelor inexistente, ci numai acelor anulabile, 2, 4 și 5.

—Teoria actelor inexistente și anulabile, adusă la lumină de Zachariæ, este implicit consacrată de legiuitorul actual, 2 și t. V, p. 21 urm. V. *Acte anulabile, inexistente, etc*.

—Casurile în care acțiunea în rescisiune sau anulare are loc (când obligația este contractată de un incapabil), 5.

—Exercițiul acțiunii numai din partea incapabilului, 5, 6.

—Dacă consimțământul unei părți a fost viciat prin eroare.

violentă, sau dol, acțiunea nu aparține de cât persoanei a cărei consimținint a fost viciat, 6.

—Acțiunea în rescisiune pentru leziune aparține, în privința ori-carei convențiunii, minorului, la majoritate, sau reprezentantului său, în cursul minorității, 6.

—Ea nu aparține majorilor de cât în cazul excepțional prevădut de art. 694 C. civ. V. *Leziune, Majoritate, etc.*

—Acțiunea în rescisiune este transmisibilă, atât în mod activ cât și pasiv, moștenitorilor și succesorilor universali, sau cu titlu universal, 6.

—Ea poate fi exercitată de creditorii aceluia cărui ea aparține, 6.

—Acțiunea în rescisiune în privința majorilor, 6 urm.

—În privința minorilor, 12 urm.

—Cazurile în care minorul nu are acțiunea în rescisiune pentru leziune, 24 urm.

—Casul în care minorul, sau un alt incapabil a confirmat, fie expres, fie tacitamente obligația anulabilă, 29 urm. V. *Confirmare.*

—Efectele acțiunii în anulare sau în rescisiune, 30 urm.

—Efecte între părțile contractante, 33 urm.

—Efecte în privința celor de al treilea, 38 urm.

—Regulele de drept internațional aplicabile la acțiunea în anulare sau în rescisiune, 40, 41. V. *Drept internațional.*

—Fieele de neputinire (excepțiile) care pot fi opuse acțiunii în anulare sau în rescisiune (confirmare și prescripție), 41 urm.

—Confirmarea oblig. supuse anulării sau rescisiunii, 42 urm. V. *Confirmare.*

—Convențiile care pot fi confirmate (actele anulabile), 43 urm. Diversele specii de confirmare și condițiile cerute pentru ca ea să poată avea loc, 52 urm. V. *Confirmare.*

—Confirmarea expresă și tacită, 55 urm., 57 urm.

—Efectele confirmării, 61.

—Efectele confirmării între părți, 62, 63.

—În privința celor de al treilea, 63 urm.

—Regulele de drept internațional aplicabile la confirmare, 67, 68. V. *Drept internațional.*

—Prescrierea acțiunii în anulare sau în rescisiune (art. 1900 C. civ.), 68 urm. V. *Confirmare.*

—Acțiunile supuse prescripției statornicite de art. 1900, 72 urm.

—Aplicarea art. 1900 la acțiunea în anulare a înstrăinării fondului dotal, 79 urm.

—Inaplicarea art. 1900 la testamente (Controversă), 81. V. *Testament.*

—La lepădarea sau acceptarea unei moșteniri, 82.

—La acțiunea pauliană, V. *Act. pauliană.*

—La acțiunea în simulație, 83. V. *Act. în simulație.*

—Aplicarea acestui text la acțiunea subrogatorie, 83. V. *Act. subrogatorie*.

—Despre regula romană : *Quæ temporalia sunt ad agendum*, etc. Aplicarea ei în dreptul actual (Controversă), 84 urm.

—Punctul de plecare a prescripției statornicite de art. 1900, 89 urm. V. *Prescripție*.

RESTITUTIO IN INTEGRUM, 13 urm.

—În dreptul nostru anterior, 16.

RESTAURANTE.—Persoanele care țin restaurante sunt, în privința responsabilității, asimilate ospătătorilor, 286. V. *Ospătători*.

RETENTIE (Drept de--). — Dacă bărbatul are dreptul de retenție pentru reparațiile făcute la imobilele soției sale (Controversă), 281, 282 nota. V. *Reparații*.

REVISUIRE.—Revisuirea hotărârii când partea care a jurat este condamnată pentru sperjur, 413, 438.

—Revisuirea judecății pentru descoperirea de acte probatorii, reținute de partea adversă, sași prin o forță majoră, 535, n. 1.

—Revisuirea judecății în materie penală, 624 t. și n. 4; 625 nota.

REUS IN EXCIPiendo FIT ACTOR, 110, 442, și t. VI, p. 357, 819. V. *Pârît*, *Probe*, etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCHIMBUL (pământurilor rurale), 126, n. 1. V. *Pământ rural*. V. și *Carierul judiciar* din 1903, No. 6.

—Schimbul nu poate fi anulat pentru leziune între majori, 9, n. 1. V. *Leziune*.

× SCRISOARE.—Confirmarea unui act anulabil poate avea loc prin o scrisoare, care ar întruni condițiile prescrise de art. 1190, 54, n. 4. V. *Confirmare*.

—Scrisoarea trimisă de un comerciant, unui alt comerciant, are dată certă, 178. V. *Dată certă*.

—*Quid* în privința scrisorilor trimise în materie civilă? (Controversă), 178, 179.

—O scrisoare poate constitui un început de probă scrisă, 272, n. 1.

—*Quid* în privința scrisorilor emise de la un incapabil, în timpul incapacității sale, 272, 331. V. *Pr. testimonială*.

SCRISORI MISIVE.—Proprietatea lor, 179, n. 2 și t. V, p. 452 urm. n. 3. Vezi asupra proprietății scrisorilor misive, adnotația noastră asupra unei sentințe a Trib. de Neamtu, publicată în *C. judiciar* din 1901, No. 82. Cpr. și *C. București*, *C. judiciar* din 1902, No. 65.

SCUSĂ.—Foamea și miseria era o scusă legală în pravila lui V. Lupu, 596, n. 3. V. *Foame*, *Furt*, etc.

—Chestia relativă la scusă trebuie să fie pusă juraților,

chiar dacă ea ar fi fost înlăturată de camera de punere sub acusare, 596, 597.

SECRET PROFESIONAL, 297, t. și n. 2. V. *Advocat. Probă testimonială*, etc.

SEDUCȚIUNE.—Poate fi dovedită prin jurământ. V. *Jurământ*. V. asupra seducțiunii adnotația noastră, publicată în *C. judiciar* din 1902, No. 65.

SEMNĂTURĂ.—Este neapărată pentru existența unui act privat, 170, 171; 188. V. *Acte sub semnătură privată*.

—În ce consistă semnătura și locul ei, 171.

—Semnătura nu poate fi înlocuită astăzi prin o pecete, sigil, cruce, punere de deget, etc. 171. V. *Oblig. unilaterale, Pecete, Sigil*, etc.

SEMPER IN OBSCURIS QUOD MINIMUM EST SEQUIMUR, 204, 227.

SEPARAREA DE PATRIMONII (între barbat și femeie).—Ne-admiterea mărturisirii și jurământului, ca probă, în asemenea materie, 335 t. și n. 3; 365 t. și n. 5.

—Invocarea lucrului judecat din oficiu, 455, n. 2.

—Hotărârile, care pronunță separarea de patrimoniul între barbat și femeie, își produc efectul lor *erga omnes*, 365.

SEPARAREA DE PATRIMONII (în materie de moștenire).—Dacă ea este, sau nu, un adevărat privilegiu în sensul juridic al cuvântului. V. adnotația noastră asupra unei decizii a Curței din Craiova, *C. judiciar* din 1902, No. 7. Vezi și Cas. rom. secții-uniți, *C. judiciar* din 1902, No. 48 și *Dreptul* din același an, No. 66. Vezi asupra acestei chestiuni și însemnatul raport a D-lui consilier Ciru Oeconomu, publicat în *C. judiciar*, *loco cit.*

SEPARAREA PUTERILOR ÎN STAT.—Admiterea acestui principiu în Regul. Organic, 452.

—Violarea acestui principiu poate fi propus pentru prima oară în casatie, 452.

SERVITORI.—Aplicarea art. 1903, 1904 în privința salarului servitorilor, 375, n. 1.

—Dacă servitorul poate deferi jurământul decisor, patronului său, în privința salarului (Controversă), 364, 431. V. *Jurământ, Patron*, etc.

—Admiterea probei testimoniale, conform dreptului comun, pentru stabilirea salarului servitorului, 365. V. *Probă testimonială*.

—Servitorii sunt scutiți de formalitatea bunului și aprobat, 206. V. *Bun și aprobat*.

SERVITUTE.—Servitutea de trecere, fiind o servitute necontinuuă, nu poate fi stabilită de cât prin titlu. 250, n. 4. V. *Probă testimonială*.

—Dovedirea acestei servituți prin mărturisire, jurământ și chiar martori, dacă există un început de probă scrisă, 250, n. 4; 276.

—Lucrul judecat în materie de servituți, 523 urm.

—Acel, care exercită o acțiune negatorie, trebuie el să dovedească că imobilul este liber de servitute, sau părutului încumbă, din contra, dovada existenței servituței? (Controversă), 108, 109. V. *Acț. negatorie*.

ȘICANA.—Jurământul de șicană sau *de calumnia*, nu mai există astăzi, 359, t. și n. 5. V. *Calumnia*.

—Dreptul judecătorilor de a respinge un jurământ care, după aprecierea lor, ar fi fost deferit din vădită rea credință și într'un spirit de vexațiune, 391. t. și n. 2.

SIGIL.—Acte semnate prin aplicarea unui sigil, unei pecete, etc.

—Legalizarea acestor acte de autoritățile polițienestii sau administrative.—Nevaliditate sub legea actuală, 147 urm. V. *Oblig. unilaterale, Pecete, Punere de deget, etc.*

SIMULAȚIE.—V. *Acțiunea în simulație*.

—Achitarea falitului pentru bancrută nu împiedecă acțiunea în simulație, 617. 618. V. *Bancrută*.

SINDIC.—Dreptul sindicului de a instrumenta în materie de autentificarea actelor, în urma delegației Ministerului, 127, n. 1.

—Sindicul nu este un tertiu față de falit, 181, n. 3. V. *Faliment*.

—Sindicul poate deferi jurământul, cu autorizarea tribunalului, 383, 384.

—Nu i se poate însă deferi jurământul, 385.

—Nici chiar jurământul de credulitate, 379, t. și n. 1. V. *Jurământ*.

—Sindicul nu poate face o mărturisire opozabilă masei creditorilor, 332, V. *Interogator, Falit, Faliment, etc.*

—Hotărârile pronunțate față de sindic, în limitele mandatului său, sunt opozabile atât falitului cât și creditorilor săi, 552 V. *Autor. lucrului judecat*.

—Mandatul sindicului încetează prin omologarea concordatului, 553. V. *Concordat*.

SLUGI.—V. *Servitori*.

SOCIETATE.—Casurile în care pluralitatea originalelor este necesară, 188, 190, n. 6; 197; 256, n. 2; 270. V. *Asociație în participare, Dublu original, etc.*

—Societățile anonime și în comandită prin acțiuni, cerând neaparat un act autentic, nu sunt supuse acestei formalități, 197. V. *Dublu original*.

—Comunicarea registrelor societății și deferirea jurământului, părții care oferă de a da credemint registrelor, 214, n. 1.

—Personalitatea societăților civile (Controversă), 333, n. 1 și t. VI, p. 756, n. 2.

—A societăților comerciale, 550, t. și n. 1.

—Asociațiile în participare nu sunt persoane morale, 270, n. 4; 332, n. 4.

—Interogatorul societăților, 332, t. și n. 4; 333. V. *Personae morale*.

—Deferirea jurământului, directorului unei societăți, relativ la faptele sale personale, 385, n. 1.

—Unui asociat, care având mandat de a reprezenta societatea, ar fi îndeplinit un act în limitele acestui mandat, 386 nota.

SOLIDARITATE.—Actele de solidaritate sunt oprite în contractele de munci agricole, 141. V. *Clausă penală, Toameli agricole*, etc.

SPERJUR.—Nu poate fi dovedit prin martori, în materie civilă, de cât în cazurile excepționale în care proba testimonială este admisă, 252, n. 1, *in fine* : 413.

—Admiterea soluției contrare în materie comercială, 414.

—Partea care a perdut procesul, în baza unui jurământ, nu mai poate dovedi falșitatea lui, 412.

—Nici să se constituască parte civilă în procesul penal urmărit de Ministerul public, 413. V. *Jurământ, Parte civilă*, etc.

—După condamnarea definitivă a sperjurului, partea care a perdut procesul, poate însă să ceară revisuirea hotărârii, 413, 438. V. *Revisuire*.

SPITAL. Eforia unui spital nu poate deferi jurământul decisor, fără o autorisare specială, 384. V. *Jurământ, Persoană morală*, etc.

STABILIMENT PUBLIC.—Lucrul judecat, față de reprezentantul unui stabiliment public este opozabil acestui stabiliment, 549. V. *Autor. lucrului judecat, Comună*, etc.

STAREA CIVILĂ.—Nu se poate deferi jurământul în contestațiile relative la starea civilă a persoanelor, 433. V. *Jurământ*.

—Admiterea aceleași soluții în privința mărturisirei, 335. V. *Mărturisire*.

—Hotărârile, care au de obiect starea civilă și capacitatea persoanelor își produc efectul lor în România, fără a fi investite cu formula executorie, 460, t. și n. 2. V. *Autor. lucrului judecat, Formulă executorie*, etc.

—Toate hotărârile privitoare la starea civilă a unei persoane, nu au acelaș efect : unele constată și consacră o stare de drept existentă (hot. declarative), iar altele înființează o stare nouă, modificând pe cea primitivă (hot. constitutive de stat). Acele dintâi, având un efect relativ, nu sunt opozabile de cât persoanelor care au figurat în proces, pe când cele de al doilea, având un efect absolut, sunt opozabile tuturor celor interesați, chiar dacă n'au figurat în proces, 565 urm.

—În cât privește puterea probatorie a actelor, saū extrac-telor de pe actele stărei civile, veđi adnot. noastră asupra unei sentințe a Trib. Mehedinți, publicată în *C. judiciar* din 1903, No. 3.

STAT.—Aplicarea art. 1900 Statului, 81.

—Aplic. acestui text străinilor. V. Trib. Paris, *J. Clunet*, anul 1896, p. 1032.

- Statul poate deferi jurământul decisor, având majoritatea voturilor consiliului de avocați, 384. V. *Jurământ*.
- El fiind o persoană morală, nu i se poate însă deferi jurământul. V. *Comună, Jurământ, Persoană morală*, etc.
- STRAINI.**—Art. 1164 și 1900 se aplică la străini, 34, 81.
- Străinii pot fi arbitri, 504, 505.
- Actele instrumentate de un străin, care din eroare ar fi fost rînduit judecător, 127.
- Extradarea străinilor, 468, 469. V. *Extradare*.
- Românul poate renunța la beneficiul art. 13 C. civ., adică de a trage pe străinul, cu care a contractat, înaintea tribunalelor române, trăgându-l în judecată înaintea trib. străine, 453, n. 4; 454 nota.
- Aplicarea art. 13 C. civ. Evreilor (Controversa). V. *Israeliti*.
- Urmărirea străinului culpabil de o crimă sau un delict, la reîntoarcerea sa în țară (Controversa), 586 urm.
- Quid* în privința Românilor (art. 4. C. pen.), 587, 588.
- SUBROGAȚIE** (consimțită de debitor, fără îndeplinirea formelor prescise de art. 1107).—Imposibilitatea de a confirma asemenea nulitate, 46, n. 2.
- SUCCESIUNE.**—V. *Mostenire*.
- SUGESTIUNE.**—V. *Captatiune, Pr. testimonială*, etc.
- SURDO-MUT.**—Căsătoria surdo-muților, 3 nota, *in fine*.
- Testamentul surdo-muților, 136, n. 1. V. *Testament*.
- Jurământul muților. V. *Muți*.

T

- TALHĂRIE.**—Individul achitat pentru talhărie, poate din nou fi urmărit pentru tăinuire, 607, t. și n. 1.
- TĂINUIRE, TĂINUITORI.**—V. *Talhărie*.
- Individul achitat de delictul de tăinuire, poate fi urmărit pentru alte fapte de aceeași natură, comise în urma achitărei, cu-toate-ca ele ar fi relative la același furt, 615.
- Persoanele străine care cooperează la un furt, comis de o rudă, sau afîn în gradul prevădut de art. 307 C. pen., pot ele fi urmărite ca tăinuitori? 666, n. 2. V. *Agenti provocatori, Complici, Furt*, etc.
- TANTUM JUDICATUM, QUANTUM LITIGATUM**, 513.
- TEMOINS PASSENT LETTRES**, 246.
- TERTII.**—Ce se înțelege prin terții în materie de contra-înscris, 164 urm. V. *Contra-înscris*.
- În materie de dată certă, 175, 180 urm. V. *Data certă*.
- Casurile în care creditorii chirografari sunt terții, 185.
- Creditorii sunt ei terții când intervin pe cale de poprire? (Controversa), 185, 186. V. *Data certă, Poprire*, etc.
- Debitorul, care n'a intervenit la actul de cesiune de creanță, fiind un terțit, nu se poate prevala de lipsa dublu-

lui original, 197, n. 4. V. *Cesiune de creanță, Dublu original*, etc.

—Transcrierea nu e privitoare de cât la interesul terților, 244. V. *Transcriere*.

—Mărturisirea făcută de o persoană nu este opozabilă terților, 333, n. 3.

—Prescripția statornicită de art. 1903, 1904 nu se aplica terților, cari ar fi plătit pentru debitor și ar exercita acțiunea lor recursorie contra acestui din urmă, 375, n. 1, 376 nota.

—Jurământul prestat, sau refusat, nu este opozabil de cât părților și reprezentanților lor universal, sau cu titlu universal, nu însă și terților, 415, t. și n. 5. V. *Jurământ*.

—Hotărârile, ca și convențiile, nu-și produc efectul lor de cât între părți; ele nici nu folosesc, nici nu strică terților, 539, 580. V. *Autor. lucrului judecat*.

TESTAMENT.—Confirmarea prin testament, în timpul căsătoriei, din partea femeii a înstrăinării imobilului dotal făcută în contra legii, 54. V. *Confirmare*.

—Inaplicarea art. 1900 în materie de testament, 51, n. 3; 81, 82.

—Inaplicarea art. 1167, § ultim, 51, 81, n. 5. V. și t. IV. p. 476, 477.

—Autentificarea testamentului, 129, n. 2; 130, 133, 136 urm. V. *Acte autentice*.

—Art. 9 din legea p. autentificarea actelor nu se aplică la testamente: Trib. și C. Iași, *C. judiciar* din 1902, No. 22 (cu observația noastră).

—Un testament nu poate fi autentificat de judecătorul de ocol, 139, t. și n. 1; t. IV, p. 436 și t. VI, p. 609, n. 2. V. *Acte autentice, Judec. de ocol*, etc.

—Surdul și mutul nu pot testa în forma autentică, ci numai în forma mistică sau olografă, 136, n. 1.

—Faptul că judecătorul, care ar fi autentificat actul, ar fi declarat că testatorul era incapabil, nu face nici-o dovadă, 160.

—Admiterea soluției contrare în Codul spaniol de la 1889, 160.

—Testamentul olograf trebuie să fie datat, 172. V. *Dată*.

—Codul Caragea și Codul austriac nu prescriu data, ci numai Codul Calimach, 172, n. 1.

—Test. olograf face credință despre data sa. — Inaplicarea art. 1182, 180 și t. IV, p. 433, t. și n. 2. V. *Dată certă*. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.* 1902, 1, p. 494 și *Dreptul* din 1903, No. 10.

—Testamentul nuncupativ, admis altă dată, nu mai este admis astăzi, 105. V. *Legat verbal*.

—Admiterea soluției contrare în Codul austriac și în Codul german, 105, t. și n. 2.

—În dreptul nostru anterior, testamentul putea fi stabilit prin martori, 241, n. 4.

—Se poate reconstitui prin martori sau presumpțiuni un testament distrus prin caz fortuit sau forță majoră, 290 urm. și t. IV, p. 412 urm. V. *Probă testimonială*.

—Efectele condamnării, sau achitărei pentru falsificarea unui testament, 661.

—Efectele clausei penale înscrisă într'un testament (Controversă), V. t. VI, p. 257. t. și n. 3. Mai vezi încă consultația și concluziile noastre, publicate în *Dreptul* din 1901, No. 78 și în *C. judiciar* din 1902, No. 45, unde este publicată și sentința trib. Iași.

TESTIS UNUS, TESTIS NULLUS, 243 t. și n. 3 ; 319 : t. V, p. 81, t. și n. 2. V. *Pr. testimonială*.

TIGANI.—Nu erau pedepsiți, în pravila lui V. Lupu, pentru furturile de păsări domestice și alte lucruri mici, 597, nota în fine. V. *Furt*.

TIMBRU (pe care se deferă și se referă jurământul), 392, n. 5.

TITLU.—Deosebire între titlu și act, 124.

—Titlul poate să existe fără act (în contractele verbale), 124.

—Ce se înțelege prin titlu, 123, 124.

—Sensul cuvîntului titlu în Codul Calimach, 123, n. 5.

TITLURI DE CREANȚA.—Adnotațiile liberatorii făcute de creditor în josul, pe marginea, sau pe dosul titlului creanței, 223 urm. V. *Adnotații liberatorii*.

TITLU PRESCRIS.—Nu poate fi admis ca început de proba scrisă, 272, n. 1 ; 315, n. 4. V. *Prescripție, Probă testimonială*, etc.

TITLURI LA PURTĂTOR (perdute, furate, distruse).—I. din 21 ianuar 1883, 292, n. 4.

—Dacă debitorul se poate obliga astăzi, în materie civilă sau comercială, prin un titlu la purtător sau înfațișitor, fără arătarea numelui creditorului (Controversă), 292, n. 4 și adnotația noastră din *Dreptul* 1901, No. 69 (asupra unei decizii a C. din Iași).

TOCMELI AGRICOLE.—Oprirea clauselor penale și a clauselor de solidaritate în asemenea contracte, 141 ; t. VI. p. 175, t. și n. 3 ; p. 269 și 286, n. 1. V. *Clausă penală, Solidaritate*, etc.

—Tocmelele de munci agricole se autentifica de consiliile comunale, 141, 148.

—Tot judecătoriile comunale judecă contestațiile isvorite din aceste tocmeli, 141. V. *Judec. comunale*.

—Actele de tocmeli agricole sunt executorii, după ce au fost investite cu formula executorie, tot de judecătoriile comunale, 142. V. *Formulă executorie*.

TORTURA.—V. *Caznă, Probe*, etc.

TOTUM NON EST IN PARTE, 521.

TRANSACȚIE.—Necesitatea unui dublu original, 188 : 253, n. 2. V. *Dublu original*.

—Nu poate fi atacată pentru lesinne. 9, n. 1. V. *Lesiune*.

—Cum se dovedește transacția (Controversă), 254 nota ; 369, 370. V. *Jurământ, Mărturisire, Probă testimonială*, etc.

—Dovedirea transacției în materie comercială (prin ori-ce mijloace), 255 nota ; 256.

—Transcrierea transacției în privința drepturilor reale, 254 nota.

—Când există transacție, 342, n. 2. Cpr. și C. București, *Dreptul* din 1902, No. 2.

—În dreptul nostru, transacția poate fi atacată atât pentru eroare de drept cât și pentru eroare de fapt, 342. V. *Eroare*.

—Imposibilitatea de a mai putea ataca o transacție executată de bună voe, 342, n. 3.

—Transacția constatată de judecătorul de ocol în materie de împărțeală, 161, 485.

—Transacția și hotărîrea, prin care se confirmă o transacție, au puterea lucrului judecat, 485.

—Pentru a putea deferi jurământul trebuie a avea capacitatea de a face o transacție, 380. V. *Jurământ*.

—Tutorul nu poate deferi jurământul decisor, și jurământul nu-i poate fi deferit, fără îndeplinirea formelor prescise pentru transacție, 383. V. *Jurământ, Tutor*.

—Jurământul nu poate fi deferit de cât persoanei capabile de a transige, 386. V. *Jurământ*.

TRANSCRIERE.—Netranscrierea confirmării, 62. V. *Confirmare*.

—Transcrierea înstrăinării constituită de un incapabil, 62, 63.

—Actele sub semnătură privată pot fi transcrise, 166, n. 4 ; 187, n. 2. V. *Acte sub semnătură privată*.

—Restrîngerea teoriei contra-înscrișului prin transcrierea actelor de transmitere a proprietății imobiliare, 164, n. 3. V. *Contra-înscriș*.

—Transcrierea nu privește de cât pe terți, 244.

—Transcrierea cesiunii de creanțe, 186.

—Mărginirea regulei prescise de art. 1182 prin transcrierea actelor translativ de proprietate imobiliară, sau de drepturi reale susceptibile de ipotecă, 187.

—Între două persoane care au dobîndit proprietatea aceluiași imobil, cea care a transcris, are precădere, 187.

TRATATE INTERNAȚIONALE (Interpretarea lor), 102 nota.

TRECERE.—V. *Servitute (de trecere)*.

TRIB. CIVIL.—Autentificarea actelor, 125 urm. V. *Acte autentice*.

—Judecător unic. 127.

TRIB. CORECȚIONALE (și de simplă poliție).—Pot să se declare incompetente, 594 nota.

—*Quid* în privința Curților cu jurați (Controversă), 593, n. 3. V. *Curtea cu jurați*.

—Trib. corecționale, sau de simplă poliție n'au competența de a judeca acțiunea civilă, la caz de achitarea, sau absolvirea prevenitului, ci numai la caz de condamnarea lui, 623, n. 3 ; 633, n. 3.

—Această competență aparține însă, în toate cazurile, Curților cu jurați, 623, n. 3. V. *Curtea cu jurați*.

TRIB. MUSULMANE.—Hotărârile definitive emenate de la aceste tribunale, au puterea lucrului judecat, 458. V. *Autor. lucrului judecat*.

TRIB. REPRESIVE.—Deferirea jurământului supletor sau estimator pentru stabilirea quantumului daunelor, 433, 441 nota.

TUTOR.—Se numia ispravnic în pravila lui Matei Basarab, 14 nota. V. *Ispravnic*.

—Tutorul testamentar poate fi rinduit de cel din urmă părinte, care încetează din viață și prin act autentic, soluție imprumutată de la Codul italian, 124, n. 4.

—Dacă art. 1900 se aplică actelor făcute de tutor în numele minorului, sau interdicșului (Controversă), 78.

—Tutorul nu are capacitatea de a mărturisi în numele minorului sau interdicșului, 331, t. și n. 4.

—Tutorul poate, însă, să facă o mărturisire validă în privința faptelor sale personale de gestiune, rămânând ca minorul să exercite recursul său în contra lui, 331. V. *Mărturisire*.

—Tutorul nu poate deferi jurământul, și jurământul nu-i poate fi deferit, fără îndeplinirea formelor transacției, 383, t. și n. 3. V. *Jurământ, Transacție, etc.*

—Se poate deferi jurământul, tutorului, asupra faptelor sale personale de administrație, fără îndeplinirea formelor prescise pentru transacție, 385, n. 3.

—Se poate, de asemenea, deferi tutorului jurământul de credulitate, 277 urm. V. *Jurământ*.

—Dacă mama epitropă este maritată de al doilea, acest jurământ va fi deferit atât ei cât și barbatului său co-tutor, 378.

—Se poate deferi tutorului jurământul estimator, în caz când el ar fi neglijat de a face inventarul bunurilor minorului, 440, n. 2.

—Lucrul judecat față de un tutor regulat rinduit, este o-
posabil minorului sau interdicșului, 551.

—Cazul în care hotărîrea ar fi fost pronunțată contra unui tutor isbit de o incapacitate legală, 551.

U

ULTRA PETITA.—O hotărîre definitivă are puterea lucrului judecat, chiar dacă prin ea s'a acordat mai mult de cât s'a cerut, 515.

URMĂRIRE IMOBILIARĂ.—Instruînările directe sau indirecte, făcute de debitor în urma transcrierii comandamentului sunt isbite de nulitate, 185, t. și n. 1.

USUCAPICUNE.—V. *Prescripție*.

USUFRUCTUS CAUSALIS, 525, n. 1.

USUFRUCTUS FORMALIS, 525.

USURI (comerciale).—Abrogarea lor, 102, n. 2.

V

VÁDUVÁ.—Deferirea jurământului de credulitate văduvei, 377.
V. *Jurământ*.

VAS.—Contractele pentru construirea, înstrăinarea, închirierea unui vas, și de înrolare a persoanelor care compun echipajul, nu pot fi dovedite cu martori, 256, 257; 270, 271.
V. *Materie comercială, Pr. testimonială*, etc.

—Inchirierea unui vas nu este un contract solemn, 257, n. 1. V. *Navela*.

—Termenul pentru aducerea la îndeplinire a hotărârii dată în privința unui contract maritim sau de gagiū asupra vaselor, 578, nota *in fine*.

VÁTAMARE.—V. *Lesiune, Rescisiune*, etc.

VENIA ETATIS, 14 și t. II, p. 250.

VERIFICARE DE SCRIPTE, 173, t. și n. 2.

VETERINARI.—Aplicarea prescripției scurte statornicita de art. 1903, 1904, 375, n. 1.

VIABILITATE.—Copilul este o persoană, în legea noastră, fără a se naște viabil, destul este să se nască viu, 308, 309. t. și n. 1; t. I, partea I, p. 125 și partea II, p. 254 și 331. V. și t. III, p. 236. V. *Copil, Presunții*, etc.

VICIU DE CONȘIMȚIMÎNT.—Anularea unui act.—Termenul de plecare a prescripției, 96 urm. V. *Confirmare, Presunții*, etc.
—Se poate ataca pentru eroare, sau dol un act care fusese mai întâi atacat pentru violență, și vice-versa, 537, 538.

VIERI.—Cambia subscrisă de un vier nu e supusă formalității bunului și aprobat, 202.

—Vierii sunt în genere scutiți de această formalitate, 205.

V. *Bun și aprobat*.

—Proprietarii de vii nu intră în denumirea de vier, 206 n. 1. V. *Bun și aprobat*.

VISA (Judecătorului care autentifică un act), 128, t. și n. 4. V. *Acte autentice*.

VÎNDARE.—Necesitatea unui dublu original, de câte-ori ea este constatată prin un act sub semnătură privată, 188, 194, t. și n. 2.

—Vindarea nu mai este astăzi supusă resilierei pentru leșiune, 9, t. și n. 3. V. *Lesiune, Rescisiune*.

VIOLENȚĂ.—Anularea pentru cauză de violență este opozabilă celor de al treilea, 39 și t. V, p. 89.

—Violența face admisibilă proba testimonială, 266, 284 și t. V, p. 68. V. *Dol, Pr. testimonială*, etc.

—Retractarea mărturisirii pentru cauză de violență, 341, n. 2.

—Dărimarea jurământului deferit prin violență adversarului. 414. V. *Dol*.

VÎRSTĂ.—Impărțirea vârstei omului în dreptul roman, în dreptul nostru anterior și în dreptul străin, 12 urm.

Z

ZENONIAN (Jurămint estimator, așa numit, pentru-că se găsește într-o Constituție a Impăratului Zenon), 423, 439.

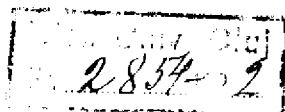
ZESTRE.—Autentificarea foilor dotale. V. *Acte autentice*, *Poue dotală*, *Judec. de ocol*, etc.

—Instrăinarea zestreii pentru repararea pagubelor cauate prin delictele sau quasi-delictele femeii, 28, t. și n. 1; t. I, partea II, p. 103 și t. V, p. 473 urm. Cpr. Répert. Sirey, v^o *Dot*, 2045 urm. și C. Grenoble, Sirey, 1902. 2. 96. V. *Femea măritată*, *Imobil dotal*, etc.

—Dovedirea din partea femeii a primirii zestreii de către bărbatul ei, când ea a fost înzestrată de un al treilea, 281, 282.

—Casul în care femeia s'a înzestrat însăși (Controversă), 282. V. *Probă testimonială*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A 2-a ERRATA

La p. 14, nota 3, rîndul 3, a se ceti : Frankfurt, în loc de Frakfurt.

La p. 376, rîndul 6 al notei, a se ceti : art. 1904, în loc de : 2904.

La p. 665, nota 1, începutul rîndului 6, a se citi : Bulet. S-a II-a 1899, în loc de 1099 ; și mai departe, același rînd, a se citi : *Dreptul* din 1899, No. 74, în loc de : *Dreptul* din 1900, No. 74.
